İVAN ALEKSANDROVİÇ

GONÇAROV

Yamaç

ÇEVİREN
Ergin Altay

HELEN RAPP'İN ÖNSÖZÜ,
MILTON EHRE VE ÇEVİRENİN SONSÖZLERİYLE

İLETİŞİM KLASİKLERİ

iletişim

© 2011 İletişim Yayıncılık A.Ş., Dünya Klasikleri / 1. BASIM
2011, İstanbul (1 baskı)

Обрыв
© Önsöz: Helen Rapp, "The Art of Ivan Goncharov",
The Slavonic and East European Review, Vol. 36, No. 87 (Jun., 1958).
© Sonsöz: Milton Ehre, "The Ravine", *Oblomov and His Creator*,
Princeton University Press, 1973.

İletişim Yayınları 1607 • İletişim Klasikleri 52
ISBN-13: 978-975-05-2681-7
© 2019 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 2. BASIM
1. Baskı 2019, İstanbul

DİZİ YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge
YAYINA HAZIRLAYAN Güneş Akkor
KAPAK Suat Aysu
KAPAK RESMİ İlya Repin, "Yaz Manzarası", 1879
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Beyza Altay
BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064
Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11
Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46
CİLT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935
Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387
Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

İVAN ALEKSANDROVİÇ GONÇAROV

Yamaç

Обрыв

RUSÇADAN ÇEVİREN *Ergin Altay*

HELEN RAPP'İN ÖNSÖZÜ,
MILTON EHRE VE ÇEVİRENİN SONSÖZLERİYLE

iletişim

İVAN ALEKSANDROVİÇ GONÇAROV 18 Haziran 1812 tarihinde Simbirsk'te (bugünkü adıyla Ulyanovsk) geniş ve varlıklı bir tüccar ailede dünyaya geldi. Babasının babası 18. yüzyıl ortasında orduya olan hizmetleri sayesinde toprak sahibi soylu sınıfa yükselmişti; ailenin geri kalanıysa hububat ticaretiyle uğraşmıştı. Babası Aleksandr İvanoviç birkaç dönem Simbirsk'e belediye başkanlığı da yapmış saygın bir adamdı; Gonçarov'un biyografilerinde babasının dindar ve hüzünlü, annesi Avdotya Matveyevna'nın ise sert ve disiplinli olduğu yazar. Babasını erken yaşta kaybettikten sonra başlayan eğitim hayatı onu aile mesleğinden uzaklaştırarak doğuştan yeteneği olan edebiyata yakınlaştırdı. Moskova Üniversitesi'nin dilbilim fakültesine girdi ve en yakın arkadaşlarından Rus yazar Mihail Lermontov (1814-1841) ile burada tanıştı. Gonçarov'un otuz yılı aşan, pek de parlak denemeyecek bürokrasi kariyeri üç yıl sonra üniversiteden mezun olması ve St. Petersburg'a taşınmasıyla başladı. Burada samimi olduğu Maykov ailesi ve özellikle Nikolay Maykov, edebiyat çevrelerini tanımasına ve yazmaya başlamasına ön ayak oldu; ilk öyküsü "Şans Eseri Yanılgı" ailenin özel derleme kitabında çıktı. Ailenin çocukları olan Apollon (şair) ve Valeriyan'a (eleştirmen) Latince ve Rus edebiyatı dersleri veriyordu. Belinski'yle arkadaşlığı sayesinde tasarladığı üçlemenin ilk kitabı *Sıradan Bir Hikâye* (1847) ona erken gelen bir başarı kazandırdı. Rus fırkateyni Pallada'nın koramiraline özel kalemlik ettiği seyahat sırasında Uzak Doğu ve Japonya'yı gördü; St. Petersburg'a döndükten sonra izlenimlerini *Pallada Fırkateyni: Seyahat Notları* adıyla yayımladı (1858'de kitaplaştırıldı). Gonçarov yetişkinlik hayatı boyunca depresyonla ve teşhis edilmemiş zihinsel sorunlarla mücadele etti: Çağdaşı İvan Turgenyev'i (1818-1883) intihalle suçlaması da onu ileride münzevi bir hayata götürecek olan paranoyaklığının erken bir işaretiydi. "Oblomov'un Rüyası" (1849) öykü halinde yayımlandıktan on yıl sonra Gonçarov'un eklemeleriyle *Oblomov* adıyla yayımlandı (1859). Bu yıllarda devletin kurduğu sansür heyetine katıldı, ancak bu daireye hizmetleri uzun sürmedi ve 1867 yılında emekli oldu. 1869 yılında yayımlanan *Yamaç*, üçlemesinin son halkasıydı. Okurlardan gördüğü ilgiye rağmen eleştirmenlerce beğenilmediğinden Gonçarov'un edebiyattan uzaklaştığı söylenebilir: Ömrünün son yirmi yılında denemelerini ve anılarını çeşitli yerlere yazdı. 1890 yılında felç geçirdi; ertesi sonbahar yakalandığı zatürreeden sonra 27 Eylül 1891'de hayatını kaybetti. Aleksandr Nevsky Manastırı'na gömüldü, 1956 yılında külleri Volkovo Mezarlığı'na taşınmıştır. Varlığının neredeyse tamamını uşağının ölümünden sonra hamiliğini üstlendiği karısı Aleksandra Treygut ve üç çocuğuna bıraktı. Gonçarov hiçbir zaman çağdaşlarının Slavcılık-Batıcılık çatışmasına aktif olarak dahil olmadıysa da, hayalci gelenekselcilikle aşırı pragmatizm arasında var olan uçurumu kendisinde ve çevresinde görmüş ve bu konuya romanlarında çeşitli açılardan mercek tutmuştur.

İÇİNDEKİLER

ROMANA DAİR GÖRSELLER *7*

KRONOLOJİ *13*

ÖNSÖZ
İVAN GONÇAROV'UN SANATI / HELEN RAPP *25*

Yamaç

Birinci Bölüm *53*

İkinci Bölüm *223*

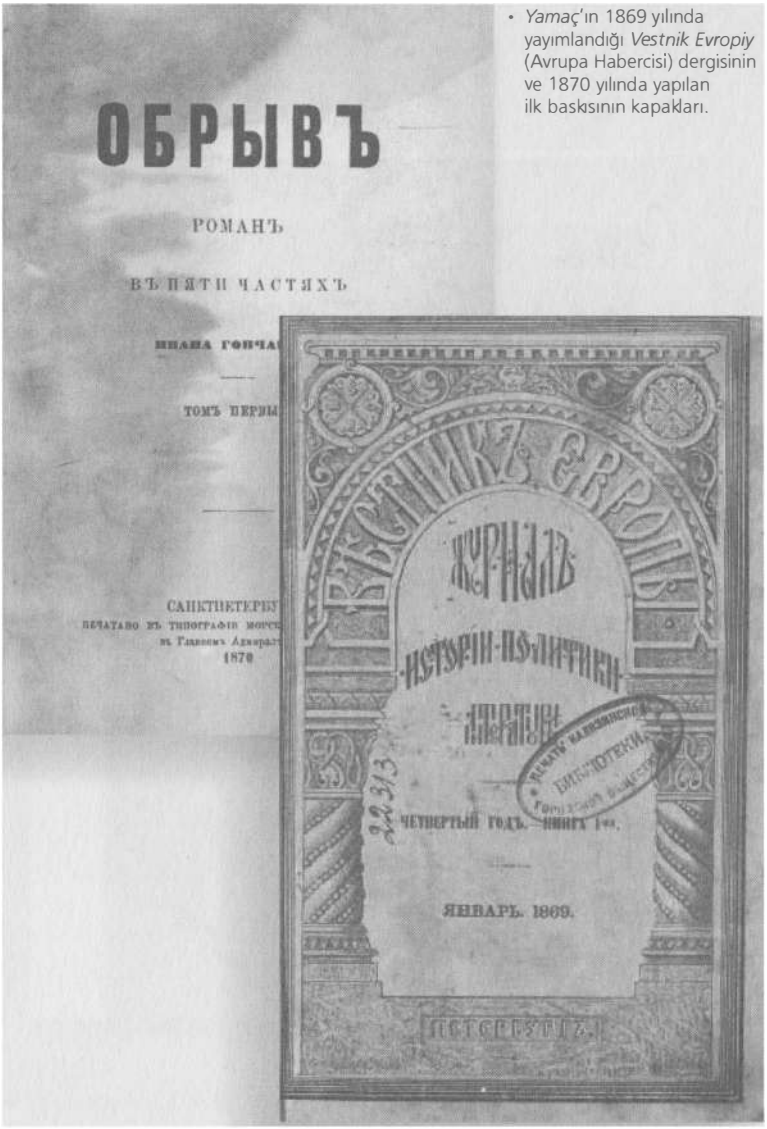
Üçüncü Bölüm *461*

Dördüncü Bölüm *647*

Beşinci Bölüm *767*

SONSÖZ 1
***YAMAÇ* ÜZERİNE** / MILTON EHRE *927*

SONSÖZ 2
GONÇAROV VE *YAMAÇ* / ERGIN ALTAY *953*

- *Yamaç*'ın 1869 yılında yayımlandığı *Vestnik Evropiy* (Avrupa Habercisi) dergisinin ve 1870 yılında yapılan ilk baskısının kapakları.

P.G. Gnediç'in *Yamaç* kitabı için yaptığı Ulinka çizimleri.

Vladimir Amasoviç Taburin'in *Yamaç* için yaptığı çizimler.

Kozlov ziyareti.

Vera ve Mark Volohov.

KRONOLOJİ

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1812	18 Haziran günü Volga Nehri üzerindeki Simbirsk'te (bugünkü adıyla Ulyanovsk) zengin bir tüccar ailenin ikinci çocuğu olarak dünyaya geldi. Babası Aleksandr İvanoviç başarılı ve itibarlı bir adamdı; birkaç defa belediye başkanlığı yapmıştı. Dindar ve hüzünlü bir adam olduğu yazılır; Avdotya Matveyevna ise sert bir annedir.	– Napoléon başarısız Rusya işgali sonunda Moskova'dan çekildi. – Aleksandr Herzen dünyaya geldi. Lord Byron, *Childe Harold's Pilgrimage*'ı (Childe Harold'ın Kutsal Yolculuğu) yazmaya başladı.
1814		– Rus ve Prusya güçleri Paris'e girdi ve Napoléon, Elba Adası'na sürgün edildi. Yeni bir Paris Antlaşması'yla Fransa ve galip ülkeler arasında barış sözleşmesi imzalandı. Avrupa'da güçler dengesinin yeniden düzenlenmesi için Viyana Kongresi toplandı. Altıncı Koalisyon orduları, Paris'i işgal etti. – Mihail Lermontov dünyaya geldi. Sir Walter Scott, *Waverley*; Jane Austen, *Mansfield Park*.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1815		– Fransa'da "Yüz Gün": Napoléon şubat ayında Fransa'ya döndü ve Waterloo Muharebesi'nde son kez yenilgiye uğradı. Bourbon Restorasyonu dönemi. XVIII. Louis tekrar kral oldu ve ölene kadar tahtta kaldı. – Jane Austen, *Emma*.
1819-22	Babasının ölümünden sonra, ailenin mali işleriyle annesi ilgilenmeye başladı. Çocukların eğitimleriyle ise emekli donanma subayı ve açık fikirli bir adam olan kiracıları Nikolay Tregubov ilgileniyordu. Muhafazakâr aileyle fikirleri ters düşse de, onun sayesinde İvan ve kardeşi Nikolay ailede ilk resmî eğitim gören nesil olmuştur. İvan gittiği yatılı okulda İngilizce, Fransızca ve Almanca öğrenmeye başlamış ve edebiyatla burada tanışmıştır.	
1820-22		– Golitsin ve Magnitskiy'nin "üniversite temizliği" başladı. Siyasi ve toplumsal reformu destekleyen asilzadeler ve subaylardan oluşan gizli dernekler olan Kuzey ve Güney Toplulukları kuruldu. Thaddeus Bellingshausen'in yönettiği Rus ekibi Antarktika kıtasını keşfetti. Yunan Bağımsızlık Savaşı patlak verdi. – Aleksandr Puşkin, *Ruslan ve Ludmila*; Thomas De Quincey, *Bir İngiliz Afyon Tiryakisinin İtirafları*. – Fyodor Dostoyevski ve Gustave Flaubert dünyaya geldi.
1822	Ağabeyinin Moskova'da gittiği Ticaret Okulu'na kaydoldu; burada verilen kapsamlı eğitimin içinde en çok dil derslerinde yetenek gösterdi. Maalesef eğitim bu okulda üst sınıfların gittiği okullar kadar iyi değildi ve öğrencilere ağır bir disiplin uygulanmaktaydı.	

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1825		– I. Aleksandr'ın ölümüyle, I. Nikolay çar oldu. Aralıkçılar Başkaldırısı gerçekleşti; reform hareketi mensupları Nikolay'ın yerine kardeşi Konstantin'i getirmek ve anayasal rejim oluşturmak istiyorlardı. İsyan kanlı bir şekilde bastırıldı ve hareketin tüm liderleri asıldı. – Puşkin, *Boris Godunov*'u yazmaya başladı.
1828		– Rusya ve Osmanlı arası arasında savaş; İran ile imzalanan Türkmençay Antlaşması sonucu Erivan Rusya İmparatorluğu topraklarına katıldı. Rusya'da 1854 yılına dek devam edecek olan köylü isyanları başladı. – Lev Tolstoy dünyaya geldi. Adam Mickiewicz, *Konrad Wallenrod.*
1830		– Ağır kolera salgını önce Moskova'ya, ertesi yıl St. Petersburg'a sıçradı. X. Charles'ın sürgüne gitmesiyle Fransa'da Temmuz Devrimi oldu ve yeniden kurulan parlamento, Louis-Philippe'i başa getirdi. – Stendhal, *Kırmızı ve Siyah.*
1831	Moskova Üniversitesi'nin Dilbilim Fakültesine girdi. Dönemin öğrenci hareketlerine karışmamıştır; ancak beraber okuduğu insanlar çağdaş Rus düşüncesini canlandıracak entelektüeller olacaktır: Aralarında Vissarion Belinski, Aleksandr Herzen, Nikolay Stankeviç, Konstantin Aksakov sayılabilir. En yakın arkadaşlarından biri olan büyük Rus yazarı Mihail Lermontov'la da bu okulda tanışmıştı.	– Polonya'da Rus hâkimiyetine karşı gerçekleşen ayaklanma başarısız oldu; Lehler anayasalarını ve 1815 tarihinde verilmiş olan özerkliklerini kaybettiler. – Nikolay Gogol, *Dikanka Yakınlarında Bir Köyde Akşamlar.*

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1832	Eugène Sue'nün bir romanının Moskova dergisinde tefrika edilen çevirisi, ilk yayımlanan eseri oldu.	– Kont Uvarov, "Resmî Uyruk" ilkesini ilan etti. Hemen arkasından eğitim bakanı oldu ve Rus eğitim sistemini modernleştirme çalışmalarına başladı; Rusya'ya yeni fikirlerin gelmesini engelleyecek bir "baraj" kurmak istediğini dile getirdi. Rusya ile Osmanlı arasında Hünkâr İskelesi Antlaşması imzalandı. – Johann Wolfgang von Goethe ve Scott öldü; Lermontov, "Yelken" ve "Hayır, Ben Byron Değilim".
1833		– Puşkin, *Yevgeni Onegin*'in bütününü kitap halinde yayımladı; Honoré de Balzac, *Eugénie Grandet*.
1834	Üniversiteden mezun olduktan sonra Simbirsk'e geri döndü ve valinin özel kalemi olarak işe başladı; ancak bu işi birkaç ay içinde bıraktı.	– İspanya'da VII. Ferdinand'ın eşi Ana Kraliçe Maria Christina, Engizisyon'u resmen sona erdirdi. İngiliz İmparatorluğu'nda kölelik kaldırıldı.
1835	St. Petersburg'a yerleşti, Maliye Bakanlığı'na çevirmen olarak girdi ve kısa sürede bir daireye müdürlük etmeye başladı. Otuz yılı aşkın parlak denemeyecek bir bürokrasi kariyeri olmuştur.	– Mihail Pogodin, Moskova Üniversitesi'nde ilk Rus tarihi profesörü oldu. – Balzac, *Goriot Baba*.
1836	St. Petersburg'daki ilk yıllarında, ressam Nikolay Maykov ile arkadaş oldu. Maykovlar kültürlü ve soylu bir aileydi; ailede Nikolay dışında pek çok ressam ve şair bulunuyordu; Gonçarov da dalkavukluktan ziyade ailenin sanat sevgisini paylaşarak onlarla samimi oldu ve ileride şair olacak Apollon ve ileride eleştirmenlik yapacak olan Valeriyan'a Latince ve Rus edebiyatı dersleri vermeye başladı. Aile sayesinde pek çok edebiyatçıyla tanıştı.	– Sinod temsilcisi olan Kont Pratasov, kiliseyi devlete bağımlı hale getirdi. – Puşkin, *Yüzbaşının Kızı*; Gogol, *Müfettiş*.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1837		– Kont Kiyezlev devlet için çalışan köylülerin vergilendirmesi hakkında bir düzenlemeye başladı; kişiler yerine toprağa vergi getirildi. Rusya'da St. Petersburg ve Tsarskoye Selo arasında demiryolu ilk kez halka açıldı. Britanya'da Kraliçe Victoria tahta çıktı. – Puşkin bir düelloda öldürüldü. Charles Dickens, *Mister Pickwick'in Serüvenleri*.
1839	İlk eseri "Şans Eseri Yanılgı", Maykov ailesinin özel derlemesine alındı.	– Stendhal, *Parma Manastırı*; Dickens, *Nicholas Nickleby*.
1840	Bu on yıl içinde yazmak üzere üç roman tasarladı. Üçü de bir gencin toplumda yer almaya hazırlanmasını anlattığı için bu kitapları bir üçleme gibi düşünmek mümkündür.	– Şeyh Şamil iki yıl savaştıktan sonra Rus güçlerini Kafkaslardan püskürttü. – Lermontov, *Zamanımızın Bir Kahramanı*.
1841		– Osmanlı ve beş Avrupa devleti arasında Boğazlar Sözleşmesi imzalandı; Rusya, Hünkâr İskelesi Antlaşması'nda elde ettiği bazı hakları kaybetti. – Lermontov bir düelloda öldürüldü.
1842	St. Petersburg'daki memuriyet dünyasını anlatan "İvan Saviç Podjabrin"i yazdı (1848'de yayımlanmıştır).	– Rusya entelektüelleri arasında 50'li yıllara kadar sürecek olan Batıcılık-Slavcılık tartışmaları başladı. Batıcılar, Avrupa'nın rasyonelliğini ve medeni özgürlüklerini benimseyerek toplumda ilerlemeyi savunuyordu. Slavcılarsa, Rusya'nın ahlâkının batıdan üstün olduğunu dile getiriyor; toplumsal gelişmelerin Ortodoks Kilisesi ve köylü sınıfından gelmesi gerektiğine inanıyordu. – Gogol, *Ölü Canlar* ve "Palto"; Eugène Sue, *Les Mystères de Paris* (Paris'in Gizemleri).
1846	Belinski'yle tanıştı.	– Dostoyevski, *İnsancıklar*.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1847	*Sıradan Bir Hikâye*, *Sovremennik* (Çağdaş) dergisinde yayımlandı. İlk romanı Belinski tarafından coşkuyla karşılandı ve yazara çabuk gelen bir başarı kazandırdı. Aynı yıl *Oblomov*'u yazmaya başladı.	– William Makepeace Thackeray, *Gurur Dünyası*; Charlotte Brontë, *Jane Eyre*; Emily Brontë, *Uğultulu Tepeler*. Aleksandr Herzen, *Kimi Suçlamalı?*'yı yazdı ve Rusya'yı terk etti.
1848		– Avrupa'nın "devrim yılı"; Çar yazdığı bir manifestoyla Rusları "inançları, çarları ve ülkeleri" için uyanışa çağırdı. Rus ordusu Eflak ve Boğdan'ı işgal etti. Prag'da Pan-Slav Kongresi düzenlendi. – Belinski hayatını kaybetti. Karl Marx, *Komünist Manifesto*; Dostoyevski, *Netoçka Nezvanova*.
1849	"Oblomov'un Rüyası", *Sovremennik*'te yayımlandı. On yıl boyunca müstakil bir eser olarak kabul gördükten sonra *Oblomov* romanına eklendi. *Yamaç*'ı tasarlamaya başladı.	– Rus orduları, Habsburg Hanedanı'na yardım ederek Lajos Kossuth liderliğindeki Macaristan bağımsızlık hareketini bastırdı. – Dostoyevski tutuklandı ve Sibirya'da sürgüne mahkûm edildi.
1850		– Turgenyev, *Köyde Bir Ay*; Herzen, *Diğer Kıyıdan*.
1851		– Londra'da Hyde Park'ta inşa edilen dev Kristal Saray'da ilk dünya fuarı yapıldı. Bonaparte'ın yeğeni Louis Napoléon, bir darbeyle Fransa'da hükümeti devirdi. Avusturya ve Prusya'da mutlakiyet geri getirildi. – Herman Melville, *Moby Dick*.
1852	Rus fırkateyni Pallada'nın koramiraline özel kalem oldu; gemi Uzak Doğu ve Japonya'ya diplomatik ve ticari bir yolculuk yapacaktı. Üç yıl süren yolculuğunun sonunda Sibirya üzerinden Rusya'ya döndü.	– Gogol öldü. Turgenyev, *Avcının Notları*; Lev Tolstoy, *Çocukluk*.
1854		– Kırım Savaşı başladı. Alma, Balaklava ve Inkerman Muharebeleri.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1855	Uzak Doğu yolculuğunu anlatan *Pallada Fırkateyni*'ni bir gezi yazısı dizisi olarak yayımlamaya başladı. Bu yıl, 1840'ların başında Maykovların çevresinde ilk olarak gördüğü Elizaveta Tolstoy'a âşık oldu. Elizaveta, Gonçarov'un bilinen tek aşkıdır; ancak bir başkasıyla evlenmiştir.	– Tolstoy, *Sivastopol*; Anthony Trollope, *The Warden* (Bekçi).
1856	İçişleri Bakanlığı'nda okuyucu ve denetleyici olarak işe girdi.	– Kırım Savaşı sona erdi. Paris Antlaşması gereğince Rusya'nın Tuna Nehri ağzından çekilmesi, Osmanlı toprağında yaşayan Ortodoksları korumayı bırakması ve Karadeniz'deki istihkâm ve donanmalarını teslim etmesi istendi. – Turgenyev, *Rudin*.
1857	En sevdiği yabancı kaplıca olan Marienbad'da kaldığı bu yaz, *Oblomov*'u tamamladı.	– Herzen ve Ogarev'in muhalif dergisi *Kolokol*'un ilk sayısı Londra'da yayımlandı. Gustave Flaubert, *Madam Bovary*.
1858	*Pallada Fırkateyni: Seyahat Notları* iki ciltlik bir kitap olarak yayımlandı. Kitabında Londra'dan, İngiliz hayatından ve İngiliz usulü sömürgecilikten bahsetmiştir.	
1859	*Oblomov* kitap halinde yayımlandı. Eleştirmen Dobrolyubov'un "Oblomovculuk Nedir?" isimli denemesi uzun süren bir tartışma başlatmış ve kitabın ününü perçinlemiştir.	– Rus güçleri Şeyh Şamil'i ele geçirdi ve Kafkaslardaki topraklarını geri kazandı. Rusların Güneydoğu Asya'ya sömürgeci yayılma hareketi başladı. – Aleksandr Ostrovski, *Fırtına*; Turgenyev, *Asilzade Yuvası*; George Eliot, *Adam Bede*.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1860	Akıl sağlığının bozulması bu dönemde başlamıştır; ileride bu yüzden münzevi bir hayatı seçecektir. Turgenyev'in öykülerinden intihal yaptığına, kendisinden başarılı olan bu yazarın kendisine karşı yürütülen bir komployla elebaşılığı ettiğine inanmışsa da, edebiyat çevrelerinden önde gelen kimselerin oluşturduğu bir heyet bu suçlamayı asılsız bulmuştur.	– Rusya'nın Çin'de aldığı topraklarla ticareti sağlaması için Vladivostok liman kenti kuruldu. Giuseppe Garibaldi ve *i Mille* üyeleri Sicilya'yı fethetti. – Anton Çehov dünyaya geldi. Turgenyev, *Arefe* ve *İlk Aşk*; Dostoyevski, *Ölü Bir Evden Hatıralar*; George Eliot, *Kıyıdaki Değirmen.*
1861		– II. Aleksandr, reform politikasının son ayağı olarak köleliği feshetti. Abraham Lincoln ABD Başkanı oldu ve kölelik karşıtı siyaseti yüzünden güney eyaletleri arası açıldı; 1865 yılına kadar sürecek İç Savaş patlak verdi. – Dickens, *Büyük Umutlar*.
1862	*Oblomov*'un düzeltilmiş yeni bir edisyonu yayımlandı.	– Alman devletlerinin en büyüğü olan Prusya'da Otto von Bismarck başbakan atandıktan sonra meclisi dağıttı ve kralın yetkisinin üstünde bir güç tanımadığını açıkladı. – Turgenyev, *Babalar ve Oğullar*; Victor Hugo, *Sefiller*. Çernişevski Sibirya'ya sürüldü.
1863	Rus devlet sansür görevlilerinden oluşan bir inceleme ekibine katıldı.	– Polonya'da ayaklanma. Polonya toprakları Rusya İmparatorluğu'na katıldı. – Tolstoy, *Kazaklar*; Çernişevski, *Ne Yapmalı?*
1864		– Birinci Enternasyonal düzenlendi. Taşrada halk yönetimini getiren Zemtsva kuruldu. – Dostoyevski, *Yeraltından Notlar*; Nekrasov, *Rusya'da Kim Mutlu Yaşar?*

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1865		– Rusya İmparatorluğu'nun sınırları Orta Asya'yı içine aldı. Birleşik Devletler'de kölelik kaldırıldı. – Tolstoy, *Savaş ve Barış*'ı yazmaya başladı.
1866		– Bir Rus öğrenci Çar II. Aleksandr'a suikast girişiminde bulundu. Devlet tüm öğrencilere karşı baskıcı bir politika uygulamaya başladı; Eğitim Bakanlığı üniversitelerin kontrolünü üstlenerek sıkı yönetime başladı. – Dostoyevski, *Suç ve Ceza*.
1867	Devlet hizmetinden ayrıldı.	– Çar II. Aleksandr, Alaska'yı Birleşik Devletler'e sattı. – Turgenyev, *Duman*; Émile Zola, *Thérèse Raquin*; Marx, *Kapital*, I. Cilt.
1868		– William Gladstone, Britanya'da başbakan oldu. – Dostoyevski, *Budala*.
1869	"Üçleme"sinin son parçası olan *Yamaç* yayımlandı. Kitap beğeni toplasa da eleştirmenlerden olumlu not almadı. Belki de bunun sonucu olarak, Gonçarov geriye kalan yirmi yılında edebiyatla pek uğraşmadı.	– *Narodnik* adlı popülist hareket hız kazanmaya başladı. Genç aydınlar, halkı mutlakiyet sistemine karşı ayaklanmaya çağırıyordu. – Flaubert, *Duygusal Eğitim*.
1870		– Lenin dünyaya geldi. Fransa-Prusya Savaşı. – Herzen ve Dickens öldü.
1871		– Paris Komünü başladı ve sona erdi. Paris'in düşmesiyle savaş sona erdi. Prusya'da I. Wilhelm, Birleşik Almanya'nın imparatoru oldu. – Dostoyevski, *Cinler*; Ostrovski, *Orman*; Eliot, *Middlemarch*.
1872	Griboyedov'un *Akıldan Bela* eseri hakkında "Bir Milyon İşkence" denemesini yazdı.	– Üç imparatorun Berlin'de buluşması Rusya, Almanya ve Avusturya-Macaristan imparatorlukları arasında ateşkesle sonuçlandı.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1875-1878	Turgenyev'i bir kez daha eserlerini çalmakla suçlayan *Alışıldık Olmayan Bir Hikâye*'yi yazdı.	– "Bulgar İsyanları" Osmanlı güçleri tarafından kanlı bir şekilde bastırıldı. Devrim yanlısı ilk Rus siyasi parti "Toprak ve Hürriyet Partisi" kuruldu. Bakunin öldü (1876). 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı; Berlin Antlaşması'nda Batı ülkeleri Rusya'nın fethettiği toprakların çoğunu bırakmasını sağladı; Bulgaristan, Rusya ve Osmanlı Devleti arasında paylaştırıldı. Rusya'da popülistler yargılandı. – Tolstoy, *Anna Karenina*; Thomas Hardy, *Yuvaya Dönüş*.
1878	Uşağının ölümünden sonra karısı Aleksandra Treygut ve üç çocuğunun hamiliğini üstlendi.	
1879		– Josef Stalin dünyaya geldi. Narodnaya Volya (Halkın İradesi) isimli terörist örgüt, Toprak ve Özgürlük Partisi'nden ayrıldı ve bir dizi siyasi suikast gerçekleştirdi; en önemli suikast 1881'de çara düzenlenen olacaktı. – Dostoyevski, *Karamazov Kardeşler*.
1881	Belinski üzerine yazdığı deneme yayımlandı.	– Çar II. Aleksandr, Narodnaya Volya mensubu Grinevistski isimli bir öğrencinin bombalı suikasti sonucu öldü. Oğlu ve halefi III. Aleksandr şiddet yanlısı olmayan siyasi eylemcilerle teröristleri bir tuttu, liberal fikirleri savunan yazarları ve yayınevlerini ağır baskıya aldı. – Dostoyevski'nin ölümü. Henry James, *Bir Kadının Portresi*; Flaubert, *Bilir Bilmezler*.
1883		– Emeğin Kurtuluşu adlı ilk Rus Marksist devrimci örgüt, Georgi Plehanov tarafından kuruldu. – Turgenyev öldü.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1886		– Rusya'nın Sanayi Devrimi başladı. – Tolstoy, *Ivan Ilyiç'in Ölümü*; James, *The Bostonians* (Bostonlular) ve *The Princess Casamassima* (Prenses Casamassima).
1887	*Vestnik Evropiy*'de (Avrupa Habercisi) çocukluk ve üniversite günlerine dair anılarını yazdı.	
1891	Aldığı kötü eleştirilerin ardından edebiyat çevrelerine küsmüş ve giderek yalnız bir hayat sürmeye başlamıştı. 1890 yılında geçirdiği felcin ardından sonbaharda zatürreeye yakalandı, hastalığı uzun sürmeden de 27 Eylül günü hayatını kaybetti. Aleksandr Nevsky Manastırı'na gömüldü. 1956 yılında külleri Volkovo Mezarlığı'na taşındı. Varlığının neredeyse tamamını Aleksandra Treygut ve üç çocuğuna bırakmıştır.	– Trans Sibirya Demiryolu'nun inşaatına başlandı. Rusya'nın iç topraklarında gerçekleşemeyen hasat yüzünden kıtlık ortaya çıktı; kışın sonunda bir milyon kişi hayatını kaybetmişti. – Mihail Bulgakov doğdu.

ÖNSÖZ

İVAN GONÇAROV'UN SANATI

HELEN RAPP

Rus edebiyatının başyapıtlarından biri olan *Oblomov* tamamlanalı bir asır oldu. Kitabın yazarı, romancı ve devlet sansür memuru İvan Gonçarov bir keresinde "Hayalim ölçülü bir hayata sahip olmak," demişti: "bir parça ekmeğim, hürriyetim (...) ve yakın bir dost çevrem olsun yeter." Hayatı ve eserleri de bu temenniyi destekler. Gonçarov'un talihsizliği, tavizin mümkün olmadığı bir devirde yaşamasıydı. Bir yandan ülkedeki despot yönetim Rusya'nın entelektüel gelişimini dizginlemek için elinden geleni yapıyordu; bir eğitim bakanı şunu söylemişti: "Rusya'nın elli yıl gerilemesinde başarılı olursam (...) kendimi görevini tamamlamış sayacak ve gözüm arkada kalmadan öleceğim." Diğer yandan 19. yüzyıl Rus entelijansiyası, aydınlanmayı ve medeni ülkelerdeki en yeni ilerici fikirleri yayma aşkıyla, mevcut tüm cephanesiyle devletin baskıcı politikalarına göğüs geriyordu. Çok geçmeden edebiyat ellerinde kalan tek silah olmuş, dolayısıyla bir propaganda aracına dönüşmüş ve entelijansiya tarafından da sanatsal niteliklerinden ziyade içerdikleri toplumsal mesajlar üzerinden değerlendirilmeye başlanmıştı. Gonçarov da dönemin neredeyse tüm Rus yazarları gibi dünya görüşü ve eserlerinin taşıdığı siyasi ve toplumsal önem açısından değerlendirilmiştir.

Diğer yandan Gonçarov'un fikirlerinin incelenmesi başlı başına zahmetli bir iştir; zira son derece yetenekli, hayalperest ve akıllı olsa da düşünsel anlamda yok sayılan sanatçının temsil ettiği sorunu, olağanüstü

bir şekilde varlığında barındırmaktadır. Bu durum neredeyse bir eleme yöntemine dönüşür: Düşünmediği düşüncelerin, kendisini rahatsız etmeyen soruların titizlikle çıkarılması, ardındaki insanın, akıldışı bir hayat sürmüş akıllı sanatçının ortaya çıkması yalnız bu şekilde mümkündür.

"Fırtınalar, arsız tutkular," diye yazmıştı Gonçarov, "doğanın ve hayatın normal şartları değildir; doğanın laboratuvarında huzuru ve mutluluğu elde etmek için verilen zorlu emeğin, geçiş döneminin simgeleridir."[1] Keskin gözlem yeteneğiyle yakaladığı hayatın normal halleri resmetmeyi en iyi becerdiği şeydi; huzur ve mutluluk Gonçarov'un nihai idealleriydi.

Bu büyük ve sınırlı yazarın belki de en müstesna yönü, bir yandan da en güçlü tarafı, sınırlarının ne olduğunu gayet iyi bilmesi, bunları dile getirmesi, hatta vurgulamasıydı. Geniş ufkunun kaçırmadığı şeylerden biri de kendisiydi. Naif bir adam değildi. Çoğu zaman kendini haklı göstermekten ve durumu açıklamaktan geri durmasa da, kendi haline gülümsemekten de çekinmezdi.

"*İçimde yetişmemiş ve olgunlaşmamış olan*, görmediğim şeyler, gözlemlemediklerim ve yaşamadıklarım; hepsi kalemimin erişemediği bir yerde! Kendime ait bir alanım, kendi toprağım var (veyahut vardı), kendi ülkem, yerlisi olduğum bir iklim, dostlarım ve düşmanlarım, kendi gözlemlerimden, izlenimlerimden ve hatıralarımdan ibaret bir dünyam olduğu gibi; yalnızca *kendi yaşadıklarımı, kendi düşündüklerimi ve hissettiklerimi, sevdiklerimi, yakından gördüklerimi ve bildiklerimi* yazdım; kısacası, *kendi hayatımı ve bu hayatın içinde filizlenenleri* yazdım."[2]

Gonçarov'un geçmişinin ve hayatının hikâyesi, aynı zamanda eserleri ve fikirlerine dair en iyi kılavuzdur. Bir taşra kasabasında doğmuştur Gonçarov. Sade kişilikli ama kurnaz annesi ve doğrudan yer almadığı 1825 Dekabrist İsyanı sonrası yaşanan baskılar altında ezilmiş emekli bir bahriye subayı olan babası tarafından yetiştirilmişti. Çocukluğunda maddi ve manevi sorunlar yaşamamıştı. Her şeyin tayin edildiği yerinde durduğu düzenli bir evrende büyümüştü. "Çünkü eskiden çocuğa daha bebekliğinde hayatın ne olduğunu anlatmak için acele etmezler, onları çetin, çok ciddi bir hayata hazırlamaya çalışmazlardı; kafalarında karanlık

1 *Fregat Pallada* (Pallada Fırkateyni), 3. kısım.

2 "Luçşe pozdno çem nikogda" (Geç Olsun, Güç Olmasın). İtalikler orijinal metindendir.

birçok soru doğmasına neden olan kitaplarla günlerini zehir etmezlerdi. Çünkü sorular aklı, kalbi kemirir, hayatı kısaltır."[3]

Gonçarov çocukluğunda kitapları yadırgamasa da entelektüel anlamda durgun bir ortamda büyümüştü. Okulda, öğretilen katı disiplin dışında bir şey öğrenmemişti. Üniversitede her şeyi sorgulamadan kabul etmiş, profesörlerinden aldığı bilgileri büyük bir hevesle hatmetmişti; mezun olduğunda muhtemelen, "güzel konuşan bir profesör olarak bilinen"[4] estetik profesörü Aleksandr Aduyev'in üslubuyla konuşuyordu.

Ortodoks Kilisesi'nin hükümlerini sorgusuz, düşüncesiz kabul ederdi.[5] Memleketinin önde gelen kimselerini ziyaret ederek saygısını gösterirdi; âdet böyleydi. Otuz beş yaşına geldiğinde, *Sıradan Bir Hikâye* ile ün kazandıktan sonra hakkında yazılan, art niyetli olmadığı söylenemeyecek bir eskiz şöyle söylüyordu: "Turgenyev, Gonçarov'u dikkatli bir biçimde incelemiş ve şu sonuca varmıştır: Gonçarov özünde bir memurdur; küçük dertleri yüzünden dar bir ufka sahiptir; tutkulu duygular mizacında yoktur; dünyanın sefilliğinden gayet memnundur ve toplumsal sorunlarla da ilgilenmemektedir; hatta bir memur olarak saygınlığını kaybetmemek için konuşmaya da çekinir."[6]

Gonçarov tüm bunları gayet iyi biliyordu. Yalnızca Turgenyev, Belinski, Nekrasov, Druzhinin gibi yazarlarla yakınlık kurmadığını yazmış ve bunu "Bütünüyle değişmem, vazgeçemeyeceğim birçok şeyden vazgeçmem gerekiyordu," diyerek savunmuştur. "Artık otuz beş, otuz altı yaşındaydım, dolayısıyla, bu çevreden estetik anlamda kazanmış olduğum her şeyle beraber, yetiştirilme biçimime ve eski ilkelerime uygun özelliklerime bağlı kaldım."[7]

Başka bir yerde: "Bir yerde mutluysam, orada kök salıyorum. Dairem rahatsa ve koltuğuma yayılmışsam, manzaram iyiyse, oda serinse, bir adım atasım gelmez. (...) İnsan bir süre böyle yaşayınca 'bağ' denilen şeyi kuruyor."[8] Bağlar kuran ve kökler salan bir adamın Nekrasov ve Be-

---

3 "Oblomov'un Rüyası", *Oblomov*, 9. bölüm.

4 *Sıradan Bir Hikâye*, I. kısım, 2. bölüm.

5 Bkz. Gonçarov'un V. Solovyov'a yazdığı basılmamış mektup, alıntılayan A.G. Zeitlin, Moskova, 1950, s. 308.

6 A. Panaveva, "Reminiscences", Leningrad, 1928, s. 230.

7 "Olağanüstü Bir Hikâye", Gonçarov'un ölümünden sonra Leningrad'da yayımlanan itirafları, 1924, s. 25.

8 *Fregat Pallada*, I. cilt, 5. kısım.

linski gibi ruhunun ve kalbinin tüm bağlarını koparmaya, kendisini köklerden ve geleneklerden ayırmaya ant içmiş adamlarla çok yakın olması beklenemezdi.

Gonçarov'a doğuştan pek meraklı olmayan bir zihin bahşedilmişti. "Merakım yok," diye yazmıştı bir hanım arkadaşına. "Bilgi sahibi olmayı hiç istemedim; tek isteğim hayalimdeki bazı şeyleri görmek ve doğrulamak, şuradan bir ayrıntıyı kaldırırken, bir diğerini başka bir yana eklemekti."[9]

Hayal gücü, stüdyosunda manzara resimleri yapan bir ressamınkine benziyordu: "yaratıcı hafıza" adını vermek daha uygundur. Dünyanın kötülüklerinden eziyet görmüş, insanüstü hayaller ile baştan çıkmış bir devrimcinin ya da ermişin hayal gücü değildi bu. Döneminin en belirgin toplumsal adaletsizlikleri dışında, hayata dair en büyük felaket ve üzüntüler de Gonçarov'un mesafeli hayal gücünün ötesinde kalmıştır. Dünya seyahati sırasında başına gelen bir olayı arkadaşlarına şöyle anlatmıştır: "Bir patlamayla, topu dolduran denizcilerden birinin iki kolu birden koptu; ameliyat ediyorlardı, kulağıma iniltiler geliyordu. Pek hoş bir *sahne* değil ama ne yaparsın işte. Bu trajik olay bir şekilde günün canlılığını daha da zenginleştirdi..."[10]

Ölüm Gonçarov'un öyle kaçındığı ya da görmezden geldiği bir şeydi ki, pek çok eleştirmen bu konuya dikkat çekmeden edememiştir. Romanlarında neredeyse ölümden hiç bahsetmez. *Sıradan Bir Hikâye*'de ölümden yalnız bir defa söz eder. Petersburg'un düş kırıklıklarından kaçarak ailesinin malikânesine dönen ve annesinin kucağına sığınan, burada da huzuru bulamayan Aleksandr Aduyev, geri dönmeye karar verir. "Şehre olan özleminden yerinde duramıyordu ve annesine gitmeye karar verdiğini nasıl söyleyeceğini bilmiyordu. Neyse ki çok geçmeden annesi bu zahmetten onu kurtardı, ve öldü."

Oblomov'un ölümünü ise uykuya benzetiyordu. "Oblomov'a ne mi olmuştu? Nerede miydi? Nerede mi? Bedeni en yakın mezarlıkta, fundalar arasında sakin, mütevazı bir kül kabının içinde dinlenmekteydi. (...) Orada yatanın rüyasını bir huzur meleği koruyordu sanki." Bazen Gonçarov düpedüz sinikmiş gibi gelir. Pallada adlı fırkateynde çıktığı yolcu-

9 Bkz. Gonçarov'un Yuliya Yefremova'ya yazdığı mektup, B. Engelhardt, "Travel letters of I.A. Goncharov", *Literaturnoye nasledstvo*, 1935, sayı 22-24, s. 390.

10 Bkz. Gonçarov'un Maykov'lara mektubu, a.g.e., s. 383. İtalik yazara aittir.

luk sırasında Londra'daki M. Yazykov'a şöyle yazmıştır: "Gemidekilere bir kolera musallat oldu, denizcilerden üçü öldü; dördüncü de bayrak direğinden cumburlop düştü ve boğuldu." Gonçarov'un bu tutumu herhangi bir mizah duygusundan değil, kilise öğretilerince belirlenen evreni kabul etmesinden, hayatı ve ölümü hesap sorulamaz olgular olarak görmesinden ileri geliyordu. Eserlerinde dinî ya da felsefi meselelerin sözü edilmez. Zihninin soyutlama eğilimi yoktur. İlgisi, düşünceleri ve yeteneği yalnızca insana, insanın bu dünyadaki ufak tefek zevklerine ve üzüntülerine dairdi. Gonçarov için insan her şeyin ölçütüydü, antik Yunanlar gibi doğaya pek dikkat etmiyordu. Eserlerinde hiçbir dağ, hiçbir engin deniz ya da çöl, en sevdiği öznesine kendini ufak hissettirmez. Yazdığı doğa tasvirleri yalnızca tatlı ve silik bir arka plandan ibarettir. Heybetli halleriyle doğa onun yaratıcı tahayyülüne girmemiştir ama sıra dışı kavrayış kabiliyeti, Oblomovka'yı nasıl yazdığını okuduğumuzda bu tasvirlerin neredeyse bilinçli olarak hariç tutulduğunu düşünmemize neden olur: "Hayır, gerçekten, ne deniz var burada ne yüksek dağlar, kayalar ve uçurumlar ne de sık ormanlar. Burada devasa, vahşi, kasvetli hiçbir şey yok. Hem şu vahşi, devasa şeyler neye yarar ki? Sözgelimi, deniz. Neye yarar deniz? İnsana hüzün verir yalnızca! Ona bakarken ağlamak gelir içinizden. Enginlerine bakarken yüreğinize bir ürkeklik çöker; bu tekdüze, uçsuz bucaksız tablo karşısında bakışlarınız durup dinlenecek bir şey bulamaz. (...) Ayrıca, insan öylesine küçük, öylesine güçsüzdür ki, bu büyük tablonun küçük ayrıntıları arasında fark edilmeden kaybolur gider! Belki de bunun için, denize bakarken bir hüzün çöker insanın içine. (...) Kayaların, uçurumların üzerinde gökyüzü de, insanlardan uzaklaşmış, ulaşılmaz olmuş gibidir." Kendisine insanperver denemese de Gonçarov'un en büyük derdi insandı. İnsana ve başarılarına inanmasına inansa da, insanın ilerlemesini hızlandırmaya dair gayretlere iştirak etmez, edemezdi.

Onu eleştirenler, hayata olan bakışına "burjuva" yaftasını yakıştırmışlardır. Orta sınıf kabul edilebileceği kesindir. İdealist ve romantik fikirleri olan entelijansiya ona bu pencereden bakmış ve bazı eksikler görmüştür. Ettiği sözlerin arkasında herhangi bir eğilim arayacaksak, maddi ve pratik bir düzene ait olan kültürün apolojistliğini yaptığı söylenebilir. Buharlı gemiler çağında yelkenlilere özlem duymuyordu. Fırkateynde Japonya'ya giderken bir arkadaşına, "Yelkenli bir gemiyi idare etmek, insan zihninin

âcizliğinin vahim bir delili," diye yazmıştı. "Buharlı gemiye bindikten sonra, insanın bir yelkenliye bakınca yüzü kızarıyor. (...) Bir yelken kalabalığı iplere dolanmış, rüzgârla şişiyor ediyor, yelkenli gemi gıcırtılar, gucurtular ve iniltiler içinde bata çıka ilerliyor ve daha ilk zorluk karşısında süngüsü düşüveriyor; buharlı gemi ise öyle mi, havalar nasıl olursa olsun yolunda ilerliyor, insana ise kollarını kavuşturup makinenin işlemesini seyretmek kalıyor. Böyle olmalı. Kaptan hâlâ bana yelkenlerin nasıl rüzgâr topladığını anlatmaya uğraşıyor ama nafile..." Gonçarov için güzellik insanın doğayla ezeli ve ebedi cesur mücadelesinde değil, doğayı aklıyla ağır ve sistemli bir şekilde ehlileştirmesindedir.

Uzak ve vahşi diyarları ziyaret ederken en büyük merakı, Avrupa medeniyetinin eliyle bu yerlerin nasıl baştan yaratılabileceğini hayal etmekti. "Zihnimde bayırları ve ormanları kiliselerle, evlerle, heykellerle donattım, körfezi bir dizi geminin direğiyle süsledim. Kıyıları Avrupalılarla doldurdum, (...) kasabaya yakın yerlere ise hayalî fabrikalar kurdum."[11] İnsan ilerleyişinin sanayileşmiş bir haline olan bu inancı, Gonçarov'un dünya görüşünün en olumlu tarafıydı. *Sıradan Bir Hikâye*'deki amca, *Oblomov*'daki Ştoltz, *Yamaç*'taki Tuşin hep insan aklının sonunda zaferi kazanacağına ve her türlü güçlüğü yeneceğine olan inancının timsalleridir. "Uzak olmayan bir gelecekte," diye yazar *Fregat Pallada*'da, "artık mucize de, gizem de, tehlike de, huzursuzluk da olmayacak." Bu açıdan kendi yurttaşlarından çok Victoria dönemi İngilizlerine benziyordu; Londra ziyaretinde İngilizlerin medeniyete olan katkılarını hayranlıkla övmüştü.

Gonçarov'un en çok ilgisini çeken şey, insanların hangi şartlarda hayatlarını nasıl tanzim ettikleriydi; "niçin" ya da "ne zamandan beri" değil, *nasıl*. Bir meselenin mevcut hali ya da bıraktığı görsel izlenimdi ilgisini çeken, kökeni ya da değerleri değil. Toplumsal anlamda sorun teşkil eden bir manzarayla –örneğin Ümit Burnu'ndaki hapishane– karşılaştığı zaman bu mekânı, içinde yaşayan insanlar, onların fiziksel görünümü ve acayiplikleriyle birlikte ayrıntılı olarak tasvir eder ve bir sonraki konuya geçerdi. "Eskizlerinde kuvvetli izlenimlerin neden olabileceği nahoşluklardan uzak durur. (...) Diğer yandan deniz yolculuğu pek çok açıdan kahramanlık gerektiriyordu ki geminin mürettebatında pek çok cesur ve gözü pek adam vardı, hepsi birbirinden ilginçti. Gonçarov bunu görmeyi bece-

11 *Fregat Pallada*, II. cilt, 4. kısım.

remiyordu. Sıra dışı olan herhangi bir şeyde sıradan olanı bulmaya gayret etmek, sanatında en istisnai olan taraftı."[12]

Gezilerinde gördükleri ile arkasında bıraktıkları arasındaki farkı vurgulamaktan ziyade Gonçarov her zaman ortak paydaya bakar, Çin'de kurulan bir pazar ile Moskova'daki arasında benzerlikler yakalardı. "Beni ilk şaşırtan ne oldu, biliyor musun?" diye yazmıştı Şanghay hakkında. "Bir anda Moskovamız'daki bir pazar yerine ya da Petersburg'dan çok uzakta, geniş caddelerin ya da büyük dükkânların yapılmadığı bir taşra kasabasında bir panayıra gelmiş gibi oldum. (...) Fark ayrıntıda gizli: Bizde katran ve ağaç kabuğu satılırken, orada ipek ve çay var." Nihayetinde insan özünde her yerde aynıdır. Fark ayrıntıda gizlidir. Sadece *Fregat Pallada* değil, tüm eserlerinden çıkarılabilecek en açık izlenim budur; öyle ki, *Sıradan Bir Hikâye*'nin başında iki farklı dünyanın insanıymış gibi gözüken amca ve yeğen iki Aduyev öykünün sonunda birleşir ve aynı karaktere dönüşürler.

Tüm bunlara rağmen Gonçarov'un suya sabuna dokunmayan bir orta sınıf kentsoylusu ya da bir eşitlikçi olduğu söylenemez. Gonçarov'un doğuştan ve yetiştirilmesinden gelen eğilimleriyle entelektüel ihtirasları arasındaki uçurum çok derindi. İnce ve güzel şeylerin hayalini kuran Gonçarov'un düalizmi romanlarına da yansımıştır; Aduyev ve Oblomov'un hayalleri ile uğradıkları akıbet arasındaki tezatta bu anlaşılabilir. Gonçarov, Aduyevi'nin başına gelenlerin üzücü olduğunun farkındaydı; amcanın hayatta akılcı ve akıllı bir düzeni öngören felsefesinin ne kadar eksik olduğu, romanın sonunda karısının etrafını saran akılcılık yüzünden yaşama isteğini kaybetmesiyle anlaşılır. Oblomov her ne kadar Pşenitsına'nın küçük ve rahat evinden bir yere ayrılmak istemese de, Gonçarov şüphesiz ki onun Olga tarafından sürekli çağırıldığı yüksek kültür düzeyinde kalmasını istiyordu.

Gonçarov'un orta sınıf hayatının sınırlarını çiğnediği yegâne alan kültür, özellikle de edebiyattı. "Edebiyatı gönülden seviyorum. Eğer ki hayatta bir şeyden mutlu olduysam, o da mesleğimdi; bunu canı gönülden söylüyorum."[13]

Felsefe, din, ahlâk ve siyaset konularında Gonçarov'un hiçbir katkısı olmadı. Her konuda orta yolculuğa derinden bağlıydı: Ona göre hayatta

12 D.O. Zaslavski, *Pravda*, 17 Haziran 1937.

13 Bkz. Gonçarov'un Turgenyev'e mektubu, 28 Mayıs 1859, Engelhardt, a.g.e., s. 32.

iyilik ve kötülüğün ağırlıkları eşitti. Alışılmadık olanla yüzleştiğinde onu alışıldık hale getirmeye uğraşırdı; yaratıcı melekelerinin etkisinde olduğu zamanlar hariç; bu nedenle normal hayatında söyleyecek pek az şeyi olan bir insanın, sanatçı olarak böylesine çok şey söylemiş olmasını incelemek özellikle üzerinde durmaya değerdir.

Bir sanatçı olarak gücü, bir Sovyet eleştirmenin yakın zamanda dile getirdiği gibi, "Rusya'nın genele vurulmuş sentetik bir resmini, geri kalmış ekonomisini"[14] ortaya koymak değildir. Öyle olsa eserleri bugün yalnız tarihçileri ya da sosyologları ilgilendirirdi; genç Aduyev'in serserilikleri artık kimseye keyif vermez, Oblomov'un kara talihi okuyanı duygulandırmaz, Rayski'nin yorucu enerjisi insanı sinir etmeyi beceremezdi. Gonçarov'un gücü, insan doğasının kendi resmettiği yönlerine dair sahip olduğu şaşmaz kavrayıştan ileri gelmekteydi. İşte yakından incelenmeyi hak eden de onun bu becerisidir. Okuruna hiçbir sürükleyici hikâye anlatmayan, oldukça sıradan şeylerle –başkentin etkisindeki genç bir taşralı ile yerinden kalkmayan bir tembelin hikâyeleri– ilgilenen bir yazar okurlarının ilgisini bugüne kadar çekmeyi nasıl başarabilmiştir?

İşin doğrusu, Gonçarov'un öykülerinin hiç de "sıradan" olmadığıdır. Sıradan, sakin ve burjuva ortamlarda geçtikleri için öyle gözükürler. Aduyevi, Oblomovu, hatta Rayskisi geçmişleri, yetiştiriliş biçimleri ve idealleriyle orta sınıfın birer temsilidirler – tıpkı yazar gibi; ama kendi içlerinde birer istisnadırlar. Her biri, varlıklarında geri kalan her şeyi gölgede bırakan belli bir insan özelliğinin kişileşmiş halidir. Aleksandr Aduyev, romantik gençliğin vücut bulmuş haliyken, Oblomov tembelliğin timsalidir; Rayski ise tepeden tırnağa yüzeyseldir. Ama alegori olarak da geçiştirilemezler. Gonçarov onlara çeşitli şekillerde derinlik kazandırır. Bu yollardan bir tanesi, yapay bir şekilde, kahramanını kendisine tamamen zıt olan bir karakterle karşı karşıya getirmektir; bu yöntem yüzünden epey bir eleştiri de almıştır. Bu yüzden romantik gençlik, amcanın gerçekçi ve pratik zihniyle karşılaştırılır; Ştoltz'un durmak bilmeyen enerjisi, tembelliğe karşı durur; Rayski'nin yüzeyselliğinin karşıtı ise Tuşkin'in ağır ve süssüz emeğidir. Gelgelgelim bu zıtlık göründüğünden çok daha derindir. Sahip oldukları belirgin bir özellik Gonçarov'un kahramanlarını nitelediği için herhangi bir karakterden tezat olarak faydalanılabilir. Bu yüzden Aleksandr Aduyev'in tek zıttı amcası olmaz: Üniversiteden arkadaşı da gençlik yılla-

14 Zeitlin, a.g.e., s. 192.

rında coşku doluyken şimdi Aleksandr'dan daha erken olgunlaşmış gibidir; onun zemini üzerinde Aleksandr'ın akılsızlıkları daha da ön plana çıkar. Aşkta hüsrana uğrayan Aleksandr, arkadaşlıkta da hüsrana uğramıştır. Hoşgörülü yengesine içini döker: "Bilmek ister miydin," diye başlar söze, ağırbaşlı bir şekilde, "beni *endişelendiren* ve *öfkelendiren* nedir? O halde dinle: Yıllardır görmediğim ama her zaman gönlümde ayrı bir yer ayırdığım bir dostum olduğunu biliyorsun. (...) İşte, üç gün önce Nevski Bulvarı'nda yürürken birden karşıma çıktı. Afalladım, ürperdim, gözlerim doldu. Ellerimi uzattım, mutluluktan adeta dilim tutulmuştu; nefes nefeseydim. Elimi kavradı ve sıktı. 'Selam, Aduyev,' dedi bana, sanki en son dün görüşmüşüz gibi."[15]

Oblomov'da da kahramanı tozlu odasında bir kanepede uzanmış halde görürüz. Her ufak ayrıntı onun tembelliğini ve hareketsizliğini vurgulamak için öne çıkarılır. Nerede nasıl uzandığını, suya düşen ayağa kalkma çabalarını anlatmak için yirmi sayfa yer ayrılmıştır. Oblomov'un varlığı okuru öyle hipnoza sokar ki, neredeyse bu adamın anormalliğini görmezden gelmeye başlayacaktır. Gonçarov dolayısıyla daha olağan, diğer bir deyişle daha aktif bir yaşama sahip temsilleri art arda metne sokar. Bu temsillerin amacı Oblomov'un dinamik normdan ne kadar uzak olduğunu göstermek, hem de Oblomov'a dair gelişmekte olan izlenimimizin genişlemesi ve derinleşmesine katkıda bulunmaktır ki bu temsiller sadece hareket ederek onun hareketsizliğinin altını çizmiş olurlar. Her biri kendi dünyasından haber getirir. Zarif ve pırıltılı beyefendi Volkov, Oblomov'a davetlerden bahseder ve onu evinden çıkarmaya çalışır. Sudbinski memurluk dünyasını temsil eder ve aldığı terfilerin hikâyesiyle Oblomov'un ne kadar geride kaldığını gösterir. Arkasından gazeteci Penkin gelir; ticaretten, kadınların özgürlük hareketinden ve edebiyattaki gerçekçi eğilimlerden bahseder. Gelgelelim hiçbiri Oblomov'u yerinden kaldırmayı başaramaz; onların gayesiz, boş kaygılarına acır ve yeni doğmuş bir çocuk gibi tasasız bir şekilde yattığı ve yeteneklerini harcamadığı için mutlu olduğunu dile getirir.

Rayski'ye gelince, *Yamaç*'ın tamamı onun yüzeyselliğini vurgulamaktadır. Belovodova ile ilk sahnesinin amacı, Rayski'nin yüzeysel enerjisini Belovodova'nın heybetli durağanlığıyla kıyaslamaktır. Marfenka'nın masumiyeti, Vera'nın başına buyrukluğu, büyükannenin sabit düşüncele-

15 *Sıradan Bir Hikâye*, II. kısım, 1. bölüm. İtalikler orijinal metindendir.

ri ve Volohov'un sabit fikirliliği Rayski'nin basiretsizliğini ve beyhudeliğini vurgular. Sanki Gonçarov kahramanlarıyla deney yapıyor, onları farklı insanlarla çarpıştırıyor gibidir; fakat tüm deneyler sonunda aynı sonucu vermektedir. *Sıradan Bir Hikâye*'de sevgi ve dostluk, Aleksandr'ın hayallerinin nasıl iflas ettiğinin altını çizer. *Oblomov*'da ise sevgi ve dostluk, uyuşuk kahramanı yerinden kaldırmayı başaramaz. *Yamaç*'ta Rayski'nin bir dizi aşkı olur ve hiçbiri tam olarak derinleşemez. Bir dizi karşılaşmada Gonçarov bize geniş bir çeşitlemeler yelpazesi sunar; bu çeşitlemeler hep aynı konuya aittir. Ana karakterlerin baskın özelliklerini farklı muadillerinin sanki bir grup ayna gibi yansıtmasıyla Gonçarov siyah ve beyaz bir karikatür olabilecek bir resmi, olağanüstü derinliğe, etten kemiktenmişçesine bir somutluğa sahip gerçekçi bir portreye dönüştürür; tek ve merkezî bir özelliğe ısrarla yaptığı vurgudan vazgeçmeden, yaşayan bir varlığın elle tutulur varlığını yansıtmayı başarır.

Başvurduğu ikinci bir yöntem de kahramanlarına bir geçmiş atfetmesi, mevcut durumu ortaya çıkaran şartları uzun ve ayrıntılı bir şekilde anlatmasıdır. Kahramanını, başlıca özelliklerini ve bulunduğu ortamı anlatarak hikâyesine başlar; sonra bir "flashback" sahnesi ile onu bu hale getirenin ne olduğunu açıklar. Pek çok ana karakteri ve hatta bazı yan karakterleri bu şekilde yazılmıştır. Aleksandr'ın yanlış romantizmi başta çocukluğunda gördüğü övgüye bağlanır; bu övgüler onu sıradan bir insan olmadığına, büyük başarıların kendisini beklediğine inandırmıştır. İkincisi, bu durum Aleksandr'ın "inandığı" güncel edebiyatın yüksek söylemine bağlanır. "İki modern Fransız romancı gerçek dostluğu ve sevgiyi şöyle tanımlar," der Aleksandr amcasıyla yengesine ve okumaya koyulur: "sevmek, yaldızlı saraylarda oturan ve bir avuç altına katlanamayan o yapmacık, ürkek dostlukla değil (...) kan uğruna kan dökmeyi göze alan, cenk meydanında ve ölümde, patlayan silahların ve gürleyen fırtınaların ortasında kendini ispatlayan, dostların baruttan kararmış dudaklarla birbirini öptüğü, kan revan içindeki kollarıyla birbirlerini kucakladığı o inanılmaz dostlukla."[16]

Aynı romanın kahramanlarından, hulyalı ve solgun genç bir dul olan Yuliya Tafayeva da "en doğru zamanda *ayaklarına kapanmayan*, *ruhunun her bir zerresi* ile yeminler etmeyen ya da *onu kollarıyla sararken kendisini de onu da yakıp küllere çevirmeyen* bir erkeği sevmekten anın-

16 *Sıradan Bir Hikâye*, II. kısım, 1. bölüm.

da vazgeçerdi," diye anlatılır. Bu durum da yetiştirilme biçiminin bir sonucudur. "Yuliya'nın kalbini zamanından önce, böyle yanlış bir şekilde geliştiren, beynine dokunmayan kimdi? (...) Kimdi? Kim olacak, ebeveyn çağrısıyla genç dimağın başına geçen, ona tüm şeylerin *etkisini ve mantığını* gösteren, geçmişin örtüsünü kaldıran ve altımızda, üstümüzde ve içimizde olanları gösteren –zor bir iş– üç kişilik klasik eğitim kadrosu. Bu yüzden üç ulus bu önemli iş için çağırılmıştı. Anne babası o günden itibaren yetiştirilmesine karışmamış, üç eğitimciyi işe aldıkları gün tasalarının sona erdiğine inanmışlardı: içlerindeki Fransız, Mösyö Poulet dostlarının tavsiye ettiği biriydi ve Yuliya'ya Fransız edebiyatı ve diğer disiplinleri öğretecekti; ikincisi Schmidt adlı bir Alman idi, çünkü biraz Almanca öğrenmek iyidir, ama fazla değil; son olarak da İvan İvanoviç adlı bir Rus. (...) Mösyö Poulet onu kompozisyon ödevleriyle meşgul ediyordu. Çeşitli konular belirlemişti ona: gündoğumunu betimlemek ya da sevgiyi ve dostluğu anlatmak, hiç olmadı bir dostundan ayrılmanın acısını paylaşmak. Yuliya'nın penceresi güneşin yalnız tüccar Girin'in evinin ardından batışını görüyordu; dostlarından hiç ayrılmamıştı; dostluğa ve sevgiye gelince de; bu hisleri ilk defa o zaman duymuştu. Ne de olsa herkes belli bir yaşta öğrenir bunları."

Gonçarov, Oblomov'u anlatmak için iki bölüm ayırır; Oblomov'un iyice açıklanmaya ihtiyacı vardır çünkü. Beşinci bölümde Oblomov'u böyle uyuşuk hale getirenin ne olduğunu anlatmaya başlar. "Taşranın koynunda, yurdunun içten ve sıcak geleneklerinin, alışkanlıklarının içinde yetiştiği; yirmi yıl akrabalarının, dostlarının, tanıdıklarının arasında aile yaşamına çok alıştığı için, girmeyi düşündüğü devlet hizmetinin de bir çeşit aile hayatı, yani masa başında oturup, (...) sakin sakin gelip-gidip defterini işlemek gibi bir şey olduğunu sanıyordu." Olayların gerçek veçhesiyle karşılaştığında, yazması gereken *acil* ve *çok acil* belgeler olduğunda sinirlenmiştir; ama bazı belgeleri yanlış adrese gönderme hatasına düştüğünde hatasının sorumluluğunu almaktansa hastalık bahanesiyle istifasını verir.

Gonçarov, meşhur "Oblomov'un Rüyası"nın dokuzunca bölümünde Oblomov'un sıcak ve hoşnut ev ortamına ışık tutar. "Doğrusu merak ediyorum... neden ben... böyleyim?" diye sorar Oblomov uykulu bir dille. "Belki de... Bunun nedeni..." der ve uykuya dalar. Rüyası bu sorunun cevabıdır. Bir kez daha durumun sorumlusu çocuğun yetiştirilmesidir: çocukta her türlü girişkenliği ve merakı öldürecek türden bir yetiştirilmedir

bu. "Tepeye çıkmak (...) istedi. Avlu kapısına vardığı anda pencereden annesi seslendi: 'Dadı! Çocuğun güneşe çıktığını görmüyor musun? Gölge yere götür onu. Başına güneş geçecek. Biliyorsun, sonra hasta oluyor, midesi bulanıyor, yemek yemiyor.'" Sağlığın ve güvenliğin her şeyden önemli olduğu bir ortamda yetiştirilmiştir Oblomov. Bu durum, uyuşukluğu ve ev dışında herhangi bir konuya olan ilgisizliğiyle birleşince Oblomov'u tembelliğin ve hareketsizliğin timsali haline getirmiştir. "Onun dikkatinden en küçük bir şey bile kaçmıyordu, ev yaşamıyla ilgili her şey belleğine bir daha silinmemek üzere kazınıyordu. Cevval zekâsı yaşam örnekleriyle doluyordu, kendiliğinden onun hayatının, çevresindekilerin hayatının programını çiziyordu."

Oblomov hareketsizken, Ştoltz sürekli hareket halindedir. Bunun da kendi sebepleri vardır. Onu enerjik, becerikli ve bağımsız bir adam haline getiren, babasının Alman usulüne uygun olarak onu eğitmesi olmuştur. Babası, çocuğunu dizinin dibinde tutmamasını annesine tembih etmiş ve çocuğu kendi başının çaresine bakmaya zorlamıştır: "Burnu kanamayan ya da bir başkasının burnunu kanatmayan çocuğa çocuk mu derim ben!"

Sofiya Belovodova'nın mermersiliğinin geçmişi de benzer bir şekilde her türlü doğal tepkisinin zapt edildiği ve engellendiği çocukluğunda izlenebilir. Gonçarov sanki insanın kendi geçmişine ve yetiştirilme biçimine başkaldırması ihtimalini düşünmemiştir. Bir kez şeklini almış olan bir insanın değişebileceğine inanmıyor gibidir. Bir süreliğine gelişiyor gibi duran karakterler çocukluklarında kendileri için çizilen yola dönerler. Eserlerinde üstü kapalı bir şekilde gösterilen bu yaklaşım, Saltıkov-Şçedrin'e yazdığı bir mektupta dolaysız olarak ifade edilir; Şçedrin'in karakteri Iyuduşka Golovlev'i tartışırken Gonçarov, Iyuduşka'nın ruhen tekrar canlanmasının mümkün olmadığını söyler. "Değişebilir, diğer bir deyişle kötüleşebilir, ama ruhen tekrar canlanması mı? Hayır, hayır ve hayır."[17]

Gonçarov'un romanları yapısı dolayısıyla çok basittir. Olay örgüsü yok denecek kadar azdır. Bir kahraman vardır, olay örgüsü de karakterin psikolojik haritasının ortaya çıkarılmasıdır. Rayski romanını "parça parça yazmaya karar vermişti," diye anlatır Gonçarov. "İlgisini çeken bir kişiyi; onu saran, heyecanlandıran her olayı yazacak"tır; okuyan, Gonçarov'un yönteminin de çok benzer olduğunu söyleyebilir. Gonçarov'un yan karakter-

17 Bkz. Gonçarov'un Saltıkov-Şçedrin'e mektubu, alıntılayan A.P. Rybasov, *Literaturno-kritiçeskiye stati i pisma Gonçarova*, Leningrad, 1938.

leri kullanarak kahramanın kişiliğini yeni bir açıdan gösterme, daha derindeki bir katmanı ortaya çıkarma pratiğine gayet uygun bir yaklaşımdır bu. Bu nedenle de romanlarında belirgin bir kadın kahraman yoktur. Kadınlar ulaşılması gereken bir eşik görevi görür ve işlevlerini tamamladıkları andan itibaren bir kenara atılırlar. Nadenka, Yuliya ve Liza, *Sıradan Bir Hikâye*'de bir belirir, bir kaybolurlar. Olga ve Agafya Matveyevna, Oblomov'un hayatında yer almak için kapışırlar. *Yamaç*'a gelince, romanın serbest yapısını bir arada tutan karakter Rayski'dir. Belovodova olayı ve Nataşa'yla yaşadıkları sahne, Rayski'nin mizacına dair bir şey söylemiyor olsalar tamamen lüzumsuzdur. Gonçarov da bunları hissetmiş olmalıdır ki bu sahneleri okura, Rayski'nin tasarladığı roman için kâğıda dökmesiyle anlatma yöntemini seçmiştir. Bu özellikle romanda hiçbir işlevi olmayan Opyonkin karakterinden bellidir. Rayski "Opyonkin'i bile yazmış, kalemi bırakıp sormuştu kendi kendine: 'Niçin yazdım onu? Öyle ya, romanımda işe yaramaz: Bir rolü yok orada. İhtiyar, yozlaşmış bir taşra tipi (...) İlginç bir yanı olabilir mi?'" Sonra, Tıçkov olayını anlattıktan sonra Gonçarov şöyle ekler: "Rayski romanın taslağında kısaca söz etmişti ondan. Bunu niçin yaptığını kendi de bilmiyordu. (...) 'Opyonkin gibi bu da rastladı öyle!' diyordu." Rayski'nin müstakbel karakterleri arasında yer alamayacak Tıçkov, *Yamaç*'tan da kaybolur. Daha sonra kendisini eleştirdiği yazıda Gonçarov, Opyonkin'den de aynı kelimelerle söz eder: "bir anda karşıma çıktı."

Rayski birden fazla defa yazarı adına konuşur. "Rayski iyice vermişti kendini romana. Parça parça olmuş kendi yaşamı geçiyordu sanki gözlerinin önünden. Defterlerini gözden geçirirken mırıldanıyordu kendi kendine: 'Ama anlayışsız bir okuyucu benim böyle bir insan olduğumu düşünür sonra, yalnızca böyle! Bunun ben de, Karp da, Sidor da olmayıp, yalnızca bir tip olduğunu; bir sanatçının ruhunda değişik dönemlerin, değişik tiplerin bulunduğunu anlayamaz." Gonçarov, "Luçşe pozdno çem nikogda" (Geç Olsun Güç Olmasın) adlı makalesinde Rayski'yi üretirken pek çok hayalperest dostundan faydalandığını söylemiştir. Rayski arada sırada Gonçarov'un yeteneklerine duyduğu güvensizliği örtmek için kullanılır. Büyükannenin kederinin kutsal kitaptaki bir Yahudi hanımınkiyle kıyaslandığı melodramatik betimleme yazarın değil, Rayski'nin sonsuz hayalinin bir ürünü olarak bize anlatılır.

Gonçarov'un en büyük ilgisi bir karakterin resmedilmesiydi; eserlerindeki her şey de bu amaç için kullanılır. Karakter uydurmak "bir sanatçı-

ya kolay gelir" diye yazmıştır; "neredeyse ondan bağımsız, hayal gücünün toprağında yetişir. İşi yalnızca onu parlatmak, bitirmek ve derlemek kısmındadır. (...) Tüm bunların altından zekâ tek başına kalkamaz: yardımına yazardan bağımsız davranan bir melekesi koşar; içgüdüsü. Zekâ ise sanki bir park ya da bahçe gibi ana hatları ve konumları belirler."[18]

İçgüdüsüne güvenen bir yazarken Gonçarov en iyi noktasındaydı. "Kalem elimdeyken resmin, portrenin ya da karakterin ne olacağına dair pek az fikrim oluyor: Onu karşımda kanlı canlı görüyorum sadece – tek derdim onu aslına uygun çiziyor olmam; onu diğerleriyle birlikte gördüğüm için sahneler görüyorum ve diğerlerini de çizmeye başlıyorum. (...) Eser zihnimde devam ediyor, karakterler bana rahat vermiyor, sürekli beni çekiştiriyor, belirli sahnelerde bana poz veriyorlar; onların konuşmalarından bazı laflar duyuyorum; çoğu zaman düşündüğüm oluyor, Tanrı beni affetsin, tüm bunları uydurmuyorum da, sanki hepsi gözümün önünde uçuşuyor ve tek yapmam gereken bakıp ne dediklerini düşünmek oluyor." Gonçarov'un en içgüdüsel eserleri, onun en üretken tarafının meyvesidir; sanatının "ana hatları ve konumları" belirlediği tarafı fazla entelektüeldir, çok şeyi belli eder; ayrı durur ve bütüne tamamıyla giremez. Gonçarov'un gördüklerini –karakterleri ve sahneleri– bezediği bir tuvaldir bu.

Gonçarov'un sanatının üçüncü kısmı da "süs"üdür ki bu en büyük başarısıdır.

"Biri şöyle bir laf etmiş," diye yazmıştı bir keresinde. "Bir arkeolog muhafaza edilmiş bir geçide ya da bir sütun parçasına bakarak, binanın geri kalanını inşa edebilirmiş. Bende de durum aynı; bir kimsenin ayırıcı ufak bir özelliğinden (...) hayal gücüm geri kalanını tahmin etmeye ya da resmetmeye çalışıyor."[19] Gonçarov hep bir insanın en olağanüstü tarafını görmeye uğraşırdı. Uşaklarından birini gözlemlerken, "Onu bir insan kategorisine koyabilmek için onda öne çıkan bir özelliği bulmakta zorlanıyordum," diye yazar.[20] "Luçşe pozdno çem nikogda" makalesinde karakterlerden bahsederken, Molière'in karakterleriyle aralarında benzerlikler olduğunu söylemiştir. Gonçarov "yeni tiplemeler üretmeye" çalışmadan insan tiplemeleri yaratmaya çalışıyordu. Etrafındaki hayat üzerinden onlara yeni ifadeler kazandırma çabası içindeydi. Yeni bir karakteri tak-

18 "Luçşe pozdno çem nikogda".

19 *Anıları*, II. Kısım - "Yerli Topraklarda".

20 "Eski Zaman Uşakları", IV. kısım, Matvey.

dim ederken çoğunlukla yaptığı genel ifadelerle dış görünüşünü tasvir etmek, sonra onu niteleyen bir eylem ya da özelliğe odaklanarak özüne dair bir şey ima etmekti. O andan itibaren bu eylemi ya da özelliği, ne zaman bir sahnede görülse bu karaktere bir motif gibi eşlik ediyor olurdu. Rayski şu şekilde sahneye girer: "sağlıklı, kanlı canlı bir yüzü vardı. (...) Geniş beyaz alnı genç, ışıl ışıldı. Gözleri kâh düşünceyle, duyguyla, neşeyle parlıyor kâh hulyalı dalıp gidiyorlardı. O zaman daha bir genç, handiyse çocuksu oluyordu bakışı. Gözleri kimileyin de ağırbaşlı, yorgun, elemli bakıyorlar, gerçek yaşını açığa vuruyorlardı." Sonra, bir ustanın fırça darbesinde olduğu gibi, Gonçarov'un neredeyse rastgele bir şekilde "Ayaklarını kanepeye uzatmıştı," demesiyle Rayski bir anda ete kemiğe bürünür. Şakaklarındaki saçları beyazlamaya başlamış, ayaklarını kanepeye uzatan otuz beş yaşında bir adam; bu betimleme, ne şişman ne de uyuşuk olduğuna dair hissimizin bir anda ötesine geçen ani ve içgüdüsel bir kavrayış bahşeder bize.

Oblomov ise "Otuz iki, otuz üç yaşlarındaydı," diye bize anlatılır. "Orta boyluydu. Hoş görünüşlüydü. O anda hiçbir şeyi umursamadığı, hiçbir şeyin onu tedirgin etmediği; koyu gri gözlerinin belirsiz bir dalgınlıkla, sürekli duvarlarda, tavanda kaygısızca dolaşıp durmakta olmasından belliydi." Gonçarov, Oblomov'un rengini, hareketlerini ve giyim kuşamını anlatır; sonra usta dokunuş gelir: meşhur "son derece geniş (*öyle ki*,[21] iki Oblomov sığardı içine)" ropdöşambrı. Oblomov'un tüm endamıyla her türlü vücut bulmasını sağlayan da bu "öyle ki" kelimesidir (Rusçada harfi). Olga'nın başlıca özelliği bağımsızlığı ve zihnen uyanık olmasıdır; dış görünüşünde belli olan da bu özelliğidir: "dudakları ince, çoğu zaman (sürekli bir şeyler düşündüğünün işareti olarak) kapalıydı. Gri-mavi gözlerinin hiçbir şeyi kaçırmayan, her zaman canlı, keskin bakışlarında da aynı düşünce vardı. Kaşları gözlerine özel bir güzellik veriyordu. (...) Hayır, neredeyse düz, kalın, kumral, pek simetrik olmayan iki çizgi gibiydiler. Çizgilerden biri ötekinden hafif yukarıdaydı ve bu yüzden, onun atında (sanki orada bir düşünce olduğunu belli eden) küçük bir kırışık oluşmuştu." Ne zaman yeni bir fikir ya da deneyim Olga'yı rahatsız etse ya da endişelendirse, asimetrik kaşlarından söz edilir.

Agafya'nın sürekli hareket halindeki, hem Oblomov'u hem de okuru büyüleyen çıplak dirsekleri onu özetler. Üstlendiği rol, Oblomov'un ba-

21 İtalik bana ait.

basının evinden ayrıldığından beri kaçırdığı şeyleri ona vermektir. "Agafya Matveyevna, sürekli hareket eden dirsekleriyle, her şeyin üzerinde pek hamaratça duran bakışlarıyla; dolaptan mutfağa, mutfaktan kilere, oradan mahzene pek becerikli, sonu gelmez gidiş gelişleriyle Oblomov'a, baba ocağının belleğinde çocukluğundan kalmış sakin, huzurlu yaşamını hatırlatıyordu."

Gonçarov'un okurunu karakterlerinin tek bir belirli özelliği ile "sıkboğaz etme"[22] numarası, özellikle yan karakterlerde görülebilir; çok az yer aldıklarından, tüm varlıkları tek bir özellikte mevcuttur. *Yamaç*'taki o özgür ruhlu, neşeli genç kadın, Ulinka Kozlova basit bir egoizm ile doludur ve hayattan mümkün olduğunca faydalanmaya çalışır; gözünde "gizli bir kahkaha" vardır. Bu gizli kahkaha roman boyunca ona eşlik eder.

Aynı romanın bir başka karakteri, tek varoluş sebebi şıpsevdi karısına duyduğu tutku olan Saveliy, ne zaman karısından şüphelense alnında derin kırışıklar belirir. Kadim bir dünyaya ait "şeker markisi" Tit Nikonıç da hiçbir zaman kibarlıkta kusur etmez, reveranslar yapar ve kadınlara kendini hoş göstermeye çalışır; onun da romandaki yeri, evlenmesine izin verilmemiş büyükanneye hayat boyu şaşmaz bir sadakatle duyduğu sevgidir. Kritskaya'nın peltek konuşması ve gizemli Vera'nın kadınsı, bir kediye benzer yürüyüşü de kitap boyunca peşimizi bırakmaz.

Gonçarov'un bazı karakterleri bütün bir çehreyi hak etmiyor gibidir. Oblomov'un kölesi Zahar bize bu şekilde resmedilir: "Koltuk altlarındaki yırtıklardan gömleğinin gözüktüğü uzun bir ceket ve bakır düğmeli gri bir yelek vardı üzerinde. Kafası dazlaktı ve her birinden üç sakal çıkacak kadar geniş, hafif kırlaşmış, gür favorileri vardı."[23] Bu favorileri yüzünün göstermeye layık bulduğu tek şey gibidir. Ne zaman efendisinin sitemkâr gözlerinden yüzünü çevirse kaçırdığı şey gözleri değil favorileridir. "Kırk yedi yaşında hareketli, hamarat bir kadındı Anisya. Her zaman tatlı bir gülümseme vardı yüzünde. Gözleri fıldır fıldırdı. Sağlam yapılı boynu, göğsü, yorulmak bilmez becerikli elleri vardı. Yüzü neredeyse yok gibiydi: İri olmamakla birlikte, yalnızca burnu görünüyordu yüzünde. Ama o da sanki yüzünden ayrıymış ya da sonradan beceriksizce yapıştırılmış gibi duruyordu. Üstelik ucu kalkıktı ve bu nedenle, bakınca burnunu görüyordunuz, ama arkasındaki solgun yüzü pek görünmüyordu." Pşenitsı-

22 Zeitlin, a.g.e., s. 354.

23 *Oblomov*, s. 45.

na'nın erkek kardeşi neredeyse hiç tasvir edilmeden belirir. Elinde bir kutuyla pencerenin önünden geçen adam kendisidir. Karşımıza çıktığında ise ona dair bize söylenen tek şey ellerinin titrediği, titreyen ellerini sürekli gizlemeye çalıştığıdır. Çünkü önemsiz bir memurun bir alkoliğe ait titreyen ellerinin ihanetine uğraması kabul edilebilir bir şey değildir.

Gonçarov, bir karakteri dış görünüşü üzerinden betimlemek konusunda Rus yazarlar arasında yalnız değildi. Bu özellik Tolstoy'da da gelişmiş olarak mevcuttu. Gonçarov'a mahsus olan şey ise bir kimseyi ya da sahneyi neredeyse başından sonuna kimsenin fark etmediği bir tanık olarak orada bulunduğu, tuvale gördüklerini olduğu gibi her bir hattı ve çizgisi ile aktaran bir ressam olduğu hissini veren yoğun ayrıntıdır. Gonçarov sanatının bu özelliğinin farkındaydı ki kendisinden genellikle bir ressam olarak bahseder, yazdığını değil resmettiğini söylerdi; kalemi değil, fırçası olduğunu söylerdi. Oblomov'un odasına dair tasviri Hollanda atölyesinden çıkmış bir mekân resmi olabilir. "İlya İlyiç'in yattığı oda ilk bakışta çok güzel döşenmiş görünüyordu. Maun bir yazı masası, ipek örtülü iki divan, üzerine doğada görülmedik hayvanlar, meyveler işi güzel bir paravan... Pencerelerdeki perdeler ipekti. Halılar, duvarlarda birkaç tablo, bronz heykelcikler. (...) Ne var ki, zevk sahibi deneyimli bir insan bütün bunlara kaçamak bir bakış attığında, bunların kaçınılmaz *decorum* gereği odaya konulduğunu hemen fark ederdi. (...) Divanlardan birinin arkası çökmüştü, tutkallanmış tahtalar yer yer ayrılmıştı. (...) Duvarlarda tabloların kenarlarından püskül püskül, toza doymuş örümcek ağları sarkıyordu. Aynalar bir şeyleri yansıtacak yerde, daha çok, üzerlerine, unutmamak için birtakım notlar yazmaya yarayacak kadar tozluydu." Gonçarov hiçbir ayrıntıyı atlamaz; bir önceki akşam yemeğinden kalan bir kemik parçasını bile.

Profesör André Mazon ve diğerleri, Gonçarov'un yaratıcı yöntemindeki görsel unsura dikkat çekmişlerdir. Aleksandr Aduyev'in son ilişkisi konusunda amcası tarafından sorguya çekildiği ve rahatsız hissettiği bölüm, bu neredeyse bir fotoğraf gibi aslına uygun gözlem yeteneğinin bilhassa önemli bir örneğidir. Gonçarov Aleksandr'ın hislerindense, bu hislerin davranışında yarattığı tezahüre odaklanır. Mırıldanır, yüzü kızarır, gözlerini kaçırır, alnında boncuk boncuk terler belirir, bacaklarını bir gerer bir toplar, neredeyse işitilmeyecek kadar alçak bir sesle ve yavaşça bir şey söyler, kaşınmamasına rağmen gözünü ovuşturur, sol şakağını okşar,

sonra cebinden bir mendil çıkararak dudaklarını siler. Gonçarov, Aleksandr'ın okşadığı şakağın sağ değil sol şakağı olduğuna gayet emin gibidir. İnsanın Gonçarov'un karakterlerini kanlı canlıymışçasına karşısında gördüğüne ve onları aslına uygun bir şekilde resmetmek amacıyla seyrettiğine inanası gelir.

Davranışlardaki bu tezahürün ardındaki insan duygularını ne zaman ortaya çıkarmaya çalışmayagörsün, bir anda inandırıcılığını kaybeder. Gonçarov, muhteşem bir müzik eserini dinlerken Aleksandr Aduyev'in hislerini anlatmaya çalıştığı zaman genel, özelliksiz terimlere başvurur; gözleri kapalı yazmaktadır. Aleksandr çocukların neşeli seslerini, tutkulu bir gümbürtüyü, bastırılmış iniltileri, haykırışları, yakarışları duyar; "sanki geçmişini, acı ve doyumsuz hayatını ona kasten sergilemeye çalışan sesleri".[24] Buna yapılabilecek muhtemel bir yorum, bu pasajdaki belirsiz romantikliğin Aleksandr'ın yüzeysel ruhunun ağırlıksızlığını ifade ediyor olmasıdır; ne de olsa *Sıradan Bir Hikâye*'nin diğer yerlerinde Gonçarov, Aleksandr'ın düşünceleri ya da duygularına atıfta bulunmaktansa doğrudan onun eylemlerini anlatmayı seçer. Eserlerinin tümü ele alındığında varılacak olan sonuç, duygusal durumları doğrudan analiz ya da tasvir etmeye çalıştığında Gonçarov'un "yetersiz" kaldığıdır: metafizik konular entelektüel anlamda erişemediği bir yerdedir.

Oblomov'un Olga'dan ayrıldıktan sonraki çaresizliğini anlatışı ne kadar inandırıcıdır halbuki. "Oblomov koltuğa çökmüş, öyle kalmıştı. (...) Dirseğine yaslanmış, oturuyor; karanlığı fark etmiyor, saatin tik taklarını duymuyordu." Ya da başka türlü bir üzüntü: genç efendisine Petersburg'da eşlik etmeye mecbur kalan sevgilisini düşünen Agrafena'nın üzüntüsü. Kederinden kendini kaybeder. "Kahveyi taşırdı, sütü yaktı, fincanları devirdi."[25]

Oblomov'un yaşayış biçimi, rutini, pek çok seneye yayılan değişmemiş düzeni kısa bir cümleyle bize verilir: "Karyolasından kalkarken bakmadan ayaklarını döşemeye sarkıttığında kesinlikle hemen bulur, ayaklarına geçirirdi [terliklerini]." Bunu bir kez bize verdikten sonra, Gonçarov Oblomov'un huzursuzluğunu ve rahatsızlığını basitçe bize gösterebilir: "Oblomov koltuktan kalkmak istemiş, ama ilk anda terliğini ayağına geçiremeyince tekrar oturmuştu."" Marfinka'nın toyluğu da birkaç kelimeyle bize

24 *Sıradan Bir Hikâye*, II. kısım, 3. bölüm.

25 a.g.e., I. kısım, 1. bölüm.

gösterilir. Doğum gününde müstakbel damadının aşk mektubunu "şekerlemelerini koyduğu dolaba"[26] saklar.

Gonçarov bazen edebi "stenografi" denecek bir yönteme başvurur. Erken dönem öykülerinden "İvan Saviç Podzabrin"in konusu keyif düşkünü bir genç adamdır; bu yüzden başı sürekli derde girer ve sorunlarıyla yüzleşmemek için ha bire ev değiştirir. Yeni bir mahalleye geldiğinde kendine yeni keyif imkânları aramaya koyulur. Karşısına çıkan bir kapıyı açarak komşunun dairesine bakmaya yeltenir. "Komşusunun odasında hafif, uçuşan, beyaz, muslin bir şey gördü; sonra kaba ve çizgili bir şeyin hantalca hareket ettiğini. Açık bırakılan kapının aralığında kirpikleri uzun güzel siyah bir göz bazen belirir, sonra kaşları olmayan bir göz kapanıp açılırdı." "Edebi Bir Akşam"da bir karakter mavi gözlüklü olarak tasvir edilir. Arkasından ondan her zaman Mavi Gözlük olarak bahsedilir. "'Öyledir,' diye devam etti Mavi Gözlük." Bazen Gonçarov bir kişiyi bir nesneler bütününe indirger: "Bir tüccar –şapkasından sakalından, koca göbeğinden, çizmelerinden başka bir şeyi görünmüyordu– (...) izliyordu." Bir arabada yanlarından geçen köylüler için toplu bir isim kullanılır: "Meyhanenin önünde durdu araba. Köylüler hemen aşağı atladılar, meyhanenin kapısına yığıldılar." Oblomov, Olga'nın gözünü yaşayacağı itibar kaybıyla şöyle korkutur: "Tut ki bir salona girdin, birkaç hanımefendi öfkeyle başlarını senden öte yana çevirdiler". Bu neredeyse izlenimci üsluba, Gonçarov'dan önce Gogol tarafından "Nevski Bulvarı"nda başvurulmuştur; orada kalabalıkta her kişiyi bir ayrıntı ile anlatır: "Kimi, en değerlisinden kunduz kürkü yakalıklı şık redingotunu gösterir. Kimi pek güzel Yunan burnunu... Kimi gösterişli favorilerini... Kimi güzelim bir çift gözünü, kimi göz kamaştıran şapkasını... Kimi zarif serçe parmağındaki uğur taşlı yüzüğünü..."

Gonçarov'un Gogol'e yaşadığı dönemde de fark edilen benzerliği, çağdaşlarının dile getirdiği gibi yalnız öznesini gerçekçi bir şekilde ele alması ya da Rusya'nın eksiklerini dile getirmesinden ibaret değildir; aynı zamanda hikâyecilik sanatında, ifade ve kıyas seçimlerinde de görülebilir. Gogol'ün kıyaslamaları meşhurdur. Basık bir havayı tasvir ederken, "yalnızca garnizon erlerinin, o da yalnızca barış zamanında, pazar günleri, hafiften sarhoşken, giydikleri eski kaputlarının renginde, parlak gri bir gündü" gibi bir kıyaslama yapar. Ya da bir balodan bahsedeceği zaman: "Siyah frak-

26 a.g.e., V. kısım, 2. bölüm.

lar tıpkı, yaşlı kalfa kadın sıcak bir temmuz günü pencere önüne geçip şeker topağını bembeyaz parçalara ayırarak kırarken havada uçuşan şekere konan sinekler gibi, grup grup ya da tek tek, salonda dolaşıyorlardı (...)" vs. Gogol'ün kıyaslamaları, kendi başlarına ayrı bir konuya kopup gitmeleri haricinde, sıradan ve günlük olmalarıyla da farklıdır. Aynısı Gonçarov'un üslubunda da görülebilir. Bu onun "bulutlu bir gökyüzünün, parçalanmış bir çitin, bir kapının, bir göletin şiiri" adını verdiği şeydir.

Yazarın sudan sebeplerle asıl konusundan uzaklaşarak alt konulara girdiği hikâye biçimi aslen Laurence Sterne'e aittir. *Tristram Shandy*'de Sterne bu durumu en aşırı noktaya taşımıştır. "Papazın adı Yorick'ti ve işin ilginç yanı (ailenin kalın parşömen üzerine yazılı ve çok iyi korunmuş en eski kaydında da görülebileceği üzere), tam tamına –az kalsın dokuz yüz yıldır diyecektim, ama her ne kadar tartışma götürmez de olsa, mümkün olmayacak bir gerçeği dile getirip de adıma gölge düşürmek istemem– o yüzden, tek bir harfi değiştirilmeksizin ya da eklenip atılmaksızın tastamam böyle yazılmaktaydı, ancak ne zamandan beridir bilemiyorum, demekle yetineceğim. Ülkedeki en köklü soyadlarının en az yarısı için aynı şeyleri söyleyemem, bu soyadlarının çoğu yıllar boyu –tıpkı sahipleri gibi– kırpılıp budanmışlardır."[27] Bu şekilde sayfalar boyunca devam ettikten sonra Sterne tekrar ana konusuna döner.

19. yüzyılın ilk yıllarında Sterne'ün Rus duygusal okuluna büyük etkisi olmuştur. Hikâye anlatma biçimi 1830'larda taklit edilmeye başlanmış, Gogol ise bunu en başarıyla kullanan yazar olmuştur.[28] Gelgelelim Sterne'ün yaklaşımı ile Rus öğrencisi arasında büyük bir fark vardır. Sterne kendisi hakkında şunu söyler: "Konumu düşünürken aklım, Büyük Britanya'daki herhangi bir yazar kadar sık ve uzağa gider; yine de işlerimi düzenlerim ki yokluğumda asıl işlerim de yerinde saymasın." Sterne konudan konuya atlarken aklında ulaşacağı bir hedef varken, Gogol'ün aklına gelen rastgele imgeler nedensizdir. Sterne laf lafı açıyor gibi gösterirken bir gözünü akıntının genel yönünden ayırmaz; Gogol ise öylesine yazdığı karakterlerden fışkıran takıntılara kendini bırakıyor gibidir. Yine de her iki yazar da okurla rahat, serbest ve yakın bir sohbet içindeymiş izlenimi verir; akıllarına gelen fikirleri ve sahneleri paylaşırlar.

---

27 Laurence Sterne, *Tristram Shandy Beyefendi'nin Hayatı ve Görüşleri*, çev. Nuran Yavuz (YKY, 1999), s. 42.

28 Bkz. V. V. Vinogradov, *Etındıy o stile Gogolya*, Leningrad 1926.

Sterne ve Gogol gibi emsalleri izleyen Gonçarov ise her anlamda onlardan çok daha kendine hâkim bir yazardı, bu yüzden konudan konuya geçmeyi olabildiğince az tutar ve yalnız ana konuyu desteklemek amacıyla kullanırdı. Durağan bir ırmağı bakınız nasıl tasvir eder: "Neva kıpırtısızdı; tıpkı ufak bir tıkırtıda gözlerini açan ve hemen kapayan, sonra o gözlerini uykunun mühürlediği bir adam gibi".[29] Ya da Volohov'u betimlemesi: "Kolları bacakları –taş kesilmiş gibi– kıpırdamıyorlardı hiç. Gözleri her şeye durgun ya da soğuk bakıyorlardı. Ama onun bu kıpırtısızlığının altında, kimileyin bir köpeğin görünüşte rahat, kayıtsız yatışında dikkati çeken o uyanıklık, tetikte oluş, tehlike gizliydi. Ön ayaklarını yan yana koymuştur köpek, pençelerinin üzerine rahatça yerleştirmiştir uyuyan başını, ağır bedenini bükerek tembel uzanmıştır yere, uyuyordur, ama gözkapaklarından biri kıpırdar durmadan, altından siyah bir göz görünür yarım yamalak. Yakınında bir şey kıpırdayacak, hafif bir yel esecek, bir kapı çarpacak, yabancı bir yüz görünecek olsa köpeğin kayıtsızca yayılmış bu organları bir anda toplanırlar. Bedeni çelik gibi gerilir, havlayarak fırlar yerinden..." Bir insanı anlatırken Gonçarov bir hayvan imgesine başvuruyorsa, bir evi resmederken de bir insana başvurur: "Açık pencereler, alabildiğine açılmış, ama konuşmayan birer ağza benziyordu uzaktan. Bir soluk yoktu, nabız atmıyordu... Nereye kaçmıştı yaşam? Yere uzanmış bu bedenin gözleri, dili neredeydi?" Gonçarov insanları anlatmak için hayvanları kullanmaktan da hoşlanırdı. *Yamaç*'taki büyükanne Vera'da bir terslik olduğunu anladığında bir ata benzetilir: "rahat karnını doyurmaya çalışırken ansızın bir hışırtı duyan ya da bilinmeyen, görünmeyen bir düşmanın kokusunu alan bir ata benzetiyordu onu Rayski. Kulaklarını birden diker at, başını kaldırır, güzel bir biçimde arkasına döndürür, gözlerini büyük büyük açıp burnuyla soluyarak dinler. Bir tehlike yoktur... Sonra ağır ağır döner yemliğe, –gene dinleyerek– başını acele etmeden sallar üç kez; korkacak bir şeyin olmadığına kendini inandırmaya, sesin nereden geldiğini anlamaya çalışıyormuş ya da ne denli uyanık olduğunu düşmana belli etmek istiyormuş gibi, düzenli üç kez vurur ayağını yere, sonra gene daldırır, burnunu yulafın içine... Ama daha bir dikkatlidir şimdi, arada başını kaldırıp arkasına bakar. Kuşkuludur artık, tetiktedir. Yulafını yerken omzunda kaslar çekilir, kulağı arkaya öne, sonra gene arkaya döner durur."

29 *Sıradan Bir Hikâye*, I. kısım, 4. bölüm.

"Babalarının gururu, mutluluğu" olan yeni okuldan dönmüş üç delikanlı Gonçarov'a "tam gelişmemiş iri cins köpekler"i çağrıştırır. "Pençeleriyle başları tam anlamıyla gelişmiştir böyle köpeklerin, ama bedenleri gelişmemiştir henüz, kulakları alınlarının üzerine sarkar, kalın kuyrukları yere değecek kadar uzamamıştır daha. Durmadan sağa sola saldırırlar, boylarına göre çok uzun, kaba görünüşlü bacaklarını nereye koyacaklarını bilemezler, başkalarınınkinden ayıramazlar; öz babalarına havlarlar (...) Çocuk sayıp bir köşeye oturtmuşlardı onları. Yuvada, ağızları hep açık, yem bekleyen sarı gagalı karga yavruları gibi, genç yüzlerinde aptal bir anlatım, ağızları yarı açık, bakıyorlardı herkesin yüzüne." Vera'ya tutkun, kurtarıcısı olacak Tuşin sırrının korktuğu şey olmadığını anlayınca "boyunduruktan salınmış öküz gibi" solur. Tüm gün penceresinden avluda olup bitenleri seyreden Oblomovka sakinlerinden birini Gonçarov "tıpkı köpeklerin bazen bütün gün, pencereden kafalarını güneşe uzatıp dikkatle gelen geçeni izlemeleri gibi, başını sağa sola döndürerek bakışıyla, burnunun ucuyla" izlemesine benzetir.[30] Oblomov, Pşenitsına'yı ilk kez öptüğünde kadın "(boyunduruğu takılmakta olan bir atın durduğu gibi), son derece sakin, rahat, dimdik, kıpırdamadan" durur. Oblomov, Olga onun ilgisini reddettikten sonra "Tekmelenmiş bir köpeğin sinerek yürümesi gibi, yavaş yavaş" yürür.[31] Ştoltz bir safkan İngiliz atına benzetilir; Gonçarov'un koleksiyonundaki en şairane karakterlerden biri olan, *Yamaç*'ın hulyalı, sevgi dolu ve hastalıktan mustarip karakteri Nataşa'nın bile hayvansı bir gölgesi vardır. "Oysa bu kuzu yumuşakça koparıyor otları, kuyruğunu sallıyor..." Şefkat Nataşa'ya aitken, kuyruk kuzunundur.

Bu tasvirlerin ardında bitmek bilmez serbest çağrışımların peşinden giden yaratıcı bir akıldan ziyade, gördüğü şeyleri kenarda saklamış gelişkin bir hafıza ve yetkin bir gözlem yeteneğinin olduğu söylenebilir. Bu nedenle Gonçarov, Sterne ya da Gogol'ün coşkulu konudan konuya zıplamalarına benzer şeyler kaleme almasa da, imgelerini geliştirmekten kendini alamıyordu. "Kuzu" kelimesi ile birlikte mutlaka cennet resmini gözünün önüne getirmiş, bu yalın kıyaslamanın gerektirdiğinden çok daha fazlası bir şekilde sayfalara sızmıştır. Hatıralarında Latince ve Grekçe sınavına girdiğinde, profesörün "pantolonunu çizmelerinin içine soktuğunu" fark ettiğini yazar. Puşkin'in dersliğe gelip öğretmen ile "İgor Destanı"nı

30 *Oblomov*, s. 162.

31 a.g.e., s. 336.

tartışmasını anlatırken şöyle ekler: "Gel gör ki aklım İgor'da değil, Puşkin'in kendisindeydi"[32] – ve şairin dış görünüşünü ayrıntılı bir şekilde anlatır. Gonçarov'un bu acayipliği Rayski'ye de bulaşmıştır; o da okulda öğretmenin anlattıklarını dinleyeceği yerde sürekli etrafa bakmakta ve ufak ayrıntıları fark etmektedir. "Nasıl bir adamdı öğretmen, nasıl konuşuyor, nasıl enfiye çekiyordu? Kaşları, favorileri nasıldı? Bunlara bakıyordu. Sonra öğretmenin göbeğinin üzerinde sallanıp duran kırmızı akik taşından mührü incelemeye koyulmuştu. Daha sonra, sağ elinin başparmağının ortasından boğumlu olduğunu, birbirine yapışık iki cevizi andırdığını fark etmişti." Ya da daha sonra, büyükannesi ona malikânenin hesaplarını gösterirken onu dinlemez: "gözlüğünün üzerinden ona bakışına; yüzündeki kırışıklara, benine" bakar.

Gonçarov'un gördüğü ve eserlerini doldurduğu ufak şeyler bunlardır. Kendi karakterlerini de bazen böyle dolu dolu ayrıntılı bir şekilde anlatır. Bazen bir kişiyi doğrudan anlatmak yerine dolaylı bir şekilde çevresini ya da bulunduğu mekânı tasvir eder. Rayski'nin ziyaret ettiği yaşlı bir prensese Gonçarov romanında yalnız yarım sayfa yer verir ve onu bu şekilde bize tanıtır. Yarım sayfa, prensesin evinin tasvirine ayrılmıştır. "Rayski odaları, portreleri, eşyaları, bahçeden içeri neşeyle bakan yeşilliği inceliyordu. Güzelce temizlenmiş dar bir yol, her yerde temizlik, titizlik, düzen görüyor; her odada yarım düzine masa saatinin, duvar saatinin, bronz saatin, bakır saatin sırayla vuruşunu dinliyor; prensle prensesin portrelerine bakıyor (prens kordonlu bir giysiyleydi, prenses saçına bir gül iliştirmiş, yanakları pembe pembe, gözleri ışıl ışıldı) portredeki prensesle şimdi karşısında oturan prensesi karşılaştırıyordu."

"Bulutlu bir gökyüzünün, parçalanmış bir çitin şiiri" Gonçarov'un dünyasıydı. Küçük bir banliyö evindeki sakinlik ve huzur konusunda onu epey lirik bir ruh haline sokabilirdi. "Toprak sokakların, tahta kaldırımların, verimsiz bahçelerin, boynunda kopardığı ipiyle bir keçinin yol kenarındaki çitin dibinde sakin sakin otladığı otlakların veya uzanmış uyuduğu ısırgan kaplı hendeklerin üzerine derin bir sessizlik çökmüştü. (...) Ama Pşenitsına'nın evi tam anlamıyla sessizdi. Küçük avlusuna girdiğinizde şiir dolu bir canlılıkla karşılaşıyordunuz". Oblomov'un huzuru ve sakin bir mutluluğu bulduğu bu şiir dolu canlılık, Gonçarov'un merhum uşağının çocuk-

32 *Anıları*, I. Kısım - "Üniversitede".

larıyla hayatının son yirmi yılını geçirdiği türden bir şiirdi; onun tarafından da kitapta hoşnutluk ve şefkat ile anlatılır. "Pşenitsına'nın evinde (...) bir bolluk, rahatlık vardı. (...) Mutfakta, kilerde, yemek odasında raflar tabak çanakla, büyüklü küçüklü, yuvarlak, oval kaplarla, salça kavanozlarıyla, fincanlarla, çanak çömlekle, dökme demir, bakır veya toprak saksılarla doluydu." Gonçarov bu tür basit, sıradan ve yalın bir varoluşu betimlemek için uzun sayfalar ayırır. En iyi anladığı, en yakından tanıdığı şeyler bunlardı. Bu yüzden Oblomov'un ölümünden sonra Pşenitsına'nın kederini çok daha inandırıcı bir şekilde anlatabilir. Olga'yı ve hayallerini anlatırken yetersiz kalmıştır. Oblomov ile ayrılma zamanı geldiğinde Olga düşüp bayılır; çünkü Gonçarov'un betimleme yeteneği derin hisleri resmetmekte ya da dile getirmekte yetersizdir. "Evin içinde sürekli hareket halindeydi. Gereken her şeyi yapıyordu, ama aklı hep başka yerlerdeydi. Kocasının cesedinin başında, onu kaybetmesiyle birlikte bir anda hayatın anlamını kavramıştı sanki, hayatın anlamı üzerinde düşünmüştü ve bu düşüncenin gölgesi bir daha çıkmamak üzere yüzüne sinmişti. (...) Çevresindeki her şeye yabancıydı. Ağabeyi (...) yanmış kızarmış et, bayat balık için, iyice demlenmemiş veya soğuk çay için ona sitem ettiğinde (...) Agafya Matveyevna bunların hiçbirini fark etmiyordu. 'Çiftlik sahibi hanımefendi!..' gibi iğneli fısıltıları bile duymuyordu. Hepsine hüzünlü bir ağırbaşlılıkla, uysal bir sessizlikle karşılık veriyordu. (...) Güzel, ışıklı hayatının geride kaldığını, Tanrı'nın onun ruhuna hayat verdiğini, sonra geri aldığını; içine bir güneşin doğduğunu, sonra sonsuza dek söndüğünü düşünüyordu... Evet, sonsuza kadar... Ama böylelikle sonsuza dek sürecek bir anlam da kazanmıştı hayatı: Şimdiye kadar ne için yaşadığını, şimdi ise boş yaşadığını biliyordu artık. Ne dolu dolu sevmişti Oblomov'u! Bir sevgili gibi, bir koca gibi, bir büyüğü gibi sevmişti onu... Gelgelelim, eskiden olduğu gibi, gene söyleyemiyordu bunu kimseye. Hem çevresindeki kimse anlayamazdı ki onu. Nasıl anlatacaktı duygularını? Ağabeyinin (...) kelime dağarcığında öyle sözcükler yoktu..."

Gonçarov için insan her şeyin ölçütüydü; insan ve onun bu âlemdeki hayatı –ya da ufak bir parçası– onun tek kaygısıydı. Dolayısıyla doğa eserlerinde yalnızca bir zemin ya da insanın fiziksel ya da psikolojik hallerinin bir simgesi işlevini görür. Oblomovka'yı ve oradaki rahat, kesintisiz varoluşu anlatmak istediğinde, doğa sıcak ve tatlı bir yaz ya da kızak gezilerinin ve kahkahalarının doldurduğu cıvıl cıvıl bir karlı kış manzarası olarak

karşımıza çıkar. "Güneş, gökyüzünde yaklaşık altı ay pırıl pırıldır; sonra sanki hiç istemiyormuş gibi yavaş yavaş ufka doğru inmeye başlar ve sevdiği ülkeye tekrar bakmak, sonbaharın yağmurlu havalarında ona aydınlık, sıcak bir gün armağan etmek için bir veya iki kez daha geri döner."

Oblomov'un yaşamını da mevsimler simgeler. Olga'yla aşkı tatlı, sıcak bir yaz mevsiminde filizlenir; ayrılık zamanı geldiğinde ise beyaz bir kar her yeri örtmüştür. Oblomov'un hayatı tekrar eski huzurlu durağanlığına ulaştığında sevimli bir güneş ışığı Pşenitsına'nın evinden içeri girer; Oblomovka'ya düşen ışığın aynısıdır bu. Ama Oblomov'un ölümünden sonra, "dinginliğin, huzurun hüküm sürdüğü Pşenitsına'nın küçük evinin pencerelerine neşeyle, sevinçle vuran güneşe engel olan yüksek, taş bir resmî bina yükselmişti."

Malinovka'daki bahçenin sonundaki yamaç hakkında ise fazla söze gerek yoktur; Gonçarov kendisi altını çizdiği için. Yine de en tutkulu eserinde bile doğanın şiddetli bir biçim almaması dikkat çekicidir: Yamaç bir uçurumdur ve verdiği kötü izlenim, ellerinde kürek ve kazma ile gelen birkaç köylü ile dağıtılabilir.

Gonçarov bir fırtınayı anlattığı bir iki yerde şimşeğe ya da gök gürültüsüne odaklanmaz: "[rüzgâr] su taşıyan bir köylü kadının eteğini havalandırdı, patikadaki horozları ve tavukları kuyruklarından tutup etrafa saçtı" diye anlatır.[33] Fırtınanın daha geleneksel ve romantik bir dille anlatılabilecek gibi olduğu bir pasaj, iki kısa cümleden sonra, ıslanmış ayaklarla sona erer. "Yağmur bardaktan boşanırcasına yağıyor, şimşekler birbiri ardından çakıyor, gök gürültülerinin çatırtısı dinmiyordu. Akşamın alacakaranlığıyla siyah bulutlar zifiri karanlığa boğmuştu çevreyi. Yağmuru yakından görmek istediği, böylesine duygusal bir şeye kalkıştığı için pişmandı şimdi Rayski. Sağanaktan iyice ıslanan şemsiyesi su geçirmeye başlamıştı. Yüzü, giysileri ıslanıyordu. Ayakları vıcık vıcık çamura batıyordu bileklerine kadar..."

Hava olayları, Gonçarov'un kahramanlarının yaşadığı iniş çıkışları anlatmak için başvurduğu simgelerden yalnızca bir tanesiydi. Oblomov'un ropdöşambrı da hayat yolculuğunda onu benzer bir barometrik işlevle takip eder. Oblomov'un kanepesinde uzandığı ilk sayfalarda karşımıza çıkar. Olga ile tanışmasından sonra Oblomov ayaktadır; Gonçarov, "ropdöşambrını uzun süredir giymiyordu. Onu dolaba kaldırmasını söylemiş-

33 *Sıradan Bir Hikâye*, II. kısım, 6. bölüm.

ti Zahar'a" diye yazar. Olga'dan ayrılmasından hemen sonra uğursuz bir nesne gibi tekrar karşısına çıkar. Dostlarının tuzağına düştükten sonra, bu kez yoksulluğunu vurgulamak için kullanılır: "Oblomov'un ropdöşambrı iyice eskimişti, delinen yerleri ne kadar özenle yamanırsa yamansın, her yeri açılıyor, dikişleri sökülüyordu."

Bazen de Gonçarov karakterlerinin ruh hallerini resmetmek için karmaşık bir manzarayı önümüze serer. Gençlik coşkusunu bu şekilde vermeyi seçer: Marfinka ve müstakbel eşi bahçeye çıkmışlardır. "Avluda tavuklar, horozlar, ördekler bağrışarak her biri bir yana kaçtı. Köpekler ayarak takıldılar koşanların peşine. Hizmetçiler bölümünün pencerelerinden uşaklar, kadınlar, arabacılar başlarını uzatıp ne oluyor diye baktılar. Çiçek bahçesinde (canlıymışlar gibi) kıpırdadılar çiçeklerle fidanlar (...) birkaç çiçek saksıda devrildi. Bir elin yakaladığı genç ağaçların tepeleri sallandı. Kuşların tümü koruya kaçtılar korkudan..."

İnsanlar Gonçarov'un tek ilgi alanıydı, hayata ve edebiyata dair diğer konuları gene insanları açık ve dolaysız bir şekilde resmedebilmek için yardımcı olarak kullanıyordu. Diğer insanlar onun için tezat, ayna ya da kıyas noktasıydı; hayvanlar, nesneler ve doğa olayları karakterlerini vurgulamak ve onlara dair bir şeyi resmetmek için mevcuttular.

Dil de Gonçarov'un yaratıcı sürecinde ikincil bir konudur. Şık bir beyefendinin giyim kuşamı gibidir; göze batmadan, eksiksizce işini görür. Arka planda kalarak kendini göstermeden, fire vermeden ve fazla da okuru kendine hayran bırakmadan gerekli görselleri sunar ve gerçeklik algısını kurar. Gonçarov, Gogol'ün bayıldığı lirik lafazanlıklara girmez. Resimler tatlı bir sırayla birbirini izler; okurun dikkatini ne sıra dışı kelimeler ne de orijinal deyişler çeker. Elle tutulacak kadar gerçekçi karakterlerin dili bile bireysel değildir; ne söyledikleri, nasıl söylediklerinden daha önemlidir. Sanatı için kullandığı aracın, içeriği asla gölgede bırakmayışı Gonçarov'un üslubundaki kusursuzluğun bir ölçütüdür: Yolladığı kargo hiçbir girdaba ya da çağlayana girmeden, hiç yalpalamadan sakin ve huzurlu bir ırmakta yol alır.

Zaten şairane kasırgalara, yazılı maceralara ya da müsrif bir dağarcık kullanımına gerek de yoktur çünkü Gonçarov eserlerinde derin hislerden uzak durur: İnsanlık anlayışında tragedyaya yer yoktur. Acının karanlık derinliklerine adım atmamıştır –Pşenitsına'nınkine benzeyen türden bir keder onun sınırıdır– diğer uçta da tatlı, mütebessim ve hoşgörülü bir mi-

zah anlayışı vardır. Gogol'ün grotesk ve çirkin yaratıklarla dolu acı mizahı ya da Saltıkov-Şçedrin'in kinayeli güldürüsü yoktur onda, eli sopalı taşlama ya da iğneli alaycılık da; Gonçarov için hayatın aldığı her biçim tatlı ve sevimlidir çünkü. İnsana hangi şekli almış olursa olsun, cömert ve mütevazı bir ilgiyle yaklaşır; yargılamaz, gözlemler; yapacağı da herhangi bir entelektüel değerler sistemine göre bakmak değil, en fazla kişisel yargılarına göre seçmek, beğenmek ya da beğenmemektir. Kahramanları bazı özellikleri abartılmış olsalar da, tek bir özelliği etrafında resmedilmişseler de, karikatür değildir. Onları yakıcı bir alaya maruz bırakmaz; tatlı bir şekilde dokundurur hepsine. Aleksandr Aduyev için şunları söyler: "resim gibi bir pozda karşısına saatlerce kurularak gözlerinin içine baktığında, neredeyse içi içine sığmadan derin derin iç geçirdiğinde ya da duruma uygun şiirler okuduğunda (...) mutluydu. İşin doğrusu, onun bu iç geçirişlerine ve şiirlerine kız bazen esneyerek karşılık verirdi."[34] Ya da Oblomov'un babasının toprağına ilgi gösterme biçimini anlatırken (pencerede oturur ve uşaklarına nereye, niçin gittiklerini sorar) Gonçarov şunu ekler: "İlya İvanoviç bir gün o kadar ileri gitmişti ki, bahçede dolaşırken çiti kendi tutup, ahlaya oflaya yerden kaldırmış, bahçıvana çiti iki yandan desteklemesini emretmişti. Oblomov'un bu yaptığı sonucunda çit yaz sonuna kadar dik durmuş[tu] (...) Nihayet öyle oldu ki, Antip atı ve su fıçısıyla aşağı düştükten sonra küçük köprünün üzerine de üç yeni tahta çaktırmışlardı. Daha Antip'in yaraları iyileşmeden, küçük köprü yepyeni olmuştu." Aleksandr Aduyev Petersburg'a geldiğinde, amcası gelme nedenini öğrenmek ister. "Buraya gelmeden önce kendine 'acaba neden geliyorum' diye hiç sordun mu?" "Bu soruyu sormadan önce cevabım hazırdı!" diye iftiharla cevap verir Aleksandr. "O halde niçin bana söylemedin?" "'Neden mi? Hareketliliğin asaletine, meseleleri çözmeye ve halletmeye karşı dindirilemez bir özlem duydum da ondan.' Pyotr İvanoviç kanepede doğruldu, purosunu ağzından çıkardı ve kulaklarını dikti. 'Herkesin peşinden koştuğu ümitleri bir nebze olsun gerçekleştirmek...' 'Sen hiç şiir yazıyor musun bakayım?' diye sordu Pyotr İvanoviç aniden. 'Evet amca, *üstelik* düzyazı da yazıyorum.'"

Yazarın Aleksandr'a uygun gördüğü tatlı alay bu kadardır. Eserlerinde hafif bir parıltı oluşturacak şekilde dağıtılmış bu mizah okurun tek bir "komik" pasajı çıkarmasını zorlaştırır; halbuki eserlere mizahi bir hava-

34 *Sıradan Bir Hikâye*, I. kısım, 5. bölüm.

nın hâkim olduğu söylenebilir. Gonçarov'un mizahı gülünç olaylar uydurmaktan, çizgiyi aşacak kadar abartılı karakterler yaratmaktan ya da kelime oyunları yapmaktan ibaret değildir: gözünün bir köşesinde gizli bir parıltı gibidir ve yarattığı bu şahıslara kalemiyle gösterdiği babacan şefkatte ifadesini bulur.

Bir yazar olarak Gonçarov yeteneğinden hiç ödün vermedi. Entelektüel yalnızlığı, etrafında giderek radikalleşmekte olan entelijansiyanın beklentileri giderek uçarılaşırken, kendisinin ılımlı bir yolu tutmuş olmasından ileri geliyordu; çağdaşları ile arası her sene giderek bu yüzden açılmıştı. Gonçarov geride kaldıysa bunun sebebi bir sanatçı olarak başarısızlığa uğraması değil, çağının hayallerini ve ivedi kabul ettiği gündemleri anlamayı beceremememesindendi. Zihnindeki dengeyi bütünüyle bozduğu son yıllarında acı bir ironi vardır: sanki hayatın kaotik, ılımsız güçleri el ele vermiş, onun inançsızlığına başkaldırmış ve nihayet tüm savunmalarını yıkmıştır.

Çeviren EMRAH SERDAN

Birinci Bölüm

I

Petersburg'un zengin sokaklarından birinde gelişigüzel, şöyle üstten toplanmış bir evde iki erkek oturmuş konuşuyorlardı. Biri otuz beş, öteki kırk yaşlarındaydı.

Otuz beş yaşında olan Boris Pavloviç Rayski, kırk yaşında olan İvan İvanoviç Ayanov'du.

Boris Pavloviç'in sağlıklı, kanlı canlı bir yüzü vardı. Olduğundan genç gösteriyordu ilk bakışta. Geniş beyaz alnı genç, ışıl ışıldı. Gözleri kâh düşünceyle, duyguyla, neşeyle parlıyor kâh hulyalı dalıp gidiyorlardı. O zaman daha bir genç, handiyse çocuksu oluyordu bakışı. Gözleri kimileyin de ağırbaşlı, yorgun, elemli bakıyorlar, gerçek yaşını açığa vuruyorlardı. O anda gözlerinin çevresinde hafiften bir kırışık bile beliriyordu. Zaman ile yaşam deneyiminin silinmez izleriydi bunlar. Düz siyah saçları ensesine, kulaklarının üzerine dökülmüştü, birkaç ak saç gümüş rengi parlıyordu şakaklarında. Yanaklarının gözleri ile ağzına yakın yerlerinde dinç, canlı renkler vardı hâlâ; ama şakaklarına, çenesine doğru gittikçe soluklaşıyordu bu renkler, canlılıklarını yitiriyorlardı.

Genel olarak, gençlik ile orta yaşlılık savaşının bittiği, kişinin artık yaşamının ikinci dönemine girdiği; her olayın, her duygunun,

her hastalığın onda bir iz bıraktığı çağda olduğunu anlamak kolaydı yüzünden. Yalnızca ağzında, ince dudaklarının belli belirsiz kıpırdanışında, gülümseyişinde genç, diri, bazen de handiyse çocuksu bir anlatım çarpıyordu göze.

Rayski ev kıyafetiyleydi. Gri bir sabahlık vardı üzerinde. Ayaklarını kanepeye uzatmıştı.

İvan İvanoviç –tersine– siyah frak giymişti. Beyaz eldivenleriyle şapkası hemen yanında, masanın üzerindeydi. Yüzünde sakin, daha doğrusu, çevresinde olabilecek her şeye kayıtsız bir bekleyiş çekiyordu dikkati.

Zeki bakışlar, zeki kıvrımlı dudaklar, yarı esmer yarı sarışın bir yüz, iyice ak düşmüş, güzel kesilmiş saçlarla favoriler, ölçülü hareketler, ağırbaşlı bir konuşma, kusursuz bir kıyafet... İşte size onun dış görünüşü üzerine söylenebilecekler.

Kuşkularından uzak bir kendine güveni olduğu, karşısındakinin içini okuduğu gözlerinden belliydi.

Bir gözlemci ilk bakışta "Görmüş geçirmiş bir insan," derdi onun için. Onu herkesten ayrı, üstün yetenekli insanlar sınıfına sokmasa bile, sıradan insanlar sınıfına hiç sokmazdı.

Çok yönlü Petersburgluların çoğunluğunun bir temsilcisiydi. Aynı zamanda, sosyete erkeği denen erkeklerdendi. Petersburg'un, sosyetenin insanıydı. Petersburg'dan başka bir kentte, sosyeteden –yani herkesin çok iyi bildiği, Petersburgluların o en yüksek çevresinden– başka bir ortamda düşünmek güçtü onu. Görev sahibi biri olmanın yanında kişisel işleri de vardı ama, daha çok otellerde, sabah çayı toplantılarında, akşam yemeklerinde, gece toplantılarında karşılaşırdınız onunla. Gece toplantılarında özellikle oyun masasında olurdu.... Olağan bir insandı; üstün bir kişiliği yoktu, ama zayıf da değildi kişilik yönünden. Bilgili de sayılmazdı, cahil de. Her şeye hemen inanmazdı, ama kuşkucu da değildi.

Bilgisizliği ile inançsızlığı onda hafif, yüzeyde kalan her şeyi yadsıma biçimine bürünmüştü. Her şeye karşı özensizdi davranışı, hiçbir şeyin karşısında eğilmez, hiçbir şeye yürekten inanmaz, bağlanmazdı. Herkesle ilişkilerinde alaycı, kuşkucu, kayıtsız, umursamazdı. Kimseye sürekli, içten bir dostluk göstermez, ama hiç kimseye inatçı bir düşmanlık da beslemezdi.

Petersburg'da doğmuş, büyümüş, okumuş; bir yanda Lahte[1] ile Oraniyenbaum'dan,[2] öte yanda Toskov ile Orta Ragatke'dan[3] öteye geçmeden bu yaşa değin Petersburg'da yaşamıştı. Bu yüzden –güneşin bir su damlacığında yansıdığı gibi– Petersburg yaşamı da, Petersburglu becerikliliği, töreleri, davranışları, kişiliği, görev anlayışı da tümüyle yansırdı onda... Petersburglu olmanın bir özelliğidir bu.

Petersburg dışındaki yaşam üzerine, Rus gazeteleriyle yabancı gazetelerin yazdıklarından başka en küçük bir bilgisi de, görüşü de yoktu. Petersburg görüşü, yüzkaralarıyla, erdemleriyle, düşünceleriyle, işleriyle, politikasıyla, –belki– şiiriyle bile Petersburg'un yaşam düzeni... Bu ortam içinde dönüp duruyordu işte yaşamı. Orada kendi yaradılışının alabildiğine bir doyumunu buluyor, bu ortamdan uzaklaşmaya çalışmıyordu bile.

Yük dolu gemilerin her ilkbahar başka ülkelere demir alışlarını, uzun araba dizilerinin –sonraları trenlerin– Rusya'nın içlerine doğru yola çıkışlarını, hava değişikliği için, dinlenmek için, yeni yeni yerler görmek, eğlenmek için insanların "çocuksu bir ruhsal durum içinde" grup grup geziye çıkışlarını tam kırk yıl umursamazlıkla izlemişti.

Bu çeşit bir gereksinme hiç duymamıştı, böyle bir gereksinmenin başkalarında olabileceğine de inanmamıştı. Bu gereksinmeyi duyan insanlara hep ilgisiz, heyecansız, yüzünde oldukça kibar bir anlatımla "Canı isteyen gitsin varsın, ben bir yere gitmem," der gibi bakmıştı.

Arı bir dille, konudan konuya rahatlıkla geçerek konuşur, dünyada, sosyetede, kentte olup bitenleri her zaman bilir, –varsa– savaşın gidişatını ayrıntılarıyla izler, İngiliz ya da Fransız bakanlarından hangilerinin değiştiğini pek üzerine düşmeden öğrenir, parlamentoda da, Fransız bakanlar kurulunda da yapılan son konuşmayı gazetelerden okur, kent tiyatrosunda yeni başlamış oyun üzerine, gece Viborg yakasında öldürülen adam üzerine her zaman bilgisi olurdu. Hangi ailelerden hangi ünlü kişilerin çıktığını,

1 Petersburg ili sınırları içinde, Fin körfezine dökülen bir ırmak – ç.n.

2 Petersburg'a yaklaşık kırk kilometre uzaklıkta, zamanın bir sayfiye kasabası – ç.n.

3 Petersburg'un kuzeyinde iki sayfiye kasabası – ç.n.

kimlerin işlerinin, çiftliklerinin iyi ya da kötü durumda olduğunu, başkentin büyük her ailesinin geçmişindeki yüz kızartıcı olayları bilir; il yönetim kurulunda olup bitenlerden, yapılan değişikliklerden, rütbe yükselmelerinden, verilen nişanlardan anında haberdar olurdu. Kentte dolaşan dedikoduları da bilir... sözün kısası, dünyasını her şeyiyle çok iyi tanırdı.

Öğleye dek zamanını sosyetede, yani konuk salonlarında geçirir, bu arada biraz da işleriyle, göreviyle ilgilenirdi. Çoğu zaman bir tiyatroda başlardı akşamları. Her zaman da, İngiliz kulübünde ya da bir tanıdığının –herkesi tanırdı– oyun masasında sona ererdi.

Kâğıt oyunlarını kusursuz oynar; başkalarının yanlışlarını hoşgörüyle karşıladığı, oyunda hiçbir zaman kızmadığı, yapılan bir yanlışı da, parlak bir oyunu karşıladığı gibi ağırbaşlılıkla karşıladığı için iyi, aranan bir oyuncu olarak tanınırdı. Kumarı büyük de oynardı, küçük de. Büyük oyuncularla da otururdu masaya, kaprisli acemi hanımefendilerle de.

Bürolarda, başkalarının yaptıkları planların uygulayıcısı görevlerinde aşağı yukarı on beş yıl dirsek çürüterek başarıyla tamamlamıştı birinci devlet hizmetini. Amirinin düşüncesini büyük bir duyarlıkla sezinler, onun görüşünü aynı duyarlıkla paylaşır, çeşitli planları kâğıda ustalıkla geçerdi. Amiri değişince onun görüşleri de, üzerinde çalıştığı plan da değişiverirdi. Ayanov yeni amiriyle bu kez yeni bir plan üzerinde gene öyle zekice, ustaca çalışmaya başlardı. Her bakan beğenirdi hazırladığı raporları.

Şimdi de bu bakanlardan birinin yanında özel görevi vardı. Sabahları önce bakanın çalışma odasına gidiyordu, sonra konuk odasına, bakanın karısının yanına. Gerçekten de, bakanın karısının verdiği birtakım özel görevleri yerine getiriyor, haftanın belirli günlerinde akşamları da istenen kimselerle kâğıt oynuyordu. Oldukça önemli bir rütbesi ile hatırı sayılır bir geliri vardı ya, bir işi uğraşı yoktu.

Kişinin ruhunun derinliklerine inmeye izin varsa, şöyle diyebiliriz: İvan İvanoviç'in önünde karanlık tek nokta, tek bilinmezlik, esrarlı tek şey yoktu. Macbeth'in büyücüleri bile onu daha parlak bir alınyazısıyla baştan çıkarmakta ya da öylesine bilinçli, öylesine sağlam adımlarla yaklaştığı şeyi onun elinden almakta güçlük çe-

kerlerdi. Üst dereceli memurluğa yükselmek, uzun yıllar süren yararlı bir hizmet, –görevde olduğu gibi kâğıt oyunlarında da– "bitmek bilmeyen çabalarla" sonunda birinci dereceye ulaşmak, sonra da yıllık gelirini olduğu gibi sürdürerek demir atmak bir limanda, hiç dağılmayacak bir komisyon ya da komitede... Varsın istediğince çalkalansındı artık insanlık okyanusu, yüzyıl değişsin, halkların, krallıkların kaderleri allak bullak olsundu... Bir beyin kanaması ya da yürek durması yaşamının akışını durdurana dek bunların hiçbiri dokunmazdı ona, yanından geçip giderlerdi.

Duldu Ayanov. Enstitüde devletin okuttuğu on iki yaşında bir kızı vardı. İşlerini yoluna koymuş yaşlı bir dul olarak sakin, endişelerden uzak bir yaşam sürüyordu.

Yalnızca bir şey bozuyordu huzurunu: Yıllardır hep oturduğu için hemoroidi vardı. Can sıkıcı bir olay bekliyordu onu şimdi. Bu yaşamına bir zaman için ara verecek, bir kaplıcaya gidecekti. Doktor gerekli görmüştü bunu.

"Giyinsen nasıl olur artık," dedi Ayanov, "dördü çeyrek geçiyor."

Dalgınlığından kurtuldu Rayski.

"Evet, iyi olur."

"Neyi düşünüyorsun öyle, dalmış?"

"'Kimi?' demeliydin," diye düzeltti Rayski. "Evet, hep onu düşünüyorum... Sofiya'yı..."

"Gene mi?"

Giyinmeye başladı Rayski.

"Seni oraya zorla götürdüğüm için kızmıyorsun ya?" diye sordu.

"Hem de hiç. Ha orada ha İvlevlerde oynamışım, hepsi bir değil mi? Doğrusunu istersen, yaşlı kadınların parasını almak iyi olmuyor pek: Hangi kâğıdı oynamak niyetinde olduğunu yüksek sesle mırıldanıyor Anna Vasilyevna."

"Merak etme, beşer kapikten fazla para alamazsın onlardan. Oysa iki kocakarının yıllık geliri altmış bin rubleyi buluyor."

"Doğru. Peki bu paranın hepsi Sofiya Nikolayevna'ya mı kalacak?"

"İkisinin de öz yeğenidir Sofiya. Ama nerde!..Çok cimridirler kocakarılar, ondan önce ölmezler."

"Babasının da bir şeyleri var galiba..."

"Hayır. Adam hepsini har vurup harman savurmuş."

"Peki ama nereye verir bu kadar parayı? Kumar desen hiç oynamaz."

"Ne demek nereye? Kadınlar ne güne duruyor... Ya o sağa sola koşup durmaları, *petits soupers*[4] bütün o *train*[5] ne oluyor? Bu kış Armance'ın verdiği akşam yemeğine beş bin rublelik bir yemek takımı armağan etti. Ama Armance yemeğe çağırmayı unuttu onu."

"Evet, evet duydum. Neden acaba? Hem sonra, Armance'ın yanında ne yapar?"

İki arkadaş gülüştüler.

"Sofiya Nikolayevna'nın kocasından da bir şeyler kaldı galiba."

"Hayır," dedi Rayski. "Hepsi yedi bin rublelik bir gelir. Bu da onun cep harçlığı oluyor ancak daha çok halalarından alıyor. Eh, gidelim artık! Yemek saatine kadar Nevski Bulvarı'nda biraz dolaşmak istiyor canım."

Sokağa çıktılar. İki arkadaş öne eğilerek, başlarını eğerek sağa sola selamlar veriyor, karşılaştıkları tanıdıklarının elini sıkıyorlardı.

"Bugün çok oturacak mısın Sofiya Belovodova'nın yanında?"

"Her zamanki gibi, kovuluncaya dek. Ne o, canın mı sıkılıyor beklerken?"

"Yo, o arada İvlevlere gidip gelebilir miyim diye düşünüyordum da. Sıkılmasına sıkılmıyorum..."

Rayski:

"Ne mutlu sana!" dedi. "Can sıkıntısı denen şey olmasaydı yeryüzünde ne güzel olurdu yaşam! Ondan korkunç şey var mı?"

Ayanov bağnaz bir korkuyla kesti sözünü:

"Sus Allah aşkına, belayı kendin çağırma! Hemoroidim yetiyor zaten! Doktorlar ille de bir yere gitmemi istiyorlar. Günlerimi hep oturarak geçirmeme takmışlar kafalarını, bütün kötülüğün bundan geldiğini söylüyorlar. Bir de hava almalıymışım. Bu havanın nesi var?" (Keyifli keyifli çekti içine havayı.) "Şimdi daha iyi yürekli bir üstat hekim buldum kendime: Yazın yoğurtla iyi edecek beni. Benim hemoroit kapalı zaten... Biliyor muydun?.. Ne o, kuzinine can sıkıntısından mı gidiyorsun yoksa?"

---

4 (Fr.) Samimi akşam yemekleri.

5 (Fr.) Yaşayış biçimi.

"Bu da ne biçim soru? Elbette! Sen de kâğıdı can sıkıntısından oynamıyor musun? Herkes vebadan kaçar gibi kaçmaya, kurtulmaya çalışır can sıkıntısından."

"Ama sen çok zayıf bir ilaç seçmişsin kendine. Kadınlarla boşa çene çalmak... Her gün aynı şey..."

"Kâğıt oyununda da hep aynı şey değil midir sanki? Sen de o yolla kurtulmaya çalışıyorsun can sıkıntısından..."

"Yo, hayır, hep aynı şey değildir kâğıt oyununda: İngilizin biri kâğıtların aynı biçimde ancak bin yılda bir kez dağılabileceğini kanıtlamaya çalışmış... Ya şanslar? Ya oyuncuların yaradılışlarındaki değişiklikler, her birinin oyun biçimi, yapılan yanlışlıklar?.. Hiç de aynı şey değildir oyun. Ama bir kadınla bütün bir kışı, sonra ilkbaharı boşa harcamak! Her gün... Buna aklım ermiyor işte benim!"

"Elden ne gelir, güzellikten anlamıyorsun! Bir başkası da müzikten, bazıları da resimden anlamaz. İnsan soyunun gelişmemişliğinin kanıtıdır bu..."

"Evet, haklısın. Ama bak ne diyeceğim. Bizim dairede İvan Petroviç diye bir müdür yardımcısı vardı. Tek kadın memuru, tek odacı kadını –güzellerini kuşkusuz– boş geçirmezdi. Hepsine tatlı sözler söyler, şekerlemeler, çiçekler getirirdi. Öyleyse gelişmiş bir insandı, değil mi?"

"Kapatalım bu konuyu," dedi Rayski. "Yoksa gene saatlerce tartışacağız. Ben senin kâğıtlarını anlamıyorum, bu konuda bana cahil demekte yerden göğe haklısın. Ama sen de güzellik üzerine yargıda bulunmaktan, konuşmaktan vazgeç. Kimilerine kadının resmi, kimilerine heykeli, kimilerine de canlı güzelliği haz verir. Senin İvan Petroviç de öylesinden hoşlanıyormuş, ben böylesinden... Ama sana hiçbiri haz vermiyor. Yanında..."

Rayski'nin sözünü kesti Ayanov:

"Anladığım kadarıyla kadınlarla oynuyorsun sen."

"Tut ki oynuyorum, ne çıkar bundan? Oynarken hemen her zaman kazanıyorsun sen, bense kaybediyorum... Kötülük neresinde bunun?"

"Doğru, çok güzel Sofiya Nikolayevna, zengin de... Evlen onunla, bitsin gitsin."

Rayski dalgın:

"Evet," dedi, "her şey bitsin, can sıkıntısı başlasın! Bitmesini istemiyorum ben. Hem için rahat olsun, vermezler onu bana!"

"Öyleyse peşinden koşmanın bir anlamı yok. Düpedüz Don Juanlık senin yaptığın."

"Sence boş bir insandır Don Juan, değil mi?"

"Ya sence?"

"Öyleyse Byron da, Goethe de, bütün o ressamlar da, heykeltraşlar da boş insanlardı..."

"Bir Byron, bir Goethe mi sanıyorsun sen kendini?"

Canı sıkkın, öte yana çevirdi başını Rayski.

"İnsan için Don Juanlık neyse, Don Kişotluk da odur," dedi. "Daha bile anlamlıdır Don Juanlık. Daha doğal bir gereksinmedir..."

"Gereksinmeyse evlen, diyorum sana ben de..."

Rayski handiyse umutsuz:

"Ah," diye çekti içini. "İnsan bir kez, iki kez, bilemedin üç kez evlenebilir. Bir heykelin güzelliğinin tadını çıkardığım gibi çıkaramam mı kadın güzelliğinin tadını? Don Juan bu gereksinmesinin tadını önce estetik yönden çıkarmıştır, ama kabaca yapmıştır bunu. Çağının, yetiştirilişinin, çevresinin etkisi sonucu bu tapınışın sınırlarının ötesine geçmek tutkusuna kapılmıştır, hepsi o... Daha ne söyleyeyim istiyorsun?"

Ayanov kayıtsız:

"Evlenmek niyetinde değilsen peşinde koşmanın da bir anlamı yok," diye yineledi.

"Biliyor musun, bir bakıma haklısın. Önce şunu söyleyeyim sana, tutulmalarım her zaman içtendir benim. Kasıtlı değildir. Çapkınlık yapmıyorum, bundan kuşkun olmasın önce. Tapındığım kız ya da kadın, hayal gücümün hemen o anda yaratıverdiği ideale bir yanıyla bile olsun yaklaşırsa, geri kalanı kendiliğinden biçimlenir içimde. O zaman bir mutluluk, bir aile ideali çıkıyor ortaya..."

"Bak hele," dedi Ayanov. "Evlen öyleyse..."

"Sonunu dinlemeden karar verme. Şimdiye dek hiçbir ideal, düğüne dek yaşamadı. Sararıp soldu, düştü, içimde bir soğuklukla uzaklaştım... Hayal gücünün yarattığını iskambil kâğıtlarından yapılmış bir ev gibi bozuyor, yıkıyor mantık. Ya da ideal kendi, soğumamı beklemeden kaçıyor benden..."

Ayanov başını salladı, inatçı:

"Ama ne olursa olsun, bir kadınla her Allah'ın günü oturup saatlerce gevezelik etmek... Söyler misin, sözgelimi bugün ne konuşacaksın onunla? Onu sana vermeyeceklerse ne istiyorsun ondan?"

"Ben de sana sorayım: Sen onun halalarından ne istiyorsun? Nasıl kâğıt gelecek sana bugün? Kazanacak mısın? Yaşlı kadınların altmış bin rublelik gelirlerinin tümünü almak için mi gidiyorsun oraya yoksa? Oynamaya, bu arada da bir şeyler kazanmaya gidiyorsun..."

"Bir planım yok. Bunu şeyimden... Şey... Eğlenmek için yapıyorum."

"Can sıkıntısından... Görüyorsun ya. Ben de eğlenmek için gidiyorum, benim de bir planım yok. Güzelliğin bana verdiği hazzı sen de, senin İvan Petroviç'in de anlayamazsınız. Boşuna üzmeyin tatlı canınızı... Bilirsin bazı insanlar vardır, büyük bir tutkuyla, yürekten dua ederler, bazıları da vardır, bu gereksinmeyi duymazlar. Sonra..."

Ayanov, arkadaşına akıl veriyormuş gibi, "Tutkuyla!" dedi. "Tutkular kişinin yaşamasını engeller. Emek... İşte sana boşluktan kurtulmanın tek ilacı! İş, çalışmak!"

Rayski durdu, Ayanov'u da durdurdu, anlamlı anlamlı gülümsedi.

"Çok ilginç doğrusu," dedi. "Söyler misin nasıl bir iş?"

"Ne demek nasıl? Devlet hizmetine gir."

"İş midir devlet hizmeti? Yokluğu toplum yaşamını aksatacak kaç iş gösterebilirsin bana devlet hizmetinde?"

Şaşırmış, ıslık çaldı Ayanov. Çevresine bakınarak:

"Kaç tane istiyorsun?" dedi.

Pür dikkat bir yana bakan köşe başındaki polis memurunu gösterdi."

"Al işte!"

"Sor ona bakalım niçin dikiliyor orada," dedi Rayski. "Kimi gözetlediğini, beklediğini sor. Generali bekliyordur. Ama seni beni görmez. Öyle ki, yoldan geçen biri istese cebinden mendilini yürütür, ruhu duymaz... Yoksa masaların üzerinde biriken evrakı mı iş sayıyorsun? Bu konuda seninle tartışmaya girmeyeceğim, ama şu

kadarını söyleyeceğim, yağlıboya resimleri boyarken, piyanoda bir şeyler tıngırdatırken, hatta güzellik karşısında eğilirken –inan– senin yaptığından çoğunu yapıyorum ben..."

"Peki güzellikten başka ne buldun kuzininde?"

"Güzellikten başka mı? Yetiyor bana onun güzelliği! Bununla birlikte az da tanıyorum onu: Güzelliğinin yanında bu da çekiyor beni..."

"Az mı tanıyorsun? Nasıl olur, her gün berabersiniz..."

"Evet. O sakinliğinin altında nelerin gizli olduğunu bilmiyorum, geçmişini bilmiyorum, geleceğini tahmin edemiyorum. Bir kadın mıdır, bir kukla mı, canlı mıdır, canlı taklidi mi yapıyor? Bilmiyorum. Bu acı veriyor bana işte... Şuraya bak, şu kadını görüyor musun?"

"Elinde bohçayla faytona binmeye çalışanı mı?"

"Evet. Bir de şu kupa arabasının penceresinden bakana bak. Sokağın köşesini dönüp bize doğru geleni de görüyor musun?"

"Ee, ne olmuş?"

"Şöyle bir baktığında her birinin yüzünde ya bir telaş, ya bir keder, ya sevinç, ya düşünce ya da bir irade, kısacası bir kıpırtı, bir canlılık belirtisi görürsün. Anahtarı bulmak kolaydır artık. Bu kadının bir ailesinin olduğunu, yani bir geçmişinin var olduğunu söyleyebilirsin. Tutkularının, eğilimlerinin canlı izlerini görürsün davranışlarında, öyleyse bir "şimdisi" de var dersin. Genç yüzünde umutların oynaştığını, isteklerini dışa vurmaya çabaladıklarını görürsün, huzursuz bir geleceği haber verdiklerini anlarsın..."

"Ee?"

"Ee'si bu. Her kadında canlı, hareketli, yaşamak tutkusuyla dolu, etkisini yaşamı üzerinde gösteren bir şey vardır... Ama onda hiçbir şey yok, neresinden bakarsan bak, hiçbir şey... Bir zamanlar canlıymış, ama şimdi ölü, diyebilmek için bir durgunluk, bir can sıkıntısı bile yok! Işığı var, parlıyor, bir şey istemiyor, bir şey de vermiyor! Ben de hiçbir şey bilmiyorum! Sen de benim neyi elde etmeye çalıştığımı anlayamıyorsun."

"Bunu bana daha önce söyleseydin çoktan anlardım," dedi Ayanov. "Ben de öyleyim çünkü."

Bir an sustuktan sonra ekledi:

"Ona gideceğine bana gel..."

"Sen de mi öylesin?"

"Evet!"

"Sen de güzellikle parlıyor musun?"

"İç huzuruyla parlıyorum, haz da veriyor bana bu. Aradığın nedir senin?"

"Sende bir şey aradığım yok. Onda güzellik var, güzellik!"

"Evlen öyleyse! Bunu istemiyorsan ya da yapamıyorsan vazgeç, bir iş tut kendine."

"Önce, ölü bir ortamda çürümeye yüz tutmuş canlı bir zekâ ile tutku dolu bir ruhun atılabilecekleri bir 'iş' yarat... Kişinin, güçlerini bir şeye nasıl yöneltebileceğini, uğruna savaşa girmeye neyin değdiğini göster bana... Kendin de kâğıtlarınla, toplantılarınla, şölenlerinle, devlet hizmetinle çek git başımdan..."

"Durulmak bilmeyen bir insansın sen. Feleğin sillesini hiç yemediğin için böyle çılgınlıklar yapıyorsun... Anımsıyor musun, Nataşan ölmemişti daha, anlatırdın..."

Birden durdu Rayski, yüzünde derin bir hüzün, arkadaşının kolunu tuttu, fısıltıyla:

"Nataşa!" diye yineledi. "Bundan başka ağırlık yoktur yüreğimin üzerinde. Bu izlenimlerime, tutulmalarıma karıştırma onun anısını..."

Göğüs geçirdi. Hiç konuşmadan Vladimir Kilisesi'ne dek yürüdüler, bir sokağa saptılar, bir konağın avlusuna girdiler.

II

Dışişlerinde görevli Belovadov ile kısa süren evliliğinden sonra yirmi beş yaşında dul kalan Sofiya Nikolayevna Belovodova ile Rayski bir yıl önce tanışmışlardı. Varlıklı, köklü Pahotinler ailesindendi genç kadın. Annesini evlenmeden önce kaybetmişti. Babası karısının ölümünden sonra kendini özgürlüğün içinde bulunca –karısının buyruğu altında yaşamıştı yıllarca– gençliğini evliliğin çok erken yakaladığını, bu yüzden yaşamanın tadını almaya zamanı olmadığını, bir gün bile gönlünce eğlenemediğini anlamıştı birden.

Bekâr bir erkek yaşamı sürmeye başlamıştı. Yaşının hayli ilerlemiş olduğuna bakmadan doğayı zorluyor, ama başaramıyordu. Çevresindekilerin yediklerini içtiklerini izliyordu ancak. Gençlere uyarsa, yediklerini sindiremiyor, rahatsız oluyordu. Bu arada malını mülkünü de kötü bir duruma düşürmüştü. Tadamadığı hazların yerini bir hovarda olarak ün yapmak tutkusu almıştı. Uzun yıllar karısına bağlı kalmanın karşılığı diye, çılgınca ilişkilerle ödüllendirmeye başlamıştı kendini. Elindeki paranın tümünü de, karısından kalan pırlantaları da, sonunda kızının drahomasının büyük bir bölümünü de alıp götürmüştü bu ilişkileri. Evlenmeden önce zaten ipotekli olan taşınmaz mallarının üzerine daha büyük borçlar eklenmişti.

Para gelen kaynaklar kuruyunca artık seyrek olarak –yılda bir ya da iki kez– ona hayli pahalıya patlayan hovardalıklar yapmaya başlamıştı. Ya Armance'a pırlantalar, kupa arabası, yemek takımı gibi hediyeler alıyor ya da üç hafta boyunca evine gidip geliyor, onu tiyatrolara götürüyor, onuruna akşam yemekleri veriyor, gençlerin toplantılarına katılıyordu. Sonra –eline yeni bir para geçene dek– sesini kesiyor, ortalarda görünmüyordu.

Son derece yakışıklı, babacan görünüşlü bir ihtiyardı Nikolay Vasilyeviç Pahotin. Yumuşak, ak saçları saygı uyandırırdı karşısındakinde. Görenler bir Palmerston[6] sanardı onu.

Özellikle, Sofiya Nikolayevna'yı (koluna takıp mağrur bir tavırla) baloya ya da bir akşam gezintisine götürürken yakışıklı olurdu. Tanımayanlar saygıyla yana çekilerek yol verirlerdi ona, tanıyanlarsa ihtiyar çapkını görünce uzaktan gülümsemeye başlarlar, sonra elini senlibenli, şakacı bir tavırla sıkarak uzun uzun sallar, neşeli bir akşam toplantısı düzenlemesini söyler, kulağına hoş bir olayın öyküsünü fısıldarlardı...

Şakayı sever, güldürücü söz oyunları yapardı. Özellikle akranlarıyla, geride bıraktıkları gençlik yıllarının anılarından, yaşantılarından söz etmeyi severdi. Bir araya geldiklerinde Kont Boris'in ya da Denis'in kumarda yığın yığın altın verdiklerini anlatırlardı. Şimdiki gençlik kumarda öylesine az veriyor, öylesine renksiz bir

6 Palmerston (1784-1865): Ünlü İngiliz devlet adamı. Bir ara dışişleri bakanlığı ve 1855-1858 ile 1859-1865 yılları arasında başbakanlık yapmıştır – ç.n.

yaşam sürüyor diye, aklı başında gençlere yaşamanın büyük sanatını öğretmeye çalışırlardı.

Ama daha çok Paris anılarından söz etmeyi severdi Pahotin. 1814 yılında yüce gönüllü galipler olarak doluşmuşlardı oraya. Güler yüzlülükte devrin Fransızlarını –bu bakımdan devrim çok değiştirmişti onları zaten– geçmişler; çılgınca para harcamakta, eli açık İngilizleri çok gerilerde bırakmışlardı.

Şakayla geçiyordu ihtiyarın günleri. Hep gülüyor, yalnızca gülünç şeyler anlatıyor, tiyatroda bir dramı bile –aktrisin bacağına yiyecekmiş gibi bakarak ya da saplı gözlüğünü *la gorge*'undan[7] ayırmadan– gülümseyerek izliyordu.

Tatsız bir olay olduğu, gidebileceği bir akşam yemeği de, eğlendirici bir dram da bulamadığı, yaşamını bir sıkıntının, gök gürültüsünün çatırtılarının doldurduğu ya da irade gücü isteyen bir sorun çıktığı zamanlar ne yapacağını şaşırıyordu ihtiyar, huzursuz bir suskunluğa gömülüyor, durmadan dudaklarını çiğniyordu. Canlı, oynak bir zekâsı, gözlem yeteneği, kişiliğinde –bir zamanlar yürekli– atılımları olan bir insandı. Ama daha on altı yaşında– Fransızca okuyup yazmayı, konuşmayı, şarkı söylemeyi çok iyi bilmesine karşın Rusçadan handiyse habersiz bir çocukken– muhafız alayına girmişti. Dayalı döşeli bir daire, atlar ve bir araba ile yıllık yirmi bin rublelik bir gelir ayırmışlardı ona.

Hiç kimse ondan şık giyinemezdi. Şimdi, ihtiyarlığında bile güzel giyinmenin yasalarını terzisine o anlatıyordu. Giydiğini yakıştırırdı kendine, yürüyüşü canlı, ağırbaşlıydı, kendine büyük bir güvenle konuşur, hiç heyecanlanmazdı. Çoğu zaman mantığa ters düşecek biçimde düşünürdü. Zekâ oyunu yapmakta olağanüstü bir yeteneği, ustalığı vardı.

Onun gibi düşünmeyebilirdiniz, ama düşüncelerinin yanlışlığını ona kanıtlamanız güçtü. Sosyete görmüş geçirmişliği, tüm yaşamı kendine özgü bir yaşam anlayışı kazandırmıştı ona, bu yüzden ateşten korkar gibi korkardı gerçekten. Ayrıca, aynı görmüş geçirmişliği, hep kalabalık içinde geçen yaşamı, çok kimseyle karşılaşmış olması, sonra herkesle tanışma yeteneği çok hoş, küçük çapta bir bilgelik de oluşturmuşlardı onda. Öyle ki, onunla yeni tanışan

7 (Fr.) Boğaz.

biri başlangıçta onun öğütlerini, düşüncelerini beğenirdi bile. Ama yanıldığını, onun nasıl bir insan olduğunu anlardı çok geçmeden.

İşsiz güçsüzlüğün, bol paranın, çılgınca yaşayışın ortasında kendini tehlikeli bir tutkuya kaptırmaya fırsat bulamadan –yirmi beş yaşında– köklü bir ailenin güzel ama soğuk, zorba yaradılışlı kızıyla evlendirmişlerdi onu. Karısı çok geçmeden zayıflığını sezinlemiş, avucunun içine almıştı onu.

Şimdi haftada bir kez bir kurula başkanlık ediyordu Nikolay Pahotin. Önemli bir rütbesi ile yakasında iki yıldızı vardı. Büyük bir umutla üçüncüyü bekliyordu. Toplum içindeki değeri bu yıldızlarıyla ölçülüyordu.

Umutla beklediği bir şey daha vardı: Yurtdışına, yani Paris'e –ama bu kez silahla değil altınla– gitmek, eskiden olduğu gibi biraz yaşamak orada...

Devrim günlerinin fıkralarını içinde bir haz, bir özlem duyarak anımsıyordu: Bir gün ünlü bir hovarda, kırdığı bir fincan için dükkân sahibi söylenince, bir sürü şey daha kırıp parçalamış, sonra da çıkarıp dükkânın tüm parasını ödemişti sahibine. Bir başkası kralın yazlık evini satın almış, bir dansöze armağan etmişti. Geçmişin özlemiyle içini çekerek bitiriyordu öykülerini Pahotin. Karısının ölümünden hemen sonra, oraya gitmek için dilekçe verecek olmuştu, ama yaşayış biçimi de, yaradılışı da, yaptıkları da toplumda öylesine biliniyordu ki, kısaca yanıtlamışlardı dilekçesini: Kesinlikle olamaz. Bir süre dudaklarını çiğnemişti Pahotin bu yanıtı alınca, karamsarlığa düşmüştü; sonra büyük, pahalı bir çılgınlık yapıp durulmuştu. Daha sonra ipin ucunu iyice kaçırınca da Paris'e gitmek hevesinden büsbütün vazgeçmişti. Nikolay Vasilyeviç'in üçüncü yıldızı umutla beklemekten başka, ipin ucunu iyice kaçırdığından bu yana gerilmiş dikkatini de, düşüncelerini de, tüm zekâsını da bağlayan sürgit bir işi, değişmez bir emeli, uğraşı daha vardı: Sofiya'nın halaları olan hiç evlenmemiş ablalarından, yapacağı hovardalıklar için para sızdırmak. Nadejda Vasilyevna ile Anna Vasilyevna Pahotinler gerçi eli sıkıydılar, kardeşlerinin kişiliği onlar için bir kapik bile etmezdi, ama onun taşıdığı ad, ailenin ünüyle toplum içindeki yeri, geçmişi önemliydi onlar için. Bu yüzden, ona cep harçlığı olarak ayrılmış beş bin rublenin dışında, za-

man zaman bir o kadar daha yardım ederlerdi kardeşlerine, sonra da her yılın sonunda –bir sürü sitemle, öğütle, neredeyse ağlayarak– aşağı yukarı bir o kadar da terzilere, mobilyacılara, öteki tüccarlara taktığı borçları öderlerdi. Nikolay Vasilyeviç'in parayı nerelere verdiğini bilirlerdi; ama kendi gençlik yıllarının hovardalarının hafifliklerini anımsayıp bu kadarını bir erkek için olağan bulur, onun bu davranışlarını hoşgörüyle karşılarlardı. Ancak, Nikolay Vasilyeviç onların yanında yaptığı çapkınlıkları anlatarak övünmeye kalkıştığında ya da başka biri onun bir çılgınlığından onlara söz etmeye başladığında –ahlâk yönünden lekesiz bayanlar olarak– kulaklarını tıkarlardı. Onların gözünde bir işe yaramayan, öğüt vermeye bile değmeyecek bomboş bir insan, kötü bir babaydı Nikolay Vasilyeviç. Ama Pahotin[8] soyadını taşıyordu, dedelerinin portreleri salonun duvarlarını çepeçevre dolanıyordu, soy defteri büyük masanın üzerini kaplıyordu. Hem ailelerinin geçmişinde ünlü çok kişi vardı. Bu gurur verirdi iki kız kardeşe. Sırf bir Pahotin olduğu için hoşgörürlerdi Nikolay Vasilyeviç'i. Bir zamanlar kendileri de sosyetenin gözdeleriydiler. Onlardan başka herkesin unuttuğu birtakım nedenlerle evlenememişlerdi. Pahotinlerin konağına çekilmiş, orada, evli erkek kardeşlerinin ailesi arasında –tek yeğenleri Sofiya'yı sıkı bir ilgi, bakım, sevgi çemberine alıp– yaşlılık günlerini yaşamaya başlamışlardı.

Yeğenlerinin evlenmesi yaşamlarını dağıtmıştı. Ama kısa bir süre sonra dul kalmıştı Sofiya. Annesini daha önce kaybettiği için, bir manastıra girer gibi girmişti gene halalarının gözetimi, bakımı altına.

Yaşlı kadınların ikisi de uzun boylu, ak saçlı, ağırbaşlıydı. Evde ağır kumaştan koyu renk ipek giysilerle, geniş şapkalarla, parmaklarında bir sürü yüzükle dolaşırlardı. Nadejda Vasilyevna'nın tiki vardı. Şapkasının altına kadifeden bir takke giyer, omuzlarına içi kakım kürkü kaplı bir atkı alırdı. Anna Vasilyevna ise kemik tokalar takar, büyük bir şal alırdı omuzlarına.

İkisinin de birer el çantası, Nadejda Vasilyevna'nın ayrıca kaba, altın bir enfiye kutusu vardı. Birkaç mendille finosu –gözünden her zaman uyku akan, hır hır sesler çıkaran, iyice yaşlanmış,

8 Çok eski, soylu bir aile – ç.n.

bunadığı için evde sahibesinden başka kimseyi tanımayan bir köpek eskisiydi bu– evet, birkaç mendille finosu hiç eksik olmazlardı yanından. Evleri eski, uzun, iki katlıydı. Ön yüzünde ailenin arması, kalın duvarlarında içerlek pencereleri vardı. Duvarları ipek kumaş kaplı bir sürü oda iç içe uzanıyordu evde. Antika porselenlerle, gümüş eşyalarla dolu lahitleri andıran hantal, koyu renk, oymalı dolaplar, ağır kanepeler, rokoko stili değerli ama sert, rahatsız sandalyeler vardı duvarlar boyunca.

Kapıcı, Neptun'a benziyordu. Uşaklar yaşlı, sessizdi. Kadın hizmetçilerin üzerlerinde koyu giysiler vardı. Şapka giyerlerdi. Kupa arabası yüksekti, ipek saçakları vardı dört bir yanında. Atlar cins, yaşlıydı. Boyunları ile sırtları uzundu, dudakları yaşlılıktan hafif beyazlaşmıştı. Giderken başlarını aşırı bir biçimde sallıyorlardı. Sofiya'nın odasında ötekilerden daha bir canlılık vardı. Özellikle Sofiya oradayken. Çiçekler, notalar, işe yaramayan bir sürü şey vardı masaların, koltukların üzerinde. Biraz daha özgürlük, biraz daha düzensizlik, ışık, biraz daha gürültü olsaydı, insanın hayallere, okumaya, oyuna dalabileceği, belki âşık bile olabileceği temiz, neşe dolu, sevimli bir yuva olabilirdi burası...

Ne var ki, mezarlarda ölü küllerinin konulduğu mermer kutuları andıran hantal, eski vazolara konmuştu çiçekler. Antika gümüş eşyalar odaya daha bir eskilik veriyordu. Hem sonra halaların da en küçük bir düzensizliğe göz yumdukları yoktu bu odada. Çiçekler vazoda şöyle birazcık sere serpe yayılacak olsalar, odaya girer girmez, şapkalı hizmetçi kızı çağırıyordu Anna Vasilyevna, çiçekleri düzeltmesini buyuruyordu.

Pahalı, ciltli bir kitap kanepenin ya da masanın üzerinde unutulmuşsa Nadejda Vasilyevna kaldırıp rafa, yerine koyuyordu onu. Aşırı özgür bir güneş ışını kristal eşyalarda, aynada, gümüş takımlarda oynaşmaya başlar başlamaz, bunun gözleri bozacağını düşünüp, bir şey söylemeden parmağıyla uşağa gösteriyordu perdeyi Anna Vasilyevna. Kalın ipek perde ağır ağır dökülüyordu kordonundan, ışığın yolunu kesiyordu.

Bununla birlikte, Nikolay Vasilyeviç'in oturduğu alt katta tam bir başıbozukluk göze çarpıyordu. Eski ile yeni birbirine karışmıştı burada. Ağır oyma masanın yanında Gambs işi, gerektiğinde ya-

tak olan bir kanepe vardı. Yüksek, gotik şömine açık saçık resimlerle süslü bir paravananın arkasındaydı. Çoğu zaman masaların üzerinde geceden kalma yemek artıkları oluyordu sabahları. Kanepenin üzerinde bir kadın eldiveni ya da çorabı olurdu bazen. Tuvalet odasında bir sürü krem, lavanta kokulu sabun vardı.

Üst kat ne denli sessiz, sakinse alt kat o denli canlı, karmakarışıktı. Çın çın öten sesler, kahkahalar yükselirdi buradan çoğu zaman. Konuşması saygılı, bakışı küstah bir Fransız'dı oda hizmetçisi.

III

Rayski ile Ayanov evin oturulan bölümüne, yani iki kız kardeş ile Sofiya Nikolayevna'nın bulundukları bölüme varana dek bir sürü odadan geçtiler.

İki arkadaş konuk salonuna girince fino hırladı onlara, ama havlamayı beceremedi, kendi çevresinde şöyle bir döndükten sonra yere uzandı gene.

Anna Vasilyevna başıyla selamladı onları, Nadejda Vasilyevna, Rayski ile Ayanov'un verdikleri selamlara karşılık sevgiyle baktı iki gence, keyifli keyifli sümkürdü, bir parti çevireceklerini bilmenin verdiği sevinçle enfiyesini çekti...

Rayski, elini Belovodova'ya uzatırken, "*Ma cousine*!"[9] dedi.

Sofiya gülümseyerek başıyla selam verdi, elini uzattı Rayski'ye.

Konuklar masaya oturduktan sonra büyük hala, "Sophie, uşağı çağır, yiyecek bir şeyler versinler bize," dedi.

Sofiya Nikolayevna kalkmaya yeltenince Rayski durdurdu onu, kendi çekti çıngırağın kordonunu.

Yaşlı kadın, gelen uşağa soğuk bir ağırbaşlılıkla, "Yemeğe oturduğumuzu haber ver Nikolay Vasilyeviç'e," dedi. "Yemekleri getirsinler!"

Rayski'ye dönüp sitemli, ekledi:

"Bugün geç kaldın Boris, beşi çeyrek geçiyor!"

Yaşlı kadınların ikinci göbekten akrabası oluyordu Rayski. Ailesi –onun ailesi de köklü, bir zamanlar zengin bir aileydi– ile Paho-

9 (Fr.) Kuzinim.

tinler ailesi arasında akrabalık bağı vardı. Ama bu akrabalarıyla daha yeni, çok çok bir yıl önce tanışmıştı Rayski.

Bunun suçu Rayski'nin kendindeydi. Yaşlı kadınlar onun soyadını duyunca, onun falanca tarihte filanca kişilerden gelen, falanca yerde oturan Rayskilerden olup olmadığını soruşturmaya başlamışlardı.

Bunu öğrenmişti Rayski. Ama soğuk, çok ciddi, zengin bir aileyle tanışmakta ilginç bir yan görmediği için bu soruşturmayla hiç ilgilenmemişti.

Kendisi ne soğuk bir insandı, ne ciddi, ne de zengin... Ailesinin geçmişiyle ilgilenmez, övünmez, hatta hiç söz etmezdi ondan.

Daha çocukken annesiyle babasını kaybetmiş, dünyayı umursamayan bekâr bir vasinin eline kalmıştı. Vasisi önce bir kadın akrabasının yanına –bu kadın aynı zamanda Rayski'nin babasının yakın akrabası oluyordu– vermişti onu.

Son derece iyi yürekli bir kadındı bu, ama kendi köşesinden ötesini tanımak da, bilmek de istemeyen bir kadın... Onun yanında her türlü gürültüden uzakta, bahçelerin, koruların ortasında, küçük çapta aile işlerinin, çiftlik işlerinin arasında birkaç yıl yaşamıştı Rayski. Biraz büyüyünce yatılı liseye yerleştirmişti onu vasisi. Burada çocuğun belleğinden ailesinin eski zenginliğine de, öteki köklü ailelerle olan akrabalık bağlarına değin bildiklerinin tümü silinip gitmişti. Sonraki gelişmeler, işleri, düşünceleri geçmişin parlak öykülerinden daha da uzaklaştırmışlardı onu. Bu yüzden Petersburglu akrabalarına –anlatılanlardan az çok tanıyordu onları– yaklaşmaya hiç heves etmemişti. Ama kışın bir baloda Sofiya'yı görmüştü, iki kez konuşmuştu onunla, sonra da genç kadının ailesiyle tanışmanın yollarını aramaya başlamıştı. Bunun en kolay yolu Sofiya'nın babasından yararlanmaktı. Rayski de bu yolu seçmişti. Cici bir aktris tanıyordu. Bu aktrisin evindeki bir akşam toplantısında ustaca yaklaşmıştı ihtiyara. Sonra aktrisin, kendi yaptığı bir iş portresini armağan etmişti ona, kendi ailesinden, iki ailenin eski ilişkilerinden söz etmişti. Çok geçmeden götürüp ablalarıyla, kızıyla tanıştırmıştı onu ihtiyar. Rayski kâh çekingen, karşısındakilerin yaşına saygılı davranarak, kâh canlı, neşeli bir arkadaş olarak yaşlı kadınların sevgisini öylesine kazanmıştı ki, kısa bir zaman

sonra senlibenli olmuşlardı onunla, *mon neveu*[10] demeye başlamışlardı. O da "kuzinim" diyordu Sofiya Nikolayevna'ya. Bir yabancının yüzyılda erişemeyeceği bir yakınlığa erişmiş, birtakım haklar edinmişti bu evde. Ama gene de hoşnut değildi durumdan. Buraya günde iki kez gelebiliyor, kitaplar, notlar getirebiliyor, aileden biriymiş gibi yemeğe kalabiliyordu ama yetmiyordu ona bütün bunlar: Sosyetede modern ilişkilere, kadınlara karşı serbest davranmaya alışmıştı. Üstelik Sofiya ile pek az baş başa kalabiliyordu: Yaşlı kadınlardan biri nöbet tutuyordu yanlarında. Konuştukları konular günlük olayların, aile anılarının sınırlarını pek seyrek aşıyordu.

Önemli, derin, anlamlı konulara değindiklerinde ise yaşlı kadınlar ciddi tavırlarıyla, ahlâk üzerine öğütleriyle her konuşmaya sansürlerini koyuyorlardı hemen.

Öte yandan, Rayski'nin içini bazı şeyleri öğrenmek tutkusu yakıyordu. Sofiya Nikolayevna Belovodova değildi öğrenmek istediği. Onun çok güzel bir kadın olduğundan, iyi bir öğrenim gördüğünden, temiz bir aileden geldiğinden, kibarlığından başka öğreneceği bir şeyi yoktu. Hayır, Sofiya Nikolayevna Belovodova'nın kişiliğinde olağan bir kadın görmek istiyordu Rayski. Bu sakin, kıpırtısız güzelliğin –durgun, bir başına ışıyan, hiçbir zaman hiçbir şeye çabuk, istekli, heyecanlı ya da sıkıntılı, yorgun bakmayan, ağzından hiçbir zaman sabırsız, dikkatsiz ya da tutkulu bir sözcük çıkmayan bu güzelliğin– altında gizlenen şeyi bulup çıkarmak istiyordu. Gerçekten çok güzeldi Sofiya Nikolayevna. Dul bir kadın olduğu belli değildi. Açık, süt beyazı alnında da, soylu, biraz keskin yüz çizgilerinde de bir genç kız, handiyse bir çocuk havası vardı.

Yeryüzünde tutkuların, endişelerin var olduğunu duymamıştı sanki. Olayların, duyguların varlığından, kişiyi lanetlenmeye dek götürebilecek, yüzündeki bu aydınlığı silip atacak kötü bir oyunun varlığından habersizdi sanki...

Bal rengi iri gözlerinde durgun, heyecansız bir parıltı vardı. Ama bir duygululuk da sinmiş gibiydi bu gözlere. Duygusuz bir kadın değildi sanki...

Ama nasıl bir duygusallıktı bu? Yeryüzünde her şeye gösterilen bir güler yüzlülük, bir sevgi mi? Yoksa karınları tok, sırtları pek,

10 (Fr.) Yeğenim.

endişelerden uzak, her şeyden hoşnut, kederi de yoksulluğu da tanımamış insanların gözlerini aydınlatan bir duygululuk mu –buna duygululuk denebilirse kuşkusuz– acaba?

Saçları koyu, handiyse siyahtı. Gür topuzunu birkaç toka güçlükle tutuyordu ensesinde. Omuzlarıyla göğsü göz kamaştırıyorlardı...

Yüzünün, omuzlarının, kollarının rengi katışıksız, taptazeydi, sağlıkla parlıyordu. Ne bir hastalığın ne de kederin izi vardı bu renkte.

Üzerindekiler tek tek ele alınacak olursa, sade giyinirdi, ama enfes bir biçimde giyinmiş gibi görünürdü her zaman. Giysisinin kumaşı bile değişik bir kumaş izlenimi bırakır; iskarpinleri ayağında, başkalarınkinde durduğundan bir başka dururdu.

Bir akşam toplantısında göz kamaştırıcı bir tablo, bir hayal gibi görünmüştü Rayski'ye ilk kez.

Bir başka akşam tiyatroda görmüştü onu uzaktan, üçüncüsünde gene bir akşam toplantısında, sonra sokakta... Tablo her keresinde parlaklığından da, renklerinden de hiçbir şey yitirmiyordu.

Sofiya'nın düşüncelerini, ruhunu, bu kabuğun altında derin bir huzurdan başka nelerin gizli olduğunu ısrarlı bakışlarıyla okumaya çalışıyordu Rayski. Ama boşa gidiyordu tüm çabası. Hep aynı tablo, aynı göz kamaştırıcı heykeldi Sofiya...

Herkes erdem, dürüstlük, *comme il faut*[11] simgesi olarak görüyordu onu. Aile mutluluğundan yoksun olduğu için acıyorlardı ona, yeni bir *Hyménée*'in[12] onu zincire vurmasını bekliyorlardı.

Aile toplantılarında halaları, yaşlı akrabaları Sofiya'nın yanında, onunla ilgilenen erkekler arasında şunun ya da bunun ona nasıl bir koca olacağından söz ediyorlardı sık sık. Kâh bir elçi ötekilerden daha bir sık gelip gitmeye başlıyordu, kâh yakın bir geçmişte üne kavuşmuş bir general... Bir ara da, sönmek üzere olan bir kral soyunun temsilcisi yaşlı bir yabancı üzerinde durmuşlardı büyük bir ciddiyetle. Sofiya konuşulanları dinliyor, sesini çıkarmıyor, söz konusu kendisi değilmiş gibi ilgisiz bakıyordu.

---

11 (Fr.) İyi terbiye.

12 Hymenaios, Düğün Tanrısı. Apollon ve bir Nympha'nın ya da Dionysos'la Afrodit'in oğlu sayılır. (Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, 3. basım 1984) – yay.haz.n.

Başkaları olağan, hatta yüce, *sublime*[13] buluyorlardı onun bu ilgisizliğini. Yalnız Rayski –Tanrı bilir niçin– Sofiya'daki bu havayı ortadan kaldırmaya didiniyor, onda başka şeyler görmek istiyordu.

Onun bu çabasına şefkatle, gülümseyerek bakıyordu Sofiya. Davranışlarında en küçük bir endişe de yoktu, istek de, heyecan da. Sahnede yürekler parçalayan bir çığlık yükseldiğinde Rayski birden başını çevirip boşuna bakıyordu Sofiya'nın yüzüne... Seyircilerin tümünü sarmış heyecandan da, iç acımasından da uzaklarda, sahneye öyle bakarken görüyordu onu her keresinde...

Yaşamla edilen bir şaka, herkesi kahkahadan kırıp geçiren gülünç bir sahne ise onun yalnızca gülümsemesine, bir de locada yanında oturan kadınla sessizce bakışmasına neden olabiliyordu, o kadar.

Rayski bir türlü akıl erdiremiyordu buna.

"Oysa bir evlilik de geçti başından!" diye düşünüyordu.

Sofiya ile tanıştıktan sonra, yaşlı kadınlarla haftada iki kez kâğıt oynaması için eski daire arkadaşı Ayanov'u getirip tanıştırmıştı bu aileyle. Böylece kendi de bu küçük fırsattan yararlanıyor, kuzinine elinden geldiğince yaklaşıyor, nedenini bilmeden, onu anlamaya, ruhunu okumaya çalışıyordu.

IV

Nikolay Vasilyeviç geldiğinde masaya yeni oturmuşlardı. Yaşlı adamın üzerinde kısa bir redingot vardı. Kravatını kusursuz bağlamış, sinekkaydı tıraş olmuştu. Yeleğinin beyazlığı göz alıyordu. Yaşından çok genç gösteriyordu. Lavanta kokan ak saçları güzelce taranmıştı. Herkesi başıyla selamlayarak, "*Bonjour, bonjour!*"[14] diye karşılık verdi selamlara.

Oturmasını söylediklerinde, "Sizinle yemeyeceğim," dedi, "rahatsız olmayın, *ne vous dérangez pas.*[15] Kent dışında yiyeceğim yemeğimi bugün."

---

13 (Fr.) Görkemli.

14 (Fr.) Merhaba, merhaba.

15 (Fr.) Rahatsız olmayın.

"Kent dışında mı, nasıl olur?" dedi Anna Vasilyevna. "Karlar bile erimedi kent dışında daha... Geçenlerde romatizma ağrıları çeken sen değil miydin?"

Pahotin omuz silkti.

"Ne yaparsın? *Ce que femme veut, Dieu la veut!*[16] Dün *la petite Nini*[17] Viktor'dan çiftlikte bir akşam yemeği hazırlatmasını istedi. 'Biraz temiz hava çekmek istiyorum ciğerlerime..' dedi. "Ben de istiyorum aynı şeyi..."

Nadejda Vesilyevna kolunu salladı.

"Rica ederim yeter! Ayrıntıları *petite Nini*'nize anlatırsınız."

Ayanov karıştı söze:

"Boşuna gideceksiniz, hava çok soğuk, kalın paltoyla dondum ben."

"Ee! *mon cher*[18] İvan İvanoviç. Kürk giyseydiniz üşümezdiniz, değil mi?.."

"Kürkle kent dışına *partie de plaisir*,"[19] dedi Rayski.

"Evet, kent dışına! 'Kent dışı' deyince yeşillik, şırıl şırıl akan sular, çobanlar, belki bir kız çoban bile getiriyorsun gözünün önüne sen. Olabilir, sanatçısın çünkü! Gel bir de yeşillik, çiçekler olmadan düşle kent dışının hazzını..."

Rayski kesti Nikolay Vasilyeviç'in sözünü:

"Sıcaklık olmadan, su olmadan..."

"Yalnızca temiz havasıyla... Ama oturduğu odada bile içine hava çekebilir insan. Evet, kürk giyeceğim... İyi ki hatırlattın, şapkamın altına da kadife takkemi giyeyim. Dünden beri bir uğultu var beynimde çünkü, durmadan çan çalıyorlar sanki kafamın içinde. Dün kulüpte yan masada birileri Almanca gevezelik ediyorlardı, dişlerinin arasında ceviz kırıyorlar gibi geliyordu bana... Ama ne olursa olsun, gideceğim. Ah şu kadınlar!"

Ayanov alçak sesle sordu Rayski'ye:

"Bu da Don Juan mı?"

"Evet, bir çeşidi. Gene söyleyeyim sana, Don Kişotlar gibi, Don

16 (Fr.) Kadının isteği Tanrı'nın isteğidir.

17 (Fr.) Küçük Nini, cici Nini.

18 (Fr.) Dostum.

19 (Fr.) Eğlence gezisi.

Juanlar da sayılamayacak kadar çeşitlidir. Güzelliğe tapınmanın soylu, ince duygusu sönmüştür bu adamda. Kaba, bedensel hazlar peşinde koşarak taşınıyor..."

"Öf be kardeşim, ne yaman bir metafizik çıkarmışsın güzellikten!"

Pahotin sürdürüyordu konuşmasını:

"Günümüzde kadınlar yalnızca bizim yaşımızda erkeklerle eğlenmekten haz duyuyorlar." (İhtiyar demezdi kendine hiçbir zaman.) "Ah, ne sevimli yaratıklar oluyor bazıları: Sözgelimi, Pauline ne dedi bana biliyor musun?.."

Nadejda Vasilyevna girdi araya sabırsız:

"Lütfen, lütfen! Bizimle yemek istemiyorsanız gidin lütfen, rica ederim..."

Nikolay Vasilyeviç ablasına döndü.

"*Ah, ma soeur*!"[20]

Sonra eğilip, yalvarmaklı, bir şeyler fısıldadı kulağına.

Nadejda Vasilyevna, yüzünde soğuk bir şaşkınlık, kesti sözünü:

"Gene mi?"

Sonra kararlı, "Hayır!" dedi.

"*Quinze cents*,"[21] diye yalvardı Nikolay Vasilyeviç.

"Hayır, hayır *mon frère!*[22] olmaz! Kutsal hafta öncesi üç bin aldınız, yok artık... bu kadar da olmaz yani..."

"*Eh bien, mille roubles*![23] Konta vereceğim: Geçen hafta borç almıştım ondan, yüzüne bakmaya utanıyorum."

"Hayır, gene hayır! Peki benim yüzüme bakmaya utanmıyor musunuz?"

Nikolay Vasilyeviç uzaklaştı ablasının yanından, dalgın, çiğnemeye başladı dudaklarını. Konttan söz edildiğini duyunca Sofiya Nikolayevna, "Babacığım," dedi, "kontun bugün sizi aradığını uşaklar söylediler mi size?"

"Söylediler. Ne yazık ki yoktum evde. Yarın ben uğrarım ona."

"Yarın erken Çarköy'e gidiyor."

---

20 (Fr.) Ablacığım.

21 (Fr.) Bin beş yüz.

22 (Fr.) Kardeşim.

23 (Fr.) Eh, bin ruble.

"Kendi mi söyledi?"

"Evet. Yukarı çıktı. Sizi görmesi gerekiyormuş. Bir işiniz varmış galiba..."

Pahotin gene çiğnemeye başladı dudaklarını. Birden anımsamış gibi, "Biliyorum, biliyorum niçin aradığını," dedi. "Evrakları düzenlemek için... *merci*. Kutsal haftadan önce es geçmişti beni, İlya'ya vermişti! *Qu'il aille se promener!*[24] Sen Yaz Parkı'na gitmedin mi? Bağışla, ben gelemedim."

"Gitmedim. Yarın Catherine ile gideceğim, söz verdi, uğrayıp alacak beni."

Kızının alnından öptü Nikolay Vasilyeviç, gitti. Yemekten sonra yaşlı kadınlarla Ayanov kâğıt oyununa oturdular. Anna Vasilyevna:

"Bakın İvan İvanoviç," dedi, "gene unutur da elimdeki sinek kızını öldürürsem kızmayın e mi? Dün gece düşüme bile girdi. Nasıl unuttum onu elimde, aklım almıyor! Kız elimdeyken yerdeki valenin üzerine dokuzluyu oynuyorum..."

Ayanov kibarca, "Olur böyle şeyler," dedi.

Rayski ile Sofiya önce konuk salonunda oturdular bir süre, sonra Sofiya'nın odasına geçtiler.

"Bugün öğleye kadar ne yaptınız bakalım?" diye sordu Rayski.

"Enstitüye Lidiya'yı görmeye gittim."

"Kuzininize gittiniz demek. Çok mu sevimli bir kız şu Lidiya? Ne zaman evleniyor?"

"Sonbahara doğru. Yazın yanımıza yazlığa alacağız onu. Evet! Çok sevimli bir kız. Çok da güzelleşti. Ama hâlâ gülünç yanları var... hepsi gülünç zaten oradakilerin..."

"Nasıl yani?"

"Hemen sardılar çevremi bu sabah. Her şey heyecanlandırıyor onları: Danteller, giysiler, küpeler... İskarpinlerimi bile göstermemi istediler..."

Gülümsedi Sofiya. Rayski, "Ee, siz de gösterdiniz mi bari?" diye sordu.

"Göstermedim. Yazın kurtarmak gerek Lidiya'yı bu saflıklardan..."

---

24 (Fr.) Gitsin gezsin.

"Niçin? Her şeyin ilgilendirdiği, neşelendirdiği –Tanrıya şükür, iskarpinlere bile ilgi duyan– saf kızları bu kez yazlıkta ağaçlar, çiçekler ilgilendirecektir.. Orada da buna mı engel olacaksınız?"

"Oh, hayır. Çiçekler, ağaçlar... O tür bir ilgiye engel olmayı kim ister? Yalnızca iskarpinlerimi göstermedim. O kadarı da gereksizdir zaten, fazladır."

"'Gereksiz, fazla' dediğiniz şeyler olmadan yaşayabilir mi kişi?"

"Bugün benimle gene savaşmak niyetindesiniz anlaşılan," dedi Sofiya. "Yalnız ne olur, yüksek sesle konuşmayın. Halalarım bir sözcük duyar, konuşmamızın ayrıntılarını öğrenmek isterler sonra. Aynı şeyleri bir de onlara anlatmak sıkıyor beni."

Rayski sürdürdü konuşmasını:

"Her şeyi gerekli, ciddi bir biçime sokarsak yaşam son derece tatsız, sıkıcı olur! Kişioğlunun düşünüp bulduğu, ona eklediği şeylerdir yaşamı güzelleştiren. Yaşamın tadı düzensizliklerden de, biçimden de, sizin o sıkıcı ilkelerinizden de uzaklaşmaktadır yalnızca..."

"İlkelerinizden uzaklaşmak..." diye yineledi Sofiya. "*Ma tante*[25] duysa böyle dediğinizi..."

Rayski tamamladı Sofiya'nın sözünü:

"Hemen şöyle derdi: Lütfen, lütfen!.. Peki siz ne diyeceksiniz? Hiç olmazsa bir kerecik *ma tante*sız konuşun! İlkelerden uzaklaşma üzerine, yalnızca *ma tante* otoritesinin yarattığı kişisel görüşünüz bu mudur yoksa?"

"Kızların iskarpinlerimi görmek istemelerinden bile –her zaman olduğu gibi– ciddi bir sorun çıkarmak istiyorsunuz. Bana sitem etmek, sonra da beni düşüncelerinizi benimsemeye zorlamak istiyorsunuz... Yanılıyor muyum?"

"Haklısınız," dedi Rayski.

"Neden uğraşırsınız benim zavallı ilkelerimle?"

"Sizin değildirler de ondan."

"Kimindirler peki?"

"Halalarınızın, büyükannelerinizin, büyükannelerinizin anneleriyle babalarının. Şu renkleri solmuş, etekleri kabarık tuvaletli hanımefendilerle manşetli beyefendilerin..."

25 (Fr.) Halam.

Duvardaki resimleri gösteriyordu Rayski. Sofiya şakacı, "Görüyor musunuz ne çok savunucusu var benim ilkelerimin!" dedi. "Ya sizinkilerin?

"Benimkilerin savunucuları daha çoktur!" diye karşılık verdi Rayski.

Pencerenin perdesini kaldırdı.

"Şuraya bakın," dedi, "dışarda gördüğünüz yayan olsun, arabalı olsun renkleri solmamış canlı şu insanların tümü benden yanadır. Siz de onların yanında olmalısınız kuzinim, onlardan uzakta değil! Yaşam ordadır..." (Perdeyi indirdi.) "Oysa burası mezarlık..."

"Bir kerecik olsun *résumé*[26] yapabilir misiniz *cousin*? Nasıl şeylerdir? Böylesine uzun süre bağlı olarak yaşadığı şeyi durup dururken atmanın, yerine başka bir şey almanın gereği nedir?.."

"Bunun yanıtı sorunuzun içinde zaten: 'Şimdiye dek yaşadığı' diyorsunuz, ben 'sonra ölmüş' diye ekleyeceğim buna. Oysa onlar, (sokağı gösterdi Rayski) ölmediler, yaşıyorlar! Nasıl yaşadıklarına gelince, bu anlatılamaz kuzinim. Size yaşamı, özellikle günümüzün yaşamını tümüyle anlatmak olur bu. Biliyorsunuz, kaç zamandır anlatmaya çalışıyorum size: Tartışıyorum sizinle, örnekler veriyorum, bazı şeyler okuyorum... ama anlatamıyorum bir türlü."

"Kimde suç... bende mi?"

"Sizde, kuzinim. Ne derseniz deyin, anlatmayı beceremediğime inandıramazsınız beni. Siz inatçısınız, sıkı sıkıya bağlısınız inançlarınıza, kalenizden çıkmıyorsunuz... Bense yerlere kadar eğiliyorum önünüzde."

Rayski saygıyla eğildi Sofiya'nın önünde. Genç kadın gülümseyerek bakıyordu ona.

"Görünüşe bakılırsa ikimiz de bırakmayacağız inatçılığı, vazgeçmeyeceğiz ilkelerimizden," dedi.

"Körlükten vazgeçmemek... Doğrusu büyük kahramanlık sizinki! Dünya mutluluğa, başarıya, kusursuzluğa koşarken..."

"Peki ben de... kusursuzluk muyum, *cousin*? Önceki gün söylediğinize, hatta kanıtlamaya çalıştığınıza göre... sözlerinize inanacak olsaydım..."

26 (Fr.) Özet.

"Evet kuzinim, kusursuzluksunuz siz. Milos Venüsü de, *Greuze*[27] küçücük başları da, Rubens'in kadınları da sizin kadar kusursuzdurlar! Ne var ki yaşayışınız, ilkeleriniz... çok uzak kusursuzluğa!"

Sofiya, "Sözünü ettiğiniz yaşam ile akıl ermez ilkelerinizi anlamak için ne yapmak gerek?" diye sordu.

Sesi –onları anlamak için hiç de çaba harcamak niyetinde olmadığını gösterir biçimde– sakindi. Sırf sırası geldiği için söylemişti bunu sanki.

"Ne mi yapmak gerek?" diye yineledi Rayski. "Önce pencerenizden, –yaşamınızdan da– şu kalın perdeyi kaldırmalısınız. Gözlerinizi açıp bakmalısınız her şeye. Bu ihtiyarların neden solduklarını, size yalan söylediklerini, altın çerçevelerinin içinden sizi niçin vicdansızca aldatmaya çalıştıklarını o zaman anlarsınız..."

Sofiya, Rayski'nin sözlerindeki kabalığa gülümseyerek savunacak oldu atalarını.

"*Cousin*!.."

Rayski heyecanlı, sürdürdü konuşmasını:

"Evet, evet yalan söylüyorlar." (İki pencere arasında duvarda asılı portreyi gösterdi.) "Sözgelimi şu çelik bakışlı, yüzü pudralı ihtiyara bakın. Ailesine karşı bile sert bir insan olduğunu söylüyorlar. Uşaklar bakışından korkarlarmış. 'Yakışır biçimde davran,' diye sesleniyor sanki oradan. Ama neye yakışır biçimde davranacaksın? Bir insana, bir kadına yakışır biçimde mi? Hayır, 'Soyuna, soyadına...' Hele –Tanrı korusun– daha dün ortaya çıkmış bir soyadı olan, kişisel değerini kafasıyla, elleriyle kazanmış bir insan çıkarsa karşına sakın 'başını çevirip bakma ona, Pahotin soyadını taşıdığını unutma...' Ne yakın ilgi taşıyan bir bakış, ne yürekli, doğal bir içtenlik... *Mésalliance*'den[28] Tanrı korusun seni! Ama kendi kimlere bağışladı yakınlığının onurunu? Ya da kimlere bağışlamadı? İnsanüstü kavramlarla dolu insanüstü konuşmasında şöyle diyor: *Il faut bien placer ses affections*.[29] Peki ya kendisi ne gibi *affections*[30] uğruna savurmuştur yaşamını, sağlığını? Bu *affections*'u şu

27 Jean-Baptiste Greuze (1725-1805): Fransız ressam – ç.n.

28 (Fr.) Denk olmayan evlilik.

29 (Fr.) Dost seçiminde titiz olmak gerekir.

30 (Fr.) Bağlılıklar.

kalkık burunlu, sıska, yaşlı kadıncağıza (bir kadın portresini gösteriyordu), karısına yöneltmiş midir hiç?.. Hayır. Bir elem var bu kadının bakışında. Gözleri derine kaçmış: O da sizin gibi... ağırbaşlılığın, soyluluğun, kibar davranışların bir kurbanıdır, benim zavallı, mutsuz kuzinim..."

Sofiya gülümseyerek kesti Rayski'nin sözünü:

"*Cousin, cousin*!"

"Evet kuzinim: Aldatılmışsınız siz. Halalarınız da korkunç bir aldatılmışlığın içinde geçirdiler ömürlerini. Bir hayale, umuda, silik bir anıya kurban ettiler kendilerini... O buyurdu!" (Öfkeyle bakıyordu portreye.) "Başkalarını aldatarak, kurnazlık ederek ya da karşısındakini zorla sindirerek keyfince yaşadı, su gibi para harcadı, dehşet saldı çevresine, ama başkalarına sevmemeyi, yaşamdan tat almamayı buyurdu."

Sofiya, sesinde belli belirsiz bir alay, "*Cousin*!" dedi, "konuk salonuna geçelim. Bu güzel söylevinize karşılık verecek durumda değilim... Ne yazık ki boşa gidecek!"

"Evet," dedi Rayski, "büyükbaba sürdürüyor güçlülüğünü. Koyduğu ilkeler çok sağlam. Haz duyarak bakıyor size oradan, kuzinim: İç huzuru, noksansız bir ruh temizliği, yüceliği ışıktan bir çember gibi parlıyor başınızın üstünde..."

Göğüs geçirdi Rayski. Sofiya, "Bunların hepsi fazla, gereksiz sözler *cousin*!" dedi. "Böyle bir şey yok. Büyükbabam haz duyarak bakmıyor bana, ışıktan bir çember falan da parlamıyor başımın üzerinde. Ama ben sizi izliyorum haz duyarak, hanidir de dram tiyatrosuna gitmiyorum. Burada, yerimden kıpırdamadan görüyorum sahneyi... Biliyor musunuz kimi anımsatıyorsunuz bana? *Çatski*'yi..."[31]

Düşünceye daldı Rayski, kendini düşündü, gülümsedi. Sofiya'ya yaklaşıp içtenlikle gülümsedi.

"Haklısınız," dedi, "aptalın biriyim ben, üstelik gülüncüm. Çatski gibi ben de gemiden doğruca baloya düştüm belki... İşte size eteklik giymiş Pamusoflar!.." (Halaları gösteriyordu.) "Beş ya da on yıl sonra bakarsınız..."

---

31 Çatski: Griboyedov'un "Akıldan Bela" oyununun kahramanı. Soylu bir aile olan Pamusofların kızına tutulur. Soylu olmadığı için vermezler ona sevdiği kızı – ç.n.

Sözünün sonunu getirmedi, kolunu sabırsızca sallayarak kanepeye oturdu. Sofiya, "Hangi aldatılıştan, sindirilişten, kurnazlıktan söz ediyorsunuz?" diye sordu. "Böyle bir şey yok. Hiç kimse hiçbir şeyime engel olmuyor... Suçu ne büyükbabamın? Siz kendi ilkelerinizi açıklayamıyor, anlatamıyorsanız onun ne suçu var bunda? Çok kereler kalkıştınız açıklamaya, ama başaramadınız..."

"Evet, sizin yanınızda başaramadım, doğru. Atalarınız..."

"Sizinkiler de. Sizin de var atalarınız çünkü."

"Peki, atalarımız," diye sürdürdü konuşmasını Rayski, "atalarımız zeki, kurnaz insanlardı, isteklerine zorla ya da kurnazlıkla erişemedikleri yerde, işlerine gelen kuralları koymuşlar. Zamanla, ailenin geleneklerinin arasına girmiş bu kurallar... Gelenekler uyarınca şimdi siz de –kendini kocasının cesediyle birlikte yakan Hintli bir kadın gibi– yavaş yavaş yok oluyorsunuz."

Sofiya sözünü kesti Rayski'nin:

"Bir dakika Mr. Çatski, hiç değilse neyin beni yok ettiğini söyleyiniz. Yeni yaşamı anlayamamam, sizin deyiminizle... toplumsal gelişime kendimi bırakmamamam mı yok ediyor beni? Çok seversiniz siz bu 'toplumsal gelişim' sözünü. Peki siz eriştiniz mi bu gelişmeye? Oysa canınızın sürekli sıkıldığını biliyorum... Kimi zaman çevrenizdekileri de sıkıyorsunuz..."

"Sizi de mi?"

"Hayır, şaka bir yana, acıyorum size ben..."

"Kendinizden söz ederken kendinizle beni karşılaştırmayın lütfen, kuzinim: Ben tuhaf bir insanım... Ne biçim bir şey olduğumu kendim de bilmiyorum, kimse de bilmiyor. Hasta, olağandışı bir adamım ben, üstelik boşa harcadım yaşamımı, biçimsizleştirdim onu, bozdum... Daha doğrusu, anlayamadım yaşamımı. Ama siz kusursuzsunuz, her şeyiniz açık seçik, geleceğiniz apaydınlık, gelgelelim üzülüyorum sizin için... Yaşamınızın –çöle akan bir ırmak gibi– boşa akıp gittiği düşüncesi acı veriyor bana... Oysa bu mu doğanın size verdiği kader? Şöyle bir kez bakın kendinize."

"Ne yapmam gerekiyor, anlayamıyorum, *cousin*. Demin, yaşamı anlamam için üzerindeki perdeyi kaldırmam gerektiğini söylüyordunuz. Tutalım ki kaldırdım perdeyi, atalarımın sözlerine kulak asmadım. Bütün bu insanların (sokağı gösterdi Sofiya başıy-

la) niçin, nereye koştuklarını, onları nelerin ilgilendirdiğini, nelerin korkuttuğunu biliyorum... Başka neler gerekli yaşamı anlamam için?"

"Başka..."

Rayski kalktı, kapıdan başını uzartıp konuk salonuna baktı, sessizce yaklaştı Sofiya'ya, kararlı, "Sevmek!" dedi.

Sofiya alaylı, "*Voilà le grand mot!*"[32] dedi.

İkisi de sustular bir süre.

Sofiya başıyla konuk salonununu, halalarını göstererek, "Sevmiyorlar diye onları da suçluyordunuz galiba," diye ekledi.

Rayski "adam sen de" anlamında kolunu salladı halalara doğru, gülümseyerek, "Sizin durumunuz halalarınızınkinden iyi mi sanıyorsunuz, kuzinim?" dedi. "Onlar yaşlı, hasta; oysa siz güzelsiniz, pırıl pırılsınız, göz kamaştırıcısınız..."

Sofiya, yüzünde her zamanki donuk gülümsemesi, sabırsız kesti Rayski'nin sözünü:

"*Merci, merci.*"

"Sevmenin ne olduğunu, sevgiyi nasıl anladığımı niçin sormuyorsunuz kuzinim?"

"Niçin sorayım? Bilmem gerekmiyor ki."

"Hayır, sormaya korkuyorsunuz!"

"Neden?"

Duvardaki resimleri gösterdi Rayski:

"Onlar duyarlar. (Konuk salonunu gösterdi.) Onlar yasak ettiler..."

Kocasının, kanepenin tam üzerinde asılı, gotik süslemeli altın kaplama bir çerçevedeki resmini gösterdi Sofiya, "O duyar!" dedi.

Kalktı, gidip aynanın karşısında durdu, yakasındaki danteli düzeltmeye koyuldu dalgın.

Bu arada Rayski, Sofiya'nın kocasının resmini inceliyordu. Gri gözleri, küçük sivri bir burnu, alaylı büzülmüş dudakları vardı. Saçları kısa kesilmişti, favorileri kızıla çalıyordu. Rayski sonra Sofiya'nın düzgün, göz alıcı endamına baktı; bu tanrıçaya buyruklar vermiş mutlu kocasını getirdi gözünün önüne.

Resme bakarak "Hayır, yo hayır, olamaz bu!" diye geçirdi için-

32 (Fr.) İşte büyük bir söz!

den. "O da bir büyükbabadır, rengi henüz solmamış bir büyükbaba. Bu adama değil, prensine boyun eğersin sen ancak..."

Sofiya aynaya cilveli cilveli bakarak, "Durup durup en çok sevdiğiniz konuya dönüyorsunuz gene," dedi. "Aşka. Oysa, gördüğünüz gibi yaşlandık artık *cousin*, böyle şeylerden söz etmeyi bırakma zamanımız geldi..."

"Yaşamayı bırakmak olur bu... Hadi benim neyse ya, sizin de mi kuzinim?"

"Başkaları nasıl yaşıyorlar? Aşağı yukarı herkes?"

Rayski kararlı, kesti Sofiya'nın sözünü:

"Aşksız yaşayan yok!"

"Nasıl olur? Sizce Prens Piyer, Anna Borisovna, Lyev Petroviç... hepsi..."

"Hepsi de aşklarının anılarıyla yaşıyorlar ya da seviyorlar. Ama belli etmiyorlar..."

Sofiya gülümsedi, vazodaki çiçekleri düzeltti, sonra aynanın önüne gitti gene.

"Evet, sevdiler ya da seviyorlar, kuşkusuz öyle, ama kendilerine saklıyorlar her şeyi, dallandırıp budaklandırmıyorlar..."

Sözünü bitirince konuk salonuna doğru yürüdü Sofiya. Rayski durdurdu onu.

"Bir sözcük daha söylememe izin verin kuzinim!"

Durdu Sofiya.

"Aşk üzerine mi gene?" diye sordu.

"Hayır, korkmayın. Hiç değilse şu anda böyle bir ruhsal durum içinde değilim. Başka bir şey söylemek istiyorum."

Sofiya, otururken yumuşak, "Söyleyin," dedi.

"Doğrudan konuya gireceğim. Söyler misiniz, nereden alıyorsunuz bu rahatlığı? Bu iç huzurunu, ağırbaşlılığı, yüzünüzdeki bu tazeliği, yumuşak güveni? Ayrıca, ölçülü davranışlarınızdaki bu alçakgönüllüğü sürdürmeyi nasıl başarıyorsunuz? Savaşmadan, kendinizi birtakım şeylere kaptırmadan, düşmeden, utkular kazanmadan nasıl yaşayabiliyorsunuz? Ne yapıyorsunuz bunun için?"

Sofiya şaşkın, "Hiç!" dedi. "Niçin ille de birtakım çarpıntılara kendimi kaptırmamı istiyorsunuz?"

"Çevrenizdeki insanları görüyorsunuz kuşkusuz. Hiçbiri benzemiyor size. Yüzlerinde her an bir endişe, bir yakınma var."

"Evet, görüyorum: *Ma tante* Nadejda Vasilyevna tikinden yakınır hep, babam da tansiyonundan..."

Rayski kesti Sofiya'nın sözünü:

"Ya başkaları, ya tüm insanlar? Sizin gibi olan var mı? Hiç sordunuz mu kendinize onların niçin acı çektiklerini, ağladıklarını, üzüldüklerini; sizinse bütün bunlardan niçin uzak olduğunuzu?.. Başkalarının bu dünyada yaşamaktan günde üç kez yakınmalarına karşın siz niçin böyle bir şey getirmiyorsunuz aklınıza? Niçin ölesiye istiyorlar bir şeyi, niçin seviyorlar, nefret ediyorlar? Oysa siz istemiyorsunuz, sevmiyorsunuz, nefret etmiyorsunuz?"

Sofiya başıyla sokağı gösterdi.

"Onlardan mı söz ediyorsunuz? Orada koşuşup duran, dört dönenlerden mi? Onların yaşamını anlamadığımı biraz önce söyleyen siz değil miydiniz? Evet, tanımıyorum ben bu insanları, yaşamlarını da anlamıyorum. İlgilendirmiyor beni..."

Rayski neredeyse bağırarak:

"İlgilendirmiyor mu? Ama yaşamın sizi ilgilendirmediği anlamına gelir bu!"

Sesi öylesine yüksek çıkmıştı ki, halalardan biri oyundan bir an uyanmış, seslenmişti salondan:

"Ne o, tartışıyor musunuz gene? Kavga etmeyin!.. Nedir paylaşamadığınız?"

Gene "Yaşam," dedi Sofiya. "Bir ölüymüşüm gibi, yaşamdan başka bir şeyden söz ettiğiniz yok bana! Arkasından nelerin geleceğini biliyorum." Güzel dişlerini göstererek gülümsedi. "Önce ilkeler, sonra aşk..."

Rayski, "Hayır, Olimpos ölmedi daha!" dedi.

Bu denizi dalgalandırmayı başaramayacağını anladığı için umutsuzluğa düşmüş gibi ekledi:

"Düpedüz bir Olimpos tanrıçasısınız siz, kuzinim."

Ayağa kalktı. Sofiya oturuyordu. Ayakta sürdürdü konuşmasını Rayski.

"Başka ne olsun istiyorsunuz? Bir eksiğim yok..."

Rayski heyecanla kaptı Sofiya'nın ağzından sözü:

"Kendinizi kendiniz yargılayıp verdiniz kararı kuzinim! 'Bir eksiğim yok.' Oysa bir kerecik olsun sordunuz mu kendinize: Hiçbir şeyi olmayan ne kadar insan var yeryüzünde? Şöyle bir bakın çevrenize; her yanınızda ipek, kadife, bronz, porselen!.. Hazır yemeğin önünüze nereden geldiğini bilmiyorsunuz. Kapıda bir kupa arabası bekliyor, operalara, balolara götürüyor sizi. On hizmetçi fırsat vermiyorlar bir şeyi istemenize, aklınızdan geçeni siz söylemeden getiriyorlar önünüze. Sözümü kesmeyin: Bunun olağan olduğunu biliyorum... Peki bunların nereden geldiklerini, önünüze getirilmelerinde kimlerin emeğinin geçtiğini düşünüyor musunuz arada bir? Düşünmüyorsunuz kuşkusuz. Köydeki çiftlik yöneticinizin yolladığı para büroya geliyor, sonra gümüş bir tepside getirilip sunuluyor size, saymadan tuvalet masanızın gözüne atıyorsunuz."

"Halam on kez sayar parayı," dedi Sofiya. "Sonra götürüp odasında saklar. Enstitülü bir kız gibi isterim ondan. Vermesine verir ama, bir sürü öğütten sonra, siz de biliyorsunuz bunu..."

"Evet ama, verir ya... Ögütleri dinler, sonra da istediğiniz gibi harcarsınız parayı. Bu parayı size yollamak için köyde gebe kadınların kavurucu güneş altında ne güçlüklerle çalıştıklarını, ekin biçtiklerini biliyor musunuz?.."

Sofiya dehşet içinde, susturmayı denedi Rayski'yi:

"*Cousin*!"

Ama bir kez coştuktan sonra kolay kolay susmazdı Rayski.

"Öte yanda, yeni yeni emeklemeye başlamış çocukları evden çıkmış, avluda tavukların, domuz yavrularının arasında sürünmektedirler. Ölüm kokan bir nine yoksa evde, bu çocukların yaşamları kuduz bir köpeğin, yoldan geçen bir yük arabasının, bir su birikintisinin tehlikeleriyle karşı karşıyadır her an... Biraz ötede ise bu kadınların kocaları bir lokma ekmek, evet bir lokma ekmek için... ailesinin açlığını birazcık olsun bastırmak, bu arada da büronuza –sonra gümüş tepside size sunulacak– beş on rubleyi kazandırmak için saban izleri arasında çalışıp didinmekte ya da dondurucu bir soğukta arabasıyla yük taşımaktadır... Haberiniz yok bütün bunlardan, 'Beni ilgilendirmez!' diyorsunuz..."

Sofiya'nın yüzünde alışılmadık bir huzursuzluk, bir şaşkınlık

anlamı vardı. Alçak sesle, durgun, alaysız, "Bunda benim suçum ne?" dedi. "Elimden ne gelir hem?"

"Sizi toplumculuğa falan yöneltmek istediğim yok kuzinim, içiniz rahat olsun. Yalnızca 'Ne yapabilirim?' demeye, yaşamı bilmemeye hiç kimsenin hakkı olmadığını size anlatmaya çalışıyorum, o kadar. Yaşamın kendi gelir çarpar insana sonra, daldığı rahat uykudan uyandırır onu... Kimi zaman da pek acımasız yapar bunu. Ne yapacağınızı ben öğretemem size, elimden gelmez. Başkaları öğretirler. Ben uyandırmak istedim sizi yalnızca. Uyuyorsunuz çünkü, yaşamıyorsunuz! Çabamın ne sonuç vereceğini bilmiyorum... Ama uyumanıza kayıtsız kalmak da gelmezdi elimden."

Sofiya meraklı, "Peki siz neler yapıyorsunuz bu mutsuz insanlar için, *cousin*?" dedi. "Sizin de var çünkü köle köylüleriniz..."

"Çok az şey yapıyorum, belki hiçbir şey. Benim için ya da beni yetiştirenler için utanç verici bir durumdur bu. On sekiz yaşımı dolduralı çok oluyor, ama malımı mülkümü vasim yönetiyor hâlâ. Nasıl yönettiğinden de haberim yok. Bir başka yerde de bir büyükannem var, oradaki toprağıma da o bakıyor. Bu ikisinin elinde malım mülküm benim elimde olacağından çok iyi durumdadır. Ama ben –hiç değilse– yaşamı bilmiyorum gerekçesiyle kaçmak hakkını bulmuyorum kendimde bu görevden. Bazı şeyler biliyorum, şimdi olduğu gibi söz ediyorum bundan, bunun üzerine yazıyorum, tartışıyorum... elimden geleni yapıyorum! Hem sonra kendime bir uğraş seçtim: Sanatı seviyorum... resimle, müzikle ilgileniyorum biraz... yazıyorum."

Sözünü alçak sesle bitirdi Rayski, çizmelerine baktı.

Sofiya dalgın, "Bana bu söylediğiniz çok önemli!" dedi. "Beni uyandırmış olmasanız bile, ürküttünüz. Rahatsız bir uykum olacak bundan böyle. Ne halalarım söz etmişlerdi bana bütün bunlardan, ne kocam Paul... Hiç kimse... İvan Petroviç –çiftliğimin yöneticisi– getiriyordu kâğıtları, hesapları anlatıyordu, ben dinliyordum. Kimi zaman üründen, verimin düşüklüğünden söz ettikleri oluyordu. Ama... bu kadınlardan... küçük çocuklardan... hiç açmıyorlardı..."

"Evet, *mauvais genre*'dır[33] bu. Biliyorsunuz, sizin yanınızda 'köylüden' ya da 'kadından' söz etmek çirkin kaçar, kaldı ki gebe olanından... İnsanın gerçek kişiliğiyle görünmesini yasaklar "kibarlık"... Kendinin olan her şeyi üzerinden kazıyıp atmalıdır kişi, çevresindeki kibarlara benzemelidir."

Sofiya daha bir heyecanlı, "*Cousin*," dedi, "bir yaz köye gidelim... Siz de gelin... Küçük çocukların köpekler arasında oynamalarına engel olalım... En önemli olan budur. Sonra, İvan Petroviç'e söyleyelim... o kadınları tarlada çalışmaya yollamasın... Bundan böyle cep harçlığımı da almayacağım..."

"Bir şeye yaramaz ki bu. O zaman İvan Petroviç kendi cebine atar parayı. Bu konuyu bırakalım kuzinim. Konuşmamız gelip politikaya, bir çeşit ekonomiye, sosyalizme, komünizme dayandı sonunda... Bu konularda güçsüzüm ben. Sizin o durgunluğunuzu, iç huzurunuzu hafiften kıpırdattım ya, yeter bana. Rahat uyuyamayacağınızı söylüyorsunuz... Olması gereken de budur işte. Yarın yüzünüzde o tatlı ışıltı olmayacak belki, ama başka bir ışıltı, bir melek güzelliğinin değil, bir insan güzelliğinin ışıltısı aydınlatacak yüzünüzü. Çok geçmeden sizin de –toplantılardan başka, boş oturup rahatınıza bakmaktan başka bir işinizin olup olmadığını düşünmeye başlayacaksınız. Oraya, sokağa başka bir bakışınız olacak. Seyrek de olsa, orada düşünün kendinizi: Sözgelimi bir kış gecesi bir başınıza geçmeniz gerekse sokaklardan. Beşinci kata tırmansanız özel ders vermek için. Sıcak bir odanızın olup olmayacağını, kendinize –yalnız kendinize değil, çocuklarınıza da– potin, palto alacak parayı kazanıp kazanamayacağınızı bilmeseniz... Sonra, aklınızdan bir an çıkmayan, güçten kuvvetten düşünce çocuklarınızı nasıl geçindireceğiniz düşüncesiyle cenkleşseniz... Bu düşüncelerin altında –kara bir bulut altında yaşar gibi– yaşasanız on yıl, yirmi yıl..."

Sofiya sabırsız, "*C'est assez, cousin*!"[34] dedi. "Alıp paraları, oraya gidin..."

Sokağı gösteriyordu. Rayski kararlı, "Kendiniz vermeyi öğrenmelisiniz kuzinim," dedi. "Ama önce bu kuşkuları, korkuları an-

33 (Fr.) Ayıp.

34 (Fr.) Yeter, kuzinim.

lamanız, onlara inanmanız gerekir, para vermeyi de o zaman öğrenirsiniz."

"Evet, *principes*[35] bunlar demek... Peki ya sonra?"

İkisi de sustular bir süre. Sessizliği Rayski bozdu:

"Sonra... sevmek... sevilmek..."

"Daha sonra?"

"Daha sonra... 'ürün vermek, çoğalmak, yeryüzünü doldurmak', oysa uymuyorsunuz siz bu Tanrısal buyruğa..."

Sofiya kızardı, kendini tutmak için çok çalıştı ama, tutamadı, gülümsedi. Rayski de –aşkın temel amacından böylesine açık seçik söz etmesinde Sofiya ona yardımcı olduğu için hoşnut– gülümsedi.

"Peki sevsem ne olacak?" diye sordu Sofiya.

Rayski, Sofiya'nın heyecansız yüzüne bakarak, "Siz mi?" dedi. "Siz sevdiniz mi hiç?.. Acı çektiniz mi?"

"Mutluyum. Niçin ille de acı çekmeliyim?"

"Bunun için tanımıyorsunuz yaşamı, başkalarının acılarını bilmiyorsunuz: Kime neyin gerektiğinden, köylü erkeklerin su gibi terlediklerinden, köylü kadınların yakıcı güneş altında ekin biçtiklerinden haberiniz yok. Bütün bunların tek nedeni sevmemenizdir! Sevmek acı çekmeden olmaz. Hayır! Diliniz yalan söyleseydi, gözleriniz söylemezdi; bir an olsun, açığa vururlardı gerçeği bu renkler. Gözleriniz, daha dün doğmuş bir çocuk gibi olduğunuzu söylüyorlar."

"Bir ozansınız siz *cousin*, bir sanatçısınız. Sizin için gerekli olan acıklı öykülerdir belki de. Yaralar, iniltiler, daha bilmem neler... Siz sakin, mutlu bir yaşamı anlayamıyorsunuz, ben de sizinkini..."

"Farkındayım kuzinim. Ama bir gün anlayıp anlayamayacağınızı bilmeyi çok isterdim. Bir erkeği severken de olsa, o Olympos huzurunuzdan bir an çıkmadınız mı?"

Sofiya "hayır" anlamına salladı başını.

"Anlatın bana bunu nasıl başarabildiğinizi! Gene böyle mi oturuyor, her şeye böyle sakin mi bakıyordunuz? Gene böyle, iki hizmetçi kızın yardımıyla ağır ağır giyiniyor, yüreğinizin delicesine koşmak istediği yere gitmek için arabanızı gene böyle heyecansız

35 (Fr.) İlkeler.

mı bekliyordunuz? Bir kerecik olsun bırakmadınız mı kendinizi? Sevdiğiniz erkeğin orada olup olmadığını, sizi bekleyip beklemediğini, düşünüp düşünmediğini bir kez olsun sormadınız mı kendinize? Bir kez bile titremedi mi dizleriniz? Boşa harcanmış bir dakikanın verdiği öfkeden ya da onu orada görünce mutluluğunuzdan, kızarmadı mı yüzünüz? Sevdiğiniz erkeği bulacağınızı umduğunuz yerde bulamayınca birden yok olmadı mı bu kızarıklık, yerini bir korku, bir şaşkınlık almadı mı hiç?"

Sofiya "hayır" anlamına salladı başını. Rayski ekledi:

"Hiç sevmediniz mi? Sevgilinizin kollarına koşmadınız mı? Kapıdan girince söyleyecek söz bulamadığınız olmadı mı hiç?.."

Sofiya, dudaklarında biraz önceki gülümseme, "Hayır," dedi.

"Peki, yatağa yattığınızda..."

Bir huzursuzluk belirdi Sofiya'nın dudaklarında. Rayski sürdürdü konuşmasını:

"Sevgilinizin hayali gelmedi mi gözlerinizin önüne?.."

Sofiya handiyse dehşet içinde kesti sözünü:

"Neler söylüyorsunuz, *cousin*?"

"Hiç değilse hayalinizde, durmadı mı başucunuzda, saygıyla eğilmedi mi önünüzde?"

Sofiya başını salladı gene.

"Hayır, hayır..."

"Elinizden tutmadı mı, bir öpücük sesi gelmedi mi kulağınıza?"

Sofiya'nın dudakları al al olmuştu.

"*Cousin*, evli bir kadındım ben, biliyorsunuz bunu... *Assez, assez, de grâce.*"[36]

Sofiya'yı dinlemeden sürdürüyordu konuşmasını Rayski:

"Sevdiyseniz, kuzinim, böyle bir gecenin sabahında uyanmanın sizin için ne yüce bir şey olduğunu; var olduğunuzu, dünyanın, insanların, onun var olduğunu bilmenin size ne büyük bir sevinç verdiğini unutmuş olamazsınız..."

Sofiya, uzun kirpikleri inik, potininin burnunu oynatarak sabırsız, sonuna dek dinledi Rayski'yi. Sözünü bir soruyla bitirdi Rayski:

"Bütün bunlar olmadıysa, nasıl sevdiniz kuzinim?"

"Başka türlü."

---

36 (Fr.) Yeter, yeter, insaflı olun biraz...

"Anlatınız, yüce bir sevgiyi saklamanın ne gereği var?"

"Sakladığım falan yok. Sevgimde ne esrarlı bir yan vardı, ne de yüce. Herkesin sevdiği gibi sevdim..."

"Ah, hiç de herkesin sevdiği gibi sevmediniz. Hayır! Bir gün gerçekten severseniz bu sıkıcı odanız nasıl olacak biliyor musunuz? Çiçekler böyle düzenli durmayacak vazolarda, her şey sevgiden söz edecek burada..."

Sofiya yarım bir gülümsemeyle kesti Rayski'nin sözünü:

"Yeter, yeter!"

Sabırsızlığın verdiği can sıkıntısından değil, sinir bozucu bir tartışmadan yorgun düşmüş gibi söylemişti bunu. Gülerek ekledi sonra:

"Odama bir düzensizlik, karışıklık yerleşirse, kitaplar gelişigüzel atılırsa sağa sola, çiçekler vazolarda dağınık durursa, sokak görünürse buradan bütünüyle, düşünüyorum da, halalarım..."

Rayski, sitemli, kaptı Sofiya'nın ağzından sözü:

"Gene halalarınız! Bir adım atamıyorsunuz onlar olmadan... Yaşamınız onlarla dolu."

Sofiya dalgın, "Evet..." dedi. "Başka türlü nasıl olur?"

"Peki siz kendiniz ne oluyorsunuz? Tek bile olsa, özgür bir inancınız, kişisel bir atılımınız, bir kaprisiniz, yaramazlığınız, hiç değilse bir aptallığınız olmadı mı?"

Sofiya düşünüyordu. Bir şeyi anımsamaya çalışıyor gibiydi. Sonra gülümsedi birden, yüzü kızardı.

"Vay! Yüzünüz kızardı kuzinim! Demek her zaman olmadılar burada halalarınız, her şeyi görmediler, bilmediler! Ne olur anlatın!"

"Gerçekten bir aptallığımı anımsadım, bir gün anlatırım size onu. Küçük bir kızdım. Bende de gözyaşlarının, yürek çırpıntılarının, heyecanların... *et tout ce que vous aimez tant*[37] olduğunu göreceksiniz! Ama bir daha bana aşktan, tutkulardan, iniltilerden, hıçkırıklardan söz etmeyesiniz diye anlatacağım onu size. Hadi şimdi halalarımın yanına gidelim."

Rayski konuk salonuna geçti. Sofiya tuvalet masasına gitti, şişeyi alıp avucuna birkaç damla kolonya döktü, dalgın kokladı, sonra aynanın karşısında çekidüzen verdi kendine, salona geçti.

37 (Fr.) Öylesine istediğiniz her şeyin.

Halalarının arasına oturdu, dikkatle izlemeye koyuldu oyunu. Rayski de onu izliyordu. Sakindi Sofiya, neşeliydi. Oysa Rayski'nin ruhu huzursuzlukla, o anda Sofiya'nın kafasının içindekileri, yüreğindekileri öğrenmek isteğiyle dopdoluydu. Genç kadının gözlerinden, onun hiç değilse sinirlerini kıpırdatıp kıpırdatamadığını okumak istiyordu. Ama başını kaldırıp bakmıyordu ona Sofiya. Oyun bittikten sonra baktığında, onunla konuştuğunda da yüzü dün olduğu gibi, önceki gün, altı ay önce de olduğu gibi durgun, heyecansızdı.

"Neyle, nasıl yaşıyor bu kadın? İçini acı yakmıyorsa, umutlar heyecanlandırmıyorsa onu, endişeler yıpratmıyorsa... gerçekten de 'dünyanın, tutkuların üstünde' bir insansa... Niçin benim gibi sıkılmıyor canı, niçin bana geldiği gibi ağır gelmiyor ona yaşam? Bilmeyi çok isterdim!"

V

Sokağa çıktıklarında Rayski sordu Ayanov'a:

"Ee, ne yaptın bakalım?"

"Kırk beş ruble kazandım, ya sen?"

Omuz silkti Rayski, Sofiya ile konuşmasını anlattı:

"Ne yaparsın, işsizlikten... Eğlendin mi bari?"

"Budalaca sözcüktür bu 'eğlenmek' sözcüğü! Yalnızca çocuklar, bir de Fransızlar becerirler eğlenmeyi: *s'amuser*."[38]

"Peki ne ad vermeli senin bu yaptığına?.. Neden?"

Rayski öfkeli, "Nedenini söyledim," dedi. "Onun güzelliği çekiyor beni, heyecanlandırıyor... Sıkılmıyorum da yanında, haz duyuyorum... Anlıyor musun? Sözgelimi, onun portresini yapmak düşüncesi kıpırdanıyor şimdi kafamın içinde. Bir ay kadar sürer bu, sonra incelemeye başlarım onu."

"Bak ne diyeceğim," dedi Ayanov, "âşık olmayasın ona sakın. Evlenmenizin olanaksız olduğunu söylüyorsun, öyleyse aşk oyunu da oynamamalısın onunla. Bir gün öyle yanarsın ki..."

Rayski sözünü kesti arkadaşının:

38 (Fr.) Eğlenmek.

"Kime söylüyorsun bunu? Ben bilmiyor muyum sanki! Arayıp da bulamadığım şey bu benim! Bir gün onmaz bir tutkuyla yanarsam, evlenirim o zaman... Ancak şu var: Tutkular ya tedavi edilebilelirler ya da –onmaz iseler– düğünle sonuçlanmazlar. Benim için durgun bir liman yoktur; ya acı çekeceğim ya da düşlerle can sıkıntısı dolduracak yaşamımı!"

"Kaç kişiliğe bürünmüşsün bugün kuzininin önünde! Çatski demiş sana... Don Juan olmuşsun, Don Kişot... Bu ne beceriklilik böyle! Cüppeyi sırtına geçirip birden vaaza başlarsan şaşmam..."

Rayski, "Ben de," dedi. "Cüppe giymesem bile vaaz verebilirim. Doğrusunu istersen yalanı, ikiyüzlülüğü, kötülüğü –kısacası, güzelliğin yokluğunu– gördüğüm her yerde kendim de çirkinleşirim hemen... Yaradılışım her şeyden etkilenir. Biraz duygulandırdın mı beni tamamdır gerisi... Bak ne diyeceğim Ayanov, uzun zamandır ciddi bir düşünce kurcalıyor kafamı: Roman yazmak düşüncesi, kendimi bütünüyle bu işe vermek istiyorum."

Ayanov güldü.

"Ciddi bir düşünce!" diye yineledi. "Roman yazmaktan, ciddi bir uğraşmış gibi söz ediyorsun! Yaz bakalım. Yapabileceğin başka bir iş yok zaten..."

"Alay etme benimle, şakayı da bırak. Her şeyi içine alabilecek güçtedir roman. Dram ya da komediye benzemez... Bir okyanus gibidir. Kıyısı yoktur, daha doğrusu ucu bucağı gözükmez. Daracık değildir öyle, istediğini koyabilirsin içine... Roman yazmak fikrini kim verdi bana biliyor musun? Senin de tanıdığın biri. Anna Petrovna'yı anımsıyor musun?"

"Şu aktris mi?"

"Evet. Son derece gülünç bir şey bu... Sevimli, anasının gözü bir kadındır. Kişisel işlerinde ise –balık gibi, karaya çıkmayıp suda, yani kendi ortamında kaldığı sürece– her kadın gibi zekidir de..."

"Ee, ne olmuş Anna Petrovna'ya?"

"Bak ne anlattı bana kendisiyle ilgili. Jübilesi yaklaşıyormuş, ama oyun yokmuş ortada: Oyun yazarı azdır bizde, biliyorsun. Olanlar da başkalarına söz vermişler, onlar için oyun yazıyorlarmış. Çeviri oyun oynamayı da Anna Petrovna istemiyormuş. Kendi bir oyun yazmayı koymuş aklına."

"Tanrılar çömlek pişirmez... Böyle bir şey gelmiş olsa gerek aklına."

"Evet. Düşüncelerini de öylesine içtenlikle anlattı ki... 'Sözgelimi,' diyordu, 'Akıldan Bela'da *–excusez du peu–*[39] kişilerin hepsi son derece olağan insanlardır. En olağan şeylerden söz ederler. Ortadaki olay da basittir: Çatski âşık olur, sevdiği kızı vermezler ona, kızı başka birine vermek isterler, Çatski öğrenir bunu, kızar, çeker gider. Baba ikisine kızar, kız Malçanin'e... hepsi bu işte... Molière'de de,' diyordu, 'cimri cimridir, Tartüf aşağılık bir sahtekâr. Düşününce çok daha karmaşık, ilginç bir entrika bulabilir insan,' diyordu. Sözün kısası, romanın sana göründüğü gibi, komedi de ona pek ciddi görünmüyordu. Trajedi yazmaya da kalkışmıyordu: Büyük bir alçakgönüllülükle itiraf ediyordu bunu başaramayacağını. Ama kolları sıvayıp oturdu komedi yazmaya, bir haftada on sayfa da yazdı. Yazdıklarını bana göstermesini söyledim, 'Olmaz,' dedi, kesti attı. Bir görüştüğümüzde 'Nasıl, bitirdiniz mi?' diye sordum. 'Kendimi ne denli zorladıysam olmadı, sonunu getiremedim,' dedi. 'Kişiler ha bire konuşuyorlar, susturamadım onları bir türlü, bıraktım.' Zavallı! Ne yazık ki, bir başının, sonunun, düğümünün, çözümünün olması gereken bir komedi yazması gerekmişti. Oysa bir roman yazmaya kalksaydı, yarı yolda bırakmazdı kalemi belki de. Sonuna dek konuşurlardı kahramanları... Ben roman yazacağım Ayanov. Romanda yaşam tüm olarak da, bölüm bölüm olarak da yer alabilir."

Ayanov, "Kendi yaşamın mı, yoksa başkasınınki mi?" diye sordu. "Belki hepimizi sokarsın romanına..."

"Korkma! Fırçada güzel olan başka sanatta işe yaramaz. Her şey boyalara, kafanın içindeki birkaç düşünceye, hayal gücünün parlaklığına, bir de bakıştaki özelliklere bağlıdır. Biraz mizah, biraz duygu, biraz içtenlik, biraz ağırbaşlılık, biraz da... anlatış özelliği..."

Sustu Rayski. Dalgın yürüyordu. Ayanov, "*Excusez du peu*!" diye yineledi. "Aklına eseni yaz, sonunda nasıl olsa bir şey çıkar ortaya..."

Rayski göğüs geçirdi:

"Hayır," dedi, "söylemeyi unuttum, bir şey daha var: Yetenek..."

39 (Fr.) Şöyle bir düşünecek olursak.

"Elbette... Okuryazar olmayan bir insan yazamaz..."

Rayski kesti arkadaşının sözünü:

"Sen de okuryazarsın, peki niçin yazmıyorsun?"

"Niçin mi? Yazacak şeyim var benim. İşimi yazıyorum."

"Gene 'işinle' övünüyorsun! Bence, yazdığın o şeyleri bırakırsan asıl o zaman bir iş yapmış olursun."

"Peki senin romanın bana yılda beş bin ruble gelir, sıcak bir ev, bir rütbe sağlayacak mı, hı?.."

"Utanmıyorsun da böyle konuşmaktan! Ne zaman insan olacağız biz?"

"Yıllık ücretim iki bine çıktıktan sonra yavaş yavaş insanlaşmaya başladım ben. Şimdi de insanlığın ekonomik sorunlara sıkı sıkıya bağlı olduğunu görüyorum..."

"Farkındayım. Ama bu çirkin bencilliğinle niçin böylesine kibirleniyorsun?"

Ayanov, iyi bir yanıt vermek için ağzını açmıştı ki, o anda bir araba üzerlerine üzerlerine geldi. Arabacı seslenince kenara kaçtılar. Tartışmalarının yarıda kesilmesine neden oldu bu olay. Ayanov, "Demek ressamlığa elveda!" dedi.

"Nasıl bırakırım ressamlığı! Ya Sofiya'nın portresi? Bugünlerde başlayacağım ona. Akademiyi bıraktım, hiç kimseyle görüşmüyorum. Yalnız, yarın Kirilof'a gideceğim. Tanıyor musun onu?"

"Anımsıyorum, yanılmıyorsam bir kez gördüm: Saçı başı birbirine karışık olanı değil mi?.."

"Evet. Ama yetenekli, gerçek bir sanatçıdır. Yok artık onun gibi sanatçılar... Sofiya'nın portresini tamamlayacağım yalnızca, götürüp ona göstereceğim, sonra da romanda deneyeceğim gücümü. Daha önce de olmuştu birtakım çalışmalarım, ufak tefek bir şeyler yazmıştım, ama ciddi olarak başlayacağım şimdi. Benim için yepyeni bir yaratıcılık türüdür bu. Başaramaz mıyım dersin?"

"Beni dinle Rayski, benim anladığım kadarıyla senin ressamlığı değil, öncelikle Sofiya'yı bırakman gerekiyor. Roman yazmak istiyorsan önce aşk serüvenlerinden vazgeçmelisin... İyisi mi sabahları roman yaz, akşamları da kâğıt oyna ufak ufak... Sinirlerine iyi gelir."

"Oysa roman için gereklidir aşk... yani heyecan... Evet, kâğıtla-

ra dokundum mu paltonu alırım sırtından ve kaybederim. Orada da dipsiz bir uçurum var. Şükür hiç uzanıp bakmadım bu uçuruma. Baksam, bir roman değil, trajedi çıkar ortaya. Bununla birlikte, boş değil söylediğin. Aynı anda iki işe birden koşmak olmaz! Önce şu Sofiya serüvenini bitirmeliyim. Portresini tamamlayayım, sonra onun güzelliğinin izlenimi içinde... Varsın o yıldız... Neydi adı?.. Bilmiyor musun? Ben de bilmiyorum. Neyse canım, boş ver... İşte o yıldız tanık olacak sonunda bir ressam ya da romancı olarak ün kazanacağıma. Evet... Romancı olarak! Kişinin kendi yaşamını bir başkasının yaşamıyla karıştırması, bir sürü gözlemler, düşünceler, deneyimler, portreler, tablolar, duygular, izlenimler koyması yapıtına... *une mer à boire!*"[40]

Konuşmadan yürümeye başladılar. Ayanov ıslık çalıyor, Rayski başı önünde, kâh Sofiya'yı, kâh yazacağı romanı düşünerek yürüyordu. Yollarının ayrılacağı köşe başında birden sordu Rayski:

"Bir daha ne zaman gideceğiz oraya?"

"Nereye?"

"Sofiya'ya?"

"Gene mi gideceksin? Bense, artık roman yazacağını sandığım için rahatsız etmeyi düşünmüyordum seni."

"Söyledim ya, yaşam roman, roman da yaşamdır."

"Kimin yaşamı?"

"Herkesin, senin bile."

"Çarşamba günü gel dediler halalar."

"Çok geç. Ama ne yaparsın... Çarşambaya görüşürüz."

VI

On yıldır Petersburg'daydı Rayski; daha doğrusu, bir yeri vardı kentte. Bir Alman kadının evinde, iyi durumda üç odalı bir daire kiralamıştı. Devlet hizmetinden ayrılışından bu yana Petersburg'da altı ay sürekli pek seyrek kalıyordu ama, bu üç odayı bırakmamıştı.

Hayli zaman geçmişti devlet hizmetini bırakmasının üzerinden.

40 (Fr.) Denizi içmek kadar güçtür.

Girmesiyle ayrılması bir olmuştu. Çevresine şöyle bir bakınca o tuhaf kanısına varmıştı: Devlet hizmeti amacın kendi değil, birtakım insanları –bu amaç olmasa dünyaya gelmelerinin bir anlamı kalmayacak birtakım insanları– bir yere tıkmak için bir araçtı yalnızca. Bu insanlar olmasa, yürüttükleri bu hizmet de olmazdı.

Vasisi (babasının hala oğlu oluyordu vasisi) önce asker ocağına vermişti onu. Peşinden –önce, bu konuda onun ilgisizliği yüzünden kendisine söz gelmesin diye ve her çeşit sorumluluğu üzerinden atmış olmak için; sonra, her genci Petersburg'a yollarlarken güdülen amacı, evde boş oturmamaları, şımarıp aylaklık etmemeleri vb. amacını güderek (anlamsız bir amaçtır bu)– devlet hizmetine vermişti onu.

Petersburg'da düzen de vardı, gözetim de, yapılacak iş de. Savcı da olabilirdi insan Petersburg'da, zamanla valiliğe bile yükselebilirdi...

Rayski, Petersburg'da bir süre kaldıktan sonra, bu kentte olgun insanların yaşadığına, Rusya'nın geri kalan her yerindeki insanların çocuk olduğuna karar vermişti kendiliğinden.

Oysa otuz yaşını geçmişti, bir şey ektiği biçtiği yoktu. Taşradan gelenlerin girdikleri dümen sularından birine de girememişti.

Ne subaydı, ne memur. Emeğiyle, ilişkileriyle bir yol çizmeye çalışıyordu kendine. Sanki bilerek –herkesin tersine– tek çocuk olarak kalıyordu Petersburg'da. Mahalle muhtarının defterinde, görevden ayrılmış onuncu dereceden devlet memuru olarak kayıtlıydı.

İnsanın kişiliğini yüzünden anlamakta uzman biri bile onun özelliklerini, eğilimlerini, yaradılışını anlayamazdı yüzünden. Değişiklikleri yakalanamayan bir yüzü vardı.

Kimi zaman öylesine mutlu görünürdü, gözlerinin içi öylesine parlardı ki onu böyle gören, açık yürekli, duygulu, hoşsohbet biri sanırdı. Ama bir saat, iki saat sonra bakınca, yüzündeki soğukluğa şaşırırdı. Doğduğu günden beri hiç gülümsememiş gibi bir iç acısı, sanki onmaz bir ıstırap anlatımı olurdu yüzünde...

Böyle anlarda çirkinleşirdi Rayski: Yüz çizgileri birbirine karışırdı, alnının, yanaklarının canlı renklerinin yerini ölgün bir solukluk alırdı.

Ama yaşamın huzur dolu havası eserse içinde gene ya da düpedüz "mutlu hissederse kendini" yüzü irade gücüyle, iç huzuruyla, kendine güvenle aydınlanırdı. Kimi zaman da dalgın bir özgürlük ile –koyu gözbebeklerinde mi, dudaklarının hafif kıpırdanışında mı olduğu belli olmayan, ona pek yakışan– hayalci bir gölge olurdu yüzünde.

Ruhsal yönden daha da belirsizdi yaradılışı. Bazı anları olurdu –kendi deyimiyle– "tüm dünyayı kucaklamak" isterdi, yüreğini sonsuz bir sevgiyle açardı insanlara. Onun öyle anlarına rastlayanlar, ondan daha iyi yürekli, daha sevimli insanın olamayacağını söylerlerdi.

Bazıları da –yüzünü sarı lekelerin kapladığı, dudaklarının sinirsel bir titreşimle büzüldüğü, kendisine gösterilen sevgiye, içtenliğe soğuk, anlamsız bir bakışla, kaba bir dille karşılık verdiği– kötü anlarına rastlarlardı. Onlar da içlerinde bazen hiç sönmeyecek bir düşmanlıkla, küskünlükle uzaklaşırlardı yanından.

Hangi dönemlerde, hangi günlerde nasıl olduğunu başkaları da bilmezdi, kendi de.

Kötü anına rastlayanlar, "İçi nefret dolu, katı, bencil, kendini beğenmiş bir insan!" derlerdi.

Ötekiler, "İnanın, çok hoş bir insan," diye belirtirlerdi görüşlerini. "Dün hepimizi büyüledi, hayran kaldık ona!"

"Gerçek bir sanatçı," derlerdi bazıları.

İtiraz edenler olurdu:

"Yapmacık dolu bir insan! Bir şeyi elde etmek istediğinde öyle diller döküyor, öyle tatlı bakıyor, yüzüne öylesine sevimli bir anlatım takınıyor ki!"

Dost birkaç ses savunurdu onu:

"İnsaf yani! Dünyanın en temiz yürekli, yüce gönüllü insanıdır o! Ama sinirlidir biraz, tutkuludur, ateşlidir, çabuk kızar!.."

En yakın tanıdıklarında bile onun üzerine biçimlenmiş kesin bir düşünce yoktu. Kimse bilmiyordu nasıl bir kişiliği olduğunu.

Çocukluğunda, okula başlamadan önce büyükannesinin yanında kalırken de, sonra okulda da aynı anlaşılmaz davranışlar, eğilimlerinin aynı tutarsızlığı, belirsizliği gözleniyordu onda.

Vasisi onu götürüp okula yerleştirdiğinde derste –sınıfın yenisi

olarak– önce öğretmenin sorduğu soruları dinlemesi, yanıt vermesi gerekirken, gözlerini öğretmene dikmişti. Nasıl bir adamdı öğretmen, nasıl konuşuyor, nasıl enfiye çekiyordu? Kaşları, favorileri nasıldı? Bunlara bakıyordu. Sonra öğretmenin göbeğinin üzerinde sallanıp duran kırmızı akik taşından mührü incelemeye koyulmuştu. Daha sonra, sağ elinin başparmağının ortasından boğumlu olduğunu, birbirine yapışık iki cevizi andırdığını fark etmişti.

Sonra öğrencileri bir bir gözden geçirmiş, hepsinin ilk bakışta göze çarpan özelliklerini görmüştü: Birinin alnıyla şakakları içe çöküktü, öbürünün ablak yüzü öne fırlamıştı, şu ikisinin alnında –birinin sağda, ötekinin solda– birer perçemi vardı... Bir yetişkin gibi her şeyi fark etmiş, görmüştü.

Bir başkası, kendine büyük bir güvenle bakıyordu öğretmene, soruyu kendisine sorması için yalvarıyordu bakışıyla, sabırsızlıktan dizlerini, başını kaşıyordu. Bir başkasının ise yanakları bir kızarıyor, bir bembeyaz oluyordu: Kuşku ve kararsızlık içinde bocalıyordu. Öteki –kendine soru sorulacağından korktuğu için şaşkın– başı önünde, yere bakıyordu. Biri burnunu karıştırıyor, dersi dinlemiyordu. Şu çok güçlü bir çocuk olsa gerekti, şu esmer de yaramaz. Problemlerin yazıldığı tahtayı da, tebeşiri de, tahtayı sildikleri bez parçasını da fark etmişti. Bu arada kendini de, yüzünün –kim bilir– nasıl olduğunu, ona bakarken öteki çocukların neler düşündüklerini, onlara nasıl göründüğünü de anlamaya çalışıyordu.

Öğretmen, onun bakışlarını sınıfın içinde dalgın dolaştırdığını görünce sormuştu:

"Ne anlattım ben?"

Rayski onun anlattıklarını noktası noktasına anlatınca şaşırmıştı öğretmen, bu kez, "Şu ne demektir?" diye sormuştu.

Bilememişti Rayski. Bakışını çevresinde dolaştırdığı gibi bilinçsiz dinlemişti öğretmeni çünkü, sözcükleri yalnızca kulaktan kapmıştı.

Yeniden açıklamıştı öğretmen. Sözcüklerin sesini dinlemişti gene Boris Rayski. Kimi öğretmenler kısa, özlü, kesik kesik konuşurlardı; kimileri de şarkı söyler gibi uzattıkça uzatırlardı sözcükleri, ağızlarından aynı anda, fındık gibi, birkaç sözcük birden dökülürdü.

"Ee?" diye sormuştu öğretmen.

Kulaklarına dek kızarmıştı Rayski, ne olup bittiğini anlamadığı için korkudan ürpermişti bile. Susuyordu.

Matematik öğretmeniydi bu. Gidip problemi tahtaya yazmış, açıklamaya başlamıştı. Rayski, öğretmenin tahtaya rakamları çabuk yazışını, sonra –üzerine tütün kırpıntıları dökülmüş takma yakalı göğsünün önünde kırmızı akik taşından mühür sallanan göbeğiyle– ona doğru yürüyüşüne bakmıştı yalnızca. Hiçbir şey kaçmıyordu Rayski'nin gözünden, problemlerin çözümü kaçıyordu yalnızca... Şöyle böyle bölmeye dek gelmiş, cebirin kurallarından dördünü anlayabilmiş, ama iş orantıya varınca yorgunluktan aklı bir şey almaz olmuştu artık. Daha ileri gidememiş, karekökü niçin, nereden çıkardıklarıyla hiç ilgilenmemeye başlamıştı.

Öğretmen sık sık üzerine düşüyor, ona bir şeyler öğretmeye çalışıyordu ya, hemen her defasında göğüs geçiriyordu sonunda.

"Yerine otur! Çok akılsız bir çocuksun sen!"

Ama öğretmen neşeli olup da çocukları eğlendirmek için kitap dışından bir problem sorduğunda Rayski –tahtaya da, defterine de, kitaptaki kurallara da, sağındakine solundakine de başvurmadan– kafasının içinde parlayan bir düşünceden giderek herkesten önce buluyordu sonucu.

Her birinin ayrı bir biçimi olan sayılar dolaşıyordu kafasının içinde: Orada askerler gibi, kendilerine özgü bir biçimde diziliydiler bu sayılar. Her birine ayrı bir biçim ya da yüz düşünüp bulmuştu. Sayılar bu kişilikleriyle geçiyorlardı sıraya, birbirlerine ekleniyor, birbirleriyle çarpılıyor, bölünüyorlardı. Kimi zaman tanıdık insanlara, kimi zaman da hayvanlara benziyorlardı.

"Eh, akılsız değil ufaklık!" diye haykırdı öğretmen. "Problemi gösterilen, dolayısıyla kolay yoldan çözmüyor, rastgele konuşuyordu. Seninle benden daha aptallar koymuşlar bu kuralları!"

Oysa yazıyı çok çabuk sökmüştü Rayski. Tarih kitabını, destanları, romanları, masalları büyük bir tutkuyla okuyordu. Alabildiği her yerden kitap alıyordu. Ama bunlar gerçek olaylardan söz eden kitaplar olmuyordu. Felsefeyi, genel olarak, onu hayaller dünyasından gerçekler dünyasına çeken kitapları sevmiyordu.

Coğrafyadan öğrendiklerini sırasıyla, sınıfta gördükleri gibi ik-

limlere, halklara göre –özellikle öğretmen sorduğu zaman– anlatamıyordu bir türlü.

"Avrupa'nın dağlarını ya da Akdeniz'deki limanları say bakalım."

Öte yandan sınıfın dışında durup dururken bir ülkeden ya da okyanustan, bir kentten söz etmeye başlıyordu. Kitapta olmayan, öğretmenin de anlatmadığı şeyler anlatıyordu. Oralara gitmiş, her şeyi kendi görmüş gibi anlatıyordu hem.

Kuşkulu bir dinleyici soruyordu kimi zaman:

"Atıyorsun! Vasiliy Nikitiç böyle bir şey anlatmadı derste!"

Bir gün de başöğretmen dinlemişti onu gizliden. Yerlilerin insanları nasıl avlayıp yediklerini, ağaçlara nasıl çıktıklarını, yabani hayvanları nasıl yakaladıklarını heyecanlı heyecanlı anlatıyor, yerlilerin gırtlaktan çıkardıkları sesleriyle nasıl konuştuklarını bile gösteriyordu.

"Gevezelikte üzerine yok," demişti başöğretmen. "Ama sınavda ırmakları anlatamamışsın! Seni bir kırbaçlatayım da gör! Adam gibi çalışmak istemiyorsun... Haylaz!"

Kulağını çekmişti Rayski'nin.

Başöğretmenin duruşuna, konuşmasına bakıyordu Rayski. Gözlerinin ne soğuk, öfke dolu olduğunu düşünüyor, başöğretmen kulağına dokununca niçin bedeninde bir soğukluk duyduğunu anlamaya çalışıyordu. Onu kırbaca götürürlerken Sevestyanov'un burnunun korkudan birden nasıl bembeyaz olacağını, biraz zayıflamış gibi ufalacağını; Borovikov'un titremeye, yerinde zıp zıp zıplamaya, heyecandan kıkır kıkır gülmeye başlayacağını; iyi yürekli Maslyanikov'un –ölüm cezasına çarptırılmış biriyle vedalaşıyormuş gibi– onu kucaklamaya, onunla vedalaşmaya nasıl koşacağını getiriyordu gözünün önüne. Sonra, onu nasıl soyacaklarını; önce yüreğinin, peşinden elleriyle ayaklarının nasıl soğuyacağını, kendi yatamadığı için kapıcı Sidoriç'ın onu usulca nasıl yatıracağını...

Kendi çığlıklarını duyuyor, sarkık bacaklarının sallanışını görür gibi oluyor, ürperiyordu... Sinirleri zayıflamıştı. Yemek yiyemiyor, geceleri rahat uyuyamıyordu. Kırbaçlanmanın sözü bile gururunu kırıyordu. Verilen gözdağı gerçekleştirilirse, ondaki iyi her şeyi alıp götürecek; tüm yaşamı iğrenç, yoksul, korkunç bir şey ola-

cak; kendi de, herkesin uzak durduğu, iğrendiği bir dilenci olacak gibi geliyordu ona.

Tam o sıralar, –sanki mahsus– papaz, bir gübre yığınının üzerine bırakılan, sonsuz acılar çeken İov'un öyküsünü anlatmıştı...

İçini çeke çeke ağlamaya başlamıştı Rayski. Bu yüzden de "Sulugöz" adını takmışlardı ona arkadaşları. İov'un öyküsünü dinledikten sonra durgunlaşmıştı Rayski, üç gün başı önünde gezmişti, eski Rayski gitmiş, yerine bambaşka bir Rayski gelmişti. Arkadaşlarının tüm üstelemelerine karşın anlatmıyordu derdini.

Pazar gününe dek böyle sürmüştü. Pazar günü eve gitmişti Rayski; dolapta *Özgürlüğüne Kavuşmuş Kudüs*'ün Moskotilnikov çevirisini bulmuş, okuldaki gözdağını unutup gitmiş, kanepeden hiç kalkmamış, akşam yemeğini çabucak yemiş, sonra gene kanepeye uzanıp hava kararana dek okumuştu. Pazartesi sabahı okula götürmüştü kitabı. Gizlice, yutarcasına okumuştu onu, sonra da okuduğu şeyleri önüne gelen arkadaşına anlatmaya başlamıştı.

Uzak ülkeler üzerine, zırhlı, olağanüstü insanlar üzerine heyecanlı düşler görüyordu. Filistin'in taşlık çölleri kuru, korkunç güzellikleriyle parlıyorlardı hayalinde. O kumlar, o kavurucu sıcak! Öylesine katı, güç bir yaşam sürmesini, öylesine de kolay ölmesini bilen o insanlar...

Çölün taşlarına oturmak, savaşta ölmüş bir Arap'ı uyandırmak, sıcaktan bunalmak, sırf bunu yapabileceğini göstermek için açlıktan ölmek tutkusu ürpertiyordu içini. Geceleri uyumuyor; Armida'nın, şövalyeleri (Rinaldo'yu[41] bile) bahçesine çekişinin öyküsünü okuyordu.

"Ne biçim bir kadınmış bu?" diye geçiriyordu içinden. Onu kâh, başını oyuncak kediler gibi sallayarak dolaşan, gözlerini kısarak bakan teyzesi Varvara Nikolayevna'ya benzetiyordu; kâh başöğretmenin, keskin bakışları insanın içine işleyen, kolları bembeyaz karısına... kâh polis komiserinin, dantelli pantolon giyen, yürürken zıplıyormuş gibi adım atan on üç yaşındaki güzel kızına...

---

41 Ünlü İtalyan ozan Tasso'nun (1544-1595) *Özgürlüğüne Kavuşmuş Kudüs* yapıtında yosma Armida, şövalyeleri, bu arada Haçlı şövalyelerinin en yüreklisi, en yakışıklısı Rinaldo'yu da Armida'nın Bahçeleri'ne çeker – ç.n.

Dertop olup büyük bir açlıkla, soluk almadan okuyordu ya, içinde fırtınalar kopuyordu. Yiğit Rinalde ya da başka bir romanda Madame Cotton, Malec-Adel büyücü kadının dizleri dibinde ıstıraptan kıvranmaya başlayınca dehşet içinde fırlatıp atıyordu kitabı, deli gibi koşmaya başlıyordu.

Bazen de Ossian'ın[42] bir dizesi alıp başka bir ülkeye götürüyordu onu. Ötekilerden daha bir sert, daha bir olağanüstü olmasa bile, çok daha görkemli başka şeyler, bambaşka bir yaşam buluyordu orada.

Çevresindeki yaşama hiç benzemeyen bütün bunlar bir masal dünyasına götürüyorlardı onu, sarhoş gibi uyanıyordu sonra bu düşten.

Bambaşka bir yaşam, başkalarının sevinçleri onu soğuk su gibi yeniden ürpertinceye dek benzi uçuk, canı sıkkın dolaşıyordu.

Dört Henri'lerin, XVIII'inciye dek Louis'lerin, XII'nciye dek Charles'ların tarihlerini veriyordu ona amcası, ama bütün bunlar romdan sonra içilen su gibi tatsız geliyorlardı ona. III. Jean, IV. Pierre ancak bir dakikalığına ayıltabilmişlerdi onu.

Günlük yaşamdan biraz olsun kaçabilmek için Plutarkhos'a[43] sarılıyordu, ama o da yavan geliyordu ona. Öteki kitaplar gibi, Telemakhos[44] gibi, Hiada gibi başka bir dünyaya alıp götüremiyordu onu.

Arkadaşları arasında çok tuhaftı davranışları Rayski'nin. Anlayamıyorlardı onu. Arkadaşlık duygusu onda öylesine sık yön değiştiriyordu ki, ne sürekli dostları vardı, ne düşmanları.

Bu hafta bir arkadaşına bağlanıyor, her yerde onu arıyor, onun yanında oturuyor, ona bir şeyler okuyor, anlatıyor, kulağına fısıldıyordu. Ama ansızın bırakıyordu onu sonra, başka birini gözlemeye başlıyordu, çok geçmeden onu da unutuyordu.

Arkadaşlarından biri onu kızdırdığında, canını sıkacak yersiz bir şey söylediğinde suratını asıyordu hemen, amansız bir düşmanlığın tüm kötü, nefret dolu duygularının dizginlerini koyveriyordu. Onu gücendiren olay önemini yitirse, unutulup gitse bi-

42 Ossian: III. yüzyılda yaşamış bir Kelt halk ozanı – ç.n.

43 Plutarkhos: I. yüzyılda yaşamış bir Yunan ozanı – ç.n.

44 Telemakhos: Odysseus'un oğlu. Fransız yazar Fénelon'un bir romanı – ç.n.

le, bütün sınıfın –en çok da kendisinin– ilgi duyduğu düşmanlığını sürdürüyordu Rayski.

Sonra bir şefkat duygusu, bir yüce gönüllülük duygusu arayıp buluyordu içinde, bu duygusunu dışa vurmak hazzını tatmak isteğiyle ürperiyordu. Ciddi, parlak bir barışma töreni düzenliyordu sınıfta. Herkesi, en çok da onu heyecanlandırıyordu bu tören.

Bütün bunlara uzaktan bakıyordu sanki Rayski. Kendini de, arkadaşlarını da, töreni de karşısında görmek haz veriyordu ona.

Ama her şey bitince; gürültü, bulanıklık, patırtı çıkınca Rayski birden kendine geliyor, herkese şaşkın gözlerle bakıyordu. İçindeki ses "Neden?" diye soruyordu. Neden olduğunu kendisi de bilmeden omuzlarını kaldırıyordu.

Tersine, bazen de son derece önemsiz bir şey coşturuyordu onu: Karnı tok bir öğrenci –ders kitaplarında, okuma kitaplarında iyi yürekli çocukların yaptıkları gibi– francalasını dilenciye verdiğinde ya da başkasının yaptığı bir yaramazlığın suçunu kendi üzerine aldığında; bir çocuğu başı önünde derin düşüncelere dalmış gördüğünde birden heyecana kapılıyor, bunu yapan çocuktan ağlayarak söz ediyor; onda olağanüstü, esrarlı bir şey arıyor, büyük bir saygıyla kuşatıyordu onu. Rayski'nin bu çocuğa beslediği saygı öteki çocukları da etkiliyordu, onlar da saygı duymaya başlıyorlardı bu çocuğa.

Ama bir hafta sonra güzel bir sabah arkadaşları yanına gelip ona *Phoenix*[45] üzerine heyecanlı heyecanlı bir şeyler anlatmaya başladıklarında kahkahayı basıyordu Rayski.

"Amma da saçma şeylerle uğraşıyorsunuz!" diyordu. "Çekilin başımdan bebekler!"

Çocuklar, ağızları açık bakakalıyorlardı yüzüne. Böylesine boş bir şey onu heyecanlandırdığı için utanıyordu Rayski. "Mucize"nin üzerine düşen ışın demeti sönmüştür artık, renkler yitip gitmiştir, biçim bozulmuştur... Tutku dolu gözlerle başka bir şey, başka bir duygu, görünüm aramaya başlamıştır Rayski; buluncaya dek canı sıkkındır, huysuzdur, sabırsız, dalgındır.

Gerçek yaşam okul dışında da –neşeli yanıyla olsun, katı gerçek-

45 Feniks: Eski Yunan mitolojisinde, kendini yakıp, sonra külünden yeniden dirilen kuş – ç.n.

leriyle olsun– pek az kaptırabilmişti onu seline. Vasisi, çavdarı nasıl dövdüklerini ya da atölyede çuhanın nasıl dokunduğunu, keteni nasıl ağarttıklarını görmesi için çok kereler çağırmıştı onu, ama her keresinde yan çizmişti Rayski. Tepedeki kulübeye çıkıp oradan ormanı seyretmiş, ırmak boyunca korkulukta, çalılar arasında dolaşmış, böceklerin kaynaşmalarını izlemişti. Küçük bir kuşun nereye uçtuğunu, nereye konduğunu, ne kuşu olduğunu, gagasını nasıl salladığını görmeye çalışıyordu. Bir kirpi yakalayıp saatlerce oyalanıyordu onunla. Bütün gün küçük çocuklarla balık tutuyor ya da köyün dışında ev diye üstü kapalı bir çukurda yaşayan yarı deli bir ihtiyarı dinlemeye gidiyordu. İhtiyarın Pogaç[46] üzerine, o günlerin dayanılmaz sıkıntıları, acımasız ölüm cezaları üzerine anlattıklarını tutkuyla dinliyordu. İhtiyarın dişsiz ağzından, içe çökmüş cansız gözlerinden ayırmıyordu bakışlarını.

"İnsanlıktan çıkmış Fekluşka"nın mırıltılarına taşkın bir merak içinde kulak veriyordu saatlerce. Evde olur olmaz şeyler okuyordu. Eline *Saksonyalı Haydut* geçse, onu okuyordu. Eckhart'ı[47] alıyordu raftan, sisler arasında hayal gücüyle aydınlık sonuçlara varıyordu. Eline geçen bir *Tristrama Şendi*'yi on kez okumuştu. Bir yerde *Doğu Büyüsünün Sırları* diye bir kitap geçiriyordu eline, onu okuyordu. Rus masallarına, destanlarına sarılıyordu bir ara, sonra Ossian'a, Tasso'ya, Homeros'a saldırıyordu ya da Cook'un gemisine atlayıp mucizeler ülkesine doğru yol alıyordu.

Okuyacak bir şey bulamazsa sırtüstü yatıyordu günlerce. Ama ağır bir iş görüyordu sanki yatarken: Hayalleri Ossian'dan, Tasso'dan, Cook'tan bile çok yoruyorlardı onu. Ya da bir duyguyla, anlık bir izlenimle sıtmaya tutulmuş gibi titremeye başlıyor; yorgun, rengi gitmiş kalkıyordu, uzun süre toparlayamıyordu kendini sonra. Çevresindekiler, "Tembel, miskin!" diyorlardı.

Bu sitemlerle üzüyorlardı Rayski'yi. Gizli gizli ağlıyor, bazen da umutsuzluk içinde neden tembel, miskin bir çocuk olduğunu düşünüyordu. "Neyim ben? Sonum ne olacak?" diye geçiriyordu içinden. Sert bir yanıt çınlıyordu kulaklarında: "Derslerine çalış;

46 II. Katerine zamanındaki halk ayaklanmasının önderi Yemelyan Pugaçov'dan söz ediliyor – ç.n.

47 Johann Eckhart (1260-1327): Alman filozof – ç.n.

Savronov'u, Kovrigin'i, Malüyev'i, Çudin'i görüyorsun, parmakla gösterilen öğrenciler hepsi... Onlar gibi çalış!"

Onlar matematiğe de, tarihe de iyi çalışıyorlar, bir şeyler yazıyorlar, resim yapıyorlar, birkaç dil biliyorlardı. Hepsi mutlu çocuklardı! Herkes saygı duyuyordu onlara. Öyle bir mağrur duruşları vardı, öylesine rahat uyuyorlardı ki! Onun gibi bugün bir türlü, yarın başka türlü değillerdi.

Bugün soluk yüzlü oluyordu Rayski; bitkin duruyor, ağzını açmıyordu... Yarın bakıyordunuz –Tanrı bilir niçin– atlayıp zıplamaya, şarkı söylemeye başlıyordu. En çok kapıcı Sidoriç'ın gurur kırıcı merhameti korkutuyor, üzüyordu onu; temiz yürekliliği duygulandırıyordu. Bir akşam, devrisi günün derslerinden ikisine çalışmamıştı. Bu dersleri sabaha dek hazırlamazsa öğle yemeği vermeyeceklerdi ona. Oysa çalışacak zaman yoktu, herkes yatmıştı.

Sidoriç usulca kalkmış, kandili yakmış, gidip sınıftan bir kitap getirmişti Rayski'ye.

"Arkadaşların uyurken sen çalış babacığım," demişti. "Kimse görmez seni. Yarın onlardan iyi bilirsin dersini. Ne diye bu kadar alay ediyorlar seninle öksüzüm?"

Bu gurur kırıcı durum, Sidoriç'ın bu iyi yürekliliği birden ağlatmıştı Rayski'yi, gözlerinden yaşlar boşanmıştı. Sınıf birincisi öğrenciler gibi şöyle bir göz atmıştı kitaba, gururundan çalışmamıştı...

Oysa gururu incindiği, sinirleri bozuk olduğu zamanlar kitaba bir bakışta dersin fotoğrafını çekerdi sanki. Dizi dizi sayıları aklında tutar, problemleri çözerdi.. Birden bir havai fişek gibi parlayarak bütün sınıfı, bazen öğretmeni bile şaşkına çevirirdi.

"Numara yapıyor!" diye düşünürlerdi öğrenciler. Öğretmen "Ne yetenekler var şu tembelde!" diye geçirirdi içinden.

Bir miskin, bir tembel olmadığını, başka bir şey olduğunu biliyordu Rayski. Ama yalnızca o hissediyor, anlıyordu bunu, başka hiç kimsenin haberi yoktu bundan. Ama ne biçim bir insan olduğunu anlayamıyordu. Ona, matematik ya da başka bir şey öğrenmesinin gerekli olup olmadığını anlatabilecek, açıklayabilecek kimse yoktu.

"Boş adam" adı devlet hizmetinde daha bir sıkı yapışmıştı yakasına. Bir rapor bile alamamışlardı ondan, bir dosya bile okuma-

mıştı. Bununla birlikte, çalıştığı odaya neşe, kahkaha, gülünç fıkralar getiriyordu. Her an bir kalabalık oluyordu çevresinde. Ama gevezelik ederken iş üzerine şakayla söylenmiş bir söz –okuldayken Rus dilinde, dilbilgisinde olduğu gibi, bir raporda geçmediği sürece– açık seçik oluyordu onun için. Sıra evraklara gelince bocalıyordu gene...

Görüşlerinin yeniliğiyle şaşırtıyordu memurları. Anlattıklarını dinlerken, ona verdiği bir evrakı gülümseyerek çekiyordu elinden şef, başka birine veriyordu.

"Boris Pavloviç taslağını çizene dek siz şu ön yazıyı yazıverin lütfen!" diyordu.

Haklıydı şef; Rayski dairedeki işleri de resim çizer gibi yapıyor ya da işler onun kafasının içinde resim gibi çiziliyordu.

Hayal gücü birden parlıyor, aydınlanan zekâsının yardımıyla bir gölgeyi, gerçeği ancak yüzeyden yakalayıp gerisini kendi tamamlıyordu. Uzun yıllar sürecek deneyimlerle, çalışıp didinmeyle varılacak tutkuya doğru yürümeyi bırakmıştı...

Yorulmuştu artık, yürümüyordu amaca doğru, gözleri de, hayal gücü de başka bir şey arıyorlardı. İnsanların kahramanca, sabırla aşmaya çalıştıkları uçurumları, okyanusları Rayski hayallerinin kanatlarında geçiyordu.

Bir bilgisi yoktu. Bilgiyi –aynada gibi– hayalinde hazır buluyordu sanki, hissediyordu onu, bu kadarıyla da yetiniyordu. Öğrenmek sıkıcı geliyordu ona, canını sıkan şeyi bir yana itiyordu. İçinde her şey oynasın, çarpsın, titresin, yaşama yaşamla karşılık versin diye çevresinde yeni, canlı, şaşırtıcı bir şey arıyordu.

Bu tutku dolu öğrenmek atılımlarına belirli bir yön verecek kimse yoktu çevresinde.

Bir yandan vasisi, öte yandan büyükannesi sıkı bir gözetim altında tutuyorlardı onu. Vasisi belirli saatlerde öğretmenlerinin gelmesi ya da onun okulda dersleri kaçırmaması için; büyükannesi ise sağlığının yerinde olması, yemeğini iyi yemesi, erken yatması, temiz giyinmesi, davranışlarında kibar olması, iyi terbiye görmüş bir çocuk olarak "her saçma şeye takılmaması" için uğraşıyordu. Oysa neler, nasıl kitaplar okuduğuyla ilgilenen yoktu. Büyükannesi eski evdeki babasının kitaplığının anahtarını vermişti ona. Rays-

ki bazen Spinoza'yı bazen Cotten'i, bazen Kutsal Augustin'i okuyordu orada. Sonra sonra Voltaire'i, Parny'i, hatta Boccaccio'yu yanına almaya başlamıştı.

Sanata bilimden daha bir yatkındı. Aslında bu alanda da birtakım saçmalıklar yapmıyor değildi. Öğretmen bütün sınıfı iki hafta sürece bir portre çalışmasına sokmuştu. Ama sabredememişti Rayski, daha ilk derste öğretmenin çizdirdiği yüze bir burun ekleyivermişti, bıyık bile karalıyordu ki, öğretmen yakalamıştı onu; önce saçına asılmıştı, yaptığı resme dikkatli bakınca eklemişti:

"Nereden öğrendin bunu?"

"Hiçbir yerden."

"Fena sayılmaz. Ama acele etmenin sonucunu görüyor musun? Alın ile burun hadi yerine yakın diyelim, ama kulakları bak nereye koymuşsun. Saçlar da çalı süpürgesine benzemiş."

Sevinçten uçuyordu Rayski. Mağrurdu. "Fena sayılmaz. Alın ile burun hadi yerine yakın diyelim!" Onun için başına takılmış defne dalından bir çelenkti bu...

Tek başına, büyük bir gururla dolaşıyordu bahçede. Devrisi gün "ciddi derslerde" bütün sınıfın önünde bir paralık oluncaya dek bile olsa, herkesten üstündü ya... Kuşkusu yoktu üstünlüğünden.

Ama resme tutulmuştu Rayski. "Yüz" resminden bir ay sonra, kıvırcık saçlı bir çocuğun portresini yapmıştı bakarak, daha sonra Fingal'in[48] portresini.

En büyük emeli öğretmenin odasında asılı kadın portresiydi. Hafif eğmişti başını kadın. Hüzünlü, dalgın, uzaklara bakıyordu.

Ürkek ürkek, bir genç kızınki gibi ince bir sesle, üst dudağı heyecandan titreyerek yalvarmıştı bir gün öğretmenine:

"İzin verin öğretmenim, odanızdaki resme bakarak bir resim yapayım.

"Ya camını kırarsan?" demişti öğretmen.

Ama gene de vermişti resmi. Mutluydu Boris. Öğretmenin odasına her gidişinde bu kadına bakınca ürperirdi. İşte yanındaydı şimdi resim, ona bakarak resim yapıyordu. O hafta "ciddi derslerin" öğretmenleri tek yanıt alamamışlardı Rayski'den. Köşesinde

48 Fingal: Ossian'ın babası. İskoç ve İrlanda halk şarkılarının kahramanı M.S. III. yüzyılda yaşamıştır. Ölümü üzerine Ossian bir şiir yazmıştır – ç.n.

oturuyor, çiziyor, siliyor, gölge vuruyor, yeniden siliyor ya da düşüncelere dalıp gidiyordu. Yüzünde bir mavilik vardı, gözlerini bir sis örtmüştü sanki, yalnızca dudakları belli belirsiz kıpırdıyorlardı, pembe bir ıslaklık oluyordu aralarında.

Geceleri yatakhaneye götürüyordu resmi. Bir akşam bu hoş bakışlı gözlere, eğik boynun güzelliğine dalmış bakarken ürpermişti birden; göğsünde öylesine bir sıkışma olmuş, soluğu öylesine tutulmuştu ki, kendini bilmeden, gözleri kapalı, inleyerek, iki eliyle tutup sıkışan göğsüne bastırmıştı resmi. Camı kırılmış, şangırdayarak dökülmüştü yere...

Bu resmi tamamladığında gururuna sınır yoktu Rayski'nin. Resmini büyük sınıfların resimleriyle birlikte, velilere açık sınava çıkarmışlardı. Öğretmen çok az değiştirmişti resmini. Yalnızca, bazı silik yerleri kalın, sağlam çizgilerle demir parmaklık gibi kapamış, saçlara iki üç siyah çizgi eklemiş, gözlere birer nokta koymuştu. Bu iki noktayı koyunca canlı gibi bakmaya başlamışlardı gözler.

Rayski, öğretmenin eklediği çizgilere, özellikle gözleri birden canlandıran noktalara dikkatle bakarken "Nasıl yaptı bunu?" diye geçiriyordu içinden. "Nasıl böylesine bir canlılık, doğallık verdi resme?" Sonra bir sürü çizgi, nokta daha koymuştu yaptığı resimlere; öğretmenin öylesine sağlam, kendine güvenerek eklediği çizgilerdeki, noktalardaki o canlılığı, ateşi, gücü yakalamaya uğraşmıştı. Arada bir yakalar gibi oluyordu bu sırrı, ama kayıyordu ellerinin arasından gene, kaçıyordu... Yüzlerce kez gözbebekleri, burunlar, alın çizgileri, kulaklar, kollar çizmek ölüm gibi geliyordu ona. Gözleri, üzerine pek düşmeden çiziyordu. Öğretmenin noktalarının onlarda da olmasına, canlı gibi bakmalarına önem veriyordu yalnızca. Bunu başaramayınca her şeyi bırakıyor, canı sıkkın, dirseklerini masaya dayıyor, başını kolunun üzerine koyup sevgili atını –hayal gücünü– eyerliyor ya da atı onu eyerliyordu; kendi hayal dünyasına doğru uçuyordu dörtnala. Kolay kazanılan başarının verdiği hazzı içine sindire sindire tadıyor, mağrur dolaşıyordu. Hep aynı ses çınlıyordu kulağında: "Yetenek, yetenek!" Ama kısa bir süre sonra herkes biliyordu artık onun nasıl resim yaptığını, ah vah etmiyorlardı, Rayski de alışmıştı başarısına. Köyde gene resme heves sarmış, oda hizmetçisi kızların, ara-

bacının, sonra köylülerin resimlerini yapmaya başlamıştı. Yarı deli Fekluşka'nın da mağarasında resmini yapmıştı. Işığı, yaşlı adamın yüzünün bir yanı ile dağınık saçlarına başarıyla düşürmüş, bedenini karanlıkta bırakmıştı. Kolları, bacakları, bedeni yapacak ne sabrı vardı ne de yeteneği. Hem sonra, güneş ışınlarını çayırların, ırmağın üzerine öylesine cömert dökerken sabahtan öğleye dek oturulur muydu aynı yerde... İşte bir atlı geliyor dörtnala komşu çiftlikten. Bu akşam danslı eğlence var yüzde yüz...

Aradan üç gün geçince, üzerinde çalıştığı resim soluklaşmaya yüz tutuyordu Rayski'nin hayalinde, başka bir resim sıkışıyordu yerine. Halka olup şarkı söyleyerek dans eden köylülerin, sarhoş bir ihtiyarın, yoldan geçen bir troykanın resmini yapmak istiyordu. İki gün de bu tablo üzerinde çalışıyordu, tüm canlılığıyla dolduruyordu içini bu uğraşı. Köylüyü, kadınları bitirebilirdi istese, ama troykayı yapamazdı: Atları görmemişlerdi derste. Bir hafta sonra bu tablo da unutulmaya başlıyordu, gene bir başkası alıyordu yerini... Müziği çok çok seviyordu. Okulda çalışkan öğrencilerin küçük gördükleri Kalın Kafa Vasyukov'a yakınlık gösteriyordu. Herkes kulağına asılırdı Vasyukov'un. Duyduğu tek söz vardı zavallının: "Defol be salak, kaz kafalı!" Yalnızca Rayski iyi davranıyordu ona. Bunun nedeni, her şeye kayıtsız kalan, herkesin sevdiği Rus dili öğretmeninin bile verdiği ödevleri yapmayan uyuşuk, hantal Vasyukov'un her öğle yemeğinden sonra kemanını alıp, çenesini ona dayayarak okulu da, öğretmenleri de, yediği dayakları da unutup gitmesi, durmadan yayını indirip kaldırmasıydı. Önündekini görmüyordu o anda. Başka bir yerlere, uzaklara bakıyordu. Orada olağanüstü, esrarlı bir şey görüyor gibiydi. Yabani, sert bir bakışı oluyordu o anda. Kimileyin de ağlıyordu sanki.

Rayski, Vasyukov'un karşısında oturuyor, yüzüne şaşkın şaşkın bakıyor; onun boş bakışlarla kemanını çıkarışını, uyuşuk uyuşuk yayını alışını, kalafonlayışını, sonra tellere parmağıyla dokunup vidayı sıkıştırışını, gene tele dokunuşunu, sonra yayı dokunduruşunu izliyordu. Bütün bunları yaparken uykuda gibi oluyordu Vasyukov, ama çalmaya başlar başlamaz uyanıyordu birden, uzaklara uçuyordu.

Vasyukov değildi artık oradaki, bambaşka biriydi. Gözbebekleri büyüyor, gözleri kırpışmayı kesip daha bir saydam, daha bir aydınlık, derin oluyor; mağrur, zeki bakıyorlardı. Göğsü ağır ağır inip kalkmaya başlıyordu. Bir huzur, mutluluk anlatımı oluyordu yüzünde. Cildi daha bir yumuşak oluyor, gözleri mavileşiyor, ışık saçıyorlardı. Yakışıklı bir çocuk oluyordu Vasyukov. Rayski onun baktığı yere bakmaya, onun orada gördüğü şeyi görmeye başlamıştı hayalinde. Çevresinde hiçbir şey kalmıyordu o anda: Öğrenciler de, sıralar da, dolaplar da kayboluyorlardı. Hepsini bir sis örtüyordu sanki.

Birkaç sesten sonra engin bir boşluk açılıyordu önünde. Kıpır kıpır bir dünya görüyordu. Birtakım dalgalar, gemiler, insanlar, ormanlar, bulutlar oluyordu bu dünyada. Boşlukta yüzüyordu sanki bütün bunlar, yanından geçip gidiyorlardı. Boyu uzadı gibi geliyordu Rayski'ye, yüreği hızlı hızlı çarpmaya başlıyordu, yüzüyordu sanki ya da biri okşuyordu onu...

Sesler kesilinceye dek sürüyordu bu düş. Ansızın bir gürültü oluyor, bağırıp çağrışmalar duyuluyordu, bir sarsıntı uyandırıyordu onu, Vasyukov'u da uyandırıyordu. Sesler yoktur artık, o dünya da yoktur. Uyanmıştır Rayski, çevresinde öğrenciler, sıralar, masalar vardır... Kemanını kutusuna yerleştirmektedir Vasyukov, biri kulağına yapışmıştır. Rayski öfkeyle atılır Vasyukov'un kulağına asılan üzerine. Sonra günlerce dalgın dolaşır.

Sinirleri heyecanla titreşiyordu, içinde bir deniz gibi çalkalanıyordu yaşam, düşünceler ve duygular okyanus dalgaları gibi kabarıyor, birbirine çarpıyor, bilinmeyen yerlere doğru gidiyor, çevrelerine su, köpük saçıyorlardı.

Bu seslerde tanıdık bir şey duyuyordu Rayski, gözlerinin önünde bir anı, sanki, onu kucağında tutan bir kadının gölgesi beliriyordu.

Belleğinin derinliklerine inmeye çalışıyordu. Hayal meyal bir şeyler anımsar gibi oluyordu: Bir zamanlar annesi tutuyordu onu kucağında; yanağını annesinin göğsüne bastırmış, annesinin, parmaklarını tuşların üzerinde gezdirişine bakıyor, bazen ağlamaklı, bazen canlı seslere kulak veriyor, annesinin yüreğinin vuruşlarını duyuyordu.

Bu kadın gölgesi belleğinde giderek daha bir belirginleşiyor, canlanıyordu. O anda mezarından kalkıyordu sanki annesi, diriliyordu... Anımsıyordu Rayski: Piyano çaldıktan sonra şefkatle, hazdan titreyerek, sevgiyle öpüyordu onu annesi. Annesinin ona duvarlardaki resimleri anlattığını da anımsıyordu: Mağrur Çar'ın –kıpırdanmaya korkarak, kulak kesilmiş– dinlediği lir çalan ihtiyarın kim olduğunu anlatıyordu, boynunu celladın baltasının altına uzatmış kadını anlatıyordu...

Sonra, annesinin onu Volga kıyısına götürdüğünü, orada uzaklara dalmış, saatlerce oturduğunu ya da güneşin vurduğu tepeyi, bir yeşilliği, nehirde yüzen tekneleri ona gösterdiğini anımsıyordu. Annesinin kıpırdamadan uzaklara bakışını seyrediyordu Rayski. "Tıpkı Vasyukov'unkiler gibi saydam, derin, güzeldi gözleri..." diye geçiriyordu içinden. Vasyukov'un keman çalarken gördüklerini annesi o yeşilliklerde, nehrin akıntısında, masmavi gökyüzünde görüyor olmalıydı... Ne güzel dağlar, denizler, bulutlardı onlar... "Ben de görüyorum onları!.."

Mürebbiyesinin komşuda olmasından yararlanarak balık avlamaya gitmeyi düşünmektedir Rayski, tam çıkacakken bitişik odada piyano çalmaya başlar kadın, olduğu yerde donup kalır Rayski, gidip piyano çalan kadının arkasında dikilir. Yok oluyordu sanki o anda, bir yerlere gidiyordu, biri havada uçuruyordu onu, büyüyordu, güç doluyordu içine, yerini Herkül'ün aldığı o adam gibi, gökkubbeyi kaldırıp öyle tutacak güçte hissediyordu kendini. Sesler acıtırcasına çarpıyorlardı göğsüne. Saçları, gözleri ıpıslak oluyordu... Sesler susuyordu ansızın, ayılıyordu Rayski, utanıyordu, koşarak çıkıyordu odadan. Önce keman dersleri almaya başlamıştı Vasyukov'dan. Ama aradan bir hafta geçmesine karşın gayguy acayip birtakım sesler çıkarabiliyordu ancak. Vasyukov yardım ediyordu ona, bu kez kulağına çarpıyordu yay. Kâh iki tele birden bastırıyordu parmağını, kâh yorgunluktan elleri titriyordu. Yapamıyordu... Vasyukov çalarken ne rahat işliyordu parmakları...

İki hafta geçmişti, hangi parmağını nereye basacağını hâlâ unutuyordu. Söylenmeye başlamışlardı öğrenciler.

"Defolun gidin be başımızdan! Oyun yeri değil burası, zır zır şişirdiniz kafamızı!"

Çok geçmeden kemanı bırakmıştı Rayski, vasisine ona bir piyano öğretmeni tutması için yalvarmaya başlamıştı.

"Piyano daha çabuk, daha kolay öğrenilir," diye düşünüyordu.

Alman bir öğretmen tutmuştu ona vasisi, ama uyarmayı da unutmamıştı onu:

"Beni dinle Boris," demişti, "hanidir sormak istiyorum sana, ne olmak niyetindesin?"

Soruyu anlamamıştı Rayski, yanıt vermemişti. Vasisi eklemişti:

"On altı yaşında, kocaman adam oldun, geleceğini düşünmen gerek artık. Oysa sen –gördüğüm kadarıyla– üniversitede, devlet hizmetinde hangi dalı seçeceğine bile karar vermiş değilsin daha. Askerlik güçtür, hem o kadar zengin değilsin, oysa soyadının gereği muhafız alayına girmen gerekir."

Rayski susuyor, pencereden avluda horozların dövüşmesine, bir domuzun gübrede eşelenmesine, bir kedinin güvercine usulca sokuluşuna bakıyordu.

"Ben sana işten söz ediyorum, sen nereye bakıyorsun? Ne olmak niyetindesin?" dedim.

"Artist olacağım amca."

"Ne?"

Açıklamıştı Rayski:

"Sanatçı olmak istiyorum."

"Bu ne saçmalıktır! İzin veren kim? Artistin ne olduğunu biliyor musun sen?"

Rayski susuyordu.

"Artist dediğin nasıl biridir bilir misin? Ya borç para dilenir böyleleri, ya ipe sapa gelmez şeylerle öyle şişirir ki insanın kafasını, bir hafta toparlayamaz kendini, başı döner... Artist olacakmış!.. Serseri bir Çingene yaşamı, korkunç bir yoksulluk, baldırıçıplaklıktır artistlik.. Hayalleri boldur ancak. Kuşlar gibi tavan aralarına tünerler. Petersburg'da çok gördüm öylelerini. Acayip şeyler giyip akşam toplantılarında kanepelere yayılan, pipo içen, saçma sapan şeyler anlatan, şiir okuyan, çok votka içen, sonra da artist olduklarını söyleyen birtakım açıkgözlerdir bunlar. Saçları başları birbirine karışmıştır, savrukturlar..."

"Günümüzde sanatçıların çok saygı gördüklerini duydum am-

cacığım. Siz eskiyi anımsıyorsunuz belki. Akademiden ünlü kişiler çıkıyor..."

"O kadar ihtiyar sayılmam. Dünyayı da az çok bilirim. Bir çan sesi gelmiş kulağına ya, hangi çanı çaldıklarından haberin yok. Ünlü kişilermiş! Ünlü artistlerin yanında ünlü hekimler de vardır, ama ne zaman ünlü olduklarını sor bakalım. Devlet hizmetine girip birinci dereceye yükseldikleri zaman... Bir katedral yaptıkları ya da bir alana anıt diktikleri zaman duyururlar adlarını artistler, yardım görürler! Ama başlangıçta hepsi açtır, bir lokma ekmek bulamazlar, kime istersen sor. Çoğunluğu kölelikten serbest bırakılmış kimseler, yoksullar ya da yabancılar, hatta Yahudilerdir. Sıkıntıdır onları sanatçı olmaya, sanattan yardım beklemeye iten. Oysa Rayski'sin sen! Malın mülkün var, ekmeğin hazır. Kuşkusuz, toplum içinde kişinin birtakım yeteneklerinin olması iyi bir şeydir. Piyano çalmak gibi, albümlere bir şeyler çizebilmek, şarkı söyleyebilmek gibi... Ben de Alman'ı bunun için tuttum sana zaten. Ama meslek olarak sanatçılığı seçmek... çılgınlıktır bu düpedüz! Bir prensin, kontun resim yaptığını ya da eski bir soylunun heykel yonttuğunu kim duymuş?.. Neden duymamış?"

Birden amcasının sözünü kesmişti Rayski:

"Ya Rubens? Bir saraylıydı Rubens, elçiydi..."

"Amma da yaptın! İki yüz yıl önceydi o!.. Hem Rus değil, bir Almandı. Sen üniversiteye gir, hukuk fakültesini bitir, sonra Petersburg'da devlet hizmetinde çalış, işini öğren, savcılığa kadar yüksel, akrabaların saraya sokarlar seni. Uyumazsan, bu adı taşıdıktan, böyle akrabaların olduktan sonra otuz yıl valilik yaparsın. Senin mesleğin bu olmalıdır işte! Ama gel gör ki, anladığım kadarıyla ciddi bir şeyler yok senin kafanın içinde; küçük çocuklarla balık avlıyorsun... Bir bataklık resmi yaptın, meyhanede bir sarhoşun resmini de... Tarlalarda, korularda dolaşıyorsun. Bir kerecik olsun, köylünün birine hangi buğdayın ne zaman ekildiğini sorsaydın... Nerde! İyi bir toprak sahibi de olamayacaksın bu gidişle!"

İçini çekmişti amcası. Rayski üzgün duruyordu. Amcasının öğütleri sinirlerine tatsız bir etki etmişti.

Alman öğretmen de –Vasyukov gibi– önce kollarının duruşuna

bir biçim vermiş, tuşlara her vuruşunda ayağıyla tempo tutarak bir şarkı mırıldanmıştı: A-a-u-u-o-o...

Sırf vasisini üzmemek için kaçmıyordu bu işkenceden Rayski. Birkaç ayda iki üç şey öğrenebilmişti ancak. Üstelik huysuzluk ediyordu: Öğretmenin gösterdiği parmağıyla değil, kolayına gelen parmağıyla vuruyordu tuşlara. Notayla çalmak istemiyor, aklına gelen motifleri ezbere çıkarmaya çalışıyordu. Birisinden duyduğu bir ekspresyonu ya da ezgiyi çıkarabilince de –resim öğretmeninin çizgilerine, noktalarına olduğu gibi– şaşıyordu öğretmeni.

Notalarla hiç arası yoktu. Öğretmenin müzik okulundan getirdiği tozlu, sararmış nota defterinin içindekileri sırasıyla öğreniyordu. İsteyerek çaldığı bir parçaya kulak verirken geçiyordu kendinden, soğuk ürpertiler dolaşıyordu sırtında.

Hıncahınç dolu bir salon görüyordu uzaklarda, çaldığı müzikle duvarlarını sarsıyordu salonun, müzikseverlerin yüreklerini hoplatıyordu. Kadınlar, yanakları kıpkırmızı, dinliyorlardı onu. Kendi yüzü de ürkek bir utku duygusuyla alev alev yanıyordu.

Yanaklarından aşağı yuvarlanan gözyaşlarını siliyordu gizlice, kurduğu hayalin heyecanıyla içi yanıyor, bayılacak gibi oluyordu. Öğretmenin büyük çabasıyla sonunda atmıştı ilk adımlarını. Parmakları bir şeyler çalabiliyordu artık. Hayalini kurduğu salonu, o kadınları, övgüleri anımsatan müziği çalabiliyordu galiba. Ama güç noktaları çıkaramıyordu.

Çok geçmeden geride bırakmıştı pembe yanaklı komşu kızlarını. Çalışındaki güçlükle, yüreklilikle şaşırtıyordu onları. Parmakları özgür, duygulu koşuyorlardı tuşlarda. Kızlar daha bilmem hangi rondoda ya da dört elle çalınan sonatlardaydılar; oysa Rayski bütün kolay notaları, sonatları atlayıp önce kadrillere, marşlara, sonra da –hayal gücünün kulağına gösterdiği yolu izleyerek– operalara gelmişti bile. Bir orkestrayı dinlerken hoşlandığı bir bölümü ezberliyor, sonra çalıyordu. kızlar ona şaştıkça büyük bir haz veriyordu ona bu. Birinciydi, herkesten iyiydi... Şaşırtıcı, çabuk bir kapış gücünün olduğunu, ama tembelliğinin daha da şaşırtıcı olduğunu söylüyordu Alman. Ama zararı yoktu! Sanatçılara özgü bir şeydi tembellik, savrukluk. Hem sonra birinden duymuştu: Yetenekli insanların çalışmaları pek o kadar gerekli değilmiş; her zor-

luğun üstesinden gelen Tanrı vergisinin –yeteneğin– cılız bir benzerini kazanmak için yeteneksizler çalışırlarmış yalnızca.

VII

Rayski liseyi bitirince üniversiteye yazılmış, o yaz tatilini geçirmek için büyükannesi Tatyana Markovna Berejkova'nın yanına gitmişti. Boris'e annesinden kalan küçük çiftlikte yaşıyordu büyükannesi. Kentin pek yakınındaydı çiftlik. Bir tarla, bir de Volga kıyısında bir mahalle vardı arada. İki ev vardı çiftlikte, elli de köle köylü. Evlerden biri taştandı, boştu, kimse oturmuyordu orada. Rayski'nin babasının yaptırdığı öteki küçük ahşap evde ise Tatyana Markovna, kızı gibi sevdiği yeğeninin öksüz bıraktığı biri altı, öteki yedi yaşında iki kız torunuyla oturuyordu. Tatyana Markovna'nın, ailesinden ona kalmış küçük köyünden gelen kendi geliri vardı. Hiç evlenmemişti. Rayski'nin annesi ile babası –yeğenleri oluyorlardı Rayski'nin annesi ile babası– öldükten sonra bu küçük köye yerleşmişti. Küçük bir krallık gibi, akıllıca, en iyi verim alacak biçimde, titiz, derebeylik yasalarına göre yönetiyordu çiftliği. Rayski'nin vasisinin, işlerine burnunu sokmasına izin vermiyor; belgeydi, evraktı, yazıydı, tutanaktı... böyle şeyleri umursamadan, buranın son sahiplerinin kurdukları düzeni sürdürüyordu. Vasinin yolladığı mektupların tümüne, her çeşit tutanağın, yazının, belgenin onun vicdanında yazılı olduğu, hesabı büyüyünce torununa kendi vereceği, o zamana dek de onun babasıyla annesinin sözlü vasiyetlerine göre buranın tam yetkili sahibi kalacağı yanıtını veriyordu. Vasi de pek önemsemiyordu bu durumu. Çiftlik çok küçüktü çünkü. Büyükanne gibi bir yöneticinin elinde kalması da iyiydi. Üniversiteye yazıldıktan sonra, yanında biraz kalmak, ona –belki de uzun bir süre için– "Allahaısmarladık," demek için büyükannesine gitmişti Rayski. Küçücükken uzaklaştırıldığı, sonraları yaz tatillerinde arada bir konuk geldiği bu güzel köşede ne hoş bir dünya kapılarını açmıştı ona! Ne güzeldi burası... Evin her penceresi çok değişik bir tablonun çerçeveleriydiler sanki! Bir yanda dik yamaçlarıyla Volga, onun ötesinde dümdüz bir ova; öbür yanda ektilisiy-

le boşuyla tarlalar, çukur yerler, en ötede mavimtırak dağlar... Bir yanda büyüklü küçüklü köylerle kent görünüyordu. Hava tertemiz, serindi; havayı ciğerlerine çektikçe, yazın suya daldığında insanın bedenini saran o dinçlik ürpertisi sarıyordu Rayski'nin her yanını. Ev tüm bu görünümlerle, bu havayla, tarlalarla, bahçeyle çevriliydi. İki evi kuşatan geniş bahçe son derece bakımlıydı. İki yanı ağaçlı yollar, kameriyeler, banklar vardı. Evlerden uzaklaştıkça bu bakımlılığı azalıyordu bahçenin. Altındaki çürümeye yüz tutmuş bankıyla kalın bedenli, dallı budaklı bir ağaçtan sonra sık vişne ve elma ağaçları vardı. Biraz ötede üvez ağaçları, sonra bir grup ıhlamur ağacı –iki yanı ağaçlı bir yol oluşturacak biçimde dizilecek olmuş, ama bundan ansızın vazgeçmiş gibi– köknar ağaçlarıyla, akağaçlarla kardeş kardeş birbirine karışarak korunun derinliklerine doğru uzanmışlardı. Sonra birden, çalılıkla kaplı bir yamaçta bitiyordu hepsi. Çalılık aşağıda, hemen hemen beş yüz metre ötedeki Volga'ya dek uzanıyordu. Bahçe ile ev arasında sebzelik vardı. Lahana, şalgam, havuç, maydanoz, salatalık yetiştiriyorlardı burada. Sonra iri iri kabaklar, limonlukta kavunlar, karpuzlar vardı. Bu yeşillik arasında ayçiçekleri ile haşhaşlar göze çarpan parlak lekeler oluşturuyorlardı. Fasulyeler ayçiçeklerinin bedenlerine sarılmışlardı.

Küçük evin pencereleri önünde bir çiçeklik alıyordu gözü, güneşin altında. Çiçeklikten bir kapı avluya, veranda biçimi geniş bir balkonla cam bir kapı da ahşap eve açılıyordu. Evin içi karanlık olmasın, güneş görsün, çiçek koksun diye her yanının göz alabildiğine açıklık olmasını isterdi Tatyana Markovna. Evin avluya bakan pencerelerinden orada, hizmetçiler bölümünde, mutfakta, samanlıkta, ahırda, kilerde olup biteni görüyordu. Avucunun içindeymiş gibi önündeydi her şey. Avlunun derinliklerinde yalnızca eski ev diken gibi batıyordu göze hüzün dolu, hemen her zaman gölgede, gri, rengi solmuş, pencereleri kırık dökük, taşlığını otlar bürümüş, ağır kapıları kalın sürgülerle kapatılmış, ama sağlam, büyük... Oysa küçük ev sabahtan akşama dek kızgın güneşin altındaydı. Ona açık alan, hava sağlamak için geri çekilmişlerdi ağaçlar. Yalnızca çiçeklik bir çelenk gibi sarmıştı onu bahçe yanından. İri güllerle öteki çiçekler pencerelere doğru uzanmışlardı. Çatı arasında yuva

yapmış kırlangıçlar uçuşuyorlardı evin çevresinde. Bahçede, koruda narbülbülleri, sarıasmalar, kanaryalar, sakalar dolaşır, geceleri bülbüller şakırdı. Avlu her çeşidinden kümes hayvanlarıyla, değişik türde köpeklerle doluydu. İneklerle keçiler arkadaş arkadaş sabah gidiyorlardı çayıra, akşam dönüyorlardı.

Birkaç at hemen hemen işsiz duruyordu ahırda. Evin önündeki çiçeklerin üzerinde arılar, eşekarıları, kızböcekleri vızıldaşıyor, kedilerle yavruları bir köşede güneşleniyorlardı. Başlı başına bir mutluluk, bir dünya vardı evin içinde! Neler yoktu ki! Odalar küçük ama rahattı. Büyük evden getirilmiş, dedelerden, amcalardan kalma antika eşyalarla doluydular. Rayski'nin annesiyle babasının, sonra Berejkova'nın yanına aldığı iki küçük kızın annesiyle babasının gülümseyen resimleri vardı duvarlarda. Yerler önce boyanmış, sonra balmumu sürülmüş, üzerine muşamba kaplanmıştı. Sobalar –onları da büyük evden getirmişlerdi– parlak, antika çinilerle kaplatılmıştı. Dolaplar, biri ayağını yere vurarak yürüdüğünde şıngırdayan antika yemek takımlarıyla, tıngırdayan gümüş eşyayla doluydu tıka basa. Antika Saksonya fincanları, küçük porselen kız çobanlar, markizler, çiniler, fıçı biçiminde çaydanlıklar, şekerlikler, ağır kaşıklar süslüyordu her yanı. Kocaman kocaman sandalyeler, üzerlerini bronz ya da ağaç mozaik kaplı irili ufaklı masalar köşelere çekilmişlerdi. Tatyana Markovna'nın odasında gene bronz kaplı, işlemeli, vazolarla, lirlerle, iyilik melekleriyle süslü, aynalı bir masa vardı. Ama aynayı örtmüştü Tatyana Markovna. "Suratını karşısında görürken rahat yazamıyor insan," diyordu. Yaşlı kadının öğle yemeklerini yediği, çayını kahvesini içtiği deri kaplı, rokoko süslemeli arkalığı yüksek, oldukça sert bir de koltuk vardı odada. Geçen yüzyılın terbiyesini almıştı Tatyana Markovna. Kendini koyvermeyi sevmezdi hiç, dimdik dururdu her zaman, doğal bir serbestlik vardı davranışlarında. Ağırbaşlıydı, ölçülü, kibardı. Şimdiki genç kızlar gibi ayaklarını altına alıp oturmazdı. "Yakışık almaz bir kadının böyle oturması," derdi.

Boris çok güzel görürdü büyükannesini. Gerçekten de güzeldi yaşlı kadın.

Boylu bosluydu. Şişman değildiği. Zayıf da sayılmazdı. Ama hayat doluydu... Aslında yaşlı da değildi, elli yaşlarındaydı. Siyah

gözlerinin bakışı canlı, gülümsemesi çok çok tatlı, yürektendi. Öyle ki, kızdığı, öfkeden gözlerinin içinde şimşekler çaktığı zamanlar bile bu şimşeklerin ardında apaydınlık bir gökyüzü görünürdü. Üst dudağında ince tüyler, sol yanağının çeneye yakın yerinde sık kıllarla çevrili doğuştan bir ben vardı. Yüzüne daha bir iyi yüreklilik anlatımı veriyorlardı bunlar.

Ak saçlarını kısa kestirirdi. Evde de, avluda da, bahçede de başı açık dolaşır; pazar günleri, bir de konuklarının yanında başörtü takardı. Ama tam tepesinde dururdu başörtüsü, hiç de yakışmazdı ona, başından her an düşecekmiş gibi iğreti bir duruşu olurdu. Zaten kendi de beş dakika oturduktan sonra özür dilerdi konuğundan, çıkarırdı başörtüsünü. Öğleye dek kuşaklı, büyük büyük cepleri olan bol, beyaz bir bluzla dolaşırdı. Öğleden sonra kahverengi –büyük bayramlarda gümüş gibi parlak, çok sert bir kumaştan, hışır hışır eden– bir elbise giyerdi. Bayramlarda omuzlarına yalnızca Vasilisa'nın yerinden çıkardığı, yerine kaldırdığı çok eski bir şal alırdı.

"Amcan İvan Kuzmiç doğudan getirmiştir bunu bana," diye övünürdü şalıyla. "Üç yüz altına almış onu oradan, şimdi parayla bulamazsın böyle bir şalı."

Bir sürü anahtar olurdu ceplerinde, bir o kadar da kuşağında asılıydı. Öyle ki, avluda ya da bahçede dolaşırken –çıngıraklı yılan gibi– ta uzaktan duyulurdu geldiği. Bu sesi duyunca hemen çizmelerinin içine saklarlardı arabacılar pipolarını. Dünyada en korktuğu şey yangındı çünkü büyükannenin. Bu yüzden tütün içmek en büyük suçtu onun gözünde.

Anahtarların şıngırtısını duyunca aşçı kadınlarla erkekler bıçağa, kepçeye ya da süpürgeye sarılırlardı. Kiryuşka çabucak uzaklaşırdı. Matryona'nın yanından, kapıya koşardı. Matryona, tekneyi güçlükle taşıyormuş gibi ağır ağır yürüyerek ahırın yolunu tutardı.

Evde de Maşutka, avludan dönen hanımefendisinin anahtar şıngırtısını duyunca çevik bir hareketle çıkarır atardı üzerinden pis önlüğünü, ellerini neye rasgelirse –bazen hanımefendinin mendiline, bazen pis bir bez parçasına– silerdi. Bir türlü yatmayan sert saçlarını avucuna tükürüp bastıra bastıra yatırdıktan sonra yuvarlak masaya ince, tertemiz bir örtü yayardı. Ağzı var dili yok, ağır-

başlı Vasilisa –hanımefendinin yaşıtıydı, şişmanlığı bir yana, hep odada oturmaktan tüm bedeni pörsümüş, canlılığını yitirmişti– gümüş takımıyla kaynar kahvesini getirirdi hanımefendisine. Maşutka hanımefendiden hep saklanır, uzakta köşede durur, ona temiz görünmeye çalışırdı. Hanımefendisi üstünü başını temiz tutmasını isterdi ondan. Ne var ki, temizlik bir huzursuzluk verirdi Maşutka'ya. Elleri iyice yıkanmış olduğunda istediği bir şeyi sağlamca tutamıyor gibi gelirdi ona. Birden düşürüveriyordu elindekini, semaver ya da fincan kayıveriyorlardı elinden. Temiz entariyle rahat yürüyemiyordu sanki...

Pazar günleri yıkanmasını, taranmasını, temiz giyinmesini buyurduklarında –kendi deyimiyle– çuval içinde hissediyordu kendini gün boyu.

Yerleri ovmaktan, camları kapıları silmekten, öte beriyi yıkamaktan kir pas içinde kaldığı, saçı başı birbirine karıştığı, yüzü tanınmayacak duruma geldiği, elleri –burnu ya da alnı kaşındığında dirseğinden yararlanması gerekecek kadar– kirlendiği zaman mutlu olabiliyordu ancak.

Vasilisa ise –tersine– çok titiz, kibirliydi, alçak sesle konuşurdu. Hizmetçiler içinde bir o vardı üstü başı temiz. Gençliğinde oda hizmetçisi olarak girmişti hanımının yanına, o günden bu yana da hiç ayrılmamıştı ondan, her şeyini bilirdi. Şimdi kâhya kadın ve vekil olarak kalıyordu yanında. Aralarında tek heceli sözcüklerle konuşurlardı. Vasilisa'ya emir vermek gereksinimi hemen hiç duymazdı Tatyana Markovna: Ne yapması gerektiğini kendi bilirdi Vasilisa. Alışılmıştan değişik bir şey gerektiğinde de emir vermezdi ona büyükanne, şöyle ya da böyle yapmasını salık veriyormuş gibi söylerdi istediğini.

Emrindekilerden bir şeyi rica edemezdi büyükanne, onun derebeyi yaradılışına ters düşerdi bu. Koşullar ne olursa olsun, arabası arabasıydı onun için, uşak uşaktı, hizmetçi hizmetçi, kız da kız... Pek az kimseye doğrudan emir verirdi: Ev işleriyle ilgili emirlerini Vasilisa'ya, köy işleriyle ilgili emirlerini kâhyaya ya da muhtara verirdi. Vasilisa dışında hiç kimseyi tam adıyla çağırmazdı. Ferapont gibi, Panteleymon gibi kısaltılamayan köylü adlarını kısaltmazdı yalnızca, Ferapont, Panteleymon derdi onlara, bir de muh-

tara Stephan Vasilyev derdi; geri kalan herkesi küçük adıyla çağırırdı: Matryoşka, Maşutka, Yegoka vb...

Birini adı ve baba adıyla çağırdığında çağrılan, bunun, başının üzerinde fırtına bulutlarının toplandığı anlamına geldiğini bilirdi.

"Buraya gel Yegor Prohoriç, hangi cehennemin dibindeydin dün bütün gün?"

Ya da, "Semyon Vasiliç, dün samanlıkta pipo içtin yanılmıyorsam... Bana bak!.."

Parmağını sallayarak gözdağı verirdi suçluya.

Bazı geceler kalkıp pencereden bakardı, sağda solda bir pipo ateşi var mı, biri avluda ya da ambarda fenerle dolaşıyor mu diye.

Uşaklar ile efendileri arasındaki ayrılık hiçbir zaman, hiçbir şeyle kaldırılamazdı. Bir ölçüde sertti büyükanne, bir ölçüde hoşgörür, uşaksever; ama bütün bunlar efendi anlayışının sınırlarını aşmazdı onda. İrene, Matryona ya da başka bir hizmetçi kız yasadışı bir çocuk doğurduğunda bile, bu konuda kendisine iletilenleri sessiz, canı sıkkın dinler; sonra küçümser bir tavırla başını öte yana çevirip Vasilisa'ya, bebeğe gerekli şeyleri vermesini buyurur, şöyle eklerdi: "O rezili bir daha görmesin gözüm!" Matryona ya da İrina yataktan kalktıktan sonra bir ay görünmezlerdi hanımefendiye, sonra her şey unutulur giderdi, bebeği "köye" yollarlardı.

Uşaklardan biri hastalandığında gece olsa bile kalkardı Tatyana Markovna, hastaya ispirto, merhem yollardı. Devrisi gün hastaneye, genellikle de Melankolika'ya yollardı hastayı. Doktor hiç çağırtmazdı. Bununla birlikte, torunlarından birinin dili kuruyacak olsun, karnı birazcık şişecek olsun Kiryuşka ya da Vlas, eyerlenmemiş bir ata atladıkları gibi dörtnala koşarlardı doktora.

"Melankolika" dedikleri kentin dış mahallesinde oturan, uşaktan basit ilaçlarla iyi eden, hastalıkları içlerinden sanki eliyle çekip alan köylü bir kadındı. Onun iyi ettiği hastalardan bazıları ömür boyu iki büklüm gezerlerdi, bir daha doğrultamazlardı bellerini, bazılarının sesi giderdi, hırlayabilirlerdi ancak. Yanından gözsüz ya da çenesiz dönenler de vardı... Ama ağrıları dinerdi hastaların, çalışmaya başlarlardı gene.

Hastalara da, Melankolika'ya da, elbette toprak sahibine de yetiyordu bu kadarı. Ona getirilenler yalnızca kölelerle küçük esnaf

olduğu için kent yöneticilerinin dikkatini çekmiyordu Melankolika'nın yaptıkları.

Uşaklarını aç bırakmazdı Tatyana Markovna. Pancar çorbasını da, pilavı da istedikleri kadar bulurlardı önlerinde. Bayramları börekler olurdu önlerinde, koyun eti olurdu. Yılbaşlarında kaz kızartırlar, domuz çevirirlerdi. Ancak, uşakların masasında da, giyinişinde de duygululuğa izin vermezdi Tatyana Markovna. Sofrasından artanları bazen bir hizmetçisine, bazen bir uşağına verirdi sadaka gibi.

Artan kahve ya da çaydan önce Vasilisa içerdi, sonra oda hizmetçileri, daha sonra da yaşlı Yakov. Bayram günleri arabacılara, köle köylülere, muhtara –yaptıkları ağır işe karşılık– birer bardak şarap verilirdi.

Sabahları masadan kahveyi kaldırırlarken ablak yüzlü, kırmızı yanaklı, –dayak yese bile– ağzı hep gülen sağlıklı bir kadın dalardı odaya. Büyükannenin torunları Veroçka ile Marfenka'nın dadısıydı bu. Onun arkasından, on iki yaşında bir kız olan yardımcısı girerdi. Kahvaltı için çocukları büyükannelerine getirmişlerdir.

Büyükanne, torunlarından önce hangisini öpeceğine karar vermekte her sabah kararsız, "Oh benim kuşlarım, nasılsınız yavrularım?" derdi. "Ee, Veroçkam? Aferin sana akıllı kızım benim, saçlarını taramışsın!"

Marfenka bağırmaya başlardı:

"Ben de büyükanne, ben de!"

Tatyana Markovna dadıya dönerdi, endişeli, "Marfenka'nın gözleri niçin kızarmış?" diye sorardı. Uykusunda ağladı mı? Güneş mi acıttı gözlerini yoksa? Odanın perdeleri kapalı değil miydi? Gözünü dört aç, mıymıntı! Gidip bakacağım!

Hizmetçi kızların odasında üç dört oda hizmetçisi genç kız vardı. Gün boyunca iki büklüm, bir şeyler diker ya da dantel örerlerdi. Boş oturana çok kızardı çünkü büyükanne. Ama dalgın Yakov, on altı yaşında bir çocuk olan alaycı Yagorka ile, ona yardıma gelmiş, elini işe sürmeyen her gün başka birkaç uşakla birlikte boş otururdu antrede... Yalnızca sofrada bir şeyler yapardı Yakov, elindeki dal parçasıyla sinekleri kovalardı tembel. Gene tembel tembel, dalgın, tabakları değiştirirdi. Konuşmazdı pek. Hanımefendi

bile ona bir şeyler sorduğunda, yaşamanın onun için ne denli ağır olduğunu kimse bilemezmiş gibi, yüreğinin üzerinde bir ağırlık varmış gibi –oysa yoktu böyle bir şey– zoraki yanıtlardı.

Tatyana Markovna sırf uysal bir köle olduğu, ölçülü içtiği, yani kör kütük sarhoş olana dek kafayı çekmediği, tütün kullanmadığı için evine uşak almıştı onu. Üstelik kiliseye gitmeyi aksatmayan bir uşaktı...

VIII

Çocukların kahvaltı masasında bulmuştu büyükannesini Rayski. Büyükannesi onu görünce sevinçten ellerini çırpmış, yerinden öyle bir fırlamıştı ki, az kaldı masanın üzerindeki tabaklar düşmüşlerdi.

"Ah ne yaramazsın sen Borisciğim! Mektup bile yazmadın, birden çıkageldim. İnan korktum bir an seni karşımda görünce."

Torununun başını ellerinin arasına alıp bir süre yüzüne bakmış, bir ara ağlayacak gibi olmuş, ama ellerinin arasındaki başı sıkmıştı yalnızca, ağlamasını tutmuştu, başını çabucak öte yana çevirip Rayski'nin annesinin resmine bakmıştı.

"Ah, ah!.."

Konuşmak, bir şeyler sormak istemişti ama yapamamıştı. Yalnızca gülümsemiş, çabuk bir hareketle gözyaşını silmişti.

"Anasının oğlu," demişti. "Tıpkı annesi! Baksana ne güzeldi annesi! Görüyor musun Vasilisa?.. Anımsıyor musun? Benziyor annesine değil mi?"

Kahve, çay, sabah kahvaltısı, öğle yemeği... Henüz sıkılgan, çekingen, yumuşak huylu, iştahı açık bir çocuk olan üniversite öğrencisinin önüne boşaltmıştı hepsini birden. Rayski de hiçbirini geri çevirmemişti. Büyükannesi gözlerini hiç ayırmıyordu ondan. Bir köylü gibi konuşmaya çalışarak, şakacı:

"Uşakları çağırın, muhtara haber verin, herkese, herkese söyleyin. Patronun geldiğini bildirin, gerçek patronun, beyin... Hoş geldiniz efendim! Yuvanıza hoş geldiniz! Yuvanıza hoş geldiniz! Merhanetinize sığınırız. Tatyana Markovna canımızı çıkarıyor, kanımızı emiyor, koruyun bizi... Ha, ha, ha! Al anahtarlarını, işte sa-

na hesaplar, emir ver, bu kocakarıdan hesap sor. Paraları nerelere verdiğini, köylülerin evlerinin neden yıkık dökük olduğunu öğren... Dahası var, Malinov köylüleri kentte pencere diplerinde dileniyorlar... Ha, ha, ha!.. Oysa vasin olacak amca beyinin ilgilendiği çiftlikte her şey yepyeni, pırıl pırıl. Bilmiyor değilim, köylüler cilalı çizmelerle dolaşıyorlarmış, gömlekleri bile tertemizmiş. Köydeki evler iki katlı... Ne susuyorsun patron? Niçin hesap sormuyorsun? Kahvaltını yap, her şeyi göstereceğim sana..."

Kahvaltıdan sonra büyükanne kocaman şemsiyesini almış, kalın ökçeli potinlerini giymiş, başına keten atkısını örtmüş, Boris'e çiftliği göstermeye çıkmıştı. Çiçeklikten avluya geçerlerken:

"Buyur patron," demişti, "her şeyi gör, yanlış bir şey görürsen acıma bu kocakarıya... Pencerenin dibinde gördüğün şu küçük bahçeyi yeni yaptırdım. Veroçka ile Marfenka hep orada, gözümün önünde oynuyorlar. Dadıya güvenmek olmaz: Pencereden görüyorum onları orada kumla oynarlarken, içim rahat... Fidanlar büyüyünce çiçeğe de para vermeyeceğiz, yeter buranın çiçeği."

Avluya çıkmışlardı. Avlunun ortasında durup seslenmişti büyükanne:

"Kiryuşka, Yeremka, Matryoşka! Nereye saklandı bunlar? Çok mu sıcak hava? Biriniz çıkın ortaya!"

Matryoşka çıkmış, Kiryuşa ile Yegorka'nın köylüleri çağırmaya gittiklerini söylemişti. Büyükanne, "Matryoşka'yı anımsadın mı Boris?" diye sormuştu. "Hadi yaklaşsana Maryoşka, ne duruyorsun öyle salak salak? Efendinin elini öpsene! Tanımadın mı torunumu?"

Matryoşka efendisine yaklaşırken, "Korktum da hanımım," demişti.

Boris çekinerek kucaklamıştı onu, sonra büyükannesine dönmüştü:

"Bu yapı yeni galiba büyükanne. Eskiden yoktu."

"Farkına vardı! Evet evet, eskisini anımsıyor musun? Bir yanı çürümüştü, döşeme tahtaları el genişliğinde açılmıştı hep, simsiyah isti her yanı. Oysa bunu görüyorsun!"

Yeni yapıya girmişlerdi. Büyükanne at ahırında yaptırdığı değişiklikleri göstermişti ona. Atları da, kümes hayvanları için özel bölümü de, çamaşırhaneyi de, domuzların ahırını da göstermişti.

"Eski mutfağın yerinde de yeller esiyor. İşte yenisi orada. Mahsus uzağa yaptırdım, eve ateş sıçramasın, bir de uşaklar rahat etsin diye. Şimdi erkeklerin de, kadınların da ayrı ayrı yerleri var. Küçük olsa bile, kendilerinin olan yerleri. Tahılımız burada, yeni kiler şurada, yeraltı buzluklarını da yeni yaptırdım." (Matryona'ya dönmüştü.) "Ne dikiliyorsun kız? Git Yegorka'ya söyle, köye koşsun, bizim oraya gideceğimizi haber versin muhtara."

Bahçede her ağacı, her çalıyı anlatmıştı ona Tatyana Markovna. İki yanı ağaçlı yollardan geçirmişti onu. Tepeden koruya bakmışlardı. Sonunda köye varmışlardı. Hava pek sıcak sayılmazdı, kışlık çavdar hafif öğleden sonrası rüzgârıyla hafiften dalgalanıyordu.

Tatyana Markovna muhtara, "İşte torunum Boris Pavloviç!" demişti. "Havalar hazır iyi giderken kurumuş otu topluyorlar mı? Bu sıcakların ardından bakarsın yağmur gelir." (Köylülere dönmüştü.) "İşte beyiniz, asıl beyiniz geldi, torunum! Sen görmüş müydün onu hiç, Garaşka? Bak ne yaman bir delikanlı! Çavdar tarlasındaki o buzağı senin mi İlyuşka?"

Sonra havuzdan yana bir göz atmıştı, muhtara dönüp öfkeli, "Gene ağaçlara asmışlar çamaşırlarını," demişti. "İp gerip asmalarını söylemiştim. O kör Agaşka'ya söyle, odur çamaşırlarını söğüde asmaya bayılan! Kolay mı büyüyor bir söğüt? Kırılıyor dalları..."

Tembel, yanıt vermişti muhtar:

"Öyle uzun ipimiz yok efendim, kente inip almak gerek..."

"Vasilisa'ya neden söylemedin? O haber verirdi bana. Her hafta iniyorum kente, alırdım..."

"Kaç kez söyledim efendim, ya unutuyor ya da böyle önemsiz şeyler için hanımefendiyi rahatsız etmeye değmez diye düşünüyor..."

Mendiline bir düğüm atmıştı büyükanne. İpi herhangi bir uşak alabilecekken, bu işi ondan başkasının yapamayacağını düşünürdü. Para işinde hiç kimseye güvenmezdi.

Cimri değildi, ama para işlerinde çok titiz davranırdı. Bir yere para harcaması gerektiğinde derin derin düşünürdü. Huzursuz, hatta biraz sinirli olurdu. Ama parayı bir kez verdikten sonra hemen unuturdu onu, bir yere not etmeyi bile sevmezdi. Not etse bile –kendi deyimiyle– bu kadar paranın nereye gittiğini unutma-

mak, sonra korkuya kapılmamak için yapardı bunu. En hoşlanmadığı şey de toptan para vermekti.

Büyük işlerin dışında günleri küçük endişelerle, işlerle dolu geçerdi. Hizmetçi kızları öte beri biçmeye, dikmeye ya da bir şeyi onarmaya, yemek pişirmeye, ortalığı temizlemeye koşturur dururdu gün boyu. Her şeyin onun yanında yapılmasına, her şeye göz kulak olmaya "her şeyi kendi yapmak" diyordu.

Kendi yapmazdı ama, bir elini kibarca koyardı beline, öteki elinin işaretparmağını emir verir gibi sallayarak neyin nasıl yapılacağını, nereye konacağını, kaldırılacağını gösterirdi.

Kuşağında şıngırdayan anahtarlar kız torunları için çeyiz olarak sakladığı eski değerli giysilerin, bezlerin, sararmış değerli dantellerin, pırlantaların, –en önemlisi– paranın bulunduğu dolapların, sandıkların, kutuların, çekmecelerin anahtarlarıydı. Çayın, şekerin, kahvenin, öteki yiyeceklerin bulunduğu yerlerin anahtarları Vasilisa'daydı.

Büyükanne sabahları çiftlik işleriyle ilgili emirlerini verdikten sonra kahvesini içer, yazıhaneye gidip hesapları gözden geçirir, sonra pencerenin önüne oturup tarlaya bakar, orada işlerin nasıl yürüdüğünü izler, avluda olup biteni gözden kaçırmamaya çalışır, orada bir şey istediği gibi olmadığında Yakov'u ya da Vasilisa'yı yollardı.

Sonra –gerekiyorsa– çarşıya çıkar, birkaç ahbabını ziyaret ederdi. Ama hiçbir zaman uzun süre kalmazdı bir yerde, beş dakika oturur, başka bir ahbabına gitmek için kalkardı. Orada da beş dakika oturur, öğleye evde olurdu.

Ama kendisi bırakmazdı konuklarını, kahvaltı ya da yemek vermeyi severdi onlara. Evine gelen bir konuğu, sabah ya da akşam, günün hangi saati olursa olsun, güzelce doyurmadan bıraktığı olmamıştı.

Kışın akşam yemeğinden sonra –konuğu olmadığı zamanlar– şöminenin önünde oturur, düşüncelere dalardı. İşleri yolunda bir hanımefendinin rahatlığıyla, önemli şeyler düşünüyormuş ya da derin anılara dalmış gibi oturur, o anda çevresinde sessizlik isterdi. Karanlık basana dek otururdu öyle. Yazın sebzelik ile bahçede geçerdi günleri: Güderi eldivenlerini giyip bir kürek ya da tır-

mık alırdı eline, çiçekleri sulardı, bir fidanın üzerindeki solucanları toplardı, domateslerin yapraklarına sarılmış örümcek ağlarını çıkarır atardı. Akşamı da –yorgun– çay masasında eski, en iyi dostu, dert ortağı, akıl hocası Tit Nikonıç Vatutin ile geçirdi.

IX

Kendine özgü nitelikleri olan bir çeşit centilmendi Tit Nikonıç. İlde iki yüz elli ya da üç yüz –sayısını pek iyi bilmiyordu– kölesi vardı. Çiftliğiyle hiç ilgilenmezdi. Köylülerini istediklerini yapmakta serbest bırakmıştı. Yıllık gelirden uygun gördükleri kadarını yollarlardı ona. Hiçbir zaman denetlemezdi çiftliğini. Getirilen parayı utangaç bir tavırla alır, saymadan çekmeceye atardı. Köylülerinin gittikleri yere, yaptıklarına karışmazdı.

Önceleri orduda hizmet etmişti. Yaşlılar çok yakışıklı bir subay; alçakgönüllü, terbiyeli, gözü pek, açık yürekli bir genç olarak anımsarlardı onu.

Gençliğinde annesinin yanına, çiftliğine gelmiş birçok kez. Yıllık izinlerini burada geçirirmiş. Sonunda ayrılmış ordudan, kente gelmiş, üç penceresi de sokağa bakan kül rengi küçük bir ev almış kendine, bir daha ayrılmayacağı yuvasını kurmuş burada.

Askeri ortaokulda oldukça zayıf bir öğrenim görmüş olmasına karşın, okumayı –özellikle politikayla doğal bilimler üzerine okumayı severdi. Konuşmasında, davranışlarında, oturup kalkmasında yumuşak bir çekimserlik vardı. Bununla birlikte, bu çekimserliğin altında kişisel yeteneklerine bir güven gizliydi. Hiç açığa vurulmayan, ama var olduğu, gerektiğinde kendini göstereceği izlenimini veren bir güven.

Karşısındaki insan ne denli yakın olursa olsun, konuşmasında da, davranışlarında da her zaman kibar, ölçülüydü. Valiye de, bir arkadaşına da, kente yeni gelmiş birine de aynı biçimde, öne eğilerek selam verirdi. Topuklarını birbirine vurur, eski günlerin kibarlık kuralları uyarınca bir ayağını hafifçe arkaya atardı. Bir bayanın karşısında oturmaz, sokakta bile onunla şapkasını çıkarıp konuşur, düşen mendilini herkesten önce yerden alıp verir, oturma-

sı için gene herkesten önce çekerdi sandalyeyi. Gideceği evde genç kızlar varsa bir kutu şeker, bir buket çiçek götürürdü. Eski günlerin şövalyelerine özgü o hiç değişmez saygıyla karışık ince kibarlığını bir an bırakmadan, konuşurken iddialı bir düşünceden ima yollu bile söz etmeden, karşılarına fraktan başka bir kıyafetle çıkmadan sohbet ederdi kızlarla. Konuyu onların yaşlarının, uğraşlarının, eğilimlerinin sınırları içinde tutmaya çalışırdı. Tütün içmez, lavanta falan sürmez, genç görünmeye çalışmazdı. Görünüşünde, davranışlarında, hallerinde çok ince, tertemiz, soylu bir şey vardı. Her zaman temiz giyinir; dikkati birtakım işlemlerle, giysinin biçimiyle değil, beyazlığıyla, temizliğiyle çekerdi. Her şeyi sadeydi ama parlardı sanki. Pamuklu kumaştan pantolonu ütülü, tertemizdi. Lacivert frakı terziden yeni alınmış gibi yepyeniydi. Elli yaşındaydı, ama peruğu, bir de sinekkaydı tıraşı kırk yaşında gösteriyorlardı onu. Dinç, sağlıklıydı. Bakışıyla gülümseyişi çok tatlıydı, hemen ısınıverirdi ona insan. Parası pulu sınırlıydı ama, cömert bir bey havası vardı: Binlikler atıyormuş gibi, rahat, sevinçli atardı bir yüzlüğü.

Büyükanneye karşı saygı dolu bir dostluk beslerdi. Bu dostlukta öylesine bir sıcaklık vardı ki, onun büyükannenin yanına girişini, orada oturuşunu, ona bakışını gören, yaşlı kadını çılgınca sevdiğini düşünebilirdi. Büyükanneye her gün gelmesine karşın, yakın dost olduklarını açığa vurmaktan çekinirdi.

Büyükanne de aynı dostlukla karşılık verirdi Tit Nikonıç'a; ama onun davranışlarında daha bir canlılık, daha bir senlibenlilik vardı. Kuşkusuz, coşkulu yaradılışı yüzünden, aralarındaki ilişkilerde onun sözü daha çok geçerdi.

Büyükannenin gençliğini anımsayanlar, onun hayat dolu, çok güzel, boylu boslu, biraz titiz bir genç kız olduğunu; çiftlik telaşının onu durup dinlenmeden çalışan, sözünü esirgemeyen birkadın durumuna getirdiğini söylerlerdi. Gençliğinin, eski davranışlarının izleri vardı onda hâlâ.

Şalını omuzlarına alıp düşüncelere daldığı zamanlar, eski evde aile büyüklerinin resimlerinin bulunduğu salonda bir zamanlar asılı duran yaşlı bir kadının portresini anımsatıyordu. Kimileyin mağrur, güçlü, komutanca bir hava gelirdi üzerine ansızın. Şöyle

bir doğrulurdu, onu bu değersiz, anlamsız yaşamdan alıp bambaşka bir yaşama götüren sert, anlamlı bir düşünceyle aydınlanır gibi olurdu yüzü.

Kimi zaman, yalnız otururken öylesine sevimli, öylesine hulyalı gülümserdi ki, dünyayı tozpembe gören zengin, şımarık bir toprak sahibi karısına benzerdi. Bazen da, eli belinde ya da kollarını göğsünün üzerinde çapraz yapmış, çiftlik işlerini unutup gitmiş, Volga'yı seyrederken bir hüzün dolaşırdı yüzünde. Tit Nikonıç'ın büyükanneye ya da torunlarına bir armağan getirmediği gün yoktu. Martta, taptaze bir hıyar, küçük bir sepet çilek getirirdi, nisanda "ilk turfanda" bir avuç mantar. Kente portakal mı geldi, şeftali mi çıktı piyasaya... Önce Tatyana Markovna'nın sofrasında görünürlerdi.

Üzerlerinden çok zaman geçtiği için unutulup gitmiş bir söylenti dolaşmıştı bir zamanlar kentte: Gençliğinde kente gelen Tit Nikonıç'ın Tatyana Markovna'ya tutulduğu, Tatyana Markovna'nın da ona tutulduğu, ama Tatyana Markovna'nın annesiyle babasının gençlerin evlenmelerine izin vermedikleri, genç kızı başka birine vermek istedikleri söylentisi.... Daha sonra da Tatyana Markovna anne babasının istediklerine "hayır" demiş, evlenmemiş. Söylenti doğru muydu yanlış mı, bir onlar biliyorlardı bunu. Ama doğru, gerçek olan bir şey vardı: Tit Nikonıç her gün akşam yemeğine ya da oturmaya geliyordu Tatyana Markovna'ya, geç saatlere dek oturuyordu. Herkes alışmıştı buna, kimse de kafasını yormuyordu bu konuda.

Tit Nikonıç sosyetede nelerin olup bittiği, kimin kimle ne için cenkleştiği üzerine Tatyana Markovna'yla söyleşmeyi severdi. Bizde tahılın ucuz olmasının nedenini, tahılı yurtdışına yollama olanağı yaratılabilirse nelerin kazanılacağını bilirdi. Köklü ailelerin, ordu komutanlarının, bakanların adlarını, yaşamöykülerini ezbere bilir; bir denizin ötekinden yüksek nasıl olabildiğini anlatır; İngilizlerin, Fransızların yeni buluşlarını önce o haber verir; bu buluşun yararlı bir buluş olup olmadığı üzerine düşüncelerini söyledi. Tüccarların onu aldatmamamaları için, şekerin Nijni'de ucuzladığını ya da zamanında stokunu yapması için çayın pahalılaşacağını Tatyana Markovna'ya o haber verirdi. Belediyede bir şey gerek-

tiğinde elinden geleni yapardı Tit Nikonıç. Gereken onarımı yaptırırdı. Ufak tefek masrafları hesaba katmadığı da olurdu. Ne var ki, sonra ağzından kaçırırdı bunu ya da başkaları gelip söylerlerdi Tatyana Markovna'ya. Tatyana Markovna sitem ederdi ona, o da topuklarını birbirine vurup özür diler, elini öperdi Tatyana Markovna'nın. Bölge yöneticileriyle sürekli bir çekişme içindeydi Tatyana Markovna: Askerlerin onun evinde konaklamalarına mı karar verildi ya da yolu temizlemesi mi istendi, ek vergi mi çıkarıldı ona... yönetimin bu çeşit buyruklarını zorbalık sayar, ağzına geleni söyler, görevlilerle tartışır, para vermemekte direnir, yanında toplumun mutluluğundan söz edildi mi tepesi atardı.

"Herkes yerini bilsin," derdi.

Polisi sevmezdi. Hele, bir hayduttan farksız gördüğü polis komiserinden nefret ederdi. Tit Nikonıç, onu toplumun mutluluğu düşüncesiyle barıştırmayı birkaç kez deneyip başaramayınca, onu bölge yöneticileriyle, polisiyle barıştırmakla yetinmişti.

Geçmişe bağlı böylesine bir dinginliğin içine düşmüştü işte Rayski. Öksüz çocuğun bir ailesi oluvermişti birden: Annesi, kız kardeşleri... Tit Nikonıç'ın kişiliğinde de iyi yürekli bir amcanın en iyisini bulmuştu.

X

Tatyana Markovna ona nerelere neler ektiğini, bu mevsimde ne ekmenin daha kârlı olduğunu anlatmaya çalışırken torunu dalgın bakıyordu yüzüne.

"Beni dinle," demişti büyükannesi, "bunların hepsi senindir, oysa muhtar..."

Ama dalgındı Rayski, kuşların çavdar tarlasına nasıl indiklerine, kızböceklerinin nasıl uçtuklarına bakıyor, peygamberçiçeklerinden koparıyor, köylüleri yukardan aşağı dikkatle süzüyor, masmavi gökyüzüne bakıyordu. Ne yüksek görünüyordu burada gökyüzü...

Büyükannesi köylülerle konuşurken o soluğu bahçede almış, yamaçtan aşağı koşmuş, çalılıkların arasından geçip kıyıya, Vol-

ga'nın tam dibine varmış, önünde uzayan görünüm karşısında donup kalmıştı.

Büyükannesi arkasından bakarken düşünmüştü: "Hayır... daha çok çocuk. Şu koşuşa baksana! Ne olacak bu çocuğun sonu?"

Yer yer adalarla, sazlıklarla, sığlıklarla kaplı Volga ağır, dalgın akıyordu kıyılarda. Uzaklarda tepelerin kumluk sarı yamaçları, daha yukarılarda koyu yeşil ormanlar gözüküyordu. Beyaz bir yelkenli vardı ta uzakta. Martılar ağır ağır kanat çırparak, suya handiyse değecek kadar alçalıyor, daireler çizerek yükseliyorlardı gene. Bahçelerin üzerinde çok yükseklerde bir çaylak süzülüyordu yavaş.

Boris bakmıyordu artık, bu tablonun kafasının içinde nasıl yenilendiğini hissediyordu tüm canlılığıyla. Belleğinde nasıl yerleşmişlerdi şu dağlar, bacasından duman tüten şu küçük köy evi tam yerinde miydi? Anlamak için bakıyordu, kıyıları da, yelkenlileri de yerli yerinde görüyordu.

Uzun süre öyle ayakta durmuştu kıyıda, gözleri kapalı. Çocukluğunu yaşıyordu yeniden. Yanıbaşında annesinin oturduğunu anımsıyor, onun yüzünü, Volga'ya bakarken gözlerindeki dalgın pırıltıyı görür gibi oluyordu...

Dönüp ağır ağır eve doğru yürümüştü. Yamacı çıkarken deminki tablo gene karşısındaydı sanki, gözlerinin önünde uzanıyordu. Volga'ya inen bu yamaç üzerine Malinovka'da, bütün çevrede acıklı bir öykü anlatılırdı. Rayski'nin anne babasının sağlıklarında kıskanç bir koca –kentte terziymiş adam– kendisine ihanet eden karısıyla dostunu yamacın dibinde çalılıkta kesmiş, sonra aynı yerde kendi canına kıymış. Terziyi hemen orada, suçu işlediği yerde gömmüşler.

Tüm Malinovka'yı, çevreyi, Rayskilerin evini de dehşete düşürmüştü bu olay. Bu gibi durumlarda her zaman olduğu gibi, çeşitli söylentiler dolaşmaya başlamıştı halk arasında. Kendini öldüren terzinin tepeden tırnağa beyazlar içinde koruda dolaştığını, bazen yamacın başına çıkıp insanların yaşadıkları yerlere baktığını, sonra gözden kaybolduğunu söylüyorlardı. Bu yüzden, bağnaz bir korkuyla, Rayskilerin bahçesi, köknarlarla yabani güllerin bulunduğu korudan bir çitle ayrılmış, yamaca yakın yeri kendi haline bırakılmıştı.

Hizmetçilerin hiçbiri inmezdi bu yamaçtan. Dış mahalleden de, Malinovka'dan da köylüler burayı dolanarak başka bayırlardan, yamaçlardan ya da iki çit arasındaki oldukça dik araba yolundan inmeyi yeğlerlerdi Volga kıyısına.

Rayskilerin bahçesini korudan ayıran çit çoktan yıkılmış, kaybolup gitmişti. Bahçenin ağaçları köknarlara, yabani gül fidanlarına, hanımelilere karışıyor, kendi aralarında da birbirine karışarak karanlık, yabani bir yer oluşturuyorlardı. Kullanılmayan, yıkık bir kameriye vardı burada. Rayski'nin babası yamacın başladığı yerin yakınında bahçenin sınırı olan bir hendek bile kazdırmıştı. Anımsamıştı Rayski bu acıklı öyküyü, yamaçtan sık çalılıklara inerken soğuk bir ürperti dolaşmıştı sırtında. Kıskanç kocanın çalılıkların arasında heyecandan zangır zangır titreyerek sessizce ilerleyişini, düşmanının üzerine atılışını, bıçağı indirişini; karısının –belki de– kocasının ayakları dibinde kıvranarak onu bağışlaması için yalvarışını olanca açık seçikliğiyle görüyordu. Ama kıskanç koca öfkeden kudurmuş, bıçağı peş peşe birkaç kez indirip kaldırmıştı, sonra da iki cesedin başında kendi gırtlağını kesmişti. Ürpermişti Rayski. Heyecanlı, üzgün dönmüştü eve o uğursuz yerden. Öte yandan korunun bu yabaniliği, esrarlı karanlığı çekiyorlardı onu. Yamaca gitmek istiyordu: Volga'nın iki kıyısının görünümü çok güzeldi oradan. Kendini doğanın güzelliğine kaptırmıştı Rayski. Yüzünde bir dalgınlık vardı. ömrünün sonuna dek orada öylece ayakta durabilirdi. Gözlerini kapayıp, neyi düşündüğünü anlamaya çalışıyor, ama anlayamıyordu. Düşünceler Volga'nın dalgaları gibi bir görünüyor, sonra akıp gidiyorlardı. Yalnız, içinde bir ses şarkı söylüyordu sanki. Kafasının içinde bir aynada, gözlerinin önünde uzayan tablonun bir eşi vardı... Veroçka ile Marfenka oyalıyorlardı onu. Bir an ayrılmıyorlardı yanından. Tavukların, atların, evlerin, büyükannenin, kedilerinin resimlerini yaptırıyorlardı, hiç yalnız bırakmıyorlardı onu. Veroçka keskin bakışlı, kömür gözlü, esmer bir kız çocuğuydu. Biraz biraz kurumlanmaya, yaptığı yaramazlıklardan utanmaya başlamıştı. İki üç adım zıplıyordu çocuk gibi, sonra birden duralıyordu, utangaç bakıyordu çevresine, uslu uslu yürümeye başlıyordu. Sonra koşuyordu gene, –küçücük bir kuşun gagaladığı gibi– gizlice, çabucak bir frenküzümünü koparıyor, ağzına atıyor, ağzında bir şey

yokmuş gibi kapıyordu dudaklarını. Boris başına dokunduğunda hemen düzeltiyordu saçını, öpünce de yanağını siliyordu. Oynarlarken topu yakalıyor, iki kez havaya atıyor, çamura düşerse eline almıyordu onu, sıçrayıp bir yaprak koparıyordu, onunla ite ite getiriyordu... İnatçıydı, Boris ile Marfenka bir yere gitmek istediklerinde, gitmiyordu ya da hemen gitmiyordu. Önce iki yana sallıyordu başını, sonra yürümüyor, sıçraya sıçraya koşmaya başlıyordu. Resim yapması için yalvarmıyordu Boris'e, Marfenka yalvarınca, bu kez Marfenka'dan dikkatli izliyordu onun fırçasını, ama sesini çıkarmıyordu hiç. Boris'in yaptığı resimleri de, kalemlerini de istemiyordu Marfenka gibi. Altı yaşını geçmişti. Marfenka ise tersine, beyaz yüzlü, pembe yanaklı tombul, beş yaşının içinde bir kız çocuğuydu. Sık sık huysuzluk ediyor, ağlıyordu. Ama uzun sürmüyordu ağlaması, biraz sonra, gözyaşları daha kurumadan çığlıkları, kahkahaları duyuluyordu. Veroçka seyrek, sessiz ağlıyordu. Biri onu gücendirecek bir şey yaptığında durgunlaşıyor, bu küskünlüğü uzun süre geçmiyordu. Özür dilemesi için onu zorlamalarından hoşlanmıyordu. Susuyor, susuyor, sonra beklenmedik bir anda geliyordu kendine, gene zıplayarak koşmaya, gizliden frenküzümü, –daha çok– hendeklerde yetişen, midesini bulandırdığı için büyükannesinin kesinkes yasakladığı siyah, çok tatlı karga çileği koparmaya başlıyordu.

Büyükanne, erkek torununun neşeliyken birdenbire düşüncelere dalışının –aslında gene öyle birdenbire neşeleniyordu– nedenini bulmaya çalışıyor. "Bu çocuk ne düşünüyor böyle?" diye geçiyordu içinden. "Odasında ne yapıyor acaba?" Bu sorunun yanıtını çok geciktirmemişti Rayski: Büyükannesine resim dolu çantasını göstermiş; sonra ona birtakım kadriller, mazurkalar, operalardan motifler, sonunda kendi bestelediği küçük parçalar çalmıştı.

"Ah!.." demişti büyükanne. "Olduğu gibi annesi! O da böyleydi. Bazen hüzünlenir, canı bir şey istemezdi. Bir şeyi bekliyormuş gibi içini çeker dururdu. Sonra birden neşelenir, çalmaya başlardı. Kimi zaman da kitaptan geri çekemezdin onu. Bak Vasilisa, ikimizin de resmini yapmış, hem de tıpkı!.. Dur hele Boris, Tit Nakonıç gelince bir yere saklan, oradan resmini yap, yarın gizliden yollayalım resmini evine, odasının duvarına astıralım! Olur mu yavrum? Piyano çalışın da çok güzel! Bir zamanlar teyzenin yanında

kalan Fransız göçmenden hiç de aşağı kalmazsın... Saklıyorsun bir de! Yarın kente götüreceğim seni; Prenses'le, soylular başkanıyla tanıştıracağım. Elden ne gelir Vasilisa, çiftlik işleriyle ilgilenmiyor. Gençlik işte..."

Boris büyükannesine *Özgürlüğüne Kavuşmuş Kudüs*'ten, Ossian'dan, –Homeros'tan bile– söz ediyor, derslerde geçen bazı şeyleri anlatıyor; onun da, çocukların da, Vasilisa'nın da resimlerini yapıyor, piyano çalıyordu.

Sonra Volga'ya koşuyor, yamacın başında oturuyor ya da kıyıya inip kuma uzanıyor; her kuşu, kertenkeleyi, çalıların arasında dolaşan her böceği izliyor; karşısındaki tablonun hayal dünyasında yansıyıp yansımadığını, bu tabloda da her şeyin böyle gerçek, parlak olup olmadığını anlamak için kendini yokluyordu. Ama bir hafta sonra içindeki tablonun silikleştiğini, solduğunu sezinlemeye başlamıştı. Hem sonra sanki... sıkılıyordu.

Öte yandan hesapları incelemesi için sıkıştırıp duruyordu onu büyükannesi. Çiftlik işleri için ne kadar para ayırdığını, yapıların onarımına ne kadar gittiğini, yapılan değişikliklere ne kadar gittiğini anlatmaya çalışıyordu.

"Veroçka ile Marfenka'nın hesapları ayrıdır," diyordu. "İşte burada. Senin bir kapiğinin bile onlara geçtiğini sanma. Beni dinle..."

Ama dinlemiyordu Boris. Büyükannesinin hesap yapışına, gözlüğünün üzerinden ona bakışına; yüzündeki kırışıklara, benine bakıyor; sıra gözlerine, gülümseyişine gelince birden gülmeye başlıyordu, sarılıp öpüyordu onu.

Bir gün, "İşten söz ediyorum ona, o oyun oynuyor," demişti büyükanne. "Amma da akılsız çocuksun! Koşup oynuyorsun ancak, bir de resim yapmasını biliyorsun. Ama ihtiyarlığında başını sokacak bir yerinin olduğunu görünce anlayacaksın değerimi. Amcan vasiliğini bırakınca öteki çiftliğinin durumu ne olacak, Tanrı bilir! Ama buranın temeli sağlamdır..."

Boris, eski evi görmesine izin vermesi için yalvarmaya başlamıştı büyükannesine.

Büyükanne ona "Hayır," diyememiş, istemeye istemeye de olsa çıkarıp vermişti anahtarı. Belleğinde silik bir anısı kalmış büyüdüğü, bir zamanlar oynadığı odaları görmeye gidiyordu Boris...

"Vasilisa," demişti büyükannesi, "sen de git onunla."

Vasilisa tam kalkıyordu ki Boris kararlı, "İstemez. İstemez, ben yalnız gideceğim," demişti.

Elindeki, dişlerinin arası paslanmış anahtara bakarak yürümüştü.

Takma adı –hep hizmetçi kadınların odasında oturduğu, onlarla kabaca alay ettiği için– alaycı olan Yegorka açmıştı ona kapıyı. Marfenka yalvarmıştı:

"Ben de, ben de gideceğim dayımla."

"Nereye gideceksin yavrucuğum?" demişti büyükanne. "Öcü var orada!"

Korkmuştu Marfenka. Veroçka sesini çıkarmamıştı; ama Boris eski evin kapısına geldiğinde onu kapıya sırtını dayamış, kapının koluna sıkı sıkı yapışmış bulmuştu. Onu oradan geri çekmelerinden korktuğu belliydi.

Rayski içinde bir korkuyla, yüreği duracakmış gibi çarparak girmişti antreye. Başını kapıdan uzatıp ürkek ürkek bakmıştı yandaki odaya. Sütunlu, iki yandan ışık alan bir salondu burası. Ama pencereleri tozla, küfle öylesine kaplıydı ki, kapkaranlıktı içersi.

Veroçka antreye girer girmez zıplayarak önden koşmuş, sağına soluna, portrelere bakmadan uzaklaşmıştı.

Boris seslenmişti arkasından:

"Nereye gidiyorsun Vera? Vera!"

Durmuştu Veroçka, elini salondan sonra gelen odanın kapısının koluna koyup bakmıştı Boris'e, bir şey söylememişti. Boris ona doğru yürüyünce kaybolmuştu gözden.

Salondan sonra, duvarları simsiyah, insanın içini karartan konuk odaları geliyordu. Bunlardan birinde iki hayaleti andıran, üzerleri örtülü iki heykelle, gene örtülü eski avizeler vardı.

Her yanda meşe ya da abonozdan, kararmış büyük koltuklar; bronz işlemeli, üzerleri ağaç mozaik masalar; Çin işi büyük vazolar; şarap fıçısı biçiminde Bacchus saatleri; birbirine dolanmış dallar biçimi altın kaplama çerçevelerde büyük, oval aynalar vardı. Üzeri simli bir kumaşla örtülü kocaman bir karyola, süslü bir tabut gibi duruyordu yatak odasında.

Eskilerin bu katafalklarda nasıl uyuduklarını güçlükle getirebiliyordu gözünün önüne Rayski. Canlı bir insan uyuyamaz burada

sanıyordu. Karyolanın üzerinde rengi solmuş, boyaları yer yer dökülmüş altın kaplama bir Cupidon[49] asılı duruyor, yayını germiş, yatağa ok atıyordu. Köşelerde kemik ve sedef kakmalı, oymalı dolaplar vardı.

Veroçka bir dolabı açmış, küçük başını içine sokmuştu. Sonra sandıkları açmıştı peş peşe, onların içine de sokmuştu başını. Dolaplar açıldıkça eski kaftanlardan, iri düğmeli, işlemeli resmi giysilerden ıslak bir koku ile toz taşıyordu dışarı.

Duvarlarda portreler vardı. Kurtuluş yoktu onlardan. Her yerde çıkıyorlardı Rayski'nin karşısına.

Evin içi toz ve boşlukla dopdoluydu. Köşelerde birtakım hışırtılar oluyordu sanki. Adım attıkça, duvar diplerinde birileri yürüyor gibi geliyordu Rayski'ye.

Yürürken döşemenin sallantısından, sütunların üzerinde yıllanmış tozlar dökülüyordu. Düşmüş sıva parçaları vardı yerlerde. Pencerelerden birinde bir sinek tozlu camda acıklı acıklı vızıldıyor, dışarı çıkmaya çalışıyordu.

Ürpererek kendi kendine mırıldanmıştı Rayski:

"Haklıymış büyükannem, korkunç bir yer burası!"

Bu arada Veroçka bir solukta tüm evi dolaşmıştı. Üst kattaki –alt kattaki salonların, konuk odalarının tersine– manastır hücrelerini andıran daracık, insana huzur veren, bol pencereli oturma odalarından dönmüştü.

Boştu bu odalar, ölümü anımsatıyorlardı insana, ama pencerelerden dışarı bakınca bir rahatlık doluyordu insanın içine: Masmavi gökyüzü bir şerit gibi görünüyordu, yemyeşildi her yan, insanlar gidip geliyorlardı.

Bu köhneliğin ortasında küçücük bir kuş gibiydi Veroçka. Portrelerin onu izleyen bakışlarından da, rutubetten de, tozdan da, tüm bu hüzünlü boşluktan da sıkılmışa, rahatsız olmuşa hiç benzemiyordu. Çevresine bakınarak, "Çok güzel burası!" demişti, "Geniş! Üst kat daha hoş! Öyle büyük tablolar, kitaplar var ki!"

"Tablolar, kitaplar mı? Nerede? Nasıl oldu da unuttum onları! Evet Veracığım!"

---

49 Cupidon: Eski Romalılarda aşk tanrısı. Omuzunda bir ok torbasıyla, kanatlı bir çocuk biçiminde betimlenirdi – ç.n.

Yakalayıp öpmüştü Vera'yı. Yanağını silmişti Vera, kitapları göstermek için önden koşmuştu.

Rayski iki bin ciltlik bir kitaplık bulmuş, kitapların adlarını okumaya dalmıştı. Büyük düşünürlerin tümü vardı burada: Racine de, Corneille de, Montesquieu de, Machiavelli de, Voltaire de, eski klasiklerin Fransızcaya çevirileri de, *Azgın Orland* da, Sumarokov da, Derjavin de, Walter Scott da, tanıdık *Özgürlüğüne Kavuşmuş Kudüs* de, Fransızca *İlyada* da, Karamzin'in çevirdiği *Ossian* da, Mermontel de, Chateaubriana da, ayrıca bir sürü de günce... Çoğunun sayfaları açılmamıştı daha: Besbelli sahiplerinin, yani Boris'in babasıyla büyükbabasının okuyacak zamanları olmamıştı bu kitapları.

O günden sonra Boris'in sesi soluğu duyulmaz olmuştu evin içinde. Volga'ya bile inmiyordu artık, kitapları birbiri ardından okuyordu yutarcasına.

Okuyor, resim yapıyor, piyano çalıyordu. Büyükannesi dinliyordu onu. Veroçka çenesini piyanoya dayayıp gözlerini kırpmadan izliyordu onu. Kâh şiir yazıyordu Rayski, dizelerdeki uyumlu sesleri hazla dinleyerek yüksek sesle okuyordu yazdığı şiirleri; kâh gene Volga'nın resmini yapıyor, içini bir rahatlık, tatlı bir ürperti dolduruyordu. Bir şeyin gerçekleşmesini bekliyordu... ama neyi beklediğini bilmiyordu. Yüce, parlak birtakım hazları tadacağını önceden sezinliyormuş gibi; yalnızca seslerin doldurduğu, resimlerin dolaştığı, çevresindeki yaşama benzemeyen, kitaplardakinin benzeri çekici bir yaşamın dalgalandığı, oynaştığı o dünyayı görüyormuş gibi tutkuyla ürperiyordu...

Bir gün büyükannesi, "Beni dinle Boris," demişti, "bir şey sormak istiyorum sana: Niçin okula girdin gene?"

"Okula değil büyükanne, üniversiteye."

"Hepsi bir: Okuyorsun ya... Okuduğun nedir? Vasinin yanında okudun, sonra, lisede okudun, Resim yapıyorsun, piyano çalıyorsun... İstediğin nedir daha? Üniversitede yalnızca sigara, bir de –Tanrı korusun– şarap içmeyi öğreneceksin. Orduya, Muhafız Alayı'na girsen daha iyi edersin."

"Bunun için yeterli derecede zengin olmadığımı söylüyor amcam."

"Zengin mi değilsin? Peki bunlar ne?"

Tarlalarla köyü göstermişti büyükanne.

"Nedir ki bunlar?.. Ne getirirler?.."

"Ne mi?"

Yüzlüklerden, binliklerden söz etmeye başlamıştı yaşlı kadın. Başkentte bulunmamıştı hiç, askerlik de yapmamıştı, Muhafız Alayı'nda hizmet etmek için ne kadar paranın gerektiğini bilmiyordu bu yüzden...

"Zengin değilmiş! Bütün bir alayın yiyeceğini yollayabilirim ben sana. Ne diyorsun? Peki, amcacığın ne yapıyormuş onca geliri?"

"Artist olmak istiyorum ben büyükanneciğim."

"Nasıl artist?"

"Sanatçı yani... Üniversiteden sonra akademiye gireceğim..."

Rayski'nin ne demek istediğini yarım yamalak anlayabilmişti büyükanne.

"Neler saçmalıyorsun Borisciğim? Haç çıkar! Öğretmen falan mı olmak istiyorsun yani?"

"Hayır büyükanneciğim, her sanatçı öğretmen değildir. Büyük sanatçılar vardır, herkes tanır onları; yaptıkları bir tabloya, besteledikleri bir müziğe büyük paralar verirler."

"Demek yaptığın tablolara karşılık para alacaksın ya da para için piyano çalacaksın akşamları, öyle mi?.. Ne rezalet!"

"Hayır büyükanneciğim, sanatçılar..."

"Yoo Borisciğim, üzme büyükanneciğini: Seni muhafız subayı üniformasıyla görmek mutluluğunu tattır ona. Çakı gibi bir muhafız subayı olarak gel buraya..."

"Amcam da sivilde görev almamı istiyor..."

"Kâtip olmanı yani! Masaların üzerine iki büklüm eğilip sabahtan akşama dek yazı yazmanı, mürekkebe bulanmanı, saraya girmek için didinmeni, öyle mi? Sonu nedir bunun? Hayır, hayır, bir subay olarak gel buraya, varlıklı birinin kızıyla da evlen!"

Gerçi amcasının düşüncesini de, büyükannesinin düşüncesini de paylaşmıyordu Rayski, ama bir Muhafız Alayı subayı üniformasıyla, bir saraylı memur resmi giysisiyle getiriyordu kendini gözünün önüne. Atın üzerinde iyi oturup oturamadığına, güzel dans edip edemediğine bakıyordu. O gün kendinin, omuzunda pelerin, eyerin üzerinde gelişigüzel oturmuş bir resmini yapmıştı.

XI

Bir sabah büyükanne eski, yüksek kupa arabasını hazırlamalarını söylemiş, şapkasını özenle başına yerleştirmiş, gümüş işlemeli giysisini giymiş, Türk şalını omzuna almış, uşağa resmi giysisini giymesini buyurmuştu. Kente ahbaplarını ziyarete, torununu göstermeye, bu arada alışveriş de yapmaya gidecekti.

Ağır bir tırısla giden besili bir çift at çekiyordu arabayı. Hıçkırığa benzeyen bir ses çıkıyordu göğüslerinden. Arabacı kırbacı elinde tutuyordu. Dizginler kucağındaydı, arada bir hafiften sallıyordu onları. Tembel bir merakla, dalgın dolaştırıyordu bakışını yolun iki yanındaki tanıdık şeylerin üzerinde.

Bu geliş daha çok, büyükannenin bir tören geçişiydi kentte. Her gören öne eğilerek selamlıyordu onu. Arabacıya durmasını söyleyip bazılarıyla konuşuyordu. Her karşılaştıklarının adını söylüyordu torununa, kimin nesi olduğunu açıklıyordu, önünden geçtikleri evlerde kimlerin, nasıl oturduklarını anlatıyordu... Çabucak, geçerken anlatıveriyordu bütün bunları.

Çarşıya gelmişlerdi. Dükkânlar ahşaptı burada. Bir dükkân sahibi şapkasını çıkarıp yanda tutarak, başını hafiften öne eğerek, dudaklarında bir gülümseme, yerlere kadar eğilerek karşılamıştı büyükanneyi. Beyaz dişlerini göstererek gülümsemişti sonra.

"Tatyana Markovna!.."

"Günaydın! Bakın, torunumu, çiftliğin gerçek sahibini getirdim size. Dükkânınıza yatırdığım paralar onundur. Öyle güzel resim yapıyor, piyano çalıyor ki..."

Büyükannesini kolundan çekelemişti Rayski.

Kuzma Fyodoriç bir selam da Rayski'ye çakmıştı. Büyükanne, "İşler nasıl?" diye sormuştu.

"İyi diyelim, iyi olsun. Yalnız, siz seyrek onurlandırmaya başladınız dükkânımızı."

Koltuğun tozunu sildikten sonra saygıyla Tatyana Markovna'ya doğru çekmişti tüccar, Rayski'ye bir sandalye vermişti.

Çeşitli kumaşlar, bezler vardı dükkânda. Arka bölümde peynir, akide şekeri, baharat, hatta bronz eşyalar vardı.

Büyükanne kumaşları tek tek gözden geçirmiş, peynirin de, kur-

şunkalemlerin de fiyatlarını sormuş, buğday fiyatının son durumundan söz etmiş; sonra başka bir dükkâna, oradan bir başkasına geçmişti. Sonunda pazardan da geçmişlerdi. Bu arada yalnızca – köylü kadınların çamaşırlarını ağaca asmamaları için– bir ip almıştı büyükanne, arabası Prohor'a vermişti.

Prohor ipi elinde evirip çevirmiş, gererek incelemiş, iki ucuna bakmış, sonra şapkasının içine koymuştu.

"Eh, ziyaretlere başlama zamanı geldi artık," demişti büyükanne. "Nil Andreyeviç'e gidelim."

"Nil Andreyeviç kim?" diye sormuştu Boris.

"Söylememiş miydim sana? Belediye başkanıdır Nil Andreyeviç. Önemli bir kişidir. Ağırbaşlı, kafası çalışan biri. Pek konuşmaz, ama konuşunca da pir konuşur hani. Boşa tek sözcük çıkmaz ağzından. Kentte herkes korkar ondan. Söylediği her söz kutsal sayılır. Gözüne girmeye çalış. İnsana takılmayı pek sever."

"Severse bana ne, büyükanne? İstemem ben..."

"Heyecanlanma hemen, yavaş ol. Sonra teşekkür edeceksin bana. Tanrı'ya şükür, çevresine akıl fikir dağıtan insanların nesli tükenmedi! Birisini övünce de öyle bir över ki! Dinine çok bağlıdır. Bir gün Kutsal Üçlü yortusunda kiliseye gitmediğini öğrendiği bir kibarlık budalasını öyle sokup çıkarmıştı ki... adam ne yöne kaçacağını şaşırmıştı. 'Şikâyet edeceğim sizi,' demişti, 'dinsizliktir sizin bu yaptığınız!' Eder mi eder hani! Şakası yoktur. İki toprak sahibini de vesayet altına sokmuştur. Ateşten korkar gibi korkarlar ondan kentte. Ama çok da iyi yüreklidir. Bir çocuk görse başını okşar. Yolda gördüğü bir böceğin üzerine basmaz, bastonuyla kenara iter onu. 'Can veremiyorsun, öyleyse can da almamalısın!' der. Dış görünüşü de saygı uyandırır karşısındakinde: Alnı senin dedeninkine benzer, yüzü ciddidir, kaşları gür. Hoşsohbettir, zevkle dinler onu insan. Gözüne girmeye bak. Zengindir de. Belediyenin parasını cebe indirdiğini söylerler. Sözde öz yeğenini bile soyup soğana çevirmiş. Sonra tımarhaneye kapattırmış zavallıyı. Günah böyle iftiralar ama..."

Evde bulamamışlardı Nil Andreyeviç'i. Belediyedeymiş.

Valinin evinin önünden geçerlerken mağrur bir tavırla başını öte yana çevirmişti büyükanne.

"Vali oturuyor burada, soyadı Vasilyev mi, Popov mu ne..." (Bü-

yükanne, valinin soyadının Vasilyev değil, Popov olduğunu çok iyi biliyordu aslında.) "Önce benim onun ziyaretine gideceğimi hayal ediyor, bu yüzden gelmedi bana hiç: Tatyana Markovna Berejkova bir Popov'un ya da Vasilyev'in ziyaretine gidecek!.."

Gerçekte valinin bir şey "hayal ettiği" falan yoktu, ama ona ilgi göstermemesi Berejkova'nın canını sıkıyordu.

"Nil Andreyeviç ondan daha önemli bir insandır, ondan yaşlı, saygıdeğerdir de; ama her yılbaşında, her yortuda ziyaretime gelir, bazen yemeğe bile kaldığı olur!"

Sonra büyük, loş bir evde oturan yaşlı bir prensese uğramışlardı.

Bu evin, prensesin sindiği köşesinde hayat vardı yalnızca; geri kalan yirmi odası ise büyükannenin eski evinin oturma odalarına benziyordu.

Prenses sivri burunlu, zayıf, yaşlı bir kadıncağızdı. Üzerinde dantellerle süslü koyu bir elbise, başında geniş bir şapka vardı. Üzerleri koyu mavi damarlarla kaplı kuru, kemikli, küçük ellerinin parmakları eski yüzüklerle doluydu.

"Anacığım Prenses!.."

"Tatyana Markovna!.." diye karşılamışlardı birbirlerini yaşlı kadınlar.

Küçük bir fino kudurmuş gibi havlıyordu kanepenin altında.

"Torunumu getirdim size... çiftliğin gerçek sahibini: Öyle güzel piyano çalıyor, resim yapıyor ki!"

Piyano çalmak zorunda kalmıştı Rayski. Sonra bir tabak çilek getirmişlerdi ona. Büyükannesi ile prenses kahve içiyorlardı. Rayski odaları, portreleri, eşyaları, bahçeden içeri neşeyle bakan yeşilliği inceliyordu. Güzelce temizlenmiş dar bir yol, her yerde temizlik, titizlik, düzen görüyor; her odada yarım düzine masa saatinin, duvar saatinin, bronz saatin, bakır saatin sırayla vuruşunu dinliyor; prensle prensesin portrelerine bakıyor (prens kordonlu bir giysiyleydi, prenses saçına bir gül iliştirmiş, yanakları pembe pembe, gözleri ışıl ışıldı) portredeki prensesle şimdi karşısında oturan prensesi karşılaştırıyordu. Bütün bunları kafasının içine yerleştiriyor; evin de, prensesin de, finonun da, resmi giysili, saçları aklaşmış yaşlı uşağın da belleğinde nasıl yer ettiklerini anlamaya çalışıyordu. Saatlerin tıkırtılarını duyuyordu...

Sonra genç bir bayana, kentin dişi aslanı Polina Karpovna Kritskaya'ya uğramışlardı. Hayata bir utkular dizisi olarak bakıyordu Polina Karpovna. Ona bir erkeğin baygın bakmadığı ya da kulağına üstü kapalı da olsa, tatlı sözler fısıldamadığı bir günü boşa geçmiş sayıyordu...

Ahlâk bekçisi kadınlar, toplumun sert yargıçları, bu arada Nil Andreyeviç de yüksek sesle eleştirirlerdi Polina Karpovna'yı. Tatyana Markovna düpedüz sevmezdi onu, basit, hoppa bir kadın sayardı, ama –iyi kötü– herkesle olduğu gibi onunla da görüşürdü. Hem sonra gençler de pervaneydi Kritskaya'nın çevresinde.

Büyükanne topu topu on dakika kalmıştı Polina Karpovna Kritskaya'nın yanında. Ama ev sahibesi gene de fırsatını bulmuş, önü iyice dantelli bluzunu giymişti.

Rayski'yi uzun uzun süzmüştü. Onun henüz çocuk olduğunu umursamadan, gözleriyle ağzının çok çekici olduğunu, başta kendisi olmak üzere, çok kadının, kızın canını yakacağını söylemişti bir fırsatını bulup...

Büyükanne yarı öfkeli, "Çocuğa neler söylüyorsunuz öyle!" demişti.

Polina Karpovna, kocası dairede olduğu için özür dilemiş, onlara geleceğine söz vermiş, sonra da Rayski'nin yüzünü ellerinin arasına alıp alnından öpmüştü.

Yolda söyleniyordu büyükanne:

"Utanmaz, arlanmaz karı! Çocuğu bile boş geçirmiyor!"

Rayski ise heyecanlıydı. Genç bir kadın, bembeyaz bir gerdan, konuşmada serbestlik, cesur bakışlar... Çocuğun hayal dünyasını dalgalandırmıştı bütün bunlar. Parlak bir tanrıça, bir ece gibi görünmüştü gözüne Polina Karpovna...

Birden *Özgürlüğüne Kavuşmuş Kudüs*'ü anımsayıp heyecanlanmış, yüksek sesle, "Armida!" demişti.

Soylular başkanının evine yaklaşırlarken söyleniyordu büyükanne:

"Rezil karı! Nil Andreyeviç bunu duyunca bakalım ne diyecek? Görürsün sen, yosma!"

Soylular başkanının ne geniş bir evi vardı! Pencerelerden ne güzeldi görünüm! Aslında taşrada görünümü güzel olmayan ev

pek azdır: Uzakta tepeler, su, tertemiz bir hava... Orada hepsi çok ucuzdur bunların, insanlara mutluluk verirler. Geniş bir avlu, uçsuz bucaksız bahçeler, kentin dış mahalleleri, tarlalar.

Tek katlıydı soylular başkanının evi, uzundu, çıkmalıydı. Her şeyde soylu bir bolluk vardı burada: Odysseus'un krala konuk gittiği gibi gelirdi buraya konuk.

Kalabalık aile –on sekiz kişilik bir aileydi bu– her zaman masada olurdu burada: Kâh çayla kahvaltı ederlerdi, kâh yemek yerlerdi. Yemek odasında yerlerdi, kameriyede yerlerdi, çayırda yerlerdi, balkonda yerlerdi...

Kâhya kadın kileri açar kapardı bütün gün. Büfe hiç kapanmazdı. Avluda her an mutfaktan eve dolu tabaklar giderdi; evden mutfağa da, bir uşağın sessizce yürürken yalayarak ya da parmağıyla sıyırarak temizlemeye çalıştığı boş tabaklar... Kâh hanımefendiye et suyu, kâh halaya perhiz yemeği, kâh küçük beye pilav, kâh beye daha ağır bir şeyler...

Her gün bir sürü konuk olurdu evde. Kırk da hizmetçi vardı. Bunların bazıları, öğle yemeğini beylerden önce yiyip, ellerindeki dallarla tembel tembel kovalarlardı sinekleri, bir başkası, hafiften kestirdikten sonra elindeki dalla beyin çıplak başını ya da hanımefendinin süslü şapkasını korurdu güneşten.

Öğle yemeklerinde ikişer çorba, ikişer soğuk yemek, dörder salçalı yemek, beşer börek verirlerdi. Şarap –biri tatlı, biri ekşi– her taşralı zenginin evinde olduğu gibi boldu.

Tavlada yirmi at vardı: Bazıları hanımefendinin kupa arabasınındı, bazıları beyefendinin kupa arabasının. Her at ayrı yerde kullanılırdı. İkili yaylılara koşulanlar ayrıydı, tekli yaylılara koşulanlar, büyük kupa arabasına koşulanlar ayrı. Çocuklar araba gezintisine çıktıklarında koşulanlar ayrı; su taşıyanlar ayrı, beyin küçük oğlunun bindiği ayrı; nihayet dört yaşında olan oğlunun bindiği ayrı...

Çok oda vardı bu evde! Öğretmenler, matmazeller, mürebbiyeler, beslemeler, oda hizmetçileri!.. Resmiyet de çok vardı!

Tatyana Markovna ile Rayski'yi büyük bir gürültüyle –insan sesleriyle köpek havlamaları birbirine karışmıştı– öpücüklerle, sandalye itiş kakışıyla karşılamışlardı. Hemen kahvaltıya oturtmuşlardı onları, kahve getirmişlerdi, çilekle ağırlamışlardı.

Büyükannenin bütün itirazlarına karşın, uşaklar mutfağa koşuyor, mutfaktan koşarak geliyorlardı.

Akranları kuşatmışlardı Rayski'yi; piyano çaldırmışlardı ona, kendileri de çalmışlardı; resim yaptırmışlardı, kendileri de yapmışlardı; Fransız öğretmenlerini çağırmışlardı.

Öğretmen resme baktıktan sonra, "*Vous avez du talent, monsieur, vraiment!*"[50] demişti.

Göklere uçuyordu Rayski.

Sonra tavlaya gitmişlerdi, atları eyerletmişler, gezi alanında, avluda dolaşmışlardı. Rayski de binmişti ata. Biri esmer, öteki beyaz yüzlü iki kız büyülemişlerdi Rayski'yi. Yeni yeni boy atan, korse takmaya yeni başlamış, Fransızca tümceleri büyük bir canlılıkla söyleyen genç kızlarda olduğu gibi, kırmızı kırmızıydı uzun kolları.

Rayski, içinde tatlı bir heyecan, dalgın ayrılmıştı bu evden. Eve gitmek istiyordu canı, ama büyükannesi bir ara sokağa sapmasını söylemişti arabacıya.

"Nereye gidiyoruz büyükanne?" demişti Rayski. "Geç oldu artık, eve gidelim."

"Bir de ihtiyar Moloçkovlara uğrayalım tamam, sonra eve gideriz."

"İlginç yanları nedir ki?"

"İhtiyar olmaları..."

Soylular başkanının evindeki canlılığın, bir de Polina Karpovna'nın öpücüğünün etkisi altında, canı sıkkın, "İhtiyarlardan bana ne?" demişti Rayski.

Büyükanne, "Çok saygıdeğer insanlardır," demişti. "Karı koca ikisi de seksen yaşında. Kentte seslerini soluklarını duymaz kimse. Evlerinin içinde sinek vızıldasa duyulur. Oturup fısıltıyla konuşurlar, birbirine hizmet ederler yalnızca. Her insan kendine örnek almalıdır onları. Bunca yılı uyuyarak geçirdiler sanki. Ne çocukları var ne akrabaları! Uykuda geçiyor günleri!"

Rayski canı sıkkın, "İhtiyarlar!" demişti.

"Ne diye buruşturuyorsun yüzünü? Saygı duymak gerekir ihtiyarlığa!"

50 (Fr.) Gerçekten kabiliyetlisiniz beyefendi!

Evlerine gittikleri karı koca gerçekten, yalnızca ihtiyardılar. İlginç başka yanları yoktu. İkisi de tertemizdi, güzel giyimliydi. Yaşlı adam sakalsızdı, yaşlı kadının saçları bukle bukleydi. Çok alçak sesle konuşuyorlar, birbirine şefkatle, sevgiyle bakıyorlardı. Perdeleri inik, karanlık, soğuk odalarda rahattılar. Yaşamlarından da hoşnut görünüyorlardı.

Büyükanne saygıyla, imrenerek, Rayski ise merakla bakıyordu ihtiyarlara. Gençlikleri üzerine anlattıklarını dinliyorlardı. İnanmıyordu onlara Rayski, yaşlı kadının bir zamanlar ilin en güzel kızı, kocasının da en yakışıklı erkeği olduğuna, kadınları –sözde– deliye çevirdiğine inanmıyordu.

Büyükannenin ısrarlarına dayanamayıp onlara da bir şeyler çalmıştı piyanoda Rayski. Buradan ayrılırken kafasının içinde, çoktandır ağır ağır sürünerek ilerleyen bu evdeki yaşam üzerine uykulu bir tablo ile, sessiz bir anı götürmüştü beraberinde.

Ama Armide ile soylular başkanının iki kızı her şeyin üstündeydi. Kaidede kâh biri oturuyordu, kâh öteki. Hayalinde diz çöküyordu önlerinde, şarkılar söylüyordu, resimlerini yapıyordu. Ya hüzünlü dalıp gidiyor, ya heyecanla ürperiyordu. Başı dimdik dolaşıyor, bütün evi ve bahçeyi dolduran, gür bir sesle şarkılar söylüyor, çılgın bir coşkunluk içinde yüzüyordu. Birkaç gece bir türlü rahat uyuyamamıştı, sabahlara dek dönüp durmuştu yatağın içinde.

Karşısında bir tablo vardı; o utangaç ve kurnaz gülümsüyor, birini yakalıyor, kucaklıyor, vahşi bir sarhoşluk içinde kahkahayla gülüyordu.

XII

Üniversitede zamanını gündüzleri derslerle Kremlin Parkı arasında paylaştırıyordu Rayski. Pazarları ise Nikitin Manastırı'na ayinlere gidiyor, halkın manastırdan dağılışını izliyor, Peera ile Pedotti pastanelerine uğruyordu. Akşamları "kendi çevresinde", yani seçkin arkadaşlarının, ateşli baldırıçıplakların, yüce gönüllü insanların arasında oturuyordu.

Heyecanlı gençlerdi bunlar, gürültü ediyorlar; gururla, parlak bir gelecek bekliyorlardı kendilerine.

Rayski her profesörü, her arkadaşını –okulda olduğu gibi– heyecanla, tutkuyla inceledikten sonra –can sıkıntısından kurtulmak, oyalanmak için– derslerde anlatılanlara kulak vermeye başlamıştı.

Okulda Rus dili öğretmeninin dersinde olduğu gibi, dilin oluşum yasalarını dinlemiyor, profesörün nasıl konuştuğuna, ağzından sözcüklerin nasıl çıktığına, öğrencilerin onu nasıl dinlediklerine bakıyordu.

Ama konu yaşama gelir gelmez, sahnede insanlar, olaylar görünür görünmez, tarihte, bir şiirde ya da romanda eski Yunanlılar, Romalılar, Ruslar –bunların canlıları– konuşmaya başlar başlamaz kendiliğinden açılıyordu Rayski'nin kulakları: Bu insanları, bu yaşamı görüyordu karşısında.

Bir başına –profesörlerin yardımıyla bile– üstesinden gelemezdi klasiklerin: Rusçaya çevirileri yoktu. Gerçi köyde, büyükannesinin yanında babasının kitaplığında bazılarının Fransızcaları vardı ya, o zaman öndersiz, anlamlarını kavramadan, yüzeyden okumuştu onları. Sert, kuru gelmişlerdi ona.

Ancak ikinci sınıfta, o da iki ya da üç kürsüde söz etmeye başlamışlardı klasiklerden. "En iyi öğrencilerin" ellerinde görünmüştü asılları. O sıralar Rayski, yoksulluk ve çekingenliğin sindirdiği bir arkadaşıyla, Kozlov ile yakınlaşmıştı.

Bir zangocun oğluydu Kozlov. Önce papaz okulunda, sonra lisede Yunanca, Latince öğrenmiş, bu dillere çalışırken antik yaşamla da tanışmış, günümüzün yaşamına handiyse bütünüyle yabancı kalmıştı.

Rayski başlangıçta bu arkadaşının yalnızlığı, dalgınlığı, içtenliği, iyi yürekliliği yüzünden ilgi göstermişti ona. Sonra onda antik yaşama karşı bir tutku, "kutsal bir ateş", açık seçik bir kehanete varan bir anlayış derinliği, düşüncelerinde bir kesinlik, duyarlı bir çözümleme gücü olduğunu fark etmişti.

Kozlov da heyecanlı, durmadan –bir deniz gibi– dalgalanan yaradılışının elverdiği ölçüde antik dünyayı anlayabilmenin sırlarını açmıştı Rayski'ye. Ama onun, kendisi gibi, antik yaşama sürekli ilgi duymasını sağlayamamıştı.

Rayski sonunda uzaklaşmıştı Kozlov'dan, Ama beraberinde bu dostluktan da, Kozlov'un temiz, çocuksu ruhundan da bir şeyler kalmıştı ruhunun derinliklerinde.

Plutarkhos'tan, *Küçük Anakharsis'in Gezileri*'nden Titus Livius'a, Tatius'a geçmiş; Titus Livius'un küçük ayrıntılarına, Tatius'un güçlü öykülerine dalmıştı. Homeros'la, Dante ile yatıyordu. Eski destanların, eski İskandinav masallarının, hatta Rus masallarının içinde yaşıyordu, çevresindeki yaşamı büsbütün unutmuştu...

Bu yüzden, tez çalışmaları için ona bir konu verdiklerinde umutsuzluğa kapılıyor; sözgelimi "ulusal özelliklerin incelenmesinde çıkış noktaları" üzerine, "eski Rus paraları" üzerine ya da "halkların kuzeyden güneye göçü" üzerine incelemeye nereden gireceğini bilemiyordu.

Halkların göçünü inceleyecek yerde, bu göç gözlerinin önünde gerçekleşiyormuş gibi hayale dalıyordu. Bir insan selinin –çekirge bulutu gibi– yürüdüğünü, arada bir konakladığını, ateşler yaktığını görür gibi oluyordu. Hayvan postu giymiş, ellerinde kalın sopalarla erkekler, üstleri başları yırtık kadınlar, aç çocuklar görüyordu... Geçtikleri yerlerde her şeyi kesip atıyorlar, yok ediyorlar, arkalarında yalnızca ölüm bırakıyorlardı... Gri gökyüzünü, kıraç toprakları, eski Rus paralarını bile görüyordu. Hem öylesine açık seçik görüyordu ki bütün bunları, resimlerini yapabilirdi. Gelgelelim, bu olguyu nasıl "inceleyeceğini" bilemiyordu. Hem her şeyi apaçık görüyorken ne gerek vardı anlatmaya?..

Yazın çevrede dolaşmayı seviyor, eski manastırlara gidiyor; karanlık köşelere, azizlerin, manastırın hücrelerinde çileye kalmış rahiplerin kararmış resimlerine bakıyor; kurduğu hayaller onu Rusya'nın eski çağlarına –profesörlerden daha güzel– alıp götürüyorlardı.

Eski çarlar, rahipler, savaşçılar, rahip adayları –hepsi de canlı gibi– toplanmışlardı orada. Moskova uçsuz bucaksız, eski bir krallıktı sanki. Kavgalar, idamlar, Tatarlar, Don Kazakları, Yuhann'lar.. hepsi ona doğru geliyorlardı, hepsi kendi yanına, kendi yaşayışını görmeye çağırıyordu onu.

Kimileyin –yakınında bir şey düşene ya da çarpana dek– uzun süre kalıyordu öyle hayallere dalmış. Neden sonra ayılıyordu, yıkık dökük bir manastır duvarı, eski bir tasvir görünüyordu karşı-

sında, bir manastır hücresinde ya da bir tavanarasında olduğunu fark ediyordu. Yıllanmış karanlığın içinden çıkarken –taze, temiz hava yüzüne çarpana dek– dalgın yürüyordu.

Şiirler, öyküler yazmaya başlamıştı Rayski. Yazdıklarını önce bir arkadaşına, sonra bir başkasına, sonra grupta herkese göstermişti. Arkadaşları onun bir yetenek olduğunu söylemişlerdi.

Bunun üzerine tarihi bir roman yazmaya koyulmuştu. Birkaç bölümünü yazdıktan sonra arkadaşlarına okumuştu yazdıklarını. Arkadaşları "bir umut ışığı" olarak ona saygı duymaya, onunla topluca dolaşmaya başlamışlardı.

Rayski ile arkadaşları yalnızca sınav çalışmalarında, bir de sınavlarda görünüyorlardı. Bu yüzden derslerde geri kalmış, hatta dördüncü sıraya düşmüşlerdi.

Birinci, ikinci sıralarda, derslerde uslu oturan, ders notlarını eksiksiz tutan, sınavlara mağrur, rahat giren, daha da mağrur, rahat çıkan "birinci öğrenciler" vardı: Geleceğin bilim adamlarıydı onlar.

Rayski'nin arkadaşlarına karşı çok soğuktular, "romantik" diyorlardı Rayski'ye. Onun şiirlerini, öykülerini ilgisiz dinliyorlar ya da hiç dinlemiyorlardı, adam yerine koymuyorlardı onu.

Her derse aynı derecede önem vererek çalışıyor, hiçbirine özel ilgi göstermiyorlardı. Gelecekte devlet görevinde de, günlük yaşamlarında da onları nereye sokarlarsa, ne duruma koyarlarsa koysunlar, her yerde her çeşit işi "hoşnutluk verici" bir biçimde yapacak, yana sapmadan dümdüz gideceklerdi bu "birinciler".

Rayski'nin arkadaşları onun şiirlerini, öykülerini –peşlerine kuyruk gibi takıldıkları– "dâhi" profesörlere, "peygamberlere" gösteriyorlardı.

Gözleri yuvalarından fırlamış, büyük bir heyecan içinde, "İvan İvanıç! Pyotr Petroviç! Dünyamızın dâhileridir bunlar!" diye yineleyip dururlardı.

"Peygamberden" biri Rayski'nin birkaç şiirini derste okumuş, "bunlarda anlatış güzelliğinin, biçim ve müziğin çok, ama derinliğin hiç, sanat gücünün de az olduğunu" söylemişti; bununla birlikte, Rayski'nin zamanla buna da erişeceğini eklemiş, onun yeteneğini övmüş, "bu yeteneğini korumasını, işlemesini", yani ciddi olarak çalışmasını salık vermişti.

Rayski hazdan, mutluluktan sarhoş, sallanarak çıkmıştı derslikten. Bu olayın sevinciyle üç gün bayram yapmıştı arkadaşları.

Başka bir "peygamber" Rayski'nin romanının başını okumuş, odasına çağırmıştı onu.

Profesörün odasından, hamamdan çıkıyormuş gibi kıpkırmızı çıkmıştı Rayski. Orada da yeteneği övülmüştü. Profesör bir sürü de eski kitap, vakayiname, belge, anlaşma metni vermişti ona.

"Yeteneğinizi ciddi bir çalışmayla geliştirin," demişti, "geleceğiniz parlak sizin."

Rayski çevreyi daha da "ciddi" dolaşmaya başlamıştı şimdi. Gene eski yapılara giriyor, taşları inceliyor, eliyle yokluyor, kokluyor, yazıları okuyordu. Profesörün verdiği notların iki sayfasını okuyup anlayamamıştı ama, şiir dolu hayallerinde gördüğü gibi anlatıyordu Rus yaşamını... Sonunda "borç yükümlülükleri" üzerine tez hazırlayan, ama kaldığı evin kirasını da, orada yediği yemeğin parasını da hiçbir zaman ödemeyen bir arkadaşı için çok "ciddi" bir güldürü şiiri yazmıştı.

Bin bir güçlükle, sınavlarda döne döne geçiyordu sınıfları. Ama "geleceğin büyük bir yeteneği" ünü ile başarılı birkaç şiiri, bir de Rus tarihi üzerine parlak yazıları kurtarıyorlardı onu.

Bir gün dekan sormuştu ona:

"Nerede görev alacaksınız? Bir hafta sonra mezun oluyorsunuz. Ne yapacaksınız?"

Rayski susuyordu. Dekan yeniden sormuştu:

"Hangi mesleği seçeceksiniz?"

"Ben... sanatçı olmak istiyorum..." diyecek olmuştu.

Ama bu konuda büyükannesi ile vasisinin düşüncelerini anımsayıp susmuştu.

"Ben... şiir yazacağım."

"Bu bir meslek değil ki," demişti dekan. "Bu ek bir uğraştır."

Rayski eklemişti:

"Öyküler falan da yazacağım."

"Öykü de yazabilirsiniz elbette, yeteneğiniz var çünkü. Ama sonra yaparsınız bunu, yeteneğiniz yeterince işlendikten sonra. Ben meslekten söz ediyorum size..."

Karşılık vermişti Rayski:

"Önce orduda görev alacağım, Muhafız Alayı'nda, sonra sivilde, savcı olacağım, vali..."

Gülümsemişti dekan, "Demek önce subay okuluna gideceksiniz, anlaşıldı!" demişti. "Leontiy Kozlov ile sizin verilmiş bir kararınız yok, oysa öteki öğrencilerin hepsi kararını vermiş durumda."

Kozlov'a, nereye girmek niyetinde olduğunu sorduklarında şöyle yanıt veriyordu:

"Bir taşra ilinde öğretmen olacağım."

XIII

Petersburg'da subay okuluna girmişti Rayski; Manevra alanında coşkunca sürüyordu atını dörtnala. Generalleri karşılarlarken alay marşının verdiği heyecanla kendinden geçiyor, içi alev alev tutuşuyor, sırtında ürpertiler dolaşıyor, kılıcıyla mahmuzlarını şakırdatarak ileri atılıyordu... akşamları ise gözüpek, yiğit arkadaşlarıyla troykalara binip kent dışına, neşeli pikniklere gidiyorlar; ya da "inancın söndüğü en güzel ülkede," o masal dünyasında başkentli Rus ve yabancı "Armida"lardan yaşamak ve sevmek dersi alıyordu.

Gerçekten de, onura, dürüstlüğe, genel olarak insana olan inancı sönmüştü Rayski'nin. İstemeye istemeye, üzerine düşmeden, çoğunlukla ondan kaçarak –kendisine değen her şeyi sünger gibi içine çeken duyarlı yaradılışı sonucu– öğrenmişti bu "masal dünyasını".

Bu dünyanın kadınları değişik bir tür olarak görünüyorlardı ona. Buhar ile makinenin insan gücünün yerini aldıkları gibi, burada da yaşam ile tutkuların bütün bir makineleşmişliği doğal yaşamla doğal tutkuların yerini almıştı. Aile bağının, çocukların, beşiklerin, kardeşlerin, kız kardeşlerin, kocaların, karıların olmadığı, yalnızca kadınlar ile erkeklerin var olduğu bir dünyaydı bu.

Erkeklerin bazıları bin bir çeşit işin, telaşın arasında tembelliklerinden, duygularının kabalığından, ailelerinin huzur dolu içtenliğini, sıcaklığını bir kenara itip bu dünyaya atıyorlardı kendilerini. Atarken de –düzme duyguların, pahalıya satın alınan rahatlığın verdiği sarhoşlukla kendinden geçmek için kumarhaneye gi-

den insanlar gibi– her türlü aşk serüvenine, drama hazır oluyorlardı. Bazılarını da –gırtlağına düşkün birini açgözlülüğü evdeki sade yemeklerden, usta bir aşçının hazırladığı güzel bir akşam yemeğine çektiği gibi– gençlikleri, heyecanları her çeşit ince oyunuyla yapmacık aşkın ülkesine çekiyordu.

Çeşit çeşit hesaplar vardı orada: Lüks hesabı, ün kazanma hesabı, kıskançlık hesabı. Gurur pek seyrekti, kalp, yani duygu hiç yoktu. Güzeller her şeylerini veriyorlardı hesap uğruna. Rolleri, durumları gerektiriyorsa tutkularını da –tabii varsa– heyecanlarını da görmüyordu gözleri.

Bir parça ekmek, bir entari, bir pabuç, yatacak bir yer için bedensel açlığa hizmet eden o zavallı yaratıklar gibi, toplumsal heyecanın kurbanları değillerdi bunlar. Hayır: Düzme de olsa, güçlü tutkuların ustalarıydılar. Burada, kâğıt oynar gibi aşk, yaşam oyunu oynuyorlardı usta artistler...

Derin amaçlar da yoktu, sağlam, kesin niyetler de, umutlar da. Fırtınalı bir yaşam durgun bir limana sürüklemez insanı. Bu dünyanın usta dilberinin, "zevk anasının" görünüşte –gerçek bir kumarbazın da olmadığı gibi– ömrünün sonuna dek onu rahat ettirecek şeyleri kazanıp bu işe son vermek, her şeyi bırakmak, durulmak, bambaşka bir biçimde yaşamaya başlamak niyeti yoktu hiç.

Bu dünyaya böyle bir niyetle giren olsa bile, çok geçmeden kişiliğini de, güzelliğini de yitirirdi. Kumarbazı olduğu gibi, onu da sağlam yoldan, iyi yoldan saptırırlardı ya da düşüncelerinin, davranışlarının serbestliği yok olur, âşıklarının gözünde değerini yitirirdi.

Onun yaşamı ömür boyu sürecek bir tutku oyunu; amacı da, artık yorulunca, doyunca, bu kez de bir alışkanlığa dönüşeceği için sürüp gidecek bir zevkti. Korktuğu tek şey vardı önünde: Yaşlanmak, gereksiz olmak...

Başka bir şeyden korkmuyordu. Tutku oyunu oynarken rolü için gerekli her kılığa, her kişiliğe, her biçime giriyordu. Maskeli balo giysileri gibi bir an için bürünüyordu bunlara. Rolüne, zamanına göre bazen çekingen, alçakgönüllü ya da mağrur, bazen ulaşılmaz ya da kibar, uysal oluyordu.

Ancak maskesini çıkardıktan sonra çoğu zaman kötü, kaba, hatta korkunçtu. Onu korkutmanın, gururunu kırmanın olanağı yok-

tu. Öç almak ya da eğlenmek için bir an düşünmeden yıkardı bir insanın aile mutluluğunu, huzurunu. Geleceğini de kuşkusuz. Erkeklerin ekonomik yönden huzurunu, rahatlığını yerle bir etmek onun göreviydi zaten.

Nereden, nasıl geldiği bilinmeyen bir lüks kuşatmalıydı onu. Daha istemeden kavuşmalıydı bir şeye.

Evi bir tapınaktan farksızdı. Ama bir işe yaramayan pahalı eşyalar sergisine benzeyen bir tapınak. Evin döşenişindeki zevk sahibesinin değil, mobilyacı ile boyacınındı.

İnce, güzel bir yaşamın izi yoktu hiçbirinde. Güzelliği, inceliği onlar sürdüremiyorlardı bu yaşamı, yok olup gidiyorlardı. Burada zevk yemek servislerinde, arabalarda, atlarda, uşaklarda, balelerdeki büyücü kadınlar gibi giyinmiş oda hizmetçilerindeydi.

Zarif, sanatsal bir yaşamın izi yoktu: Kimde var ise, onlar da böyle bir yaşamı sürdüremezdi: ölürdü. Burada servislerde, arabalarda, atlarda, balerinler gibi giyinmiş uşaklarda, oda hizmetçilerinde bir zevk vardı. Eğer tesadüfen, usta bir ressamın tablosu veya pahalı bir heykel düşerse, onlar ressamın veya heykeltıraşın sanat değeriyle değil, ödenen parayla değerlendiriliyorlardı.

Onun evinde ne ev sahibi vardı ne de sahibesi, ne çocuk ne de yaşlı sadık hizmetçi.

Yolda, bir handaymış gibi –her an yola çıkmaya hazır– yaşıyordu. Kadın da, erkek de hiç dostu yoktu, ama tanıdığı çoktu.

Bu dünyanın ya da –Rayski'nin deyimiyle– "çıtkırıldım krallığın" dilberinin yaşamı değersiz, alacalı, kıpır kıpır bir resimdi: Kendi çevresinden olanlara ziyaretler, tiyatro, araba gezileri, bayağıya varacak derecede parlak kahvaltılar, sabahlara dek süren akşam yemekleri, akşam yemeklerine dek süren öğle sonrası eğlenceleri... Dikkat edilen tek şey vardı burada: Bu bayağılığa hiç ara verilmemesi.

Bir yere yetişmek için telaşla ya da araba gezileriyle, tiyatroyla, randevularla doldurulmamış boş bir gün ya da akşam korkunçtu. O zaman, can sıkıcı birtakım sorularla dolu bir düşünce çıkabilirdi ortaya. Belki bir duygu, vicdan, geleceğin bir hayali kalkabilirdi ayağa...

Üzerine tatsız bir dalgınlık geldiğinde dehşetle sallıyordu başını dilber, aklına gelen soruları kovuyordu, rahatlıyordu gene. Hem

seyrek hem de pek azında görülen bir durumdu bu zaten. Genellikle dokunulmadan dururdu onlarda düşünce, yürekleri yoktu, bilgileri ise hiç...

Bol bol pırlanta (yaşamında düzme olmayan bir bunlardır) üreticilerine kazanç sağlayan gereğinden çok süs eşyası almak (kendi değil tabii)... Onun ün düşkünlüğünün temelinde bunlar vardı işte.

En büyük emeli, bir kontes olarak kapağı Paris'e atmak, İtalya'da bir saray kiralamak; yanından geçtiği bir erkeğin rütbesine, toplumsal durumuna, geleceğinin parlaklığına göre mücevherleriyle, güzelliğiyle gözünü kamaştırmak, kendine tutsak etmekti.

Onun için ideal erkek olarak önce, altınları "efendice" döken *homme généreux, libéral*[51] geliyordu; sonra da *comte, prince*[52] vb. Akıl, onur, huy kavramları kendilerine özgüydü, değişikti.

Bir erkek için en büyük çirkinlik tutumluluktu, ağırbaşlılıktı, düzendi. Eli sıkı bir erkek bir canavardı onların gözünde.

Rayski, Petersburg'un "altın gençleri" arasında önce genç bir subay, sonra genç bir bürokrat olarak dönüp durmuş, bu güzelliğe tapınmanın karşılığını bolca ödemiş, giderken de, uzun süre içinde kalacak bir hüzün ve –olmasalardı eksikliklerini hiç de duymayacağı– bir sürü tecrübe götürmüştü beraberinde.

Boşuna diretiyordu subay kalmakta. Volga da, kıyıları da, evlerinin loş bahçesi de, yamaç da, koru da hep hayalindeydiler. Kâh Vasyukov'un yabani bir ışıkla parlayan gözlerini, öfkeli yüzünü görüyordu, kâh kemanının sesini duyuyordu.

Sanatın geniş dünyası giriyordu düşlerine: Akademi ya da konservatuvar. Kendisini sanatın bir işçisi olarak görmeyi hayal etmeyi seviyordu.

Loş, tozlu bir atölye vardı hayalinde. Tavana asılı bir lambanın ışıttığı, mermer parçalarıyla, yarım bırakılmış tablolarıyla, mankeniyle bir atölye... kendi de, üzerinde çok güzel bir önlük, saçları uzun, rahat, mutlu bakıyordu yapıtına: Bir baş biçimleniyordu fırçasının altında.

Yeni yeni canlanıyordu bu baş. Gözlerinde yaşam, ateş yoktu. Ama sihirli iki nokta koyacak onlara şimdi, iki üç sert çizgi çeke-

51 (Fr.) Yüce gönüllü, cömert insan.

52 (Fr.) Kont, prens.

cek, canlanıverecek birden baş, konuşmaya başlayacak, içtenlikle bakacak, bir düşünce, duygu, güzellik olacak bakışlarında...

Ziyaretçileri kapıdan başlarını uzatıp ürkek ürkek bakıyorlar, fısıltıyla konuşuyorlar aralarında...

Sonunda sergi açtı işte. Köşeden kendi tablosuna bakıyor Rayski, ama göremiyor onu, kalabalık çünkü önü, onun adı geçiyor söz arasında... Biri oyunbozanlık ediyor, adıyla çağırıyor onu, tablonun önündeki kalabalık dönüyor...

Sıkılıyordu Rayski, uzaklaşıyordu oradan.

Sivil göreve aktarılması için dilekçe vermiş, Ayanov'un yanındaki masaya oturtulmuştu. Ama onun sivil görevde de dikiş tutturamadığını biliyor okur. Onu da bırakmış, akademiye girmişti.

Korkarak gitmişti oraya. Bakınmaya başlamıştı. Herkes sessiz oturuyor, büstlere bakarak resim çiziyordu. O da başlamıştı aynı şeyi yapmaya, ama iki saat sonra büste bakarak resim yapmayı bırakıp eve dönmüştü.

Evde kâh bir sigara yakıyor, kâh ayaklarını kanepenin üzerine uzatıp oturuyor, kitap okuyor ya da hayallere dalıyordu. Sesler dolduruyordu kafasının içini. Kalkıp piyanonun başına oturuyordu... geçiyordu kendinden.

Üç hafta sonra gene gitmişti akademiye: Gene herkes sessizce resim çiziyordu büstlere bakarak.

Orada birkaç arkadaş edinmiş, evine çağırmıştı onları, yaptığı bir resmi göstermişti. Arkadaşları, "Büyük bir yetenek var sizde, resim öğreniminizi nerede yaptınız?" demişlerdi. "Yalnız... şu kol biraz uzun... sonra biraz olmamış... aslına benzemiyor!"

Bu arada küçük bir eğlence düzenlemişlerdi. Rayski'yi de çağırmışlardı. Hep aynı şeylerden söz edilmişti: Renk uyumundan, büstlerden, kollardan, bacaklardan, sanatta "gerçek"ten, akademiden, perspektiften, Düsseldorf'tan, Paris'ten, Roma'dan. Kaç yıldır öğrencilik ettiklerini, çalıştıklarını ya da "çektiklerini" –Rayski ekliyordu bunu– anlatıyorlardı. Yedi, sekiz yıl... korkunç rakamlardı bunlar. Hem hepsi de kocaman adamlardı...

Altı ay uğramamıştı akademiye, sonra gitmişti bir gün, arkadaşları, resim çiziyorlardı gene... büstlere bakarak.

Gidip başka bir sınıfa göz atmıştı: Canlı bir model ayakta duru-

yordu, kalabalık ona bakarak yalnızca bedeninin resmini çiziyordu sessiz.

Bir ay sonra gene gelmişti. Bedene, önündeki resme dalmıştı gene herkes. Aynı sessizlik, aynı gerilmiş dikkat...

Profesörün atölyesine gitmişti, düşlerine giren şeyi görmüştü orada: Tozlu bir oda, tavana asılı bir lamba, tablolar, yüzler, kollar, bacaklar, manken... hepsi vardı.

Yalnız, sanatçının üzerinde güzel bir önlük değil, pis bir palto vardı; saçları uzun değil kısa düz kesilmişti. Yüzünde rahatlık değil iç huzursuzluğu, telaş, yorgunluk vardı. Acı dolu bakışını tablosuna dikmiş, kâh yaklaşıyordu ona, kâh geri çekiliyordu, düşünüyordu...

Sonra gene birden, boğuluyormuş gibi kıpırdamadan duruyor, taş kesiliyordu. Gözleri parlıyordu yalnızca. Bir eli, biraz önce yaptığını çılgın gibi siliyor, ortadan kaldırıyor; yerine sanatçının yeni, hemen o anda yakaladığı, uzun çabaların sonucu bulduğu çizgiyi –onu unutmaktan korkarak– çabuk çabuk koyuyordu.

Umutsuz dönmüştü eve Rayski, çerçeveye bir tuval geçirmiş, tebeşirle resim çizmeye başlamıştı. Üç gün durmadan çizmiş, çizdiklerini silmiş, yeniden çizmiş, sonunda büstleri, resimleri atıp fırçayı almıştı eline.

Üç tuval değiştirmiş; düşüne giren başı, Hektor'un başı ile Andromakhos'un yüzünü ve bir çocuğu ancak dördüncü tuvalde yapabilmişti. Ama kolları yapmamıştı: "Kollar en son iş!" diye geçiriyordu içinden. Giysileri, hemen açıp okuduğu Homeros'un yazdığı gibi –başka kaynak yoktu elinin altında– çizivermişti hiç düşünmeden.

Uzun süre çalışmıştı bu tablonun üzerinde. Hektor ile Andromakhos'un yüzlerinde toplamıştı tüm heyecanını. Ayrıntılarla ilgilenmiyordu. "Başka bir zaman yaparım onları."

Çocuğu da öyle üstünkörü yapmıştı. Zaten, ayrılık sahnesi onsuz inandırıcı olmayacağı için yer vermişti ona tablosunda.

Tablosunu arkadaşlarına göstermek istiyordu. Ama onlar boyaya geçmemişlerdi daha. Yaşlarına başlarına bakmadan, büstlerle çizgi çalışması yapıyorlardı.

Profesöre göstermeye karar vermişti: Burnu büyük bir insan değildi profesör; hoşgörülüydü, çalışmasına hak ettiği değeri vere-

cekti yüzde yüz. Yüreği küt küt vurarak götürmüştü tablosunu, koridorda bırakmıştı.

Tabloyu atölyeye getirmesini söylemişti profesör. Tabloya şöyle bir bakıp, "Neyin nesidir bu?" demişti.

Ama çabuk bir göz daha attıktan sonra, birden kapmıştı tabloyu. Sehpaya koymuş, kaşlarını çatıp dikkatli dikkatli bakmıştı. Hektor'un başını göstermişti.

"Bunu siz mi yaptınız?"

"Evet efendim."

Profesör Andromakhos'u göstermişti.

"Bunu da mı siz yaptınız?"

Bu kez çocuğu göstermişti profesör.

"Ya bunu?"

"Ben yaptım, efendim."

Profesör sert, "Hayır, olamaz, iki ayrı kişi yaptı bu tabloyu," demişti.

Bitişik odanın kapısını açıp seslenmişti:

"İvan İvanoviç!"

Ressam İvan İvanoviç gelmişti.

"Şuraya bak!"

Profesör Hektor'la Andromakhos'un başlarını ve çocuğu gösteriyordu arkadaşına. İvan İvanoviç sessiz, dikkatli incelemeye koyulmuştu tabloyu. Rayski titriyordu heyecandan.

"Ne görüyorsun?" diye sormuştu profesör.

"Ne mi?" demişti öteki. "Bizimkilerden değil bunu yapan. Bu çocuk karalamasına kim eklemiş bu başı?.. Evet, baş... hımmm... ama kulak yerinde değil. Kimdir bu?"

Nerede eğitim gördüğünü sormuştu Rayski'ye profesör. Yeteneği olduğunu onaylamıştı. Ama onun akademiye ancak on kere geldiğini, büst çalışması yapmadığını öğrenince köpürmüş, ağzına geleni sayıp dökmüştü.

"Şuraya bakın. Doğru dürüst tek çizgi yok. Şu bacak ötekinden kısa, Andromakhos'un bir omzu yerinde değil. Hektor doğrulacak olsa Andromakhos ancak beline gelir. Ya şu adalelere baksanıza..."

Gömleğinin kolunu sıyırıp dirseğini, sonra kolunu gösterdi Rayski'ye.

"Resim çizmesini bilmiyorsunuz," demişti. "Üç yıl büst ve anatomi çalışması yapmalısınız... Ya başı, Hektor'un gözleri... Sahi siz mi yaptınız Hektor'un başını?"

"Evet," demişti Rayski.

Omuzlarını kaldırmıştı profesör. İvan İvanoviç de yapmıştı aynı şeyi.

"Hımm!" demişti. "Yeteneğiniz var, belli bu. Resim öğrenimi yapın. Zamanla..."

"Öğrenim yapın, öğrenim yapın, zamanla!.." diye geçirmişti içinden Rayski. Oysa onun istediği çalışmadan, hemen yapmaktı.

Dalgın dönmüştü eve. Birkaç mektup bulmuştu masasının üzerinde, ordudan ayrıldığı için sitem ediyordu ona büyükannesi, vasisi ise senatoya girmesini salık veriyordu. Gerekli yerlere götürüp vermesi için tavsiye mektupları da yollamıştı.

Ama senatoya da girmeyecekti Rayski, akademide büstlerle de çalışmayacaktı. Öte yandan çok okuyor, durmadan şiirler, öyküler yazıyor, dans ediyor, sosyete toplantılarına, tiyatrolara, "Armida"lara gidiyordu. Bu arada üç vals bestelemiş, birkaç kadının portresini yapmıştı. Yaşadığı çılgın günlerden sonra ayılmıştı birden, sanatçılığını anımsayıp akademiye koşmuştu. Orada öğrenciler işlerine dalmış, sessizce resim çiziyorlardı büste bakarak, öteki stüdyoda anatomi çalışması yapıyorlardı...

XIV

Kararlaştırılan akşam Rayski ile Belovodova gene buluştular genç kadının odasında. Tiyatroya gitmek için giyinmişti Belovodova. Akşam yemeğinden sonra babası gelip alacaktı onu. Ama yedi buçuk olmuştu saat, görünürlerde yoktu babası. Rayski, "Ben hep son konuşmamızı düşünüyorum kuzinim, ya siz?" diye başladı.

"Ben, *cousin*... bağışlayın: Hiç düşünmedim. Neden söz etmiştik?.." (Anımsadı birden.) "Ah, evet! Bir şey sormuştunuz bana."

"Siz de bir söz vermiştiniz."

"Neydi?"

"Bir 'aptallığınızı', çocukluğunuzu, sonra da evlilik içi aşkınızı anlatacaktınız..."

"Bu öylesine önemsiz bir şey ki *cousin*, korkarım anlatmaya bile değmez. İstediğiniz evli kadına sorun. Catherine'e bile sorabilirsiniz..."

"Ah hayır kuzinim, herkese olur da, Catherine'e olmaz. Ancak süslenir gezer o... Gezer gene süslenir..."

"Ben ne anlatabilirim size? Nereden başlayacağımı bilmiyorum. Paul, prenses aracılığıyla evlenme önerisinde bulundu, prenses *maman*'a söyledi, *maman* halalarıma; akrabaları çağırdılar, sonra babama açtılar konuyu... Herkesin yaptığı gibi."

Rayski neşeli, "En son babanıza!" dedi. "Peki sizin ne zaman haberiniz oldu bundan?"

"Hemen o akşam kuşkusuz. Sorduğunuz şeye bakın! Umarım, zorla evlendirdiklerini sanmıyorsunuz beni..."

"Yo, hayır kuzinim. Böyle anlatmayın. Yetiştirilişinizden başlayın lütfen. Nerede öğrenim gördünüz? Önce şu 'aptallığınızı' anlatın..."

"Biliyorsunuz... evde yetiştirildim. *Maman* çok sertti, ciddiydi, hiç şaka yapmazdı, hemen hiç gülmezdi, sevgi az gösterirdi. Evde herkes onun sözünü dinlerdi: Dadılar, hizmetçi kızlar, mürebbiyeler hep onun emirlerini yerine getirirlerdi. Babam bile. Çocuk odasına gelmezdi, ama o yanımda kalıyormuş gibi düzenliydi çocuk odası. Ben yedi yaşımdayken –anımsıyorum– bir Alman olan Margaritta bakıyordu bana: Saçlarımı tarıyordu, giydiriyordu beni, sonra Miss Dredson'u uyandırıyorduk, *maman*'ın yanına gidiyorduk. *Maman*, günaydın demeden önce bir süre dikkatli dikkatli bakıyordu yüzüme, üç kez döndürüp her yanımı inceliyordu, ayaklarıma bile bakıyordu. Sonra nasıl reverans yaptığımı görüyordu, ancak o zaman öpüyordu beni alnımdan, gitmeme izin veriyordu. Sabah kahvaltısından sonra dolaşmaya çıkarıyorlardı beni, hava kötüyse kupa arabasıyla çıkıyorduk."

"Yaramazlık ediyor, hoplayıp zıplıyor muydunuz? Anlatın..."

"Kuzu gibiydim: Miss Dredson yanımda yürüyor, ondan üç adım uzaklaşmama izin vermiyordu. Bir gün, bir çocuğun, havaya attığı top yuvarlana yuvarlana ayaklarımın dibine gelmişti. Almıştım topu, koşup çocuğa vermiştim. Miss Dredson *maman*'a

söylemişti, üç gün yasaklamışlardı evden çıkmamı. Ancak belleğim kuvvetli değildir, çok az şey anımsıyorum, ama dans öğretmenimin geldiğini, bana ders verdiğini de anımsıyorum: *Chassé en avant, chassé à gauche, tenez-vous droit, pas de grimaces...*[53] Akşam yemeğinden sonra büyük salonda bir saat top oynamama, ip atlamama izin vardı. Ama aynaların kırılmaması için yavaş olmalıydım, ayaklarımı da yere vurmamalıydım. Yanaklarımın, kulaklarımın kızarmasını istemezdi annem. Bu yüzden çok konuşmam da yasaktı. Ayrıca, söylediklerine göre (gülümsedi Belovodova) resim yaparken, yazarken (dans ederken bile) dilimi gösteriyormuşum... Bu nedenle *pas de grimaces*[54] ötekilerden daha sık işitiliyordu."

Rayski araya girdi:

"*Chassé en avant, chassé à gauche* ile *pas de grimaces*: Evet, eğitim için güzel bir yol bu. Askerlik eğitimi gibi bir şey... Sonra?"

"Sonra Fransız madame Chéry'yi getirdiler, yalnız... nedense kısa bir süre sonra işine son verdiler. Babamın onu nasıl canla başla savunduğunu anımsıyorum, ama *maman* bu konuda bir şey dinlemek istemiyordu..."

Rayski, "Eh," dedi, "çocukluğunuzu yaşamadığınız belli: Durumu az çok açıklıyor bu... Peki ders gösterdiler mi size?"

"Elbette: *Histoire, géographie, calligraphie, l'orthographie*[55] sonra Rusça."

Burada biraz duraladı Sofiya Nikolayevna. Rayski, "Büyük olaya yaklaştığımızdan, onun kahramanının da Rusça öğretmeni olduğundan kuşkum yok," dedi. "Bizim *jeunes premiers*'imizdi[56] bunlar..."

Belovodova gülümseyerek karşılık verdi:

"Evet... bildiniz! Derslerin hepsini aynı derecede, yani kötü öğreniyordum. Tarihten bildiğim yalnızca 1812 yılıydı. Onu da, *mon oncle, prince Serge*[57] o sıralar orduda görev yaptığı, savaşa katıldığı, başından geçenleri sık sık anlattığı için biliyordum; sonra II. Kate-

53 (Fr.) Önce, sola, daha dik durun, yüzünüzü buruşturmayın...

54 (Fr.) Yüzünüzü buruşturmayın.

55 (Fr.) Tarih, coğrafya, güzel yazı, doğru yazı.

56 (Fr.) Gönül hırsızları.

57 (Fr.) Amcam prens Sergey.

rina'yı, Bay de Querney'i kaçırtan devrimi anımsıyordum. Geri kalan her şey... Yunanlıların, Romalıların yaptıkları bütün o savaşlar, Büyük Friedrich üzerine bazı şeyler karmakarışıktı kafamın içinde. Ama Bay Yelnin'in verdiği Rusça derslerinde hemen her şeyi öğreniyordum."

"Şimdilik her şey iyi gidiyor. Neler yapıyordunuz?"

"Okuyorduk. Çok güzeldi okuması, kitaplar getiriyordu..."

"Nasıl kitaplar?"

"Unuttum..."

"Sonra, kuzinim?"

"Sonra, on altı yaşımdayken ayrı odalar verdiler bana, *ma tante* Anna Vasilyevna'yı da yanıma yerleştirdiler. Miss Dredson ise İngiltere'ye gitmişti. Müzik çalışıyordum, yalnızca Fransız profesör ile Rusça öğretmenim kalmıştı; çünkü o sıralar sosyetede, Rusça'nın hemen hemen Fransızca kadar iyi bilinmesi gerektiğinden söz edilmeye başlanmıştı..."

Rayski, "Bay Yelnin çok... çok... sevimli, yakışıklı ve... *comme il faut*[58] muydu?" diye sordu.

Belovodova hafiften kızardı, "*Qui, il était tout-à-fait bien*,"[59] dedi, "alışmıştım ona..." derse gelmediği zamanlar canım sıkılıyordu, bir keresinde hastalandı, üç hafta gelmedi..."

Rayski kesti sözünü:

"Çok üzüldünüz kuşkusuz... Ağladınız, geceleri uyumadınız, dua ettiniz onun için değil mi? Çok..."

"Çok acıyordum ona... babama, adam yollayıp sağlık durumunu sordurması için yalvardım bile."

"Demek öyle! Ee, babanız ne yaptı?"

"Kendi gitti, *convalescent*[60] buldu, onu akşam yemeğine bize getirdi. *Maman* kızacak oldu önce, babama çıkıştı. Ama Yelnin öylesine kibar, alçakgönüllüydü ki, onu bizim *soirées musicales ve dansantes*'imize[61] kendi davet etti. İyi bir öğrenim görmüştü Yelnin, keman çalıyordu..."

---

58 (Fr.) Terbiyeli.

59 (Fr.) Evet, tam anlamıyla terbiyeliydi.

60 (Fr.) İyileşmiş.

61 (Fr.) Müzik ve dans akşamları.

Rayski sabırsız, "Sonra?" diye sordu.

"Babam onu hastalandığından sonra ilk kez getirdiğinde benzi uçuktu, hiç konuşmuyordu... Gözlerinde bir hüzün vardı... Çok acımaya başlamıştım ona, sofrada da hastalığının ne olduğunu sormuştum... Minnetle, handiyse şefkatle baktı yüzüme... Ama yemekten sonra *maman* bir kenara çekti beni, bu davranışlarımın yakışıksız kaçtığını; bir genç kızın yabancı, genç bir erkeğin, hele hele bir öğretmenin, 'kimin nesi olduğu bilinmeyen bir adamın' sağlığını sormasının çirkin bir şey olduğunu söyledi. Yaptığımdan çok utanmıştım, odama gidip ağladım, bir daha da bir şey sormadım ona..."

Rayski şakacı, "İşe bakın!" dedi. "Olympos'tan aşağı, insanların yanına inmek için bir adım atacak olmuşsunuz, ağzınızın payını vermişler..."

"Sözümü kesmeyin, unuturum sonra... Yelnin benimle birlikte okuyordu, yazdırıyordu beni. Ama *maman* daha çok Fransızca yazmamı istiyordu."

"Hep okuyor muydu Yelnin?"

"Evet, okuyordu, bir de kemanla eşlik ediyordu bana. Değişik bir insandı, kimileyin düşüncelere dalıyor, yarım saat hiç konuşmuyordu. Ona seslendiğimde irkiliyordu, bir tuhaf bakıyordu yüzüme... Bazen sizin baktığınız gibi... ya da o kadar yakınıma oturuyordu ki, korkuyordum. Ancak, hiç de... sıkmıyordu beni... Bu tuhaflıklarına alışmıştım; bir derste elini elimin üstüne koydu: Titremeye başladım. Ama ne yaptığımın farkında değildim. Ben de çekmemiştim elimi. Hatta müzik çalışmasına gelmeyince, devrisi gün çok soğuk karşıladım onu..."

"Bravo! Peki atalarınızdan ne haber?"

"Gülün *cousin*: Gerçekten gülünç bir şeydir bu..."

"Gülmüyorum kuzinim, seviniyorum: Söyleyin, o zaman başka bir türlü yaşıyordunuz, mutluydunuz, neşeliydiniz değil mi?"

"Evet, aptal bir genç kız gibi hoşlanıyordum onun birdenbire ürkmesinden, yüzüme bakmaya korkmasından, bazen da –tersine– uzun uzun bakmasından... kimi zaman yüzü bile bembeyaz kesilirdi. Belki çocukça cilve bile yaptığım oldu ona biraz, can sıkıntısından kuşkusuz... Bazen... çok sıkılıyordu canımız! Ama – görünüşte– çok iyi yürekli, mutsuzdu: Hiç akrabası yoktu. İlgileni-

yordum onunla, yanında neşeleniyordum da, doğrudur. Sonra çok pahalı ödedim bu aptallığımı!.."

"Ah, çabuk anlatın!" dedi Rayski. "Dramı bekliyorum."

"Yaş günümde bir toplantı düzenlemişlerdi bizim evde. Sosyete toplantılarına çıkacak yaşa gelmiştim artık. Beethoven'ın bir sonatını iyice öğrenmiştim. Bu sonatı o da çok severdi, siz de seviyorsunuz..."

"Onu böylesine kusursuz çalmanızın nedeni anlaşılıyor... Sonra, kuzinim, çok ilginç şeyler anlatıyorsunuz!"

"Müziği sevdiğimi herkes biliyordu sosyetede, birinci sınıf bir piyanist olacağımı söylüyorlardı. Önce, Henzelt'i bana öğretmen tutmak istemişti *maman*, ama onu dinledikten sonra vazgeçmişti."

Rayski, "Bilge atalarınız piyanist olmanın yakışıksız olduğunu söylüyorlar!" dedi.

Sofiya sürdürüyordu konuşmasını:

"O akşamı sabırsızlıkla bekliyordum; sonat üzerine çalıştığımdan haberi yoktu Yelnin'in çünkü..."

Ne söyleyeceğini bilemiyormuş gibi durdu Sofiya. Rayski, "Anlıyorum!" dedi.

"Herkes toplanmıştı, şarkılar söyleniyordu, o hâlâ yoktu. *Maman* iki kez sormuştu sonatı çalıp çalmayacağımı. Elimden geldiğince oyalıyordum onu, sonunda emretmişti çalmamı; *j'avais le cœur gros*...[62] oturdum piyanonun başına. Sanırım bembeyazdı yüzüm; ama sonatın daha girişini yeni bitirmiştim ki, aynadan, Yelnin'in arkamda ayakta durduğunu gördüm... Birden kıpkırmızı kesildiğimi söylediler sonra, bunun doğru olmadığını sanıyorum." (Utangaç bir tavırla eklemişti Sofiya.) "Düpedüz sevinçliydim, anlamıştı çünkü sonatı..."

"Kuzinim, kendiniz konuşun, atalarınızı konuşturmayın."

"Sonatı çalıyordum, hem de..."

Yardım etti ona Rayski:

"Coşkunlukla, heyecanla, tutkuyla..."

"Sanırım öyle. Çünkü herkes önce sessizce dinledi beni, *'charmant, bravo'*[63] gibi tatsız övgüler duyulmuyordu kimseden. So-

62 (Fr.) Yüreğimin üzerinde bir ağırlık vardı.

63 (Fr.) Çok güzel, bravo.

natı bitirdiğimde herkes bir ağızdan bağırmaya başladı, çevremi aldılar... Ama benim ilgilendiğim yoktu bununla, beni kutlayanları duymuyordum: Bitirince ona döndüm... Elini uzattı bana, ben de..."

Sofiya mahcup, sustu.

"Koştunuz ona doğru..."

"Evet, koştum! Hayır, ben de elimi uzattım ona, o da... elimi sıktı! Sanırım ikimizin de kıpkırmızıydı yüzü..."

"Hepsi bu kadar mı?"

"Hemen toparlandım, kutlamalara, övgülere karşılık vermeye başladım, *maman*'ın yanına gitmek istedim, ama yüzüne bakınca... dehşete kapıldım... Halalarımın yanına yürüdüm, ikisi de bir şeyler mırıldanıp uzaklaştılar... Yelnin köşeden izliyordu beni. Bakışlarında öyle bir anlam vardı ki, dayanamayıp öteki odaya kaçtım. Konuklar dağıldıktan sonra, iyi geceler dilemeden odasına çekilmişti *maman*. Bana iyi geceler derken başını salladı Nadejda Vasilyevna. Anna Vasilyevna'nın ise gözleri yaşlıydı..."

Rayski, "Delilik çeşit çeşittir," dedi, "bunlar da kibarlık delisi... Ee, devrisi sabah ne oldu?"

Göğüs geçirdikten sonra sürdürdüğü konuşmasını Sofiya:

"Devrisi sabah *maman*'ın yanına çağrılmamı bekliyordum, ama uzun süre çağırmadılar beni. Sonunda *ma tante* Nadejda Vasilyevna geldi, *maman*'ın yanına girmemi söyledi soğuk. Yüreğim duracakmış gibi çarpıyordu; *maman*'ın odasında kim, ne olduğunu ilk anda görmemiştim bile. Karanlıktı içerisi, perdeler inikti, *maman* bitkin gözüküyordu; yanında halam, *mon oncle prince* Serge ve babam vardı..."

"Yani bütün yükler oradaydı."

"Babam şöminenin yanında ayakta duruyor, ısınıyordu. Ona baktım, bana sevgiyle baktığını sezinler gibi oldum. Rahatlar gibi oldum birden. Ama bana bakmamaya çalışıyordu: *Maman*'dan korkuyordu zavallı, bana acıdığının da farkındaydım. Dudaklarını çiğniyordu. Heyecanlı olduğu zamanlar çiğner dudaklarını, biliyorsunuz."

"Peki ya ötekiler?"

"*Maman*, gayet sakin, 'İzninizle sorabilir miyim, nesiniz siz, kimsiniz?' diye başladı. Anlaşılmaz bir mırıltı gibi çıktı sesim: 'Si-

zin kızınız.' 'Hiç de benzemiyorsunuz. Ne biçim davranışlarınız var öyle?' Susuyordum: Verecek bir yanıt yoktu..."

Rayski, "Tanrım!" dedi. "Bir yanıt yokmuş!"

"*Maman* söyleniyordu: 'Dün akşam oynadığınız sahne neydi söyler misiniz? Komedi mi, dram mı? Kimin eseriydi, sizin mi, yoksa şu öğretmenin mi?' Çok fenaydım, güçlükle mırıldandım: '*Maman*, sahne falan oynamadım ben, bilmeyerek oldu...' – 'Böylesi daha kötü,' dedi, '*il y a donc du sentiment là dedans.*'[64] (Babama döndü.) 'Duyun kızınızın dediğini... nasıl, hoşunuza gitti mi bu itiraf?..' Zavallı babam şaşkın bir durumdaydı, benimkinden de acıklıydı durumu, başı önünde, yere bakıyordu. Yalnız onun bana kızgın olmadığını biliyordum, ölmek istiyordum utancımdan... *Maman* 'Öğretmeninizin kim olduğunu biliyor musunuz?' dedi 'Prens Serge öğrenmiş her şeyi: Bir hekimin oğlu, ona buna ders veriyor, Rus tüccarlarının Fransızca mektuplarını para karşılığında yazıyor, bununla geçiniyor...' *Ma tante* karıştı söze: 'Ne rezalet!' Daha fazla dinleyemedim, fenalaşmışım. Kendime geldiğimde iki halam yanımda oturuyordu. Babam da elinde ispirto şişesi, ayaktaydı. *Maman* yoktu. İki hafta görmedim onu. Sonra, görüştüğümüzde ağladım, özür diledim. *Maman* bu olayın onu ne denli şaşırttığını, az kaldı düşüp bayılacağını anlattı. Kuzini Nelyubova'nın gözünden kaçmamış olay, gidip Mihaylovlara anlatmış her şeyi, Mihaylovlar da benimle yeterince ilgilenmemekle suçlamışlar *maman*'ı. Kimin nesi olduğu bilinmeyen adamları eve aldığı için sitem etmişler ona. 'Beni ne durumlara düşürdüğünü görüyorsun işte!' diye bitirdi sözünü. Beni bağışlaması, bu aptallığımı unutması için yalvardım, bir daha böyle şeylerin olmayacağına söz verdim."

Rayski kahkahayla gülmeye başladı.

"Ben de kim bilir nasıl bir dramla karşılaşacağım diye merakla bekliyordum!" dedi. "Tutup on altı yaşında bir kızın öyküsünü anlattınız! Umarım, kuzinim, sizin de bir kızınız olunca başka türlü davranırsınız ona..."

"Nasıl yani?" dedi Sofiya. "Öğretmene mi veririm onu? Böyle bir şeyin olabileceğini siz de düşünmüyorsunuzdur kuşkusuz."

"Dürüst bir insansa, iyi bir terbiye almışsa neden olmasın?.."

64 (Fr.) Demek duygu karışmış bu işe.

"Yelnin'in dürüst olup olmadığını kimse bilmiyordu. Tersine, kötü niyetleri olduğunu söylüyorlardı *ma tante* ile *maman*; sırf... gururuna düşkünlüğünden başımı döndürmek istiyormuş, çünkü ciddi niyet besleyecek durumu yokmuş..."

Heyecanla itiraz etti Rayski:

"Hayır! Aldatmışlar sizi. Sizlerin o züppeleriniz, kuzenleriniz, *prince* Pierreleriniz, *comte* Serge'leriniz baş döndürmek istediklerinde kızarmazlar, yüzleri bembeyaz olmaz... Kötü niyetli olanlar onlardır işte! Ama Yelnin'in hiçbir niyeti yoktu, –sözlerinizden anladığım kadarıyla– gerçekten sevmişti sizi. Oysa bunlar," (dönmeden arkasını, portreleri göstermişti Rayski) "*par convenance*[65] evlenirler sizlerle, sonra da bir dansözle ilişki kurarlar..."

Sofiya ciddi, handiyse korkulu, "*Cousin*!" dedi.

"Evet kuzinim, kendiniz de biliyorsunuz bunun böyle olduğunu..."

"Ne yapabilirdim? *Maman*'a Bay Yelnin ile evleneceğimi mi söylemeliydim?.."

"Evet. Bayılmanızın nedeni başka olmalıydı: Kalbinizin sesini dinleyecek kadar yüreklilik göstermeliydiniz... Sonra evden kaçmalı, onun karısı olmalıydınız. 'Mektup yazıyor, ders veriyor, para alıyor, bununla geçiniyor!' Gerçekten büyük bir rezalet bu! Ama onlar," (gene portreleri gösterdi) "bir şey yapmadan aldılar hep, başkalarının sırtından geçindiler, kanını emdiler. Ne büyüklük!.. Yelnin ne oldu sonra?"

Sofiya ilgisiz, "Bilmiyorum," dedi, "işine son verdiler, bir daha görmedim onu."

"İçiniz de rahat?"

"Rahat..."

"Gerçek yaşam çıkmış karşınıza, gerçek mutluluk... İstememişsiniz, kovmuşsunuz onu! Ne için, ne yüzden?"

"Ama biliyorsunuz *cousin*, evlendim sonra, yaşadım o mutluluğu..."

Sofiya'nın kocasının portresine bakarak, "Onunla mı?" diye sordu Rayski.

Sofiya da, kocasının portresine bakarak sevgiyle, "Onunla!" dedi.

65 (Fr.) Âdet yerini bulsun diye.

"Nasıl evlendiniz?"

"Çok basit. Yurtdışından yeni dönmüştü, gidip geliyordu bize. Paris'te nelerin olup bittiğini anlatıyor; kraliçelerden, prenseslerden söz ediyor, bazı akşamlar yemeğe kalıyordu. Prenses aracılığıyla evlenme önerisinde bulundu..."

"Peki, söz kesildikten sonra ilk kez yalnız kaldığınızda ne yaptı?.."

Sofiya şaşkınlık dolu bir gülümsemeyle, "Hiç!" dedi.

"Kuşkusuz... sizinle niçin evlenmek istediğini söylemiştir, neyinizin onu çektiğini... dünyada sizden güzel, sizden çekici bir kızın olmadığını..."

Rayski'nin tümcesini tamamladı Sofiya:

"Beni övmeyi günlerce sürdürebileceğini, ama romantik olmaktan korktuğunu da!"

"Sonra?"

"Sonra oyun masasına oturdu, ben de giyinmeye gittim. O akşam tiyatroda bizim locadaydı, devrisi gün de nişanlı olduğumuz duyuruldu sosyeteye."

"Gerçekten çok basitmiş!" dedi Rayski. "Ee, sonra, düğünden sonra?.."

"Yurtdışına gittik."

"Ya! Sonunda sosyeteye de, akrabalara da boş verip İtalya'ya, İsviçre'ye, Ren'e bir yere, bir köşeye kaçtınız demek. Orada da kalbiniz doldu..."

"Hayır, *cousin*, hayır, Paris'e gittik. Görev vermişlerdi kocama. Orada saraya takdim etti beni."

Rayski yüksek sesle, "Tanrım!" dedi. "Bir bu eksikti!"

"Çok mutluydum."

Belovodova'nın gülüşü de bakışı da, geçmişini anımsamanın ona haz verdiğini gösteriyordu.

"Evet *cousin*," diye ekledi, "Tülyeri'de baloya ilk kez gittiğimde; kralın, kraliçenin, prenslerin bulunduğu kalabalığa girdiğimde..."

"Herkesin ağzı açık mı kaldı?" dedi Rayski.

Evet, anlamına başını salladı Sofiya. Sonra, o güzel geçmişi bir daha yaşamayacağına üzülüyormuş gibi çekti içini.

"Paris'te sosyeteden konuklarımız oldu. Sonra kaplıcalara git-

tik. Oralarda şölenler, balolar düzenledi kocam. Zamanın gazeteleri yazdılar..."

"Mutluydunuz da değil mi?"

"Evet, mutluydum. Paul'ün yüzünde bir hoşnutsuzluk görmedim hiçbir zaman, bir sözcük de duymadım ağzından..."

"Nasıl bir sözcük? Sevgi, duygululuk dolu mu? Heyecanlandığını mı görmediniz hiç?"

Sofiya dalgın, iki yana salladı başını.

"İsteklerimi, hatta kaprislerimi reddettiğini duymadım," dedi.

"Kaprisleriniz oldu mu ki?"

"Evet. Viyana'da altı ay öncesinden yer ayırtmıştı bir otelde, gidince beğenmedim oteli, ve..."

"Kocanız da başka bir otelde yer tuttu. Ne kibar bir koca."

Sofiya, "Ne ilgi, ne *égard*,[66] her sözüme ne büyük bir önem veriş!.." dedi.

"Daha neler!.. Pahotin ailesinden geliyorsunuz, şaka mı?"

Sofiya kararlı, "Evet," dedi, "mutluydum. Bir daha öyle mutlu olamam!"

"Tanrı'ya şükür ki olamazsınız. Hem dilerim olamazsınız... Bir kanarya da kafeste mutludur, öter bile orada. Ama kanarya mutluluğudur onunki, insan mutluluğu değil... Hayır kuzinim, ruh özgürlüğünüz de, akıl özgürlüğünüz de, yürek özgürlüğünüz de düzenli bir çabayla ustaca öldürülmüştür sizin! Sosyete sarayında güzel bir kölesiniz. Bilgisizliğiniz içinde solup gidiyorsunuz..."

"Bu bilgisizliğimi sizin o tehlikeli bilgeliğinizle değiştirmek niyetinde de değilim."

Rayski sözünü kesti Sofiya'nın:

"Evet, kafeste uzun süre kalmış bir kanarya da, kafesin kapısını açtıklarında uçup gitmez, korku içinde siner bir köşeye. Bu uykudan uyanın artık kuzinim. Şu Catherinelerinizi, Basilelerinizi, bütün şu gezilerinizi bırakın... Bambaşka bir yaşamı tanıyacaksınız o zaman. Yüreğiniz özgürlük istediği zaman kuzininizin ne diyeceğini umursamayın.."

"Ama sizin, *cousin*'imin ne diyeceğini umursayayım, değil mi?"

66 (Fr.) Saygı.

"Evet. Kuzeniniz Rayski'yi anımsayın. Tutkular dünyasına doğru, hiç bilmediğiniz o yana korkusuzca gidin..."

İtiraz etti Sofiya:

"Ama niçin ille de tutkular? Tutkularda mutluluk mu var sanki?.."

Rayski heyecanlı, "Doğada bora niçin vardır?.." dedi. "Yaşamın borası da tutkudur... Oh, bu güçlü borayı içinde duyabilmek ne hoş bir şeydir!"

Sonra düşünceye daldı. Sofiya, "Görüyorsunuz ya *cousin*," dedi, "sizden başka herkes tutkulardan kaçmamı söylüyor. Sizse, sonra ömür boyu pişmanlık duymam için tutkuların koynuna itmeye çalışıyorsunuz beni..."

"Hayır, pişmanlığa götürmez insanı tutku. Havayı temizler, yaşamın çürük kokularını, önyargıları kovar, gerçek yaşamı tattırır kişiye... Düşmezsiniz siz kuzinim, aşırı derecede temizsiniz çünkü. Kötü olamazsınız. Tutku bozamaz sizi, yüceltir ancak. İyilik, kötülük kavramlarını kazanırsınız, mutluluğu tadarsınız, sonra da ömür boyu sürecek düşüncelere dalarsınız. Ama şimdiki gibi güzel, uykulu olmaz dalgınlığınız. İç huzurunuzda bir yürek çarpacak, bir mutluluk bilinci olacak. Yüz kat güzel olacaksınız şimdikinden. İnce, hüzünlü olacaksınız, kendi yüreğinizin derinlikleri açılacak karşınızda. İşte o zaman bütün dünya diz çökecek önünüzde, benim çöktüğüm gibi..."

Gerçekten diz çöküyordu Rayski, ama Sofiya dehşete kapılmış gibi bir hareket yapınca durdu.

"Sizi sonra –belki de acıyla yıkılmış, ama mutlulukla, yaşam deneyimiyle dopdolu– gördüğümde boşa yaşamadığınızı söyleyeceksiniz bana, yaşamı bilmediğinizi söyleyerek kendinizi temize çıkarmaya çalışmayacaksınız. İşte o zaman bakacaksınız oraya, sokağa, köle köylülerinizin ne yaptıklarını öğrenmek isteyeceksiniz. Onları doyurmak, okutmak, hastalıklarını iyi etmek isteyeceksiniz..."

Sofiya dalgın dinliyordu. Yüzünden kuşkular, gölgeler, anılar gelip geçiyordu.

"Her erkek, kocanız Belovodov gibi değildir," diye sürdürdü konuşmasını Rayski. "Dostunuz korkmayacaktır yüreğinin, dilinin dizginlerini koyvermeye. Yüreğinizin çarpışını bir kez duyduktan;

ücra, küçük bir köyde sessizliğin, yapayalnızlığın içinde yaşadıktan sonra, şimdi çevrenize saçtığınız bu ışık dehşet verecektir size. O küçük köyün yanında Paris de, Viyana da soluklaşacaktır. *Prince* Pierre, *comte* Serge, halalarınız, bütün bu kalın perdeler... uzak olacak size. Portreleri kaldırıp atacaksınız... Mutluluğunuzu engellemekten başka bir şeye yaradıkları yok çünkü. Daşa ile Paşa'dan da, resmi giysili kapıcıdan da, bütün o araba gezilerinden de nefret edeceksiniz. Tiksineceksiniz bütün bunlardan. İçinde bulunduğunuz durumdan boğulacak gibi olacaksınız. Size yaşamayı öğretecek olan seveceğiniz kişi yanınızda yokken sıkıcı bulacaksınız burayı. O geldiğinde şaşıracaksınız, sesini duyunca ürpereceksiniz, yüzünüz kızaracak, sonra bembeyaz kesilecek. O gidince bu kez sızlayacak yüreğiniz, onun peşinden koşmak isteyeceksiniz, sabırsızlık içinde yarını, öbür günü beklemeye başlayacaksınız... Akşam yemeği yemeyeceksiniz, uyuyamayacaksınız. Şurada, şu koltukta uykusuz, huzursuz oturacaksınız bütün gece. Ama onu yarın göreceksiniz, içinizde küçücük de olsa bir görmek umudu varsa şu çiçekten bile taze olacaksınız, mutlu olacaksınız, aydınlık bakışınız onu da mutlu edecek... Yalnızca o olmayacak mutlu, sizi o güzellik ışınları içinde gören bir yabancı da duyacak aynı mutluluğu...."

Sofiya çevresine bakınarak, "Babam duymayacak mı yani?" dedi.

Sonra alçak sesle ekledi:

"Bu söylediğiniz olacak şey değil!"

"Neden?" diye sordu Rayski.

Hayal gücü çalışmaya başlamıştı: Sofiya'nın seveceği erkeğin yerinde hayal ediyordu kendini. Kâh korkusuzca bakıyordu yüzüne, kâh hayalinde diz çöküyordu önünde, heyecandan titriyordu, yüzü donuklaşıyordu. Sofiya iki kez başını kaldırıp bakmıştı ona, sonra korkmuştu ya da bakmak istememişti. Rayski, "Neden, olacak şey değil?" diye yineledi.

"Biliyorsunuz... bir kanaryayım ben!"

"Oh! O zaman düşecek bu kalın perdeler, uçup gideceksiniz kafesten. Halalarınızdan da, şu soluk baylardan bayanlardan da nefret edeceksiniz, şu portreye ise," (Sofiya'nın kocasını göstermişti) "düşmanca bakacaksınız."

Sofiya sitemli, susturdu Rayski'yi:

"Oh *cousin*!.."

"Evet kuzinim, şimdiye dek yaşadığınız, şimdi de yaşamakta olduğunuz her dakikayı boşa gitmiş, kaybolmuş sayacaksınız... Bu parlak, yüce görünümünüz gidecek, düşünmeye başlayacaksınız, şu kabuk gibi giysiyi sırtınıza geçirmeyi unutacaksınız... Kalın bileziğiniz sıkacak sizi, çıkarıp atacaksınız onu. Boynunuzdaki haç da şimdiki gibi düzgün, kıpırtısız durmayacak. Atalarınızı, halalarınızı yendikten, Rubicon'u geçtikten[67] sonra başlayacak sizin için yaşam... günleri, geceleri görmeye başlayacaksınız...

Rayski gidip Sofiya'nın yanına oturdu. Düşüncelere dalmış Sofiya fark etmemişti bunu.

"Göreceksiniz," diye fısıldadı Rayski, "yalnızca haz duyacaksınız, hayallerinizi bir an ayırmayacaksınız sevdiğiniz erkekten, yüreğinizin heyecanını dindiremeyeceksiniz, mucizeler göreceksiniz hep, şimdiye dek hiç görmediğiniz mucizeler..."

Sofiya'nın elini tuttu Rayski. Genç kadın ürperdi.

"Evde yalnızken mutluluktan ağlamaya başlayacaksınız birden. Görmediğiniz biri dolaşacak çevrenizde, size bakacak... O anda, sevdiğiniz erkek çıkagelirse, bir sevinç çığlığı atacaksınız, fırlayacaksınız yerinizden ve... ve... koşacaksınız ona..."

İkisi birden ayağa kalktılar ansızın. Rayski, Sofiya'nın eli avucunda, "Her şeyi... her şeyinizi vereceksiniz ona..." diye fısıldadı.

Sofiya elini sabırsızlıkla, handiyse can sıkıntısıyla çekip heyecanlı, "*Assez, cousin, assez*!"[68] dedi.

Rayski fısıltıyla konuşuyordu:

"Verebileceğiniz başka bir şeyiniz yok diye, daha çok şeyler veremiyorsunuz diye üzüleceksiniz! Sokağa gideceksiniz, karanlık geceye, yalnız, bir başınıza... eğer..."

Sofiya kapıya bakarak, "*Mon Dieu, mon Dieu*"[69] dedi. "Neler söylüyorsunuz?.. Bunun olanaksızlığını biliyorsunuz!"

"Her şeyin vardır olanağı," diye fısıldadı Rayski, "önünde yere

67 Eski Galya ile İtalya sınırında bir dere. MÖ 49 yılında Sezar, Senato'nun buyruğunu dinlemeyip bu dereyi geçmiş, büyük bir başarı sağlamış, Roma'yı bile almıştır. O günden bu yana, dönüşü olmayan kararlı bir davranış için "Rubicon'u geçmek" deyimi kullanılır – ç.n.

68 (Fr.) Yeter, kuzinim, yeter!

69 (Fr.) Tanrım, Tanrım!

diz çökeceksiniz, dudaklarınızı tutkuyla bastıracaksınız ellerine, hazdan ağlayacaksınız..."

Sofiya koltuğa oturdu, başını geri attı, derin bir soluk aldı.

"*Je vous demande une grâce, cousin*!"[70]

Rayski heyecanlı, "İsteyin, emredin!" dedi.

"*Laissez-moi.*"[71]

Rayski kapıya gitti, dönüp baktı, Sofiya hareketsiz oturuyordu. Yüzünde, Rayski'nin gitmesini bekliyormuş gibi bir sabırsızlık anlatımı vardı yalnızca. Rayski çıkınca sürahiden bardağa su koydu, ağır ağır içti, sonra uşağa arabanın beklememesini söyledi. Gene koltuğa oturdu, düşüncelere daldı...

Birkaç dakika sonra ayak sesi duyuldu. Kapının perdesi açıldı. Sofiya ürperdi, çabucak baktı kendine aynada, kalktı. Babasıydı gelen. Yanında esmer, yüzünde dalgın bir anlatım olan orta yaşlı, uzun boylu bir bey vardı. Rus'a benzemiyordu hiç. Babası tanıttı onu Sofiya'ya:

"*Kont Milari, ma chère amie, grand musicien et le plus amimable garçon du monde.*[72] İki hafta oluyor buraya geleli. Bağışla beni hayatım, konta gitmiştim: Tiyatroya bırakmadı beni."

"Arabayı bekletmemelerini söyledim babacığım. Benim canım da gitmek istemiyor."

Sofiya konuğa döndü, oturmasını söyledi, kibarca. Müzikten söz etmeye başladılar; Nikolay Vasilyeviç ise dudaklarını bir süre çiğnedikten sonra salona geçti.

XV

Rayski sarhoş gibi döndü eve. Yolu da, sokakları da, yanından geçen yayaları da, arabaları da anımsamıyordu pek. Yol boyunca hep aynı şeyi görmüştü: Sofiya'yı... kadifeden, dantellerden bir çerçevede, ipekler, pırlantalar içinde Sofiya'yı. Ama eski sakin, duyguların erişemediği Sofiya değildi bu artık...

---

70 (Fr.) Sizden bir ricam var kuzenim...

71 (Fr.) Yalnız bırakın beni!

72 (Fr.) Yavrucuğum, büyük bir müzisyen, çok sevimli bir gençtir.

Onun yüzünde yaşamın ilk, ürkek ışınlarını görmeyi başarmıştı. Sabırsızlığın bir anda görünüp kaybolan ışıltılarını, sonra endişeler, korku görmüştü. Onda bir heyecan, belki de bilinçsiz bir aşk açlığı yaratmayı başarmıştı sonunda...

Kuşkular, sorular, boşa harcanmış geçmişine acıma duygusu bile yaratmıştı içinde belki. Kısacası, heyecanlandırmıştı onu. Gelecekte tutku, dram, heykelin bir kadına dönüşümünü görüyordu Rayski.

Kendiyle, çabaları sonucu kazandığı küçük başarısıyla kıvanç duyuyordu şimdi: Görünüşe bakılırsa Sofiya'nın gözünde ataları, üzerinde durdukları yüksek kaideden inmişlerdi.

"İki üç akşam daha olsa yetecek," diye geçiriyordu içinden Rayski. "Perdesinin ucunu biraz daha kaldırdım mı ışıklı uzaklara bakacaktır. Yaşamı, mutluluğu anlayacaktır birden. Sonra bakışı bir gün şaşkınlıkla duracaktır birisinin üzerinde, sonra yere inecektir. Bakışını kaldırıp, gözlerini açıp bir daha bakacaktır, donup kalacaktır, işte o anda değişecek, bir kadın olacak..."

Rayski kıskanç, "Peki ama bu 'birisi' kim olacak?" diye sordu kendi kendine. "Onda duygu bilincini ilk kez uyandıran erkek mi acaba? Onun yüreğine duygunun kendini atmak hakkı da o erkeğin değil midir?"

Aynaya baktı, düşündü bir süre, sonra gidip pencereyi açtı, temiz havayı çekti ciğerlerine. Bir viyolonsel sesi geldi kulağına. Tam karşıdaki pencereye bakarak canı sıkkın, "Ah, gene gıcırdatıp duruyor şunu!" diye söylendi.

Pencereyi çarparak kapatırken ekledi:

"Hep aynı şey üstelik!"

Sesler –derinden de olsa– geliyorlardı ona kadar hâlâ. Her sabah, her akşam karşı pencerede, viyolonselin üzerine eğilmiş bir adam görüyordu. Aynı yarım pasajları haftalarca elli kez, yüz kez dinliyordu... Aylardır böyle sürüp gidiyordu bu.

"Eşek!" diye söylendi.

Kanepeye uzandı. Uyumak istiyordu, ama bu sesleri duymamak için kulağını yastığa ne denli bastırdıysa da, uyuyamadı.

"Amma da gıcırdattı! Su katılmamış bir eşek bu adam!"

Kalkıp piyanonun başına oturdu, viyolonselin sesini bastırmak

için gürültülü parçalar çalmaya başladı. Sonra neşeli bir trile döndü, can sıkıcı gıcırtıyı duymamak için birkaç operadan ezgiler çaldı, bir fantezide güçlükle unuttu her şeyi.

Karşısında Sofiya vardı: Parmaklarını tuşlarda dolaştırırken onu tutkularla kendine gelmiş, acı çekerken, severken görüyordu. "Kimi?" sorusuna varır varmaz duyduğu sesler birden kesildi sanki. Kalkıp pencereyi açtı. Şaşırmış, "Hâlâ çalıyor!" diye söylendi.

Tam gene çarparak kapayacaktı pencereyi, birden durdu, olduğu yerde donup kaldı.

Değişmişti sesler. Gıcırtı da değildi şimdi duyduğu, güç parçaların yinelenmesi de. Güçlü bir el yüreğinin sinirleri üzerinde dolaştırıyordu sanki yayı: Sesler büyük bir uysallıkla ağlıyorlar, kahkahalarla gülüyorlar, dinleyiciyi denizin dalgaları gibi kucaklıyor, dipsiz bir uçuruma atıyor, birden yükseklere fırlatıyor, havada dolaştırıyorlardı.

Bambaşka dünyalar açılıyordu önünde, hayaller gelip geçiyorlardı, masal ülkeleri görünüyordu. Rayski'nin gözleri de, kulakları da alabildiğine açılmıştı. Üzerinde yalnız bir yelek olan bir adam görüyordu, o kadar; kandil ıslak alnını ışıtıyordu, gözleri görünmüyordu. Boris, Vasyukov'a baktığı gibi bakıyordu ona.

Çevreye yayılan bu ses dalgalarını handiyse bir dehşet ürpertisiyle dinlerken "A! Nedir bu böyle?" diye geçiriyordu içinden.

"Nedir bu böyle?" diye yineledi. "Nereden aldı adam bu sesleri? Kim verdi ona? Aylarca, yıllarca sürdürdüğü eşek direnci mi? Büstlere bakarak yıllarca resim çizmek, telleri gıcırdatmak! Oysa, tablodaki bir insana can veren, yaşam veren esrarlı bir noktacık ya da birkaç çizgi... seslere tutkuyu veren ise parmağın sinirli bir titreşimi! Bende bu noktacık da var, sinirli titreşim de." (Göğsüne vurdu Rayski.) "Bütün bu şimşekler çakıyor içimde. Ama başka birinin göğsüne geçirmekte güçsüz kalıyorum onları. Dinleyicimin, seyircimin kanında tutuşturamıyorum içimdeki ateşi! Bu kutsal ateş seslere geçmiyor bende, istediğim gibi yer almıyor tablolarımda! Bir şiirimde, romanımda kişiler niçin bir bütün oluşturmuyorlar?"

Gene dinlemeye başladı Rayski. Kıpırdamadan dinliyordu. Ne yayın sesi vardı, ne tellerin. Viyolonsel yoktu, adamın göğsünden çıkıyordu sanki bu özgür, etkili sesler.

Rayski'nin gözleri yaşardı, yavaşça kapadı pencereyi.

Onun –Rayski'nin– da direnci vardı aslında! Ne çok uğraşmıştı kuzinini yola getirmek için. Onun içinde bir ateş yakmak, yaşam isteği, tutku uyandırmak için ne çok zorlamıştı zekâsını, hayal gücünü; çok uğraşmıştı... O böyle yerlere harcamıştı gücünü...

Bir ses vızıldıyordu kulağında: "Sanatı yaşama değil, yaşamı sanata sok!.. Sanatı koru, gücünü koru!"

Sehpanın yanına gitti. Yeşil ipek örtüyü kaldırdı. Sofiya'nın resmi vardı sehpada. Onun gözleri, onun omuzları, onun durgunluğu.

"Artık böyle değil o, değişti!" diye mırıldandı. "Yaşam belirtileri var onda şimdi, görüyorum bu belirtileri: İşte... Gözlerimin önündeler, nasıl yakalamalı onları?.."

Fırçayı, paleti aldı, gözleri boyadı biraz, dudakların birkaç çizgisini değiştirdi... Sonra göğüs geçirerek bıraktı fırçayı, geri çekildi. Tabloda giysi, şu danteller, kadifeler gelişigüzel serpiştirilmişti. En çok kollar uzaktı doğal olmaktan. İçerisi karanlıktı üstelik: Karanlıkta değişiyorlardı renkler.

Tozlu birkaç tabloyu daha inceledi. Hepsi yarım bırakılmıştı. Sonra sobanın yanına gitti. Birkaç tablonun yerini değiştirdi. Tabloların yerini değiştirirken bazılarına –bu arada Hektor'un başına da– durup bakmıştı.

Sonunda sarışın, genç bir kızın, aceleye gelmişe benzeyen, üzerinde hemen hiç çalışılmamış küçük, yağlıboya portresini aldı, sehpaya koydu. Dirseklerini masaya dayayıp parmaklarını saçlarının arasına soktu. Kıpırdamadan durdu, derin bir hüzün dolu bakışını sarışın kızın başına dikti.

Uzun süre öyle kaldı dalgın, sonra ayıldı, gidip yazı masasına oturdu, karalamalarını karıştırmaya başladı. Bazılarının üzerinde duruyor, başını sallıyor, yırtıp masanın altındaki çöp sepetine atıyordu. Ötekileri bir yana ayırıyordu.

Deste deste edebiyat denemelerinin, şiirlerin, düz yazıların arasında, üzerinde "Nataşa" yazılı bir defter buldu.

Rayski'nin yeni yetiştiği, yaşamla yavaş yavaş tanışmaya başladığı, sevdiği sevildiği o eski günlerin bir olayı anlatılmıştı bu defterde. Bir zamanlar onun benliğini saran, onu yaşatan duygunun etkisi altında yazmıştı olayı. Bunu yaparken belki, bu sayfaları o za-

manki kız arkadaşının anısına armağan etmek ya da gençlik aşkının anısını, notlarını yaşlılık yılları için kendine saklamak gibi romantik bir amacı vardı. Belki de, Ayanov'a sözünü ettiği roman yazmak düşüncesi daha o zamanlar dolaşıyordu kafasının içinde. Duygulu bir öykü için kendi yaşamından bu olay çekici görünmüştü ona...

Burada kendinden üçüncü bir kişi olarak söz ediyordu Rayski. Anlatışı pek yüzeyde kalmıştı. Seven, ince, duygulu bir kızın kişiliği kesin çizgilerle verilmemişti. Rayski daha sonraları romanı üzerine düşünürken bu öyküyü işlemeyi, romanına bir bölüm olarak eklemeyi düşlüyordu.

Alçak sesle okumaya başladı defteri:

> ...Artistler kulübünde verilen akşam yemeğinden eve dönünce masasının üzerinde bir not buldu genç adam. Şöyle yazıyordu notta: "*Sevgili Boris, hemen bana gel: Ölüyorum!..* Senin Nataşan."
>
> "Tanrım! Nataşa!" diye bir çığlık attı Boris.
>
> Koşarak indi merdiveni, sokağa fırladı, atları dörtnala sürdürerek Znamenye'ye geldi faytonla. Bir ara sokakta atladı faytondan, koşarak bir eve girdi, üçüncü kata çıktı. İki hafta oluyordu buraya gelmeyeli, bir sonsuzluktu iki hafta! Neyi vardı acaba Nataşa'nın? Soluk almak için kapının önünde durdu, heyecandan bir tutuyordu çıngırağın ipini, bir bırakıyordu. Sonunda asıldı ipe, içeri girdi.
>
> Dairenin sahibesi olan orta yaşlı bir memur karısı karşıladı onu. Selamına bir şey söylemeden, başını öne eğerek, sanki sitemli karşılık verdi. Boris'in titrek bir sesle, fısıltıyla sorduğu "Nasıl?" sorusunu yanıtlamadı, yalnızca yana çekilip yol verdi ona, arkasından kapıyı sessizce kapayıp gitti.
>
> Boris parmaklarının ucuna basarak girdi odaya. Nataşa'yı endişeyle arayarak dolaştırdı bakışlarını odanın içinde.
>
> Kuştüyü, maun bir kanepe ile, kanepenin önünde yuvarlak bir masa vardı odada. Masanın üzerinde bir iş kutusu duruyordu. Yanında bitmemiş elişleri vardı.
>
> Köşede bir lamba yanıyordu. Minderleri kuştüyü sandalyeler sıralanmıştı duvarlar boyunca. Pencere içlerinde çiçekleri sol-

muş saksılar ve iki kafes vardı. Kafeslerdeki kanaryalar büzülmüş, uyukluyorlardı.

Paravanaya baktı Boris, kararsız durdu olduğu yerde. Oraya gitmeye korkuyordu.

Güçsüz bir ses duyuldu paravananın arkasından:

"Kim var orada?"

Paravananın arkasına geçti Boris. Burada, karyolada yastıkların arasında, küçük gece lambasının soluk ışığının vurduğu sarışın, genç bir kız –balmumundanmış gibi sapsarı– yatıyordu. Bakışı ateşli, ama kuruydu. Dudakları da sıcak, kuruydu. Boris'i görünce dönmek istedi, canlı bir hareket yaptı, göğsünü tuttu hemen. Cılız, soluk kollarını Boris'e uzatarak sevgi, hüzün, sevinç dolu bir sesle, "Sen misin Boris, sen!" dedi.

Gözlerine inanamıyordu sanki.

Boris koştu, ellerini öptü Nataşa'nın.

"Yataktasın da, bugüne kadar haber vermedin bana!" diye sitem etti.

Nataşa güçsüz eliyle sıkmak istedi Boris'in elini, ama beceremedi, başını yastığa koydu gene. Güçlükle konuşarak, "Şimdi de rahatsız ettiğim için bağışla beni," dedi, "seni görmeyi çok istedim. Bir haftadır yatıyorum, göğsüm ağrıyor..."

Bir soluk aldı Nataşa.

Boris dinlemiyordu onu. Yüzüne, kısa bir zaman önce gülen yüzüne bakıyordu dehşetle. Ne olmuştu ona!

"Neyin var?.." diye sormak istiyordu, ama tutamadı kendini; yüzünü Nataşa'nın başının yanına yastığa koyup hüngür hüngür ağlamaya başladı birden.

Nataşa onun başını sevgiyle okşayarak, "Ne oluyorsun Boris? Ne oluyorsun?" diyordu. (Boris'in bu gözyaşları mutlu etmişlerdi onu.) "Önemli bir şey değil hastalığım, geçeceğini söylüyor doktor..."

Ama hıçkıra hıçkıra ağlıyordu Boris, "geçmeyeceğini" biliyordu...

Ürperdi Nataşa, "Oysa beni avutmaya çalışacağını sanıyordum," dedi. "Tek başıma öyle sıkılıyordu ki canım, öyle korkuyordum ki... Verdiğin kitapların hepsini okudum, işte oradalar, masanın üstünde. Sayfaları karıştırırsan, kurşunkalemle koydu-

ğum birtakım notlar göreceksin. Seninle...benim...aşkımıza...benzer bulduğum her yerin altını çizdim... Oh, yoruldum, konuşamayacağım artık..."

Sustu Nataşa, ateş gibi yanan dudaklarını diliyle ıslatıp, "Biraz su ver bana," dedi, "şurada masanın üstünde!"

Birkaç damla içtikten sonra yastıkta bir yer gösterdi Boris'e. Başını oraya koymasını işaret etti. Elini onun başına koydu. Boris gizli gizli siliyordu gözyaşlarını.

Nataşa güçsüz, "Burada sıkılıyor canın," diye başladı, "seni çağırdığım için bağışla beni... Şu anda ne mutlu olduğumu bilsen!.."

Nataşa gözleri kapalı, hayallere dalmış, parmaklarını Boris'in saçlarının arasında dolaştırarak konuşuyordu. Sonra sarıldı Boris'e, gülümsemeye çalışarak baktı gözlerinin içine. Boris, gırtlağına düğümlenen hıçkırıkları bastırmaya çalışarak bir şey söylemeden karşılık veriyordu onun okşamalarına. Gene gözlerinin içine bakarak sordu Nataşa:

"Bugün kalacak mısın yanımda?"

"Bütün akşam, bütün gece. Hiç gitmeyeceğim, taa..."

Hıçkırıkları boşanacak gibi oldu gene, zor tuttu kendini.

"Hayır, hayır, neden? Canının sıkılmasını istemiyorum... Git güzel güzel uyu, rahatına bak. Burada yapacağın bir şey yok, gerçekten yok..."

Gülümsemek istedi Nataşa, ama yapamadı.

"Bir şey söyleyeceğim sana: Kızmayacaksın değil mi?.."

Nataşa'nın ıslak elini sıktı Boris.

Nataşa yanağını Boris'in yanağına bastırıp, "Kandırdım seni..." dedi. "Bugün üç gündür daha iyiyim, oysa ölüyorum diye yazdım... Buraya gelmeni istiyordum... Bağışla beni!"

Gülümsedi Nataşa, Boris dehşet içindeydi. Bu "daha iyi"nin ne anlama geldiğini biliyordu. Ama gülümsemeye çalışıyordu. Nataşa'nın ellerini sıktı titreyerek. Korkuyla bir ona, bir çevresine bakıyordu.

Sosyetenin içinden, neşeli arkadaşlar, sanatçılar, güzeller arasından bir yeraltı mezarlığına düşmüştü sanki birden. Karyolanın kenarına oturup, gençlik yaşamının enginliği ile, şimdi birden üzerine çöken kederin karşıt iki tablo gibi bulundukları hayal

dünyasına gitti. Geniş, neşe dolu bir oda. Akşam yemeğinde masanın çevresinde çiçeklerin, köpüklü şarap dolu kadehlerin arasında yüksek sesle, bağıra çağıra şarkı söyleyen, konuşan sağlıklı arkadaşlar grubu... Arkadaşların arasında kadınların neşeli yüzleri güzellikle, hazla ışıl ışıl. Aktrisler vardı, müzik, bale, şarkıcılar, sanatçılar, altın gençlik, güzellik, zekâ, yetenek, mizah... yaşamın güneşli yanı tümüyle vardı! Sonra Nataşa'nın hüzün dolu karanlığına girmişti birden: Bu küçük, yoksul oda içinde yavaş yavaş sönen, umut kesilmiş bir yaşam...

Orada, şölenin dilberlerinin gençlikle pırıl pırıl, taptaze yüzleri, omuzlarına dökülen simsiyah saçları, iri göğüsleri, göz alıcı omuzları vardı. Buradaysa: Şu içe çökmüş, sönük gözler, şu kuru, renksiz saçlar, kemikleri çıkmış eller... Korkunç aşırılıklarıyla iki tablo da eziyordu onu. Aralarında bir sonsuzluğun olmasına karşın çok yakındılar birbirlerine. Bir resim galerisinde yan yana kimse koymazdı bu iki tabloyu. Oysa gerçek yaşamda yan yanaydılar... dehşetle bakıyordu ikisine Boris.

Bir korku, keder titremesi almıştı onu. Elinde olmadan kişileri gruplara ayırıyor, her birine –bu arada kendine de– bir duruş veriyor, eksik olanları tamamlıyor, tablonun genel görünümünü bozan şeyleri çıkarıyordu. Amansız hayali dehşete düşürüyordu onu. Acısını dindirmek, korkudan donan kanını ısıtmak, Nataşa her inlediğinde korkunç bir çığlıkla göğsünden fırlayacak gibi olan ıstırabını gizlemek için elini yüreğinin üstüne bastırıyordu.

Ölüm döşeğinde bu aşk kızgın bir demir gibi dağlıyordu içini. Nataşa'nın her okşayışını, mezardan koparılmış bir çiçek gibi hıçkırıkla karşılıyordu.

Acısı biraz dinince, yalnızca Nataşa'nın güç alıp verdiği soluklarını duymaya başlayınca, şimdi sönmekte olan bu yaşamın geçmişi beliriyordu gözlerinin önünde yavaş yavaş. Bir zamanlar genç, utangaç, içten bakışlı bir genç kız olarak tanımıştı onu. Yoksul, hasta annesinin zayıf gözetimi altındaydı yalnızca.

Nataşa için tehlikeli bir anda tanışmışlardı. Dünyadan habersizliğinin, temizliğinin çevresinde tehlike ağları örülüyordu. Saçı sakalı ağarmış, sözde dost bir emekli memur eski dostluk, yakın ilgi maskesi altında doktor getiriyordu annesine. Kendi de, sözde has-

tanın durumunu öğrenmek için, her akşam uğruyor, kızı bir baba gibi, ama istekle öpüyordu.

Bu sırada annesi, onun ölümünden sonra birkaç yıl daha yaşayan kızının şimdi ölmek üzere olduğu hastalıktan, yavaş yavaş ölüme gidiyordu. Rayski her şeyi fark etmiş, küçük kızı kurtarmaya karar vermişti

Kızı "velinimet"in ağından içtenlikle, heyecanla kurtarmaya, ihtiyar kurdun iyilikleri konusunda ana kızın gözlerini açmaya çalışırken tutuldu Nataşa'ya Boris. Nataşa da onu sevdi, ikisi birbirinde buldular mutluluğu. Nataşa'nın annesinden ölüm döşeğinde evlenmeleri için ana onayını aldılar.

İkisi için de ancak bir aile biçimi vardı: Olağan, dürüst. Boris Nataşa'nın temizliğine saygı duyuyor, Nataşa onun yüreğine büyük değer veriyordu. İkisi de evlilik tacına uzatıyorlardı kollarını, ama ikisi de... bekleyemedi.

Nataşa'nın annesi altı ay yattı, sonra öldü. Gençlerle evlilik arasında duran bu tabut –Nataşa'nın genç yaşamını solduran bu büyük acı– Nataşa'nın acıdan da, hastalıktan da güçlü olarak aşkın yandığı zayıf, doğuştan hasta bünyesini sarsmıştı. Öte yandan, mutluluk isteğiyle, sabırsızlığıyla heyecanlıydı.

Sabırsızlanmayı yasaklamışlardı ona doktorlar. "Üç dört ay beklemeniz gerek," diyorlardı. Nikâh töreni bekliyordu, aşk da çekiyordu onları.

Boris ihtiyar kurttan da, yoksulluktan da kurtarmıştı onu, ama kendinden kurtaramamıştı. Nataşa tutkusuz, hiçbir şeyin bulandıramayacağı, hiçbir şeyden yılmayan bir sevgiyle sevmişti onu. Gözyaşı da yoktu onun aşkında, acı da, fedakârlık da... Fedakârlığın ne olduğunu bilmiyordu çünkü, insanın sevip de sonra sevmemesinin nasıl olabileceğini anlamıyordu.

Onun için sevmek soluk almaktı, yaşamaktı. Sevmemek, soğumak ise soluk almayı, yaşamayı kesmek... Boris'in "Beni seviyor musun? Nasıl seviyorsun?" sorularına, onun boğazını kuvvetli sıkarak –dişlerini birbirine kenetlemiş– çocuksu yanıt veriyordu: "İşte böyle!" –"Beni ne zaman sevmeyeceksin?"– sorusunu ise dalgın yanıtlıyordu: "Ölünce!"

Bir şey almaya çalışmadan, bir şey istemeden seviyordu. Oldu-

ğu gibi kabul ediyordu sevdiği erkeği. Onun başka türlü olup olmayacağı, olması gerekip gerekmediği üzerine hiç düşünmüyordu. Başka bir aşk var mıydı yeryüzünde, yoksa herkes onun sevdiği gibi mi seviyordu? Bunlara kafasını yormuyordu hiç.

Oysa Boris'in hayalinde tutkular vardı; Nataşa'nın her gün başka bir yanını öğreneceğini, çakacak şimşekleri; onun güçlü, ateşli, kıskanç aşkının yakıcı sıcaklığını; bu aşkın ateşine girecekleri günleri düşünüyordu.

Mutluluk için her şeyi vardı Boris'in: Yüreği sonsuzluğa dek sürecek sıcak bir sığınak bulmuştu. Aklı için uzun, bitmeyecek bir uğraş vardı önünde: Gelişmek, Nataşa'yı geliştirmek. Duyarlı, genç bir kız aklına önderlik etmek, ona yön vermek. Yararlı bir uğraştı bu: Verimli bir toprakta bir şeyler yetiştirmek, kendi için bir şeyler yaratmak, kendi mutluluğunun canlı idealini ortaya çıkarmak...

Oysa parlaklık ile heyecan istiyordu hayal gücü. Huzur sarmıştı onu... Boris'in yaşamı durmuştu sanki. Ama Nataşa'nın haberi yoktu bundan. Boris'in içindeki aşkın hemen yanı başında nasıl bir yılanın yuva yaptığından habersizdi.

Sevmeye başladığı anda Nataşa'nın gözlerinde de, gülümseyişinde de huzur dolu bir cennet parıldamaya başlamıştı: İki yıl parıldamıştı bu cennet, şimdi de ölmek üzere olan gözlerinde parıldıyordu. Soğumuş dudakları her zamanki "seviyorum" sözcüğünü, eli her zamanki okşayışını yineliyorlardı.

Bazen canı sıkılırdı Boris'in, kayıplara karışırdı aylarca. Döndüğünde gene o gülümseyişle, gözlerin sakin aydınlığıyla, şefkat dolu yürekten bir sevginin fısıltılarıyla karşılanırdı.

Her zaman böyle karşılanacağına inanır, bu inancın verdiği hazzı uzun uzun içine sindirir, sonra da can sıkıntısının tohumunu, mutluluğunun bozulmasının başlangıcını bulurdu onda.

Eskiden böyle değildi diye, yarın gene değişecek diye en küçük bir sitemde bulunmamıştı ona Nataşa. Bir damla gözyaşı dökmemişti. Şaşkınlık ya da güceniklik okunan bir bakışla bakmamıştı yüzüne. Günlerini korkunç bir yalnızlığın içinde, unutulmuş geçirdiği için ağlamamıştı.

Nataşa'nın yüreğinde de, düşüncelerinde de ne sitem vardı, ne

gözyaşı. Ağzından kırıcı bir söz çıkmıyordu. Bazı haklarına dayanarak kızabileceğini, ağlayabileceğini, kıskanabileceğini, hatta bir şey isteyebileceğini aklının ucundan geçirmiyordu.

Yalnızca bir isteği, hakkı vardı: Sevmek. İnsanın ancak böyle sevmesi, sevilmesi gerektiğini; bütün dünyanın böyle sevdiğini, sevildiğini düşünüyor, buna inanıyordu.

Boris'in kayıplara karışmasını her zaman görünmeyen, tatsız bir durum –sözgelimi, onun hastalanması– olarak kabul ediyordu. Boris dönünce de mutlu oluyordu. Onun kayıplara karışmasını olduğu gibi şimdi çıkagelmesini de olayların olağan akışı gibi görüyordu.

Küçük düşürücü şeyler, kötülükler bazen başka yanlardan geliyordu ona: Acıdan, şaşkınlıktan sararıyordu rengi, bitkin düşüyordu. Küçük düşürülmesine karşı koyabileceğini, kötülüğe kötülükle karşılık verebileceğini bilmeden, bilinçsiz olarak acı çekiyor, kötülüğü boyun eğerek kabulleniyordu.

Hoşlandığı şeylere hemen bağlanıyor, *öyle gerektiğini* düşünerek bir daha çıkarıp atmıyordu içinden bu bağlılığını.

Perugino'nun[73] tablolarındakiler gibi tertemiz, aydınlık bir insandı. Sade, bilinçsiz bir yaşam süren, seven, dünyaya sevgiyle gelen, sevgiyle giden, giderken sessizce dua bile eden bir insandı.

Yaşam ile aşk övgü okuyorlardı ona sanki. Onların bu övgülerine kulak vererek tatlı düşüncelere dalmıştı. Canlılığını yitirmek üzere olan yüzünde –kötülüklere, çektiği acılara, ıstıraplara karşı sitemsiz– kurumuştu sevgi ve inanç gözyaşları.

Ölmesinin nedeni biraz da, özensiz yetiştirilmesi, ilgisizlik; hastalıklı çocukluğunu yokluk, sıkışıklık içinde geçirmesiydi. Sonra, kalıtım yoluyla bünyesine geçen zehir, bu zehrin elverişli ortam bulunca gelişip çoğalması; bütün o "öyle gerek" düşüncelerinin, yakınmalara, sinir bozukluklarına yol açmadan onun zayıf, genç göğsüne işlemeleri, orayı kemirmeleri...

Nataşa yaşamı da, Boris'i de, onun süreksiz aşkını da kınamadan; –şimdi ölümü yüzünden hiç kimseyi, hiçbir şeyi suçlamadığı gibi– hiç kimseyi suçlamadan ihtiyarlık yıllarına dek yaşayabi-

73 Pietro Vannucci Perugino (1446-1524): Ünlü İtalyan ressam. Raffaello'nun öğretmeni – ç.n.

lirdi. Hastalıklı, acılarla dolu yaşamı üzerine de, bu erken ölümü üzerine de *öyle gerekli* diye düşünüyordu şimdi.

Arkadaşının, kimileyin ona bakarken bakışlarında beliren o kayıtsızlığın, can sıkıntısının, durgunluğun ne anlama geldiğini araştırmamıştı hiç, onun sevgisinin kuruduğunu öğrenmeye, bunun nedenlerini anlamaya çalışmamıştı...

Boris çoğunlukla bitkin, öfkeli bir suskunluk içinde otururdu Nataşa'nın yanında. Onun içten mırıldanmalarını dinlemez, sevgi dolu okşayışlarına karşılık vermezdi: "Hayır, yaşamın içine güçlü bir ırmak gibi dalan, önüne çıkan tüm engelleri yıkan, tarlaları basan bir kadın değil bu. Ya da, ışık gibi, önünü aydınlatan kişiye güç veren, onu enerjiyle tavlayan, titreten, her dakikasını her düşüncesini ateşle, mutlulukla, tutkuyla dolduran... yaşamına yön veren, onun anlamını, bilinmezliklerini çözmesine, onu olgunluğa eriştirmesine yardım eden... Böyle dişi bir aslan nerede bulunur? Oysa bu kuzu yumuşakça kopanyor otları, kuyruğunu sallıyor, anasıymışım gibi sokuluyor bana... Hayır, bitkisel bir yaşamdır bu, yaşam değil, bir düş..."

Nataşa'nın okşamalarına, mırıldanmalarına esneyerek karşılık verir, şapkasını alıp ya bir ressamın atölyesinde ya da onu sarhoş eden o yemeklerde, akşam toplantılarında alırdı soluğu, haftalarca, aylarca uğramazdı onun yanına.

Şimdi, Nataşa'nın ölüm döşeğinde yanında otururken onun geçmişini, kendi aşkının geçmişini düşünüyordu Boris. Her şeyi bütün çıplaklığıyla anımsayınca, ölümle pençeleşen Nataşa'yı karşısına dilsiz bir sitem olarak dikilmiş gördü, bembeyaz kesildi.

İlgisizliğini, umursamazlığını anımsadı. Başka bir bakımdan kırıcı olamazdı: Şeytanın kendi bile diz çökerdi bu mavi, candan, uysal bakışın karşısında.

Yalnızca, ona verilen yaşama bir aşk okyanusuyla karşılık vermediği, Nataşa'yı bir babanın, ağabeyin, kocanın şefkatiyle sarmayıp, onu yalnızca rüzgâra değil, ölüme de bıraktığı için lanetliyordu kendini.

Geç kalmış, umutsuz bir dua yükseliyordu içinde:

"Ölüm! Tanrım yaşam, mutluluk ver ona, benim her şeyimi al!"

Hayalinde ölüm sehpasına çıkıyor, başını celladın baltasının altına kendi koyuyor, haykırıyordu:

"Suçluyum!.. Onu öldürmemiş olsam bile, ölmesine göz yumdum: Anlamak istemedim onu. Bir kandilin durgun ışığından, çiçeklerden başka bir şeyin olmadığı bir yerde fırtınalar, yıldırımlar aradım. Ne biçim bir insanım ben. Tanrım! Bir canavarım! Eğer..."

Nataşa'nın yastığına gömüyordu gene yüzünü, ölmemesi için dua ediyordu içinden, adaklar adıyordu.

Umutsuzluğu, Nataşa'nın güçlükle alıp verdiği solukları karşılık veriyorlardı ona: "Çok geç artık! Çok geç!"

Anımsıyordu, Nataşa'yı yaşamının amacı olarak gördüğü, mutluluk dantellerini onunla birlikte ördüğü zamanlar kendi bir yılan gibi sokuluyordu genç kızın çiçeklerine, tablodaki gibi, o huzur dolu ışıkla kuşatıyordu kendini. Nataşa'da içtenliği, şefkati –onun ruh yanını oluşturan şeyleri– görüp tanıyınca kendi de içten bir insan olmuştu. Onun gülümsemesiyle gülümsüyordu. Küçük bir kuş ya da çiçek gördüklerinde onun gibi hazla bakıyor, Nataşa'yı yeni bir giysiyle görünce bir kız arkadaşının mezarına gidiyor, orada o ağladı diye ağlıyor, mezarın üzerine çiçekler dikiyordu...

Sonraları kuşlar ona da haz vermeye başlamışlardı. Nataşa gibi içtendi çiçek dikerken de, ağlarken de... Nereye gitmişti o gözyaşları, gülümsemeler, yürekten sevinçler? Niçin böylesine basitleşmişlerdi, niçin gereksizdi artık onun için Nataşa?..

Tam kulağının dibinde güçsüz bir ses duydu:

"Ne düşünüyorsun? Biraz daha su ver bana..."

Su içtikten sonra ekledi Nataşa:

"Hayır, bakma yüzüme, bir şeye benzemiyorum artık! Tarağımla şapkamı ver süsleneceğim biraz. Yoksa... böyle...çirkinim diye soğursun benden!.."

Boris'in onu hâlâ sevdiğini sanıyordu! Tarakla küçük şapkasını verdi ona Boris. Saçlarını taramak istedi Nataşa. Ama tarağı tuttuğu eli kucağına düştü.

"Yapamayacağım, çok yorgunum!" dedi.

Kederli, düşüncelere daldı.

Boris acıdan kıvranıyordu. Başı çatlayacak gibiydi. Birden ayağa fırladı. Dehşet içinde bir süre dolaştı odada. Kendinde değildi,

ne yaptığını bilmiyordu. Dışarıya çıkıp ev sahibesini buldu, Nataşa ile ilgilenmesini söyledi, doktorun gelip gelmediğini sordu.

Kadın, doktorun geldiğini, beraberinde başka doktorları da getirdiğini, onlara şu kadar para verdiğini söyledi, "Yazılı bende," diye ekledi.

Boris, "Ne yaptılar gelen doktorlar?" diye sordu.

"Hiç, ne yapacaklar; muayene ettiler onu, göğsünü dinlediler, öteki odaya geçtiler, bir şey söylemeden omuzlarını kaldırdılar. Aldıkları kâğıt paraları avuçlarında sıkıp fraklarının önünü iliklediler, çekip gittiler."

Bu kısa açıklamayı dehşetten donup kalmış dinledi Rayski. Sonra karyolanın yanına gitti gene. Arkadaşlarla gürültülü akşam yemekleri, artistler, bazen şarkıcılar, çakırkeyif neşe... bütün bunlar, bu yaşamı uzatmaktan kesilen tüm umutlarla birlikte yok olup gitmişti.

Karşısında yalnızca bu yüz –yakınmadan, sevgi gülümsemesiyle, uysallık gülümsemesiyle acı çeken bu yüz– vardı. Hiçbir şey istemeyen, savunma da, birazcık güç de istemeyen bu yaratık!..

Oysa kendi sağlıkla; daha bugün, hiç de gerekli olmayan yerlere öylesine düşünmeden harcadığı güçle dopdolu, ayakta duruyordu. Üstelik, şu küçük kuşu fırtınaların, soğukların içine atıp...

Niçin perçinlememişti kendini buraya? Nataşa'nın güzelliği ona olağan gelmeye; bir zamanlar sevimli, narin olan bu boş hayal dünyasında solmaya başlayınca niçin gitmişti? O hayal dünyasına başka kişiler girmeye başlayınca niçin direnmemişti, tutmamıştı kendini, Nataşa'nın hayaline sadık kalmamıştı?

Bir kahramanlık değil, bu görevdi bu. Fedakârlık etmeden, çaba harcamadan, yokluk çekmeden yaşanamazdı dünyada. "Yalnız çiçeklerin yetiştiği bir bahçe değildir yaşam," diye geçiriyordu içinden geç de olsa. Rubens'in, ağaçların diplerinde yakışıklı beylerle göz kamaştırıcı güzel bayanların çift çift oturdukları, çevrelerinde aşk meleklerinin uçuştukları *Aşk Bahçesi* tablosunu anımsamıştı. Rubens için, "Yalancı!" dedi. "Aşıkların aralarına niçin üstleri başları yırtık dilenciler, can çekişen hastalar koymadı? Böylesi daha gerçek olurdu!.. Peki ben yapabilir miydim bunu?"

Nataşa'nın yanında, onun için yaşamaya zorlasaydı kendini ne

olurdu acaba? Düş, kayıtsızlık ve acımasız düşman can sıkıntısı! Hayalinde bu yaşamın uzun bir görünümü; bu düşün, duygusuzluğun, can sıkıntısının bir tablosu vardı şimdi: Kendini görüyordu, ne denli asık yüzlü, sert, kuru olduğunu... Bu görünümüyle belki daha da erken yollardı Nataşa'yı mezara. Umutsuzluk içinde salladı kolunu.

"Çılgınlıklardan kaçınmalı insan," (temize çıkarmaya çalışıyordu kendini). "Ama duygusuzluktan kaçmak elinde değildir. Tüm gücünü kullansa bile gizleyemez can sıkıntısını! Bu da öldürürdü onu işte: Zamanla anlardı gerçeği... Evet, zamanla anlardı, sonra da benimserdi bunu, alışırdı... Öyle yaşardı!"

Oysa ölüyordu şimdi Nataşa, Boris'in yaşamını beklenmedik bir dram, tam bir trajedi, derin bir psikolojik roman doldurmuştu.

Nataşa'nın, Boris'i daldığı düşüncelerden uyandıran sesi duyuldu:

"Buraya gel, yanıma otur!"

Bir hafta sonra Nataşa'nın tabutu arkasından başı önünde; kâh ondan çok çabuk soğuduğu, onu sık sık, uzun süre unuttuğu, arayıp sormadığı için kendine lanetler okuyarak yürüyordu; kâh aşkına söz geçirecek güçte olmadığını, Nataşa'yı bile bile, isteye isteye hiç üzmediğini, ona karşı her zaman kibar, şefkatli davrandığını; sonra, sönmeyen alevi canlı tutmak için gerekli gücün onda değil, Nataşa'da tükendiğini; Nataşa'nın, aşkına sarınıp uyukladığını, bu rahat uykuya dalıp gittiğini, Nataşa'da tutkudan da, insanların yaşamı kovaladıkları, yararlı gücün, verimli emeğin yaratıcısı o yırtıcılıktan da eser olmadığını düşünerek kendini avutmaya çalışarak yürüyordu...

Gözlerinden yaşlar boşanırken, ağır ağır sallanan tabuta bakarak "Hayır, hayır," diye geçiriyordu içinden, "bir kadın değil, güvercindi o!"

Kilisede dalgın duruyor, tüten mumların titreyişine, Nataşa'yı yolcu etmeye gelen küçük kalabalığa bakıyordu: En önde şişman, uzun boylu bir adam ayakta duruyor, kayıtsız, enfiye çekiyordu. Akrabasıydı Nataşa'nın. Onun yanında Nataşa'nın, ağlamaktan yüzü gözü şişmiş teyzesi, bir grup çocuk, birkaç da yoksul yaşlı kadın vardı.

Nataşa'nın, kiliseye herkesten sonra gelmiş, herkesten perişan durumda olan bir kız arkadaşı tabutun yanında yere diz çökmüştü: Saçı başı taranmamıştı, boş boş bakınıyordu çevresine, sonra ölünün yüzüne bakıyor, başını yere koyup hüngür hüngür ağlıyordu...

Ağır ağır yürüyerek döndü eve Boris. İki hafta ölü gibi dolaştı, kimseyle konuşmadı, atölyeye uğramadı, arkadaşlarıyla görüşmedi, ıssız sokaklarda bir başına dolaştı durdu. Büyük kederi dinmiş, gözyaşları kurumuş, dayanılmaz acısı geçmişti. Belleğinde mumların titreyişi ile durgun ilahi, bir de Nataşa'nın teyzesinin ağlamaktan şişmiş yüzü, sonra tabutun yanında yere diz çökmüş kızın içini çeke çeke ağlayışı kalmıştı yalnızca...

Defterde yazılanlar burada bitiyordu.

Okumayı bitirdikten sonra bir süre üzgün, dalgın oturdu Rayski.

"Başarısız bir öykü bu!" diye mırıldandı. "Şimdi böyle yazmıyorlar... 'Zavallı Liza'[74] dönemine yakışır ancak bu temizlik. Doğrusu onun portresi de," (sehpaya yaklaştı Rayski) "portreye değil, daha çok, gelişigüzel boyanmış bir eskize benziyor."

Eskize bakarak içini çekti Rayski, "Zavallı Nataşa!" dedi. "Yaşıyorken de, fırçanın tuvale, kalemin kâğıda geçtiği gibi soluk boyanmıştın yaşamın renklerine!" (Karar verdi.) "İkisini de değiştirmek gerek!"

Sonra içini çekerek salladı defteri, bir deste beyaz kâğıt aldı, yeni romanının taslağını yazmaya koyuldu.

Bir anıya dönüşmüş bu olay yabancı bir olay gibi görünüyordu ona şimdi. Yan tutmadan bakıyordu ona. Taslakta birinci sıraya alıyordu onu.

Gün ağarana dek yazdı...

Gündüzleri çeşitli defterleri karıştırıyor, akşamları eve gelince gene masaya oturuyor, gelecekte düşlediği şeyleri not ediyordu.

Olaylar, kişilikler; akrabalarının, tanıdıklarının, dostlarının, kadınların portreleri canlanıyorlardı kafasının içinde. Defterleri dolduruyor, yanında her zaman bir not defteri bulunduruyordu. Kalabalık arasında, bir akşam toplantısında ya da yemek-

74 Karamzin'in romantik öyküsü – ç.n.

te bir parça kâğıtla bir kalem çıkarıyordu ansızın, birkaç sözcük karalayıp cebine koyuyordu. Biraz sonra gene çıkarıyordu kâğıdı –düşüncelere dalıyor, nerede olduğunu unutuyor, sözünü yarıda kesip kalabalıktan uzak bir köşeye çekiliyor– bir şeyler yazıyordu.

Bu arada yaşam uyandırıyordu onu, yaratıcılık düşlerinden geri çekiyordu. Sanatçı hazlarından, ıstıraplarından canlı hazlara, gerçek acılara –bunların arasında onun için en dayanılmaz olanı can sıkıntısıydı– itiyordu onu. Duygudan duyguya koşuyordu Rayski. Olayları yakalıyor, edindiği izlenimleri yitirmemeye çalışıyor, handiyse zorla tutuyordu onları. Yalnızca hayal gücüne besin sağlamak amacıyla yapmıyordu bunu... Hep bir şey arıyor, istiyor, bir şeyin üzerinde durmayı deniyordu.

Şimdi (henüz kendisi için de belirsiz) birtakım umutları vardı kuzini Belovodova'ya değin. Onunla yakınlaşması haz da veriyordu ona. Onu daha sık görmekten, onunla daha çok konuşmaktan, onda yaşam duygusu –elinden gelirse tutku da– yaratmaktan başka istediği yoktu.

Ama erişemiyordu Sofiya'ya. Yorulmaya başlamıştı artık, can sıkıntısı yavaş yavaş sokuluyordu içine...

XVI

Mayıs geçmişti. Bir yere gitmek, Petersburg'un amansız yazından kaçmak gerekiyordu. Ama nereye? Rayski için her yer birdi.

Hiçbirinin üzerinde durmadan çeşitli planlar yapıyordu. Finlandiya'ya gitmek istemiş, ama ertelemişti bunu. Tek başına Pargolo göllerine gidip romanını orada yazmaya karar vermişti. Sonra bunu da ertelemiş, Pahotinlerle "Ryazan" malikânesine gitmek için adamakıllı hazırlanmıştı. Ama Pahotinler vazgeçmişlerdi gitmekten. Kentte kalmaya karar vermişlerdi.

Durum hiç beklenmedik bir biçimde değişmeseydi, genel yaz göçü onu da çekecekti belki yurtdışına.

Bir gün eve döndüğünde iki mektup buldu masasının üzerinde. Mektuplardan biri Tatyana Markovna Berejkova'dan; öteki, onun

doğduğu kentte lisede öğretmenlik yapan, üniversiteden arkadaşı Leontiy Kozlov'dan geliyordu.

Büyükannesi önceleri sık yazardı ona, hesapları yollardı. Büyükannesinin mektuplarına kısa cevaplar verirdi Rayski. Ona uzun yıllar annelik etmiş yaşlı kadına yazdığı mektuplar sevgiyle, şefkatle dolu olurdu. Hesapları ise yırtıp atardı.

Büyükannesi sonra sonra (yaşlılıktan gözlerinin artık iyi görmediğinden, kız torunlarını yetiştirmek çabalarından yakınarak) daha seyrek yazmaya başlamıştı. Onun iri, düzgün, kararlı elyazısını görünce çok sevindi Rayski.

Mektubun bir bölümü şöyleydi:

> ...Yaşlı büyükanneni unutmanın günahından korkmuyor musun Boris Pavloviç? Biliyorsun, hem ananım ben senin, hem baban.
>
> Doğru, bu devirde ihtiyarlar fazlalık sayılıyorlar. Gençler böyle düşünüyorlar. Ama istesem de ölemem: Gelinlik çağa gelmiş iki kız torunum var elimde. Onları yerli yerine yerleştirinceye dek bana ömür vermesi için yalvarıyorum Tanrı'ya... Ondan sonrasını yüce Tanrım bilir!
>
> Beni unuttuğun için kınamıyorum seni, yanlış anlama: Ama – Tanrı korusun– ben bu arada ölürsem kızlarım, –kız kardeşlerin sayılır onlar– kimsesiz kalacaklar. Sen onların hem akrabası, hem de koruyucususun. Sonra çiftliğini de düşünmelisin: Yaşlandım artık ben, kısa bir süre daha kâhyalık edebilirim sana: Kime bırakacaksın malını? Varını yoğunu har vurup harman savururlar. Hava bırakırlar sonra. Yıllar boyu gözüm gibi sakladığım bunca şeyi yele vermek olur mu hiç: Aileden kalma gümüş, bronz eşyaların, tabloların, pırlantaların, dantellerin, porselenlerin, kristallerin... kapıcı ellerine düşeceğini; Yahudilerin, tefecilerin eline geçeceğini, Volga'da gemilerle taşınacağını, panayırlarda yok değerine satılacağını düşündükçe yüreğim duracak gibi oluyor! Büyükannen sağ olduğu sürece hiç korkma, için rahat olsun, bir ipliğini bile sattırmaz. Ama o ölünce güvenebileceğin bir kimsen yok. Kız torunlarıma gelince... Onların elinden ne gelir? Vera iyi yürekli, zeki bir kızdır, yabanidir de biraz, iş falan da yapmaz. Marfenkacığım örnek bir mal sahibesi olacak. Ama henüz çok küçük. Çoktan evlenme çağına girdi

ya, hâlâ çocuk... böylesi daha iyi! Sırası gelince olgunlaşır, şimdilik ben koruyorum onu, o da değerini biliyor bunun, büyükannesinin sözünden çıkmıyor. Tanrı ödüllendirecektir onu bunun için. Evde yardımcı oluyor bana, çiftlik işlerine sokmuyorum onu: Kız işi değildir o işler. Şimdi iyi bir köylü var yanımda, aklı başında bir adam, adı Savelyiç; ben kuvvetten düştüm artık, köy işlerine o bakıyor, Yakov ile Vasilisa da evde gerekli her işi yapıyorlar.

Sonraya atma, buraya gelip sevindir büyükanneni: Çok yakındır sana büyükannen –yalnızca akrabalık bakımından değil, yürekçe de: Çocukken hissediyordun bunu. Büyüyünce nasıl oldun, bilmiyorum, ama eskiden çok iyi bir torundun. Hiç değilse kız kardeşlerini görmeye gel: Belki mutluluğu da bulursun burada... Gelince söyleyecektim, ama kocakarı alışkanlığım ağır bastı, tutamayacağım kendimi. Otkupşçik[75] Mamakin Moskova'dan kentimize taşındı: Gelinlik çağda bir kızı var, başka da çocuğu yok. Tanrı bana o günü, seni evlendireceğim, çiftliği doğrudan senin eline vereceğim günü gösterse çok rahat kapardım gözlerimi.

Evlen artık Borisciğim, yaşın geçti. O zaman kızlarım da evsiz barksız, öksüz kalmazlar benden sonra. Sen ağabey, koruyucu olursun onlara, karın da iyi yürekli bir kız kardeş. Bekâr olduğun sürece senin yanında kalamazlar... Evlen yavrum, büyükannenin gönlünü hoş et, Tanrı da senin yardımcın olur!

Cevap bekleyeceğim: Geleceğini önceden yaz, alt katta üç oda temizletip döşeteceğim senin için. Marfenka'yı da üst kattaki küçük odaya alacağım: Ev sahibisin!

Tit Nikonıç'ın selamı var: Yaşlandı artık, ama aslan gibi hâlâ. Hep öyle güzel gülümsüyor gene, konuşması da derin, anlamlı, selam verişi hoş... Zamane züppelerinden onunu cebinden çıkarır. Gelirken güderi, örme bir kazakla bir pantolon getir lütfen: Romatizmaya iyi geldiğini söylüyorlar. Tit Nikonıç'a sürpriz yapmak istiyorum.

Son iki yılın hesaplarını yolluyorum. Dualarım seninledir...

Tatyana Berejkova

75 XIX. yüzyılda Rusya'da, belirli bir bölgenin halkından devlet gelirini toplamak hakkı belirli bir para karşılığında özel kişilere satılıyordu. Bu hakkı satın alan kimselere Otkupşçik denilirdi – ç.n.

Rayski sevinç içinde, "Büyükanneciğim!" dedi yüksek sesle. "Tanrım, beni çağırıyor büyükannem. Gideceğim, gideceğim! Huzur var orada, güzel yemekler, iyi yürekli, cana yakın, zeki bir kadının sevgisi; sonra kız kardeşlerim, tanımadığım, yeni iki kız kardeş, sonra kendimi yakın hissettiğim insanlar..."

Yüzünü hafiften buruşturarak "Taşralı kızlar!" diye geçirdi içinden. "Biraz korkunç bir şey bu: Belki de salak şeylerdir!.. Ama gene de gideceğim: Kaderim çağırıyor beni... Ya orada da can sıkıntısı varsa?"

Bir korku düştü Rayski'nin içine, ama çabuk geçti korkusu:

"Esnemeye başlar başlamaz dönerim!" diye avuttu kendini. "Evet, gideceğim, gideceğim, Leontiy de orada, Leontiy!" (Leontiy'i anımsayınca güldü Rayski.) "O neler yazıyor bakalım?"

> Dün farkına varmadan –nasıl olduğunu kendim de bilmiyorum– (diye yazıyordu Leontiy) dalgınlığımdan olacak (çok dalgın olduğumu bilirsin) yolumu şaşırdım, tepeden indim, birden büyükannenin bahçesine girdiğimi fark ettim. Geri dönmek istedim. Ama tam o anda Tatyana Markovna gördü beni pencereden, alacakaranlık olduğu için önce hırsız sanıp köpeklerle uşakları salmak istedi üzerime, ama sonra tanıyınca çağırdı beni, sevip okşadı, tıka basa doyurdu karnımı, gece kalmaya bile zorladı. Ona çok seyrek uğradığım için de hayli sitem etti. Sana mektup yazmam, buraya gelmeye seni razı etmemi sıkı sıkı tembihledi. Gelip çiftliğinin durumunu görmeni, bir gün buraya yerleşmek niyetindeysen onu büyükannenin elinden sağlam almanı, sonra da evlenmeni yazmalıymışım sana.
>
> Doğrusunu istersen, sevgili dostum Boris Pavloviç, hanidir ben de yazmak istiyordum sana, ama cesaret edemiyordum: Nedenini aşağıda anlatacağım.
>
> Çiftlik bahanedir aslında: Seni görmek istiyor büyükannen. Buraya gelmeni nasıl sağlayacağını da bilmiyor. Daha güzel, hiç kimse yönetemez senin o çiftliğini. Ama bunu bırakalım şimdi. Senin acele buraya gelmeni, suçluların sert bir biçimde yargılanıp cezalandırılmalarını gerektiren asıl konuya nasıl değineceğimi bilemiyorum. Kararsızlık içindeyim. Senin kitaplığından söz ediyorum.

Bak ne diyeceğim, seversin beni, biliyorum. Okulda da, üniversitede de en çok bana yakınlık gösterirdin: Destek olurdun bana, kimileyin benimle birlikte okurdun. Severdin beni, yardım ederdin, kiramı öderdin... çamaşır bile aldığın olurdu bana... (Rayski çabuk atladı bu satırı.) kızdırmazdın beni, "şakalar" yapmazdın bana, dövmezdin... ya da en az döverdin: Topu topu birkaç kez saçlarımdan tutup sürükledin beni, o kadar, çünkü ötekiler... Ama bırakalım şimdi o yaramazları! Onlar da kötülüklerinden değil, boş durmaktan canları sıkıldığı için, düşüncesizliklerinden yaparlardı bunu. İşte bu dostluğumuzun hatırı için kızma... Yalvarırım; yo ya da bir daha döv beni, ama dinle. Klasiklerin deri ciltli eski Got baskılarını anımsıyor musun? Ben de ne diyorum, nasıl anımsamazsın! Kimileyin hazla seyrederdin onları. Yarı yarıya açıklamalarla dolu eski Shakespeare'i anımsıyor musun? Anımsıyor musun... Fransız klasiklerinin parşömene basılmış ilk baskılarını? Anımsarsın.. (anımsarsın elbette, unutmuş olsan ne iyi olurdu...) İşte sana benim yaptığım katalog: Bunların karşılarına mezarlarda olduğu gibi– birer siyah haç koydum! Dinle de döv beni: Kutsal pederlerin yapıtları, din kitaplarının bulunduğu bölüm sağlam duruyor; Platon, Fukidid ve öteki tarihçilerle ozanlar sağlam. Ama Spinoza, Machiavelli, ayrıca öteki bölümlerden elli kadar yapıt berbat oldu... Elbette benim zayıflığım, korkaklığım, şu yere batasıca temiz yürekliliğim yüzünden.

Kimdir bu bela? diye soracaksın. Mark Volohov diyorlar adına. Onun için kutsal bir şey yoktur yeryüzünde. İstersen bir Elzevir[76] baskısı ver kendine, ondan da koparır sayfaları. Dehşetle öğrendiğim –ne yazık ki çok geç öğrendiğim– iğrenç bir alışkanlığı var: Bir kitabı okurken, okuduğu sayfalardan birini koparıp tütün sarıyor ya da büküp tırnaklarının arasını, kulaklarını temizliyor. Kitapların ondan, olduklarından sanki daha bir ince döndüklerini sezinler gibi oluyordum, ama bunun nedenini, aynı şeyi benim yanımda da yapıncaya dek anlayamadım. Akıllı uslu aldı Aristophanes'i –Yunanca metin Fransızca çevirisiyle birliktedir bu kitap-

76 Elzevir: XVI.-XVII. yüzyıllarda yaşamış Hollandalı bir aile. Baskı işleriyle ün kazanmışlardı. 1583-1680 yılları arasında Amsterdam'da Roma klasiklerini, *Kutsal Buyruklar*'ı basmışlardır – ç.n.

ta– hemen oracıkta, benim yanımda arkasından bir sayfa koparıverdi. Ağzımı açmaya bile yetiştirememiştim. Kentimizin bir acayip yaratığıdır bu Volohov. Hiç kimse sevmiyor onu, herkes korkuyor da ondan. Beni sorarsan, sevmemek de elimde değil, korkmamak da. Dünyanın parasını verdiğim kasketimi çıkarır alır başımdan bir gün, bunun farkına varmazsam haz duyar, bir gece gelip penceremi tıklatır. Ama bazen de bakarsın en iyisinden bir şişe şarapla ya da bostandan (bir bostancının evinde oturuyor) bir kucak sebzeyle gelir. Buraya sürgün geldi, polisin gözetimi altında... Doğrusu, o zamandan bu yana kentin güvenliğinin tam olduğu söylenemez.

Allah aşkına, onun üzerine sana yazdıklarımı söyleme kendisine. Yüzde yüz bir iş açar başıma sonra, belki senin de... Berbat ettiği kitaplar için ondan açıklama isteyecek oldum, ama yüzünü öyle bir astı ki, bıraktım hemen. Üniversitede bizimle aynı yıllarda okuduğunu söylüyor, ama aynı fakültede değilmişiz. Yalan söylüyor galiba.

Petersburg'da alayda hizmet etitğini biliyoruz. Sonra istifa etmiş. Moskova'da kalmış bir süre, orada bir olaya karışmış. Yukarıda da söylediğim gibi, buraya sürülmüş. Polisle hiç iyi değil arası. Nil Andreyeviç ile Tatyana Markovna adını duymak istemiyorlar. Ama yeter ondan söz ettiğim! Geldiğinde kendin görürsün nasıl bir adam olduğunu. İtirafımı edip üzerimdeki ağırlığı attım ya, artık rahatım. Seni karşılamak öylesine korkunç olmayacak artık.

Gel Boris, sevgili dostum, büyükanneni görmeye gel: Seni ne çok sevdiğini, çiftliğini nasıl koruduğunu –benim kitaplarını koruduğum gibi değil– görsen! Ne güzel kız kardeşlerin var: Vera Vasilyevna ile Marfa Vasilyevna! Burada her şey seni bekliyor. Bahçen de, Volga'nın görünümü de çok güzel!.. Bütün bunları bilsen, bir dakika durmaz, hemen gelirdin: Gelir, Tatyana Markovna'dan çiftliğini, benden de kitaplığını alırdın. Suçlu, ama seni çok seven arkadaşın, dostun Leontiy Kozlov'u cezalandırmaya ve kucaklamaya gelirdin.

Kozlov

Karım selamlarını yolluyor, seni eskisi gibi sevdiğini, gelirsen daha çok seveceğini yazmamı söylüyor.

Handiyse ağlayarak okumuştu Rayski bu uzun mektubu. Tuhaf yaradılışlı Leontiy'i, onun kitap sevgisini anımsamış, kitaplık konusunda endişelerine gülmüştü. "Ona armağan edeceğim kitaplığımı," diye geçirdi içinden. Hayal kuruyordu:

"Leontiy, büyükannem! Kuzinlerin Veracık ile Marfacık! Volga ile kıyıları; uykulu, huzur dolu sessizlik; insanların yaşamayıp, yalnızca bitki gibi yetiştikleri, sonra sessizce solup kurudukları bir yer; ince, zehirli hazları olan tutkuların da, ıstırap dolu sorunların da, en küçük bir düşünce, irade kıpırdanışının da bulunmadığı bir yer... Orada işime verebilirim kendimi, kafamın içindekilerini toparlar, romanımı yazarım. Sofiya'nın portresini bitirir bitirmez allahaısmarladık derim ona... *dahin, dahin*!"[77]

XVII

Sabahın erken saatlerinden beri oturuyordu Rayski Sofiya'nın portresinin başında. İlk sabah değildi hem böyle oturduğu. Bu iş sıkmaya başlamıştı onu artık. Durup bir süre bakıyordu portreye, sonra birden –canı sıkkın– örtüyü indiriyordu üzerine, odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başlıyordu. Pencerenin önünde duruyordu, ıslık çalıyordu biraz, parmaklarıyla trampet çalıyordu bir süre camda, bazen dışarı çıkıyordu, –yüzü asık, keyifsiz– dolaşıyordu sokaklarda.

Devrisi sabah aynı şeyler yineleniyordu. Aynı keyifsizlik, sıkıntı oluyordu içinde. Kimileyin de oturuyor, oturuyor, birden alıyordu paleti, bir yeri heyecanlı heyecanlı boyamaya başlıyordu, bakıyordu, düşüncelere dalıyordu. Sonra iki yana sallıyordu başını, göğüs geçiriyordu, atıyordu paleti.

Oysa portre aslının tıpatıp aynıydı. Herkesin gördüğü, bildiği gibiydi burada Sofiya: Serinkanlı, ışıl ışıl. Aynı uyum vardı yüz çizgilerinde. Alnı beyaz, genişti. Bakışı genç bir kızın bakışı gibi açık, temiz; boynu mağrur duruşlu; göz alıcı, dik göğüslü, rahat, durgundu.

Her şeyiyle Sofiya'nın kendisiydi bu. Ama hoşnut değildi Rayski,

77 (Alm.) Oraya, oraya!

sanatçı sancıları çekiyordu. Genç kadında yaşam duygusu uyandırmış, karanlığın içine ışık götürmüştü. Heyecanlar, yeni bir yaşamın belirtileri göze çarpmaya başlamıştı Sofiya'da, ama portrede yoktu bunların hiçbiri!

"Niçin gelmedi Kirilov?" diye geçirdi içinden. "Söz vermişti oysa. Bir tanrıçadan ortaya bir kadın çıkarabilmek için ne yapmam gerektiğini o söylerdi bana belki."

Palet parmağında, başı önünde düşüncelere daldı gene. Sanatın sırrını yakalamayı, şimdi hayalinde gördüğü Sofiya'yı tuvalde yaratabilmeyi ölesiye istiyordu.

Sofiya'nın heyecanını, onu yalnız bırakması için yalvarışını anımsıyordu. Gururunu yardıma çağırmak isteyişini, ama bunu beceremeyişini; elini onun elinden çekmek isteyişini, ama çekmeyişini, heyecanını yenemeyişini... O anda hiç mi hiç benzemiyordu Sofiya bu portredeki Sofiya'ya!

Sofiya'nın içine birtakım kuşkular saldığını, bu kuşkuların Hamlet kuşkuları olduğunu biliyordu Rayski. Onun yüreğinde okumuştu bu kuşkuları: "Gerektiği gibi mi yaşıyorum acaba? Soyumun, çevremin bu ölü gururuna, bu törelere canlı, insanca bir şey vermiyor muyum? Doğrusu halalarımın, babamın, Catherine'in yanında kimileyin sıkıldığımı itiraf etmek zorundayım... Yalnız *cousin* Rayski..."

Hayalinde Sofiya canlanınca yüreği çarpmaya başlıyordu Rayski'nin.

Portreyi görmüyordu artık karşısında, başka bir şey görüyordu. Bir uyurgezerinki gibi iri iri açık gözlerini kırpmadan bakıyordu. Uzaklara bir yere bakıyor, canlı Sofiya'yı görüyordu. Odasında bir başına oturuyordu Sofiya, onu düşünüyordu. Derin düşüncelere dalıp gitmişti. Ya da amaçsız dolaşıyordu odada. Kafasının içinde yeni, şaşırtıcı bir düşünce çakmış gibi, birden duruyor, pencereye gidiyor, perdeyi açıyor, meraklı bakışını sokağa, oradaki başlardan, yüzlerden oluşan canlı sele doğrultuyor, toplumsal burgacı dikkatle izliyordu: Bu gürültü dehşete düşürüyordu onu –kendisi de onun bir parçası olmuş gibi, şu adamın geç kalmak korkusuyla öylesine çabuk çabuk nereye gittiğini anlıyormuş gibi– tiksinmiyordu bu kaba kalabalıktan. Günlük yaşamının üçte ikisini yılda

üç yüz, dört yüz rubleye satan şu memurun da kandan, kemikten, sinirlerden oluştuğunu biliyordu sanki artık.

Sırtındaki ağır torbayı güçlükle taşıyan şu köylüye acıyordu. Elinde bohçayla çabuk çabuk yürüyen şu kadının, oturduğu odanın kirasını verebilmek için son mantosunu da rehin bırakmaya gittiğini anlıyordu, vb... Sofiya'nın dalgın, endişeli bakışı sokaktan geçen her erkeği, her kadını izliyordu. Bu yaşama uzun uzun bakıyor, sanki anlıyordu onu. Perdeyi indirmeyi unutup, istemeye istemeye çekiliyordu pencerenin önünden. Bir kitap alıyordu eline, sayfalarını çeviriyor, başkalarının nasıl yaşadıkları düşüncesine dalıyordu gene.

Bakışlarında bir anlam vardı şimdi. Gözleri endişesiz, aydınlık değil, düşünceli bakıyorlardı. Sokakta koşuşan, acı çeken, yokluk çeken, çalışıp didinen, inleyen "başkaları" için bir endişe vardı bakışlarında.

Şimdiye dek yaşamadığını, yalnızca bitki gibi yetiştiğini, sonra da soluduğunu sezinlemişti birden.

Bu yaşamın, onun canlı içtenliklerinin, kederlerinin, emeğinin, –ama önce içtenliklerinin– ateşi yakıyordu içini.

Elindeki kitap yere düşüyordu. Kaldırmıyordu onu. Vazodan bir çiçek alıyordu dalgın, öteki çiçeklerin dağınıklığını, bazılarının düştüğünü fark etmiyordu.

Çiçeği kokluyordu. Kendi dünyasına dalmış, dalgın, dudaklarıyla koparıyordu yapraklarını. Ne yaptığını bilmeden, piyanoya gidiyordu, tabureye gelişigüzel, yan oturuyor, tek eliyle, dalgın, birkaç nota çalıyor, düşünüyor, düşünüyordu...

Sonra sessizce, belli belirsiz birinin adını mırıldanmıştı Sofiya. Ürpermiş, ürkek ürkek çevresine bakınmış, ellerini yüzüne kapamış, öyle kalmıştı.

Odada başka kimse yoktu. Yalnızca perdesi açık pencereden güneş ışınları doluyordu odaya, özgür dolaşıyorlardı aynalarda, façetalı kristallerde kırılıyorlardı. Açık kitap yerlerde sürünüyordu. Sofiya'nın ayaklarının dibinde çiçeğin yaprakları vardı...

Fırçayı aldı Rayski; şimdi kafasının içinde gördüğü Sofiya'ya baktı açılmış, tutku dolu gözlerle, sonra palette uzun süre karıştırdı boyaları gülümseyerek, fırçayı palete değdirmeye hazırlandı

birkaç kez. Ama hep kararsızlık içinde duraladı, sonunda gözlerin üzerinde gezdirdi fırçasını, gölge vurdu, gözkapaklarını açtı biraz. Bakışı daha bir genişlemişti şimdi, ama durgundu hâlâ.

Sakin, handiyse otomatik bir el hareketiyle dokundu gene gözlere. Daha canlı, anlamlı oldular gözler. Ama soğuktular hâlâ. Fırçayı uzun süre dolaştırdı gözlerin çevresinde, boyaları karıştırdı gene dalgın, gözün birine bir çizgi çizdi, –bir zamanlar öğretmeninin onun cansız resmine koyduğu gibi– bilinçsiz olarak bir nokta koydu, kendisinin de bilmediği bir şey yaptı sonra, öteki göze de yaptı aynı şeyi... Gözlerden fışkıran ışıktan donup kaldı birden.

Geri çekilip uzaktan baktı. Şaşırmıştı: Dosdoğru ona yönelmiş bir ışık demeti çıkıyordu gözlerden, ama anlam sert, kuruydu hâlâ.

Bilinçsiz olarak, handiyse raslantıyla belli belirsiz değiştirdi dudakların çizgisini, üst dudağa hafif bir çizgi ekledi, bir gölgeyi açtı biraz, geri çekildi gene, baktı. Güçlükle soluk alabiliyordu.

"Odur bu, Sofiya!" dedi. "Gerçek Sofiya!"

Arkasından bir ayak sesi duydu o anda, hızla döndü: Ayanov gelmişti.

Rayski mağrur bir tavırla, "İvan İvanıç!" dedi, "geldiğine çok sevindim! Bak..."

"O, o mu? Söyle."

"Dur, bırak, bakayım."

İvan İvanoviç uzun uzun baktı portreye. Rayski sabırsızlık içinde bekliyordu.

Ayanov ilgisiz, "Kimdir bu?" diye sordu.

Donup kalmıştı Rayski. Şaşkınlığından kurtulmaya çalışırken, "Sofiya'yı tanımadın mı?" dedi.

Ayanov, portreye büyük bir şaşkınlık içinde bakıyordu.

"Nasıl? Sofiya Nikolayevna mı? Olamaz! Başka bir portresini yapıyordun Sofiya Nikolayevna'nın, o daha güzeldi galiba. O nerede?"

Rayski, canı sıkkın, handiyse küçümsemeyle salladı kolunu.

"Aynı portre!" dedi. "Yalnız biraz değiştirdim onu." (Bağırmaya başlamıştı.) "Ötekinin cansız, yaşam ateşi sönmüş, uykulu, uyuşuk bir şey olduğunu nasıl görmemiş olabilirsin? Oysa bu öyle mi?.."

Ayanov inatçı, itiraz etti:

"Ne dersen de, öteki daha çok benziyordu Sofiya Nikolayevna'ya! Burada ise... sarhoş sanki..."

"Sensin sarhoş! Çekil başımdan!"

Ayanov kayıtsız, "Bilirsin," dedi, "resimden pek anlamam ben..."

Rayski karşılık vermedi. Öfkeli öfkeli, Sofiya'nın saçlarını, kadife giysisini boyamaya koyuldu.

On beş dakika sonra Kirilov geldi. Yüzü favorilerinin, bıyıklarının, sakalının arasından pek az görünen ufak tefek, çok zayıf bir adamdı. Cildi hemen hiç görünmüyordu, içe çökük gözleri doğal olmaktan uzak bir biçimde parlıyorlardı yalnızca. Bir de, burnu sert bir çıkıntı yaparak çıkıyordu sakal, bıyık, favori kalabalığının arkasından; ucu yanaklarını da, çenesini de, dudaklarını da örten kılların içine dalıyordu gene. Boynu da gözükmüyordu sakalından. Bedeni ise çuvala sarılmış gibi, kat kat sarkan çok geniş bir paltonun içindeydi. Bu paltonun altından başka bir paltonun ya da redingotun yağlıboya lekeleriyle kaplı eteği gözüküyordu. Yürürken hafiften gıcırdıyordu iskarpinleri. Şapkası eskiydi, yağlıydı, kenarları sarkmıştı.

Onun da düşünce dolu, dikkatli, alev alev yanan bakışlarını; kıllardan oluşmuş kalın örtü altında uyuyormuş gibi duran soğuk, kıpırtısız yüzünü –özellikle, karanlık sanatçı hücresinde elinde paletle sehpanın önünde durmuş, yabani, çivi gibi delice bakışını resmini yaptığı azizin yüzüne dikmiş bakarken– görünce, yaşamın aydınlık ülkelerini arayan, kuş gibi özgür bir sanatçı değil, sevinçlerden nefret eden, yalnızca acıyı anlayan bir sanat rahibi, çilekeşi sanırdı onu insan. Galiba gerçekten de öyleydi.

Portreye baktı, bir şey söylemeden ağır ağır daldı derinliklerine. Yüzündeki anlatımı Rayski büyük bir heyecanla izliyordu. Kirilov ilk anda şaşkın baktı portrenin yüzüne, hoşnut bakışını sanki uzun süre durdurdu gözler üzerinde... Yüzündeki kırışıklıklar açılmıştı. Tatlı bir düş görüyor gibiydi. Sonra birden uyandı sanki. Sevinç değil, elem dolu bir şaşkınlık kapladı yüzünü, alnı kırıştı. Öte yana döndü, şapkasını masaya koydu, bir sigara çıkarıp yaktı.

"Ne diyorsun?" dedi Rayski.

Kirilov, "Bunun için mi çağırdınız beni?" diye sordu. "Allahaısmarladık, ben eve gidiyorum..."

"Durun, bir şeyler söyleyin."

"Söylenecek bir şey var: Saçma!"

Rayski, gücenmiş, "Yaptığım her resme, iyi olsun kötü olsun, saçma dersiniz zaten!" dedi. "Ah sizi, ölü ressamlar! Oysa eskiden, yeteneğim olduğunu söylerdiniz Semyon Semyonıç..."

Kirilov göğüs geçirdi.

"Söyledim size! Ne diye yineletiyorsunuz? Bu yoldan gitmeyi sürdürürseniz, kendinizi moda tabelalarına harcarsınız..."

"Moda tabelalarına mı? Bunun kim olduğunu biliyor musunuz?"

Kirilov portreye şöyle bir bakıp, "Kim?" dedi. "Aktrisin biridir..."

"Ne oluyor size, ikiniz de çıldırdınız galiba! Biri sarhoş bir kadın, öteki bir aktris diyor! Sizlerle konuşmaya gelmez!"

Portreyi örtmeye başladı Rayski.

"Kendisine göstereceğim onu: Aslı daha iyi değerlendirir. Semyon Semyonıç, hiç değilse tatlı bir söz işiteceğimi umuyordum sizden: Her çalışmamda bir şey, hiç değilse bir yaşam kıvılcımı buluyordunuz..."

Kirilov, Sofiya'nın gözlerini, dudaklarını, geniş beyaz alnını gösterdi.

"Burada kıvılcım da yok!" dedi. "Büyük bir şey bu... Aslını tanımıyorum ama görüyorum, gerçek var burada. Yüce bir tabloya, yüce bir süjeye değer bu. Oysa bu gözleri, bu tutkuyu, sıcaklığı hoppa bir kadına, bir yosmaya, kuklaya vermişsiniz siz!.."

"Hayır Semyon Semyonıç, bundan yüce bir süje hiçbir ressam seçemez kendine. Hoppa bir kadın, bir yosma değildir o! Gerçekte sizin fırçanıza değer bir insandır. Katı temizliğin, gururun doruğu vardır onda! Bir tanrıçadır! Olympos tanrıçası olmasa bile, bir tanrıçadır... ama size benzer, yani bu dünyanın insanı değildir."

"Yalvarmaklı bir anlatım olsaydı bu yüzde, bakışları dikkatli olsaydı, şu tutku dolu atılım olmasaydı... Bakın Boris Pavloviç, bu portreyi tabloya çevirin; yaşadığınız çevreyi de, bu anlamsız davranışlarınızı da, çapkınlıklarınızı da bırakın... Pencerelerinizin perdelerini indirin, üç ay, dört ay kapanın..."

"Niçin?"

Kirilov yüzünü buruşturdu. Öyle ki, burnu sakalının arasına gömülmüş, bütün yüzü bir fırçayı andırmıştı.

"Dua eden bir kadın resmi yapın!" dedi. "Bu kadifeleri, ipekleri bırakın! Diz çöktürün ona, taşların üzerine diz çöktürün hem, omuzlarına eski püskü bir manto atın, ellerini göğsünün üzerinde çapraz yapın... Burada, işte burada," (portrede yanakların çevresinde dolaştırdı parmağını) "biraz daha az ışık olsun, şu etleri atın gitsin, gözleri yumuşatın, gözkapaklarını biraz kapayın... o zaman siz de diz çöküp dua etmeye başlayacaksınız..."

"Olmaz Semyon Semyonıç, manastır yaşamı istemiyorum ben. Yaşam, aydınlık sevinç istiyorum. Yanımda insanlar olmadan da bir yere adım atmam. Güzelliğe tapıyorum ben. Seviyorum onu," (sevgiyle baktı portreye), "bedenimle, ruhumla seviyorum. Doğrusunu söylemek gerekirse..." (komik bir biçimde içini çekti) "bedenimle daha çok seviyorum..."

Kirilov kolunu salladı, odanın içinde dolaşmaya başladı.

"Yeteneğiniz ölüyor. Kurtaramayacaksınız kendinizi, düz yola çıkamayacaksınız. Çalışma azminiz yeterli değil, içinizde istek var, tutkunuz da var, ama sabrınız yok! Şuraya bakın, kollar üstünkörü yapılmış, omuzların da biri dar biri geniş, oysa siz kaldırıyorsunuz onu; göstermeye, onunla övünmeye götürüyorsunuz."

"Önemli olan boyamak değildir Semyon Semyonıç! Gözlerde, yüzde gerçeğin olduğunu kendiniz söylediniz. Ben de hissediyorum sanatın sırrını yakaladığımı. Saçlar, kollar önemli mi o kadar?.."

Kirilov sözünü kesti Rayski'nin:

"Kurnazlığı bırakın, kolları yapamıyorsunuz, öğrenmek için de sabrınız yok! Şu kolu uzatırsanız, ötekinden kısa olur. Dilberiniz gerçekte sakat mıdır yoksa? Hep işin şakasındasınız siz, ama yaşamla, sanatla alay edilmez. İkisi de çok serttir: Dünyada insanların, sanatçıların az olmasının nedeni budur."

Göğüs geçirdi Kirilov, yüzü daha bir gömüldü kılların içine. Rayski, "Sizce," dedi, "kişi yaşamdan da, insanlardan da kaçmalı, surat asıp hiç gülümsememeli, sonra..."

Kirilov sözünü kesti:

"Evet ama kızmayın! Sanatta tatlı gülümseyişlerden, dolgun omuzlardan daha sağlam ya da arka avlulardan, sarhoş bayağılıklardan daha temiz bir şey arıyorsanız güzelleri de, şölenleri de bırakmalı, ayık olmalısınız. Yorgunluktan başınız dönene, düşüp ba-

yılana dek çalışmalısınız. Düşüp kalkmalı, umutsuzluktan ölmeli, sonra yeniden biraz canlanmalı, gece yatağınızdan fırlamalısınız..."

Rayski, "Hemen hemen... yapıyorum bunu..." dedi, "yatağımdan fırlıyorum, çıldıracak gibi oluyorum..."

Ayanov soğukkanlı, "Gördüğüm kadarıyla hepiniz delisiniz!" diye karıştı söze.

Kirilov, "Evet, fırlıyorsunuz," dedi, "ama şu 'gerçeğinizi' boyamak için..." (Sofiya'nın çıplak omuzunu göstermişti.) "Hayır, gece kalkın, bu bedeni beş kez, on kez, doğru olana dek çizin. İşte size iki haftalık bir görev: İki hafta sonra gelip bakacağım: Şimdi gidiyorum, hoşça kalın."

Rayski durdurmaya çalıştı onu:

"Bir dakika durun öğretmenim!"

"Bırakın beni," dedi Kirilov. "Sanata saygı yok sizde. Kendinize de saygınız yok. Sanatçılar topluluğu bir kardeşlik topluluğudur, mason topluluğu gibi bir topluluk: Bütün yeryüzüne yayılmıştır, herkes aynı amaca yürür bu toplulukta. Ressamlar "taş ustalarıyla" akrabadırlar. Giram ile onun esrarını anımsayın. Evet, böyle işte! Bir yanda yaşamın tadını çıkarırken, oyun oynarken, arabaya binip konukluğa giderken, dans ederken, öte yanda –bütün bunların arasında– yazmak, resim boyamak, çizmek, heykel yapmak olmaz. Hayır!" (Heyecanlı, handiyse kabaca bağırmaya başlamıştı Rayski'ye.) "Bırakın bütün şekerlemeleri, –çok güzel belirttiğiniz gibi– rahip olun. Her şeyinizi sanata verin, dua edin, oruç tutun, bilge olun, aynı zamanda yılanlar gibi, güvercinler gibi akılsız... Çevrenizde ne olup biterse bitsin, yaşam sizi nereye çekerse çeksin, nasıl bir çukura düşerseniz düşün, her yerde, her zaman aynı öğretiyi anımsayın, yaymaya çalışın, aynı duyguyu duyun, aynı tutku olsun içinizde! Sanat olsun tek düşünceniz! Varsın lanetlesinler sizi onun yüzünden, horlasınlar... Yılmayın, yolunuzda yürüyün: Yeteneğiniz, çalışmalarınız o zaman erecektir olgunluğa, 'armağanınızı verecek Tanrı...' yani ölümsüzlüğü. Oysa yeterince yürekli, güçlü değilsiniz siz, yokluk da çekmediniz. Malınızı mülkünüzü yoksullara dağıtın, yaratıcılığın kurtarıcı ışığının peşinden gidin. Yapamazsınız bunu! Bir beysiniz siz, sanatın sert tahtaları üzerinde doğmadınız. İpeklerin, kadifelerin içinde geldiniz dün-

yaya. Oysa beyefendileri sevmez sanat... 'aşağı tabakadan' olanları seçer... Karalayın şu yosmayı ya da İsa'nın ayaklarının dibinde günahkâr kadın olarak tamamlayın onu. Allahaısmarladık. İki hafta sonra gelip bakacağım."

Sigarasını küllüğe attı Kirilov, şapkasını kaptığı gibi gözden kayboldu. Rayski kendini toparlayıp "Bir dakika durun," diyememişti. Ayanov, "Ne tuhaf adam!" dedi. "Gerçekten rahip olmak niyetinde değil ya? Şapkası savaştan kalma sanki, üstü başı boya içinde, yırtık pırtık... Tam bir çilekeş! İçkiyle arası nasıl?"

"Sudan başka bir şey içmez."

"Öyleyse sonunda asar kendini ya da keçileri kaçırır."

Rayski göğüs geçirdi.

"Evet, nesli yavaş yavaş tükenmekte olan su katılmamış, gerçek, ama artık gereksiz sanatçılardan biridir. Sanat o yüksek yerlerden insanların arasına, yani yaşamın içine iniyor. Böylesi de gerekir zaten! Onun yaşatmaya çalıştığı şey bir canavarlıktır!"

Ne var ki, Kirilov'u eleştirirken aklından da, göklere çıkmak istemeyen o delikanlıyla karşılaştırıyordu kendini Rayski. Odanın içinde dalgın, bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu.

Hüzün doldurmuştu içini, yüreği sızlıyordu. Her şeyi bırakmaya, bir manastıra kapanmaya, üzerine eski püskü şeyler giymeye, sofradan bir kap yemekle kalkmaya, –Kirilov gibi, Sofiya gibi– yaşamdan kopmaya, bitkin düşene dek fırça sallamaya, Sofiya'yı İsa'nın ayaklarının dibinde günahkâr kadın olarak değiştirmeye o anda içtenlikle hazırdı.

Çabucak yeni bir tuval almış, sehpaya koymuş, tebeşirle dua eden bir kadın çizmeye başlamıştı bile. Kadının kolunu uzattı, parmaklarını heyecanla, coşkuyla çizmeye koyuldu. Çizdiğini silip yeniden çiziyor, sonra gene çiziyordu... Olmuyordu bir türlü!

Başarısız her karalamasında öfkeye dönüşen sabırsızlığı gene kemirmeye başlamıştı içini. Sildi, yeniden çizmeye başladı. Bu kez ağır ağır, tuvali delmek istiyormuş gibi bastıra bastıra çiziyordu. öfkesinin yerini Kirilov'un sözünü ettiği umutsuzluk almaya başlamıştı artık.

Tebeşiri bıraktı, parmaklarını saçlarına sildi, Sofiya'nın portresinin yanına gitti.

"Portreyi değiştirmek," diye geçirdi içinden. "Haklı mı acaba Kirilov? Tüm amacım, emelim, ülküm güzelliktir benim. Benliğimi sarmıştır güzellik. Etkisi altında kaldığım bu parlak güzelliği tuvale geçmek istiyorum: Güzelliğin bu 'gerçeğini' yakaladıysam yetmez mi? Kirilov güzelliği göklerde arıyor, bir rahip gibi yaşıyor; oysa ben yeryüzündeyim... Potresini göstereceğim Sofiya'ya, bakalım ne diyecek? Sonra da değiştireceğim onu... ama günahkâr kadın yapmayacağım!"

Kirilov'un bu düşüncesini duysa, Sofiya'nın ne diyeceğini sordu kendi kendine Rayski, gülümsedi. Portredeki "gerçeği" düşünerek biraz biraz sakinleşti. Önceki özgür hayallerine, özgür sanata, özgür emeğe döndü gene. Portreyi özenle sarıp Sofiya'ya götürdü.

XVIII

Onu görüp göremeyeceğini, görürse nasıl göreceğini, onunla ne konuşacağını bilmiyordu Rayski.

Elini göğsünün üzerine bastırmış, "Nasıl kaynıyor şuramda bir şeyler!" diye geçiriyordu içinden. "Oh! Bir fırtına kopsa! Umarım kopar! Bugün karar günü, esrar perdesi kalkacak, öğreneceğim... sevip sevmediğini! Seviyorsa, yaşamım... yaşamımız değişecek, gitmeyeceğim... ya da hayır, ikimiz oraya, büyükannemin yanına, huzur dolu köşemize gideriz birlikte..."

Açtı portrenin örtüsünü, konuk salonunda koltuğun üzerine koydu. Koridorda Sofiya'nın bölümüne doğru sessizce yürüdü. Alt katta uşaklar Sofiya'nın evde yalnız olduğunu söylemişlerdi ona: Halaları ayine gitmişlerdi.

Hızlı vurmaması için yüreğini yatıştırmaya çalışıyormuş gibi elini göğsüne bastırmış, parmaklarının ucuna basarak yürüyordu. Vazoda dağınık duran çiçeklerle, kalkık perdeyle, kristallerde oynaşan yaramaz ışıklarla karşılaşacağını hayal ediyordu. Sessizce yaklaştı, gördü Sofiya'yı.

Dirseklerini masaya dayamış, başı ellerinin arasında, oturuyordu Sofiya. Düşünüyor, belki uyukluyor ya da... ağlıyordu. Kalıp içinde değildi, kabuk gibi bir giysinin zırhına bürünmemişti, dan-

teller, bilezikler yoktu üzerinde, taranmamıştı bile. Saçlarını bir filenin içine gelişigüzel toplamıştı. Önlüğü omuzlarında dümdüz durmuyor, geniş katlar oluşturarak ayaklarının dibinde yığılıyordu. Halının üzerinde atlas iki terlik vardı; ayaklarını –yalnızca çorapla– kadife kanepenin üzerine toplamıştı.

Rayski hiç böyle görmemişti onu. Sofiya fark etmemişti onun geldiğini. Soluk almaya korkuyordu Rayski. Çok alçak bir sesle, "Kuzinim, Sophie!" dedi.

Sofiya irkildi, biraz geri çekildi masadan, şaşkın baktı Rayski'ye. Sorular vardı bakışlarında: Rayski miydi bu? Nereden gelmişti? Niçin buradaydı?

"Sophie!" diye yineledi Rayski.

Sofiya ayağa kalktı, doğruldu. Kısaca sordu:

"Neyiniz var *cousin*?"

Rayski'nin heyecanı geçmişti.

"Bağışlayın kuzinim," dedi. "Bilmeden... böylesine şiir dolu bir düzensizlik içinde yakaladım sizi."

Sofiya sağına soluna baktı, birden kendine geldi sanki, çıngırağın kordonuna asıldı. Soğuk, "Pardon *cousin*, giyineceğim!" dedi.

Hizmetçi kızla birlikte yatak odasına geçti.

Konuğun geldiğini ona haber vermedikleri için hizmetçi kız Paşa'ya çıkıştığını duydu Rayski.

Getirdiği portreye bakarken "Nedir bu?" diye düşünüyordu. "Sofiya gene benzemiyor buna, hiç değişmemiş!.. Yo hayır, kandıramaz beni: Şimdi önümde takındığı bu serinkanlılığı, soğukluğu eski soğukluğu değil, hayır! Bir zorlamadır bu, yapmacık bir serinkanlılık! Bu yüzün altında bir şeyler saklı ya, bakalım!"

Sonunda geldi Sofiya. Taranmış, giyinip kuşanmıştı. Yürürken hışırdıyordu giysisi. Rayski'ye hiç bakmadan aynasının önüne gitti, bileziğini taktı.

"Portrenizi getirdim kuzinim."

Sofiya, "Nerede?" dedi. "Göstersenize."

Rayski'nin peşinden konuk salonuna geçti. Portreye dikkatli bakarak, "Çok güzelleştirmişsiniz beni *cousin*," dedi, "böyle değilim ki!

Rayski, karşısında portrenin aslını görünce gerçekten üzgün,

"Ah, hayır, gerçeğe çok uzağım!" dedi. "Güzellik! Ne büyük bir güç bu! Ah, böyle bir gücüm olsaydı!"

"Ne yapardınız?"

Rayski, Sofiya'nın yüzüne gözlerini kırpmadan kurnazca bakarak, "Ne mi yapardım?" diye yineledi. "Bir insanı çok mutlu ederdim..."

"Binlercesini de mutsuz ederdiniz, değil mi? Gücünüzü herkesin üzerinde denerdiniz, acımazdınız hiç kimseye..."

Boş yakalamıştı onu Rayski.

"Ya!" dedi. "Sizi bu denli erişilmez yapan acıma duygunuz demek?.. Çevrenizdekilere gereğinden fazla bakmaya korkmanızın nedeninin, bu bakışınızın karşınızdakini zor duruma sokacağını bilmeniz olduğunun farkında değildim. İşte göz kamaştırıcı bir özelliğiniz daha. Kendinize güveniniz yakışıyor size. Aile kibrinden iyidir bu gurur: Güzellik... bir güçtür bu, gururun da bir anlamı vardır bu durumda."

Sofiya'nın ondan öylesine inatla kaçmasının, hayalci duruşunu öylesine birdenbire değiştirip gene kendi siperlerine çekilişinin nedenini –anladığı kadarıyla– sonunda bulduğu için sevinçliydi Rayski. Sürdürdü konuşmasını:

"Yalnız, pek de acımayın: Yakınınızda olmak, sizinle konuşmak için kim hazır değildir acı çekmeye? Yalnızca utkuya, mutluluğa, başarıya ermek için değil... düpedüz cılız bir başarı umudu bekleyebilmek için dünyanın öbür ucuna kim gelmez peşinizden dizlerinin üzerinde sürünerek..."

Sofiya, "Yeter *cousin*," dedi, "gene başladınız!"

Ama hiç de serinkanlı değildi bunu söylerken. Bu denli güçlü olduğundan; arkasından herkesin, şu coşkun yaradılışlı, ateşli, çılgın artist gibi herkesin, dizleri üzerinde sürünerek geleceğinden kuşku ediyordu sanki.

Bu belli belirsiz kuşku gölgesi de kaçmamıştı Rayski'nin gözünden.

Onun bakışlarını, sözlerini anlıyor, onda bir an görünüp kaybolan her ışığı, her gölgeyi –bazen bilinçsiz olarak– yakalıyor, bunların yalnızca anlamını sezinlemekle kalmıyor, onun ruhunda olup bitenleri, hatta olup bitmesi gereken şeyleri hissediyordu sanki.

"Siz de farkındasınız," diye ekledi, "özel bir anlamı olmayan, ok-

şayıcı bir bakışınız için, ödül vaadi taşımayan bir sözcüğünüz için herkes koşuyor peşinizde, çevrenizde dolaşıp duruyor, dikkatinizi çekmeye çalışıyor..."

"Sahi mi?"

"Farkında değil misiniz yani? Şakayı bırakın!"

"Vallahi değilim."

"Vallahi farkındasınız. Gizliden gururlanıyorsunuz, üstelik konuşturarak eğleniyorsunuz benimle. Gerçeği söylediğimi biliyorsunuz. Sözlerimde kendinizi görüyor, haz duyuyorsunuz bundan."

"Şimdiye dek yalnızca yaptığınız portrede gördüm kendimi, o da abartılmış bir biçimde... Sözlerinize gelince, azardan başka bir şey olmadı ki sözlerinizde..."

"Hayır, bu portre cılız, soluk bir kopyanızdır ancak. Portrede yalnızca gözlerinizdeki ışık (bir de gülümseyişiniz) aslının aynıdır –o da her zaman değil– seyrek böyle bakıyor, böyle gülümsüyorsunuz. Korkuyorsunuz sanki. Ama kimileyin görünüp kayboluyor bu anlatım: Bir kez göründü, yakaladım onu, gerçeği vermeye çalıştım yalnızca. Bakın ne çıktı ortaya. Ah, ne güzeldiniz o anda!"

"Ne zaman?"

"Size şeyi anlatırken... hani, babanız şu Milari'yi getirdiği gün..."

Sofiya susuyordu. Rayski, "Milari!" diye yineledi.

Sofiya soğuk, "Anımsıyorum," dedi.

Sofiya'nın bu soğukluğu kaçmamıştı Rayski'nin gözünden.

"Çok sık geliyor mu size?" diye sordu.

"Evet... arada sırada..."

Sofiya arkasını ışığa verip kanepeye otururken ekledi:

"Çok güzel şarkı söylüyor."

"Size geldiği bir gün ben de gelmek isterdim... haber verin geleyim."

Sofiya omuzlarını kaldırdı.

"Burası serin!" dedi. "Söylemeli de şömineyi yaksınlar..."

Rayski, Sofiya'nın yüzüne bakıp birden, "Size 'allahaısmarladık' demeye geldim," dedi. "Gidiyorum... duydunuz mu?"

Sofiya pek sakindi.

"Nereye?" diye sordu yalnızca.

"Köye, büyükannemin yanına... Ben gidince üzülmeyecek misiniz, canınız sıkılmayacak mı?"

Sofiya düşünüyordu, bu soruları yanıtlamaya çalışıyordu sanki içinden.

"Bakın kuzinim, burada bir kararsızlığın söz konusu olması, ağzınızdan bir anda evet ya da hayır yanıtının çıkmaması bile bir mutluluktur benim için. Birdenbire çıkan 'evet' bir aldatma, bir iltifat ya da hak etmediğim bir mutluluk anlamına gelirdi. 'Hayır' ise yüreğimi yaralar, sızlatırdı. Ama üzülüp üzülmediğinizi kendiniz de bilmiyorsunuz: Verebileceğiniz büyük bir şeydir bu, utkunun yarısıdır..."

Sofiya gülümsedi.

"Tümünü umuyor musunuz?" diye sordu.

"'General olmayı ummayan kötü bir erdir...' derdim bu sorunuza yanıt olarak, ama demeyeceğim. Şöyle diyeceğim yalnızca: Çok büyük... olanaksız bir şey olurdu bu."

Sofiya'nın gözlerinin içine bakıyordu Rayski. Onun "Niçin?" diye sormasını istiyordu, için için bekliyordu bunu, neler vermezdi böyle bir soruya, ama sormadı Sofiya, o da tuttu soluğunu.

"Olanaksız bir şey olurdu bu," diye yineledi. "Böylesine dev umutlar beslemediğimin delili olarak –belki uzun bir süre için– 'Hoşça kalın!' demeye geldim size."

Sofiya birden alçak sesle, yumuşak, handiyse duygulu, "Üzüleceğim *cousin*," dedi.

Rayski, ağrıyan dişinin ağrısı bir anda geçen bir hasta gibi hızla döndü Sofiya'ya, "Üzülecek misiniz?" dedi. "Doğru mu bu?"

"Tam anlamıyla. Bilirsiniz, hiç yalan söylemem."

Rayski elini tuttu Sofiya'nın, büyük bir sevgiyle öptü avucunun içini. Sofiya çekmemişti elini.

"İşte elinizi böyle öpmek hakkını kazanmak için neler yapmazlardı çevrenizde dolaşan bütün o erkekler!

"Demek mutlusunuz siz: Serbestçe yararlanıyorsunuz bu haktan..."

Rayski sarhoş gibi bakıyordu Sofiya'ya.

"Evet, bir *cousin* olarak!" dedi. "Ama bu avucun içini başka türlü öpebilmek için neler yapmazdım... Şöyle..."

Rayski gene öpmek istedi, ama Sofiya çekti elini. Rayski sürdürdü konuşmasını:

"Gittiğim için birazcık olsun... üzüldüğünüzden kuşku etmeye korkuyorum. Ama niçin üzüldüğünüzü, arada bir beni niçin görmek istediğinizi bilmeyi çok isterdim."

"Sizi dinlemek için. Çoğu zaman abartıyorsunuz kuşkusuz ama benim anlayabildiğim bazı şeyleri de çok doğru yorumluyorsunuz, açıklıyorsunuz. Ama ben söyleyemem, elimde değil..."

"Ah, itiraf ettiniz sonunda!"

İçini çektikten sonra ekledi Rayski:

"Niçin gerekliyim ben size? Arapça bir sözlük gibi bakıyorsunuz bana... İmrenilecek bir rol değil bu!"

"Ama general olmayı ummadığınızı, yalnızca ilgim için herkesin bilmem nerelere... dizlerinin üzerinde sürünerek gitmeye hazır olduğunu kendiniz söylediniz *cousin*... Bunu istemiyorum ben, ama küçük bir şeyinizi de esirgerseniz benden..."

"Dostluğumu mu?" diye sordu Rayski.

"Evet."

"Ah, biliyordum zaten. Ah, bu dostluk!"

"Evet *cousin*, 'generallik rütbesini' benimsediğinizi görüyorum..."

"Hayır, hayır kuzinim, böyle bir şey umduğum yok. Bunun için de –gene söylüyorum– gidiyorum. Ama ben gidince canınızın sıkılacağını, beni arayacağınızı söylediniz. Suya düşenin saman çöpüne tutunacağı gibi sarılıyorum ben de bu sözünüze..."

"Boşuna da değil sarılmanız. Küçük bir şey sunmuyorum size: Dostluğumu sunuyorum. Tatlı bir bakışım ya da sözüm için öylesine uzaklara, dünyanın öbür ucuna sürünerek gidilebilecekse, hiç kimseye kolay kolay vermediğim dostluğum için..."

"Aşka giden yolda bir adımsa, güzeldir dostluk kuzinim. Yoksa bir saçmalık, kimileyin de gurur kırıcı bir şeydir."

"Nasıl olur?"

"Basbayağı. Yanınıza haber vermeden girmek hakkını vereceksiniz bana, ama her zaman değil: Bugün kızdınız işte... Ufak tefek işler verip kentte oradan oraya koşturacaksınız beni. Kuzenlerin ayrıcalığıdır bu. Giyimden anlıyorsam, nasıl giyineceğinizi bile soracaksınız bana. Akrabalarınıza, ahbaplarınıza değgin düşün-

celerinizi söylemek onurunu tanıyacaksınız bana, sonunda hakarete vardıracaksınız işi... Âşık olduğunuzda yüreğinizin sırrını açacaksınız..."

Sofiya'nın yüzünde bir kendini zorlama anlatımı belirdi. Başını öbür yana çevirip gizliden esnedi bile. Rayski'nin gözünden kaçmadı bu. Birden, "Şimdiden âşık mısınız yoksa?" diye sordu.

"Nereden çıkardınız bunu?"

Sofiya, "Heyecan mı?" dedi. "Heyecanlandım mı?" (Aynaya baktı.) "Hayır, heyecanlanmadım, aşktan söz etmeyeceğimize aramızda anlaştığımızı anımsadım, hepsi o kadar." (Birden ciddileşti Sofiya.) "Rica ederim *cousin*, anlaşmamızı unutmayın. Kapatalım lütfen bu konuyu."

Bu istek karşısında şaşırdı Rayski, düşünceye daldı. Daha önceleri de istemişti aynı şeyi ondan Sofiya, ama şakacı bir tavırla, gülümseyerek... Sofiya'nın yüreğinin kapısını boşa çalmadığını, yüreğinin bu çağrıya karşılık verdiğini, genç kadının heyecanının, aşktan söz etmemelerini öylesine aceleci, ne söylediğini bilemez bir tavırla istemesinin bir korku, önlem olduğunu fısıldıyordu kulağına gururu.

Bu düşünceyi kovdu sonra. Yüzü kızardı. Kendini beğenmiş bir züppe olduğu; yüreği sızlarken, acıyla inlerken, parçalanırken, soru dolu bakışları Sofiya'nın ruhunu okumaya çalışırken, içinde sözcüklerin kaynaşmasına karşın bir şey söyleyemezken başka nedenler aradığı için utanıyordu kendinden... Kıskançlık içini kemirmeye başlamıştı bile.

"Ne oluyoruz? Ciddi ciddi tutuldum mu yoksa?" diye düşünüyordu. "Hayır, hayır! Hem benimle ilgili bir şey yok ki ortada. Kendim için değil, onun için çalışıyordum ben... onun gelişmesi için... toplum için... Bir çaba daha!.."

Yüksek sesle, "Son bir sorum var kuzinim," dedi. "Eğer..."

Bir an düşündü Rayski. Önemli bir soruydu bu.

"Bana sunduğunuz dostluğunuzu temiz bir insan olmama karşılık bir ödül kabul etmeseydim 'general olmayı' koyardım kafama: Ne derdiniz buna? Olabilir mi böyle bir şey? Becerebilir miyim?"

"Bir yosma değildir o," diye geçirdi içinden, "gerçeği söyleyecektir!"

"Söyleyin kuzinim, bu umudumu olumlu karşılar mıydınız?"

Son sözcükleri titreyerek söylemişti Rayski. Sofiya'nın yüzüne bakmaya korkuyordu. Gülümsedi Sofiya. Serinkanlı, "Sizin için hiçbir umut söz konusu değil, *cousin*," dedi.

Rayski, bundan kuşku edilemezmiş gibi bir hareket yaptı. Sofiya kararlı, "Böyle bir umut yok, olamaz da!" diye ekledi. "Her şeyi büyütüyorsunuz. Basit bir yakın ilgiyi bir *entrainement*[78] sanıyorsunuz. Olağan bir ilgide tutku görüyorsunuz, bir hayal dünyasında yaşıyorsunuz. İznimizle hatırlatayım, bir kuzen, bir dost olmanın sınırını aşıyorsunuz."

"Sosyetenin gönül avcılarına, çapkınlarına mı benzetiyorsunuz beni?"

"*Fi quelles expressions*!"[79]

"Evet kuzinim, konuk salonlarında, tiyatro localarında süzgün bakışlarıyla, tutku ve saygı dolu sözleriyle, önceden ezberledikleri birkaç tümceyle daldan dala konan o gençlere benzetmeyin beni. Hayır kuzinim, size kendimden söz ediyorsam, içimi olduğu gibi gözlerinizin önüne seriyorum demektir. Dilim yüreğimin sesini yansıtıyor benim. Şurada bir yıldır tanışıyoruz, buradan her gidişimde hayalinizi de beraberimde götürdüm. Duygularımı çekinmeden açığa vururum..."

Sofiya sordu birden:

"Neden anlatıyorsunuz bunları bana?"

Bu "Neden" sözcüğü şaşkına çevirmişti Rayski'yi. Sustu. "Generallik" umutları üzerine sorduğu sorunun tüm yanıtı vardı bu sözcükte... Yeterliydi onun için bu. Başka bir şey sormamalıydı artık, ama soruyordu hâlâ. Alçak sesle, sokulgan, "Beni... seviyor musunuz kuzinim?" diye sordu.

Sofiya neşeli, karşılık verdi:

"Hem de çok!"

Rayski'nin sesi sinirli çıktı:

"Allah aşkına bırakın şakayı."

"İnanın, şaka etmiyorum."

"'Bana âşık mısınız?' diye sormak... budalaca bir şey bu, budala-

78 (Fr.) Kapılma.

79 (Fr.) Öf, ne biçim söz!

ca..." diye geçirdi içinden Rayski. "O denli budalaca ki, hiçbir şey öğrenmeden gitsem daha iyi olacak. Ne pahasına olursa olsun, sormayacağım... Görüyorsun işte: Dünyadan da, tutkulardan da yüce hanımefendi sıradan bir yosma gibi kurnazlık ediyor, kaçamak yanıtlar veriyor, adam kandırmaya çalışıyor! Ama biliyorum her şeyi. Hiç beklemediği bir anda pat diye açığa vuracağım içimdekileri..."

Rayski içinden bunları geçirirken Sofiya –dudaklarında kurnaz bir gülümseme– bakıyordu onun yüzüne. Genç adamı üzmenin verdiği hazza yabancı olmadığı belliydi. Rayski "pat diye" beklenmedik bir soru sormasaydı üzmeyi sürdürecekti onu...

"Şu İtalyan'a... Kont Milari'ye âşıksınız, değil mi?"

Rayski gözlerini Sofiya'nın gözlerinin içine dikmişti. Yüzünün giderek bembeyaz olduğunu hissediyordu. Bir anda büyük bir ağırlık kalkmıştı üzerinden sanki.

Onun bu sorusu Sofiya'nın gülümsemesini de, dostça tavrını da, rahat duruşunu da alıp götürmüştü. Şimdi soğuk, duygusuz, yabancı bir kadın vardı Rayski'nin karşısında. Daha demin öylesine yakındı ona bu kadın. Oysa şimdi öylesine uzaklara gitmişti, yükselmişti... Dengi de değildi artık, dostu da...

"Doğru galiba, yanılmadım!" diye geçirdi içinden Rayski. Bunu nerede anladığını, anlamasına neyin yardım ettiğini düşünüyordu. Milari'yi bir kez görmüştü Sofiya'nın evinde. Ondan söz edince bir gölge dolaşmıştı Sofiya'nın yüzünde, kalkıp arkasını ışığa verip oturmuştu.

"Oh Tanrım! Başkalarının kör, mutlu oldukları yerde ben niçin her şeyi görüyor, biliyorum? Her şeyi anlamam için bir hışırtı, hafif bir yel, sessizliğin kendi niçin yetiyor bana? Tatsız bir duyarlılık bu! Şimdi de zehri çektim yüreğime, hem ne güzel şeylerden?"

Susuyordu Sofiya.

"Gücendiniz mi kuzinim?"

Yanıt vermedi Sofiya.

"Söyleyin: Gücendiniz mi?"

"Böyle bir tahminin ne gibi sonuçlar yaratabileceğini siz de bilirsiniz."

"Daha çoğunu biliyorum kuzinim. Niçin gücendiğinizi de biliyorum."

"Söyler misiniz, niçin?"

"Gerçektir bu da onun için."

Sofiya oturduğu yerde şöyle bir kıpırdandı. "Hâlâ diretiyorsunuz!" der gibi baktı Rayski'nin yüzüne.

"Bakış da sizin değil kuzinim, başkasından alınma..."

"Numara yapıyorum! Pek büyük görüyorsunuz kendinizi Mösyö Rayski!"

Gülümsedi Rayski, göğüs geçirdi.

"Bu gerçek değilse... tahminimin gurur kırıcı ne yanı var?" dedi. "Gerçekse, gene... bu gerçeğin neyi var kırıcı? Bu iki durum üzerinde de düşünün kuzinim, zavallı *cousin*'inizi boşuna azarladığınıza pişman olacaksınız."

Hafiften omuz silkti Sofiya. Rayski sürdürüyordu konuşmasını:

"Evet, şu anda her davranışınız gücenme anlatımı değil, sırrınız çalındığı için bir can sıkıntısı anlatımı taşıyor... Gücenmeniz ise örtüsü bunun yalnızca..."

Sofiya gözlerini açıp, sesini yükseltti.

"Ne sırrı?" dedi. "Neler söylüyorsunuz? Kuzenlik hakkınızı kötüye kullanıyorsunuz, bütün sır bu işte. Halalarım, babam yokken sizi eve almakla akılsızlık ediyormuşum..."

Rayski içten, heyecanlı, dostça, "Bırakın bu tavrınızı kuzinim!" diye başladı.

Öyle ki, handiyse yumuşadı Sofiya. Yavaş yavaş sırrının –burada bir sır söz konusuysa– dost ellere düştüğünü görmüş gibi, eski serbest, güven dolu tavrını takındı.

Rayski sürdürüyordu konuşmasını:

"Olympos dediğim bu işte! Bir tanrıça değil de olağan bir kadın olsaydınız durumumu anlardınız, yüreğime bakardınız, tam anlamıyla yabancı bir insan olsam bile sert davranmazdınız bana, acırdınız. Oysa bir yakınınızım. Beni dostça sevdiğinizi, beni görmeyince sıkıldığınızı söylüyorsunuz... Ama yalnızca sevdiği insana karşı merhametli, müşfik, dürüst, hak tanırdır kadın. Geri kalan herkese karşı acımasız... İnsanı kesmek için yatırmış bir caniden aman dilenir de, aşkını ya da sırrını gizlemeye çalışan bir kadından dilenmez."

"Bunu bana niçin söylüyorsunuz? Çok gereksiz bir şey bu! Bana aşktan, tutkulardan söz etmemenizi rica etmiştim sizden..."

"Biliyorum kuzinim, bunun nedenini de biliyorum: Yaranıza dokunuyorum. Ama öylesine kaba mıdır dost elim?.. Güveninize değmiyor muyum?.."

Sofiya kaçmak, kulaklarını tıkamak, bir şey duymamak, bilmemek istiyor gibi sağına soluna bakınarak, "Ne güveni?" dedi. "Ne sırrından söz ediyorsunuz? Allahaşkınıza *cousin*..."

Rayski, Sofiya'yı dinlemeden heyecanlı, müşfik sürdürüyordu konuşmasını:

"Umutlarımla, 'generalliğimle' varsın gülünç olayım, ama gözünüzde bir şeylere değiyorum ya... değil mi? Daha ileri gideceğim: Çevrenizde, tüm yaşamınızda size benden yakın bir insan olmadı, yok, belki olmaz da! Açıkça olmasa bile, demin aynı şeyi kendiniz de söylediniz. İnsanları, onların yüreklerini benim kadar yakından tanıyan, sizi kendinize anlatan gerçek, yaşam dolu bir dostunuz olmadı. Düşüncelerinizi okuyorsunuz bende, duygularınızı görüyorsunuz. Halalarınız değilim ben, babanız da, dedeleriniz de, kocanız da değilim: Onların hiçbiri bilmiyordu yaşamı. Hepsinin gözleri kapalıydı. Eski, cılız geleneklerin, koşullu bir eğitimin, "kibarlık" denen şeyin dar çerçevesine sıkışıp kalmışlardı. Bununla da yetinmişlerdi... Ben canlı, yaşam dolu bir insanım. Bilmediğiniz, tanımadığınız kavramlar, duygular getiriyorum size, sizin için bir yeniliğim. İlgilendiriyorum... affedersiniz... ilgilendiriyordum sizi... Öyle değil mi kuzinim?"

Sofiya susuyordu. Rayski ekledi:

"Şimdi durum değişti kuşkusuz: Gideceğim için sevinçlisiniz, benden başka her şey kalabilir. Yalnız benim gitmem gerekli sizin için..."

"Neden?"

"Çünkü şu anda fazla olan benim, yalnız ben okudum çünkü içinizde filizlenen sırrınızı. Ama... bu sırrınızı bana açarsanız, *ondan* sonra en değerli insan ben olacağım sizin için..."

Sofiya kolunu salladı, kalktı, odanın içinde duvarlara, portrelere, başını uzatıp koridora bakarak dolaştı bir süre. Bu durumdan çıkış yolu göremiyormuş gibi sabırsız, oturdu koltuğa.

Rayski sevecen, dostça bir sesle başladı:

"Ama... ben seviyorum sizi kuzinim." (Sofiya başını kaldırdı.)

"Gene de seviyorum, bu göz kamaştırıcı güzelliğiniz yüzünden herkesten çok seviyorum sizi. Tutsağınızım. İstediğinizi yapabilirsiniz bana, biliyorsunuz..."

Sofiya, Rayski'nin heyecanını yatıştırmak için yenilgiyi kabulleniyormuş gibi, "Bakın ne diyeceğim..." dedi, "içinizde... tutkuya benzer bir şeylerin olduğuna inandırmaya çalışıyorsunuz beni. Bakın yalan olamaz mı bu... yanılmış olamaz mısınız?"

Sofiya, Rayski'nin itiraz etmeye hazırlandığını görünce eklemişti "Yanılmış olamaz mısınız?" diye sürdürdü konuşmasını:

"İki ay öncesine kadar hiçbir şey yoktu, birtakım heyecanlarınız vardı, hepsi o kadar. Sonra birdenbire... gördüğünüz gibi, coşkunluğunuz da, acılarınız da doğal değil: Bağışlayın *cousin*, inanmıyorum size. Bu yüzden de acındıramayacaksınız kendinize. Ne derseniz deyin, sizi kuzenlikten çıkarmam gerekiyor artık: Dünyanın en sıkıcı *cousin*'i, dostusunuz..."

"Tutku için yıllar gerekmez kuzinim: Bir anda da doğabilir."

Üzgün ekledi Rayski:

"Ama tutkuma inandırmaya çalışmıyorum sizi. Şu anda heyecanlı olduğuma gelince, bir gerçektir. Umutsuzluktan öldüğümü, bunun benim için bir yaşam sorunu olduğunu da söylemiyorum, hayır! Hiçbir şey alamazsınız benden... Ruhsal bir durumdur bu, kısa zamanda geçecektir kuşkusuz... Biliyorum. Duygusal açlığım iyi ki bu duygumun derinlere kök salmasına neden olmadı!"

Göğüs geçirdi Rayski. Sofiya, "İstediğiniz nedir?" diye sordu.

"Yüreğinizin derinliklerine baktım diye dehşete kapılmanız gururuma dokunuyor..."

Sofiya tekdüze bir sesle, "Bir şey yok orada," dedi.

"Var, var! Gözünüzde bu güveni bile kazanamamış olmam çok ağır geliyor bana. Sırrınızı gereği gibi gizleyemeyeceğimi sanıyorsunuz. Bakışımın sizi ürkütmesi, utandırması yüreğimi sızlatıyor, kuzinim. Ama ben yaptım bunu, ben hak ettim, evet suç bende... Karanlıktan ben çıkardım, körlükten ben kurtardım sizi, ama Milari..."

Sofiya oldukça serinkanlı dinliyordu, ama son sözcük Rayski'nin ağzından çıkar çıkmaz ayağa kalktı birden.

"Dostluğuma birazcık olsun değer veriyorsanız *cousin*," diye

başladı, (sesi değişmişti, titriyordu sanki) "burada olmak... beni görmek... sizin için bir anlam taşıyorsa... isim vermeyin lütfen!"

"Evet, doğruymuş, yanılmamışım: Seviyor onu!" diye geçirdi içinden Rayski. Rahatlamıştı artık. Umutsuzluk ile sorunun artık çözümlenmiş, sırrın açıklığa kavuşmuş olması içindeki acıyı dondurmuştu. Sofiya'ya da, Milari'ye de –kendi kendine bile– uzaktan, nesnel olarak bakıyordu şimdi.

"Korkmayın kuzinim, Allahaşkınıza korkmayın," dedi. "Dostluk iyi bir şeydir! Bir casus gibi korkmak, utanmak..."

"Hiç kimseden, hiçbir şeyden korktuğum da yok benim, utandığım da!"

"Nasıl hiçbir şeyden korkmadığınızı söyleyebiliyorsunuz? Ya ışıktan, onlardan!" (Duvarlardaki portreleri göstermişti Rayski.) "Bakın, nasıl açtılar gözlerini birden! Ama ben onlar mıyım? Işık mıyım?"

Sofiya son derece sakin, rahat, "Doğrusunu söylemek gerekirse, atalarımdan korkacağım bir şeyler var!" dedi. "Bizi duysalar ya da görselerdi tabii! Neler olmadı ki bugün! Sitemler de, *déclaration*[80] da, kıskançlık da... Bunların yalnızca sahnede olabileceğini sanırdım... Ah *cousin*..."

Sofiya hafiften alaycı, sakin tavrını takınıp içini neşeyle çekerek bitirmişti sözünü.

Utanacağı, korkacağı bir şey gerçekten yoktu: Kont Milari altı kez gelmişti ona. Her gelişinde de başkaları olmuştu yanlarında. Şarkılar söylemişti Milari, Sofiya'nın piyano çalışını, konuşmasını dinlemişti, olağan kibarlık sınırlarını aşmamıştı hiç. Davranışlarında ince, yumuşak bir ilginin belli belirsiz, tatlı havası vardı.

Başka biri olsaydı, yakışıklı Milari'nin adını kendi söylerdi heyecanla. Onun bu ilgisiyle övünürdü, biraz da oynaşırdı onunla. Ama Sofiya onun adını bile etmeyi yasaklamıştı. Rayski "sırrını" öylesine yersiz yakalayıverince onun ağzını nasıl tıkayacağını bilememişti.

Gerçekte sır falan yoktu ortada. Sofiya, Rayski'nin bu tahminini öylesine heyecanlı karşılaması –belki de– onun içinden kuşkunun gölgesini bile silip atmak içindi...

Sofiya'nın âşık olması... ne büyük saçmalıktı bu. Tanrı korusun!

80 (Fr.) İtiraf.

Her zamanki gibi cesaretle kaldırdı başını, serinkanlı baktı Rayski'ye. Rayski durgun, "Hoşça kalın kuzinim!" dedi.

Sofiya sevimli, "Bu akşam bizde değil misiniz yoksa?" diye sordu. "Ne zaman gidiyorsunuz?"

"Cilve, kurnazlık: Uyutuyor beni!" diye geçirdi içinden Rayski. Bir soruyla karşılık verdi:

"Niçin geleyim artık?"

Sofiya, "Bakıyorum dostluğumun hiç değeri yok sizce!" dedi.

"Ah, doğru değil bu kuzinim! Ne biçim bir dostluk sizinki: Korkuyorsunuz benden!"

"Tanrı'ya şükür, korkacağım bir şey yok henüz."

"Henüz yok mu? Olursa, sırrınıza güvenmek onurunu bağışlayacak mısınız bana?"

"Ama bunun gurur kırıcı bir şey olduğunu söylüyordunuz. Bu durumda korkabilirim..."

"Korkmayın! Umutların karşılıklı ilgiden doğabileceğini söyledim, oysa böyle bir şey... yok, değil mi?"

Ürkek ürkek sormuştu bunu Rayski. Durumun tüm umutsuzluğuna karşın, içinde hâlâ bir umudun olduğunu hissederek, bu yüzden de çok aptal bir insan olduğunu düşünerek heyecanla bakıyordu Sofiya'nın yüzüne.

Sofiya olumsuz, yavaşça salladı başını. Rayski aynı heyecanla, "Olamaz da mı?" diye sordu.

Gülümsedi Sofiya.

"Yola gelmiyorsunuz *cousin*," dedi. "Her kadını, sizinle ilişki kurmak zorunda bırakabilirsiniz. Ama ben istemiyorum, doğrudan da söylüyorum size: Hayır."

Rayski üzgün, "Öyleyse sırrınızı bana açmaktan korkmanızı gerektiren bir şey yok!" dedi.

"*Parole d'honneur,*[81] açacağım bir şey yok."

"Ah, var kuzinim!"

"Size açmamı istediğiniz nedir, *dites positivement.*"[82]

"Pekâlâ: Söyleyin, Milari ile tanışmanızdan bu yana içinizde bir değişiklik hissediyor musunuz?.."

81 (Fr.) Onur sözü.

82 (Fr.) Açık söyleyin.

Sofiya kolunu salladı. Yüzündeki dostça anlatımın yerini soğuk, can sıkıntısı dolu bir anlatım aldı gene. Rayski ekledi:

"Hayır, hayır, *pardon*, adını söylemeyeceğim... Şunu söylemek istiyorum, *onun* ortaya çıkmasından, size gelip gitmeye başlamasından bu yana..."

"Beni dinleyin *cousin*..."

Sofiya, konuşmakta güçlük çekiyormuş gibi bir an sustuktan sonra ekledi:

"Tutalım ki, eğer... *enfin si c'était vrai*[83] –böyle bir şey olamaz–" (çabuk çabuk eklemişti bunu Sofiya) "sizi niçin... ilgilendiriyor bu... bu kadar?.."

Rayski kıpkırmızı oldu birden. Gözlerini iri iri açıp heyecanla kaptı sözü Sofiya'nın ağzından:

"Niçin mi ilgilendiriyor? Niçin ilgilendiriyor öyle mi kuzinim? Bir *parvenu*'ye,[84] bir Milari'ye, bir İtalyan'a kadar iniyorsunuz. Siz, bir Pahotina olan siz, sosyetemizin ışığı, gururu, incisi olan siz! Siz... siz!"

Rayski "Siz... siz!" diye şaşkın, handiyse dehşet içinde tekrarlamıştı. Sofiya şaşkınlıkla bakıyordu ona. Onun birden kıpkırmızı kesilmesi, gözlerini iri iri açması şaşırtmıştı onu.

"Ama önce, bir konttur o... parvenu değil..." dedi.

Rayski ateşli, itiraz etti:

"Satın alınmış ya da çalınmış bir unvan! –Lermontof'un deyimiyle– 'mutluluk ile rütbe avına' çıkmış dolandırıcılardan biri! Konaklara sokulurlar böyleleri, kadınların kanatları altına sığınırlar, devlet hizmetinde bir kapı ararlar, sonra da grand senyör olurlar. Koruyun kendinizi kuzinim, benim görevim uyarmaktır sizi! Akrabanızım çünkü!"

Handiyse büyük bir öfke içinde söylemişti bütün bunları Rayski

Sofiya giderek artan bir şaşkınlıkla, "Onun için hiç kimse böyle bir şey söylemedi!" dedi. "Babam ile *mes tantes*[85] onunla görüşüyorlarsa..."

Rayski küçümser bir tavırla yineledi:

---

83 (Fr.) Sözün kısası, eğer bu gerçek olsaydı.

84 (Fr.) Türedi.

85 (Fr.) Halalarım.

"Baban ile *mes tantes*! Çok bilirler onlar. Onların sözüne bakın siz!"

"Kimin sözüne bakayım peki, sizin mi?"

Sofiya gülümsedi.

"Evet kuzinim, söylüyorum size: Sakının kendinizi! Tehlikelidir bu yabancılar: Yüzünün o solukluğunun, yumuşak sıcakkanlılığının altında belki de utanmazlık, açgözlülük, Tanrı bilir daha neler gizlidir! Küçük düşürecektir sizi..."

"Ama her eve kabul ediyorlar onu. Son derece alçakgönüllü, kibar, terbiyeli bir insan..."

"Bütün bunları hayalinizde öyle görüyorsunuz kuzinim, inanın!"

Sofiya'ya haz vermeye başlamıştı Rayski'nin birden sinirlenmesi.

"Ama tanımıyorsunuz onu *cousin*!" dedi.

"Onun, açlıktan ölmemek için İtalya'dan sürülerle kaçan o *chevaliers d'industrie*'lerden[86] biri olduğunu anlamam için bir dakika yetti bana..."

Sofiya savunuyordu Milari'yi:

"Bir artisttir o. Sahneye çıkmıyorsa, bir kont, zengin bir insan olduğundandır bu... *c'est un homme distingué*."[87]

"Ya! Savunuyorsunuz onu demek, kutlarım sizi! Olympos'un yücelerinden kimin üzerine düştü ışık! Kuzinim! Kuzinim! Bakışlarınızı kimin üzerinde durdurdunuz! Kendinize gelin Allah aşkınıza! Bulunduğunuz yükseklikten kimin nesi olduğu bilinmeyen bir yabancının, belki de sahte bir kontun düzeyine inmek yakışır mı size?.."

Sofiya iyice neşelenmişti artık. Korkusunu da, sakınmasını da unutmuşa benziyordu. Birden, "Peki ya Yelnin?" diye sordu.

Rayski, Sofiya sözünü birden kesince, "Ne olmuş Yelnin'e?" diye sordu. "Yelnin Yelnin'dir..." (Ne söyleyeceğini bilemiyordu.) "Çocuksu bir yaramazlık, bir enstitülü tapınmasıdır onunkisi. Oysa burada tutku, ateşli, tehlikeli bir tutkudur söz konusu olan!"

"İşte bakın: Benim için tutku sayıkladınız durdunuz önce... Şimdi tutkuyla âşık oldum, (gülümsedi Sofiya) işte. Oraya," (sokağı gösterdi), "Yelnin ile gitmemle kont ile gitmem aynı şey değil mi

86 (Fr.) Düzenbazlardan.

87 (Fr.) Soylu bir insandır.

aslında. Öyle ya, 'mutluluğu tanıyacağım orada, kana kana tadacağım onu...'"

Rayski dişlerini sıktı, koltuğa oturdu. Kaşlarını çatmış, susuyordu. Onun bu durumuyla eğlenmeyi sürdürüyordu Sofiya.

Rayski, düşüncelerindeki çelişki yakalandığından ya da güzel Sofiya'yı elden kaçırdığından değil, sevilmek mutluluğu başkasına düştüğü kuşkusundan ötürü acı çekerek, heyecanlı, "Öf!" dedi.

Ortada başka biri olmasaydı kaderine yumuşakbaşlılıkla boyun eğerdi. Oysa Sofiya mağrur, apaydınlık, sakin bakıyordu ona. Haklıydı. Ne söyleyeceğini bilemiyordu Rayski.

"Söyler misiniz *cousin*, neye inanmalıyım? Onlara mı," (portreleri göstermişti Sofiya) "yoksa her şeye boş verip, hiç kimseyi dinlemeden kalabalığa karışmalı, 'yeni bir yaşam' mı sürdürmeye başlamalıyım?"

Rayski saman çöpüne yapışarak sevinçle itiraz etti birden:

"Bu konuda da hep aynı Sofiya'sınız! Atalarınızın buyrukları asılı duruyor başınızın üzerinde: Kontu seçtiniz gene! Ha-ha-ha!" (Sinirli sinirli gülmeye başlamıştı.) "Milari bir kont olmasaydı başınızı çevirip bakar mıydınız ona?" (Can sıkıntısıyla salladı kolunu.) "Nasıl bilirseniz öyle yapın! Öyle ya... 'Beni ilgilendirmez!'" (Sofiya'nın sözüydü bu.) "Görüyorum, çok güzel konuşan, zeki, her şeyiyle yeni, davranışlarında değişik bir kararsızlık olan bu *homme distingue* çoktan kıpırdatmış, harekete geçirmiş ve... ve... öyle değil mi?"

Zoraki gülümsedi Rayski. Ayağını sinirli sinirli sallıyordu.

"Eh, çok güzel!" dedi. "İtalya, masmavi bir gökyüzü, güneş ve aşk..."

"Evet," dedi, "anımsarsınız, programınızda bunlar da vardı. Başka ülkelere, hatta küçük bir köye yolluyordunuz beni, orada 'doğayla baş başa...' Sizin sözlerinize bakılırsa, mutlu olmam gerekir şimdi, ne dersiniz?" (Kızdırmaya çalışıyordu Rayski'yi.) "Ah *cousin*!"

Gülmeye başladı Sofiya, sonra birden tuttu gülmesini.

Rayski kaşlarının altından bakıyordu ona. Gene dalgın, soğuk bir tavır takınmıştı Sofiya. Soğukkanlılığı üste çıkmaya başlamıştı gene. Müşfik bir tavırla söze başladı:

"İçiniz rahat olsun. Böyle bir şey yok. Bu yeni dersiniz için de, beni uyardığınız için de teşekkür borçluyum size. Yalnız, hangi sözünüze uyacağıma karar veremiyorum bir türlü. Önceleri sokağa itiyordunuz beni, şimdi... korkuyorsunuz benim için. Ne yapsın bu zavallı?.."

Komik bir yumuşakbaşlılıkla sormuştu bunu.

İkisi de sustular bir süre. Sessizliği bozan Rayski oldu:

"Portreyi götüreceğim."

"Neden? Onu bana armağan edeceğinizi söylemiştiniz."

"Hayır, değiştireceğim onu. Günahkâr bir kadın... yapacağım..."

Gene gülmeye başladı Sofiya.

"Ne isterseniz yapın *cousin*, Tanrı yardımcınız olsun!"

"Sizin de!.. Ama... kuzinim..."

Sustu Rayski. Yüreğine bir hafiflik dolmuştu ansızın. İçtenlikle gülümsedi. Ama bu gülümsemesi ne Sofiya'yaydı ne de kendine. Birden, "Ama... ama..." dedi, "böyle mi ayrılacağız? Soğuk, canımız sıkkın, dostluktan uzak iki kişi gibi mi?"

Can sıkıntısı geçmişti. Ayağa kalkıp ellerini uzattı Sofiya'ya, sevgiyle baktı gene gözlerine. İçinde bir dostluk özlemi var gibi, yüreği eski, güzel duygulara açılmıştı sanki. Öte yandan heyecan ateşi bütünüyle sönmemişti henüz, hâlâ tütüyordu. Sofiya'yı karşısında gördüğü sürece kendine çekiyordu onu. Sesinde ürkek bir titreme vardı hâlâ. Bir yandan da, kötü duyguların hiçbir zaman sokulamadığı ruhunda doğuştan var olan iyilik duygusu çıkıyordu üste.

Sofiya sitem etti ona:

"Dostluk mu dediniz? Nasıl karşılık verdiniz dostluğuma?"

"Geri verin dostluğunuzu bana kuzinim, birazcık olsun bağışlayın beni... Sizi biraz... seven *couisin*'inizi bağışlayın, sonra da elveda!"

Yalvarmaklıydı Rayski'nin sesi. Sofiya'nın elini öptü. Sofiya canlı, "Bir daha görmeyecek miyim sizi?" diye sordu.

"Bu sorunuz için bir daha verin elinizi öpeyim. Gene eski Rayski'yim, gene söylüyorum size: Seviniz kuzinim, yaşamı tadın, size bu söylediklerimi anımsayın... Yalnız, hiçbir zaman unutmayın Rayski'yi."

Gülümseyerek, alçak sesle ekledi:

"Anlayamıyorum ama... neyini sevdiniz... şu kontun?"

"Gene 'sevmekten' söz ediyorsunuz!.."

"Oyunu bırakın artık, yeter! Ne yaparsanız yapın kuzinim, beni ilgilendirmez. Gözlerimle kulaklarımı kapıyorum, körüm, sağırım, dilsizim."

Gözleriyle kulaklarını kapamıştı Rayski. Gözlerini birden açıp Sofiya'nın gözlerinin içine bakarak ekledi:

"Ama size anlatmaya çalıştığım, önceden haber verdiğim şeyleri, içinizde uyandırmaya çalıştığım duyguları bir gün duyarsanız... söyleyecek misiniz bana?.. Layığım buna."

"Size 'hakaret' etmemi mi istiyorsunuz?"

"Boş verin! Kahraman, şövalye kuzenlerin ilki ben olacağım! Biraz düşününce kuzenlerle kuzinlerin dostluklarının çok tatlı bir dostluk olduğunu anladım. Sizin dostluğunuzu kabul ediyorum."

Sofiya elini Rayski'ye uzattı.

"*A la bonne heure*!"[88] dedi. "Önceden haber verdiğiniz bir şey duyarsam bir gün, yalnızca size söyleyeceğim bunu ya da hiçbir zaman hiç kimseye söylemeyeceğim."

Hemen ekledi arkasından:

"Ama olmayacak böyle bir şey, olamaz! Yeter artık *cousin*, bakın araba da geldi. Halalarımdır."

Kalktı Sofiya, aynanın karşısında kendine çekidüzen verdi. Halalarını karşılamaya çıktı.

Rayski arkasından giderken, "Mektuplarıma yanıt verecek misiniz?" diye sordu.

"Seve seve. Aşktan başka her şey üzerine..."

"Yola gelmez bu kadın!" diye geçirdi içinden Rayski. "Ama bakalım neler olacak!"

Derin düşüncelere dalmış, bakışlarını çevresinde boş boş dolaştırarak dalgın, durgun yürüyordu sokakta. Bencil aşk ile hüznün acıları yavaş yavaş sönüyorlardı içinde. Tutkular da yoktu artık. Sofiya'nın kendi, o telaşlı, soğuk kadın da yoktu. Süslerin göz alıcı yaldızı kaybolmuştu. Aile büyüklerinin, halaların portreleri kaybolmuşlardı. Uğursuz Milari de yok olmuştu.

Önünde –sis içindeymiş gibi– arı kadın güzelliğinin bir hayali beliriyordu. Ama Sofiya'nın güzelliği değildi bu. Antikçağların öl-

88 (Fr.) Hele şükür!

mez güzelliğinin bir hayaliydi sanki. Sanat vardı Rayski'nin aklında şimdi. Çok çok büyük bir tablo açılıyordu önünde, giderek daha da sarıyordu benliğini.

Sanat düşüne dalmış, önündeki hayale bakıyor, soluk almaya korkuyordu.

Yüzü Sofiya'nın yüzü olan kadın hayali beyazlar içinde, soğuk bir heykel gibi duruyordu karşısında. Issız bir çölde, apaydınlık, ışıklı bir gökyüzünün altında –ama ay yoktu– dikiliyordu. Işıkta –ama güneş ışığı değildi bu– cansız ağaçlarla, akmayan derelerle, tuhaf bir sessizlikle kaplı kuru, çıplak kayaların arasındaydı. Heykel, taş yüzünü gökyüzüne kaldırmış, ellerini dizlerinin üzerine koymuş, ağzı yarı açık –galiba– dirilmek için yakarıyordu Tanrı'ya.

Sonra ansızın parlak bir ışık göründü kayaların arkasında, ağaçların yaprakları kıpırdadı, derelerde sular şırıldadı. Biri dokunmuştu dallara, ormanın içinden geçmişti koşarak. Biri solumuştu havada... Bir canlılık esmişti. Işık altın sarısı bir renk vermişti heykelin soluk alnına... Gözkapakları ağır ağır açıldı, bir kıvılcım dolaştı göğsünün üzerinde, soğuk bedeni irkildi, soluk dudakları kızardı, ışık demetleri düştü omuzlarına...

Başının arkasındaki gür saç örgüsü çözüldü, sırtına yayıldı, renkler kapladılar taşı, bir canlılık dalgası dolaştı kaburgalarının üzerinde, dizleri titremeye başladı, derin bir soluk doldurdu göğsünü... canlanmıştı heykel. Mutlu dolaştırdı bakışını çevresinde...

Sonra dalga dalga doldu yaşam, dirilen heykelin içine...

Organları canlandı, teni renklendi. Kıpırdıyordu heykel, ışık saçan gözleriyle çevresine bakıyordu, bir şey istiyordu, bekliyordu. Bir şeyi özlemeye başlamıştı. Bir sıcaklık doldurmuştu havayı. Dallar uzadıkça uzuyordu. Her yanda çiçekler açmıştı...

Rayski hep sessiz yürüyor, içinde bu düşe bakıyordu: Heykel de, çevresindeki her şey de giderek canlanıyor, daha bir aydınlanıyordu... Yürüyerek evine geldiğinde, Rayski'nin hayalindeki kadın yavaş yavaş Sofiya'ya dönüşmeye başlamıştı.

Çöl kaybolmuştu. Hayalinde Sofiya kendi odasındaydı gene. Rahatsız giysisi vardı üzerinde, Beethoven'ın sonatını çalıyordu. İçi titreyerek, soluk benizli hinoğluhin Milari'nin fısıltıyla kulağına söylediklerini dinliyordu.

Ama ne bir kıskançlık, ne acı duyuyordu şimdi içinde. Sanki onun için yeniden dünyaya gelmiş bir kadının güzelliği karşısında titriyordu yalnızca. Onların aşklarını hazla seyrediyor, onların sevincinden mutluluk duyuyordu. İkisini de hayallere, seslere dönüştürmek tutkusuyla yanıyordu içi. Seven erkek hayali ölmüştü içinde, özverili bir sanatçı doğmuştu.

Kendinden geçmiş, hayal kuruyordu:

"Evet, sanatçı dediğin kök salmalıdır bir yerde, dönüşü olmayan bir biçimde bağlanmalıdır. Sevmeli, acı çekmeli, tüm yeteneklerini harcamalıdır... Ama bütün bunların ağırlığı altında çökmemesi gerekir. Parçalayıp atmalıdır bu düğümleri. Dimdik, tutkusuz, güçlü kalkmalıdır ayağa, yaratmalıdır gene: Çöl yaratmalıdır, kayalar yaratmalıdır, yaşamla doldurmalıdır onları, insanlara göstermelidir; nasıl yaşadıklarını, nasıl sevdiklerini, acı çektiklerini, mutlu olduklarını, öldüklerini... Sanatçının görevi budur!.."

Rayski (Sofiya ile konuşmalarını, Nataşa olayını, hayal dünyasının laboratuvarından geçmesi gereken daha birçok şeyi olduğu gibi) gördüğü bu hayali de gelecekte yazacağı romanının taslağına yerleştirmişti büyük bir özenle.

Üzgün, "Roman neresinde bunun?" diye geçirdi içinden. "Yok! Bütün bunlardan romanın giriş bölümü çıkar ancak! Romanın kendi ilerde daha ya da hiç olmayacak! Orada, o ücra köşede, köyde nasıl bir roman bulacağım? Yaşayan, tutkuları olan, isteyen, hareket eden insanların bir romanı değil, tavuklarla horozlar arasında bir idil bekliyordur beni orada belki!.."

Ama valizinin en altına yazı takımlarını, defterlerini yerleştirdi gene de. Sonra özel bir kutuya karakalem çalışmalarını, fırçayla yaptığı peyzajlarını, tablolarını vb. koydu. Romanı üzerinde çalışmazsa, köyde küçük bir atölye kurmak amacıyla boyalarını, fırçalarını, paletini aldı.

Daha sonra çamaşırlarını, giysilerini hazırladı. Büyükannesine ve kız kardeşlerine birkaç armağanı, Tatyana Markovna'nın Tit Nikonıç için ısmarladığı kazakla pantolonu yerleştirdi.

Petersburg'dan çıkışta dalgın, mırıldanıyordu kendi kendine:

"Eh, şimdi... *dahin!*..[89] Bakalım neler olacak?"

89 (Alm.) Oraya.

İkinci Bölüm

I

Rayski, sıska üç atın sallantısız, uykulu bir tırısla çektiği hasır örtülü kiralık bir yaylıyla kentin ara sokaklarından çiftliğine doğru gidiyordu.

Baba evinin bacalarından kıvrılarak yükselen dumana; bu yuvayı her yandan kucaklamış akağaçlarla ıhlamurların tatlı, erken yeşiline; eski evin kiremit damına; ağaçların arasında gümüş gibi parlayan, sonra gene onların arasında kaybolan Volga'ya içinde bir heyecanla bakıyordu. Oradan, kıyıdan doğru şimdiye dek ciğerlerine hiç çekmediği serin, sağlık dolu bir hava esiyordu...

Biraz daha yol aldı. Küçük bahçedeki çiçekler görünüyordu şimdi renk renk. Biraz ötede, ıhlamur ağaçlarıyla akasyaların arasında uzanan bahçe yolu, daha ötede dallı budaklı, yaşlı büyük ağaç görünüyordu. Biraz solda elma ağaçları, vişne, armut ağaçları...

İşte avluda oynaşan köpekler, köşede yatmış güneşlenen kediler, direklerin üzerine yapılmış kuş yuvaları... Yeni evin damında güvercinler dolaşıp duruyor, daha yukarılarda kırlangıçlar uçuşuyorlardı.

Çiftliğin ötesinde, köy yanında küçük bir çayır, güneşe serilmiş keten bezleriyle örtülüydü boydan boya.

Bir kadın küçük bir fıçıyı yuvarlayarak götürüyordu avluda. Arabacı odun yarıyordu. Başka bir arabacı yük arabasına biniyordu bir yere gitmek için. Hiçbirini tanımıyordu Rayski. Ama işte Yakov, taşlıkta oturmuş, tembel bakışlarını dolaştırıyordu avluda. Tanımıştı onu Rayski. Ne çok ihtiyarlamıştı!

İşte bir tanıdık daha! Yegor, alaycı Yegor! Boşuna sıçramaya çalışıyordu atın üzerine. İstemiyordu at. Bu kez hizmetçi kızlar gülüyorlardı ona, alay ediyorlardı.

Yegor'u zor tanımıştı Rayski. On sekiz yaşında bir çocuktu o buradan ayrıldığında. Şimdi kocaman adamdı. Kulaklarına dek uzanıyordu bıyıkları. Perçemi alnına düşmüştü gene. Gene küstahtı bakışı. Dişleri görünüyordu.

İşte tanıdık bir yüz daha! Marina mıydı acaba, yoksa Fedosya mı? Şimdi avluda karşıdan karşıya yürüyen kadını anımsatan genç, on beş yaşında bir hizmetçi kızın anısı vardı Rayski'nin belleğinde.

Bahçeyi araba yolundan ayıran çit boyunca arabanın yanı sıra yürürken görmüştü bütün bunları.

Bakışlarını bir şeyden ötekine götürürken hazla seyrediyordu bu tabloyu. Sonra hiç beklenmedik bir görünüm üzerinde durdurdu bakışını.

Limon ve turunç ağaçları, kaktüsler, sarısabırlar, çeşit çeşit çiçekler ekili büyük fıçılarla çevrili; avludan yüksekçe bir parmaklıkla ayrılmış, çiçekliğe ve bahçeye bakan veranda biçiminde taşlıkta yirmi yaşlarında bir kız duruyor; yalınayak, işlemeli basma entarili, on iki yaşlarında bir kız çocuğunun tuttuğu iki tabaktan avuç avuç buğday alıp, çevresini sarmış tavuklara, hindilere, ördeklere, güvercinlere atıyordu. Biraz ötede serçeler, kargalar bekleşiyorlardı.

Genç kız sevgi, şefkat dolu bir sesle sabah kahvaltısına çağırıyordu hayvanları:

"Gel, gel! Bili, bili, bili! Cik, cik, cik!"

Tavuklarla horozlar, güvercinler buğday tanelerini çabucak kapıp, her an karşılaşabilecekleri bir tehlikeden korkuyorlarmış gibi hemen geri çekiliyor, sonra gene sokuluyorlardı. Ama karga sıçraya sıçraya yaklaşıp buğdayları toplamaya başlayınca ayağını sallayarak kovdu onu kız:

"Git, git! Gelme, defol!"

Onun bağırmasına hayvanlar kanatlarını çırparak her biri bir yana dağıldılar. Ama bir dakika sonra küçük başları gene grup grup toplaşarak, birbirleriyle yarışarak çabuk çabuk gagalamaya başlamışlardı yeri.

Genç kız kolunu iri horoza sallayarak, "Ah açgöz seni!" dedi. "Kimseye fırsat vermezsin! Buğdayı nereye atarsam orada bitiyorsun hemen!"

Sabah güneşi, telaşlı kümes hayvanları kalabalığını da, genç kızı da ışıl ışıl aydınlatıyordu. Rayski bal rengi, iri bir çift göz gördü. Sağlıklı tombul yanaklar, sık beyaz dişler, başın üzerinde bir kat oluşturan parlak kızıl bir saç örgüsü, ince beyaz bluzun içinde kabarık duran tam anlamıyla gelişmiş göğüsler gördü...

Ne başında başörtüsü vardı genç kızın, ne yakalığı. Güneşte hafiften yanmış beyaz boynu açıktaydı. Kolunu açgözlü horoza salladığında saç örgüsünün yarısı omzuna düşmüştü. Ama o buna aldırmadan sürdürüyordu buğday serpmeyi.

Kâh gülüyor, kâh kaşlarını çatıyordu. Bu aydınlık sabah gibi canlı, berraktı bakışı. Buğdaydan her hayvana eşit düşüp düşmediğine, karganın yaklaşıp yaklaşmadığına, çok serçenin toplaşıp toplaşmadığına bakıyordu.

Derinden gelen, çın çın öten bir sesle sordu küçük kıza:

"Kazı gördün mü?"

"Daha görmedim küçükhanım," dedi beriki, "en iyisi kedilere atmak onu. Yakında geberir diyor Afimya."

"Olmaz, olmaz, ben bakarım ona, Afimya'da acıma diye bir şey yoktur zaten. Hastalıksız hayvanı bile atar kedilere o."

Rayski, hiç kimsenin dikkatini çekmeden, kıpırdamadan bakıyordu kıza, hayvanlara, küçük kıza.

"Öyle," diye geçirdi içinden, "idil! Yanılmamışım! Kuzinlerimden biri olmalı bu. Ne sevimli bir şey! Ne saf, ne cici! Ama hangisi acaba: Veroçka mı; Marfenka mı?"

Arabacının kapıya dönmesini beklemeden öne geçti, çit boyunca koştu, birden çıktı genç kızın karşısına. Kollarını açarak, "Kız kardeşçiğim!" diye bağırdı.

Bir büyüyleymiş gibi, ansızın kayboldu her şey. Genç kızla kü-

çük kızın nereye, nasıl kaybolduklarını görmemişti bile Rayski. Serçeler burnunun dibinden topluca, hızla geçip çatıda almışlardı soluğu. Güvercinler, kanatlarını el çırpar gibi çırparak heyecanlı dolaşıp duruyorlardı başının üzerinde.

Tavuklar, umutsuzca gıdaklayarak her biri bir yana koşmuş, korku içinde duvarı aşmaya çalışıyorlardı. Erkek hindi bir ayağını kaldırmış, çevresine bakınarak –eğitimde düzensizlik yüzünden tüm birliğini haşlayan öfkeli bir komutan gibi– kendi dilinde, acımasız küfrediyordu.

Avludaki uşakların hepsi işlerini bırakmış, şaşkınlıktan ağızları açık, Rayski'ye bakıyordu. Buğday taneleri kalmıştı yalnızca yerde.

Oysa evde gürültü patırdı, bağrışmalar, koşuşmalar, anahtar şakırtıları başlamıştı bile.

"Nerede? Nerede?" diye bağırıyordu büyükanne.

Çabuk çabuk yürüyor, sabırsızlanıyordu. Yüzü ışıl ışıldı sevinçten, kollarını açmıştı. Göğsüne bastırdı Rayski'yi. Dudaklarının çevresinde apaydınlık bir gülümseme vardı.

Gerçi yaşlanmıştı ya, uyumlu, sağlıklı bir yaşlılıktı onunki. Ne bir hastalık lekesi, ne gözlerle ağzın çevresinde derin, sarkık kırışıklar, ne donuk, hüzünlü bir bakış...

Sağlam, iyi bir yaşayışı olduğu, yaşamla cenkleşse bile, ona karşı yenilgiyi kolay kolay kabullenmeyeceği, yaşamı kendinin yeneceği, bu savaşta gücünü ölçülü kullandığı belliydi.

Sesi eskiden olduğu gibi çın çın değildi. Hem bastonla yürüyordu şimdi, ama öne eğilmiyordu yürürken, bitkin de değildi. Başörtüsüzdü gene, saçları kısa kesilmişti. Sağlıkla, iyi yüreklilikle aydınlık bakışı tüm yüzünü, yalnızca yüzünü değil, tüm bedenini ışıtıyordu.

"Anam babam! Yavrum!"

Üç kez kucakladı Rayski'yi. İkisinin de gözleri dolu dolu olmuştu. Bu kolların arasında, bu seste, yaşlı kadının içini dolduran bu sevinçte –güneş ışığı içine dolmuştu sanki– öylesine bir şefkat, sevgi, sıcaklık vardı ki!

Rayski, doğa ona burada sıcak bir yuva, içtenlik, mutluluk hazırlamışken, o sosyetede yersiz yurtsuz, bekâr sürttüğü için, gönül avcılığı, duygu tüccarlığı ederek yasak meyveler peşinde koştuğu için suçlu buluyordu kendini şimdi.

Büyükannesine âşık olmaya hazırdı. Sıkı sıkı sarılmıştı ona. Dudaklarını, omuzlarını, ak saçlarını, ellerini öpüyordu. On beş, on altı yıl önce olduğundan çok değişik görünüyordu ona şimdi büyükannesi. Rayski'nin şimdi onun yüzünde gördüğü bu anlatım, bu zekâ ışığı, bu yeni şey yoktu o zamanlar.

Küçükken, yüz anlatımından anlayacak, bu anlatımdan karşısındakinin kişiliğini çıkaracak olgunlukta olmadığını akıl edemediği için, büyükannesindeki bu değişikliğe şaşıyordu.

"Nerelerdesin? Bir haftadır bekliyorum seni. Marfenka'ya sor... Gece yarısına dek uyumadık, gözlerimiz yollarda kaldı. Seni birden karşısında görünce korkmuş Marfenka. Beni de korkuttu... Deli gibi daldı odaya. Marfenka! Neredesin? Buraya gel."

"Kabahat bende," dedi Rayski, "korkuttum onu."

"Öyle kaçmasına bakma, çok akıllıdır! Benimle bekledi seni, gece yatmadı. Nereye gidersem peşimden geldi. Mutfağa koşup baktı sık sık. Bir haftadır her gün sevdiğin yemekleri yaptırıyoruz... Sabahları ben, Vasilisa, bir de Yakov toplanıyoruz, sevdiğin şeyleri anımsamaya çalışıyoruz. Ötekilerin hemen hepsi yeni zaten, tanımıyorlar seni. Ama şu üçü, sonra Prohor, Marişka, bir de belki Ulitka ile Terentiy anımsarlar... Hep seni nereye yerleştireceğimizi, yatağını nerede yapacağımızı, hangi arabayı sana ayıracağımızı düşünüyorduk. Belleği en kuvvetli olanımız Yegorka'ymış. İçimizde en çoğunu o anımsadı. Bunun için, senin oda hizmetçiliğine yükselttim onu... Ben de ne diye gevezelik edip duruyorum sanki! Laf karın doyurmaz! Vasilisa! Vasilisa! Niçin boş oturuyoruz? Çabuk söyle masayı hazırlasınlar. Yemek saatine çok var daha, kahvaltı yapsın önce. Çay, kahve getir, kuş sütü de bul!" (Kendi de güldü bu sözüne.) "Gel de şöyle biraz bakayım yüzüne."

Işığa götürdü Rayski'yi büyükannesi, uzun uzun baktı yüzüne. Onu iyice gözden geçirdikten sonra, "Ne kadar çirkinleşmişsin..." dedi. "Yo, hayır, hiç de fena sayılmazsın, iyisin iyi! Güneş yakmış yüzünü biraz, hepsi o kadar! Bıyıkların yakışmış. Niçin sakal bırakıyorsun? Kes onları yavrum, sevmiyorum ben... Ee! Saçların hafiften kırlaşmış. Ne o, anam babam, bu kadar erken mi başladın yaşlanmaya?"

"Yaşlılıktan değil büyükanne."

"Neden ya? Hasta falan mısın?"

"Hayır... Başka şeylerden söz edelim büyükanne. Tanrı'ya şükürler olsun, siz hiç değişmemişsiniz..."

"Nasıl yani?"

"Yaşlanmamışsınız. Eskisi gibi güzelsiniz! Size bir şey söyleyeyim mi büyükanne, sizin kadar güzel yaşlı bir insan görmedim ömrümde..."

"Koplimanına teşekkürler torunum. Çoktandır kimseden duymamıştım böyle bir söz... Güzellik kim ben kim, a oğlum? Kız kardeşlerine bak sen, güzellik onlarda! Kulağına söyleyeyim..." (Sesini alçalttı büyükanne.) "Kentte de, bu yakınlarda da yoktur bir eşleri. Hele öteki... Nastenka Mamıkina bile su dökemez ellerine... Anımsıyor musun Nastenka Mamıkina'yı? Yazmıştım sana, Otkupşçik'in kızı..."

Kurnaz kurnaz göz kırptı Rayski'ye yaşlı kadın.

"Pek anımsamıyorum büyükanne..."

"Neyse canım, bunu sonra konuşuruz. Şimdi kahvaltını et. Sonra dinlen biraz, yoldan geliyorsun..."

Rayski bakınarak, "Öteki kız kardeşim nerede?" diye sordu.

"Volga'nın öte yakasına papazın karısına gitti. İşte bak: Hastalanmış kadın, onu çağırttı. Tam da bulmuş hastalanacak zamanı! Bugün arabayı yollayıp aldırtacağım onu..."

Rayski kesti büyükannesinin sözünü.

"Hayır, hayır, benim için ne diye rahatsız edeceksiniz kızı? Dönünce görüşürüz."

Tatyana Markovna, "Nasıl da habersiz geldin dibimize kadar!" dedi. "Günlerce nöbet tuttuk, bekledik, hepsi boşa gitti! Geceleri de köylülere nöbet tutturdum. Şimdi de Yegorka'yı sana bakması için şoseye yollayacaktım. Savelya da kente gidecek, gelip gelmediğini öğrenecekti. Gene o zamanki gibi çıkageldin! Hadi getirsenize kahvaltıyı! Bu ne rezalettir! Çiftliğin sahibi gelmiş, hazırda bir şey yok... Yolda bir hana indi sanki çocuk! Hazırda ne varsa getirin hadi!"

"Büyükanneciğim! Bir şey istemez. Gırtlağıma kadar tokum. Bir handa çay içtim, ötekinde süt, üçüncüde bir köylü düğününe rasladım, şarapla ağırladılar beni, ballı çörek yedim..."

"Buraya büyükanneciğinin yuvasına gelirken olur olmaz şeyler yemeye utanmadın mı? Sabah sabah çörek ha! Oraya bizim Marfenka'yı götüreceksin ki... Düğüne de, ballı çöreğe de bayılıyor." (Kapıya döndü büyükanne.) "Hadi hadi, gir içeri, yabaniliği bırak! Onu sabah kıyafetiyle gördüğün için utanıyor. Gel hadi, yabancı değil, ağabeyindir."

Çay, kahve, sonra kahvaltılık getirdiler. Rayski ne denli direndiyse, hepsinden tatmak zorunda kaldı. Büyükannesini ancak böyle yatıştırabilir, yaşlı kadının sabahının zehir olmamasını sağlayabilirdi.

"İstemiyorum!" diyordu.

Söz dinlemiyordu büyükannesi.

"Yoldan gelen insanın yememesi görülmüş şey midir? Bir gelenektir bu! Al şu et suyunu, şu piliçten de al... Börek de var..."

"İstemiyorum büyükanneciğim," diyordu Rayski.

Ama Tatyana Markovna onu dinlemeden dolduruyordu tabağını. Et suyunu da, pilici de yiyordu Rayski.

"Sıra hindide," diye ekledi büyükanne, "tuzlanmış hindiyi getir Vasilisa."

Rayski hindiden alırken, "Bir de hindi mi yiyeceğim büyükanne?" diyordu.

"Doydun mu yavrum?" diye sordu Tatyana Markovna. "Hoşuna gitti mi?"

"Daha neler! Başka ne var? Börek vardı galiba... Börek var demiştiniz yanılmıyorsam..."

"Evet, böreği unuttuk... Börek!"

Börek de yedi Rayski... "Gelenek" öyledir diye.

"Ne duruyorsun Marfenka, getir bakalım ikramını. Ağabeyin geldi işte. Hadi gir..."

Çok geçmeden usulca açıldı kapı. Marfenka sıkılgan, başı önünde, yüzü kıpkırmızı, ağır ağır girdi içeri. Arkasında, elinde çeşit çeşit tatlı, reçel, kurabiye, daha bir sürü yiyecek dolu bir tepsiyle Vasilisa vardı.

Marfenka, dudaklarında yarım bir gülümseme, utangaç –ama kurnaz bir merakla inceliyordu Rayski'yi– ayakta duruyordu. Yakasında, kollarında dantel fırfırlar vardı. Saçları sıkı sıkı örülmüştü. Yün bir rob giymiş, beline mavi bir kemer bağlamıştı.

Rayski fırladı yerinden, peçeteyi attı, gidip Marfenka'nın karşısında durdu, seyretmeye başladı yüzünü. Neşeli, "Bu ne tatlılık!" dedi. "Kız kardeşim Marfa Vasilyevna bu demek! Kendimi tanıtırım size, Rayski... Kaz ölmedi ya?"

Marfenka kızarıp bozardı, Rayski'nin selamına sıkılgan, hafifçe öne eğilerek karşılık verdi. Başı önünde, mahcup yürüdü, köşeye oturdu. Büyükanne, "İkiniz de aklınızı kaçırmışsınız siz!" dedi. "Böyle selamlaşmak olur muymuş?"

Marfenka'nın elini öpmek istedi Rayski.

"Marfa Vasilyevna..." dedi.

Büyükanne girdi araya:

"Neymiş o öyle? 'Vasilyevna' da nesi? Artık sevmiyor musun onu yoksa? Marfa Vasilyevna değil, Marfenka! Utanmasan bana da Tatyana Markovna diyeceksin. Öpüşün hadi! Kardeşsiniz siz."

Marfenka sitemli, "İstemiyorum büyükanne," dedi. "Kazı sormakla alay ediyor benimle..."

Hepsi birden gülmeye başladılar. Rayski iki yanağından öptü Marfenka'yı, kolunu beline doladı. Marfenka utangaçlığını yenip, Rayski'nin öpüşüne kararlı, karşılık verdi. Tüm ürkekliği bir anda uçup gitmişti yüzünden.

Bu hava bir dakika daha sürse, bir sözcük daha söylese, onun o mahcup gülümsemesinin bir gevezeliğe, çın çın öten kahkahalara dönüşeceği belliydi. Kendini zor tutuyordu zaten. Bu yüzden de rahat değildi.

"Marfenka! Anımsıyor musunuz, anımsıyor musun... nasıl koşardık avluda, resim yapardık... nasıl ağlardın?.."

"Hayır... Ah, anımsıyorum... bir düş gibi... Büyükanneciğim, anımsıyor muyum, anımsamıyor muyum?.."

"Nasıl anımsasın? Daha beş yaşında var yoktu..."

"Anımsıyorum büyükanne, vallahi anımsıyorum, sanki bir düş..."

"Yemin etme kızım: Nikolay Andreiç'ten kaptın bu huyu!.."

Rayski anılardan söz etmeye başlar başlamaz Marfenka koşarak çıktı. Çok geçmeden kucağında bir sürü defterle, resimle, oyuncaklarla döndü. Gülümseyerek Rayski'nin yanına geldi, güven dolu bir tavırla anlatmaya başladı. Titiz bir kızın oturamayacağı ka-

dar yakınına oturmuştu. Dizleri birbirine değiyordu handiyse, ama farkında değildi bunun Marfenka. Bakışlarını Rayski'nin gözlerinde, bıyığında, sakalında neşeyle gezdirirken; ellerini, giysisini gözden geçirirken – bir ara çizmelerine bile göz atmıştı– heyecanlı heyecanlı anlatıyordu:

"Görüyor musunuz ağabeyciğim, görüyor musunuz büyükannemi? Anımsamadığımı söylüyor, anımsıyorum oysa. İnanın anımsıyorum, resim yapıyordunuz, kucağınızda oturuyordum siz resim yaparken... Yaptığınız resimleri, portreleri, sonra defterlerinizi, bütün eşyanızı büyükannem gümüşlerini, pırlantalarını, dantellerini sakladığı o karanlık odaya saklamıştı... Geçenlerde, geleceğinizi yazdığınız mektubunuzu aldıktan sonra çıkardı hepsini, bana verdi. İşte benim portrem... Ne gülünçmüşüm! İşte Veroçka. Bakın, bu büyükannem, bu da Vasilisa. İşte Veroçka'nın çizdiği resim... Peki beni kucağınıza, Veroçka'yı omzunuza alıp bizi sudan geçirdiğinizi anımsıyor musunuz?"

Büyükanne onu dinliyordu.

"Bunu da mı anımsıyorsun?" diye sordu. "Övünmeyi de ne çok seviyor bu kız! Utanmıyor musun? Geçenlerde Veroçka anlattı bunu sana. Kendin anımsıyormuşsun gibi anlatıyorsun şimdi! Veroçka bir şeyler anımsıyor ama, belli belirsiz..."

Marfenka bir buket çiçek resmi göstererek, "Şimdi ben de böyle resimler yapıyorum," dedi.

"Çok güzel, kardeşim, aferin! Bakarak mı yapıyorsun?"

"Evet."

"Müzikle ilgileniyor musun peki?"

"Evet. Piyano çalıyorum."

"Veroçka da resim yapıyor, piyano çalıyor mu?"

Hayır anlamına başını salladı. Marfenka. Rayski sürdürdü sormayı:

"Okumayı seviyor mu?"

"Seviyor. Hep okuyor. Ama ne okuduğunu hiç söylemez, kitaplarını kimseye göstermez. Onları nereden aldığını bile söylemez."

Tatyana Markovna göğüs geçirdi, ciddi, "Çok yabanidir," dedi. "Biraz tuhaftır. Kime benzediğini Tanrı bilir!" (Marfenka'ya döndü.) "Sudan şeylerle kafasını şişirme ağabeyinin. Yoldan geldi ço-

cuk, yorgun, sen de saçma sapan şeylerle meşgul ediyorsun onu. Bırak da ciddi şeylerden, çiftlik işlerinden söz edelim."

Boris Marfenka ile ilgilenirken büyükanne dalgın bakıyordu ona. Yüzünde annesinin yüz çizgilerini görüyordu gene. Ama bu yüzdeki değişiklikleri de, yavaş yavaş geride kalan gençliğin, olgunluk çağının belirtilerini, erken kırışıklıkları da, anlayamadığı o tuhaf bakışı da, "akıllı uslu" yüz anlatımını da görmüştü. Eskiden torununun yüzündeki her şeyi okurdu, ama şimdi bir sürü şey yazılıydı orada, seçemiyordu hiçbirini.

Öte yandan Rayski'nin içinde bir aydınlık, sıcaklık vardı. Bu tabloların, bu karşılanışın yarattığı durgun bir dalgınlık çökmüştü üzerine.

"Böyle kalsın, aydınlık ve sade!" diye geçiriyordu içinden.

"Hiç değilse tatilde kafamı yormamaya, mutlu olmaya çalışacağım! Yaşamı duyacağım içimde yalnızca, inceleyeceğim onu ya da yalnızca konular yakalamak için inceleyeceğim. Asit gibi eritici çözümlemelere sokmayacağım konuları... Yoksa felaket olur! Bakalım nasıl konular yollayacak bana Tanrı. Marfenka, büyükannem, Veroçka... Ne için uygundurlar bunlar? Bir roman için mi, bir dram için mi, yoksa yalnızca bir idil için mi?"

II

Rayski derin düşüncelere dalmıştı. Esneyerek kendine geldiğinde büyükannesi elinde hesaplar, gelir-gider defteri, yüzünde ciddi bir anlatım, karşısında dikiliyordu.

"Yolculuk yordu mu seni?" diye sordu. "Uyumak istersin belki. Bak, esniyorsun. Yarın sabaha bırakalım işi öyleyse."

"Hayır büyükanneciğim, yolda hep uyudum zaten! Tembellikten esniyorum. Boşuna telaşlanıyorsunuz büyükanne, hesaplara bakmayacağım..."

"Ne demek, bakmayacağım? Çiftliğini teslim almayacaksan, hesap istemeyeceksen, ne diye geldin?"

Rayski ilgisiz, "Hangi çiftliği?" diye sordu.

"Hangi çiftliği mi? Bunca iş hayvanı, toprak ne oluyor? Dört yıl

önce yüz yirmi hektar yer daha alındı. Bu alınan yerin bir bölümü otlak olarak kiraya verildi..."

Rayski, bir şey düşünmeden, "Öyle mi?" diye sordu. "Toprak aldınız demek?"

"Ben değil, sen! Orayı almam için bana vekalet yollayan sen değil miydin?"

"Hayır büyükanneciğim, ben değildim. Anımsamıyorum, birtakım kâğıtlar yollamıştınız, arkadaşım İvan İvanoviç'e vermiştim onları, o da..."

"Sen imzalamıştın. Bak, kopyaları burada!"

Kâğıtları gösterdi Tatyana Markovna. Rayski bakmadan, "Belki de imzalamışımdır," dedi, "ama neyi imzaladığımı anımsamıyorum, bilmiyorum da."

"Neyi anımsarsın sen zaten? Sana yolladığım hesapları, listeleri gözden geçiriyordun umarım..."

"Hayır büyükanne."

"Nasıl olur? Gelirinin nerelere harcandığı tek tek yazılıydı onlarda. Görmedin mi?"

"Hayır, görmedim..."

"Paralarının nerelere harcandığını bilmiyorsun demek?"

Rayski pencereden dışarı, tanıdık uzaklara, mavi gökyüzüne, Volga'nın ötesinde kireçli tepelere bakarak, "Bilmiyorum büyükanne," dedi, "bilmek de istemiyorum! Düşün Marfenka, çocukluğumda ezberlediğim, Dimitriyev'in bir dizesini anımsıyorum.

Oh Volga, yüce göz kamaştırıcı Volga,
Bağışla, ama önce
Kimsenin tanımadığı,
Seninle şarkı söyleyen
Ozanın lirine ver, kulağını...

"Kusura bakma ama anam babam," dedi büyükanne, "yarı delisin sen galiba!"

Rayski kayıtsız, onayladı:

"Olabilir büyükanne."

"Sana yolladığım, çiftlikle ilgili kâğıtları ne yaptın? Getirdin mi?"

Hayır anlamına salladı başını Rayski.

"Neredeler?"

"Hangi kâğıtlardan söz ediyorsun, anlayamadım vallahi büyükanne."

"Köylülerin durumlarıyla, vergilerle, tahıl satışıyla, bostanlarla ilgili kâğıtlar... Son yılların gelirlerinin ne kadar olduğunu anımsıyor musun? Bin dört yüz yirmi beş rubleden ne eder? Hepsi burada var..." (Hesap defterlerinin üzerine bir fiske vurdu.) "Yolladığımız paraları alıyordun tabii? Son keresinde banknot olarak beş yüz ruble yolladık. Daha yollamamızı yazdın sonra. Ben de senin üzerine yatırdım parayı..."

Rayski sabırsız, kesti büyükannesinin sözünü:

"Beni ilgilendirmez bunlar büyükanne!"

Yaşlı kadın şaşırmış, "Seni ilgilendirmez de kimi ilgilendirir peki?" dedi. "Senin paranı kendime kullandığımı sanmıyorsun ya? Al bak, her kapiğin hesabı not edilmiştir buraya. Bak.."

Kurdeleyle bağlı büyük bir defteri Rayski'nin eline tutuşturuyordu.

"Büyükanneciğim, hesapların hepsini yırtım attım ben. Üzerine böyle düşerseniz, inanın bunları da yırtarım."

Alacak oldu defteri, ama Tatyana Markovna hızla geri çekti onu. Öfkeli, "Yırtar mısın?" dedi. "Nasıl yaparsın bunu?.. Hesapları yırtmış!"

Rayski gülmeye başladı. Birden kucakladı büyükannesini, çocukken yaptığı gibi, dudaklarından öptü. Tatyana Markovna kurtardı kendini onun kollarının arasından, dudaklarını sildi.

"Ben burada kafa patlatıyorum, kimileyin gece yarılarına dek oturuyorum, yazıp çiziyorum, her kapiğin hesabını tutuyorum... O hepsini yırtmış! Demek bu yüzden ne paradan söz ediyordun mektuplarında, ne bir şeyin şöyle ya da böyle yapılmasından! Çiftliğin için ne düşünüyordun peki?"

"Hiçbir şey, büyükanneciğim! Böyle bir çiftliğimin olduğunu bile unutuyordum bazen. Anımsadığım oluyorduysa da, yalnızca bu odaları anımsıyordum. Çünkü dünyada beni seven, benim de sevdiğim tek kadın yaşıyordu burada... Sevdiğim tek insan..."

Rayski, Marfenka'nın elini tutup öptü.

"Bundan böyle bir de kız kardeşlerimi seveceğim. Buradaki her

şeyi, en küçük kedi yavrusuna dek her şeyi seveceğim!"

Büyükannesi gözlüğünü çıkarıp baktı ona.

"Ömrümde görmedim böyle bir insanı!" dedi. "Bir de evsiz barksız Mark denen o adam var..."

"Kimin nesidir bu Mark, büyükanne? Leontiy bir şeyler yazıyordu... Leontiy nasıl? Gidip görmem gerek onu..."

"Nasıl mı? Kitaplarının başından kalktığı yok. Kafasına bir şey taktı mı tamamdır. Nuh der, peygamber demez! Karısının gözü de başka işlerde... Senin o Leontiy burnunun dibinde dönen dolapların farkında değil... Şimdi de Markuşka ile arkadaş oldu. Bir çapanoğlu çıkacak altından ya, bakalım! Geçenlerde geldi, senin kitaplarını mı yırtmış ne, ondan yakındı durdu..."

Rayski *Sevil Berberi* operasından bir arya söylemeye başladı:

Bu –ona sera! bu– ona sera!..[1]

Tatyana Markovna canı sıkkın, "Tuhaf, garip bir adamsın!" dedi. "Açıkça söyle, niçin geldin buraya?"

"Sizi görmeye, yaşamın tadını sizin yanınızda çıkarmaya, dinlenmeye, Volga'yı seyretmeye, biraz yazmaya, biraz resim yapmaya..."

"Ya çiftliğin? Tam bulmuşsun yapacak işleri: Biraz yazacakmış, biraz resim yapacakmış! Yorgun değilsen gel tarlaya gidelim de kışlık buğdayı gör."

"Sonra büyükanneciğim, sonra."

Gene *Sevil Berberi*'nden bir aryayı söylemeye başladı Rayski:

Ti, ti, ti, ta, ta, ta, la, la, la...

Büyükannesi susturdu onu:

"Yeter! Ti, ti, la, la'yı bırak şimdi! Çiftliğini görmek, teslim almak istiyor musun?"

"Hayır büyükanneciğim, istemiyorum!"

"Kim ilgilenecek öyleyse çiftliğinle? Ben yaşlandım artık, bir işe yaramıyorum... Seninle anlaşıp bırakacağım çiftliği. O zaman ne yapacaksın?"

"Hiçbir şey! Olduğu gibi bırakıp gideceğim her şeyi..."

"Yabancıların eline mi?"

---

1 (It.) İyi akşamlar! İyi akşamlar!

"Yo, bir şeyler yapabildiğiniz, yapmak istediğiniz sürece siz ilgilenin çiftlikle..."

"Ya ben ölünce?"

"O zaman... olduğu gibi bırakın."

"Ya köylüler? İstediklerini yapsınlar mı?"

Evet anlamına eğdi başını Rayski.

"Onlar şimdi de istediklerini yapıyorlar sanırım," dedi. "Özgürlüklerini vermek gerek onlara..."

"Özgürlüklerini mi? Elli köylüye özgürlük vermek! Hem de bedava, karşılığında bir şey almadan ha?"

"Evet, hiçbir şey almadan!"

"Neyle geçineceksin o zaman?"

"Benim toprağımı kiralarlar, bir şeyler verirler bana."

"Bir şeyler... gönüllerinden ne koparsa, öyle mi? Sadaka olarak! Bırak deliliği aslanım!"

Rayski'nin annesinin portresine baktı Tatyana Markovna. Onun hulyalı gözlerine, dalgın gülümsemesine uzun uzun baktıktan sonra alçak sesle, "Evet," dedi, "toprağı bol olsun, bütün kabahat onda! Dizinin dibinden ayırmazdı seni. Kulağına bir şeyler fısıldar durur, sana piyano çalar, kitap okur, okurken ağlardı... Sen de böyle oldun işte sonunda: Şarkı söylemeyi, resim yapmayı biliyorsun ancak!"

Bir süre sustuktan sonra ekledi:

"Evi ne yapacaksın peki? Gümüş eşyaları, giysileri, pırlantaları, yemek takımlarını ne yapacaksın? Köylülere falan dağıtmayacaksın ya?"

Rayski, "Sahi pırlantalarım, gümüş eşyalarım var mı benim?.." diye sordu.

"Kaç yıldır yazıyorum sana! Annenden kaldılar. Ne olacak bunca şey? Dur listeleri göstereyim..."

"İstemez, Allah aşkına istemez. İnanıyorum size, benim hepsi. Öyleyse ne istersem yapabilir miyim onları?"

"Patronsun, ne demek yapabilir miyim? Kov bizi istersen. Konuk kalıyoruz evinde, ancak ekmeğini yemiyoruz. Bir dakika... Al bak, işte gelirlerim, işte de giderlerim..."

Kurdeleyle bağlı kalın başka defterler vermeye çalışıyordu Rayski'ye. Ama Rayski eliyle itti onları.

"İnanıyorum, inanıyorum büyükanneciğim," dedi. "Bakın ne diyeceğim: Adam yollatıp tapu memurunu çağırtın, gerekli kâğıtları hazırlasın: Evimi, eşyalarımı, çiftliğimi, her şeyimi sevgili kız kardeşlerim Veroçka ile Marfenka'ya vereceğim, drahoma olarak..."

Büyükanne kaşlarını çatmış, patlamak için sabırsız bekliyordu Rayski'nin sözünü bitirmesini. Rayski sürdürüyordu konuşmasını:

"Siz sağ olduğunuz sürece her şey doğrudan sizin yönetiminizde olacak. Köylülere özgürlüklerini vermeye gelince..."

Tatyana Markovna Berejkova heyecanlı, "Bu olamaz!" diye bağırdı. "Yoksul değildir kız torunlarım. İkisinin de elli biner rublesi var. Büyükanneleri ölünce elli biner daha, belki fazlası kalacak onlara. Yeter onlara bu! Olamaz, hayır olamaz! Hem –Tanrı'ya şükür– senin büyükannen de yoksul değildir. Bir köşesi, bir parça toprağı, başını sokacağı bir yuvası var. Amma da bol keseden atıyorsun! Mal bağışlıyor! İstemiyoruz, istemiyoruz! Marfenka! Neredesin? Buraya gel!"

Bitişik odadan Marfenka'nın çın çın öten sesi duyuldu:

"Buradayım büyükanne, geliyorum!"

Çok geçmeden –dudaklarında bir gülümseme, neşeli, canlı, yaşam dolu– daldı içeri Marfenka, birden kalakaldı. Şaşkınlık içinde bir büyükannesine, bir Rayski'ye bakıyordu. İyice açılmıştı büyükanne:

"Duydun mu, ağabeyin evini de, gümüş eşyalarını da, dantellerini de sana bırakacakmış. Öyle ya, drahomasız, zavallı, yoksul bir kızsın! Diz çök velinimetinin önünde, teşekkür et, ellerini öp! Ne duruyorsun?"

Sobanın yanına sokuldu Marfenka. Ne söyleyeceğini bilemeden bakıyordu Rayski ile Tatyana Markovna'ya.

Büyükanne defterleri yana itmiş, kollarını göğsünün üzerinde mağrur bir tavırla çapraz yapmış, pencereden dışarı bakıyordu. Rayski gidip Marfenka'nın yanına oturdu, elini tuttu.

"Söyle bana Marfenka," dedi, "başka bir eve, belki de başka bir kente gitmek ister miydin?"

"Oh, Tanrı korusun! Olur mu öyle şey? Kim söylüyor bunu?.."

Gülümseyerek karşılık verdi Rayski:

"Kim olacak, büyükanne!"

Marfenka'nın yüzü kızardı. Neyse ki büyükanne dinlemiyordu onları. Canı sıkkın, dışarı bakıyordu.

"Burada her şeyim var. Bahçem, çiçeklerim... Ya tavuklarım? Kim bakar onlara ben gidersem? Nasıl olur... hiçbir yere gitmek istemem..."

"Ama büyükannem gitmek, sizi de götürmek istiyor."

Marfenka koşup sarıldı büyükannesinin boynuna.

"Büyükanneciğim, canım benim, nereye gideceğiz? Niçin? Nedir niyetiniz?"

Tatyana Markovna öfkeli itti onu.

"Çekil başımdan!"

Rayski, "Bu güzel yuvayı bırakıp gitmek istemezdin değil mi Marfenka?" diye sordu.

Marfenka başını sallayarak kararlı yanıt verdi:

"Asla! Çiçeklikten, küçük odalarımdan ayrılmak... Nasıl olur?"

"Veroçka da senin gibi düşünür değil mi?"

"O benden daha bağlıdır buraya. Hele eski evden dünyada ayrılmaz..."

"Seviyor mu eski evi?"

"Orada yatıp kalkıyor zaten. Ancak orada mutlu hissediyor kendini. Onu buradan götürürlerse yaşayamaz, ölür. İkimiz de ölürüz."

"Öyleyse hiçbir zaman ayrılmayacaksınız," dedi Rayski. "İkiniz de burada evleneceksiniz. Sen bu evde oturacaksın, Veroçka eski evde."

"Tanrıma şükürler olsun. Ne diye korkuttunuz beni öyleyse? Peki siz nerede kalacaksınız?"

"Ben burada oturmayacağım, şimdiki gibi size konuk geldiğimde de yukardaki küçük odayı verirsiniz bana. Birlikte dolaşırız, şarkı söyler, çiçek resimleri yapar, tavuklara yem atarız." (Marfenka'nınki gibi inceltti sesini.) "Bili, bili, bili, cik, cik, cik..."

Marfenka, "Ne hainsiniz!" dedi. "Beni iyice görmediniz sanıyordum. Oysa gizliden dinlemişsiniz bile, duymuşsunuz her şeyi."

"Evet, bu iş bitmiştir artık: Veroçka ile sen armağan olarak her şeyi alıyorsunuz, tamam mı?"

Marfenka neşeli, "Tamam... ağabeyciğim..." dedi.

Rayski'ye doğru uzanacak oldu. O ana dek öfkeli bir sessizliğe gömülmüş duran büyükanne bağırarak durdurdu onu:

"Sakın!"

Marfenka yerine oturdu. Yaşlı kadın sitem ediyordu ona:

"Utanmaz! Nerede öğrendin yabancılardan armağan almayı? Sanırım büyükannen öğretmedi sana bunu. Başkasının bir kapiğini yemeden gelmiştir bu yaşa büyükannen... Oysa sen daha iki sözcük konuşmadığın birinden armağanlar almakla başladın işe... Ayıp, çok ayıp! Veroçka olsa dünyada kabul etmezdi. Gururu vardır onun!"

Marfenka somurttu. Sinirli, mırıldandı:

"Daha demin kendiniz... söylediniz, yabancı değil, ağabeyim olduğunu, onunla öpüşmemizi. Bir ağabey her şeyi armağan edebilir kız kardeşine."

Rayski doğruladı Marfenka'yı:

"Çok doğru! Kimse aksini söyleyemez bunun! Öyleyse tamamdır. Bu sorun karara bağlanmıştır. Buradaki her şey sizindir, ben de konuğunuzum..."

Büyükanne sert, "Alma!" dedi. "İstemiyorum, de! İstemez, biz yoksul değiliz, bizim de çiftliğimiz var, de."

Marfenka şakacı, yinelemeye başladı büyükannesinin söylediğini:

"İstemiyorum ağabeyciğim, istemez..."

Birden güldü.

"İstemez, böyle olmaz!" diye ekledi.

Göğüs geçirdi, çapkın çapkın baktı Rayski'ye. Rayski, "Evet ama, büyükannenizin çiftliğinde böyle şeyleriniz olmayacak ki," dedi. "Baksana! Evin dört bir yanını kuşatan şu halıya bak! Bahçesiz yaşam neye yarar!"

Marfenka, "Bahçeyi alacağım!" diye fısıldadı.

Sesini iyice alçaltıp ekledi:

"Ama büyükanneme söylemeyin..."

Rayski alçak sesle, "Peki ya danteller, giysiler, gümüşler?" dedi.

"Onlar istemez! Kendi dantellerim de, gümüş eşyalarım da var! Zaten tahta kaşıkla yemeyi seviyorum ben... Köylü gibi yaşarız biz."

"Ya Saksonya fincanlarını, çaydanlıkları. Yapılmıyor artık böyle şeyler. Almayacak mısın onları?"

"Fincanları alacağım," diye fısıldadı Marfenka. "Çaydanlıkları da, şu küçük kanepeyi de, küçük koltukları da. Sonra Diana'nın köpekleriyle birlikte işli olduğu masa örtüsünü de alacağım." (İçini çekti.) "Bir de küçük odamı almak isterdim..."

"Bütün evi al Marfenka. Lütfen, sevgili kız kardeşim..."

Marfenka büyükannesine baktı, gizliden başını salladı evet anlamında. Rayski, "Seviyorsun beni değil mi?" diye sordu.

"Oh, çok! Geleceğinizi yazdığınız günden beri her gece düşümde görüyordum sizi, ama böyle değil..."

"Ya nasıl?"

"Böyle dalgın durmuyordunuz düşlerimde, yanaklarınız al aldı, şen şakraktınız. Hep yaramazlıklar yapıyor, atlayıp zıplıyordunuz..."

"Bazen olurum öyle."

Marfenka yan gözle kuşkulu kuşkulu baktı Rayski'nin yüzüne, başını salladı. Rayski, "Evet, alıyor musun küçük evi?" diye sordu.

"Veroçka eski evi almaya razı olursa, alırım. Yalnız alırsam ayıp olur, büyükannem demediğini bırakmaz sonra."

Rayski yüksek sesle, neşeli, "Tamam!" dedi. "Sevgili kız kardeşim! Mağrur değilsin sen, büyükanneye benzemiyorsun!"

Alnından öptü Marfenka'yı.

Büyükanne birden, "Nedir tamam olan?" diye sordu. "Kabul etti mi? Kim izin verdi sana? Sende utanma yoksa, büyükannen bırakmaz seni bir yabancının sırtından geçinmeye! Buyrun Boris Pavloviç, defterler de, hesaplar da, listeler de, çiftliğin kâğıtları da, hepsi burada. Kâhya kadınınız değilim ben sizin..."

Bir sürü kâğıt, defter sürmüştü Rayski'nin önüne.

"İşte dört yüz altmış üç ruble para... sizindir hepsi. Martta köylüler tahıl parası olarak getirmişlerdi. Hesapları incelerseniz çiftlik işlerine, onarımına, gündeliklere, yeni çitin yapımına, Saveliy'in aylığına ne kadar para gittiğini görürsünüz. Hepsi yazılı."

"Büyükanne!"

"Büyükanne değil, Tatyana Markovna Berejkova."

Hizmetçilerin odasının kapısını açıp seslendi büyükanne:

"Saveliy'e söyleyin buraya gelsin!"

On beş dakika sonra orta yaşlı –kırk beş yaşlarında vardı– sağ-

lam yapılı bir köylü girdi odaya. Bedeni yalnızca kalın kemiklerden oluşmuş gibi durduğu için, bir yerinde damla yağ olmamasına karşın, şişman gösteriyordu.

Yüzü pek ciddi, kaşları çatık, ağır ağır kaldırdığı gözkapakları genişti. Bakışlarını da, sözcüklerini de boşa harcamazdı. Handiyse el kol hareketi bile yapmazdı. Bir konudan ötekine güçlükle geçerdi.

Düşüncelerinin oluşması, biçimlenmesi yavaştı: Bir şey üzerine kendi düşüncesini söylemek istediğinde kaşlarını oynatarak, alnını kırıştırarak, işaretparmağını hafiften sallayarak yardım ederdi kendine.

Saçlarını alnında, ensesinde düz kestirmişti. Sakal tıraşı seyrek olurdu. Bıyığı, sakalı hemen her zaman fırça gibi uzamış gezerdi.

Büyükanne Rayski'yi göstererek, "İşte," dedi, "patron geldi!"

Rayski Saveliy'e bakıyordu. Onun odaya girişine, öne ağır ağır eğilerek selam verişine, bakışını ağır ağır büyükanneye kaldırışına, sonra –büyükanne Rayski'yi gösterince– yavaş yavaş ona dönüşüne, dalgın selam verişine bakıyordu.

Büyükanne, "Bundan böyle her şeyi ona bildireceksin," dedi. "Çiftliği kendi yönetecek."

Saveliy yarım dönüp Rayski'ye baktı gene kaşlarının altından. Ama bu bakışı daha bir canlıydı. Bir an susup, "Başüstüne!" dedi.

Yavaş yavaş kaldırdı kaşlarını. Rayski yarı şaka yarı ciddi, "Büyükanne," dedi.

Tatyana Markovna soğuk, "Torunum!" diye karşılık verdi.

Rayski göğüs geçirdi. Saveliy bakışlarını kaldırmadan, alçak sesle sordu:

"Emriniz nedir efendim?"

Duraksadı Rayski, Saveliy'e ne emir vereceğini düşündü. Birden, "Çok hoş!" dedi. "Bak ne diyeceğim. Çiftliğin devir kâğıtlarının hazırlanmasında bize yardımcı olabilecek bir memur tanıyor musun?"

Hemen yanıt vermedi Saveliy, bir an düşündükten sonra, "Bizim bütün kâğıtlarımızı Gevrila İvanoviç Meşeçnikov yazar," dedi.

"Buraya çağır onu."

Doğruldu Saveliy.

"Başüstüne!"

Ağır ağır, dalgın döndü, çıktı odadan.

Rayski onun arkasından bakarken, "Ne dalgın adam," dedi.

"Marina Antipovna gibi bir karın olsa sen de dalgın olurdun. Antip'i anımsıyor musun? Onun kızı! Oysa pırlanta gibi bir köylüdür Saveliy. Çok işime yarıyor. Tahılımı o satar, parasını gider alır... Dürüsttür, kafası çalışır. Bir gün onun yüzüne de güler kader! Herkesin alnında ne yazılıysa o olur!" (Bir an sustu Tatyana Markovna.) "Sahi nedir senin yapmak istediğin? Aklını mı kaçırdın?"

Rayski kollarını açıp çevresini gösterdi.

"Bütün bunlar benim değil mi?" dedi. "Siz bir şey almak istemiyorsunuz, torunlarınızın almasına da izin vermiyorsunuz..."

"Hepsi senin olsun! Ne diye özgürlüklerini vereceksin köylülere, çiftliğini armağan edeceksin?"

"Bir şeyler yapmam gerek! Ben kalıcı değilim burada. Siz yönetmek istemiyorsunuz çiftliği. İşleri bir düzene koymak zorundayım..."

"Neden gideceksin? Buraya temelli kalmaya geldiğini sanıyordum. Yersiz yurtsuz dolaştığın yetmedi mi? Evlen artık, yaşam nedir, gör! Ne güzel düzene koymak o öyle: Otuz bin ruble değerinde bunca şeyi armağan etmek!.."

Huzursuz, düşüncelere daldı büyükanne. İçin için kendi kendiyle cenkleştiği belliydi. Çiftliğin yönetimini bırakmayı aklının ucundan bile geçirmemişti. Böyle bir şeyi istediği de yoktu. Çiftliği bırakacak olsa ne yapacağını bilemezdi. Rayski'yi korkutmak istemişti biraz, hepsi o... Rayski de ciddiye almıştı hemen.

Dehşetle şöyle geçiriyordu içinden: "Başka çılgınlıklar da beklenir bu çocuktan! Amma iş!"

Yüksek sesle, "Evet," dedi, "gücüm tükeninceye dek ben yöneteceğim burayı. Ama şu da var, amcacığın işleri sonunda öyle bir çıkmaza sokacak ki, malın mülkün kalmayacak elinde! O zaman nasıl geçineceksin peki? Ne tuhaf bir insansın!"

"Öteki çiftlikten iki bin gümüş ruble yolluyorlar, yetiyor bana."

Bir an sustuktan sonra ekledi Rayski:

"Hem çalışacağım artık, resim yapacağım, yazacağım... Yurtdışı-

na gidip biraz kalmak niyetindeyim. Bu nedenle öteki çiftliği ipotek etmek ya da satmak istiyorum..."

"Tanrı iyiliğini versin Borisciğim! Böyle gidersen çok geçmeden mendil açarsın sokak köşelerinde! Resim yapmak, yazmak, çiftlik satmak! İlkokul öğrencilerine özel ders de verecek misin bari? Ah sen yok musun! Subaylığı bıraktın, şimdi de kısa kuyruklu redingotla dolaşıyorsun. Dört atlı bir kupa arabasıyla geleceğine kiralık küçük bir yaylıyla, yalnız, yanında bir uşak bile olmadan geldin. Oldu olacak, yayan geleydin! Bir de Rayski soyadını taşıyorsun! Eski evdeki atalarının portrelerine bak da onlardan utan hiç olmazsa! Çok ayıp Borisciğim! Amcan Sergey İvanoviç gibi omuzlarında apoletlerle gelseydin ne olurdu! Üç bin rubleyle kölelerini..."

Güldü Rayski.

"Niçin gülüyorsun?" dedi büyükanne. "Laf söylüyorum sana. Ne sevindirirdin büyükanneni! Dantellerini, gümüşlerini ona buna armağan etmezdin, senin için gerekli olurlardı çünkü..."

"Evet büyükanneciğim, ne var ki, evlenmeyeceğim için dantellere falan gereksinimim yok. Karar verildi artık, hepsini Veroçka ile Marfenka alıyor... Öyle değil mi?"

"Hâlâ aynı şeyi söylüyorsun!" dedi büyükanne.

Rayski sürdürüyordu konuşmasını:

"Evet, aynı şeyi söylüyorum. Siz kabul etmezseniz başkasına vereceğim. Bitmiştir bu iş, yemin ederim bitmiştir..."

Kararsızlık içindeydi büyükanne, huzursuz, "Bir de yemin ediyor!" dedi. "Çiftliğini başkalarına verecekmiş! Anlaşılmaz bir insansın Boris! Ne yaptığının farkında değilsin! Söylesene, nasıl yaşadın şimdiye dek, ne yaptın? Nesin sen bu dünyada? Herkes insan gibi yaşayıp gidiyor... Ya sen? Yetmiyormuş gibi, sakal da bırakmışsın. Kes şu sakalını, kes istemiyorum!.."

Rayski yüksek sesle, "Ne miyim büyükanne?" dedi. "Ölümlülerin en mutsuzu!"

Dalgındı Rayski bunu söylerken, başını kanepenin yastığına dayamıştı. Büyükanne ürktü birden, kesti Rayski'nin sözünü:

"Ağzından yel alsın! Kader duyar söylediğini, cezalandırır sonra. Gerçekten mutsuz olursun! Her zaman hoşnut ol ya da öyle görün."

Büyükanne, sözünü ettiği kader hemen arkasında dikiliyormuş gibi korkuyla dönüp arkasına bakmıştı bile.

"Mutsuzmuş!" diye ekledi. "İzninizle sorabilir miyim, nedir sizi mutsuz eden? Sağlığın yerinde, kafan çalışıyor, –Tanrı'ya şükür– böyle bir çiftliğin var," (pencereden dışarıyı göstermişti başıyla), "daha ne istiyorsun? Belanı mı?"

Marfenka güldü, Rayski de onunla birlikte...

"Bela dediğin nedir büyükanne?"

Tatyana Markovna gözlüklerinin üzerinden baktı Rayski'nin yüzüne, "Senin gibi, durumlarından hoşnut olmayanlar mutluluğun ne olduğunu, kader kafalarına kafalarına indirince anlarlar ancak," dedi.

"Yararlı bir bilgelik!" diye geçirdi içinden Rayski.

"Büyükanneciğim," dedi, "çok önemli bir uyarı bu... gerçekten! Bir filozofsunuz siz!"

"Sen de aklı başında, okumuş bir insansın, ama bir şeyden haberin yok."

Kanepeden kalktı Rayski, "Barışacak mıyız?" dedi. "Bu toprak parçasını gene elinize almaya razı oldunuz mu?"

Tatyana Markovna kesti sözünü:

"Toprak parçası değil, çiftlik!"

"Bütün bu eski püsküleri, kırık dökük şeyleri şu sevimli kızlara armağan etmeme izin verin... Yalnız yaşayan bir insanım ben. Hiçbiri gerekli değil bana bunların. Oysa onlar burada yaşayacaklar. Kabul etmezseniz, okullara vereceğim hepsini..."

"Öğrencilere ha! Dünyada olmaz! Hepsinin cezasını versin Tanrı! Çitten atlayıp çaldıkları elmalar yeter onlara!"

"Çabuk verin kararınızı büyükanne, alın her şeyi! Yaşlılığınızda bırakıp gidecek misiniz yoksa bu yuvayı?.."

"Eski püsküler, kırık dökük şeylermiş! Gümüş takımlarla giysiler, bir de kristaller on bin eder en azından!"

Marfenka karıştı söze, yalvarmaklı, "Büyükanneciğim," dedi, "bana çiçeklikle küçük bahçeyi, bir de benim yeşil odamı, sonra üzerinde çoban resmi olan Saksonya fincanlarıyla, Diana işlenmiş masa örtüsünü..."

"Kesecek misin sen sesini, utanmaz kız! Bir öksüzü soyup soğa-

na çevirdiğimizi söyleyip dursunlar sonra!"

Rayski, "Kim söyleyecek bunu büyükanne?" diye sordu.

"Herkes! Önce Nil Andreyeviç açar ağzını!"

"Kimdir Nil Andreyeviç?"

"Unuttun mu? Belediye başkanı... Liseyi bitirdikten sonra buraya geldiğinde uğramıştık hani, evde yoktu. Sonra da köye gitti. Görmedin onu. Ziyaretine gitmelisin: Emekli ama, herkes sayar onu kentte, korkar ondan..."

Rayski, "Boş verin!" dedi. "Ondan bana ne!"

Büyükanne handiyse yalvarmaklı, "Oh Boris," dedi, "Boris, deli olma! Saygıdeğer bir insandır..."

"Nesiyle saygıdeğermiş?"

"Yaşlı, ağırbaşlı bir insandır, nişanları vardır!.."

Rayski güldü.

"Niçin gülüyorsun?"

"'Ağırbaşlı' ne demektir büyükanne?"

"Akıllı uslu konuşur, yaşamayı öğretir herkese, sonra 'Ti, ti, ti, ta, ta, ta!' diye şarkı söylemez. Serttir: Yanlış bir şey görünce kınar! Anladın mı neymiş ağırbaşlı?"

Rayski, "Sizin 'ağırbaşlılarınızın' hepsi ya su katılmamış birer eşek ya da birer riyakârdırlar. 'Yaşamayı öğretir,' diyorsunuz, kendi biliyor muymuş bakalım yaşamayı?"

"Daha neler! Mal mülk sahibi oldu, adam oldu..."

"Bizde bazı kişiler adam olduklarını sanırlar, oysa eşek olmuşlardır aslında..."

Marfenka güldü. Büyükanne öfkeyle yükseltti sesini:

"Sevmiyorum, böyle küstahça konuşmanı sevmiyorum! Sen ne oldun böyle anam babam? Ne kiliseye yararsın, ne şeytana! Ne dersen de, saygıdeğer bir insandır Nil Andreyeviç. Çiftliği aldığım için beni de suçlar: Öksüzsün sen..."

"Onun yeğenini soyduğunu, devlet parasını cebe indirdiğini söylemiştiniz bana bir zamanlar... Şimdi adam mı suçluyor?.."

Büyükanne telaşlı kesti Rayski'nin sözünü:

"Sus, sus, unut bunu! Bilirsin: 'Bülbülün çektiği dilinin belasıdır!'"

"Çocuk muyum ben? Benim olan bir şeyi istediğime, hele hele akrabalarıma veremez miyim? Benim için gerekli değil bu çiftlik,

öyleyse onu kız kardeşlerime vermem hem akıllıca, hem de hakça bir davranıştır."

"Ya evlenirsen?"

"Evlenmeyeceğim."

"Nereden biliyorsun? Bir karşılaşma... sözgelimi zengin bir gelinlik kız var burada... Yazmıştım sana..."

"Zenginlik gerek değil bana!"

"Zenginlik gerek değilmiş, neler diyor bu çocuk! Karı gerek ama, değil mi?"

"Karı da gerek değil."

Tatyana Markovna kuşkulu:

"Nasıl yani? Ne yapacaksın?"

Rayski güldü, yanıt vermedi.

"Zamanın geldi Boris Pavloviç, bak şakakların kırlaşıyor artık. İstersen ben çöpçatanlık ederim sana. Öyle güzel bir kız, öyle terbiyeli ki!.."

"Hayır büyükanne, istemiyorum!"

Tatyana Markovna, "Şaka etmiyorum," dedi, "hanidir düşünüyorum bu işi."

"Ben de şaka etmiyorum büyükanne, hiç düşünmedim evlenmeyi."

"Tanış bari!"

"Tanışmayacağım da."

Marfenka karıştı söze:

"Evlenin ağabeyciğim, çocuklarınıza ben bakarım... Öyle severim ki çocuklarla oynamayı!"

"Sen evlenmeyi düşünüyor musun Marfenka?"

Marfenka kızardı. Rayski, "Doğru söyle," dedi, "kulağıma söyle."

"Evet... Arada bir düşündüğüm oluyor."

"Ne zamanlar?"

"Çocuk görünce. Dünyada en çok çocukları seviyorum..."

Rayski güldü. Marfenka'nın iki elini tuttu, doğruca gözlerinin içine baktı. Marfenka kıpkırmızı olmuş, Rayski'ye bakmamaya çalışarak bir sağa bir sola çeviriyordu başını.

Onların konuşmalarını dinliyordu büyükanne. Defterleri toplarken, "Marfenka'yı dinle sen," dedi, "o gevezelik etsin, sen dinle!

Bu kız çocuk daha, aklından geçen dilinde!.."

Marfenka mahcup, temize çıkarmaya çalıştı kendini:

"Çok seviyorum çocukları. Nadejda Nikitişna'ya bayılıyorum: Yedi çocuğu var... Evin içinde ne yana baksan, çocuk... Onları öyle çevresinde cıvıl cıvıl görmek ne haz verir insana! Küçük küçük bir sürü kardeşim olsun isterdim. Yanımda başkalarının çocukları da olsa yeter... Her şeyi bırakırdım. Tavukları da, çiçekleri de, müziği de. Hep onlarla ilgilenirdim. Biri yaramazlık ederdi, köşeye cezaya oturtmam gerekirdi onu, öteki pilav isterdi, bir başkası yaygarayı basardı, biri boğuşurdu... birine çiçek aşısı yaptırmak gerekirdi, birinin kulağını temizletmek, birini okula yazdırmak... Bütün bunlardan güzel şey olur mu? Çok sevimli, tatlı, gülünç, iyi yürekli, güzel oluyorlar çocuklar."

"Çirkinleri de vardır," dedi Rayski. "Onları da sever misin?"

Marfenka ciddi, "Hasta olanları vardır," diye karşılık verdi, "çirkinleri yoktur! Çirkin çocuk olmaz. Hiçbir şey çirkinleştirememiştir onu henüz..."

Marfenka heyecanlı, handiyse tutkulu konuşuyordu. Öyle ki, güzel göğsü –boşluğa açılmak istiyormuş gibi– inip kalkıyordu ince giysisinin altında.

"Ne kusursuz bir ev kadını, anne olacaksın sen sevgili Marfenka, kız kardeşim! Ne mutlu olacak kocan!"

Mahcup, köşeye oturdu Marfenka. Büyükanne, "Aklı fikri çocuklardadır," dedi, "çocuklardan geri alamazsın onu. Gürültü eder, bağırıp çağırır, evi ayağa kaldırırlar. Susturamazsın onları, kendin kaçarsın sonunda evden!"

Rayski, Marfenka'ya döndü.

"Peki, aklından geçirdiğin bir damat adayı var mı?"

"Kendine gel Borisciğim! Neler söylüyorsun? Büyükannesine sormadan nasıl hayal edebilir evlenmeyi?"

"Nasıl? Sormadan hayal bile edemez mi?"

"Elbette edemez..."

"Ama onun kişisel sorunu bu."

Tatyana Markovna, "Hayır," dedi, "onun değil, şimdilik büyükannesinin sorunudur bu. Ben sağ oldukça, benim sözümden çıkmayacak Marfenka."

"Bu niçin gerekli sizin için büyükanne?"

"Ne niçin gerekli?"

"Böylesine bir söz dinleme? Marfenka'nın, sizin izniniz olmadan sevmeye bile cesaret edememesi?"

"Evlenince sever."

"Nasıl 'evlenince sever'? Sevince evlenir demek istiyorsunuz galiba?"

Kolunu salladı büyükanne.

"Anlaşıldı, anlaşıldı, sizin oralarda öyle yaparlar," dedi. "Oysa biz burada önce sorup soruştururuz bir erkeği, nasıl bir insan olduğunu anlarız, içini dışını öğreniriz, sonra veririz kızımızı."

"Öyleyse burada kızlar evlenmiyorlar, onları erkeğe veriyorlar, büyükanne! Mantık var mı bunda?"

"Bu düşüncelerini kızlara aşılama lütfen, Borisciğim!.. Toprağı bol olsun, annen de öyle yaptı işte... Bu yüzden de gençliğine doyamadan girdi mezara!"

İçini çekti büyükanne, düşüncelere daldı.

Rayski "Evet," diye geçirdi içinden, "her şeyi değiştirmek gerek burada! Sevmek özgürlüğü bile verilmiyor kızlara. Ne saçma şey! Oysa iyi, temiz insanlar gerçekte. Hâlâ bu tutuculuk, geri kafalılık!"

Marfenka'ya döndü.

"Marfenka! gözlerini açacağım senin! Büyükanneciğim, içindeki her şeyiyle sanki Marfenka için yapılmış bu ev... Bir çocuk odalarını eklemek gerek. Sev Marfenka, büyükannenden korkma." (Tatyana Markovna'ya döndü.) "Size gelince büyükanne, torunlarınızın armağan almalarına bile engel oluyorsunuz!"

Tatyana Markovna, "Neyse, bakalım zaman ne gösterecek," dedi. "Evlenmemek niyetindeysen, senin dediğin olsun. Dantellerini, daha nelerini istersen ver onlara düğün armağanı olarak. Ama hiç kimse duymamalı bunu, hele Nil Andreyeviç... Sessiz sedasız yapmalısın ne yapacaksan."

"Kişisel, mantıklı, hakça bir davranışı sessiz sedasız yapmak... Daha ne kadar baykuş gibi yaşayacağız büyükanne? Gün ışığından korkacağız, Nil Andreyeviçlerin uğursuz bilgeliğine daha ne kadar boyun eğeceğiz?.."

"Şişşt!" dedi büyükanne. "Yerin kulağı vardır. Yaşlı, kendini

saydırmış, en önemlisi de ağırbaşlı bir insandır Nil Andreyeviç! Ben çene yarıştıramam seninle. Tit Nikonıç ile konuşursun bunları. Yemeğe gelecek..."

"Çok tuhaf bir çocuk bu!" diye geçiriyordu içinden. "Bir şeye değer verdiği yok! Çiftliğini armağan ediyor, kafası çalışan insanlara aptal diyor, kendini mutsuz sayıyor! Bakalım sonu neye varacak!"

III

Rayski kasketini aldı, bahçeye çıkmaya hazırlandı. Marfenka ona her yeri –küçük bahçeyi, meyve bahçesini, sebze bahçesini, kameriyeyi– göstermeyi önerdi.

"Yalnız koruya girmeye korkuyorum," dedi. "Yamaçtan aşağı hiç inmiyorum, korkunç bir yer orası, çok tenha! Veroçka gelince oraya da o götürür sizi."

Başını örttü, şemsiyesini aldı. Bal rengi gözlerinin neşesiyle, sağlıklı olmanın yüzüne verdiği renklerle, ince yazlık giysisinin içinde ışıl ışıl, bir melek gibi uçmaya başladı bahçede, çiçeklerin arasında. Bütün bu çiçeklerden, ışık demetlerinden, sıcaklıktan, ilkbahar renklerinden oluşmuş bir gökkuşağıydı sanki.

Boris bütün bunları içinde de görüyordu. Kendi dalgın, çekilmezdi bu hayal dünyasında. Onun da genç, dinç, hayat dolu olmasını, gözlerinin Marfenkanınkiler gibi yaşam buğusuyla parlamasını, hareketlerinin canlı olmasını gerektiren bu tabloyu varlığıyla bozuyor gibi geliyordu ona.

Marfenka'nın resmini kendinden bir şey katmadan –sözgelimi büyükannenin resmini yapabileceği gibi– yapmayı çok isterdi. Hayal gücü büyükanneyi yaşlılığın tüm güzelliğiyle çiziyordu hayalinde. Böylece Rayski'nin heyecansız, objektif olarak gördüğü canlı bir kişi çıkıyordu ortaya.

Gelgelelim Marfenka'yı göremiyordu öyle. Bahçeyi güzel yapan şeyin bile Marfenka olduğunu sanıyordu. Yanı başında süzülür gibi yürüyordu Marfenka. Gül fidanlarını inceliyor, başını kâh bir çiçeğe, kâh ötekine kaldırıyordu.

Bir gülü mağrur bir tavırla Rayski'ye gösterdi.

"Şu gül daha dün tomurcuktu. Bakın nasıl açmış."

Rayski, "Senin gibi!" dedi.

"Ne güzel bir gül!"

"Sen daha güzelsin!"

"Koklayın bakın, ne güzel kokuyor!"

Gülü kokladı Rayski, Marfenka'nın arkasından yürüdü.

Marfenka, "Şu papatyaları sulamak gerek," dedi, "şakayık çiçeklerini de!"

Bahçenin öteki ucuna gitmiş, fıçıdan su alıyordu. Bahçıvan kovasını zarif bir zorlamayla taşıyarak suladı çiçekleri. Sulaması gereken başka çiçek var mı diye çevresine bakındı.

Rayski, "Petersburg'da daha leylaklar bile açmadı," dedi.

"Sahi mi? Burada açtılar da soldular bile. Şimdiye akasyalar çiçek açıyorlar... Ihlamurların çiçek açmaya başlaması benim için bayramdır. Ne hoş kokarlar!"

Rayski, ağaçlardaki neşeli cıvıltılara kulak verdi.

"Ne çok kuş var burada!" dedi.

"Bülbüller de var... orada, koruda! Benim kuşlarımın hepsi orada yakalanmıştır. Sebze bahçesinde şu gördüğünüz evlekler benimdir, kendim ilgileniyorum onlarla. Şu ötekiler karpuz, kavundur, şunlar da karnabaharla enginar..."

"Hadi yamaca gidip Volga'yı seyredelim Marfenka."

"Hadi. Ama yakınına gitmem. Korkuyorum. Başım dönüyor. Hem sevmiyorum ben orasını! Yanınızda çok kalmayacağım zaten! Büyükannem yemekle ilgilenmemi söyledi. Evde her şeyle ben ilgilenirim! Gümüş takımların bulunduğu dolaplardan tutun da, kilere kadar her yerin anahtarı bendedir. Söyleyeyim de vişne reçeli çıkarsınlar size. En çok vişne reçelini seversiniz, biliyorum... Vasilisa öyle dedi."

Rayski gülümseyerek teşekkür etti Marfenka'ya.

"Yemeğe ne istersiniz? Büyükannem tam bir ziyafet çekmek niyetinde size."

"Yemek yedim ya. Akşam yemeğine mi ne istediğimi soruyorsun?"

"Akşam yemeğine gün var daha: Çayda yoğurt da verecekler. Siz daha çok kaymaklı süzme yoğurdu mu seversiniz... yoksa..."

Rayski dalgın, "Evet," dedi, "süzme yoğurdu severim..."

"Yoksa yoğurdu mu?"

"Evet, yoğurt da iyi olur..."

Marfenka, "Hangisini daha çok seversiniz?" diye sordu.

Sorusuna yanıt alamayınca dönüp arkaya, Rayski'nin neyle ilgilendiğine baktı. Rayski Marfenka'nın –hendeği geçerken– işli eteğini kaldırışına; eteğinin altından görünen kesik gibi kısa burunlu, sarı deri süslü, tokalı rugan bir pabucun sıkı sıkı sardığı, tornadan çıkmış gibi yusyuvarlak, küçücük ayağına bakıyordu.

"Şık giyinmeyi seviyorsun Marfenka," dedi. "Rugan pabuç!"

Marfenka'nın –boş yakalanınca– mahcup olacağını sanıyordu. Onun bu utangaçlığının tadını çıkarmaya, eteğini çabucak indirişini seyretmeye hazırdı. Oysa Marfenka, pabucunu Rayski'nin daha iyi görmesi için eteğini biraz daha kaldırdı.

"Büyükannemle pazardan aldık bunları," dedi. "Veroçka'nınkiler pembe," diye ekledi. "Onun da çok sevdiği renk pembedir. Yemeğe ne istediğinizi söylemediniz hâlâ..."

Rayski dinlemiyordu Marfenka'yı, "Cici çocuk!" diye geçiriyordu içinden, "mahcup olmuş görünmek zorunda değilsin!"

"Yemek istemiyorum Marfenka," dedi. "Ver elini bana, kıyıya gidelim."

Marfenka'nın elini göğsüne bastırdı. Yüreği hızlı hızlı çarpıyordu. Bunun nedeni yanında temiz yürekli bir kız kardeşin, sevimli, içten bir çocuğun olması mı, yoksa... gencecik, taptaze bir güzelliğin olması mıydı acaba? Bir korku vardı Rayski'nin içinde. Her zaman olduğu gibi, kendini yumuşak bir izlenime kaptırmayıp, bir artist olarak Marfenka'yı incelemeye başlamaktan korkuyordu...

"Şarkı söyler misin sen Marfenka?" diye sordu.

Marfenka çekingen, "Evet... biraz," dedi.

"Nasıl şarkılar söylersin?"

"Rus romansları söylüyorum. İtalyan müziğine başlamıştım bir ara, ama öğretmenim gitti. *Una voce poco fa*'yı[2] söyleyebilirim, ama çok zor... Peki siz söylüyor musunuz şarkı?"

"Yontulmamış bir resim yeteneğim var benim, ama durmadan şarkı söylerim gene de."

2 Rossini'nin *Sevil Berberi* operasının ikinci perdesinde Rosina'nın aryası – ç.n.

"Hangi şarkıları?"

"Rehinciler"den bir arya söylemeye başladı. Sonra "Semiramis"-ten bir marşa başladı. Birden sustu. Marfenka'nın gözlerinin içine bakıyor, elini sıkıyor, adımlarını onun adımlarına uydurmaya çalışıyordu.

"Mutluluk için başka bir şey gerek değil insana," diye geçiriyordu içinden. "Yeter ki zamanında durmasını bilsin. Gözü yüksekler-de olmasın. Benim yerimde başka biri olsaydı öyle yapardı. Huzur dolu bir mutluluk için her şey var burada, ancak... benim aradığım mutluluk bu değil!" Göğüs geçirdi Rayski. "Gözlerim alışıverir benim... hayal gücüm yorulur, izlenimlerim eskir... hayallerim, sinirlerimi hemen hiç uyarmadan, sabun köpüğü gibi yok olur gider!.."

Marfenka'nın elini bıraktı, düşünceye daldı. Marfenka, "Niçin konuşmuyorsunuz?" diye sordu.

"Bir şey söylemiyor!" diye geçirdi içinden.

Birden sordu Rayski:

"Okumayı seviyor musun Marfenka? Kitap okuyor musun?"

"Okuyorum, canım sıkılınca..."

"Neler okuyorsun?"

"Elime ne geçerse, Tit Nikonıç dergi getiriyor, onlardaki öyküleri okuyorum. Kimileyin Veroçka'nın bir kitabını alıyorum. Geçenlerde Miss Edgewort'un *Helen*'ini okudum, sonra *Jane Eyre*'yi. Çok güzeldi... İki gece uyuyamadım. Durmadan okudum, bırakamadım kitabı elimden."

"En çok nelerden hoşlanıyorsun? Nasıl kitaplardan?"

Bir an düşündü Marfenka. Nasıl kitaplardan hoşlandığını bilmediği belliydi. Kararsız, "Evet, demin kaz için olduğu gibi alay edeceksiniz benimle..." dedi.

"Hayır hayır Marfenka. Böylesine güzel, tatlı bir kız kardeşle alay etmez insan! Gerçekten çok güzelsin!"

Marfenka umursamaz, "Ne de güzelim ya!" dedi. "Şişko, beyaz! Güzel diye Veroçka'ya derim ben!"

"Neleri okumayı seviyorsun daha çok? Şiir seviyor musun?"

"Seviyorum. Jukovski'nin, Puşkin'in şiirlerini. Geçenlerde 'Mazepa'yı okudum."

"Hoşuna gitti mi?"

Hayır anlamına başını salladı Marfenka.

"Niçin?"

"Mariya'ya çok acıdım. Bir gün de sizin kitaplığınızda *Gulliver'in Gezileri*'ni buldum, odama götürdüm. Yedi kez okudum onu. Biraz unutur gibi olunca yeniden okuyorum. Sonra *Comte Moore*'u, *Serapion Kardeşler*'i, *Kumdan Adam*'ı okudum. En çok *Kumdan Adam*'ı sevdim."

"Daha ne tür kitaplardan hoşlanıyorsun? Ciddi bir şey okuduğun oldu mu?"

Marfenka'nın yüzü ciddi bir anlatımla kaplandı birden.

"Ciddi mi?" diye sordu. "Sizin kitaplarınızdan birkaçı kaldıydı bende. Ama anlayamıyorum onları..."

"Hangilerini?"

"Chateaubriand'ın *Les Martyrs*'ini...[3] Bana ağır geldi."

"Ya tarih okudun mu?"

"Leontiy İvanoviç, Michelet'i verdi bana, sonra *Précis de l'histoire Moderne*'i.[4] Roma Tarihi'ni (Jibon'undu galiba) verdi..."

"Gibbon'un..."

"Sonuna dek okumadım... Çok ağır bir kitap! Ders vermek için öğretmenler okur onu ancak."

"Peki roman okuyor musun?"

"Okuyorum... ama yalnızca düğünle bitenlerini."

Rayski güldü. Marfenka da güldü.

"Aptallık bu, değil mi?" diye sordu.

"Hayır, güzel bir şey. Sende aptalca bir şey olamaz."

Marfenka, biraz daha cesaretli, "Her zaman önce kitabın sonuna bakarım ben," dedi. "Acıklı bitiyorsa okumam. *Dinsizler*'i okumaya başlamıştım, Veroçka kitabın sonunda çocuğu idam ettiklerini söyleyince bıraktım."

"Öyleyse *Akıldan Bela*'yı da sevmedin... O da düğünle bitmiyor çünkü."

Başını salladı Marfenka.

"Sofiya Pavlovna iğrenç bir insan," dedi. "Çatski'ye ise acıyorum, herkesten akıllı olduğu için acı çekmiş."

---

3 (Fr.) Azizler.

4 (Fr.) Modern Tarih Notları.

Marfenka'nın edebiyata değgin sözlerini gülümseyerek dinliyordu Rayski. Onun gözlerine, gülümserken gözüken sık, beyaz dişlerine giderek büyüyen bir hazla bakıyordu.

"Bundan böyle birlikte okuyacağız," dedi. "Kavramların tutarsız senin, zevklerin gelişmemiş. Bir şeyler öğrenmek istiyor musun? Kitapları anlayacaksın, doğru değerlendirme yapacaksın."

"Evet ama, sonu iyi biten kitapları seçin..."

Rayski kurnaz, gülümsedi.

"Biraz da çocuk mu olsun içinde?" diye sordu. "Birinin karnını 'pilavla doyursunlar', ötekine çiçek aşısı yaptırsınlar mı? Hı?"

"Çok hainsiniz, çok! Hiçbir şey anlatmayacağım size artık... Her şeyi sezinliyorsunuz, bir şey kaçmıyor gözünüzden."

"Büyükannenin izni olmadan evlenmezsin demek?"

Marfenka kararlı, biraz da –böylesine kötü bir davranışta bulunacak insan olmadığıyla– övünüyormuş gibi, "Evlenmem!" dedi.

"Niçin?"

"Ya kumarbazın, ayyaşın biriyse? Ya eve uğramazsa hiç, ya Mark İvanıç gibi, tanrıtanımazın biriyse... Nereden bileceğim ben? Ama büyükannem bilir."

"Mark İvanıç tanrıtanımaz mıymış?"

"Kiliseye uğramıyor."

"Peki bir tanrıtanımazdan ya da kumarbazdan hoşlanırsan?"

"Gene evlenmem."

"Ya âşık olursan?"

"Bir kumarbaza mı? Mark İvanıç gibi bir tanrıtanımaza mı? Olanağı var mı bunun? Böyle biriyle konuşmam bile, nasıl âşık olayım?"

"Demek büyükannenin evlen dediğiyle evleneceksin?"

"Evet. O benden iyi bilir."

"Peki kendin ne zaman bileceksin? Yaşayacaksın?"

"Büyüyünce... Benim de bir evim, kendi..."

Rayski tamamladı Marfenka'nın sözünü:

"Çocukların olduğu zaman mı?"

"Kendi ineklerim, atlarım, tavuklarım, uşaklarım olduğu zaman..."

Yüzü kızararak ekledi:

"Evet, çocuklarım da..."

"O zamana dek her şeye büyükanne mi karar verecek?"

"Evet. Çok zeki, iyi yürekli bir insandır büyükannem. Kentte de, tüm dünyada da en iyi insan odur!"

Durgunlaşmıştı Marfenka.

Rayski sustu. Belovodova'yı, onunla konuşmalarını, onunla Marfenka arasındaki benzerliği, bu benzerliğin çeşitli nedenlerini, sonra aralarındaki ayrılığın nedenlerini düşünüyordu.

İkisi de hayal dünyasında biçimleniyor, bir şeye doğru atılıyorlardı: İkisi de kusursuzdu, güzeldi –ikisinin de ayrı güzelliği vardı–, ikisi de bir tabloyu aydınlatıyordu... Bunun sonunun nereye varacağını bilmiyordu Rayski. Şimdilik kararı Marfenka'nın yağlıboya bir portresini yapmaktı.

Yamacın başına geldiler. Marfenka ürkek ürkek baktı aşağıya, ürpererek geri çekildi.

Rayski, Volga'ya baktı, her şeyi unuttu bir anda, olduğu yerde dondu kaldı. Bakışını Volga'nın durgun akışından, suladığı çayırlardan ayıramıyordu.

Suyu alçalmamıştı henüz. Kıyıları yaygındı, dik yerlerde akıntı hızlıydı. Uzaklarda birkaç gemi vardı. Duruyorlardı sanki. Gökyüzünde çok yükseklerde sıra sıra bulutlar asılıydı.

Rayski'nin yanına geldi Marfenka. Hanidir alışık olduğu bu tabloya kayıtsız bakıyordu.

"Şu gördüğünüz gemiler kapkacak taşıyorlar," dedi. "Şu mavnalar da Astrahan'dan geliyorlar. Bakın şu küçük evleri nasıl su basmış. Yedekçiler oturuyorlar o evlerde. Şu küçük iki tepeyi görüyor musunuz, papazın karısının evi onların arkasındadır. Veroçka şimdi orada. Kıyısı çok güzeldir oranın! Temmuzda adaya çay içmeye gideceğiz. Dolu çiçek var orada!"

Rayski susuyordu.

"Tavşan da var, ama boğulmuşlardır şimdi zavallılar! Adatavşanlarım da var benim, gösteririm size onları!"

Rayski hâlâ susuyordu. Marfenka anlatıyordu:

"Yaz sonunda gemiler karpuz yüklü gelirler. Burada gemiden geçilmez! Yalnızca salamura için alırız biz karpuzu. Taze olarak kendi bahçemizde yetişeni yeriz. Hem kocaman kocamandırlar bi-

zimkiler. Kimileri on beş, yirmi kilo gelir. Geçen yıl yirmi kilodan ağır bir karpuz yetişti, büyükannem başpapaza yolladı onu."

Rayski, Volga'ya bakıyordu.

Marfenka "Hiç konuşmuyor!" diye geçirdi içinden.

Rayski birden, "Oraya gidelim!" dedi.

Marfenka'nın elini tutmuş, aşağıyı gösteriyordu.

Marfenka geri geri çekildi.

"Oh, hayır, hayır, korkarım!" dedi.

Titriyordu. Rayski, "Benim yanımda da mı korkuyorsun?" diye sordu.

"Evet!"

"Tutarım seni, düşmezsin. Seni tutacağıma inanmıyor musun yoksa?"

"İnanıyorum, ama korkuyorum gene de. Veroçka korkmuyor, karanlıkta bile bir başına gidiyor oraya! Bir katil gömülü orada, ama vız gelir ona!"

"Peki ben sana 'Gözlerini kapa, elini ver bana, seni nereye götürürsem, gel benimle,' desem verir misin elini? Gözlerini kapar mısın?"

"Evet... veririm, gözlerimi de kaparım, ama... bir gözümü aralar bakarım..."

"Hadi dene şimdi öyleyse... Gözlerini kapa, elini bana ver. Seni ne dikkatli indireceğimi göreceksin. Hiç korkmayacaksın. Hatta bana bırak kendini, iyice kapa gözlerini."

Gözlerini kapadı Marfenka –ama aradan görecek kadar–; Rayski onu elinden tutup yürüdüğünde, Rayski'nin aşağıya doğru bir adım attığını, kendisinin de yamacın tam başında durduğunu gördü, irkildi, elini çekti. Geri geri giderken kahkahalarla gülerek çığlıklar atıyordu:

"Gitmem oraya, dünyada gitmem! Geç oldu, eve dönelim artık, büyükannem bekler!"

Sordu sonra:

"Yemeğe ne istiyorsunuz? Makarna sever misiniz? Ya taze mantar?"

Rayski yanıt vermiyor, sevgiyle bakıyordu yüzüne.

"Ne tatlı bir kızsın Marfenka!" dedi. "Kusursuz, tertemiz bir ya-

radılışın var! İçinin temizliği dışına vurmuş! Bir ressam için bulunmaz bir nimetsin sen! Gerçeğin kendisisin!"

Marfenka'nın elini öptü. Marfenka, "Neler neler söylediniz benim için!" dedi. "Nereye gidiyorsunuz öyle?"

Sorusuna yanıt alamadı ama. Yamacın başına iki adım kalana dek sokuldu, başını uzatıp korka korka baktı aşağıya. Çalıların hışırdayarak iki yana açıldıklarını, Rayski'nin yamacı, merdiven iniyor gibi zıplaya zıplaya indiğini gördü. Ürperdi.

"Ne akıl!" diye mırıldandı.

Eve yürüdü.

IV

Rayski vadi boyunca yürüyüp kenti dolandı. Kendi çiftliğine göre kentin öte yanında çıktı vadiden. Tepeden kentin dış mahallesine doğru inmeye başladı. Tüm kent önünde seriliydi.

Rayski eski, handiyse çocukluk yılları anılarının uyandırdığı tutkulu bir duygululukla bakıyordu bu irili ufaklı evlere, bir araya toplanmış ya da yüksek yerlere, çukurlara serpili, vadinin yamaçlarına dağılmış köylü kulübelerine. Balkonlu, pencereleri panjurlu, çatıları yüksek, bitişiklerinde ek yapılarıyla, otla kaplı avlularıyla küçük evlere bakıyordu. Bahçe çitleri arasında kıvrılarak uzayan, sonu gelmeyen yollara; adları kocaman kocaman harflerle "Moskova Sokağı", "Saratov Sokağı" diye yazılmış bomboş, evsiz sokaklara. Sepet örmek için soyulmuş ağaç kabukları, salamura balık, kurutulmuş balık, francala, fıçı fıçı katran yığılı sergilere; gübre kokusu uzaklara yayılan geniş han kapılarına, sokaklardan çıngırak çalarak geçen yaylılara bakıyordu...

Gün döneli çok olmuştu. Kıpırtısız bir sessizlik, ancak denizlerde görülen engin bir bozkır durgunluğu çökmüştü kentin üstüne. Rus köylerine, kentlerine özgü bir durgunluktu bu. Bir kent değil, bir mezar uzanıyordu sanki önünde.

Uykuyla ölüm arasında bir şeydi bu. Derin düşüncelere dalmış gitmiş gibiydi kent. Açık pencereler, alabildiğine açılmış, ama konuşmayan birer ağza benziyorlardı uzaktan. Bir soluk yoktu, na-

bız atmıyordu... Nereye kaçmıştı yaşam? Yere uzanmış bu bedenin gözleri, dili neredeydi? Her şey gri, yeşil bir renge bürünmüştü, susuyordu...

Rayski, çitler arasında uzayan yollara, sonra sokaklara girdi. Havada en küçük bir kıpırtı yoktu. Üç gün önce geçmiş bir arabanın tekerlek izinin süslediği, o günden bu yana dokunulmamış bir toz tabakası vardı sokakta. Bir bahçe duvarının gölgesinde bir keçi uyukluyordu. Biraz ötede tavuklar, kazdıkları çukurların içine yerleşmişlerdi. Yorulmak bilmez bir horoz tozda kâh bir ayağıyla, kâh ötekiyle eşelenerek yiyecek bir şeyler arıyordu. Avlularda birer ikişer toplanıp, renk renk kümeler oluşturarak kıvrılıp yatmış köpeklerden bazıları –işsiz güçsüzlükten canları sıkıldığı için olacak– başlarını kaldırıp, aslında hiç mi hiç ilgilenmedikleri bu beklenmedik yolcuya havlıyorlardı.

Bir çöl gibi geniş, bomboştu kent. Ak sakallı, kırmızı gömlekli bir ihtiyar uzattı başını bir pencereden, esneyerek bir o yana bir bu yana baktı, tükürdü, gene kayboldu gözden.

Başka bir pencereden içeri baktığında maroken bir kanepeye pijamayla uzanmış, horlayan bir adam gördü Rayski. Adamın yanındaki küçük masada *Vedomosti* gazetesi ile gözlükleri, bir sürahi de kvas duruyordu.

Kasketli bir adam (besbelli saatlerdir) oturuyordu bu avlu kapısının önünde. Durgun bir kıpırtısızlık içinde, ısırgan otu kaplı hendek ile yolun karşısındaki çite bakıyordu. Hanidir elindeydi mendili, sümküremiyordu bir türlü. Üşeniyordu.

Bir pencerede, ağzında lületaşından bir pipoyla kıpırdamadan oturuyordu bir adam. Sokaktan her geçen onu orada –hoşnut, bir şey istemez, canı sıkılmaz bir tavırla– öyle otururken görürdü.

Biraz ötede, gene pencerede oturan orta yaşlı bir kadın gördü Rayski. Kendi ara sokağında –telaşlı koşuşmalardan, tutkulardan, heyecanlardan, insanlarla günlük karşılaşmalardan uzak; büyük kentlerde, iş ve eğlence merkezlerinde insanların öylesine derinden hissettikleri, ağırlığı altında ezildikleri can sıkıntısını tanımadan– geçirmişti ömrünü bu kadın.

Rayski bir ara sokaktan ötekine geçerek yürürken bazı evlerde sofrada görüyordu evdekileri, bazı evlerde de –küçük esnaf evle-

riydi bunlar– semaveri koymuşlardı.

Issız sokakta iki ya da üç kişinin kendi aralarında konuşmaları bir kilometre öteden duyuluyordu. İnsan sesleri, tahta parkelerde ayak sesleri çınlayarak yayılıyorlardı boşlukta.

Bir avluda odun yarıyordu bir arabacı. Biraz ötede bir domuz eşeleniyordu gübrelikte. Yer düzeyinde alçak bir pencerede saçaklı basma bir perde muhabbet çiçeklerine, Hint karanfillerine, kınaçiçeklerine takılmış, sallanıyordu hafiften.

Pencerede bir kız oturuyordu. Güzel ufacık başını işine eğmiş, sıcağı da, üzerine çöken uykuya da karşın, dikkatle örüyordu örgüsünü. Evde uyanık bir bu kızdı. Belki de tanıdık bir ayak sesini bekliyordu...

Bir evin açık penceresinin önünden geçerken hep bir ağızdan alfabe çalışması yapan yüzlerce çocuğun çın çın öten sesini duydu Rayski. Sanki belli değilmiş gibi, gereksiz bir de tabela asmışlardı bu evin kapısına: "Okul".

Daha sonra bir inşaatın önünden geçti. Her yanda yonga, talaş, kalas yığınları vardı. Doğramacılar büyük bir tahta çanağın başına toplanmış, yemek yiyorlardı. Kocaman bir somunla, kvasa doğranmış soğan, bir de küçük bir parça kırmızımtırak balık salamurasından oluşan bir yemek...

Köylüler uslu uslu, hiç konuşmadan oturuyor, kaşıklarını çanağa sırayla daldırıyor, sonra gene bırakıyorlardı onları, hiç acele etmeden çiğniyorlardı. Sofrada gülüşmüyor, konuşmuyorlardı. Ağır bir işi özenle, tapınıyormuş gibi yerine getiriyorlardı...

Bu yorgun, ciddi, yanık sarı yüzlerin; bu nasırlı, kararmış ellerin; demir gibi tırnakları büyümüş, bükülmeyen bu parmakların; ağır ağır, alabildiğine açılan bu ağızların; ekmeği, pilavı yutan bu açlığın resmini yapmayı çok istiyordu Rayski.

Evet, açlıktı bu, iştah değildi: Köylülerin iştahı olmaz. İştahı işsiz güçsüzlük, kısa geziler, rahatlık yaratır; açlığı ise zaman ile ağır iş...

Rayski çevresine bakınarak "Ama ne engin bir sessizlik ve düş tablosu bu!" diye geçiriyordu içinden. "Bir mezar sanki! Roman için geniş bir çerçeve! Hemen takacak mıyım bu çerçeveyi?"

Hayalinde evlerin resimlerini yapıyor, karşılaştığı insanların

yüzlerini büyükannesinin, hizmetçilerin yüzleriyle yan yana koyuyordu.

Bütün bunlar Marfenka'nın çevresinde toplanıyorlardı şimdilik. Tablonun merkezi oydu. Belovodova ikinci plana çekilmiş, bir başına duruyordu orada.

Rayski, yeni konusunu kafasında işleyerek ağır ağır, dalgın geçiyordu sokaklardan. Kafasının içinde her şeyi belirgindi, hepsini canlı gibi görüyordu orada.

"Bu uykulu, kıpırtısız fonda bir de tutku bulunsaydı ne iyi olurdu!" diye düşünüyordu. "Nasıl bir yaşam dolardı birden bu çerçeveye! Nasıl renkler... Peki ama nereden bulmalı renkleri... tutkuları?.."

Rayski son derece heyecanlı, "Tutku!" diye yineledi. Ah, onun yakıcı sıcaklığı başımdan aşağı dökülse, yaksa beni, yutsa artisti, gözüm kapalı boğulsam içinde. Birbirine hiç yaklaşmayan bu düşüncelerimi, bu heyecanlı, ikili görüşümü boğsam... Tutkunun ateşini başkalarının etinde görecek yerde, onu kendi sinirlerimle, kemiklerimle, iliklerimle hissetmeliyim. Sonra onu, insan yaşamının bu cehennemini içimdeki zehirle, kanımla, damla damla terimle yazmalıyım. Sofiya'nın tutkusu... Hayır, hayır! (İçinden böyle geçirirken soğuktu Rayski.) O, "dünyadan da tutkulardan da yücelerdedir!.. Marfenka'nın tutkusu..." Gülümsedi Rayski.

İki hayal de soluklaştı. Rayski üzgün, başını önüne eğdi, dalgın dalgın bakındı çevresine.

"Evet, bir roman çıkar bunlardan," diye düşünüyordu. "Belki gerçekçi bir roman çıkar, ama cansız, değersiz bir roman olur bu: Birinde aristokrat, ötekinde taşralı unsurlar var. Orada kadife örtüleri altın işlemeli, armalı mermer lahitler içinde soğuk bir uykunun geniş tablosu var; buradaysa masmavi gökyüzünün altında, yeşiller içinde, çiçekler arasında ılık bir yaz uykusunun –ama gene bir uykunun, derin bir uykunun– tablosu!"

Adımlarını sıklaştırdı birden. Bu gezintisinin bir amacı olduğunu anımsamıştı. Öğretmen Leontiy Kozlov'un nerede oturduğunu sorabileceği biri var mı diye bakındı. Kimsecikler yoktu sokakta: Bir yaşam izi bile yoktu. Sonunda, ahşap evlerden birine girmeye karar verdi.

Evin taşlığında burnuna öyle keskin bir koku geldi ki, önündeki üç kapıdan hangisini bir an önce açacağını şaşırdı. Kapılardan birinin arkasında bir kıpırdanma oldu. Dar bir hole girdi Rayski.

Kucağında –besbelli masaya götürdüğü– bir semaverle orta yaşlı bir kadın şaşırmış, "Kimsiniz?" diye sordu.

Rayski, "Öğretmen Leontiy Kozlov'un nerede oturduğunu söyleyebilir misiniz bana?" dedi.

Kadın, gözleri yuvalarından uğramış, korkuyla bakıyordu Rayski'ye.

Öteki odadan sordu biri:

"Kim var orada?"

Aynı anda bir terlik sesi duyuldu, elinde mavi bir mendil, üzerinde alacalı bir pijamayla elli yaşlarında bir adam çıktı hole.

Rayski'yi görünce şaşıran kadın, "Bir öğretmeni soruyor!" dedi.

Pijamalı adam da şaşkın bakışlarını dikmişti Rayski'nin yüzüne. Konuğa şaşkın şaşkın bakmayı sürdürerek, "Hangi öğretmen?" diye sordu. "Öğretmen falan yok burada..."

"Affedersiniz, yabancısıyım buranın, bu sabah geldim, hiç kimseyi tanımıyorum: Rastgele saptım bu sokağa, sormak istedim..."

Adam konuksever bir tavırla, "İçeri buyurmaz mıydınız?" dedi.

Rayski adamın arkasından küçük bir salona girdi. Deri kaplı, sade sandalyeler, gene deri kaplı bir kanepe, aynanın altında çuha kaplı küçük bir masa vardı.

Adam, "Buyrun oturun lütfen!" dedi.

İkisi de oturduktan sonra ekledi:

"Hangi öğretmeni soruyorsunuz?"

"Leontiy Kozlov'u."

Ev sahibi düşüncelere dalmış, "Kozlov diye bir tüccar var, pazarda sergi açar..." dedi.

Rayski, "Hayır," dedi, "Kozlov... Latince öğretmeni."

"Latince öğretmeni mi?.. Hayır, bilmiyorum... Liseye gidip sorsanız daha iyi edersiniz. Tepededir..."

Rayski "Bunu ben de biliyorum," diye geçirdi içinden.

"Affedersiniz," dedi, "uzun zamandır bu kentte olduğu için herkes tanır onu sanıyordum."

"Bir dakika... Soylular başkanının çocuklarına ders veren öğret-

meni mi soruyorsunuz yoksa? Başkanın evinde kalıyor. Yaman bir delikanlıdır..."

Rayski çıkarken gülümseyerek, "Hayır, hayır, benim sorduğum yaman değildir!" dedi.

Sokağa çıkınca karşılaştığı birine, öğretmen Leontiy Kozlov'un nerede oturduğunu sordu.

Adam bir süre düşündü. Rayski'yi tepeden tırnağa süzdü. Sonra yana dönüp sümkürdü, öte yanı gösterdi.

"Şu köprünün ötesindeki kapının oralarda bir öğretmen oturuyor, o olsa gerek."

Rayski'nin şansına, yanlarından geçen bir yazıcı kulak kabartmıştı konuşmalarına, "Yok yahu, bahçıvandır o!" dedi.

Beriki itiraz etti:

"Bahçıvan olduğunu bilmesine ben de biliyorum, aynı zamanda öğretmendir. Beyler çocuklarını evine derse yolluyorlar..."

Rayski'nin yüzüne baktı yazıcı.

"Beyefendi onu sormuyor," dedi. "Benimle gelin lütfen!"

Çabuk adımlarla yürüdü.

Rayski yazıcının arkasında, birkaç sokak geçtiler. Çocukların hep bir ağızdan alfabe çalışması yaptıkları evin önüne geldiler.

Yazıcı, içerdeki öğretmeni göstererek, "Okul burası, öğretmen de orada oturuyor!" dedi.

Rayski, evde Kozlov'un adresini sormayı unuttuğu için kendine kızıyordu şimdi. Canı sıkkın, "Benim aradığım bu değil!" dedi.

Yazıcı, "Öyleyse tepedeki lisededir..." dedi.

Rayski teşekkür etti.

Leontiy'in nerede oturduğunu öğretmenin bilebileceğini düşündü. Okula girdi.

Yanılmamıştı: Öğretmen, önündeki kitabın arasına bir kalem koyup Rayski ile dışarı çıkmış, yolu göstermişti ona: Sokağı geçtikten sonra sağa, sonra sola dönecekti. Öğretmen, "Sola dönünce küçük bir bahçe çıkacak karşınıza, orasıdır Kozlov'un evi," diye eklemişti.

Rayski, aynı sokaklardan gene kimseye rastlamadan geçerken, arkasında yükselen çocuk seslerine kulak verirken düşünüyordu: "Evet, tam olgunluğa çok var daha! Bu ne kişiler, ne kişilikler, ne

olaylar! Her şey gider burada romana, her şey. Bütün bu çizgiler, gölgeler, bu durum bir fırça için birer inciden farksız!..

Leontiy nasıldır acaba? Değişmiş midir? Yoksa aynı bilge, ama bir çocuk kadar dünyadan habersiz bir bilge midir hâlâ? O da bir buluştur bir sanatçı için!"

Eve girdi.

V

Kendini kitaplarına vermiş, bilim adamlarındandı Leontiy. Geçmişi yaşarlar böyle insanlar ya da ülküsel bir yaşamları; rakamlarla, varsayımlarla, kurumlarla, öğretilerle dolu bir dünyaları vardır. Çevrelerinde akıp giden yaşamı görmezler. Bu ilginç insanların soyu tükenmektedir ya da tükenmiştir artık yeryüzünde. İsis[5] kaldırdı peçesini. Onun hizmetçileri de –utanıp– peruklarını, pelerinlerini, uzun redingotlarını attılar. Frak, palto giydiler, halkın arasına karıştılar.

Saçı sakalı birbirine karışmış, hep dalgın, bakışları durgun bilim adamlarına pek raslanmıyor artık günümüzde. Nerede o hep bilimden söz eden, kafası hep bir yönde, bilim yönünde çalışan, pek seyrek de sağlıklı düşünebilen, beceriksiz, çekingen, kadınlardan kaçan, ağırbaşlı, dalgınlıkları insanı güldüren, çocuksu temiz yüreklilikleri duygulandıran bilim adamları? O bilim azizleri, şövalyeleri, kurbanları nerede? Aşırı titiz bilim adamları da çağdışı sayılıyor şimdi. Kimse yadırgamıyor bilimi çünkü.

Leontiy de –zamanın yarattığı birtakım yumuşamalarla birlikte sözünü ettiğimiz bu bilim adamlarındandı. Rayski ile aynı kentte doğmuş, aynı üniversitede okumuştu.

Onun çocuksu yüzüne bakarken, bilim adamlarının da –hiç değilse bu soydan olanlarının– ozanlar gibi *nascuntur*[6] düşünürdü insan. Çoğu zaman –saçları darmadağınık, bakışları uzaklarda bir şe-

5 İsis: Eski Mısırlıların bir tanrıçası. Osiris'in (Güneş) kız kardeşi ve karısıydı. Toprak bereketinin, her çeşit kültürün, aynı zamanda tarının tanrıçasıydı. Birçok sanatın yaratıcısı olduğuna inanılırdı – ç.n.

6 (Lat.) Doğduklarını.

ye takılmış, çocukluk yanı da, sinirleri de yokmuş, yaramazlık etmek gereksinmesini hiç duymuyormuş gibi– kitaplarını ya da defterlerini karıştırır dururdu...

Öğrencilik yılları hiç iyi geçmemişti. Kimi zaman haylazın biri kurum sürerdi yüzüne, bir şeyin farkında olmadan, yüzünde siyah lekeyle bütün gün dolaşırdı. Herkes gülerdi ona. Bu yetmiyormuş gibi bir de, yüzünü bulaştırdı diye yöneticiden azar işitirdi.

Birisi onu fiskeleyince ya da saçına asılınca, bir yerine çimdik atınca yüzünü buruştururdu. Birden yerinden fırlayacak, suçluyu yakalamak için peşinden koşacak yerde, arkasına dönerdi yavaşça, dalgın bakınırdı her yanına. Bu arada yaramaz çocuk soluğu bir kilometre ötede almıştır kuşkusuz. Leontiy acıyan yerini ovar, yeni bir fiske ya da akşam yemeği zili onu çekip çıkarana dek sürecek düşüncelerine dalardı gene.

Önündeki sabah kahvaltısını, akşam yemeğini yiyip bitirseler, bunu kimin yaptığını araştırmaz, açlığını bastırmak için kitabını daha bir dikkatle okumaya başlar ya da açlığın verdiği bitkinlikle yatar uyurdu.

Yemek bulmakta, çalmakta, gidip doğrudan istemekte, yemeğini çalanları yakalamakta olduğundan da beceriksizdi. Dahası var, kendisinin ya da bir başkasının yiyecek bir şeyini bulduğunda hiç düşünmeden oturur yerdi.

Ne var ki, arkadaşlarının onun dalgınlığıyla, unutkanlığıyla alaylarına karşın, onun sıcak yüreği, cana yakınlığı, içtenliği, okuldaki çocukları bile şaşırtan saflığı, temiz ve yüksek kişiliğinin noksansızlığı gençlerin ona sarsılmaz bir sevgi duymalarına neden oluyordu. Çok arkadaşından hoşnut olmamasını gerektiren nedenleri vardı, ama ondan herkes, her zaman hoşnuttu.

Yaramazlık dönemini geride bırakan arkadaşları anlamışlardı onu sonunda, saygıyla, ilgiyle almışlardı çevresini. Kişiliğinin sağlamlığı yanında, bilgi yönünden de güçlüydü çünkü. Bir Alman *Gelehrte*'ye[7] benziyordu. Hiçbirini konuşmuyordu ama, eski, yeni birkaç dil biliyordu. Edebiyat alanında derin bir bilgisi vardı, kitapları çok seviyordu.

Bildiği şeyler çok yönlüydü. Durgun bir bataklık oluşturmuyor-

7 (Alm.) Bilim adamı.

lardı. Ders başından kalkmayan kimi papaz okulu öğrencilerinin aklında –anıtların sıra sıra dikilişi gibi– bilgilerin birbirine eklenerek, durgun büyüyerek oluşturdukları mezarlıklar gibi yığılmıyorlardı onun aklında bilgiler.

Leontiy'in bilgilerinde kendine özgü bir yaşam vardı. Geçmişten kalma olsa bile, canlı bir yaşamdı bu. Olup bitmiş şeylere gözlerini açarak bakıyordu. Satırların arasında daha büyük satırlar görüyordu. Eski bir kupaya, bu kupadan içki içilen bir şölen; bakır bir paraya, içinde durduğu bir cep ekliyordu.

Rayski ile birlikte sık sık dalıp gidiyorlardı bu dünyaya. Rayski hayal gücünün bir anlık parlamasının gereksinimini gidermek için bir amatör olarak gidiyordu oraya. Kozlov ise tüm benliğiyle... Böyle anlarda Rayski onun yüzünde de, Vasyukov'un keman çalarken yüzünü kaplayan o anlatımı görüyordu. Kozlov'un anlattığı, eski yaşam üzerine onu heyecanlandıran canlı bir öyküyü dinliyor ya da kendi, hayal dünyasından bir şeyler anlatarak onun ilgisini çekiyordu. İkisinin de bilinçli olarak kendilerine göre bağlandıkları bu canlılığı sevmişlerdi birbirlerinin kişiliklerinde. Leontiy arada bir eski Yunan ve Latin edebiyatına kaptırıyordu kendini. Kimi zaman soğuk da oluyordu böyle anlarda, bilgiçlik taslıyor gibi bir tavır takınıyordu. Ama gösteriş için yapmıyordu bunu. Bu edebiyat ona güzel geldiği için yapıyordu. Üzerinde çalıştığı, geçmişteki ve gelecekteki yaşamın özünü veren o değerli, sevimli bilgileri saran bir kap, bir örtü olduğu için kendini kaptırıyordu bu edebiyata.

Yunan ve Latin edebiyatını, bugünkü bilgilerimizin, gelişmişliğimizin anası olan bu edebiyatı seviyordu Leontiy. Aşırı ateşli bir sevgiydi onunki. Kendini hepten vermişti bu edebiyata. Bu yüzden günümüzün yaşamına çok yabancı kalmıştı. Bu yaşamın içinde gülünç, ne yaptığını bilmeyen, başka dünyalardan gelmiş bir insan gibiydi.

Klasik hayranıydı. Klasik olan, klasiklere yaklaşan her şeye kesin bir saygısı, sevgisi vardı. Corneille'e derin bir saygı beslerdi. Gülümseyerek, maskeli balolarda markizleri eski Romalılar gibi giyindirmekten başka bir şey yapmadığını söylemesine karşın, Racine'i bile severdi. Geçmişin, onun için değerli kahramanlarının adlarını, eski yer adlarını bulurdu onun yapıtlarında.

Eski biçimlerin bulunmadığı edebiyatta ise yalnızca görkemli şiiri beğenir; olağan, günlük şeyleri sevmezdi. Dante'yi, Milton'u sever, Klopstoc'u okumak için kendini zorlar, ama okuyamazdı. Shakespeare'e hayranlık duyar, ama sevmezdi onu. Goethe'yi –ama romantik Goethe'yi değil, klasik Goethe'yi– sever; Roma'nın lirik şiirleri ve İtalya'yı anlatan gezi kitapları Faust'tan çok haz verirlerdi ona. Wilhelm Meister'i önemsemez, ama Prometheus ile Tasso'yu ezbere bilirdi.

Raffaello'in tablolarını görmeye gider, ama –Tenyer'e bakarken elinde olmadan gülümsediği halde– Felemenk okulunun büyüklüğüne saygı duyardı.

Bir insanın olabileceğince yoksuldu. Küçücük bir odada oturur; sobayla odunlar arasında, kandil ışığında çalışırdı. Arkadaşlarının yakın ilgisi olmasaydı kitap, bazen iç çamışırı da, giysi bile alamazdı kendine. Karşılığını veremeyeceği için kimseden armağan kabul etmezdi. Özel dersler bulurlardı ona arkadaşları. Tezlerini ısmarlarlardı. Buna karşılık iç çamaşırı, giysi, seyrek olarak para, en çok da kitap –bu yüzden yakacak odunundan çok kitabı vardı– armağan ederlerdi.

Gençler büyük bir heyecanla kuşatmışlardı çevresini. Gelecek üzerine parlak hayaller kuruyorlardı. Yalnız o hayal kurmuyordu. Askercilik, yazarcılık oynamıyordu. Taşrada öğretmenlik edeceğini, bu önemsiz görev için yaratılmış bir insan olduğunu söylüyordu.

Arkadaşları, bu arada Rayski de, onun gururunu kıpırdatmaya çalışıyor, ona yaratıcı, yararlı çalışmalardan, profesör kürsüsünden söz ediyorlardı. Bu onun için bir mareşallık asası, isteklerinin doruğuydu kuşkusuz. Ama derinden göğüs geçirerek karşılık veriyordu bu hayallere. Profesör olabileceğini söylediklerinde dalgın, karşılık veriyordu:

"Evet, çok güzel bir şeydir profesör olmak. Senden sonra gelecek kuşaklara yapıtlarının kalması! Bildiğin, sevdiğin her şeyi başkalarına öğretmek! İstediğin kadar çalışabilirsin. Her olanağın vardır: Kitaplık, meslektaşlarınla bilimsel tartışmalar, sonra yurtdışına, Almanya'ya gidebilirsin, Cambridge'e... Edinburgh'a..."

Heyecanlı ekliyordu:

"Sonra, önemli bilim adamlarıyla tanışmak, mektuplaşmak..."

Toparlıyordu kendini:

"Yo, olamaz, çok uzağım ben bunlara! Bir profesörün başka görevlerinin de olması zorunludur. Kurullara katılır, sınavlara çağırırlar onu... Toplantılarda konuşması gerekir... Ne yana koşacağımı şaşırırım ben, beceremem bütün bunları!" (Kararlı bir sesle bitiriyordu sözünü.) "Hayır, taşrada öğretmenlik edeceğim ben!"

Önündeki kitabın, defterin üzerine eğiliyordu gene.

Arkadaşlarının hepsi az ya da çok umut kırıklığına uğramışlardı yaşamlarında. Savaşmak, düşmanları öldürmek isteyenler köylerine döner dönmez çoluk çocuğa karışmış; babadan kalma borçlara, kâğıt oyunlarına, akşam yemeklerine dalmış, oldukları yerde kalıp gitmişlerdi.

Devlet hizmetinde yükselmeyi, geniş üst alanda serbestçe hareket etmeyi hayal edenler, boş zamanlarını geçirdikleri kulüplerde üyelikler kazanabilmişlerdi ancak.

Rayski de sanatçı olmayı hayal ediyordu o zamanlar. "Sanat ateşini hâlâ göğsünün içinde taşıyordu", bir şeye başlıyor, bölümler yazıyor, motifler, eskizler çiziyor, büyük planlar kuruyordu... Ne var ki adı duyulmamıştı hâlâ, yapıtları aydınlatmıyordu dünyayı.

Yalnız Leontiy varmıştı amacına. Öğretmen olarak atanmıştı taşraya.

Ayrılık zamanı gelmişti. Okulu bitiren öğrenciler bir bir gidiyorlardı. Leontiy telaşlıydı. Çevresindeki boşalmayı sezinliyor, yaşam deneyimi olmadığı için, ne yapacağını, ne yana gideceğini bilemiyordu.

Biri "Allahaısmarladık," demek için yanına geldiğinde üzgün, "Sen de gidiyorsun demek!" diyordu.

Ondan ayrılırken ağlamayan pek azdı. Leontiy ise, yediği çimdikleri, tekmeleri, –arkadaşlarının yüzünden– yiyemediği kahvaltıları, akşam yemeklerini, katlandığı alayları hepten unutmuş, hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Sonunda onun da bir şeyler yapması gerekmişti. Ama nereye gidecekti? Rayski herkesi ayağa kaldırmıştı, profesörler ilgilenmişlerdi Leontiy'le. Petersburg'a yazmışlar, onun istediği kentte istediği göreve atanmasını sağlamışlardı.

Rayski orada –doğup büyüdüğü kentte– büyükannesi ile birkaç

tanıdığının da yardımıyla bir eve yerleştirmişti onu. Bu dış koşullar yoluna girer girmez kendi işine başlamıştı Leontiy. Aynı anda hem bir kurdun hem de bir eşeğin sabrıyla kendi dünyasına, –daha doğrusu– yabancı, geçmiş bir yaşamın içine gömülmüştü yeniden.

Rayski'ye kalan kitaplık konusunda pek titizlik göstermiyordu Tatyana Markovna. Kitaplar eski evde tozların içinde sürünmeyi sürdürüyorlardı. Arada bir rastgele bir kitap alıyordu oradan Marfenka: Sözgelimi Swift gibi, Paul ve Virgine gibi... ya da Chateaubriand'ı, sonra Racine'i, Madame Genlis'in bir romanını alıyor, aldığı kitapları –en azından– çiçekleri kadar, kuşları kadar sakınıyordu.

Eski evdeki öteki kitaplara Vera bakıyordu. Yani hoşlandıklarını alıyor, okuyor ya da okumuyor, gene yerine koyuyordu. Ama ne olursa olsun, insan eli değiyordu kitaplara –biraz daha eski, yağlanmış olanlarını fareler kemirmiş olsa da– sağlam sayılırlardı. Vera durumu büyükannesinin aracılığıyla Rayski'ye bildirmiş, Rayski de kitapları Leontiy'in bakımına vermelerini yazmıştı.

Binlerce cilt kitabı görünce sevincinden deliye dönmüştü Leontiy. Eski, tozlu, küflenmiş kitaplar yepyeni bir yaşama, ışığa kavuşmuşlar. İşe yaramaya başlamışlardı. Ta ki –Kozlov'un mektubundan anlaşıldığı gibi– Mark adında birinin, farelerin yarım bıraktıklarını bitirmesine az kalmasına dek...

VII

Leontiy evliydi. Onlar üniversitede okurken, Moskova'da bir devlet kuruluşunun aşçısı, evinde üniversite öğrencilerine bir ruble beş kapiğe üç, yirmi kapiğe dört kap yemek verirdi. Öğrencilerle dolup taşardı ev.

Aslında, onları buraya çeken, devlet malı lahanadan, bulgurdan, un çorbaları, pilavlar, erişteler, makarnalar, börekler de değildi, yemeklerin ucuzluğu da... Babasının ve öğrencilerinin hizmetine koşan aşçının kızı için gelirlerdi buraya.

Rayski ile Kozlov'un zamanında henüz pek gençti aşçının kızı. Ne var ki, on altı ya da on yedi yaşında olmasına karşın, son derece

hareketli, yaşam dolu, gözleri fıldır fıldır bir kızdı. Hoş bir burnu, zarif bir ağzı, güzel bir çenesi vardı. Özellikle profili çok düzgün, yüz çizgileri keskin, güzeldi. Kızıla çalan saçları ensesinde daha bir koyulaşıyor, ama yukarı çıktıkça açılıyorlardı. Tam tepesinde altın sarısı kızıl bir rengi vardı saçlarının. Bu yüzden başında, alnında, biraz da kaşlarında –kaşları da kızıla çalıyordu– her zaman güneş ışınları oynaşırdı sanki.

Burnunun çevresinde, yanaklarında kırmızı ilkbahar benekleri vardı, kışın bile bütünüyle kaybolmazlardı. Arada alevli bir pembelik yayılırdı yüzüne bu beneklerin altından. Ama benekler örterlerdi bu alevi, genç kızın yüzüne bir gölge verirlerdi. Bu gölge olmadığı zamanlar yüzü son derece aydınlık, içten görünürdü sanki.

Bir özelliği daha vardı yüzünün: Ortada gülünecek bir şey yokken, hiç de gülecek durumda değilken bile sürekli bir gülüş vardı yüz çizgilerinde. Bu gülüş donup kalmıştı sanki yüzünde, gözyaşlarından da –ağladığını gören pek yoktu zaten– daha bir yakışıyordu ona bu gülüş.

Öğrenciler –sırayla ya da aynı anda birkaçı birden– âşık olurlardı ona. O da hepsini parmağında oynatır, birinin aşkını ötekine, ötekininkini de bir başkasına anlatarak eğlenirdi. Onun için aralarına tatsızlık giren öğrenciler bile vardı.

Biri kafasını çalıştırıp, Paris'ten gelmiş bir çift iskarpinle küpe armağan etmişti ona, kız yakınlık göstermeye başlamıştı bu öğrenciye: Onunla fiskos konuşuyor, bahçeye çıkıyor, akşamları onu çay içmeye çağırıyordu.

Durumu öğrenen öteki öğrenciler de aynı yolu tutmuşlardı: Biri, yemekler için teşekkür bahanesiyle bir kumaş armağan ediyordu; bir başkası loca bileti alıyordu ona, şeker getiriyorlardı... Ulinka da hemen aynı yakınlığı göstermeye başlamıştı.

Böylece yetenekleri de gelişmişti genç kızın. Biri onu başkalarından kıskanacak olduğunda, görülmemiş bir şeymiş gibi alay etmeye başlıyordu onunla. Bu arada sert davranmayı da başarıyor; saf kızları baştan çıkarıp, sonra da yüzüstü bıraktıkları için çapkın öğrencileri haşlıyordu.

Âşık olan kız arkadaşlarına, tanıdıklarına demediğini bırakmıyor, onlarla alay ediyordu. O gece sabaha karşı Liza'yı bahçede çi-

tin dibinde yazıcıyla konuşurken yakaladıklarını ya da falanca bayanın evine (kadının adını, baba adını, soyadını söylerdi) kupa arabalı bir bayın sık sık geldiğini, gece yarısından sonra saat bir ile iki arasında evden çıktığını heyecanlı heyecanlı, haz duyarak anlatırdı.

Dün ne zaman nerede olduğunu, kimle nereye gittiklerini, fiskos ne konuştuklarını, o loş yola niçin saptıklarını ya da kameriyede niçin oturduklarını, falancanın akşam niçin geldiğini –her şeyi– bir bir anlatırdı öğrencilere.

Leontiy'in o eve gitmeyi aklının ucundan geçirdiği yoktu kuşkusuz: Oturduğu odanın sahibinin verdiği hep bir çeşit yemeği –lahana çorbasıyla pilavı– yiyordu. Bir ruble beş kapiğe ya da yirmi kapiğe makarnalı, jambonlu bir akşam yemeği yemek büyük lükstü onun için. Giyecek bir şeyi de yoktu: Bir resmi giysisi –biri yazlık, keten– iki pantolonu vardı, hepsi o kadar.

Ama Rayski iki kez götürmüştü onu oraya. Leontiy, Ulyana Andreyevna ile hiç ilgilenmemiş; ağzını şapırdata şapırdata (başka şeyler üzerine düşüncelere dalmış) iştahla yemişti yemeğini, yanındaki Rayski'den başka hiç kimseyle bir sözcük konuşmadan çıkıp gitmişti sonra.

Yakışıklı bir genç değildi zaten. Sıska, dalgındı. Yüz çizgilerinin her biri bir yana gidiyordu. Yüzünde ne bir pembelik ne beyazlık vardı: Tuhaf bir biçimde renksizdi.

Yalnız, Rayski ile uzun konuşmalara daldığı zamanlar ya da eski yaşam üzerine bir dersi dinlerken, eski bir klasik yazarı okurken bir canlılık gelirdi gözlerine ansızın. Böyle anlarda zekâ ışıltıları olurdu bakışlarında, heyecan olurdu.

Ama Ulinka görebilir miydi bu güzelliği? Ancak onun resmi giysisinin bir düğmesinin noksan olduğunu, pantolonunun yırtık, çizmelerinin çok eski olduğunu görmüştü. Bir de, Leontiy'in ona bir kez bile dikkatli bakmaması; yüzüne, duvara ya da masa örtüsüne bakar gibi bakması tuhafına gitmişti.

O zamana dek ona yemeğe gelen öğrencilerin hiçbirinde görmediği bir durumdu bu. En soğuk gençler bile önce onun üzerinde durdururlardı bakışlarını.

Oysa Leontiy ne ona, ne –önüne yemek koyarken, boş tabağını alırken– aşçı kadın Ustinya'ya bakmıştı.

Ustinya da kendine göre güzel bir kadındı. Konuklar her zaman ilgi gösterirlerdi ona. Eğlenirlerdi onunla. Yüzünde, bir gün bir şeye çok şaşmış da, bu şaşkınlığını bir daha üzerinden atamamış gibi bir anlatım vardı. Ama onu da fark etmemişti Leontiy.

Ulinka, Leontiy'in çirkinliğiyle, dalgınlığıyla alay edecek olmuştu birkaç kez, ama arkadaşları, –özellikle Rayski– Leontiy üzerine ona öylesine iyi şeyler sayıp dökmüşlerdi ki, Ulinka kesmişti sesini, gülünç düşüncelerini kendine saklamıştı. Yalnız birkaç kez tutamamıştı kendini, öteki odaya geçip kahkahayı basmıştı.

"Şu sizin Kozlov ne acayip çocuk!" diyordu.

Öğrencilerden biri savunuyordu Leontiy'i:

"Dünyanın en iyi yürekli insanıdır o!"

Bir başkası ekliyordu:

"Çok da zekidir. Bilmediği yoktur. Eski Yunancayı ancak profesör, bir de katedralin başpapazı bilir ondan iyi. Üniversiteye asistan alacaklar onu."

Heyecanlanan üçüncü öğrenci karışıyordu söze:

"Yüksek ahlâklıdır!"

Bir gün –Leontiy'in Rayski ile beşinci ya da altıncı yemeğe gelişinde olmuştu bu– dalgınlığından, en sona kalmıştı Leontiy, arkadaşlarının hepsi gitmişlerdi. Masada yalnız oturuyor, sütlaç yiyordu dalgın.

Ulyana Andreyevna'nın boşalan kâseyi alıp yerine bir kâse daha aynı sütlaçtan koyduğunu fark etmemişti bile. Ha bire atıştırıyordu.

Ulinka üçüncü kâseyi de Leontiy'in önüne koyduktan sonra kapının arkasından onu seyretmeye başlamıştı. Kahkahayı koyvermemek için mendilini ağzına bastırıyordu. Durmadan yiyordu Leontiy.

"İyi yürekliymiş!" diye düşünüyordu Ulinka. "Köpeklere dokunmazmış! Bir armağan vermedikten sonra neye yarar onun iyi yürekliliği? Zekiymiş! Üçüncü kâse sütlacı yiyor da, farkında değil! Çevresinde herkesin onunla alay ettiğini görmüyor. Yüksek ahlâklıymış!"

Ulinka, Leontiy'in bu sıfatı üzerine düşünmüş, düşünmüş, parmağıyla başının tepesini kaşımış, tırnaklarını dalgın dalgın incelemiş, sonra esnemişti.

"Galiba gömleği bile yok!" diye mırıldanmıştı. "Yüksek ahlâklıymış!"

Leontiy, oturuyordu hep.

Ulinka "Öf be, ha bire tıkınıyor, başını bile kaldırmıyor!" diye geçirmişti içinden, tutamamıştı artık kendini, kahkahayı basmıştı.

Leontiy kahkahayı duyunca ayılmış, telâşa kapılmış, kasketini aramaya başlamıştı.

"Acele etmeyin, bitirin yemeğinizi," demişti Ulinka. "Daha getireyim mi, ister misiniz?"

Leontiy kasketini köşe bucak ararken, Ulinka'ya bakmadan, mahcup, "Hayır... hayır..." diyordu, "eve gidiyorum ben..."

Oysa Ulinka çoktan almıştı kasketini pencerenin içinden, kendi başına geçirmişti.

"Nerede kasketiniz?" diyordu. "Arkadaşlarınızdan biri alıp gitmiş olmasın?"

Leontiy, dağınık bakışlarını odanın içinde dolaştırırken, "Olamaz..." diyordu, "biri almış olsa kendininkini bırakması gerekirdi. Oysa hiç kasket yok burada..."

Ulinka "Her yere bakıyor da, bir bana bakmıyor... ayı!" diye geçirmişti içinden.

Leontiy, "Bir şapka yok mu burada?" diye sormuştu. "Gideceğim yer uzak değil zaten, çabucak gidiveririm."

"Nereye gideceksiniz?" demişti Ulinka. "Erken daha. Bahçeye çıkalım! Belki buluruz kasketinizi... Bakarsınız arkadaşlarınızdan biri oraya götürmüştür."

Leontiy bir makine gibi yürümüştü Ulinka'nın arkasından. Bahçe yolunda on adım gitmişlerdi ki, başını çevirince gözü ilişmişti Ulinka'ya. Başında kasketini görmüştü. Ama kasketinden başka bir şey fark etmemişti gene... Sevinmişti birden.

"Ah! Sizdeymiş..." demişti.

Ulinka'nın yüzüne bakmış, sonra kasketine, sonra gene Ulinka'nın yüzüne, –yüzünde aşçı kadın Ustinya'nın yüzündeki şaşkınlığı andıran bir şaşkınlık– olduğu yerde durmuştu birden. Ağzını bile açmıştı biraz, onu ilk kez görüyormuş gibi, korku dolu bakışlarını Ulinka'nın yüzüne dikmişti. Ulinka gülümsemişti.

"Neyse, gördü beni!" diye geçirmişti içinden. "Kasketi Leontiy'in başına koymuştu."

"Niçin durdunuz? Gelin benimle," demişti.

Leontiy yerinden kıpırdamadan yanıt vermişti:

"Geç oldu, gitmeliyim!

"Nereye geç kaldınız! Kalmazsınız kalmazsınız... Bırakmam sizi."

Ulinka, Leontiy'in kasketini yeniden kapmıştı. Leontiy, kasketinin başından gene gittiğini saptamak istiyormuş gibi bilinçsiz olarak iki elini birden götürmüştü başına. Sonra tembel tembel yürümüştü Ulinka'nın arkasından. Arada bir de ürkek ürkek, şaşkın bakıyordu ona. Ulinka, "Niçin yemeğe bize gelmiyorsunuz siz?" diye sormuştu. "Yarın gelin."

"Benim için pahalı burası!" demişti Leontiy.

Ulinka meraklı, "Pahalı mı?" diye sormuştu. "Yoksa... o kadar yoksul musunuz?"

Leontiy başını önüne eğmişti.

"Evet, ben çok..."

Yoksulluğundan utanacak olmuştu bir an, ama içine birden nereden girdiği bilinmeyen bu duygudan utanmıştı sonra.

"Çok yoksulum," demişti; "bazen kaldığım odanın kirasını bile verecek paramın olmadığını söylemedi mi size Rayski? Görüyor musunuz?"

Resmi giysisinin solmuş, yağlanmış kol ağzını göstermişti Ulinka'ya. Ulinka Leontiy'in giysisinin iyice erimiş kol ağzına, bu onu hiç ilgilendirmeyen bir şeymiş gibi kayıtsız bakmıştı. Sonra onun oldukça zayıf bedenini, cılız ellerini, çıkık alnını, renksiz yanaklarını gözden geçirmişti. Ulinka'nın yüz çizgilerinin derinliklerindeki gizli gülüşü ancak o anda fark edebilmişti Leontiy. Şaşkın, "Benimle alay mı ediyorsunuz?" diye sormuştu.

Yoksullukla alay edilmesini çok yadırgamıştı.

Ulinka umursamaz, "Öyle bir şey düşünmedim bile," demişti. "Görülmemiş bir şey mi eski giysi? Çok var böylesi!"

Leontiy kuşkulu kuşkulu bakmıştı Ulinka'nın yüzüne. Gerçekten de alay etmiyordu onunla Ulinka, alay etmek istediği de yoktu. Yalnızca yüzünde vardı bu gülüş.

"Bakın, düğmeniz kopmuş. Durun burada, gitmeyin, bekleyin beni!"

Koşarak gitmişti eve Ulinka, bir dakika sonra iğne iplik, yüksük ve bir düğmeyle dönmüştü.

"Rahat durun, kıpırdamayın!" demişti.

Leontiy'in ceketinin düğmesi eksik yerini bir eliyle tutup düğmeyi üzerine koymuş, öteki eliyle –kolunu Lenotiy'in burnunun dibinden geçirerek– iğneyi sokup çıkarmaya başlamıştı.

Yanağı Leontiy'in yanağına çok yakındı. Öyle ki, onun yüzüne üflememek için soluğunu tutmak zorunda kalıyordu Leontiy. Bu gergin durum yormuştu Leontiy'i. Alnı boncuk boncuk terlemişti. Gözlerini ayırmıyordu Ulinka'nın yüzünden.

Şaşkınlık içinde "Evet, arı bir Romalı profili var bu kızda!" diye geçiriyordu içinden.

İki dakika sonra bitirmişti işini Ulinka. Sonra yanağını Leontiy'in göğsüne, tam kalbinin üzerine bastırarak dişiyle koparmıştı ipliği. Leontiy olduğu yerde donup kalmış, sersemlemiş, şaşkın bakıyordu Ulinka'ya.

Bu kedi çabukluğu, burnunun dibinden geçen bu kol, sonra göğsünün üzerine konan bu yanak başını döndürmüştü.

Sarhoş olmuştu sanki. Birtakım çiçek kokuları geliyordu burnuna Ulinka'dan.

"Nedir bu böyle, nedir?" diye soruyordu kendi kendine. "İyi yürekli bir kız olsa gerek. Benimle alay etmiş olsaydı düğmemi dikmezdi. Peki nerede buldu bu düğmeyi? Bizimkilerden birinin ceketinden kopmuştur!"

Ulinka emir verir gibi, "Ne duruyorsunuz?" demişti, "*Merci* deyip elimi öpsenize! Ne tuhaf bir insansınız!"

Sonra elini Leontiy'in ağzına götürmüştü. Ama düğmeyi diktiği gibi bunu da çabucak yapmıştı. Öyle ki, elini hemen çektiği için, Leontiy havayı öpmüştü.

Leontiy bir kez daha bakmıştı Ulinka'nın yüzüne, bir daha da hiç unutmamıştı bu yüzü. İçinde güçlü, dinmek bilmez, derin bir tutku tutuşmuştu ansızın.

"Yarın yemeğe gelin," demişti Ulinka.

Leontiy içten, "Pahalı!" diye karşılık vermişti.

Ama Rayski'den biraz borç alıp gitmişti. Sonra gene gitmişti.

Arkadaşları da sezinlemişlerdi durumu. Rayski daha sık yemeğe götürmeye başlamıştı onu. Leontiy, kendisiyle eğlenildiğini anlıyor, oraya gitmeyi kesip her şeye bir anda son vermeyi istiyordu. Kendini tutmaya çalışıyordu.

"Gidelim!" diyordu Rayski.

Diretiyordu Leontiy:

"Hayır Boris, ben gelmeyeceğim. Ne işim var orada? Sizler sevimli, yakışıklısınız. Hepiniz, güzel konuşmakta ustasınız. Ya ben! Ulinka alay ediyor benimle!"

Rayski kararsız, "Evet ama, belki bırakır seninle alay etmeyi..." diyordu, "seni yakından tanıyınca..."

Leontiy, kendini tepeden tırnağa şöyle bir süzdükten sonra acı acı gülümsüyordu.

"Belki bırakır, belki bırakmaz!" diyordu.

Ama sonunda gidiyordu gene. Hem sık sık gidiyordu. Ulinka tenha bahçe yolunda dolaşmıyordu onunla hiç, kameriyeye de çekilmiyordu... Leontiy susuyordu. Ulinka'ya armağanlar vermiyor, onu kıskanıyor; ötekiler gibi olay çıkarmıyordu. Çok basitti bütün bunların nedeni: Ulinka'nın da, ötekilerin de yaptıklarını, çevresinde olup bitenleri görmüyor, fark etmiyor, hiçbir şeyden kuşku etmiyordu.

Karşısında Ulinka ayakta dururken, otururken onun "arı Romalı profilini" görüyordu yalnızca. Ondan doğru gelen sıcaklığı, birtakım çiçek kokularını hissediyor, sık sık da onun diktiği düğmeyi yokluyordu.

Ulinka'nın ona söylediklerini dinliyordu. Başkalarını duymuyordu bile. Ancak ondan duyduklarına, gördüklerine inanıyordu. Ulinka'nın ona olduğundan başka görünmesine, yalan söylemesine, yapmacığa kaçmasına da hiç gerek yoktu. Yanında hiç kimse olmadığı zamanlar davrandığı gibi davranıyordu onun yanında.

Ulinka'nın her bakışının, her sözünün içten olduğuna inanıyor, susuyor, çok yiyor, dinleniyor, ancak arada bir –korkmuş gibi tuhaf– bakışlarını Ulinka'nın gözlerinin içine dikiyor, onun çabuk hareketlerini, canlı konuşmasını, çın çın öten kahkahalarını –hiç

bilmediği yeni bir kitaba, Ulinka'nın sır vermeyen, her zaman gülümseyen yüzüne dalarak– izliyordu.

Arkadaşları soruyorlardı:

"Ne görüyorsun Ulinka'da?"

Leontiy ne yanıt vereceğini şaşırıyordu, uzaklaşıyordu arkadaşlarının yanından. Ona ne olduğunu kendisi de anlayamıyordu. Okulu bitirdiklerinde öğrencilerin her biri birer armağan almışlardı Ulinka'dan: Birine bir yüzük, birine işli bir tütün kesesi vermişti. Bu arada başka sevgi armağanları alanlar da çoktu... Bazıları şaşıyorlardı bu armağanlara. Daha bir duygulu olanlar ağlıyorlardı. Çoğunluk ise kendilerine de, arkadaşlarına da gülüyordu.

Yalnızca Leontiy ciddi, dalgın bakmayı sürdürüyordu Ulinka'ya. Sonra bir gün durup dururken, bir yere atanır atanmaz, kendisiyle evlenmeyi kabul ederse, Ulinka ile evleneceğini söylemişti arkadaşlarına. Onun bu sözleriyle çok alay etmişlerdi arkadaşları da, Ulinka da.

Nişanlım diyordu ona artık: Ulinka, gülüyordu, evlenmek çağı gelince ona yazacağına söz veriyordu. İnanıyordu onun bu sözlerine Leontiy. Öylece ayrılmışlardı.

Sonra ne yapmıştı Ulinka, hiç kimse bilmiyordu. Yalnızca şu kadarı biliniyordu: Babası ölmüştü. Yalnız kalınca Moskova'dan ayrılmış, bir yerlere gitmişti. Sonra hasta, zayıf dönmüştü Moskova'ya. Yoksul halasının yanında kalmıştı bir süre. Biraz düzelince de Leontiy'e bir mektup yazmıştı. Eski niyetini anımsayıp anımsamadığını sormuştu.

Leontiy olumlu yanıt vermişti. Moskova'ya gitmiş, oradan Ulinka ile evli dönmüştü.

İnsanların havayı, sıcağı sevdikleri gibi seviyordu karısını. Üstelik, kendini eski insanların yaşamını, düşüncelerini, sanatını incelemeye verdiği için Ulinka'da da eski çağlara özgü bir parlaklık, uyum, antik bir biçim görür olmuştu.

Kimileyin yanından geçerdi Ulinka birden. Elişiyle geçip karşısına otururdu. Kitabına dalmışken Ulinka'nın profilinde, kızıl saçlarında ya da beyaz alnında oynaşan bir ışık demetinin aydınlığıyla kendine gelirdi Leontiy.

Ulinka'nın ensesiyle boyun çizgileri şaşırtırdı onu. Başını klasik taş kabartmalardaki kadın başlarına benzetirdi. Onun profili de öylesine keskin, düzgündü. Saçları taştandı öyle. Bakışı dingindi. Yüz çizgilerinde ağırbaşlı bir gülüş donup kalmıştı.

VII

Odasında çalışırken Rayski'yi birden karşısında görünce tanımadı onu Leontiy.

"Kim olduğunuzu öğrenebilir miyim?.." diye başlamıştı.

Ama Boris Pavloviç konuşmaya başlayınca, birden kollarının arasına attı kendini. Bahçedeki karısına seslendi:

"Karıcığım! Ulinka! Koş bak kim geldi!"

Ulinka kucakladı Rayski'yi, öptü. Sevinçten ışıl ışıldı gözlerinin içi. Rayski'nin yüzüne, giysisine çabucak bir göz attıktan sonra anlamlı anlamlı, cesaretle, doğrudan gözlerinin içine baktı.

"Burada bütün kadınları deliye döndürürsünüz siz, önce beni diye başladı. Anımsıyor musunuz?.."

Bir anısını anlatıyordu bakışları.

Rayski kızardı. Ne durumda olduğunu görmek için Leontiy'e baktı. Bir değişiklik yoktu onda. Rayski sonra –şaşkınlığını gizlemeden– Ulinka'ya baktı, aradan geçen yılların onu çok az değiştirdiğini görünce daha da büyüdü şaşkınlığı: Yaşı otuzu geçiyordu ama, eski günlerin Ulinka'sı olmasa bile, bir çiçek gibi açmış, gelişmiş, kusursuz bir kadındı.

Duruşunda, gözlerinde, her şeyinde bir kabına sığmazlık vardı. Bakışları eskiden olduğu gibi kıvılcım saçıyorlardı gene. Yüzünde aynı kırmızılık, aynı benekler, aynı neşe anlatımı vardı. Bakışı rahattı, o genç kız çapkınlığı üzerindeydi sanki hâlâ.

Rayski, "Hiç... değişmemişsiniz," dedi.

Leontiy, "Benim kızıl saçlı Kleopatram!" dedi. "Niçin değişsin: Çocuğu yok, sıkıntısı az..."

Ulinka, "Unutmadınız mı beni, anımsıyor musunuz?" diye sordu.

Rayski'nin yerine Leontiy yanıtladı:

"Nasıl anımsamaz! Onu unutmuş olsan bile, sütlacını anımsar-

sın... Haklı Ulinka: Tam bir beyefendi olmuşsun, çok değişmişsin. Bıyıklarına, sakalına baksana! E, büyükannenden ne haber? Sanırım çok sevinmiştir! Ama benden çok sevinmiş olamaz. Hadi Ulinkacığım, sevincini göstersene. Ne gözlerini diktin, bir şey söylemiyorsun?"

"Ne söyleyeyim?"

"*Salve, amico!*[8] de..."

"Sen kendi işine bak, bana ders verme. Ben bilirim ne yapacağımı!"

"Kocasının en iyi dostuna ne diyeceğini bilmiyor! Bizi onun tanıştırdığını unutma. Onunla gece sabahlara dek oturur, kitap okurduk..."

Rayski sözünü kesti Leontiy'in:

"Evet, sen olmasaydın Romalı ozanlar ile tarihçiler, Çin ozanları ile tarihçileri kadar yabancı olurlardı bana. Bizim İvan İvanoviç'ten pek bir şey öğrenmedik..."

Onu dinlemeden sürdürüyordu konuşmasını Kozlov:

"Okulda kavgacı çocuklardan korurdu beni. Ama hep saçlarımdan tutup sürüklerdi beni... Hayır topu topu iki kez sürüklemişti..."

Karısı, "Doğru mu bu?" diye sordu. "Gerçekten döver miydiniz onu?"

"Belki, ama şakadan..."

Leontiy, "Ah, hayır Boris, canımı yakardın," dedi. "Yoksa anımsamazdım. Anımsıyorum, niçin dövdüğünü de... Resimlerinden birinin arkasına, senin için bir yerden çıkardığım özeti yazmıştım bir gün, çok kızmıştın! Bir gün de... yanlışlıkla bir şeyini yemiştim..."

Karısı kesti sözünü:

"Sütlacını mı?"

Leontiy:

"Hep şu sütlacı kakar başıma," dedi. "Sözde farkına varmadan üç tabak sütlaç yemişim, sırf bu sütlaç yüzünden de âşık olmuşum ona. Ne yani, o kadar mı aptalım?"

Ulinka yüzünde hep o gülüşü, "Hayır, benim kocam 'zeki, iyi yürekli, yüksek ahlâklıdır'," dedi.

8 (Lat.) Selamlarım sizi, dostum.

Kocasının alnına vurdu avuç içiyle, sonra kravatını düzeltti, gömleğinin yakasını dışarı çıkardı, gene anlamlı baktı Rayski'ye.

Rayski, Ulinka'nın bakışından, onun eski günlerin özlemini çektiğini, onları belleğinde saklamakla kalmayıp, gözleriyle ona da anlattığını görüyordu. Ama bu durumun farkında değilmiş gibi davranıyordu.

Bir şey söylemeden inceliyordu Ulinka'yı. Yeni bir tablo ile iki kişilik –Ulinka ile Leontiy'in kişilikleri– biçimlenmeye başlamıştı kafasında.

"Hep o eski Ulinka, hiç değişmemiş," diye geçiriyordu içinden. "Leontiy biliyor mu acaba, fark ediyor mu? Hayır, eskiden olduğu gibi, başka bir yaşamı ezbere biliyor da, içinde yaşadığı yaşamdan uzak galiba. Nasıl bir aile yaşamları var?.. Bakacağım, göreceğim..."

Leontiy, "Sütlaç dedim de aklıma geldi," dedi, "yemekte bizdesin değil mi?"

Karısı karıştı söze:

"Olur mu öyle şey! Bizimki gibi bir sofraya buyur edilir mi insan! Öğrenci değilsiniz artık. Boris Pavloviç, Petersburg'da kibarlaşmıştır, sanırım..."

Leontiy, "Ne yersin?" diye sordu.

"Her şey," dedi Rayski.

"Öyleyse doyar karnın. Demek geldin ha, ne sevinçliyim bilemezsin. Ah Boris..."

Masanın üzerindeki kâğıtları, kitapları toplamaya koyuldu Leontiy. Rayski kararsızdı.

"Büyükannem bekler mi acaba?.."

Ulyana Andreyevna canı sıkkın, "Sizin de şu büyükanneniz!" dedi.

"Ne olmuş büyükanneme?"

"Sevmiyorum onu."

"Neden?"

"Emir vermeye pek düşkün... Suçlamaya da..."

"Evet, biraz serttir, doğru... kölelere hükmetmek alışkanlığındadır bu. Eskiler böyledirler."

Ulyana Andreyevna ekledi:

"Ona bakarsan hep evinde oturmalısın. Başını sağa sola çevirip

bakmamalısın. Bir kimseyle iki laf etmemelisin: Adam suçlamakta üzerine yoktur! Ama kendi Tit Nikonıç'tan ayrılmaz... Tit Nikonıç gece gündüz orada..."

Rayski güldü:

"Neler söylüyorsunuz!" dedi. "Tam anlamıyla kutsal bir insandır büyükannem!"

"Kutsal bir insanmış! Ona kötü der, buna kötü der! Yalnız kız torunları iyi! Onların da sonunda ne olacağı belli değil... Marfenka çiçeklerle, bir de kanaryalarla uğraşıyor yalnızca. Öteki bir köşede kös kös oturur... Bir sözcük alamazsın ağzından. Bakalım ne olacak sonu?"

"Veroçka'dan mı söz ediyorsunuz? Daha görmedim onu. Volga'nın öte yakasına gitmiş..."

"Orada, Volga'nın öte yakasında neler yaptığını da Tanrı bilir."

Rayski, "Hayır," dedi, "bir anne gibi severim ben büyükannemi. Yaşamımda çok şeyin etkisinden kendimi kurtarmayı becerdim, ama onun baskısı hâlâ vardır üzerimde. Zekidir, dürüsttür; haktanır, değişik yaradılışlı bir insandır. Bir güç vardır onda. Başka kadınlara benzemez. Anladığım kadarıyla..."

"Bu yüzden de hemen inanırsınız ona, eğer..."

Kocası masanın üzerine dağılmış kâğıtları toplayıp kutulara yerleştirirken, kitapları kitaplığa koyarken Ulyana Andreyevna pencerenin yanına götürdü Rayski'yi.

"Bu yüzden de hemen sözüne inanırsınız, eğer..."

Rayski, "Her şeyine inanırım," dedi.

"İnanmayın, doğru değildir. Biliyorum Bay Şarl üzerine... bir sürü şey saçmalayacaktır size..."

"Kim bu Bay Şarl?"

"Bir Fransız. Kocamın öğretmen arkadaşı. Burada oturup birlikte gece yarılarına dek okuyorlar... Benim suçum ne bunda? Kentte bir sürü dedikodu dolaşıyor... Sözde ben... biz..."

Rayski susuyordu. Ulyana Andreyevna konuşurken, çekici olmaya çalışarak bakıyordu Rayski'nin yüzüne.

"İnanmayın, hepsi yalandır, uydurmadır söylenenlerin..." diye ekledi.

Rayski geri çekildi.

"Bana ne bundan?" dedi. "İlgilenmem bile bu çeşit dedikodularla..."

"Bir daha ne zaman geleceksiniz bize?"

"Bilmiyorum, fırsat bulunca..."

"Biraz sık gelin... bir zamanlar severdiniz..."

Rayski, Ulyana Andreyevna'dan uzaklaşırken, "Eski günlerin çılgınlıklarını düşünüyorsunuz hâlâ!" dedi. "Çocuk sayılırdık o zamanlar..."

"Ama iyi çocuk! Elimi tırmaladığınızı unutmadım..."

Rayski biraz daha geri çekildi.

"Ne diyorsunuz?" dedi.

"Evet, evet. Peki bir gece geç saatlere dek kim nöbet tutmuştu penceremin dibinde?"

"Bu doğruysa, ne aptalmışım! Hayır hayır, doğru olamaz!"

"Evet, akıllandınız artık. Sanırım 'yüksek ahlâklı' da oldunuz."

Yumuşak, cilveli bir sesle ekledi Ulinka:

"Çapkın!.."

Rayski sıkılmaya başlamıştı. Yatıştırmaya çalışıyordu Ulyana Andreyevna'yı:

"Yeter artık, bırakalım!"

Ulyana Andreyevna içini çekti.

"Evet, zamanım geçiyor artık..." dedi. (Yüzündeki gülüş bir an kaybolmuştu.) "Az kaldı... Ne mutlu erkeklere. Uzun süre sevebiliyorlar..."

Rayski alaylı, handiyse mırıldanarak, "Sevmek!" dedi.

Ulyana Andreyevna, "Âşık olmayacaksınız bana, değil mi?" diye sordu.

"Yeter artık! Ne size, ne başka birine âşık olacağım! Benim zamanım çoktan geçti. Bakın, saçlarım kırlaşıyor! Hem aşk nenize gerek? Kocanız var, benim de kendime göre bir işim... Benim için tek şey var şimdi: Sanat ile emek. Bu ikisine hizmet etmek için yaşayacağım bundan böyle."

Düşünceye daldı Rayski. Gençliğin tazeliğiyle dolu Marfenka olanca temizliğiyle, kusursuzluğuyla canlanmıştı içinde. Eve, onun yanına, büyükannesinin yanına gitmek istiyordu. Ama eski bir arkadaşla buluşmanın verdiği sevinç tutuyordu onu.

Ulyana Andreyevna canı sıkkın, "Bir emektir takmışlar kafalarına!" diye mırıldandı. "Para dersen var, yakışıklılık dersen o da var. Yalnızca yaşamayı düşünecek yerde 'emek' diyor, başka bir şey demiyorlar! Vallahi Leontiy'e benzeyecekler sonunda: O da burnunu kitaba sokuyor, başka bir şey görmüyor gözü. Ne hali varsa görsün! Niçin gidiyorsunuz?.. Bahçeye çıkalım... Anımsıyor musunuz bahçemizi?"

Leontiy geldi yanlarına.

"Evet, evet, çıkalım! Yemeği de orada yiyelim. Şöyle, ne varsa getirsinler Ulinka, çabuk ol. Gidelim Boris, konuşuruz biraz... Evet..." (birden duraladı Leontiy), "Ne yapacaksın beni... kitaplık için?"

"Hangi kitaplık için? Neler yazıyordun mektubunda? Bir şey anlamadım yazdıklarından! Mark diye biri yırtıyormuş kitapları..."

"Ah Boris Pavloviç, bu Mark denen adamın beni ne kadar üzdüğünü bilemezsin! Şuraya bak!"

Üç kitabı aldı, yırtık sayfalarını gösterdi Rayski'ye.

"Voltaire'i ne yaptığını görüyor musun? *Dictionnaire philosophique*'nin[9] ciltleri nasıl incelmiş bak... İşte sana Diderot, işte Bacon'un çevirisi, işte Machiavelli."

Rayski kitapları eliyle itip sabırsız, "Bana ne bunlardan?" dedi. "Sen de büyükannem gibisin: O birtakım hesapları, sen kitapları takmışsınız aklınıza! Beni sıkboğaz edesiniz diye gelmedim buraya."

"Nasıl olur, Boris? Onun orada hangi hesaplarla canını sıktığını bilmiyorum, ama senin en değerli şeylerindir bunlar. Kitapların, kitapların... Şunlara baksana!"

Çalışma odasını çepeçevre dolanan, tavana dek yükselen raflarda dizi dizi kitapları gururla gösterdi.

"Şu raftaki kitapların hemen hepsi bozulmuştur. Rezil Mark! Ötekiler sağlam! Bak! Bir katalog yaptım: Altı ay çalıştım üzerinde. Görüyor musun?.."

Ciltli, kalın bir defteri gösteriyordu gururla. Defteri Rayski'nin gözüne yaklaştırarak ekledi:

"Kendi elimle yazdım bütün bunları."

9 (Fr.) Felsefe sözlüğü.

Rayski, sabrı tükenmiş, "Bırak şunları diyorum sana!" dedi.

"Sen şuraya, koltuğa otur, sıradan yüksek sesle oku, ben de merdivene çıkıp göstereyim sana kitapları. Hepsi numaralıdır...

"Başka zorun yok mu senin? Bırak şu kitapları, yemek yemek istiyorum ben."

"Pekâlâ, yemekten sonra öyleyse. Şimdi yetiştiremezdik zaten."

Rayski, "Bak ne diyeceğim sana," dedi. "Böyle bir kitaplığın olsun ister miydin?"

"Ben mi? Böyle bir kitaplık mı dedin?"

Yüzüne güneş vurmuştu sanki birden: Aydınlandı gözlerinin içi, ağzının olanca genişliğiyle –öyle ki, alnında saçları bile kıpırdanmıştı– gülümsedi.

"Böyle bir kitaplık ha," dedi, "üç bin cilt kitap var burada. Hepsi ha! Yalnızca anılar bir kitaplık eder! Benim mi böyle bir kitaplığım olacak?" (Başını salladı Leontiy.) "Aklından zorun var senin!"

Rayski, "Söyle, eskisi kadar seviyor musun beni?" diye sordu.

"Sevmez olur muyum? Yoksulluktan kurtardın beni, topu topu da iki kez sürükledin saçlarımdan tutup..."

"Öyleyse kitaplarımı temelli al, ama bir koşulla..."

Leontiy önce kitaplara, sonra Rayski'ye baktı, kolunu sallayarak göğüs geçirdi.

"Bu kitapları almak ha! Şaka etme benimle Boris, başım dönüyor... Hayır, *vade retro*...[10] Kandırma beni..."

"Şaka ettiğim yok."

İki arkadaşın konuşmalarının son bölümünü dinleyen Ulyana Andreyevna yüksek sesle, "Verilen bir şey alınır!" dedi.

Leontiy yakındı karısından:

"Her zaman böyledir Ulinka! Sınav zamanları, bayramlarda tüccardan öğrenci anne babaları armağanlarla gelirler, kovalarım onları, ama Ulinka arka kapıdan içeri alır hepsini, Rüşvetçiliği çok seviyor bu kadın! Bakarsan, tıpkı Tarkviniy'in karısı *Lucretia*[11] dersin, ama onun gibi gözü tok değil!"

10 (Lat.) Çekil başımdan.

11 Lucretia: Romalı soylulardan Tarquinus Collatinus'un karısı. Yedinci ve son İmparator Mağrur Tarquinus'un (MÖ 534-510) oğlu Sextus gururuyla oynadığı için kendi canına kıymıştı. Bu olay imparatorluğun sonu olan halk ayaklanmasının başlamasına yol açmıştır – ç.n.

Rayski gülümsedi, Ulyana Andreyevna öfkelendi. Küçümser bir tavırla, "Dedirtme beni şimdi Lucretia'na!" dedi. "Kimlerle karşılaştırmaz beni! Hem Kleopatra'yım, hem –kimin nesiyse– Postumia, hem Lavinia, hem Corneila, hem de soylu bir Romalı anası... Alırsan iyi edersin kitapları, armağan ediyorlar! Boris Pavloviç bana da..."

"Sakın isteyeyim deme!" diye bağırdı. "Peki biz ona ne armağan edeceğiz?"

Kolunu karısının beline sevgiyle dolayıp ekledi:

"Seni mi?"

Ulyana Andreyevna alev alev yanan bakışını birden Rayski'nin gözlerinin içine dikti.

"Verirsen giderim," dedi. "Alın beni!"

Rayski, "Kitapları almazsan, hepsini liseye armağan edeceğim," dedi. "Ver buraya kataloğu! Müdüre yollayacağım bugün..."

Leontiy'in elinden almak istedi kitap listesini. Leontiy defteri bırakamadı. Heyecanlı, "Kitaplardan hiçbiri lise kitaplığına girmeyecek demektir bu..." dedi. "Müdürün nasıl bir insan olduğunu bilmezsin sen! Ben ruhlarla, güzellik merhemleriyle ne denli ilgiliysem, o da kitaplarla o denli ilgilidir... Darmadağın eder onları, yırtarlar... Mark'tan kötüdür onlar!"

"Öyleyse sen al!"

"Böyle bir kitaplık armağan edilecek şey midir? Güvenilir bir kimseye satabilir ancak insan böyle bir kitaplığı... Oh Tanrım! Zengin olmayı hiç istemedim ömrümde. Ama olsaydım, beş bin ruble verirdim şimdi... Hayır, yapamam, alamam. Bir mirasyedisin sen, bir çılgın... Hayır, hayır, dünyadan habersiz bir çocuk, bir cahilsin..."

"Çok teşekkür ederim..."

Leontiy ne söyleyeceğini bilemiyordu.

"Hayır, hayır, bir sanatçısın sen. Tablolardır, heykellerdir, müziktir senin için değerli olan. Kitapları ne yapacaksın. Elinin altında bir hazinenin olduğunu bilmiyorsun! Yemekten sonra anlatacağım sana..."

"Ya! Yemekten sonra da, kahve verecek yerde, gene kitaplarla canımı sıkmak niyetindesin demek. Liseye vereceğim onları!.."

"Dur hele, dur! Hangi koşulla bana vermek istiyordun kitaplığı? Parasını aylığımdan taksit taksit ödememi ister misin? Her şeyimi satarım, kendimi de, karımı da rehin veririm..."

Ulyana Andreyevna karıştı söze:

"Beni bırak lütfen... İstersem, kendimi kendim satabilirim, rehin de verebilirim!"

Rayski, Leontiy'e; Lenotiy Rayski'ye baktı. Kozlov, "Laf altında kalmaz," dedi. (Rayski'ye döndü.) "Koşulun ne? Söyle hadi!"

"Mark ne yaparsa yapsın, bir daha söz etmeyeceksin bana bu kitaplardan..."

"Artık Mark'ı raflara yaklaştıracağımı mı sanıyorsun?"

Ulyana Andreyevna, "Sana sormaz ki yaklaşırken," dedi. "Neden korkar o Allah'ın belası?"

Leontiy, "Evet, doğru!" dedi. "Sağlam kilitler taktırmak gerek. Hani sen de iyi bakarsın kitaplara!" (Rayski'ye döndü.) "Çok sever beni, dilerim Tanrı'dan, herkesi böyle sevsin karısı..."

Karısının omzuna attı kolunu: Ulyana Andreyevna gözlerini yere indirdi, Rayski de... Ulyana Andreyevna'nın yüzünden kaybolmuştu her zamanki gülüşü. Leontiy sürdürdü konuşmasını:

"O olmasaydı, üzerimde bir düğme göremezdin. Yemeğini yiyorum, rahat uyuyorum. Yerim küçük olsa bile, işlerim tıkır tıkır yürüyor. Her şeye yetişiyor karım."

Ulyana Andreyevna yavaş yavaş kaldırdı gözlerini, kocasının son söyledikleri doğru olduğu için daha bir kendine güvenle baktı iki arkadaşa. Leontiy, "Bir şey var yalnız," diye ekledi. "Kitaplara karşı soğuktur. Fransızcayı rahat konuşuyor, ama bir kitap verdin mi eline, yarısını anlamıyor. Rusça yazısı ise hâlâ yanlışlarla dolu. Yunanca kitap harflerine bakıp bakıp, bu biçimlerin bir basmada ne güzel duracağını söyler, kitabı baş aşağı tutar. Latince kitapların adlarını bile okuyamaz. *Opera Horatii'yi*[12] 'Horatius Operaları' diye çevirir."

Rayski kesti sözünü:

"Tamam artık, bundan böyle kitaplardan söz etmeyeceksiniz bana: Ancak bu koşulla liseye vermem onları. Hadi yemeğimizi yiyelim şimdi ya da büyükanneme gideyim. Karnım acıktı."

12 (Lat.) Horatius'un yapıtları.

VIII

Yemekten sonra iki arkadaş kameriyede yalnız kaldıklarında Rayski, "Söyler misin Allah aşkına, ömrünün sonuna dek böyle mi yaşamak niyetindesin?" diye sordu.

Leontiy şaşırmıştı.

"Nasıl yani? Başka ne gerek bana?"

"Bir şey istemiyor mu canın, bir şey çekmiyor mu seni kendine? Kafan özgürlük, enginlik istemiyor mu? Bu çerçevenin içinde sıkılmıyor musun? Gözlerin yakındaki şu çitten, uzaktaki kilisenin kubbesinden, şu evlerden başka bir şey görmüyor... Burnunun dibinde..."

Leontiy kitapları gösterdi.

"Burnumun dibinde de bunlar var!" dedi. "Yetmez mi? Kitaplar, öğrenciler... Sonra karım (gülümsedi), ruhsal huzurum da... Başka ne isteyebilirim?"

"Kitaplar! Yaşam mı diyorsun sen buna? Eski kitaplar verecekleri verdiler artık. Kişioğlu ileriye bir atılım içindedir şimdi. Kendini daha iyi yapmak, kavramlarını temizlemek, dumanı dağıtmak, toplumsal sorunlarda da, haklarda da, davranışlarda da daha bir açık seçik olmak çabasındadır insan. Sonra, topluma bir düzen vermeye çalışıyor... Oysa sen kitaplara bakıyorsun, yaşama değil!"

Leontiy mağrur, "Bu kitaplarda olmayan şey yaşamda da yoktur ya da gereksizdir!" dedi. "Toplumsal yaşamın da tümü vardır geçmişte. Bütün örnekler verilmiştir. Kişinin kendi örneğini bulmayı bilmesi yeter, bu örnek hazırdır çünkü. Gerilemezse, ne yapacağını öğrenir. Politik düzenin de, toplumsal düzenin de örneklerini bulur geçmişte. Kendini de bulur: Kimsin? Bir ordu komutanı mı, bir yazar, bir senatör, bir konsül ya da bir köle mi? Yoksa bir öğretmen, bir sanatçı mı? Bakarsan hepsini bulursun orada, bu kitaplarda. Onların yaşamını incele, yaptıkları yanlışlıkları incele, aynı yanlışlıklara düşmekten sakın. Erdemlerini incele, elinden gelirse, sen de benimse o erdemleri! Evet, güç bir şeydir bu! Serttir görünüşleri, yüz çizgileri kalındır, kişilikleri kusursuzdur, önemsiz şeylerle dolmamıştır! Onların zırhlarını giymenin, mızraklarını, gürzlerini kaldırmanın güç olduğu kadar güçtür bu yüce biçimle-

re bürünmek. Onların utkularını kazanmak da hiç kolay değildir! Öyleyse başka, yeni bir yaşam bulalım kendimize! Köşemden başka bir şey, başka bir yer istemememin nedeni, şimdiki büyük insanlara inanmamamdır..."

Heyecanlı konuşuyordu. Yüz çizgileri, sözünü ettiği kahramanların yüz çizgilerini andırıyordu.

"Demek, sence yaşam orada bitti? Bu bir yaşam değil öyle mi? Gelişmeye, ilerlemeye inanmıyorsunuz?"

"İnanmaz olur muyum, inanıyorum! Günümüz insanının kendini kaptırdığı bütün bu saçmalıklar, değersiz şeyler kaybolacak bir gün: Bir hazırlık devresidir bu, henüz bilinçlenmemiş bir kişiliğin toplanışı, karışımıdır. Kaderin eli bir araya getirecektir, yapıştıracaktır bu tarihi parçacıkları, bir bütün oluşturacaktır. Bu bütünden, zamanla, yüce kişilikler çıkacaktır ortaya gene. Sonra geçmişi ikinci kez yaratacak düzenli, eksiksiz bir yaşam doğacaktır. Gelişmeye inanmamak olur mu hiç? Yolu yitirdik biz. Yüce insanlardan geride kaldık. Onların yaşamlarının birçok sırrını boşa harcadık. Şimdi bizim görevimiz, yitirdiğimiz yolu birazcık olsun, yeniden bulmaya çalışmak ve o doruğa; düşüncelerde, bilimde, haklarda, ahlâkta, senin deyiminle "toplum düzeninde" o olgunluğa... erdemlerde –belki kötülüklerde de– noksansızlığa ulaşmaktır! Evet, budur şimdi görevimiz. Bayağı, değersiz, önemsiz şeyler solup gidecekler. Doğrulacak kişioğlu, güçlü bacaklarının üzerine kalkacak gene... İlerleme budur işte!"

"Hep o eski, öğrenci Leontiysin! Ölmüş bir yaşamla uğraşıyorsun hâlâ. Kendini, kim olduğunu düşünmüyorsun hiç."

Kozlov, "Kim miyim?" diye sordu. "Latince, Yunanca öğretmeni. Ölmüş bu insanlarla, senin hiçbir zaman yaşanmamış ülkelerinle, biçimlerinle uğraştığın gibi uğraşıyorum. Peki sen kimsin? Bir sanatçısın, artistsin, değil mi? Benim de birtakım biçimlerden hoşlanmam niçin şaşırtıyor seni. Eski kaynaklardan yararlanmayı ne zaman bıraktılar sanatçılar?.."

Rayski göğüs geçirdi.

"Evet, sanatçıyım," dedi. (Başını, bir de göğsünü gösterdi.) "Benim sanatım buradadır. Biçimler de, sesler de, kişiler de, ateş de, yaratmak tutkusu da buradadır. Henüz başlamış değilim..."

"Başlamana engel olan ne? Oysa büyük bir tablo yaptın, onu sergiye hazırladığını yazıyordun..."

Rayski canı sıkkın, "Bırak şimdi büyük tabloları!" dedi. "Resmi bırakmış sayılırım. Büyük bir tablo üzerinde bütün bir ömür çalışsan bile, yanından geçip sonsuza doğru akıp giden o canlı şeyin yüzde birini anlatamazsın. Arada portreler yapıyorum..."

"Başka?"

"Çağımızın sanatçısını doyurabilecek tek sanat dalı var: Söz sanatı, edebiyat. Sınırsızdır bu sanat. Resim de, müzik de girer onun içine. Ayrıca, resmin de, müziğin de veremediğini verir..."

"Ne yazacaksın, şiir mi?"

Rayski keyifsiz, "Hayır..." dedi. "Çocuk işidir şiir. Ancak aşkı, şölenleri, çiçekleri, bülbülleri... duygulu hüznü, sevinci anlatabilirsin onunla, hepsi o kadar..."

Leontiy, "Hiciv mi?" diye sordu. "Dur hele, Roma din bilgelerini anımsayalım."

Dolaba doğru yürümüştü. Rayski durdurdu onu.

"Otur yerine," dedi. "Evet hicivle kimileyin can alıcı noktaya indirebilir kırbacını kişi. Hiciv bir kırbaçtır: İndiği yeri yakar, ama bir şey açıklamaz insana. Onu sarsan biçimler yaratmaz. Yaşamın derinliklerini gizli yanlarıyla açmaz insana, aynayı koymaz önüne... Hayır, yalnızca roman içine alabilir yaşamı, insanı yansıtabilir!"

"Roman yazacaksın demek... Ne üzerine?"

Rayski kolunu salladı.

"Henüz kendim de bilmiyorum!" dedi.

"Roman olmadan da adım başı karşımıza çıkan şu basit, şu değersiz şeyleri yazma da ne yazarsan yaz. Çağdaş edebiyatta her solucanı, her köle köylüyü sokarlar romana... Tarihten bir konu al, hayal gücün canlıdır senin, güzel yazarsın. Anımsıyor musun, eski Rusya üzerine bir şeyler yazmıştın?.. Günümüzün yaşamı kabak tadı verdi artık!.. Karınca yuvası, fare kargaşası... Sanat mı bu yani?.. Gazete edebiyatı!"

"Ah ne geri kafalısın! Çok geri kalmışsın burada! Gazetelerden söz ederken yavaş ol biraz: Arkhimedes'in kaldıracıdır gazeteler. Dünyayı onlar döndürüyorlar..."

"Ne demezsin! Sizin o Napoléonlarınız, Palmerstonlarınızdır bunu yapan..."

Rayski, "Çağımızın devleridir onlar," dedi. "Sezarları, Antuanları..."

Leontiy gülümseyerek kesti sözünü:

"Yeter, yeter! Senin bu devlerin eski yüce insanların soysuzlaşmış artıkları olmasınlar? Okursan görürsün. Bay Şarl'da küçücük bir kitap var, Hugo'nun *Napoléon le petit*'si.[13] Günümüzün Sezar'ını gerçek kişiliğiyle gösteriyor. Franklı bu Regul'un,[14] forumdaymış gibi, yurdunu kurtaracağına yemin ettiğini, sonra da..."

"Peki senin devin, gerçek Sezar da aynı şeyi yapmak istemiyor muydu?"

"İstiyordu, ama hemen yanı başında başka bir dev çıktı ortaya, bırakmadı onu!"

Rayski, "Gene eski, sonu gelmez tartışmamıza başladı," dedi. "Atını eyerlediğin zaman kimse yetişemez arkandan. Bırakalım bu konuyu. Sorumu yineliyorum: Buradan başka bir yere gitmeyi, bu yaşamdan, bu çalışmalarından uzaklaşmayı gerçekten istemiyor musun?"

Kozlov hayır anlamına salladı başını.

"Düşün biraz Leontiy, çağın için hiçbir şey yapmıyorsun, bir yengeç gibi geri geri çekiliyorsun. Bırakalım Romalılarla Yunanlıları. Onlar kendi görevlerini yaptılar. Bizler de kendi görevimizi yapalım. Bunları (çevrede uyuyan sokakları, bahçeleri, evleri göstermişti) uyandıralım. Bu geniş mezarlığı yaşamla dolduralım, uyuyan beyinleri sarsıp kurtaralım uyuşukluklarından!"

"Nasıl yapacağız bunu?"

"Ben resmini yapacağım bu yaşamın, tablolarında ayna gibi yansıtacağım onu, sen de..."

Kozlov kararsız, "Ben de... bir şeyler yapıyorum," dedi. "Birkaç kuşak hazırladım üniversiteye..."

Bunun bir hizmet olduğundan kuşku ediyormuş gibi sustu birden. Sonra ekledi:

"Evden yalnızca derse gitmek için çıkıyorum. Dersten sonra

13 (Fr.) Küçük Napoléon.

14 Ünlü bir Romalı komutan – ç.n.

doğru eve geliyorum. Ne votka almaya çıkıyorum, ne akşamları kâğıt oynamaya, ne valinin evindeki akşam toplantılarına. İşte benim akademim" (kameriyeyi gösterdi), "burası da derslik. Yağmur yağdığı zamanlar çalışma odamda toplanırız. Gençler geliyorlar, çevremi alıyorlar. Eski yapıların, evlerin, eşyaların resimlerini inceliyoruz birlikte. Kendim şekiller çiziyorum, –bir zamanlar sana olduğu gibi– onlara da anlatıyorum bildiklerimi. Biraz daha büyüklerle daha derinlere iniyorum. Sophokles'i, Aristoteles'i açıklıyorum onlara. Her şeyi anlatmıyorum kuşkusuz. Olanak yok buna zaten. Açık seçik olan yerleri onların anlayışına bırakıyorum... Örnek ozanları anlattıkları gibi anlatıyorum onlara bu örnek yaşamı." (Rayski'nin yüzüne doğrulttu soru dolu bakışını.) "Bunlar günümüzde kimseye gerekli değil mi sence?"

Rayski, "Evet ama, gerçek yaşam değildir bu," dedi. "Böyle yaşamak olmaz günümüzde. O zamanın çoğu şeyi ölüp gitti. Senin Yunanlılarının, Romanlılarının bilmedileri çok şey doğdu. Çağdaş yaşamın örnekleri gerekli şimdi, kişinin kendini, çevresindekileri insanlaştırması gerek. Hepimizin görevidir bu."

"Böyle bir çabaya girmek niyetinde değilim: Kitaplardaki yaşamın örneklerini verebildiysem, bu yeterlidir benim için. Bana gelince, kendi dünyamda, kendim için yaşayacağım. Sessiz, sade bir yaşamım olacak. Gördüğün gibi, erişte yiyeceğim... Elden ne gelir?.."

Düşünceye daldı Leontiy. Rayski, "Kişinin 'kendi dünyasında, kendisi için' yaşaması yaşamak değil, cansız bir duruştur," dedi. "Konuşmak, bir şeyler yapmak, cenkleşmek gerek. Oysa bir kuzu gibi yaşamak istiyorsun sen."

"Söyledim sana, kendi işimi yapıyorum, kimseye ilişmiyorum, kimse de bana ilişmiyor. Başka bir şey bilmek istemiyorum!"

"Kuzinim Sofiya'yı anımsatıyorsun bana: O da bilmek istemiyor yaşamı. Üstelik güzel bir taşbebektir o! Her yere girer yaşam, seni de yakalayacaktır önünde sonunda! Hazırlıksız yakalanınca ne yapacaksın?"

"Beni yakalayıp da ne yapacak? Öylesine küçük bir insanım ki, fark etmez bile beni. –Benim olmasalar bile...– Kitaplarım var." (Ürkek baktı Rayski'ye.) "Büsbütün bana bırakıyorsun onları de-

ğil mi? Eksiklerim büyük değil, sıkıntı çekmiyorum, beni seven bir karım var..."

Rayski başını öte yana çevirdi. Leontiy alçak sesle ekledi:

"Ben de onu seviyorum."

Taşlıkta ayakta, onlara yan durmuş, dikkatli dikkatli sokağa bakan karısını gösterdi.

"Bak... Şu profile bak. Saçlarının arkadan kabarışını, bakışının ne dingin olduğunu görüyor musun? Bak bak, ensenin gelişine, alnın çizgisine, boynuna dolanan şu saçına bak! Tam bir Romalı başı değil mi?"

Bakışı karısına takılıp kalmıştı. Gizli bir sevgi anlatımı bir ışık gibi yayıldı yüzüne ağır ağır, dalgın bakışına sindi. Yanakları pembeleşmişti.

Onun içinde, beynini besleyen kitapların yanında bir de yüreğin olduğu belliydi. Onu yaşama ve kitaplara böylesine sıkı bağlayan şeyin ne olduğunu kendi de bilmiyor; kitaplarından yoksun kalsa yaşamının yok olmayacağını, ama elinden bu "Romalı başı" alsalar yaşamının baştan sona felce uğrayacağını düşünemiyordu.

"Mutlu çocuk!" diye geçirdi içinden Rayski. "Uyuyor. Bu bilimsel uykusunun arasından, burnunun dibinde olup bitenleri sezinleyemiyor: Sevdiği bu Romalı baş karanlıkla, kötülükle dolu." (Eski erdemlerin örneklerini) "Yalnız karısına veremiyor!"

IX

Rayski eve döndüğünde güneş batmıştı. Taşlıkta Marfenka karşıladı onu.

"Nereye kayboldunuz ağabey?" dedi. "Büyükannem çok kızdı size! Küplere bindi!"

Rayski kayıtsız, "Leontiy'e gittim," dedi.

"Anlamıştım zaten. Yatıştırmaya, avutmaya çalıştım büyükannemi, ama dinlemek istemedi. Tit Nikonıç ile bile konuşmuyor. Tit Nikonıç bizde, Polina Karpovna da. Nil Andreyeviç, prenses, Vasiliy Andreiç 'hoş geldiniz' demek için adam yolladılar..."

"Onlara neymiş?"

"Gelip gelmediğinizi öğrenmek için her gün adam yolluyorlardı."

"Çok gerekliydi!"

Marfenka korkutmaya çalışıyordu Rayski'yi:

"Gidin, gidin büyükannemin yanına, gösterecek size! Çok korkuyor musunuz? Yüreğiniz küt küt vuruyor mu?"

Rayski gülümsedi. Marfenka sürdürüyordu konuşmasını:

"Çok kızdı. Bir sürü yemek hazırlamıştık!"

Rayski, "Akşam yemeği yiyeceğiz," dedi.

"Sahi, yiyecek misiniz? İstiyor musunuz?"

Odaya koşarak girerken sevinçli, "Büyükanne, büyükanne!" diye bağırdı. "Ağabeyim geldi, akşam yemeği yiyecekmiş!"

Ama büyükanne yüzünü asmış oturuyor, Rayski'ye bakmıyordu, onun Tit Nikonıç ile kucaklaşmasına. Kırk beşlik süslü püslü Polina Karpovna'nın üzerinde yakası oldukça açık, muslin bir rob vardı. Önünü yarım yamalak düğmelemişti. Elinde ince dantel bir mendil ve kâh katladığı, kâh –hava serinlediği halde– cilveli cilveli salladığı bir yelpaze vardı.

Tit Nikonıç, yüzü sevinçle, içtenlikle ışıl ışıl, "Koca adam olmuşsunuz!" dedi. "Ne kadar değişmişsiniz! Bilmesem tanımazdım sizi!"

Bundan önceki gelişinde Rayski'yi öptüğü için büyükanneyi kızdıran Polina Karpovna sözcükleri uzatarak, kendi kendine konuşuyormuş gibi, "Çok, çok yakışıklı olmuşsunuz!" dedi.

Rayski yaşlı adamı tepeden tırnağa süzdükten sonra, "Siz hiç değişmemişsiniz Tit Nikonıç," dedi, "hiç yaşlanmamışsınız. Gene öyle dinç, canlı, içten, sevimlisiniz."

Tit Nikonıç, bir ayağını hafifçe arkaya atıp topuklarını birbirine vurdu.

"Tanrı'ya şükürler olsun! Yalnızca romatizmalarımla midem pek... yaşlılık işte!"

Yan gözle bayanlara baktı, sustu. Utanmıştı.

"Tanrı'ya şükür, kazasız belasız geldiniz..." diye ekledi. "Tatyana Markovna çok merak ediyordu sizi: Yolların bozukluğu, soyguncular... Uzun sürdü mü yolculuğunuz?"

Polina Karpovna Kritskaya karıştı söze:

"Bütün yaz kalacaksınız değil mi?" dedi. "Doğa çok güzel, hava tertemizdir burada! Sizinle ilgilenenler çok kentte..."

Rayski başını çevirip baktı ona, yanıt vermedi. Beriki sürdürüyordu konuşmasını:

"Soylular başkanının evinde ne sevinecekler! Vali yardımcısı sizi görmeyi çok istiyor!.. Çevredeki toprak sahipleri mahsus geliyorlar kente..."

"Tanımıyorlar ki beni, onlara ne?.."

Polina Karpovna, Rayski'nin yüzüne senlibenli bakarak, "Sizinle ilgili ilginç bir şey duydular," dedi. "Beni anımsıyor musunuz?"

Büyükanne, Polina Karpovna'nın bakışlarındaki anlatımı fark edince başını öte yana çevirdi. Rayski, "Hayır... doğrusunu söylemek gerekirse... unuttum..." dedi.

Polina Karpovna üzgün, "Öyle," dedi, "başkentte her şeyi çabuk unutuyor insan!"

Rayski'yi yukarıdan aşağı süzdükten sonra ekledi:

"Yol kıyafetiniz pek şık!"

Rayski, "Sahi," dedi, "hâlâ yol pardösüm var üzerimde. Valizimden giysilerimle çamaşırlarımı çıkarmaları gerekirdi... Yegor'u çağırmalı."

Yegor geldi. Rayski valizinin anahtarını verdi ona.

"Her şeyi al içinden, odama götür. Valizi de tavanarasına bir yere koy. Büyükanneciğim size ve sevgili kız kardeşlerime de ufak tefek armağanlar getirdim. Buraya getirteyim onları..."

Marfenka'nın yüzü sevinçten kıpkırmızı olmuştu. Rayski, "Büyükanneciğim, hangi odayı vereceksiniz bana?" diye sordu.

Büyükanne soğuk, karşılık verdi:

"Ev senin, hangisini istersen al."

Rayski güldü.

"Kızmayın büyükanneciğim, bir daha yapmam..."

"Gülün Boris Pavloviç, gülün! İşte konukların yanında söylüyorum, gelir gelmez alıp başını gitmen hiç de iyi bir davranış değildi... Büyükannene saygısızlıktır bu yaptığın..."

"Ne saygısızlığı büyükanne? Her gün yanınızda olacağım bundan böyle. Eski bir arkadaşıma uğramıştım, konuşmaya dalmışız..."

"Evet büyükanneciğim, bilerek yapmamıştır kuşkusuz ağabeyim: Çok iyi bir insandır Leontiy İvanoviç..."

"Sen sus bakalım küçükhanım! Sana bir şey soran olmadı. Büyükannenin sözünü kesecek yaşa gelmedin daha! Ne söylediğini bilir büyükannen!"

Marfenka kıpkırmızı kesildi, gülümseyerek oturdu köşeye. Büyükanne Rayski'ye sitem etmeyi sürdürüyordu:

"Ulyana Andreyevna daha iyi ağırladı seni tabii! Başkentli beyefendileri ağırlamak kim, ben kim!"

Biraz da merakla bekledi Tatyana Markovna:

"Ne yemekleri koydu önüne?"

Rayski, anımsamaya çalıştı.

"Erişte vardı," dedi, "lahanalı yumurtalı börek... sonra patatesli ızgara sığır eti."

Berejkova küçümser bir tavırla güldü.

"Erişte ile sığır eti!" dedi.

Rayski, "Bir de sütlaç vardı," diye ekledi, "çok lezzetliydi."

"Yanılmıyorsam, Petersburg'da uzun zamandır yememiştin böyle güzel şeyler."

"Ne demek, sık sık sanatçılarla yerim ben akşam yemeklerimi."

Tit Nikonıç alçakgönüllü, "Lezzetlidir bu çeşit yemekler, ama mideye ağır gelirler," dedi.

Büyükanne neşelenmişti birden.

"Siz de mi? Marfenka, söyleyelim yarın işkembeyle paça, havuçlu börek yapsınlar beyefendilere, kaz da ister misiniz?.."

Polina Karpovna, "Öf," dedi, "bu kadar ağır yemekleri yiyecekler mi beyefendiler?"

Rayski, "İyi olur," dedi, "özellikle içini doldurursanız..."

Tit Nikonıç, "Sindirimi çok güç bir yemektir bu," dedi. "En iyisi hafif bir bulgur çorbası, köfte, piliç ve pelte... gerçek bir akşam yemeği diye buna derim ben..."

Rayski, "Hayır, ben daha çok sütlacı, özellikle arpa ya da karabuğday sütlacını seviyorum. Köy paçasını da severim. Söyleyin yapsınlar büyükanne: Hanidir yemedim..."

Marfenka, "Mantar sever misiniz ağabeyciğim?" diye sordu. "Çoktur bizde mantar."

Büyükanne, "Pyotr'a söyle Marfenka..." dedi.

Tit Nikonıç yüzünü buruşturdu.

"Olmaz anacığım, olmaz! Sindirimi güçtür..."

Tatyana Markovna yumuşayıp, "Ciddi söyle, yemek yiyecek misin?" diye sordu.

Rayski, "Çok ciddi söylüyorum," dedi. "'Çiftliğimin' mahzenlerinde köpüklü şarap varsa söyleyin, bir şişe getirsinler yemeğe: Tit Nikonıç ile ben sağlığımıza içmek istiyoruz. Öyle değil mi Tit Nikonıç?"

"Evet, sizin gelişinizi de kutlarız. Gene mantarla şarap... ağır oluyor ya..."

Büyükanne, "Gene aynı hikâye!" dedi. "Marfenka, söyle, şaraba buz koysunlar..."

Tit Nikonıç Vatutin topuklarını birbirine vurduktan sonra ayağını masanın altına soktu, içtenlikle gülümseyerek, "Nasıl istersenız," dedi, "*ce que femme veut*..."[15]

"Akşam yemeğini yiyeceksin, ama öğlen de evde yemeliydin: Büyükanneni çok üzdün! Geldiğin gün kaçtın ailenden!"

Kritskaya karıştı söze:

"Ah Tatyana Markovna, bizim esnaf takımı böyledir işte, oysa başkentte..."

Büyükannenin gözleri çakmak çakmak oldu. Rayski'nin anne babasının, Vera ile Marfenka'nın anne babasının duvarlardaki portrelerini göstererek, canı sıkkın, "Bunlar esnaf takımı değildirler Polina Karpovna!" dedi.

Kritskaya'nın ölmüş kocasını ima ederek ekledi:

"Belediyede çalışan küçük memurlar da..."

Tit Nikoniç temize çıkarmaya çalıyordu Rayski'yi:

"Yemekten önce şöyle biraz dolaşmak istemiştir Boris Pavloviç'in canı, farkına varmadan uzaklaşmıştır evden, sonra da yemeğe yetişemeyeceğini anlayınca..."

Tatyana Markovna tatlı bir sitemle bağırdı ona:

"Bırakın şimdi siz de! Dolaşmak istemişmiş! İki hafta gözlerim yollarda bekledim, her gün yemek hazırlattım! Bugün de dünyanın

15 Kadın neyi isterse... (Bir Fransız atasözünün yarısı: "Kadın neyi isterse. Tanrı da onu ister") – ç.n.

yemeğini yaptırdım, gelmesiyle kayıplara karışması bir oldu! Görülmüş şey midir bu? Duyan ne der: Bir yabancının evinde erişteyle sütlaç yemiş! Büyükannesinin ona yedirecek bir şeyi yokmuş gibi!.."

Tit Nikonıç başını hafifçe yana çevirip gizliden gülümsedi. Sustu. Rayski, "Büyükanneciğim!" dedi. "Bir anlaşma yapalım sizinle, birbirimize tam özgürlük verelim, titiz olmayalım! Siz ne isterseniz onu yapın, ben de neyi nasıl istersem öyle yapayım... Bugün öğle yemeği için hazırladığınız şeyleri akşam yemeğinde yiyeceğim, şarap içeceğim, bütün gece de –hiç değilse bu gece– buradayım. Ama yarın nereye gideceğimi, öğle yemeğini nerede yiyeceğimi, geceyi nerede geçireceğimi bilmiyorum."

Kritskaya çocuksu bir coşkunlukla, "Bravo, bravo!" dedi.

Büyükanne şaşırmış, "Nedir bu böyle?" dedi. "Çingene misin sen, nesin?"

Polina Karpovna gene Rayski'nin gözlerinin içine baktı, pabucunun burnunu oynatarak, "Mösyö Rayski bir ozandır," dedi, "ozanlar rüzgâr gibi özgürdürler!"

Ne yapıp yapıp Rayski'nin dikkatini çekmeye çalışıyordu. Ama o çalıştıkça Rayski daha bir soğuk davranıyordu ona. Onun varlığından sıkılmaya başlamıştı. Yalnızca Marfenka ona bakarak gizliden gülüyordu. Büyükanne ilgilenmiyordu onunla.

"İki evi, toprağı, köylüleri, bunca gümüşü, kristal eşyası var, bir günahkâr gibi, Mark denen o evsiz barksız gibi dolaşıp duracak ortalarda..."

"Gene mi Mark? Görmeliyim onu, tanışmalıyım onunla!"

Büyükanne emir verir bir tavırla, "Hayır, üzme büyükanneni," dedi, "Yapma bunu! Onu gördüğün yerde kaç!"

"Niçin?"

"Yoldan çıkarır seni!"

"Hiç de! Meraklıyım ben böyle şeylere: İlginç bir insan olmalı. Öyle mi Tit Nikonıç?"

Vatutin gülümsedi.

"Herkes için bir bilmecedir o. Doğru yoldan daha çocukken çıkmış olsa gerek... Ama üstün yetenekleri, geniş bir bilgisi var: Yararlı bir insan olabilirdi..."

Kritskaya yana bakarak mırıldandı:

"Kaba, görgüsüz adam."

Tatyana Markovna, "Evet, yetenekleri vardır," dedi. "Üç yüz rublenizi alıp götürdü bu yetenekleri! Verdi mi size parayı?"

Tit Nikonıç, "Şey... sormadım!" dedi. "Ama bana karşı... çok saygılıdır."

Tatyana Markovna, "Görünce dövmüyor sizi, ateş de etmedi size, değil mi?" dedi. "Az kaldı vuruyordu Nil Andreyeviç'i."

Kritskaya karıştı söze:

"Köpekleri eteğimi parçaladı."

Büyükanne sordu gene Vatutin'e:

"'Babasının eviymiş gibi' yemeğe geliyor mu size hâlâ?"

Vatutin, "Hayır," dedi, "onu kabul etmemi uygun bulmuyorsunuz, ben de kabul etmiyorum." (Rayski'ye döndü.) "Bir gece av dönüşü bana uğradı, yemek istedi: Yirmi dört saat ağzına bir şey koymamış. Karnını doyurdum, güzel zaman geçirdi..."

Büyükanne, "Güzel mi?" dedi. "Böyle bir şeyi duymak bile midesini bulandırıyor insanın! Benim evime gelecek de yemek vereceğim ona ha! Hayır Boris Pavloviç: Davranışlarına bir çekidüzen ver, bizim yanımızda ol, yemeğini evde ye, dolaş, şüpheli kimselerle ilişki kurma, çiftliği nasıl yönettiğime bak, aksayan bir şey varsa cezamı ver..."

"Bütün bunlar canımı sıkıyor benim büyükanne. Kim nasıl isterse öyle yaşasın..."

"Nerede rastgelirse yemeğini orada yemek! Erişteyle, sütlaçla karnını doyurmak, öyle mi? Pekâlâ, alıp başını Novoselovo'ya, köyüme ya da Volga'nın karşısına Anna İvanovna Tuşinaya'ya konuk gideceğim. Hep çağırır durur beni. Anahtarları da götüreceğim, söyleyeceğim yemek yapmasınlar, canın yemek isteyince bakalım ne diyeceksin."

"Hiçbir şey demem."

"Bu seni şaşırtmaz mı, üzmez mi?"

"Hiç."

"Nerede yersin yemeğini?"

"Meyhanede."

Büyükanne dehşet içinde, "Meyhanede mi?" diye yükseltti sesini.

Tit Nikonıç da şöyle bir kıpırdanmıştı yerinde.

"Meyhaneye bırakan kim sizi?" dedi. "Evim, mutfağım, adamlarım, kendim de hizmetinizdeyiz. Onurdur bizim için..."

Büyükanne sert, "Sahi meyhanelere falan gidiyor musun?" diye sordu.

"Her zaman meyhanede yerim öğle yemeklerimi."

"Bilardo oynamıyorsun, sigara içmiyorsun tabii?"

"Çok severim bilardoyu, puro da içerim. Puro getireyim valizden. Nefis purolar ikram edeceğim size Tit Nikonıç."

"Teşekkür ederim, sigara içmiyorum ben. Nikotin ciğerlerle mideye çok zararlıdır. Ciğerlerde birikinti yapar, sindirim sisteminin çalışmasını hızlandırır. Üstelik... bayanlar da hoşlanmıyorlar."

Büyükanne, "Tuhaf, acayip bir adamsın!" dedi.

"Hayır büyükanneciğim, sizsiniz tuhaf olan."

"Ne bakımdan tuhafım ben?"

"Öyle ya, evde yemek ye, bir yere gitme, uykun olmasa da yat uyu... Niçin sıkayım kendimi bu kadar?"

"Büyükanneni hoşnut etmek için."

"Ah ne despotsunuz, ne bencilsiniz büyükanne! Sizi hoşnut etmem, kendimi hoşnut etmemem demektir. Kendimi hoşnut edince de sizi hoşnut edemem. Bu çetin durumdan bir çıkış yolu yok mu? Siz torununuzu hoşnut etmeye niçin çalışmıyorsunuz?"

"Duydunuz mu: Büyükanne torununu hoşnut edecekmiş! Küçükken kucağımda taşırdım seni!"

"Siz çok yaşlanınca da ben sırtımda taşıyacağım sizi!"

"Hoşnut edemedim mi seni? Bir haftadır kim bekliyor yolunu dört gözle? Kimin gözüne uyku girmiyor? Sevdiğin yemekleri hazırlattım her gün. Sağa sola koştum durdum. Odaları boyattım, düzelttirdim. Yeni çerçeveler koydurttum. İpek perdeler aldım..."

"Bütün bunları kendinizi hoşnut etmek için yaptınız, beni değil!"

Tatyana Markovna şaşırmış, "Kendimi mi?" dedi.

"Evet, hoşunuza gidiyor bu çabalar, eğlendiriyorlar sizi. İtiraf edin, onlar olmasa yapacak bir şeyiniz olmazdı. Hazırlattığınız öğle yemeğiyle övünmek istiyorsunuz biraz. İyi yürekli, konuksever bir ev sahibesisiniz. Evinize Mark bile gelse, onu da her çeşit yemekle ağırlarsınız..."

Marfenka karıştı söze:

"Doğru, çok doğru ağabeyciğim: Gerçekten ağırlar. Son derece iyi yürekli bir insandır büyükannem. İnadından böyle söylüyor..."

Tatyana Markovna gene susturdu Marfenka'yı:

"Kapa çeneni, sana bir şey soran olmadı! İkide bir kesiyor büyükannesinin sözünü! Senin yanında değişti birden, yoksa uslu bir kızdı. Görüyorsun şimdi! Ne domuzluklar geliyor aklına! Mark denen o herifi ağırlarmışım!"

"Evet evet, demek oluyor ki hoşlandığınız için yaptınız bunları. Oysa ben hoşlandığım bir şeyi yapmaya kalkışınca tüm planlarınızı altüst etti bu, despot gururunuza dokundu. Öyle değil mi büyükanne? Hadi öpün beni, birbirimize özgürlüğümüzü verelim."

Tatyana Markovna Rayski'yi itip Vatutin'e döndü.

"Ne tuhaf bir insan. Ne söylediğini duyuyor musunuz, Tit Nikonıç?"

Hep Rayski ile göz göze gelmeye çalışan, ama bunu bir türlü başaramayan Kritskaya, "Onu dinlemek haz veriyor bana," dedi. "Çok çok zeki bir insan, her sözcüğünü sindiriyorum içime!"

Tit Nikonıç bakışını yere indirdi, sonra dostça gülümsedi Rayski'ye.

Büyükanne, Kritskaya'nın sözüne öfkeli karşılık verdi:

"Bana ise dehşet veriyor!"

Vatutin kaçamak bir tavırla, "Boriç Pavloviç'in yeni, iyi çok kitap okuduğu anlaşılıyor..." dedi. "Konuşması çok güzel! Aman anacığım, semaveri buraya getiriyorlar, kömür çarpmasından... korkarım ben..."

Tatyana Markovna, "Çayımızı taraçada ya da bahçede içelim," dedi.

Vatutin, "Rutubetli değil midir dışarısı?" diye sordu.

O akşam büyükanne ile Rayski arasındaki yumuşamaya barış denemese de, ateşkes denebilirdi.

Torununun onu sevdiğinden, saydığından kuşkusu kalmamıştı büyükannenin. Kuşkularının dağılmasına az şey yetmişti!

Rayski valizini açmış, getirdiği armağanları çıkarmıştı: Büyükannesine –yaşlı kadının çayı çok sevdiğini bildiği için– en iyi çaydan birkaç paket, sonra piyasaya yeni çıkmış bir kahve değirmeni,

koyu kahverengi ipek bir entari getirmişti. Kız kardeşlerine, üzerlerinde adlarının baş harfleri yazılı birer bilezik. Tit Nikonıç'a, büyükannenin yazdığı kazakla pantolonu, bir de Tit Nikonıç'ın kendisinin, kulağına tıkamak için istediği süngerden getirmişti.

Büyükanne çok duygulanmıştı. Dokunsalar ağlayacaktı. Rayski'nin yanına oturup, omzunu okşayarak, "Anımsadın demek bu kocakarıyı!" dedi.

"Başka kimi anımsayabilirim büyükanneciğim, sizden başka kimim var?"

"Nasıl olur, yolladığım hesapları yırtıp atıyormuşsun. Mektuplarıma yanıt vermiyordun. Çiftliğinle ilgilendiğin yoktu. Oysa bazı sabahlar erken bir başıma kahve içmeyi sevdiğimi anımsayıp kahve değirmeni; çayı sevdiğimi unutmayıp çay, ayrıca entari getirmişsin! Yaramaz, para değeri bilmez çocuk! Ah Borisciğim, Borisciğim, tuhaf değil de nesin?"

Marfenka sevincinden kulaklarına dek kızarmıştı. Armağanları inceledikleri, onlar üzerine konuştukları sürece gitmemişti yanaklarındaki kızarıklık.

Çocuklarda çoğu zaman görüldüğü gibi, büyük sevincinden Rayski'ye teşekkür etmeyi bile unutmuştu.

Tatyana Markovna, "Teşekkür etmiyor musun ağabeyine, çok güzel vallahi!" dedi. "Ne sevindi!"

Marfenka mahcup oldu, hafifçe reverans yaptı. Rayski gülümsedi. Marfenka, "Ne akılsızım," dedi, "reverans yapıyorum!"

Yaklaşıp kucakladı Rayski'yi.

Tit Nikonıç ne söyleyeceğini bilemedi, topuklarını birbirine vururken de, Rayski'ye teşekkür ederken de şaşırdı.

Onun için hazırlanan odayı, büyükannesinin onun yatağını kendi eliyle düzelttiğini, sabah güneşi onu rahatsız etmesin diye perdeleri indirişini; onu saat kaçta uyandırmalarını, kahvaltıya çay mı, kahve mi, tereyağı mı, yumurta mı, kaymak mı, reçel mi istediğini büyük bir ilgiyle soruşunu görünce Rayski'nin de, büyükannesinin bunları, kendisine haz verdikleri için yapmadığından kuşkusu kalmamıştı. Yaşlı kadın özellikle, yatağın yumuşak olup olmadığını yoklarken, yastığı biraz daha yükseltirken, masanın üzerine sürahiyle su koymalarını söylerken, sonra da kapıdan başını

sessizce uzatıp, onun uyuyup uyumadığına, rahat yatıp yatmadığına, bir eksiğinin olup olmadığına bakarken çok uzaktı kendi kendini hoşnut etmek çabasından.

Tit Nikonıç ile Kritskaya kalkmışlardı. Kritskaya eve yalnız gitmekten çekindiğini, onu birisinin götüreceğini umduğu için uşağına onu almaya gelmemesini söylediğini anlatıyordu. İkide bir de dönüp Rayski'ye bakıyordu. Tit Nikonıç hemen atılıp, onu kendisinin götürebileceğini söyledi. Büyükannenin hiç hoşuna gitmemişti bu.

"Yegorka götürürdü!" diye mırıldandı. "Pis karı, evinde otursaydın!.. Çağıran mı oldu seni?"

Çıkarlarken Polina Karpovna söz arasında Rayski'ye, "Teşekkür ederim, çok teşekkür ederim..." dedi.

Rayski şaşırmış, "Ne için?" diye sordu.

"Benimle olmasa bile... hoş, zekice konuşmanız için. Çok şey öğrendim sizden..."

Rayski, "Daha çok günlük konulardan söz ettik," dedi, "sütlaçtan, kazdan. Sonra büyükannemle tartıştık..."

Polina Karpovna gülümsedi.

"Böyle söylemeyin," dedi, "biliyorum... iki, yalnızca iki bakış yakaladım... banaydı o bakışlarınız değil mi? İtiraf edin! Oh, neler bekliyorum, neler umuyorum..."

Sonra gitti Polina Karpovna. Rayski, Marfenka'ya döndü. Bakışıyla, bunun nasıl bir kadın olduğunu sordu.

"Hangi iki bakıştan söz ediyor?" dedi.

Marfenka güldü.

"Hep öyledir o!" dedi.

Büyükanne, "Ne fısıldıyordu sana öyle?" diye sordu. "Kulak asma ona! Erkeklerin ilgisini çekebileceğini sanıyor hâlâ."

Rayski birbiri üzerine yığılmış yumuşak yastıkları atıp kanepeden sert bir yastık almış, soyunmasına yardım etmesi için büyükannesinin yolladığı Yegor'u kovmuştu. Ama büyükannenin dediği olmuştu gene: Yastıkları yerine koydurtmuş, Yegor'u Rayski'nin yatak odasına geri yollamıştı.

Rayski, Yegor'un çizmelerini çıkarmasına, ceketinin düğmelerini çözmesine –çoraplarını bile çıkarmak istemişti– sabırla katlanırken, kendi kendine mırıldanıyordu:

"Ne inatçı, zorba bir kadın!"

Sonra yumuşak yastıklara gömdü başını.

Yarım saat sonra büyükanne uzandı kapıdan.

"Ne istiyorsunuz?" diye sordu Rayski.

"Işığının yanıp yanmadığına baktım. Söndürmeyecek misin onu?"

Rayski güldü.

"Canım puro içmek istiyor, ama odanızda masanın üzerinde unutmuşum kutuyu..."

Tatyana Markovna gidip getirdi puroyu.

"Al," dedi, "ama çabuk iç, yoksa yatamam, korkarım."

"Öyleyse içmem ben de."

Emretti büyükanne:

"İç diyorum sana!"

Ama lambayı söndürdü Rayski.

Yatağına girerken düşünüyordu büyükanne: "Ne dik kafalı şey, büyükannesini bile dinlemiyor! Tuhaf bir adam!"

Uzun zamandır böyle mutlu bir günü olmamıştı Rayski'nin. Bu evden ayrılalı beri bir gece böyle rahat, dinlendirici bir uykuya dalmamış gibi geliyordu ona.

X

Rayski'nin böyle birkaç gündüzü, gecesi daha olmuştu. Bu çatının altında, sebze bahçesinde, çiçek bahçesinde, eski bakımsız meyve bahçesinde, koruda, yaşam ve huzur dolu küçük, yeni ev ile rengi solmuş, sıvaları yer yer dökülmüş eski ev arasında; tarlalarda, Volga kıyılarında, büyükanneyle iki genç kız arasında, Leontiy ile Tit Nikonıç arasında böyle güzel çok günler bekliyordu onu daha.

Onu kuşatan havayı elinde olmadan sindiriyordu içine. Çevresindeki doğanın, insanların, onların sözlerinin –her şeyiyle bu yaşamın– onun üzerinde yarattığı izlenimlerden kendini kurtaramıyordu.

Bu yaşamla sürekli bir çatışma içinde bulunuyor, ama bu çatışmadan henüz etkilenmiyordu. Hoşgörüyle gülümsüyor, akşamları yatağa girerken kendini büyükannesinin buyruğuna bırakıp başını

yumuşak yastıklara gömdüğü gibi, bu yaşamın sevimliliğine, sadeliğine de bırakıyordu kendini.

Arada esnediği oluyorduysa, şimdilik can sıkıntısından değil, sindirim sisteminin çalışmasından ya da sağlıklı bir yorgunluktandı bu.

Rahat bir yaşamı vardı: Burada hiç kimsede olduğundan başka, olduğundan daha iyi, daha yüksek, daha zeki, daha dürüst görünmek çabası yoktu. Oysa gerçekte, göründüğünden daha bir yüksek, dürüst, hatta zekiceydi bu yaşam. Ötede, gelişmiş kavramları olan bir grup insan daha sade olmak için çabalıyor, başaramıyordu bunu. Buradaysa kendiliğinden sadeydi herkes, sadeliğe ulaşmak için hiç kimsenin çırpındığı yoktu.

Eskiden olduğu gibi telaşlıydı gene büyükanne. Emretmeyi, yönetmeyi, bir şeyler yapmayı seviyordu. Durmamaktı onun için önemli olan. Bütün bir ömür çalışmıştı, yapılacak bir işi olmazsa kendi yaratırdı.

Duvarların ötesindeki; bahçelerin, "çiftliğin", nihayet, kentin ötesindeki yaşamı tanımaya eskiden olduğu gibi, şimdi de en küçük bir isteği yoktu. Tüm dünyası bunlardan oluşuyordu.

Hep geçmişten söz ediyor, atasözleri söylüyor, yaşlılık bilgeliğinin hazırladığı öğütler veriyor, onlar üzerine Rayski ile tartışıyordu. Yaşamı tümüyle, kesin birtakım ilkelerle yönetiliyordu.

Ama Rayski büyükannesini daha bir dikkatli incelediğinde, bir şeyi hazır ilkelerinin kalıbına herhangi bir nedenle sokamadığı zamanlar yaşlı kadında ansızın kendine özgü bir gücün ortaya çıktığını, onun değişik bir biçimde davrandığını görüyordu.

Köhne, artık bir işe yaramayan bilgeliğinin arasından kişisel düşünceler, görüşler, anlayış, pratik, sağlıklı bir anlam fışkırıyordu kimileyin. Ne var ki, kendi gücünü kullandığı zamanlar biraz korkuyor gibi oluyordu büyükanne. Telaşlı, bu gücünü geçmişteki bir örnekle desteklemek yollarını araştırıyordu.

Yaşamının bu sadeliği; kişioğlunun sığındığı, içinde altmış yetmiş yıldır yinelenmelerle –onları fark etmeden– yaşadığı, hep yarın, öbür gün, gelecek yıl yeni, o zamana dek hiç olmamış, ilginç, ona neşe verecek bir şeyin olacağını beklediği bu dar çerçeve hoşuna gidiyordu Rayski'nin.

Büyükannenin de, Marfenka'nın da, Leontiy'in de bir yerlere gitmek istemediklerini, –orada nelerin olduğunu görmek için– yaşamın derinliklerine bakmadıklarını, bu ırmağın akıntısına kendilerini bırakıp, –yaşamın nasıl bir okyanus olduğunu, bu suların nereye akıp gittiğini biraz düşünmek için– ırmağın ağzına dek akıntıyla gitmediklerini gördükçe "Nasıl yaşıyorlar bunlar?" diye soruyordu kendi kendine. "Hayır!" diyordu büyükanne. "Bakalım Tanrı ne gösterir!"

Tanıdığı kimseler üzerine düşüncelerinden, onları çok iyi anladığı anlaşılıyordu. Dün olanlar, yarın olacaklar üzerine düşüncelerinde hiç yanılmıyordu. Ufku bir yanda tarlalarla, bir yanda Volga ve yamaçlarıyla, bir yanda kentle, bir yanda, onu hiç ilgilendirmeyen dünyaya giden şoseyle sınırlıydı.

Kıştan sonra, ilkbaharın çabuk gelmesini, Volga'nın falanca gün kabarmaya başlamasını, yazın ılık, bereketli geçmesini, tahılın değerini bulmasını, şekerin ucuzlamasını, –hatta, mümkün olursa– tüccarların ona şekeri içki gibi, kahve, çay gibi yok pahasına vermelerini istiyordu.

Valinin onu ara sıra ziyaret etmesinden, Petersburg'dan gelmiş önemli ya da ilgi çekici bir kişinin ona ille de uğramasından hoşlanırdı. Kilisede ayinden sonra hatır sormak için onun vali yardımcısının karısına değil, vali yardımcısının karısının ona yaklaşmasını, arabayla kente indiğinde karşılaştığı arabalı ya da yaya herkesin öne eğilerek ona selam vermesini, o dükkâna girdiğinde dükkân sahiplerinin telaşa kapılmalarını, öteki müşterileri bırakıp onunla ilgilenmelerini, onun için hiç kimsenin kötü söylememesini, evdekilerin onun sözünü –arabacıların gece, özellikle samanlıkta sigara içmeyecek, Taraska'nın körkütük sarhoş olana dek kafa çekmeyecek, bunu onun haberi olmadan yapabilecek oldukları zaman bile yapmayacak kadar– dinlemelerini severdi.

Halini hatırını sormaya her gün birisinin gelmesini, yaş günlerinde –başpiskopostan, validen belediyedeki en küçük memura dek– herkesin bulunmasını, onun verdiği parlak şölenin sözünü kentte üç gün etmelerini isterdi. Varsın yürekten kutlamasınlardı onu vali, yazıcılar... Ama hiç hoşlanmadığı Şarl ya da Polina Karpovna bile böyle bir gününe gelmeyecek olsalar, gerçekten gücenirdi.

Böyle günlerine kötü Mark'ın bile gelmesini için için istiyordu yüzde yüz...

Rayski'nin gelişine dek Tatyana Markovna'nın yaşamı bu sade, sağlam temeller üzerindeydi. Burada iyi olmayan bir şeyin bulunabileceğini bütün bir ömür –Rayski'nin dediği gibi– "çelişkilerle cenkleştiğini" aklının ucundan bile geçirmiyordu.

Ortaya kimileyin bir çelişki, bir anlaşmazlık çıktığı oluyordu. Ama bunun suçunu hiçbir zaman kendinde bulmaz, karşısındaki insanda, böyle biri olmazsa, kaderde bulurdu. Rayski gelip de bu "başka birini" kendinde toplayınca şaşırmıştı. Tatyana Markovna, bunu torununun dik kafalılığına, tuhaflıklarına vermişti.

Önceleri geçmişin parlak öyküleriyle, öğütlerle, atasözleriyle heyecanlı heyecanlı savunmuştu kendini. Ama bu ölü güç, çözümlemenin canlı gücüyle daha ilk karşılaşınca yerle bir olunca bu kez kendi doğal mantığına sarılmıştı.

Rayski de biliyordu bunu. Büyükannesinin, kendini iki ateş arasında bulacağını biliyordu: Eski ile yeninin, geçmişin parlak öyküleriyle sağduyunun arasında... O zaman ya Rayski'nin görüşlerini benimseyecekti ya geçmişten soğuyacaktı.

Ama büyükanne kabul etmiyordu Rayski'nin utkusunu. Teslim olmayı sevmiyor; bu kez mantığın değil, akrabalığın, yaşlılığın gücüne sırtını verip sert bir tavırla bitiriyordu tartışmayı.

Mantık alanında gerilemeyen Rayski büyükannesinin sevimliliği karşısında bayrağı indiriyor; gülümseyerek diz çöküyordu yaşlı kadının önünde, elini öpüyordu.

Büyükannesinin ruhunda bütün bunların bir arada nasıl durabildiklerine; yaşlı kadının –eski kavramlarla yeni kavramların sürekli çatışmasını fark etmeden– yaşamı nasıl yadırgamadığına, bütün bunları hep birlikte nasıl sindirebildiğine şaşıyordu. Onun nasıl böylesine heyecanlı, dinç olduğuna; can sıkıntısı nedir nasıl bilmediğine, hiçbir şeyden soğumadan yaşamı nasıl sevebildiğine, nasıl inandığına; her günü –yarına meyve verecek– yeni, dipdiri bir çiçek olarak nasıl bellediğine akıl erdiremiyordu.

Büyükanne, Marfenka, Leontiy bile –oysa kafası çalışan, bilgili, okuyan bir insandı Leontiy– yaşamda birer dayanma noktası bulmuşlardı kendilerine. Onun üzerinde duruyorlardı, mutluydular.

Büyükanne –kiloyla satın almış gibi– bir yaşam felsefesi edinmişti kendine, onunla yetiniyordu. Başından geçmemiş, kendi görmediği bir şeyi bilmek istemiyor, yaşamda başka şeylerin olup olmadığıyla ilgilenmiyordu bile.

Rayski'nin, ona bazen delice görünen "akıllıca" sözlerinin, "Çingene" davranışlarının, iddialarının karşısında yaşlı kadının şaşkına dönmesinin nedeni buydu işte.

"Tuhaf, dik kafalı bir insansın sen!" diyordu.

Rayski'nin onun sözünü dinlememesini, söylediğini yapmamasını aklı almıyordu. Başka nasıl olurdu? Tit Nikonıç büyük bir sevgi, saygı besliyordu ona. Nil Andreyeviç her yerde överdi onu, kentte herkes sayardı, yalnızca kötü Mark onu gördüğünde gösterirdi dişlerini ki, o da yoldan çıkmış, umut kesilmiş bir insandı.

Oysa şimdi torunu, çocukken terbiyesini verdiği öz torunu "çıkmıştı elden". Kendini temize çıkarmaya çalışıyor, savunuyordu. Hatta tartışıyordu onunla. Gereken biçimde yaşamamakla, davranmamakla suçluyordu onu!

Oysa yaşamı her yönüyle bildiği inancındaydı yaşlı kadın. Tüccarlar da, uşaklar da aldatamıyorlardı onu, kentte herkesin içini dışını biliyordu. Kendi yaşamında da, onun eline bırakılmış kız torunlarının, köylülerin yönetiminde de ahbaplarının arasında da en küçük bir yanlışlık yapmıyordu. Neyi nasıl yapacağını, ne zaman ne söyleyeceğini, kendisinin olan şeylere de, başkalarının olan şeylere de nasıl davranacağını biliyordu! Sözün kısası, bilinçliydi her şeyiyle.

Ama Rayski dinlemiyordu onu, suçluyordu!

Gözlemlerinden, başından geçen olaylardan bilgece bir sonuca varmıştı: Yaşamda, herkes için çizilmiş bir yol vardı; kişi bu yolu izleyerek belirli bir bilgi düzeyine varır, kendine yararlar sağlardı; herkese (bir dereceye kadar) önemli ya da zengin bir insan olmak olanağı verilmişti; eline geçen fırsatı kaçıran, kaderin ona bağışladığı olanakları umursamayan bir insan ancak kendine kızabilirdi!

"Herkese bir yetenek verir kader," diyordu. "Sözgelimi, kimine çok akıl ya da 'zekâ' ile ustalık (ustalık sözcüğünü beceri, yetenek sözcükleri yerine kullanıyordu) vermiştir, ama zenginlik vermemiştir."

Hemen bir örnek veriyordu: Ya mimarın, ya hekimin, ya köylü Stepka'nın adını söylüyordu.

"Aptal aptaldır," diye sürdürüyordu konuşmasını. "Biri haç çıkarmasını bile beceremez, sağ ne yan sol ne yan, onu bile zor bilir, doğru dürüst bir işe yaramaz; ama tabak çanak, çocuk oyuncakları yapmakta üzerine yoktur! Yaptıklarını da pahalı pahalı satar panayırlarda! Bir başkası güzeldir, resim gibidir, ama süzme salaktır! Kafası çalışan bir kız varmıyor ona, oysa yakışıklılığına diyecek yok! Uyumayıp fırsatı kaçırmazsa bir gün ona da güler kader."

Sözlerini bir atasözüyle pekiştiriyordu:

"'Aptalı yere çala çala doyurur Tanrı.' Akılsızlar da zengin olabilir! Bazı insanlar da vardır, en küçük bir "zekâ" vermemiştir onlara Tanrı. Zenginlik de vermemiştir. Ama çalışkanlık vermiştir: Bununla kazanırlar onlar da! Evet, yan gelip yatan ya da fırsatını kaçıran, Tanrı'nın ona verdiği yeteneği yele veren insan kendi suçludur! Dünyada mahvolmuş insanların böylesine çok olmasının nedeni kimlerdir biliyor musun? Boş gezenler, pejmürde sarhoşlar. Bir ayağında terlik, ötekinde lastik çizme vardır bazılarının, burunları kıpkırmızı, dudakları çatlak çatlaktır, pis pis kokarlar!"

Büyükannesini dinlerken kahkahayı koyvermişti bir gün Rayski. Özellikle, onun sarhoş anlatışına gülmüştü. Büyükannesinin en nefret ettiği şey içkiydi, içen bir kimse umut kesilmiş bir insandı onun gözünde. Öyle ki, Rayski'de içkiye karşı en küçük bir eğilim görmemesine karşın, onun arada bir kadehle değil de bardakla içtiğini görünce telaşa kapılıyordu. Yüzünü buruşturup başını sallıyordu.

"Doğru mu bu yaptığın?" diyordu. "Çok değil mi sana?"

Sarhoşlara, sarhoşluğa karşı fizyolojik bir tiksinti vardı onda.

"Gül, gül!" diyordu. "Ama bir gerçektir bu!"

Rayski, büyükannesinin dünya görüşündeki tersliği gözden kaçırmamaya çalışarak itiraz ediyordu:

"Ama başkalarının suçları da felakete sürükleyebilir kişiyi. İnsanlar arasında düşmanlıklar, tutkular vardır. Çelme takılıp düşürülen, oyuna getirilen, varı yoğu çalınan, öldürülen bir insanın ne suçu olabilir?.. Çok var böyleleri!"

Rayski'nin sözüne kulak asmadan, "Suçludur, suçludur!" di-

yordu büyükanne. "Bir insan mutsuzsa, felakete gidiyorsa; yoldan çıkmış, yoksulluğun içine düşmüş, uçurumun kenarına gelmişse; gururu bir paralık edilmiş, küçük düşürülmüşse, belini doğrultamıyorsa, suç kendisindedir. Bir günah işlemiştir ya da işlemektedir. Bir kabahati olmasa bile, büyük bir yanlışlığı olmuştur! Düşmanlık, tutkular diyorsun!.. Hepimizi aynı düşman gözetmektedir!.. İnsanı cezalandırır bazen Tanrı. Uslanır, yeniden doğru yola dönerse o zaman bağışlar. Ama ikide bir ayağı takılıp düşen, çamurun içine kapaklanıp orada yatıp duran insan bağışlanmamış demektir. Bağışlanmamasının nedeni de kendine hâkim olmamasıdır. İçkiyi, kâğıt oyununu bırakmaması ya da hırsızlık etmesi, çaldığı bir şeyi götürüp sahibine geri vermemesidir. Ya da burnu büyüktür, başkalarının gururuyla oynar, kötüdür, pistir, dalaverecidir, haindir... Günahtan bol ne var dünyada! Ama bir günahkâr, isterse doğru yola girer gene. Ama zayıfsa, bunu yapacak gücü yoksa, inancı yok demektir. İnancın olmadığı yerde güç de yoktur."

Rayski'nin itiraz etmeye hazırlandığını fark edince, "Evet, evet, böyledir bu," diye ekledi büyükanne, "bir şey söyleme. Gül, ama dinle! Başkaları onu mahvetmek istiyor diye felakete sürüklenir mi bir insan hiç? Uyuma, gözünü dört aç. Düşersen hemen kalk, oyuna gelmemek için dikkatli ol. O da olmadı, Tanrı'ya dua et, kurtarsın seni!.. Bak, Aleksey Petroviç'i üç vali almamıştı kentine, malı mülkü vesayet altındaydı. O duruma gelmişti ki, kimse borç metelik vermiyordu ona. Ama sıktı dişini, sabretti, pişman oldu yaptıklarına, şimdi de sevilip sayılıyor..."

"Tamam büyükanneciğim: Anımsıyor musunuz, kent polis müdürü mü, bucak polis komiseri mi, huysuz bir adam vardı; yaptırdığınız çatıyı yıktırmıştı. Haksız yere ceza yazmıştı size. Çitinizi parçalatmıştı. Daha bir sürü şey yapmıştı!"

"Evet, doğru, kötü, işe yaramaz bir insandı, düşmanımdı, sevmezdim onu! Peki sonuç ne oldu? Yeni gelen vali çevirdiği dolapları öğrendi, kovdu onu! Köyüne sıvıştı, içkiye verdi kendini. Hizmetçi kızlardan biri avucunun içine aldı, parmağında istediği gibi oynattı onu. Ölünce ağlayan olmadı arkasından!"

"Görüyorsunuz işte! Siz ne yaptınız: Suçlu muydunuz?"

"Evet!" dedi büyükanne. "Boş yere cezalandırılmadım. Bir nedensiz, kimseyi cezalandırmaz Tanrı..."

"Sahi mi? Neydi sizin suçunuz?"

"Ne mi? Büyükannenin kabahatlerini öğrenecek yaşta değilsin daha. Ama gene de anlatacağım sana: Vergiler çok ağırdı o zamanlar. Konuklar için içki hazırlatmayı düşünmüştüm. Evde votka yapıyorduk. Ama çok değil, yalnızca konuklarla uşaklara yetecek kadar. Oysa yasaktı bu, bir suçtu... Rüşvet falan da koklatmıyordum ona. Kızmıştı bana tabii. Görüyorsun ya! Biri mutsuzsa, bu mutsuzluğu hak etmiştir. Elini çabuk tutup af dilemelisin, yoksa mahvolursun, giderek batağa saplanırsın... sonra da..."

Rayski gülümseyerek tamamladı büyükannesinin sözünü:

"Sonra da 'kırmızı burun, çatlak çatlak dudaklar, bir ayakta terlik, ötekinde lastik çizme!' Ah büyükanneciğim, istemediğim bir şeyi yapmaya ne zorlayacak beni? Bir şeyi yapmaya kesinkes karar verince irade gücüme başvururum..."

Tatyana Markovna heyecanlı kesti torununun sözünü:

"Hiçbir zaman 'kesinkes' deme. Tanrı korusun!"

"Niçin?" dedi Rayski. "Al sana bir yenilik daha! Marfenka, kesin kes yapacağım senin portreni, bir roman yazacağım, kötü Mark ile kesinkes tanışacağım, bu yazın sonuna dek kesinkes sizin yanınızda kalacağım, kesinkes eğiteceğim üçünüzü: Büyükannemi, seni, bir de... Veroçka'yı."

Marfenka güldü, Tatyana Markovna gözlüklerinin üzerinden baktı Rayski'ye.

"Dahası yok, çıldırmışsın sen! Büyükannenden yaşamayı öğren. Kendine çok güveniyorsun. Bunun için boyunun ölçüsünü verir sana 'kesinkes..' kader! Böyle konuşma! Her zaman 'isterdim', 'inşallah', 'o günü görürsek, Tanrı sağlık verirse...' demelisin. Yoksa, kendine çok güvendiğin için cezalandırır seni kader! Senin dediğin olmaz hiçbir zaman..."

"Büyükanne, sizin kader kavramınız eski Yunanlılarınkiyle aynı: Sanki canlı bir şey bu kader dediğiniz şey, yanımızda duruyor, bizi dinliyor..."

Büyükanne çevresine bakındı.

"Evet, öyle," dedi, "yanımızda duruyor, bizi dinliyor! Kendi-

ne dikkat etme, her an düşebileceğini unut... düşersin. Arkana bakmadan, güvende olduğuna inan, kader aldatır seni, kollarını uzattığın şeyi çeker alır önünden! Hiç ummadığın yerde yersin silleyi..."

"Mutluluğu ne zaman tadar insan öyleyse? Her yerde sille yiyecekse..."

"Hayır, her yerde değil: Alçakgönüllülükle beklersen, kendine çok güvenmezsen, aklını başına toplarsan yemezsin... En önemlisi de, başın havalarda olmasın, burnun büyümesin, biraz ürkek ol, o zaman kazanırsın. Kader sakınmayı sever, 'Gebeyi Tanrı korur,' sözü buradan çıkmıştır. Bunun da aşırısı iyi değildir tabii: Ödlekçe geri geri çekileni de sevmez kader. Boş yakalamaya çalışır onu. Sudan korkan, ömrünce ırmaktan kaçan, kayığa binmeyen bir insanı kollar kader. Binince suyun dibini boylatır ona."

Rayski güldü.

Büyükanne sürdürüyordu konuşmasını:

"Ah ne cilvelidir kader! Para torbasından bir on kapiklik almak istersin, hep yirmi kapiklikler gelir eline. On kapiklik en sona kalır. Birisini beklersin, bir sürü gelen olur, seninle alay ediyormuş gibi durmadan açılıp kapanır kapı, her seferinde hop eder yüreğin, beklediğin gelmez bir türlü. Bir şeyin kaybolur, evin altını üstüne getirirsin, sonra burnunun dibinde bulursun aradığını. Böyle işte!"

Rayski, "Ne büyük bir kölelik!" dedi. "Bütün bir ömür böyle yaşamak, küçük şeylerle uğraşmak! Peki büyükanne, sizce bunları bile bile niçin, hangi amaçla yapıyor biri? Hayır, sizi yetiştirebileceğime olan umudumu yitiriyorum yavaş yavaş... Temelli gitmişsiniz siz!"

Tatyana Markovna Rayski'nin sorusunu yineledi:

"Hangi amaçla mı? İnsanın uyumaması, kendini yitirmemesi, ondan büyük birisinin olduğunu her zaman anımsaması için... Kıpırdaması, dönüp arkasına bakması, düşünmesi, çalışması için... Canlı olsun, her şeye keskin bakışla baksın, yan gelip yatmasın, Tanrı'nın ona verdiği görevi yerine getirsin diye sabretmeyi öğretir ona kader, kişiliğini güçlendirir..."

"Yani uyumasın diye kişioğlunun başında görünmeyen, mahalle bekçisi gibi bir şeyin dikildiği inancındasınız, öyle mi?"

Büyükanne, "Alay et sen, alay et," dedi. "Ama alay ederken gerçeği söyledin."

Rayski dalgın, karşılık verdi:

"Ne kadar esnek bir şey şu yaşam!"

"Ne dedin?"

Rayski hem Marfenka'ya söylüyormuş, hem kendi kendine konuşuyormuş gibi, "Bence," dedi, "neye inanırsan inan: Tanrı'ya da, matematiğe de, felsefeye de inansan, hepsine uyar yaşam. Sen nerede okudun Marfenka?"

"Madam Meyer'in pansiyonunda."

Büyükanne, "Her biri için bin iki yüzer ruble verdim," dedi. "Beş yıl okudular orada."

"Ptolomaios'un evren düzenini anımsıyor musun?"

Marfenka, öyle bir düzen anımsamadığı için biraz bozulmuştu, "Ptolomaios... bir kraldı galiba..." dedi.

"Evet, kral ve bilgin: Biliyorsun, eskiden evrenin merkezinde dünyamızın olduğuna, her şeyin de onun çevresinde döndüğüne inanılırdı. Sonra Galilei ile Kopernik her şeyin güneş çevresinde döndüğünü anladılar, şimdi ise güneşin de başka bir güneş çevresinde döndüğü biliniyor. Yüzyıllar boyu evrenin olayları bu kuramların her birine uydu. Yaşam da öyle: Önce kaderin, sonra aklın, raslantının kalıbına soktular onu. Her kalıba girdi. Büyükannemin de cin gibi bir şeyi var..."

Büyükanne kesti Rayski'nin sözünü:

"Cin değil, Tanrı ve kader."

"Şimdi de iki oldu... Evet büyükanneciğimin yaşamı en küçük ayrıntılarına varıncaya dek uymuştur bu kurama. Hem de nasıl! Acı çekiyorsun, didiniyorsun... Niçin?"

Kafasında büyükannesiyle kendi arasında bir paralel çiziyordu Rayski.

"Ben iyi insan, temiz insan olmak için didiniyorum," diye düşünüyordu. "Oysa büyükannem bir gün bile geçirmemiştir aklından bunu. Ama iyidir, temizdir. Ben kuşkucuyum, insanlara karşı soğuğum, yalnızca hayal gücümün yarattığı şeylere karşı sıcağım. Büyükannem ise yakınlarına karşı sıcak, her şeye inanıyor. Ben yalanın nerede olduğunu biliyorum, her şeyin bir ha-

yal olduğunu biliyorum, bu yüzden de hiçbir şeye bağlanamıyorum, hiçbir şey yetmiyor bana. Oysa büyükannem tüccarlardan başka hiçbir şeyde, hiç kimsede yalandan kuşku etmiyor. Sevgisi de, hoşgörüsü de, iyi yürekliliği de iyiliğe ve insanlara karşı sıcak bir güvende buluyorlar kendilerini. Ben ise... ilkelerimin soğuk bilinciyle hoşgörüyorum bazen. Büyükannemin ilkeleri baştan sona duygulardan, içtenlikten, sevgiden, onun kişiliğindeki her şeyden oluşmaktadır! Ben hiçbir şey yapmıyorum, o durmadan çalışıyor..."

XI

Düşüncelere dalmıştı Rayski. Bakışını büyükannesinden Marfenka'ya çevirdi. Sevgiyle bakmaya başladı ona.

"Ne o, büyükannemin kader dediği şeye inanmam mı gerekiyor yoksa?" diye geçirdi içinden. "Burada her şeye inanmak geliyor insanın içinden. Durulmalı mı, bu sevimli yaşamın boyunduruğuna mı girmeli, huzur dolu bir aşk serüveninin kahramanı mı olmalı? Bana da bir kısmet, bir başarı, bir mutluluk yollayacak kader. Sahi, evlensem mi?.."

Gerindi Rayski. Marfenka'ya bakıyordu. Onun alnının tatlı beyazlığını; yanaklarının ve ellerinin yumuşaklığını, sağlıklı rengini hazla seyrederken esnedi.

Marfenka'yı inceledikçe, tanıdıkça, ona çeşitli yönlerden yaklaştıkça onun taptaze, sağlıklı, şişmanlamaya yatkın, canlı, neşeli, sarışın bir genç kız olduğunu görüyordu yalnızca.

Hamarattı, dikiş dikmeyi seviyordu, resim yapıyordu. Dikişe oturunca, yüzünde büyük bir ciddiyet, uzun süre çalışabiliyordu. Piyanonun başına geçince, çalmaya başladığı parçayı bitirmeden kalkmıyordu. Bir kitabı yarıda hiç bırakmıyor, kitap hoşuna gitmişse haftalarca söz ediyordu ondan. Şarkı söylüyor, çiçeklerle, kuşlarla ilgileniyor, ev işlerini seviyordu.

Tatlıya düşkündü. Küçük dolabında her zaman üzüm, kuru erik, şeker bulunuyordu. Çay servisini o yapıyor, ev işlerinin tümüne genellikle o koşuyordu.

Açık havayı seviyordu. Ayrıca güneşte yanmasına hiç gereksinmesi yoktu. Kertenkele gibi seviyordu sıcağı çünkü.

İstekleri yaşamının çemberini aşmıyorlardı: Kutsal haftada yolların kuru olmasını istiyor, perhiz günlerini seviyor, kızağın buzda gacırdayarak gitmesi, burnunun sızlaması için çok soğuklara bayılıyordu. Buzda kaymayı, dansı, kalabalığı, bayramları, konukların gelmesini, konuk gitmeyi tutkuya varan bir duyguyla seviyordu. Güzel giyinmeye, süslenmeye, masaların ve etajerlerin üzerine ufak tefek süs eşyaları koymaya düşkündü.

Ancak, dansa olan tutkusuna karşın, yazın gelmesini, ürün zamanını sabırsızla bekliyor; vişnelerin çok vermesini, karpuzların iri iri olmasını, elmalarının herkesin bahçesindekilerden kırmızı olmasını istiyordu.

Evin içinde her zaman sesi duyuluyordu. Her yerde o vardı. Kâh gülüyor, kâh yüksek sesle konuşuyordu. Sesi çok tatlıydı, derinden geliyordu, çın çın ötüyordu. Üst katta şarkı söylediği duyuluyordu bahçeden, bir dakika sonra avlunun öte ucundan geliyordu sesi, kahkahaları çınlatıyordu bahçeyi.

Daha çocukken, bir köylünün ineğinin ya da atının, çayıra girdiği için ahıra kapatıldığını duyduğunda büyükannesinin önünde yere diz çöker, hayvanı sahibine geri vermesi için yalvarırdı. Bir köylünün kendine yeni ev yaptığını ya da eski evini onardığını görünce adamcağıza tahta yollaması için sıkıştırırdı büyükannesini.

Köylü bir kadının çocuğu ölünce, zavallı anne işi gücü bırakmış, bir köşede otururken Marfenka her gün giderdi ona. Gözlerini kadından ayırmadan iki saat otururdu karşısında. Sonra, ağlamaktan gözleri şişmiş, dönerdi eve.

Köylülerden biri hastalanınca kendi atlardı yaylıya, doğru İvan Bogdanoviç'e (sağlık memuruna) giderdi. Köye getirirdi onu.

Köylülere vermek için her gün bir şey isterdi büyükannesinden: Bir parça keten bezi, biraz basma, şeker, çay, sabun... Hizmetçi kızlara eski giysilerini dağıtır, temiz gezmelerini söylerdi. Gözleri görmeyen yaşlı bir köylüye yemesi için tatlı bir şeyler götürür ya da biraz şeker verirdi. Köylü kadınların, hatta çocukların adlarını bilir; çocuklara çorap alır, gömlek diker, yeni doğan çocukların hemen hepsinin vaftiz töreninde bulunurdu.

Bir evde düğün varsa Marfenka'nın eli açıklığının sınırı olmazdı. Güçlükle tutardı onu büyükannesi. Çamaşır, ayakkabı verirdi, düşünüp değişik bir entari dikerdi geline, harçlığının tümünü harcardı, sonra da uzun süre para sıkıntısı çekerdi.

Yalnızca, –büyükannesi gibi– sarhoşluğu sevmezdi. Bir gün onun yanında karısını dövmek isteyen bir sarhoşun kafasına indirmişti şemsiyesini.

Köye gittiğinde çocuklar sevinçten deliye dönerlerdi. Onu uzaktan görünce hep birlikte koşarlardı karşılamaya. Kurabiye, fındık fıstık dağıtırdı onlara. Bazen de eve getirirdi onları. Yıkar, yedirir, içirirdi.

Köyde tüm köpekler tanırlardı onu. Bazı inekleri, atları çok severdi.

Karamsarlığa düştüğü olmuyordu hiç. Her zaman çakmak çakmaktı bakışları, dikkatliydi.

Odada kimse olmadığı zamanlar canı sıkılıyordu, kalkıp birisinin yanına gidiyordu. Konuşma bir an kesilecek olsa bir huzursuzluk doluyordu içine, esneyerek kalkıp dışarı çıkıyor ya da kendi başlıyordu konuşmaya.

Hafta içinde sade bir yünlü ya da keten giysiyle, yakalıkla dolaşıyordu. Ama pazar günleri kesinlikle giyinip kuşanıyor –kışın yünlü ya da ipekli, yazın muslin giysiler giyerdi– her zamankinden daha bir ağırbaşlı oluyor, özellikle öğle ayinine dek rastgele yere oturmuyor; elini ne bir işe sürüyor, ne resim yapıyordu. Ama ayinden sonra biraz piyano çaldığı oluyordu bazı pazarlar.

Onu seyrederken şöyle geçiriyordu içinden Rayski: "Mutlu çocuk! Bir gün gelecek uyanacak mısın, yoksa büyükannenin 'kader'inin kanadının altında mı geçireceksin ömrünü? Seni bu uykudan uyandırmayı denemek... Ne olacak?.."

Çiftliğe gelişinin üzerinden daha birkaç gün geçmişti.

"Hadi dolaşalım biraz Marfenka," dedi Rayski. "Kendi odanla Veroçka'nın odasını göster bana. Sonra bahçeyi gezdir, uşaklarla tanıştır beni. Bir yer görmedim daha."

Bundan çok hiçbir şey sevindiremezdi Marfenka'yı. Neşeyle koşmuştu önden, kapılar açılıyor, Rayski'nin dikkatini en küçük şeylere çekiyor, durmadan konuşuyor, atlayıp zıplıyor, şarkı söylüyordu.

Onun odasında her şey yerli yerinde, sevimli, neşeliydi. Pencere içlerinde çiçekler, kafeslerde kuşlar, karyolanın başucunda küçük bir tasvir; içleri öteberiyle, bez parçalarıyla, ipliklerle, ipekli kumaşlarla, elişleriyle dolu –çok güzel kanaviçe işliyordu– çekmeceler, kutular...

Sandıklarda küçük bardaklar, çift büyümüş cevizler, yanmış mum artıkları, kartonlar arasında kurutulmuş çeşit çeşit çiçekler vardı. Pencere içleri Marfenka'nın Volga kıyısında bulduğu renkli küçük küçük taşlarla, kabuklarla doluydu.

Bir duvarı boydan boya büyük bir dolap kaplamıştı. Askılara özenle asılmış, güzelce yerleştirilmiş, tertemiz giyecekler vardı içinde. Karyolası küçüktü. Üzerinde bir sürü yastık, kenarları saçaklı, ipek işlemeli bir battaniye vardı.

Duvarlarda eski evden alınma İngiliz, Fransız gravürleri asılıydı. Aile yaşamından görünümler vardı bu gravürlerde: Birinde yaşlı bir adam şöminenin önünde uyukluyor, yaşlı bir kadın İncil okuyordu. Birinde masa başında annelerinin çevresini almış birkaç çocuk vardı. Bazıları Teniers'in tablolarının kopyasıydı. Birinde de bir köpek başı vardı. Ayrıca kitaplardan kesilmiş hayvan resimleri, birkaç da moda resmi göze çarpıyordu.

Dolabı açtı Marfenka. İçindekilerin tatlı kokuları doldurdu odayı.

"Badem ister misiniz?" diye sordu.

"Hayır, istemem."

"Ya üzüm? Kişniştir bu, çok tatlıdır."

Bir fındık kırdı dişlerinin arasında Marfenka, iki üzüm attı ağzına. Rayski, "Vera'nın odasına gidelim," dedi, "onun odasını da görmek istiyorum!"

"Gidip eski evin anahtarını alayım."

Rayski avluda bekledi. Yakov anahtarı getirdi. Marfenka ile ağabeyi merdiveni çıktılar. Geniş antreyi, koridoru geçtiler, üst kata çıktılar, Vera'nın odasının önünde durdular.

Rayski hayalinde canlandırmıştı bile bu odayı: Nedense, Marfenka'nın odasındakilere hiç benzemeyen eşyalar, öte beri, gravürler düşlüyordu burada.

Merak içinde girdi odaya, bakındı. Beklediğini bulamamıştı: Hiçbir şey yoktu odada.

Rayski "Büyükannem olsa kaderin cilvesi derdi buna," diye geçirdi içinden. "Bir şey bekliyorsun yalnızca, dönüp arkana bakmıyorsun bile, en küçük bir kuşku yok içinde... yanıldığını anlıyorsun birden."

Geniş bir perdeyle ayrılmış sade bir karyola vardı odada. Karyolanın üzerinde pamuklu ince bir battaniyeyle bir yastık. Sonra bir kanepe, yerde halı, kanepenin önünde yuvarlak bir masa, pencerenin önünde muşamba kaplı küçük bir yazı masası –ama yazı takımı yoktu üstünde– küçük bir ayna, sade bir giysi dolabı.

Hepsi bu kadardı. Bu odanın sahibesinin zevklerini, eğilimlerini anlatan ne bir gravür, ne bir kitap, ne bir süs eşyası...

"Öte berisi nerede?" diye sordu Rayski.

"Bir şeyi yoktur."

"Bir şeyi yok mudur? Mürekkep hokkası, kâğıtları nerede?"

"Hepsi masanın gözünde, anahtarı da yanında."

Rayski önce bir pencereye, sonra ötekine gitti. Pencerelerin birinden tarlalarla köy; ötekinden bahçe, yamaç, yeni ev görünüyordu.

Marfenka, "Gidelim ağabeyciğim," dedi. "Boşluk kokuyor burası. Yalnız başına nasıl korkmuyor bu odada Vera anlamam. Ben olsam korkudan ölürüm! Oysa o birisi yanına gelince kızar... Korku nedir bilmiyor! Gece bir başına mezarlığa bile gider belki, şu gördüğünüz mezarlığa..."

Marfenka pencereden Rayski'ye, köylülerin evlerinden biraz uzakta, bir tümseğin üzerindeki sık haçları gösteriyordu. Rayski, "Sen gidemez misin oraya?" diye sordu.

"Gündüz gidiyorum, ama Agafya'yı ya da köyden bir çocuğu alıyorum yanıma. Bazen da bir köylü ölünce gidiyorum. Neyse ki ölüm olayları seyrek olur bizde."

Rayski bir daha dolaştırdı bakışını odada. Küçük Veroçka'yı anımsamaya çalıştı, ama yalnızca, küçük gözleri koyu kahverengi, dişleri bembeyaz, minicik elleri çoğu zaman çamurlu, ince yapılı, esmer, küçük bir kız anımsayabilmişti.

Marfenka'nın arkasından çıkarken düşünüyordu Rayski: "Şimdi nasıldır acaba? Marfenka güzel olduğunu söylüyor, büyükannem de. Göreceğiz!"

XII

Çeşitli işlerin görüldüğü; kilerin, hizmetçiler bölümünün, buzlukların, ahırların bulunduğu arka avluya çıktılar.

Avluda bir telaş vardı. Mutfakta ocak çatırdayarak yanıyor, hizmetçiler bölümünde hizmetçiler yemek yiyor, samanlıkta Taras, arabalarla uğraşıyor, Prohor atları sulamaya götürüyordu.

Hizmetçiler bölümünde sofrada konuşuyorlardı. Kaba sözleri, kaba kahkahaları Rayski ile Marfenka'ya dek ulaşıyordu. Her kafadan bir ses çıkıyordu. İçerdekiler pencereden beyefendi ile küçükhanımın geldiğini görünce sesler bir anda kesildi.

Ama dostça bir söyleşinin bir bölümünü duymuşlardı gene de. Yegorka mı, Vaska mı belli değil biri, "Biliyorsun Motka," diyordu, "yakında öleceksin."

Dindar dalgın Yakov susturmaya çalışıyordu onu:

"Günaha giriyorsun, böyle konuşma!"

Birinci ses susmuyordu:

"Bu sözümü unutmayın çocuklar: Göğsü içeri çöken, saçları külrengiyken kızıla dönen, gözleri içeri kaçan bir insan bil ki yolcudur... Yolun açık olsun Motkacığım, güzel bir tabut yaparız sana, başucuna da bir haç dikeriz..."

Motka'nın sesi olsa gerek, bir ses karşılık verdi:

"Dur hele, çok sopa yiyeceksin benden daha..."

"Günlük koklarsan düzelirsin! Öpün onu Matryona Fadeyevna. Bakın ne yakışıklı! Bundan yakışıklı ölü bulamazsınız... Yanaklarında sarı lekeler de çıktı, yolun açık olsun Motkacık..."

Yakov öfkeyle söylendi:

"Kes artık, Tanrı'yı kızdıracaksın!"

Hizmetçi kadınlar kızlar bile hastadan yana çıkmış, sözünü bilmezin üzerine saldırmışlardı.

Bu konuşma öte yandan gelen bir çığlıkla kesilmişti ansızın. Marina öteki hizmetçi bölümünün kapısından fırlamış, deli gibi koşuyordu avluda. Arkasından (besbelli ona atılmış) bir odun geldi. Ama Marina çevik bir hareketle yana kaçıp kurtuldu odundan. Saçı başı birbirine karışmıştı, elinde bir tarakla bir kalıp sabun vardı.

Bir anda Rayski ile Marfenka'nın yanına gelmişti. Rayski, "Ne oluyor?" diye sordu.

Marina Rayski'nin önünde durdu, koşarak çıktığı kapıyı göstererek, yüzü allak bullak ağlamaklı bir sesle, "Nedir benim bu çektiğim, beyim!" diye bağırdı.

Marfenka'yı görünce ona döndü, "Nedir benim bu çektiğim, küçükhanım! Öldürüyor beni!"

Mutfağın kapısından ona bakan hizmetçileri görünce ağlarken parlak beyaz dişlerini göstererek gülmeye başladı birden. Ama çok sürmedi bu gülüşü, ağlamaya başladı gene.

"Hanıma gideceğim," dedi, "öldürecek beni bu adam!"

Eve koştu.

Rayski hizmetçilere sordu:

"Neler oluyor?"

Yegorka dişlerini gösterdi, kadınların bazıları gülümsüyorlardı. Bazıları başlarını öne eğmiş, susuyorlardı.

Rayski Marfenka'ya dönüp yineledi sorusunu:

"Söylesene neler oluyor?"

Tatyana Markovna'ya yakınan Marina'nın sesi geliyordu içerden. Tatyana Markovna öfkeyle kesiyordu sözünü arada.

Rayski odaya girdi. Büyükannesi onu görünce, "Bak nasıl benzetmiş onu kocası!" dedi. "Hadi işinin başına koş, rezil karı!"

"Vallahi hiç kabahatim yok hanımım, vallahi suçsuzum. Allah'ın belası herif neye kızdı, şeytan bilir! Pis mendebur! Çalı çırpı toplamaya gitmiştim, kontun bahçıvanına rastladım: 'Ver yardım edeyim sana,' dedi, çalıları bahçe kapısına kadar getirdi, Saveliy de sandı ki..."

Büyükanne sert bir tavırla kesti sözünü:

"Yalan söylüyorsun rezil, yalan söylüyorsun! Boşuna sopa atmamıştır sana!"

"Allah canımı alsın ki doğru söylüyorum hanımım. Yarın sabaha çıkmayayım eğer..."

"Yemin etme! Geçen hafta, ayine gideceğim diye izin almıştın, kent dışında sağlık memuruyla görmüşler seni..."

"Ben değildim hanımım, şurdan şuraya gitmeyeyim ki!.."

"Yakov görmüş. Yalan söylemez Yakov!"

"Ben değildim hanımım, belki şeytan benim kılığıma girmiştir..."

Büyükanne, "Yıkıl karşımdan!" dedi. "Saveliy buraya gelsin! Boris Pavloviç, bey sensin, ne yapacaksan yap!"

Rayski, "Bir şey anlamıyorum!" dedi.

Saveliy avluda karşılaştı Marina ile. Sırta ya da enseye inen bir yumruk sesine benzer bir ses geldi Rayski'nin kulağına. Sonra gene çığlıklar, hıçkırıklar.

Marina kurtuldu Saveliy'in elinden, hızla koşarak geçti avluyu, hizmetçiler bölümüne daldı. Kahkahalar karşıladı onu orada. O da, önlüğüyle gözyaşlarını silerken, tarağı darmadığınık saçlarına sokarken kahkahayla karşılık verdi bu kahkahalara. Sonra acılarını anımsadı gene...

Kâh ağlarken, kâh hizmetçilerin hain kahkahalarına kahkahayla karşılık verirken, "Şeytan suratlı, geberesice herif, Allah'ın belası!" diye söyleniyordu.

Saveliy, başı önünde, çekingen, ağır ağır girdi odaya, köşede durdu. Büyükanne haşlamaya başladı onu:

"Senin akıllanmaya niyetin yok anlaşılan Saveliy! Günaha girecek sonunda! Bir gün ters bir yerine vuracaksın, geberip gidecek, senin de başın belaya girecek."

Saveliy önüne bakarak, canı sıkkın, "Köpekler köpek gibi geberir!" dedi.

Alnında derin kırışıklıklar vardı. Yüzü bembeyazdı.

"Eh, nasıl istersen öyle yap, engel olmayacağım sana. Yalnız, evimde suç işlenmesini sevmem. Şaka mı bu, eline geçeni indiriyorsun kadının kafasına! Zamanında çok söyledim sana: Evlenme, diye, ama sen bildiğini okudun, sözümü dinlemedin, şimdi de görüyorsun!"

Saveliy başını önüne eğdi.

"Evet efendim," diye mırıldandı.

Büyükanne, "Son kez söylüyorum sana!" dedi. "Bir daha böyle şey olursa Novoselovo'ya yollarım onu."

Saveliy alçak sesle, "Nasıl yola getireyim onu?" diye sordu.

"Dövmekle yola getirebiliyor musun? Uslanıyor mu?"

Saveliy yere bakıyordu.

"Ne de olsa... cezasını veriyorum..." dedi.

"Bir daha olmasın! Duyuyor musun?"

Saveliy kaşlarının altından ağır ağır önce hanımına, sonra Rayski'ye baktı. Yavaşça dönüp çıktı. Dalgın geçti avluyu, kapıyı açtı, yan dönerek girdi odasına. Saveliy avluyu geçerken Yegorka gülerek hizmetçilere gösteriyordu onu arkadan. Marina'yı, kocasını görmesi için çekerek pencerenin önüne getirmişti... Marina, "Bırak... şeytan görsün suratını!" dedi.

Nefretle salladı kolunu, sonra dişlerini göstererek gülümsedi. Rayski, "Nedir bu iş büyükanne?" diye sordu.

Durumu anlattı büyükannesi. Köyden eve hizmetçi almışlardı Marina'yı. On altı yaşındaymış o zamanlar. Becerikliliğiyle, yetenekleriyle erkek, kadın bütün hizmetçileri geride bıraktığı gibi, büyükanneyi de şaşırtmış.

Üstesinden gelemeyeceği iş yokmuş. Başka birinin bir saatte yaptığı işi beş dakikada bitiriveriyormuş.

Bir emir verdiğinde öteki hizmetçiler kafalarını, sırtlarını kaşıyana dek o soluğu avlunun öte ucunda alır, işi –hem de her zaman en iyi biçimde– yapıp bitirir, dönermiş.

Küçükhanımları giydirmek için mi çağırdılar onu, ütü yapmak için mi, bir yere yollamak için mi, ortalığı toplamak için mi, bir şey hazırlamak için mi, çarşıdan bir şey almak için mi, mutfaktakilere yardım etmek için mi... ruhunda bir yıldırım, ellerinde bir becerikllilik, gözlerinde bir doğru anlama gücü varmış sanki. Her şeyi fark ediyor, anlıyor, kavrayıp hemen anında yapıyormuş.

Hiç boş durmazmış, hep bir şeyler yaparmış. Boş durdukları zamanlar bile ellerinin, bir işi yeni bitirmişler ya da yeni bir işe hazırlanıyorlarmış gibi bir duruşu olurmuş.

Eli uzun da değilmiş: Bir şey çalmaz, saklamaz, götürmezmiş. Açgözlü, pisboğaz da değilmiş; gizliden bir şeyler atıştırmazmış. Tersine, az bile yermiş, ayaküstü atıştırırmış bir şeyler: Kapları yıkarken, hanımefendinin sofrasından toplanmış tabaklardan bir şeyler yer, ağzına bir salatalık atar ya da ayaküstü iki kaşık çorba içer, bir ekmeğin ucundan bir lokma koparır, gene koşarak bir işe gidermiş.

Tatyana Markovna bayılıyormuş ona. Önce eve almış onu. Sonra da, Veroçka'nın istemesi üzerine, onun oda hizmetçiliğine vermiş. Bu görevde Marina'nın yapacak çok işi yokmuş. O da evde her

işi, herkesin işini yapmayı sürdürmüş. Veroçka çok sevmiş onu, o da Veroçka'yı sevmiş. Küçükhanımın ne istediğini, neden hoşlandığını, neyinin eksik olduğunu gözlerinden anlıyormuş.

Ama... bütün bunlara karşın, oda hizmetçiliğinden avlu hizmetçiliğine indirmiş onu büyükanne. Sonra da en ağır işleri yüklemeye başlamış ona: Kapları, çamaşırları, yerleri vb. yıkamayı...

Ancak, becerikliliği ile yetenekleri yüzünden eski evden atılmamış, Vera'nın sır ortağı olmayı sürdürmüş; Vera kendi işlerinde hep onu kullanıyormuş.

Marina'nın büyükannenin sevgisini yitirmesinin nedeni, onun Nikitin'in, sonra Pyotr'un, Terentiy'in, daha bir sürü erkeğin kişiliklerinde "aşk ve tehlikeleri"ni tanımasıydı.

Baygın baygın yukardan aşağı süzmediği bir erkek hizmetçi, köyde yakışıklı bir delikanlı yokmuş. Her gün başka birine âşık oluyormuş.

Moskova'da, Petersburg'da ya da başka bir kentte bulunsaydı, toplumda bir yeri olsaydı ekmeğinden, yerinden, toplumsal durumundan olmak korkusu, endişesi eğilimlerine bir gem vurabilirdi belki. Ne var ki, onun köle bir hizmetçi kız durumunda böyle korkusu da, endişesi de olmadığı için bu çeşit bir gem söz konusu değildi.

Kovmazlardı onu, bir lokma ekmeğini de kimse kesmezdi. Yüz karasına gelince, uzak, yakın akrabalarının, arkadaşlarının, tanıdıklarının, oluşturduğu dar çevresinde hemen öğrenilecek, bir daha da hiç unutulmayacak yüz karasına çabuk alıştırırdı kendini.

Güzel değildi Marina, ama erkekleri çeken, heyecanlandıran bir şey vardı onda. Birçok erkeği ona çeken şeyin ne olduğunu söylemek güçtü. Bu çapkın, utanmak nedir bilmeyen bal rengi gözlerin fıldır fıldır bakışı mıydı erkekleri çeken; yoksa omuzlarının, kalçalarının o sinirli kıpırdanışı, oynaklığı mı; tüm bedeninin, yanaklarının, dudaklarının, ellerinin kıpır kıpırlığı mı; uçuyormuş gibi hafif yürüyüşü mü, tüm yüzüyle bir sıra beyaz dişini ansızın aydınlatan geniş gülümsemesi mi –yerini bir anda gözyaşlarına, gerektiğinde hıçkırıklara bile bırakan bu gülümsemesi karanlıkta bir fener gibi parladı erkeğin karşısında– evet, o gülümsemesi mi, neydi çeken erkekleri? Tanrı bilirdi bunu ancak!

Ama onunla iki sözcük konuşan, yüzüne bakan, onun da baktığı, bazen düpedüz yolda karşılaştığı bir erkek bile yolundan döner, arkasından giderdi.

Özellikle avlu hizmetçiliğine indirildiğinden sonra pek süslenip püslenmiyordu. Giysisi kalındı, kollarını yukarı kıvırıyordu. Boynunda, dirseklerine dek kollarında güneş yanığından, ağır işten cildi kabalaşmıştı. Ama güneş yanığından hemen sonra beyaz, yumuşacık bir cilt başlıyordu.

Düzgün bir yapısı vardı. Avludan uçar gibi geçerken incecik beli geniş, pis etekliğinin bittiği yerde hoş bir biçimde kıvrılıyor, oynuyordu.

Öteki erkeklerin başına gelen Saveliy'in de başına gelmişti: Yani, ona alttan alttan birkaç kez baktıktan sonra, –hiç de yakışıklı bir erkek olmadığı halde– öteki erkeklerin elde ettiklerinden ne az ne çok ilgisini çekmiş. Daha sonra, Marina ile evlenmesine izin vermesi için büyükanneye gitmiş.

Tatyana Markovna büyük bir şaşkınlık içinde, "Çıldırmışsın sen!" demiş.

Saveliy büyükannenin bu sözüne karşılık, "Başlık vereceğim," diye mırıldanmış.

"Başlık falan istediğim yok. Peki ama nasıl bir insan olduğunu biliyorsun, nasıl yapacaksın?.."

"Biliyorum ben ne yapacağımı," demiş Saveliy.

Berejkova iki hafta süre vermiş ona, tam iki hafta sonra büyükannenin odasına gelmiş Saveliy, köşede durmuş.

"Ne diyorsun?"

"İzin verin evlenelim efendim."

"Ama biliyorsun, uslanacağı yok onun!"

"Uslanacak efendim, yapmayacak artık!"

"Eh, sonra başkasında bulma kabahati! Boris Pavloviç'e yazacağım, Marina benim kölem değildir. Onundur. O nasıl derse öyle yapmak zorundayız."

Büyükanne yazmış, Rayski bir yanıt vermemiş, Saveliy de evlenmiş.

Marina'nın değişmeye hiç niyeti yokmuş. Evlilik üzerine de pek az şey biliyormuş. Aradan iki hafta geçmiş ki, garnizondan bir ast-

subayı yakalamış evinde Saveliy. Astsubay onun geldiğini anlayınca arka kapıdan sıvışmış, çitten atlayıp gitmiş.

Saveliy'in yüzü bembeyaz olmuş, soru dolu bakışlarını dikmiş karısının gözlerinin içine. Marina bildiği yeminlerin hepsini sayıp dökmüş, ama bunların hiçbirinin yararı olmamış.

Başı önünde bir süre düşünmüş Saveliy. Alnında derin çizgiler belirmiş, sonra kapının çengelini takmış, ağır ağır sıvamış kollarını, çivide asılı eski dizginlerden bir kayış almış, kaldırıp karısının rasgele yerine olanca gücüyle indirmeye başlamış.

Marina doğanın ona verdiği tüm çevikliği göstererek yerde yılan gibi kıvranıyor, köşeden köşeye koşuyor, sedirlerin, masaların üzerine sıçrıyor, pencerelere, sobanın üzerine tırmanıyor, sobanın içine girmeye bile çalışıyormuş. Ama kayış izliyormuş onu, her yerde de yakalıyormuş. Ancak kaçarken, önüne kapı çıkınca kurtulmuş.

Çengeli kaldırdığı gibi perişan, bitkin bir durumda, ağlayarak, bağırarak avluya atmış kendini.

Hizmetçiler korku içinde dinliyorlarmış içerden gelen sesleri. Marina'nın çığlıkları hanımın odasına kadar gitmiş sonunda. Telaşla balkona çıkmış Tatyana Markovna. Kocasının acımasızca dövdüğü Marina, hanımının karşısına (Rayski'nin tanık olduğu yakınmalarla, yeminlerle) dikilmiş.

Ama bu dersin bir yararı olmamış. Marina hep eski Marina'ymış. Birçok kereler sopa yemiş, hanımına koşup yakınmış kocasından ya da kaçmış kocasının ilk öfkesi geçene değin, iki üç gün tavan aralarında, samanlıklarda gizlenmiş.

Kedi gibi yedi canlıymış. Yediği sopayı unutuveriyormuş hemen. Kocasının kıskançlığıyla, onu yola getirmek çabasıyla, yediği sopalarla alay eden hizmetçilerin alaylarına dostça, utanmadan katılıyormuş.

Ama Saveliy çok değişmiş, giderek zayıflıyormuş. Daha seyrek görünüyormuş hizmetçiler bölümünde, uşakların arasında. Sık sık derin düşüncelere dalıp gidiyormuş.

Önceleri kaşlarının altından bakıyormuş karısına, sonraları hiç bakmamaya başlamış. Ama onun ne zaman nerede olduğunu, ne yaptığını dakikası dakikasına biliyormuş.

Buna Marina kendi de çok şaşırıyormuş: Öylesine çok çabuk bir kadın olduğu; bir odadan ötekine, bir ara sokaktan kent dışına, bir bahçeden koruluğa sıvışmakta öylesine usta olduğu halde olmuyormuş bir türlü, görüyormuş onu kocası, koku alıyormuş sanki, karşısına dikiliveriyormuş, hem de elinde dizginin kayışıyla...

Saveliy giderek yitiriyormuş kendine güvenini, dua ediyormuş. Odasında yalnız başına oturuyor, bir şeyler mırıldanıp duruyormuş.

Bununla birlikte, tuhaf bir çelişki varmış davranışlarında. Panayırda bütün parasını karısı için harcıyor, ona giysiler, başörtüler, çoraplar, değişik küpeler alıyormuş. Kutsal haftada salıncaklara götürüyormuş onu. Öylesine çok şey alıyormuş ona, bir şey söylemeden eline öylesine çok fındık fıstık, çörek, siyah erik, kurutulmuş armut sıkıştırıyormuş ki, Marina avludaki tüm uşakları, hizmetçileri ağırlıyormuş onlarla.

Tatyana Markovna bütün bu ayrıntıları torununa anlatırken, "Bakalım ne diyeceksin?" diye sordu.

Rayski, "Çok güzel bir şey bu," dedi. "Eksiksiz bir dram!"

Hemen o anda bir halk dramı biçimlenmişti kafasında. Bu asık yüzlü dalgın köylüden böylesine sağlam, olağanüstü, güçlü bir kişilik nasıl çıkmıştı? Bu ahlâksızlık burgacına nasıl dayanabilmişti tutku?

Rayski'nin aklı almıyordu bunu. Saveliy'in kişiliğinin derinliklerine inmeye söz vermişti kendi kendine. Sanat yönünden Marina da gülümsüyordu ona. Bu kadını ahlâksız bir kadın değil, içten bir rahibe, bir "hazlar anası" olarak görüyordu...

Büyükanne, "Ne yapsak onları?" diye sordu. "Bir şeyler düşündün mü? Yollasak mı?.."

Rayski korku içinde, "Yo hayır, ilişmeyin onlara, bırakın!" dedi. "Bu canlı, doğal dramı incelememe engel olmayın..."

"Peki ama öldürecek kadını!"

"Ne olmuş yani? Bizde yaşam diye bir şey yoktur, dramsa hiç... Ancak kavgaya tutuşan sarhoşlar, hayvanlar gibi öldürürler birbirlerini! Burada nasıl olmuşsa, gerçek bir insan ilişkisi çıkmış ortaya, drama yönelmiş, engel olmak istiyorsunuz ona da!.. Bırakın Allah aşkınıza! Bakalım neyle sonuçlanacak... Kanla mı yoksa..."

Tatyana Markovna kesti torununun sözünü:

"Biliyorum ben yapacağımı: Söyleyeceğim papaza, Saveliy ile konuşsun. Sırası gelmişken söyleyeyim Borisciğim, seninle de konuşması gerek papazın. Başının üzerinde dolaşıp duran felakete seviniyorsun!"

"Söyler misiniz büyükanneciğim, Marina hizmetçileriniz arasında tek mi, yoksa..."

Büyükanne öfkeyle, tiksintiyle salladı kolunu, "Hepsinin hamuru aynı!" dedi. "Matryoşka Yegorka'dan ayrılmaz, Maşka –anımsarsın onu, çocuklara bir kız bakıyordu hani– Prohor'un yanına samanlığa sermiş postu. Akulina Nikitka ile, Tatyana Vaska ile... Yalnız Vasilisa, bir de Yakov namuslu! Ama ötekiler gizli yapıyorlar yapacaklarını, ar damarları çatlamamış daha, oysa Marina!.."

Yere tükürdü büyükanne, Rayski gülmeye başladı.

"Hemen gidiyorum, kesinkes yazmaya başlayacağım..." dedi. "Tanrı'ya şükürler olsun, bir tutku bu! Buyrun size bir Saveliy!"

"Gene 'kesinkes' diyorsun!" dedi büyükanne.

Rayski yerinden fırlamış, odasına koşacaktı ki, taşlıkta, kapıyı açmak üzere olan Polina Karpovna Kritskaya'yı gördüler. Gizlenmenin ya da konuk kabul edemeyeceklerini bildirmenin olanağı yoktu. Çok geçti artık.

Tatyana Markovna, "Al sana 'kesinkes' işte!" diye fısıldadı. Gördün mü? Durmadan boş boş dolaşır bu kadın da! Allah kahretsin, nereden çıktı şimdi? Bir Marina da bu! Buna da mı dram diyeceksin?"

Rayski, "Hayır, galiba... komedi bu!" dedi.

Elinde olmadan ilgilenmeye başlamıştı konukla.

Polina Karpovna kibar, "Bonjur, bonjur!" diye fısıldadı. "Sizi evde bulduğuma çok sevindim. Bana gelmek istemiyorsunuz, onun için ben geldim gene. Merhabalar Tatyana Markovna!"

Hemen güleç bir tavır takınmıştı Tatyana Markovna. Neşeli, "Merhabalar Polina Karpovna, hoş geldiniz!" dedi. "Buyurunuz, şuraya, kanepeye oturunuz lütfen. Vasilisa, kahveyle kahvaltı hazır olsun!"

"Hayır, *merci*, kahvemi içtim ben."

"Rica ederim, nasıl olur? Çok erken daha, yemeğe çok var."

"Hayır hayır, bir şey istemem, teşekkür ederim."

"Olmaz ama! O kadar yol geldiniz..."

Büyükanne kahve getirmelerini söyledi. Rayski merakla Polina Karpovna'yı inceliyordu. Yüzünde kalın bir pudra tabakası vardı, saçları bukle bukle sarkıyordu. Şapkasına ve oldukça açık yakasına pembe kurdeleler takmış, ancak beş yaşında bir çocuğa olacak küçücük bir çift potin giymişti. Potinleri ayağına öylesine sıkıydı ki, ayaklarına gidemeyen kan yüzüne vurmuştu. Sarı rugan eldivenleri yeniydi. Ama dar oldukları için dikişlerinden atmışlardı.

Yüzünde sakal yerine ince tüyler olan, okulu yeni bitirmiş genç bir subay vardı yanında. Polina Karpovna'nın şalını, şemsiyesini, yelpazesini elinde tutuyordu. Başı yukarda, handiyse soluk almadan dikiliyordu Polina Karpovna'nın arkasında.

"İzninizle tanıştırayım sizi: Michel Ramin, izinli geldi kentimize... Tatyana Markovna tanıyor onu."

Delikanlı, öne eğilerek selam vereceğine tüm bedeniyle şöyle bir sallandı, kulaklarına dek kızardı, donup kaldı gene olduğu yerde.

Kritskaya alçak sesle, "*Ditez quelque chose, Michel*!"[16] dedi.

Michel bu kez daha da kızardı. Yerinden kıpırdamadı. Polina Karpovna.

"*Asseyez-vous donc*,"[17] dedi.

Kendi de oturdu.

"Bugün çok sıcak," diye ekledi, "*très cheux!*[18] Yelpazem nerede? Verin onu bana Michel!"

Rayski'ye bakarak sallamaya başladı yelpazesini.

"Beni ziyaret etmek istemediniz!" diye yineledi.

Rayski, "Bir yere çıkmadım," dedi.

"Bir şey söylemeyin, kendinizi temize çıkarmaya çalışmayın. Nedenini biliyorum: Korkuyorsunuz..."

"Neden?"

"Ah, *le monde est si méchant*!"[19]

Rayski gözlerini açmış, Polina Karpovna'ya bakarken "Şeytan bilir ne biçim bir şey olduğunu!" diye geçiriyordu içinden.

---

16 (Fr.) Bir şey söyleyiniz Michel!

17 (Fr.) Oturun hadi.

18 (Fr.) Çok sıcak. (Fransızca "chaud" sözcüğünü yanlış söylüyor.)

19 (Fr.) Ah, sosyete çok dedikoducudur!

Polina Karpovna, "Öyle değil mi?" dedi. "Anlamamış mıyım? Daha ilk görüşmemizde sezinlemiştim *que nous nous entendons!*[20] O iki bakışı anımsıyor musunuz? *Voilà voilà tenez...*[21] şu bakışı! Oh, hiç gözümden kaçmaz."

Rayski gülümsedi. Polina Karpovna sürdürüyordu konuşmasını:

"Evet, evet! Öyle değil mi? *Oh, nous nous convenons!*[22] Bana gelince, sosyete umurumda değil! Sosyeteyi de, onun düşüncelerini de küçümserim. Küçümsenmeyi hak etmemiş midir sizce? İçtenliğin, karşılıklı içtenliğin olduğu yerde, insanların birbirlerini bazen hiç konuşmadan, böyle bir bakışla anladıkları..."

Tatyana Markovna, fincanı önüne iterek kesti Polina Karpovna'nın sözünü:

"Kahve alın Polina Karpovna!"

Kritskaya'nın yarı açık göğsüne yan gözle bakarak fısıldadı Rayski'ye:

"Onun sözüne kulak asma sen! Hep yalan söyler utanmaz karı!"

Sonra delikanlıya döndü:

"Alınız fincanınızı, çörek de alın!"

Kritskaya, "*Débaressez-vous de tout cela*,"[23] dedi.

Şemsiyesini aldı genç subayın elinden. Subay, "Ne yalan söyleyeyim, ben içmiştim..." diye mırıldandı.

Ama aldı fincanı, büyükçe bir çörek seçti kendine, gene kulaklarına dek kızararak, bir ısırışta yarısını kopardı.

Duldu Polina Karpovna. Kentte herkes kocasının iyi yürekli, yumuşak başlı bir insan olduğunu, onun işlerine hiç karışmadığını söylemesine karşın, "şanssız evliliğini" anımsayarak sık sık içini çekerdi Polina Karpovna. "Canavar," derdi kocasından söz ederken. Gençliğinin "heba olduğunu", aşkı da mutluluğu da tatmadığını söyler, "Bir gün gelecek ben de seveceğim, bütün kalbimle seveceğim," derdi.

Tatyana Markovna onu Marina'ya benzetirken bütünüyle haklı sayılmazdı. Polina Karpovna durgun yaradılışlı bir insandı: "Dü-

20 (Fr.) Birbirimizi anladığımızı!

21 (Fr.) İşte işte...

22 (Fr.) Oh, birbirimize ne çok yakışıyoruz!

23 (Fr.) Bırakın bütün bunları.

şüş" denen şeyi sevmezdi. Sorumluluklarına ihanet isteği yoktu içinde.

Duygusal değildi. İçini çekiyorsa, bakışlarını gökyüzüne kaldırıyorsa, genç erkeklere iltifatlar yağdırıyorsa, yapmacık yapıyordu bütün bunları. Cilvenin kaçınılmaz bir koşulu saydığı için yapıyordu...

Ama her zaman bir erkeğin ona tutkun olmasını, kentte –evlerde de, sokakta da, kilisede de– herkesin bunu, yani birisinin onun için "yanıp tutuştuğunu", ağlayıp sızladığını, geceleri uyuyamadığını, yemek yiyemediğini –bu gerçek olmasa bile– bilmesini, ondan söz etmesini ölesiye isterdi.

Kentte herkes biliyordu artık onun nasıl bir insan olduğunu. Bu yüzden, o da açık açık, kente yeni gelen üniversite öğrencilerini, asteğmenleri, genç memurları ayartmaya çalışıyordu.

Yakınlık gösteriyordu onlara. Evinde yemekler, tatlılar veriyordu, gururlarını okşuyordu. Gençler tıka basa doyuruyorlardı karınlarını, içebildiklerince içki, sigara içiyor, sonra da gidiyorlardı. Öte yandan Polina Karpovna el altından, falancanın onun için "yanıp tutuştuğu" söylentisini yayıyordu kente. Acımaklı, "*Pauvre garçon*!"[24] diyordu.

Okulu bitirir bitirmez doğru buraya izine gelmiş Michel Ramin vardı şimdi yanında. Henüz pek gençti Michel. Dimdik duruyordu hep. Tüm düğmeleri her zaman ilikli resmi giysisi yepyeniydi. Arada bir kulaklarına dek kızarıyor, sorulara kısık çekingen, bas sesiyle "Evet efendim," ya da "Hayır efendim," diye yanıtlar veriyordu.

Elleri öylesine büyük, kırmızı parmakları öylesine uzundu ki, güderi eldivenden başkasını giyemezdi. Bir askeri okul öğrencisi iştahı, bir enstitü öğrencisi çekingenliği vardı.

Polina Karpovna onu da şekerlemelerle ağırlayacak olmuştu başlangıçta. Ama bir oturuşta bir kilo şekerlemeyi yemişti delikanlı... Şimdi hanımefendisinin peşinde dolaşıyordu hep. Onun şalını, başörtüsünü, yelpazesini taşıyordu.

"*Je veux former le jeune homme, ce pauvre enfant*!"[25]

24 (Fr.) Zavallı çocuk!

25 (Fr.) Erkek olmasına yardım edeceğim bu zavallı çocuğun!

Genç subayla arasındaki ilişkiyi böyle açıklıyordu.

Rayski'ye döndü bir ara, "Bugün ne yapmak niyetindesiniz?" diye sordu. "Yemeği sizde yiyeceğim: *Ce projet vous sourit-il*?"[26]

Büyükannenin içi ürperdi birden. Ama renk vermedi, hatta buna sevinmiş gibi, "Başımızın üstünde yeriniz var," dedi. "Marfenka, Marfenka!"

Marfenka geldi. Kritskaya neşeyle selamlaştı onunla, delikanlı ise kulaklarına dek kızardı. Polina Karpovna'nın kıyafetini görünce gülecek oldu Marfenka, ama tuttu kendini. Onun arkadaşına bakınca, gülmemek için daha da zorlaması gerekti kendini.

Delikanlı, bas sesiyle birden, "Marfa Vasilyevna!" dedi. "Bir keçi sebze bahçesine girmişti... gördüm! Çiçek bahçesine girmese!.."

Marfenka, "Çok teşekkür ederim," diye karşılık verdi, "hemen söylerim, çıkarırlar. Maşka'dır yüzde yüz, beni arıyordur... Ekmek verecektim ona."

Marfenka'nın kulağına, beklenmeyen konuklar için yemek hazırlatmasını fısıldadı büyükanne. Marfenka çıktı.

Kritskaya, Rayski'ye döndü.

"Kentte herkes sizden söz ediyor. Şimdiye dek hiç kimseyi görmeye gitmediğiniz, valiyi de, başrahibi de, soylular başkanını da ziyaret etmediğiniz için sitem ediyorlar size."

Tatyana Markovna karıştı söze:

"Ben de aynı şeyi söylüyorum! Ama büyükannelerin sözünü dinleyen kim bu devirde! Hiç iyi bir şey değil bu yaptığın Boris Pavloviç. Hiç değilse Nil Andreyeviç'e gitsen. Saygılarını sunsan yaşlı adamcağıza. Yoksa dünyada hoş görmez seni. Söyleyeyim güzelce temizlesinler, yıkasınlar arabayı..."

Rayski esnedi.

"Hiç kimseye gitmeyeceğim büyükanneciğim."

Kritskaya, "Ya bana?" diye sordu.

Rayski, Polina Karpovna'nın yüzüne bakarak kibar bir tavırla sustu.

"Kendinizi zorlamayın: *De grâce, faites ce qu'il vous plaire!*[27] Düşüncelerinizi biliyorum artık. Şuna da inanıyorum..." (Bu sözcük-

26 (Fr.) Bu plan hoşunuza gitti mi?

27 (Fr.) Oh, nasıl uygun bulursanız öyle yapın lütfen.

leri üzerine basa basa söylemişti.) "İstediğiniz gibi... ama sosyete... dedikoducular..."

Rayski güldü. Polina Karpovna ekledi:

"Eh, evet... Görüyorum, anlıyorum da, öyle değil mi? Oh, mutlu olacağız! *Enfin!..*"[28]

Kendi kendine mırıldanıyormuş gibi, ama Rayski'nin duyacağı kadar da yüksek sesle söylemişti bunu.

Rayski ona dehşet içinde bakarken "Yoksa sık sık gelecek mi buraya bu kadın?" diye geçirdi içinden. "Nasıl kurtulmalı ondan? Romana da yaramaz: Aşırı derecede gülünç bir şey! İnandırıcı olmaz..."

XIII

Günler yavaş yavaş uzuyor, kızgın güneş her gün biraz daha yükseliyor, Volga ile kıyılarının üzerinde mavi gökyüzünü daha bir ısıtıyordu. Gün ortasında kar beyazı bulutlar ağır ağır geçiyorlardı yukarlardan. Kimi zaman da bir araya toplaşıp gökyüzünün maviliğini koyulaştırıyorlar, insana neşe veren bir yağmurla yıkıyorlardı tarlaları, bahçeleri. Havayı serinletiyor; sonra yerlerini durgun, ılık bir akşama bırakıp uzaklara gidiyorlardı.

Kara bir bulut kent ile Malinovka'nın (Rayski'nin küçük köyünün adı Malinovka'ydı) üzerinde ansızın dururşa, uzun süren, handiyse tropikal bir sağanağa dönüşecek olursa evde herkes bir korkuya kapılıyor, ne yapacağını şaşırıyordu. Bütün evde –düşmanın saldırısı bekleniyormuş gibi– savunma durumu alınıyordu. Gemisi fırtınaya yakalanmış bir kaptana benziyordu Tatyana Markovna böyle zamanlar. Emirleri duyuluyordu:

"Ateşleri söndürün. Soba borularını, pencereleri kapatın. Kapıların sürgülerini sürün! Git bak Vasilisa, sigara içen var mı? Açık bir yer kalmış mı? Pencerenin önünden çekil Marfenka!"

Rüzgâr ağaçları yere yatırdığı, tozu toprağa kattığı; şimşekler her yanı ışığa boğduğu; gök gürültüsü –bir kahkaha gibi– gökyüzünde ağır ağır yayıldığı sürece gözlerini kırpmazdı büyükanne. Soyunmaz, odalarda dolaşır, gidip Marfenka ile Veroçka'nın ne yaptıkla-

28 (Fr.) Sonunda!

rına bakar, haç çıkararak kutsardı onları, kendi kendini de kutsardı. Bulut tüm ateşini, çatırtılarını tüketip soluklaştıktan, uzaklara gittikten sonra rahatlardı ancak.

Sabah ışıl ışıl güneş doğuyordu gene. Yapraklarda asılı kalmış damlacıklarda, su birikintilerinde oynaşıyorlardı ışınları. Her pencereden odalara doluyorlardı, mutluluk dolu evin her aralığından içeri sızıyorlardı. Yaşam da böyle tekdüzeydi Malinovka'da. Yaşadığının farkında bile değildi Rayski. Marfenka'nın portresini bitirmişti. Sonra, kafasında romanı tümüyle biçimlenince, yapıtının "amacı ile gerekliliği" ortaya çıkınca, kahramanların her biri kişiliğini bulunca, yaşayan birer insan gibi ölmeye, yaşamın renklerine bürünmeye, birbirlerine bu "gereklilikle, amaçla" bağlandıkları zaman –öyle ki, romanını okuyan herkes onun gerekli olduğunu, edebiyat alanında böyle bir romanın şimdiye dek eksikliğinin duyulduğunu söyleyecekti– romana koymak için Nataşa öyküsünü de düzeltmişti.

Romanını parça parça yazmaya karar vermişti. İlgisini çeken bir kişiyi; onu saran, heyecanlandıran her olayı yazacak; ruhsal durumunun, izlenimlerinin, sonra duygularıyla tutkularının –özellikle tutkularının– onu çektikleri her şeye bırakacaktı kendini.

Canı çok sıkıldığı bazı zamanlar dua ediyordu:

"Ah, tutku ver bana Tanrım!"

Rayski çoktan sıkılmaya başlardı Malinovka'da; yaşamı başka bir yerde aramak, onu tutkunun soluğu altında sevinçle yudumlamak için; ya da –her zaman olduğu gibi– benliğini saran düşünceleriyle hiçbir şeyi uzlaştırmamak, biçimsizliklerden acı çekmek, dünyada her şeyi beslediği ölü kayıtsızlığın ağırlığı altında ezilmek için çeker giderdi buradan...

Bütün bunlar sık sık gelmiş şeylerdi başına, şimdi de yinelenebilirdi: Rayski bunu bekliyor, korkuyordu. Ama girdiği bu içten çevrenin onun üzerindeki izlenimleri canlılıklarını yitirmemişlerdi daha. Güneşin yumuşak ışığından, büyükannesinin şefkat dolu bakışından, uşakların severek hizmetine koşmalarından, Marfenka'nın yavaş yavaş filizlenen içten yakınlığından –özellikle bu sonuncudan– hoşlanıyordu şimdilik.

Sabahları Marfenka'nın –yakasız, kolsuz keten bluzuyla, gözleri uykulu uykulu– onunla öpüşmek için parmaklarının üzerinde yük-

selerek elini onun omzuna koymasını, gözlerinin içine bakarak ona çayını vermesini, içinden geçeni hemen anlayıp istediğini yerine getirmeye koşmasını büyük bir hazla bekliyordu. Sonra geniş kenarlı hasır şapkasını giyiyordu Marfenka, Rayski ile –bazen koluna girip, bazen yanında yüreyerek– kırlarda, bahçelerde dolaşıyordu; o anda daha bir hızlanıyordu Rayski'nin kan dolaşımı, canı sıkılmıyordu.

Şimdilik büyükannesinin yanında olmaktan da hoşlanıyordu: Özgürlüğünü onun buyruğuna bırakmak, yaşlı kadının ona yol yordam, düzen öğretişini, onu yanlış davranışlardan, günahlardan sakınışını, yaşama değgin "Çingene" kavramlarından onu kendi sağlam, gerçek yaşam mantığına çekmeye çalışışını izlemek haz veriyordu ona.

Geçen yüzyıldan kalma Tit Nikonıç'tan da hoşlanıyordu. Sürekli bir inceliğin, saygılı davranışın, sakınmanın bayrağı altında geçiyordu Tit Nikonıç'ın günleri. Zarif bir alçakgönüllülüğü, gene öyle bir duruşu vardı. Her şeyi bağışlar, hiçbir şeye gücenmez, değerli sağlığını çok önemser, herkesçe sevilir, herkesi de severdi.

Kimileyin –neşeli olduğu zamanlar– acayip bayan Polina Karpovna'ya bile gülümserdi. Polina Karpovna bazen ne yapar yapar, Tit Nikonıç'ın ona yemeğe gelmesini sağlardı. Hep aynı şeyi söylerdi yaşlı adama: Ya ona karşı ilgisiz değildi, ama saklıyordu bu ilgisini ya da *sur le point de l'être,*[29] ama numara yapıyordu. Biraz tutuyordu kendini, *mais que tôt ou tard cela finira par là, et comme elle sera contente, heureuse! etc.*[30]

Kendini huzur dolu yaşama bırakmıştı Rayski. Arada bir romanı için bazı notlar alıyordu: Bir şeyi, bir olayı, bir yüzü anlatıyor; büyükanneyi, Marfenka'yı yazıyordu. Sonra Volga'yı, onun akışını seyrediyor, sessizliğini dinliyor, kıyı boyunca serpili irili ufaklı köylerin uyuyuşuna bakıyor, bu sessizlik okyanusunda yalnızca onun duyabileceği birtakım seslere kulak veriyor, sonra bu sesleri piyanoda çalmaya, söylemeye gidiyor, kendi yarattığı ezgileri dinlerken büyük haz duyuyor, "zaman zaman" üzerlerinde çalışmak için (önünde çok zaman vardı çünkü, yapacak bir işi ise yoktu) kâğıda geçiyordu onları.

29 (Fr.) Buna yakındı.

30 (Fr.) Ama er geç sonuç değişmeyecekti, o zaman çok hoşnut, mutlu olacaktı o! vb.

Öylesine başarılı yaptığı büyükannesinin resmine bakıyordu. Bu resim öylesine başarılıydı ki, devrisi gün "bütün gece gözüne uyku girmediğini" söylemişti büyükannesi. Sonra bir köylünün anlamsız dalgınlığını, onun kaba, yavaş, ağır çalışmasını, mavnayı çekerken halata asılışını ya da tarlada saban izleri arasında kaybolmuş, alnı boncuk boncuk terlemiş, (at onu değil, o atı da sabanı da taşıyormuş gibi) ağır ağır adım atışını; yakıcı güneşin altında gebe bir kadının, omzunda orakla çavdar tarlasına gidişini izliyordu.

Güneşte yanmış bu yüzlerin resimlerini, onların küçük evlerini, basit eşyalarını çiziyordu. Taslak yapıyor, sonra üzerlerinde "zaman zaman" çalışmak üzere çantasına atıyordu.

"Bu doğayı, bu insanları resimlerimde verirsem ne anlatmış olacağım peki? Anlam, bu yapıtın anahtarı nerede?"

Sanatçı içgüdüsü "Yapıtın kendinde!" diyordu ona. Bırakıyordu Rayski kalemi, yapıtın ne olduğunu, bir yapıtın kendinde anlamın nasıl bulunduğunu düşünmeye Volga kıyısına gidiyordu.

Sonra güçlükler dikiliyorlardı karşısına: Gelişmenin adım adım oluşu, kişiliklerin doluluğu ile bütünlüğü, aralarındaki bağıntı. Sanatsal içinden çözümleme çıkıveriyordu ortaya, soğuyordu Rayski...

Kâğıtları çantasına yerleştirirken göğüs geçiriyordu.

"*Une mer à boire.*"[31]

Marfenka'yı bahçeye çağırıyordu.

İlk fırsatta Marfenka sorununu çözmeye karar vermişti. Marfenka'nın şimdiki durumunu değil –bu son derece açık seçikti– onun gelecekte nasıl bir insan olacağını anlamaya çalışacak; sonra da, öğrendiklerinin ışığı altında davranacaktı ona karşı. Daha gelişmeye yeteneği var mıydı acaba Marfenka'nın, yoksa yeteneklerinin sınırına gelip dayanmış mıydı?

Onda zengin damarlı bir altın madenine rastlarsa ansızın –kadınlarda böyle beklenmedik şeyler çok görülürdü– kuşkusuz, tezgâhını buraya serecekti Rayski. Sevimli bir yaratığın gelişmesine adayacaktı kendini. Marfenka ile sanat olacaktı her şeyi. O zaman bütün bu notların, taslakların, denemelerin bir sonu gelecekti. Böyle dağıtamayacaktı kendini artık, yaşamı bütünleşecek, açık seçikleşecekti.

31 (Fr.) Denizi içip bitirmek gibi güç bir şey.

Ama Marfenka üzerine denemelerinde bir ilerleme elde edememişti henüz. Genç kız öylesine güzel olmasaydı, onu geliştirme çalıştırmalarının verimsizliğinden çoktan yorgun düşmüştü Rayski.

Onun aklını, gururunu, yüreğinin şu ya da bu yanını etkilemek için tüm çabasına karşın; çocukluk kavramlarının, sıcak ev duygularının, parlak geçmişin ve büyükannenin verdiği derslerin mantığının çemberinden dışarı çıkaramıyordu onu.

Bir kız çocuğuydu hâlâ Marfenka. Bir kerecik olsun, genç bir kız tavrı takınmamıştı daha. Sağlıklı yaradılışıyla, sade, handiyse ilkel yetiştirilişiyle "olgun bir genç kız" olacağı yoktu...

Ama ne olursa olsun, bir kadın olacaktı sonunda: Nasıl bir kadın olacaktı, nasıl olmak zorundaydı?

Kendi kendini de yokluyordu Rayski. İçinde bu değişikliğin elinde olmadan, o farkına varmadan, kendiliğinden nasıl oluştuğunu anlamaya çalışıyordu. "Başkalarında nasıl oluyor bu," diye düşünüyordu. Yüzde yüz yoklamıyorlardır kendilerini onlar. Ya da kişioğlunun bu doğal özelliğinin bilincine varmadılar daha: Bazıları elden geldiğince iyi görünmeye, bazıları hem iyi görünmeye hem de öyle olmaya çalışıyorlar yalnızca. Bazıları –zayıf yaradılışlılar– yüzeyde kalıyorlar, yani göstermelik oluyor her şeyleri; yaradılış yönünden güçlü, ağırbaşlı, içten olanlarsa derinlere iniyorlar, bu da kişinin kendi kendiyle ilgilenmesi, daha iyi olmaya çalışması demek oluyor." Bu konuda kendisine nasıl bir rol düşeceğini, olması gerektiği gibi olup olmadığını, nasıl olmak zorunda olduğunu düşünüyordu. Bir ağabey, Marfenka'nın gençliğinin şefkatli bir koruyucusu, yol göstericisi mi, yoksa onun gelecekteki kocası mı olmalıydı?

Rayski bu son rolü üzerinde durunca, kendisinin ya da Marfenka'nın düğüne dek duygululuğun doruğunda kalamayacağını, ilişkilerindeki şiirin uçup gideceğini ya da küçük bir taşra komedisine dönüşeceğini sezinleyerek göğüs geçiriyordu! O anda bir soğukluk düşüyordu içine, esniyordu, can sıkıntısının belirtilerini duyuyordu içinde.

Böyle amaçsız heyecanlanmak, kızcağızı da heyecanlandırmak uygunsuz bir şeydi. Öyleyse ne yapmalıydı, nasıl davranmalıydı?

Düpedüz ağabey olmasının olanağı yoktu. Kaçmalıydı! Aşırı de-

recede sevimli, sıcak, cana yakındı Marfenka çünkü. Her dokunuşu içini ısıtıyordu, yakıyordu. Sinirlerini kıpırdatıyordu. Üçüncü göbekten ağabeyiydi Marfenka'nın, yani ağabeyi sayılmazdı hiç de. Hem böylesine bir kız kardeşin yakınlığı tehlikeliydi.

Öte yandan, kendini Marfenka'nın yakınlığının huzur dolu gevşekliğine bırakıyordu. Yakınlığı da bir ağabeyin yakınlığından daha bir değişik, inceydi. Öpücüğüne ise tutkulu bir yılan sokuluyordu usulca...

"Bir deneme, bir konuşma daha, yetecek kocası olmama," diye düşünüyordu. "Diyojen fenerle 'adam' arıyordu, ben de kadın arıyorum: Araştırmalarımın özü budur işte! Aradığımı Marfenka'da da bulamazsam, hiç kuşkusuz, söndürmeyeceğim feneri, aramamı başka yerlerde sürdürmeye gideceğim... Peki ama Tanrım! Acılarım nerede bitecek?"

Esniyordu.

"Gideceğim buradan. Bir roman yazacağım: Soluk bir düşün, renksiz bir yaşamın öyküsünü..."

Daha derinden esniyordu.

Bir akşam hava karardıktan sonra akasyaların altında çimde otururlarken, "Söyle bana Marfenka," diye başladı, "canın sıkılıyor mu senin burada? Büyükanneden, Tit Nikonıç'tan, bahçeden, çiçeklerden, şarkılardan, güzel biten kitaplardan bıkmadın mı?"

Bu sorulara şaşıyordu Marfenka:

"Hayır! Başka ne isteyebilirim?"

"Bu... tekdüzelik bazen basit, sıkıcı gelmiyor mu sana?"

Marfenka düşüncelere dalmış, "Basit, sıkıcı!" diye yineledi. "Hayır! Sıkıcı mı burası?"

Rayski, "Çocukluk bütün bunlar Marfenka," dedi. "Çiçekler, şarkılar... oysa kocaman kız oldun artık." (Marfenka'nın omuzlarına, göğüslerine kaçamak bir göz attı.) "Aklına başka, ciddi şeylerin geldiği olmuyor mu hiç? Başka bir şey ilgilendirmiyor mu seni?"

Bakışlarını yere indirip düşünceye daldı Marfenka. Onu hâlâ çocuk saydıkları için biraz utanmış, canı sıkılmıştı.

"Oysa çocukluğu geride bırakalı çok oluyor," diye geçirdi içinden. "On metre kumaştan bir giysi çıkıyor bana. Büyükanneme de o kadarından çıkıyor. Yo hayır, büyükannemden çok kumaş gidi-

yor bana: Uzun etek giymiyor büyükannem. Oh Tanrım! Nedir kafamın içindeki bu saçmalıklar? Ne cevap vereceğim ona şimdi? Şu Veroçka da nerede kaldı, gelip destek olsa bana..."

Çocuk sayılmaması, onu olgun bir genç kız olarak görmeleri, saymaları, ondan korkmaları için ne yapması gerektiğini bilemiyordu. Huzursuz, çevresine bakınıyor, önlüğünün eteğini parmaklarının ucuyla çekiyor, önüne bakıyordu.

Kafasının içinden bir sürü şey geçiyor, aklında düşünceler büyüyor, sorular ortaya çıkıyordu. Ama bütün bunlar öylesine bulanık, soluktu ki, ne olduklarını daha anlayamadan kaybolup gidiyorlardı. Bu yüzden de bir şey söyleyemiyordu.

"Bakın ne diyeceğim ağabeyciğim," dedi; "kuşları, çiçekleri seviyorum diye çocuk bellemeyin beni. Ev işi yapmasını da biliyorum. Büyükannem gelir giderleri çoğunlukla bana yazdırır. Tarlaya ne kadar çavdarın, ne kadar yulafın ekileceğini, ekinlerin ne zaman olgunlaştığını, tahılın gemilere ne zaman yükleneceğini bilirim. Ev yapması için bir köylüye ne kadar kerestenin gerektiğini de bilirim..." (Marfenka başını kaldırıp daha bir güvenle baktı Rayski'nin yüzüne.) "Tarla işlerinin nasıl yürüdüğüyle bile ilgilenebilirim, ama büyükannem bırakmıyor."

Rayski'nin yüzüne gözlerini açarak, onun gözünde şimdi birazcık olsun büyüyüp büyümediğini anlamaya çalışarak ekledi Marfenka:

"Daha ne olsun istiyorsunuz?"

"Evet, kuşkusuz iyi şeyler bütün bunlar, bir zaman gelecek sen de bir büyükanne olacaksın. İster misin onun gibi olmayı?"

"Ah, inşallah, ama olamam ki!"

"Başka biri olmayı istemiyor musun?"

"Niçin isteyeyim? Başka biri olacak olursam burada yabancı hissederim kendimi..."

"Çok doğru söyledin Marfenka: Burada ne işin var? Moskova'yı duydun, Petersburg'u, Paris'i, Londra'yı duydun. Oralara gitmeyi istemez misin?"

"Bana ne oralardan?"

"Ne mi? Kitaplar okuyorsun, öteki kadınların nasıl yaşadıkları anlatılıyor onlarda: Sözgelimi Miss Edgeworth'un kitabındaki şu

Helen... O yaşamı tatmak isteği doğmuyor mu içinde? Çekmiyor mu seni o yaşam?"

Marfenka dalgın salladı başını.

"Hayır," dedi, "bilmediği hiçbir şeyi istemez insan. Ama Veroçka... o sıkılıyor, sık sık eleme kapılıyor, kıpırdamadan oturuyor olduğu yerde. Burada her şey yabancı sanki ona! Bir yere gitmesi gerek, buraların insanı değil. Oysa ben... ah, ne mutluyum burada! Kırlarda, çiçeklerin, kuşların arasında çok hafif hissediyorum kendimi! Tanıdıklarımız bize konuk geldiklerinde neşe doluyor evin içi!.. Hayır hayır, buraya aitim ben. Şu kum taneciğinden, şu çimenden oluşmuşum! Hiçbir yere gitmek istemiyorum. Bir başıma Petersburg'da, yurt dışında ne yaparım? Can sıkıntısından patlarım..."

"Yalnız olmazsın orada."

"Kiminle olurum? Büyükannem dünyada ayrılmaz köyden."

"Büyükanneni ne yapacaksın? Benimle... kocanla gideceksin. Benimle gelir miydin?"

Marfenka hayır anlamına salladı başını.

"Niçin?"

"Sizi sıkmaktan korkarım..."

"Alışırsın bana."

"Hayır alışamam... Bakın, iki haftadır buradasınız... hâlâ korkuyorum sizden."

"Neden korkuyorsun? Son derece sade olduğumu sanıyorum: Seninle oturuyorum, dolaşıyorum, resim yapıyorum..."

"Hayır, sade değilsiniz. Gözlerinizde tuhaf bir şey oluyor bazen... Evet, alışamam size..."

"Peki ama ömrünü büyükannenin dizinin dibinde geçirmek, onsuz bir adım atamamak... sıkıcı bir şey bu!"

"Doğru, kendiliğimden bir şey düşünmedim şimdiye dek. O olmasa ne yaparım?"

Marfenka telaşlı baktı iki yana, söyleyeceği başka şey olmadığı için huzursuz oldu gene.

"Oh Tanrım!" diye geçirdi içinden. "Küçük, aptal bir kız görüyor beni... şöyle zekice bir şey söylesem... ne söylesem ama? Tanrım yardım et bana!"

Ama "zekice" bir şey gelmiyordu aklına. Üzgün, önlüğünün eteğini didikliyordu.

Rayski üsteliyordu:

"Yüreğinde bir sızı duymuyor musun bazen? Düşündüğün bir şey olmuyor mu?"

Marfenka içini çekti.

"Büyükannem yemeğin iyi olmasını söyledi," diye geçirdi içinden, "bunu düşünüyorum işte! Nasıl söylerim bunu ona!.."

Bir an sustuktan sonra hüzün dolu bir ağırbaşlılıkla, "Olmaz olur mu?" dedi. "Çocuk değilim artık!

"Ya! Küçük günahların var demek! Tanrı'ya şükürler olsun! Az kaldı umudu kesiyordum senden! Anlat hadi, neymiş düşündüğün?"

Marfenka'ya yaklaştı Rayski, elini tuttu. Marfenka elini çekmeden, dalgın, "Ne mi?" dedi. "Vicdanım!

"Vicdanın mı? Vay canına! Büyük günah kokuları geliyor burnuma!"

Rayski gülecek oldu, ama bu saflığın altında büyük bir günahın gizlenip gizlenmediği, Marfenka'nın uysallığının yapmacık olup olmadığı sorusu geldi aklına birden.

"Ne olabilir senin vicdanında? Güven bana, birlikte inceleyelim her şeyi. Bir yardımım dokunamaz mı sana?"

"Herkesin düşündüğü şeylerdir benim düşündüklerim de..."

"Sözgelimi?"

"Bir insanın nasıl yaşaması gerektiği üzerine Peder Vasil'in söylediklerini dinleseniz bir! Oysa biz nasıl yaşıyoruz, onun buyurduklarının yarısını olsun yapıyor muyuz?" (İnandırıcı bir tavırla konuşuyordu.) "Hiç değilse bir gün yaşasak öyle... onu da yapamıyoruz! Kendini unutmak, herkesin hizmetçisi olmak, her şeyini yoksullara dağıtmak, herkesi –bizi ezenleri bile– kendinden çok sevmek, hiç kızmamak, çalışmak, süsün-püsün, önemsiz şeylerin üzerinde durmamak... Daha bir sürü şey var, bir sürü! Hepsini anımsayamaz insan! Düşünmeye başladığımda kafam karışıyor, korkuya kapılıyorum. Bütün bunları yapmaya yetmez insanın ömrü! Sözgelimi büyükannemi alalım: Dünyada ondan zeki, ondan iyi yürekli insan var mıdır? Ama o da... günah işliyor... (Sesini al-

çaltıp söylemişti bunu Marfenka.) yok yere kızıyor, Anna Petrovna Tokeyeva'yı görecek gözü yok. Yılbaşında yeni yılını bile kutlamadı! Polina Karpovna'dan hoşlanmıyor. Uşaklara sık sık kızıyor, bazı suçlarını bağışlamıyor. Köylü kadınlar bir eksiklerinden yakınırlarken onların yalan söylediklerini sanıyor... Paraya çok değer veriyor..." (Sesini daha da alçaltıp söylemişti bunu Marfenka.) "Bir şeyde yanılırsa, dünyada kabul etmez yanıldığını: Çok mağrurdur! Oysa tanıdığım en iyi insandır!.. Yarın Veroçka ile beni düşünün artık! Sonra, nasıl olmalı ki..."

Marenka'nın sözünü kesti Rayski:

"Olduğun gibi olmalısın."

Marfenka dalgın salladı başını.

"Hayır... Çok şeyi anlamıyorum ben. Bu yüzden de nasıl hareket etmem gerektiğini bilemiyorum kimi zaman. Oysa Veroçka biliyor. Canı istemediği için yapmıyor, bense yapamadığım için..."

"Peki bunun seni sık sık üzdüğü oluyor mu?"

"Hayır, bazen üzüyor. Yüzüme vurulduğu ya da büyükannem bunun için bana sitem ettiği zamanlar... Biraz ağlayınca açılıyorum, gene neşeleniyorum. Peder Vasil'in söyledikleri beni hiç ilgilendirmiyorlar sanki! Kötü olan da bu zaten!"

"Başka bir derdin yok demek, mutlu çocuk, öyle mi?"

Marfenka şaşırmış, "Bu yetmezmiş gibi konuşuyorsunuz!" dedi. "Siz böyle şeyleri hiç düşünmez misiniz yoksa?"

"Düşünmem canım! Biliyorsun, Peder Vasil'i dinlemedim hiç."

"Nasıl yaşıyorsunuz peki? Sizin de düşündüğünüz bir şey vardır elbet."

"Şimdi seni düşünüyorum!"

"Beni mi? Sağ olduğu sürece büyükannem ilgilenecek benimle..."

"Ya o öldükten sonra?"

"Büyükannem mi?"

Haç çıkararak hemen ekledi Marfenka:

"Tanrı korusun! Allah iyiliğinizi versin: Ne biçim konuşuyorsunuz, ne biçim düşünceleriniz var!"

Rayski'yi dinlememeye çalışıyordu.

"Büyükannenin hiç ölmeyeceğini mi sanıyorsun yoksa?.."

"Susun Allah aşkınıza: Duymak bile istemiyorum!"

"Peki ya o zaman ne yapacaksın?"

"Veroçka ile ben de ölürüz. Çünkü büyükannem olmadan..."

Derin bir göğüs geçirdi Marfenka. Rayski, "Bundan da kuşların, çiçeklerin, bu ufak tefek şeylerin bütün bir ömrü dolduramayacağı sonucunu çıkarmak gerekir," dedi. "Başka şeylere ilgi, yakınlık duymalı, bağlanmalısın."

Marfenka handiyse umutsuzluk içinde, "Ne yapmalıyım?" diye sordu.

Rayski, bir an sustuktan sonra dudaklarını Marfenka'nın alnına değdirdi.

"Birini, bir erkeği sevmen gerek..." dedi.

"Kocaya varmak mı? Evet, birkaç kez söylediniz bunu bana. Büyükannem de sık sık ima ediyor aynı şeyi, yalnız.."

"Yalnız... ne?"

Marfenka mahcup, "Nerede bulmalı onu?" dedi.

"Hoşlandığın bir erkek yok mu? Gençler arasında dikkatini çeken olmadı mı hiç?.."

"Diyecek yoktur doğrusu buranın gençlerine! Sözgelimi Boçkov'un üç oğlu var: Akşamları, kendileri gibi erkekleri eve toplayıp içerler, kâğıt oynarlar. Sabahları hepsinin gözleri kıpkırmızı, dağılırlar. Sonra Çeçenin'in oğlu izinde geldi, geldiği gün, yüz bin ruble drahoması olan bir kız aradığını söyledi. Oysa kendisi Motka'dan da biçimsiz bir şey: Yerden bitme, eğri bacaklı... durmadan fosur fosur sigara içiyor! Hayır, hayır... Ama Nikolay Andreiç yakışıklı, neşeli, iyi yüreklidir, üstelik..."

"Üstelik ne?"

"Genç, topu topu yirmi üç yaşında!"

"Kimin nesidir bu Nikolay Andreiç?"

"Vikentyevlerin oğlu. Çiftlikleri Volga'nın karşısında. Pek uzak sayılmaz. Köylerinin adı Kolçino. Ancak yüz kölelik küçük bir köy. Ayrıca Kazan'da da üç yüz köleleri var. Annesi Veroçka ile beni birkaç gün onlarda konuk olalım diye çağırdı, ama büyükannem yalnız bırakmıyor. Bir gün sabah gidip akşam döndük, o kadar... Anasının bir oğlu, başka çocukları yok. Kazan'da üniversiteyi bitirmiş. Burada valinin yanında özel bir görevde bulunuyor."

Marfenka, yüzünde neşeli bir anlatım; canlı, çabuk çabuk konuşarak anlatmıştı bunları.

Rayski, Marfenka'nın elini yüreğinin üzerine bastırdı.

"Ya!" dedi. "Vikentyev hoşuna gidiyor demek!"

Kıpırdamadan oturuyor; Marfenka'nın, onun okşamalarını –onları handiyse fark etmeden, görünüşte bir şey de hissetmeden– güvenle benimseyişini, onlara karşılık verişini haz duyarak izliyordu.

"Belki bir kıvılcım, yakıcı bir el sıkış uyandıracaktır onu çocuksu uykusundan. Gözlerini açacaktır," diye geçiriyordu içinden, "o zaman yaşamının yeni bir dönemine girecek birden..."

Öte yandan, küçük bir kuş gibi şakıyordu Marfenka. Vikentyev'den hoşlanıp hoşlanmadığını anlamak için kendini yokluyormuş gibi, düşünceye dalmış, "Vikentyev!" dedi.

Rayski, Marfenka'nın yüzüne baktı, elini sıkarak takıldı ona:

"Karanlık olduğu için göremiyorum, ama yüzde yüz kıpkırmızı olmuşsundur."

"Hiç de! Niçin kızaracakmışım? İki haftadır görünürlerde yok işte, umurumda değil..."

"Söylesene, hoşlanıyor musun ondan?"

Marfenka yanıt vermedi.

"Ne o, doğru mu?"

"Neler söylüyorsunuz! Buradaki gençlerin hepsinden iyi olduğunu söyledim, o kadar. Herkes söylüyor aynı şeyi... Vali çok seviyor onu, kovuşturmaya hiç yollamıyor. 'Niçin bulaşsın o pis işlere,' diyor. 'Cinayetlerle, hırsızlıklarla uğraşmak ahlâkını bozar insanın! Benim yanımda kalsın yeter!' Şimdi oradadır. Buraya gelmediği zamanlar akşam yemeğini orada yer, dans eder, oyun oynar..."

Rayski, "Sözün kısası, çalışır!" dedi.

Marfenka, hoşnut, "Küçük bir nişanı bile var!" diye ekledi. "Küçücük bir şey!"

"Buraya geliyor mu?"

"Çok sık. Ama bu ara kayıplara karıştı. Kolçino'ya *maman*'ının yanına mı gitti, bilmiyorum. Söylemeden gittiği için biraz sitem etmeliyim ona. Büyükannem paylar onu: Korkar büyükannem... Buraya geldiği zamanlar uslu durmuyor hiç: Koşuyor, şarkı söylüyor. Ah ne yaramazdır! Ne çok da yer! Geçenlerde kocaman bir man-

tarı yedi! Çayda çok çörek yiyor! Önüne ne koyarsan, hepsini silip süpürür! Bu yüzden bayılıyor ona büyükannem. Ben de onu..."

Rayski eğilip Marfenka'nın gözlerinin içine baktı.

"Seviyor musun?" diye sordu.

Marfenka başını salladı, "Hayır, hayır!" dedi. "Sevmesine sevmiyorum da... Çok iyi bir çocuk! Burada herkesten iyi: Terbiyeli, meyhaneye gitmiyor, bilardo oynamıyor, içki hiç içmiyor."

Rayski, Marfenka'nın şakaklarındaki saçlarını düzelterek, "Çok iyi bir çocuk!" diye yineledi. "Sen de iyisin!"

Marfenka'yı kendine doğru hafifçe çekip alçak sesle ekledi:

"Ne yazık ki yaşlandım Marfenka, yoksa nasıl severdim seni!"

Marfenka kendini Rayski'nin okşamalarına bırakarak, sevimli, "Ne yaşlanmasından söz ediyorsunuz!" dedi. "Daha çok var yaşlanmanıza! Yalnız, sakalınızda beyaz birkaç tel var. Bazen gerçekten çok yakışıklı oluyorsunuz... gülerken ya da heyecanlı heyecanlı bir şeyler anlatırken... Ama kaşlarınızı çattığınız ya da o tuhaf bakışınızla baktığınız zaman... yetmiş yaşında gösteriyorsunuz..."

"Doğru söyle, korkunç ve yaşlı bulmuyor musun beni?"

"Hiç."

"Peki beni... öpmekten hoşlanır mısın?"

"Çok."

"Öp öyleyse."

Marfenka hafifçe doğruldu. Dirseğini Rayski'nin dizine dayadı, sesli öptü yanağından, sonra oturmak istedi gene, ama Rayski tuttu onu.

Kurtulmaya çalıştı Marfenka. Öyle rahat değildi. Oturdu sonunda. Kendini zorlamaktan yüzü kıpkırmızı olmuştu. Bozulan saçını düzeltmeye çalışıyordu.

Rayski'nin ise bembeyazdı yüzü. Başını arkaya atmış, ensesini ağaca dayamış, gözleri kapalı oturuyor, handiyse farkında olmadan, Marfenka'nın elini tutuyor, sıkıyordu.

Marfenka doğrulup daha bir rahat oturmak istiyordu. Ama Rayski bırakmıyordu elini. Öyle ki, koluyla Rayski'nin omuzuna dayanmak zorunda kalıyordu.

"Bırakın elimi, omzunuz yorulacak," dedi. "Şişmanım çünkü... Şu kola baksanıza... tutun bakın..."

Rayski, Marfenka'nın başını yüzüne yaklaştırdı gene. Hareketsiz öyle kaldı. Alçak sesle, "Hayır, yorulmaz..." dedi. "Böyle rahat mısın?"

"Rahatım, yalnız çok sıcak, yanaklarımla kulaklarım ateş gibi yanıyor. Bakın: Sanırım kıpkırmızıdırlar! Çok kanlıyım çünkü. Parmağınızla koluma dokunursanız hemen beyaz bir iz oluşur orada, sonra kaybolur."

Rayski susuyor, gözleri kapalı, oturuyordu öyle. Marfenka ise aklına gelen her şeyden söz etmeyi sürdürüyor, sağına soluna bakıyor, potininin burnuyla kumu eşeliyordu, "Sakalınızı kesseniz çok daha yakışıklı olursunuz!" dedi. "Bu acayip modayı, sakal bırakma modasını da kim çıkardı acaba? Köylülerden aldılar onu! Petersburg'da herkes sakal mı bırakıyor sahi?"

Rayski bir şey düşünmeden salladı başını.

"Keseceksiniz sakalınızı, değil mi? Yoksa Nil Andreyeviç görünce kızar. Sakaldan hiç hoşlanmıyor. Yalnızca devrimcilerin sakal bıraktıklarını söylüyor."

Rayski sevgi dolu bir sesle, "Sen ne istersen yaparım," dedi. "Ama söyle bana, Vikentyev'i niçin seviyorsun?"

"Gene mi? Ne tuhafsınız! Konuyu kendiniz açtınız, şimdi de onu sevdiğimi söylüyorsunuz. Ne de seviyorum ya! Böyle bir şeyi aklının ucundan geçirmez Vikentyev! Sevmek mi?.. Nasıl olur? Büyükannem ne der sonra?.."

Marfenka konuşurken bir yandan da Rayski'nin sakallarıyla oynuyordu dalgın. Ama parmaklarının, Rayski'nin sinirleri üzerinde yılan gibi dolaştıklarını, genç adamın içinde fırtınalar kopardıklarını, kanını tutuşturduklarını, kafasının içini allak bullak ettiklerini aklının ucundan bile geçirdiği yoktu. Bu parmakların her hareketi daha bir sarhoş ediyordu Rayski'yi, Marfenka'nın belini sıkarak, sayıklıyormuş gibi, "Sev beni Marfenka," dedi, "dostum, kız kardeşim!.."

Marfenka, elinde olmadan Rayski'nin göğsünün üzerine düşerken, "Oh, acıyor ağabeyciğim," dedi, "bırakın, Allah aşkına bırakın belimi, soluk alamıyorum!"

Rayski, Marfenka'nın yanağını bir kez daha kendisininkinin üzerine bastırırken fısıldadı:

"Böyle rahat mısın?"

"Ayaklarım rahatsız."

Rayski bıraktı onu, Marfenka ayaklarını düzeltti, Rayski'nin yanına oturdu.

"Çiçekleri, kedileri, kuşları niçin seviyorsun Marfenka?"

"Kimi seveyim peki?"

"Beni, beni!"

"Seviyorum ya!"

Rayski elini Marfenka'nın omzuna koyup, "Böyle değil, başka türlü!" dedi.

Marfenka gökyüzüne bakarak, "İşte bir yıldız, işte bir tane daha, işte bir tane daha, ne çok var!" dedi. "Oralarda, yıldızlarda da insanların olduğu doğru mu acaba? Belki de bize benzemiyorlardır... Ah, şimşek çaktı! Hayır, Volga'nın ötesinde, çok uzaklarda çıktı. Gök gürültüsünden, şimşekten korkarım ben... Veroçka pencereyi açar, oturup seyreder yağmuru, bense perdeleri sıkı sıkı kapatıp yatağa girerim, şimşek çok parlak çakıyorsa başımı büyük bir yastığın altına sokarım. Kulaklarımı da tıkarım. Böylece bir şey görmem, işitmem... Bakın, bir yıldız kaydı!"

Bir an sustuktan sonra ekledi Marfenka:

"Yemek saati geliyor! Siz olmasaydınız yemeğimizi çoktan yemiş, saat on birde yatmıştık. Konuğumuz olmadığı akşamlar erken yatarız."

Rayski yanağını Marfenka'nın omzuna dayamış, susuyordu.

"Uyuyor musunuz?"

Rayski hayır anlamına salladı başını.

"Uyukluyorsunuz ama. Bakın gözleriniz bile kapalı. Ben de yatar yatmaz uyurum. Kimi zaman çoraplarımı bile çıkaramam. Öyle olduğum gibi uzanırım. Veroçka uzun süre uyuyamaz. Büyükannem bağırır ona, 'gece kuşu' der. Peki Petersburg'da erken mi yatarlar?"

Rayski yanıt vermedi.

"Ağabey!"

Hâlâ susuyordu Rayski.

"Niçin susuyorsunuz?"

Rayski şöyle bir kıpırdanıp hareketsiz kaldı gene. Sürekli bir

mutluluğu hayal ediyor, avcunun içinde tuttuğu bu mutluluğu bırakmak istemiyordu.

Marfenka, gözlerinden yaş gelesiye esnedi.

"Hava ne güzel!" dedi. "Büyükanneme, kameriyede yatmama izin vermesi için çok yalvarırım bazen. Ama bırakmaz. Odamda pencereyi bile kapattırır."

Rayski ağzını açmıyordu.

Marfenka "Hep susuyor, nasıl alışırsın ona?" diye geçirdi içinden. Başını güvenle koydu gene Rayski'nin göğsüne, yorgun bakışını dalların arasından parlayan yıldızlarda gezdirmeye başladı dalgın. Karanlık koruya bakıyor, yaprakların hışırtısına kulak veriyor; boş durmaktan canı sıkıldığı için, elinin altında Rayski'nin yüreğinin vuruşlarını izlerken düşünüyordu:

"Ne tuhaf! Niçin böyle hızlı çarpıyor yüreği acaba? Ya benimki?" (Elini kendi göğsünün sol yanına koydu.) "Hayır, hızlı çarpmıyor!"

Sonra doğrulmak istedi. Ama Rayski'nin onu sıkı sıkı tuttuğunu hissetti. Sıkılmaya başlamıştı. Utangaç.

"Bırakın beni ağabeyciğim!" diye fısıldadı. "Eve gidelim artık, geç oldu!"

Rayski, Marfenka'dan temelli ayrılacakmış gibi bırakmak istemiyordu onu.

Marfenka, Rayski'nin kollarının arasından kurtulmaya boşuna çalışırken giderek büyüyen bir can sıkıntısıyla, "Bırakın, belim acıyor..." dedi.

Öne eğilerek sonunda kurtuldu Rayski'nin kollarının arasından.

Rayski derin bir soluk aldı.

Marfenka'nın huzur dolu, çocuksu sesi geldi kulağına:

"Neyiniz var?"

Marfenka'nın yüzüne baktı Rayski. Sonra çevresine bakındı. Uykudan uyanmış gibi bir kez daha derin bir soluk aldı. Marfenka, "Neyiniz var?" diye yineledi. "Bir tuhaf oldunuz!"

Birden kendine geldi Rayski. Marfenka'nın orada olmasına şaşmış gibi baktı yüzüne. Sağına soluna bakındı. Sonra çabucak iterek, heyecanlı, "Hayır, gidelim buradan Marfenka!" dedi.

"Tuhaf oldunuz! Başka bir insan oldunuz sanki! Başınız ağrımıyor ya?"

Rayski'nin alnını tuttu Marfenka.

Onun elini alıp öptü Rayski.

"Çok yaklaşma bana, yakınlık gösterme!" dedi. "Canım kız kardeşim benim!"

"Siz bana bu kadar yakınlık gösterirken olur mu! Öyle iyi yüreklisiniz, bizi öyle çok seviyorsunuz ki! Evinizi, bahçenizi armağan ettiniz bize, taş mıyım ben!.."

"Öyle ol! Yakınlığıma bugünkü gibi karşılık verme!.."

"Neden?"

"İşte. Bazen öyle olurum ben... O zaman uzaklaş yanımdan."

"İçecek bir şey ister miydiniz? Büyükannemde bir damla var. Hemen gidip getireyim mi, ister misiniz?"

"Hayır istemez. Ama Allah aşkına, bir gün sana aşırı yakınlık gösterirsem ya da bir başkası yaparsa bunu, sözgelimi şu Vikentyev..."

Marfenka şaşırmış, "Hiç yapabilir mi!" dedi. "Eşli yakalamaca oynarken bile elimden tutamıyor. Entarimin kolundan tutuyor hep! Amma da yaptınız! Vikentyev ha! İzin verir miyim böyle bir şey yapmasına!"

"Ona da, bana da, dünyada hiç kimseye verme bu izni... şunu unutma Marfenka: Hoşuna giden erkeği sev, ama büyükanneyle Peder Vasil izin verene dek bu sevgini ruhunun derinliklerinde sakla. Sevdiğin erkeğe de, kendine de izin verme... Peder Vasil'in söylediklerini hiçbir zaman unutma..."

Marfenka Rayski'nin anlattıklarını sessiz dinleyerek yanı sıra yürüyor, onun biraz önce başka türlü konuştuğunu anımsayarak şimdiki durumuna şaşıyor, ne düşüneceğini bilemiyordu.

"Oysa böyle söylemiyordunuz..." diye fısıldadı.

"Yanılmışım! O söylediklerim senin için değildi. Evet Marfenka, haklısın: Bize verilmeyen bir şeyi istemek, kitaplarda anlatılan o hanımefendiler gibi yaşamaya çalışmak günahtır. Değişmekten, başka bir Marfenka olmaktan Tanrı korusun seni! Çiçekleri, kuşları sev, ev işleriyle ilgilen, kitaplarda da, kendi yaşamında da her zaman iyi sonu ara."

Marfenka çekingen, "Gülünç bir şey değil mi... kuşları sevmek?" dedi. "Alay etmiyorsunuz ya benimle? Doğru mu söylüyorsunuz?"

"Hayır, hayır, bir incisin sen, bir meleksin... Apaydınlık, tertemiz, dupduru ruhun..."

Marfenka gülümsedi.

"Dupduru mu? İçi görünüyor mu yani?"

"Sen... sen..."

Heyecandan ne söyleyeceğini bilemiyordu Rayski.

"Güneş ışığısın sen! Ruhuna kötülük tohumunu atmak isteyecek insana lanet olsun! Hoşça kal! Hiçbir zaman yaklaşma bana Marfenka, ben yaklaşırsam da... kaç!"

Yamaca doğru yürüdü Rayski.

"Nereye gidiyorsunuz? Yemeğe gidelim! Yatma zamanı geldi..."

"Yemek de, uyumak da istemiyorum."

"Gene bir yerlere gidiyorsunuz yemek saati! Bakın, büyükannem..."

Marfenka tümcesini daha tamamlamamıştı ki, Rayski yamaçtan aşağı yürümüş, çalıların arasında gözden kaybolmuştu.

İçi ürpererek düşünüyordu: "Tanrım! Yarım saat öncesine değin dürüst, temiz, kendisine saygısı olan bir insandım. Yarım saat içinde bu kutsal çocuk zavallı bir yaratık, 'dürüst, kendine saygısı olan' bu adam da dünyanın en alçak insanı olacaktı! Temiz ruh beden hazzına yenik düşecekti. Kanla sinirler, felsefeyi, ahlâkı, gelişmeyi alaya alacaklardı! Ama temiz ruh dayandı, kanla sinirlere yenilmedi: Onurla dürüstlük kurtuldular..."

Bir çukurun önünde durup sordu kendi kendine: "Ne kurtardı onları? Önce... benim irade gücüm, bir de çirkinliğin bilincine varmam..." Şöyle bir doğrularak başlayacak olmuştu Rayski, ama itiraf etmek zorunda kalmıştı: "Hayır, hayır, en sonra geldi bu. Önce ne kurtardı onları peki? Koruyucu melek, görünmeden mi korudu onları? Büyükannemin dediği kader mi kurtardı Marfenka'yı? Ya da..." Kim ne derse desin, dürüst bir insan olarak kalmasını bu esrarlı "ya da"ya borçluydu Rayski. "Ya da" Marfenka'nın lekesiz, çekingen saflığında, Peder Vasil'in sözlerine bağlılığında, nihayet durgun yaradılışında mı gizliydi acaba? Evet, Rayski'de değil, Marfenka'daydı bu...

Rayski çukuru atlayıp, çalıların arasından Volga'nın kum kıyısına çıkarken, "Oh, ne iğrenç bir şey!" dedi. "Ne iğrenç bir şey!"

Marfenka Rayski'nin arkasından uzun süre baktıktan sonra sessizce, dalgın yürümüştü eve doğru. Bir şey düşünmeden dallardan yaprakları koparıyor, arada bir yanaklarına ya da kulaklarına tutuyordu.

"Ateş gibi yanıyorlar. Sanırım kıpkırmızıdırlar!" diye mırıldanıyordu. "Niçin yaklaşmamı istemiyordu kendisine? Yabancım değil ki! Oysa kendi öyle iyi... şu yanaklarıma baksana nasıl yanıyorlar!"

Elini bir bu yanağına, bir ötekine koyuyordu.

Rayski'nin yemek saati bir yere gittiğini öğrenince söylenmeye başladı büyükanne. Üçü –Tit Nikonıç da vardı yemekte– yemeklerini hiç konuşmadan yiyip dağıldılar.

Büyükannesine genellikle her şeyini anlatır Marfenka, ağabeyinin kendisine bir daha yaklaşmamasını istediğini ona anlatsın mı anlatmasın mı bir süre kararsızlık içinde bocaladıktan sonra anlatmadan gidip yatmıştı. Birkaç kez anlatacak olmuştu, ama nereden başlayacağını bilememişti. Ağabeyinin "tuhaflığından" da hiç söz etmemişti büyükannesine. Erken girmişti yatağa. Ama uzun süre uyuyamamıştı: Yanaklarıyla kulakları ateş gibi yanıyorlardı.

Yatakta bir saat kadar öyle yattıktan sonra kalktı, yüzü güneşten yandığı zamanlar genellikle yaptığı gibi, salatalık turşusu suyu sürdü yanaklarına, sonra haç çıkardı, yatıp uyudu.

XIV

Kıyı boyunca aşağı doğru gitti Rayski. Sonra yola çıktı. Kozlov'un küçük evine dek yürüdü. Pencerede ışık görünce bahçe kapısına yaklaşıyordu ki, birisinin çiti aşıp bahçeye atlamaya çalıştığını fark etti.

Adam çiti aşana dek karanlıkta durdu, bekledi Rayski. Adamın hırsız mı, yoksa Ulyana Andreyevna'nın sevgilisi Bay Şarl mı olduğunu bilmediği için bir karar veremiyor, bu yüzden sesini çıkaramıyordu.

Ama bir an düşününce adamı izlemesinin uygun olacağına karar verdi. Bunun için o da onun gibi yaptı, sessizce aştı çiti.

Adam, ses çıkarmamaya çalışarak pencereye yaklaştı. Rayski de

arkasından gidiyordu. Adam pencerenin dibinde durunca birkaç adım gerisinde de o durdu. Leontiy'in penceresine uzandı adam, birden olanca gücüyle vurmaya başladı cama.

"Hırsız değil bu... Mark olsa gerek!" diye geçirdi içinden. Rayski, yanılmamıştı.

Bağırıyordu adam:

"Hey filozof! Pencereyi aç! Duyuyor musun Platon? Hadi çabuk ol!"

İçerden Kozlov'un sesi duyuldu:

"Kapıdan dolan!"

"Kapıda ne işim var, köpekleri mi uyandıracağım? Aç diyorum!"

Kozlov pencereyi açarken, "Peki peki, dur biraz," dedi. "Ne biçim insansın!"

Mark içeri atladı.

Kozlov pencereden geri çekilirken korkmuş, "Kimdir arkadan gelen?" diye sordu. "Kimi getirdin?"

"Hiç kimseyi. Düş görüyorsun... Ah, sahi biri çıkıyor... pencereye..."

Bu arada odaya atlamıştı Rayski. Leontiy şaşırmış, "Boris, sen misin?" dedi. "Nasıl oldu da aynı anda geldiniz?"

Rayski'ye bir göz attı Mark, sonra Leontiy'e döndü:

"Çabuk bir pantolon ver bana. Şarap yok mu?"

Mark'ın handiyse beline kadar çamur içinde olduğunu, pantolonuyla çizmelerinin vıcık vıcık çamur olduğunu ancak şimdi fark edebilmişti Leontiy. Şaşırmıştı.

"Nedir bu hal, nereden geliyorsun?" diye sordu.

Mark sabırsız, "Hadi çabuk ol," dedi, "gevezeliği bırak!"

"Şarap yok! Şarl yemeği bizde yedi, olanı içtik. Sanırım votka var..."

"Giysilerin nerede?"

"Bilmiyorum. Karım da uyuyor; Avdotya'ya sormak gerek..."

"Akılsız şey! Bırak, ben kendim bulurum."

Lambayı alıp öteki odaya geçti Mark.

Leontiy Rayski'ye döndü, "Görüyorsun işte!" dedi.

On dakika sonra Mark elinde bir pantolonla döndü. Leontiy, "Nerede ıslandın böyle?" diye sordu.

"Volga'yı bir balıkçı kayığıyla geçiyordum. Kör herif adanın yakınında çamura oturttu kayığı. Suya atlayıp kayığı kurtarmamız gerekti."

Mark, Rayski'ye aldırmadan pantolonunu değişti. Büyük koltuğa oturdu. Dizlerini çekip çenesine dayadı.

Rayski sessizce inceliyordu onu. Yirmi yedi yaşlarındaydı. Çelik gibi sağlam yapılıydı. Düzgün bir bedeni vardı. Sarışın değildi, ama yüzü sarıydı. Kulaklarıyla ensesini örten açık kızıl, gür saçları çıkık, geniş alnını açıkta bırakıyorlardı. Bıyığıyla sakalı seyrekti, saçlarından daha bir açıktı.

Küstah bir anlatımı olan aydınlık yüzü öne çıkıktı, zayıftı. Hayli iri çizgileri pek düzgün sayılmazlardı. Arada bir yüzünü kaplayan gülümsemede can sıkıntısı mı, alay mı var, belli değildi, ama hoşnutluk hiç yoktu.

Kolları uzun, elleri iri, düzgün, güçlüydü. Gri gözlerinin bakışı kimi zaman cesur, küstah, kimi zaman çok soğuk, her şeye karşı küçümseme doluydu.

Dertop olmuş, kıpırdamadan oturuyordu koltukta. Kolları, bacakları –taş kesilmiş gibi– kıpırdamıyorlardı hiç. Gözleri her şeye durgun ya da soğuk bakıyorlardı.

Ama onun bu kıpırtısızlığının altında, kimileyin bir köpeğin görünüşte rahat, kayıtsız yatışında dikkati çeken o uyanıklık, tetikte oluş, tehlike gizliydi. Ön ayaklarını yan yana koymuştur köpek, pençelerinin üzerine rahatça yerleştirmiştir uyuyan başını, ağır bedenini bükerek tembel uzanmıştır yere, uyuyordur, ama gözkapaklarından biri kıpırdar durmadan, altından siyah bir göz görünür yarım yamalak. Yakınında bir şey kıpırdayacak, hafif bir yel esecek, bir kapı çarpacak, yabancı bir yüz görünecek olsa köpeğin kayıtsızca yayılmış bu organları bir anda toplanırlar. Bedeni çelik gibi gerilir, havlayarak fırlar yerinden...

Mark da gözleri kısık, bir süre öyle oturduktan sonra birden açtı gözlerini. Rayski'ye döndü. Senlibenli bir tavırla, "İyi purolar getirmişsinizdir Petersburg'dan," dedi, "bir tane verir misiniz?"

Rayski puro kutusunu verdi ona. Sonra, "Leontiy!" dedi. "Tanıştırmadın bizi!"

Bir sitem vardı sesinde. Leontiy, "Tanıştırmamın ne gereği var,"

diye karşılık verdi. "Aynı yoldan geldiniz, ikiniz de birbirinizin kim olduğunu biliyorsunuz!"

Mark, "Nasıl oldu da akıllıca bir laf ettin!" dedi. "Bir bilim adamısın ama konuşmazdın böyle!"

Kozlov, "Bu... sana sözünü ettiğim... Mark'tır... Yazmıştım sana, anımsıyor musun?.." diye başlayacak oldu.

Mark, "Dur!" diye kesti sözünü. "Ben kendim tanıtacağım kendimi!"

Koltuktan fırladı, Rayski'nin karşısında dimdik durup topuklarını birbirine vurdu.

"Kendimi size tanıtmak benim için büyük bir onurdur efendim: Bu kentte polis gözetimi altında bulunan, on beşinci dereceden devlet memuru Mark Volohov!"

Sonra puronun ucunu dişiyle kopardı, yaktı, gene dertop oldu koltuğun üzerinde.

"Burada ne yapıyorsunuz?" diye sordu Rayski.

"Sanırım sizin yaptığınızı..."

"Sanatı... seviyor musunuz, artist misiniz yoksa?"

"Ya siz artist misiniz?"

Leontiy karıştı söze:

"Ne demek! Söylemiştim sana ressam, müzisyen... olduğunu. Şimdi de roman yazıyor: Bak dostum, eline su dökemezsin sen onun:" (Rayski'ye döndü.) "Nasıl gidiyor, epey ilerledi mi?"

Rayski eliyle susmasını işaret etti Leontiy'e. Mark yanıt verdi Rayski'nin sorusuna:

"Evet, artistim, ama başka türlü bir artist. Tüccar takımının 'sanatçı' dediği artistlerdenim ben. Sanırım büyükanneniz yapıtlarımdan söz etmiştir size!"

"Yanında adınızın edilmesine bile dayanamıyor."

"Ya, gördünüz mü! Oysa topu topu yüz kadar elma çaldım bahçesinden!"

"Elmalar benimdir. İstediğiniz kadar almanıza izin veriyorum..."

"Teşekkür ederim, istemez! Her şeyi izinsiz yapmaya alışığım ben. Elmayı da izinsiz koparırım. Öylesi daha tatlı oluyor."

Rayski, "Sizi görmeyi çok istiyordum," dedi, "her yerde öylesine çok söz ettiler ki sizden..."

"Neler söylediler?"

"İyi pek az şey..."

"Bir haydut, bir canavar, buraların korkunç yaratığı olduğumu söylemişlerdir yüzde yüz!"

"Aşağı yukarı..."

"Öyleyse ne diye o kadar görmek istiyordunuz beni? Sizin de benim için söylenenlere katılmanız gerekir: Kitaplarınızı yırttım. Sanırım söylemiştir size..."

Leontiy atıldı:

"Evet evet, işte geldi, konuyu kendin açtığına sevindim! Baştan öyle tanıtmak gerekirdi seni..."

Rayski, "Kitapları ne istiyorsanız yapın," dedi, "izin veriyorum."

"Gene mi? Sizden izin isteyen oldu mu? Artık yırtmam kitaplarınızı. Rahat uyuyabilirsin Leontiy!"

Leontiy, Mark için, "Aslında son derece iyi yüreklidir," dedi. "Birazcık hasta olsan dadı gibi ayrılmaz başucundan, ilaç almak için eczaneye koşar... Bilmediği de yoktur! Ama elini bir işe sürmez, kimseye de rahat vermez: Tam bir yaramazdır..."

Mark sözünü kesti:

"Saçmalamayı bırak Kozlov!"

Rayski karıştı söze:

"Bununla birlikte, herkes kötü demiyor sizin için. Vatutin iyi şeyler söylüyor ya da –hiç değilse– söylemeye çalışıyor..."

"Yok canım! Şu şeker markisine de bak hele! Yanılmıyorsam birtakım andaçlar bırakmıştım ona. Geceleri birçok kez uyandırmış, yatak odasının penceresini açmıştım. Baksanıza sürekli olarak hasta. Oysa buraya geldi geleli, kırk yıldır hasta olduğunu gören, duyan olmamıştır. Ondan aldığım parayı hiçbir zaman geri vermeyeceğim. Daha ne istiyor? Ama övüyor!"

Rayski neşeli, "Demek siz böyle bir sanatçısınız!" dedi.

"Ya siz? Anlatın şimdi!"

"Ben... eh işte, kötü bir sanatçıyım. Doğal olarak, güzelliği seviyor ve ona tapıyorum. Sanatı seviyorum. Resim yapıyor, müzik aletleri çalıyorum... Şimdi büyük bir şey yazmak istiyorum, bir roman..."

"Evet, evet, görüyorum: Bizdeki herkes gibi bir sanatçı..."

"Herkes mi?"

"Bizde herkes sanatçıdır: Bir kısmı heykel yapar, resim yapar, müzik aletlerini tıngırdatır, bir şeyler yazar, tıpkı siz ve benzerleriniz gibi. Bazıları sabahları dairelerine gider, bazıları tezgâhlarının başında oturup dama oynar, bazıları malikânede oturup başka şeyler yapar, her yerde sanat!"

Rayski gülümseyerek sordu:

"Sizin bu sınıflardan herhangi birine katılmaya niyetiniz yok mu?"

"Denedim, ama yapamıyorum. Peki, siz buraya neden geldiniz?"

"Kendim de bilmiyorum," dedi Rayski. "Nereye gideceğimin benim için hiç önemi yok... Babaannemin bir mektubu elime geçti, buraya çağırıyordu beni, ben de geldim."

Mark dalmıştı. Artık Rayski'yle uğraşmıyordu. Rayski ise aksine dikkatini onun üzerinde toplamış, yüzünün ifadesini inceliyor, her zaman olduğu gibi, bu canlı kişinin portrelerini birbiri ardına çizen düş gücüne yardım etmeye çabalayarak onun hareketlerini izliyordu.

"Tanrı'ya şükür!" diye düşündü. "Böylesine aylak, hiçbir yere kapılanmamış, hiçbir işte dikiş tutturamamış olan yalnızca ben değilim anlaşılan. İşte bana benzer biri daha: Dolaşıyor, yazgıya boyun eğmiyor, hiçbir şey yapmıyor (ben, hiç değilse, resim yapıyorum, bir roman yazmak istiyorum), hiçbir şeyden, hiç kimseden memnun olmadığı yüzünden belli... Nedir bu böyle? Tıpkı benim gibi, düzensizliğin bir kurbanı mı? Sürekli bir savaşım içinde, iki ateş arasında? Bir yandan düş gücü baştan çıkarıyor, insanları, doğayı, tüm yaşamı, tüm olayları, her şeyi bir ideal durumuna yükseltiyor, ama öte yandan soğuk bir analiz her şeyi yıkıyor ve insanın kendini unutmasına, yaşamasına olanak vermiyor: Sürekli hoşnutsuzluğun, soğukluğun nedeni bu. Öyle mi, yoksa başka türlü bir şey mi acaba?"

Gözlerini uyuklayan Mark'a dikmişti. Leontiy'in gözkapakları düşüyordu.

Rayski:

"Evet gitme zamanı," dedi. "Hoşça kal, Leontiy!"

Kozlov Mark'ı göstererek sordu:

"Bunu ne yapacağım?" dedi.

"Olduğu yerde öyle bırak."

Kozlov "Ya," diye geçirdi içinden, "keçiyi sebze bahçesinde bı-

rakayım! Kitaplar ne olacak? Koltuğuyla birlikte şu karanlık odaya götürüp üstüne de kapıyı kilitleyebilsem!" Ama hemen vazgeçti bu düşüncesinden.

"Sonra kurtulamam ondan!" diye mırıldandı. "Hem gece uyanır bakarsın, evi başımıza yıkar!"

Leontiy'in son sözcüklerini duyunca gülmeye başladı Mark, birden ayağa fırladı. Rayski'ye, "Ben de sizinle geliyorum," dedi.

Kasketini giydi. Çabucak atladı pencereden. Ama daha önce Leontiy'in lambasını üfleyerek söndürürken şöyle demişti:

"Yatma zamanı geldi artık. Geceleri çok oturma. Bak, suratında renk kalmadı gene, gözlerin de içeri çöktü."

Rayski –onun kadar çabuk olmasa da– onu izledi. Aynı yoldan birlikte geçtiler bahçeyi. Gene çitten atlayıp sokağa çıktılar.

"Bakın ne diyeceğim," dedi Mark, "canım bir şeyler yemek istiyor. Leontiy'in evinde yemek bulunmaz. Bir meyhaneyi soymama yardım eder misiniz?"

"Elbette! Ama soymadan da doyurabilirsiniz karnınızı..."

"Hayır, geç oldu. Bu saatte yemek vermezler. Hele benim olduğumu anlarlarsa hiç vermezler: Savaşarak almamız gerek. 'Yangın var!' diye bağırırız, açarlar kapıyı, biz de içeri dalarız."

"Dışarı atarlar..."

"Onu yapamazlar işte: Beni içeri almayabilirler, ama bir kere aldıktan sonra da dışarı atamazlar!"

Rayski, "Soymak!" dedi. "Gene gürültü yapmak... nasıl olur?"

"Oo! Polisten korkuyorsunuz demek! Vali ne yapar, Nil Andreyeviç ne der, sosyete de, bayanlar da nasıl karşılar bunu, öyle mi?" (Güldü Mark.) "Pekâlâ, hoşça kalın. Karnım aç benim, bir başıma yaparım yapacağımı..."

"Durun! Benim aklıma daha eğlenceli bir şey geldi. Söyledim size, büyükannem adınızı duymak istemiyor. Geçen gün de, evinde size dünyada yemek vermeyeceğini iddia ediyordu..."

"Ee, ne olmuş?"

"Gidip yemeğimizi bizde yiyelim. Gelmişken gece de konuğum olun. Büyükannemin ne yapacağını, ne söyleyeceğini bilmem ama, eğleneceğimizden kuşkum yok."

"Fena fikir değil! Gidelim! Yalnız, orada yemek bulacağımız ke-

sin mi? Karnım çok aç çünkü."

"Tatyana Markovna'nın mı yemeği olmayacak? Şimdi bir bölük askeri doyuracak kadar yemek vardır evde."

Konuşmadan gidiyorlardı. Mark puro içiyor, burnu sakalının arasında, önüne bakarak, arada bir yere tükürerek yürüyordu.

Malinovka'ya geldiler. Çit boyunca sessizce yürüdüler. Karanlıkta handiyse el yordamıyla geçtiler avlu kapısını. Bahçeye atlamak için parmaklığa yaklaştılar. Mark, "Biraz daha öteden dolaşsak iyi ederdik," dedi. "Meyve bahçesinden ya da yamaçtan. Ağaçlar var orada, görünmeyiz, oysa buradan atlarsak köpekleri uyandırabiliriz. Öteden dolaşalım hadi! Ben hep oradan girerim..."

"Buraya... bahçeye mi geliyorsunuz? Niçin?"

"Elma çalmaya dedik ya! Geçen yıl eski evin arkasında, tarla yanından çalıyordum. Bu ağustosta da sanırım... izin verirsiniz..."

"Seve seve, yeter ki Tatyana Markovna yakalamasın sizi!"

"Yakalayamaz. Durun hele, biz başka birini yakalıyoruz galiba. Bakın, biri bizim gibi atladı çitten! Ee, dur bakalım ahbap, kurtulamazsın elimden. Kimsin? Dur! Rayski, çabuk yardıma gelin!"

Koşup on adım ötede birini yakalamıştı. Rayski çabuk adımlarla sesin geldiği yana giderken, "Kedi gibi gözleriniz var," diyordu, "ben bir şey göremiyorum!"

Birisini tutuyordu Mark. Bu "birisi" ondan kurtulmaya çalışıyordu. Sonunda çitin dibine düştü.

Mark seslendi gene:

"Yakalayın, orada... biri daha atlıyor bahçeye!"

Rayski, çitin üzerine çıkmış, bahçeye atlamaya hazırlanan birisinin daha gölgesini gördü. Koluna yapıştı.

"Kimsin? Ne arıyorsun burada?" diye sordu. "Çabuk söyle!"

Yalvarmaklı bir kadın sesi duyuldu:

"Beyefendi! Bırakın, mahvetmeyin beni!"

Sesi tanımıştı Rayski, "Sen misin Marina?" dedi. "Ne işin var burada?"

"Susun beyefendi, adımı söylemeyin; Saveliy duyarsa öldürür beni!"

"Hadi git, çabuk ol... Hayır, dur! İyi ki gördüm seni, benim odaya yiyecek bir şeyler getirebilir misin?"

"Ne derseniz yapabilirim beyefendi, yeter ki mahvetmeyin beni, Tanrı aşkına!"

"Korkma, kimseye söylemem! Mutfakta bir şeyler var mı?"

"Elbette var, olmaz olur mu! Koca bir sofrayı donatacak yemek var! Siz olmadığınız için canları yemek istemedi. Çok az yediler. Kızartma çoka balığı var, hindi var, hepsini buzluğa kaldırdım..."

"Hadi getir. Şarap da var mı?"

"Büfede bir şişe kaldı. Likör de Marfa Vasilyevna'nın odasında..."

"Onu uyandırmadan nasıl alacaksın?.."

"Hayır, Marfa Vasilyevna uyanmaz, uykusu çok ağırdır! Bırakın beni beyefendi, kocam duyacak..."

"Hadi koş, dikkatli ol, kocana yakalanma!"

"Yoo, bir şey yapamaz artık. Karşıma çıksa bile, sizin emir verdiğinizi söylerim..."

Her zamanki gibi genişçe gülümsedi Marina. Kedininkiler gibi parladı gözleri, bacaklarını kaldırıp atladı çitin üzerinden. Eteği bir budağa takılıp yırtıldı. Gene güldü Marina. Kedi gibi öne eğilerek iki sıra lahananın arasında koşmaya başladı.

Bu arada Mark çitin dibindekinin kim olduğunu anlamaya çalışıyordu. Çekip çıkardı onu oradan, ayağa dikti, yüzüne bakmaya başladı. Beriki yüzünü saklıyor, tanınmak istemiyordu. Yalvarmaklı bir sesle, "Saveliy İlyiç!" diyordu. "Kötü bir şey yapmadım ben... vurmayın, üstünü getirip vereceğim size..."

Mark, "Hiç yabancı değil bana yüzün!" dedi.

Adam silkinerek sevinçli, "Ah, Saveliy İlyiç değilmiş," dedi. "Tanrım sana çok şükürler olsun! Bahçıvanım ben efendim! Şuradaki..."

Öteyi gösterdi.

"Burada ne işin var?"

"Şey... kilisenin çanını dinlemeye gelmiştim efendim... yoksa kötü bir niyetim yoktu... saatimiz durdu da..."

Mark itti onu.

"Defol!"

Adam hendeği atladı, karanlıkta kayboldu.

Mark bahçıvanla uğraşırken Rayski geri dönüp kapıya gitmiş, açmaya çalışıyordu onu. Büyükannesini uyandırmamak için kapıyı çalmak istemiyordu.

Avluda bir ayak sesi duydu.

Marina'nın onun odasına yemek getirdiğini düşünerek alçak sesle seslendi:

"Marina, Marina! Kapıyı aç!"

İçerden sürgüyü çekti biri. Rayski ayağıyla itti kapıyı, kapı açıldı. Saveliy duruyordu karşısında. Rayski'nin üzerine atıldı, yakasına yapıştı. Öfkeyle, "Dur bakalım yavru, Marina'nın yerine ben sarılacağım sana!" dedi. "Amma da iş, ben çitin dibinde nöbet tutuyorum, herifçioğlu kapıdan girmeye çalışıyor!.."

Avının kaçmaması için bir yandan da kapıyı kapamaya çalışıyordu. Rayski, "Yabancı değil, benim Saveliy!" dedi. "Bırak geçeyim."

Saveliy olduğu yerde çakılı kaldı. Şaşkınlık içinde, "Kim?" dedi. "Beyefendi mi?"

Bir an düşündükten sonra, "Nasıl oldu da Marina'yı çağırdınız efendim?" diye sordu. "Gördünüz mü onu yoksa?"

Suçlu kadını kurtarmak için yalan söyledi Rayski:

"Evet, akşam, odama yemek götürmesini, gece de bana kapıyı açmasını söylemiştim. Geldiğimi duymuştur kuşkusuz... Bırak konuğum da girsin. Kapının sürgüsünü sür, sonra da git yat."

Saveliy alçak sesle, "Başüstüne efendim!" dedi.

Sonra Rayski ile Mark'ın arkalarından uzun süre baktı.

"Şu işe bak!" diye mırıldandı.

Ağır ağır yürüdü eve doğru.

Yolda Marina ile karşılaştı. Marina, "Niçin yatıp zıbarmıyorsun, mendebur!" dedi.

Kalçasını kırarak çabucak geçti yanından. Başının üzerinde tuttuğu iki eli tabaklarla, yemeklerle, peçetelerle, ekmeklerle, dolu –ama öylesine ustalıkla taşıyordu onları ki, bir tabak ses çıkarmıyor, bir kaşık ya da bardak kıpırdamıyordu elinde– süzülerek yürürken söyleniyordu:

"Gece sabahlara kadar dolaşır durur ortalarda! Gidip atların yelelerini düğümlesen bari, bereket versin cin peri yok evde! Hanımefendilerden utanıyorum vallahi!.."

Saveliy karısının sözlerine karşılık, ona bakmadan, elindeki kayışı gözdağı verircesine salladı sessizce.

XV

Gerçekten açtı Mark'ın karnı: Beş altı bıçak çatal vuruşundan sonra bir şey kalmıyordu çoka balıklarından. Ama Rayski de ondan geri kalmıyordu. Marina sofrayı toplamaya geldi. Hindinin kemiklerini götürdü.

Boris Pavloviç, "Tatlı bir şeyler bulsan iyi olurdu!" dedi.

Marina, "Pasta kalmadı efendim," diye yanıt verdi, "reçel var, ama kilerin anahtarı Vasilisa'da."

Mark karıştı söze:

"Pasta da ne oluyormuş! Rom şerbeti yapamaz mıyız? Rom var mı?"

Rayski sorar gibi baktı Marina'ya.

"Olsa gerek. Yarın kek yapması için aşçıya vermişti küçükhanım. Büfeye bakarım..."

"Şeker de var mı?"

Marina, "Küçükhanımın odasında var," dedi. "Oradan alabilirim."

Bir anda kayboldu gözden. Mark seslendi arkasından:

"Limon da!"

Marina bir şişe rom, bir limon, biraz şeker getirdi. Rom şerbetini ateşin üzerine koydular. Lambaları söndürdüler. Ocağın açık mavi alevi insana korku veren bir ışıkla aydınlatıyordu odayı. Mark arada bir kaşıkla karıştırıyordu romu. İki çatalın üzerinde eriyen şeker şıp şıp damlıyordu çanağın içine. Mark zaman zaman bakıyordu şerbetin hazır olup olmadığına, sonra kaşıkla karıştırıyordu gene.

Rayski bir süre sustuktan sonra, "Demek..." dedi.

Ama sözünün sonunu getirmedi. Mark soru dolu bir sesle yineledi:

"Demek?.."

"Çoktan beri mi burada, kenttesiniz?"

"İki yıl oluyor..."

"Canınız çok sıkılıyordur."

"Eğlenmeye çalışıyorum..."

"Özür dilerim... ben..."

"Özür dilemeyi falan bırakın lütfen! Açık açık sorun sormak istediğinizi. Niçin özür diledinız?"

"Size inanmadığım için..."

"Neyime inanmıyorsunuz?"

"Eğlendiğinize... oynamaya çalıştığınız role, bağışlayın..."

"Bu kez 'bağışlayın' mı?"

"Daha doğrusu, size yakıştırdıkları role..."

"Rol falan oynadığım yok benim. Ama bana yakıştırdıkları bir rol var."

Rom şerbetinden kadehine koyup içti. Öteki kadehi de doldurup Rayski'nin önüne sürdü.

"İçin! Tamamdır!" dedi.

Rayski bir tat almadan, sırf arkadaşını yalnız bırakmamak için ağır ağır içti.

"Yakıştırdıklarına göre, asıl rolünüz bu değil mi demek istiyorsunuz?"

"Amma tuhafsınız! Rol falan oynadığım yok diyorum size. İnsanın bir rol oynamadan yaşamasının olanağı yok mu yani?"

"Öyle ama, insanların bir şeyler yapmaya gereksinmeleri vardır her zaman. Oysa siz bir şey yapmıyorsunuz..."

"Peki siz ne yapıyorsunuz?"

"Ben... söyledim ya, sanatçıyım..."

"Sanatınızdan birkaç örnek gösterin bana..."

"Şimdilik bir şey yok. Ama işte küçük bir şey size! Daha tamamlamadım..."

Rayski kanepeden kalktı, Marfenka'nın portresinin üzerindeki örtüyü kaldırdı. Lambayı yaktı. Mark, "Evet, benziyor!" dedi. "Güzel!.."

"Yeteneği var!" diye geçirdi içinden.

"Çok güzel olabilirdi... ama..." diye ekledi, başı büyük, omuzları da biraz geniş...

Rayski "Görüşü kuvvetli!" diye düşündü.

"En iyi yanı da havadaki, aksesuarlardaki bu parlaklık. Portre bütünüyle yumuşak, aydınlık, göksel olmuş bu yüzden: Marfenka'nın yüz anlatımındaki esrarı yakalamışsınız. Yüzüne, saçlarına gitmiş bu yumuşak renkler..."

Rayski "Zevki de, görüş gücü de var!" diye geçirdi içinden. "Sanatçı da, kimliğini mi gizliyor yoksa?"

"Marfenka'yı tanıyor musunuz?" diye sordu.

"Tanıyorum."

"Ya Vera'yı?"

"Vera'yı da tanıyorum."

"Nerede gördünüz onları? Buraya gelip gitmiyorsunuz..."

"Kilisede."

"Kilisede mi? Nasıl olur, kiliseye ayak basmadığınızı söylüyorlar?"

"Doğrusunu isterseniz, nerede gördüğümü anımsamıyorum. Köyde de görmüş olabilirim, tarlada da."

Bir kadeh rom şerbeti daha içti. Rayski'nin kadehini doldururken, "İstemiyor musunuz?" diye ekledi.

"İstemem. Ben pek içmem zaten, sizi yalnız bırakmamak için bir kadeh içtim. O kadarı bile başımı döndürdü."

"Benimkini de, ama boş verin, için. İnsanın başını döndürsün diye içilir zaten bu meret."

"Hoşlanmıyorsam ne diye içeyim?"

"O da doğru. Eh, sağlığınıza öyleyse!"

Rayski'nin kadehindekini de içti Mark.

Rayski, onun kadehi ne büyük bir hazla devirdiğine korkuyla bakarken "Ayyaş mı yoksa?" diye geçirdi içinden.

Rayski'nin ne düşündüğünü sezinlemişti Mark, "Beni içerken görmek tuhafınıza gidiyor," dedi. "Can sıkıntısından, işsiz güçsüzlükten içiyorum... yapacak bir şeyim olmadığından!"

Gene doldurdu kadehini, ama yanına koydu bu kez. Bir puro istedi. Rayski puro kutusunu ona doğru itti.

"Gözleri kan çanağına döndü," diye geçiriyordu içinden. "Onu buraya getirmekle hiç iyi etmedim. Büyükannem haklıymış galiba. Bir iş açmasa başıma..."

"İşsizlik güçsüzlük! Doğrusu, bu..."

Mark sözünü kesti:

"Bütün kötülüklerin anasıdır demek istiyorsunuz. Romanınıza yazın bunu, satın... Hem yeni, hem de zekice bir söz..."

Rayski ekledi:

"İşsiz güçsüz olmanın ya da olmamanın bizim elimizde olduğunu söylemek istiyordum..."

Mark gene kesti Rayski'nin sözünü:

"Demin Leontiy'in çitinden atlarken dürüst bir insan olduğunuzu düşünüyordum, ama siz de Nil Andreyeviç'in alayındansınız galiba. Ahlâk dersi vermeye çalışıyorsunuz..."

Rayski:

"Görüyorsunuz ki, sizden özür dilemekte haklıyım: Konuşurken sözlerine dikkat etmelidir kişi..."

"Sebep? İstemiyorum... Aklınıza estiği gibi konuşun. Benim de aklıma estiği gibi karşılık vermeme karışmayın. Ben, Nil Andreyeviç'in adını ederek sizi kötülerken izin istedim mi sizden? Bundan daha büyük haraket olur mu insana?.."

Rayski meraklı, "Ona ateş ettiğiniz doğru mu?" diye sordu.

"Yalan. Kent kapısında, silahımı boşaltmak için güvercinlere ateş ettim. Avdan dönüyordum. O da oradaymış. Benim ateş ettiğimi görünce bağırıp çağırmaya başladı. Ateş etmememi, bunun günah olduğunu, bunun gibi daha bir sürü şeyler saçmaladı. Yalnız bu kadar olsaydı 'salak' der, dönüp giderdim. Ama tepinip duruyor, parmağını sallayarak bana gözdağı veriyor, bastonunu yere vuruyordu: 'Ey çocuk, cezaevine tıktıracağım seni! Öyle bir yere sürdüreceğim ki! Yirmi dört saat içinde tozunu atacağım! Kuşa çevireceğim seni, sürdüreceğim!' diye bağırıyordu. Kibar sözlerinin hepsini sayıp dökmesini bekledim, soğukkanlılıkla dinledim, sonra da namluyu üzerine doğrulttum."

"Ne yaptı?"

"Ne yapacak, süt dökmüş kediye dönüverdi. Bastonunu, şosonlarını kaybetti. Sonra yere çöktü, özür diledi. Bense havaya ateş ettim, silahı indirdim... hepsi bu kadar."

Rayski biraz şakacı, "Bu... eğlence mi sizce?" diye sordu.

Mark ciddi, karşılık verdi:

"Hayır önemli bir iş. Yaşlı bir çocuğa verilen bir ders."

"Sonra ne oldu?"

"Hiç... Valiye gitti. Benden yakındı. Yalan söyledi. Ona ateş ettiğimi, ama atışımın boşa gittiğini söyledi. Bu kentten olsaydım hemen içeri tıkarlardı beni. Ama durumum özel olduğu için olayı so-

rup öğrendi vali. Sonra da susmasını, 'olayı Petersburg'a duyurmamasını' –it gibi korkar bundan– salık verdi Nil Andreyeviç'e."

Rayski Mark'a bakarak "Yiğitliğiyle övünüyor galiba!" diye geçirdi içinden. "En aşağı sınıftan bir taşra palavracısı mı acaba?"

"Size ahlâk dersi vermek istemedim," dedi. "İşsiz güçsüzlükten, boş durmaktan söz ederken şaşıyordum size yalnızca. Sizin gibi zeki, kafası çalışan, yetenekli bir insanın..."

"Zeki, kafası çalışan, yetenekli bir insan olduğumu nereden biliyorsunuz?"

"Görüyorum..."

"Ne görüyorsunuz? Çitlerden atlayabildiğimi, salaklara ateş ettiğimi, çok yediğimi, içtiğimi... görüyorsunuz!.."

Kadehi alıp birkaç yudum daha içti. Rayski onun durmadan içmesini endişeyle izliyor, bunun sonunun neye varacağını merak ediyordu. Büyükannesini biraz kızdırmak için böyle bir işe girıştiğine pişmandı şimdi.

Mark, "Yüzünüzü buruşturuyorsunuz: Korkmayın," dedi. "Evi yakmam, kimseyi de kesmem. Bugün çok içiyorum, çünkü yoruldum, üşüdüm de... Ayyaş değilim."

Şişenin dibinde kalan romu da çanağa döktü, altını yaktı. Sonra dirseklerini masaya dayayıp bakmaya başladı Rayski'ye.

Zaten senlibenli olan davranışlarında, bir şişeden sonra kişinin, karşısındaki içkisiz arkadaşını her zaman sıkmaya başlayan o olağan serbestliği kendini göstermeye başlamıştı.

Konuşması da çirkin bir biçim almıştı. Rayski –Mark korkmamasını söylediği halde– durumum kötüye varacağı endişesini atamıyordu içinden.

Mark, Rayski'nin yüzüne rahat bakarak, ciddi de alaylı da olmayan bir tavırla, "Belki siz de zekisiniz..." dedi. "Henüz bilmiyorum ama, olmayabilirsiniz de. Ancak, yetenekli, hatta üstün yetenekli olduğunuzdan kuşkum yok... bu nedenle, niçin bir şey yapmadığınızı sormak hakkı sizden çok benimdir."

"Ben... gene de..."

Mark kesti sözünü:

"Portre yaptınız, öyle mi? Portre sanatçısınız değil mi?"

"Evet, yaptığım oldu bazen..."

"Bazen diyorsunuz... bir iş sayılmaz bu. Bazen ben de bir şeyler yapıyorum."

Yine şerbeti karıştırdı Mark. Bir yudum aldı. Rayski onu bu konuya çekmek istiyor, ama içkinin etkisini tam göstermesine neden olabileceğini düşünerek korkuyordu. Gene de, "Yeteneğimin olduğunu söylüyordunuz," diye başladı. "Başkaları da söylüyorlar aynı şeyi. Birtakım üstün yetenekler bile buluyorlar bende. Belki bir sanatçı ruhum var. Gerçek bir sanatçı ruhu... ama bu alanda hazırlamadım kendimi..."

"Niçin hazırlamadınız?"

"Nasıl anlatsam, böyle bir alan yoktur bizde. Bu yüzden, hazırlığı da olmaz..."

Mark, "Gördünüz mü?" dedi, "ama gene de bir şeyler öğretmişler size. Yoksa doğrudan piyanonun başına oturup çalmaya başlayamaz insan. Yaptığınız portrede bir omuz eğri, baş büyük... önce fırçayı tutmayı öğrenmeniz gerekir."

"Evet, doğrusunu isterseniz, vasimin deyimiyle 'sosyetede boşa giden yeteneklerimin olması' için, albümlere resimler çizebilmem, salon toplantılarında aryalar söyleyebilmem için bir şeyler öğrettiler bana. Çok çabuk da kazandım bu beceriyi: Ama büyüyünce yetenek denen şeyin ne anlama geldiğini öğrendim. Sanatı, yalnızca sanatı istiyordum. Onun ne kara ellerde olduğunu gösterdiler bana o zaman. Konuk sanatçılar gelip konserler veriyorlardı. Herkes yukarıdan bakıyordu onlara. Resim öğretmenimizin karnı açtı. Kendime nasıl bir yol seçtiğimi öğrenince ellerini birbirine vurdu büyükannem. Tarihte parlak adlar bırakmış, resmi giysili, kordonlu, göğüsleri boydan boya nişalanlarla dolu dedelerim vardı. Saraya yaver girmemi istiyorlar, muhafız subayı üniformasıyla ayartmaya çalışıyorlardı beni. Çocuktum, kandım, askeri okula girdim."

"Peki sonra? Petersburg'da akademi var..."

"Sonra..."

Mark gülümseyerek kesti Rayski'nin sözünü:

"Sonra ne oldu?"

Rayski odanın içinde bir köşeden öteki köşeye gidip gelirken canı sıkkın, "Ne olacak... zaman geçmişti," dedi. "Petersburg yaşa-

mının sarhoşluğundan sonra akademi! Gördüğünüz gibi, bir çiftliğim var, arabalarım, bir çevrem var... Dostum bir sanatçının dediği gibi, bütün bunları yoksullara dağıtmam, haçı boynuma asıp yola düşmem gerekirdi..." (Göğüs geçirdi Rayski.) "Bir bebeği memeden ayırır gibi ayırdılar beni sanattan..."

Kararlı ekledi:

"Ama geri döneceğim, amacıma varacağım! Geç kalmadım, yaşlı sayılmam..."

Mark gene gülümsedi.

"Hayır," dedi, "başaramazsınız: O güç nerde sizde!"

Rayski heyecanlı itiraz etti:

"Niçin başaramazmışım? Nereden biliyorsunuz başaramayacağımı? Gördüğünüz gibi, irade gücüm de var, sabrım da..."

"Görüyorum, görüyorum. Yüzünüz alev alev yanıyor. Gözleriniz parlıyor... hem de küçücük bir kadehten. Biraz daha içerseniz neler olur, orasını Tanrı bilir! Hemen şuracıkta bir şiir döktürür ya da bir tablo yaratırsınız. İçin hadi, istemiyor musunuz?"

"Peki ama nereden biliyorsunuz? Ülkü diye bir şeyin olduğuna inanıyor musunuz?.."

"Nasıl inanmam: Cehennemi güçlü edenin ülküler olduğunu söylerler. Evet, hiçbir şey yapamayacaksınız. Şimdiye dek eriştiğinizden –yani çok küçük şeylerden– başkasına erişemeyeceksiniz. Böyleleri çoktu bizde, şimdi de çoktur: Hepsi yok oldular, silinip gittiler. Sizin içmemenize hâlâ şaşıyorum doğrusu. Bizim sanatçılar genellikle içkiye bırakırlar kendilerini sonunda. Başarısızlığa uğrayanlardır bunlar!"

Kadehi Rayski'ye doğru sürdü gülümseyerek, kendi de içti.

Rayski "Soğuk, kötü niyetli, kalpsiz bir insan!" diye geçirdi içinden. Bununla birlikte, Mark'ın son sözleri şaşırtmıştı onu. "Böyleleri çoktur bizde!" diye mırıldandı. "Ben de onlardan mıyım yoksa? Yetenekli olduğu belli, ama kaba, pis, Tanrı vergisi yeteneğini şarabın içinde boğan... 'bir ayağı çizmeli, öteki terlikli' –büyükannesinin bu güzel benzetmesini anımsamıştı birden– sözde sanatçılardan mıyım? Gerçekten... başarısızlığa uğradım mı? Ya bu direnme gücü, bu değişmez ülkü, bunların anlamı ne oluyor? Saçmalıyor bu adam!" Sesini yükseltti:

"Hepsinin öyle olmadığını göreceksiniz... Göreceksiniz! Ben kesinkes..."

Büyükannesinin, şu yüksekten "kesinkes"e ilişkin söylediklerini anımsayınca sustu.

"Yeteneğimi şarabın içinde boğmayacağımı göreceksiniz..." diye ekledi.

"Evet, içmiyorsunuz, doğru: İyiye doğru bir gidiş, bir ilerleme bu! Sosyete, eldivenler, danslar, lavantalar kurtarmış sizi bundan. Ne var ki sarhoşluk çeşit çeşittir: Bazılarının başı dumanlanır, bazılarınınsa... Şipsevdi misiniz siz?"

Hafiften kızardı Rayski. Mark gülümsedi.

"Ne o, üzerine bastım galiba?"

"Nereden biliyorsunuz?"

"Sanatçının yaradılışında bu da vardır çünkü: İnsanca olan hiçbir şeye yabancı değildir onun yaradılışı. *Nihil humanum*...[32] falan filan. Kimi insan içkiye, kimisi kadına, kimisi de kâğıda verir kendini. Sanatçılarsa hepsine birden."

Rayski öfkeli.

"İçki, kadın, kâğıt!" diye yineledi. "Kadını uyuşturucu bir madde olarak görmekten, onu içkiyle, kâğıtla yan yana koymaktan ne zaman vazgeçecekler!"

Bir an sustuktan sonra sordu:

"Şipsevdi olduğumu nereden çıkardınız?"

"Güzelliği sevdiğinizi, ona saygı duyduğunuzu kendiniz söylediniz..."

"Evet, gördüğünüz gibi, saygıyla eğiliyorum önünde..."

"Marfenka'ya âşıksınızdır yüzde yüz! Portresini yapmanızın bir nedeni olsa gerek! Sanatçılar da hekimler, papazlar gibidirler, nedensiz bir şey yapmayı sevmezler. Belki ufacık bir istek daha vardır içinizde... bir kızın gönlünü çelmek, küçük bir aşk serüveni, hatta bir dram yaşama."

Senlibenli baktı Rayski'nin yüzüne. Alaylı gülümsedi.

Rayski heyecanlı, "Sayın bayım!" dedi. "Böyle düşünmek, konuşmak hakkını kim verdi size?.."

---

32 İnsanca hiçbir şey... (Bir Latin atasözünün yarısı söyleniyor: "Yabancı değildir bana, insanca hiçbir şey.") – ç.n.

Sonra, bahçede Marfenka ile arasında geçen olayı anımsayıp durdu birden. Parmaklarını bastıra bastıra kaşıdı başını.

Mark kayıtsız, "Bağırmayın, büyükanneniz duyacak!" dedi.

Rayski, kaşlarını çattı.

"Beni dinleyin!.."

Mark getirdi sözünün sonunu:

"... 'sizi şu ana kadar pencereden dışarı atmadıysam, evimde konuk olmanıza borçlusunuz bunu!' Böyle söyleyecektiniz değil mi? Ha, ha, ha!"

Rayski bir kez gidip geldi odanın içinde. Serinkanlı, "Hayır, sarhoş olmanıza borçlusunuz!" dedi.

Koltuğa oturup düşünceye daldı.

İçkisiz bir insanın sarhoş yanında sıkıldığı gibi, sıkılmaya başlamıştı konuğundan. Mark, "Ne düşünüyorsunuz?" diye sordu.

"Siz anlayın, bu işin ustasısınız."

"Beni buraya getirdiğiniz için pişmanlık duyuyorsunuz."

Rayski kararsız, "Aşağı yukarı..." dedi.

Büsbütün açık konuşmasını kibarlığından kalan kırıntılar engelliyordu. Mark, "Benim gibi... sıkılmadan konuşun," dedi. "Benimle ilgili düşüncelerinizi açık açık söyleyin. Başlangıçta ilgileniyordunuz benimle, şimdiyse..."

"Ne yalan söyleyeyim, şimdi az ilgi duyuyorum."

"Bıktırdım mı sizi?"

"Bıktırmasına bıktırmadınız da, ilgimi çekmiyorsunuz. Benim için bir yenilik değilsiniz artık. Anlıyorum sizi, biliyorum da."

"Söyler misiniz, nasıl bir insanım?"

Rayski gelip Mark'ın karşısında durdu. O da senlibenli, handiyse küstah bir tavırla baktı onun yüzüne.

"Nasıl bir insan mısınız?" dedi. "Anlaşılmayacak bir insan değilsiniz, –Tit Nikonıç'ın dediği gibi– 'daha ilk gençliğinizde yoldan çıkmışsınız!' Bana sorarsanız, terbiye verilmemiş size, yoksa yoldan çıkmazdınız. Boş durmanızın, bir şey yapmamanızın nedeni de bu... Açık konuştuğum için özür dilemeyeceğim: Karşınızdakinin özür dilemesinden hoşlanmıyorsunuz. Zaten sizin yaptığınızdan başka bir şey yaptığım yok..."

Mark heyecanlı, "Lütfen devam edin, lütfen, konuyu dağıt-

mayın," dedi. "Gözümde büyüyorsunuz: Sizin şöyle böyle, oradakiler gibi sünepe, çıtkırıldım, ikiyüzlü bir efendi olduğunuzu sanıyordum... Oysa bir ruh var sizde... güzel bir şey bu! Devam edin!"

Rayski küçümser bir tavırla susuyordu. Mark, "Terbiye dediğiniz nedir?" diye sürdürdü konuşmasını. "Tüm arkadaşlarınızı, tanıdıklarınızı alalım. Terbiyeli, üstleri başları tertemiz, saçları taranmış, içmeyen, hoş *belles manières*'i[33] olan insanlar hepsi... Söyleyin, benden çok ne yapıyorlar onlar? İşte siz de terbiyeli bir insansınız. İçmiyorsunuz, üstelik Marfenka'nın portresinden başka, bir de roman yazmaya hazırlanıyorsunuz..."

Rayski sabırsızlığını gösteren bir hareket yaptı. Bunun üzerine sözünü gülümseyerek bitirdi Mark. Onun bu gülüşü Rayski'nin sinirini bozdu. Mark'ın açık konuşmasına aynı biçimde açık konuşarak karşılık vermek istiyordu.

"Evet, haklısınız," dedi, "onları da beni de çalışmaya hazırlamadılar. Gelecek endişemiz yok çünkü..."

"Nasıl hazırlamadılar? Orduda hizmet etmek için ata binmesini, devlet hizmetinde çalışmak için güzel yazı yazmasını öğrettiler size. Üniversitede yasaları, eski Yunan ve Latin felsefesini, devlet yönetimini, daha bilmem neleri öğrettiler... Ama hepsi boşa gitti. Evet, devam edin, nasıl bir insanım?"

Rayski, "Bizden olan sanatçıların içkiyi bıraktıklarını söylediniz," dedi. "Bunun bir ilerleme, yani görgü olduğunu düşünmekte de haklısınız. Ama sizden olan artistler düzelmediler daha... Gördüğüm kadarıyla hep aynı..."

"Açık konuşun lütfen, hangi artistlerden söz ediyorsunuz?"

"Birisiyle yeni tanıştıklarında bile zilzurna sarhoş olana dek içen, geceleri pencere camlarına vuran, meyhane soyan, köpekleri kadınların üzerine saldırtan, ona buna ateş eden, herkesten borç para alan *sans façons*[34] artistlerden..."

"Borçlarını ödemeyen!" diye ekledi Mark. "Bravo! Çok güzel bir söylev oldu, romanınıza ekleyin..."

"Belki de eklerim."

---

33 (Fr.) İyi davranışlar.

34 (Fr.) Serbest tavırlı.

"*A propos,*[35] paradan söz edelim biraz: Söylevinizin tam olması için, yüz ruble borç verin bana: Ama... ödemeyeceğim bu parayı; ancak bir gün siz benim durumumda, ben sizin durumunuzda olursam öderim..."

"Ne bu, şaka mı?"

"Şaka olur mu? Evinde kaldığım bostancı istiyor. Yemeği de ondan yiyorum. Elinde avucunda yok adamın zaten. İkimiz de güç durumdayız..."

Rayski omuzlarını kaldırdı. Sonra ceplerini araştırmaya başladı. Sonunda buldu cüzdanını, içinden birkaç kâğıt para çıkarıp masanın üzerine koydu.

Mark parayı saydıktan sonra, "Burada seksen ruble var," dedi, "uyutuyorsunuz beni."

"Üzerimde olanın hepsi bu. Param büyükannemde duruyor. Gerisini yarın yollarım."

"Unutmayın! Şimdilik bu yeter."

Mark kâğıt paraları cebine yerleştirirken ekledi:

"Evet, sonra: 'Borç para alan, borçlarını ödemeyen?'"

Rayski sürdürdü konuşmasını:

"Çalışmaktan da, her türlü düzenden de nefret eden işsiz güçsüz takımı... Raydan bir kez çıktıktan sonra onlara kalan, serseri bir yaşamla, başkalarının sırtından alabildiğine açık bir geçimdir. Çoğunlukla kaba, pistirler: Ahlâksızlıklarıyla, üstlerindeki eski püskülerle övünen züppeler de vardır aralarında..."

Mark gülmeye başladı, "Kaşına değil, gözüne!" dedi. "Çok güzel, çok güzel!"

Rayski, "Evet," diye karşılık verdi. "Benim gibi sanatçılar çoksa, sizin gibi artistler daha çoktur. Tek adları olabilir onların: Kurt!"

"Dişinizi biraz daha sıkarsanız tüm zehrinizi dökmüş olacaksınız. Ama şöyle eklemelisiniz: Koyun sürüsüne salınmış kurt..."

Gene gülmeye başladı Mark. Onunla birlikte Rayski de güldü.

"Yalan mı yani?" diye sordu. "Elinizi vicdanınıza koyun da söyleyin! Sizin o dediğiniz sanatçılardan olduğumu kabul ediyorum... Nasıl demiştiniz?"

"Başarısızlığa uğramış."

35 (Fr.) Sırası gelmişken.

"Evet, çok güzel. Güzel söz, anlamlı."

Mark öne eğilerek, "Bura işi!" dedi. "Ne denli zenginsen o denli mutlusun! Söylevinizin doğruluğunu kabul etmem gerekli sizce. Sizin gibi utangaç, çekingen bir insan olsam, istemeye istemeye bile olsa, kabul ederdim bunu. Bu yüzden kutlarım sizi: Görünüşte doğrudur söyleviniz, hemen hemen kusursuzdur..."

"Kabul ediyorsunuz ve..."

Mark tamamladı Rayski'nin sözünü:

"Değişmiyorum gene de, değil mi? Şaşırtıyor mu sizi bu? Ama siz de aynı durumdasınız: Büyük bir yüce gönüllülükle kabullendiniz başarısızlığa uğramış sanatçı adını. Ama gene de bir şey yapmıyorsunuz?"

Rayski heyecanla yükseltti sesini:

"Ama yapmak... istiyorum! Yapacağım da!"

"Ben de ölesiye istiyorum yapmayı, ama –sanırım– yapmayacağım."

Rayski omuzlarını kaldırdı.

"Niçin?"

"Sizin deyiminizle, 'alan' yok bende..."

"Amaçlarınız falan var mı?"

Mark, "Önce şunu söyleyin," dedi, "niçin böyleyim ben? Söyleviniz çok güzeldi: Kilit karşınızda, anahtarı da alın elinize. Bakalım daha neler göreceksiniz? Belki o zaman söylerim size niçin bir şey yapmayacağımı."

Bu yeni soru üzerinde düşünerek odanın içinde dolaşmaya başladı Rayski. Mark'ın önünde durdu sonra dalgın, "Niçin mi böylesiniz?" diye yineledi. Bence neden şu: Doğuştan heyecanlı, ele avuca sığmaz bir çocuktunuz. Evde anneniz, dadılarınız şımartıyorlardı sizi..."

Mark gülümsedi. Rayski sürdürdü konuşmasını:

"Bu şımartılış, zorba bir kişilik kazandırdı size. Dadılarla lalalar gidince başkalarının sert direnciyle karşılaştınız, bu hoşunuza gitmedi. Görülmemiş bir şey yaptınız, bulunduğunuz yerden kovdular sizi. O zaman toplumdan öç almaya başladınız: Sağduyu, sessizlik, başkalarının esenliği günah gibi, suç gibi görünüyordu size. Düzen iğrenç, insanlar akılsız... İnsanların huzurunu bozmak için

elinizden geleni yapmaya koyuldunuz!.."

Mark başını salladı. Rayski anlatıyordu:

"Bu artistlerden bazıları oyun masalarında, içki masalarında batıp giderler. Bazıları birtakım roller arar bulurlar kendilerine. Aralarında Don Kişot'lar da vardır. Böyleleri olmayacak bir düşünceye bağlanırlar. Kimi zaman içtenlikle bile koşarlar bu düşüncenin arkasından. Birer peygamber yerine koyarlar kendilerini. Güçsüz kafaların arasında, meyhanelerde havarilik ederler. Çalışmaktan kolaydır bu. Ülke yönetimine atar tutarlar. Yakalarlar, oradan oraya sürerler onları. Hiç kimsece sevilmezler. Her yerde nefret uyandırırlar. Yaradılışlarına göre, değişik biçimde olur sonları: Bazıları – sizin gibi– bir köşeye çekilir, durulur..."

Mark sözünü kesti:

"Evet ama ben bitirmedim daha. Yeni yeni başlıyorum, ne diyorsunuz siz!"

"Düşünceleri yüzünden tımarhaneye kapartırlar bazılarını..."

"Deli olduklarının kanıtı değildir bu. Buharın gücünden yararlanmak düşüncesi kafasında ilk doğan insanı da tımarhaneye kapatmışlardır, biliyorsunuz..."

"O! Demek öyle! Büyük bir düşüncenin adamı olduğunuz iddiasındasınız!"

Mark yapmacık mağrur bir tavırla, "Evet efendim, çok doğru buyurdunuz!" dedi.

"Nasıl bir düşünce bu?"

Mark esnedi.

"Çok beğeniyorsunuz kendinizi!" dedi. "Siz bulun!"

Başını yastığa koyup gözlerini kapadı.

"Uykum geldi!"

"Şuraya, benim yatağıma yatın. Ben kanepede yatarım. Konuksunuz..."

Mark uykulu, "Tatardan beter..." diye mırıldandı. "Siz yatın yatakta, ben... alışığım..."

Rayski de esnedi. "Nasıl bir insan bu?" diye geçirdi içinden. "Bir kuş gibi ya da yersiz yurtsuz, sahipsiz bir köpek gibi, yani amaçsız dolaşıyor! Her şeyini yitirmiş bir serseri mi, yoksa sürüden ayrılmış bir koyun mu?.."

Mark, "Hoşça kalın, başarıya ulaşamamış sanatçı!" dedi.

Rayski şakacı, "Güle güle, Rus... Karl Moore'u!" diye karşılık verdi.

Düşünceye daldı.

Daldığı düşüncelerden ayıldığında Mark, ancak iyice üşümüş, yorulmuş, sonra da karnını güzelce doyurmuş, doyasıya içmiş bir insanın dalabileceği tatlı bir uykuya dalmıştı.

Pencereye gitti Rayski. Perdeyi açtı. Karanlık, yıldızlı geceyi seyretmeye başladı.

Bir yerde tahtaya vuruyorlardı. Birinin tembel, uykulu sesi duyuluyordu: "Beni dinle!" Yalnızca köpek havlamaları boğuk bir uğultu oluşturuyorlardı kentin üzerinde. Ama gene de her yerde sessizlik, karanlık, katı bir durgunluk baskındı.

Odada, Mark'ın bitirmediği rom çanağının altında mavi bir alev arada bir parlıyor, odanın içini bir saniye ısıtıyor, sonra her an sönmeye hazır, ölgün yanmasını sürdürüyordu.

Biri usulca vurdu kapıya.

Rayski alçak sesle sordu:

"Kim o?"

Tatyana Markovna'nın ürkek sesi duyuldu:

"Benim, büyükannen, aç."

Rayski açtı. Büyükannesi, bir hayalet gibi tepeden tırnağa beyazlar içinde, eşikte duruyordu. Sönmek üzere olan ateşe bakarak telaşlı, "Aman Tanrım!" dedi, "Nedir bu ateş?"

Rayski gülümsedi yalnızca.

"Ne yapıyorsun burada? Pencerende ışık görünce korktum. Uyuyorsun sandım... O çanakta ne var?"

"Rom."

Tatyana Markovna şaşkın, bir Rayski'ye, bir çanağa baktı. Dehşet içinde.

"Gece gece punç mu içiyorsun?" diye sordu.

"Affedersin büyükanneciğim, canım çekti..."

Yaşlı kadın kanapede uyuyan Mark'ı görünce yeni bir şaşkınlık içinde, "Orada uyuyan kim peki?" diye sordu.

"Yavaş olun büyükanne, uyandırmayın. Mark."

"Mark mı? Polise haber verelim mi? Nerede buldun onu? Nasıl

böyle sıkı fıkı oldun onunla?" (Büyük bir şaşkınlık içindeydi yaşlı kadın. Fısıltıyla konuşuyordu.) "Gece vakti Mark ile punç içiyor. Ne oldu sana Boris Pavloviç?"

Büyükannesinin şaşkınlığı haz veriyordu Rayski'ye.

"Leontiy'in evinde karşılaştım onunla," dedi. "İkimizin canı da yemek istiyordu: Meyhaneye çağırdı beni."

"Meyhaneye mi? Bir bu eksikti!"

"Ben de buraya getirdim onu. Yemeğimizi burada yedik..."

"Beni niçin uyandırmadın? Kim yemek getirdi size? Ne getirdiler?"

"Çoka balığıyla hindi. Marina her şeyi buldu!"

"Soğuk soğuk yediniz demek! İnsan beni uyandırmaz mı? Et vardı, piliç vardı... Ah Borisciğim, her zaman rezil edersin beni!"

"Doyduk büyükanne, yetti bize."

Tatyana Markovna kesti Rayski'nin sözünü:

"Ya pasta? Ha sahi, kalmamıştı pastadan! Tatlı ne yediniz peki?"

"Hiçbir şey... Mark punç yaptı. Doyduk."

"Doymuşlar! Sıcak yemeksiz, tatlısız doymuşlar! Hemen şimdi reçel yollarım..."

"Hayır, hayır yollamayın! İsterseniz Mark'ı uyandırıp sorayım.."

Tatyana Markovna dehşet içinde koridora çekildi.

"Deli misin sen, gecelikliyim," dedi. "Bırak uyusun:" (Yan gözle Mark'a baktı.) "Nasıl uyumak o öyle, köpek gibi kıvrılmış! Ayıp Boris Pavloviç, çok ayıp, evde yatak yok muydu? Ah Tanrım! Şu pis ateşi söndürsene! Tatlı yemediniz demek!"

Rayski mavi alevi söndürdü. Büyükannesinin boynuna doladı kollarını. Tatyana Markovna haç çıkararak kutsadı torununu, bir daha yan gözle Mark'a baktıktan sonra parmaklarının ucuna basarak odasına yürüdü.

Kapıyı ikinci kez vurduklarında Rayski yatmıştı.

"Gene kimdir?" diye sordu Rayski.

Açtı kapıyı.

Marina önce masanın üzerine bir kavanoz reçel bıraktı, sonra kuştüyü bir döşekle iki yastık getirdi.

"Hanımefendi yolladı," dedi. "Reçel yemeyecek misiniz? İşte döşek. Mark İvanıç uyanırlarsa bu döşekte yatarlar!"

İçinden geldi, bir kez daha gülümsedi Rayski. Büyükannesinin iyi yürekliliği; bu kadın yüreğinin duyarlığı, kendi konukseverlik ilkelerine de, içten gelen sade erdemlerine de bağlılığı çok duygulandırmıştı onu. Gözleri dolu dolu olmuştu.

XVI

Sabah erken pencerede hafif bir tıkırtı uyandırdı Rayski'yi. Mark pencereden atlamıştı.

Onun çiçekliği, bahçeyi gizlenerek geçişine, ta yamacın başında ağaçların arasında gözden kayboluşuna bakarken "Doğru yoldan hoşlanmıyor!.." diye düşünüyordu Rayski.

Uykusu kaçmıştı. İnce sabah pardösüsünü omzuna alıp bahçeye çıktı. Mark'a yetişmek istiyordu. Ama yamacın başına geldiğinde onu Volga'nın kıyısında, ta aşağılarda gördü.

Rayski yamacın başında bir süre durdu. Çok erkendi daha. Güneş dağların arkasından yükselmemişti. Ama altın rengi ışınları ağaçların tepelerine vurmuştu. Çiy düşmüş çayırlar ışıl ışıldı uzaklarda. Sabah yeli yumuşak, serin esiyordu. Hava hızla ısınıyor, ılık bir gün vaat ediyordu.

Rayski bahçede yürüdü. Yaşam başlamıştı bile burada. Kuşlar dostça cıvıldaşıyor, sabah kahvaltılarını bulmak için her yana uçuyorlardı. Arılar çiçeklerin çevrelerinde vızıldaşıyorlardı.

Uzaklardan, çayırdan doğru sığırların böğürtüsü geliyor, koyun sürüsünün kaldırdığı toz bulutu tarlaların üzerine çöküyor, köyde kapılar gıcırdıyor, arabaların tekerlek sesleri duyuluyor; çavdar tarlasında bıldırcınlar ötüyordu.

Avluda da başlamıştı günün telaşı. Prohor ahırda atları suluyor, temizliyor; (Kuzma ya da Stephan olsa gerek) biri odun kırıyordu. Matryona bir teneke unla mutfağa geçti. Marina, küçükhanımın ütülü eteklerini bedeninden uzakta özenle tutarak dört kez gidip geldi avluda.

Yegorka avlunun köşesinde kuyunun başında elini yüzünü yıkıyordu. Yüzüne suyu şap şap vuruyor, sümkürüyordu. Yere tükürüyordu. Yanından geçen Marina'ya da sırıtmıştı bir keresinde. Ya-

kov taşlıkta durmuş, kentin dış mahallesindeki evlerin üzerinden görünen kilisenin haçına bakarak dua ediyordu.

Sağda solda, hizmetçilerin ayaklarının dibinde, uşaklar bölümünün önünde ve içinde bulamaç gibi bir şey olan bir tenekenin çevresinde tavuklar, ördekler toplaşmışlardı. Köpekler, karınları aç olduğu için, yoldan her geçene –evden olanlara bile– bu arada birbirlerine de, durmadan havlayarak bir o yana bir bu yana küstah küstah koşuyorlardı. Kendi kendine mırıldandı Rayski:

"Dün de böyleydi burası, yarın da böyle olacak..."

Avlunun orta yerinde durdu, tembel tembel bakındı çevresine, başını kaşıdı, esnedi. Onu Petersburg'da sıkıştıran hastalığının –can sıkıntısının– belirtilerini hissetti içinde birden.

Canı sıkılmaya başlamıştı. Dünün, önceki günün izlenimleriyle, duygularıyla dolu uzun bir gün vardı önünde. Her yanda hep böyle içtenlikle gülümseyen aynı doğa, aynı koru, aynı durgun Volga vardı. Aynı hava sarıyordu onu. Uykudan uyanır uyanmaz, kıpırtısız bir tablo gibi hep aynı şeyleri görüyordu. Aynı kişiler, aynı hayvanlar geçiyordu önünden.

Bir merkezkaç kuvveti aynı anda hem onlara çekiyordu onu, hem onlardan uzaklaştırıyordu: Sevdiği, saydığı Leontiy'e çekiyordu onu bu kuvvet, ama onun yanına gider gitmez de aynı kuvvet bu kez itiyordu onu. Leontiy (bir heykel gibi) kendisine verilen biçime giriyor, görevini sezinliyor, öyle taşlaşıp kalıyordu. Rayski'nin aradığıysa başkaydı. Kendini duymadan, hissetmeden taşlaşamayacağı bir yer arıyordu.

Büyükannesinin odasına gidiyordu. Yaşlı kadının odasında, maroken kanepesinde, parmaklıklı penceresinin ötesinde bir yaşam kıpırtısı hissediyordu. Burada yapabileceği bir şey vardı: Geçen yüzyılın kalıntılarını parçalamaya çalışıyordu. Rayski ile büyükannesinin arasında günlük yaşam bir tartışma dizisi biçiminde geçiyordu. Bu tartışmalar kimi zaman sıkı bir beyin çalışmasından, heyecandan sonra –Rayski'nin buranın özellikleri üzerine ilginç birtakım gözlemlerde bulunduğu, yaşama değgin önemli şeyler öğrendiği ya da yaşamın içten bir inancın, kaba bir bağnazlığın boyunduruğunun altına girişini izlediği– bir konuşma ustalığıyla sonuçlanıyordu.

Gene de bir şeyler heyecanlandırıyordu onu: Can sıkıntısı, bir gülüş, kimi zaman bir şefkat. Ama tartışma bitince duyduğu ilgi de bitiyordu. Nereye, niçin akıp gittiği bilinmeyen bir yaşamın basit biçimleri beliriyordu Rayski'nin önünde.

Dün akşamdan bu yana tam bir kız kardeş olarak görüyordu Marfenka'yı: Başka bir gözle bakamazdı ona. Üstelik, ağabey duyguları beslemediği bir kız kardeşti Marfenka. Marfenka'yı değiştirmeyi gerekli görmüyordu artık: Başka bir dünya görüşü, daha bir olgunlaşmak bile bu yaradılışın katı belirginliğini bozabilirdi. Bütün bunlar Marfenka'yı çocukluktan çekip çıkarırlardı gerçi, saflığından da, bu çocukça düşüncelerinden de, büyükannesinin yerli yersiz karışmalarından da uzaklaştırırlardı onu, ama bütün bunların yerine, ne verebilirlerdi ona?

Tutkular, büyük hareketler, uzak, zor birtakım amaçlar... Genç kızın yaradılışına aykırıydı bunlar! Bir karmakarışıklık verebilirlerdi ancak, çelişkilere düşürebilirlerdi onu. İşi Moskova'ya gitmek, sarayda verilen bir baloya katılmak, Kuznets çarşısından giysi getirtmek, sonra yaşlılığında taşralı küçük memur karılarının önünde bunlarla övünmek isteğine vardırırlarsa, çok şey daha doğurabilirlerdi...

Tit Nikonıç ve birkaç kişi daha Rayski'nin belleğinde antika maroken kanepeler, dolaplar, Saksonya işi çaydanlıklar, Bohemya işi kristaller kadar belirgindi. Karanlık noktalar olarak Mark, bir de Vera kalıyordu. Mark'ı görmüştü. Onun Diyojen gibi fıçının içine gizleme çabalarına karşın, kişiliğinin belli başlı çizgilerini yakalamıştı Rayski. Daha ileri gitmek, onu bütünüyle anlamaya çalışmak demek, onunla sarhoş olana dek içmek, ona birçok kez borç para vermek demekti. Sonra da onun alay komutanına nasıl hakaret ettiği ya da bir Yahudi'yi patakladığı, meyhanede içtiği içkinin parasını nasıl vermediği, bölge polisine nasıl başkaldırdığı, bunun için onu alaydan nasıl attıkları ya da bir kente gözetim altına sürdükleri üzerine, hiç de ilginç olmayan öyküler dinlemeyi göze almaktı... Rayski, uşakların selamlarını fark etmeden, köpeklerin sokulgan havlamalarını duymadan, başı önünde yürüyordu avluda. Birkaç ördek yavrusu belirdi ansızın ayaklarının dibinde, handiyse basacaktı üzerlerine.

"Ne biçim yaşamaktır bu?" diye düşünüyordu. "Bakışını olayların üzerinde durdurmak, bazı şeyleri benimsemek, bir an için heyecanlanmak, sonra soğumak gene, sıkılmak. Günlük iştah gibi, içinde eşit zaman aralıklarıyla zoraki ya da yapmacık bir yaşam isteğini yenilemek! Yaşamayı bilmenin sırrı bu aralıkları uzatmaktır yalnızca. Ya da, daha doğrusu, bir sır değil, Tanrı vergisi bir yeti, kişinin elinde olmayan, içinden gelen bir yetidir. Bir çeşit, gözlerini kapayarak, kulaklarını tıkayarak yaşamalıdır kişi... O zaman daha bir uzun, sağlam oluyor yaşamı.

Beyninde acıyan bir nokta bulunmayan insanlar da haklıdırlar. Miyoplar da, burnu koku almayanlar da, dünyayı tozpembe görenler de haklıdır! Peki maddelerin üzerinde renkleri nasıl tutmalı, onlara hiçbir zaman olağan gözlerle nasıl bakmamalı, çayırın yeşil, gökyüzünün mavi olduğunu, Mark'ın göz kamaştırıcı bir kahraman değil, sıradan bir özgür düşünceli olduğunu, Marfenka'nın şekerden bir bebek, Vera'nın da..." Rayski "Nasıl bir kızdır şu Vera?" diye sordu kendi kendine, esnedi. Sırtında soğuk bir ürperti dolaşmış gibi kaldırdı omuzlarını. Yüzünü buruşturdu. Elleri cebinde, sabahın da, sinirlerini öylesine tatlı okşayan sıcak havanın da güzelliklerini görmeden sebze bahçesinde, bahçede dolaşıyordu. Başını çevirip Volga'ya bakmıyordu. Kaba bir can sıkıntısı kemiriyordu içini. Önünde uzun, amaçsız günleri düşündükçe korkuya kapılıyordu.

Eski düşüncesi geldi gene aklına: "Can sıkıntısını yazmak." Düşünüyordu. "Evet, çok yanlıdır yaşam, çok da çeşitlidir. Öyleyse, bozkır gibi sonsuz, çıplak bu can sıkıntısı da yaşamın bir parçasıdır. Uçsuz bucaksız kumlukların, çöllerin çıplaklığıyla verimsizliği doğanın nasıl birer parçasıysa, can sıkıntısı da yaşamın bir parçasıdır. Bu yüzden düşünce, çözümleme, kalem ya da fırça yaşamın öteki yanları gibi can sıkıntısını da ele alabilir, almalıdır. Evet, yapacağım bunu, romanımın orta yerinde genişçe anlatacağım can sıkıntısını. İçime dolan bu soğukluk, tiksinti ve öfke renk uyumunu oluşturacaklar... gerçekçi bir tablo olacak..." Rayski gidip hemen "can sıkıntısını yazmaya" başlamak istiyordu. Eski evin kapısının açık olduğunu gördü birden. Oraya, yeni geldiğinde bir kez Marfenka ile gitmiş, Vera'nın odasına şöyle bir bakmıştı. Şimdi evi

daha bir ayrıntılı görmek istiyordu. Merdiveni çıktı. Antreye girdi.

Önce olduğu gibi, yüreği sıkışarak, ama serinkanlı, geçti direkli, loş salonu. Heykelciklerle, tunç saatlerle, küçük rokoko dolaplarla dolu konuk odalarını, bunlardan hiçbirine bakmadan geçti, üst kata çıktı. Çocuk odasının, onun yatak odasının nerede olduğunu, karyolasının nerede durduğunu, annesinin nerede oturduğunu anımsıyordu. Annesinin onu okşamalarının, fısıltılarının anıları tembel tembel birikmeye başlamışlardı belleğinde. Onun çocuk parmaklarını piyanonun tuşlarına koyardı annesi, ona bir şarkı çaldırmaya çalışırdı. Sonra kendi çalardı uzun uzun. Unutur giderdi oğlunu kucağında. Küçük Boris dinlerdi, durulurdu. Sonra köşedeki odaya götürürdü onu annesi. Birlikte Volga'ya, Volga'nın ötelerine bakarlardı.

Rayski eski yatak odasıyla, iki üç odanın daha kapısından başını uzatıp baktıktan sonra, Volga'yı seyretmek için köşedeki odaya gitti. Dalgın, ayağıyla usulca itti kapıyı, baktı... donup kaldı.

Biri vardı odada.

Ayakta, ona yan durmuş yirmi iki, belki yirmi üç yaşlarında bir kız kolunu pencereye dayamış, dikkatli dikkatli uzaklara, Volga'ya bakıyordu. Beyaz, hatta soluk bir yüz, koyu saçlar, siyah kadife gibi bir bakış, uzun kirpikler... Rayski'nin dikkatini çeken, gözünü kamaştıran bunlar olmuştu ilk anda.

Birini bakışıyla yolcu ediyormuş gibi kıpırdamadan, büyük bir dikkatle bakıyordu uzaklara genç kız. Sonra kayıtsız bir anlatımla kaplandı yüzü. Yakınlara, sonra avluya şöyle bir göz attı. Döndü... Rayski'yi görünce ürperdi.

Yüzünde bir şaşkınlık belirdi. Bu şaşkınlık yerini akıl erdirememe anlatımına bıraktı. Sonra bir gölge gibi o da geçti, yüzündeki hoşnutsuzluk anlatımı bile kaybolmuştu görünüşte. Şimdi yalnızca ısrarlı bir bekleyiş vardı bakışında.

"Kız kardeşim Vera!" dedi Rayski.

Genç kızın yüzü aydınlandı birden. Bakışı ağırbaşlı bir merakla, bir alçakgönüllülük anlatımıyla durdu üzerinde.

Rayski yaklaştı, elini öptü. Öpüşürlerken genç kız kendini biraz geri çekmiş, başını hafifçe yana çevirmişti. Öyle ki, Rayski'nin dudakları onun dudaklarına değil, yanağına gelmişti.

Pencerenin önünde karşı karşıya oturdular. Rayski, "Ne çok bekledim sizi," dedi. "Karşı yakaya konuk gitmişsiniz!"

Genç kızın sesini duymak için onun vereceği karşılığı büyük bir sabırsızlıkla bekliyordu. Hayal gücü bu göz kamaştırıcı güzelliğe ek olarak önce "ses, ses!" diyordu.

"Burada olduğunuzu dün Marina'dan öğrendim," dedi genç kız.

Marfenka'nınki gibi çın çın ötmüyordu sesi. Diri, sağlıklıydı, ama –yüksek sesli konuştuğu halde– göğüsten gelen fısıltıyla karışık bir dinginliği vardı sesinin.

"Büyükannem sizi aldırmak istedi, ama geldiğimi size haber vermemesini istedim. Ne zaman döndünüz? Kimse bir şey söylemedi bana."

"Dün akşam yemekten sonra geldim. Büyükannemle kız kardeşim bilmiyorlar geldiğimi. Yalnız Marina gördü."

Vera sandalyenin arkalığına yaslanmış, bir dirseğini pencereye dayamış oturuyor; Rayski'ye doğrudan bakmıyor, (dolaşan bakışları sırası gelince ona da rastlıyorlarmış gibi) dalgın bakıyordu.

Rayski ise uzun süre tutulmuş bir merakın olanca gücüyle gözlerini ayırmıyordu ondan. Aşırı dikkat dolu bu bakışından Vera'nın en küçük bir hareketi bile kaçmıyordu.

Bu güzellik, daha doğrusu, Belovodova'nın da Marfenka'nın da güzelliklerine benzemeyen bu değişik güzellik –her zaman olduğu gibi– etkisini göstermişti Rayski'nin üzerinde.

Sofiya'nın yüz çizgileri gibi keskin değildi yüz çizgileri, alnı düz beyaz değildi. Yüzünde o parlaklık, temiz yüreklilik anlatımı yoktu, o soğuk aydınlık da. Marfenka'nın o çocuksu, meleksi tazeliği yoktu dış görünüşünde. Ama gizli bir şey vardı. Bakışının ışığında, başını ansızın döndürüşünde, davranışlarının ağırbaşlı güzelliğinde anlatılamayan bir şey, insanın ruhuna, tüm varlığına önüne geçilmez bir güçle ağır ağır işleyen bir şey vardı.

Gözleri kadife gibi simsiyahtı. Bakışı dipsiz, derin. Yüzünün beyazlığı mattı, gözlerinin çevresiyle boynunda yer yer daha bir koyuydu bu beyazlık. Koyu kahverengi saçları gürdü. İnce mavi damarlı alnına, şakaklarına göz kamaştırıcı bir parlaklıkla dökülüyorlardı. Marina'nın getirdiği beyaz etekleri alıp bitişikteki odaya attı, –bu hareketinde utangaçlıktan çok can sıkıntısı vardı– sonra, san-

dalyelerin üzerindeki, belki de dün akşam gelişigüzel atılmış öte beriyi topladı çabuk çabuk. Küçük masayı pencerenin önüne çekti. Bütün bunları bir iki dakikada yapmıştı. Sonra Rayski'nin karşısındaki sandalyeye, Rayski orada yokmuş gibi rahat, kayıtsız oturdu.

"Kahve yapmalarını söyledim," dedi, "benimle içmek ister misiniz sabah kahvenizi? Evde daha uzun süre vermezler kahve: Marfenka geç kalkar."

Vera'nın yüzünü, hareketlerini, her bakışını, gülüşünü incelemeyi sürdürürken yanıt verdi Rayski:

"Evet evet, seve seve!"

Vera'nın bakışı bazen çekiciydi, derinliklerine alıp götürüyordu insanı; bazen dikkatli, keskin. Yüzünde kimi zaman aynı anda iki anlatım birden görüyordu Rayski. Bir gülümsemeyle titriyordu çenesi. Pek ince olmayan, ama düzgün bedeni sallanıyordu yürürken. Adım atışı bir kedininki kadar yumuşak, sessizdi.

"Ne zarif, anlaşılmaz bir yaratık bu!" diye geçiriyordu içinden Rayski. "Öteki kız kardeşimden çok farklı! Öteki bir ışık, ılıklık, aydınlık; oysa bu, baştan aşağı yanıp sönen cılız bir ışık, esrar... gece gibi karanlık! Kıvılcım, güzellik, mucize dolu!.."

Rayski bir sanatçı sevgisiyle bırakmıştı kendini bu yeni, beklenmedik izlenime. Sanki bir büyüyle uzağa itilmişlerdi Sofiya ile Marfenka. Can sıkıntısı uçup gitmişti sanki. Gene bir ılıklık doldurmuştu içini. Doğa güzelleşmişti gene, tümden canlanmıştı.

Çabucak yakmıştı Diyojen fenerini Rayski, karşısına ansızın çıkan bu beklenmedik, yeni kişiliğe tutuyordu ışığını.

"Sanırım unuttun beni Vera?" diye sordu.

Sesinin –kendiliğinden– sevgi dolu olduğunu, bakışının Vera'dan ayrılmadığını kendi de hissediyordu.

Ona kahve koyarken karşılık verdi Vera:

"Hayır, her şeyi anımsıyorum."

"Her şeyi, ama beni değil..."

"Sizi de."

"Ne anımsıyorsunuz benimle ilgili?"

"Her şeyi."

"Ne yalan söyleyeyim, ben ikinizi de pek az anımsıyorum: Anımsadığım yalnızca Marfenka'nın hep ağladığı, sizinse ağlama-

dığınız. Siz kurnazdınız, sezdirmeden yaramazlıklar eder, gizliden frenküzümü koparır, yalnız başınıza bahçeye, buraya, eski eve kaçardınız."

Gülümsedi Vera. Fincana şeker koymaya hazırlanırken, "Tatlı mı seversiniz kahvenizi?" diye sordu.

"Ne kadar soğuk... rahat," diye geçirdi içinden Rayski, "hiç yabanilik etmiyor!"

"Evet," dedi. "Söyler misiniz Vera, hiç anımsadığınız oldu mu beni?"

"Hem de çok sık: Büyükannem durmadan sizden söz ederdi."

"Büyükannem! Peki ya siz?"

Vera, kahvenin fincana dökülüşünü izlerken Rayski'nin yüzüne bir an baktı.

"Ya siz beni anımsadınız mı?" diye sordu.

Rayski susuyordu. Vera fincanı verdi ona, ekmeği önüne sürdü. Kendi de küçük kaşığıyla içmeye başladı kahvesini. Arada bir kaşığına ekmeğin içinden bir parça koyuyordu.

Rayski, kafasının içinde kaynaşan soruları Vera'ya peş peşe sormak, onu soru yağmuruna tutmak istiyordu. Ama öylesine karmakarışıktı ki kafasının içinde sorular, hangisinden başlayacağını bilemiyordu.

"Odanıza daha önce de geldim..." dedi. "Kabalığımı bağışlayın..."

Vera, ortada bir şey bırakıp bırakmadığını bakışlarıyla anlamaya çalışıyormuş gibi bakınarak, "Bir şey yok burada," dedi.

Rayski, "Evet, yok..." dedi. "Nedir bu kitap?"

Vera'nın koltuğunun altındaki kitabı almak istedi. Vera çekti kitabı, arkasındaki küçük masanın üzerine koydu. Rayski gülümsedi.

"Frenküzümlerini ağzınıza sakladığınız gibi sakladınız!" dedi. "Gösterin!"

Vera kitabı dolaba koydu, gelip Rayski'nin karşısına oturdu, kollarını göğsünün üzerinde çapraz yapıp dalgın bakınmaya başladı çevresine. Arada bir de pencereden dışarı bakıyordu. Rayski'nin orada olduğunu unutmuştu sanki. Ancak Rayski onu dalgınlığından sorularıyla uyandırınca baktı ona şöyle bir.

"Daha kahve ister misiniz?" diye sordu.

"Evet, lütfen. Bakın ne diyeceğim Vera, size öylesine çok şey söylemek istiyorum ki..."

Rayski kalktı, odanın içinde dolaşmaya başladı. Vera ile kesintisiz, sürekli bir konuşmaya giremiyordu bir türlü.

Başlangıçta Marfenka ile de konuşmakta güçlük çektiğini anımsıyordu. Ama Marfenka'nın çocuksu utangaçlığındandı bu, oysa burada değişikti durum. Vera utangaç değildi: İlk bakışta belliydi bu, ama soğuktu sanki, hiç ilgi duymuyor gibiydi Rayski'ye.

Onu anlamaya çalışarak düşünüyordu Rayski: "Ne anlama geliyor bu? Doğal bilgisizliğin verdiği bir korku, bir utangaçlık yok mu bu kızda? Acaba kurnazlık mı ediyor, numara mı yapıyor? Ne de olsa bir yeniliğim ben onun için... Kafasının içinde şöyle düşünceler mi dolaşıyor acaba: Duygularıma yenilmem, kendimi bu genç adama kaptırmam, ağzımı açıp gözlerimi gözlerinin içine dikmem hiç de iyi olmaz, aptallık ederim! Hayır, olamaz, onun için aşırı ince, yüksek bir duygu olurdu bu: Köyde yetişmiş bir kıza çok uzak düşüncelerdir bunlar! Ama ne olursa olsun, Marfenka'dan apayrı bir kız bu. Ne de güzel, Tanrım! Böylesine bir güzellik nereye gizlenmiş!"

Vera'yı bir an önce anlamak, onun can alıcı bir teline dokunmak, onu konuşmaya zorlamak istiyordu. Ne ki, o acele ettikçe, sinirlendikçe Vera daha bir çekiliyordu kabuğuna. Sorudan soruya atlıyordu Rayski.

"Kitaplarım sizdeydi değil mi?" diye sordu.

"Evet, sonra Leontiy İvanoviç aldı onları. Bir sıkıntıdan kurtulduğuma sevindim."

"Sanırım kitapların hepsini almadı? Kendiniz için bir bölümünü ayırmışsınızdır."

"Hayır, hepsini götürdü... galiba Marfenka birkaçını aldı."

"Ya siz? Size gerekli kitap yok muydu aralarında?"

"Yoktu. Hoşuma gidenleri okumuştum."

"Hangileri hoşunuza gitmişti?"

Vera yanıt vermedi.

"Vera?"

Vera, pencereden dışarı bakıyordu.

"Çokları gidiyordu hoşuma," dedi. "Hangilerinin olduğunu unuttum."

"Tarihi romanlar vardı, şiirler vardı... okudunuz mu onları?"

"Bazılarını okudum."

"Hangilerini?"

Vera, bu sorulardan canı sıkılıyormuş gibi isteksiz, "Hiç anımsamıyorum!" dedi.

"Müziği sever misiniz?" diye sordu Rayski.

Bu yeni soru karşısında Vera soru dolu bakışını Rayski'nin yüzüne doğrulttu...

"'Sever misiniz?' derken neyi sormak istiyorsunuz, bir şey çalıp çalmadığımı mı, yoksa dinlemeyi sevip sevmediğimi mi?"

"İkisini de."

"Hayır, bir şey çalmıyorum, dinlemeyi de... Müzik ne gezer burada?"

"Genel olarak seviyor musunuz müziği?"

Vera gene soru dolu bakışıyla baktı Rayski'nin yüzüne.

"Ev işlerini, elişini sever misiniz? Dikiş diker misiniz?"

Vera'nın yüzüne baktı Rayski, odanın içinde bir kez gitti geldi, Vera'nın önünde durdu.

"Bakın Vera, benden... korkuyor musunuz?" diye sordu.

Vera anlamadı onun bu sorusunu. Gözlerini handiyse, onun zeki, keskin bakışlarına hiç de gitmeyen bir saflığa varıncaya dek açmış, bakıyordu Rayski'nin yüzüne. Rayski, "Niçin açılmıyorsunuz bana, gizleniyorsunuz?" diye başladı. "Belki sizinle... alay edeceğimi ya da sizi küçümseyeceğimi sanıyorsunuzdur... Sözün kısası, belki yadırgıyorsunuzdur beni, sıkılıyorsunuzdur yanımda, korkuyorsunuzdur..."

Vera alay dolu bir şaşkınlıkla baktı Rayski'ye. Bu bakışından onun sıkılmadığını, bir şeyi yadırgamadığını, ondan korkmadığını bir anda anlamıştı Rayski.

Anlamsız bir soruydu bu. Rayski'nin canı daha da sıkıldı buna. Durumu düzeltmek için, "Ama Marfenka korkuyor," dedi. "Niçin korktuğunu da bilmiyor..."

Vera gülümseyerek karşılık verdi:

"Nelerden korkmanın gerektiğini bilmiyorum ben, belki bu yüzden korkmuyorum."

Gene sordu Rayski:

"Peki neyi seversiniz? Kitaplar sarmıyor sizi. Ev işi yapmadığınızı söylüyorsunuz... Bir şey vardır elbet: Çiçekleri seversiniz belki..."

"Çiçekleri mi? Evet, orada, bahçede severim çiçekleri. Ama odada, bakım istedikleri yerde sevmem."

"Ya doğayı? Genel olarak?"

"Evet, burasını, Volga'yı, yamacı... şu koruyu, bahçeyi çok seviyorum."

Bunu söyledikten sonra Vera'nın bakışı, gözle görülür bir hazla takıldı kaldı önünde serilen görünüme.

"Sizi buraya böylesine bağlayan nedir?"

Vera, bakışını Volga'nın, her ağacın, her tümseğin üzerinde büyük bir hazla durdurmayı sürdürerek susuyordu. Neden sonra kayıtsız, "Her şey," dedi.

"Evet, güzel bir şey bu, ancak, yetmez: Yalnız görünüm, kıyı, dağlar, koru... bu ilgiyi uyandıran, paylaşan bir insanla dolu olmazsa zamanla sıkmaya başlarlar insanı."

"Evet, haklısınız," dedi Vera, "sıkmaya başlar!"

"Öyleyse duygularınızı paylaştığınız, düşüncelerinizi birbirinize açtığınız biri var."

Vera susuyordu, onu duymamış gibiydi.

"Vera?"

"Efendim? Biliyorsunuz yalnız değilim burada! Büyükannem var, Marfenka var..."

"Duygularınızı onlarla paylaştığınızı, düşüncelerinizi birbirinize açtığınızı mı söylemek istiyorsunuz?"

Rayski'nin yüzüne baktı Vera. Bir soru vardı bakışında: "Niçin olmasın?"

"Hayır," diye başladı Rayski. "Şurada, kayanın üzerinde ayakta durup ya da şu sık yerde –bir kanepe var orada– bütün bir sabah ya da akşam ya da bütün bir gece yan yana oturup, zamanın nasıl geçtiğini fark etmeden, hiç susmadan konuşabileceğiniz ya da mutluluktan başka bir şey duymadan yarım gün susabileceğiniz bir arkadaşınız yok mu? Birbirinizi anlayabileceğiniz, yalnızca sözlerinizi anlamakla kalmayıp, susarken ne düşündüğünüzü de bildiğiniz, bu dipsiz derin bakışınızdan ruhunuzu, yüreğinizin fısıltısını okuyabilen biri... Bu önemli işte!"

Vera, kirpikleri inik, dalıp gitmişti sanki.

Ona heyecanla bakarak sürdürüyordu konuşmasını Rayski:

"Kendisi uzaklarda olsa bile hayali her an çevrenizde dolaşan biri yok mu? Sürekli yanınızda hissettiğiniz; varlığınızın bir parçasının onda olduğunu, onun yüreğinin ve düşüncelerinin bir parçasını içinizde taşıdığınızı, kaderini paylaştığınızı, bu dağlara, koruya yalnızca kendi gözlerinizle bakmayıp, bu sesleri yalnızca kendi kulaklarınızla duymayıp onun gözleriyle gördüğünüzü, kulaklarıyla duyduğunuzu; ılık, karanlık bir gecenin havasını içinize birlikte çektiğinizi hissettiğiniz biri yok mu?.."

Rayski'ye baktı Vera, bir kol hareketi yaptı. Bu çabuk bakışla yüzü de, gülümseyişi de, canlı kol hareketi de ansızın aydınlandılar. Rayski bir an durdu, ama ışık kaybolmuştu. Kıpırdamadan duruyordu Vera. Onun yüz anlatımını kendi kendine açıklamaya çalışıyordu Rayski.

"Ancak o zaman bir anlamı olabilir bütün bunların," diye sürdürdü konuşmasını. "O zaman güzel, mutlu bir yaşamı olabilir insanın burada. Tanrım, ne mutluluk! Böyle biri var mı? Başka bir yürek, başka bir akıl, başka bir ruh? Ondan aldıklarınıza karşılık kendi ruhunuzdan, düşüncelerinizden verdiniz mi ona?.. Var mı böyle biri?"

Vera derinden gelen bir fısıltı karışık sesle, "Var!" dedi.

Rayski kıskançlık, handiyse korku, hatta çekemezlik dolu bir sesle, "Var mı?" diye sordu. "Kimdir bu mutlu insan?"

Bir süre sustu Vera.

"Yanında konuk kaldığım papazın karısı," diye karşılık verdi. "Sanırım söz ettiler size ondan!"

"Papazın karısı!" diye yineledi.

"Evet, çok iyi anlaşıyoruz: Bana konuk geldiği zamanlar birlikte uzun uzun seyrediyoruz Volga'yı. Konuşmaya doyamıyoruz, demin sözünü ettiğiniz kanepede oturuyoruz... Daha kahve içmeyecek misiniz? Masayı toplamalarını söyleyeceğim..."

Rayski dalgın, "Papazın karısı!" diye yineledi.

Vera'yı dinlemiyordu. Genç kızın gülümsediğini, bu gülümsemeden çenesinin titrediğini de fark etmemişti.

Oysa kendi yüzünü bir şaşkınlık, kuşku, nedensiz ve amaçsız bir hüzün bulutu kaplamıştı. Kendi duygularını anlamaya çalışı-

yordu. Anladı da sonunda: Vera için bu köşeyi birisinin canlılıkla doldurup doldurmadığını ona yakınlık duyduğundan değil, bir bakıma onun nasıl bir insan olduğunu öğrenmek, bir bakıma da kendisini ona tanıtmak, kendi görüşünü, duygularını ona açmak için öğrenmeye çalışıyordu...

Gizli amacının Vera'da da, Marfenka'da olduğu gibi taptaze, genç, el değmemiş bir yaşam bulmak olduğunu ister istemez itiraf ediyordu kendi kendine. Şimdilik bilinçsiz de olsa, Vera'nın içinde yaşam ateşini kendi tutuşturmak, buraları onun için kendi doldurmak, onun sırdaşı olmak istiyordu...

Sözün kısası, Belovodova ile, Marfenka ile karşılaştığında olduğu gibi, aynı istek, tutku sarmıştı gene ruhunu. Ama şimdiki tutkusu daha bir güçlü, yenilmezdi. Çünkü çekici, esrarlı bir güzelliği vardı Vera'nın, çünkü onun güzelliği Belovodova ile Marfenka'nınki, daha birçoklarınınki gibi ilk bakışta çarpmıyordu göze. Tersine, gizleniyordu, insanın hayal gücünü zorluyordu, hem de daha ilk karşılaşmada!

Başka ne kalıyordu: Onun nasıl bir kız olduğu, ne olduğu? Kurnaz bir yosma mıydı, zeki bir aktris mi; yoksa, insan yaşamıyla istedikleri gibi oynayan, isterlerse erkekleri süründüren, gururlarını ayaklar altına alan, isterlerse onlara kişioğlunun tadabildiği mutluluklardan daha güzel, daha sıcak, daha diri bir mutluluk tattıran o duyarlı, esrarlı kadınlardan mı?

"Daha kahve istiyor musunuz?" diye yineledi Vera.

"Hayır, istemiyorum."

Dalgın, başka bir soruya geçti Rayski:

"Ya büyükannem, Marfenka? Onları seviyor musunuz?"

"Onları sevmeyip de kimi sevebilirim?"

Rayski birden şakacı, "Ya beni?" diye sordu.

Vera, Rayski'ye yüzünde neşeli bir gülümsemeyle bakarak, "Belki sizi de severim," dedi, "eğer... hak ederseniz..."

"Bak hele! Ağabeyinizim, sevmek zorundasınız beni."

"Hiç kimseye karşı bir zorunluluğum yoktur."

"Kendini beğenmiş! 'Hiç kimseye karşı zorunlu değilim, hiç kimsenin önünde eğilmem, hiç kimseden korkmam: Gururum vardır benim!..' Öyle mi?"

"Hayır öyle değil!"

Rayski, odanın içinde dolaşırken canı sıkkın, düşünüyordu: "Büyümemiş daha, yaşamın bu genel havasından çıkmamış. Taşra böyledir işte!" Biraz alaylı ekledi:

"İzninizle sorabilir miyim, bu mutluluğu nasıl hak edebilirim?"

"Hangi mutluluğu?"

"Sizin sevginizi kazanmak mutluluğunu."

"Sevginin bir çaba harcanmadan, kendiliğinden kazanıldığını söylerler. Biliyorsunuz, kördür sevgi!.. Bununla birlikte, bilmiyorum..."

Rayski, "Ama kimi zaman bilinçli olarak gelir," dedi. "Güven yoluyla, saygı, dostluk yoluyla. Ben buradan başlamayı, önce güveninizi kazanmayı isterdim. Söyleyin sevgili kız kardeşim, ilginizi kazanmak için ne yapmalıyım?"

Vera bir an sustuktan sonra, "Benimle ilgilenmeyin," dedi.

"Nasıl yani? Sizi görmezlikten geleyim, sonra..."

Rayski'nin sözünü tamamladı Vera:

"Şimdi olduğu gibi şaşkın şaşkın bakmayın yüzüme! Ben yokken odama girmeyin, neleri sevdiğimi, nelerden hoşlanmadığımı öğrenmeye çalışmayın..."

"Gurur! Söyler misiniz... içten misiniz bunu söylerken? Mahsus böyle mağrur numarası yapmıyorsunuz ya?"

Vera susuyordu. Rayski sürdürüyordu konuşmasını:

"Kişiliğinizin başına buyrukluğuyla övünmek istemiyorsunuz değil mi? Belki de *self government*'dır[36] amacınız. Buradaki otoritelere, büyükannenize, Nil Andreyeviç'e bağımlı olmadığınızla caka satmak istiyorsunuz, öyle mi?"

Vera gülümsedi.

"'Benim güvenimi de dostluğumu da hak ediyorsunuz' galiba."

Sonra ciddileşti. Yorgun, canı sıkkın görünüyordu.

"Neden söz ettiğinizi anlamıyorum," diye ekledi.

Kendini temize çıkarmaya çalıştı Rayski:

"Büyükannem çok gururlu olduğunuzu söyledi de birkaç kez. Onun için söylüyorum."

"Büyükannem mi? Ne tuhaf bir kadındır şu büyükannem! Her-

36 (Ing.) Özerklik.

kes, her şeyi ona sorar! Oysa hiç gururlu değilim. Peki neden gerekti de söyledi size bunu?"

"Bütün burasını, iki evi de, bahçeleri, sebze bahçelerini de size armağan etmek istemem üzerine. Sizin bu armağanı kabul etmeyeceğinizi söylüyordu. Doğru mu bu?"

"Burasının sizin ya da benim olması bir şeyi değiştirmez benim için, burada olayım, yeter."

"Evet ama büyükannem burada kalmak istemiyordu. Novoselovo'ya gitmekti niyeti..."

Vera korkmuş gibi, derinden gelen bir sesle sordu birden:

"Sonra?"

"Sonra tatlıya bağladım işi: Nereye gidecek? Marfenka bir koşulla kabul etti bu armağanı. Sizin de kabul etmeniz koşuluyla. Büyükannem de kararsız, kesin kararını vermedi daha, bekliyor... sizin ne diyeceğinizi galiba. Siz ne diyeceksiniz? Kabul ediyorsunuz değil mi? Ağabeyinden armağan alan bir kız kardeş gibi..."

Vera hemen yanıt verdi:

"Evet, kabul ediyorum. Hayır, niçin kabul edecekmişim, satın alırım. Bana satın burayı. Param var. Elli bin veririm size."

"Hayır, satmak istemiyorum ben."

Vera durdu, bir süre düşündü. Volga'ya, yamaca, bahçeye baktı.

"Pekâlâ, siz nasıl isterseniz öyle olsun. Yeter ki burada kalalım, her şeye razıyım."

"Öyleyse, kâğıtları hazırlatayım mı?"

"Hazırlatın..."

Vera, Rayski'ye doğru yürüyüp iki elini ona uzattı.

"Çok teşekkür ederim."

Rayski tuttu Vera'nın ellerini, sıktı. Yanağından öptü. Vera onun bu öpüşüne ellerini kuvvetlice sıkarak, havayı öperek karşılık verdi.

"Burayı da, eski evi de gerçekten seviyorsunuz galiba?"

"Çok..."

"Bakın ne diyeceğim Vera, bu evde bir oda verin bana, birlikte okuyalım, öğrenelim... Öğrenmek istiyor musunuz?"

Şaşkın, sordu Vera:

"Ne öğreneceğiz!"

"Söyleyeyim: Marfenka ile edebiyat ve sanat tarihlerini şöyle bir gözden geçirmek istiyorum."

Vera'nın yüzünün bulutlandığını fark edince hemen ekledi Rayski:

"Korkmayın, yalnızca okuma ile konuşmalardan oluşacak kurs... Eskileri de yenileri de, bizimkileri de, yabancıları da okuyacağız. İzlenimlerimizi birbirimize anlatacağız, tartışacağız... Marfenka'nın hoşuna gidecektir bu, belki sizin de. Sanatı sever misiniz?"

Ağzını kapayıp gizlice esnedi Vera. Rayski'nin gözünden kaçmamıştı bu.

"Görünüşe bakılırsa ona bir şey öğretmenin olanağı yok," diye geçirdi içinden. "Ya her şeyi biliyor, ya bir şey bilmek istemiyor!"

Vera, Rayski'nin sorusuna yanıt vermeden, "Burada... çok kalacak mısınız?" diye sordu.

"Bilmiyorum, duruma... bir de size bağlı."

"Bana mı?" diye sordu Vera.

Yana bakarak düşünceye daldı. Rayski, "Öteki eve gidelim hadi," dedi. "Albümlerimi, yaptığım resimleri göstereyim size, konuşalım..."

"Olur. Siz önden gidin, ben biraz sonra gelirim: Eşyalarımı çıkarmam gerek, yerleşmedim daha..."

Rayski mahsus oyalanıyordu. Vera kolunu kapıya dayamış, onun gitmesini bekliyordu.

Bahçeden geçerken geri dönüp Vera'nın penceresine baktı Rayski, "Ne güzel bir kız, Tanrım! Güzelliği ne de dikenli!" diye geçirdi içinden.

Antrede Yakov'a heyecanlı, "Vera Vasilyevna geldi!" diye haber verdi.

Büyükannesinin odasının önünden geçerken kapıya vurarak seslendi.

"Büyükanne, Vera geldi!"

Marfenka'nın odasına çıkan merdivenin dibinde durup seslendi:

"Marfenka! Veroçka geldi!"

Onun getirdiği bu habere yanıt bir bağrışma, gürültü, seslenmeler, anahtar şakırtıları, semaverin fıslaması oldu. Bir telaş doldurmuştu evin içini.

Rayski dosyalardaki resimlerini çabucak çıkarmış, salona götürüp masanın üzerine yaymıştı. Vera'nın büyükannesi ile, Marfenka ile kucaklaşmalarını bitirip, onların okşamalarından, sorularından kurtulup, Rayski'nin bitmesini hiç istemediği yarıda kalmış konuşmalarını sürdürmek için onun yanına gelmesini sabırsızlık içinde bekliyordu. Çabukluğuna kendi de şaşıyor; gerçekten Vera'nın "ilgisini, güvenini, dostluğunu kazanmak istiyormuş gibi..." bu aceleciliğinden utanıyordu.

"Dur bakalım," diye düşünüyordu. "Benim için küçük bir kız çocuğundan başka bir şey olmadığını göstereceğim sana!.."

Sabırsızlıkla bekliyordu. Ama gelmiyordu Vera. Rayski onu sanat üzerine sonu gelmeyen bir konuşmaya götürmek istiyordu. Sonra da güzelliğe, vb. geçecekti...

"Papazın karısı her şeyi açmış olamaz ona!" diye geçiriyordu içinden. "Akıl ve duygunun bir yönünü öğrenmemiştir: Öğrenememiştir. Zaman olmamıştır buna! Bakalım tutabilecek misin kendini. Ben..."

Ama bir türlü gelmiyordu Vera. Bir öfke doldurdu Rayski'nin içini, resimlerini topladı. Alıp yukarı, odasına geri götürecekti ki birden ardına kadar açıldı kapı, karşısında... Polina Karpovna duruyordu. Yakasında, göğsünde, belinde, omuzlarında mavi fiyonkları olan, içini gösteren muslin bir bluz vardı üzerinde. Başaklarla, unutmabeni çiçekleriyle süslü şapkası da saydamdı. O genç subay arkasındaydı gene. Bir elinde yelpazesini, ötekinde katlanır iskemlesini tutuyordu.

Rayski, içi sızlayarak, "Tanrım!" diye mırıldandı.

"Bonjur!" dedi Polina Karpovna. "Hiç beklemiyordunuz beni, değil mi? Farkındayım, farkındayım! *Du courage!*[37] Her şeyi anlıyorum! Michel ile koruda dolaşıyorduk, şöyle bir uğrayalım dedik. *Michel! Saluez donc monsieur et mettez tout cela de côté!*[38] Nedir o elinizdeki? Ah, bir albüm, resimler, esin meleğinizin yarattıkları! Hanidir görmeyi çok istiyordum onları: Gösteriniz Allah aşkınıza! Oturun şuraya, daha yakın oturun, daha yakın..."

Eteğiyle tüm kanepeyi, birkaç da koltuğu kaplamıştı.

---

37 (Fr.) Daha bir yürekli!

38 (Fr.) Michel! Selamlaşın hadi, sonra da şunları bir yere koyun.

Rayski'nin içinden resimleri de defteri de Polina Karpovna'nın yüzüne fırlatmak geliyordu. Onu burada bırakıp gitse mi, yoksa kadere boyun eğip resimleri gösterse mi, bilemeden ayakta öyle duruyordu. Polina Karpovna.

"Sıkılmayın, daha bir yürekli olun," diyordu. "*Michel allez vous promener un peu dans le jardin*!"[39]

Genç subay çıktıktan sonra ekledi:

"Şuraya, daha yakına oturun!"

Rayski birden sinirli bir kahkaha attı. Polina Karpovna fısıltıyla ekledi:

"Güzel! Bakıyorum anladınız beni..."

Rayski iyice neşelenmişti.

"Hiç değilse içtenlikle komedi oynuyor bu, öteki gibi gizlenmiyor, bir esrar perdesine bürünmeye çalışmıyor..." diye geçiriyordu içinden.

Bu arada Kritskaya resimleri gözden geçirirken, "Ah, ne güzel!" diyordu, "*charmant, ce paysage*!"[40]

Belovodova'nın suluboya yapılmış portresini göstererek, "*Qu'est-ce que c'est que cette belle figure*?"[41] diye sordu. "*Ah, que c'est beau!*[42] Sevgiliniz değil mi? İtiraf edin!"

"Evet!"

Polina Karpovna yelpazesiyle Rayski'nin omzuna hafifçe dokundu.

"Biliyordum," dedi, "*oh, vous êtes terrible, allez*!"[43]

Rayski güldü.

"*N'est-ce pas?*[44] İtiraf edin, size tutkun çok kız, kadın var değil mi? Burada da bir o kadar katılacak onlara!"

Çapkın bakışını Rayski'nin gözlerinin içine dikti. Cilveli, "*Monstre*!"[45] diye mırıldandı.

---

39 (Fr.) Michel, bahçede dolaşın biraz!

40 (Fr.) Göz kamaştırıcı bir görünüm!

41 (Fr.) Kim bu güzel kadın?

42 (Fr.) Ah, bu ne güzellik!

43 (Fr.) Oh, tehlikeli bir insansınız siz!

44 (Fr.) Öyle değil mi?

45 (Fr.) Canavar!

Gene öfkelenmişti Rayski. Dişlerini sıkarak "Tanrım!" diye geçirdi içinden. "Ne iğrenç bir yaratık, tokatlayabilirim onu!"

"Bir dileğim olacak sizden *Bay Boris*... Umarım böyle çağırabilirim sizi artık... *Faites mon portrait.*"[46]

Rayski susuyordu.

"*Ma figure y prête, j'espère*?"[47]

Rayski yanıt vermedi, susuyordu.

"Susuyorsunuz, karar verildi anlamına gelir bu. Ne zaman gelebilirim? Nasıl giyineyim? Söyleyin, kendimi sizin isteklerinize bırakıyorum. Her şeyimle sadık bir kölenizim..."

Rayski'nin gözlerinin içine bakarak, başını omzuna koymaya hazırlanıyormuş gibi, peltek bir fısıltıyla konuşuyordu.

Rayski Polina Karpovna'nın yanından kalktı. Ayaklarını onun eteklerinden kurtarmaya çalışırken canı sıkkın, "Allah aşkınıza bırakın beni, temiz havaya çıkmak istiyorum!.." dedi.

Polina Karpovna yelpazesini sallıyordu. Mağrur, "Ah, heyecanlandınız, olağan bir şeydir bu," dedi. "Evet evet, bunu istiyordum işte! İstediğimi de elde ettim! Porteme ne zaman başlayacaksınız peki?"

Rayski bir şey söylemeden ayaklarını eteklerin arasından kurtarmaya çalışıyordu.

Polina Karpovna, onu bırakmadan takılıyordu Rayski'ye:

"Tutsak aldım sizi, kurtulamazsınız!"

"Bırakın beni, yoksa bağırırım!"

Tam o anda kapı usulca açıldı, eşikte Vera göründü. Rayski ile Polina Karpovna onu fark edinceye dek birkaç dakika durmuştu orada. Sonunda Kritskaya gördü onu.

"Vera Vasilyevna, döndünüz mü? Ah ne büyük bir mutluluk bu! *Vous nous manquiez!*[48] Baksanıza *cousin*'iniz tutsak düştü. Tıpkı tuzağa düşen bir aslan gibi, öyle değil mi? Sağlığınız nasıl iki gözüm? İyi gördüm sizi, şişmanlamışsınız..."

Vera ile öpüşmek için yürüdü Kritskaya. Vera bir şey söylemeden Rayski ile Polina Karpovna'ya bakıyordu. Yüzündeki gülümsemeden yalnızca çenesi titriyordu.

---

46 (Fr.) Portremi yapın.

47 (Fr.) Umarım, bunun için yeterince ilginçtir yüzüm.

48 (Fr.) Çok aradık sizi!

Rayski soğuk, "Çok beklettiniz beni!" dedi.

Vera, Polina Karpovna ile öpüştükten sonra ince bir alay dolu sesle, "Gecikmekle iyi ettiğimi sanıyorum," dedi. "Polina Karpovna da tam zamanında geldi..."

Kritskaya onayladı:

"*N'est-ce pas*?"[49]

Vera, "Benden iyi anlar resimden," diye ekledi. "Ben çok kalın kafalıyım, zevk diye bir şey yoktur bende."

İki üç resim alıp, her birine birer dakika baktı, sonra masanın üzerine bıraktı onları. Aynanın önüne gitti, dikkatli bakmaya başladı aynada kendine.

"Bugün çok soluk yüzüm!" dedi. "Başım ağrıyor. Bu gece hiç uyuyamadım. Gidip dinleneyim. Hoşça kalın *cousin*! Kusura bakmayın Polina Karpovna!"

Çabucak çıktı odadan. Kapının dışında ayak sesi duyulmadı, yalnızca basamakların gıcırtısı onun merdivenden, Marfenka'nın odasına çıktığını gösteriyordu.

Polina Karpovna eteğiyle kanepeyi, yuvarlak masanın yarısını örterken, "Gene baş başayız!" dedi. "Bakabilir miyim yaptığınız resimlere? Şuraya, yanıma oturun!"

Rayski bir şey söylemeden, elinin bir hareketiyle resimlerin hepsini de, defterleri de topladı, en büyük dosyanın içine tıktı, hızla kapadı dosyayı, arkasına bakmadan, öfkeli adımlarla çıkıp gitti...

XVII

Vera'nın kayıtsızlığına kayıtsızlıkla karşılık vermeye, onunla hiç ilgilenmemeye kararlıydı. Ama gene de surat astı üç gün. Vera ile karşılaştığında söz arasında iki sözcük sıkıştırıyordu, bu iki sözcük onun can sıkıntısını açığa vuruyordu.

Odasına kapanıyor, romanının taslağı üzerinde çalışıyor, bu taslağa "can sıkıntısının zehri" üzerine notlarını da ekliyordu. Onun için yeni olmayan bu hastalığı –acısını içinde duyarak, kendinden de örnekler vererek– psikolojik çözümlemeden geçiriyordu.

49 (Fr.) Öyle değil mi?

Bir başına, sessizlik içinde romanının özüne inebilmek, yaşam ağının sırlarını yakalamak, tablosuna bir nokta ekleyerek ona bir anlam kazandırmak, bir sanat yapıtı yaratmak için –büyükannesinin Novoselovo'suna bile olsa– daha uzak, daha ıssız bir yere gitmek istiyordu.

Burada her şey kafasını karıştırıyordu. Marfenka'nın söylediği şarkı geliyordu kulağına derinden. Çın çın öten, dupduru sesiyle söylüyordu Marfenka: "Bir tanem benim, bilemezsin ne çok severim seni!" Sebze bahçesinin, meyve bahçesinin sessizliğinde özgür dolaşan bu seste en küçük bir sevgi titreşimi yoktu. Çok geçmeden onun, şarkıyı rahatlıkla kesip, aynı duru sesle pencereden Matryona'ya, bahçeden salatalık koparması için seslendiği duyuluyordu. Bir dakika sonra da komşu çocuklarının arasından geliyordu kahkahaları...

İşte yulaf, un yüklü birkaç köylü arabası girdi avluya. Tekerleklerin gıcırtıları, hizmetçilerin konuşmaları, kapıların çarpmaları... her şey karıştırıyordu aklını.

Pencereden uzaklara bakınca çavdar altın sarısı, arnavut darısı beyaz, alıyordu gözü. Haşhaş çiçekleriyle yonca kırmızı ve pembe lekeler oluşturuyorlardı tarlalarda. Bütün bunlar Rayski'nin bakışını da, düşüncelerini de defterlerden çekip alıyorlardı.

Dönüp o yana bakmamak için uzun süre tuttu kendini, sonunda kendinden bile gizli, dönüp baktı Vera'nın penceresine: Sessizlik vardı orada. Vera görünürlerde yoktu, leylak rengi perdesi rüzgârdan hafif hafif sallanıyordu.

Dün akşam geç saate dek Tatyana Markovna'nın odasında oturmuştu Vera. Herkes oradaydı, Marfenka da, Tit Nikonıç da. Marfenka ufak tefek işlere koşmuş, çay servisini yapmış, sonra piyano çalmıştı. Vera susmuştu hep, ona bir şey sorduklarında yanıt vermişti ancak, kendiliğinden hiç karışmamıştı söze.

Çay içmemiş, yatmadan önce verilen yemekte de önüne konan bir iki tabak yemeği çatalıyla şöyle bir karıştırmış, ağzına bir şeyler atmış, sonra bir kaşık reçel yemiş, sofradan kalkınca da hemen yatmaya gitmişti.

Rayski onunla ne denli az ilgilenirse, Vera o denli yakınlık gösteriyordu ona. Ama –büyükannenin tüm ısrarlarına karşın– öpme-

mişti Rayski'yi. Ağabey değil, kuzenim diyordu ona, "sen" de demiyordu hâlâ. Oysa Rayski "sen" demeye başlayalı çok oluyordu. Rayski gözlerini açıp onun yüzüne dikkatli bakınca, sorular sormaya başlayınca duyarlı, sakıngan oluyor, içine kapanıyordu.

Vera'ya gücendiği için kendi kendine kızıyordu Rayski. Vera onun varlığını fark etmiyorsa, onun da daha çok ulaşılmazlığın, kayıtsızlığın, küçümsemenin zırhına bürünmüş, onun orada, yakınında olduğunu unutmuş olması gerekirdi. Hem numara olsun diye değil, içtenlikle yapmalıydı bunu.

Kendini zorladıkça, Vera ile arasındaki ilişkiye böyle bir yön vermeye çalıştıkça, her davranışında, hareketinde, sözcüğünde önemsiz, inatçı bir şeyi –canı sıkılarak– daha bir açık seçik görüyordu Rayski. Kimileyin iki dakika tutabiliyordu kendini. Ama merak yavaş yavaş kışkırtmaya başlıyordu onu. Sonra, yan gözle şöyle bir bakıyordu... her şey mahvoluyordu. Gözlerini ayıramıyordu ondan bir daha.

Beraberinde ne çok değişiklik getirmişti Vera! Onun gelişiyle eşyaların üzerine başka bir ışık düşmeye başlamıştı sanki. Bulunduğu oda bir tapınağa dönüşmüştü. Vera, köşeye ne denli çekilmiş olursa olsun, bir kaidenin üzerindeymiş, ışıklarla aydınlatılıyormuş ya da ayışığı ona vuruyormuş gibi ön planda oluyordu hep.

Rayski odasında çalışırken bahçe yolundan Vera geçince oturması, başını kaldırmadan yazmayı sürdürmesi gerekirdi. Ama o – Vera'ya, onu fark ettiğini belli etmemeyi ölesiye istemesine karşın– bir çapkın gibi usulca kaldırıyordu perdenin ucunu, Vera'nın yürüyüşünü, yüz anlatımını, neye baktığını izliyor, düşüncelerini anlamaya çalışıyordu. Kuşkusuz, Vera fark ediyordu perdenin ucunun kalktığını, niçin kalktığını da anlıyordu...

Avludan kendi geçerken de yukarı hiç bakmadan yoluna gitmesi gerekirdi. Oysa numara yapmaya kalkıyordu. Vera'nın penceresinin tersi yöne bakıyordu, sonra rastgele dönmüş gibi o yana dönüyor, Vera'nın –kimi zaman Rayski'nin bu numarasına gizli bir alay dolu– bakışıyla karşılaşıyordu. Ya da Marina'ya soruyordu onu. Nerede olduğunu, ne yaptığını öğrenmeye çalışıyordu. Onu kaybedince, düşürdüğü bir topluiğneyi arıyormuş gibi sağa sola koşuyor, bulunca bu kez ilgisiz numarası yapmaya başlıyordu.

Bazen iki gün konuşmadığı, hemen hiç karşılaşmadığı oluyordu Vera ile. Ama onun nerede olduğunu, ne yaptığını her an izliyordu. Genellikle onu saran tek şey üzerine yönelen hayal gücü çoğu zaman inanılmaz bir duyarlık kazanırdı Rayski'nin. Oysa şimdi, Vera'yı bu sessiz gözleminde bir önsezi düzeyine varıyordu bu gücü.

Duvarların ardından duyuyordu sanki Vera'nın sesini. Onun sözleri de, davranışları da içine doğuyordu. Birkaç gün Vera'nın alışkanlıklarını, zevklerini, birtakım eğilimlerini incelemişti. Ama bütün bunlar onun dış yaşamıyla, ev yaşamıyla ilgiliydi.

Onun büyükannesiyle Marfenka'ya karşı davranışlarını, buradaki durumunu, yaşayışıyla ilgili her şeyi saptamıştı.

Ama Vera'nın ruhsal kişiliğini hâlâ bilmiyordu.

Konuşurlarken onun hayallerinin heyecanına kapılmıyordu Vera, hafiften gülümseyerek şakacı yanıtlar veriyordu. Rayski onu güldürmeyi başarınca, çenesi titriyordu gülümşerken.

Gülerken kayıtsız bir sessizliğe gömülüyordu Vera ya da Rayski'nin orada olduğunu unutup düşüncelere dalıyordu düpedüz. Sonra, Rayski onu bir hareketiyle, sorusuyla uyandırınca handiyse sıçrayarak geliyordu kendine.

Eski eve, odasına kimsenin gelmesinden hoşlanmıyordu Vera. Büyükanne bile gidip rahatsız etmiyordu onu orada. Marfenka'yı ise kabaca kapı dışarı ediyordu. Marfenka da korkuyordu zaten oraya gitmeye.

Rayski onu orada yakaladığındaysa, ne zaman gidecek diye gözlerinin içine bakarak açıktan açığa bekliyordu. Rayski onun yanına oturunca da, ayıp olmasın diye bir iki dakika oturduktan sonra kalkıp kendi çıkıyordu odadan.

Bir genç kızda bu durum hiç de olağan değildi ama, görünüşte en küçük bir bağlılığı da yoktu Vera'nın. Görünüşte böyleydi bu, ruhuna hiç kimsenin girmesine izin vermiyordu. Büyükannesiyle Marfenka'dan serinkanlı, handiyse ilgisiz söz ediyordu.

Sürekli bir uğraşı yoktu. Okuması da dikiş dikmesi gibi üstünkörüydü. Okuduğu şeylerden az söz ediyordu. Piyanoda belirsiz, karışık bir şeyler çaldığı oluyordu. Birisi çaldığında da dikkatle kulak veriyordu bazı parçalara. Ya da Marfenka'ya nota getirdik-

lerinde içinden birini alıp Marfenka'ya uzatıyordu: "Şunu çal sonra, şimdi de şunları," diyordu, dinlerken dalgın, pencereden dışarı uzaklara bakıyor, Marfenka'nın çaldığıyla hiç ilgilenmiyordu.

Büyükannesinin Marfenka'yı adım başı eleştirirken, uyarırken Vera'yı anlaşılmaz bir dikkatle görmezlikten geldiğini fark etmişti Rayski. Onu korumasından ya da bu uyarıların bir işe yaramayacağını bildiğinden değil de, başka bir şeyden ötürü böyle davranıyordu sanki...

Ama Vera'yı kimi zaman ansızın saran hamaratlığa akıl erdiremiyordu Rayski. Şaşırtıcı bir çabukluk geliyordu böyle zamanlar üzerine. Ev işlerinde de, giyinişinde, ufak tefek şeylerde de ondan beklenemeyecek bir sürü yeteneği çıkıyordu ortaya.

Bir gün, üzerinde tutkuyla, büyük bir çabuklukla çalışıp yarım saat içinde bir parça tülden son derece zarif iki başörtüsü yaptı – birini büyükannesine, birini Kritskaya'ya– ama beş dakika sonra unutmuştu bunu, gene boş boş oturuyordu.

Bazen büyükannesinin bakışında bir sitem sezinliyordu Vera. Özellikle böyle zamanlar şaşırtıcı, taşkın bir hamaratlık geliyordu üzerine. Ev işlerinde Marfenka'ya yardım etmeye başlıyor, beş on dakika içinde bir sürü iş yapıyordu. Eline bir şey alıyor, çabucak yapıp bitiriyor, yerine koyuyor, onu unutup başka bir şey alıyor, onu da aynı çabuklukla bitiriyordu.

Onun konuklara ilgi göstermediğinden yakınıyordu bazen büyükanne. Yabaniliği, ev işlerine yardım etmek istemediği için söyleniyordu.

Vera yüzünü buruşturuyordu, kendini zorlayıp bir şeyler yapamadığı için üzülüyordu. Sonra konukların yanına çıkıyordu birden... hem de neşeli bir yüzle, gözlerinin içi gülerek. Davranışlarında öylesine bir zekâ ışığı, incelik oluyordu ki, korkmaya başlıyordu büyükanne.

O akşam kimileyin (bütün bir gün) ortalarda görünüyordu Vera, ama devrisi gün kayıplara karışıyordu gene. Odasına çekiliyordu. Aklında, yüreğinde nelerin olduğunu kimse bilmiyordu.

Rayski'nin şimdilik görebildiği (yani bakışlarının Vera ile ilgili gördükleri, bildikleri) bu kadardı. Elle tutulur, gözle görülür delillere az rastladığı oranda Rayski'nin hayal gücü –bu kilitli kapı-

ya anahtar ararken– çözümlemeyle bir arada o denli uyumlu çalışıyordu.

Rayski kendine yeni bir uğraş –Vera uğraşını– bulduktan sonra büyükannesiyle daha bir seyrek, daha bir heyecansız tartışmaya başlamıştı. Marfenka ile ise –özellikle, onun saf, kimileyin ilginç çocukluğundan çıkıp bir kadın olacağından tüm umudunu yitirdiği o akşamdan sonra– hemen hiç ilgilenmiyordu.

Oysa üçü –Rayski, büyükanne, Marfenka– hemen hiç ayrılmıyorlardı birbirlerinden. Çaydan sonra bir saat kadar Tatyana Markovna'nın odasında oturuyordu Rayski. Yemekten sonra da oradaydı. Hava yağmurlu olduğu akşamlar yatıncaya dek büyükannesiyle kalıyordu.

Vera şöyle bir görünüyor; büyükannesiyle, kız kardeşiyle biraz konuştuktan sonra eski eve gidiyordu. Bütün gün sesi soluğu çıkmıyordu bir daha. Bazı günler hiç gelmiyor, Marina'yı yollayıp kahvesini odasına getirtiyordu.

Büyükanne yüzünü asıyor, "Şımarık, yabani şey!" diye söyleniyordu. Ama Vera'yı çağırtmıyordu. Dünyada güzellikten başka her şeye kayıtsız Rayski güzelliğe kölece tutkundu. Güzelliğin nerede bulunduğu hiç ilgilendirmezdi onu. Her çeşit çirkinliğe karşı ise kaba, hatta acımasızdı. Güzelliğin yalnızca dış dünyada, biçimde olmasını istemezdi. Ruhsal dünyayı da –gerçekte olduğu gibi sert çelişkilerle, eksiklerle dolu bir dünya olarak değil– uyumlu bir bütün, onunla, iç ateşiyle, yaşamıyla, renkleriyle erginliğe varmış bir dünya olarak düşlerdi.

Bu karışıklığın, telaşın, önemsiz uğraşın içine girecek gücü yoktu. İnsanlığın, artık hazır olduğunu, doruğunu, doruğa eriştiğini hissedeceği; sonsuzluk için yaratılmış şaşmaz yaşam selinin bir ırmak gibi sonsuzluğa doğru akmaya başlayacağı o mutlu dakikaya kendini sabırla hazırlayacak gücü bulunmuyordu kendinde.

Kendi içinde yarattığı ülkülerin güzelliğiyle gerçeğin her yerde, her zaman çeliştiğini görerek acı çekiyordu yalnızca. Kendi için de, dünya için de üzülüyordu.

Ülküsel gelişmeye, bedenin olduğu kadar ruhun da kusursuzluğa yönelişine –maddecilerin gerçeklerden uzak gelişmeye inandıklarından daha bir güçlü– inanırdı. Öte yandan bu gelişmenin kap-

lumbağa yürüyüşü gibi yavaş oluşuna canı sıkılır, çok yakınındaki biçimsizliklerde bile en küçük bir sıyrık bırakmadan derin umutsuzluğa düşerdi.

Böyle zamanlar tüm insanları kül ve kemik dolu birer tabut olarak görüyordu. Büyükannesinin yaşlılık güzelliği; yani kişiliğinin, zekâsının, eski ve noksansız geleneklerinin, iyi yürekliliğinin vb. güzelliği soluklaşmaya başlamıştı gözünde. Bir yerde anlamsız bir direniş, başka bir yerde bir bencillik çekiyordu dikkatini. Büyükannesinin derebeylik devrinden kalma tutumu insanlıktan uzak bir zorbalık gibi görünüyordu ona. Üzgün, umutsuz olduğu zamanlar büyükannesinin– yaşına da, aldığı terbiyeye de yakıştıramadığı bile oluyordu bunu.

Tit Nikonıç devri geçmiş, işe yaramaz yaşlı bir toprak sahibiydi. Leontiy bir bilgiç, karısı ahlâksızın biri, Malinovka'daki hizmetçilerin tümü insanlıkla ilişkisi olmayan, açgözlü, kafasız, yabani yaratıklar...

Buralar –küçük köy evleriyle, köylüleriyle, büyükbaş hayvanlarıyla, kümes hayvanlarıyla tüm çiftlik– neşe, mutluluk dolu bir yuva havasını yitirmiş, düpedüz bir ağıl gibi görünüyordu ona şimdi. Çoktan çekip giderdi ya... Vera vardı!

Böyle bir umutsuzluk anında Tatyana Markovna'nın odasında, elinde purosu, kanepede yatıyordu. Eli boş hiç oturmayan Tatyana Markovna masada, Saveliy'in getirdiği birtakım hesapları kurşunkalemle kontrol ediyordu.

Önündeki masada küçük kâğıtlarda az az yulaf, çavdar örnekleri vardı. Marfenka, kâğıda örülmüş bir danteli iğnenin ucuyla çıkarmaya çalışıyordu. Kendini bu işe öylesine vermişti ki, farkında olmadan dudaklarını ısırıyor, burnunun çevresiyle alnında kırışıklar oluşuyordu. Her zaman olduğu gibi, Vera yoktu.

Bir ara Marfenka'ya ilişti Rayski'nin gözü, gülümsedi. Marfenka kızardı, sorar gibi baktı Rayski'ye.

Rayski, "Yüzünü ne gülünç yapıyorsun öyle," dedi.

Tatyana Markovna başını kaldırdı.

"Tanrı'ya şükürler, beyefendi gülümsedi sonunda! Yüzünden düşen bin parça oluyordu!"

Göğüs geçirdi Rayski. Tatyana Markovna ekledi:

"Ne diye içini çekiyorsun? Yaşamak ağır mı geliyor sana?"

"Hem de çok, büyükanne! Size kolay mı geliyor yoksa?"

"Tanrı'yı kızdıracaksın, kes sesini! Anlaşıldı, bir bela istiyorsun sen başına."

"Bir tabuta benzeyen bu yaşamda bir şeyler kıpırdasın da, bela olsun isterse gelen!"

"Tanrım sen affet onu. Ne dediğini bilmiyor! Borisciğim, ağzından çıkanı kulağın duysun, belayı kendin çağırıyorsun! Balyoz tepene inince görürsün dünyanın kaç bucak olduğunu!" (Bir an sustu Tatyana Markovna, içini çekti.) "Evet evet, kendini bir şey sanmak insanların kaderinde vardır. Kendini beğenmek sırası şimdi de sana geldi. Anlaşılıyor, bir ders vermek gerek sana... Kader ağzının payını verince anarsın beni!"

"Neyle verecek ağzımın payını kader, büyükanne? Belayla mı? Korkmuyorum beladan. Hiç kimsem, hiçbir şeyim yok: Nasıl bir bela gelebilir başıma?"

"Zamanı gelince görürsün! Bazılarını ömür boyu süründürür, yaptığına bin pişman eder. İşte Kiril Kiriliç'i al..." (En sevdiği konuya, örneğe başvurmuştu gene büyükanne.) "Zenginlik dersen vardı adamda, sağlığı desen yerindeydi, günlerini ha-ha hi-hi ile geçiriyordu. Sonra durup dururken bıraktı gitti onu karısı. O gün bu gündür başı önünde adamcağızın. Altı yıl oldu, gölge gibi dolaşıyor ortalarda... Yegor İlyiç de..."

"Benim karım yok büyükanne, böyle bir tehlike söz konusu olamaz benim için..."

"Ama evlenince!.."

"Neden evlenecekmişim? Karım beni bırakıp kaçsın diye mi?"

"Her kadın kaçmaz: Bir kız bulayım mı sana, ister misin?"

"Hayır, teşekkür ederim. İyisi mi başka bir bela düşünün benim için büyükanne."

"Kader düşünür! Tam günahkâr olmaktan korusun seni Tanrı! Bak ne yapalım Boris: Kente gidip birkaç tanıdığı ziyaret edelim. Beni sıkıştırıp duruyorlar, sözde ben bırakmıyormuşum seni. Vali yardımcısının karısına, Nil Andreyeviç'e, bir de prensese gideriz. Yalnız prensese gitsek de yeter! Fıslamasını kesmesi için bir de şu Polina Karpovna reziline uğramak gerek! Sonra da Otkupşçik'e..."

"Ona niçin gideceğiz?"

"Sonra söylerim."

"Marfenka, büyükannem niçin Otkupşçik'e götürmek istiyor beni, sen biliyor musun?"

"Evlenme çağında bir kızı var. Anımsıyor musunuz, büyükannem bir kez söz etmişti size ondan? Onunla evlendirmek istiyor sizi galiba..."

Tatyana Markovna, "Bak, hemen anladı!" dedi. "Sana soran oldu mu? Her şeye yetişiyorsun! Dilin pek uzadı senin! Ben bilmiyorum sanki söylemesini!"

Rayski esnedi, "Yalnız bir şey var!" dedi. "Pekâlâ... sizinle ziyaretlere geleceğim, ama siz de benimle Mark'a uğrayacaksınız. O bana geldi, benim de ona gitmem gerek."

Tatyana Markovna yanıt vermedi.

"Niçin susuyorsunuz büyükanne? Uğrayacak mıyız?"

"Saçmalamayı bırak. Onunla ilişki kurduğuna hiç iyi etmedin. Sonu kötüye varacak bunun. Yoldan çıkaracak seni! Nelerden konuştunuz?"

"Hemen hiç konuşmadık. Yemeğimizi yiyip yattık."

"Borç para istemedi mi senden peki?"

"İstedi."

"Gördün mü! Metelik verme ona sakın!"

"Verdim bile."

Tatyano Markovna canı sıkkın, "Verdin mi?" diye haykırdı.

"İyi ki hatırlattınız, yüz ruble istemişti, bende seksen ruble çıkmıştı. Param nerede benim? Biraz verin lütfen, yirmi ruble daha yollamam gerek ona."

"Boris Pavloviç! Onun herkesten para sızdırmaya çalıştığını, aldığı borcu ödemediğini söyleyen ben değil miydim sana? Oh Tanrım! Ne zaman ödeyecekmiş borcunu?"

"Ödemeyeceğini söyledi."

Tatyana Markovna heyecanlandı. Kıpırdamaya başladı. Oturduğu koltuk gıcırdıyordu.

"Ne biçim şeydir bu anlamadım gitti! Ne dersen de, kendi bildiğini okuyor!" dedi. "Ne yapacağı belli olmuyor!"

"Para verin bana."

"Borcun mu var ona?"

"Yiyecek bir şeyi yok!"

"Sen mi besleyeceksin onu? Yiyecek bir şeyi yokmuş! Çingenelerle serserilerin de yiyecek bir şeyleri yok. Onlara da mı yedireceksin? Seksen ruble vermiş!..

Yüzünü ekşitti Tatyana Markovna. Kısaca, "Para yok!" dedi. "Vermeyeceğim sana para: İyilikle olmazsa zorla dinleyeceksin büyükannenin sözünü!"

Rayski, "Zorbalık diye buna derler işte!" dedi.

Büyükanne bir an sustuktan sonra, "Ne diyorsun, arabayı hazırlatayım mı?" diye sordu.

"Niçin?"

"Ziyaretlere gidecektik ya..."

"Siz benim dediğimi yapmıyorsunuz, ben de sizin dediğinizi yapmayacağım."

"Şuna bakın, kendini benimle bir tutuyor! Yaşın ne başın ne senin? Günah bu yaptığın aslanım, günah! Tuhaf, acayip bir insansın: Nuh diyor, peygamber demiyorsun!"

"Tuhaf olan ben değilim, sizsiniz!"

"Nedenmiş söyler misiniz beyefendi?"

"Ne demek nedenmiş? İstediğim biriyle tanışmama izin vermiyorsunuz, paramı düşündüğüm gibi kullanmama engel oluyorsunuz, istemediğim yere götürüyorsunuz beni, istediğim yere siz gelmiyorsunuz. Bakın, Mark'a gelmek istemiyorsunuz, zorlamıyorum sizi, siz de beni zorlamayın."

"Ben seni iyi insanlara götürüyorum."

"Bence iyi insanlar değildirler onlar."

"Mark denen o adam mı iyi peki?"

"Evet, hoşlanıyorum ondan. Yaşam dolu, kafası çalışan, ne istediğini bilen bir insan. Gülmesini..."

Tatyana Markovna canı sıkkın, kesti Rayski'nin sözünü:

"Bırak onu şimdi! Söyle, Mamıkin'e geliyor musun benimle, gelmiyor musun?"

"Bir de Mamıkin mi çıktı şimdi? Kimin nesidir bu Mamıkin?"

Marfenka karıştı söze:

"Evlenme çağında kızı olan Otkupşçik."

Alçak sesle ekledi:

"Gidin ağabey, önümüzdeki hafta büyük bir akşam toplantısı var onlarda. Bizi de çağıracaklar. Büyükannem gitmeyecek, o olmayınca biz de gidemeyiz, oysa sizinle gidebiliriz..."

Tatyana Markovna, "Hadi üzme büyükanneni, gel!" dedi.

"Siz de beni üzmeyin, gelmemi istemeyin."

"Acayip, garip huylu bir insansın sen! Ben onu üzmeyeceğim, ama o beni üzecek!"

"Sizin bu üzüntünüzün altında beni evlendirmek niyeti gizli, değil mi?"

"Öyle olsa bile ne çıkar? Senin mutluluğunu istiyorum ben!"

"Mamıkin denen birinin kızıyla evlenmemin benim için bir mutluluk olacağını nereden biliyorsunuz?"

"Güzel bir kız, Moskova'nın en pahalı pansiyonunda yapmış öğrenimini. Yalnızca pırlantaları seksen bin tutuyor... Onunla evlenirsen senin için iyi olur... Büyük bir drahoma alırsın, köklü bir aileyle akraba olursun, tüm kentli gelir gider sana, herkes önünde eğilir, büyüklerle tanışırsın, ilişki kurarsın... Petersburg'da sürünmezsin... Büyükannen seni düşünüyor."

"Kimsenin önümde eğilmesini istemiyorum ben: İğrenç bir şeydir bu! Büyükanneciğim! Beni sevdiğinizi, benim için daha iyi, daha akıllıca bir şey istediğinizi sanıyordum..."

"Ne yani, gerçekten başına bela mı arıyorsun sen? İyiliğini istiyorum ben, sense..."

"İyilik, ne yolla olursa olsun, başkalarının parasını, pırlantalarını almamak; ayrıca, ruh yoksulu bir kızla evlenmemektir!"

"Hayır, ruh yoksulu değildir o! Zengindir, üstelik güzeldir! Görüyor musun ne tuhafsın!"

"İnsanı tanımadığı, evlenmek istemediği biriyle evlenmeye zorlayandır asıl tuhaf olan!"

"Ah Borisciğim, senin büyüyünce böyle bir canavar olacağını düşümde görsem inanmazdım."

"Canavar olan ben değilim, sizsiniz büyükanne..."

Marfenka dehşet içinde haykırdı:

"A! Büyükanneme canavar nasıl diyebiliyorsunuz?"

"Önce o dedi bana..."

"Sizden yaşlıdır o, büyükannenizdir!"

Rayski, Tatyana Markovna'ya döndü birden, "Bakın büyükanne," dedi, "ben sizi evlenmeniz için zorlamaya kalkışsam hoşunuza gider mi bu?"

Tatyana Markovna öfkeli, "Marfenka!" dedi. "Haç çıkararak kutsa onu. Sen daha yakınında oturuyorsun."

Marfenka gülmeye başladı. Rayski şakacı, "Doğru..." dedi.

"Ben seninle ciddi konuşuyorum, iyiliğini istiyorum, sen maskaralığa döküyorsun işi."

"Ben de sizin iyiliğinizi istiyorum. Öyle anlarınız oluyor ki, sıkılıyorsunuz, söyleniyorsunuz. Gözlerinizin yaşardığını bile gördüğüm oldu. 'Ömrümü bir başıma geçirdim, oturup şöyle söyleşebileceğim bir kimsem yok,' diye yakınıyorsunuz. 'Gün gelecek, torunlarımın her biri bir yana dağılacak, yapayalnız kalacağım... Tanrı alsa beni de kurtulsam! Kızlar kocaya gidince sipsivri kalacağım ortada'; vb... Oysa saygıdeğer biri otursa dizinizin dibinde, ellerinizi öpse. Sizin yerinize o dolaşsa tarlalarda, kolunuza girip bahçeye hava almaya çıkarsa sizi, piket oynasa sizinle... Sahi büyükanneciğim, nasıl olurdu acaba?.."

Tatyana Markovna içini çekerek, öfkeli, kesti Rayski'nin sözünü:

"Saçmalamayı bırak Boris Pavloviç. Küçükken daha akıllıydın, böyle ipe sapa gelmez şeyler söylemezdin."

Gözlüklerinin üstünden bakıyordu torununa.

"Tit Nikonıç fır dönüyor çevrenizde. Handiyse tapınacak size... dizinizin dibinden ayrılmıyor! Başınızı şöyle bir sallasanız dünyanın en mutlu insanı olacak!"

Marfenka gülüyordu. Büyükanne hafiften kızarmıştı. Umursamaz bir tavırla, "Eh, bir de koca buldun bana!" dedi.

Rayski şakasını sürdürüyordu:

"Ne olmuş yani, bir eviniz, bol paranız var, onunsa evi barkı yok... tam birbirinize göresiniz..."

"Parası, evi olan herkesin ille evlenmesi mi gerekir? Düşkünler yurdu değildir benim evim. Hem benim değil ki bu ev, senin. Sonra, yoksul da değildir Tit Nikonıç..."

"Peki sizin beni para için evlendirmenize ne buyrulur öyleyse?"

"Kız hoşlanabilir senden, sen de ondan hoşlanabilirsin. Çok sevimli bir kız çünkü..."

"Tit Nikonıç ile siz de hoşlanıyorsunuz birbirinizden, siz de sevimlisiniz..."

Tatyana Markovna yüksek sesle kesti Rayski'nin sözünü:

"Bırak şimdi şu Tit Nikonıç'ı! Senin iyiliğini istemiştim."

"Ben de sizin iyiliğinizi istiyorum büyükanne."

"Çok boş konuşuyorsun, çok! Seni dinlerken fena oluyorum! Büyükannenin gönlünü hoş etmek istemiyorsun... Dediğin gibi olsun!"

"Peki siz niçin benim gönlümü hoş etmek istemiyorsunuz? Ben Mamıkin'in kızını görmüş değilim daha, onun nasıl bir insan olduğunu da bilmiyorum, oysa Tit Nikonıç'tan hoşlanıyorsunuz siz, ona bakarken gözlerinizin içi sevgiyle aydınlanıyor..."

Marfenka girdi araya:

"Dahasını da ben söyleyeyim ağabey: Tit Nikoniç birazcık rahatsızlanacak olsa, büyükannem..."

Büyükanne öfkeyle bağırdı:

"Ne o küçükhanım, bu yaşta büyükannenle alaya başladın bakıyorum! Kulağından tutup suratına yapıştırırsam görürsün! Koca kız olduğuna bakmam! Elden çıktı ağabeyin, büyük sözü dinlemiyor artık. Mark denen o adamla dost olması da tuz biber ekti üzerine. Ondan umudum yok artık, ama sen dur hele, seni yola getirmesini bilirim! Sana gelince sayın Boris Pavloviç, ister evlen ister evlenme, umurumda değil... Kapa bu konuyu artık, gevezeliği bırak. Söyleyeceğim, Tit Nikonıç'ı da bundan böyle eve kabul etmesinler..."

Rayski içini çekti, Marfenka'ya kurnaz kurnaz bakarak komik bir tavırla, "Zavallı Tit Nikonıç!" diye mırıldandı.

Tatyana Markovna'ya döndü:

"Gerçeği buldunuz sonunda büyükanne: 'İster evlen, ister evlenme!' Çok önceden söylemeliydiniz bunu! Sizin de, benim de kaderimiz bilinmeyen bir zamana erteleniyor demektir bu."

Büyükanne, "Gerçeği bulmuşum!" diye söylendi. "Bakalım nasıl bir yaşamın olacak!"

"İstediğim gibi, büyükanne."

"İyi bir şey mi bu?"

"Başkalarının istediği gibi olsa nasıl olacaktı yaşamım?"

"İnsanların yaşamı gibi."

"Hangi insanların? Burada insan var mı?"

Tam o anda Vasilisa girdi odaya, konukların geldiğini haber verdi:

"Kolçinski Beyi..."

Tatyana Markovna, "Nikolay Andreyeviç Vikentyev," dedi. "Söyle buyursun! 'Hangi insanlar!' Al sana bir insan! Hey Tanrım, başka kimse yok muydu?"

Marfenka hafiften kızardı, giysiyle başörtüsünü düzeltti, yan gözle aynaya şöyle bir baktı. Rayski parmağını salladı ona. Daha çok kızardı Marfenka.

"Ne oluyorsunuz ağabey... gene..." diye başladı.

Ama sözünün sonunu getirmedi.

Vasilisa çıkarken durdu, çabucak döndü Rayski'ye.

"Bir de o adam geldi... geceyi burada geçiren," dedi. "Sizi soruyor!"

Büyükanne dehşet içinde, "Gene o Mark denen adam mı?" diye sordu.

"Evet efendim!" diye yanıt verdi Vasilisa.

Rayski, "İnsan bu işte!" dedi.

Odasına koştu. Büyükanne, "Nasıl da sevindi, koştu!" dedi. "Tam buldu insanı!.."

Seslendi Rayski'nin arkasından:

"Paranı geri almayı unutma! Zıkkımlanmak istiyorsa bir şeyler yollayayım!.."

XVIII

Odaya yirmi üç yaşlarında, orta boylu, sağlam yapılı, pırıl pırıl bir genç girdi, daha doğrusu daldı. Saçları koyu kızıl, handiyse kahverengi, yanakları pembe, bal rengi gözlerinin bakışı zekiydi. Gülümserken sağlıklı, beyaz dişleri görünüyordu. Elinde bir demet peygamberçiçeğiyle, mendile özenle sarılmış bir şey vardı. Şapkasıyla birlikte masanın üzerine koydu hepsini.

Tatyana Markovna'nın, sonra Marfenka'nın elini öperken, "Merhabalar Tatyana Markovna, merhabalar Marfa Vasilyevna!" diye başladı.

Ama delikanlı tam öperken Marfenka elini çekmiş, öpücüğü boşa gitmişti.

"Gene mi öptürmüyorsunuz elinizi?" dedi. "Ne tuhafsınız!.. Bakın ne getirdim size..."

Tatyana Markovna Berejkova şaşkın, hatta sert, "Nerelerdesiniz?" diye sordu. "Hanidir görünmüyordunuz. Dile kolay, handiyse üç hafta olacak!"

Vikentyev, "Gelemedim," dedi, "vali ayrılmama izin vermedi. Büronun işlerini düzene koymamı emrettiler."

Çok çabuk –öyle ki, bazı sözcükleri yarım söyleyip geçerek– konuşuyordu. Marfenka karıştı söze:

"Yalan, yalan! Dinlemeyin onu büyükanne! İşi falan yoktu... kendi söylüyordu!"

"Vallahi doğru söylüyorum! Ne kötü kalplisiniz! Soluk alacak zamanım yoktu. Yeni büro şefimiz göreve başladı. Dosyaların eksiklerini tamamladık, listeleri çıkardık... Tam beş yüz dosya geçti elimden. Geceleri bile çalıştık... vallahi doğru söylüyorum..."

Berejkova sert bir tavırla susturdu onu:

"Bırakın, yemin etmeyin! Ne kötü huyunuz var, olur olmaz şeye yemin edersiniz hemen! Günahtır, yapmayın."

"Olur olmaz şeye yemin etmiyorum ki! Görmüyor musunuz, Marfa Vasilyevna inanmıyor! Oysa, vallahi..."

"Gene!"

"Doğru mu Tatyana Markovna, doğru mu Marfa Vasilyevna, sahi konuğunuz mu var, Boris Pavloviç mi geldi? Demin koridorda karşılaştığım o muydu? Duydum da geldim..."

Marfenka kesti sözünü:

"Duyuyor musunuz büyükanne? Ağabeyimi görmeye gelmiş. Yoksa daha uzun süre gelmeye niyeti yokmuş! Buna ne diyeceksiniz peki?"

"Ah Marfa Vasilyevna ne kötüsünüz! Oradan kurtulur kurtulmaz doğru buraya koştum! Kaç kere izin istedim validen, vermedi. 'İşleri bitirinceye dek izin vermeyeceğim size,' diyordu. Anne-

me de gidemedim. Bir akşam yemeğinde annemin yanında olayım diye Kolçino'ya gitmek istiyordum... ancak dün bıraktı vallahi..."

"Annen iyi mi? Yaraları geçti mi?"

"Teşekkür ederim. Geçiyor. Annemin selamları var size, yaş gününü unutmamanızı diliyor..."

"Sağolsun! Ben gidebilecek miyim bilmiyorum, yaşlılık... Volga'yı karşıya geçmeye de korkuyorum. Ama kızlar..."

Marfenka karıştı söze:

"Siz gelmezseniz biz de gitmeyiz büyükanne. Ben de korkuyorum Volga'yı geçmeye."

Vikentyev, "Korkmaya utanmıyor musunuz?" dedi. "Korktuğunuz şeye bakın! Bizim arabayla kendim gelir alırım sizi... Kürekçilerimizin hepsi güzel şarkı söylerler!.."

"Sizinle dünyada gitmem, salda bir dakika rahat durmazsınız..." Birden sordu Marfenka: "O getirdiğiniz kâğıtta kıpırdayan nedir? Baksanıza büyükanne... Ah, yılan galiba?"

"Canlı bir sazan getirdim size Tatyana Markovna. Demin oltayla ben yakaladım onu. Size gelirken baktım, sazlığın orda İvan Matveiç kayıkla balık tutuyor. Seslendim, beni de almasını söyledim, kıyıya yaklaşıp aldı beni, on beş dakika olmadan bu geldi oltama! Size de, Marfa Vasilyevna, bu peygamberçiçeklerini getirdim. Gelirken çavdar tarlasından topladım onları..."

"İstemez! Ben olmadan koparmayacağınıza söz vermiştiniz. İki hafta geçti gelmediniz, tüm peygamberçiçekleri soldu. Şunlara baksanıza, ölmüşler!"

"Hadi gidip iyilerini toplayalım!.."

Berejkova durdurdu onu:

"Durun hele! Ayıp değil mi bu yaptığınız? Yeni geldiniz daha, teriniz kurumadı... Oturamıyorsunuz bir yerde! Kahvaltıda ne istiyorsunuz! Kahve mi, pirzola mı? Sen de koş sor bakalım Marfenka, o... Mark denen adam bir şey istiyor mu? Ama sen çıkma karşısına, Yegor'u yolla, o sorsun..."

Vikentyev aceleyle, "Hayır, hayır, bir şey istemiyorum," dedi. "Buraya gelmeden önce bütün bir börek yedim..."

Marfenka karıştı söze:

"Görüyorsunuz ya büyükanne! Börek yemiş!"

Sonra büyükannesinin verdiği görevi yerine getirmeye gitti. Çok geçmeden döndü, bir şey istemediklerini, konuğun biraz sonra gideceğini söyledi.

Tatyana Markovna sitem ediyordu Vikentyev'e:

"Burada karnınızı doyurmazlar mıydı ki, kahvaltı yapıp da geldiniz?"

Vikentyev Marfenka'nın yanına sokulmak istedi, "Yardım edin!" dedi.

Marfenka öfkeli karşılık verdi:

"Yaklaşmayın, yaklaşmayın, dokunmayın bana!"

Vikentyev bir yerde oturamıyor, duramıyor, bir Tatyana Markovna'ya, bir Marfenka'ya koşuyor, ikisine de laf yetiştirmeye çalışıyordu. Yüzü ciddi bir anlatımla kaplıyken birden gülmeye başlıyor, iri beyaz dişlerini gösteriyordu. Konuşmasının çabukluğundan ya da gülmekten arada bir tükürük kabarcığı oluşuyordu dişlerinde, hemen patlıyordu.

"Bir şey düşünerek yemedim o böreği. Kuzma, dolabı açarken oradan geçiyordum, böreği gördüm, yalnızca bir taneydi."

Büyükanne tamamladı Vikentyev'in tümcesini:

"Zavallı öksüze acıdınız, yediniz onu değil mi?"

Üçü birden güldüler.

"Reçel yok mu Marfa Vasilyevna? Biraz yemek isterdim..."

"Marfenka, koş söyle getirsinler... Olmaz olur mu? Pirzola yemeyecek misiniz? Dünden kalma sıcak yemek de var, piliç de..."

"Piliç iyi giderdi..."

Marfenka, "Vermeyin büyükanne, ne diye şımartıyorsunuz onu," dedi. "Değmez..."

Ama Vikentyev'in istediklerini hazırlatmaya kendi koşacak oldu.

"Hayır hayır Marfa Vasilyevna, istemez, gitmeyin! İyisi mi akşam yemeği yerim. Akşam yemeğinde konuğunuz olabilir miyim Tatyana Markovna?"

Marfenka, "Hayır olamazsınız," dedi.

Büyükannesi susturdu onu:

"Şaka etme, bakarsın kaçar."

Vikentyev'e döndü sonra:

"Yemeğe kalmak için izin istemenizden belli çoktandır uğrama-

dığınız."

"Teşekkür ederim!.. Marfa Vasilyevna! Nereye gidiyorsunuz? Durun, bekleyin, ben de sizinle geliyorum!.."

"Gelmeyin, gelmeyin, istemiyorum!" dedi. "Marfenka. Söyleyeceğim, getirdiğiniz sazanı pişirsinler size, yemekte başka bir şey koymayacağım önünüze."

Marfenka iki parmağıyla balığı başından tuttu, balık kuyruğunu sallayınca "Ay, ay!" diye bağırarak bıraktı onu, koridorda koşmaya başladı.

Vikentyev de peşinden. Bir dakika sonra bir yerde kahkahalarla gülüyorlardı. Aradan bir dakika daha geçmişti ki, üst katta hareketli bir vals çalmaya başlamışlardı piyanoda. Tatyana Markovna'nın tam tepesinde ayaklarını yere vurarak oynuyorlardı. Daha sonra biri yuvarlandı sanki merdivenden, koşarak geçtiler avluyu; önde Marfenka, arkasında Vikentyev bahçeye daldılar; bahçeden çın çın öten sesleri, kahkahaları, şarkıları geliyordu.

Tatyana Markovna pencereden bakıyor, başını sallıyordu. Avluda tavuklar, horozlar, ördekler bağrışarak her biri bir yana kaçtı. Köpekler havlayarak takıldılar koşanların peşine. Hizmetçiler bölümünün pencerelerinden uşaklar, kadınlar, arabacılar başlarını uzatıp ne oluyor diye baktılar. Çiçek bahçesinde (canlıymışlar gibi) kıpırdadılar çiçeklerle fidanlar. Evleklerde bir erkek ayakkabısının topuğuyla küçük bir kadın ayağının izleri kaldı, birkaç çiçek saksıda devrildi. Bir elin yakaladığı genç ağaçların tepeleri sallandı. Kuşların tümü koruya kaçtılar korkudan...

On beş dakika sonraysa ikisi de, hiçbir şey olmamış gibi uslu uslu oturuyorlardı büyükannesinin yanında. Vikentyev yüzünün terini kurularken, Marfenka mendilini sallayarak alnını, yanaklarını yellerken neşe dolu gözlerle çevrelerine, birbirlerine bakıyorlardı. Büyükanne azarlıyordu onları:

"Beğeniyor musunuz bu yaptığınızı? Şu halinize bakın!"

Marfenka yakınıyordu Vikentyev'den:

"Bütün kabahat onda büyükanne, kovaladı beni! Cezalandırın onu, kalkmasın oturduğu yerden."

"Hayır, Tatyana Markovna! Bahçeye gitmemi söyledi, sonra da kendi önden koştu. Yetişmek istedim ona, bu kez..."

Büyükanne Marfenka'ya söylendi:

"Hadi o erkektir, ya sen utanmıyor musun, çocuk değilsin artık, koca kız oldun!"

Marfenka, "Görüyor musunuz, sizin yüzünüzden azar işitiyorum!" dedi.

"Üzülmeyin Marfa Vasilyevna, büyükanneler her zaman söylenirler biraz. Onların kutsal görevidir bu..."

Büyükanne duymuştu bunu. Yarı ciddi kesti Vikentyev'in sözünü:

"Ne dediniz beyim, ne dediniz? Buraya gelin bakayım, annenizin yerine ben çekeceğim kulağınızı. İyi ki yok burada kadıncağız! Böyle konuştuğunuz için..."

"Buyrun, buyrun Tatyana Markovna, ah, çekin lütfen! Gözdağı verirsiniz yalnız, hiç çekmezsiniz..."

Yaşlı kadının yanına gitmiş, başını eğmiş bekliyordu Vikentyev. Marfenka akıl veriyordu büyükannesine:

"Çekin büyükanne, öyle çekin ki iki hafta geçmesin kulaklarının kızarıklığı!"

Vikentyev başını Marfenka'ya uzattı.

"Siz çekin öyleyse!"

"Bana karşı suç işlediğiniz zaman çekerim..."

Tatyana Markovna, "Durun hele," dedi. "Nil Andreyeviç'e söyleyeceğim sizi, demin söylediklerinizi anlatacağım ona... En çok sevdiği genç nasılmış görsün!"

Son derece ciddi bir anlatım takındı yüzüne Vikentyev, odanın ortasında ayakta durdu, çenesini sarkıttı, kaşlarını çattı, işaretparmağını kaldırdı, titrek sesle, "Genç adam!" dedi. "Sözlerin yaşlıların otoritesini sarsıyor!.."

O anda Nil Andreyeviç'e çok benzediğinden olacak, Marfenka kahkahayı koyvermişti. Büyükanne de önce kaşlarını çatacak olmuş, ama sevgiyle gülmeye başlamıştı birden, Vikentyev'in omzunu okşamıştı. Sevgi dolu bir sesle, "Kime çekmişsin böyle çocuk?" dedi. "Toprağı bol olsun, baban çok ağırbaşlı bir insandı, boşa tek sözcük etmezdi, annen bile unutmuştu onun yanında gülmeyi."

Vikentyev Marfenka'ya döndü.

"Ah Marfa Vasilyevna, yeni bir şarkı buldum size, bir de dergi. Çok hoş bir öykü var içinde... unuttum..."

"Nerede?"

"İvan İvanoviç'in kayığında bıraktım hepsini. Hep şu sazanın yüzünden! Elimde oynayıp duruyordu, notalar da dergi de aklımdan çıktı... Hemen koşup getiririm. Belki hâlâ balık tutuyordur orada..."

Koşarak çıkıyordu odadan, durdu.

"Bir kadın eyeri buldum Marfa Vasilyevna," dedi. "Ata binebilirsiniz artık. Kontun binicilik öğretmeni size bir ayda ata binmesini öğretebileceğini söylüyor. İsterseniz hemen getiririm..."

Marfenka sevinçten ne dediğini bilmeden, "Ah ne iyi, ne hoş bir çocuksunuz!" dedi. "Ne çok eğleneceğiz... ah büyükanneciğim!"

Tatyana Markovna sert, "Böyle oyunlar çıkarmana kim izin veriyor?" dedi. "Sizin de aklınız başınızda mı bayım? Bir genç kız ata binecek!.."

"Peki ama Mariya Vasilyevna ile Anna Nikolayevna nasıl biniyorlar?.."

"Eyerlerinizi onlara verin! Öyle şeyler getirmeyin buraya! Ben sağ oldukça izin vermem. Ondan sonra ne kalıyor, bir de sigaraya başladı mı, tamamdır..."

Marfenka somurttu. Vikentyev ise bir ensesini, bir kaşlarını kaşıyarak iki dakika kadar olduğu yerde şaşkınlık içinde durdu. Sonra, böyle durumlarda başkalarının yaptığı gibi, saçlarını düzeltecek yerde, karıştırdı, ceketinin düğmesini çözüp ilikledi, şapkasını hafifçe havaya atıp kaptı, odadan koşarak çıkarken, "Notalarla dergiyi almaya gidiyorum," dedi, "şimdi gelirim..."

Gözden kayboldu.

Marfenka da arkasından gitmek istedi, ama büyükannesi bırakmadı onu. Yumuşak bir sesle, "Beni dinle yavrum," dedi, "yanıma gel, bak ne diyeceğim sana."

Ama söylemek istediği şeyi söylemeye karar veremiyormuş gibi sustu bir an. Marfenka yaklaştı, bahçede koşmaktan biraz dağılmış saçlarını düzeltti büyükannesi, bir anne şefkatiyle baktı yüzüne. Marfenka şaşkın, yaşlı kadının gözlerinin içine bakarak, bu önsözün sonunun neye varacağının bekleyişi içinde sordu birden:

"Ne var büyükanneciğim?"

"Sen benim uslu kızımsın, büyükannenin her sözünü dinlersin... Veroçka gibi değilsin..."

"Veroçka da dinler büyükanne, yanılıyorsunuz..."

"Onun savunucususun sen zaten! Dinler, doğru, ama kendi bildiği gibi düşünür gene. Bana inanmadığı anlamına gelir bu. 'Ne olacak canım, yaşlıdır büyükannem, bunadı artık, biz genciz, daha iyi çalışıyor kafamız, çok şey öğrendik, her şeyi biliyor, okuyoruz.' İnşallah yanlış bir adım atmaz... Her şeye yazılı değildir kitaplarda!"

Dalgın, göğüs geçirdi Berejkova.

Marfenka meraklı, "Bana söylemek istediğiniz neydi büyükanne?" diye sordu.

"Şunu söylemek istiyordum: Büyüdün artık, evlenme çağında bir kızsın. Biraz çekidüzen ver kendine..."

"Nasıl yani büyükanne?"

"Sözümü kesme. Küçük bir çocuk gibi atlayıp zıplıyorsun, koşuyorsun, çocuklarla oynuyorsun..."

"Hep koşmakla mı geçiriyorum günlerimi büyükanne? Sırası gelince çalışıyorum da. Dikiş dikiyorum, çay servisi yapıyorum, ev işleriyle ilgileniyorum..."

"Gene kestin sözümü! Biliyorum, akıllı, pırlanta gibi bir kızsın. Tanrı sağlık, uzun ömür versin sana. Büyükannenin sözünü de dinliyorsun!"

Yaşlı kadın çok severdi Marfenka'ya böyle söylemeyi. Marfenka, "Öyleyse niçin sitem ediyorsunuz bana büyükanne?" diye sordu.

"Bırak da konuşayım! Kim söyledi sitem ettiğimi? Biraz daha ağırbaşlı olmanı söylüyorum, hepsi o kadar..."

"Koşmak da olmaz mı büyükanne, günah mıdır? Oysa ağabeyim diyor ki..."

"Ne diyor ağabeyin?"

"Ben çok... söz dinler bir kızmışım, büyükanneme sormadan adım atmıyormuşum..."

"Onun sözlerine kulak asma sen! Oralarda birtakım İngiliz, Leh kızları görmüş!.. Daha kızken sokaklarda bir başlarına dolaşırlar onlar. Erkeklerle mektuplaşırlar, ata bile binip dörtnala giderler.

Ağabeyin senin de öyle mi olmanı istiyor? Sen dur, ben konuşurum onunla..."

"Hayır büyükanne, konuşmayın, size söylediğim için kızar..."

"İyi ettin söylediğine! Her zaman böyle yap! Senin o ağabeyin çok konuşmaya başladı! Görüyor musun: Çocuğun aklını çelmeye kalkışmış!.."

Marfenka gücenik, "Çocuk muyum ben büyükanne?" dedi. "On metreden giysi çıkıyor bana... Evlenme çağına geldiğimi siz söylüyorsunuz!"

"Doğru, büyüdün, ama yüreğin çocuk yüreği, inşallah daha uzun süre de öyle kalır! Ama biraz akıllanmana engel değildir bu."

"Peki ama niçin büyükanne: Akılsız mıyım ben? Ağabeyim temiz, sevimli olduğumu söylüyor... güzel, akıllı..."

Sustu Marfenka.

"Daha ne söylüyor?"

"'İçten' olduğumu..."

Tatyana Markovna –besbelli– bu sözcüğün anlamını kendi kendine açıklamaya çalışarak bir süre sustu. Nedense hoşuna gitmemişti bu sözcük.

"Ağabeyin saçmalıyor," dedi.

"Ama çok zeki bir insan o, büyükanne."

"Eh! Öyle. Kentte herkesten zekidir. Büyükannesi de aptal: Bana akıl vermeye çalışıyor! Hayır, ondan uzakta akıllanmaya çalış sen. Kendininkinden başka akıl gerek değil sana."

"Oh Tanrım! O kadar akılsız mıyım ben?"

"Hayır, hayır, öteki akıllılardan" (Vera'nın kaldığı eski eve doğru bakmıştı büyükanne) "bile akıllısın belki... evet, senin aklın kabuk içindedir daha, ama aklını kullanmak zamanın geldi artık..."

"Neden büyükanne?"

"Hiç değilse ağabeyinin sözlerini anlayabilmen, onlara hakkıyla yanıt verebilmen için torunum. Kuşkusuz, senin kötülüğünü istemez ağabeyin, eskiden beri dürüst bir insandır, ikinizi de sever. Görüyorsun, çiftliğini veriyor size, saçma sapan bir sürü şey de söylüyor..."

"Söylediklerinin hepsi saçma değil büyükanne, kimi zaman öylesine akıllıca, güzel şeyler söylüyor ki..."

"Polina Karpovna da aptal değildir: O da güzel şeyler söylüyor. Borisciğimi o dişi keçiyle karşılaştırmak istediğimi sanma. Zekice söylenmiş bir söz başka, akıllıca söylenmiş başkadır! İşte ağabeyin ne zaman zekice, ne zaman akıllıca konuşuyor, bunu anlayacak kadar akıllan, yeter. Zekice söylenen bir söze, bir nükteye gülümse, bir nükteyle karşılık ver, ama akıllıca söylenen sözleri yüreğine sindir. Nükte düzmedir güzel sözcüklerle, gülüşle süslenir, bir yılan gibi sokulur kulağa, usulca akla ulaşmak, onu kirletmek için fırsat kollar. Aklı kirlenmiş bir insanın yüreği de bozulmuştur artık. Gözleri bakar ama görmez ya da gerekeni görmez..."

Marfenka sabırsız, "Beni neden azarlıyorsunuz büyükanne?" diye sordu.

Gözleri dolu dolu olmuştu.

Koşturmanın, çocuklarla dolaşmanın iyi bir şey olmadığını söylüyorsunuz, tamam, ben de öyle yapacağım.

"Tanrı korusun seni! Koşmak, temiz hava almak sağlığa iyidir. Küçük bir kuş kadar şensin, dilerim hep böyle kalırsın. Çocukları sev, şarkı söyle, oyna..."

"Öyleyse niçin azarlıyorsunuz beni?"

"Azarlamıyorum yavrum, şunu söylüyorum yalnızca: Bir şeyin ölçüsünü, zamanını bil. Sözgelimi, demin Nikolay Andreyeviç'le koştun..."

Marfenka kıpkırmızı oldu birden. Gidip köşede sandalyeye oturdu. Büyükannesi dikkatli baktı ona bir süre, daha bir alçak sesle, yavaş, başladı gene:

"Bunda bir kötülük yok: Nikolay Andreyeviç çok iyi, dürüst bir insandır... Yalnızca biraz çocuk ruhludur. Senin gibi. Ele avuca sığmaz bir çocuk, o kadar... ama sen akıllısın, aşırıya ne kendin kaçarsın, ne onun kaçmasına izin verirsin. İkiniz birlikte nereye giderseniz gidin, ne yaparsanız yapın, onun sana uygunsuz bir şey söylemeyeceğini, senin de böyle şeyleri dinlemeyeceğini bilirim..."

Marfenka öfkeli, "Söyleyin, bir daha gelmesin buraya!" dedi. "Artık hiç konuşmayacağım onunla..."

"Öyleyse daha kötü. O da, hizmetçiler de ne düşünürler sonra? Sen kendine biraz daha çekidüzen ver, yeter. Avluda, bahçede koşup durma ki uşakların, hizmetçilerin aklından kötü kötü şeyler

geçmesin. 'Baksana gelinlik kız oldu, bir çocuk gibi oynuyor hâlâ, hem de yabancı bir erkekle...' demesinler."

Marfenka'nın yüzü kızardı birden.

"Kızarmasın yüzün: Kızarması için bir neden yok! Söylüyorum sana, kötü bir davranışta bulunmazsın sen, ama hizmetçiler için biraz dikkatli olmalısın! Niçin astın yüzünü öyle? Yanıma gel, öpeyim seni!"

Berejkova öptü Marfenka'yı. Yüzüne sevgiyle bakarak düzeltti saçlarını gene. Şefkatle tuttu kulağından. Marfenka, "Şimdi gelecek Nikolay Andreyeviç, ne yapacağım, bilmiyorum," dedi. "Bahçeye gidelim diyecek, gitmeyeceğim, kıra da gitmeyeceğim, koşmayacağım da onunla. Hepsini yapabilirim bunların. Ama beni güldürmeye çalışırsa tutamam kendimi büyükanne, gülerim... ne derseniz deyin! Ya şarkı söylemeye başlarsa, piyano çalmamızı isterse, o zaman ne diyeyim?"

Tatyano Markovna yanıt vermeye hazırlanıyordu, tam o anda Vikentyev, elinde bir dergi, notalarla, ter ve toz içinde daldı odaya. Getirip Marfenka'nın önüne, masaya koydu elindekileri. Alnını silerken, mendiliyle üzerindeki tozları silkelerken çabuk çabuk konuşuyordu:

"Alın, işte... verin elinizi öpeyim! Öyle koştum ki, ara sokakta köpekler takıldılar peşime, az kaldı ısıracaklardı..."

Marfenka'nın elini tutmak istedi, ama genç kız çekti, arkasına götürdü elini. Sonra kalktı sandalyeden, reverans yaptı, ciddi, büyük bir ağırbaşlılıkla, "*Je vous remercie monsieur Vikentyev: vous êtes bien aimable*,"[50] dedi.

Vikentyev gözlerini şaşkınlıkla açarak baktı Marfenka'ya. Sonra büyükanneye, sonra gene Marfenka'ya baktı. Saçlarını karıştırdı. Çabuk bir göz attı pencereden dışarı. Birden oturdu. Ama oturmasıyla ayağa fırlaması bir oldu.

"Marfa Vasilyevna," diye başladı, "hadi taraçaya çıkalım, yeni evliler geçecekler biraz sonra..."

Marfenka mağrur, "Hayır," dedi, "*merci*, gelmeyeceğim: Genç bir kızın balkonlara çıkıp gelen geçeni seyretmesi yakışık almaz..."

"Öyleyse gidip yeni şarkıyı çalalım..."

50 (Fr.) Teşekkür ederim Bay Vikentyev: Çok kibarsınız.

"Hayır, teşekkür ederim. Yalnız çalarım ben. Ya da büyükannemin yanında..."

"Koruya gidelim, oturalım, yeni öyküyü okuyayım size."

Dergiyi eline aldı Vikentyev.

Marfenka büyükannesine bakarak sert, "Olmaz öyle şey!" dedi. "Çocuk muyum ben?.."

Vikentyev şaşkın, "Ne oluyoruz, Tatyana Markovna?" diye sordu. "Huysuzluk ediyor Marfa Vesilyevna!"

Vikentyev, Tatyana Markovna ile Marfenka'nın yüzüne baktı dikkatli, sonra birden odanın ortasına çıktı, yüzünü tatlı tatlı buruşturdu, biraz öne eğildi, dirseklerini yana çıkardı, şapkasını koltuğunun altına aldı. İri, sıcaktan terlemiş ellerini eldivenlerine sokmaya çalışırken, "*Mille pardons, mademoiselle, de vous avoir dérangée*,"[51] dedi.

Eldivenlere girmiyordu elleri.

"*Sacrebleu, ça n'entre pas-oh, mille pardons, mademoiselle...*"[52]

"Yeter artık, yaramaz çocuk! Reçel getir ona Marfenka!"

Vikentyev, kapıya yürüyen Marfenka'nın yolunu kesmek için kollarını saygıyla öne uzatarak, "*Oh! Madame, je suis bien reconnaissant. Mademoiselle, je vous prie, restez de grâce*,"[53] dedi.

Bir an sustuktan sonra ekledi.

"*Vraiment, je ne puis pas: J'ai des visites à faire... ah, diable ça n'entre pas...*"[54]

Marfenka gülmemek için kendini tutuyor, dudağını ısırıyordu. Ama kahkahayı koyverdi sonunda.

"Görüyor musunuz ne muziplikler ediyor, büyükanne!" diye yakındı, "Şimdi de Bay Şarl'ın taklidini yapıyor: Nasıl tutayım kendimi?"

Vikentyev, "Benziyor mu?" diye sordu.

Tatyana Markovna'nın yüzündeki kırışıklıklar ışığa dönüşmüştü. Yüzü bir gülümsemeyle aydınlanmıştı.

---

51 (Fr.) Rahatsız ettiğim için bin kere özür dilerim sizden matmazel.

52 (Fr.) Allah kahretsin! Girmiyorlar elime, –oh, bağışlayın beni matmazel...

53 (Fr.) Oh Madam, size minnettarım. Rica ederim, durun lütfen matmazel.

54 (Fr.) Ama yapamam vallahi: Bir yere gideceğim... Ah, Allah kahretsin, olmuyorlar elime...

"Yeter artık, temiz yürekli yavrularım benim!" dedi. "Nereye giderseniz gidin, canınız ne isterse yapın!"

XIX

Marfenka ile Vikentyev'in üzerine birden soğuk su atmışlardı sanki. Marfenka notalarla dergiyi, Vikentyev şapkasını kapmış, odadan koşarak çıkmaya hazırlanıyorlardı ki, dışardan, yoldan doğru birisinin tüm evden duyulan titrek sesi geldi:

"Tatyana Markovna! Buraların yüce, soylu hâkimi! Karşına çıkmaya, ayaklarının tozuna yüzünü sürmeye gelen bu kulunun küstahlığını bağışla! Sofranda karnını doyurmak, yakıcı öğle sıcağından evine sığınmak için uzaklardan gelen bu garibe aç konuksever sarayının kapılarını! Bu kutsal yerin, Tanrı'nın koruduğu sahibesi evde midir?.. Kimsecikler yok anlaşılan!"

Yemek odasının penceresinden bir baş göründü sokakta. Üçü de –Tatyana Markovna, Marfenka, Vikentyev– oldukları yerde donup kaldılar.

Büyükanne handiyse dehşet içinde:

"Oh Tanrım, Opyonkin!" dedi. "Evde yok, evde yok!" (Alçak sesle dikte ediyordu Vikentyev'e.) "Karşı yakaya geçti, gece dönecek!"

Vikentyev yemek odasının penceresine yaklaşmış, Tatyana Markovna'nın söylediklerini yüksek sesle yineliyordu:

"Evde yok, karşı yakaya geçti, gece dönecek!"

Ses karşılık verdi:

"O!.. Kolçino köyüyle birlikte daha birçok yerin de sahibi, sevgiye doymuş, umudu bol Nikolay Andreyeviçimize saygılar! Bizim dilimiz damağımıza yapışıyor, onlar yalan kıvırmaya çalışıyorlar! Evin temel direği, güneşi burada mı, yoksa çevreyi mi dolaşıyor? Arayıp buluruz kendilerini ya da bekleriz. Köyden, belki de otlaktan, o da değilse bağdan, kiliseden dönene dek bekleriz."

Vikentyev çabuk çabuk konuşarak fısıldadı:

"Ne yapalım Tatyana Markovna? Taşlığa çıktı, buraya geliyor."

Büyükanne üzgün, "Yapacak bir şey yok," dedi. "Alacağız içeri. Belki de karnı açtır zavallının! Bu sıcakta nereye gidiyor acaba?

Böylelikle bir ay için kurtulurum ondan! Artık akşama kadar başımızdadır!.."

"Korkmayın Tatyana Markovna, içer içer sonra gider samanlıkta sızar. O zaman Kuzma'ya söylersiniz, arabayla evine götürür onu..."

Bu arada odanın kapısında görünmüştü Opyonkin. Kibar, kısık bir sesle, "Anacığım, anacığım!" dedi. "Niçin kedere, korkuya saldı beni bu yaman delikanlı? Verin elinizi öpeyim, ötekini de! Marfa Vasilyevna! Güzel meleğim, elinizi, elinizi..."

"Bırak gevezeliği Akim Akimıç, dokunma ona! Otur, otur... yoksa karışmam! Yorulmuşsundur, kahve ister misin?"

Opyonkin, damalı bez mendiliyle alnını silerken, "Başımızın tacı," dedi. "Hanidir görmedim sizi: Özledim! Güneş altında onca yolu teptim, susuzluktan, açlıktan bitkin bir durumda vardım buraya, birden "Karşı yakaya geçti!" haberiyle karşılaşınca fena oldum. Çok korktum anacığım, vallahi çok korktum." (Vikentyev'in üzerine yürüdü birden.) "Şuna bakın hele! Bu yaptığın için, nişanlandığında nişanlınla aranı bozacağım!" (Marfenka'ya döndü gene.) "Güzelimiz bizim, küçük bahçe kuşumuz, gonca gülümüz! Kovun onu gitsin! O ışıl ışıl gözleriniz görmesin bu taş yürekli canavarı... Oh, oh, Tanrım! Kahve de ne oluyor anacığım: Kahve içecek adam mıyım ben! Eğer bu melek o güzelim eliyle birazcık şey getirseydi..."

Vikentyev hemen kesti sözünü:

"Votka mı?"

Opyonkin tersledi onu:

"Votkaymış! Bir aydır ağzıma koymadım. Kokusunu bile unuttum." (Büyükanneye döndü.) "Vallahi öyle anacığım! Dün Goroşkinlerde zorla içirmek istediler bana: Her şeyi yüzüstü bırakıp, şapkamı bile almadan çıkıp gittim!"

"Ne istiyorsun peki, Akim Akimıç?"

"Marfa Vasilyevna'nın elinden bir iki kadehçik madera şarabı..."

"Söyle Marfenka, getirsinler! İtalyan'ın dükkânından alınan şişelerden birini açmışlardı dün..."

Marfenka kapıya yürüyecek olunca durdurdu onu Opyonkin:

"Hayır, hayır! Dur meleğim, uçup gitme hemen! İtalyan'ın dük-

kânından alınmışsa yaramaz bana! Hafif gelir, anlamam bile içki içtiğimi. İtalyan'ın sattığı maderanın sudan farkı yok! Şişesi de on ruble! On rublelik şarap içecek adam mıyım ben! Sen bana Vatruhin'in iki buçuk bakır rublelik maderasından getirt, yeter anacığım. Vatruhin'in iki buçuk bakır rublelik maderasından!.."

Vikentyev karıştı söze:

"Madera mı onun sattığı? Kendi yapıyor!.."

"İyi ya, iyi ya! Demek yurdun gereksinmelerine uydurmuş kendini adam, halkın tat aldığı şeyi buldu. Kentin isteklerini karşılıyor. Tutun ki savaş var şu anda, düşmanlarımızla çarpışıyoruz. Yurdumuzun tüm kapıları kapalı. Kuş uçmuyor sınırlardan. Ne lavanta geliyor, ne tüylü battaniye, ne margo, ne burgon... Perhiz yap dur. Ama Vatruhin'in, Tanrı'nın koruduğu kentinde maderanın kaynağı kurumaz hiç! Yaşasın Vatruhin! Lütfedin elinizi öpeyim, saygıdeğer hanımefendi Tatyana Markovna!"

Yaşlı kadının eline yapıştı Opyonkin. Adam yollayıp Vatruhin'in dükkânından madera aldırmak için hazırladığı gümüş ruble düştü Tatyana Markovna'nın elinden. Canı sıkkın, "Yavaş olsana, bu ne telaş, şöyle uslu uslu otur bakalım!" dedi. "Marfenka, söyle Vatruhin'e gitsinler. Dur, para al, iki şişe alsınlar. Sanırım bir şişe az gelir..."

Opyokin, "Ağzınızdan dökülenler söz değil, inci!" dedi. "Elinizi..."

"Görünmeyeli nerelerdeydin Akim Akimıç, neler yaptın?"

Opyokin içini çekti.

"Nerelerde!" diye yineledi. "Her yerde ve hiçbir yerde. Yersiz yurtsuz bir kuş gibi dolaşıp duruyorum işte! Üç gün Goroşkinlerde kaldım, ondan önce Pestovlardaydım, daha önce nerede olduğumu anımsamıyorum!"

Bir daha çekti içini, kolunu salladı. Tatyana Markovna sordu:

"Evinde neden oturmuyorsun?"

"Ah anacığım, seve seve otururdum ya, biliyorsun: Melek sabrım yetmiyor."

"Biliyorum, biliyorum, sen kendin de suçlu değil misin biraz? Bütün suç karında mı?"

"Eh, haklısın, bazen bende oluyor kabahat. Bir gerçek, kutsal bir gerçektir bu! Bazı yerlerde dilimi tutabilsem tatsızlık olmaya-

cak belki, ama bir şey dürtüyor beni, sabredemiyorum, başlıyor!.. Sen söyle: Bir köşeye oturup ağzımı açmasam, 'Kütük gibi eli boş ne oturuyorsun?' Elime bir iş alsam, 'Bırak onu, her şeye burnunu sokma!' Yatsam, 'Köpek gibi yatarsın hep!' Ağzıma bir lokma bir şey atacak olsam, 'Ancak zıkkımlanmasını bilirsin!' Ağzımı açıp bir şey söylesem, 'Kapa çeneni daha iyi!' Bir kitap alsam elime, çeker alır, yere çarpar! Benim yaşamım bu işte... Tanrı huzurundaymışım gibi doğru söylüyorum! Ancak dairede, bir de iyi insanların evlerinde görüyorum ışığı..."

Şarabı getirdiler. Marfenka bir kadeh doldurup verdi Opyonkin'e.

Opyonkin, eli titreyerek aldı kadehi, dikkatle alt dudağına bastırdı; öteki elini –bir damla bile dökmemek için– tepsi gibi tuttu kadehin altında, bir dikişte içti hepsini. Dudaklarını kuruladı, Marfenka'nın eline uzandı, ama Marfenka gidip köşesine oturdu.

Yaşamöyküsünü birkaç sözcükle anlatmıştı Opyonkin. Onun ailesindeki geçimsizlikte kimin haklı, kimin haksız olduğunu hiç kimse hiçbir zaman dert edinmezdi kendine. Hiç kimseye gerekli de değildi bu.

Ayyaşlığıyla önce o mu sabrını taşırmıştı karısının, yoksa karısı mı huysuzluğuyla ayyaşlığa itmişti onu? Ama bir gerçek vardı ortada, evine bir yabancı gibi, yalnızca gece yatmaya giderdi Opyonkin, bazen birkaç gün kayıplara karıştığı olurdu.

Daireden aylığını almayı karısına bırakmıştı. Karısı evi, iki çocuğu bildiği gibi yönetiyordu. Opyonkin ise daireden çıkınca eve uğramadan, bir yere akşam yemeğine gider, gece geç saate kadar ya da bütün gece kalırdı orada. Devrisi gün hiçbir şey olmamış gibi dönerdi daireye. Kalemini gıcırdatarak (ayık) saat üçe kadar çalışırdı. Onun bunun evinde yaşayıp giderdi böyle.

Kentte herkes alışmıştı ona. Aşırı titiz ailelerin dışında hemen her aile –zararsız yaradılışı, aile yaşamındaki anlaşmazlıklar, bir de taşra konukseverliği yüzünden– kabul ederdi onu. Tatyana Markovna yalnızca "iyi konuklar", yani kentin önemli kişilerinden konuklar beklediği zamanlar kabul etmezdi onu.

Hiç sevmediği sarhoşluğu yüzünden evine sokmazdı onu Tatyana Markovna ya, mutsuzdu, sonra odada varlığı sıkıcı olmaya baş-

layınca çekinmeden samanlığa o da olmazsa evine yollayabiliyordu onu.

Kapıları ona bütün bütün kapamak genel olarak taşra anlayışına da, özellikle Tatyana Markovna'nın yaradılışına da –odada bir sarhoşun bulunması, onun yakınmaları, solumaları onu ne denli rahatsız ederse etsin– ters düşerdi.

Rayski, Opyonkin'in onun babasının evine, meclisten evraklarla geldiğini hatırlıyordu.

O zamanlar ne saçları dökülmüştü, ne burnu kırmızıydı. Papaz okulunu yeni bitirmiş; bir devlet memurunun –zangoç karısı, hatta papaz karısı olmak istemeyen– kızıyla sevişerek evlenince din görevinden ayrılmak zorunda kalmış alçakgönüllü, sessiz bir gençti.

Ama eski günleri anımsatmayı uygun bulmadı Rayski. Büyükannesi gibi o da sevmezdi sarhoşları. Ama uzaktan inceliyordu Opyonkin'i. Kurşunkalemle karikatürünü de çiziyordu. Opyonkin yemekte, sarhoş olana dek, övgüleriyle göklere çıkarmayı sürdürdü büyükanneyi. Veroçka ile Marfenka'yı meleklere benzetiyordu. Sonra, sarhoş olunca solumaya, oflayıp puflamaya başlayacak, sofradan kalkınca samanlığa yatmaya gidecekti.

Çayına rom koydu, gece yemeğinde gene madera içti. Konuklar gittikten, Vera ile Marfenka odalarına çekildikten sonra bile Berejkova'yı sıkmayı sürdürdü. Kentin eski günlerinden, o güzel günlerin olaylarını tüm unutan –ondan başka– yaşlılardan, evindeki mutsuzluğundan söz ediyordu. Bir yandan da romlu soğuk çayını yudumluyor ya da bir kadehcik madera istiyordu.

Yumuşak yürekli yaşlı kadın ona saatin çok geç olduğunu hatırlatmaya bir türlü karar veremiyor, bunun onun fark etmesini bekliyordu. Ama Opyonkin oralı değildi...

Birkaç kez odadan çıkıp dönmüştü Tatyana Markovna, sonunda temelli gitti. Işıkları söndürmeleri için, panjurları kapamaları için bir Marina'yı, bir Yakov'u yolladı birkaç kez. Aldırdığı yoktu Opyonkin'in...

Yakov'la da, Marina'yla da çene çalmaya başlıyordu hemen.

"Ee, Marinacığım, yakında vaftiz babalığı için çağıracak mısın beni bakalım? Hep bekliyorum şöyle keyifle bir içeceğim..."

Masadan tabakları toplarken söylendi Marina:

"Yettiniz artık! Gözleriniz kan çanağına döndü! Hanımefendi uyumak istiyorlar. Eve gitmek zamanınızın geldiğini söylüyorlar..."

Opyonkin, "Yalan söylüyorsun rezil karı," dedi. "Tatyana Markovna konuğunu kovmaz. Konuk kutsaldır onun için..."

Avazı çıktığınca bağırmaya başladı:

"Tatyana Markovna! Bu değersiz adama lütfedin elinizi..."

Onu yatıştırmak için Tatyana Markovna'nın yolladığı Vasilisa, "Bu ne rezalet, ne biçim bağırıyorsunuz öyle!" dedi. "Küçükhanımları uyandıracaksınız!"

Opyonkin tatlı bir sesle, "Gökyüzünün güvercinleri!" diye başladı. "Küçücük başlarını kanatlarının altına sokup öyle uyurlar! Marinacığım! Buraya gel, kucaklayacağım seni..."

"Kalkın gidin hadi, duymuyor musunuz? Evde karınıza ne cevap vereceksiniz bakalım..."

"Dövecek beni Marinacığım, dövecek bu zavallıyı!"

İçini çeke çeke ağlamaya başlamıştı.

"Biraz madera ver Marina, senin o altın ellerinden içeyim!"

"Hayır; görüyorsunuz, şişe boş!"

"Alnınıza döktünüz onu!"

"Hayır, bana rom getirmedin sen, hanımefendi. Hiç rom getirmedin bana."

"Bir de rom getirmeye büfeye mi gideceğim şimdi? Anahtarlar küçükhanımda..."

Opyonkin gene avazı çıktığınca bağırmaya başladı:

"Getir, cadaloz!"

Biraz sonra Tatyana Markovna çıktı yatak odasından. Başında gece başlığı, üzerinde sabahlığı vardı. Sert, "Ne oluyor? Aklın başında mı senin Akim Akimıç?" dedi.

Opyonkin, Tatyana Markovna'nın ayaklarına kapandı.

"Anacığım, anacığım!" diye hıçkırmaya başladı. "Ver ayağını öpeyim velinimetim, affet..."

"Evine git hadi, meyhane değil burası... bu ne rezalettir! Bir daha gelemezsin yoksa bu eve..."

"Anacığım! Meyhane! Meyhane! Meyhane diyen kim? Bilgeliğin erdemin tapınağıdır burası. Dürüst bir insanım ben anacığım!

Öyle değil mi? Yalnızca o kadarını söyle: Dürüst müyüm, dürüst değil miyim? Kimseyi aldattım mı, gücendirdim mi? Kimseye yalan söyledim, iftira ettim mi? Kime bir kötülüğüm dokundu? (Dik durmaya çalışarak mağrur bir tavırla konuşuyordu.) Hiç kimseye! Çara, yurduma bağlı kalacağıma ettiğim yemini bir kerecik olsun bozdum mu? Halkı soymaya çalıştım mı, yasaları çiğnediğim mi, devleti dolandırdım mı? Hiçbir zaman! Uçan sineği incitmemişimdir anacığım! Küçük bir solucan kadar zararsızım..."

"Hadi kalk artık, evine git! Yorgunum, uyuyacağım..."

"Tanrı'nın iyilikleri üzerine yağsın temiz ruhlu kadın!"

Tatyana Markovna, "Yakov git, Kuzma'ya söyle, Akim Akimıç'i evine götürsün!" diye emir verdi. "Düşüp bir yerine bir şey olmaması için sen de onunla git! Eh, hoşça kal Akim Akimıç! Bağırma bir daha. Evine git, kızları uyandıracaksın!"

"Anacığım, elinizi, elinizi! Melekler, melekler..."

Berejkova, Opyonkin'in her ay yinelenen, her zaman da aynı olaylardan oluşan bu gelişine canı hiç sıkılmadan gitti odasına. Yakov, Marina'nın yardımıyla Opyonkin'i yerden kaldırmaya çalışıyordu. Opyonkin, "Ah! Tanrı'nın sevgili kulu Yakov!" diyordu. "Bu değersiz Akim'i kucağına al, kutsal ellerinle bir kadehçik yamanski şarabı getir ona..."

"Gidelim artık, gürültü etmeyin! Gene uyandıracaksınız hanımefendiyi. Eve gitme zamanınız geldi!"

Opyonkin yerden kalkmaya çalışırken, "Dur, dur... hemen..." diyordu, "gidelim, gidelim. Ne diye eve gidecekmişim, o azgın yılana kendimi sokturmak için mi? Hayır, senin odana gidelim, Aziz Yakov'un Tanrı'yla nasıl cenkleştiğini anlatmak istiyorum sana..."

"Din" üzerine söyleşmeyi, bir yandan da içmeyi severdi Yakov, bu yüzden kararsızdı.

"Pekâlâ," dedi, "benim odama gidelim, burada kalamayız."

Opyonkin iki saat kaldı Yakov'un odasında. Onun kutsal tarihten bölük pörçük anlattıklarını büyük bir dikkatle dinledi Yakov. Hatta, Opyonkin'in daha istekli anlatması için hizmetçiler bölümüne gitmiş, bir şişe şarap da bulup getirmişti ona. Opyonkin bu şişeyi de bitirdikten sonra öyküleri sık sık birbirine karıştırmaya

başladı. Sonunda ipin ucunu o denli kaçırdı ki, anlattığı öyküde Samson bir balinayı yuttu, onu üç gün karnında taşıdı...

Yakov kesti sözünü:

"Nasıl... affedersiniz, kim kimi yuttu?"

"Kafa yok mu sende, dinlemiyor musun? Samson!"

"Öyle ama, balina çok büyük bir balıkmış. Volga'ya bile sığmazmış..."

"Ben mucizelerden söz ediyorum."

Yakov kuşkusunu açığa vurdu.

"Başka bir balık yutmuş olmasın?"

Opyonkin horlamaya başlamıştı. Uyku arasında mırıldanıyordu.

"Yutmuş işte, vallahi yutmuş, doğru söylüyorum!"

Yakov anlamaya çalışıyordu:

"Evet ama kim kimi? Öf... söyleyecek misiniz?"

Opyonkin, uykuya dalarken anlaşılır anlaşılmaz bir mırıltıyla, "Kutsal ellerinle bir şişecik getiriver..." dedi.

"Bir şey koparamazsın benden artık. Gidelim."

Dürterek uyandırmaya çalıştı konuğu. Ama horluyordu Opyonkin. Yakov gidip Kuzma'yı çağırdı. İkisi birlikte Opyonkin'i kentin öteki ucundaki evine ancak iki satte götürebildiler. Onu orada aşçı kadına teslim ettikten sonra eve devrisi gün öğlen üzeri dönebildiler ancak.

Yakov ile Kuzma öğlene dek kentin dış mahallesinde bir meyhanede geçirmişlerdi zamanlarını. Meyhaneden çıktıklarında Kuzma son derece ciddi bir anlatım takınmıştı yüzüne. Eve yaklaştıkça, evin çevresinde bir düzensizlik var mı, sağa sola gereksiz bir şey atılmış mı diye daha bir sert, dikkatli bakınmaya başlamıştı. Dış kapının asma kilidini şöyle bir yoklayıp sağlam olup olmadığına baktı. Yakov ise, haç çıkarmak için, uzaktan kilisenin haçını görmeye çalışıyordu hep.

XX

Vera'nın kayıtsızlığı karşısında parçalanmıştı Rayski'nin sabrı. Umutsuzluğa kapılmıştı. Kaba, kuru bir can sıkıntısı acı vermeye

başlamıştı ona gene. Can sıkıntısından, karakalemle köyün çeşitli görünümlerini çiziyor; Volga'nın evden, yamaçtan görünen hemen her görünümünü albümüne geçiyor, defterlerine bir şeyler yazıyordu. Opyonkin'i bile yazmış, kalemi bırakıp sormuştu kendi kendine: "Niçin yazdım onu? Öyle ya, romanımda işe yaramaz: Bir rolü yok orada. İhtiyar, yozlaşmış bir taşra tipi, baştan nasıl savılacağı bilinmeyen bir konuk Opyonkin. İlginç bir yanı olabilir mi? Böyle bir tipin yer aldığı romanın romanlık neresi kalır? Ne güzel yazıyorlar şu romancılar! Anlattıklarında her şey öyle bir bütün oluşturuyor, birbirlerine öyle bağlı ki, en küçük bir şeye dokunmanın, en küçük bir şeyi kıpırdatmanın olanağı yok! Bense aynada yalnızca kendimi görüyorum! Ne ahmaklık bu! Yapamıyorum! Başarısızım!"

Akademideki derslerini, öğrencilerin büstlere bakarak resim çizdikleri stüdyoları düşünmeye başlamıştı. Sonunda Belovodova'nın anısına sarıldı inatla. Onun suluboya portresini çıkardı, portreye bakarak onunla son konuşmasını anımsamaya çalıştı. Sonra Ayanov'a, her biri kendi çapında birer edebiyat yapıtı, bir dizi mektup yazdı. Ayanov'dan Sofiya ile ilgili her şey üzerine bilgi istiyordu: Neredeydi, nasıldı, ne yapıyordu, yazlıkta mıydı, köyde mi? Ayanov onu görmeye gidiyor muydu? Sofiya anıyor muydu onu? Kont Milari gelip gidiyor muydu evlerine? vb. vb... Bütün bunlarla, aklından bir türlü çıkmayan Vera düşüncesinden kendini kurtarabileceğini umuyordu.

Beş altı mektup yolladıktan sonra o can sıkıntısı doldurdu içini gene. İnsanın, bir zorunluluğun ona yüklediği, hiç sevmediği, sonunun neye varacağını baştan bildiği bir işi yaparken duyduğu can sıkıntısına benzemiyordu bu.

İnsanı özel durumlarda –hastalıkta, yorucu bir yolculukta, bir tabloda (gene de bir son görür insan bunlarda)– saran can sıkıntısı değildi.

Bir iş bulabilirdi kendine: Çalışırken canı sıkılmazdı insanın. Bu konudaysa şöyle düşünüyordu:

"Ama bizde, Ruslarda yapılacak iş yok, işin serabı vardır yalnızca. Olsa bile, işçi çevresinde, kaba güç, kaba beceri gerektiren alanlar vardır. Yani ellerin, omuzların, sırtın yapacağı iş vardır. Bu iş

bile doğru dürüst yürümez, şöyle böyle tamamlanır... Bu nedenle, çalışan insanımız –çalışan hayvanlar gibi– sopayla yapar her işi. Bir ayak önce bedenini dinlenmeye bırakmak için işini bitirmeye bakar yalnızca. Böyle bir işi yaparken insan olduğunu unutur. Uğraşına insanca, sağduyuyla bir becerinin ürünlerini katmaz. Kırbaçtan kurtulmak için kuyruğunu sallayarak, bir at gibi taşır durur yükünü. Kırbaç ıslık çalarak inmeyi bırakınca, yürüyecek gücü de kalmaz artık, kırbacın durduğu yerde yatar. Çevresindeki ev de, tüm kent de, geniş Rusya'daki kentler de hep bu olumsuz yürüyüş içindedirler. Yalnızca işçi kesiminde mi böyledir bu? Her birimizin –sevdiğimiz bir yemek yiyormuşuz gibi hazdan yalanarak– yaptığımız iş de aynı değil midir? Ancak böyle bir işte can sıkıntısı olamaz! Bu yüzden, yalnızca haz arar bizde herkes, hem de işin dışında..."

Onu yumuşak yaradılışına uzak bir yırtıcılığa vardıran bir karamsarlık içinde öfkeyle, "Oysa iş diye bir şey yoktur, serap vardır yalnızca!" diye mırıldanıyordu kimi zaman.

Onu da bir şeye hazırlamışlardı, ama neye? Bilen yoktu bunu. Kadın akrabalarının tümü asker olmasını istiyorlardı, erkek akrabalarıysa devlet hizmetine girmesini. Öte yandan kendi eğilimi başka bir şeyeydi: Tarıma. Bizde bu üç tavşanın peşinden koşmak, üç serabı da yakalamak çok kolaydı.

Ama ailede yalnızca o beceriksiz çıkmış, bunlardan hiçbirine erememiş, kendi bir serap yaratmış kendine: Sanat!

Ülküsüne doğru yürürken ne çok alaya, omuz silkişe, soğuk sert bakışa katlanmıştı! Ama utkuyu kazansaydı, omuzlarında yükseltseydi kendine ülkü edindiği şeyi, "ciddi kimselere" onların bir seraba, kendisininse gerçeğe yöneldiğini kanıtlasaydı... haklı da olurdu. Oysa kendisinin de bir şey yaptığı yoktu. Hem onun işi ötekilerinin işinin yanında serapların en boşuydu. Mark, tüm serapları öylesine cesaretle küçümseyen, biraz daha yeni bir serap arayan bu hayasız adam bile haklıydı!

Umutsuzluk içinde verdi kararını Rayski:

"Bir işim yok benim. Sanatçıların yaptıkları gibi, sorunun içine girerek, onun uğruna ölerek yapamıyorum ben işimi! Oysa ne büyük zenginlikler var önümde: Fırçam için Teniers'in, Ostade'nin

tablolarındaki gibi güzel bir doğa, kalemim için başlı başına bir yaşam... Opyonkinler, sonra... işte, işte..."

Her günkü telaşı içinde kaynaşıp duran avluya baktı. Buzluklarla mahzenleri temizliyordu Ulita. Onu izlemeye koyuldu.

Masallardaki gömü bekçisi cüceleri andırırdı Ulita: Toprağın altında geçerdi günleri, mahzenlerde, buzluklarda... Öyle ki, buzlukların rutubeti sinmişti üzerine.

Giysisi nemli, burnu ve yanakları üşümüş, tarak yüzü görmemiş saçları pamuklu bezden buruş buruş bir başörtüsüyle gelişigüzel örtülü, dolaşırdı hep. Beline pis bir önlük bağlar, kollarını kıvırırdı.

Kucağında bir küple, çömlekle, tekneyle ya da iki elinin parmakları arasında sıkıştırdığı yarım düzine şişeyle mahzenden, bir mezarlıktan çıkar gibi çıkarken; ya da yiyecek, meyve, şarap, sebze koymak için buzluğa inerken görürlerdi onu hep.

Güneşte hemen hiç görünmezdi. Soğuk mahzenlerin ıslak karanlığında dolaşırdı. Mahzenin derinliklerinde mavimsi kırmızı yüzü görünürdü yalnızca, bedeni bir mağara karanlığına karışırdı...

Rayski'nin onunla, evde herkesten daha yakın (köydeki, bazen aylarca görmediği akrabalarından bile daha yakın) ilgilendiğini nereden bilebilirdi...

Onun resmini yapıp Marfenka ile Vera'ya göstermişti Rayski. Marfenka sevinçle el çırpmıştı, Vera beğeniyle eğmişti başını.

Uşaklar arasında gene Yegor'du en önde gelen: Her yerde o vardı. Gerçekte olmayan işini –"bizde herkes gibi" diye ekliyordu içinden Rayski– yapmıyor, ama burnunu her an başkalarının işine sokuyordu. Boyunduruğu eğerken görüyordunuz onu, gücü de yetiyordu buna. Orangutan gibi tıknaz, adaleliydi. Kolları uzundu, ama beden yapısı düzgündü. Arada bir samanlığa samanın yerleştirilmesine yardım ederdi: İki üç bağ attıktan sonra bırakırdı yabayı, çene çalmaya başlar, başkalarının çalışmasını da engellerdi.

Ama en çok sevdiği şey hizmetçi kızları kızdırmak, onlara takılmak, çeşitli şakalar yapmaktı. Alay ederdi onlarla, arkalarından ıslık çalardı, bir köşeyi dönerlerken uzun kolunu uzatıp omzundan ya da boynundan yakalardı birini, ne olduğunu şaşırırdı zavallı kız, tarağı düşerdi, saçları omuzlarına dökülürdü.

"Ah şirret herif!" diye bağırırdı kız.

Yaşlı bir kadının söylendiği duyulurdu.

Ama aldırmazdı Yegor. Göz kırparak arabacıya ya da Yakov'a, o da olmazsa, yakınında kim varsa ona gösterirdi önünden geçen kızı. Gene ıslık çalardı, kih kih gülerdi ya da yüzüne öyle bir biçim verirdi ki, koşmaya başlardı kız, o da dişlerini gösterirdi arkasından, ıslık çalardı.

Yegor gibi çapkın birinin kadın hizmetçiler arasında ne büyük bir nefret uyandırması gerekirdi? Oysa hiç de öyle değildi.

Hizmetçi kızların öfkesi çabuk geçerdi. Biraz sonra Yegor onlardan birini kibarca Mariya Petrovna ya da Pelageya Sergeyevna diye çağırınca, onlarla dostça konuşmaya başlayınca, hemen sokulurlardı yanına.

Pazarları gitarıyla avlu kapısının önünde oturup onlarla müşfik –ama her zaman alaylı– çene çalmaya, şakalaşmaya başlayınca başına toplanırlardı. Ancak çok açık saçık bir şarkı söylemeye ya da ansızın, onları utandıracak bir şeyler yapmaya başlayınca dağılırlardı.

Ama kimileyin hizmetçi kızlardan birini gözden ırak bir köşede onunla ayakta, dostça kucaklaşmış görürdünüz. Sonra akşamları –özellikle kışın– her baktığınızda, avludan kadın gölgelerinin koşarak geçtiğini, Yegor'un kaldığı, arabacı odalarının bitişiğindeki küçük odanın kapısının çabucak açılıp kapandığını görürdünüz...

Yegor da, güzel hizmetçi kızlar da çevirdikleri bu dolapları, bütün bu tutku oyunlarını Rayski'nin, öteki hizmetçilerden daha iyi fark ettiğini akıllarının ucundan geçirmiyorlardı...

Avludan dönüşte büyükannesinin odasının bitişiğindeki küçük, temiz odada yüz kez aynı şeyi görmüştü Rayski: Her zaman fısıltıyla konuşan sessiz Vasilisa, gözleri içe çökük, pencerenin önündeki yerinde –arkalığı yüksek, deri oturtulacak yeri iyice çukurlaşmış sandalyesinde– oturur, avluya, çöplükte eşelenen tavuklara bakardı.

Sonu gelmeyen bu oturuş, önündeki hep aynı görünüm yormazdı yaşlı kadını. Hatta istemeye istemeye ayrılırdı sandalyesinden. Hanıma kahvesini verdikten, giysilerini dolaba kaldırdıktan sonra sandalyesine, örgüsüne, pencereden dalgın dalgın avluya, tavuklara bakmasını sürdürmeye, kendi kendine mırıldanmaya koşardı.

Evden çıkmak bir cezaydı onun için. Yalnızca kiliseye gidip gelirdi. Çıktığında sokağı insanların bakışlarından korkuyormuş gibi çekingen, ürkek geçerdi. Niçin hiç çıkmadığını sorduklarında "evi beklemeyi" sevdiğini söylerdi.

Hep oturduğu, evden çıkmadığı için hantallaşmıştı, şişmandı. Soluk darlığından yakınıyordu. Yakov ile o çok dindardılar, perhizlerini hiç aksatmazlardı.

Eve biri geldiğinde, antrede Yakov da Yegor da yoksa –ki çoğunlukla bulunmazlardı orada– Vasilisa açardı kapıyı, sonra hanıma haber verirken anlatamazdı bir türlü gelenin kim olduğunu. Ömrü bu kentte geçtiği, çocukları bile tanıdığı halde, gelenin ne adını söyleyebilirdi, ne soyadını.

Gelen hekimse hekim geldi derdi, papazsa papaz. Ama adlarını anımsayamazdı.

"Şey geldi işte..." derdi.

Tatyana Markovna sorardı:

"Kim?"

"Hani az kaldı Marfa Vasilyevna'yı öldürecekti... On beş yıl önce kucağından düşürmüştü onu."

"Kim düşürdü Marfenka'yı kucağından?"

"Hani yemekten sonra kahve içmez, çay ister. (Ya da) Hani konuk salonunda kanepeyi piposundan düşen ateşle yakmıştı. Hani perhiz gününde et yer hep..."

Yün çorabını örerken, bir gölge gibi sessizce "beklerdi evi" köşesinde. Karşısında, çam tahtasından, boyalı masanın arkasında yüksek bir taburede sekiz dokuz yaşlarında bir kız çocuğu oturur, o da –örgüyü, şişler sık sık başından yükseğe çıkacak biçimde yukarda tutarak– çorap örerdi.

Berejkova'nın evinden böyle kız çocukları hiç eksik olmazdı. Biri büyüyünce, onu başka, daha önemli bir işe alırlar; onun yerine ayak işlerinde, kullanılmak üzere başka bir kız çocuğu getirirlerdi köyden.

Bu kızın görevi, Tatyana Markovna odasındayken köşede kapının dibinde ayakta beklemek, yumağı koltuğunun altına sıkıştırıp örmekti. Ama kıpırdamadan, handiyse soluğunu tutarak sessiz durması; hanımı ona parmağıyla mendilini vermesini, kapıyı aç-

masını ya da kapanmasını işaret ettiğinde ya da birisini çağırmasını buyurduğunda hemen koşmak için elinden geldiğince gözünü ondan ayırmaması gerekirdi.

Arada bir, "Burnunu sil!" diye bir ses duyulurdu.

Önlüğüyle ya da parmağıyla silerdi burnunu kız çocuğu. Sonra örmeyi sürdürürdü gene.

Berejkova bir yere gittiğinde Vasilisa'nın odasına giderdi kız. Yüksek tabureye çıkıp oturur, gözlerini Vasilisa'dan ayırmadan, uzun çelik şişleri parmağıyla güçlükle oynatarak örmesini sürdürürdü. Koltuğunun altında sıkıştırdığı yumak düşerdi sık sık, yuvarlanırdı. Bir fısıltı duyulurdu o zaman:

"Uyuyor musun al şunu yerden!"

Kimi zaman pencerede iki likör şişesinin arasında güneşlenmek için Serko –kedi– gelirdi yanına. Vasilisa odadan ayrılacak olursa, kediyle biraz oynamak hazzından yoksun edemezdi kendini küçük kız. Bir kıpırdanma başlar, kızın gülüşü duyulur, kedi yün yumağıyla oynardı... Böyle anlarda kedi yumakla birlikte yere düşerdi sık sık, kız tabureyi devirirdi...

Rayski geldiğinde evde olan küçük kıza Paşutka diyorlardı.

Saçları kısa kesilmişti. Eski bir etekten yapılmış entari vermişlerdi ona. Ama entari, önünü arkasına giyiyormuş gibi bir tuhaf duruyordu üzerinde. Ayaklarında, yaşına göre çok büyük potinler vardı.

Biraz kalkık küçücük burnunda her zaman sümük vardı. Mendil vermişlerdi ona birkaç kez. Ama büküp bebek yapmıştı onları. Hatta kömürle göz, kaş, burun yapmıştı yüzlerine. Sonunda almışlardı elinden mendilleri, uzaktan kıvılcım gibi parlayan sümükle kalmıştı burnunda.

Rayski kapıdan başını uzatıp baktı. Paşutka, ördüğü çorabın arkasından çabucak bir göz attı ona, gülümseyecek oldu, –çünkü görünce sevgiyle okşardı başını Rayski, bazen bir kaşık reçel ya da bir elma verirdi ona– ama Vasilisa'nın sert bakışı karşısında bu kez daha çabuk, yere indirdi bakışını. Vasilisa ise, onu görünce mırıldanmayı bırakmış, örgüsünün üzerine iyice eğilmişti.

Rayski büyükannesinin odasına baktı. Yoktu odasında büyükannesi. Şapkasını alıp evden çıktı, kentin dış mahallesine doğru

yürüdü. Karşılaştığı herkese merakla bakarak, evleri de sokakları da inceleyerek farkında olmadan kente dek yürüdü.

Yer yer bir kıpırdanış vardı burada. Bir tüccar –şapkasından sakalından, koca göbeğinden, çizmelerinden başka bir şeyi görünmüyordu– işçilerin buğday çuvallarını ıhlayarak ambara yerleştirmelerini izliyordu. Biraz ötedeki meyhanenin önünde karanlık yüzlü birtakım insanlar toplanmıştı. Hıncahınç köylü dolu uzun, kenarları yüksek, açık bir araba geçti önünden. İriyarı, sağlıklı köylülerdi bunlar. Kenarsız şapkalarının renkleri atmıştı. Gömleklerinde soluk mavi yamalar vardı. Kaba kumaştan uzun köylü kaftanları kül rengiydi. Çarık ya da kocaman çizmeler giyiyorlardı. Bazılarının geniş, bazılarının ikiye ayrılmış sakalları renk renkti: Bazılarınınki kızıl, bazılarınınki ak...

Büyük gürültü çıkararak, zıplaya zıplaya gidiyordu araba. O zıpladıkça içindeki köylüler de zıplıyorlardı. Bazıları, kenara tutunarak dimdik oturuyor, bazıları başını arkadaşının dizine koymuş, bazıları da koluna yaslanmış, yatıyorlardı, bacakları sarkıyordu kenardan...

Kül rengi kaftanının etekleri topuklarına dek uzanan, kenarsız şapkasını kulaklarının üzerine çekmiş iriyarı bir köylü ayakta sürüyordu arabayı, dizginleri ağır ağır çeviriyordu başının yanında.

Yüzü güneş yanığından, tozdan simsiyahtı. Gözleri şapkasının altında kaybolmuştu. Yalnızca parlak beyaz koyun yününden yapılmış izlenimini veren sakalıyla bıyığı kaftanının koyu rengine ters düşüyordu.

İki yanında kayışlardan yapılmış püskülleri olan iri, besili at zorlanarak, arada bir sıçrayarak yürüyordu.

Meyhanenin önünde durdu araba. Köylüler hemen aşağı atladılar, meyhanenin kapısına yığıldılar. Bir başına kalan at yürüdü, bir demet kuru ot sıkıştırılmış çite gitti, sesli sesli soluduktan sonra yemeye koyuldu.

Rayski daha sonra işsiz ya da iş yerine "işin serabı" olan insanlarla karşılaştı sokaklarda. Müşterisizlikten canları sıkılan dükkân sahipleri gördü. Bir danışman geçti yaylıyla. Büyük bir ağırbaşlılıkla yürüyen, elinde bastonuyla bir din adamı geçti.

Issız bir sokakta, tozların içinde ayaklarını sürterek sokağın or-

tasından yürüyen kırmızı gömlekli, şapkasını yana yatırmış sarhoş bir genç gördü. Elini kolunu sallayarak, avazı çıktığınca bağırarak bir şarkı tutturmuştu bir başına. Arada gelip geçene gözdağı verircesine yumruğunu sallıyordu.

Kozlov'un evine dek yürüdü Rayski. Onun okulda olduğunu öğrenince karısını sordu. Bahçe kapısını açan kadın kuşkulu baktı yüzüne, sonra önlüğüne sümkürdü, eliyle sildi burnunu, eve gitti, geri dönmedi.

Rayski yeniden çaldı kapıyı. Köpekler havlamaya başladılar. Bir kız çocuğu çıktı, ağzı açık, baktı Rayski'ye, o da içeri girdi. Rayski ara sokağı dolandı. Kozlov'un küçük bahçesinden, çitin ötesinden sesler geldi kulağına: Paris aksanıyla Fransızca konuşuyordu biri, öteki ses kadın sesiydi. Güldü biri, sonra bir öpüşme sesi duyuldu sanki...

"Zavallı Leontiy! Ya da kör, aptal Leontiy belki..." diye mırıldandı Rayski.

Girse mi girmese mi, kararsız, bekliyordu.

"Leontiy'in arkadaşı, eski bir arkadaşıyım, ama bu dürüst, seven insanın içtenliğine, sevgisine verilen karşılığı içim sızlayarak görüyorum! Kayıtsız mı kalacağım bu duruma?.. Ama ne yapmalıyım: Gözünü açmalı mıyım? İnanıyorken, bu... 'Romalı profilin' temizliğine tapıyorken, aile mutluluğunun koynunda tatlı tatlı uyuyorken uyandırmalı mıyım onu? Çok kötü bir iyilik, hizmet olur ona bu! Ne yapmalıyım öyleyse? Tam bir çıkmazdayım!" Ara sokakta bir aşağı bir yukarı gidip gelirken böyle düşünüyordu Rayski. "Yoksa içeri mi dalmalı, ortalığı velveleye vermeli, bu kötü *'tête-a-tête'*i[55] karıştırmalı mıyım..."

Kapıya yürüyecek oldu, ama durdu birden, geri döndü.

"Bu rezalet arkadaşımın onurunu bir paralık eder sonra, hayır, hayır!" diye geçirdi içinden. Böyle olmaz! Ah! Çok güzel bir fikir..." (birden vermişti kararını) "Yalnızken bir ders vermeliyim Ulyana Andreyevna'ya: Sarsmalıyım onu. Haberdar olmadığı temiz kavramların, törelerin dalgalarını salmalıyım üzerine! İyi yürekli, onu seven kocasını aldatıyor, korkusundan da gizleniyor! Korkusundan değil, utancından gizlenecek duruma getireceğim onu.

55 (Fr.) Başbaşa.

Evet, nasırlaşmış bir yürekte utanma duygusunu uyandırmak... bir görev, bir hizmettir bu... ona, daha çok da Leontiy'e!"

Verdiği karar heyecanlandırmıştı Rayski'yi.

"Bu serap değildir işte, gerçekten saygıdeğer, hatta kutsal bir iştir!" diye geçiriyordu içinden.

Sonra bunu nasıl yapacağını düşünmeye başladı. Önünde onu bekleyen görevin üzerine büyük bir dikkatle eğilmişti: Kimseye sezdirmeden, gürültü patırtı etmeden, olay çıkarmadan, iyilikle, amaca uygun biçimde nasıl yola getirecekti bu kadını? Kocasına daha bir müşfik davranmaya, başka bir insan olmaya, geçmişi bağışlatmak için çaba harcamaya nasıl zorlayacaktı onu?

Ara sokakta yarım saat bir aşağı bir yukarı dolaşarak Bay Şarl'ın gitmesini bekledi: Olayın hemen üzerine varmak, "onu sarsmak" istiyordu. Ya da eski dostluklarının etkisiyle... "O andaki durum gösterecek bunu," diye geçiriyordu içinden.

Biraz düşününce, verdiği kararı daha bir uygun zamana erteledi. Onu saran bu görev düşüncesine kendini iyice kaptırıp yürüdü. Şimdi Mark'ı aramaya gidiyordu. Gerçi Mark'ın açısından bu hiç de gerekli olmadığı gibi, Rayski'nin açısından da düşüncesizce bir davranışı ya, onun ziyaretine karşılık verecekti.

Onu görmeye gidişini bir ziyaret olarak tanımlamak niyetinde değildi Rayski: O kaba can sıkıntısını duymamak, aynı zamanda Vera'yı düşünmemek için oyalanabilecği bir şey arıyordu, hepsi o kadar.

Kaderin zorlamasıyla girdiği bu dar çevrenin onu, bir izlenime ister istemez uzun süre bağlanmak zorunda bıraktığını düşünürken haklıydı Rayski. Vera'nın –"yabani gelişmemişliği" yüzünden, insanlara yabancılığı ya da Rayski'nin bilmediği başka şeyler yüzünden– ona yaklaşmak istememesine, ondan kaçmasına ilgi göstermemeye, bunun üzerinde durmamaya, onun ilginç olmaktan uzak, zavallı bir köylü kızdan başka bir şey olmadığını ona kanıtlamaya karar vermişti. Bu nedenle, hayal gücüne besin olabilecek her şeye dört elle sarılıyordu.

Yan yatmış küçük evlerin önünden geçip çıktı kentten. İki çit arasında uzanan bir yolda yürüdü. Yolun iki yanında bostanlar vardı. Bostancıların kulübelerine; yer yer, serçeleri korkutmak için

haç biçiminde sopalara geçirilmiş eski, delik deşik paltolara, sopalara takılmış şapkalara bakarak yürüyordu.

İki evleğin arasını kazan bir kadına sordu çitin bu yanında:

"Bostancı Yefrem nerede oturuyor?"

Kadın, başını işinden kaldırmadan, bir şey söylemeden ötede, düzlükte bir başına duran kulübeyi gösterdi. Rayski kırk adım kadar uzaklaştıktan sonra da, elini gözlerine güneşten siper edip çın çın öten sesiyle seslendi arkasından:

"Hıyar mı alacaksınız? Bizimkiler çok iyi, körpedirler!"

"Hayır," diye karşılık verdi Rayski, "bir şey alacak değilim."

"Yefrem'i ne yapacaksınız öyleyse?"

"Arkadaşım Mark onun evinde kalıyor da... Tanıyor musunuz Mark'ı?"

"Evet, Yefrem'in evinde kentten, zangoç mudur, yazıcı mıdır nedir... biri kalıyor!"

Rayski kulübeye dek yürüdü, çiti geçer geçmez küçük iki köpek öfkeyle havlayarak saldırdılar üzerine. Kulübenin kapısında, kucağında çocuğuyla, çıplak kolları güneşte yanmış, yalınayak, sağlıklı genç bir kadın göründü. Köpekleri yatıştırmaya çalışıyordu:

"Kuçu, kuçu... Hay geberesice hayvanlar!"

Rayski, bu küçük kulübeye çocuklarıyla birlikte bir karı kocadan başka birinin daha nasıl sığdığına akıl erdiremeden sağına soluna bakınıyordu. Kadın seslendi:

"Kimi arıyorsunuz?"

Kulübenin çevresinde ne küçük bir avlu vardı, ne de bir tahta perde. Pencerelerinden ikisi bostanlara, ikisi arkada çayırlara bakıyordu. Dört bir yanı küreklerle, kazmalarla, tırmıklarla, sepet yığınlarıyla doluydu. Köşede çatıyı örtmek için kullanılan bir yığın ince tahta, eski kovalar, kırık dökük öteberi vardı.

Sundurmanın altında iki at duruyordu. Gene orada –yanında yavrusuyla– bir domuz bağırıyor; civcivleri peşinde, bir tavuk dolaşıyordu. Biraz ötede birkaç el arabasıyla küçük bir at arabası vardı... Rayski, "Mark Volohov nerede kalıyor burada?" diye sordu.

Bir şey söylemeden at arabasını gösterdi kadın. Rayski o yana baktı, büyük bir hasırdan başka bir şey görünmüyordu arabada.

"Arabada mı kalıyor yoksa?" diye sordu.

Kadın, çayırlara bakan pencerelerden birini gösterdi.

"Odası orasıdır," dedi. "Burada uyuyor."

"Bu saatte uyuyor mu?"

"Evet. Sabaha karşı geldi. Sarhoştu galiba, şimdi de uyuyor!"

Rayski arabanın yanına yürüdü. Kadın, "Ne yapacaksınız onu?" diye sordu.

"Hiç! Görüşmek istiyorum kendisiyle!"

"Sakın ilişmeyin ona!"

"Neden?"

"Bırakın uyusun! Kocam evde yok, onunla yalnız kalınca korkuyorum. Bırakın uyusun!"

"Seni rahatsız mı ediyor yoksa?"

"Günahını alamam, ne diye rahatsız edecekmiş beni? Ama bir yabancı ne de olsa, çekiniyorum işte..."

Kucağında çocuğu sallamaya başladı kadın. Rayski merakla kaldırdı hasırın ucunu.

Birden bir ses duyuldu altından:

"Amma da salak karısın be! Konuk nasıl karşılanır bildiğin yok!"

Sonra hafifçe kalktı hasır, altından Mark'ın saçı sakalı karmakarışık başı göründü.

Kadın kaçtı hemen.

"Merhabalar," dedi Mark, "hangi rüzgâr attı sizi buraya?"

Arabadan indi, gerindi.

"Beni ziyarete geldiniz galiba?"

"Yo, öyle bir uğradım: Can sıkıntısından dolaşmaya çıkmıştım..."

"Can sıkıntısından mı? Ne biçim şeydir bu: Evde güzel iki kız var, can sıkıntısından dolaşmaya çıkıyorsunuz. Bir de sanatçı olacaksınız! Anlaşamıyor musunuz yoksa?"

Alaylı alaylı göz kırptı Rayski'ye.

"Hem de ne güzel kızlar! Hele o Vera, Vera!.."

Rayski kuru, "Nereden tanıyorsunuz onu?" diye sordu. "Sonra niçin ilgilendiriyorlar sizi?"

"Bir gerçektir bu," dedi Mark. "Neyse, kızmayın: Benim salona gidelim."

"Önce söyler misiniz, niçin arabada uyuyorsunuz: Diyojen'i mi oynuyorsunuz yoksa?"

Mark, "Evet," dedi, "ister istemez..."

Holü, ev sahiplerinin odasını geçip, Mark'ın karyolasının bulunduğu arka odaya girdiler. Karyolada incecik döşek, pamuklu ince bir battaniye, küçük bir de yastık vardı. Rafta, masanın üzerinde on beş yirmi kitap duruyordu, duvarda iki tüfek asılıydı, odadaki tek sandalyenin üzerindeyse birkaç iç çamaşırı, giyecek gelişigüzel atılmıştı.

Mark, "Buyrun, işte benim salonum," dedi. "Siz karyolaya oturun, ben de sandalyeye... Redingotlarımızı çıkaralım: Bunaltıcı bir havası vardır buranın. Sıkılmayın, kadın yok, çıkarın! Ha şöyle... Bir şey ister misiniz? Ama hiçbir şeyim yok. Eh, madem istemiyorsunuz, siz bir puro verin bana. Yalnızca süt bulunur burada, bir de yumurta..."

"Hayır, teşekkürler. Kahvaltı ettim. Yemek saatine de çok yok."

"Haklısınız. Demek büyükannenizin yanındasınız hâlâ? Beni o gece konuk ettiğiniz için kovmadı mı sizi?"

"Hayır, sizi pasta yedirmeden yatırdığım, bir de kuştüyü yatak istemediğim için sitem bile etti."

"Aynı zamanda bana da atıp tutmuştur?"

"Her zaman olduğu gibi, ama..."

"Biliyorum, söylemeyin! İçinden gelerek değil de, alışkanlıkla... Yaşlıdır ama, kentte herkesten iyidir gene de, hayat doludur, dürüsttür, bir zamanlar kafasının içinde akıl da varmış. Ama sanıyorum, eski diriliğini yitirdi artık beyni!"

Rayski, "Bak hele," dedi, "sizin bile sempati duyduğunuz biri varmış!"

"Özellikle bir bakımdan: Validen nefret eder büyükanneniz, ben de ederim."

"Niçin?"

"Büyükannenizin niçin ettiğini bilmiyorum, ben vali olduğu için nefret ediyorum ondan. Polisi de sevmeyiz ikimiz. Sıkar bizi... Onu, köprüleri onarmaya zorluyor, benimle ise çok uğraşıyor: Nerede yatıp kalktığımla, kentten çok uzaklaşıp uzaklaşmadığımla, kimlerin evine girip çıktığımla ilgileniyor."

İkisi de sustular. Sessizliği bozan Mark oldu:

"Eh, konuşacağım başka bir şey kalmadı işte! Neden geldiniz buraya?"

"Canım sıkılıyor."

"Öyleyse âşık olun."

Rayski yanıt vermedi. Mark, "Vera'ya..." diye ekledi. "Çok hoş bir kızdır. Sekizinci göbekten kız kardeşiniz oluyor, bir aşk serüvenine başlamanız kolay olur sizin için..."

Rayski can sıkıntısını açığa vuran bir hareket yaptı. Mark soğuk soğuk güldü.

"Ne o? Başkentli sanatçıya yüz vermiyor mu yoksa? Nasıl olur? Değersiz bir taşralı kız nasıl yapabilir bunu? Eh, eski taktiğe başvurun siz de: Dıştan soğuk içten ateşli, davranışlarda ilgisizlik, mağrur omuz silkişler, küçümser gülümsemeler... Bunun etkisi olur! Gözünü boyayın, sizin işinizdir bu..."

"Niçin benim işim oluyor?"

"Öyle görüyorum."

"Yoksa sizin mi? Tuhaf, kendini bırakmış adam numarası yapan siz değil misiniz?"

Mark kayıtsız, "Belki," dedi. "Bir işe yarayabilecek olsa, çalışırdım..."

Rayski, "Böyle bir şeyi aklınızın ucundan bile geçirmeyeceğinizi biliyorum!" dedi.

"Doğru. Üzerine üzerine gider, öyle de bitirirdim! Görürsünüz, siz de aynı şeyi yapacaksınız. Doruğa çıktığınıza, onu da oraya çekip çıkardığınıza kendinizi de, onu da inandırmaya çalışacaksınız... Böyle bir ülkücüsünüz siz! Numara yapın, göz boyayın bakalım! Belki işe yarar. Ne diye iç çekecek, gecelerinizi uykusuz geçirecek, beyaz bir elin leylak rengi perdeyi açmasını kollayacaksınız... Haftalarca tatlı bir bakış bekleyeceksiniz!"

Rayski birden dikkatli dikkatli baktı Mark'ın yüzüne.

"Nasıl, gerçeği yakaladım galiba?"

Mark tam üzerine basmıştı. Canının sıkıldığını bile gösteremezdi Rayski: Mark'ın sözlerinin doğru olduğunu itiraf etmek olurdu bu. Yapmacık esneyerek, "Elimden gelse seve seve âşık olurdum, ama yaşım geçti artık," dedi, "hem can sıkıntısından kurtuluş yok benim için..."

Mark, "Deneyin bir kez," dedi. "Bahse var mısınız? Bir hafta sonra sırılsıklam âşık olacak, iki hafta, en çok bir ay sonra da çıl-

gınlıklar yapacak, buradan nasıl kaçacağınızı bilemeyeceksiniz!"

Rayski handiyse küçümser bir tavırla, "Ya bahse girer, kazanırsam neyle ödeyeceksiniz borcunuzu?" diye sordu.

"Pantolonlarımı ya da tüfeğimin birini veririm. İki pantolonum var, bir tane daha vardı, ama borcumu veremeyince terzi geri aldı onu... Durun, bakayım redingotunuz bana oluyor mu?"

Rayski'nin yazlık redingotunu giyip, onunla karyolaya oturduktan sonra, "O!" dedi. "Tam oldu! Siz de benimkini deneyin!"

"Neden?"

"Eh işte, benimki de size olacak mı bakalım? Giyin lütfen: Ne olur giyseniz?"

Mark'ın eski, biçimsiz redingotunu hoşgörüyle giydi Rayski. Mark, "Ee, oldu mu?" dedi.

"Fena değil!"

"Eh, hiç çıkarmayın onu isterseniz. Nasıl olsa daha uzun süre giyemeyeceksiniz kendi redingotunuzu, ben en azından daha iki yıl giyerdim onu. Bununla birlikte, hoşunuza gitse de gitmese de çıkarmayacağım redingotunuzu. Zorla almazsınız onu benden sanırım."

Rayski omuzlarını kaldırdı. Mark, "Evet, bahse giriyor muyuz?" diye sordu.

"Niçin bu?.. Affedersiniz... budalaca düşüncenin üzerinde duruyorsunuz bu kadar?"

"Değmez, değmez, özür dilemeyin... Giriyor muyuz bahse?"

"Eşit bir bahis olmaz bu: Bir şeyiniz yok sizin."

"Bu konuda içiniz rahat olsun: Kaybetmeyeceğim."

"Ne kadar güveniyorsunuz kendinize!"

"Vallahi kazanacağım. Evet, söylediğim çıkarsa üç yüz ruble vereceksiniz bana... Kazanmalıyım bu parayı!"

Rayski şapkasıyla bastonunu alırken, kendi kendine konuşuyormuş gibi, "Ne saçma şeyler!" dedi.

"Evet, bu günden sonra iki hafta içinde âşık olacak, bir ay sonra inlemeye, ortalarda gölge gibi dolaşmaya, dram, –valiyle Nil Andreyeviç'ten korkmazsanız– belki trajedi bile oynamaya başlayacak, sonunda basitlikle bitireceksiniz..."

"Nereden biliyorsunuz?"

"Size benzeyenlerin hepsi gibi, siz de basitlikle bitireceksiniz.

Tanıyorum sizi, içinizi okuyorum."

"Peki ya o bana âşık olursa, inlerse?"

"Vera ha! Size mi?"

"Evet, Vera! Bana!"

"O zaman... Bahse girdiğimiz paranın bir katını bulup vereceğim size."

Rayski odadan çıkarken, "Delisiniz siz," dedi.

Dönüp bakmamıştı bile Mark'ın yüzüne. Mark seslendi arkasından:

"Bir ay sonra üç yüz ruble cebimdedir!"

XXI

Rayski öfkeli öfkeli yürüyordu eve doğru. Canı sıkkın, "Nerededir şimdi o güzel?" diye geçiriyordu içinden. "Yüzde yüz, bahçedeki sevdiği kanepede oturuyor, boş boş dolaştırıyordur bakışlarını çevrede... Gidip bir bakmalı!"

Vera'nın alışkanlıklarını incelediği, iyice öğrendiği için onun şu ya da bu saatte nerede olacağını biliyordu.

Yamaçtan meyve bahçesine çıkınca gerçekten, kanepesinde gördü onu. Oturuyordu, yanında bir kitap vardı.

Okumuyordu, Volga'ya, ağaçlara bakıyordu. Rayski'yi görünce toparlandı, kitabı eline aldı, sonra yavaşça kalktı, dar yolda eski eve doğru yürüdü. Rayski, beklemesi için elini salladı ona. Ama Vera, ya görmedi onun bu işaretini ya da görmezlikten geldi. Adımlarını sıklaştırmıştı bile. Avluyu geçip eski evin kapısında gözden kayboldu. Rayski'yi öfkelendirdi bu.

"O sersem de benim şuna âşık olacağımı sanıyor: En basit görgü kurallarını bile bilmiyor, hizmetçiler bölümünde, bu ortamda yetişmiş bir köylü kızından başka ne beklenir? İlkel, yarım kentli bir güzellik işte! Belediyede çalışan küçük bir memur âşık olabilir ona ancak..."

Rayski yemeğini yüzü asık, herkese kaşlarının altından bakarak, Vera'ya bir kez bakmadan, onun "Bugün hava çok sıcak," sözüne bile karşılık vermeden yedi.

Vera'dan artık nefret ettiğini ya da onu küçük gördüğünü sanıyordu: Kendisi henüz karar vermiş değildi buna, ama içinde Vera'ya karşı düşmanca bir duygunun dolaştığını hissediyordu.

Bu duygu iki gün önce özellikle güçlenmişti: Rayski, koltuğunun altında Goethe, Byron, Meine, bir de bir İngiliz romanıyla girmişti Vera'nın odasına. Pencerenin önünde yanına oturmuştu.

Vera, onun kitapları masanın üzerine yayışına, sandalyeye rahatça yerleşmesine şaşkınlık içinde bakıyordu. Merakla, "Yapmak istediğiniz nedir?" diye sormuştu.

Rayski kitapları göstermişti.

"Al," demişti, "'şiirin kanatları üzerinde uzaklara uçup gidelim!' Okuyalım, hayal kuralım, ozanların peşinden havalanalım..."

Neşeyle gülmeye başlamıştı Vera, "Şimdi hizmetçi kız gelecek, bluz biçeceğiz," demişti. "Masaya da sandalyelere de basma yayacağız, hesaplar, metreler diyarına 'uçup gideceğiz'..."

"Öf Vera, bırak hizmetçiler bölümünde kendileri yapsınlar bunu...

"Olmaz, olmaz, büyükannem hiç hoşnut değil tembelliğimden. Söylendiği zamanlar dayanabiliyorum gene, ama susunca, yüzüme yan yan bakınca, ağlamaklı içini çekince dayanamıyorum. Evet, işte geldi Nataşa. Güle güle *cousin*. Getir Nataşa, masanın üzerine koy: Hepsi bu kadar mı?"

Kitapları sandalyenin üzerine aktarmıştı çabucak. Masayı odanın ortasına çekmiş, komodinin gözünden metreyi almış, çalışmak isteği ya da gereksinmesi onu sardığı zamanlar onda görülen sinirli çabukluğuyla ölçüp biçmeye, birtakım hesaplar yapmaya koyulmuştu. Rayski'yle, odada yokmuş gibi ilgilenmiyordu hiç. Başını çevirip bakmıyordu ona.

Kitapları bırakıp, dişlerini handiyse gıcırdatarak çıkmıştı odadan Rayski. Evi dolanıp kendi odasına döndüğünde de kitaplarını masasının üzerinde görmüştü. Öfkeyle, "Çok çabuk!" diye mırıldanmıştı. "Odama bir daha onur vermemenizi diliyorum sizden demektir bu! Ne oluyoruz, anlayamıyorum doğrusu: Nasıl bir kızdır bu. Meraklanmaya başladım. Oyun oynuyor benimle galiba, alay ediyor?.."

Bahis önerisiyle Mark daha da bozmuştu sinirlerini. Bu yüzden,

karşısında oturan Vera'ya bir kez bile bakmamıştı yemekte. Ancak bir ara bakışını raslantıyla kaldırınca "iğneli" bir güzellik kamaştırmıştı gözlerini birden.

Vera birkaç kez sade, müşfik, handiyse dostça bakmıştı ona. Ama Rayski'nin öfkeli bakışlarını fark edince onun sinirli olduğunu, bu sinirliliğinin nedeninin de kendisi olduğunu anlamıştı.

Boş tabağının üzerine iyice eğilmiş, dalgın bakıyordu içine. Sonra kaldırdı başını, Rayski'ye baktı: Kuruydu bu bakışı, elemliydi.

Büyükanne Rayski'ye, "Bugün Marfenka ile, ot biçen köylüleri görmeye gidiyoruz," dedi. "Sayın patronumuz gelmek istemezler miydi acaba?"

Rayski, pencereden dışarı bakarak hayır anlamına salladı başını.

"Tüccarlar toptan alıyorlar otu: Yedi yüz ruble veriyorlar, ben bin istiyorum."

Bir karşılık veren olmadı büyükanneye. Yaşlı kadın, "Niçin bir şey söylemiyorsun oğlum!" dedi.

Hemen arkasında ayakta bekleyen Yakov'a döndü:

"Yakov, tüccarlar yarın gelmek istiyorlardı. Geldiklerinde doğru Boris Pavloviç'e götür onları..."

"Başüstüne efendim."

Rayski umursamaz, "Kov gitsinler!" dedi.

"Başüstüne efendim," diye yineledi Yakov.

"Şu işe bak: Hele bir kovsun da göreyim! Bütün toprak sahipleri sana benzerse vay halimize!"

Susuyordu Rayski. Pencereden dışarı bakıyordu.

"Niçin susuyorsun Boris Pavloviç, ağzından bir sözcük çıksın! Bir şeyler ye hiç olmazsa! Yakov, sıcak yemekle mantar ver ona: Bak ne güzel mantar!"

Rayski Yakov'a kolunu salladı. Sabırsız, "İstemiyorum!" dedi.

Yine sustu herkes. Büyükanne, "Saveliy gene dövmüş Marina'yı," dedi.

Rayski belli belirsiz omuz silkti.

"Bu adama bir şeyler söylesen Boris Pavloviç!"

Rayski isteksiz, "Polis miyim ben?" dedi. "İsterlerse kessinler birbirlerini!"

"Tanrı korusun! Bir felaket yaratmak istiyorsun galiba?"

Rayski ilgisiz, "Ne demezsiniz!" diye mırıldandı. "Kendi felaketimiz yetmiyor da..."

Tatyana Markovna alaylı, "Ne o, yaşam ağır mı geliyor sana?" dedi. "Dile kolay, gecede kaç kez bir omzundan ötekinin üzerine dönmesi gerekiyor insanın!"

Vera'ya bakıyordu Rayski. Genç kız suyuna biraz kırmızı şarap döktü, içti, sonra kalktı, büyükannesinin elini öpüp çıktı. Rayski de kalktı masadan, odasına gitti.

Biraz sonra büyükanne, zamanında yetişen Vikentyev ile Marfenka'yı alıp çayırlara gitti. Tüm ev öğlen sonrası uykusuna dalmıştı. Kimi ot biçmeye gitmiş, kimi holde ya da samanlıkta uzanmış, kimileri de hanımefendinin yokluğundan yararlanıp kente kaçmıştı. Bir ölüm sessizliği vardı her yanda. Kapılar da, pencereler de ardına dek açıktı, yaprak kıpırdamıyordu dışarda.

Vera vardı Rayski'nin aklında.

Sorular soruyordu kendi kendine: "Şu anda nerededir acaba? Ne yapıyordur? Büyükannemle niçin gitmedi, büyükannem niçin çağırmadı onu?"

Vera'yı düşünmeyeceğine, onunla ilgilenmeyeceğine, ona karşı "değersiz bir kız"mış gibi davranacağına kendi kendine söz vermişti ama, aklından çıkarıp atamıyordu onu.

Petersburg'daki ilişkilerini, dostlarını, sanatçıları, akademiyi, Belodova'yı düşünmeye çalışıyordu... İki üç olay, iki üç kişi geçiyordu belleğinden. Dördüncü Vera oluyordu her keresinde. Kâğıt kalem alıyordu eline, iki üç çizgi çiziyordu, Vera'nın alnı, burnu, dudakları çıkıyordu ortaya. Pencereden bahçeye, kırlara bakmak istiyordu. Vera'nın penceresine bakıyordu, "Beyaz bir el leylak rengi perdeyi kaldıracak mı..." diye. Ne kadar haklıydı Mark! Peki nereden biliyordu bunu? Birisi görmüş de söylemişti ona sanki!

Rayski'nin yüreği öfke doluydu. Vera'nın, peşini bir an bırakmayan bu hayaline içinden lanet okumak istiyordu, ama dudakları boyun eğmiyorlardı bu isteğine, Vera'nın adını tutkuyla fısıldıyordu, dizleri bükülüyordu, gözlerini kapıyor, mırıldanıyordu:

"Vera, Vera... Hiçbir güzellik böylesine acıtarak yakmadı içimi, zavallı bir kölenim senin..."

Biraz sonra kendini toparlayıp, "Saçma bir şey bu, aptallık, duygululuk!" diyordu.

Sonunda verdi kararını:

"Yanına gideceğim. Konuşmalıyım onunla. Neredeydir şimdi? Evet, bir meraktır bu, başka bir şey değil: Aşk olamaz!.."

Şapkasını aldı, her kapıyı hızla açıp kapayarak, her köşeye bakarak koşar adımlarla dolaştı bütün evi. Vera odasında da yoktu, eski evde de, çayırda da, bahçede de... Arka avluya bile bakmıştı Rayski. Yalnızca Ulita vardı orada. Bir tenekeyi yıkıyordu sabunla, Prohor da samanlıkta sırtüstü yere uzanmış, üzerine gocuğunu çekmiş, yüzünde saf bir anlatım, ağzı açık uyuyordu.

Vera'nın buralarda, başkalarının dolaştığı yerlerde olmayacağını, onu sevdiği yerlerde, koruda, yamaçta, Volga kıyısında araması gerektiğini düşünerek bahçe çitini geçti. Ama hiçbir yerde yoktu Vera. Rayski, onu birisine sormak için eve dönüyordu ki, evin sekiz on metre ötesinde bahçede gördü onu birden. Oturuyordu orada. Rayski, "Ah!" dedi. "Burada mıydın? Ben de aramadık köşe bırakmadım seni..."

"Sizi bekliyordum..." diye karşılık verdi Vera.

Ansızın ılık bir güney yeli esmişti sanki Rayski'nin yüzüne. Kendi sesine benzemeyen bir sesle, şaşkın, gözlerinde bir tutku ateşiyle baktı Vera'nın yüzüne.

"Beni mi bekliyordun?" dedi. "Olacak şey mi bu?"

"Niçin olmasın? Siz arıyordunuz beni..."

"Evet, konuşmak istiyordum seninle."

"Ben de sizinle."

"Ne söylemek istiyordun bana?"

"Ya siz bana?"

"Önce sen söyle."

"Hayır, önce siz söyleyin, sonra ben..."

Rayski bir an düşündükten sonra Vera'nın yanına otururken, "Pekâlâ," dedi, "benden niçin kaçtığını sormak istiyordum."

"Ben de beni niçin izlediğinizi."

Bir anda yıkılmıştı Rayski'nin tüm umutları.

"Hepsi bu kadar mı?" diye sordu.

"Şimdilik bu kadar. Vereceğiniz yanıta bağlı..."

"Ama izlemiyorum seni ben. Uzaklaşıyorum bile senden, az konuşuyorum..."

"İzlemenin çeşitli yolları vardır *cousin*: Siz benim için en rahatsız edicisini seçtiniz..."

"İnsaf et, hemen hiç konuşmuyorum seninle..."

"Haklısınız. Seyrek konuşuyorsunuz, doğrudan bakmıyorsunuz yüzüme, kaşlarınızın altından öfkeli bakışlar atıyorsunuz... Bu da bir çeşit izlemedir. Hem yalnız bu kadar olsa..."

"Daha ne var?"

"Sonra... Gizliden gizliye izliyorsunuz beni. Herkesten önce kalkıyorsunuz, benim uyanmamı, perdemi kaldırmamı, penceremi açmamı bekliyorsunuz. Sonra, büyükannemin yanına geçmemle birlikte başka bir gözetleme yöntemi tutturuyorsunuz. Nereye gittiğimi, bahçede hangi yolu yeğlediğimi, nereye oturduğumu, hangi kitabı okuduğumu izliyor, kiminle ne konuştuğumu öğreniyorsunuz. Sonra..."

Vera'nın sözünün sonunu Rayski getirdi:

"Seninle çok seyrek karşılaşıyorum."

"Evet, haftada iki üç kez. Sık sayılmaz. İnsanı bıktırmayabilir de... Ama maksatlı yapılmasa, kendiliğinden öyle olsa... Oysa hepsinin birer amacı var: Her adımınızda, her bakışınızda aynı şeyi görüyorum: Bana rahat vermemek, her bakışımı, ağzımdan çıkan her sözcüğü, hatta düşüncelerimi yakalamak isteği... İznimizle sorabilir miyim: Niçin?"

Vera'nın düşüncelerindeki, isteklerindeki bu gözüpeklik, bağımsızlık, konuşmasındaki bu rahatlık şaşırtmıştı Rayski'yi. Şimdiye dek sandığı gibi, akıl yönünden de, bilgi yönünden de, görüş yönünden de kendisinden... üstün olan birinin karşısında duyduğu eziklikle, küçük düşmek korkusuyla ondan kaçan bir kız çocuğu değildi karşısındaki. Yeni bir kişilik, yeni bir Vera'ydı bu!

Şaşkınlığından kurtulamamıştı daha, kararsız, "Öyle sanıyorsun..." diye başladı.

Vera kesti sözünü:

"Yalan söylemeyin! Her adımımı, her davranışımı izleyecek olursanız, izin verin de rahatsız etsin beni böyle bir gözetim: Açık-

ça söylüyorum, sıkıyor beni bu. Bir çeşit tutukluluktur bu, cezadır! Tanrı'ya şükürler olsun, düşman elinde tutsak değilim..."

"Ne istiyorsun? Ne yapayım?"

"Ben de bunu konuşmak istiyordum sizinle. Önce şunu söyleyin: Benden ne istiyorsunuz?"

Şaşkınlığı üzerinden hâlâ atamamıştı Rayski. Israr ediyordu:

"Hayır, sen söyle."

Vera'yı tepeden tırnağa göz kamaştırıcı bir ışığa boğan, onun zaten parlak olan güzelliğini ışıl ışıl yapan zekâsıyla kişiliğinin bu yeni, beklenmedik yanları büsbütün büyülemişlerdi onu. Bu güzelliğin ona verdiği hazzın, içinde bir acıya dönüştüğünü hissediyordu. Vera, "Ne mi istiyorum?" diye yineledi. "Özgürlük!"

Rayski yeni bir şaşkınlıkla baktı genç kızın yüzüne.

"Özgürlük," diye yineledi. "Özgürlüğün ilk çetecisi, şövalyesi benim! Bu yüzden..."

"Bu yüzden, zavallı bir kızı özgür soluk almaya bırakmıyorsunuz..."

"Ah Vera, niçin böyle kötü düşünüyorsun? Bir anlaşmazlık var aramızda. Birbirimizi anlayamadık. Açılalım birbirimize. Belki dost oluruz."

Soru dolu bakışlarını Rayski'nin yüzüne dikti Vera.

"Olanağı var mı bunun?" dedi. "Yanılmış olmayı çok isterdim."

"Bunun doğru olduğuna işte delilim, elini ver bana: Dostun, ağabeyin olacağım... Her fedakârlığı isteyebilirsin benden."

Vera, "Fedakârlığın gereği yok," dedi. "Soruma yanıt vermediniz hâlâ: Benden ne istiyorsunuz?"

"Ne demek 'ne istiyorsunuz'? Anlayamadım."

"Niçin izliyorsunuz beni? Öyle tuhaf tuhaf bakıyorsunuz yüzüme? İstediğiniz nedir?"

"Hiçbir şey. Ama sen de, bu şaşırtıcı güzelliğine bir erkeğin tutkulu, sevgi dolu değil de, başka ne gözle bakabileceğini bilmek zorundasın..."

Rayski'nin sözünü bitirmesini beklemedi Vera. Kıpkırmızı kesildi birden, ayağa fırladı. Rayski'yi aşağıdan yukarı süzerek, "Nasıl konuşabiliyorsunuz böyle?" dedi.

Rayski de, gözleri şaşkınlıkla açılmış, ona bakıyordu.

"Ne oldu sana Vera? Ne söyledim ki?"

"Kişilik sahibi, zeki bir insansınız, 'özgürlüğün şövalyesi'siniz, ama itiraf etmeye utanmıyorsunuz..."

"Neyi? Güzelliğin önünde saygıyla eğildiğimi, sana tapındığımı mı: Ne büyük bir suç!"

"Farkındayım, anlayamıyorsunuz bile! Ne gurur kırıcı bir şey! Çevremde uyanık bir kocam, şefkatli bir babam, sert bir ağabeyim olsaydı bana o 'tutku dolu' gözlerle bakabilir miydiniz? Cesaret edebilir miydiniz buna? Hayır, koşmazdınız arkamdan o zaman, ortada bir neden yokken günlerce surat asmazdınız bana, bir çeşit gözetlemezdiniz beni, özgürlüğümü, huzurumu almazdınız elimden! Söyleyin bana, savunucusu olan güzel bir kadına, kıza baktığınızdan değişik bakmanızı gerektirecek ne yaptım?"

"Güzellik şaşırtır insanı! Onun hakkıdır bu..."

Vera kesti Rayski'nin sözünü:

"Saygı, özgürlük de hakkıdır güzelliğin..."

"Gene özgürlük!"

"Evet, gene, gene! 'Güzellik, güzellik!' Dilinize dolamışsınız güzelliğimi! Peki anladık: Ne olmuş? Bahçe duvarından sokağa sarkmış dallarda, her geçenin koparabileceği elmalara mı benzetiyorsunuz güzelliği?"

Rayski büsbütün şaşırmıştı.

"Vay canına!" dedi. "Benden istediğin nedir?"

"Hiçbir şey. Siz yokken güzel geçiyordu günlerim burada. Siz gidince gene öyle güzel yaşamaya başlayacağım..."

"Gitmemi buyuruyorsun: Başüstüne, hazırım..."

"Kendi evinizdesiniz: 'Haklarınıza' saygı duymayı bilirim. Böyle bir şeyi de isteyemem sizden..."

Rayski Vera'nın iki elini tuttu.

"Hadi, istediğin her şeyi yapacağım, söyle, kızma!" dedi. "Sana karşı suçluyum: Bir sanatçıyım ben, duyarlı bir yaradılışım var. İzlenimlerime aşırı bir heyecanla kaptırdım kendimi belki... Kuşkusuz, büsbütün yabancın olmadığım için yakından ilgilendim seninle. Yabancın olsaydım kendimi tutardım elbette. Biraz körü körüne atıldım öne, elim yandı... ama olsun varsın! İyi bir ders verdin bana. Barışalım artık: İsteklerini söyle, kutsal birer görev ola-

rak yerine getireceğim hepsini... Sonra da dost olacağız! Yalnız bir gerçek var ortada, bu sitemleri, bu gözdağını hak etmemiştim... Belki yeterince anlayamadın bile beni..."

Vera elini uzattı Rayski'ye.

"Ben de gereksiz yere öyle sert konuştum," dedi. "Bir kere, sizin çok zeki bir insan olduğunuzu görüyorum. Sonra, sanırım temiz yürekli, haktanırsınız da: Şu itirafınız gösteriyor bunu... Bakalım, bana karşı yüce gönüllü olacak mısınız..."

Rayski, gene heyecanlı, "Olacağım, olacağım," diye başladı, "istediğin her şeyi buyur bana, göreceksin..."

Vera, Rayski'nin elinin üzerine koyduğu elini usulca çekti. Yarı ciddi, "Hayır," dedi, "bu heyecanlı sözlerinizden, dostluğa uzak olduğunuzu anlıyorum."

Rayski üzgün, "Ah, kadınların şu dostluğu!" dedi. "Yaş gününde çörek getiriyorlar insana sanki!"

"Bakın, bu üzüntünüz de iyi şeyler vaat etmiyor."

Kalkmak istedi Vera. Rayski durdurdu onu.

"Hayır, hayır gitme! Senin yanında olmak büyük haz veriyor bana! Birbirimizi anlamadık daha. Nelerden hoşlandığını, nelerden hoşlanmadığını söyle bana... Dostluğunu kazanmak için elimden geleni yapacağım..."

"Dostluğumu nasıl kazanacağınızı ta baştan söylemiştim size: Anımsıyor musunuz? Beni gözetlememenizi, kendi halime bırakmanızı, hatta benimle hiç ilgilenmemenizi; o zaman odanıza kendim geleceğimi, birlikte saatlerce oturacağımızı, okuyacağımızı, dolaşacağımızı... Ama hiçbirini yapmadınız..."

"Sana karşı bütünüyle ilgisiz kalmamı mı istiyorsun Vera?"

"Evet."

"Güzelliğini fark etmememi, sana da büyükanneme baktığım gibi bakmamı..."

"Evet."

"Peki ne hakkın var bunu benden istemeye?"

"Özgürlük hakkım!"

"Ama uzaktan, sessizce tapınsaydım güzelliğine, bir şeyin farkında olmazdın, bilmezdin bunu... Böyle bir şeyi yasaklayamazsın Vera! Sana ne bundan?"

"Utanın *cousin*! Werther'lerin, Charlotte'ların devri geçti artık. Olacak şey midir bu? Üstelik, tutku dolu bakışları sezinlerim, âşık çaşıtlığı nefret uyandırır içimde, tiksindirir beni..."

"Cilve hiç yok sende Vera: Biraz umut versen bari! Israrlı bir tutkunun buzları eritebileceğini, karşılıklı yakınlığın yüreğine zamanla sokulabileceğini söylesen..."

Rayski, Vera'nın yüzünde uzak bir umudun, hiç değilse bir bilinmezliğin anlatımını yakalamaya çalışırken tane tane konuşuyordu.

"Haklısınız," dedi Vera. "Cilveden nefret ederim. Bir erkekte, karşılık vermek niyetinde olmadığın, veremeyeceğin duygular yaratmak çabasını anlayamam..."

"Karşılık veremez misin?"

"Veremem."

"Nereden biliyorsun, belki bir gün..."

"Beklemeyin *cousin*, gelmeyecek..."

"Belovodova ile ağız birliği etmişler sanki, ikisi de aynı şeyi söylüyorlar!" diye geçirdi içinden Rayski. Korka korka sordu:

"Birini mi seviyorsun?"

Vera kaşlarını çattı, dikkatli dikkatli bakmaya başladı Volga'ya. Alaylı, "Sevsem ne çıkar?" dedi. "Günah mı, ayıp mı, olmayacak bir şey mi?.. İzin mi vermiyorsunuz, ağabey?"

"Ben mi?"

Vera daha da alaycı, "Özgürlük şövalyesi!" dedi.

"Gülme Vera: Evet, özgürlüğün değerli bir şövalyesiyim ben! Sevmeye izin vermemek... Ben özellikle! Bu özgürlüğü getiriyorum sana. Açıktan açığa sev, herkes bilsin bunu, gizlenme: Büyükkannenden, hiç kimseden korkma! Eski yaşam parçalanıyor artık, çözülüyor, yeni bir yaşamın tomurcukları göğeriyor... Kendisine çağırıyor yaşam, herkese açıyor kollarını. Görüyorsun gençsin, buradan başka bir yere adımını atmadın, ama özgürlük tutkusu sarmış seni, haklarının bilincine varmışsın, sağduyun var. Özgürlük güneşi herkes için doğarsa, köle bir kadın kalır mı yeryüzünde? Seviyor musun? Çekinmeden söyle... Bir mutluluktur tutku. İzin ver de gıpta edeyim sana hiç olmazsa!"

"Herkese niçin anlatacakmışım sevip sevmediğimi? Hiç kimse-

yi ilgilendirmez bu. Özgür olduğumu, benden hiç kimsenin hesap soramayacağını biliyorum..."

"Ya büyükanne? Ondan korkmuyor musun? Oysa Marfenka..."

Vera serinkanlı, "Hiç kimseden korkmuyorum," dedi, "büyükannem de biliyor bunu. Özgürlüğüme saygı duyuyor. Siz de onun gibi yapın... Benim isteğim budur işte! Yalnızca bunu söylemek istiyordum."

Ayağa kalktı Vera. Rayski, "Evet Vera," dedi, "şimdi biraz anlıyorum seni... Söz veriyorum: İşte elim, bundan böyle evin içinde sesimi duymayacaksın! Beni görmeyeceksin..."

Bir an durduktan sonra ekledi:

"'Uslu' olacağım, 'haktanır' olacağım, 'özgürlüğüne saygı' duyacağım, bir şövalye gibi de 'yüce gönüllü' olacağım... Kısacası, büyük olacağım! *Grand cœur*'üm!"[56]

İkisi de güldüler.

Vera elini Rayski'ye uzattı.

"Tanrı'ya şükürler olsun," dedi.

Rayski tutkuyla dudaklarına bastırmıştı Vera'nın elini. Genç kız çekti elini.

"Göreceğiz," diye ekledi. "Ama eğer... Neyse, önemli değil, göreceğiz..."

"Hayır hayır, sözünün sonunu getir, yoksa ne demek istediğini düşünürüm hep!"

"Kendimi burada özgür hissetmezsem, bu köşeyi ne denli seversem seveyim (sevgi dolu bakışlarla bir göz attı çevresine) gene de... gideceğim buradan!"

Kararlı bir sesle bitirmişti sözünü.

Rayski korkmuş, "Nereye?" diye sordu.

"Dünya geniş. Hoşça kalın *cousin*."

Yürüdü Vera. Rayski arkasından bakıyordu. Vera çimenlerin üzerinde, onlara handiyse basmadan, sessiz adımlarla gidiyordu. Her adım atışta yalnızca omuzlarıyla bedeninin çizgileri dalgalanıyordu. Dirsekleri bedenine iyice yapışıktı, başı çiçeklerin, fidanların arasında görünüp kayboluyordu. Sonunda bahçe parmaklığının ötesinde göründü bir daha, eski evin kapısında kayboldu...

56 (Fr.) Yüce gönüllü bir adam.

Onu bakışlarıyla izlerken şaşkınlık içinde düşünüyordu Rayski: "Gördün mü? Onu geliştirmeye hazırlanıyordum; aklını, yüreğini bağımsızlık üzerine, aşk üzerine, bilmediği öteki yaşam üzerine düşüncelerle dalgalandıracaktım... Oysa kişiliği tam anlamıyla bağımsızmış! Neyin nesi bu kız?.."

Gözdağı verir gibi parmağını salladı Vera'nın arkasından.

"Demek öyle!" dedi. "Büyükanneme söyleyeyim de gör!"

Gülümsedi, odasına yürüdü.

XXII

Devrisi gün neşeli, her çeşit öfkeden uzak hissediyordu kendini Rayski. Vera'nın onun duygularına karşılık vermesi özleminden de uzaktı, içinde en küçük bir sevgi filizlenmesi de yoktu.

"Her zaman böyledir işte benim heyecanlarım!" diye düşünüyordu. "Hepsi bitti!"

Görünüşte ciddi bir tutkuyla sonuçlanabilecek kapılışına gülüyordu şimdi. Vera'yı inatla izlediği için sitem ediyordu kendine. Yüzündeki bulutları, sözlerindeki, davranışlarındaki sinirliliği bir yabancı (Mark) fark ettiği için –bu sinirlilik o denli açık seçikti ki, onun âşık olacağına bahse girebilmişti Mark– evet, yüzündeki bulutları, sözlerindeki, davranışlarındaki sinirliliği bir yabancı fark ettiği için utanıyordu.

"Beni görünce anlayacak yanıldığını," diye geçiriyordu içinden şimdi. "Benimle üç yüz ruble bahse girmekle ne büyük bir budalalık ettiğini anlayıp bu işten vazgeçse iyi olacak."

Sırf ne denli büyük bir aptallık ettiğini, ilkelerine nasıl ihanet ettiğini "yüce gönüllülükle" itiraf etmek, onun üzerinde bıraktığı kötü izlenimi silip atmak, onun dostu olmayı hak etmek... mağrur akılcılığını yenmek, güvenini kazanmak için ölesiye istiyordu şimdi Vera'yı yeniden yalnız görmeyi.

Ama aynı zamanda, Vera için akıl almaz fedakârlıklar yapmayı, onun için gerekli bir insan olmayı; düşüncelerinin, isteklerinin, vicdanının günah çıkaran papazı olmayı; ona tüm gücünü, ruhunu, zekâsını göstermeyi de istiyordu.

Ancak, Vera'nın ondan bütün istediğinin böyle bir şey yapmaması, böyle bir durum yaratmaması olduğunu, ondan bir şey istemediğini söylediğini unutuyordu. Üstelik, Vera'nın –onu tanısa– yalnızca aklı ve vicdanına değil, yüreğine bile önder olarak onu kendisinin seçeceğini sanıyordu hâlâ.

Devrisi gün, öbür gün Rayski'nin aklında –önceleri olduğu gibi, sinir bozucu olmasa bile– yepyeni, beklenmedik, şaşırtıcı kişiliğiyle Vera, uzaktan kız kardeşi, gelecekteki arkadaşı vardı hep.

Şimdiye dek hiç tatmadığını sandığı bir duygu –bir kadına duyulan dostluk duygusu– sarmıştı tüm benliğini. Onun deyimiyle, bu "yaş günü çöreğinden" lezzetini içine sindire sindire ısırıyor; bu arada Vera'nın güzelliğini, kabalığın her çeşit duygusal kıpırdanışını, her çeşit aşk duyarlığını küçümsüyordu.

Sağlıklı, aydınlık, zekice bir düşünceydi bu: Böylesine bir yakınlaşmada Vera da, Rayski de bir şey kaybetmezlerdi. Birbirlerini incelerken, tamamlarken, karşılıklı saygı, güven dolu bir bağlılıkla severken ikisi de çok şey kazanırlardı.

"Bu çok güzel işte," diye geçiriyordu içinden Rayski. "İzlenimlerimi sağlam bir yere oturttuğu için aferin Vera'ya. Yalnız bunu ona söylemek, içini rahatlatmak için görmek isterdim onu şimdi!"

Ama harekete geçmiyordu. İçtenlikle öte yana bile çeviriyordu başını, Vera'nın penceresine bakmıyordu. Vera onun penceresinin önünden geçerken geri çekiliyordu. İki kız kardeş birlikte çaya geldiklerinde onun elini de Marfenka'nınkini sıktığı gibi dostça gülümseyerek sıkıyordu. Çaydan hemen sonra Vera şemsiyesini alıp meyve bahçesine gittiğinde kıpırdamıyordu yerinden. Başını çevirip bakmıyordu. Onun nerede olduğunu, ne yaptığını bütün gün bilmiyordu.

Ama Vera'nın ondan istediği iç huzuruna kavuşmamıştı daha: Bütün bir günlüğüne evden uzaklaşması, ziyaretlere gitmesi, Volga'yı karşıya geçip orada konuk kalması, ava çıkması, Vera'yı unutması gerekiyordu. Oysa hiçbir yere gitmek gelmiyordu içinden. Vera ile karşılaşmamak için sabahtan akşama dek oturuyordu odasında, ama onun yakında bir yerde, evde olduğunu bilmek haz veriyordu ona. Oysa bunu umursamayacak duruma gelmeliydi.

Ama kendini daha bir serinkanlı hissetmesi de iyiydi. Bir başarı sayılırdı. Gerçi gene hiç çıkmıyordu aklından Vera. Rayski bambaşka bir duyguya doğru yol alıyordu ama, bu yeni duygu –tutku gibi, ona kötü düşüncelerle, duygularla acı vermeden– durgun, müşfik bir heyecanla, rahatlıkla dolduruyordu içini.

Vera ona basit bir soru sorduğunda yüzüne şöyle bir bakıp dostça yanıt veriyordu Rayski. Sonra Marfenka ile, büyükannesiyle konuşmasını sürdürüyor ya da susuyor, resim yapıyor, romanı için bir şeyler karalıyordu.

Kimileyin şöyle düşünüyordu kendi kendine: "Doğrusu, her çeşit tutkudan iyi böylesi! Bu güven, bu kıpırtısız ilişkiler, –bir dilberin gözüne değil de; zeki, dürüst, temiz bir genç kızın ruhunun derinliklerine– bu bakış!"

Vera'dan yalnızca bir şey bekliyordu Rayski: Onun ölçülü olmayı bırakmasını, ona içini güvenle, olduğu gibi açmasını. Onun orada olduğunu, yakın bir geçmişte ona soluk aldırmadığını, gözüne diken gibi battığını unutmasını.

Rayski bu "yeni duygusuyla" uğraştı durdu üç gün. Yüzü gülüyordu artık. Büyükannesi de mutluydu onu öyle gördükçe.

"Oh, neyse keyfi yerine geldi güneşimizin!" diyordu. "Kente ziyaretlere de gidebiliriz artık."

Rayski sevgiyle gülümsüyordu.

"Aman siz de büyükanne," diyordu, "ziyaret düşünecek durumum yok benim!"

"Öyleyse yazlık buğdayın nasıl büyüdüğüne bakmaya gidelim."

Rayski diretiyordu:

"Hayır, hayır!"

Büyükannesinin elini bile öpüyordu. Tatyana Markovna, "Pek bir sırnaşıyorsun bana," diyordu, "Mark denen o herife vermek için para koparmaya çalışmayacaksın ya gene? Dünyada vermem!"

Rayski gülüyordu. Vera'yı düşünmek için uzaklaşıyordu büyükannesinin yanından. Bir fırsatını bulup, "yeni duygusunu", bu duygusunun ona ne büyük bir mutluluk verdiğini anlatamamıştı Vera'ya.

Birçok kez çıkmıştı karşısına bu fırsat, yalnız görmüştü Vera'yı. Ama ondaki değişikliğin içten olduğuna Vera'da doğmakta olan

inancı sarsmamak, bu yeni cennetini cehenneme çevirmemek için kıpırdanmaya, handiyse soluk almaya korkmuştu.

Sonunda –Vera ile konuşmasının üzerinden üç ya da dört gün geçmişti– bir sabah saat beşte kalktı. Güneş doğmak üzereydi, bahçeden doğru taptaze bir serinlik geliyordu. Çiçekler kokularını yayıyorlardı çevreye. Çiy taneleri parlıyorlardı otların üzerinde.

Çabucak giyindi Rayski, bahçeye çıktı. İki yanı ağaçlı üç beş yol geçtikten sonra Vera ile burun buruna geldi birden. Böyle bir karşılaşmayı beklemediği için korkuyla ürperdi. Dehşet içinde, "Bilmiyordum burada olduğunu, vallahi bilmiyordum!" diye haykırdı.

İkisi de güldüler.

Vera bir çiçek koparıp attı Rayski'ye, sonra sevgiyle elini uzattı ona, Rayski'nin elini öpmesine karşılık, alnından öptü onu.

"Bilerek gelmedim Vera, görüyorsun değil mi?"

"Görüyorum."

Rayski'nin birden kapıldığı korkuyu anımsayıp gülümsedi gene Vera, "Sevimli, iyi yürekli bir insansınız..." diye ekledi.

Rayski, "Aynı zamanda yüce gönüllü..." dedi.

Vera, "Yüce gönüllülüğe varmadı daha, göreceğiz," dedi.

Rayski'nin koluna girerken ekledi:

"Dolaşalım biraz. Ne güzel bir sabah! Bugün çok sıcak olacak hava."

Bir kuş kadar hafif hissediyordu kendini Rayski.

"Evet, evet, çok güzel bir sabah!" diye onayladı.

Dalgınlıkla Vera'dan, onun güzelliğinden söz etmeyeceği bir konu arıyordu, ama bulamadı, gene en sevdiği konudan açtı ister istemez:

"Dün Petersburg'dan mektup aldım..."

Bir şey düşünmeden sordu Vera:

"Kimden?"

"Ressamlardan. Ayanov'dan hâlâ yok! Yanıt vermiyor. Kuzinim Belovodova'nın ne yaptığını, yazı nerede geçirdiğini bilmiyorum..."

"Çok... güzel bir kadın mı?" diye sordu Vera.

Rayski tekdüze bir sesle karşılık verdi:

"Evet... Yüz çizgileri uyumlu, kendisi taptaze, pırıl pırıl..."

Ama yandan Vera'nın yüzüne bir göz atınca tutkuyla ürperdi içi. Belovodova'nın güzelliği tüm parlaklığını yitirmişti belleğinde. Vera, "Bir şey almadınız mı hâlâ?" diye sordu. "Saveliy postadan bir paket getirmişti size galiba."

"Evet, Petersburg'dan yeni kitaplar geldi... Macoley ile Gizo'nun '*Mémoires*'..."[57]

Vera susuyor, dinliyordu.

"Okumak ister misin?"

"Sonra Macoley'i yollayın."

"Yollayın," diye geçirdi içinden Rayski. "Niçin 'getirin' değil?"

Konuşmadan yürüyorlardı. Rayski, "Ya Gizo?" diye sordu.

"Gizo'yu istemem, sıkıcıdır.

"Nereden biliyorsun?"

"*Uygarlığın Tarihi*'ni okuyordum bir ara..."

"Seni de sıktı demek! Nerede buldun onu?"

Yürüdüler.

Vera Rayski'nin üzerindeki redingota bakarak şaşırmış, sordu birden:

"Sizin değil bu redingot, kimin?"

"Ah, Mark'ın..."

Vera telaşlandı:

"Niçin sizin üzerinizde? Kendisi burada mı yoksa?"

Rayski gülümsedi.

"Hayır hayır. Ne o, korktun mu? Bu evde herkes ateşten korkar gibi korkuyor ondan."

Redingotun nasıl onda kaldığını anlattı Rayski. Vera biraz ilgisiz dinliyordu. Sonra bahçeyi –Vera önüne, Rayski her yana bakarak– dolaştılar. Ama gene de bir sabırsızlık kabarıyordu Rayski'nin içinde. Her şeyi söylemek, anlatmak istiyordu. Vera, "Sanıyorum bir şey var aklınızda," dedi, "ama söylemek istemiyorsunuz..."

"İstemesine istiyorum da, gene öfkelenmenden korkuyorum."

"Gene güzelliğe değgin bir şey mi?"

"Hayır hayır, tersine, içimdeki budalaca eğilimin bana ne denli acı verdiğini anlatmak istiyorum... utanç verici bir şey! Saçlarım ağardı..."

57 (Fr.) Anılar.

"Bu gerçek olsa ne sevinirdim!"

"Hâlâ kuşku ediyorsun demek! Bir parlama, gelip geçici bir etkilenmeydi o... Sen açtın gözümü! Ama doğrusu... Neyse şimdi bırakalım bunu. Sana karşı neler duyduğumu anlatmak istiyorum. Sanıyorum yanılmıyorum da bu kez. Yüreğinin özel bir kapısını açtın bana... Dostluğunda sonsuz bir mutluluk görüyorum. Bu dostluk benim renksiz yaşamımı öylesine sevimli, yüce renklerle doldurabilir ki... Hatta –yanılmıyorsam– olmayan, insanların inançlarını yitirdikleri bir şeye... Bir kadınla bir erkek arasında dostluğa inanacağım. Böyle bir dostluğun gerçekleşebileceğine sen inanıyor musun Vera?"

"İki arkadaş karşılıklı haktanır olmaya karar verdikten sonra niçin inanmayayım?.."

"Yani... nasıl?"

"Yani, birbirinin özgürlüğüne saygı duymak, birbirini sıkmamak: Ama sanıyorum pek olmayacak bir şeydir bu. Biri tutkuyu karıştırır... ya da tırnaklarını gösterir... Siz böyle bir dostluğa hazır mısınız peki?"

"Göreceksin: Sen buyruğunu ver, dostunun nasıl bir köle olacağına bak sonra..."

"Alın işte! Haktanırlık yok bunda: Kölelikti, buyruktu! Gereksizdir dostlukta bunlar... Dostluk eşitliği sever."

"Bravo Vera! Nereden aldın bu bilgeliği?"

"Ne gülünç bir sözcük!"

"Ya inceliği?"

"Tanrı'nın soluğu yalnızca Finlandiya bataklıklarında esmez: Bizim köşemizde de esti biraz..."

Rayski gülümsedi.

"Bu durumda yapmam gereken bir şey var: Güzelliğini görmemek, daha çok dostluğa ağırlık vermek, öyle değil mi? Pekâlâ, çalışacağım..."

Vera sokulgan, "Evet, ne büyük bir mutluluktur bu," dedi. "Karşındakinin özgürlüğünü kısıtlamadan, onu izlemeden, içinden geçenleri... niçin neşeli, üzgün ya da dalgın olduğunu anlamaya çalışmadan yaşamak!.. Her zaman eşit olmak onunla, onun huzuruna değer vermek, hatta sırlarına saygı duymak..."

Rayski "Ona karşı nasıl davranmam gerektiğini dikte ediyor bana!" diye geçirdi içinden.

"Yani," dedi, "birbirini görmemek, varlığından haberdar olmamak, sesini duymamak... Görülmemiş, duyulmamış bir dostluktur bu Vera! Böyle bir dostluk yoktur, sen uydurdun onu!"

Rayski başını çevirip baktı Vera'nın yüzüne, onun bu bakışına Vera –Rayski'nin deyimiyle "soğuk ama çekici" bir bakışla– karşılık verdi. Camdandı sanki gözleri, en küçük bir anlatım yoktu bakışında. Aceleci bir ışık yanıp sönmüştü gözlerinin içinde.

"Tuhaf," diye geçirdi içinden Rayski, "bu saydam bakış ne denli tanıdıktır bana! Yalan söyledikleri zaman böyle bakarlar kadınlar! Uyutmaya çalışıyor beni... Ne anlama geliyor acaba bu? Gerçekten sevmiyor mu acaba? Durmadan aynı şeyi söylüyor: 'Özgürlüğü kısıtlamamak!' Evet... içinde neler var acaba?.."

"Ne düşünüyorsunuz?" diye sordu Vera.

"Hiç, hiç, devam et sen!"

"Bitirdim."

"Pekâlâ Vera, istediğin gibi olmaya çalışacağım, ama seni fark etmeyi, bu evde yaşadığını unutmayı başaramazsam, unutmuş gibi davranacağım..."

"Niçin öyle davranmaya zorlayacaksınız kendinizi: Sözde değil, içtenlikle, yürekten, ilgilenmeyi bırakın benimle, yeter."

"Çok acımasızsın!"

"Kendinizi şuna inandırın: Benim huzurum, boş zamanlarım, odam... 'güzelliğim', sevgim... –böyle bir şey varsa ya da olacaksa tabii– bütün bunlar benimdir. Bunlardan birini elimden almaya çalışmak demek..."

Sustu Vera.

"Evet?"

"Başkalarının malına ya da kişiliğine bir saldırı demektir..."

"O, o, o... Yani bir çeşit hırsızlık ya da zorbalık... Aferin Vera! Bu yüksek hukuk bilgisini nereden aldın? Ama dostluğa böylesine sert bir sıfat yakıştıramazsın, değil mi? Onu kendim bilebilirim, değil mi? Çalışacağım Vera! İki hafta süre ver bana, bir deneme olacak: Bu denemeyi başarıyla sonuçlandırırsam bir ağabey, bir dost olarak geleceğim sana, senin çizdiğin biçimde dost olacağız.

Yok eğer... evet, bu aşksa... gideceğim o zaman buradan."

Gene bir şey parladı Vera'nın gözlerinde. Rayski baktı, ama geç kalmıştı: Vera bakışını yere indirmişti. Kaldırdığında da hiçbir şey yoktu bakışında. Rayski, "Ne pırıl pırıl bir geceydi!" diye mırıldandı.

Vera, elini ona uzattı.

"Evet!" dedi. "Büyükanneme gidip çay içelim. Penceresini açtı zaten, şimdi çağırır bizi..."

"Bir sözcük daha Vera: Söyle bana, niçin böylesin sen?"

"Nasıl?"

"Mantıklı, dikkatli, kararlı..."

Gülümsedi Vera.

"Sonra, sonra! Devam edin!" dedi. "Mantık dediğiniz nedir?"

"Mantık... akılla, gözlemle, tecrübeyle edinilmiş, yaşama uygulanan gerçekler topluluğudur mantık... Yaşamla düşüncelerin bir uyumu!"

Vera dalgın, "Bir deneyimim olmadı," dedi. "Hem bu gerçekleri edinebileceğim bir yer de yok..."

"Öyleyse doğuştan yetenekli, gerçekçi bir görüşün, aklın var..."

"Peki böyle bir görüş ve aklı olmak genç bir kız için olağan mıdır? Yoksa ayıp, çirkin mi?.."

Vera'yı dinlerken sordu Rayski:

"Bu sağlıklı düşünce yeteneğini, işlenmiş deyişi nereden aldın?"

"Zavallı kız kardeşinizin üzerine köy mantığından bir damla düşmesini yadırgıyorsunuz! Karşısında benim yerime akılsız bir kızcağız görmeyi isterdiniz değil mi? Canınızı mı sıkıyor bu?"

"Ah, hayır, haz veriyorsun bana. Güzellikten söz etmeme kızıyorsun, yasaklıyorsun bunu. Öte yandan da onu nasıl anladığımı, niçin böylesine yücelttiğimi öğrenmek istiyorsun. Güzellik sanatın amacı, itici gücüdür. Ben bir sanatçıyım, izin ver bir kez olsun dökeyim içimi..."

Vera, "Anlatın," dedi.

Rayski, Vera ona konuşma fırsatı verdiği için sevinçli, heyecanla anlatmaya başladı:

"Yüce, temiz kadın güzelliğinde –sözgelimi, seninkinde de olduğu gibi– zekânın olması zorunludur. Aptal bir güzellik... güzellik

değildir. Kalın kafalı bir güzele bak, yüz çizgilerini tek tek, gülümseyişini, bakışını dikkatle incele... Güzelliği şaşırtıcı bir biçimsizliğe dönüşür. Hayal dünyası bir an kapılabilir ona, ama akılla duyguya yetmez böyle bir güzellik. Haremdir onun yeri. Zekâ dolu bir güzellik olağanüstü bir güçtür. Dünyayı oynatır yerinden. Bir tarih yaratır. İnsanların kaderlerini değiştirir. Gizli ya da açık, her olayda vardır o. Güzellik ve zarafet... aklın, zekânın bir biçimidir bunlar. Bu nedenle, akılsız bir kadın güzel olamaz. Oysa çirkin, ama zeki bir kadının parlak bir güzelliği vardır çoğu zaman. Benim sözünü ettiğim güzellik bir madde değildir. Tutkuların ateşiyle yakıcı değildir yalnızca. Her şeyden önce insanın içinde kişiliğini uyandırır, düşüncelerini harekete geçirir, ruhunu yüceltir... Bütün bunları, kendisi erdeminin doruğundaysa, ışınlarını değersiz şeylere harcamıyorsa, temizliğini kirletmiyorsa yapabilir kuşkusuz..."

Yan yana yürürlerken dalgın, durdu Vera. Rayski alçak sesle, sayıklıyormuş gibi sürdürüyordu konuşmasını:

"Bütün bunlar yeni şeyler değildirler: Ama gerçeğin her zaman yinelenmesi gerekir. Evet, güzellik tüm insanlığın mutluluğudur! Bu da bir mantıktır, ama insanların yaratmadığı bir mantık! İnsanlar onun gölgelerini yakalıyorlar yalnızca, onun benzerlerini yaratmaya çalışıyorlar sanatta, tüm insanlar –bazıları kabaca– hep güzelliğe yöneliyorlar, güzelliğe... güzelliğe! Hem buradadır o, hem" (gökyüzüne baktı Rayski) "orada! Bir erkek, aklı alçaltabileceği, çirkinleştirebileceği gibi; her kadın da güzelliği biçimsizleştirebilir, moda bizim gibi onu da süse çevirebilir, yerde sürüyebilir... Ya da onu akıllıca kullanarak, bulunduğu çevrenin güneşi olabilir, iyilikler saçabilir her yana... Kadın bilgeliğidir bu! Ne demek istediğimi anlıyorsun Vera, bir kadınsın çünkü!.. Böyleyken kadın elin bu tapınış yüzünden bir erkeği, bir sanatçıyı cezalandırmak için kalkar mı hiç!"

Vera Rayski'nin anlattıklarını sonuna dek, dudaklarında bir gülümsemeyle dinledikten sonra, "Güzellik övgünüz pek parlaktı *cousin*," dedi. "Yazıp Belovodova'ya yollayın onu. Onun 'dünyamızın üstünde' olduğunu söylüyorsunuz. Güzelliğinde bilgelik de vardır belki. Benimkinde yok. Sizce bilgelik, kişinin yaşamını bu ilkelere, gerçeklere uydurmasındaysa, ben..."

"Evet, sen?"

"Akılsız bir kızım!" diye karşılık verdi Vera. "Hayır, bende yok bu kutsal özellik!"

Bir anda gökyüzüne kalkıp hemen inen bakışlarında eleme benzer bir şey ışıldadı. Ürperdi Vera, çabuk adımlarla eve yürüdü. Arkasından bakarken mırıldandı Rayski:

"Akılsız olmasa bile garip! Buralarınkine benzemeyen, değişik bir havası var!.. Nasıl bir şey bu hava, nereden aldı onu, bilmiyorum! Gece gibi anlaşılmaz, karanlık bir kız!"

Dehşet içinde ekledi:

"Genç yaşamı kirlenmeye zaman bulabildi mi yoksa?.."

Üçüncü Bölüm

I

Rayski kendini en ileri dünya görüşünün adamı, yani bir genç saymasa bile, geri kafalı hiç saymazdı. Gelişmeye inanırken, hatta onun "kaplumbağa adımı" yürüyüşüne canı sıkılırken; bilimin sağladığı, tarihin bize bıraktığı, daha çok da kişisel yaşamımızın kazandırdığı inançları, gözlemleri, deneyimleri (doğmakta olan *quasi*[1] yeni düşüncelerle, heyecanlı gençliğin sarıldığı az ya da çok parlak, zekice varsayımların etkisi altında) ucuz bir biçimde yadsıyarak, kendini zaman içinde yeri henüz belirginleşmemiş birtakım on yılların çerçevesine sokmaya hiç de acelesi olmadığını açık yüreklilikle söylerdi.

Artık acele etmemek, sakıngan olmak çağının geldiğini söylerken yaşını sürüyordu öne. Hayallere kapılmadığı zamanlar, yaşamın gerektirdiği biçimde davranabiliyordu da.

Düşüncelerin olağan gelişimine, bilimin utkularına ilgi duyuyor; ama –*pas de géants*[2] atmadan, akla yakın her çeşit düşünceyi, çoğu zaman da akıl almaz deneyleri sunan yeni inanca bağlanmak için hiç acele etmeden– bu gidişin sonuçlarını bekliyordu.

1 (Lat.) Düzme, sahte.

2 (Fr.) Dev adımlar.

Sanatta yürekli atılımlara saygı duyuyor; yaşamı parçalamayan, onun yalnızca biçimini değiştiren yeni düşünceleri, buluşları alkışlıyor; yaşamın yeni gereksinimlerini doğal, zorlamasız doğuşunu –yeni yeşillikleriyle ilkbaharı selamladığı gibi– geride kalan düzeni, yaşama gücünü yitiren ilkeleri yararsız, bayağı bir düşmanlıkla yolcu etmeden, onların tarihsel kaçınılmazlığına, –ne denli parlak yeşil olursa olsun– "yeni ilkbahar yeşilliğiyle" olan tartışma götürmez, sürekli bağına inanarak selamlıyordu.

Bu yüzden inatçı geçmişin kampına, kendi başına buyrukluğun zorbalığına, büyük toprak sahiplerinin açgözlülüğüne heyecanlı bir tartışmada bombalar savururken, insanlarda insan ararken, iyi insan olmanın yollarını göstermeye çalışırken büyükannesiyle –onun eski, ezberlenmiş ilkelerinin altında bir sağduyunun, bir yaşam bilgeliğinin gizlendiğini; yeni yaşamın kesinkes benimsediği, ancak geçmişin çirkin biçimlerinin, tabakalarının arasında kalmış ilkelerin tohumlarının bulunduğunu görerek– şefkatle, hoşgörüyle tartışıyordu.

Vera'da bir zekâ gözüpekliği, ruh özgürlüğü, yeni bir şeyin susamışlığını bulmak önce şaşkına çevirmişti onu. Sonra güzelliğin –iç ve dış güzelliğin– çok üstün gücü gözlerini kamaştırmıştı. Sonunda da –Vera'nın "akılsız" olduğunu söylemesi üzerine– biraz korkutmuştu onu.

"Akıllı bir kız değilim ben!" demişti Vera.

Ürpermişti sonra, "Ama garip," diye mırıldanmıştı Rayski.

Düşünmeye başlamıştı.

Evet, Marfenka gibi saf bir çocuk da değildi o, bir "küçükhanım" da. Bir kızın, evleninceye dek aklına, kişiliğine, bilgisine, tüm eğitimine öylesine uzun süre verilmeye çalışılan o eskimiş, yapma biçim de sıkıyordu onu, huzursuz ediyordu.

Bu biçimin koşullu yalanını hissediyor, gerçeğe ulaşmaya uğraşırken ondan uzaklaşıyordu. Rayski'nin Nataşa'da, Belovodova'da boşuna aradığı şey özellikle çoktu Vera'da: Heyecan, özgürlüğün, ilk izleri, değişik bir zekâ, kişilik... gerçek bir kadını oluşturan, kendi yaşamına da, başkalarının yaşamına da, daha birçok yaşama da yön veren, onun kaderinin götürdüğü her yerde tüm çevresini aydınlatan güçlerin hepsini bulmuştu Vera'da.

Çocuk sayılırdı daha. Ama dev bir güç vardı onda: Bu gücün aksamadan gelişmesi, olumlu bir yön tutması gerekiyordu yalnızca.

Rayski, aradığı şeyi bulması için bütün gücüyle yardım etmek isterdi Vera'ya. Böylesine soylu, verimli bir toprağa bilgilerinin, deneyimlerinin, gözlemlerinin tohumlarını atmak isterdi. Bu da bir serap değildi. İnsanlaşmasının bir utkusu, hepimizi bekleyen, her çeşit gelişme için kesinkes gerekli bir görevdi.

Ama ne büyük engeller çıkmıştı Rayski'nin karşısına? Bir kere, Vera itiyordu onu. Kişisel haklarının içine, kendi kızlık duvarının arkasına çekiliyor, gizleniyordu... Demek... istemiyordu. Öte yandan, durumundan hoşnut değildi, kurtulmaya çalışıyordu ondan, öyleyse başka bir havaya, başka bir besine, başka insanlara gereksinimi vardı. Kim verecekti ona bu yeni havayı, besini? Neredeydi bu insanlar?

Akrabası olduğu için yakındı ona Rayski. Rastgele de olsa, hak ederek de olsa, Vera için bu önemli kişi ancak o olabilirdi, olmak zorundaydı. Büyükannesi de yazmıştı ona bunun böyle olmasını istediğini.

Zekiydi Vera. Rayski ondan daha tecrübeliydi, yaşamı da tanıyordu. Vera'yı o kurtarabilirdi kaba yanlışlıklardan. Gerçekle yalanı tanımayı o öğretebilirdi ona. Bir düşünür gibi, bir sanatçı gibi çalışacaktı Rayski. Bu özgürlük tutkusuna besinini verecekti! İyilik kavramıyla gerçek kavramını... Bir sanatçı olarak, ışığa yönelik ruhsal güzelliği uyandıracaktı Vera'nın içinde! Onun kaderini, yaşamının ereğini kestirebilir, sonra da... sonra da onunla birlikte gerçekleştirebilirdi her şeyi! Hep bunu istiyordu işte Rayski: "Birlikte!" Bu istekten kurtaramıyordu kendini bir türlü. Öyleyse, kişisel çıkar gözetmeden edemiyordu. İkinci engel de buydu.

Üçüncü engel –henüz sis içinde, varsayımsaldı, ama ufukta görünüyordu artık– en büyük engeldi: Şimdilik bir kuşkuydu bu, önünde başka birisinin olduğu, Vera'nın, içini açtığı, yaşamının ereğini "birlikte" gerçekleştireceği birinin olduğu kuşkusu...

"İğrenç bir şey olur bu, hepsinden kötü olur!" diye geçiriyordu içinden. Bu üçüncü engel üzerine, başka bir "dost" üzerine kuşkularının açıklığa kavuşmasını, doğrulanmasını beklemeden, bir şey

öğrenmeye çalışmadan, Vera'nın dostluğunu kazanmaya uğraşmayı bırakıp kaçması gerektiğini düşünüyordu...

Vikentyev'in kendi kendini aldatması bağışlanabilirdi. Ama Rayski, birçok kereler ağzı yanmış Rayski nasıl bilmezdi tüm aşk hayallerinin, gözyaşlarının, tüm ince duyguların, periyle satirin altlarına girip gizlendikleri çiçeklerden başka bir şey olmadıklarını...

Bütün bunların sonucu biliniyordu. Peri ile satir insana –yani karı ile kocaya ya da bütün bir ömür sevilecek iki dosta– dönüşmezlerse, her şey bir iz bırakmadan yok olup giderdi.

Göğüs geçirerek mırıldandı Rayski:

"Benim perim, satir seçmiyor beni kendine. Karı ile kocaya dönüşmenin de, mutlu olmanın, uzun dostluk yolculuğuna çıkmanın da olanağı yok öyleyse! Ama güzelliğinin hakkından gelirim ben onun: Bir anlamı yoktur benim için..."

Sabahları her çeşit cenge hazır, güçlü hissediyordu kendini. Sabahlar beraberlerinde güç, bir sürü umut, düşünce, o güne ilişkin niyetler getirir: Kişi daha bir inatla eğilir işinin üzerine, yaşamın ağırlığını daha bir yürekli taşır omuzlarında.

Sabahları Rayski de unutuyordu Vera'yı. Boşlukta uçuşan düşünceler, sabahın dirilişi, evin içindeki karşılaşmalar, yeni kişiler, kırlar, gazete, yeni bir kitap ya da romanının bir bölümü çekiyordu onu. Günün izlenimleri ancak bir araya toplaşmaya başlarlar, –bazılarında bilerek, bazılarında bilmeyerek– "günün olayları" şöyle bir geçerler gözler önünden.

Gün boyunca biriken düşüncelerinden, isteklerinden, duygularından, karşılaşmalarından, gördüğü kimselerden ne kadarının yitip gittiğini anlamak için Rayski de yokluyordu kendini akşamları. Her şeyin yittiğini, içinde yalnızca Vera'nın kaldığını görüyordu. Yatağında, canı sıkkın, dönüp duruyordu... Her zaman kafasının içinde aynı düşünceyle uykuya dalıyor, gene aynı düşünceyle uyanıyordu.

"Bir şeyler yapmalıyım..." diyordu kendi kendine.

Yapacak bir "iş"i olmadığı için seraplara sarılıyordu: Arabaya binip büyükannesiyle birlikte otun nasıl biçildiğine, yulafın nasıl ekildiğine bakmaya gidiyor, tarlalarda dolaşıyor, Marfenka ile kö-

ye gidip geliyor, köylülerin eksikleriyle ilgileniyordu. Başka eğlenceler de buluyordu kendine: Volga'nın karşısında Konçina'ya, Vikentyev'in annesine konuk gitmişti. Mark ile balığa çıkmıştı. Gene kavga etmişlerdi. Nefret etmeye başlamışlardı birbirlerinden. Ava gitmişti... Gerçekten oyalanıyordu.

"Bu güzel işte," diye geçiriyordu içinden, "biraz daha çalışsam yerine getireceğim Vera'ya verdiğim sözü." Üç gün görmediği oluyordu Vera'yı. Kahvesini odasına istiyordu Vera. Rayski bazen dışarıda yiyordu yemeğini. İşler en iyi biçimde yürüyordu. Kentin dış mahallesinde güzel bir kız bile fark etmişti Rayski. Evlerinin önünden bir geçişinde başıyla selam vermişti ona kız. Gülümseyerek içeri kaçmıştı. Bunun bir yöneticinin kızı olduğunu öğrenmişti Rayski. Ama –bizde yönetici çok olduğu için– adamın nerenin yöneticisi olduğunu öğrenememişti.

Ne var ki bu yöneticinin, kızını iyi yönetmediğini fark etmişti. Çünkü kız –Rayski görmüştü bunu– sokaktan başka geçenlere de gülümsüyordu.

Bir öpücük yollamıştı ona, karşılığında sevimli bir selam almıştı. Sonra atla birkaç kez yaklaşmıştı penceresine. Konuşmuştu onunla. Onun çok güzel bir kız olduğunu, ona vurulduğunu söylemişti. Sözcükleri uzata uzata karşılık vermişti kız:

"Atıyorsunuz! İnanacağımı mı sandınız? Bilirim, erkeklerin tümü alçaktır!"

"Tümü mü?"

"Elbette! Kaç tanesi elimden... Ne mal olduklarını bilirim! Sandığınız kadar aptal değilim! Çekin arabanızı!"

Taşralı bir kızın tecrübeyle edindiği bu "bilgeliği" uzun süre düşündürmüştü Rayski'yi.

Doğrusunu söylemek gerekirse, tüm gücüyle kavuşmaya çalıştığı utkuyu gerçekleştirmek için –bu çabasının altında, Vera'yı içtenlikle rahat bırakıp gitmek niyetinin mi, yoksa ona yaranmak, "fedakârlık" etmek, "yüce gönüllü" olmak niyetinin mi gizlendiğini kendi kendine sormadan– büyükannesine onunla birlikte ziyaretlere gideceğine söz vermiş, pazar günü "börek yemeye" gelecek konuklarının yanına çıkmaya bile razı olmuştu.

II

Pazar günü Tatyana Markovna'nın konuk salonuna girdiğinde büyük bir kalabalık vardı orada. Her şey pırıl pırıldı salonda. Koyu kırmızı ipek kaplı koltukların kılıfları çıkartılmıştı. Aile büyüklerinin portrelerini ıslak bezle temizlemişti Yakov... Öteki günlerden daha bir canlıydı bakışları. Yerleri balmumuyla ovmuşlardı.

Yakov siyah bir frak giymiş, beyaz bir kravat takmıştı. Yegorka ile Petruşka'nın, bir de köyden uşaklığa yeni alınmış, dik durmayı henüz öğrenememiş Stepka'nın üzerlerinde, üçüne de kısa gelen, giysi dolabının küf kokusu sinmiş, eski uşak resmi giysileri vardı. Tam öğle saati bir çeşit tatlı salça kokusu olan tütün içmişlerdi salonda.

Berejkova –üzerinde ipek bir giysi, şapkası ensesine düşmüş, şalı omuzlarında– kanepede oturuyordu. Çevresinde koltuklarda yarım daire biçiminde sırayla oturmuşlardı konuklar.

Baş köşede Nil Andreyeviç Tıçkov vardı. Fraklı; göğsünde nişanıyla, gür kaşlarıyla, ablak yüzüyle, papyonunun arasına iyice gömülen çenesiyle, hoşgörülü konuşmasıyla her davranışındaki soylulukla karşısındakinde saygı uyandıran bir ihtiyardı.

Sonra –gene fraklı– Tit Nikonıç geliyordu. Her zamanki gibi alçakgönüllü, kibardı. Büyükanneye saygı dolu bir sevgiyle bakıyor, herkese gülümsüyordu. İpek cüppesiyle, işlemeli geniş kuşağıyla bir papaz, belediye başkanı danışmanları; kısa boylu garnizon komutanı albay; gözleriyle yüzü "insana dehşet verecek derecede" kanlıydı; kentten birkaç bayan, köşede fısıltıyla konuşan birkaç genç memur; Marfenka'nın ürkek ürkek bakınan, birbirinin korkudan terlemiş ellerini var güçleriyle sıkan, kızarıp bozaran birkaç kız arkadaşı...

Sonra, çiftliği kente çok yakın, ziyaretler için kente gelmiş bir toprak sahibi vardı. Delikanlı üç oğlu da yanındaydı. Babalarının gururu, mutluluğu olan bu delikanlılar tam gelişmemiş iri cins köpeklere benziyorlardı. Pençeleriyle başları tam anlamıyla gelişmiştir böyle köpeklerin, ama bedenleri gelişmemiştir henüz, kulakları alınlarının üzerine sarkar, kalın kuyrukları yere değecek kadar uzamamıştır daha. Durmadan sağa sola saldırırlar, boylarına göre çok uzun, kaba görünüşlü bacaklarını nereye koyacaklarını bi-

lemezler, başkalarınınkinden ayıramazlar; öz babalarına havlarlar, önlerine atılan bir lif parçasını ya da –ağızlarına gelirse– öz kardeşlerinin kulağını kemirmeye hazırdırlar.

On dört yaşındaki yavrularını babaları konukların hepsine birden, sonra her konuğa ayrı ayrı geleceğe ilişkin umutlarının verdiği hazdan başı dönerek tanıtmıştı. Onların doğumları, öğrenimleri, yetenekleri, konuklardan onlara sorular sormalarını, onlarla Fransızca konuşmalarını istiyordu.

Çocuk sayıp bir köşeye oturtmuşlardı onları. Yuvada, ağızları hep açık, yem bekleyen sarı gagalı karga yavruları gibi, genç yüzlerinde aptal bir anlatım, ağızları yarım açık, bakıyorlardı herkesin yüzüne.

Bacakları oturdukları sandalyenin altına sığmıyor, salonun ortasına doğru uzanıyor, birbirine karışıyor, gelip geçene engel oluyordu. Uslu olmaları, alçak sesle konuşmaları buyrulmuştu. Ama on dört yaşındaki bu yavruların göğüslerinden fısıltı yerine gök gürültüsünü andıran kalın sesler kopuyordu. Babaları kibar oturmalarını kolcuklarını önlerinde kavuşturmalarını söylemişti. Oysa bu henüz ince "kolcuklarda" kocaman, köşeli birer yumruk büyümüştü bile.

Nereye saklanacaklarını, ne yapacaklarını bilemiyorlardı zavallılar. Kızarıp bozarıyor, oflayıp pofluyor, buram buram terliyorlardı. Sonunda Tatyana Markovna –biraz onlara acıdığı için, biraz da kabalık ettikleri Marfenka'nın kulağına fısıldadığı gibi "balık koktukları" için– bahçeye yollamıştı onları. Orada kendilerini özgür hisseden çocuklar koşmaya, atlayıp zıplamaya başlamışlardı. Kahvaltıya çağrılıncaya dek koşuşmuşlardı orada.

En son Rayski gelmişti salona. Konuklar böreği bitirmiş, salçalı bir şeye başlamışlardı. Gelişinden çok söz edilen bir aktörün taşrada sahneye ilk kez çıktığında kendini hissettiği durumda hissetmişti Rayski kendini bir an. Ansızın herkes susmuş, yemeği bırakmış, dikkatle ona bakmaya başlamıştı.

Onun kim olduğunu herkes çok iyi bildiği halde, Rayski'yi tanıtırken, "Rahmetli yeğenim Soniçka'nın oğlu, torunum," dedi Tatyana Markovna.

Bir konuk hafifçe öne doğrulup selam verdi. Nil Andreyeviç,

Rayski'nin yanına gelmesini bekliyor, gülümsüyordu. Birkaç bayan birbirlerini cilveli cilveli dürttüler, yan gözle aynaya baktılar.

Tabakları ellerinde, kahvaltılarını ayakta yiyen köşedeki genç memurlar bedenlerinin ağırlığını bir ayağından ötekine verdiler. Kızlar alabildiğine kızardılar, büyük bir tehlikeyle karşı karşıyaymışlar gibi sıktılar birbirlerinin ellerini. Uslu uslu yemek bekleyen on dörtlük yavrular birden atılacak oldular öne, sonra geri çekildiler, kasketlerini düşürdüler ellerinden.

Rayski hafifçe öne eğilerek selamladı herkesi, büyükannesinin yanına kanepeye oturdu.

Genç memurlardan birisi fısıldadı ötekine:

"Amma da yerine çöktü! Oysa ekselansları ona bakıyor...

Büyükanne, "İşte Nil Andreyeviç," dedi. "Hanidir görmek istiyordu seni..."

Sesini alçaltarak fısıldadı:

"Ekselansları diyeceksin ona, unutma."

Rayski alçak sesle sordu büyükannesine:

"Şu bayan kimdir? Güzel dişleri, göğüsleri var!"

"Ayıp, ayıp Boris Pavloviç!" diye fısıldadı büyükanne. "Benim yüzüm kızarıyor."

Sesini yükseltti sonra;

"İşte Nil Andreyeviç, Borisciğim hanidir tanıştırılmak istiyordu size..."

İtiraz etmek için ağzını açacak oldu Rayski, ama Tatyana Markovna ayağına bastı.

Nil Andreyeviç gülümseyerek, "Niçin ziyaretine gelmediniz bu ihtiyarın?" dedi. "İyi insanları evimde konuk etmekten haz duyarım. Biliyorum, yenilerin canı sıkılıyor yanımızda, hoşlanmıyorlar bizden... öyle değil mi? Siz de yenilerdensiniz kuşkusuz? Doğru söyleyin."

Börek alırken karşılık verdi Rayski:

"İnsanın yenisi eskisi olmaz!"

Büyükannesi fısıldadı kulağına:

"Yemeği bırak, şimdi biraz konuş onunla, sonra yersin!"

Rayski yüksek sesle, "Hem yerim, hem konuşurum ben büyükanne," dedi.

Tatyana Markovna bozuldu. Başını öte yana çevirdi. Nil Andreyeviç, "İlişmeyin ona anacağım," dedi, "afiyetle yesin, gençtir!" (Rayski'ye döndü.) "Söyler misiniz anam babam, insanları nasıl anlıyorsunuz siz, merak ettim doğrusu!"

"Üzerimde bıraktıkları izlenime göre."

"Aferin! Doğru sözü severim! Pekâlâ, sözgelimi beni nasıl anlıyorsunuz?"

"Korkuyorum sizden."

Nil Andreviç keyifli keyifli güldü.

"Söyleyin, neden korkuyorsunuz? Açık konuşmanıza izin veriyorum!"

"Neden mi korkuyorum? Bakın işte..."

Büyükannesi fısıldadı ona:

"Ekselansları" de.

Ama Rayski duymamıştı. Sürdürüyordu konuşmasını:

"Herkesi haşladığınızı söylüyorlar. Ayine gelmedi diye birine etmediğinizi bırakmamışsınız. Büyükannem anlatıyordu..."

Tatyana Markovna ne yapacağını şaşırdı. Şapkasını bile çıkarıp yanına koymuştu: Birden çok sıcak gelmişti ona salon.

"Ne diyorsun Boris Pavloviç," diye söze başladı büyükanne, "benim için..."

Ama birden sustu. Nil Andreyeviç, "Bırakın anacığım bırakın!" dedi. "Benden söz ettiğiniz için Tanrı'ya şükürler olsun! Benim üzerime gerçeğin söylenmesini severim!"

Ama büyükanne kendinde değildi. Bu toplantıyı düzenlediğine bin pişmandı.

Nil Andreyeviç, memurların topluca durdukları kapıdan yana döndü, "Haşlıyorum değil mi?" dedi.

Memurlardan biri, bir ayağını öne atıp ellerini arkasına götürerek canlı, yanıt verdi:

"Evet ekselansları! Bir keresinde beni..."

"Ne için?"

"Kıyafetim bozuktu."

"Tamam, ayinden sonra bana gelmişti bir pazar. Çok teşekkür ederim... hoşnut olduğumu da bildirdim zaten! Gelgelelim, frak yerine açık yakalı bir redingot vardı üzerinde..."

Rayski karıştı söze:

"Benimki gibi değil mi?"

"Evet, aşağı yukarı... Pantolonu ekoseli, yeleği çizgili... tam bir palyaço!"

Başka bir memura döndü Nil Andreyeviç:

"Ya seni haşladım mı?"

Memur başını saygıyla eğdi, –saçını da düzeltmişti bu arada– karşılık verdi.

"Suçluydum ekselansları."

"Neydi suçun?"

"Babamın yüzünden..."

"Ah evet, babanı sıkıştırıyordun: Yaşlı adamcağızın bir zayıf yanı vardır, içer. Utandırmaya çalışıyordu onu, babasını... para vermiyordu ona! Ben de haşladım. Sorun ikisine de, minnettardırlar bana!"

Memurlar bu övgü karşısında, hazdan ayak değiştirdiler gene.

Tıçkov sürdürüyordu konuşmasını:

"Sorarım size, iyiye mi kötüye mi bir gidiştir bu? Nasıl düşündüklerini biliyorsunuz: 'Tüm eski kötüdür, yaşlılar aptaldırlar, onlardan kurtulmanın zamanı gelmiştir artık.' Fırsatını bulsalar neler yapmazlar... hepimizi canlı canlı gömmeye, sonra da geçip yerimize oturmaya hazırdırlar. Böyle bir gidiştir işte bu!" (Bir bayana döndü.) "Fransızca bir söz vardı Nataşa İvanovna, nasıldı?"

"*Ôte toi de là pour que je m'y mette...*"[3]

"Düdük gibi şeyler giyen bu akıllıların istediği budur işte!"

Gene o bayana döndü Nil Andreyeviç, Rayski'nin ceketini göstererek, "Bu kıyafete Fransızlar ne diyorlardı Natalya İvanova?" diye sordu.

Bayan yapmacık bir alçakgönüllülükle, "Bilmiyorum!" dedi.

Nil Andreyeviç parmağını gözdağı verir gibi salladı kadına, kurnazca gülümsedi.

"Vay! Biliyorsun anacığım, biliyorsun! Herkesin içinde söylemeye utandığın için söylemiyorsun! Aferin sana!"

Rayski'ye dönüp ekledi:

"Gördüğünüz gibi, bir gençte böylesine bir kendini beğenmiş-

3 (Fr.) Kalk yerini bana ver.

lik, arsızlık, yani 'Ben akıllıyım, kimseyi tanımak bile istemiyorum,' düşüncesini fark edince haşlıyorum da haşlıyorum. Bağışlayın!"

Toprak sahibi, "Çok doğru," dedi, "hiç iyiye bir gidiş değil bu. Macarlarla Lehler başkaldırıyorlar, neden? Bu yeni düşüncelerden hep!"

Rayski, "Öyle mi sanıyorsunuz?" diye sordu.

Toprak sahibi, Rayski'ye biraz daha yakın oturup, "Evet efendim," dedi. "Bence öyle. Sizin bu konudaki düşüncelerinizi öğrenmek isterdim... Ömrümüz köyde geçiyor bizim, dünyadan haberimiz yok. Bu yüzden aydın bir kimseyi dinlemekten haz duyarız..."

Rayski alaylı, başını hafifçe eğerek selam verdi. Toprak sahibi sürdürdü konuşmasını.

"Oysa gazetelerde çeşitli haberler okuyoruz. Sözgelimi dün okudum, İsveç Kralı, Christiania kentini ziyaret etmiş... ama nedenini bilmiyoruz bu ziyaretin."

"Merak mı ediyorsunuz?"

"Kralın Christiania'yı ziyaret etmesinin özel bir nedeni yoksa ne diye yazsınlar bunu gazeteye?.."

Rayski, "Büyük bir yangın olmamış mı orada, yangından söz edilmiyor mu haberde?" diye sordu.

Toprak sahibi İvan Petroviç şaşkınlık içinde açtı gözlerini.

"Hayır," dedi, "yangından söz edilmiyordu. Yalnızca şöyle yazıyordu: "Haşmetmeap bölge halk kurulunu ziyaret ettiler."

Tit Nikonıç ile belediye danışmanı bakıştılar, gülümsediler.

Bir sessizlik oldu.

Biraz sonra aynı konuk, "Bir şey daha sormak isterdim size," diye başladı, "şimdi Napoléon geçti tahta Fransa'da..."

"Evet ne olmuş?"

"Ama zorla geçti..."

"Kim demiş zorla? Seçtiler onu."

"Ne de seçtiler ya! Asker yollayıp gözünü korkuttular halkın. Bazılarını da parayla satın almışlar, öyle diyorlar... İnsaf yani, böylesi seçime ölüler bile güler!"

Bu köy politikacısı ilgilendirmeye başlamıştı Rayski'yi, meraklı, "Bir bakıma zorla bile olsa, elden ne gelir?" diye sordu.

"Nasıl sabredebiliyor halk, ona karşı silahlanmıyor?"

Nil Andreyeviç kesti sözünü:

"Hele bir dene!.. Hem nasıl silahlansın?"

"Her devletten asker toplayıp ordu kursun, ölen Bonaparte'ın üzerine yürüdüğü gibi yürüsün üzerine... Kutsal bir birlik olurdu o zaman..."

Rayski:

"Seferin planını da siz hazırlardınız!" dedi. "Kim bilir, belki katılırdınız bile bu sefere..."

Konuk alçakgönüllü, "Nerede!" diye karşılık verdi. "Merak ettiğim için söyledim öyle... Bir şey daha sormak istiyorum size..."

"Niçin ille de bana?"

"Başkentte yaşıyorsunuz, her şeyin kaynağında. Anlayacağınız... bizim gibi köylü değilsiniz... Şunu sormak istiyordum size: Osmanlılar oldum olası ezerler Hıristiyanları, yakar yıkarlar; kadınları..."

Nil Andreyeviç girdi araya:

"Dikkat et İvan Petroviç, uygunsuz bir şey söyleyeceksin sonunda... Bak, Nastasya Petrovna şimdiden kıpkırmızı oldu..."

Bayanlardan biri şalını kibarca düzeltirken, "Nereden çıkardınız bunu ekselansları..." dedi, "niçin kızacakmışım? Neden söz ettiklerini bile duymadım."

Nil Andreyeviç parmağını salladı ona.

"Çapkın!"

Papaza döndü sonra:

"Doğru söyleyin peder, günah çıkartırken kocasından dert yanmadı mı size? Kocasının..."

Kadın hemen kesti sözünü:

"Ah, neler söylüyorsunuz öyle, ekselansları!"

"Pekâlâ, pekâlâ! Evet, İvan Petroviç, kadınlara ne yapıyormuş Osmanlılar? Neler okudun, anlat hadi, Nastasya Petrovna öğrenmek istiyor. Ama dikkat et Nastasya Petrovna, sakın gideyim deme oraya!"

Nil Andreyeviç'in susmasını sabırsızlıkla bekleyen İvan Petroviç, Rayski'ye döndü gene.

"Şunu sormak istiyordum: Niçin gereken dersi vermiyorlar Osmanlılara?.."

Nil Andreyeviç gülümseyerek, şakacı, "Kadınlar çok arka çıkıyorlar onlara da ondan!" dedi. "İşte, en başta da şu..."

Aynı bayanı gösteriyordu.

"Ah Tatyana Markovna... ekselanslarının bugün neyi var böyle?.."

Yapmacıktan bozulmuştu kadın.

İvan Petroviç bırakmıyordu Rayski'yi:

"Size, bunca Hıristiyanın Osmanlılara karşı niçin başkaldırmadıklarını, Tanrımızın tabutunu özgürlüğe kavuşturmadıklarını sormak istiyordum..."

Rayski, "Doğrusunu isterseniz, bu konuda az düşündüm," dedi. "Ama bundan böyle özel bir ilgi göstereceğim bu konuya. Siz de kişisel görüşlerinizi bana açıklarsanız, doğu sorununun çözümlenmesi için elimden geleni yaparım..."

Konuk heyecanla kesti Rayski'nin sözünü:

"Ah, izin verin de sırası gelmişken sorayım, 'doğu sorunu' diye buyurdunuz, gazeteler de doğu sorunu diye yazıyorlar: Neyin nesidir bu doğu sorunu dedikleri?"

"Biraz önce sözünü ettiğiniz Osmanlılar sorunu işte."

İvan Petroviç dalgın, "Ya..." dedi. "Sorun falan yok ortada!"

Gözleri kanlı albay karıştı söze, kısık bir sesle, "Herkes bir 'sorun'dur tutturmuş gidiyor!" dedi. "Petersburg'da bizim alay yaverinden bir mektup aldım, o da günümüzde herkesin orduda değişiklikler "sorunu"yla ilgilendiğini yazıyor."

Bir sessizlik oldu. İvan Petroviç, bir an sustuktan sonra yeni bir heyecanla, "Ya da, sözgelimi İrlanda'yı alalım!" diye başladı. "Gazetelerin yazdıklarına göre yoksulluk içinde kıvranıyormuş halk. Yiyecek bir şey yokmuş. Bir patates varmış, o da çok yemeye gelmiyormuş...

"Evet, ne olmuş?"

"İrlanda, İngiltere'ye bağlıdır. İngiltere ise zengin bir ülke. Oradaki kadar varlıklı toprak sahipleri bir yerde yok. Neden onların buğdayının, hayvanının yarısını alıp İrlandalılara vermezler?"

Nil Andreyeviç birden söze karıştı:

"Nedir senin savunduğun kardeşim, başkaldırma mı?"

"Ne başkaldırmasından söz ediyorsunuz ekselansları?.. Merak ettiğim için soruyorum..."

"Vyatka'da ya da Perm'de kıtlık olsa, elinden buğdayının yarısını alıp oraya yollayacak olsalar hoşuna gider mi?.."

"Olur mu öyle şey? Biz başka..."

Nil Andreyeviç üstüne üstüne gidiyordu:

"Peki, ya köylüler duyarlarsa böyle dediğimizi? O zaman ne olur? Hı?"

Toprak sahibi, "Tanrı göstermesin!" dedi.

Tatyana Markovna, "Tanrı korusun!" diye ekledi.

Nil Andreyeviç, "Zaten şimdi bile, bir şey görmedikleri halde diktiler kulaklarını!" dedi.

Berejkova korkmuş, "Bir şey mi oldu?" diye sordu.

"Öyle ya, arada bir özgürlükten söz ediyorlar. Valiye Mamışçev'in köyünde durumun pek sakin olmadığına ilişkin bir rapor geldi..."

Toprak sahibi ile Tatyana Markovna gene, "Tanrı korusun!" dediler.

Toprak sahibi, "Çok doğru söylüyor ekselansları, çok doğru!" diye ekledi. "Köylüye özgürlüğü verdin mi tamamdır! Serbest bıraktın mı, soluğu meyhanede alırlar, balalayka çalarlar sabah akşam, birbirlerini keserler, şapkasını çıkarmadan gelir geçerler insanın yanından."

Nil Andreyeviç yan gözle Rayski'ye baktı.

"Bunu onlardan önce yapan var," dedi. "Hem sonra, kötülük bulaşıcı bir hastalık gibi yayılır her yana. Önce ayinlere gitmemeye başlar bir genç: 'Nasıl söylesem, canım sıkılıyor.' Sonra bayramlarda büyükleri ziyaret etmeyi gereksiz görür: 'Köleliktir bu,' der, daha sonra acayip giysilerle gelmeye başlar göreve," (gene Rayski'ye baktı yan gözle) "sakal bile bırakır –daha bir sürü şeyler–, sesini çıkarmazsan bir gün gelir, gökte Tanrı'nın olmadığını, edilen duaların boşa gittiğini fısıldar kulağına!.."

Salonda bir kıpırdanma oldu. Toprak sahibi, papaza döndü.

"Evet evet, çok doğru," dedi, "bir komşumda böyle bir öğretmen vardı. Şaşarsınız sayın peder! Papaz okulundandı hem! Önceleri akıllı usluydu. Büyük çocuklara durmadan bir şeyler fısıldıyordu. Kimse ne anlattığını bilmiyordu. Günün birinde küçük kız annesine ne dese beğenirsiniz: 'Tanrı yokmuş anneciğim, Nikita Sergeiç birisinden duymuş...' Sorguya çektiler öğretmeni: 'Tanrı mı

yokmuş? Nereden duydun bunu?' Piskoposa gitti komşum, papaz okulunu tüm taradılar..."

Papaz:

"Evet, anımsıyorum, yasak kitaplar bulmuşlardı."

"Gördünüz mü ya!"

İvan Petroviç Rayski'ye döndü gene.

"Allah aşkına söyleyin! Niçin kaynaşma var bütün uluslarda?"

"Hangi uluslarda?"

"Sözgelimi şu Hintliler: Biliyorsunuz, hepsi düzenbazdırlar. Hıristiyan değildirler. Sürüden farksızdırlar. Çıplak dolaşırlar. Çok da içerler... Oysa ülkeleri son derece zenginmiş. Ananas yetiştirmiş ki... Daha ne istiyorlar?"

Rayski susuyordu. Canı sıkılmaya başlamıştı.

"Ne çirkin bir düşünce," diye geçirdi içinden. "Slav erdemi, konukseverliği bu işte! Büyükannemin yanında daha nelere rastlayacağım!"

Öteki konuklar –bol bir kahvaltıdan sonra üzerlerine ağırlık çöktüğü için– susuyorlardı. Hepsinin yerine İvan Petroviç konuşuyordu:

"Sözgelimi, Çinlilerden Amur'u aldılar bizimkiler. Orası da zengin bir ülkedir. Bundan böyle çayımızı dışardan almayıp, kendimiz yetiştireceğiz..."

Tıçkov, "İvan Petroviç kardeşim," dedi, "taşıma suyla değirmen dönmez..."

"Sırf merak ettiğim için biraz konuşmak istedim onunla, başkentten geliyor... Gene gazetelerin yazdığına göre, papa..."

Tam o anda büyük bir gürültüyle Polina Karpovna girdi salona. Önü açık –öyle ki beyaz, dolgun omuzları handiyse açıktaydı– muslin bir rob vardı üzerinde. Genç subay arkasındaydı gene. Başıyla her yana selamlar veriyordu.

"*Bonjour, bonjour!* Bu ne sıcak!"

Gelip Rayski'nin yanına oturdu. Rayski, "Burada sıkıştık!" dedi.

Yandaki sandalyeye geçti. Polina Karpovna durdurmaya çalıştı onu, ama durduramamıştı:

"*Non, non, vous dérangez pas.*"[4]

4 (Fr.) Hayır, hayır, rahatsız olmayın.

Bir fırsatını bulup fısıldamıştı:

"Ne kötü! Bir sürü konuğunuz var. Oysa ben sizi yalnız görmek istiyordum..."

Rayski yüksek sesle sordu:

"Niçin? Bir işiniz mi vardı?"

Polina Karpovna gülümseyerek, "Evet işim var!" diye fısıldadı.

"Nedir?"

"Portre ne oldu?"

"Portre mi, ne portresi?"

"Benim portrem! Söz vermiştiniz bana, portremi yapacaktınız! Unuttunuz mu?.. *ingrat*!"[5]

Nil Andreyeviç sözcükleri uzatarak seslendi öteden:

"O! Dalila Karpovna! Merhabalar, nasılsınız?"

Polina Karpovna, Nil Andreyeviç'e arkasını dönmeye çalışarak soğuk, "Merhabalar!" dedi.

"Ne o, tatlı bir bakış armağan etmeyecek misiniz bana? İzin verin de kuğu boynunuzu seyredelim..."

Kapının yanındaki kalabalıkta gülüşenler oldu. Kadınlar bile gülümsemişlerdi. Polina Karpovna fısıldadı Rayski'ye:

"Kaba herif, saçmalamadan duramaz!"

Nil Andreyeviç, "Ne o, yaşlılardan tiksiniyor musun?" dedi. "Evlenmek istiyorum seninle. Neyim eksik... yaşlı mıyım yoksa? General karısı olacaksınız..."

Polina Karpovna öte yana bakarak, "Bu onurda 'gözüm yok' benim..." dedi. "*Bonjur* Nataşa İvanovna! Nereden aldınız bu güzel şapkayı. *M-m Pichet*'den mi?"

Nataşa İvanovna Rayski'ye ürkek bir göz atıp, "Kocam Moskova'dan getirtti," dedi.

"Çok, çok hoş bir şapka!"

Nil Andreyeviç üsteliyordu:

"Hadi canım, dönün de yüzünüzü görelim! Gerçekten evlenmek istiyorum sizinle. Evimde bir yaşam arkadaşı gerek bana. Alçakgönüllü, uslu, cilveden uzak, süse püse pek düşkün olmayan... benden başka erkeğe dönüp bakmayacak bir yaşam arkadaşı... Eh, tıpkı sizin gibi işte..."

5 (Fr.) Nankör.

Polina Karpovna duymuyordu sanki Nil Andreyeviç'in dediklerini. Yelpazesini sallıyor, Rayski ile konuşmaya çalışıyordu.

Acımasız Nil Andreyeviç üsteliyordu:

"Kentimizde tüm annelere, kızlara örneksiniz! Kilisede ayakta duruyorsunuz, tasvirden gözünüzü ayırmıyorsunuz, sağınıza solunuza bakıyorsunuz, genç erkekleri gözünüz görmüyor..."

Kapının yanında daha bir yüksek sesle gülüşmeler oldu. Gülümsediklerini gizlemek için yüzlerini buruşturdular kadınlar.

Tatyana Markovna, konuğuna Nil Andreyeviç'in saldırısını yumuşatmak amacıyla

"Börek yiyiniz Polina Karpovna," dedi. "Uzatın tabağınızı."

"*Merci, merci,* istemez, yeni kahvaltı ettim!"

Ama bir yararı olmadı bunun. Nil Andreyeviç yeniden saldırıya geçti:

"Giyinişiniz de tam bir rahibenin giyinişi: Omuzlarınızla kollarınızı açıkta bırakmıyorsunuz... ilerlemiş yaşınıza uygun giyiniyorsunuz..."

Polina Karpovna, "Ne uğraşıyorsunuz benimle!" dedi. "(Rayski'ye döndü.) "*Est-il bête, grossier*?"[6]

Tıçkov kesti sözünü:

"Evet, evet '*parle-vu franse*?'[7] Evlenmek istiyorum hanımefendi, bunun için uğraşıyorum sizinle: Tam birbirimize göreyiz!"

Kritskaya, Nil Andreyeviç'e bakmadan karşılık verdi:

"Size göresi biraz zor bulunur!"

"İnsaf yani, nasıl birbirimize göre olmayız: Siz, toprağı bol olsun, İvan Yegoriç ile evlendiğinizde ben yedinci derece memurdum daha. Kaç yıl oldu?.."

Genç subaya döndü Polina Karpovna.

"Çok sıcak!" dedi. "*On étouffe ici: allons au jardin*!.."[8]

Herkes ayağa kalktı, çevresini aldı, konuşma yeni bir yön tuttu. Bu hava, bu insanlar canını sıkmaya başlamıştı Rayski'nin. Dışarı çıkmaya hazırlanıyordu, ama Vera'nın gelişiyle içini öylesine bir "dostluk" duygusu doldurmuştu ki, çakılıymış gibi kalmış-

6 (Fr.) Aptal mıdır, görgüsüz mü?

7 (Fr.) *Parlez-vous frençais*: Fransızca biliyor musunuz?..

8 (Fr.) İnsan patlar burada, bahçeye çıkalım!

tı sandalyesinde.

Vera şöyle bir göz gezdirdi salonda. Bazı konuklarla iki üç tümce konuştu, gözlerini onun robundan, pelerininden ayırmayan kızlardan bazılarının elini sıktı, bayanlara serinkanlı gülümsedi, gidip sobanın yanındaki sandalyeye oturdu.

Memurlar üstlerine başlarına çekidüzen veriyorlardı. Nil Andreyeviç hazla, sesli öpmüştü elini. Kızlar gözlerini ayıramıyorlardı ondan.

Marfenka bir an oturamıyordu yerinde: Kâh birisinin bardağına şarap koyuyor, kâh börek dağıtıyor, kâh arkadaşlarıyla konuşarak onları oyalamaya çalışıyordu.

Nil Andreyeviç:

"Vera Vasilyevna! Savunun beni güzelim!"

"Sıkıştırıyorlar mı sizi yoksa?"

"Hem de nasıl! Dalila... yo hayır, Pelageya Karpovna..."

Kritskaya kalkıp kapıya yürüdü. Herkesin duyabileceği kadar yüksek sesle fısıldadı.

"*Impertinent*!"[9]

Tatyana Markovna durdurmaya çalıştı onu:

"Nereye Polina Karpovna? Börek yemeyecek misiniz? Durdur onu Marfenka! Polina Karpovna!"

"Hayır, hayır Tatyana Markovna: Sizi severim, minnettarım da size," (salondan çıkmıştı Polina Karpovna) "ama sizin evinizde bile olsa, böyle kaba bir insanın yanında oturamam... Kocam sağ olsaydı, yapamazdı bunu..."

"Hadi kusuruna bakmayın, takıldı size, kötülüğünden yapmadı, çok saygıdeğer bir insandır..."

"Hayır, hayır, rica ederim bırakın; başka zaman, o yokken gelirim..."

Gururu kırılmış, gözleri dolu dolu bindi arabasına Polina Karpovna, gitti.

Konuk salonunda herkes neşeliydi, Nil Andreyeviç konukların takdir dolu gülüşünü dudaklarında mağrur bir gülümsemeyle karşılıyordu. Yalnızca Rayski, bir de Vera gülmüyordu. Polina Karpovna ne denli gülünç olursa olsun, bu insanların davranışların-

9 (Fr.) Küstah!

daki kabalık ile ihtiyarın çıkışı şaşırtmıştı Rayski'yi. Susuyor, bacağını sallıyordu.

Tatyana Markovna, (bu olaya besbelli canı sıkılmış) salona dönüp, bir şey söylemeden yerine oturunca Nil Andreyeviç, "Ne o, kızıp gitti mi?" diye sordu. "Boş verin! Ders olsun ona bu! Öyle çırılçıplak çıkmasın bir daha herkesin ortasına. Hamam değil burası!"

Kadınlar başlarını öne eğdiler, kızlar kulaklarına kadar kızardılar, birbirlerinin elini olanca gücüyle sıktılar.

"Evet, kilisede sağına soluna dönüp durmasın bir daha. Genç çocukları gezdirmesin peşinde..."

Gençlerden birine döndü, sert, "Söyle bakalım İvan İvaniç," dedi, "bir zamanlar evinden çıkmıyordun! Hâlâ gidiyor musun ona?"

"Geçmişte kaldı onlar ekselansları. Kompliman yapmaktan bıktım."

"İyi ki vazgeçtin! Genç kadınlar, kızlar için ne güzel bir ders! Oysa kırkını geçeli çok oluyor! Pembe giysiler giyiyor, fiyonklar, kurdeleler takıp takıştırıyor..." (Rayski'ye döndü.) "Haşlamazsın da ne yaparsın böylesini! Görüyorsunuz, yalnızca kötülükler için korkuncum ben. Siz boşuna korkuyorsunuz benden! Kim saldı içinize bu korkuyu?"

"Kim mi?" dedi Rayski. "Mark..."

Bir kıpırdanma oldu salonda. Bazıları ürpermişlerdi.

Tıçkov kaşlarını çattı.

"Kimin nesidir bu Mark?" diye sordu.

"Buraya sürgün gelen Mark Volohov."

"Şu haydut mu? Tanışıyor musunuz onunla sahi?"

"Arkadaşız."

Yaşlı adam, "Arkadaş mısınız?" dedi. (Islık çaldı.) "Neler duyuyorum Tatyana Markovna?"

Büyükanne, "İnanmayın Nil Andreyeviç, ne dediğini bilmiyor..." diye başladı. "Ne arkadaşı..."

"Ne diyorsunuz büyükanne! Odamda yemek yemedi mi? Gece konuğum olmadı mı? Ona sermeleri için kuştüyü yatak yollayan siz değil miydiniz?.."

Tatyana Markovna öfkeli, "Boris Pavloviç, kes sesini lütfen!" diye fısıldadı.

Ama olan olmuştu. Tıckov şaşkın bakışlarını Tatyana Markovna'nın yüzüne dikmişti. Kadınlar acıyarak bakıyorlardı büyükanneye. Erkekler ağızlarını açmışlar, kızlar birbirlerine sokulmuşlardı.

Vera'nın alt çenesi titriyordu gülümserken. Hazla bakıyordu herkese. Rayski'ye de, ona verdiği bu beklenmedik haz için dostça bakışla teşekkür ediyordu. Marfenka büyükannesinin arkasına sinmişti.

Nil Andreyeviç şaşırmış, "Neler duyuyorum!" diye mırıldandı. "O haydudu evinize aldınız demek!"

"Ben almadım Nil Andreyeviç, Boris Pavloviç getirmiş gece. Odasında kimin yattığını bilmiyordum bile!"

Rayski'ye döndü Nil Andreyeviç.

"Geceleri onunla sağda solda sürtüyorsunuz demek!" dedi. "Peki onun şüpheli bir kişi, devletimizin, ulusumuzun düşmanı, bir dinsiz olduğunu bilmiyor musunuz?"

Kadınlar, "Ne korkunç bir şey!" diye fısıldadılar.

Nil Andreyeviç sürdürüyordu konuşmasını:

"Beni de o tanıttı size demek?"

"Evet o tanıttı."

"Yırtıcı bir hayvana mı benzetti beni, insanları yuttuğumu mu söyledi?"

"Hayır, yuttuğunuzu değil de, nedense kendinizde, onları küçük düşürmek hakkını bulduğunuzu..."

"Siz de inandınız?"

"Bugüne kadar, hayır."

"Ya bugün?"

"Artık inanıyorum."

Bir dehşet, şaşkınlık havası esti salonda. Konuklardan bazıları öteki salona geçtiler sessizce. Olayları oradan izlemeye koyuldular.

Tıçkov kaşlarını çatmış, şaşırmış, mağrur, "Öyle mi?" diye sordu. "Niçin?"

"Şimdi bir kadına hakaret ettiğiniz için."

"Dinleyin Tatyana Markovna!"

Büyükannesi yatıştırmaya çalışıyordu Rayski'yi:

"Borisciğim! Boris Pavloviç!"

Nil Andreyeviç söyleniyordu:

"Şu... şu şıllığı, içi geçmiş yosmayı, hoppayı..."

"Size ne ondan? Başkalarını yargılamak hakkını kim verdi size?"

"Peki delikanlı, siz ne hakla çıkışıyorsunuz bana? Elli yıldır devlet hizmetinde olduğumu, bu elli yıl içinde bir bakandan en küçük bir uyarı bile duymadığımı biliyor musunuz?"

"Ne hakla mı çıkışıyorum? Evimde bir kadına hakaret ettiniz, buna karşı çıkmasaydım, zavallı bir insan durumuna düşerdim. Bunu anlayamamanız, sizin için daha da kötü bir nottur!.."

"Hâlâ gençlik iddiasında hafif, hoppa bir kadın olduğunu, ailesine karşı görevlerini yerine getirmediğini tüm kentin bildiği bir kadını evinize alırsanız..."

"Ne olurmuş alırsam?"

"O zaman siz de, Tatyana Markovna da haşlanmayı hak etmiş olursunuz... Evet anacığım, çoktandır konuşmak istiyordum sizinle... Evinize kabul ediyorsunuz onu..."

Rayski, "Hafiflik, hoppalık, cilve pek o kadar önemli kusurlar değildirler," dedi. "Tüm kent sizin rüşvetlerle kendinize bir servet yaptığınız, öz yeğeninizin varını yoğunu elinden aldığınızı, zavallıyı sonra da akıl hastanesine attırdığınızı biliyor... ama sizi de kabul ettik evimize. Oysa bu sizinki cilveden çok daha önemlidir! Bunun için de haşlasanıza bizi!"

Konuklar anlatılmaz bir dehşete kapılmışlardı! Kadınlar topluca kalkıp, Tatyana Markovna'ya bir şey söylemeden çıktılar. Arkalarından, koyun gibi hep birden kızlar koştular. Hepsi arabalara binip gittiler. Tatyana Markovna kapıyı gösterdi Marfenka ile Vera'ya.

Marfenka çıktı, Vera kaldı.

Nil Andreyeviç'in yüzü bembeyaz olmuştu.

"Kim, kim iletti sana bu dedikoduları, söyle! Mark denen haydut mu? Şimdi doğru valiye gideceğim. Tatyana Markovna, ya bu delikanlının," (Rayski'yi gösteriyordu) "ayağı basmaz evinize bir daha ya da sizinle tanışmıyoruz! Yoksa yirmi dört saat içinde onu da, bu evi de, sizi de dünyanın bir ucuna sürdürürüm..."

Öfkesinden tıkanacak gibi oluyordu Tıçkov. Ne söylediğini bil-

miyordu. Hırıltılı bir sesle, "Kim, kim söyledi bunu ona? Bilmek istiyorum!" diye bağırıyordu. "Kim?.. Söyle!.."

Birden ayağa kalktı Tatyana Markovna:

"Kes artık saçmalamayı Nil Andreyeviç! Mosmor oldun! Hırsından çatlayacaksın neredeyse. Su iç biraz! Sorduğun şeye bak, kim söylemiş?"

Bir an durduktan sonra ekledi:

"Evet ben söyledim! Doğrudur da söylediğim! Kentte bilmeyen var mı bunu?"

Nil Andreyeviç bağırıyordu:

"Tatyana Markovna! Nasıl?.."

"Altmış yıldır Tatyana Markovna derler bana! Ee, neymiş 'nasıl' olan? Kendin kaşındın! Ne diye havlar durursun herkese? Yalan mı, başkasının evinde bir kadına hakaret ettin. Ev sahibi durdurdu seni... kibar bir insan gibi davranmıyorsun!.."

Gene bağırmaya başladı Tıçkov:

"Nasıl konuşabiliyorsunuz benimle böyle!"

Rayski yaşlı adamın üzerine atılacak oldu, ama büyükannesi kolunu sallayarak durdurdu onu. Tatyana Markovna'nın bu hareketinde öylesine sert bir buyruk vardı ki, kıpırdayamamıştı yerinden Rayski, olacakları beklemeye başlamıştı.

Birden ayağa kalktı Tatyana Markovna. Şapkasını giydi, şalını boynuna doladı, Nil Andreyeviç'in karşısına dikildi.

Rayski şaşkın bakıyordu büyükannesine. Nil Andreyeviç kaçırıyordu şimdi bakışını Tatyana Markovna'dan. Yaşlı kadın zorluyordu onu buna. Birden uzamıştı boyu, bir büyüklük gelmişti üzerine. Öyle ki, Rayski bile bir korkuya kapılmıştı.

"Kimsin sen?" dedi. "Bir memur parçası, bir *parvenu*...[10] Üstelik bir kadına, hem de soylu bir kadına karşı bağırıyorsun. Kendini bir şey sandın, ders istiyorsun! Öyle bir ders veririm sana ki ömür boyu anımsarsın sonra! Geçmişi unuttun anlaşılan. Gençliğinde daireden babama evrak getirip götürdüğün günleri, yanımda ayakta beklediğin günleri... Bayramlarda kaç kez armağan aldın benden? Birazcık dürüst olsaydın, anımsatmazdım sana bunları. Evet, torunum doğru söylüyor, çok para çaldın... Kibarlığımızdan göz yum-

10 (Fr.) Türedi.

duysak, sesini çıkarmaman, karanlık geçmişini unutturmaya çalışman gerekirdi. Oysa azıttıkça azıttın sen! Burnun büyüdükçe büyüdü. Ama gurur kötü bir sarhoşluktur, kendini kaybettirir insana. Kendine gel, ayağa kalkıp saygıyla eğil! Karşındaki Tatyana Markovna Berejkova'dır! Şuraya bak, görüyor musun torunum Boris Pavloviç Rayski'yi? Tutmasaydım onu, şimdiye dek çoktan merdiven başından aşağı atmıştı seni. Ama sana dokunup ellerini pisletmesini istemiyorum... Uşaklar da yeter sana! Benim koruyucum var, sen de kendine bul!"

Olanca boyuyla dikilip el çırptı.

"Hizmetçiler!" diye bağırdı.

Gözleri çakmak çakmaktı. Duvarlarda portreleri asılı mağrur bakışlı kadınlardan birine benziyordu o anda.

Tıçkov sersemlemişti. Boş bakışlarını dolaştırıyordu salonda. Tatyana Markovna'nın parlayan bakışları karşısında ezilmişti. Arkasına bakmaya cesaret edemeden, acele kapıya yürürken çabuk çabuk konuşuyordu:

"Petersburg'a yazacağım... Kent büyük bir tehlike içinde..."

Gitmişti Tıçkov. Tatyana Markovna –gözleri öfkeden çakmak çakmak, heyecandan şalını ikide bir çekeleyerek– olduğu yerde duruyordu hâlâ. Rayski kurtuldu şaşkınlığından, onu tanımıyormuş gibi, ürkek ürkek sokuldu yanına. Orada duran büyükannesi değil, daha önce hiç görmediği yabancı bir kadındı sanki.

"Odun kafalıdan size gerekli saygı göstermesini, önünüzde eğilmesini boşuna istediniz," dedi. "Büyüklüğünüzü anlayamadı. İzin verin ben, bir torunun büyükannesinin önünde eğildiği gibi eğileyim önünüzde. Hayranım Tatyana Markovna'ya, kadınların en iyisine. Kadınlığının önünde saygıyla eğiliyorum!"

Büyükannesinin elini öptü. Tatyana Markovna, "Bu saygını benim için büyük bir onur kabul ediyorum Boris Pavloviç" dedi, "Hak edeceğim de onu. Bu güzel davranışına karşılık işte sana benden bir öpücük... Bir büyükannenin değil, bir kadının öpücüğüdür bu..."

Yanağından öptü Rayski'yi.

O anda başka biri de öteki yanağından öpmüştü.

"Bu da başka bir kadının," diye fısıldadı Vera.

Çabucak çıktı salondan.

Rayski, kollarını Vera'nın arkasından uzattı, tutku dolu bir sesle, "Ah!" dedi.

Tatyana Markovna, "Sözleşmemiştik onunla," dedi, "ama ikimiz de anladık seni. Pek az konuşuruz biz, ama birbirimize benzeriz!"

Rayski büyükannesine, onu ilk kez şimdi görüyormuş gibi heyecanlı heyecanlı bakarak, "Büyükanneciğim," dedi. "Olağanüstü bir kadınsınız siz!"

Tatyana Markovna, Rayski'nin omzuna hızlı hızlı vurdu:

"Sen de akılsızsın, ama iyi bir akılsız!" diye karşılık verdi. "Hadi kalk valiye git şimdi. O herif gidip bir sürü şey saçmalamadan olanları olduğu gibi anlat. Ben de Polina Karpovna'ya gidip özür dileyeceğim."

III

Evinde Nil Andreyeviç'i handiyse baygın indirdiler arabadan. Kâhya kadın sirkeyle ovdu şakaklarını. Karnına hardal yakısı koydu. Tatyana Markovna'ya "ağzına geleni" sayıp döktü.

Ama evde olanlar yetmiyordu Nil Andreyeviç'e. Yarın valinin ona koşmasını, olayın nasıl olduğunu sormasını, onun durumuyla yakından ilgilenmesini istiyordu. Rayski'yi, tehlikeli bir kimse olarak kentten sürmesini; Berejkova'yı da Volohov'u bir daha evine almayacağına dair imzalı kâğıt vermeye zorlamasını önerecekti valiye. Ama üç gün geçmişti aradan: ne vali gelmişti, ne vali yardımcısı, ne de danışmanlardan biri. Şikâyet etmeyi de eski hatıraları karıştımayı da nedense uygun bulmadı.

Bundan önceki vali ihtiyar Pafnutyev –konuk salonlarında o oturmadan kadınlar bile oturmazlardı– rütbeye en küçük saygısızlığa göz yummazdı. Oysa şimdiki vali pek önemsemiyordu rütbeyi. Memurların nasıl giyindikleriyle bile ilgilenmiyordu. Kendi de eski bir redingotla dolaşıyordu. Düşündüğü tek şey vardı: "Petersburg'a herhangi bir olayın aksetmemesi."

Nil Andreyeviç Tıçkov, düşman kampında nelerin olup bittiğini sorup öğrenebilmesi için, daha önce emrinde çalışmış genç me-

murlardan birinin uğramasını bekliyordu. Ama onlardan da gelen giden yoktu.

Sonunda dişini sıkıp, dolaşırken şöyle bir uğramış gibi, bir iki eve gitmiş, ama kabul edilmemişti. Uşaklar sanki meraklı bakmışlardı yüzüne.

"Durum kötü," diye geçiriyordu içinden. Evden çıkmıyordu artık.

Hem valinin hem de Malinovka'nın aile doktorunu çağırttı Pazar günü.

Doktor yüzüne bakmamaya çalışıyordu Nil Andreyeviç'in. Bakınca da uşaklar gibi "meraklı" bakıyordu. Acele ediyordu. Tıçkov kahvaltıya kalmasını önerince, Berejkova'nın evinde *"Frühstück"*e...[11] davetli olduğunu, valinin de, ötekilerin de oraya gideceklerini, piskoposu katedralden doğru oraya giderken gördüğünü, bu yüzden acele ettiğini..." söyledi. Nil Andreyeviç'in perhiz yapması, dinlenmesi gerektiğini söyleyip gitti.

Tıçkov, derin bir soluk aldıktan sonra, "Sıkıntı!" diye mırıldandı.

Başını önüne eğdi. Otoritesinin temelli yıkılıp gittiğini, soyunun tükendiğini, general Tiçkovlardan sonuncunun da tükendiğini anlamıştı!

Daha dün ona öylesine sırnaşan eski memurlarının da gözleri açılmıştı sanki birden. Rayski'nin davranışındaki "gerçeği" görmüş, bunca zaman düzme bir korkuluğun önünde boşuna eğildikleri için utanıyorlardı. Hepsi Rayski'ye koşuyordu şimdi.

Rayski romanın taslağında kısaca söz etmişti ondan. Bunu niçin yaptığını kendi de bilmiyordu. Son satırı yazarken, ilerde kahramanları arasında Tıçkov'un bir rolü olabileceğini hiç sanmamasına karşın.

"Opyonkin gibi bu da rastladı öyle!" diyordu.

Rayski pazar günkü kahvaltının etkisinden üç gün kurtulamadı. Bir büyükanne, konuksever bir ev sahibesi olan Tatyana Markovna'nın ansızın dişi bir aslana dönmesi şaşırtmıştı onu.

Yaşlı kadının parlayan gözleri, o mağrur duruşu, kör inançlar ve tembel alışkanlıkların arasından ansızın boşalan dürüstlüğü, açık yürekliliği, sağduyusu aklından çıkmıyordu.

11 (Alm.) Kahvaltı.

Bir tuval gerdi, büyükannesinin o duruşunu, öfkesini, görkemli görünüşünü yakalamak, yaptığı resmi aile portrelerinin bulunduğu galeriye koymak niyetindeydi. Başarılı bir biçimde çizdi Tatyana Markovna'yı.

Elinden gelse daha çok severdi büyükannesini. Tatyana Markovna da şimdi eskisinden daha yumuşak bakıyordu ona. Ama yaşlı kadının, –kendi deyimiyle– "ataklığından" için için huzursuzluk duyduğu, –Rayski'nin deyimiyle– bu "kendi kendiyle çelişkisini" sessizce ortadan kaldırmaya çalıştığı belliydi.

Kırk yıl korkmak bir insandan; "ciddi", "saygıdeğer" diye söz etmek ondan, onun kınamasından çekinmek, başkalarını da korkutmak onunla... sonra bir gün ansızın kovmak onu! Pişman değildi Tatyana Markovna, yaptığını haklı buluyordu. Kırk yıl bile bile yalana boyun eğdiğini, torununun... haklı... olduğunu düşünüyordu.

Dünyada açıklayamazdı bunu ona: Henüz pek gençti torunu, belki burnu büyürdü sonra. Başka türlü, kendi bildiği gibi, torununa karşı kendini güç duruma düşürmeden, ona gururlanma fırsatı vermeden gösterecekti ona yakınlığını.

Tatyana Markovna'nın Rayski'ye şimdi daha bir yumuşak bakmasının, için için ona eskisinden daha çok saygı duymasının nedeni buydu işte.

Ama gene de sıkılıyordu canı. Yalnızca içindeki "kendi kendiyle çelişkisi" değildi bunun nedeni. Evinde olay çıktığı için, yaşlı, "saygı..." hayır, "ciddi", "nişanı olan" bir insanı kovduğu için de sıkılıyordu canı.

İçini çekip duruyor, ama eskiye dönmeyi istemiyordu. İstediği, bu olayın on yıl geriye gitmesi, bir mucizeyle çok eskiden olmuş bir olaya dönüşmesi, hepten unutulmasıydı.

Rayski'yi en çok Vera'nın beklenmedik öpücüğü heyecanlandırmıştı. Sevincinden az kaldı ağlayacaktı. Gerçek kişiliğini ortaya koyan basit, önceden hazırlanmamış bu içten dayanışmanın onu, öylesine ağır ağır, güç yollardan geçerek varmaya çalıştığı şeye – yakınlaşmaya– götüreceğini düşünerek Vera'nın öpücüğüne büyük umutlar bağlıyordu.

Ama yanılmıştı. Bu öpücük herhangi bir yakınlaşmaya götürmedi onu.

Rayski'nin davranışı karşısında Vera'nın yakınlığının beklenmedik bir kıvılcımıydı bu öpücük o kadar. Genç kızın içinde bir şimşek çakmış, sonra kaybolmuştu...

Kuşkusuz Rayski'nin iyi bir özelliği neden olmuştu bu şimşeğin çakmasına. Ama Vera'nın onun kişiliğinin üstünlüğünden kuşku ettiği yoktu zaten. Ne var ki –Rayski'nin istediği gibi– daha bir yakınlık istemiyordu Vera. Son derece sınırlı bir ilgiden ötesini göstermiyordu ona.

Sözünü sıkı sıkı tutuyordu Rayski: Vera'nın odasına gitmiyor, onunla yalnız akşam yemeklerinde görüşüyordu. Az konuşuyor, hiç izlemiyordu onu.

Vermişti kararını:

"İki kez daha konuşacağım onunla. Belovodova ve Marfenka konularında olduğu gibi kesin kararımı vereceğim, –her zamanki gibi hayal kırıklığına uğrayacağım gene– sonra çekip gideceğim!"

"Yegor!" dedi. "Valizimi getir. Bak bakalım kilidi, kayışları tamam mı? Yakında gideceğim."

Evin içi sessizdi. Mark ile bahse girişinin üzerinden iki hafta geçmişti işte, hâlâ tutulmamıştı Boris Pavloviç. Kızıp köpürmüyordu, çılgınlıklar yapmıyor, gün boyunca büsbütün unutuyordu Vera'yı. Yalnızca akşam olunca, bir de sabahları –çağrışımlaşmış gibi– beliriyordu kafasının içinde Vera. Onunla hâlâ ilgilendiğini belli etmemeye çalışıyordu Vera'ya. Bunu başarabiliyordu da. Öylesine akılsızca, gülünç bir biçimde açığa vurduğu kapılışının anısını bile silip atmak istiyordu.

"Bu duruma gelecek miydim?" diye geçiriyordu içinden. "Tapındığım puttan utanıyorum şimdi... Utku yakın demektir!" Kendini Vera'ya ilişkin en küçük ayrıntıları düşünürken yakaladığı, –dönüp bakmadan– onun odaya girdiğini gördüğü, ne söylediğini, niçin sustuğunu, ona nasıl baktığını bildiği halde, için için seviniyordu gene de.

"Hepsi boştur bunların, seraptır, serap!" diyordu. "Çözümleme dokundu izlenime... Yok etti onu!"

Tatyana Markovna'nın portresi ile, romanın hayli ilerleyen taslağı üzerinde çalışıyordu. Vera ile ilk karşılaşmasının izlenimini yazıyordu. Aksesuar olarak kişilere, Volga'dan görünümlere, çiftliğin

genel görünümüne de yer vermişti... Yavaş yavaş geliyordu kendine. "Serap"ı somut bir varlık olmaya başlamıştı. Yaratıcı gücün sırları açılıyordu önünde.

Neşelenmişti artık, özgür hissediyordu kendini. Yanındaki yabancı, sevimli bir kızmış gibi, iki kez de dolaşmaya çıkmıştı Vera ile. Herhangi bir amaç gütmeden, bir şeye varmaya çalışmadan tüm bilgisini, düşüncelerini, duyduğu ilginç olayları sayıp dökmüştü. Hayal dünyasına heyecanla dalmış, şakalar etmiş, dünya görüşünü kuşkularıyla birlikte anlatmıştı... Sözün kısası, sakin ama hoş bir yaşantısı vardı. Bir şey istemiyor, Vera'ya bir şeyler kabul ettirmeye çalışmıyordu.

Vera'nın ondan artık korkmadığını, ona inanmaya başladığını, ruhunun kapılarını ona sık sıkı kapamadığını, onu görünce bahçeden kaçmadığını –yanında biraz kaldıktan sonra Rayski kendi gidiyordu– görmek sevindiriyordu onu. Vera rahatlıkla kitap istiyordu ondan. Odasına bile geliyordu kitap almaya. İstediği kitabı verirken tutmuyordu onu Rayski. "Düşüncelerine önderlik" etmek için diretmiyordu. Okuduğu kitap üzerine bir şey sormuyordu. Bazen Vera kendi anlatıyordu izlenimlerini.

Akşam yemeklerinden sonra sık sık büyükannesinin odasında birlikte oturuyorlardı... onu dinlerken sıkılmıyordu Vera. Şakalarına gülümsediği bile oluyordu. Bazen sayfanın sonunu dinlemeden, konuşmalarını bitirmeden kibarca özür dileyip bir yere gidiyordu. Bir saat, iki saat sonra dönüyor ya da hiç dönmüyordu... Nereye gittiğini sormuyordu Rayski.

Çalışmalarının dışında, kentte tanıştığı birkaç kişinin dostluğu oyalıyordu Rayski'yi. Akşam yemeklerini valinin evinde yiyordu bazı günler. Otkupsçikin kent dışında düzenlediği yaz eğlencesine bile Marfenka ve Vera ile gitmişti. Ancak, Otkupsçikin kızına tutulmamakla, yaşlı kadının bu konuda sorduğu sorulara kızın "daha çocuk" olduğunu söylemekle üzmüştü büyükannesini.

Vera son derece kayıtsızdı ona karşı: Bundan kuşkusu yoktu Rayski'nin. Öyle gerektiği için katlanıyordu buna. Gerçi Vera'nın güvenini, dostluğunu kazanmak yolunda birtakım başarıları olmuştu, ama henüz yetersizdi bu dostluk. Güveni de, Rayski'nin

onun peşinde çirkin bir biçimde çaşıtlık ettiğinden artık kuşkulanmamasından öteye gitmiyordu.

Rayski kendini, eski sağlığına yeniden kavuşmuş bir deliye –yalnız bırakmaktan artık kimsenin korkmadığı, odasında pencereleri kapamadıkları, yemekte eline çatal bıçak verdikleri, sakal tıraşını kendi olmasına bile izin verdikleri bir deliye– benzetince gülümsüyordu. Çenesi titriyordu Vera'nın. Ne ki, delinin yakın geçmişindeki çılgınlıkları bütünüyle unutulmamıştır... Onun güzel bir sabah pencereden atlamayacağını ya da kendi gırtlağını kesmeyeceğini kesinkes hiç kimse söyleyemez.

Vera'nın dostluğu henüz –Rayski'ye kişisel sırlarını açmasa bile onun düşüncelerine, bu konuda bilgisine, dostluğuna başvuracak, nihayet, ilgi duyduğu şeyleri, kimlerden hoşlanıp kimlerden hoşlanmadığını ona açıklayacak kadar– ilerlememişti daha. İçten bir düşüncesini bile açıklamıyordu Vera. Açığa vurduğu tek isteği vardı: Özgür olmak. Yani onu kendi haline bırakmaları, onunla ilgilenmemeleri, varlığını unutmaları.

"Eh, bunu gerçekleştirdik artık," diye geçiriyordu içinden Rayski, "Sonra? Hep böyle mi gidecek? Daha bir dikkatli olmak gerek!.."

Rayski'ye kuzenim demeyi bırakmıştı sonunda Vera. Ağabey diyordu ona. Ama sen demiyordu. Sen sözcüğünün –ortada bir hak söz konusu değilken– taraflardan birini bazen istenmeyen karşılıksız bir dostlukla sıktığını söylüyordu.

Bir gün çaydan sonra yalnız kaldıklarında, "Ee, hoşnut musun benden bakalım?" dedi Rayski.

Vera merakla baktı Rayski'nin yüzüne.

"Neyinizden?" diye sordu.

Rayski şaşırmış, "Ne demek neyimden?" dedi. "Bendeki değişiklikten."

"Değişiklik mi?"

"Evet! Görüyorsun! Çalışıp, bakışlarımı da, isteklerimi de yumuşattım. Sustum, görmedim seni: Çok çaba harcadım! Oysa sen fark etmedin bile bunu! Ben deniyorum kendimi, sense... Ödülü bu işte!"

Vera umursamaz, "Bunu unuttuğunuzu sanıyordum!" dedi.

"Sen unuttun mu peki?"

"Evet, bu da bir ödüldür."

Şaşkın şaşkın bakıyordu Vera'ya Rayski.

"Ne güzel bir ödül: Unutmuşsun!" dedi.

"Evet, bir zamanlar beni canımdan bezdirdiğinizi unuttum. Şimdi sizi başlangıçta, buraya geldiğimizde olmanız gerektiği gibi görüyorum."

"Hepsi o kadar mı?"

"Siz ne istiyorsunuz?"

"Ya dostluk?"

"Bu dostluktur zaten. Çok iyi anlaşıyoruz..."

İçin için köpürüyordu Rayski: "E! Olmaz böyle hayır!.." Kendini yoklayınca içinde gizli bir isteğin olduğunu hissediyordu: "Haktanır" davrandığı için Vera'dan bir "bahşiş" almak isteğiydi bu.

"Ne güzel bir dostluk!" dedi. "Senin üzerine bir şey bilmiyorum. Hiçbir şeyde güvenmiyorsun bana. Aramızda en küçük bir açıklık yok, iki yabancı gibiyiz."

"Hiç kimseye hiçbir şeyimi söylemem ben: Büyükanneme bile, Marfenka'ya da..."

"Doğrudur, büyükannem de Marfenka da cana yakın, temiz yürekli insanlardır. Aranızda bir uçurum var... seninle benim aramızda ise ortak çok şey var..."

Vera şakacı, "Evet unuttum," dedi, "'Akıllı' bir kızdım."

"Gelişmiş bir kişiliğin var: Aklın susmuyor bir an. Yüreğin henüz konuşmaya başlamamış olsa bile, heyecanlı bir bekleyiş içinde bulunuyor... Farkındayım..."

"Neyin farkındasınız?"

"Sanki saklandığının, bir şeyi saklamaya çalıştığının... Tanrı bilir içini!"

"Ondan başka da kimse bilmesin!"

"Tepeden tırnağa kişiliksin Vera!"

"Suç mu bu?"

"Seninkisi bir özenti değil de, gerçekten kişilikse, ender raslanır özelliktir bu!"

Vera, karşılık vermeyi gereksiz buluyormuş gibi kaldırdı omuzlarını. Rayski ekledi:

"Peki birisine açılmak, düşüncelerini onunla paylaşmak; yaşa-

mındaki karanlık bir noktayı, anlaşılmayan bir olayı, bir bilinmezi başka birinin aklıyla, tecrübesiyle çözmeye çalışmak istemez misin? Çünkü senin için yeni çok şey..."

"Hayır ağabey, şimdilik böyle bir isteğim yok. Günün birinde olursa, size gelirim."

"Senin için her şeyi yapmaya hazır, fedakârlıklar bile edebilecek... bir ağabeyinin, bir dostunun olduğunu unutma Vera."

"Fedakârlıklar etmenizin nedeni ne?"

"Çünkü çok çok..."

"Güzelsin," demek istiyordu Rayski, ama Vera'nın ona sert baktığını fark edince– "Zekisin, değişik bir kişiliğin var," dedi, "ayrıca çok istiyorum bunu!"

"Ya ben istemiyorsam?"

"Eh, aramızda dostluk yok demektir o zaman."

"Dostluk öylesine bencil bir duygu mu yani? Dost yalnızca yaptıklarıyla değerlendirilir? Kişilikleri için, zekâları için sevemez mi insanlar birbirlerini. Birisini sevsem, onu minnet altında bırakmaktan ya da kendim minnet altında kalmaktan kaçınırdım."

"Niçin?"

"Nedenini daha önce söylemiştim size: Dostluğu lekelememek için. Eşitlik kalmaz o zaman. Dostlar duyguyla değil, iyilikle bağlı olurlar birbirlerine... minnet duygusu karışır işe, dostlardan biri ötekinden yüksek olur: Özgürlük neresinde bunun?"

"Ne güzel bir yaradılışın var Vera: Her yerde özgürlük arıyorsun! Kim fısıldadı kulağına şu özgürlüğü?.. Bir özgürlük meraklısı yapmış olsa gerek bunu! Öyleyse, iki dostun birbirinden sigara istemelerinin ya da benim, yere düşürdüğüm şu başörtünü kaldırmanın olanağı yoktur! Kölelik girer araya çünkü. Gözünü aç: Mantıkla mantıksızlık arasında olduğu gibi, özgürlükle kölelik arasında da bir adım vardır! Kim aklına soktu bunu?"

Ayağa kalkarken esneyerek karşılık verdi Vera:

"Hiç kimse."

Rayski telaşlı, "Canını mı sıktım Vera?" diye sordu. "Bir yoklama, soruşturma olarak kabul etme bunu lütfen. Her şeyde kötü bir niyet arama. Basit bir konuşmaydı bu..."

"Beyazı siyahtan ayırabilecek kadar 'akıllı'yım ağabey. Sizinle

konuşmaktan da haz duyuyorum. Canınız sıkılmazsa, bu akşam gene gelin odama ya da bahçeye: Konuşmamızı sürdürelim..."

Az kaldı sevinçle fırlayacaktı yerinden Rayski.

"Sevgili Vera!" dedi.

"Ancak, canınızı sıkacağımı sanıyorum: Hep susuyorum ben. Yalnız siz konuşuyorsunuz..."

"Hayır hayır, hep böyle, olduğun gibi, olmak istediğin gibi ol Vera..."

"İzin veriyor musunuz ağabey?"

"Gülme lütfen, vallahi billahi şaka etmiyorum..."

"Ah, Vikentyev gibi yemin bile ettiniz... Sözümüzü unutmamalıyız. Akşama görüşürüz!"

IV

Rayski akşam da bundan fazlasını elde etmedi. Konuştu, hayaller kurdu, Vera'nın kadife bakışlı koyu kahverengi gözlerine bakarken ansızın heyecana kapıldı birkaç kez. Bu gözlerin kayıtsız bakışını görünce, duruldu... Karşısında son derece güçlü, insana acı veren, çılgınca bir mutluluğun belirtilerini taşıyan çok güzel, ama ulaşılmaz bir umut vardı: Rayski, isteklerini açığa vurmak hakkı şöyle dursun, Vera'ya bir kız kardeşe ya da tanımadığı, yabancı bir kadına baktığından değişik bakmak hakkından bile yoksundu.

Böyle olması da gerekiyordu. Başta kabul etmişti bunu. Bu yabancılaşmaya onu iten yalnızca genç kız temizliğinin arılığı, –Marfenka'da olduğu gibi– bilinçsiz, kötülüğü tanımamış bir saflık olsaydı, bu saflığın kutsallığına kesinkes saygı duymaya başlayıp çoktan huzura kavuşmuştu.

Ama Vera'da yoktu bu bilinçsizlik: Onda bir tecrübe (elbette olamazdı tecrübesi, Rayski inanıyordu buna), bir bilgi olmasa bile, açık seçik bir tecrübe önsezisiyle bilgi önsezisinin olduğu kesindi. Rayski'nin hiç de alçakgönüllü olmayan bakışına, onun hoşuna gitmek çabasına bilgisizlikle değil, gururla karşı duruyordu. Demek biliyordu tutkulu bakışın, güzelliğe kapılışının ne anlama geldiğini, kişiyi nereye götürdüğünü. Sonra, aşırı sevginin ne za-

man, niçin gurur kırıcı olduğunu... Nasıl olmuşsa, heyecanların dünyasını, duyguların cengini görmüş, incelemişti. Bir tutkunun sonunun nereye varacağını –belki acı sonucu bile– sezinliyor, bu acıklı sonun bir kadının dünyasında ne denli derinlere işleyebileceğini anlıyordu. Zamanından önce kazanılmış bu duyarlık tecrübenin ürünü olamazdı. Yaşamın gelecekteki ayrıntılarını sezinlemek yetisi genellikle gözlem gücü yüksek, zeki insanlara (özellikle kadınlara, çoğu zaman, önceliğini içgüdünün yaptığı bir tecrübe olmadan) verilir.

Bu yeti, saf yaradılışlı insanların anlayamayacağı (bulutları yarıp geçen bir şimşeğin ışığında, çevrenin tüm ayrıntılarını yakalayabilen keskin bakışlar için açık seçik olan) birtakım imalarla tecrübeye hazırlar onları. Vera'nın gözleri de öyleydi: Kilisede olsun, sokakta olsun, kalabalığa şöyle bir göz atınca görmesi gereken şeyi görüyordu hemen. Bir bakışta Volga'dan bir gemiyi de, öte yandan bir kayığı da, adada otlayan atları da, bir mavnada yedekçileri de, bir martıyı da, uzaktaki küçük köyde bir evin bacasından çıkan dumanı da fark ediyordu. Görünüşe bakılırsa, gözleri gibi zekâsı da çabuk, keskindi. Duyguların oyununda ya da savaşında her şeyi bilmiyordu Vera kuşkusuz. Ancak –her şeyden belli olduğu gibi– orada bir sevinçler, üzüntüler dünyasının gizlendiğini, zekânın da, gururun da, utangaçlığın da, mutluluk huzurunun da bu kasırgaya karıştığını, insanı heyecanlandırdığını anlıyordu. İçgüdüsü tecrübesinden çok öndeydi.

İşte bu konuda konuşmak istiyordu Rayski Vera ile. Bu heyecanlar dünyasını onun böylesine yakından nasıl tanıdığını, onun tapınışından böylesine bilinçli, mağrur, inatçı niçin kaçtığını öğrenmek istiyordu.

Ama Vera, Rayski'nin onun sırlarını öğrenmek çabalarını görmezlikten geliyordu. Rayski ağzından bu konuda bir şey kaçırırsa susuyordu. Bir kitapta bundan söz ediliyorsa, Rayski heyecanlı bir dille konunun üzerine giderken son derece kayıtsız dinliyordu onu. Vera'yı anlamak, onu yaşama döndürmek ("Ama sevgiden öte yana değil," diye geçiriyordu içinden) çabaları boşa gittikçe yüreği öfkeyle doluyordu Rayski'nin. Sinirleri bozuluyordu gene, huysuzlaşıyor, sertleşiyordu. Öyle anlarında neşesi kaçıyor, ça-

lışmaktan nefret ediyordu. Kendini oyalama çabaları bir şeye yaramıyordu.

Canı sıkıldığı böyle günler, "Deneme değil, bir işkence bu!" diyordu.

Korka korka, bu taktiğin sonunun nereye varacağını, onu nereden aldığını soruyordu kendi kendine.

Heyecanlı değilken çevresine bakındığında, okullu bir çocukmuş gibi ona akıl veren, onunla alay eden, onun dostluğuna hiç umut olmayan bir kayıtsızlıkla karşılık veren bir kızın önünde böylesine küçülebildiği için utanıyordu kendi kendinden.

Vera'ya kuşkulu kuşkulu bakarken yakalıyordu kendini gene. Bir iki kez Marina'ya küçükhanımın evde olup olmadığını sormuştu. Bir gün Vera'yı evde bulamayınca akşama kadar oturmuştu yamacın başında, gelmeyince kendi gitmişti odasına, kayıtsız görünmeye çalışarak, nerede olduğunu sormuştu. Vera daha kayıtsız karşılık vermişti.

"Volga'nın kıyısındaydım."

Rayski, Vera'nın yalanını yüzüne vurmak, yamacın başında oturup beklediğini, onu orada görmediğini söylemek istemiş, ama tutmuştu kendini. Yalnız, elinde olmadan şaşkın bakmıştı, Vera'nın gözünden kaçmamıştı bu. Ancak, Rayski'nin niçin şaşırdığını, kendisinin Volga kıyısından hangi yoldan döndüğünü açıklamayı gerekli bile görmemişti. Ne var ki, kıyıda ya da uzak bir yerde olmalıydı Vera. Biraz yorgundu çünkü. Eve döndükten sonra potin değil, terlik, entari değil bluz giymişti. Elleri de biraz sıcaktı. Rayski kesin huzura kavuşmak için çalışmayı sürdürüyordu. Gene kentte dolaşıyor, yöneticinin kızıyla konuşuyor, kızın ona verdiği yanıtlar karşısında çılgın bir neşeye kapılıyordu. Kimileyin, yeniden Marfenka ile ilgilenmeye, onda şiir dolu, biraz hayalci, biraz fırtınalı bir duygunun –ama bu duygunun kendisine karşı olmasını istemiyordu– kıvılcımını çaktırmayı bile denediği oluyordu. Yaşamın yeni, taze bir havasını estirmek istiyordu genç kızın içinde. Ama onun aydınlık, temiz, durgun yaradılışının karşısında tüm çabalar etkisiz kalıyordu...

Marfenka'nın ruhunda bir şeyleri kıpırdatabildiği oluyordu sanki kimi zaman. Onun dediklerini kabul ediyordu Marfenka. Rayski'nin anlattıklarını –"akıllıca" ya da "zekice" bir şeylerse– dalgın

dinliyordu sonuna dek; ama beş dakika sonra üst katta bir yerde şarkı söylediği duyuluyordu gene: "Biricik sevgilim benim, bilemezsin ne çok severim seni..." Ya da bir buket çiçek, bir güvercin ailesi resmi, kedisinin resmini yaparken görüyordu onu Rayski. O da olmazsa bir yerde oturup, şarkı söyleyerek "mutlu son"lu bir kitabı okumaya koyuluyordu. Ya da durmadan konuşuyor, Vikentyev ile tartışıyordu.

Bir hafta daha geçmişti aradan, Mark'ın aptalca kehanetinin süresinin dolmasına pek az kalmıştı. Rayski "aşktan uzak" hissediyordu kendini hâlâ. İçinde bir aşkın olduğuna inanmıyor, her şeyi hayal gücünün, merakının aşırı duyarlılığına veriyordu.

Kimi zaman öyle oluyordu ki, birkaç gün yitip gidiyordu bu duyarlılığı. Vera'yı da Marfenka gibi görüyordu: İkisi de tatile gelmiş enstitülü çok güzel bir kız gibi görünüyordu ona. İkisinin de enstitülü kızlara özgü sırları, sevimlilikleri vardı, ikisi de –ancak enstitülü kızların görebilecekleri gibi– tozpembe görüyorlardı yaşamı. Her şeyi altüst edecek tecrübeye varana dek de öyle göreceklerdi...

Vera gelip gidiyordu. Fark etmiyordu bunu Rayski. Ürpermiyordu, heyecanlanmıyordu. Onun bir bakışını ya da sözcüğünü yakalamaya çalışmıyordu. O sabah kalktığında da son derece sağlam, yani kayıtsız, yalnızca Vera'dan bir şey almak isteğinden değil, onun dostluğunu kazanmak isteğinden bile uzak hissediyordu kendini.

"Tam anlamıyla soğuk, sakinim artık. Anlaştığımız gibi, hazır olduğumu, denemenin sona erdiğini, onun bir dostu olduğumu açıklayabilirim Vera'ya. Birkaç güne kadar da gideceğim. Evet, bir de 'Barbar'la görüşmem, son pantolonunu da elinden almak gerek: Bahse girmesin bir daha!"

Bu arada valizini tavan arasından indirmesini, hazırlamasını bir kez daha anımsatmıştı Yegor'a.

Mark'ı o gün nerede bulabileceğini sormak için Leontiy'e gitti. İkisini kahvaltıda buldu. Mark, Rayski'ye bakarak, "Size bir şey söyleyeyim mi?" dedi, "Biraz daha yürekli olsanız kusursuz bir insan olabilirsiniz."

Rayski, "Birisine ateş edecek ya da gece meyhane soyacak kadar mı?" diye karşılık verdi.

"Gece meyhane soyacak kadar yürek nerede sizde! Gereği de yok zaten... Büyükannenizin evinin meyhaneden kalır yanı yok. Hayır hayır, o ihtiyar domuzu evinizden kovmanız da yeter. Büyükannenizle birlik olup kovmuşsunuz onu, öyle diyorlar, aferin!"

"Nereden biliyorsunuz bunu?"

"Bütün kentin dilinde! Çok güzel doğrusu! Tam minnettarlığımı sunmaya gelecektim size, bir de duydum valiyle ilişki kurmuşsunuz. Evinize çağırmışsınız onu. Büyükannenizle birlikte köpekler gibi susta durmuşsunuz önünde!.. Bu çok iğrenç işte! Oysa onu da aynı amaçla tekme tokat merdivenden aşağı yuvarlamak için çağırdığınızı sanmıştım."

Rayski, "'Halk yiğitliği' bu oluyor galiba?" dedi.

"Ne yiğitliği olduğunu bilmiyorum, ama bu yiğitliğin bir örneğini göstereceğim size bir gün. Kaldığım evin çevresinde bir polis memuru dolaşmaya başladı son günlerde: Sayın vali beni merak ediyorlar anlaşılan. Sağlığımı, keyfimin yerinde olup olmadığını öğrenmek için adam yolluyorlar. Eh, bir diyeceğim yok buna!.. İki buldog yetiştiriyorum ben de. En çok bir hafta sonra tek kedi kalmaz çevrede... Şimdi tavan arasında, karanlıkta tutuyorum onları, albay ya da onun uşakları buyururlarsa, yavrularım kaçacaklar tavan arasından... kapıyı yanlışlıkla açık unutmuş olacağım kuşkusuz..."

Rayski, "Size 'Allahaısmarladık,' demeye geldim," dedi. "Yakında gidiyorum!"

Mark şaşırmış, "Gidiyor musunuz?" diye sordu.

"Ne olacaktı?"

Mark sakin, ciddi, "Sizinle birkaç sözcük konuşmam gerekiyordu..." dedi.

Bu kez Rayski şaşırmış, baktı Mark'a.

"Ne istiyorsunuz?" dedi. "Söyleyin! Gene para mı?"

"Belki para da isterim... ama şimdi başka şey üzerine konuşmak istiyorum sizinle. Sonra uğrarım, şimdi olmaz..."

Mark, yanlarında oturan Kozlov'un karısına, onun yanında konuşmak istemediğini anlatmak için başını eğdi.

Rayski'nin gideceğini duyunca ellerini birbirlerine vurdu Leontiy. Karısı somurttu.

"Nasıl olur? Bırakan kim?" diye fısıldadı. "İyi vallahi! Ulinkanızı

unuttunuz galiba? Kocam yokken bir kez bile gelmediniz bana..."

Rayski'nin elini tuttu, gözlerinin içine hüzün dolu bir gülümsemeyle bakarak uzun süre bırakmadı...

Mark birden, "Peki parayı getirdiniz mi?" diye sordu. "Bahse girdiğiniz üç yüz rubleyi?"

Rayski mağrur baktı ona.

"Pantolonunuz nerede?" dedi.

"Şaka etmiyorum ben,verin üç yüz rubleyi."

"Niçin? Âşık değilim, görüyorsunuz."

"Hayır, görüyorum, sırılsıklam âşıksınız."

"Nereden anladınız?"

"Suratınızdan."

"Bakın: Bir ay geçti, bahis süremiz bitti. Pantolonunuz gerek değil bana, redingotumun üzerine onu da bağışlıyorum size."

Kozlov karıştı söze:

"Sahi... gidiyor musunuz?.. Ya kitaplar?"

"Hangi kitaplar?"

"Senin kitapların... hepsi tamam, listeye göre, sırayla..."

"Biliyorsun, sana armağan etmiştim onları."

"Şakayı bırak şimdi, söyle nereye yollayayım onları?.."

"Hadi hoşça kalın, zamanım yok. Kitaplardan da bir daha söz etme bana, hepsini yakarım... Eh, insanın suratından âşık olup olmadığını anlayan bilge, hoşça kalın! Bir daha karşılaşır mıyız, bilmem..."

Mark, "Parayı verin," dedi. "Ayıp bir şey sizin bu yaptığınız. Görüyorum, aşk var içinizde, ama bir kök gibi içerde henüz, dışarı çıkmadı, yakında çıkacak... Baksanıza, yüzünüzde var o ışık! Keşke süre vermeseydim! Aptallığımdan üç yüz ruble kaybettim!"

"Hoşça kalın!"

Mark, "Gitmeyeceksiniz," dedi.

Rayski Leontiy'e döndü.

"Bir daha uğrarım sana Kozlov... önümüzdeki hafta gidiyorum."

Leontiy sordu:

"Peki roman ne oldu? Burada bitirmek istiyordun onu hani?"

"Sonuna geldim sayılır... bir düzene koymak gerekiyor, o kadar. Onu da Petersburg'da yaparım."

Mark, "Romanınızı da bitiremeyeceksiniz!" dedi.

Rayski hızla döndü, bir şey söylemek istedi, ama canı sıkkın, başını çevirdi, çıktı.

Leontiy sordu Mark'a:

"Romanını bitiremeyeceğini nereden biliyorsun?"

Mark alaylı alaylı gülerek karşılık verdi:

"O kim, roman bitirmek kim! Başarıyı tanımamış biridir o!"

V

Rayski, Vera ile bir an önce konuşmak için –ama aralarında kararlaştırdıkları anlamda konuşmayacaktı onunla– eve yürüdü. Kendi üzerinde kazandığı utku öylesine kesindi ki, kurtulduğu zayıflığından utanıyordu şimdi. Onu bu duruma düşürdüğü için Vera'dan da biraz öç almak istiyordu.

Yolda Vera ile son konuşması için on değişik biçim düşünmüştü. Vera'nın karşısına yepyeni, beklenmedik bir kişilikte; yürekli, alaycı bir tavırla, her çeşit umuda karşı umursamaz, onun güzelliğine karşı duygusuz çıkacağını, Vera'nın onu öyle görünce nasıl şaşıracağını, belki de... üzüleceğini hayal ediyordu!

Sonunda Vera ile dostça, kibar bir ağabey gibi, duygululuktan tam anlamıyla uzak konuşmaya karar vermişti. Geçmişteki tutulmalarının tümünü –kibar, Vera'nın anlayacağı bir biçimde elbette– anlatmak, Belovodova'yı Vera'nın bilmediği yücelere çıkarmak, onu güzelliğin parlaklığıyla, kadın zarafetiyle bezemek –öyle ki, zavallı Vera düpedüz bir Pamuk Prenses sanmalıydı kendini Belovodova'nın yanında– sonra da bu güzelliğin bile onun hayal dünyasında ancak bir hafta yaşayabildiğini anlatmak düşüncesi bile gelmişti aklına.

Marfenka'yı heyecanla övmek istiyordu. Sonunda şöyle üstünkörü de Vera üzerine birkaç şey söyleyecekti. Onun güzelliğinden, kendisinin geçici tutuluşundan hoşgörüyle söz edecekti. Ötekileri ön plana çıkarıp Vera'yı karanlıkta, arka planda bırakacaktı.

Hayalinde bütün bir tablo yaratırken içi sevinçle ürperiyordu. Vera ile kendisinin durumlarını, (belki de neden olacağı) Vera'nın

şaşkınlığını, (şimdi henüz anlayamadığı, ama Rayski gidince anlayacağı) üzüntülerini düşünüyordu. Bu tabloyu böyle olduğu gibi almak, romanını onunla bitirmek istiyordu. Vera ile arasındaki ilişkilerinin üzerine esrarlı bir yarım örtü atacaktı: Erkek anlaşılmamış, değeri bilinmemiş; içinde aşka da, insanların bu basit olaya yükledikleri anlamların tümüne de bir küçümsemeyle gidiyordu. Kızsa içinde bir sızı –aşkın değil, önsezinin sızısı–, kaybettiği şeyin üzüntüsü; yüreğinde kara bulutlara bürünmüş endişeler, evlenınceye dek –belediyenin danışmanıyla evlenecekti sonunda– sürecek sonu gelmez, ağır bir hüzün, gözleri yaşlı, bir başına kalacaktı... Aslında hiç de sanmıyordu böyle olacağını, ama roman gerçek değildi. Gerçeklerden bu sapmaya "edebiyatın yöntemleri" diyordu.

Bunun gerçekte de, romanda da ne denli etkili olacağını düşünürken heyecandan soluğu kesiliyordu.

Onu görünce yüzünü buruşturdu büyükannesi. Yegorka'dan, beyefendinin ona valizi gözden geçirmesini, çamaşırla giysileri gelecek haftaya hazırlamasını buyurduğunu öğrenmişti.

Haber evin her yanında duyulmuştu. Yegorka'nın tozunu, örümceğini temizlemek için valizi ambara götürüşünü herkes görmüştü. Valizi taşırken, avluda yanından geçen Anyutka'nın kafasına indirmekten de geri kalmamıştı onu. Hizmetçi kız elindeki kaymak dolu tencereyi düşürmüştü, Yegorka kıkır kıkır gülüp kaçmıştı.

Beklenmedik haber şaşırtmıştı büyükanneyi. Rayski'ye sitemler etmiş, sorular sormuştu:

"Aklından zorun mu var senin Borisciğim?"

Sonunda kurtuldu büyükannesinin elinden Rayski. Eski eve gitti.

Bambaşka bir kişilikle ortaya çıkmanın sabırsızlığıyla yüreği sıkışarak, sessizce yürüdü Vera'nın odasına kadar. Halının üzerinde sessiz adımlarla yaklaştı Vera'ya.

Vera dirseklerini masaya dayamış oturuyor, mavi, kötü bir kâğıda yazılmış bir mektubu okumaya çalışıyordu. Rayski şöyle bir göz atınca mektubun karmakarışık bir elyazısıyla yazıldığını, kırmızı bir mühürle kapatılıp öyle gönderildiğini fark etmişti. Alçak bir sesle, "Vera!" dedi...

Vera korkuyla öyle bir ürperdi ki, Rayski titremeye başladı. O anda Vera'nın eli mektupla birlikte cebine gitmişti.

İkisi de kıpırdamadan birbirlerine bakıyorlardı.

Rayski geri çekilerek, ama odadan çıkmadan, "Affedersin, işin mi vardı?" dedi.

Vera gözlerini Rayski'nin yüzünden ayırmadan, yerinden kalktığı gibi öylece ayakta duruyor, eli cebinde susuyordu. Korkusundan yavaş yavaş kurtulup kendine geldi.

Rayski onun cebine bakarak, "Mektup mu?" dedi.

Vera daha da soktu elini cebine. Rayski'nin içini bir anda kuşkular doldurmuştu. Vera'nın geçenlerde, Volga kıyısında değilken orada olduğunu söyleyerek onu aldatmaya çalıştığını anımsamıştı.

Korkuyla "Ne biçim şeydir bu?" diye geçirdi içinden. Zoraki gülümseyerek, "İlginç bir mektup, büyük bir sır olsa gerek!" dedi. "Pek telaşlı sakladın onu çünkü."

Vera kanepeye oturdu. Hâlâ gözlerini ayırmıyordu Rayski'den. Ama bakışı kayıtsız, rahattı şimdi.

"Yo," diye geçirdi içinden Rayski, "aldatamazsın beni artık bu kayıtsızlığınla!" Heyecandan titreyen sesiyle şakacı, "Getir mektubu..." dedi.

Vera şaşkınlık içinde baktı ona. Elini daha da çok bastırdı cebine.

"Göstermeyecek misin?"

Vera başını salladı. Sonra, "Niçin?" diye sordu.

"İlgilendirmez beni kuşkusuz. Sana yazılmış bir mektuptan bana ne? Ama bana güvendiğini, benimle gerçekten dost olduğunu kanıtla. Görüyorsun, kayıtsızım sana karşı. Kuşkularını dağıtmak, senin sakınganlığınla, benim kapılışımla alay etmek için geldim buraya. Yüzüme bak: Şimdiye dek olduğum gibi miyim?.."

İçinden de şöyle geçiriyordu: "Öf, Allah kahretsin, aklımdan çıkmıyor şu mektup!"

Vera, Rayski'nin gerçekten kayıtsız olup olmadığını anlamak için baktı yüzüne. Yüzü kayıtsız olabilirdi belki, ama sesiyle sadaka dileniyordu sanki.

Rayski yarı üzgün, "Göstermeyecek misin?" dedi. "Eh nasıl istersen!"

Kapıya döndü. Vera seslendi arkasından:

"Durun!"

Sonra cebinin içinde bir an dolaştırdı elini, bir mektup çıkarıp uzattı Rayski'ye.

Rayski mektubu şöyle bir çevirdi elinde, imzaya baktı: *Pauline Kritzki.*[12] Mektubu Vera'ya geri uzattı.

"Bu değil," dedi.

Vera soğuk, "Başka bir mektup mu gördünüz?" diye sordu.

Rayski Vera'nın yalanını yakalamış olmamak için, gördüğünü itiraf etmekten çekiniyordu.

"Hayır," dedi.

"Eh, okuyun öyleyse."

Mektup şöyle başlıyordu:

> *Ma belle, charmante, divine* Vera Vasilyevna![13] Heyecan içindeyim. Sevimli, soylu, iyi yürekli ağabeyinizin önünde saygıyla eğilirim!
>
> Benim öcümü aldı, sevinçten göklerde uçuyorum, ağlıyorum. Ne büyüklüktü o öyle! Söyleyin kendisine, benim şövalyemdir, ömrümün sonuna dek kölesi olacağım! Ah, nasıl sayıyorum... söylemek istiyorum... Niçin cesaret edemeyecekmişim? Evet, seviyorum onu, hayır, tapıyorum ona!.. Tüm erkekler diz çökmelidirler onun önünde!!..

Rayski geri vermek istedi mektubu. Vera, "Hayır, devam edin," dedi, "sizi ilgilendiren bir dileği var orada."

Birkaç satır atladıktan sonra okudu Rayski:

> Söyleyin ağabeyinize, yalvarın ona –size karşı derin bir sevgisi var, oh yadsımayın bunu, size ne tutkulu baktığını gördüm... Tanrım niçin yerinizde değilim!.. Söyleyin ona canım Vera Vasilyevna, portemi yapsın, söz vermişti. Aslında portre falan umurumda değil. İstediğim portremi yaparken onun yanında olmak, onu görmek, yüzünü seyretmek, onunla konuşmak, aynı havayı ciğerlerime çekmek!.. Hissediyorum, ah hissediyorum..., *Ma pauvre tête, je deviens folle! Je compte sur vous, ma belle et bonne amie; et j'attendes la reponse...*[14]

12 Polina Kritskaya – ç.n.

13 (Fr.) Benim güzel, göz kamaştırıcı, tanrısal Vera Vasilyevnam.

14 (Fr.) Ah zavallı başım benim, aklımı kaçırıyorum! Size güveniyorum, benim iyi yürekli, güzel dostum benim, yanıtınızı bekliyorum.

Rayski mektubu masanın üzerine koyduktan sonra sordu Vera:

"Ne yanıt vereyim?"

Vera'nın bu sorusunu duymamıştı Rayski. Susuyor, öteki mektubun kimden olduğunu, Vera'nın niçin sakladığını düşünüyordu.

"Kabul ettiğinizi yazayım mı?"

Rayski daldığı düşüncelerden kurtulup canı sıkkın.

"Tanrı korusun... sakın!" dedi.

"Nasıl olur ama? Sizinle aynı havayı ciğerlerine çekmek istiyor..."

Vera'nın çenesi titremeye başladı.

"Cehennemin dibine kadar yolu var. Boğuluyorum ben o havada..."

Vera, Rayski'nin yüzüne çapkın çapkın bakarak, derinden gelen bir fısıltıyla, "Ya ben dilersem sizden bunu?" dedi.

Rayski'nin yüreği hop etti.

"Sen mi?" diye sordu. "Senin için neden gerekli bu?"

Vera, "Eh işte, onun hoşuna gidecek bir şey yapmak istiyorum..." dedi. "Ama bunu, Rayski'yi biraz olsun kendinden uzaklaştırmak için istediğini eklemedi."

Polina Karpovna'nın Rayski'ye kene gibi yapışacağını, onu uzun süre de elinden bırakmayacağını biliyordu.

"Bu dileğini yerine getirirsem, bunu bir dostluk belirtisi olarak mı kabul edeceksin?"

Vera evet anlamına eğdi başını.

"Peki ama bir fedakârlık değil mi bu?"

"Çok istiyordunuz! İşte size bir fedakârlık etmek fırsatı..."

Rayski üzerine basa basa, "Çok istiyorsun bunu!" dedi.

Vera birden korkuya kapıldı, geri çekilerek, "Hayır, hayır, bir şey istediğim yok benim!" dedi.

"Bak korktun benim fedakârlığımdan! Çok güzel: Bana borçlu kalmamak için sen de küçük iki fedakârlık yap. Öyle ya, dostlukta borcu sevmezsin sen: Görüyor musun, benimsiyorum senin ilkelerini, anlaşacağız."

Vera soru dolu bakışlarla bakıyordu Rayski'ye.

"Birinci isteğim, Polina Karpovna'nın portresini yaparken sen de yanımda ol, yoksa daha birinci çalışmada kaçarın: Kabul mü?"

Vera evet anlamına isteksiz, dalgın salladı başını. Kurnazlığı bo-

şa gitmişti. Kendisinin de Rayski'nin yanında oturması gerekiyordu bu durumda; Rayski'den bu fedakârlığı istemiyordu şimdi.

"İkinci isteğim..." dedi Rayski.

Sustu. Vera merakla bekliyordu.

"İkinci isteğim, öteki mektubu göster bana!"

"Hangisini?"

"Çabucak cebine sakladığını."

"Mektup falan yok cebimde."

"Var: İşte ucu görünüyor."

Vera gene cebine soktu elini.

"Bir mektup gördüğünüzü söylemiştiniz," dedi, "gösterdim size onu. Daha ne istiyorsunuz?"

"Bu mektubu öylesine korkuyla saklamazdın... Gösterecek misini?"

Vera, elini cebinde dolaştırarak –gerçekten de bir kâğıt hışırdıyordu orada– sitemli, "Gene bildiğinizi okuyorsunuz," dedi.

"Yo hayır, istemez... şaka ettim. Yalnız, Allah aşkına, zorbalık, çaşıtlık değil, basit bir merak olarak kabul et bunu."

Gitmek için ayağa kalkarken ekledi:

"Neyse, sırların da senin olsun!"

Vera soğuk, karşılık verdi:

"Sır falan yok ortada."

Rayski birden, "Yakında gideceğimi biliyor musun?" diye sordu.

"Biliyorum, duydum... yalnız, doğru mu bu?"

"Niçin kuşku ediyorsun?"

Vera, bakışını yere indirmiş, susuyordu.

"Hoşnut musun?

Alçak sesle yanıt verdi Vera:

"Evet..."

Rayski, Vera'nın yanına giderken, üzgün, "Niçin?" diye sordu.

"Niçin mi?.."

Bir süre düşündü Vera, sonra elini cebine soktu, başka bir mektup çıkardı, şöyle bir göz gezdirdikten sonra mürekkep kalemini aldı, bazı sözcükleri, satırları özenle karaladıktan sonra Rayski'ye uzattı.

"Nedenini daha önce de söylemiştim size," dedi. "Alın okuyun!"

Gene cebine soktu elini.

Rayski okumaya başladı. Vera pencereden dışarı bakıyordu.

Mektup ince bir kadın elyazısıyla yazılmıştı. "Tepeden tırnağa suçluyum, sevgili Nataşa..."

"Kimdir bu Nataşa?"

"Papazın karısı, okul arkadaşım."

"Papazın karısı ha! Mektuplaşıyorsunuz demek: Ah, çok ilginç."

Hazdan dizlerini birbirine sürtmüştü. Okumaya koyuldu.

> Tepeden tırnağa suçluyum, sevgili Nataşa: Eve döndükten sonra yazmadım sana. Her zaman olduğu gibi üşendim, ayrıca başka nedenler de vardı. Şimdi öğreneceksin... en önemli nedeni biliyorsun, şu... (üç sözcük karalanmıştı burada)... kimileyin bayağı korkutuyor beni. Ama görüştüğümüzde konuşuruz bu konuyu.
>
> Öteki neden akrabamız Boris Pavloviç Rayski'nin gelişi. Bizimle kalıyor, işin kötüsü, hemen hiç de çıkmıyor evden. Öyle ki, iki hafta ondan saklanmaya çalışmaktan başka bir şey yapmadım. Ne çok akıl, çeşitli bilgiler, aydınlık yetenekler, aynı zamanda da gürültü ya da –kendi deyimiyle– "yaşam" getirdi beraberinde... bütün bunlarla bizden –yani büyükannemden, Marfenka'dan, benden– Marfenka'nın kuşlarına kadar tüm evi büyük bir canlılıkla, heyecanla doldurdu! Önceleri olsa beni de ilgilendirirdi belki bu, ama şimdi bunun benim için ne denli ağır, çekilmez bir şey olduğunu bilirsin...
>
> Öte yandan konuğumuz, kendi çiftliğine gelince, yalnızca çiftliğin değil, çiftlikte canlı her şeyin de kendisinin malı olduğunu sanmaya başladı. Nereden gelip nereye vardığı bile bilinmeyen bir akrabalık hakkına dayanarak, sonra bizi küçükken gördü diye çocukmuşuz ya da öğrenci kızlarmışız gibi davranıyor bize karşı. Durmadan saklanmaya çalışıyorum ondan. Ama ancak uyurken beni görmesine, ne hayal ettiğimi, neyi umduğumu, beklediğimi bilmesine engel olabildim, o kadar... Bu iz sürmeden handiyse hasta oldum, hiç kimseyle görüşmedim, hiç kimseye –sana bile– yazmadım. Cezavine kapatmışlar beni sanki... Benimle oynuyor gibi, hem de istemeye istemeye. Bakıyorsun bugün ilgisiz soğuk, ama yarın gözleri parlıyor gene, delilerden korktukları gibi kor-

kuyorum ondan. İşin en kötü yanı da, kendinde olmaması, kendini bilmemesi. Bu yüzden sözlerine, niyetlerine güvenmenin olanağı yok: Bugün bir karar veriyor, yarın başka bir şey yapmıyor.

Kendisi için dediği gibi, "sinirli, aşırı duyarlı, tutkulu" bir insan. Sanıyorum doğru da bu. Aktör değildir, rol yapmıyor: Bunun için fazla zeki, bilgili, üstelik dürüst bir insan... "Yaradılışım böyle!" diye savunuyor kendini.

Bir çeşit artist: Hep resim yapıyor, piyanoda içinden geldiği gibi bir şeyler çalıyor (doğrusu çok da güzel çalıyor), sanattan söz ediyor, ama galiba biz günahkârlar gibi, hiçbir şey yapmıyor, hemen bütün zamanını –kendi deyimiyle, "güzelliğin önünde eğilmekle" geçiriyor. Sözün kısası, bizim Daşenka Semeçkina gibi şıpsevdi bir insan, anımsarsın Daşenka Semeçkina'yı: Hani bir zamanlar bir Alman takviminde resmini gördüğü bir İspanyol prense âşık olmuştu da yakaladığı herkese, akortçu Kişa'ya bile bu aşkından söz eder dururdu. İyi yüreklilik de var onda, soyluluk da, dürüstlük de, neşe de, düşünce özgürlüğü de. Ancak bütün bunlar dalga dalga dışa vuruyorlar, bu yüzden, ona karşı nasıl davranacağını bilemiyor insan.

Şimdi benim dostluğumu elde etmeye çalışıyor. Gelgelelim onun dostluğundan da korkuyorum, ondan gelecek her şeyden de. Sonra... (üç satır karalanmıştı burada). Ah buradan gitse ne iyi olurdu! Onun bir gün... (birkaç sözcük daha karalanmıştı) düşünmek bile dehşet veriyor bana.

Oysa tek şey gerekli benim için: Huzur! Doktor da sinirli olduğumu, iyi bakılmam, sinirlenmemem gerektiğini söylemişti. –Tanrı'ya şükür– bunu büyükanneme de anlatmıştı: Rahat bırakıyorlar beni. Çevremde çizdiğim dairemden dışarı çıkamıyorum. Hiç kimse de daireme girmiyor, böyle bir düzen kurdum, tüm huzurum, tüm mutluluğum bu.

Rayski –nasıl olursa olsun– bu sınırı geçerse yapacak tek şey kalıyor bana: Buradan kaçmak! Bunu söylemek kolay... ama nereye kaçacağım? Bir yandan da kendi kendimden utanıyorum: Bana –kız kardeşine– karşı çok iyi, çok sevimli davranıyor. Yakın bir dostluk, şefkat gösteriyor bize. Burayı... yaşadığımı öğrendiğim, gerçek yaşamı tattığım bu cenneti bize armağan etmek istiyor!..

Bize hak etmediğimiz bu sevgiyi niçin gösterdiğini; gözüme girmek, –bu konuda ona en küçük bir umut vermediğim halde– benim sevgimi kazanmak için böylesine çalıştığını düşündükçe üzülüyorum. Ah, bu çabalarının boş olduğunu bilseydi!

Eh, şimdi de başka bir şey anlatacağım sana...

Mektup burada kesiliyordu. Rayski sonuna dek okumuştu mektubu. Hâlâ –daha bir şeyler bekleyerek, satırların arkasında bir şeyler okumaya çalışarak– bakıyordu. Vera'ya değgin hemen hiçbir şey yoktu mektupta: Kendisi gölgede kalıyor, yalnız Rayski'ye tutuyordu ışığı... hem de ne parlak bir ışıktı bu!

Rayski elinde mektubu evirip çevirerek düşünüyordu. Sonra birden kaldırdı başını. Vera'ya bakarak kararlı, "Gene o mektup değil bu," dedi, "mavi kâğıda yazılmıştı sakladığın, oysa bu beyaz kâğıda yazılmış..."

Ama Vera yoktu odada...

VI

Rayski odasına gitti. Vera'nın mektubunu hiç değiştirmeden baştan sonra yazdı. Sonra derin düşüncelere daldı. Vera'nın onun üzerine yazdıkları değildi düşündüğü. Vera'nın onunla ilgili acımasız düşünceleri, onu Daşenka diye şıpsevdi bir kızla karşılaştırması gücendirmemişti Rayski'yi. "Sanatçı yaradılışından ne anlar Vera!" diye geçiriyordu içinden.

Rayski, bu mektubun onun kafasındaki soruya –gidişini Vera'nın nasıl karşılayacağı sorusuna– yanıt olduğu kanısındaydı. Gideceği için Vera'nın sevinip sevinmediğini umursadığı yoktu şimdi. Bu "fedakârlığı" yapmak da istemiyordu artık.

Yalnız, kuşkular yılanı sokulmuştu ruhuna. Kaba bir bencillik doldurmuştu içini: *Ben* ön plana çıkmış, kendi için fedakârlıklar da istiyordu.

Hep düşünüyordu Rayski: Kimdendi öteki mektup? Bütün gün dalgın dalgın dolaştı. Uykudaymış gibi yedi yemeğini, büyükanneyle de, Marfenka'yla da konuşmadı. Hiçbir şey söylemeden ay-

rıldı konukların yanından, Yegorka'ya valizi tavan arasına geri götürmesini söyledi. Hiç de çalışmadı.

Bu mektup düşüncesi parlak bir ışık düşürmüştü gene Vera'nın üstüne. Güzellik kılığına bürünmüş esrarlı, dev bir kin biçimini almıştı Vera Rayski'nin hayal dünyasında. Bu yüzden daha da güçlü, zehirli görünüyordu ona bu güzellik. Kıskançlık nöbetleri gelmeye başlamıştı Rayski'ye. Eve gelen gideni tek tek gözden geçiriyor, Marfenka ile büyükannenin ağzını yokluyor, onların kimlerle mektuplaştıklarını öğrenmeye çalışıyordu.

"Kim yazacak bize?" dedi büyükannesi. "Bana hiç kimse yazmaz, Marfenka'ya ise geçenlerde bir tüccar mektup yolladı."

Marfenka karıştı söze:

"Mektup değil, ondan aldığım yünle dantelin hesabıydı yolladığı."

Rayski, "Peki Vera'ya da yollamadı mı?" diye sordu.

"Ona da yolladı: Papazın karısı için bir şeyler almıştı..."

"Mavi kâğıda mı yazmıştı?"

"Evet, nereden biliyorsunuz? Her zaman mavi kâğıda yazar tüccar."

Yanıt vermedi Rayski. Rahatlar gibi olmuştu.

Sonra "Peki niçin saklasın bu mektubu?" sorusu gene kıpırdanmaya başladı birden. Kuşku bütün gün kemirdi içini gene...

Bahçe yolunda yürürken birden durdu. Boş bakışlarını çevresinde dolaştırarak, "Aman! bana ne," diye geçirdi içinden, "bu heykele âşık değilim ya!"

Vera'nın, perdesi esintiyle hafiften sallanan penceresine öfkeli öfkeli bakarak "İşte yılanın yuvalandığı yer!" diye geçirdi içinden.

"Bakmadan geçeceğim," diye mırıldandı, "yoksa kendisiyle ilgilendiğimi sanır... mendebur!"

Ne var ki ayakları Vera'nın kaldığı eski evin kapısına doğru götürüyordu onu. Ama kapıyı açacak gücü bulamadı kendinde. Dönüp çabuk adımlarla odasına gitti, dirseklerini masaya dayadı, akşama dek öyle oturdu.

"Romanımı ne yapacağım şimdi?" diye düşünüyordu. "Bitirmek istiyordum onu, oysa gene bir kenara itildi, sonunun ne olacağı belli değil!"

Odanın köşesine fırlattı defterlerini.

Vera'nın dışında her şey uçup gitmişti kafasından: Büyükannenin konukları da, Mark da, Leontiy de, onu kuşatan yaşam da... Kaidede –güneş ışığının altında, mermer kayıtsızlığıyla pırıl pırıl– bir başına duruyordu Vera. Sert bir komutan tavrıyla yasaklıyordu Rayski'nin yaklaşmasını. Önünde gözlerini kapıyordu Rayski, başını eğiyordu, içinden şöyle geçiriyordu: "Vera, Vera, acı bana, bak zehirli güzelliğin öldürdü beni. Hiç böyle olmamıştım ömrümde..." vb.

Vera kâh (gerçek bir gece gibi, yıldızlı bir pırıltıyla, hırçın bir gülümsemeyle, esrarlı, sevgi dolu bir fısıltıyla, Rayski'ye alaylı bir gözdağıyla) bir parlayıp bir kayboluyor; kâh ürkek, çekingen oluyor; kâh korkusuz, öfkeli görünüyordu.

Gece uyuyamadı Rayski. Gündüz de kimseyle konuşmadı. Çok az yedi... biraz zayıflamıştı bile. Çok da basit bir şey, önemsiz bir soruydu kafasını kurcalayan: Kimdendi mektup?

Vera mektubun falanca erkekten ya da filanca kadından olduğunu söyleseydi bitecekti her şey. Huzura kavuşacaktı Rayski. Öyleyse, doymak bilmez bir meraktan başka bir şey değildi içindeki. Vera bu merakını giderseydi, huzursuzluğu da geçerdi. Tüm esrar bundaydı.

"Ne pahasına olursa olsun, bu mektubun kimden geldiğini öğrenmek gerek," diye karar verdi kendi kendine, "yoksa deli olacağım. Bunu öğrenince huzura kavuşacağım ancak, sonra çekip gideceğim!"

Çaydan kalkar kalkmaz Vera'nın odasına gitti. Vera yoktu. Marina küçükhanımın şapkasını, pelerinini giyip, şemsiyesini alıp çıktığını söyledi.

"Nereye gitti?"

"Tanrı bilir! Bir yerlerde dolaşıyordur. Nereye gittiğini söylemez hiç."

"Hiç mi?"

"Hiç. Sorulmasını da istemez, kızar."

Akşam yemeğinde de yoktu Vera. Yeni bir huzursuzluk oldu bu Rayski için. Büyükannesine, "Vera nerede?" diye sordu.

Büyükanne kaşlarını çattı yalnızca, ama bir şey söylemedi. Marfenka'ya sordu.

"Bilmiyorum ağabeyciğim. Pencereden bakarken gördüm, köye gidiyordu."

"Akşam yemeğini nerede yiyecek?"

"Köylülerden süt ister ya da geç gelir. Marina'ya yiyecek bir şeyler getirmesini söyler."

Büyükanne söylendi kendi kendine:

"Her şeyi acayip bu kızın! Tıpkı annesi! Bir sinirdir tutturmuş. Doktor da sinirlerinin bozuk olduğunu söylüyor. 'İlişmeyin ona, iyi bakın, ne derse yapın!' Herkes sinirliyim deyip ipe sapa gelmez şeyler yapıyor!.."

Rayski, "Peki, bir başına nereye gittiğini sormuyor musunuz?" dedi.

Tatyana Markovna alaylı karşılık verdi:

"Nasıl sorarsın: Kızıverir sonra! Üç gün kapanır odasına! Hele bir açsın ağzını büyükannesi!.."

Rayski alçak sesle, "Bir başına nereye gidebilir?.." dedi.

Marfenka, "Hep bir başına gezer," diye karşılık verdi.

"Ya sen?"

"Olur mu öyle şey: Korkarım."

"Neden?"

"Az şey mi var korkacak! Yılanlardan, kurbağalardan, köpeklerden, büyük domuzlardan, hırsızlardan, ölülerden... Arina'dan da korkarım."

"Hangi Arina'dan?"

"Deli bir kız var köyde."

"Ya Vera?"

"Hiçbir şeyden korkmaz o! Gece kiliseye kapatın onu isterseniz, gene korkmaz."

"Yarın sor bakalım ona Marfenka, bugün nereye gitmiş?"

"Kızar."

"Her şeyden korkuyorsunuz siz de!"

Devrisi gün gene sabahtan gitti Vera, akşam döndü. Can sıkıntısından, bilinmezlikten ne yapacağını bilmiyordu Rayski. Vera'yı izlemeyeceği üzerine anlaşma yaptıklarını unutup bahçede, çayırda aradı onu. Köyde dolaştı, köylülere bile sordu onu görüp görmediklerini. Evlere baktı.

Rayski, koruda dalgın dolaşırken yamaçtaki sık çalıların arasından çıkan Vera'yı birden karşısında gördüğünde ortalık kararmıştı. Titremeye başladı Rayski, Vera'ya doğru koştu. Öyle koşmuştu ki, Vera da ürpermiş, olduğu yerde kalakalmıştı.

"Kim var orada?" diye sordu.

"Sen... misin... Vera?"

"Evet benim, ne olacaktı?"

"Herkes seni arıyor, nereye kaybolduğunu bilen yok!"

Vera kaşlarını çattı.

"Kim arıyor?" diye sordu.

"Büyükannemle Marfenka çok merak ettiler..."

"Nereden esmiş akıllarına? Şimdiye dek hiç merak etmezlerdi de bugün mü merak ettiler?.. Söyleseydiniz boşuna zahmet ettiklerini, beni kimsenin merak etmesini istemediğimi."

"Sonra... ben de..."

"Siz mi? Söyler misiniz niçin?"

"Bir şey gelebilir başınıza..."

"Örneğin?"

"Örneğin... bir kaza olabilir! Az mı olaylar oluyor? Sarhoş köylüler dolaşıyor her yerde..."

Marfenka'nın korktuğu şeyleri anımsayıp şakacı, ekledi Rayski:

"Yılanlar, hırsızlar, köpekler, domuzlar, ölüler!.. Korkutabilirler seni..."

"Siz korkuttunuz beni şimdi. Orada ne hırsız var ne ölü..."

Yamacı gösteriyordu Vera. Rayski, "Kaza geliyorum demez, bir anda her şey olur biter," dedi. "Kimileyin kolayca felakete sürüklenir insan..."

Vera, "Pekâlâ," dedi, "felakete sürüklenmeden önce sizden ya da büyükannemden izin alırım!"

Yürüdü sonra. Rayski mırıldandı:

"Gururlu yaratık!"

Yüksek sesle ekledi:

"Bir dakika Vera, affedersin, papazın karısına yazdığın mektubu geri vermedim sana. Al! Kendim vermek istedim onu, yoktun."

Vera mektubu alıp cebine koydu.

Rayski, Vera'ya doğru eğildi, yumuşak, ama sesi titreyerek sordu:

"Ya öteki?"

"Hangi öteki?"

"Cebindeki, mavi kâğıda yazılı olan."

Duracakmış gibi çarpıyordu yüreği Rayski'nin. Cevap bekliyordu.

Vera cebini dışarı çıkardı. Rayski, "Ah, şimdi yok!" dedi. "Kimden gelmiş olabilir o mektup?"

Vera bir an sustu.

"O mu?.." dedi. "Papazın karısından. Bir türlü cevap vermemiştim mektubuna."

Rayski, "Papazın karısından!" diye haykırdı.

"Evet! Elbette!" diye doğruladı Vera.

Uzaklaştı. Bir anda büyük bir ağırlık kalkmıştı Rayski'nin omuzlarından.

"Papazın karısından!" diye yineledi. "O kadar kafa patlattım, düşündüm, oysa ne basitmiş sorunun cevabı! Papazın karısından. Gerçekten de: Aynı cepte mektupla ona yazılan cevap! Apaçık ortada olan bir şey bu! Vera'nın onu bana göstermek istemeyişi de anlaşılıyor: İçinde onu yazanın sırlarını bulunduran bir mektubunu kim kime gösterir?.. Evet, anlaşılıyor! Zamanında söyleseydi ya bunu! Bana acı çektirmek haz veriyor ona! Doğrusu o saçma üzüntüden, sinir bozukluğundan huzura ne çabuk geçiş oldu bu! İşte tüm bedenime bir rahatlık, uyum doldu gene! Tanrım, ne güzel bir akşam! Gökyüzü ne aydınlık, hava ne ılık, ne hoş! Ne sağlıklıyım, ruhumda ne büyük bir huzur var! Her şeyi öğrendim artık, burada yapacağım bir şey kalmadı, iki gün sonra gidiyorum!"

Avluda seslendi:

"Yegor!"

Hizmetçiler bölümünün penceresinden Yegor'un sesi duyuldu:

"Buyrun efendim."

"Yarın sabah erken indir valizimi tavan arasından!"

"Başüstüne efendim."

Bir anda atmıştı üzerinden bitkinliğini. Neşelenmişti. Eve koştu. Yiyecek bir şeyler istedi, büyükannesine bir sürü şeyler anlattı, Marfenka'yı tam beş kez kahkahalarla güldürdü. Üç günün acısını çıkarırcasına yiyerek sevindirdi büyükannesini. Tatyana Markovna, "Oh, Tanrı'ya şükürler olsun!" dedi. "Üç gündür gölge gi-

bi dolaşıyordun ortalarda, gene toparladın kendini!.. Vera nerede, gördün mü onu?"

Rayski birden, "Mektup papazın karısındanmış!" dedi yüksek sesle.

Marfenka ile büyükanne bir ağızdan sordular:

"Hangi mektup?"

"Size sorduğum, mavi kâğıda yazılı mektup."

Rayski, bu anahtarı elde etmek böylesine kolayken üç gün üç gece kafa patlattığı için kendi kendine şaşarak üç gecenin uykusuzluğunu çıkardı o gece!

"Evet, basit bilinmezlere güçlükle varılır çoğu zaman! Oysa Kolomb ne kolay buldu Amerika'yı."

Kendi karşılaştırmasına kendi şaşarak sustu.

Sabah dinç, neşeli; içi huzur, güç, umut dolu kalktı... hem de neydi bunun nedeni? Mektubun papazın karısından gelmiş olması!

Çabucak oturdu defterinin başına. Çektiği acıları, kuşkularını, onlardan kurtuluşunu yazdı. Düşünceler, olaylar, konuşmalar birbirini izliyorlardı. Vera'nın mektubunu anımsadı, papazın karısına Vera'nın onunla ilgili neler yazdığını bir kez daha okumak istedi canı. Mektubun kopyasını aldı.

Baştan sona yutarcasına okudu onu. Rayski, dudaklarında bir gülümseme düşünceye daldı. Onun için, Vera'nın sevgisini kazanmak umudunun olmadığı yazılı satırı hafiften göğüs geçirerek bir daha okudu. Ne denli sıkıcı bir insan olduğunu okudu üzülerek. Ama yüreğinde bir huzur vardı, oysa dün neydi öyle! Ne büyük bir endişe, huzursuzluktu o!

"Evet!" dedi kendi kendine. "Gidiyorum! Huzurunu, özgürlüğünü vereceğim ona. Gururlu, yenilgi nedir bilmeyen bir yürek bu, benim de yapacağım bir şey yok: Birbirimize karşı kayıtsızız!"

Dalgın dalgın bir daha göz gezdirdi satırlarda... Birden gözleri alabildiğine açıldı, yüzü bembeyaz oldu.

"Hiç kimseyle görüşmedim, hiç kimseye –sana bile– yazmadım..." diye okumuştu.

Dudakları titriyordu, bakışlarını odanın içinde dolaştırarak mırıldandı:

"Hiç kimseyle, hiç kimseye... altlarını çizmiş bu sözcüklerin. Demek biri var burada; görüştüğü, mektup yazdığı biri! Tanrım! Mavi kâğıda yazılı mektup papazın karısından değildi!"

Dehşet içindeydi Rayski. Gene bir ürperti doldurdu içini, başını ellerinin arasına aldı, kanepeye uzandı.

VII

Devrisi sabah saat onda odasının kapısı vuruldu. Rayski benzi uçuk, yüzü asık, açtı kapıyı, donup kaldı. Vera ile Polina Karpovna duruyorlardı karşısında. Polina Karpovna'nın üzerinde göğsünü yarı yarıya açıkta bırakan, kısa kollu, çiçeklerle, fiyonklarla, kurdelelerle süslü saman sarısı, çok ince tül bir rob vardı. Bu haliyle daha çok, kibar kadınların ya da köpeklerle gösteriler yapan hokkabazların tıraş ettirip, kurdelerle, tasmalarla, fiyonklarla süsledikleri beyaz, küçük finoları andırıyordu.

Rayski, dehşet içinde baktı ona. Sonra canı sıkkın, Vera'ya bir göz attı. Gene Polina Karpovna'ya baktı. Beriki, dudakları ıslak, sessiz, baygın bakıyordu Rayski'ye. İçini dolduran heyecandan, sıcaklıktan "krem" dedikleri şeker gibi erimişti biraz.

Üçü de susuyordu. Kritskaya ağırbaşlı, fısıldadı sonunda.

"Ayaklarınızın dibindeyim!"

Rayski sert, "Ne istiyorsunuz?" diye sordu.

"Ayaklarınızın dibindeyim... soylu davranışınız... Ne söyleyeceğimi bilemiyorum, çok heyecanlıyım..."

Mendilini gözlerine götürdü Polina Karpovna. Rayski sabırsız, "Vera, ne demek oluyor bu?" diye sordu.

Polina Karpovna çabuk çabuk konuşarak, "Önemli değil, önemli değil, affedersiniz..." dedi. "*Vos moments sont précieux!*[15] Ben hazırım."

Vera açıkladı sonunda:

"Portresini yapmayı kabul ettiğinizi yazdım Polina Karpovna'ya."

Rayski, "Ah!" dedi.

15 (Fr.) Her dakikanız değerlidir sizin.

Alnını ovuşturdu bastırarak. Dişlerini sıktı. "Portre yapacak durumum mu var?" diye geçirdi içinden. Sonra kararlı, "Gidelim, hemen başlayacağım!" diye ekledi. "Salonda bekleyin beni!"

Kritskaya çabuk çabuk konuşuyordu:

"Pekâlâ, pekâlâ, emredersiniz, biz de..."

Vera'yı, kolundan tutup götürürken ekledi:

"*Allons, chère* Vera Vasilyevna!"[16]

Rayski, portre üzerinde çalışırken Vera yanlarında duracak olmasaydı kaba bir biçimde terslerdi Polina Karpovna'yı. Yalnız kalır kalmaz itiraf etmişti bunu kendi kendine.

Gerçi Vera'nın güvensizliği, handiyse düşmanca tutumu öfkelendirmişti onu. Esrarlı mektup heyecanlandırmıştı. Sanki gene nefret etmeye başlamıştı Vera'dan, ama onun yanında beş dakika olabilmek için fırsatı kaçırmıyordu gene de. Mektubun kimden geldiğini öğrenmek isteği daha da yakıyordu içini şimdi.

Çok önceleri Vera'nın portresini yapmak için hazırladığı tuvali aldı köşeden. Boyalarla paleti hazırladı. Sessizce geldi salona. Asık yüzle, tek heceli sözcüklerle, pencereleri kapamak için perde getirmesini söyledi Vasilisa'ya. Yalnızca bir pencereyi açık bıraktı. Alttan alttan birkaç kez baktı Kritskaya'ya. Oturması için bir koltuk çekti. Kendi de oturdu.

Polina Karpovna uysal bir incelikle, "Söyleyin nasıl oturayım?" dedi, "Siz oturtun beni!.."

Rayski soğuk, "Nasıl isterseniz öyle oturun," dedi. "Yalnız kıpırdamayın, konuşmayın da... çalışmama engel olursunuz!"

Polina Karpovna, "Soluk bile almayacağım!.." diye fısıldadı.

Başını nazlı nazlı yana eğdi, gözlerini yarım kapadı, tatlı bir gülümseme kondurdu dudaklarına.

"Öf ne iğrenç bir surat!" diye geçirdi içinden Rayski. "Dur hele, nasıl yapacağım resmini, göreceksin!"

Ona bakmaya gelen Marfenka ile büyükanneyi handiyse kollarından tutarak çıkardı salondan. Beyefendinin "portre" yapmaya başladığını görünce, valizi tavan arasına geri götürsün mü diye sormaya geldi Yegor. Rayski bir şey söylemeden yumruğunu salladı ona.

16 (Fr.) Gidelim, sevgili Vera Vasilyevna.

Boris, "iğrenç surata" gittikçe daha bir öfkeli bakarak tebeşirle çizmeye başladı başı. Tebeşiri olanca gücüyle sıkıyordu.

Vera kapının dibinde oturuyordu. Elindeki bir dantelaya iğneyi sokup çıkarıyor, sık sık esniyor, Polina Karpovna'nın yüzüne bakınca gülümsemesini tutmaya çalıştığı için çenesi titriyor, dudakları kıpırdıyordu. Kritskaya fısıltıyla sordu Vera'ya:

"*Suis-je bien comme-ça*?"[17]

"*Oh, oui, tout-à-fait bien*!"[18] dedi Vera.

Rayski can sıkıntısını açığa vuran bir hareket yaptı.

Polina Karpovna korkmuş, "Soluk almayacağım!" diye kekeledi.

Öyle kaldı.

Rayski başı çizdikten sonra paleti aldı, Kritskaya'ya ters ters bakarak gözleri, burnu yapmaya başladı...

"Güzelliğini senden başka herkes çoktan unutmuş, pis kocakarı," diye geçiriyordu içinden, "senin için asıl kötü olan da bu işte!"

Polina Karpovna, Rayski'nin ona baktığını fark edince daha da tatlı gülümsemeye çalıştı.

Kıpırdamadan oturmak, soluk almamak için –aşağı yukarı başarıyordu da bunu– kendini zorlamaktan, yirmi dakika sonra alnı boncuk boncuk terlemiş, şakaklarında bukleleri ıslanmıştı.

"Çok sıcak!" diye fısıldadı.

Ama Rayski ona sert sert bakarak acımasız kullanmayı sürdüyordu fırçasını. On beş dakika daha geçti aradan. Kritskaya güç işitilir bir sesle fısıldadı.

"*Un verre d'eau*!"[19]

Rayski sert, "Bekleyin biraz, şimdi olmaz!" dedi. "Dudakları bitirmek üzereyim."

Dudaklarının yapıldığını duyunca zorladı kendini Polina Karpovna. Düzenli aralıklarla kesik kesik, derinden soluyordu. Öyle ki, göğsü de terlemişti, ama kıpırdamaya korkuyordu. Rayski, ne yaptığının farkında olmadan ha bire boyuyordu.

Vera, "Polina Karpovna yoruldu!" dedi.

Cevap vermedi Rayski. Kritskaya huzursuzdu: Alt dudağı sarkı-

17 (Fr.) Böyle iyi miyim?

18 (Fr.) Oh, evet, çok iyi.

19 (Fr.) Bir bardak su!

yordu hep. Onu yerinde tutmaya çok çalıştığı halde başaramıyordu bunu. Göğsünden bir hırıltı gelmeye başlamıştı.

Rayski fırçasını kullandığının farkındaydı yalnızca. Kritskaya iki kez bir şeyler mırıldanmıştı, iki üç de ter damlası düşmüştü alnından eline.

"Biraz daha durun," dedi Rayski.

Polina Karpovna ıslığı andıran bir sesle karşılık verdi:

"Soluk bile alamıyorum!"

Rayski de yorulmuştu, ama öfkesinden içi içini yiyordu. Ne yorgunluk duyuyordu, ne de kurbanına acıyordu. Beş dakika daha geçti böyle.

Kritskaya, "*Oh oh...je n'en puis plus...*"[20] diye başladı.

Düşecek gibi oldu. Rayski ile Vera koşup tuttular onu. Kanepeye oturttular. Su, yelpaze, kolonya getirdiler... Polina Karpovna'nın açılması için elinden geleni yaptı Vera. Sonra bahçeye çıktı Kritskaya. Rayski Vera ile kaldı. Öfkeli, çabuk bir göz attı ona.

"Mektup papazın karısından değildi!" diye mırıldandı.

Vera da şimşek gibi çabuk bir bakışla karşılık verdi onun bu bakışına. Bakışını yüzünde durdurdu. Sonra değişti bakışı, camdanmış gibi saydamlaştı, "esrarlı oldu"...

Rayski ellerini tuttu Vera'nın, dudakları kupkuru, alçak sesle, "Vera, Vera!" dedi. "Güvenin yok bana!"

Ellerini çekti Vera. Sabırsız, karşılık verdi:

"Ah, bırakın beni! Ne güveninden söz ediyorsunuz? Neden gerekli size benim güvenim?"

Bahçeye, Polina Karpovna'nın yanına gitti.

Rayski düşünüyordu: "Evet, haklı kız! Ne diye güvenecek bana? Oysa benim için ne büyük önemi var onun güveninin. Tanrım! Huzura kavuşsam, sırrı öğrensem," (var ortada bir sır), "sonra da gitsem! Vera'nın kim olduğunu, nasıl bir insan olduğunu öğrenmeden gidemem!"

Antreye çıktı, "Yegor!" dedi. "Şimdilik tavan arasına geri götür valizi!"

Yarım saat daha çalıştı Kritskaya'nın üzerinde. İki gün sonra gene gelmesini söyledi. Aklından bir an çıkmayan soru üzerinde –

20 (Fr.) Dayanamayacağım artık.

mektubun kimden olduğu sorusu üzerinde– eski heyecanıyla düşünmeye koyuldu gene. "Öğrenmek, sonra da gitmek..." Varabildiği tek sonuç buydu işte. Ona acı veren bu sırdı!

Büyükannesine, Marfenka'ya, Tıt Nikonıç'a, Marina'ya kuşkuyla bakıyordu. Vera'nın sır ortağı, en yakın hizmetçisi olarak da en çok Marina'dan kuşku ediyordu.

Ne var ki Marina, kimileyin kucağında eteklerle, ütüyle, kimileyin Saveliy'in elinden kurtulmaya çalışarak –o anda ya çığlık çığlığa bağırır ya da yayvan yayvan gülümserdi– kalçalarını oynatarak bir o yana bir bu yana bir kertenkele gibi koşuyor; Rayski'nin sorularından, kocasının arkasından fırlattığı bir tuğladan ya da odundan sıyrıldığı gibi sıyrılıyordu. Rayski'yi görünce başını öte yana çeviriyor, arsız bakışlı gözlerini yere indiriyor, onun yanından kaçmak için fırsat kolluyordu.

"Şu şeytan her şeyi biliyor galiba!" diye geçiriyordu içinden Rayski. Ama sorguya çekmekten korkuyordu onu: Hem tiksinti veriyordu ona bu, hem "çaşıtlık"la suçlanmak istemiyordu.

Kendi kendini yola getirmek, sözcüğün basit anlamıyla bir dost olmak için ne heyecanlı söz vermişti! İki hafta süre istemişti! Tanrım! Elden ne gelir! Ortada sevgi de tutku da yokken ne saçma bir acı yaratmıştı kendine! Hiç tadı olmayan, bile bile yaratılmış bir acıydı bu! Sonra onun –hiçbir şeyi umursamayan, özgür, gururuna düşkün (gururuna düşkün sayardı kendini) Rayski'nin– Vera'yı sevdiği, bunun –Mark denen o hinoğluhinin hiç utanmadan dediği gibi– "suratından belli olduğu" anlaşılmıştı birden!

Öte yandan, bu cengin arasında bir tutku önsezisiyle de duracakmış gibi çarpıyordu yüreği: Gelecekteki heyecanların hazzıyla ürperiyor, henüz çok uzaklardaki gök gürültüsünün çatırtısına sevgiyle kulak veriyor; ruhunda bir tutku oynaşsa içindeki yaşam tortusunu bir ateş süpürüp atsa, bereketli bir yağmur sulasa bu kurak tarlayı, varlığını saran yosunları..." diye düşünüyordu.

Bu tatlı boraların yanında sanatın, ünün adı mı olurdu! Gençlerin, tüm güçlerini vererek, heyecansız, yürekleri çarpmadan peşlerinde hırsla koştukları düşüncelerin dolaştığı politika ve toplum boralarının acı duman kaplı, boğucu çukurları neydi bunların yanında? Kafaya bağlı bu tutkular soğuk bencilliklerin bir oyunudur.

Güzellikten de, yakıcı hazlardan da, acılardan da yoksun düşüncelerdir bunlar... hem çoğu zaman kişinin kendinin değil, başkalarından kaptığı, kopya ettiği düşünceler!

Bahçede dolaşırken temiz havayı ciğerlerine çekerek yüksek sesle konuşuyordu kendi kendine:

"Hayır, tüm klasik esintisiyle olağan, yaşam dolu, bedensel bir tutku istiyorum ben. Evet, tutku, tutku!.."

Ama Vera vermiyordu ona bu tutkuyu! Bu onun genç kızlık gururunu bile okşamıyordu!

Vera'ya yakın olmak umudunu Rayski'nin içinde körükleyen, yalnızca gurur değildi. Pek yakışıklı, kendine güvenen, kafasız çoğu erkeğin yaptığı gibi, karşısındakinin kalbine zorla girmek, ne pahasına olursa olsun başarıya ulaşmak gibi küstahca bir iddiası yoktu. Vera'yı etkileyebileceğine ürkek, kör bir umudu vardı, o da sönüp gitmişti.

Ama Vera'nın bayan arkadaşına yazdığı mektubu okuyunca, kendi bile farkında olmadan sessizce filizlenmişti içinde bir umut. Onda, Rayski'de de bir şey olduğunu yazıyordu Vera: "Akıl, çeşitli bilgiler, aydınlık yetenekler, gürültü ya da yaşam getirmişti... Önceleri olsa onu da ilgilendirirdi belki bu, ama şimdi hayır..."

Peşimizi hiçbir zaman, umutsuz hiçbir durumda bırakmayan bu belki, Rayski'yi de tutkunun –ateşine olmasa bile– güçlüklerin, gerçekten "gururuna düşkün" kişilerin ucuz kurtulabildikleri sıcak atmosferine sokmuştu.

Evet, bir umut vardı içinde. Duygularına karşılık bulmak, Vera'ya yakın olmak umudu. Kendisinin de henüz iyi bilmediği, ama bu sıcak, çekici atmosferden çıkmasının her gün biraz daha güçleştiğini sezinlediği gibi duyduğu bir şeyin umudu...

Bir hafta değil, bir ay önce, ya Vera gelmeden ya da onunla ilk görüşmesinden hemen sonra kendini kurtarmalı, gitmeliydi... Yegorka'nın valizi tavan arasından bir daha indirmesi artık uzak bir olasılıktı!

Sıcak yaz geceleri büyükannesinin kuştüyü yataklarında uykusuz, bir o yana bir bu yana dönerken mırıldanıyordu:

"Ya tutku ver bana, içinde yok olacağım –hazırım buna–, kana kana içeceğim tam bir tutku ya da açıkça söyle kimden olduğunu

o mektubun, kimi sevdiğini, çoktan beri mi sevdiğini, bu sevginin dönüşünün olup olmadığını... O zaman huzura kavuşur, çekip giderim. İçinde bulunduğum umutsuzluğumdan kurtulurum!"

Ama anlamsız bir umut inatla fısıldıyordu kulağına hâlâ: "Umutsuzluğa kapılma, korkma onun sertliğinden: Daha yaşı ne başı ne, birisi senden önce kalbine girmiş olsa bile, yenidir bu. Duygusu kök salmış olamaz... Bu evde ondan ayrılmayan bunca bakışın altında; kör inancın, korkunun, büyükannesinin ahlâk dersinin baskısı altında gelişmiş olamaz bu duygusu. Sabırlı ol biraz, çıkarıp atacaksın içinden onu, o zaman..."

Kurtaramıyordu kendini bu düşüncelerden.

Bir akşam ortalık kararırken, "Yanına gideceğim," diye verdi kararını, "dayanamayacağım artık! Her şeyi söyleyeceğim ona, her şeyi... Ne derse öyle olacak! Ya kurtulurum ya mahvolurum!"

VIII

Çaldı Vera'nın kapısını.

"Kim o?" diye sordu ürkek ürkek Vera.

Vera elinde bir kitap, pencerenin önünde dalgın dalgın oturuyordu. Ama kitabın onu pek az ilgilendirdiği belliydi. Dalgındı çünkü. Cevap yerine, bir sandalye sürdü Rayski'ye doğru. Rayski, "Bugün pek sıcak yok," dedi, "hava çok güzel!"

"Evet. Volga boyuna gittim, orası serindi bile. Değişecek galiba havalar."

Sustular. Neden sonra sordu Rayski:

"Kilisede bugün niçin çan çalıp durdular öyle. Bayram falan mı yarın?"

"Bilmiyorum, niçin sordunuz?"

"Eh işte, çan sesinden, bir de sineklerden uyuyamadım. Ne çok sinek var büyükannemin evinde. Niçin acaba?"

"Sanırım reçel kaynattıkları için."

"Evet, doğru! Bakıyorum bir köşeye siniyor Paşutka, yalanıyor... Hizmetçiler bölümünde herkesin, Marfenka'nın bile ağzı simsiyah... Sen reçel sevmiyor musun Vera?"

Başını salladı Vera. Bir an sustuktan sonra, "Dün tavan arasına çıkardı Yegor valizinizi, gördüm..." dedi.

"Evet, neden sordun?"

"Eh..."

"Gidip gitmeyeceğimi, ne zaman gideceğimi mi öğrenmek istiyorsun?.."

"Hayır, sordum işte..."

"Açık konuş Vera! Olağan bir şeydir merak etmen! Bu soruna, bunun sana bağlı olduğu yanıtını vereceğim."

"Gene mi bana?"

"Evet, gene sana! Biliyorsun bunu zaten."

İlgisiz, pencereden dışarı baktı Vera.

"Çok önem veriyorsunuz bana," dedi.

"Peki, öyle olsaydı ne yapardın?"

"Kendim için bir şey yapmazdım. Ne var ki, bu sizin için gerekli olsaydı daha mutlu, daha rahat, daha huzur içinde, daha neşeli olmanız için gerekeni yapardım..."

"Dur, kavramları birbirine karıştırıyorsun. Cinslerine, gruplarına göre ayırmalısın onları: Bir yanda 'daha huzur içinde, daha rahat', öte yanda 'daha neşeli, daha mutlu'. Şimdi ver kararını!"

"Hangisinden daha çok hoşlandığınıza sizin karar vermeniz gerek."

"Biliyorum, kaçamak konuşmayı pek seversin. Düşüncelerini ya da isteklerini birden açığa vurmazsın hiç. Önce çevrelerinde dolanır durursun. Seçim özgürlüğüm yok benim Vera: Benim yerime sen karar ver. Ne dersen onu yapacağım. Beni unut, kendi adına, kendin için konuş."

"Dediğimi yapmayacağınıza göre konuşmamın gereği yok!"

"Niçin böyle düşünüyorsun?"

Yanıt yerine sordu Vera:

"Yegorka kaç kez indirdi valizinizi tavan arasından, sonra geri götürdü?"

"Yani gitmemi kesinkes istiyor musun?"

Yanıt vermedi Vera.

"Söyle, yarın gideyim."

Rayski'nin yüzüne baktı Vera, sonra pencereye döndü.

"İnanmıyorum size," dedi.

"Dene bir kez, söyle... belki inanırsın."

Birden, "Öyleyse gidin!" dedi Vera.

Rayski soluğunu tutmaya çalışarak, "Hay hay!" dedi. "Buradan gitmek benim için ağır, handiyse olanaksız bir şeydir, ama varlığım seni sıkıyorsa..."

"Belki hayır, sıkmıyor der," diye geçirdi içinden, sustu.

Vera ayağa kalkıp pencereye doğru yürürken, "Öyleyse gidin!" diye yineledi.

Rayski zoraki gülümsedi.

"Gideceğim, kovmana gerek yok. Ama yüreğimin üzerindeki ağırlığı hafifletebilir, bu gidişimi çabuklaştırabilirsin..."

"Nasıl?"

"Gene söylüyorum, sana bağlıdır bu."

"Ne yapmam gerektiğini söyleyin. 'Fedakârlık' mı istiyorsunuz? Valizinizi tavan arasından kendim indirmeye bile hazırım."

Bu şakaya karşılık vermedi Rayski. Vera soruyordu:

"Evet?"

"Önce söyle bana, bir sevdiğin var mı?"

Vera hızla döndü Rayski'ye, şaşkın baktı yüzüne. Rayski ekledi hemen:

"Sonra, mavi kâğıda yazılmış mektup kimdendi? Papazın karısından olmadığını biliyorum!"

Vera gözlerini iri iri açtı.

"Gidişinizle bunların ne ilgisi var?" diye sordu.

"Açıklayacağım Vera. Ama açıklamamı anlayabilmen için böyle şaşırmaman, tersine sabırla dinlemen, sonra da iyice düşünmen gerek..."

Vera daha yumuşak, "Dostluğa dostlukla karşılık veririm ben ağabey," dedi.

"Sana karşı dostluk yok mu bende Vera?"

Hayır anlamında başını salladı Vera.

"Nedir öyleyse içimdeki: Görüyorsun, yalnızca akrabalık değil beni sana yaklaştıran..."

"Dostluk da değil..."

"Peki aşk mı?"

"Aşkın gereği yok bana: Paylaşamam onu..."

"Biliyorum. Onun bende de olmaması için ne yapmam gerektiğini anlatmak istiyorum ben de sana zaten!"

"Sanırım bunun için her şeyi yapabilirim..."

"Tersine: Yapabileceğin en iyi şey, benden sevgi istemekti. Oysa mağrur bir tavırla ittin beni. Böylece gururuma dokundun, sonra esrarlı birtakım şeylerle kuşattın kendini, merak uyandırdın içimde. Gerisini de güzelliğin, zekân, kişiliğin tamamladı... işte sana çılgınca âşık bir insan var şimdi karşında! Seve seve atlardım tutkular uçurumuna, bu sele bırakırdım kendimi: Bunu aradım, tutkuyu hayal ettim hep, ömrünün geri kalan bölümünü verirdim ona... ama sen istemedin, istemiyorsun... değil mi?"

Yandan Vera'nın yüzüne bakıyordu. Vera sakin, kararlı, "İstemiyorum," dedi.

"Kendin de gördün. İçimdeki bu sevgiyi dostluğa dönüştürmek için olanca gücümle çalıştım, her yola başvurdum. Ama genç, güzel bir bayanla dostluğun benim için olmayacak bir şey olduğuna daha da inandırdı beni bu çabam. Şimdi bu durumdan iki çıkış yolu görüyorum..."

Bir an sustuktan sonra ekledi:

"Bu yollardan birini sen kapadın. Duygularıma karşılık görmekti bu yol. Tutkuya fedakârlıkla, mutlulukla varılır. Sonra da –duruma göre– istediğin şeye dönüşür bu tutku: Dostluğa, belki hiç değişmeyecek derin, kutsal bir sevgiye (buna inanmıyorum ben); ama neye dönüşürse dönüşsün, her durumda bir hazza, huzura dönüşmüş olur... Bu mutluluğu olan... her çeşit umudu alıyorsun elimden... değil mi?"

Vera'nın gözlerinin içine heyecanlı bakarak, yüzüne yaklaştırdı gene yüzünü.

"Evet, her çeşit," diye yineledi Vera.

"Eh... umutsuzluğun acısını içinden çıkarıp atmak ya da umudu kökünden öldürmek için..."

"Ne yapmak gerek?"

"Şimdi söylediğimi... Yani sevdiğini itiraf etmeli, mavi kâğıda yazılmış mektubun kimden olduğunu söylemelisin! İkinci çıkış yolu da budur..."

Vera, Rayski'ye döndü, mağrur, "Ya hiçbirini yapmazsam?" diye sordu.

Rayski heyecanlı, "Gururu, küçümsemeyi bırak!" dedi. "Tutkuyu körükleyen karşıtlıklardır bunlar. Oysa umutla geldim ben sana: Çılgın düşümü paylaşmasan bile, bana sade bir dostluk göstermeyi reddetmeyeceğin, hatta yardım edeceğin umuduyla... Ama dehşetle görüyorum Vera, kötü yüreklisin..."

"Siz de bencilsiniz Boris Pavloviç! Bir hayale kapılmışsınız, nedense benim de bu hayalinizi paylaşmak, hafifletmek, iyileştirmek zorunda olduğumu düşünüyorsunuz. Siz beni ne ilgilendirirsiniz, ben sizi ne ilgilendiririm? Bir şey isterim ben sizden, huzur! Buna da hakkım var, yel gibi özgürüm, hiç kimsenin değilim, hiç kimseden de korkmuyorum!"

"Bir hafta öncesine değin ben de özgür, mağrurdum... Gel gör ki şimdi ne mağrurum, ne özgür... Senden de korkuyorum!"

Vera önemsiz bir tavırla baktı Rayski'ye, omuzlarını kaldırdı. Rayski, kendi kendine mırıldanıyormuş gibi, "Cezalandır beni böyle bakışlarla, cezalandır!" dedi. "Aynı şey bir gün de senin başına gelirse görürsün!"

"Korkmuyorum, gelmeyecek!"

"Çocuklar da korkmazlar, dadılarının onlara 'kurtla' verdikleri gözdağına 'Öldürürüm ben onu!' diye karşılık verirler. Sen de bir çocuk gibi yüreklisin şimdi, ama zamanı gelince zavallılaşacaksın..."

"Hiç kimseden korkmuyorum!" diye yineledi Vera. "Sizin kurdunuz o tutkudan da! Boşuna korkutmaya çalışmayın beni: Siz kendiniz üzerine saldırttınız kurdu, acımıyorum bile size!"

"Kötü yüreklisin! Ya ateşli bir hastalığa yakalansaydım? Büyükannemle Marfenka başucumdan ayrılmazlardı. Her şeyime koşarlardı. İyileşmem için didinirlerdi. Ama sen umursamazdın hastalığımı. Başını uzatıp bakmazdın bile kapımdan, nasıl olduğumu sormazdın..."

"Hastalık başka."

"Şimdi sağlıklı mıyım sanki? Hasta değilim miyim sanıyorsun? Sensin hastalığım!.."

"Ben suçlu muyum bunda?"

"Volga kıyısında üşütüp yatağa düşseydim gene suçlu olmazdın!"

"O durumda başvurulacak yollar var, ilaçlar var..."

"Burada da var aynı şeyler. Çok etkili olacak birini de gösteriyorum sana. Şaka etmiyorum Vera, yeni yeni filizlenmeye başlayan tutkuyu umutsuzluk öldürebilir ancak."

"En küçük bir umut veriyor muyum size? Hiçbir zaman sevmeyeceğim sizi, söyledim ya!"

"Belki. Ama önemli olan sana inanmamamdır. Ya da, arada inansam bile, ancak bir gün sürüyor bu inancım, sonra gene umutlar doğuyor içimde. Tutku ancak, doğmasına neden olan şeyin ölmesiyle, yani onu körüklemeyi bırakmasıyla ölebilir. Gereği yok bunun zaten! Sevip sevmediğini, bir de mektubun kimden olduğunu söyle, benim için ölmenle aynı şey olur bu."

Heyecanlı ciddi, konuşuyordu Rayski. Vera düşüncelere daldı. Bir pencereden yana, bir Rayski'ye dönerek –besbelli– kendi kendiyle cenkleşiyordu. Sesini alçaltarak, "Pekâlâ..." dedi.

Bir an sustuktan sonra ekledi:

"Başkasını... seviyorum..."

Oturduğu sandalyeden ayağa fırladı Rayski.

"Kimi?" diye haykırdı.

"Ne o, korktunuz mu? İstediğiniz bu değil miydi? Huzura kavuşun, sonra da gidin. Biliyorsunuz artık."

Vera'yı dinlemeden yineledi Rayski:

"Kimi?"

"Size ne bundan?"

"Adını söyle, adını! Kim yazdı o mektubu sana?"

Sesi titriyordu. Vera serinkanlı, "Hiç kimse!" dedi. "Yalan söyledim, hiç kimseyi sevmiyorum, mektup da papazın karısındandı!"

Rayski'nin yüzüne –onun ona baktığı gibi– heyecanlı, gözleri çakmak çakmak bakıyordu. Gözleri yavaş yavaş yitirdiler o koyu kadife pırıltısını, aydınlandılar. Sonunda saydam oldular. Anlam da, Vera'nın içinde olup bitenlerin izleri de kalmamıştı onlarda. Bir şey anlaşılmıyordu artık bakışından.

"Söyle Allah aşkına, bu uçurumun kenarında bırakma beni: Gerçeği, yalnızca gerçeği söyle... Sıyrılır kurtulurum bu durumdan. En küçük bir yalan mahveder beni!"

"Bakın ne diyeceğim ağabey, sinsi bir oyun oynamıyorsunuz ya benimle?.."

"Vallahi bilmiyorum: Bir oyunsa, daha çok, son meteliğini oyun kâğıdının üzerine koyarken öteki eliyle cebindeki tabancayı yoklayan bir adamın oyununa benziyor bu. Ver elini bana, bak yüreğim nasıl çarpıyor, sonra söyle bana bunun nasıl bir oyun olduğunu. Bu işkenceye bir son vermek istiyor musun? Gerçeği söyle öyleyse... Tutku diye bir şey kalmayacak o zaman ortada, huzura kavuşacağım. Seninle birlikte güleceğim. Yarın da gideceğim. Bunu sana söylemek için geliyordum buraya."

"Yalnızca bencil değil, zorbasınız da ağabey: Ağzımı açıp sırf sizi denemek için sevdiğimi söyleyecek oldum, görüyorsunuz durumunuzu: Kaşlarınızı çattınız öfkeyle, sorguya başladınız. Aydın bir insansınız, *homme blasé, grand cœur,*[21] özgürlük şövalyesisiniz... utanın! Evet, anlıyorum, dost bile olamazsınız siz!"

Pencereyi kaparken sesini alçaltarak kararlı ekledi Vera:

"Seviyorsam ne olacak?"

Rayski sakin, "Hiçbir şey!" dedi.

Şaşırmış bakıyordu ona Vera: "Gerçekten hiçbir şey olmayacak mıydı?" Rayski devam ediyordu:

"Güvenin etkisini görüyorsun. Sakinim, içimde her şey durgun, tüm umutlarım sinekler gibi ölüyorlar..."

Vera sesini daha da alçalttı.

"Eh tutalım ki... seviyorum," diye başladı.

"Şu tutalım sözcüğünü geri al: Kuşku gizlidir onun altında, kuşkunun altındaysa gene umut."

"Pekâlâ, seviyorum."

Rayski fısıltıyla sordu:

"Kimi?"

"Gene ad istiyorsunuz!"

"Evet, ad gerekli. Ancak o zaman huzura kavuşur, giderim. Yoksa inanmam, ortada bir bilinmezlik olduğu sürece inanmam..."

"Marfenka her şeyi anlattı bana. Sevgi özgürlüğünü aşılamaya çalışıyormuşsunuz ona. Büyükannemi dinlememesini salık veriyormuşsunuz. Oysa siz şimdi büyükannemden betersiniz! Başka-

21 (Fr.) Görmüş geçirmiş, yüce gönüllü bir insan.

larının sırlarını öğrenmek istiyorsunuz..."

"Bir şey istediğim yok benim Vera! Buradan huzur içinde gitmemi sağlamanı istiyorum o, kadar! Senin özgürlüğünü kısıtlayana lanet olsun..."

"Kendi kendinizi lanetliyorsunuz. Ad nenize gerek? Bunu büyükannem merak etse anlarım: Onun düşüncelerine göre 'değmez' birini seveceğimden korkar. Ama siz bir öğretmensiniz!.."

"Birisini sevmeni yasaklar mıydım sanıyorsun? Kimi seçmiş olursan ol, istersen... Nil Andreyeviç'i seç, hiç umursamam! Gerçeğe inanmam, heyecanımı yitirmem için ad gerekli benim için yalnızca. Biliyorum, o zaman canım sıkılmaya başlayacak, sonra gideceğim..."

Derin düşüncelere daldı Vera. Alçak sesle, "Tutku her çeşit seçimi olumlu mu karşılar?" dedi.

"Evet Vera, her çeşit. Marfenka'ya söylediğim şeyi sana da söylüyorum: Seveceğin insanın buna değip değmediğini kimseye sormadan sev, korkmadan yürü..."

"Oysa daha dün felaketten sakınmam için uyarıyordunuz beni!.."

"Hırsızlardan, köpeklerden sakın diyordum, tutkudan değil!"

Vera şaka ediyormuş gibi, "İstediğimi sevebilirim demek?" dedi. "Hem kimseye sormadan..."

"Evet ne büyükanneye, ne başka birine..."

"Size de mi?"

"Hele bana hiç! Sana yardım etmeye, tutkunu körüklemeye hazırım... Görüyor musun, yüce gönüllülük bekliyordun benden, işte benim yüce gönüllülüğüm! Sırdaş seç kendine beni, kendim iteyim seni bu ateşin içine..."

Vera yan gözle baktı Rayski'nin yüzüne.

"Adını söyle Vera o mutlu kişinin!.."

"Pekâlâ, pekâlâ... sonra, ne zaman ki..."

"Giderim, öyle mi?"

Vera'nın ellerinden tutmuş, gözlerinin içine heyecanlı bakıyordu Rayski. Sarhoşmuş gibi uğuldamaya başlamıştı kafasının içi.

"Ah tutkuyu tadabilseydim!" diye ekledi. "Bak Vera, bu durumdan bir kurtuluş yolu daha var benim için. Sözünü etmeye korkuyordum, çok sertsin çünkü: Tutku ver bana! Yapabilirsin bu-

nu. Unut sevgimi... henüz yeniyse, içine kök salmamışsa, ve... Hayır hayır, başını sallama, saçma bir şeydir bu, biliyorum. Evet Vera, kovma beni, yanında olmama, seni dinlememe, haz duymama, acı çekmeme izin ver arada sırada. Bırak uyumayayım, yaşayayım: Ağaç gibiyim şimdi! Her yanda uyku, anlaşılmaz bir can sıkıntısı var. Bir amacım yok. Sanat çalışmalarım yürümüyor. Bir şey yapamıyorum. 'Ciddi uğraş' dedikleri her şey son derece bayağı, değersiz görünüyor bana. Ömrümün geri kalan bölümünü bir şeye, olağanüstü büyük bir emeğe vermek istiyorum, ama yeteneğim yok buna, hazır değilim: İş diye bir şey yoktur bizde! Ya da havai fişek gibi, bir tutku gibi dağılıp yok olmuştur! Sende her şey var Vera, fırtınanın patlaması için her şey var sende. Tutuşturdun da onu: Bir kıvılcım daha, bir cilve ışığı, bir yalan olsa... başlayacağım yaşamaya..."

Vera, "Peki ben ne anlayacağım o zaman?" dedi. "Paylaşmadığım bu ateşi mi seyredeceğim? Ağzınızdan çıkanı kulağınız duymuyor Boris Pavloviç!"

"Sana ne bundan Vera? Karşılık verme bana, istemiyorum! Ama kovma da beni, bırak burada kalayım. Yalnızca senin bakışının değil, birisinin seni rastlantıyla çağrışının bile beni ateşin ya da buzun içine atacağını hissediyorum..."

Vera meraklı, "Sonu neye varacak bunun?" diye sordu.

"Bilmiyorum. Belki aklımı yitirir, kendimi Volga'ya atarım, belki de ölürüm... Hayır, yedi canlıyımdır, hiçbir şey olmayacak! Aradan altı ay, belki bir yıl geçince yaşamaya başlarım gene... Tutku ver bana Vera... esirgeme benden bu mutluluğu!.."

Dudaklarıyla dili kupkuru olmuştu Rayski'nin.

"Tuhaf bir dilek bu ağabey! Tutkuya inanmıyorum ben. Nedir tutku? Dediklerine bakılırsa derin, güçlü bir sevgide mutluluk olurmuş."

Rayski kesti Vera'nın sözünü:

"Yalan, yalan!"

"Sevgi mi yalan?"

"Evet, 'kutsal, derin, yüce sevgi' dedikleri yalandır! Tutkunun mezarında yükselen uydurma, yapma bir hayaldir Yüce sevgi! Belediye bütçesini, meyhaneleri, modayı, kâğıt oyununu, baloları

düşünüp buldukları gibi bulmuşlardır onu da insanlar! Yüce sevgi... tutkuya giydirilmek istenen giysidir bu. Ama tutku durmaz bu giysinin içinde, yırtıp atar onu. Yaşayan bünyelere yalnızca tutku koymuştur doğa, başka hiçbir şey vermemiştir. Tektir sevgi, iki sevgi olamaz! En soğuk yaradılışlı, duygusuz bir insanı al! Kentin dış mahallesindeki şu tüccarın kızını ya da kentin en iyi niyetli, saygılı, ağırbaşlı memurunu, soylular başkanını al... kimi istersen al: Hepsi –yaradılışındaki ateşe göre bazıları bir kez, bazıları birçok kez; aldıkları terbiyeye göre bazıları ince bir biçimde, bazıları kaba, hayvanca hissetmiştir onu. Günün birinde alevlenmiştir içlerinde tutku, ürpermişlerdir, acı duymuşlardır. Kişinin kendinden geçmesidir bu. Başka bir yaşamı, güçlerinin baş döndüren oyununu duymasıdır... mutluluktur!.."

Sustu Rayski. Vera sabırsız, "Evet?" diye sordu.

Heyecanından konuşmakta güçlük çekiyordu Rayski. Heyecanla sürdürdü konuşmasını Rayski:

"Eh, ateşin, yaşam şimşeğinin soğumuş izinde bir huzur, tatlı bir fırtınadan sonra gelen dinlendirici bir gülümseme, geçmişe değin soylu bir anı, bir sessizlik uzanır! İşte bu sessizliği, bu izi kutsal, yüce sevgi diye adlandırmışlardır insanlar. Tutku yanıp bittikten, kül olduktan sonra... Tutkunun ne güzel bir şey olduğunu görüyor musun Vera? Onun bir izinin bile kişinin tüm yaşamına ne parlak bir damga vurduğunu; insanların gerçeği –yani tutkunun artık yok olduğu; onu fark etmedikleri, ellerinden kaçırdıkları gerçeğini– nasıl kabul edemediklerini; sonra tüm yaşamlarının, yanarken tutkunun çıkardığı renklere nasıl büründüğünü görüyor musun!.. İşte bu renkler hem aşktır hem dostluk, hem de insanları bazen bir ömür boyu yan yana tutan o güçlü bağ... Hayır Vera, kişioğluna başka bir şey veremez bu mutluluğu: Hiçbir ün, hiçbir onur, Şehrazad'ın hiçbir zenginliği, yaratıcı güç bile, hiçbir şey... Yalnızca tutku verir! Böylesine bir tutkuyu tatmak istemez miydin Vera?"

Düşüncelere dalmış dinliyordu Vera.

"Evet," dedi, "sizin anlattığınız gibiyse, bu denli çok mutluluk varsa onda..."

Ürperdi birden, pencereyi açtı. Rayski anlatıyordu:

"Tutku... sarhoşluğun kaba ağırlığı olmayan sürekli bir baş dönmesidir. Kişinin ayakları dibinde hiç solmayan çiçekler... Bir put vardır karşısında. Tapınmak gelir içinden ona. Uğruna ölmek gelir. Başına taşlar yağar, ama sen –tutkundan– gül sanırsın onları, diş gıcırtısı müzik gibi gelir sana, sevdiğinin vuruşları annenin okşamalarından yumuşak gelir. Endişeler, yaşamın çatışmaları, her şey yitip gider... Yalnızca sonsuz bir tutku doldurur içini. Şöyle bir bakış... sana... (Vera'ya yaklaştı) Elini tutmak (elini tuttu), içinde ateşi, gücü duymak, ürpermek..."

Gene ürperdi Vera. Rayski de.

"Vera bu duruma çok yakınım! Yumuşak bir bakış daha, bir el sıkış... Yaşamaya başlarım, mutlu olurum... Söyle ne yapmam gerek?"

Vera susuyordu.

"Vera!"

Rayski'yi dinlerken daldığı düşüncelerden ağır ağır sıyrıldı Vera. Rayski'ye döndü, sevgiyle, handiyse şefkatle tuttu elini, derinden gelen bir fısıltıyla, yalvarmaklı, "Gidin buradan!" dedi.

Yaralanmış gibi kalktı yerinden Rayski.

"Çok hainsin Vera!" dedi. "Pekâlâ, adını söyle öyleyse."

Dalgınlığından iyice kurtulmuştu Vera. Şaşkın, "Adını mı?" diye sordu. "Kimin adını?"

Rayski, "Bir de, mavi kâğıda yazılmış mektubun kimden olduğunu," diye ekledi.

Vera tepeden tırnağa alaylı süzdü onu. Yüksek sesle, "Hiç kimseyi sevmiyorum," dedi. "Yalan söyledim, can sıkıntısından..."

"Ya mektup?"

Vera küçümser bir tavırla, "Papazın karısındandı!" dedi.

"Başka bir şey söylemeyecek misin?"

"Gene aynı şeyi."

"Nedir o?"

"Gidin!"

Rayski soğuk, "Böyle gidemem!" dedi.

Vera uzun uzun baktı Rayski'nin yüzüne. Başını uysal bir küçümsemeyle eğdi.

"Siz bilirsiniz," dedi, "sizin eviniz burası!"

Sonra yumuşak, handiyse gülümseyerek ekledi:

"Şimdi bağışlayın beni, yarın erken kalkmak istiyorum!"

Rayski yüreği sızlayarak "Kovuyor!" diye geçirdi içinden. Ne söyleyeceğini bilemiyordu. Birden kapının kolunu çevirdi biri dışardan.

IX

Vera ile Rayski birlikte sordular:

"Kim o?"

Kapı sesle açıldı, Vasilisa'nın dalgın yüzü göründü. Yaşlı kadın alçak sesle, "Benim," dedi. "Burada mıydınız Boris Pavloviç? Sizi arıyorlar. Çabuk olun, antrede kimse yok. Yakov ayine gitmiş, Yegorka'yı Volga'ya balığa yollamışlar... Paşutka ile ben varız yalnız."

"Kim arıyor?"

"Jandarma. Vali yollamış. Bir sakıncası yoksa hemen ona uğramanızı diliyor. Şimdi gidemezseniz yarın sabah erken istiyor sizi, çok önemliymiş!"

Rayski şaşırmış, "Ne oldu acaba?" dedi. "Pekâlâ, gideceğimi söyle..."

Vasilisa yalvarmaklı kesti sözünü:

"Ne olur hemen gidin! Bir de şu konuğunuz var orada..."

"Kim?"

"Şu delibozuk..."

"Delibozuk mu?"

"Görürsünüz, sopa yiyeceğim onun yüzünden... Yan gelip uzandı kanepeye sizi bekliyor. Hanımefendiyle Marfenka da kentten dönmediler hâlâ..."

"Adını sormadın mı Vasilisa?"

"Söyledi ama unuttum."

Rayski ile Vera şaşkınlık içinde bakıştılar.

"Allah bilir, kentten bir konuk gelmiştir... ne sıkıntı!"

"Hayır hayır, geceyi odanızda sarhoş geçiren adam..."

"Mark Volohov mu yoksa?"

Vera bir hareket yaptı.

"Çabuk gidin, öğrenin bakalım niçin gelmiş?" dedi.

"Ne o korktun mu? Ama köpek değildir Mark, ölü de, hırsız da! Yersiz yurtsuzun biri, o kadar..."

Rayski'yi dinlemeden telaşlı, "Gidin, gidin," diyordu Vera. "Merak ettim."

Vasilisa da telaşlıydı:

"Çabuk olun Boris Pavloviç, lütfen! Paşutka ile ben odamızın kapısını bile kilitledik."

"Niçin?"

"Korkuyoruz."

"Neden korkuyorsunuz?"

"Korkuyoruz işte. Pencereden avluya atladım da öyle geldim. Bir işler çevirmese bari orada!"

Rayski güldü, Vasilisa ile yürüdü. Bir saat sonra geleceğini söyleyip yolladı jandarmayı. Mark'ın yanına gitti, odasına götürdü onu.

"Ne o, gece yatısına mı geldiniz?" diye sordu.

Mark ile konuşurken gizli bir alay oluyordu artık sesinde. Ama şimdi bir endişe vardı Mark'ın yüzünde. Ancak ışığı getirdiklerinde Rayski'nin heyecanlı yüzünü görünce, her zamanki o soğuk, nefret dolu tavrıyla güldü. Alaylı, "Ben de gittiniz sanıyordum!" dedi.

Rayski umursamaz, karşılık verdi:

"Gidebilirim daha."

"Hayır, geçti artık: Gözlerinize baksanıza!"

Rayski aynaya baktı.

"Ne varmış gözlerimde!" dedi. "Hiçbir şey yok!"

"Zayıflamışsınız, süzülmüşsünüz."

Mark'a bakmamaya çalışarak karşılık verdi Rayski:

"Saçmalamayı bırakın! İyisi mi söyleyin, niçin gece geldiniz gene?"

"Bilmiyor muydunuz, gece kuşuyum ben: Gündüzleri pek ilgileniyorlar benimle. Büyükannenizin evine söz gelsin istemem. Kusursuz bir kadındır büyükanneniz... Tıçkov'u kovdu!"

Birden ciddileşti Mark.

"Bir iş için geldim," dedi.

"Sizin de işiniz olur muydu? Doğrusu çok ilginç!"

"Evet, sizden çok işim vardır gene... Anlatayım: Bugün poli-

se gittim, kendiliğimden değil kuşkusuz, komiser çağırdı... Hatta kendi gelip bir çift kupa at koşulu arabasıyla götürdü."

"Neden o? Bir şey mi oldu?"

"Önemsiz: Burada bazı kimselere kitap dağıtmıştım..."

"Nasıl kitaplar? Leontiy'den aldığınız benim kitaplarım mı?"

"Onları da, başkalarını da. Burada yazılı hepsi."

Bir kâğıt parçası uzattı Rayski'ye.

"Kimlere dağıtıyordunuz bu kitapları?"

"Herkese, daha çok da gençlere: Papaz okulundan alıyorlardı, liseden alıyorlardı. Bir öğretmen..."

"Okuyacak kitapları yok muymuş?"

"Olmaz olur mu? Sözgelimi, Kozlov beş yıldır Sallustius'u,[22] Ksenophon'u[23] Homeros'u, Horatius'u[24] anlatır durur: Bir yıl baştan sona, öbür yıl sondan başa doğru... Kabak tadı verdi artık... Beyinler örümcek bağlamış lisede..."

"Yeni kitapları yok mu?"

"Var: Başka bir eşek, Rus edebiyatı öğretmeni de kâh Karamzin'i, kâh Puşkin'i sunuyor. Hiçbirinin kafası çalışmıyor..."

"Siz de çalıştırmak istediniz... bakalım neyle?"

"Oh, ne mağrur söylediniz 'bakalım' diye! Nil Andreyeviç gibi!"

Rayski elindeki kâğıt parçasına şöyle bir göz attı, sonra Mark'ın yüzüne dikti gözlerini.

"Ne diye öyle şaşkın şaşkın bakıyorsunuz yüzüme?"

"Sahi bu kitapları verdiniz mi onlara?"

"Verdim, ne olmuş?"

Rayski şaşkın şaşkın bakmayı sürdürüyordu Mark'a.

"Gençlere bu kitapları ha!" diye mırıldandı.

Mark:

"Evet! Tanrı'ya inanıyorsunuz siz galiba?"

Rayski hâlâ soğuk soğuk bakıyordu ona. Mark soğuk, sordu gene:

"Ayine gittiniz mi bugün?"

"Gittiysem ne olacak?"

---

22 Sallutius (MÖ 86-34): Romalı tarihçi – ç.n.

23 Ksenophon (MÖ 434-359): Yunanlı bir tarihçi – ç.n.

24 Horatius (MÖ 65-8): Romalı bir ozan – ç.n.

"Evet, âşık olabilmenizden, ağlayabilmenizden belliydi bu... Tıçkov'u niçin kovdunuz öyleyse: O da inanır Tanrı'ya!"

"Ben sormuyorum size inanıp inanmadığınızı. Alayda alay komutanına, üniversitede rektöre inanmadıktan, şimdi de valiyi, polisi, böylesine açık seçik şeyleri yadsıdıktan sonra Tanrı'ya nasıl inanırsınız? Bu ziyaretinizin asıl nedenine gelelim. Benimle ne işiniz var?"

"Anlatayım, bir çocuk –mübaşirin çocuğu– verdiğim kitapta Fransızca bir şeyi anlamamış, annesine göstermiş, o da annesine göstermiş, o kocasına, kocası da savcıya. Kitabın yazarının adını duyunca küplere binmiş savcı, durumu valiye bildirmiş. Çocuk izleyecek olmuş, kırbaçlamışlar: Bugün de beni sorguya çektiler..."

"Ne dediniz?"

Rayski'nin yüzüne bakarak gülümsedi Mark.

"Ne mi dedim? Kitapların kimin olduğunu, onları nereden aldığımı sordular..."

"Ee?"

"Sizden aldığımı... söyledim: Bazılarını beraberinizde getirdiğinizi, bazılarını da kitaplığınızda bulduğumu. Sözgelimi Voltaire'i..."

"Teşekkür ederim: Bu onuru niçin bağışladınız bana?"

"Çünkü, Tıçkov'u kapı dışarı etmenizden bu yana büsbütün mahvolmuş bir insan saymıyorum sizi."

"Önce, buna izin verip vermediğimi sormalıydınız... Hem dürüst bir davranış mı bu?"

"İzin istemek âdetim değildir. Bunun dürüst bir davranış olup olmadığına gelince, bunu sonra konuşuruz." Kaşlarını çattı Mark, "Dürüstlük nedir sizce?"

"Bunu da sonra konuşuruz. Ancak, izin vermeyeceğim buna..."

"Ne dürüst bir davranıştır bu ne de dürüst olmayan, ama benim için yararlı..."

"Benim için de zararlı: Çok güzel bir mantık doğrusu!"

Mark, "Evet, ben de düşündüm mantığı," dedi, "yalnız korkarım iki ayrı mantık var bizde..."

Rayski ekledi:

"İki de ayrı dürüstlük kavramı."

"Size bir şey yapmazlar: Vali seviyor sizi, hem sonra, sürgün gelmiş değilsiniz buraya. Oysa bu iş için beni üçüncü bir yere sürerler. İki yerden sürüldüm zaten."

Dalgın ekledi Mark:

"Başka zaman olsa umursamazdım, ama şimdi... burada kalmak istiyorum... bir süre için..."

Rayski soğuk, "Ee," dedi. "Sonra?"

"Hepsi bu kadar. Yaptığım işi size anlatmak, bir de suçu üzerinize almak isteyip istemediğinizi sormak için geldim."

"İstemesem ne olacak? İstemiyorum da!"

"Yapacak bir şey yok, Kozlov'a yükleyeceğim o zaman suçu. Zaten büsbütün küf bağladı: Varsın otursun biraz cezaevinde, sonra gene anlatmaya başlar eski Yunanlıları..."

"Hayır, başlayamaz, görevden atarlar onu, ekmeğinden olur."

"Belki de... mantığa ders düşer bu! En iyisi sizin almanız suçu üzerinize."

"Neye dayanarak istiyorsunuz benden bu hizmeti? Bana ne sizden?"

"Sizden para alırken dayandığım şeye: Benim için gerekliydi para, sizde de vardı... Burada da aynı durum. Suçu üzerinize alırsınız bir şey yapamazlar size, oysa beni fena yaparlar... Sanırım bir mantıktır bu!"

"Ya benim başıma bir şey gelirse?"

"Ne gibi? Nil Andreyeviç haydut mu diyecek sizin için, vali yukarı mı yazacak, içeri mi atacaklar sizi?.. Ödlekliği bırakalım: Korktuğumuz sürece yola getiremeyiz valileri..."

"Oysa kendiniz korkuyorsunuz suçu üzerinize almaya!"

"Korkmasına korkmuyorum da, şimdilik buradan gitmek istemiyorum."

"Neden?"

"Eh işte, canım istemiyor. Sonra kendim gidip söyleyeceğim kitapların benim olduğunu. Günün birinde siz de bir suç işlerseniz benim üzerime atarsınız. Kabul edeceğim..."

Rayski dalgın, "Nasıl alırım bu suçu üzerime?" dedi. "Çok garip bir hizmet istiyorsunuz benden!"

"Bakın ne diyeceğim: Deneyin bir kez. Durum çok ciddileşirse

–kabul edin, olasılığı yoktur bunun– yapacak bir şey kalmaz o zaman, benim üzerime atın suçu." Söylendi Mark: "Ne kötü oldu! Her şeyi berbat etti şu çocuk. Oysa kıpırdanmaya başlamışlardı..."

"Şimdi valinin yanına gidiyorum," dedi Rayski. "Beni çağırtmış. İzninizle!"

"Ya! Çağırttı demek!"

"Ne yapmam, ne söylemem gerekiyor?"

"Olayın kahramanının kendiniz olduğunu söylerseniz vali örtbas eder bu işi. Hiçbir şeyi Petersburg'a duyurmak istemez çünkü. Ama bana gelince değişir iş. Gözetim altındayım burada. Her ay sağlığımın yerinde olup olmadığını, günlerimi nasıl geçirdiğimi bildirmek zorundadır yukarı. Beni buradan sepetlemeyi çok istiyor. Batıyorum gözüne! Kentten ayrılmama izin verildiği gün bayram edecek. Geçenlerde 'pişmanlık belirtileri gösterdiğimi' yazdı Petersburg'a. Şu kitap olayı da bana dokunmadan yanımdan geçer giderse son derece güvenilir, kusursuz bir yurttaş –Roma'da, Isparta'da bile görülmemiş derecede güvenilir, kusursuz bir yurttaş– olduğumu bildirecektir: O zaman serbest bırakacaklardır beni! Anlayacağınız, suçu üzerinize almakla valiye de iyilik etmiş olacaksınız..."

Umursamaz, bitirdi sözünü Mark:

"Ama siz gene de canınız nasıl isterse öyle yapın! Gidelim, geç kaldım."

"Nereye? Kapı bu yanda..."

"Hayır, bahçeye gidelim, orada yamaçtan aşağı ineceğim. Öyle gerekiyor... Olayın sonucunu adada balıkçının evinde bekleyeceğim."

Yamaçta çalıların arasında gözden kayboldu Mark. Rayski valiye gitti. Gece saat biri geçiyordu eve döndüğünde. Geç yatmıştı, ama olanları Vera'ya anlatmak için sabah erken kalktı. Vera'nın perdeleri sıkı sıkı kapalıydı.

"Uyuyor," diye geçirdi içinden. Bahçeye gitti.

Leylak rengi perdenin kalkmasını beklerken bir saat dolaştı yolda. Ama perde inikti hâlâ. Marina'nın görünmesini bekledi avluda. O da yoktu.

Çok geçmeden büyükannesinin yatak odasının penceresi açıldı. Holde semaver fıslamaya başladı. Güvercinlerle serçeler Mar-

fenka'dan yem almaya alışık oldukları yerde toplaşmaya başladılar. Kapılar açılıp kapanıyor, avluda arabacılar, uşaklar gidip geliyorlardı. Ama perdenin kıpırdadığı yoktu.

Sonunda Ulita göründü. Hizmetçi kadınlar, kızlar bir aşağı bir yukarı gidip geliyorlardı. Yalnızca Marina yoktu. Saveliy yüzü asık, rengi kaçmış, göründü küçük odasının kapısında. Boş boş bakmaya başladı avluya. Rayski seslendi ona:

"Saveliy!"

Ağır adımlarla yaklaştı Saveliy.

"Marina'ya söyle, Vera Vasilyevna kalkıp giyinince hemen bana haber versin."

Saveliy her zamankinden daha bir canlı, "Marina yok!" dedi.

"Ne demek yok? Nereye gitti?"

"Gün ağarmadan küçükhanımla birlikte Volga'nın karşısına, papazın karısına gitti."

"Hangi küçükhanımla, Vera Vasilyevna ile mi?"

"Evet efendim."

Donup kalmıştı Rayski, dehşet içinde bakıyordu Saveliy'in yüzüne. Bir süre sustuktan sonra

"Neyle gittiler, kim götürdü onları?" diye sordu.

"Kupa at koşulu yaylıyla Prohor götürür getirir küçükhanımı."

Rayski susuyordu. Saveliy, "Akşama dönecekler," diye ekledi.

"Dönerler mi dersin?"

"Dönecekler efendim. Prohor arabayı geri getirecek, Marina da dönecek. Küçükhanımı götürür, aynı gün döner her zaman."

Rayski, gözleri yuvalarından uğramış, Saveliy'e bakıyordu. Ama görmüyordu onu. Uzun süre öyle kaldılar.

Saveliy tane tane konuşarak, "Başka bir emriniz var mı efendim?" diye sordu.

Birden kendine geldi Rayski.

"Hı? Ne dedin? Evet. Sen... de bekliyor musun Marina'yı?"

Saveliy canı sıkkın, "Cehennemin dibine kadar yolu var!" dedi.

"Niçin dövüyorsun onu? Hanidir söylemek istiyordum sana Saveliy, dövmeyi bırak onu artık."

"Şimdi dövmüyorum efendim."

"Çoktan beri mi?"

"Bir haftadır uslandı, ben de..."

Düşündüğü için alnında kırışıklar belirmeye başlamıştı. Rayski, "Gidebilirsin," dedi. "Soracağım başka bir şey yok sana. Yalnız bir daha dövme Marina'yı. Diliyorum bunu senden. Bırak istediği gibi yaşasın: Senin için de, onun için de böylesi daha iyi..."

Başı önünde, Vera'nın penceresine canı sıkkın bakarak eve yürüdü. Saveliy, Rayski'nin son söylediğine akıl erdirememiş, olduğu yerde duruyor, önüne bakıyordu. Şapkası elindeydi hâlâ...

"Bu da bir tutku!" diye geçiriyordu içinden Rayski. "Zavallı Saveliy! Ben de bir zavallıyım!"

X

Vera'nın gitmesinden sonra korkunç bir yalnızlığın içine düştü Rayski. Tüm dünya boşalmış gibi yapayalnız hissediyordu kendini. Kupkuru bir çölün ortasındaydı sanki. Bu çölün yeşillikle, çiçeklerle dopdolu olduğunu fark etmiyor; doğanın, yılın bu en güzel, en sıcak günleriyle pırıl pırıl doğanın onu sardığını, ısıttığını hissetmiyordu.

Tatyana Markovna'nın titizliğini, Marfenka'nın çabukluğunu, onun neşeli, çevik, yerinde duramayan Vikentyev ile konuşmalarını, huzursuz Opyonkin'in ortaya çıkışını, güzel giyimli, saçları özenle taranmış hanımefendilerin, şık delikanlıların ziyaretlerini... hiçbirini görmüyordu. Bu insanlar da, onlarla karşılaşmak da ne bir neşe veriyordu ona, ne bir sıkıntı; ne ısıtıyordu içini, ne soğutuyordu.

Yalnızca bir şeyi –leylak rengi perdenin kımıldamadığını, pencerenin kapalı olduğunu, sevgili sandalyenin boş durduğunu, Vera'nın olmadığını– görüyordu. Tüm ev, tüm çevre ölmüş gibi, hiçbir şey, hiç kimse yoktu sanki...

Vera'yı sevmek istemiyordu, istese bile olanağı yoktu bunun zaten: Tüm haklar, tüm umutlar alınmıştı elinden. Vera'nın üzerinde en çok durarak ondan istediği "hemen gitmesiydi". Oysa yalnızca o vardı Rayski'nin aklında. Yalnızca onunla doluydu tüm varlığı. Başka hiçbir şey yoktu!

Vera'nın güzelliği bile yitirmişe benziyordu üzerindeki etkisini. Başka bir güç çekiyordu şimdi onu Vera'ya. Onu Vera'ya bağlayan güç çok şeyler vaat eden ılık umutlar, sinirlerinin titreşimi değil, anlaşılmaz bir düşmanlık, beynindeki yakıcı bir sızı, sevgiye yabancı, hatta ters birtakım bağlardı. Hissediyordu bunu.

Aklının almadığı bir şey acı veriyordu ona şimdi: Herkesin gözü önünde evden, bahçeden nasıl kayıplara karışıyordu Vera? Sonra – Volga'nın derinliklerinden bir deniz kızı gibi çıkıp– bakışları aydınlık, saydam; yüzünde bir gizlilik, aldatma anlatımıyla, dilinde bir yalanla, başında –gerçek bir deniz kızınınki gibi– su bitkilerinden bir çelenkle nasıl çıkıveriyordu ortaya yeniden?

Bu ışıl ışıl, esrarlı gece ne tehlikeli, hüzün dolu bir güzellikle kamaştırıyordu Rayski'nin gözlerini o zaman!

Dahası vardı: Yarı yarıya açmıştı ona Vera sevdiğini, yaşamını dolduran birisinin –yanında bu yerleri, bu ağaçları, bu gökyüzünü, Volga'yı güzel gördüğü birisinin– olduğunu!

Ancak, bu gizli kapıyı bir an açmış, hemen kapamıştı, –bütün sırların anahtarını beraberinde götürerek– kayıplara karışmıştı ansızın. Kişiliğinin, aşkının, düşüncelerinin, duygularının, tüm yaşamının –her şeyin– anahtarını götürmüştü! Gene sıkı sıkı kapalı bir kapı vardı Rayski'nin önünde!

Büyükannesiyle oturmuş Vera'dan söz ediyorlardı. Canı sıkkın, kendi kendine, "Bütün anahtarları götürdü!" diye mırıldandı.

Ama duydu bunu Tatyana Markovna, telaşlandı birden, "Nerenin anahtarlarını götürdü?" diye mırıldandı.

Rayski yanıt vermedi.

Tatyana Markovna ayağa kalktı. Ceplerini, sonra kutuyu karıştırdı.

"Söyle," diyordu. "Hangi anahtarları götürdü? Bütün anahtarlar burada galiba! Marfenka, buraya gel: Nerenin anahtarlarını götürdü Vera Vasilyevna?"

"Bilmiyorum büyükanneciğim, yazı masasının anahtarlarından başka anahtar almaz yanına Vera."

"Baksana götürmüş, Boris öyle söylüyor. Git sen de bak odana, Vasilisa'ya da sor. Anahtarların hepsi tamam mı, O Marina rezili ile birlik olup kilerin falan anahtarını ele geçirmiş olmasınlar... Ça-

buk koş! Ne diye saklıyorsun Boris Pavloviç, söyle nerenin anahtarını götürdü, gördün mü onları?"

Rayski öfkeli, "Evet, gördüm!" dedi. "Gösterip hemen sakladı..."

"Peki ama nasıl anahtarlardı bunlar? Şunun gibi geniş ağızlı mı?"

Bir anahtar gösterdi Tatyana Markovna. Rayski, "Aklının, yüreğinin, kişiliğinin, düşüncelerinin, sırlarının anahtarlarını götürdü," dedi.

Büyükannenin yüreğinin üzerinden bir ağırlık kalktı sanki, "Anlaşıldı!" dedi. "Evet, bu sözünde gerçek payı var. Hiç kimseye bırakmaz onların anahtarlarını. Oysa büyükannesinin kuşağında asılı dursalar çok daha iyi olurdu!"

"Öyle mi dersiniz?"

"Evet, öyle derim."

Rayski, Tatyana Markovna'nın yanına oturup sordu birden:

"Söyleyin büyükanneciğim, nasıl bir kızdır Vera?"

"Kendin de görüyorsun, daha ne söyleyeyim? Gördüğün gibi..."

"Bir şey görmüyorum ben."

"Hiç kimse görmüyor zaten. Doğrusunu istersen, kendi aklı, kendi isteği her şeyin üstündedir! Büyükannesinin bile soru sormasından hoşlanmaz: 'Hayır, bir şey yok, bilmiyorum, farkında değilim...' başka cevap alamazsın ağzından. Kucağımda büyüdü. Bunca yıldır yanımda kaldı. Ama gene bilmiyorum aklında nelerin olduğunu, neyi sevdiğini, neyi sevmediğini. Hasta olsa bile anlamazsın: Sızlanmaz, ilaç falan istemez, yalnızca daha az konuşur. Tembel değildir ama bir şey yapmaz. Ne dikiş diker, ne kanaviçe işler, ne müzik sever, ne de kimsenin evine konuk gider. Acayip bir şey oldu çıktı! Yürekten güldüğünü ya da ağladığını bir kez bile görmedim! Gülümseyecek bile olsa, yaptığı günahmış gibi saklar gülümsemesini. Hoşlanmadığı bir şey olunca, canı bir şeye sıkılınca kulesine çekilir hemen. Acısını da, sevincini de bir başına yaşar orada. Böyle işte!"

"Güzel bir şey bu büyükanne! Kendi kişiliği, kendi istekleri var... Yaradılışının güçlü olduğunu gösterir. İnşallah öyledir!"

"Evet, bir kızın kendi isteklerinin olması!.. Bir de bunu sokma aklına Boris Pavloviç, rica ederim! Akıllı, temiz, dürüst bir insan-

sın! Kuşkusuz, iyiliklerini düşünürsün kızların, ama bazen saçmalıyorsun!.."

"Kime, ne saçmaladım büyükanne?"

"Kime mi? Büyükannesine sormadan sevmesini salık vermişsin Marfenka'ya. Kendin söyle, doğru bir şey mi yaptığın? Senden beklemezdim bunu! Anladık, kendin saygı duymuyorsun büyükannenin düşüncelerine, ama o kızcağızdan ne istiyorsun?"

"Ah büyükanne, ne zorbasınız, dediğiniz dedik! İnsanın buyrukla sevemeyeceği üzerine az mı tartıştım sizinle!.."

"Bak Borisciğim, Nil Andreyeviç'i kovduk gitti, burada olsaydı gereken cevabı verirdi sana. Ben beceremiyorum. Bildiğim bir şey var: Saçmalıyorsun! Ama gücenme... Yeni ilkeler mi bunlar?"

"Evet büyükanne, yeni ilkeler. Geçmiş yüzyıl gerilerde kaldı artık! İki kez yaşanmasının da olanağı yoktur. Yenisine geçmek gerek!"

"Peki senin yeni yüzyılında her şey güzel midir bakalım?"

"Siz karar verin büyükanne: Bir kızın yaşamında bir kez açan ilkbahar. Sevgidir bu. Böylesine bir baharın açmasına engel olmak, onu batırmak, temiz havasını çekip almak, çiçeklerini koparmak... söyler misiniz, sözgelimi, Marfenka'yı kendi eğilimlerine, kendi isteğine göre değil de, sizin anlayışınıza göre sevmeye ne hakla zorluyorsunuz?"

"Sen de sor bakalım Marfenka'ya, büyükannesinin onaylamadığı bir mutluluğu ister mi, öyle mutlu olmak ister mi?"

"Sordum."

"Ne cevap verdi?"

"Size sormadan bir adım atmayacağını söylüyor."

"Gördün mü?"

"Akla uygun bir şey mi bu? Özgürlük, haklar ne oluyor o zaman? Marfenka da düşünen bir yaratık değil mi? Kendi isteklerinizi, mutluluk anlayışınızı ne diye benimsetesiniz ona?.."

"Kim benimsetiyor? Sor kendisine! Yanımda ürkmüş, çekingen, mutsuz gibi olsaydılar haklıydın. Görüyorsun, diledikleri gibi özgür yaşıyorlar, istediklerini yapıyorlar..."

Rayski içten, "Evet, bu doğru büyükanne," dedi, "bu bakımdan haklısınız. Onlarla sizi birbirinize bağlayan korku da değil, sert

zincirler de, otoritenin tokmağı da... Bir güvercin yuvasının sıcaklığı bağlıyor sizi birbirinize... Büyük sevgileri, saygıları var size, öyle ki... Ama önemli olan yetiştirmedir: Niçin eski kavramlarla dolduruyorsunuz kafalarını, kuşlar gibi yetiştiriyorsunuz onları? Bırakın yaşamın özünü kendileri çıkarsınlar biraz da... Bir kuşu kafese kapat, özgürlüğü unutur hayvancağız, kafesin kapısını sonuna dek açsan bile uçup gitmez bir daha! Kuzinim Belovodova'ya da söylemiştim bunu: Kafestekinin aynı olmasa bile, bu da bir çeşit tutsaklıktır..."

"Ne Marfenka'nın kafasını, ne de Vera'nın kafasını bir şeyle doldurdum ben! Sevgiden bir sözcük bile etmedim onlara... etmeye de korkuyorum. Ama Marfenka'nın bana sormadan birini sevmeyeceğini görüyor, biliyorum."

Rayski dalgın, "Belki de öyledir," dedi.

"Peki sen ya da başka biri ona bu özgürlüğünü buldurursa, o da dinlerse ne olur?.."

"Çok mutsuz olur kızcağız, buna inanıyorum büyükanne. Yalnız şu var, Marfenka ona söylediklerimi size ilettiğine göre; onu anladığını, ona son öğüdümün sizin sözünüzden çıkmaması, Peder Vasil'i dinlemesi olduğunu da söylemiştir..."

"Bunu da biliyorum! Her şeyi anlattı. Onun iyiliğini istediğinin farkındayım. Bırak onu, dokunma, yoksa kendisinin istemediği bir mutluluğu ben değil, sen saracaksın başına. Yani beni suçladığın şeyi –despotluğu– kendin yapmış olacaksın." (Bir an sustu Tatyana Markovna.) "Nasıl anlıyorsun sen büyükanneni: Köklü, soylu, geçmişi parlak bir aileden zengin bir genç evlenmek istese onunla, ama Marfenka istemese, zorlar mıyım onu sanıyorsun?"

"Pekâlâ büyükanne, Marfenka'yı size bırakıyorum. Ama Vera'ya ilişmeyin. Marfenka'ya benzemez Vera. Ona da Marfenka'ya uyguladığınız yöntemi uygularsanız, mutsuz edersiniz onu!"

"Kim, ben mi?" diye sordu büyükanne. Yeter ki gururu bıraksın o, büyükannesine güvensin! Belki onun için de başka bir yöntem bulurdum..."

"Yalnız, sıkmayın onu, bırakın dilediğini yapsın. Bazı kuşlar kafeste yaşamak için doğmuşlardır, bazıları da özgürlük için... Kendi başına kaldırabilir yaşamın yükünü öyleleri."

"Ben engel mi oluyorum ona yani? Sıkıyor muyum onu? Güvenmiyor bana, sırlarını açmıyor, susuyor, kendi bildiği gibi yaşıyor. 'Anahtarları' bile istemiyorum ondan. Oysa bakıyorum sen telaşlanıyorsun!"

Tatyana Markovna, dikkatli bakıyordu Rayski'nin yüzüne.

Büyükannesi, "despotluğunun" bir anne şefkati, sevgili öksüzlerinin mutluluğu için yorulmak bilmez bir ilgi üzerine kurulu olduğunu ona birden öylesine açık seçik kanıtlayınca kulaklarına kadar kızardı Rayski. Tatyana Markovna, "Bir polis memuru gibi, dışarda her şeyin yolunda olmasına bakıyorum ben," diye ekledi. "Çağrılmadığım sürece de evlere girmiyorum."

"Doğrusu özgürlüğün doruğu, tacıdır bu! Büyükanne! Tatyana Markovna! Akıl yönünden de, ahlâk yönünde de, toplumsal yönden de gelişmişliğin yücelerindesiniz siz! Eksik yanı kalmamış, kişiliğini bulmuş bir insansınız! Bizler, buna erişmek için çalışıp didinirken siz hiç çalışmadan nasıl elde etmişsiniz bunu? Bir kadının önünde eğilir gibi saygıyla eğilmiştim önünüzde bir gün. Şimdi gene eğiliyorum, övünüyorum sizinle! Çok büyüksünüz!"

İkisi de sustular. Sessizliği bozan Rayski oldu:

"Söyler misiniz büyükanneciğim, neyin nesidir şu papazın karısı? Vera ile aralarındaki ilişki nedir?"

"Nataşa İvanovna, papazın karısı. Vera ile okumuş pansiyonda, orada arkadaş olmuşlar. Sık sık gelir bize. Çok temiz yürekli, iyi, alçakgönüllü bir kadın..."

"Vera niçin seviyor onu bu kadar? Zeki, ilginç, kişiliği güçlü bir kadın olsa gerek?"

"Ne demezsin! Kişilik ne gezer onda! Aptal değildir. Okulda başarılı bir öğrenciymiş. Çok kitap okuyor. Giyim kuşama düşkün! Papaz yoksul sayılmaz. Kendi toprağı var. Çiftçi Mihaylo İvanıç sever onu... Çok zengindir Mihaylo İvanıç! Ne ararsan bulunur evinde. Birkaç at, bir araba armağan etti ona. Bir dediğini iki etmez. Zekidir papaz, gençtir. Yalnız aşırı davranışları var: Zengin toprak sahipleri gibi yaşamaya alıştırmış kendini. Fransız kitapları okuyor, puro içiyor. Oysa sırtındaki cüppeye yakışmayan şeylerdir bunlar..."

"Ya karısı büyükanne? Ondan söz edin bana biraz: Söylediğiniz gibi, kişiliği bile yoksa, ne için seviyor onu Vera?"

"Kişiliği olmadığı için."

"Bunun için sevilir mi insan? Olacak şey mi bu, büyükanne?"

"Hem de nasıl! Bana bir şeyler öğretmeye kalkıştın ama, bazı şeylerin başka türlü olamayacağının da farkında değilsin..."

"Ne gibi?"

"Güçlü güçlüyü sevmez hiçbir zaman. Yan yana geldiklerinde, keçiler gibi toslaşmaya başlarlar! Ama bir güçlüyle bir güçsüz iyi geçinirler. Biri gücü için sever ötekini, öteki de..."

"Güçsüzlüğü için öyle mi?"

"Evet, yumuşak başlılığı, uysallığı için, onun isteklerine boyun eğdiği için..."

"Çok doğru büyükanne! Bir bilgesiniz siz! Evet, eksiksiz bir bilgeliğiniz var! Büyükanneciğim, sizi eğitmekten vazgeçiyorum, bundan böyle sizi dinleyen bir öğrencinizim. Yalnız bir dileğim olacak, evlendirmeyin beni. Bunun dışında her sözünüzü dinleyeceğim. Evet, papazın karısı üzerine bilgi veriyordunuz?"

"Evet, papazın karısı... temiz yürekli, yumuşak başlı bir tavuktur. Durmadan bir şeyler mırıldanır, şarkı söyler, –özellikle Vera ile– fiskos etmeye bayılır. Kıkır kıkır gülerek bir şeyler fısıldar kulağına. Vera bir şey söylemeden dinler onu, arada bir başını sallar evet anlamına ya da bir sözcük söyler. Vera'nın bakışı –kaprisi bile– kutsaldır onun için. Vera'nın söylediği her şey akıllıcadır, iyidir. Vera'ya gerekli olan da budur zaten. Arkadaş değil, söz dinler bir köle gereklidir ona. Anladın mı şimdi? Papazın karısını öylesine sevmesinin nedeni budur işte. Üstelik, Vera'nın hoşlanmayabileceği bir şey yapınca büyük bir telaşa, korkuya kapılır birden Nataşa İvanovna. Hemen gözlerini, boynunu öpmeye, 'Bağışla beni canımın içi, bir tanem,' diye yalvarmaya başlar... Vera sesini çıkarmaz!"

Rayski "Demek öyle!" diye geçirdi içinden. "Mağrur, bağımsız yaradılışlı bir insan... köleleri seviyor! Oysa özgürlükten, eşitlikten söz eder hep. Ama önünde benim eğilmemi kabul etmek lütfunda bulunmadı. Hele dur sen!"

Vera'nın, Nataşa İvanovna'dan başka birini daha sevip sevmediğini öğrenmek için sordu Rayski:

"Peki sizi de sever mi, büyükanneciğim?

Tatyana Markovna, bundan hiç kuşkusu yokmuş gibi, "Sever!"

diye yanıt verdi, "ama ona özgü bir sevgidir bu. Hiçbir zaman belli etmez sevdiğini! Oysa, belki canından çok sever beni."

Kendini avutacak oldu Rayski: "Kim bilir, belki beni de seviyordur, ama belli etmiyordur!" Ama çok sürmedi bu umudu.

"Peki büyükanne, belli etmiyorsa, nasıl biliyorsunuz sizi sevdiğini?"

"Nasıl olduğunu kendim de bilmiyorum, ama seviyor."

"Ya siz onu?"

Alçak sesle yanıt verdi Tatyana Markovna:

"Seviyorum. Oh, hem ne çok seviyorum!" (Gözleri bile dolu dolu olmuştu.) "Ama bilmiyor bunu, günün birinde anlar..."

Rayski, kafasının içindeki, ona acı veren "soruya" büyükannesinden bir yanıt alabilmek umuduyla, kararsız, "Vera'nın son zamanlarda biraz... dalgın olduğu falan dikkatinizi çekti mi?" diye sordu.

"Senin çekti mi?"

"Yo... ama... sanki biraz... Yalnız şu var, onun her zamanki durumunu bilmediğim için..."

"Dikkatimi çekmese sevgi denir mi benimkine! Her gece sabahlara dek uyku girmiyor gözüme, ilkbahardan bu yana niçin tuhaflaştığını düşünüyorum hep. Bir neşeleniyor, bir derin düşüncelere dalıyor. Sık sık huysuzluk ediyor. Arada parlıyor birden. Kocaya varmak zamanı geldi, hepsi o!" (Kendi kendine konuşuyormuş gibi mırıldanmıştı bunu Tatyana Markovna.) "Doktora sordum, sinir diyor. Bir sinirdir tutturmuşlar... Neymiş sinir? Eskiden sinir minir bilmezlerdi doktorlar. Belim ya da başım ağrıyor derdin, ona göre ilaç verirlerdi sana... Şimdi sinir diyor kestirip atıyorlar! Sözgelimi, biri delirdi mi, 'Acısından aklını oynatmış zavallım,' derlerdi eskiden ya da 'Aklını kaçırdı, kafasını üşüttü...' falan; ama şimdi 'Beyninde bir düzensizlik var...' diyorlar."

Rayski alçak sesle, "Âşık değil ya?" dedi.

Ama pişman oldu. Sözünü geri almak istedi, ama çok geçti artık.

Büyükannenin tepesine bir balyoz inmişti sanki. Hemen önünde bir şimşek çakmış gibi haç çıkardı:

"Tanrı korusun!" diye mırıldandı. "Bir bu acı eksikti!"

"Tam da buldunuz acıyı büyükanne! Onun için mutluluk olan şey sizin için acı oluyor!"

"Şakaya alma bunu Borisciğim. Onun Marfenka'ya benzemediğini demin kendin söyledin! Ortada bir neden yokken istediği kadar huysuzluk etsin, sessizliğe gömülsün, tek başına hayaller kursun... önemi yoktur! Ama bu yılan, aşk denen yılan içine sokulursa kötü olur durumu! Bu 'belayı' değil kızlarım için, senin için bile istemem. Peki neden çıkardın âşık olduğunu? Vera'yla mı konuştun, bir şeyler mi fark ettin?"

Elini Rayski'nin omuzuna koydu, yalvarmaklı ekledi Tatyana Markovna:

"Her şeyi olduğu gibi anlat bana yavrum!"

"Bir şey yok büyükanne, içiniz rahat olsun. Sizin deyiminizle 'saçmaladım' düpedüz, demin anahtarlar konusunda olduğu gibi, telaşlandınız birden..."

Tatyana Markovna kaptı Rayski'nin ağzından sözü:

"Evet, 'anahtarlar'." (Yüzü bile değişmişti.) "Ne demek istiyordun bununla? Yürek anahtarından falan söz etmiştin. Ne anlama geliyor bu, Boris Pavloviç? Huzurumu kaçırma, bir şeyler biliyorsan açık açık söyle..."

Kendine kızıyordu Rayski. Bütün gücüyle büyükannesini avutmaya çalıştı, bir ölçüde başardı da bunu.

"Sizin dikkatinizi çeken şeylerden başkaca bir şey fark etmedim büyükanne. Sizlerden sakladığını bana açacak değil herhalde! Gördüğünüz gibi, nereye gidip geldiğini, papazın karısının nasıl bir kadın olduğunu bile bilmiyordum. Çok sordum, ama bir sözcük söylemedi! Siz anlattınız bana."

Rahatladı Tatyana Markovna, "Doğru, söylemez," dedi. "Bir şey alamazsın ağzından! Söylemez! Papazın o fiskosçu karısına kafasının içindeki her şeyi açmıştır sanırım. Ama o da canını verir, Vera'nın bir sırrını vermez. Kendi sırlarını hemen döker ortaya, işin yoksa topla... ama Vera'nınkileri ölür de açıklamaz!"

İkisi de sustu.

"Âşık olabileceği kim var burada zaten?" diye başladı büyükanne. "Kimse yok."

Rayski canlı, "Kimse yok mu?" dedi. "Âşık olabileceği hiç kimse yok mu?.."

Tatyana Markovna başını salladı. Dalgın, "Ormancı mı acaba?.."

dedi, "İyi insandır! Farkındayım Vera'ya ilgisiz de değil... İyi bir kısmet olurdu Vera onun için... ama..."

"Ama ne?"

"Tuhaf bir kız bizimki. Bir erkek nasıl yaklaşacağını bilemez ona! Nasıl evlenme önerisinde bulunacağını bilemez! Oysa çok iyi, ağırbaşlı, üstelik varlıklı bir insan bu ormancı: Binlerce rublelik ormanı var..."

"Ormancı!" diye yineledi Rayski. "Ne ormancısı? Ne biçim bir insan? Genç, okumuş, ilginç bir kişi mi?"

Vasilisa girdi, Polina Karpovna'nın geldiğini; Boris Pavloviç'in onun portresi üzerinde çalışıp çalışmayacağını sorduğunu bildirdi. Tatyana Markovna, "Bir dakika konuşmaya bile bırakmaz insanı bu kadın!" diye söylendi. "Nereden çıktı gene? Söyle buyursun, kahvaltı da hazır olsun."

"Söyleyin, başka zaman gelsin büyükanne, ne diye buyur ediyorsunuz onu? Vasilisa, söyleyin, Vera Vasilyevna gelinceye kadar çalışmayacağım portresi üzerinde."

Vasilisa gitti, hemen döndü.

"Sizi çağırıyor," dedi, "arabadan inmiyor."

XI

Polina Karpovna Rayski'ye neler söyledi, bilinmez. Ama beş dakika sonra Rayski şapkasını, bastonunu almış, arabaya binmişti. Kritskaya, çevresine mağrur bakarak, utkusuyla gururlu, önce kentin anacaddesinden geçirdi onu hızla, sonra bir savaş ganimeti gibi, evine götürdü.

Polina Karpovna'nın arkasından odaya doğru merak içinde yürüyordu Rayski. Onun cilveli fısıltısına, tutkulu bakışına gülümseyerek karşılık veriyordu. Ona karşı ilgisiz olmadığını itiraf etmesi için sıkıştırıyordu onu Polina Karpovna. Rayski hemen "evet" demişti, bunun sonunun neye varacağını bekliyordu merakla.

Polina Karpovna sevinç içinde.

"Oh, biliyordum, biliyordum!" dedi. "Gördünüz mü? Ben dememiş miydim?"

Önce perdeleri indirip odanın içini yarı karanlık yaptı. Sonra arkasını ışığa verip kanepeye yarı oturdu ya da uzandı.

"Evet, biliyordum, bunu," dedi. "Oh, ilk karşılaştığımız andan beri farkındayım *que nous nous convenons*... evet, *cher monsieur*[25] Boris, öyle değil mi?"

Kendinden geçmişti. Rayski'yi nereye oturtacağını bilemiyordu. Güzel bir kahvaltı hazırlamalarını, soğuk köpüklü şarap getirmelerini söyledi. Rayski'yle kadeh tokuşturdu. Bir yudum şarap aldı ağzına. İçini çekiyor, oflayıp pufluyor, yelpazesini sallayarak serinlemeye çalışıyordu. Sonra oda hizmetçisi kızı çağırdı, mağrur bir tavırla, kimseyi kabul etmeyeceğini söyledi. Uşak girdi odaya, ona da aynı şeyi söyledi. Salonda panjurları bile indirmelerini buyurdu.

Büyük aynanın karşısında en güzel pozunda oturuyor, hazdan kendinden geçmiş, bir şey söylemeden gülümsüyordu konuğuna. Ne yaklaşmaya çalışıyordu ona, ne elinden tutmaya, ne de daha yakınına oturmasını söylüyordu. Yalnızca güzel, ilginç görünmeye çalışıyordu. Arada bir yanlışlıkla "ayakçığını" gösteriyordu. Bu çabalarının Rayski'ye nasıl etki ettiğini anlamaya çalışıyordu gülümseyerek. Rayski ona sokulacak olsa, kibarca çekilir, yanında yer verirdi ona...

Rayski merakla bakıyordu yüzüne. Nasıl bir kadın olduğunu anlamaya çalışıyordu. Bu ziyaretiyle ilgili, onun kurmuş olabileceği bazı planlardan korkmuştu başlangıçta. Ama Polina Karpovna'nın davranışlarını gördükçe dağılmıştı bu kuşkuları. Görünüşe bakılırsa, herhangi bir tehlike söz konusu değildi Rayski'nin erdemleri için.

Polina Karpovna'nın yüzüne bakarak düşünüyordu: "Benden istediği nedir acaba?"

"Petersburg'dan söz edin bana, utkularınızdan: Oh, çok mu utkunuz oldu? Öyle mi? Söyler misiniz, oranın kadınları buradakilerden güzel mi?" (Aynada kendine baktı.) "Bizlerden daha zevkli mi giyiniyorlar?"

Çekeleyerek düzeltti giysisini. Dantel şalını attı omzundan. Beyaz, yuvarlaktı omuzları. Öyle ki, o anda fırça için güzel bile bulmuştu onları Rayski.

25 (Fr.) Birbirimize yaklaşacağımızı... evet, sevgili Mösyö Boris.

"Niçin susuyorsunuz, bir şeyler söyleyin!.."

Sonra Rayski'yi etkileyip etkilemediğini anlamaya çalışarak çapkın çapkın baktı yüzüne.

Rayski "Neyin nesidir bu, dur hele, şimdi anlaşılır!.." diye geçiriyordu içinden. Komik bir heyecanla, "Her şeyi söyledim!" dedi. "Şimdi yalnızca... sizi öpmem kalıyor!"

Yerinden kalktı, kararlı, yürüdü Kritskaya'nın yanına.

Kritskaya yapmacık bir şaşkınlıkla, "*Monsieur Boris! de grâce... oh! oh! Que voulez-vous*?"[26] dedi, "Hayır. Tanrı aşkına, olmaz, acıyın bana acıyın!"

Polina Karpovna'nın üzerine eğildi Rayski. Niyetini gerçekleştireceğe benziyordu. Polina Karpovna yapmacıksız bir dehşet içinde sallamaya başladı elini kolunu. Kanepeden kalktı, perdeyi kaldırdı, üstünü başını düzeltti, doğru oturdu. Ama gururla kızarmıştı yüzü. Anlaşılmaz bir ışık vardı bakışında. Başını süzgün, omzunun üzerine eğmiş, tatlı tatlı fısıldıyordu:

"*Pitié, pitié*!"[27]

Rayski, kahkahayı basmamak için güç tutuyordu kendini, "*Grâce grâce*!"[28] dedi. "Şaka ettim, korkmayın Polina Karpovna tehlikede değilsiniz, yemin ederim."

Polina Karpovna birden ayağa kalktı. Gözlerini kırpıştırarak, heyecanlı, "Oh yemin etmeyin!" dedi. "Bir kadının yaşamında korkunç anlar vardır..."

Gene başını yana yatırarak, baygın baygın ekledi:

"Ama siz yüce gönüllü bir erkeksiniz. Mahvetmezsiniz beni..."

Rayski, "Hayır, hayır," dedi. "Bir aile kadınını mahvetmek olur mu hiç?.."

Bu konuşma eğlendirmeye başlamıştı onu.

"Öyle ya, çocuklarınız var..." diye ekledi. "Sahi çocuklarınız neredeler? Göstermeyecek misiniz onları bana?"

Birden toplandı Polina Karpovna, "Evde yoklar... şey..." diye başladı.

"Tanıştırın beni onlarla: Küçük çocukları çok severim."

---

26 (Fr.) Mösyö Boris! İnsaf edin... oh! oh! Ne istiyorsunuz?

27 (Fr.) Acıyın bana. İnsaf edin.

28 (Fr.) İnsaf edin, insaf edin!

"Hayır, *pardon*, Bay Boris... kentte değiller..."

"Neredeler peki?"

"Köyde, tanıdıkların yanında."

İşin aslı şuydu: "Küçük çocuklar"dan biri on altı, öteki on dört yaşındaydı, Kritskaya da –yaşlarıyla onun yaşını açığa vurmasınlar diye– dayılarının yanına yollamıştı onları. Orada okuyorlardı.

Rayski sıkılmaya başlamıştı. Eve gitmek için ayağa kalktı. Polina Karpovna onu tutmaya çalışmadığı gibi, görünüşte, gittiğine seviniyordu bile. Arabayı hazırlamalarını söyledi. Rayski ile birlikte çıkmayı çok istedi.

"Çok iyi olur," dedi Rayski, "bir yere gidecektim, bırakırsınız beni!"

Polina Karpovna sevindi buna, gene geçtiler sokaklardan.

Akşama doğru kentte bilmeyen yoktu Rayski'nin o sabahı Polina Karpovna ile baş başa geçirdiğini. Yalnız perdelerin değil, panjurların bile inik olduğunu, Rayski'nin aşkını açıkladığını, bir öpücük için yalvardığını, ağladığını... şimdi de aşk acılarıyla kıvrandığını.

Polina Karpovna ile Rayski uzun süre dolaşıp durdular kentte. Polina Karpovna tanıdıklarının hepsinin evinin önünden geçirmeye çalışıyordu onu. Sonunda bir ara sokağı gösterdi arabacıya. Kritskaya, pencerede Rayski'ye elini kolunu sallayarak birtakım işaretler eden Leontiy'in karısını görünce dehşete kapıldı, "Bu kadına mı gelip gidiyorsunuz?" dedi. "Olacak şey mi bu? Rezil ettiniz beni! Sizi buraya getirdiğimi duyarlarsa ne derler? *Allons, de grâce, montez vite et partons! Cette femme quelle horreur!*"[29]

Ama kolunu salladı Rayski, eve girdi.

"Başkasının gözündeki çöpü nasıl da görür!" diye geçiriyordu içinden.

XII

Kritskaya ile baş başa kalması, daha yakın bir geçmişte öylesine heyecanla hazırlandığı, ama Vera'nın yüzünden unuttuğu "dostluk görevini" anımsatmıştı Rayski'ye. Bu dostunun aile mutluluğunu

29 (Fr.) Ah, yalvarırım çabuk binin, gidelim buradan! Ne korkunç bir şey bu kadın!

korumak için yapmayı kurduğu şeyler belleğinde canlanınca yüreği hızla çarpmaya başlamıştı.

Leontiy yoktu evde. Ulyana Andreyevna kollarını açarak karşıladı Rayski'yi. Ama Rayski soğuk bir tavırla geri çekildi. Ulyana Andreyevna eski dost olduklarını söyledi, "çapkın" dedi ona, kulağından hafifçe tutup kanepeye oturttu, elini bırakmadan kendi de yanına oturdu.

Bu saldırıya güçlükle dayanabiliyordu Rayski. Onu birden Ulyana Andreyevna ile eski arkadaşlığının, öğrenci çapkınlıklarının ilk günlerine götüren bu beklenmedik baskın karşısında bocalamıştı ilk anda. Ama çok gerilerde kalmıştı bunlar! Sitem etti Ulyana Andreyevna'ya:

"Ne oluyorsunuz Ulyana Andreyevna, kendinize gelin. Çocuk değiliz biz!.."

"Benim için hâlâ o sevimli öğrenci, o çapkınsınız! Ben de sizin için o uslu kız..."

Birden ayağa fırladı Ulyana Andreyevna, Rayski'nin ellerinden tuttu, vals yapıyor gibi üç kez döndü onunla odanın içinde.

"Söyleyin bakalım, kim yırtmıştı entarimi, anımsıyor musunuz?.."

Ulyana Andreyevna'nın yüzüne bakıyordu Rayski, anımsamaya çalışıyordu.

"Unuttunuz değil mi? Yanınızdan gitmek istediğimde eteğimden yakaladığınızı unuttunuz!.. Peki kim önümde diz çökmüştü? Ellerimi öpen kimdi? Alın, öpün nankör! Sizin için hep aynı Ulinka'yım ben!"

Rayski göğüs geçirdi.

"Çok yazık!" dedi. "Geçmişteki yaramazlıklarımızı unutmadınız demek!"

"Hayır, hayır... hepsini anımsıyorum, hepsini!"

Elini bırakmadan bir kez daha çevirdi Rayski'yi odanın içinde.

Hep Telemakhos'unu arayan saçı başı ağarmış bir Kalypso'nun kaba, kısır, gülünç cilvesine katlanmaktan çok daha kolay olacağını düşünüyordu Rayski.

Ulyana Andreyevna, kızıl saçlarıyla kaşlarında bir parlaklık, yüzündeki çillerin arasından taşan bir kırmızılıkla ta gözlerinin içine

bakıyordu Rayski'nin. Bakışında bir ışık, coşkunluk, kaygısız bir sevinç, gözü pek bir kararlılık, gizli bir kahkaha vardı.

Rayski kaçıyordu onun bu bakışından. Leontiy'den, onun işlerinden söz etmeye çalışıyordu. Odanın içinde bir köşeden ötekine gidip geliyordu. Kendini sokağa atmak için on kez gitmişti kapıya, ama bunu yapmasının hiç de kolay olmadığını anlamıştı her gidişinde.

Köşede oturmuş, kurbanını izleyen dişi bir aslanın kafesine düşmüştü sanki: Kapının kolunu tutar tutmaz karşısında –sırtını kapıya dayamış, yüzüne gülümseyen bakışlarla, ama gülümsemeden bakan– Ulyana Andreyevna'yı görüyordu.

Ne yana dönerse, onu portrelerin bakışları gibi her yerde izleyen bu bakıştan kurtulamadığını hissediyordu.

Oturup "görevi" üzerinde düşünmeye başladı. Nereden başlayacağını düşünüyordu. Yumuşaklığın burada işe yaramayacağının farkındaydı. Yüz karasıyla oynayan bu kadının üzerine bir "gök gürültüsü" fırlatmak, onun arkadaşının başından aşağı öylesine cömert boşalttığı ayıbı yüzüne vurmak gerekti.

Bir şey söylemeden, soğuk, tepeden tırnağa süzüyordu Ulyana Andreyevna'yı. Küçümser bir tavırla hafiften gülümsemişti bile bir kez.

Ulyana Andreyevna gözlerini kaçırıyordu bu soğuk bakıştan. Sandalyenin arkasına dolanıp birden eğiliyordu Rayski'nin üzerine, çok yakından bakıyordu yüzüne, elini omzuna koyuyordu ya da kibarca asılıyordu kulağına. Birden duruyordu olduğu yerde, öyle kalakalıyordu, kendini toparlamaya çalışıyormuş gibi dalgın dalgın bir yana ya da bir şeye bakıyordu... Belki de eski günleri anımsıyordu. Sonra içini çekiyordu, kendini toparlıyordu, gene saldırıya geçiyordu...

Rayski dikkatli bakıyordu ona.

Ulyana Andreyevna alçak sesle, şarkı söylüyormuş gibi, "Niçin öyle bakıyorsunuz bana eski dostum?" dedi. "Eskiden öyle bakmazdınız... Yüreğinizde benimle ilgili bir şey kalmadı mı yoksa? Oysa, anımsıyor musunuz, ıhlamurlar çiçek açtığında..."

Rayski soğuk, "Hiçbir şey anımsamıyorum," dedi, "her şeyi unuttum!"

"Nankör!" diye fısıldadı Ulyana Andreyevna.

Elini Rayski'nin yüreğinin üzerine koydu, sonra kulağına asıldı, yanağını tuttu, çabucak öte yana geçti.

"Her şeyinizi Vera'ya mı verdiniz hı?" diye fısıldadı.

Rayski, Ulyana Andreyevna'yı itti birden:

"Vera'ya mı?"

"Şişşt... her şeyi biliyorum! Susun! Bir an için unutun sevgilinizi!.."

"Hayır," diye geçiriyordu içinden Rayski, "başka bir zaman yapacağım bunu. Leontiy evdeyken... bir köşede ya da bahçede öyle bir ders vereceğim ki bu kadına... nasıl bir yaratık olduğunu söyleyeceğim yüzüne karşı. Yaptığının ne olduğunu açık açık söyleyeceğim, ama şimdi..."

Ayağa kalktı. Ulyana Andreyevna'yı kapıdan çekmeye çalışırken, soğuk, "Bırakın beni Ulyana Andreyevna," dedi. "Başka bir gün, Leontiy evde olduğu zaman gelirim."

"Bunu istemiyorum işte," diye karşılık verdi Ulyana Andreyevna. "Geleceğinize sevindim, ama yalnız görmek istiyorum sizi. Hiç değilse bir saatçik benim olun, tüm benim olun... başka kimseye bir şey kalmasın! Ben de tüm... tüm sizin olmak istiyorum!" (Başını Rayski'nin göğsüne dayamış, tutkulu fısıldıyordu.) "Hep bu anı bekliyordum, düşlerimde görüyordum sizi, sizi sayıklıyordum, sizi buraya nasıl çekeceğimi bilemiyordum."

Kollarını Rayski'nin boynuna dolarken havayı öperek ekledi:

"Şans yardım etti. Benimsiniz artık, benimsiniz, benimsiniz!"

Rayski "Polina Karpovna değil bu, sert davranmak gerek ona!" diye geçirdi içinden. Ulyana Andreyevna'nın beline sarıldı birden, kaldırıp yana koydu, kapıyı açtı. Şapkasını sallayarak, "Hoşça kalın," dedi, "görüşürüz! Yarın..."

Bir anda Ulyana Andreyevna'nın eline geçmişti şapkası. Başını yana yatırmış, şapkayı havada, alaylı alaylı sallıyordu.

Şapkayı kapmak istedi Rayski, ama çoktan öteki odadaydı Ulyana Andreyevna, peşinden gelmesini işaret ederek oradan sallıyordu ona şapkayı.

"Alın!"

Rayski bir şey söylemeden bakıyordu. Bir an sustuktan sonra, "Verin şapkayı!" dedi.

"Alın."

"Verin."

"Gelip alın."

"Yere koyun."

Şapkayı yere koydu Ulyana Andreyevna, pencerenin önüne gitti. Rayski odaya girdi, birden koşup kaptı şapkayı, bu arada Ulyana Andreyevna da koşup kapıyı kilitlemiş, anahtarı cebine koymuştu.

Birbirine bakıyorlardı. Rayski'nin bakışında soğuk bir merak vardı. Ulyana Andreyevna, gözlerinin içi gülerek, küstah bir gururla bakıyordu. Onun Romalı profilinin güzelliğine bakıyordu Rayski şaşkın.

"Evet, haklı Leontiy! Sedef işleme gibi bir profili var! Ensenin, boynun çizgisi ne sert, ne temiz! Saçları da bir zamanlar olduğu gibi gür..."

Buraya niçin geldiğini anımsadı birden. Kaşlarını çattı. Soğuk bir ağırbaşlılıkla, "Ne yaptığınızın farkında mısınız?" diye sordu.

Ulyana Andreyevna kollarını ona doğru uzattı, tatlı, "Sevgili Boris!" dedi. "Bahçeyi, kameriyeyi anımsıyor musunuz? Bizim için yeni bir şey mi bu yaptığım?"

Kanepeye oturup, yanında Rayski'ye yer gösterdi. "Çabuk, çabuk," diye fısıldadı:

"Buraya gelin!"

Rayski, "Ya kocanız?" diye sordu birden.

"Bırakın kocamı! Eskisi gibi salak gene!"

Rayski sesini yükseltti. Sitemli yineledi:

"Salak! Onun iyi yürekliliğine, güvenine böyle karşılık veriyorsunuz demek!"

"Sevmenin olasılığı var mıdır onu?.."

"Neden olmasın?"

Fısıltıyla karşılık verdi Ulyana Andreyevna:

"Öyleleri sevilmez... Buraya gelin!.."

"Hiç sevmediniz mi onu?"

Ulyana Andreyevna hayır anlamında salladı başını.

"Niçin evlendiniz öyleyse?"

"O başka şey. Aldı beni, ben de vardım. Gidecek başka yerim yoktu!"

"O gün bu gündür de aldatıyorsunuz onu. Her gün... sevdiğinizi söylüyorsunuz..."

"Hiçbir zaman söylemiyorum, o da sormuyor zaten. Doğrusunu isterseniz, aldatmıyorum da!"

Rayski, sesine bir dehşet anlatımı vermeye çalışarak, "Peki ne yapıyorsunuz?" dedi.

Rayski'nin yüzüne hiç çekinmeden, gizli bir alayla baktı Ulyana Andreyevna. Gözlerinin içi parlıyordu. Komik bir korkuyla, "Ne mi yapıyorum?" dedi. "Sizi seviyorum! Nankör, sevgili öğrenci Rayski'ye sadık kaldım hep... Buraya gelin!"

Rayski, odanın içinde ürkek ürkek dolaştırdığı bakışını Ulyana Andreyevna'nın profilinde durdurdu.

"Leontiy bilse!" dedi.

"Bilmez, bilse bile bir şey olmaz. Salaktır!"

"Hayır, salak değil, çok seven, güçsüz bir insan. Aile mutluluğu da bu!"

Ulyana Andreyevna parladı birden.

"Neymiş mutsuzluğu?" dedi. "Başka bir karı bulun arkadaşınıza öyleyse. Çocuk gibi bakmak gerekir ona. Kaşığı ağzına götürmesini bile beceremez. Giydirip yediriyorum onu, rahat rahat uyuyor, Latincesince çalışıyor... daha ne ister? Yeter ona bu kadarı. Aşka gelince, onun gibiler için değildir aşk!"

"Kim gibiler içindir?"

"Sizin gibiler için... Hadi gelin yanıma!"

"Ama inanıyor size kocanız, saygı duyuyor..."

"Engel olduğum yok ona. Kocamdır, daha ne ister?"

"Okşamalarınızın, ilginizin onun olması gerekir."

"Onundu zaten: Öylesine iğrenç bir yaratık olduğu halde okşuyorum onu! Bir deneseniz de görseniz..."

"Peki bu rezillik niye, bu Şarl!.."

Gene parladı Ulyana Andreyevna:

"Nereden çıkardınız Şarl'ı? Kim söyledi bunu size? O pis büyükanneniz olsa gerek. Yalan, yalan!"

"Ben duydum..."

"Ne duydunuz?"

"Bahçede fiskos konuşuyordunuz ve..."

"Doğru değil, yanılmışsınız! *Bay* Şarl gelince peksimetle bir bardak kırmızı şarap ister... içip gider."

Pencerenin önüne gitti Ulyana Andreyevna. Canı sıkkın, saksılardaki çiçeklerin yapraklarını, çiçeklerini koparmaya başladı. Onun da yüzü bir maskeyle örtülmüştü sanki şimdi. Gözlerinin içi parlamıyordu artık. Saydam, renksiz, olmuşlardı. "O zaman Vera'nınkiler de böyleydi..." diye geçiriyordu içinden Rayski. "Evet, evet, evet... o bakış işte, yalan söylediği, aldattığı, bir şeylerini gizlemeye çalıştığı zaman her kadının bakışı böyle oluyor... Denizkızlarınınki gibi!"

"Ulyana Andreyevna, ya yüreğiniz, duygularınız?"

"Ne olmuş duygularıma?"

"Sözün kısası, vicdanınız sızlamıyor mu? Dostumu ne denli derinden horladığınızı fısıldamıyor mu kulağınıza vicdanınız?.."

Ulyana Andreyevna birden döndü Rayski'ye, ellerinden tuttu, "Ne hoş şeyler söylüyorsunuz," dedi. "Sizi dinlerken midem bulanıyor! Kim horluyor onu! Bakıyorum ahlâk dersi veriyorsunuz bana! Leontiy hoşnut durumundan. Bir şey de söylemiyor... Her şeyimi verdim ona, kendimi adadım! Huzur içinde yaşıyor, başka bir istediği de yok. Oysa aşksız nasıl yaşarım ben? Benim yerimde başka bir kadın olsaydı!.."

"Çok seviyor sizi!"

"Sevmek kim, o kim! Sevmeyi bilmez o! Sevgi üzerine bir sözcük bile edemez. Gözlerini açıp öyle bakar... bütün sevgisi budur işte! Odundan farksızdır! Kitaplarından başka bir şey görmez gözleri. Burnunu sokar onlara, onlarla yatar kalkar. Varsın kitapları sevsinler onu! Kusursuz bir karı olacağım onun için ama sevgilisi," (hızla iki yana salladı başını Ulyana Andreyevna) "hiçbir zaman!.."

Rayski neşeli, "Çok yeni bir felsefe sizinki," dedi, "sevgiyi nikâha karıştırmıyorsunuz! Kocanıza..."

"Kocama çorbası, temiz çamaşırı, yumuşak bir yastık ve huzur..."

"Ya sevgi?"

Ulyana Andreyevna, "Sevgiyi de... işte buna!" dedi.

Birden Rayski'nin boynuna doladı kollarını, dudaklarını dudaklarına bastırıp uzun süre öyle kaldı.

Rayski sersemlemişti. Olduğu yerde sallanmaya başlamıştı. Ulyana Andreyevna açmıyordu kollarını. Gözlerinin içi ışıl ışıl, öpüşünün etkisine bakıyordu.

Rayski telaşlı, "Durun... bir dakika durun..." diyordu, "kendinize gelin... Leontiy'in arkadaşıyım ben, benim görevim..."

Ulyana Andreyevna küçük eliyle ağzını kapadı Rayski'nin. O da öptü bu eli. Ulyana Andreyevna'nın profiline bakmamaya çalışarak, onun iri iri açılmış gözlerinin parlak bakışı karşısında gözlerini kısarak, "Hayır!" diye geçirdi içinden. "Zamanı geldi artık, bu soğuk, kalpsiz heykele dersini vereceğim..."

Ulyana Andreyevna'nın kollarının arasından kurtuldu. Dağılan saçlarını düzeltti. Bir adım geri çekildi. Şöyle bir doğruldu. Soğuk, "Peki ayıbı nereye sakladınız Ulyana Andreyevna?" dedi.

Kulaklarına kadar kızardı Ulyana Andreyevna. Başını Rayski'nin göğsüne dayadı.

"Ayıp... ayıp..." diye fısıldadı, öpücüklerle yakıp eritiyordu ayıbı.

Dudaklarını Rayski'nin yanağına değdirdi. Rayski sert, "Kendinize gelin, bırakın beni!" dedi. "Arkadaşımın evine şeytan girip yerleşmişse, onun huzurunun koruyucu meleği olmak isterim..."

Ulyana Andreyevna handiyse inledi:

"Söylemeyin, ah söylemeyin bana böyle korkunç şeyler... Sizden mi utanacağım? Başka biri olsa utanırdım... Ama sizden! Anımsıyor musunuz?.. Dehşet içindeyim, acı çekiyordum, kötüyüm, öleceğim... Yaşamaktan nefret ediyorum, burası öyle sıkıcı ki..."

"Kendinize gelin, gururunuzu koruyun, bir kadın olduğunuzu unutmayın..."

Ulyana Andreyevna başını Rayski'nin göğsüne bastırdı. Daha da sokuldu ona. Titriyordu.

"Ah," dedi, "niçin, niçin böyle konuşuyorsunuz?.. Boris, sevgili Boris... Siz misiniz bunları söyleyen?.."

"Bırakın beni! Kollarınızın arasında soluk alamıyorum! En kutsal duyguma, arkadaşımın güvenine ihanet ediyorum... Ayıbı sizin!.."

Ulyana Andreyevna ürperdi, kapıyı kilitlediği anahtarı çıkardı cebinden, Rayski'nin ayaklarının dibine bıraktı. Sonra kolları yana düştü, donuk donuk baktı Rayski'nin yüzüne, hızla itti onu, sağı-

na soluna bakındı, başını ellerinin arasına aldı, bir çığlık –Rayski'yi korkutan, uyanan kadınlık duygusunu uyandırdığına onu pişman eden bir çığlık– attı.

Rayski, Ulyana Andreyevna'yı kollarından tutmaya çalışarak, "Ulyana Andreyevna! Kendinize gelin, kendinize gelin!" diyordu. "Şaka ettim, bağışlayın beni!.."

Ama dinlemiyordu onu Ulyana Andreyevna. Umutsuzca başını sallıyor, saçlarını yoluyor, yumruklarını, tırnaklarını avuçlarına batırırcasına sıkıyor, bir şey söylemeden hıçkıra hıçkıra ağlıyordu.

Şaşkın şaşkın çevresine bakarken, "Ne oldu bana, neredeyim?" diyordu.

Birden haykırdı...

"Ayıp... Ayıp... Tanrım, ayıp... Evet, yakıyor, tam şuramı! Yakalığını çıkarıp attı."

Rayski, bluzunun düğmelerini çözerek, daha doğrusu koparark açtı önünü, kanepeye oturttu onu.

Ulyana Andreyevna çığlıklar atarak, sıtma nöbeti gelmiş gibi çırpınıyordu. Sokaktan duyuluyordu bağırması.

Rayski yere diz çökmüş, Ulyana Andreyevna'nın ellerini, alnını, gözlerini öperken, "Kendinize gelin Ulyana Andreyevna!" diyordu.

Arada bir, Rayski'nin orada olmasına şaşırıyormuş gibi gözlerini iri iri açıp bakıyordu ona Ulyana Andreyevna, sonra titreyerek çekiyordu onu kendine, "Ayıp! Ayıp! Yakıyor... şuramı... soluk alamıyorum..." diyerek itiyordu gene, Bir kadının uzun zamandır uyuyan utanma duygusunu –bu duygu büsbütün ölmemiş de, yalnızca küllenmişse– yavaş yavaş usulca uyandırmanın gerektiğini o anda anlamıştı Rayski. "Tıpkı bir ayyaşın kadehten bir çırpıda geri çekilemeyeceği gibi..." diye geçirdi içinden. "Deliye döner adam!"

Ne yapacağını bilemiyordu. Kapıyı açtı, yemek odasına daldı, umutsuzluk içinde karanlık bir yere girdi, aşçı kadını çağırmak için bahçeye koştu, kapıları çarparak mutfağa girdi... kimsecikler yoktu.

Testiyi kaptı, geri, Ulyana Andreyevna'nın yanına koştu. Acaba gitse nasıl olur diye geçirmişti içinden bir an. Ama Ulyana Andreyevna'yı bu durumda bırakıp gitmeyi yakıştıramamıştı kendine.

Elini kolunu sallıyordu Ulyana Andreyevna, inliyordu. Gür saçları omuzlarına, göğsüne dökülmüştü. Önünde diz çöktü Rayski, dudaklarıyla kapadı ağzını, hıçkırıklarını bastırmaya çalışıyor, ellerini, gözlerini öpüyordu.

Yavaş yavaş gücünü yitirdi Ulyana Andreyevna. Beş dakika kadar uyukladı. Sonunda kendine geldi. Rayski'nin yüzüne dalgın dalgın baktı. Sonra birden kollarını boynuna doladı. Heyecanla sıktı, başını göğsüne bastırdı.

"Benimsiniz... benim!" diye mırıldandı. "Korkunç şeyler söylemeyin bana..."

Üzgün, gülümseyerek yineledi Lermontov'un dizesini:

Gözdağını bırak, sitem etme Tamara'na!

Rayski "Tanrım" diye geçirdi içinden. "Ne yapsam?"

Ulyana Andreyevna, Rayski'nin başını bırakmadan, "Söylemeyeceksiniz değil mi?" diye fısıldadı. "Benimsiniz, değil mi?"

Ulyana Andreyevna'nın kollarının arasında başını döndüremiyordu Rayski. O da onun boynunu, ensesini tutuyordu alttan. Romalı profili (bu yalvaran gözlerin, yarım açık ağzın, sıcak dudakların olanca güzelliğiyle) ellerinin arasındaydı...

Gözlerini ayıramıyordu Ulyana Andreyevna'nın profilinden. Başı dönmeye başlamıştı... Genç kadının pembe, sıcak yanakları alev alev yanıyorlar, yüzünü yakıyorlardı. Öptü onu Ulyana Andreyevna, Rayski karşılık verdi. Ulyana Andreyevna daha da sıktı boynunu kollarının arasında. Duyulur duyulmaz bir sesle fısıldadı.

"Benimsiniz artık: Kimseye vermem sizi!.."

Sitem etmeyi bırakmıştı Rayski, "korkunç" şeyler söylemiyordu... "Gök gürültüleri" susmuştu.

XIII

Rayski "dostluk görevini" yerine getirdikten sonra ara sokakta tepeye doğru ağır ağır, handiyse nereye gittiğini bilmeden yürüdü. Sokak boyunca uzanan hendekte ısırgan otlarına, yamaçta otlayan ineğe, bir çitin dibinde eşelenen domuza, uzun boş tahta perdeye

dalgın dalgın bakıyordu. Geri dönüp Kozlov'un küçük evine baktı.

Ulyana Andreyevna pencerenin önünde ayakta duruyor, mendil sallıyordu ona.

Ürpererek çevirdi başını.

"Elimden geleni yaptım!" diye mırıldandı.

Adımlarını çabuklaştırdı. Tepeye çıkınca durdu, dehşet içinde, "Tanrım, Tanrım!" dedi.

Hamlet ile Ophelia!.. Birden aklına gelmişti bu. Benzetmesine kendi de kahkahayla gülmeye başladı. Öyle ki, kilisenin avlusunu çevreleyen parmaklığa tutunmak zorunda kalmıştı. Ulyana Andreyevna... Ophelia! Kendisini Hamlet'e benzetmesine gülmüyordu: "Bazen herkesin Hamlet olduğu" kanısındaydı. "İrade" dedikleri şey herkesle alay ederdi! "İrade yoktur insanda, iradenin felci vardır," diye geçiriyordu içinden, "bu da onun hizmetindedir! İrade dedikleri şeye, bu aldatıcı güce gelince, doğanın kralı insanın yönetiminde değildir hiç de. Yabancı birtakım yasalara bağlıdır. Bu yasalar uyarınca, kraldan onay almadan işler. Bu güç de –vicdan gibi– gerektiği biçimde davranmadığı zaman anımsatır kendini kişiye ancak. Ya da –rastlantıyla bile olsa– iradesi güçlü olduğu zaman ya da kayıtsız olduğu yerde..."

Birden başını ellerinin arasına aldı.

"Leontiy!" dedi. "Nasıl ellerde mutluluğun? Ne yüzle bakacağım yüzüne şimdi! Ne sağlammış iradem!"

Soylu görevine ne içtenlikle hazırlanmıştı! Görev düşüncesi nasıl gülümsüyordu ona! Bilincinde ne güzel bir ödül bulurdu eğer...

"Peki ne yapmak gerekirdi?" diye sordu kendi kendine.

Ağır ağır kaldırdı başını, doğruldu. Yüzünde kırışıklıklar kayboldu, yerlerini sakin bir anlatım aldı.

"Elimden geleni yaptım, elimden gelen her şeyi yaptım!" diye yineledi.

Göğüs geçirerek mırıldandı:

"Ama gerektiği gibi davranmadım..."

Bu "ama" ile, bu göğüs geçirişle geldi eve. Kendi gözünde temize çıkmıştı biraz. Büyükannesiyle, Marfenka'yla oturdu masaya. Yemeğini neşeyle, büyük bir iştahla yiyerek pek sevindirdi büyükannesini.

Akşam romanında Ulyana Andreyevna tipini tamamlamak için defterini açtığında "Bu bölümü çıkarmak gerek romandan..." diye geçirdi içinden. "Neden? Yalan söylemek, olduğundan başka görünmeye çalışmak, basitleşmek niçin? İstemiyorum, olduğu gibi bırakacağım her şeyi. Yalnızca bu buluşmamızı yumuşatacağım biraz... Aşk meleğiyle Tanrıça'yı bir çelenkle bezeyeceğim..."

Rayski iyice vermişti kendini romana. Parça parça olmuş kendi yaşamı geçiyordu sanki gözlerinin önünden. Defterlerini gözden geçirirken mırıldanıyordu kendi kendine:

"Ama anlayışsız bir okuyucu benim böyle bir insan olduğumu düşünür sonra, yalnızca böyle! Bunun ben de, Karp da, Sidor da olmayıp, yalnızca bir tip olduğunu; bir sanatçının ruhunda değişik dönemlerin, değişik tiplerin bulunduğunu anlayamaz... Ne yapacağım onları? Nereye saklayacağım on beş-yirmi tipi daha..."

İçinden bir ses fısıldadı.

"Bu on beş-yirmi tipi de ayırmalısın kendinden. Heykellere koymalısın... Sanatçının görevi de, 'işi' de budur, bir 'serap' değildir bu!"

Göğüs geçirdi Rayski.

Üzgün, "Benim gibi başarısız bir sanatçıda bunu yapacak güç ne gezer!" diye geçirdi içinden.

Ulyana Andreyevna ile görüşmesinin üzerinden birkaç gün geçmişti. Bir akşamüzeri hava bozdu. Volga'nın ötesinde gökyüzü kara bulutlarla kaplandı. Fırtına giderek yaklaşıyordu. Tarlada, yolda rüzgâr döne döne havaya kaldırıyordu tozları.

Çevrede her şey susmuştu. Evi ayağa kaldırmıştı Tatyana Markovna. Bacaların ağızlarını, pencereleri, kapıları kapıyorlardı. Tatyana Markovna gök gürültülü sağanak yağmurdan korkmakla kalmaz, ondan korkmayana da –bunu serbest düşünürlük sayarak– kızardı. Şimşek çaktıkça haç çıkarırdı evde. Haç çıkarmayanlara "ruhsuz" derdi. Yegorka'yı antreden hizmetçiler bölümüne, dışarda gök gürlerken bile hizmetçi kızlarla fingirdeşmeyi kesmediği için sürmüştü Tatyana Markovna.

Kasırga bir dev gibi yaklaşıyordu. Gök gürültülerinin boğuk çatırtısı geliyordu uzaktan. Tozlar kalkıyordu havaya. Bir şimşek

çaktı birden, köyün üzerinde keskin bir çatırtı duyuldu.

Rayski şapkasını, şemsiyesini kaptı. Yağmuru daha bir yakından görmek, onun içinde olmak, ayrıntıları izlemek, duygularının gözlemini yapmak için bahçeye çıktı.

Tatyana Markovna pencereden gördü onu, cama vurdu. Pencerenin dibine çağırdı.

"Nereye gidiyorsun Boris Pavloviç?" diye sordu.

"Volga'nın kıyısına büyükanne, yağmuru seyredeceğim."

"Aklını mı kaçırdın sen? Geri dön!"

"Hayır, gideceğim.."

Tatyana Markovna sert, "Geri dön diyorum sana!" dedi.

Bir şimşek daha çaktı, uzun bir çatırtı duyuldu. Büyükanne içeri kaçtı hemen. Rayski uzaklaştı, yamaçtan indi, ağaçların arasında belli belirsiz uzanan patika boyunca yürümeye başladı.

Yağmur bardaktan boşanırcasına yağıyor, şimşekler birbiri ardından çakıyor, gök gürültülerinin çatırtısı dinmiyordu. Akşamın alacakaranlığıyla siyah bulutlar zifiri karanlığa boğmuştu çevreyi. Yağmuru yakından görmek istediği, böylesine duygusal bir şeye kalkıştığı için pişmandı şimdi Rayski. Sağanaktan iyice ıslanan şemsiyesi su geçirmeye başlamıştı. Yüzü, giysileri ıslanıyordu. Ayakları vıcık vıcık çamura batıyordu bileklerine kadar... Nerede olduğunu unuttuğu için, sık sık ya bir tümsek, bir kütük çıkıyordu karşısına, ya bir çukura düşüyordu.

İkide bir duruyor, ancak şimşeğin aydınlığında birkaç adım yürüyebiliyordu. Buralarda bir yerde, eskiden kalma bir kameriyenin olduğunu biliyordu.

Geçenlerde, Volga'nın kıyısına giderken sık ağaçların arasında ilişmişti gözüne bu kameriye. Ama onu nasıl bulacağını bilemiyordu şimdi. Oraya sığınmak, yağmuru oradan seyretmek istiyordu... Geri dönmek, gene o sık çalıların arasından geçmek; tümsekleri, çukurları aşmak, yamacı tırmanmak güç geliyordu ona. Kırk elli metre daha yürüyüp tepeye varmaya, orada çitten atlayıp yoldan köye yürümeye karar verdi. Çizmelerinin içine su dolmuştu. Çamurdan, uzun otların arasından güçlükle çekip çıkarıyordu ayaklarını. Ayrıca, şimşeklerin bu dayanılmaz parlaklığına, başının üzerindeki çatırtılara da kayıtsız değildi.

İtiraf ediyordu kendi kendine: "Pencereden de pekâlâ seyredebilirdim yağmuru!"

Sonunda birden burun buruna geldi çitle. Eliyle yokladı, bir ayağını basmak istedi... Kaydı, hendeğin içine yuvarlandı. Güçlükle çıktı hendekten. Çiti aştı, yola atladı. Bu dik, tehlikeli yoldan geçen pek olmazdı. Daha çok köylüler, tek tük (kent dönüşü) yorulmuş ufak tefek atlar koşulu bir arabayla kestirme olduğu için geçerlerdi buradan.

Rayski, ıslak şemsiyesini kapayıp, yararsız bir silah gibi koltuğunun altına sıkıştırmış, şimşeklerin göz kamaştıran ışığından gözlerini kısarak kaygan çamur yolda ikide bir durarak tepeye doğru çıkarken birden bir tekerlek sesi duydu.

Kulak kabarttı, yakında bir yerde gene duydu aynı sesi. Durdu, giderek yaklaşıyordu ses. Bayırı tırmanan at sesleri, solumaları, arabacının "Deh! deh!" diye bağırması duyuluyordu. Şimşek daha bir seyrek çakıyordu şimdi. Bu yüzden arabayı iyice göremiyordu Rayski.

Yol dar olduğu için araba tam yanından geçerken yol vermek amacıyla iyice çekildi Rayski, çite yapıştı.

O anda parlak bir şimşek çaktı, arabayı aydınlattı. Rayski, besili –galiba iyi cins– bir çift at koşulu kapalı bir araba gördü. Birkaç kişi vardı arabada.

Bir şimşek daha çaktı, birden olduğu yerde donup kaldı Rayski: Arabadakilerin arasında Vera'yı tanımıştı.

"Vera!" diye haykırdı.

Vera'nın sesi duyuldu:

"Kimdir o?"

"Ben."

Vera şaşırmış gibi sordu:

"Ağabey! Ne yapıyorsunuz burada?"

"Ya sen?"

"Eve dönüyorum."

"Ben de."

"Nereden geliyorsunuz?"

"Yamacın dibinde dolaşıyordum, çalılıkta yolumu yitirdim. Tepeden gidiyorum. Sen niçin bu bayırdan geliyorsun? Yanında kim var? Bu atlar kimin? Beni almaz mısın?"

Bir erkek sesi duyuldu.

"Buyrun efendim, yol çok. Elinizi verin, yardım edeyim size!"

Rayski elini uzattı, kuvvetli bir el çekti onu yukarı. Vera'dan başka Marina da arabadaydı. İkisi de, ıslanmış tavuklar gibi birbirine sokulmuş, deri bir örtüyle, yandan vuran yağmurdan korunmaya çalışıyorlardı.

Rayski alçak sesle sordu Vera'ya:

"Kimdir yanındaki? Atlar kimin? Kim sürüyor arabayı?"

"İvan İvanoviç."

"Hangi İvan İvanoviç?"

Vera alçak sesle, "Ormancı!" diye fısıldadı.

Rayski, "Ormancı mı?.." dedi.

Ama susması için dirseğiyle dürttü onu Vera. Ormancı hemen önlerinde oturuyordu çünkü.

"Sonra!" diye fısıldadı Vera.

"Ormancı!" diye geçirdi içinden Rayski. Büyükannesiyle konuşmasını, onun ormancıyı övüşünü, "iyi bir kısmet" üzerinde üstü kapalı sözlerini anımsamıştı.

Ne dediğini bilmeden "Romanın kahramanı kimmiş meğer," diye düşünüyordu. "Ormancı... ormancı!.."

Önünde oturan ormancının yüzünü görmeye çalışıyordu. Ama tam önünde geniş, yuvarlak kenarlı, yassı bir şapkayla; uzun boylu bir adamın yağmurluklu, geniş omuzları sallanıp duruyordu yalnızca. Yandan da yalnızca bir burnun belli belirsiz karaltısıyla, sanki bir sakal görüyordu...

Ormancı, dik bayırı tırmanan atları ustalıkla sürüyor, kamçısıyla kâh birine kâh ötekine vuruyor, ıslık çalıyor, şimşek çaktığında atlar irkilince dizginlere asılıyor, sonra örtünün altında oturanlara dönüyor, yakın bir ilgiyle soruyordu:

"Nasılsınız Vera Vasilyevna? Üşümediniz ya? Çok ıslandınız mı?"

"Yo hayır İvan İvanoviç, çok iyiyim, ıslanmıyorum."

"Yağmurluğumu alsaydınız..." dedi. İvan İvanoviç. "Tanrı korusun, üşütür de hasta olursanız, sizi getirdiğim için ömür boyu affetmem kendimi..."

Vera dostça bir sitemle, "Öf sıktınız artık!" dedi. "Kendi işinize bakın siz, atları sürün!"

İvan İvanoviç önüne dönerken çabuk bir yumuşakbaşlılıkla yanıt verdi:

"Nasıl isterseniz!"

Ama atlara ıslık çaldıktan, bağırdıktan sonra arada bir dönüp gizliden bakıyordu sanki Vera'ya.

Malinovka'yı dolanıp, Tatyana Markovna'nın avlu kapısına geldiler.

Ormancı atladı arabadan, kamçısının sapıyla vurmaya başladı kapıya. Merdivenin dibinde atları, hemen koşup gelen Prohor'a, Taraska'ya, Yegorka'ya bırakıp Vera ile ilgilenmeye başladı. Arabanın basamağında ayakta durdu, Vera'nın elinden tuttu, değerli bir şey taşıyormuş gibi özenle, saygıyla taşlığa çıkardı onu. Ellerinde mumlarla onları karşılamaya çıkan, onlara şaşkın şaşkın bakan kadınlı erkekli hizmetçilerin önünden geçirdi, salonda kanepeye kadar götürdü, sessizce oturttu.

Rayski –üstü başı su, çamur içinde– koşmuştu arkalarından. Ne ormancının en küçük bir hareketini, ne de Vera'nın bir bakışını kaçırıyordu gözden.

Sonra antreye döndü ormancı. Üstündeki ıslak şeyleri, uzun avcı çizmelerini çıkardı, kendine çekidüzen verdi, üstünü başını silkeledi, beş parmağını tırmık gibi geçirdi gür saçlarının arasından, uşaklardan bir fırça istedi.

Bu arada büyükanne Vera'ya "Hoş geldin," demiş, "aklına eseni yaptığı", böyle bir gecede yola çıktığı, kendisine hiç dikkat etmediği, ona –büyükannesine– acımadığı, hiç kimsenin huzurunu umursamadığı, onu günün birinde "korkudan tabuta koyacağı" için sitemler yağdırmaya başlamıştı.

Bütün bu sitemleri hemen üstünü, iç çamaşırlarını değiştirmesi, kurulanması, ısınması, semaverin yakılması, yemeğin hazırlanması buyrukları izledi kuşkusuz.

Vera büyükannesine kedi gibi sokularak, "Ah büyükanneciğim, hepsini öyle çok istiyorum ki!" diyordu. "Çay da, çorba da, ızgara bir şeyler de, şarap da... İvan İvanoviç de istiyor. Çabuk olsunlar büyükanneciğim!"

Büyükannesini nasıl yatıştıracağını biliyordu.

Tatyana Markovna, "Şimdi şimdi," dedi, "bak bunu beğendim

işte! Hepsini, hepsini getirteceğim! İvan İvanoviç nerede? İvan İvanoviç!.. Buraya gelin, ne yapıyorsunuz orada?.. Marfenka, Marfenka nerede? Odasına kapandı, ne yapar orada?"

Antreden ormancının sesi geldi:

"Üstümü başımı temizleyip şimdi geliyorum Tatyana Markovna."

Yegor, Yakov, Stephan safkan bir at gibi temizlemeye çalışıyorlardı onu, giysilerini ovalıyor, fırçalıyorlardı.

Sonunda girdi odaya, büyükanneyle Marfenka'nın elini öptü büyük saygıyla. Yastığın altından ancak şimdi çıkarabilmişti başını Marfenka. Gök gürültüsünden korktuğu için girdiği yataktan çıkabilmişti. Tatyana Markovna, "Çabuk koş Marfenka..." dedi. "Saklanacağına dua et, gök gürültüsü öldürmez insanı!"

Marfenka.

"Biliyorum büyükanneciğim," dedi. "Daha çok köylüleri çarpar gök gürültüsü, biliyorum. Ama elimde değil, korkuyorum işte."

Bu arada Rayski, üstü başı ıslak, pencerenin yanında ayakta duruyor, gözlerini kırpmadan konuğa bakıyordu.

Yakışıklı bir gençti İvan İvanoviç Tuşin. Otuz sekiz yaşlarındaydı. Uzun boylu, geniş omuzlu, sağlam yapılıydı. Gür saçları siyah, yüz çizgileri keskin, iri gözleri bal rengi, bakışı sade, alçakgönüllü, hatta biraz çekingen, sık sakalı koyuydu. Boyuyla orantılı iri, güneş yanığı elleri vardı, tırnakları genişti.

Gri bir pardösü, dar bir yelek vardı üzerinde. Ev dokuması keten bezinden gömleğinin yakası kravatının üzerine düşmüştü. Güderi eldivenleri beyazdı, gümüş saplı uzun bir kamçı vardı elinde.

Rayski, gözlemini merakla sürdürerek bakıyordu ona. "Yakışıklı, aslan gibi bir genç," diye geçiriyordu içinden. "Ama bakışında, davranışlarında... İnsanın onun üzerine başka şeyler söylemesini engelleyen bir... sadelik var! Vera'nın kahramanı bu mu sahi?.."

İçinde gizli bir kıskançlıkla düşünüyordu: "Niçin olmasın? Kadınlar severler böyle boylu poslu, aydınlık yüzlü, iri elli erkekleri.... Kasların bu gücünü severler... Ama Vera da mı?!"

Rayski'yi ancak şimdi fark eden büyükanne ellerini ovuşturarak:

"Sen de burada mıydın anam babam?" dedi. "Bu ne hal. Hizmetçiler! Yegorka! Nerede karşılaştınız? Bu karanlıkta nasıl gördünüz

birbirinizi? Şuraya bak, sular akıyor üzerinden! Delirdin mi sen Borisciğim? Herkes evine koşuyor, sen ne akılla çıkıyorsun evden? Nereden esti aklına anlamadım gitti! Hadi çabuk git de üstünü değiş. Çayınıza rom ister misiniz İvan İvanoviç? Siz de Boris'le gidip üstünüzü değişseniz iyi olurdu... Tanışıyor musunuz? Torunum Boris Pavloviç Rayski, İvan İvanoviç Tuşin!"

Tuşin, saygıyla öne eğildi.

"Tanıştık," dedi. "Yolda arabamıza aldık torununuzu. Beraber geldik. Çok teşekkür ederim, değişmeyeceğim üstümü, böyle iyiyim. Boris Pavloviç siz gidin... Ayaklarınız bile ıslak."

Büyükanne karıştı söze:

"Bu kocakarının kusuruna bakmayın ama, hepiniz yarı delisiniz galiba. Böyle bir havada yabani hayvanlar bile çıkmazlar inlerinden!.. Şuraya baksanıza, hâlâ nasıl çakıyor Yakov, git daha sıkı kapa panjuru. Siz de bu havada Volga'yı geçtiniz ha..."

Tuşin:

"Biliyorsunuz, üstü kapalı, sağlam bir salım vardır Tatyana Markovna. Vera Vasilyevna, odasındaymış gibi rahat geçti Volga'yı. Bir damla düşmedi üzerine."

"Ne fırtınaydı!"

"Yok efendim, fırtına neresiydi bunun, yalnızca yaşlı köylü kadınlar fırtına derler buna..."

Büyükanne birden, "Çok teşekkür ederim," dedi, "ben de köylü değil miyim?"

Tuşin mahcup, "Affedersiniz," dedi, "bir şey düşünerek söylemedim bunu. Ağzımdan öyle çıktı! Köylü kadınların..."

Gülümseyerek kesti sözünü büyükanne:

"Hadi hadi, Tanrı affetsin suçunuzu! Takıldım... Tanrı böyle yaratmış sizi, Vera'yı da: Korku nedir bilmiyor! Aslanım benim!"

"İvan İvanoviç'in yanında hiçbir şeyden korkmuyorum büyükanne."

"İvan İvanoviç ayı avına gidiyor... Gider misin onunla?"

"Seyretmeye giderim büyükanneciğim. Bir gün beni de götürün İvan İvanoviç... Çok ilginç olsa gerek..."

"Seve seve götürürüm... Vera Vasilyevna! Kışın gideceğim, siz isteyin yeter ki... Çok beğeneceksiniz."

Tatyana Markovna, "Görüyor musunuz?" dedi. "Büyükannene sormak yok değil mi?"

"Şaka ettim büyükanneciğim."

"Gidersin biliyorum! Peki İvan İvanoviç'i rahatsız etmekten utanmadın mı? Böyle bir havada buralara kadar getirdin onu!"

Tuşin, "Bunu ben istedim," dedi. "Natalya İvanov'dan Vera Vasilyena'nın eve dönmeye hazırlandığını öğrenince, bu mutluluğu bana bağışlamasını diledim kendisinden..."

Alçakgönüllü, gözlerinde derin bir saygı, sevgiyle baktı Vera'ya. Büyükanne, "Bu havada ne mutluluk ya..." dedi.

"Şimşek çaktıkça daha iyi görüyor yolunu insan... Vera Vasilyevna da korkmadı."

"Anna İvanovna nasıl, iyi mi?"

"Tanrı'ya şükür, selamı var... Kendi meyvelerinden yolladı size, limonluktan şeftali, sonra çilek, mantar. Arabada hepsi..."

Tatyana Markovna, "Neden yolladı o kadar şeyi?" dedi. "Çok var sanki! Ama şeftaliler için teşekkür. Bizde yok şeftali. Öyle bir çay hazırladım ki ona! Borisciğim getirdi, biraz da ona ayırdım!"

"Sağolun!"

Gene aynı konuya döndü Tatyana Markovna:

"Bu karanlıkta Zaikonospasski tepesinden geçmeyi nasıl göze aldınız? Tanrı iyiliğinizi versin! Ya atlar gök gürültüsünden ürkselerdi... Tanrı korusun!"

"Benim atlarım köpek gibi uysaldırlar, sözümü dinlerler... Bir tehlike söz konusu olsaydı göze alır mıydım Vera Vasilyevna'yı oradan geçirmeyi?"

Vera karıştı söze:

"Güvenilir bir dostsunuz İvan İvanoviç. Hem sonra size de, atlarınıza da sonsuz güvenim var!.."

O anda Rayski girdi odaya. Güzelce yıkanıp temizlenmişti, göz alıcı bir ceket vardı üzerinde. Vera'nın Tuşin'e bakışını görmüş, onun son sözcüklerini duymuştu.

"Size de, atlarınıza da sonsuz güvenim var!" diye geçirdi içinden. "Doğrusu, birbirlerine de pek benziyorlar!"

Tuşin karşılık verdi:

"Sağolun Vera Vasilyevna! Bu sözünüzü hiç unutmayın. Günün

birinde bir şey gerekirse..."

Büyükanne, "Gene böyle bir kasırga patlarsa," dedi.

Tuşin, "Her çeşit kasırga için!" diye ekledi.

Tatyana Markovna içini çekti.

"Evet," dedi, "insan yaşamında daha kötü fırtınalar kopabilir!.."

Tuşin, "Nasıl olursa olsun," dedi. "Vera Vasilyevna, yaşamınızda gök gürlemeye başlayınca Volga'nın karşısına, ormana sığının! Size –masallardaki gibi– yardım edecek ayı oradadır..."

Gülümseyerek yanıt verdi Vera:

"Pekâlâ, unutmayacağım! Masalda olduğu gibi, beni bir büyücü kaçırmaya çalıştığında hemen size koşacağım!"

XIV

Tuşin'in Vera'ya derin bir içtenlik, saygılı bir ağırbaşlılık dolu sürekli bakışını izliyordu Rayski. Onunla konuşurken sesindeki yumuşaklığı, gizleyemediği sevgiyi duyuyordu.

Yalnızca Rayski'nin kıskanç-gözlemci bakışından ya da büyükannenin şefkatli dikkatinden değil, kayıtsız bir tanığın gözünden de kaçması olanaksızdı "ormancının" yüzünün, tüm bedeninin, davranışlarının Vera'ya karşı dokunaklı bir saygıyla tutmaya çalıştığı derin bir sempatiyle dolu olduğu.

Görünüşte, korkuyu tanımamış bu boylu boslu, güçlü kuvvetli atlet, tehlikeyi küçümseyen bu sağlıklı genç adam güzel, güçsüz bir kızın karşısında korkuyor, onun bakışları altında siniyor, yanında ne söyleyeceğini şaşırıyor, davranışlarını –besbelliydi bu– ölçülü tutmaya çalışıyor, kızın bakışını –bir istek okumak umuduyla– yakalamaya çalışıyor, yersiz bir şey söylemekten, baltayı taşa vurmaktan, kaba bir davranışta bulunmaktan ödü kopuyordu.

"Bu da bir köle olsa gerek!" diye geçirdi içinden Rayski, Vera'yı inceliyordu.

Onun da şaşıracağını, bu kahramana karşı duygularını çoğu gözden gizleyemeyeceğini düşünüyordu. Ormancının, Vera'nın aşk serüveninin de, gizlediği sırrının da kahramanı olduğundan kuşkusu yoktu.

"Mavi kâğıda o mektubu bu adamdan başka kim yazmış olabilir!" diye geçiriyordu içinden.

Vera'nın duygularını nasıl açığa vuracağını merak ediyordu: Bir ürperti mi, bakışında bir parıltı mı, yoksa derin bir sessizlik mi ele verecekti onu?

Oysa böyle bir şey yoktu hâlâ. Bambaşka bir Vera'ydı bu. Onun Tuşin'e bakışında, her sözünde –şimdiye dek Rayski'nin onda hiç kimseye, büyükannesiyle Marfenka'ya karşı bile, görmediği– bir sadelik, güven, içtenlik, sıcaklık görüyordu.

Büyükannesinden çekiniyordu sanki. Marfenka'yı önemsemiyordu biraz, ama Tuşin'e bakarken, onunla konuşurken, ona elini uzatırken... dost oldukları belliydi.

Onun Rayski'ye sözünü ettiği, Rayski'nin kazanmaya çalıştığı, ama kazanamadığı o dostluk açık seçikti şimdi Vera'da.

Neyle kazanmıştı ormancı bu dostluğu? Neydi onları birbirine bağlayan? Nasıl anlaşmış, yakınlaşmışlardı? Bilinçli olarak mı, yani birbirlerinde hoşlandıkları özellikleri arayıp bularak, severek mi; yoksa düpedüz, kişiliklerini karşılıklı sezinleyerek, bilinçsiz olarak, herhangi bir çözümleme yapmadan mı?

Üç gün çeşitli işleri vardı kentte ormancının. Tatyana Markovna'nın evinde kalıyordu. Tam üç gün bu yeni kişiliğin, onun yaşam içindeki durumunun, Vera'nın kalbindeki yerinin anahtarlarını aradı durdu Rayski.

İvan İvanoviç'e "ormancı" demelerinin nedeni, ormanın ta içinde, kendi evinde oturması, ormanıyla kendisinin ilgilenmesi, bir yanda ağaç dikmesi, büyütmesi, öte yanda kesmesi, satması, Volga'da akıntıyla taşımasıydı. Birkaç bin hektardı ormanı. Son derece düzenli, başarılı işletiyordu onu. Volga'nın karşısında yalnız onun buharlı hızar atölyesi vardı. Her şeyi kendi yönetiyor, her şeyle kendi ilgileniyordu...

İşi olmadığı zamanlar ava çıkar, balık tutar, bekâr arkadaşlarına konuk giderdi. Bazen ona konuk gelirlerdi arkadaşları. Arada bir içmeyi, eğlenmeyi –yani, azılı atlar koşulu birkaç troyka hazırlatıp, arkadaşlarıyla kırk elli kilometre ötedeki bir tanıdığa gitmeyi, orada üç gün üç gece içip eğlenmeyi, sonra hep birlikte dönmeyi; ya da kente gelip her yanı titreten büyük bir eğlenceyle, uyku-

lu kentin sessizliğini bozmayı– severdi... Sonra ormana çekilir, üç ay sesi soluğu çıkmazdı.

Gene ağaç kesmeye, kütükleri akıntıyla taşımaya, iki işçinin yardımıyla onları enine, boyuna kesmeye başlardı. Ya panayırdan aldığı aynı troykaya koşulacak yeni üç atı birbirine alışmaları için dolaştırır ya da kışın ormanın en sık yerinde pusu kurar, ayı bekler, kurt avlardı.

Bu eğlenceler yüzünden haftalarca kolu sarılı yattığı olurdu. Azgın atlar omzunu incitirdi bazen, bazen bir ayının pençe izi olurdu alnında.

Ama hoşlanırdı bu yaşamdan. Evde tarım, çoğunlukla işletmecilik üzerine kitaplar okur, orman işletmecilik uzmanı bir Alman yönetici bulundurur, ama onun dediklerini gözü kapalı uygulamaz, ondan akıl alır, sonra iki kâhyasıyla kiralık işçilerinin yardımlarıyla kendi bildiği gibi yapardı. Boş zamanlarında Fransız romanları okumayı severdi. Yurdumuzun uzak köşelerinde yaşayanların çoğunluğu için olağan bu yaşamda tek incelik buydu.

Tuşin'in Vera ile, papazın evinde görüştüğünü, Vera'nın papazın karısında konuk olduğunu bildiği zamanlar oraya mahsus sık sık gittiğini öğrenmişti Rayski, Vera kendi söylemişti bunu. Papazın karısıyla Vera da gidiyorlarmış Tuşin'in –yeri uzaktan tepeden ancak bacalarından çıkan dumandan belli olduğu için– çevrede adı Dumancık olan evine.

Tuşin, hiç evlenmemiş ablası Anna İvanovna ile kalıyordu. Vera ile papazın karısı Anna İvanovna'ya gidiyorlardı. Anna İvanovna'yı büyükanne de seviyordu, kente geldiği zamanlar büyük yakınlık gösteriyordu ona.

Tatyana Markovna onunla olduğu kadar hiç kimseyle seve seve kahve içmez, hiç kimseye öylesine isteyerek sırlarından söz etmezdi. Belki de, Anna İvanovna ile kendi arasında toprağa, ev işlerine karşı düşkünlük yönünden benzerlik bulunduğundan; ya da onda kendisine karşı, ailesinin geçmişine karşı bir saygı gördüğündendi bu.

İlk karşılaşmadan sonra Tuşin üzerine bundan fazlasını söylemek olanaksızdı. Bu sade kişilik ansızın bir kalıba dökülüp bir biçim almış; yaradılışının olduğu gibi, yüzünün de kalın çizgileriyle – akıl ile duyguların ince gölgesinden uzak– öylece kalmıştı.

Her şey açık seçikti onda. Bir gözlemci için, ilk anda görülecek kadar ortadaydı her şeyi, sadeydi. Çekici olmaktan, kapalılıktan, duygululuktan uzaktı. Akıllı bir insan –bu gücü kişiliklerinde bol bol bulunduran insanlar için genellikle söylendiği anlamda "akıllı insan"– denemezdi onun için. İnce, oynak bir zekâsı olduğu da söylenemezdi.

Gelişmiş bir kimsede olduğu gibi, bir köylüde de bulunan zekâsı; lükse harcanmadan, doğrudan bir yaşam gereksinmesine yönelik bir zekâsı vardı. Doğruyu gösterirken, sahibinin doğru yoldan sapmasını kimi zaman engelleyen sağduyudan öte bir şeydi bu.

Yalnızca kafanın değil, aynı zamanda yüreğin, irade gücünün zekâsıdır bu. Kalabalık arasında görülmez böyleleri. Ön planda da seyrek olurlar. İnce zekâ, ustaca konuşmanın parlaklığıyla çoğu kez gizler bu çeşit kişilikleri, gölgede bırakır. Ancak bu kişilikler, kaderin onları soktuğu çevrenin davranışlarında, genel olarak yaşayışında bir önder, bir düzenleyici görevi yaparlar çoğu zaman.

Tuşin'in davranışlarında, bakışlarında, konuşmalarında, ürkekliğinde Vera'ya karşı sürekli, tekdüze bir tapınış sezinliyordu Rayski. Vera'nın davranışlarındaysa heyecansız bir güven, açık, sıcak bir ilgi vardı.

Hepsi bu kadardı. Bir gölge, bir ima, özel bir anlamı olabilecek bir sözcük, değişik bir bakış arıyordu Rayski... ama hiçbiri yoktu! Vera'da hep aynı sadelik, rahatlık, güven; Tuşin'de –Vera'ya karşı– aynı sevgi dolu saygı, "ayı gibi" yardımına hazır oluş vardı yalnızca... Hepsi bu!

Hayır, Tuşin de olamazdı bu! Mavi kâğıda kim yazmıştı o mektubu?

Devrisi sabah erkenden Vera'nın odasına gidip sordu:

"Neyin nesidir bu ormancı? Aranızdaki ilişkiler?"

"Dostuz," dedi Vera.

"Çok genel, değişik anlamları olan bir kavramdır dostluk. Ne anlamda dost?"

"En iyi, yakın anlamda."

"Vay canına! Üstü kapalı sözünü ettiğin, adını da söyleyeceğine söz verdiğin mutlu kişi o mu yoksa?"

"Ne zaman söz verdim size?"

"Gitmeden önce!"

"Hiç anımsamıyorum. Ne mutlu kişisinden, ne adından söz ediyorsunuz? Ne sözü verdim size?"

"Ne kadar zayıfmış belleğin! Mavi kâğıda yazılmış mektubu da unuttun belki..."

"Evet, evet, anımsıyorum. Hayır ağabey, belleğim zayıf değildir. Benimle ilgisi varsa, en küçük ayrıntıları anımsarım. Ama inanın, hiç düşünmedim bu konuda. Ne konuşmamız geldi aklıma, ne de mavi kâğıda yazılmış mektup..."

"Belki ben de?"

Gülümsedi Vera, evet anlamına eğdi başını.

"Çok eğlendin orada anlaşılan..."

Vera, dalgın dalgın bakarak, "Evet iyiydim," dedi. "Hiç kimse sorguya çekmiyordu beni, davranışlarımdan kuşku etmiyordu... Öyle huzur içindeydim, rahattım..."

"Dostun da yanındaydı kuşkusuz?"

Vera evet anlamına eğdi başını gene.

Rayski çabuk çabuk konuşarak, "Şu ormancı mı?" diye sordu.

Vera'nın yüzüne baktı. Onu dinlediği yoktu Vera'nın.

Her zamanki yüz anlatımının arkasında başka bir anlatım çekiyordu dikkati. Büyük bir sevincini örtmeye çalışıyordu güçlükle. Gözlerinde, gülümseyişinde bir ruhsal doymuşluğun ışığını saklıyordu sanki.

O ürperti, ışıltı giderek daha bir seyrek geliyordu üzerine. Güvensizlik, hoşnutsuzluk dolu bakışı giderek belirsizleşiyordu. Yüzünde de, duruşunda da derin bir sessizlik, huzur vardı. Gözlerinde –mutluluğu tatmış gibi– coşkun bir ışık parlıyordu arada bir.

Sorular birbirini kovalıyordu Rayski'nin içinde: "Nasıl bir mutluluktur bu? Nerede, nasıl tattı onu? Bu ormancı 'dostu'nda mı buldu onu yoksa? Peki ama gizlemiyor dostluğunu, açık açık söylüyor... Öyleyse bu sır neresinde bunun?"

"Mutlu musun Vera?" diye sordu.

"Ne bakımdan?"

"Bilmiyorum. Ama ne denli gizlemeye çalışırsan çalış, gözlerinden belli mutlu olduğun."

Vera gülümseyerek, "Sahi mi?" diye sordu.

Gülümseyerek baktı Rayski'ye, dalgın, sustu. Konuşmak istemiyordu. Rayski elini tuttu, sıktı. Vera karşılık verdi onun elini sıkışına. Rayski yanağından öptü. Vera ona doğru döndü, dudakları karşılaştı, o da öptü Rayski'yi, ama dalgın... Öylesine uzun zamandan beri beklediği öpüş sevindirmemişti Rayski'yi. Vera bilinçsiz olarak öpmüştü onu.

"Vera!" dedi. "Bir mutluluk duygusunun etkisi altında, kendinde değilsin!.."

Dalgınlığından birden kurtulup sordu Vera:

"Efendim?"

"Bir şey yok, ama sanki... bir engeli yıktın. Utku kazandın, bu utkunun verdiği mutlulukla sarhoşsun... Nedenini bilmiyorum ama sevinçlisin! Belki en mutlu gününü yaşıyorsun."

Mırıldandı kendi kendine Vera:

"Oh, ne uzağım mutluluğa!"

Kayıtsız görünmeye çalışarak, yüksek sesle, dalgın ekledi sonra:

"Hayır, önemli hiçbir şey olmadı!"

Sevgiyle baktı Rayski'nin yüzüne. Rayski, "Çok mu seviyorsun o..." diye başladı.

"Ormancıyı mı?" diye kesti sözünü Vera. "Evet çok! Onun gibi insan azdır. Burada en iyilerinden biri, hatta en iyidir!"

Gene kıskançlık düştü Rayski'nin içine.

"Yani buranın en iyi erkeği," dedi. "Boylu poslu, sağlıklı, hiçbir şeyden korkusu yok, ayı avlıyor, azgın atları terbiye ediyor... Sonra yakışıklılığı, yakışıklılığı!

"İğrenç bir şey bu, Boris Pavloviç!"

"Sevdiğin erkeğin, bulunduğu yükseklikten indirilmesi canını mı sıktı?"

"Hangi sevdiğim erkeğin?"

"Öyle ya, sırrının da, mavi kâğıda yazılmış mektubun da kahramanı odur! Anlat... söz vermiştin!"

"Söz mü vermiştim? Ah, evet, evet, aynı şeyi soruyorsunuz gene... Evet odur! Ne olacak?"

"Hiç!" dedi Rayski.

Böylesine çabuk bir sürpriz beklemiyordu. Yüzü kıpkırmızı olmuştu.

"Güçlü kuvvetli bir erkek," diye ekledi, "boyu bosu yerinde!.."

"Oysa tutkunun her şeyi bağışlatacağını söylüyordunuz!.."

Rayski, omuzları titreyerek, "Bir şey dediğim yok!" dedi. "Görüyorsun sakinim! Evlenecek misin onunla?"

"Belki."

"Çok zengin olduğunu söylüyorlar..."

"Çirkin şeyler bunlar Boris Pavloviç!"

"Evet, artık gidebilirim."

Pencereden uzandı Rayski. Bir kadına seslendi. Yegorka'yı çağırmasını söyledi. Yegorka gelince, Vera'nın dudaklarındaki gülümsemeyi fark etmeden, "Tavan arasından odama indir valizimi," dedi, "yarın gidiyorum!"

Vera'ya bakmamaya çalışarak, soğuk, "Evet, çok sevindim!" diye ekledi. "Bir koruyucun var artık. Tepeden tırnağa gerçek bir kahraman!.."

Vera, "Tepeden tırnağa bir insan!" dedi, "Bir roman kahramanı değil!"

"Ama insan düşünceleri var mıdır kafasının içinde? Sporcular insandırlar ya, aralarında..."

"Sporcuların nasıl insanlar olduklarını bilmem. Ama İvan İvanoviç'in, herkesin her zaman olması gerektiği gibi bir insan olduğunu biliyorum. Söylediği, aklından geçirdiği her şeyi yapar. Düşünceleri doğru, yüreği sağlamdır... Kişilik sahibidir de. Her bakımdan güvenim sonsuzdur ona. Yanında hiçbir şeyden korkmam! Yaşamın kendinden bile!"

Rayski alaylı, "Gördün mü ya!" dedi. "Özellikle fırtınalı havalarda, onun arabasındayken!.. Peki yanında neşeli de oluyor musun?"

"Evet, oluyorum: Tanrı vergisi ince bir zekâsı, mizah yeteneği var. Sağda solda kendini göstermeye, çevresindekilerin ilgisini çekmeye çalışmaz..."

"Sözün kısası, tam bir erkek! Eh, ne yaparsın, kutlarım seni Vera... Sonra da hoşça kal, derim!"

"Nereye gidiyorsunuz!"

"Yarın sabah yola çıkacağım. Sana da uğramayacağım."

"Neden?"

"Nedenini biliyorsun: Soğukkanlı olamam, odun değilim..."

Elini Rayski'nin elinin üzerine koydu Vera, bir kedi gibi kurnaz, gülmekten çenesi titreyerek baktı yüzüne.

"Ya gitmenizi istemezsem?"

"Kim, sen mi?"

"Evet, ben."

"Neden?"

Merak dolu bir bakışla Vera'nın açıklamasını bekliyordu Rayski.

Vera, "Bilin bakalım!" dedi.

"Nedir istediğin, düğününde bulunmam mı?"

Gülümseyerek Rayski'nin yüzüne bakıyordu Vera. Elini çekmiyordu elinin üzerinden.

"Evet," dedi, "düğünümde bulunmanızı istiyorum."

Rayski, soğuk, sordu:

"Ne zaman düğünün?"

Vera susuyordu.

"Evet, düğünün ne zaman Vera?"

Birden sesli sesli gülmeye başladı Vera. Rayski baktı ona: Her zamankinin tersine, kahkahalarla gülüyordu.

"Hayır, o değil, ormancı değil kahramanı!" diye verdi kararını Rayski. "Sır hâlâ o mavi mektupta!"

Yüreğinin üzerinden bir ağırlık kalkmıştı sanki. Neşelenmiş, bir şarkı mırıldanmaya, durmadan konuşmaya başlamıştı. Bulutlar dağılmıştı, gülüyordu artık..

Vera, "Yegor'a söyleyin, valizinizi geri götürsün," dedi.

"Niçin durdurdun beni Vera? Gerçeği söyle, her dediğine boyun eğeceğimi unutma..."

"Hepsine mi?"

"Evet, kesinkes. Ne yaparsan yap beni, ne görev verirsen ver... yeter ki kovma yanından, her şeye razıyım.."

"Her şeye mi?"

Rayski büyük bir heyecanla, "Her şeye!" diye yineledi.

"Bakın ağabey, şimdi de siz kendinizde değilsiniz! Bu sözünüzü ciddiye alırsam pişman olmayın sonra..."

Birden ayağa fırladı Rayski.

"Yemin ederim Vera," dedi, "kabul edemeyeceğim, son damlasına dek içmeyeceğim bir istek, bir kapris, bir küçülme yoktur, ye-

ter ki bir dakikacık olsun..."

"Yeter. Kabul ediyorum, artık benim..."

"Kölen miyim? Hadi söyle, söyle..."

Rayski'nin gözlerinin içine "çekici" bakarak yanıt verdi Vera:

"Pekâlâ."

"Kalayım mı öyleyse?.."

"Kalın..."

Sevinçten uçuyordu Rayski.

"Bu ne değişiklik!" dedi. "Neden istedin bunu durup dururken?"

"Neden mi?.."

Rayski'ye bakıyordu Vera. Rayski, yüzüne acelesiz bakan bu gözlerin, onun için anlaşılmaz bir anlatımla dolu kadife bakışını büyük bir hazla seyrediyordu. Vera, çabuk çabuk konuşarak ekledi:

"Çünkü yarın utanacaksınız Yegor'a valizinizi tavan arasına geri götürmesini söylemeye. Gitmezsiniz çünkü!"

"Hayır giderim."

İki yana salladı başını Vera.

"Söz veriyorum sana..." dedi Rayski.

"Gitmezsiniz."

"Neden?"

"Gitmenizi istemiyorum da ondan."

"Sen, sen, sen... Vera! Doğru mu duyuyorum, yanılmıyorum ya!"

"Hayır."

"Yinele bir kez daha."

"Gitmenizi istemiyorum, bu yüzden kalacaksınız..."

Rayski tuhaf bir fısıltıyla sordu:

"Neden?"

Buyurur gibi fısıldadı Vera:

"Öyle istiyorum!"

"Vera, sus, tek sözcük söyleme! Şu anda beni sevdiğini, bana taptığını, benim aşkımdan öldüğünü, aklının başında olmadığını söylesen inanırım, her şeye inanırım, o zaman da..."

"Ne olur o zaman?"

"Dünyanın en aptal insanı olurum... Usandırırım seni..."

"Hiç de gereği yok, korkmuyorum."

"Sen mi?.. Sen mi izin veriyorsun seni sevmeme... mutlu olmama, çılgınlıklar etmeme, yaşamama... Vera, Vera!"

Vera'nın elini öptü. Gülümseyerek karşılık verdi Vera:

"Bunu istiyordunuz, diliyordunuz, ben de acıdım size!"

"Bir şey oldu sana, mutlusun, bir başkasını da mutlu etmek istedin... Bunun arkasında ne olursa olsun, kabul ediyorum, her şeye katlanacağım. Yeter ki yakınında olmama izin ver, kovma beni, kalmamı iste..."

"Emrediyorum, kalın!" dedi Vera.

Şefkatli bir alay vardı sesinde.

Mutluluk, beklediği gibi ansızın düşmüştü önüne Rayski'nin.

Büyük bir sevinç içinde düşünüyordu: "Haklı büyükannem, en az beklediği şey oluyor insanın! 'Durulmak' diyordu, durulmayacağımı söylüyordum, ama duruldum işte! Oh güzelim kader!"

Vera'nın yanından sarhoş gibi çıktı, koridorda Yegor'a rastladı. Valizini odasına götürüyordu.

"Geri götür onu!" dedi.

Odasına koştu, yatağa uzandı, heyecandan ağlamaya başladı. Hıçkırıklar arasından.

"Evet, tutku bu, tutku!" diye mırıldanıyordu.

Ormancı gitmiş, her şey düzene girmişti. Çok mutluydu Rayski. Tutkusu, ormancınınki gibi sessiz, saygılı bir tapınışa dönüşmüştü.

O da ürkek ürkek kolluyordu şimdi Vera'nın bakışını. Onun sesinden korkmaya başlamıştı. Ayak sesini duyunca üstüne başına çekidüzen veriyor, duruşunu birkaç kez değiştiriyor, konuşurken araya Vera'nın hoşlanabileceği sözcükler sıkıştırıyordu.

Vera da mutluluğun ya da doymuşluğun gurur dolu, derin huzuru içindeydi. Sessizce tadını çıkarıyordu bir şeyin. Büyükanneye karşı da, Marfenka'ya karşı da iyi, yumuşak davranıyordu. Ancak bazı günler huzursuz oluyor, odasına çekiliyor, bahçeye gidiyor, yamaçtan iniyordu. Eski evde Rayski ya da Marfenka onun yalnızlığını bozdukları, dolaşırken ona arkadaşlık etmek istedikleri zamanlar kaşlarını çatıyordu yalnızca. Sonra gene düzeliyor, yemekte, akşam toplantılarında herkesle konuşuyor, ev işlerinin, çiftlik işlerinin ayrıntılarına bile giriyor, Marfenka'nın elişine yardım ediyor, yün için renk seçiyor, büyükannesinin bazı hesaplarını gözden ge-

çiriyor, sonra kentteki tanıdıklarına gidiyordu. Rayski ile edebiyattan söz ediyorlardı. Konuşmalarından, onun çok okuması gerektiğini anlamıştı Rayski. Onu daha derin konulara çekmenin yollarını arıyordu. Birlikte okuyorlardı bazı kitapları, ama her zaman olmuyordu... Sık sık bir o yana, bir bu yana çeviriyordu ilgisini Vera. Bazen öyle anlar oluyordu, taşkın bir neşeye kaptırıyordu kendini. Bir akşam böyle bir ruhsal durumda odadan çıkıp gittiğinde Tatyana Markovna ile Rayski soru dolu bakışlarla uzun uzun bakıştılar.

"Ne oluyor böyle bu kıza?" diye sordu büyükanne. "Sağlığına kavuştu galiba."

"Korkarım daha da hasta şimdi büyükanne..."

"Ne diyorsun Borisciğim? Görmüyor musun ne neşeli, bambaşka bir Vera oldu? Eski huysuzluğu kalmadı..."

"Eskiden böyle miydi?.. Korkarım neşe değil, sinir bozukluğu, baş dönmesi onunki büyükanne..."

"Haklısın, hiç böyle olmamıştı. Evet, ne diyorsun?"

"Kendinde değil, görmüyor musunuz?"

Tatyana Markovna göğüs geçirdi.

"Kendinde değil!" diye yineledi. "Akşam akşam niçin söylüyorsun bunları bana, bütün gece uyumamam için mi? Bir kızın kendinde olmaması hiç iyi değildir! Sen mi bir şeyler soktun aklına yoksa? Durup dururken ne diye böyle olsun? Ne yapacağız şimdi?"

"Bekleyeceğiz!"

Tatyana Markovna korkulu baktı Rayski'nin yüzüne. Rayski güldü. Yaşlı kadın, "Her şeye gülersin zaten!" dedi.

Sonra sert, ekledi:

"Beni dinle, Saveliy ile, Marina ile, Polina Karpovna ile ya da Ulyana Andreyevna ile ne işler çevirirsen çevir, komediler oyna... Ama Vera ile böyle bir şeye kalkışayım deme! Senin için komedidir bu, ama benim için trajedi!"

XV

Yalnızca Rayski değil, büyükanne bile kenarda durmayı bırakmış, gizliden sürekli izlemeye başlamıştı Vera'yı. Kara kara düşüncelere

dalıyordu yaşlı kadın. Ev işleriyle, çiftlik işleriyle ilgilendiği yoktu. Anahtarlarını masaların üzerinde unutuyordu artık. Saveliy ile çiftlik işlerinden konuşmuyordu. Hesap kitap yapmıyor, tarlalara çıkmıyordu. Her zaman olduğu gibi, gözlerini ayırmıyordu ondan Patuşka, Vasilisa hanımefendinin ne yaptığını sorduğunda "Mırıldanıyor," diye yanıt veriyordu.

Tatyana Markovna üzgün, başını öne eğiyor, Vera'nın ona açılmasını nasıl sağlayacağını bilemiyordu. Bunun hemen hemen olanaksız olduğunu düşünerek başını sallıyordu. Hiç değilse felaketi uzaktan görüp, geçiştirmenin bir yolunu bulmaya çalışıyordu.

"Aşık! Kendinde değil!" Her çeşit kızamıktan da, çiçekten de, sıtmadan da, ateşli hastalıktan da korkunç görünüyordu ona bu! Kime aşıktı acaba? Tanrı vere de İvan İvanoviç'e tutulmuş olsaydı! Vera onunla evlenseydi içi rahat girerdi kara toprağa...

Ama büyükanne, –bir kadın olarak– Vera ile ormancı arasındaki ilişkinin derinliklerine iniyor; burada bir şey varsa, bunun yalnızca bir yanda, yani ormancının yanında olduğu, Vera'nın ise bu aşka dostlukla ya da minnettarlık duygusuyla –Tatyana Markovna'nın sezinlediği gibi– "nazla" karşılık verdiği sonucuna varıyor, göğüs geçiriyordu. Kendi kendine, "Adamcağız tapıyor ama," diye mırıldanıyordu, "her zaman hoşa giden bir şeydir bu..."

Peki kimdi Vera'nın sevdiği? Kimdi? Çevredeki toprak sahipleri arasında Tuşin'den başka kimse yoktu... Görüştüğü, konuştuğu. Kentteki gençlerle yalnızca Otkupşçikin balosunda, bir de her kış iki kez vali yardımcısının evinde verilen baloda karşılaşıyorlardı. Onlar da seyrek geliyorlardı Manilovka'ya zaten. Subaylar, danışmanlar çoktan yitirmişlerdi Vera'nın hoşuna gitmek umudunu. Hemen hiç konuşmazdı onlarla.

Sonunda vermişti kararını Tatyana Markovna:

"Papaza âşık oldu galiba! Ah! Ne korkunç bir şey bu Tanrım!"

Büyük bir heyecan içindeydi büyükanne. Vera yemeğe, çaya geldiğinde dik dik, kuşkulu bakıyordu yüzüne. Bahçede gözden kaçırmamaya çalışıyordu onu. Ama Vera, büyükannesinin onu uzaktan izlediğini sezinleyince çabuklaştırıyordu adımlarını.

Rayski'ye dert yanıyordu Tatyana Markovna:

"Birden kayboldu önümden, hayalet gibi! Arkasından koşmak

istedim, ama bu bacaklarla nasıl yetişirim ona! Kuş gibi daldı koruya, yamaçtan indi, ağaçların arasında kayboldu."

Bu konuşmadan sonra, dışarı çıktı Rayski, koruyu geçti, köye kadar yürüdü. Yakov'a rastladı orada, küçükhanımı görüp görmediğini sordu.

"Oradalar efendim," dedi Yakov, "kilisenin yanında gördüm demin kendilerini."

"Ne yapıyordu?"

"Dua ediyorlardı."

Kiliseye doğru yürüdü Rayski. "Dua etmeye başladı!" diye geçirdi içinden.

Koruyla şose arasında çayırda, kapısının üzerinde tunç çerçeveli, Bizans işi bir tasvir olan yıkık dökük, ahşap, küçük bir kilise vardı tek başına. Tasvir kararmıştı zamanla, boyaları yer yer dökülmüştü, İsa'nın yüz çizgileri bile zor seçiliyordu: Yalnızca gözkapakları yarı açıktı, aralarından gözler dalgın bakıyorlardı, bir de haç çıkarmak için birleştirdiği parmakları görünüyordu.

Çimenlerin üzerinde yürüyerek yaklaştı Rayski. Vera, duymuyordu onu. Derin, dikkatli bakışını tasvire dikmiş, arkası Rayski'ye dönük, ayakta duruyordu. Hasır şapkasıyla şemsiyesi biraz ötede çimenlerin üzerindeydi. Ne haç çıkarmak için parmaklarını birleştirmişti, ne bir dua mırıldanıyordu. Ama kıpırtısız bedeni, durgun soluğu, tasvire dikilmiş bakışı... her şeyiyle dua ediyordu sanki.

Soluk almaya çekiniyordu Rayski. Korku içinde, "Ne için dua ediyor?" diye soruyordu kendi kendine. "Sevinç, neşe mi diliyor, yoksa iç acısını mı döküyor tasvire? Belki de, Tanrı'nın önünde ruhunun tüm sırlarını içtenlikle açmak isteğine kapılmıştır birden... Ama nasıl sırlardır bunlar? Ne denli güçlü olduğunu çatışmaya girince anlayan bir ruhun sırları mı, yoksa minnettarlık dolu, ışık için ağlayan bir mutluluğun sırları mı?.."

Vera birden uyandı sanki daldığı duadan. Arkasına baktı, Rayski'yi görünce irkildi. Sert, "Ne yapıyorsunuz burada?" diye sordu.

"Hiç... Yakov'u gördüm, senin burada olduğunu söyledi, geldim... Büyükannem..."

Rayski'nin sözünü kesti Vera:

"Sırası gelmişken büyükannemden söz edelim biraz," dedi, "son günlerde beni izliyor; bunun nedenini biliyor musunuz?"

Dikkatle bakıyordu Rayski'nin yüzüne. Rayski kızardı. Çayırda koruya doğru yürüyorlardı.

"Sanırım, büyükannem her zaman..." diye başladı Rayski. Vera kesti sözünü:

"Hayır, her zaman değil... Aklının ucundan geçirmezdi beni izlemeyi." (Yarı alaylı ekledi.) "Beni dinleyin 'kölem', kurnazlığa kaçmadan söyleyin, benim üzerime, yani aşkım, mavi kâğıda yazılmış mektup üzerine kuşkularınızı onun içine de saldınız, değil mi?.."

"Hayır, mavi kâğıda yazılmış mektuptan hiç söz etmedim ona galiba..."

"Demek yalnızca aşkımdan söz ettiniz. Neler söylediniz?"

Rayski susuyordu, dönüp dönüp koruya bakmaya başlamıştı. Vera diretiyordu.

"Bunu bilmem gerek, söyleyin! Kaprislerimi bile yerine getireceğinize söz vermiştiniz, biliyorsunuz, oysa kapris değil bu. Söylediniz mi büyükanneme? Evet mi? 'Hayır' demezsiniz elbette..."

"Ne diye dil döküyorsun bu kadar? Emret... Her şeyi açayım sana. Senden söz ediyorduk. Büyükannem senin niçin dalgın olduğunu, sonra birden neşelendiğini sordu..."

"Evet?"

"Ben de yalnızca... 'Sakın aşık olmasın...' dedim."

"Büyükannem ne dedi?"

"Korktu!"

"Neden?"

"En çok, senin kendinde olmamandan."

"Bunu siz mi söylediniz ona?"

"Senin son günlerde çok neşeli olduğunu kendi fark etmiş. Hatta seviniyordu buna..."

"Siz de korkuttunuz onu!"

"Hayır, senin gerçek ruhsal durumunu söyledim yalnızca, 'kendinde olmamak' deyimi korkuttu onu."

Vera ciddi, "Beni dinleyin," dedi, "büyükannemin huzuru benim için önemlidir..."

Rayski birden kesti sözünü:

"Hayır, büyükannem senin ona karşı sınırsız bir sevgin olduğuna inanıyor. Ama bu inancın nereden geldiğini bilmiyor. Kendi söyledi bana."

"Tanrıma şükürler olsun! Buna bana söylediğiniz için minnettarım size! Şimdi söyleyeceklerimi dinleyin. Gözü kapalı yerine getirin. Büyükanneme gidin, birisini sevdiğim üzerine, kendimde olmadığım üzerine kuşkularını dağıtın. Bunu yapmak zor değildir sizin için. Hem... beni seviyorsanız, yaparsınız."

"Bunu kanıtlamak için neler yapmam! Akşama artık..."

"Hayır, hemen şimdi. Yemeğe geldiğimde gözlerinin bana eskisi gibi bakmasını istiyorum... Duyuyor musunuz?"

Rayski, olduğu yerde durdu.

"Pekâlâ, gideceğim..." dedi.

"Koşun, şimdi!"

"Ya sen?.. Eve mi?"

Vera, yürümesi için handiyse emir verircesine evi gösterdi Rayski'ye. Sonra durdurdu onu:

"Bir şey daha var. Büyükanneme benden hiç söz etmeyin bundan böyle, duydunuz mu?"

Gülümsedi Rayski.

"Duydum, kız kardeşciğim."

"Söz mü?"

Gene güldü Rayski.

"Ya o açarsa konuyu..." diye başlayacak oldu.

"Siz susacaksınız, söz mü?"

"Pekâlâ."

"Merci. Şimdi koşun bakalım."

"Peki, koşuyorum..." dedi Rayski.

Arada bir dönüp arkasına bakarak ağır ağır yürüdü.

Vera, daha çabuk yürümesi için kolunu sallıyordu ona. Gitmesini bekliyordu olduğu yerde. Rayski iki yanı ağaçlı yolun köşesini döndükten sonra, ona bir şey söylemek için birden arkasına döndüğünde Vera yoktu orada.

"Evet, doğru söylüyor büyükannem: 'Hayalet' gibi kayboldu!" diye mırıldandı.

Tam o anda yamacın dibinde bir silah patladı. Eve doğru yürürken sordu kendi kendine Rayski:

"Kimdir orda eğlenen?"

Tam zamanında geldi yemeğe Vera. Rayski'nin merak dolu bakışları içine ne denli işlemeye çalıştılarsa da... Bir değişiklik yakalayamadılar. Ne aşırı bir heyecan, ne dalgınlık. Her zamanki gibiydi Vera. Büyükanne iki kez yan gözle bakmıştı ona. Önemli bir şey fark etmediği için rahatlamışa benziyordu. Vera'nın ona verdiği görevi yerine getirmişti Rayski. Büyükannesinin içini dolduran endişeleri dağıtmıştı. Ama kuşkuları söküp atamamıştı içinden. Yemekte üçü de önemsiz şeylerden bir süre söz ettikten sonra her biri kendi düşüncelerine daldı.

Vera bir elişi bile almıştı eline. Tüm dikkatini işine vermişti, ama onun ipek ipliğini ileri geri çekmekten başka bir şey yapmadığı kaçmıyordu büyükannesinin gözünden. Rayski de onun arada bir ürperdiğinin, ürkek bakışını odanın içinde dolaştırdığının, Rayski ile büyükanneye kuşkulu kuşkulu baktığının farkındaydı.

Ama bir iki gün sonra bu da geçti. Büyükannesinin yanına geldiğinde sakindi artık Vera. Biraz neşeliydi bile. Yalnız eskisinden daha bir sık kapanıyordu odasına şimdi, geceleri daha geç saatlere dek ışık oluyordu penceresinde.

Büyükannesinin kafasının içinde sorular dönüp duruyordu: "Ne yapıyor orada? Okumasına okumuyor... kitap yok odasında," (öğrenmişti bunu büyükanne), "Yazıyordur belki: Kâğıdı da var, mürekkebi de."

Tatyana Markovna'nın gururunu en çok inciten, onu üzen bu gizlilikti. "Bir kız gizli mektuplaşıyor, belki de çapkının biriyle bakışıyor pencereden... hem de kim? Torunum, benim kızım, annesinin bana emanet ettiği sevgili yavrum! Korkunç bir şey bu, korkunç! Ellerim ayaklarım bile soğuyor..." Bunun, Vera'ya inanmadığı sinirliliğinden geldiğini aklının ucundan geçirmeden mırıldanıyordu Tatyana Markovna.

Bir rastlantının ona bir şeyler açıklamasını, Marina'nın ağzından bir şeyler kaçırmasını bekliyordu. Rayski'nin bir gevezelik etmesini... Ama hayır. Geceleri ne denli dolaşıyorsa, Marina'yı ne denli kuşkuyla gözetliyorsa, sorguya çekiyorsa, Vera'nın ne yaptığını

öğrenmesi için Marfenka'yı oraya yolluyorsa da, bir şey elde edemiyordu.

Ansızın parlak bir düşünce geldi aklına: Vera'yı öylesine huzursuz eden şeyin ne olduğunu öğrenmeye çalışacak, torununu düze çıkarmanın yollarını arayacaktı. Rayski'ye dediği gibi, uzaktan dolaşarak, "söz oyunları"yla yapacaktı bunu, yani örnekler vererek. Ahlâk dersi veren bir romanı olduğunu anımsamıştı. Gençliğinde okumuştu onu, okurken çok kereler ağlamıştı. Evde bir yerde olacaktı bu roman.

Anne baba sözünden çıkıldığında tutkunun neden olduğu kötü durumları anlatıyordu roman. Genç bir erkekle bir kız seviyorlardı birbirlerini. Ama anne babaları karşı çıkıyorlardı bu sevgiye. Gençler uzaktan uzağa balkonlardan bakışıyorlardı, gizliden gizliye konuşuyor, mektuplaşıyorlardı. Onların bu ilişkisi başkalarınca fark ediliyordu. Kızın adı kötüye çıkıyor, manastıra girmek zorunda kalıyordu. Delikanlıyı da babası kovuyordu evden, Amerika'ya bir yere yolluyordu.

Yazılı olan bir şeye –bu, özellikle öğretici bir şeyse– çoğu insan gibi Tatyana Markovna da inanırdı. Onu böylesine yakından ilgilendiren bu işteyse kitaba –bir muskaya ya da üfürüğe olduğu gibi– bağnaz bir umut bağlamıştı.

Sandığı açtı, bir sürü eşyanın altından çıkardı kitabı; odasında masanın üzerine, iş kutusunun yanına koydu. Yemekte iki kız kardeşe akşamları, özellikle kötü havalarda sırayla ona bu kitabı yüksek sesle okumalarını istediğini, kendisinin okuyamadığını, gözlerinin iyi görmediğini söyledi.

Bazen Marfenka bir şeyler okurdu ona, ama edebiyata karşı oldukça soğuktu büyükanne. Ancak Tit Nikonıç tarım üzerine ilginç bir kitap; cinayet, büyük yangın gibi olaylara ya da sağlığa değgin yazılar getirdiğinde istekle dinlerdi.

Tatyana Markovna'nın önerisine bir şey demedi Vera. Marfenka sordu:

"Sonu iyi mi bitiyor büyükanne?"

"Sonuna gelince görürsün," dedi Tatyana Markovna.

Akşam Rayski, "Nedir bu kitap?" diye sordu.

Sonra aldı onu, baktı, güldü.

"*Bir Düş Açıklamaları* alın okuyun, daha iyi!" dedi. "Hangi kazıda buldunuz bu antikayı? Sanırım. Tit Nikoniç'i sevdiğiniz sıralar okudunuz bu kitabı büyükanne."

Tatyana Markovna kızardı, öfkelendi.

"Aptalca şakaları bırak Boris Pavloviç!" dedi. "Sana oku demiyorum, karışma çocuklara!"

"Ama Nuh zamanından kalma bir kitap bu..."

"Ne yapalım, sen yenisin, kendi dramlarını, romanlarını kendin yaz, ama çocukları rahat bırak! Hadi başla Marfenka, Vera sen de dinle. Marfenka yorulunca sen okuyacaksın. Güzel, insanı saran bir romandır!"

Vera kayıtsız, boyun eğdi. Bu arada Marfenka son sayfayı çevirmiş, orada düğünden söz edilip edilmediğini anlamaya çalışıyordu. Büyükannesi engel oldu ona.

"Baştan oku... oraya da geleceksin," dedi, "ne sabırsız kızsın!"

Rayski çıktı. Büyükannesinin odası okuma odasına dönmüştü. Vera'nın canı çok sıkılıyordu, ama büyükannesi ona istediğini açıktan açığa söylediğinde hiçbir zaman karşı çıkmazdı.

Önce delikanlının, sonra genç kızın anne, babaları anlatılıyordu uzun uzun, sonra –Montague'lerle Capulet'ler[30] benzeri– iki ailenin düşmanlığının tarihine geçildi. Daha sonra, bir arada büyümüş, birlikte okumuş, sonunda ayrılmış gençlerin dış görünüşleriyle kişilikleri anlatılıyordu.

Vera dalıyordu arada. Aşk sözcüğü her geçtiğinde büyükanne alttan alttan bakıyordu ona. Heyecanlanıyor mu, kızarıyor mu, rengi kaçıyor mu, anlamaya çalışıyordu. Ne gezer... esniyordu. Sonra canını sıkan bir sineği kovuyordu kolunu sallayarak, nereye uçtuğuna bakıyordu. Gene esniyordu gözlerinden yaş gelesiye.

Üçüncü akşam çaya gelmemişti Vera. Çayını odasına getirmelerini söylemişti. Büyükanne onu "kitabı dinlemek" için çağırttığında evde yoktu. Dolaşmaya çıkmıştı. Kitaptan kurtulduğunu sanıyordu Vera. Oysa acımasız Tatyana Markovna, o olmadığı için okutmamış, devrisi akşam devam edeceklerini söylemişti. Devrisi

30 Shakespeare'in aralarındaki düşmanlıktan esinlenerek Romeo Juliet'i yazdığı eski İtalya'da soylu iki aile – ç.n.

akşam çaydan sonra canı sıkkın, Rayski'ye baktı Vera. Rayski anladı onun bu bakışını, çıkıp biraz dolaşmayı önerdi.

Onun bu bakışı kaçmamıştı büyükannenin gözünden. Vera'ya kuşkulu kuşkulu bakarak, "Biraz dolaşın gelin, sonra okuruz," dedi.

Bundan kurtuluşun olmadığını anlamıştı Vera, boyun eğmişti. Ne yorgunluk, ne de can sıkıntısı gösteriyordu artık. Bu sıkıcı öyküyü renk vermeden, dikkatle dinlemeye başlamıştı.

Rayski dinledi dinledi. Sonra kalktı, odadan çıkarken yazar için, "Amma da geveledi adam," dedi.

Çok güldü bu söze Marfenka.

Vera esnemiyordu artık, sineklerin nereye uçtuklarına da bakmıyordu. Ağzını açmadan oturuyor, sırası gelince tane tane okuyordu. Onun bu dikkati sevindiriyordu büyükanneyi.

"Tanrı'ya şükürler olsun," diye geçiriyordu içinden, "dikkatle dinliyor, üzerinde düşünüyor..."

Uzun öykü uzadıkça uzuyordu. Gençlerin duygularının nasıl tutuştuğu, anne babalarının onlar üzerindeki denetimlerini nasıl derinleştirdikleri, onları ayırmak için nasıl ruhsal işkenceler düşünüp buldukları ayrıntılarıyla anlatılıyordu. Marfenka'nın gözleri dolu dolu oluyordu. Vera ise gülümsüyordu arada bir. Bazen de düşüncelere dalıyor, kaşlarını çatıyordu.

Tatyana Markovna düşünüyordu: "Etkisini göstermeye başladı. Tanrım, şükürler olsun sana!"

Er geç her şey biter. Birkaç bölümü kalmıştı kitabın, son akşam gelip çatmıştı. Çay masasının kaldırılmasından sonra Rayski de gitmemişti odasına, kitabı bitirmek için hep birlikte masaya oturmuşlardı.

Vikentyev de oradaydı. Yerinde oturamıyordu. Birden ayağa fırlıyor, Marfenka'nın yanına koşuyor, biraz da onun okumasına izin vermesini istiyordu. Okumaya başlayınca ya kendinden koca koca tümceler sıkıştırıyordu araya ya da kişileri değişik seslerle konuşturarak okuyordu. Ezilen kızcağız konuşurken ince, ağlamaklı bir sesle; delikanlı konuşurken, Marfenka'ya dönerek kendi sesiyle okuyordu. Ona dönerek okumaya başladığında kulaklarına kadar kızarıyordu Marfenka, kaşlarını çatıyordu.

Delikanlının öfkeli babasının sesini Nil Andreyeviç'in sesine benzetiyordu. Çekip alıyorlardı elinden kitabı, rahat oturmasını söylüyorlardı. O zaman da, büyükannesinin arkasından kaşını gözünü oynatarak dinliyordu Marfenka okurken.

Bir ara gizliden gösterdi büyükanneye Marfenka. Tatyana Markovna yemek saatine dek dolaşması için bahçeye yolladı onu... Okuma sürdü. Kitabın sonuna gelmişlerdi ama, "acıklı" şeylerden söz edildiği, düğün olacağa benzemediği için üzülüyordu Marfenka.

Rayski sordu ona:

"Mutlu ya da acıklı bitsin, sana ne bundan?"

"Ah, nasıl olur, ağlarım, günlerce uyuyamam!"

Durum iyice kötüleşmişti. Ama babaların öğütleri, uzun sıkıcı nasihatları sürüp gidiyordu. Kara bulutlar birikiyordu birbirini seven gençlerin başları üzerinde.

Büyükanne bir ara Rayski'ye fısıltıyla:

"Vera'ya dikkat et," dedi. "Nasıl dinliyor görüyor musun? Tam etkiledi onu bu roman. Bak nasıl buruşturuyor yüzünü, dudaklarını sıkıyor!.."

Büyük felakete geldiler sonunda: Gençleri bahçede yakalamışlardı. Havlulardan, mendillerden bir merdiven örmüştü delikanlı, kız bu merdivenden inmişti. Birbirine sarılmış, ağlıyorlardı ki, delikanlının peşinde olanlar birden yaktıkları ışıkları üzerlerine tutmuşlardı. Korkuyla, öfkeyle bağırmaya başlamıştı herkes. Delikanlının babası lanetliyordu oğlunu! Kız bayılmıştı. Delikanlı acımasız babasının önünde diz çökmüştü. Sonra evlere kapatmışlardı gençleri. Birbirlerini görmeleri yasaklamışlardı. Bir ay sonra, hüzün dolu çan sesi, manastırda bir rahibe adayının yemin edeceğini bildiriyor, Hamburg'dan kalkan bir gemi de delikanlıyı Amerika'ya götürüyordu. Gençlerin anne babaları yalnız kalıyor, sonra bütün bir ömür can sıkıntısıyla, yalnızlıklarıyla çekiyorlardı acımasızlıklarının cezalarını. Son sözcük de okunmuş, kitap kapatılmış, dinleyiciler derin bir sessizliğe gömülmüşlerdi. Biraz sonra Rayski bozdu sessizliği:

"Ne acayip bir şeydi!"

Marfenka gözyaşlarını siliyordu. Büyükanne, "Sen ne söyleyeceksin Veracığım?" dedi.

Yanıt vermedi Vera. Marfenka, "İğrenç bir kitaptı büyükanneciğim," dedi, "neler çektiler zavallılar!.."

Büyükanne yan gözle Vera'ya bakıyordu.

"Elden ne gelir?" dedi. "Kunigunda denen o kız büyüklerine tutkunun nasıl bir şey olduğunu, insanı nerelere götüreceğini sorsaydı olmazdı bunlar."

Rayski, onu onaylıyormuş gibi, şakacı eğdi başını büyükannesine. Tatyana Markovna sürdürüyordu konuşmasını:

"Annesine ya da babasına akıl danışsaydı kendi için iyi olurdu, bu işler gelmezdi başına. Sen ne diyorsun Veracığım?"

Vera kapıya yürüdü, odadan çıkarken durdu, kapıya tutundu.

"Büyükanne!" dedi. "Böyle saçma bir kitabı dinlemek zorunda bırakarak tam bir hafta niçin eziyet ettiniz bana?"

Sonra, yanıt beklemeden, bir kedi çabukluğuyla çıktı odadan. Büyükanne geri çağırdı onu.

"Ne demek niçin?" diye sordu. "Eğlenmeni istedim..."

"Hayır, bir şey için cezalandırmak istediniz beni. Bundan böyle bir suçum olursa bir hafta katıksız hapis verin daha iyi."

Gelip büyükannesinin önünde diz çöktü Vera, dirseğini kanepeye dayadı.

"Hoşçakalın büyükanneciğim, iyi geceler!" dedi.

Tatyana Markovna onu öpmek için eğildi, kulağına fısıldadı:

"Cezalandırmak istemedim seni, günün birinde... yanlış adım atmaman için uyarmak istedim..."

Vera da fısıltıyla karşılık verdi:

"Yanlış adım atsam... Kunigunda'ya yaptıkları gibi, manastıra kapar mıydınız beni?"

Tatyana Markovna gücenmiş, "Hayvan mıyım ben?" dedi, "O anne baba gibi canavar ruhlu muyum?.. Büyükannen için böyle şeyler düşünmen ayıp, Vera..."

"Ayıp olduğunu biliyorum büyükanneciğim, öyle düşündüğüm de yok.. Peki ama, beni uyarmak için bu saçma kitaptan başka bir şey bulamadınız mı?"

"Neyle uyaraydım yavrum? Neyle koruyaydım, sakınaydım seni?.. Söyle de rahatlat beni?.."

Bir şey söylemek istedi Vera, ama söylemedi, bir süre öte yana

baktı, Sonra, "Haç çıkararak kutsayın beni!" dedi.

Büyükannesi onu kutsadıktan sonra elini öptü, gitti.

Rayski masadan aldı kitabı. Gülümseyerek, "Büyük bir kitap!" dedi. "Evet, güzel Kunigunda'nın etkisi nasıl oldu?"

Karşılık olarak derinden göğüs geçirdi büyükanne. Şaka edecek durumu yoktu. Rayski'nin elinden aldı kitabı, Paşutka'ya verdi. Hizmetçiler bölümüne götürmesini söyledi. Rayski, "Hadi büyükanne," dedi. "Vera'yı doğru yola getirdiniz. Şimdi bir de Yegorka ile Marina okurlarsa bu 'söz oyununu', evde erdemden geçilmeyecek!"

XVI

Marfenka'yı Vikentyev bahçeye çağırdı. Rayski odasına gitti. Büyükanne derin düşüncelere dalmış, uzun süre oturdu kanepesinde. Kitaba bir ilgi duymuyordu artık. Kendini kaptırdığı ahlâk dersi havasından kurtulmuştu. Böylesine basit bir yola başvurduğu için kendi kendinden utanıyordu. Bakışı daha bir zeki, bilinçliydi şimdi. Bir şeyler düşünüyor, belki de, içinde uykuya dalmış eski anılarını geçiriyordu belleğinden. Karşısındakinin yüz anlatımını okuyabilen insanlar için, o anda büyükannenin yüzünde hem bir kuşku, hem şefkat, hem korku, hem de acıma vardı. Bu arada sırayla Marina, Yakov, Vasilisa gelmiş, yemeğin hazır olduğunu bildirmişlerdi. Dalgın, yanıt vermişti büyükanne:

"Ben yemeyeceğim!

Marina küçükhanımları yemeği çağırmaya gitmişti. Vera, "Yemeyeceğim!" demişti.

Geceleri yemek yemeden yatmayan Marfenka'nın yanıtı pek şaşırtmıştı Marina'yı:

"Yemeyeceğim!"

"Yatağınıza getireyim," demişti Marina.

Yanıt kısa olmuştu.

"İstemez!"

Marina, "Ne tuhaf şey!" dedi. "Hiç böyle olmamıştı! Hanıma bildirelim durumu."

Ama Tatyana Markovna yadırgamadı haberi. Yalnızca "Toplayın masayı!" dedi.

Marina gitti, Vasilisa sessizce hazırlamaya başladı hanımın yatağını.

Marina yemeği ne yapacağını sormaya gittiğinde, kimsenin yemek yemeyeceğini öğrenen Yegorka sos kabının kapağını kaldırmış, koklamış, –onu yakalayan Yakov'a dediği gibi– "tadına bakmak için parmağını daldırıp "bir tanecik" almış; Yakov'un da aynı şeyi yapmasını söylemişti.

Yakov başını salladı. Her zaman olduğu gibi haç çıkardı. O da "bir tanecik" aldı. Tadını anlamak için yavaş yavaş çiğnemeye başladı.

"Defne yaprağı var içinde galiba," dedi.

Yegorka parmağını haşlama çoka balığı kabına daldırırken, "Şunun da tadına bakın Yakov Petroviç," dedi.

Bir çoka balığını alırken karşılık verdi Yakov:

"Hanım sormasa yarın!"

Marina döndüğünde pilici bitirmişlerdi.

Başını ellerinin arasına alıp, dehşet içinde, "Zıkkımlandınız her şeyi!" dedi Marina.

Çabuk çabuk giderlerken dönüp ona kurt gibi bakan Yakov ile Yegor'un arkasından söyleniyordu:

"Sabah kahvaltıya ne çıkaracağım ben şimdi?"

Yatak hazırdı. Evin içinde her şey susmuştu. Tatyana Markovna dalgınlığından kurtuldu sonunda, tasvire baktı, ama her zaman yaptığı gibi diz çökmedi önünde, dua da etmedi. Yalnızca haç çıkardı. İçindeki huzursuzluk engel oluyordu dua etmesine. Gidip yatağına oturdu, düşüncelere daldı gene.

"Nasıl uyarmalı seni? 'Kutsayın beni!' diyor..."

Vera ile alçak sesle konuşmasını anımsamıştı dehşetle.

"Ruhunda neler olduğunu nasıl öğrenmeli?" diye geçirdi içinden. "Sabah geceden hayırlıdır, şimdi yatıp uyumalıyım..."

Ama uyuyamayacaktı o gece. Tam yatmaya hazırlanıyordu ki, biri tıklattı kapısını usulca. Korkuyla sordu Tatyana Markovna:

"Kim o?"

Marfenka'nın sesi duyuldu:

"Benim büyükanne, açın!"

Kapıyı açtı Tatyana Markovna.

"Ne o yavrum? İyi geceler dilemeye mi geldin bana? Aferin! Niçin yemek yemedin? Nikolay Andreiç nerede?"

Ama Marfenka'nın yüzüne bakınca birden ürktü Tatyana Markovna. Soru yağmuruna tuttu onu:

"Neyin var Marfenka? Ne oldu? Yüzün bembeyaz! Titriyorsun? Hasta falan değilsin ya? Bir şeyden mi korktun?"

Marfenka, korku içinde büyükannesine sokuldu.

"Hayır büyükanneciğim, bir şey yok... buraya..." diye başladı. "Sizinle konuşmalıyım..."

"Otur, otur koltuğa otur."

"Hayır büyükanne, siz yatın, yanınıza oturacağım... Her şeyi anlatacağım size. Işığı söndürün..."

"Söylesene, ne oldu? Korkutuyorsun beni..."

"Bir şey yok büyükanne, çabuk yatalım, kulağınıza söyleyeceğim her şeyi..."

Büyükanne yatağa girdi... Marfenka romanın okunması bittikten sonra bahçede olanları anlattı ona.

Vikentyev Marfenka'yı bahçeye çağırdığında şu olay geçmişti aralarında: Koruya bülbül dinlemeye gitmelerini söyledi Vikentyev.

"Siz içeride okurken ben bülbülü dinliyordum," dedi. "Ah, ne güzel şakıyordu, ne güzel! Hadi gidelim!"

Marfenka gitmek istemiyordu.

"Çok karanlık Nikolay Andreiç!"

"Korkuyor musunuz?"

"Yalnız olsam korkardım, ama sizin yanınızda korkmam."

"Öyleyse gidelim! Ne güzel ötüyor, duyuyor musunuz? Dinleyin!.. Buradan duyuluyor! Şurada bir puhu kuşu ötmeye başlayınca sustu... Gidelim hadi."

Taşlıkta duruyordu Marfenka. Kararsız, indi merdivenden. Vikentyev elini uzattı ona. Ağır ağır, sanki isteksiz yürüyordu Marfenka. Handiyse öfkeli, "Şu karanlığa bakın!" diyordu. "Daha gelmem, çekmeyin kolumdan!"

Ama Vikentyev elini bıraktığı halde, onu zorla götürüyorlarmış gibi, kendiliğinden yürüyordu. Vikentyev fısıldadı:

"Daha yaklaşın, şuraya gelin!"

Marfenka nereye bastığını bilmeden iki adım atıp durdu.

"Gelin, gelin, korkmayın!"

Bir adım daha yaklaştı Marfenka. Korkudan küt küt vuruyordu yüreği.

"Çok karanlık, korkuyorum..." dedi.

"Yeter artık, neden korkuyorsunuz? Kimse yok burada. Biraz daha bu yana. Dikkat edin, hendek var önünüzde. Bana yaslanın... ha şöyle!"

Marfenka korku içinde, "Ne oluyorsunuz, bırakın, kendim atlarım!.." dedi.

Ama sözünü daha bitirmemişti ki, belinden tuttuğu gibi kaldırmıştı onu Vikentyev, karşıya geçirmişti.

Koruya girdiler.

"Bir adım daha gitmem..."

Oysa kendiliğinden yürüyordu. Ayağının altında kuru dallar çıtırdadıkça ürküyordu.

"Burada duralım," diye fısıldadı. "Şşşşt... duyuyor musunuz?"

Şakıyordu bülbül. Ilık gece büyülemişti Marfenka'yı. Karanlık, yaprakların yumuşak hışırtısı, bülbülün şakıması bir haz ürpertisiyle dolduruyordu içini. Kıpırdamadan sessiz duruyor, arada bir korkuyla yapışıyordu Vikentyev'in eline. Ama Vikentyev tutunca çekiyordu elini. Vikentyev, "Ne güzel, değil mi Marfa Vasilyevna," dedi, "ne güzel bir gece!"

Susması için kolunu salladı ona Marfenka. Duygulanmaya başlamıştı.

İşitilir işitilmez bir sesle fısıldadı Vikentyev:

"Marfa Vasilyevna, şimdiye dek hiç duymadığım çok güzel, çok hoş bir şeyler oluyor bana... İçimde bir şey kıpırdıyor sanki..."

Marfenka susuyordu. Vikentyev sürdürüyordu konuşmasını:

"Şimdi bir ata atlar, soluğu kesilene dek dörtnala sürerdim onu... Ya da Volga'ya dalar, karşı kıyıya yüzerdim... Size bir şeyler olmuyor mu peki?"

Marfenka ürperdi.

"Ne o? Korktunuz mu?" diye sordu Vikentyev.

"Gidelim, buradan. Dinledik işte, yeter. Büyükannem kızacak..."

Vikentyev yalvarıyordu:

"Oh, hayır, bir dakikacık daha, Allah aşkınıza..."

Olduğu yerde durdu Marfenka. Bülbül şakıyordu. Vikentyev, "Ne diyor?" diye sordu.

"Bilmiyorum."

"Bir şey anlatmak istiyordur elbet. Havaya ötmüyordur ya! Bir dinleyen vardır onu..."

Marfenka, "Biz dinliyoruz..." diye fısıldadı. "Her zaman dinlerim onu..."

Vikentyev de alçak sesle, "Tanrım, ne güzel!" dedi. "Marfa Vasilyevna..."

Düşünceye daldı. Marfenka, "Neredesiniz Nikolay Andreiç?" diye sordu. "Niçin susuyorsunuz? Yoksunuz sanki burada: Yanımda mısınız?"

"Sanırım, içinde olanları söylüyor bülbül! Şu anda benim söylemek istediğim şeyleri! Söyleyemediğim..."

Gülümsedi Marfenka, "Siz de bülbül dilinde söyleyin.." dedi. "Onun ne dediğini nereden biliyorsunuz?"

"Biliyorum."

"Söyleyin öyleyse."

"Aşkı söylüyor."

"Ne aşkını? Kimi seviyor?"

"Benim size olan aşkımı söylüyor."

Kendi dediğinden kendi de korkmuştu bir an Vikentyev, ama birden dudaklarına götürdü Marfenka'nın elini, öpmeye başladı.

Marfenka birden geri çekti elini. Çılgın gibi koşmaya başladı eve doğru. Hendeği kendi atladı. Soluk soluğa geçti bahçeyi. Taşlığın merdivenlerini çıktı, bir an soluk almak için durdu.

Vikentyev de arkasından gelmişti.

Güçlükle soluk alıyordu Marfenka. Kapının koluna uzanırken, "Bir adım daha atmayın sakın!" dedi. "Evinize gidin!"

"Marfa Vasilyevna! Meleğim, canım..."

"Nasıl 'canım' diyebiliyorsunuz bana: Kız kardeşiniz miyim, yoksa kuzeniniz mi?"

"Meleğim! Güzelim... her şeyimsiniz benim! Vallahi!.."

"Bağıracağım Nikolay Andreiç."

Hâlâ titriyordu Marfenka. Sert, ekledi:

"Evinize gidin!"

"Durun bir dakika, söyleyin, ne oldu size?.. Son zamanlarda yakınlık göstermiyorsunuz bana. Yalnız dolaşmaya çıkmıyorsunuz benimle..."

"Çocuk değiliz artık! Çocukluğu bırakmamızın zamanı geldi! Hem büyükannem..."

"Bir şey mi diyor büyükanneniz?"

"Hayır. Demin okuduğumuz kitaptaki Richard ile Kunigunda'yı gördünüz, neler geldi zavallıların başına! Öyleyken, nasıl yapabiliriz bunu?.."

"Hepsi yalandı Marfa Vasilyevna! Yüzde yüz Nil Andreyeviç yazdı bu kitabı..."

"Evinize gidin! Tanrı bilir ne diyecekler bizim için hizmetçiler..."

Vikentyev üzgün, "Sevmiyor musunuz beni artık Marfa Vasilyevna!" dedi.

Bunu söylerken, alışkanlığının tersine, saçlarını bile karıştırmamıştı...

Marfenka cilveli –ama bir kasıt yoktu bu cilvesinde– karşılık verdi:

"Seviyor muydum ki? Kim söyledi size bunu? Ne saçma şeyler! Nereden çıkardınız sizi sevdiğimi? Büyükanneme söyleyeceğim!"

"Ben kendim de söyleyeceğim."

Marfenka ateşli, biraz da telaşlı, "Ne söyleyeceksiniz?" dedi. "Benim için hiçbir şey söyleyemezsiniz! Ne oldu size böyle bugün? Aklınızı mı kaçırdınız?.."

"Evet, kaçırdım! Beni dinleyin meleğim, Marfa Vasilyevna... Önünüzde diz çöküyorum..."

Yere diz çökmüştü Vikentyev.

"Susmazsanız giderim. Biraz toparlayayım kendimi, hemen gideceğim... yoksa korkuturum herkesi. Zangır zangır titriyor her yanım... Hemen büyükannemin yanına çıkacağım!

Vikentyev doğruldu. Kararlı adımlarla yaklaştı Marfenka'ya. Elinden tuttu, handiyse zorla bahçeye götürdü onu. Marfenka elini kurtarmaya, Vikentyev'i durdurmaya çalışıyordu.

"Bırakın beni, gelmek istemiyorum... Küstahlık sizin bu yaptığınız, ileri gidiyorsunuz!.." diyordu. "Nasıl yapabilirsiniz bunu,

ne yapıyorsunuz! Bırakın beni, yoksa bağıracağım!.. Bülbülünüzü dinlemek istemiyorum!"

Ama ister istemez gidiyordu Vikentyev'in arkasından. Vikentyev yumuşak, ama kararlı, "Bülbülü değil, beni dinleyeceksiniz!" dedi. "Çocuk değilim artık, ben de büyüdüm. Dinleyin beni Marfa Vasilyevna!"

Debelenmeyi birden kesti Marfenka, Vikentyev'in avcunun içindeki elini bıraktı ona, olduğu yerde kaldı. Yüreği duracakmış gibi çarpıyordu. Merak içindeydi. Vikentyev sürdürüyordu konuşmasını:

"İster siz söylemiş olun bunu, ister büyükanneniz, ama çok doğru: Çocuk değiliz artık. Benim tek suçum da, çocuk olmadığınızı yüreğim bana çoktan beri söylediği halde, bunu fark etmek istememdir..."

Marfenka çekecek gibi oldu elini gene, ama Vikentyev hafifçe sıktı avucunun içindeki eli, bırakmadı.

"Büyüdünüz artık," diye ekledi, "bu yüzden de korkmamalısınız beni dinlemekten: Çocuk değil karşınızdaki. Öylesine ele avuca sığmaz, öylesine canlı, sevimliydiniz ki, yanınızda yaşımı unutuyor, benim için henüz zamanın çok erken olduğunu düşünüyordum. Evet, belki çok erkendir sizi..."

Marfenka, tüm bedeni –Vikentyev'in avcunun içindeki eli de– titreyerek, "Gidiyorum, koruda olduğu gibi... korkunç şeyler söylemeye hazırlanıyorsunuz gene," diye fısıldadı. "Bırakın beni! Gidiyorum, dinlemeyeceğim, her şeyi anlatacağım büyükanneme..."

"Anlatın Marfa Vasilyevna, hem de bu akşam. Bunun için korkmayın beni dinlemekten. Size öylesine alıştım, kendimi size öylesine yakın hissediyorum ki, şimdi bizi birbirimizden ayıracak olsalar... İstiyor musunuz bunu, söyleyin!"

Marfenka susuyordu.

"Marfa Vasilyevna, istiyor musunuz benden ayrılmak?"

Marfenka karşılık vermedi, yalnızca kolunu salladı karanlıkta. Vikentyev üzgün, "İstiyorsanız, ayrılalım, hemen şimdi..." dedi. "Ne yapacağımı biliyorum o zaman: Başka bir yere atanmam için dilekçe vereceğim. Petersburg'a, dünyanın bir ucuna gideceğim... Tatyana Markovna'nın da, annemin de sözünü dinlemeyece-

ğim –belki cezalandıracaklardır beni bunun için, ama umursamayacağım– ama siz isterseniz... Hemen alıp başımı giderim buradan, bir daha da dönmem! Artık başkasını sevemeyeceğimi biliyorum... Vallahi sevemeyeceğim... Marfa Vasilyevna!"

Marfenka susuyordu.

"Yalnızca bir sözcük söyleyin Marfa Vasilyevna, sevebilir miyim sizi? Cevabınız 'hayır' ise, gideceğim, hemen şimdi... bir daha dönmemek üzere..."

Marfenka birden hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Uzaklaşmak isteyen Vikentyev'in koluna yapıştı. Vikentyev sevinçle, "Gördünüz mü, gördünüz mü!" diye haykırdı. "Melek değil de nesiniz! Beni sevdiğinizi söylerken haklı değil miymişim? Evet seviyorsunuz, seviyorsunuz, seviyorsunuz! Ancak, benim sizi sevdiğim kadar değil... hayır!"

Marfenka ağlayarak, "Nasıl... söyleyebiliyorsunuz bunları bana?" dedi. "Ağlamama bakmayın. Bir kedi yavrusu için de, bir kuş için de ağlarım ben. Şimdi de bülbül ağlattı beni: Duygulandım, üstelik karanlık... Bir ışık olsaydı ya da gündüz ötseydi şu bülbül, ölsem ağlamazdım... Belki seviyordum sizi, ama bilmiyordum bunu..."

"Ben de bilmiyordum sizi sevdiğimi... Her şeyi bülbül yaptı: Sırrımızı açıkladı bize. Suçu onun üzerine atalım Marfa Vasilyevna... Gündüz olsaydı, ben dünyada söyleyemezdim size... vallahi söyleyemezdim..."

Marfenka, "Şimdiyse nefret ediyorum sizden!" dedi. "Utanıyorum! Kötü bir insansınız, ağlattınız beni, yaptığınıza da seviniyorsunuz, neşelisiniz..."

"Neşeli miyim? Siz de neşelisiniz, yemin ederim, neşelisiniz, sırf... Sağolsun şu bülbül!"

"İğrenç bir insansınız, dürüst değilsiniz!"

Vikentyev saçlarını karıştırarak kesti Marfenka'nın sözünü:

"Hayır, hayır, böyle söylemeyin. Aptal diyebilirsiniz bana, ama dürüstüm, dürüstüm! Bundan hiç kimsenin kuşku etmesini istemem... Hiç kimse kuşku edemez bundan!"

Marfenka yüksek sesle, "Ama ben ediyorum!" dedi. "Dürüst değilsiniz: Zavallı bir kızı, hiç kimseye, Tanrı'ya bile, peder Vasili'ye

bile açamayacağı şeyi açıklamak zorunda bıraktınız... Şimdi de oh, Tanrım, ne rezalet!"

Tatyana Markovna'nın deyimiyle, bu "Tanrısal çocuk" yürekten pişmanlık gözyaşları dökmeye başladı gene. Üzgün, "Dürüst bir davranış değil, bu, değil!" diyordu. "Sevmiyorum sizi artık. Neler diyecekler benim için şimdi, neler düşünecekler? Mahvoldum..."

"Canım benim, meleğim!.."

"Hâlâ aynı şey mi?"

Vikentyev inandırmaya çalışıyordu Marfenka'yı:

"Unutmayın, çocuk değilsiniz artık!"

Birden ağlamayı kesti Marfenka, "Ne tuhaf konuşuyorsunuz!" dedi. "Hiç böyle görmemiştim sizi, hiç böyle olmamıştınız! Daha düne kadar olduğunuz Nikolay Andreiç misiniz? Bıldırcın kaldırmak için çavdar tarlasına daldığınızda, dün kedimin arkasından çatıya çıktığınızda olduğunuz Nikolay Andreiç misiniz? Beni güldürmek için değirmende yüzünüzü gözünüzü una buladığınız günler çok mu geride kaldı? Niçin değiştiniz birden?"

"Nasıl oldum Marfa Vasilyevna?"

"Küstah! Böyle saçma şeyleri yüzüme karşı söyleyebiliyorsunuz..."

"Siz değişmediniz mi sanki? Bugün akşam bile böyle miydiniz? Benden utanmak ya da korkmak aklınıza gelir miydi hiç? Şimdi söylediklerinizi söyleyebilir miydiniz bana? Siz de değiştiniz!"

"Neden oldu bütün bunlar?"

"Bülbül anlattı bize her şeyi! Orada, koruda büyüdük bir anda, olgunlaştık... Çocuk değiliz artık..."

"Davranışınız da bu yüzden dürüst değil zaten. Bir çapkın gibi davrandınız... içindeki sırrı açığa vurmaya zorladınız bir kızı..."

"Ömür boyu kalamazdı ki bu sır içinizde: Bir gün, birisine açılacaktınız..."

Bir an düşündü Marfenka.

"Evet," dedi, "büyükannemin kulağına fısıldar, sonra başımı yastığın altına sokar, bütün gece öyle kalırdım. Ama burada... yalnızız, oh Tanrım!" (Başını kaldırıp gökyüzüne korkuyla bakarak söylemişti bunu.) "İçeri girmeye korkuyorum: Kim bilir nasıldır yüzüm, hemen anlar büyükannem."

Marfenka'nın eline eğildi Vikentyev.

"Meleğim! Güzelim! Korunun karanlığı da, bülbül de sağ olsunlar!"

Marfenka, gene taşlığa koştu.

"Gidin, gidin!" diye yineledi. "Gene küstahlaşıyorsunuz! Oysa, dünyada sizden daha dürüst, daha alçakgönüllü insan olmadığını sanıyordum. Büyükannem de öyle düşünüyordu. Ama siz.."

"Ne yapsam dürüst davranmış olurum Marfa Vasilyevna? Sırrımı kime açmalıydım?"

"Büyükannemin öteki kulağına... sizi sevip sevmediğimi sormalıydınız."

"Bu gece her şeyi söyleyin ona."

"Olmaz artık. Sizi dinlediğim, ağladığım için suçluyum ona karşı. Üzülür, hiç affetmez beni. Oysa siz hâlâ..."

"Affeder, Marfa Vasilyevna! İkimizi de affeder. Sever beni..."

"Herkesin sizi sevdiğini sanıyorsunuz: Bulunmaz Hint kumaşı!.."

"Beni oğlu gibi sevdiğini söyler..."

"Çok yediğiniz için söyler öyle, çok yiyen herkesi, Opyonkin'i bile sever!"

"Hayır, beni sevdiğini biliyorum... öyle sanıyorum ki, gençliğimi bağışlayabilse, evlenmemize izin verir!"

"Ne korkunç şey! Ağzınızdan çıkanı kulağınız duyuyor mu?"

Gitmek istedi Marfenka.

"Marfa Vasilyevna! İnin aşağı, korkmayın benden, heykel gibi duracağım..."

Bir an duraladı Marfenka, sonra birden indi taşlığın merdivenlerinden, Vikentyev'in elinden tuttu, sert bir ağırbaşlılıkla baktı yüzüne.

"Şimdi bana söylediklerinizden annenizin haberi var mı?" diye sordu. "Söyleyin var mı? Cevap verecek misiniz?"

Vikentyev alçak sesle, "Henüz yok..." dedi.

Marfenka dehşetle, "Yok!" diye yineledi.

Birkaç dakika sustular. Sonra sordu Marfenka:

"Nasıl söyleyebildiniz bunu bana? Evlenmekten bile söz ettiniz, oysa anneniz bilmiyor daha! Dürüst bir davranış mı bu, kendiniz söyleyin!"

"Yarın haberi olacak."

"Ya anne onayını vermezse?"

"Dinlemem onu."

"Ama ben dinlerim... büyükannemin olduğu gibi, onun onayı da olmadan bir adım atmam. Anneniz istemezse bir daha gelmeyeceksiniz buraya, bunu unutmayın Bay Vikentyev... o kadar!"

Birden döndü Marfenka, yürüdü. Vikentyev, "Annemin onaylayacağını... adım gibi biliyorum," dedi.

"Onun onayını aldıktan sonra ağlatmanız gerekirdi beni öyleyse!.."

"Böyle mi bırakacaksınız beni, heyecanlandığım için bağışlamayacak mısınız?"

"Çocuk değiliz! Heyecanlanmak, bağışlamak yakışmaz bize. Günah, işlenmiştir..."

"Günahsız insan olmaz. Bu gece Kolçino'ya gideceğim. Yarın akşamüzeri buradayım... anne onayıyla. Bağışlayın... Elinizi verin!"

Marfenka, bir an düşündükten sonra baktı Vikentyev'in yüzüne, elini uzattı.

"O zaman... belki..."

Ama Vikentyev tam tutarken korkuyla çekti elini.

"Tanrım! Büyükannem ne diyecek? Gidin artık, gidin... Şunu da unutmayın, anneniz size kızarsa, büyükannem de beni affetmezse bir daha çıkmayın karşıma... Utancımdan ölürüm, ömrümün sonuna dek nefretle anarım sizi!"

Marfenka uzaklaşmış, Vikentyev de çabuk adımlarla çıkmıştı bahçeden, gitmişti.

Marfenka odasına kapanmış, sıtma nöbetine tutulmuş gibi titreyerek "Tanrım! Tanrım, büyükannem ne diyecek!" diye düşünüyordu. "Ne yaptık! Nasıl söyleyeceğim büyükanneme?.. Neler çekeceğim bunun için?.. Önce Vera'ya anlatsam nasıl olur acaba... Hayır, hayır, büyükanneme! Kim var acaba şimdi yanında?.."

Yakov onu yemeğe çağırdığında heyecan içindeydi. Tasvire bakarak haç çıkarıyordu. Kapıyı açmadan, "İstemiyorum!" demişti.

Marina gelmişti. Canı sıkkın, yinelemişti Marfenka:

"İstemiyorum! Büyükannem ne yapıyor?"

"Hanım da yemediler," demişti Marina, "yatmaya hazırlanıyorlar."

Evde seslerin kesilmesini sabırsızlıkla beklemişti Marfenka. Bir kedi sessizliğiyle yaklaşmıştı Tatyana Markovna'nın kapısına.

Uzun süre konuşmuşlardı fısıltıyla. Büyükanne birçok kez haç çıkararak kutsamıştı, öpmüştü Marfenka'yı. Başı büyükannesinin omuzunda, uyuyakalmıştı sonunda Marfenka. Tatyana Markovna usulca koymuştu Marfenka'nın başını yastığa, kalkmıştı, torununu bekleyen yeni mutluluk için, yaşam için gözleri yaşlı dua etmeye başlamıştı. Ama Vera için daha bir heyecanlı dua ediyordu. Onu anımsadıkça, ak saçlı başını haçın altına dayayıp bildiği en büyük duaları okuyordu.

Uyuyan Marfenka'nın yanına usulca girerken bir kez daha haç çıkararak kutsamıştı onu, "Vera'yı beklerken Marfenka çıktı," diye geçirmişti içinden, "Kunigunda gibi... bahçede hem, kader alay ediyor sanki!.."

XVII

Sözünü tuttu Vikentyev. Devrisi gün annesini getirdi Tatyana Markovna'ya. Onu kapıda bırakıp, ne olacağını bilmeden –kendi deyimiyle– "sıvıştı", dairede bütün gün diken üzerinde oturdu. Annesi genç sayılırdı. Kırk beş yaşlarındaydı. Onun gibi canlı, neşeliydi. Ama iş konularında oldukça ağırbaşlı bir kadındı. Oğluyla arasında güldürüye benzeyen bir söz savaşı sürüp giderdi.

En küçük, önemsiz şeyler için –yalnızca küçük, önemsiz şeyler için– adım başı tartışırlardı. Ama sorun ciddiyse Mariya Yegorovna her zamankine benzemeyen bir dille, gözlerinde her zamankinden değişik bir anlatımla gösterirdi annelik otoritesini... Vikentyev de –başlangıçta karşı dursa bile– akla yakınsa sonunda kabul ederdi annesinin istediğini.

İkisinin arasında görünüşte bir çatışma, ama gerçekte görülmeyen bir uzlaşma vardı. İlişkilerinin dış görünümüydü bu.

"Şunu giy," derdi Mariya Yegorovna.

"Olmaz, şu da iyi," diye karşılık verirdi Vikentyev.

"Mihail Andreiç'e uğrayıver."

Karşılık verirdi Vikentyev:

"İnsaf yani *maman*, sıkıntıdan patlıyorum orada."

"Saçma! Uğrayacaksın!"

"Hayır *maman*, dünyada gitmem oraya, öldürseniz gitmem!"

"Nikolaycığım, dinleyecek misin sözümü?"

"Her zaman *maman*, ama şimdi değil."

Ne var ki, annesi bunu gerçekten istiyorsa yola koyulur, gözden kaybolana dek söylene söylene giderdi annesinin istediği yere.

Sonu gelmeyen bu tartışma –arada bir kahkahayla kesilerek– sabahtan akşama dek sürerdi aralarında. İyi anlaştıkları, tartışmadıkları zamanlar ise bir ölüm sessizliği çökerdi üzerlerine. İkisinden biri söz atıncaya dek öyle susarlardı. Sonra başlarlardı tartışmaya.

Vikentyev'in, annesine olan sevgisi de öyle taşkın, coşkun vururdu dışarı. Birden atılırdı annesinin üzerine, kollarını boynuna dolardı, sıkardı, sıcak öpücüklere boğardı onu. Boğuşuyorlar sanırdı gören.

Mariya Yegorovna kulaklarından yakalardı oğlunu, çekerdi. Yanaklarını sıkardı, iterdi onu. Ama bir türlü başa çıkamazdı onunla. Sonunda, kalın kalın kolları olan şişko kâhya kadın Mavra'ya seslenirdi, "kurt yavrusunu" geri çekmesini söylerdi.

Marfenka ile konuşmasından sonra hemen o gece Volga'yı karşıya geçti Vikentyev. Yel gibi daldı annesinin odasına. Kendisine özgü biçimde anlatıp kucakladı onu, öpmeye başladı. Mariya Yegorovna tüm gücünü kullanarak onu geri ittiğindeyse diz çöktü annesinin önünde mağrur, "Anneciğim!" dedi. "Döv beni, ama dinle: Yaşamımın en önemli dakikası geldi! Ben..."

Oğlunun sözünün sonunu getirdi Mariya Yegorovna:

"Aklımı kaçırdım! Nereden böyle, zincirini kopardın? İzin almadan nasıl geldin? Korkuttun beni, tüm evi ayağa kaldırdın." (Şaşkınlık içinde yukarıdan aşağı süzüyordu oğlunu. Onun dağıttığı saçlarını düzeltiyordu.) "Neyin var? Söylesene!"

Vikentyev, henüz bilmediği birtakım engeller, karşı durulmaların korkusunu içinde duyarak, "Anlamadın mı anne?" dedi.

Mariya Yegorovna oğlunun gözlerinin içine dikkatli dikkatli bakarak, "Bir işler çevirmişsindir gene yüzde yüz, cezaevine atmak istiyorlardır seni," dedi.

Vikentyev hayır anlamında salladı başını.

"Hiç ilgisi yok!"

"Hadi söyle!"

"Söyleyeceğim, ama itiraz istemem!"

Mariya Yegorovna şaşkın, korkuyla karışık bakıyordu Vikentyev'in yüzüne, düşünüyordu.

"Borca mı girdin?"

Başını salladı Vikentyev.

"Hafif süvariye yazılmayı koymadın ya gene aklına?"

"Hayır, hayır!"

"Gene ne delilikler kuruyorsun, nereden bileyim? Her şey beklenir senden! Söyle hadi, nedir?"

"İtiraz etmeyecek misin?"

"Edeceğim, çünkü bir saçmalık düşündün gene galiba. Çabuk söyle."

Vikentyev güç işitilir bir sesle, "Evlenmek istiyorum!" dedi.

Oğlunun ne dediğini duymamıştı Mariya Yegorovna.

"Ne?" diye sordu.

"Evlenmek istiyorum!"

Çabucak bir göz attı oğluna Mariya Yegorovna, "Mavra, Anton, İvan, Kuzma!" diye bağırmaya başladı. "Hepiniz buraya gelin, çabuk!"

Mavra yalnız geldi.

"Hizmetçilerin hepsini çağırın buraya. Nikolay Andreiç aklını kaçırdı!"

Mavra, tahtaya vuruyormuş gibi yaptı.

"Tanrı korusun! Ödümü patlattınız hanımım!"

Vikentyev, dışarı çıkması için kollunu salladı Mavra'ya. Annesi ayağa kalktığında, kolundan tutup oturttu onu, "Şaka etmiyorum, anneciğim!" dedi.

Mariya Yegorovna öfkeyle kesti sözünü:

"Çekil, dokunma bana!"

Sonra bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı odanın içinde. Vikentyev kararlı, "Şaka etmiyorum!" dedi. "Yarın yanıt vermek zorundayım. Ne diyorsun?"

Şaşkın bir durumdaydı Mariya Yegorovna.

"Kapattıracağım seni..." dedi, "hem de nereye biliyor musun?.."

Vikentyev fırladı yerinden. Aralarında en gürültülü tartışmalardan biri başladı. Hizmetçiler gece uzun süre dinlediler onları. Bağıra çağıra tartışıyorlardı. Arada Vikentyev'in kahkahaları, sağa sola koştuğu duyuluyordu. Sonra öpücük sesleri, hanımın öfkeyle bağırdığı duyuldu. Vikentyev neşeyle yanıt verdi ona... Arkasından bir ölüm sessizliği –ana oğulun tam uzlaştıklarının belirtisi– geldi.

Görünüşte Vikentyev'indi utku. Ne var ki, önceden hazırlanmıştı bu utku. Gerçi Marfenka ile Vikentyev, duyguları konusunda aldanıyorlardı, gerçek duygularının ne olduğunu bilmiyorlardı ya, büyükanne ile Mariya Yegorovna bunun sonucunun nereye varacağını çoktan anlamışlardı. Ama birbirlerine de, Marfenka ile Vikentyev'e de bir şey belli etmiyorlar, seslerini çıkarmadan, kendi kendilerine konuşuyorlardı... Sonunda bu düğünün olumlu bir adım olacağına karar vermişlerdi. Ama, ana oğul arasındaki ilişkilerin özelliği nedeniyle, Mariya Yegorovna ancak sıkı, heyecanlı bir cenkten sonra "evet" diyebilir, Vikentyev de ancak bir cenkten sonra anne onayını alabilirdi.

Oğlunun isteğine istemeye istemeye boyun eğmiş gibi sinirli (oysa onları kente götürecek araba kapıda hazır bekliyordu) söyleniyordu Mariya Yegorovna:

"Bakalım Tatyana Markovna ne diyecek! Razı olmazsa, ömrünün sonuna dek bağışlamayacağım seni bu rezalet için! Duyuyor musun?"

"Merak etme, öz annemden çok sever beni Tatyana Markovna!"

Mariya Yegorovna yandan baktı Vikentyev'in yüzüne.

"Ben hiç sevmiyorum seni, kes sesini kurt yavrusu!" diye bağırdı.

Vikentyev kolunu annesinin boynuna dolamak, onu kucaklamak istedi, ama Mariya Yegorovna şemsiyesini gözdağı vererek salladı ona.

"Hele bir dine!" dedi. "Şapkamı buruşturursan gitmem vallahi!"

Bu gözdağı karşısında duruldu Vikentyev. Annesi, "Evlenecek adam mısın sen?" diye söylendi.

Onu dinlemiyordu Vikentyev. Arabanın kapalı bölümünden arabacı yerine geçti, dizginleri arabacının elinden alıp dörtnala sürdü atları.

XVIII

Mariya Yegorovna ipekli bir rob giymiş, üzerine dantel bir pelerin almıştı. Elinde sarı eldivenleriyle, yelpazesiyle son derece şıktı... Genç bir kızı andırıyordu.

Tatyana Markovna'ya Bayan Vikentyeva'nın geldiğini haber verdiklerine, onu her zaman sade bir biçimde, dostça, sevinçle karşılayan yaşlı kadın –Marfenka'dan her şeyi öğrendiği için– anladı Mariya Yegorovna Vikentyeva'nın niçin geldiğini. Değişik bir tavır takındı. Mariya Yegorovna'yı salona almalarını söyledi. Kendi de Vasilisa'ya anahtar deliğinden bakıp, konuğun nasıl giyindiğini ona bildirmesini söyleyip, giyinmek için odasına koştu. Tatyana Markovna gümüş işlemeli, hışır hışır eden ipek bir rob giydi, Türk şalını aldı omuzlarına, iri pırlanta küpelerini takacak oldu, ama canı sıkkın, attı onları, "Yakışmıyorlar, böyle kulağa küpe yakışır mı!" diye mırıldandı.

Marfenka ile Vera'ya giyinmelerini söyledi, kahvaltıya, akşam yemeğine bayramlık masa örtüsüyle peçetelerin, antika gümüş takımların, kristal su takımlarının çıkarılmasını buyurdu. Aşçıya bol çeşitli yemekler ayrıca çikolatalı tatlı da yapmasını söyledi. Şeker, şampanya alması için adam yolladı.

Özenle giyindikten sonra, şimdi özel olarak değerli antika yüzükler taktığı ellerini önünde birleştirerek mağrur bir tavırla girdi salona. Konuğunun pek sevdiği yüzünü görünce sevincinden az kaldı bozuyordu mağrur duruşunu. Ama hemen toparladı kendini, ciddileşti. Mariya Yegorovna da sevindi onu görünce, çabucak kalktı sandalyeden, ona doğru yürüdü.

"Benim deli oğlan ne diyor biliyor musunuz?.." diye başladı.

Ama Berejkova'nın yüzüne bakınca sustu birden, şaşkınlıkla kalakaldı olduğu yerde.

Son derece resmi bir biçimde selamlaştılar. Tatyana Markovna kanepeye oturttu konuğunu, kendi de yanına oturdu. Dudaklarını kısıp, "Hava nasıl bugün?" diye sordu. "Volga'da esmiyor ya..."

"Hayır, hiç esmiyor."

"Salla mı geçtiniz?"

"Hayır, kayıkla, kürekçiler geçirdi bizi, araba salla geçti."

"Ah, iyi anımsattınız! Yakov, Yegorka, Petruşka, kim var orada? Nereye kayboldunuz gene?"

Üç uşak da gelince ekledi Berejkova:

"Söyleyin, Mariya Yegorovna'nın arabasının atlarını çözsünler, arpa versinler hayvanlara, arabacının karnını doyursunlar."

Emirleri yerine getirmek için koşarak gittiler uşaklar. Oysa Tatyana Markovna odasında süslenirken araba, atları çözülüp arabalığa çekileli, arabacı da hizmetçiler bölümünde bir şişe şarabı içerken arkadaşlarıyla şakalaşmaya başlayalı çok oluyordu.

Konuk, "Yo hayır Tatyana Markovna," dedi, "yarım saat kalabileceğim ancak. Allah aşkına tutmayın beni: Bir iş için geldim..."

Tatyana Markovna, itiraz kabul etmeyen bir sesle, "Bırakan kim sizi?" dedi. "Burada otursanız hadi neyse, ta Volga'nın karşısından geliyorsunuz! Ne o, yeni mi tanışıyoruz?.. Yoksa gücendirmek mi istiyorsunuz beni?.."

"Ah Tatyana Markovna, size öyle minnettarım, öyle minnettarım ki! Öz annemizden iyisiniz... Nikolayımı da çok şımarttınız, demin gelirken ne dese beğenirsiniz o domuz: 'Tatyana Markovna öz annemden çok sever beni!' dedi... Kulağına yapışmak istedim, yanımdan kaçıp arabacının yanına geçti, atları bir sürdü, bir sürdü, buraya gelene dek titredim korkudan."

Tatyana Markovna yumuşamıştı gene. Yüzündeki mağrur anlatım tümden gitmişti.

"Yalan söyledi sayılmaz pek," diye başladı, "gerçekten öz oğlum gibi severim onu! Bulunmaz bir çocuk vermiş size Tanrı..."

"İnsaf Tatyana Markovna, soluk aldırmıyor bana. Her dediğime itiraz eder, tartışır benimle..."

"Birbirini seven insanların tartışması haz doludur derler."

"O kadar yüz verdiniz ona ki Tatyana Markovna, neler düşünmüş biliyor musunuz?.."

Mariya Yegorovna şaşırdı, potinini yere vurmaya, bakınmaya, pelerininin eteğini çekelemeye başladı. Birden doğrulmuştu Tatyana Markovna, gene o mağrur tavrını takınmıştı. Yapmacık bir kayıtsızlıkla sordu:

"Nedir?"

"Evlenmeyi koymuş aklına, az kaldı öldürüyordu beni dün ge-

ce. Halının üzerinde yatıp yuvarlanıyor, bacaklarıma sarılıyordu... Bağırıyordum, öpücüklerle kapıyordu ağzımı, gülüyordu, ağlıyordu..."

Berejkova, bu ayrıntıları üstünkörü dinliyordu. Pek resmi, "Nedir sorun?" diye sordu.

Mariya Yegorovna kızarıp bozararak getirdi sözünün sonunu:

"Yalvardı yakardı size gelmem, Marfa Vasilyevna'yı ona istemem için..."

Çok değişik bir biçimde kırıştırdı yüzünü Tatyana Markovna. Hafifçe öne eğildi. Bayan Vikentyeva ekledi:

"Şimdi ne söylemeliyim ona?"

Tatyana Markovna bir süre düşündükten sonra, yere bakarak, ciddi, "Bu öyle önemli bir iş ki Mariya Yegorovna," dedi, "şimdi hemen bir karar veremem. Düşünmeli, sonra Marfenka ile de konuşmalıyım. Gerçi sözümden çıkmazlar kızlarım ama, gene de zorlayamam onları..."

"Marfa Vasilyevna razı! Nikolay'ı seviyor..."

Az kaldı bozuyordu oğlunun işini Mariya Yegorovna. Birden kıpkırmızı oldu Tatyana Markovna, "Nereden biliyormuş?" diye sordu. "Kim söylemiş ona?"

Şaşkın bir durumdaydı Mariya Yegorovna, "Galiba konuşmuş Marfa Vasilyevna'yla..." diye mırıldandı.

Daha bir mağrur görünmek için yalan söyledi büyükanne:

"Onun sözlerine karşılık verdiği için Marfenka şimdi, üzerinde bir eteklik, ayakları çıplak, odasında kapalı oturuyor! Oğlunuzun zavallı bir kızı yoldan çıkarmaması için, onu eve almamalarını da söyledim uşaklara!"

Vikentyev'i eve almamalarını söylediği de yalandı. Üstünlüğünü kesinkes göstermek için uydurmuştu bu yalanı. Kanepenin arkalığına yaslanıp ciddi, baktı konuğuna.

Mariya Yegorovna'nın yüzü de kızarmıştı. Gücenik, "Beni karışık bir işe sokacağını bilseydim başka türlü cevap verirdim ona dün," dedi. "Onu sevdiğini söylüyordu ısrarla. Doğrusu, bize karşı duygularınızın iyi olduğundan benim de kuşkum yoktu şu dakikaya kadar! Bağışlayın Tatyana Markovna, serbest bırakın Marfa Vasilyevna'yı... Bütün suç benim oğlumda! Asıl onun cezalandırıl-

ması gerekir... Şimdilik hoşça kalın, bir kez daha özür dilerim sizden... emir verin getirsinler arabamı..."

Mariya Yegorovna çıngırağın kordonuna uzanmıştı bile. Ama tuttu elini Tatyana Markovna.

"Arabanın atları çözüldü, arabacınızı da –sanırım– sarhoş etmişlerdir bizimkiler. Evet sevgili Mariya Yegorovnam benim, burada kalacaksınız. Bugün de, yarın da, tam bir hafta konuğumsunuz..."

"Rica ederim Tatyana Markovna, bu sözlerinizden sonra mı, Marfa Vasilyevna ile benim Kolyama bu öfkenizden sonra mı? Gerçekten hak etti benim oğlum cezayı... Anlıyorum..."

Tatyana Markovna yumuşamıştı. Yüzündeki kırışıklıklar kayboldu, sevinçle parladı gözlerinin içi. Şalıyla şapkasını kanepenin üzerine fırlattı.

"Dayanamayacağım artık, çok sıcak!" dedi. "Affedersiniz canım, çıkarın pelerininizi... şöyle, şapkanızı da... Baksanıza ne sıcak! Evet Mariya Yegorovna, ikimiz bir olup cezalandıralım onları: Evlendirelim... benim erkek bir torunum daha olsun, sizin de bir kızınız. Kucaklayın beni canım! Geleneklere bağlı kalmak istedim, hepsi o kadar. Besbelli, her yerde gitmiyor bunlar, gelenekler yani... Çocuklara biraz ders vereyim dedim, güzel bir kitabın yardımına başvurdum: Tam bir hafta okuduk. Kitap biter bitmez, orada yazılanların hemen hepsini yapmışlar bahçede!.. Gördünüz mü dersi? Aramızda kız isteme törenlerinin falan ne gereği var! Bunun sonunun nereye varacağını ikimiz de biliyorduk; istemeseydik... birlikte bülbül dinlemeye gitmelerine izin vermezdik."

Mariya Yegorovna kucakladı yaşlı kadını.

"Ah, ne korkuttunuz beni Tatyana Markovna, günah değil mi?"

"Sizi değil asıl oğlunuzu korkutmam gerekirdi! Onu haşlarsam gücenmeyin. Bakın ne diyeceğim, sesinizi hiç çıkarmayın siz... biraz korkutacağım onu. Amma işler becerirmiş yaramaz!"

"Minnettar olurum size Tatyana Markovna! Dün gece, Marfa Vasilyevna ile konuştuğunu söyleyip beni korkutmasaydı, bu kadar çabuk dünyada gelmezdim size: Marfa Vasilyevna'nın sizi sevdiğini bilirim. Hem çocuktur daha. İçime bir korku düştü. 'Neler söyledi acaba kızcağıza?' diye düşündüm bütün gece. Uyku girme-

di gözüme. Karşınıza nasıl çıkacağımı bilmiyordum. Kolya'nın ağzından bir şey alamazsınız. Cıva gibi bir o yana bir bu yana kaçar, zıplar durur odanın içinde. Ne yalan söyleyeyim, daha çok, başımdan çekilmesi, beni rahat bırakması için razı oldum buraya gelmeye. Sanırım güzel bir papara yiyecek benden şimdi. Sözümü de geri alacağım. 'Hayır' deyin diye sizi kışkırtmayı bile düşünüyordum. O zaman sözde ben değil de, siz terslemiş olacaktınız onu... Bilemezsiniz neler yaptı! Bağırmalarımız, gürültülerimiz göklere çıkıyordu! Ah Tanrım, ne çekiyorum bu çocuktan!"

"Ben de uyumadım bütün gece. Benim uslu kızım sessizce geldi odama. Zangır zangır titriyordu. 'Ben ne yaptım büyükanneciğim, ne yaptım!' diye mırıldanıyordu. 'Affedin beni, bağışlayın, bir felaket oldu!' Korktum, ne diyeceğimi, ne düşüneceğimi bilemiyordum... Zar zor anlattı her şeyi. Beş kez yarıda kesip baştan başladı. Sonunda bitirdi."

"Neler geçmiş aralarında? Neler söylemiş ona *benimki*?"

Gülümseyerek kolunu salladı Tatyana Markovna.

"İkisinden hangisinin ötekinden daha iyi olduğunu bilmiyorum. İkisi de birer güvercin!"

Tatyana Markovna, Marfenka'dan dinlediklerini noktası noktasına anlattı. Mariya Yegorovna da, Tatyana Markovna da –gözleri dolu dolu– gülüyorlardı. Berejkova, "Bence çoktan gelmişti zamanları Mariya Yegorovna," dedi. "Yalnız, daha pek genç olmaları korkutuyordu beni. Ama onlara bakınca, bundan yaşlı hiç olamayacaklarını düşünüyordum."

Mariya Yegorovna, "Zamanla akıllanırlar, olgunlaşırlar..." dedi. "İkisini de kucağımızda büyüttük. Akıllanacak zamanları olmadı ki. Aslında yaşamadılar bile!"

Vikentyev geldi, ama eve değil, bahçeye. Annesinin pencereden bakmasını bekliyordu orada. Bir ağacın arkasına gizlenmişti. Derin bir sessizlik vardı evde.

Bu arada annesiyle büyükanne çok çok ilerilere gitmişlerdi. Önce büyük bir kolaylıkla drahoma sorununu karara bağladılar. Sonra çocukların gelecekleri konusuna, nerede nasıl yaşayacaklarına geçtiler. Vikentyev çalışacak mıydı, kışın kentte yazın köyde mi kalacaklardı? Tatyana Markovna bunda ısrar ediyor; Mariya Ye-

gorovna'nın çocukları Moskova'ya, Petersburg'a, hatta Avrupa'ya yollamaları önerisine kesinkes karşı çıkıyordu.

"Bozmak istiyorsunuz onları," diyordu. "Orada 'yeni ahlâksızlıkları' görmelerini istiyorsunuz. Hayır, bırakın ben öleyim, ondan sonra. İyi bir ev kadını, iyi bir anne olana dek bırakmam ben Marfenka'yı!"

Mariya Yegorovna bahçede bir ağacın arkasından oğlunun başının bir görünüp kaybolduğunu gördüğünde sorunları karara bağlaya bağlaya üçüncü çocuğa gelmişlerdi. Hemen tanımıştı onu Mariya Yegorovna, büyükanneye göstermişti.

Çağırdılar onu. Sonunda girmeye karar verdi Vikentyev ama uzun süre –üstünü başını temizliyormuş, kendine çekidüzen veriyormuş gibi– oyalanmıştı antrede.

Tatyana Markovna alaylı, "Buyurunuz Nikolay Andreiç!" dedi.

Annesi de alaylı alaylı bakıyordu ona.

Vikentyev çabuk çabuk bir annesine, bir Tatyana Markovna'ya bakıyor, saçlarını karıştırıyordu.

"Merhabalar Tatyana Markovna," dedi.

Elini öptü Tatyana Markovna'nın. Çabuk çabuk konuşarak, "*Bilet konseri* getirdim size..." diye başladı.

Annesi durdurdu onu:

"Neler saçmalıyorsun, kendine gel..."

"Ah, konser bileti işte, yardımsevenlerin... sizin için de aldım anneciğim. Vera Vasilyevna için de, Marfa Vasilyevna için de, Boris Pavloviç için de... Çok güzel bir konser olacak: Moskova'nın en iyi kadın şarkıcısı geliyor..."

Büyükanne yan gözle baktı Vikentyev'e, "Ne işiniz var konserde?" dedi. "Bahçemizde bülbüller çok güzel ötüyorlar. Gider parasız dinleriz."

Gülmemek için dudaklarını ısırdı Mariya Yegorovna. Vikentyev kızarıp bozardı, gülümsedi, sonra birden ayağa fırladı.

"Hemen daireye gitmem gerek," dedi.

Ama Tatyana Markovna durdurdu onu. Ciddi, "Oturunuz Nikolay Andreiç," dedi, "oturun da söyleyeceklerimi dinleyin."

Fırtınanın kopacağının farkındaydı Vikentyev, huzursuzluk içinde bu fırtınayı nasıl savuşturabileceğini düşünüyordu. Bundan

nasıl kurtulacağını düşünüyordu, huzursuz! Ayaklarını topluyor, şapkasını kibarca dizlerinin üzerine koyuyor ya da birden fırlıyordu ayağa, pencereye gidiyordu, handiyse yarı beline kadar sarkıyordu. Annesi, "Tatyana Markovna konuşmak istiyor seninle," dedi. "Rahat otur."

Berejkova haşlamaya başladı Vikentyev'i:

"Vicdanınız sızlamıyor mu hiç? Size olan güvenime böyle mi karşılık verecektiniz? Bir de beni sevdiğinizi, benim de sizi oğlum gibi sevdiğimi söylüyorsunuz! İyi çocuklar böyle mi yaparlarmış? Uslu, söz dinler bir çocuk bilirdim sizi, zavallı bir kızı baştan çıkarmaya kalkışacağınızı, ona olur olmaz şeylerden söz edeceğinizi hiç sanmazdım..."

Sustu Tatyana Markovna. Vikentyev üzgün, baktı annesine. Annesi, "Nasıl?" dedi. "Hak ettin bunu!"

Vikentyev birden, "Tatyana Markovna," dedi, "bu sabah kahvaltı edemedim, yiyecek bir şeyiniz var mı? Karnım aç..."

Berejkova, Mariya Yegorovna'ya dönüp, "Ne kurnaz, görüyor musunuz?" dedi. "Benim zayıf yanımı biliyor, oysa çocuk sanıyoruz biz onu hâlâ! Evlenmek istiyor ama, olmadı, beceremediniz!"

Vikentyev şapkasını ters çevirdi, parmaklarıyla trampet çalmaya başladı üzerinde.

"Şapkanızı dövmeyin! Onun bir suçu yok, Marfenka'yı size vereceklerini neye dayanarak umduğunuzu söyleyin, daha iyi."

Birden bembeyaz oldu Vikentyev'in yüzü, iç acısı dolu bir şaşkınlıkla önce Tatyana Markovna'ya, sonra annesine baktı. Endişeli, "Bakın," dedi, "şaka etmeyin benimle, bir şakaysa bu, çok acımasız bir şaka... Şaka ediyorsunuz Tatyana Markovna?"

"Nereden çıkardınız şakayı?"

"Bence şaka ediyorsunuz, çünkü iyi yürekli bir insansınız siz, yoksa..."

Annesinin yüzüne baktı Vikentyev. Mariya Yegorovna, "Görüyor musunuz kurt yavrusunu Tatyana Markovna!" dedi.

"Hayır, şaka etmiyorum aslanım, önce benimle değil de Marfenka ile konuşmakla iyi etmedin. Çocuktur o daha. Bu yüzden de bana sormadan bir şey söyleyemezdi sana. Peki ben razı olmasaydım ne olacaktı?"

Birden ayağa fırladı Vikentyev, "Demek razısınız!" dedi.

İki kadın birden bağırdılar:

"Dur, dur... otur yerine!"

Tatyana Markovna ekledi:

"Başka bir kıza böyle davranmak gerekir belki ama Marfenka'ya olmaz. Önce durumu bana fısıldamalıydın canım. Seni sevip sevmediğini ben onun ağzından daha iyi alırdım. Oysa sen pat diye..."

"Vallahi bilmeden oldu... Tatyana Markovna..."

"Yemin etme, hiç sevmem..."

"Her şeyi o pis bülbül yaptı..."

"Şimdi 'pis' oldu demek! Oysa dün göklere çıkarıyordun onu!"

Vikentyev, "Aklımdan bile geçirmedim," dedi, "vallahi doğru söylüyorum... Ama kendimi temize çıkarmak için izninizle bir şey söyleyeceğim." (Çabuk çabuk konuşuyor, saçlarını karıştırıyor, annesiyle Tatyana Markovna'nın gözlerinin içine korkusuz bakıyor.) "Ne istediğiniz ortada sizlerin. Benim uslu, terbiyeli bir çocuk gibi davranmamı, yani önce size gelmemi, anne, senin onayını istememi, sonra size başvurmamı Tatyana Markovna, sizden duygularımın iletkeni olmanızı dilememi istiyorsunuz. Sonra, sizin aracılığımızla *evet* cevabını almamı, tanıkların önünde Marfa Vasilyevna'dan duygularını açıklayışını dinlememi, elini aptal bir yüzle öpmemi, sonra ikimiz, birbirimizin yüzüne bakmadan, büyüklerimizin izniyle severek bir komedi oynamamızı... Bu mutluluk?"

Annesi kesti sözünü:

"Yani sence gece bahçede bir kızın kulağına fısıldamak mı?.."

"Evet *maman*, kendi gençliğini düşün..."

İki kadın bir ağızdan bağırdılar:

"Ah sen! Nereden bulur bu sözleri? Bülbül mü söyledi sana?"

"Evet, bülbül söyledi. O ötüyordu, biz de olgunlaşıyorduk. Her şeyi anlattı bize. Marfa Vasilyevna ile ben ömrümüzün sonuna dek çok şeyi unutacağız, ama o bülbülü, o akşamı, bahçedeki o fısıltıyı, Marfa Vasilyevna'nın gözyaşlarını hiç unutmayacağız. Mutluluk budur işte, ona giden ilk adım, en iyi adım da budur. Bana bu mutluluğu verdiği için Tanrı'ya şükürler olsun. İkinize de minnettarım, anne sana, size de büyükanne... Siz de benim gibi düşünü-

yorsunuz, ama sırf inadınızdan itiraf etmiyorsunuz! Doğru değil bu yaptığınız..."

Gözleri dolu dolu olmuştu Vikentyev'in.

"Her şeye baştan başlamak gerekseydi, gene çağırırdım Marfenka'yı bahçeye..." diye ekledi.

Tatyana Markovna sevgiyle kucakladı onu.

"Tanrı affetsin seni iyi yürekli, sevgili torunum benim! Evet, evet sen haklısın, yalnızca seninle, başka hiç kimseyle değil, seninle bülbül dinleyebilirdi Marfenka."

Tatyana Markovna'nın ayaklarına kapandı Vikentyev.

"Büyükanne, büyükanneciğim!" dedi.

"Büyükannen oldum demek biraz erken olmadı mı? Evlenecek kadar oldun mu? İki üç yıl bekle bakalım... olgunlaş biraz."

Mariya Yegorovna onayladı:

"Akıllan! Çocukluğu bırak."

Vikentyev, "İkiniz de razı olmasaydınız," dedi, "ben de..."

"Evet, sen de?"

"Hemen bugün alıp başımı gidecektim. Hafif süvariye yazılacak, gırtlağıma kadar borca batacak, mahvolacaktım.

Tatyana Markovna, "Gözdağı da veriyor!" dedi. "Öyle dilediğinizi yapmanıza göz yumamam beyefendi!"

"Yalnızca Marfa Vasilyevna'yı verin bana, sesimi soluğumu duymazsınız. Her sözünüzü dinleyeceğim, hatta sizden izin almadan yemek yemeyeceğim..."

"Yeter sana, öyle mi?"

"Yeter, vallahi..."

"Gene yemin ediyor, bırak yemin etmeyi, yoksa..."

Koşup Tatyana Markovna'nın elini öptü Vikentyev. Yaşlı kadın, "Hâlâ yemek istiyor musun?" diye sordu.

"Hayır, yemek düşünecek durumum yok şimdi!"

"Ne dersiniz Mariya Yegorovna, versek mi ona Marfenka'yı?"

"Değmez Tatyana Markovna! Hem çok erken daha. Bir iki yıl sonra ancak..."

Annesinin üzerine atıldı Vikentyev, bir öpücükle kapadı ağzını. Annesi, onu geri ittikten sonra, "Nasıl bir ipini koparmışı evinize aldığınızı görün Tatyana Markovna!" dedi.

"Bana yapamaz bunu, hizaya getiririm onu. Gel buraya..."

Yaklaştı Vikentyev. Tatyana Markovna haç çıkararak kutsadı onu, alnından öptü.

Vikentyev otururken, "Uh!" dedi, "ikinize de haz veriyor bana acı çektirmek. Neden bu kadar eziyet ettiniz?.. Tükendim!"

"İleride daha akıllı olasın diye!"

"Marfa Vasilyevna nerede?.. Hemen gidip.."

Büyükanne, "Dur hele, sabırlı ol!.. dedi. Benim kızlarım ağırdırlar!"

"Gene mi sabır?"

"Dur, yeni başlıyor sabır. Atlayıp zıplamak, koşup oynamak bitti artık, ikiniz de çocuk değilsiniz. Kendin söylüyordun bülbülün ikinizi de 'olgunlaştırdığını'... Ağırbaşlı ol bakalım öyleyse!"

Bu haklı uyarı karşısında biraz bozuldu Vikentyev. Marfenka'yı çağırmaya gittilerinde uslu uslu kaldı konuk salonunda.

Marfenka, onu almaya gelen Marina ile Vasilisa'ya, "Dünyada gitmem oraya!" diye yanıt verdi. "Tanrı korusun!"

Sonunda büyükannesiyle Mariya Yegorovna köşede karyolanın arkasında, tasvirin altında buldular onu, çıkardılar oradan. Yüzü kıpkırmızıydı. Giyinmemişti, elleriyle yüzünü kapamaya çalışıyordu.

Mariya Yegorovna ile Tatyana Markovna öpmeye başladılar onu, avutmaya çalıştılar. Ama Marfenka, herkes odasına gelip onu sırayla kutlayana dek akşam yemeğin de, kahvaltıya da gitmeyi kesinlikle reddetti.

Haber kentte duyulduktan sonra kutlamaya gelen her konuktan da öyle kaçtı.

Büyükannesi ona durumu anlatırken Vera huzur dolu bir sevinçle dinledi, "Hanidir bekliyordum bunu," dedi.

Tatyana Markovna göğüs geçirerek, "Şimdi bir de seni yerleştirmeyi Tanrı..." diye başlayacak oldu. Ama Vera kesti sözünü. Telaşlı, "Büyükanne!" dedi. "Beni, benim sizi sevdiğim kadar seviyorsanız... ne olur tüm şefkatinizi Marfenka'ya verin. Beni düşünmeyin."

"Seni ondan az mı sevdiğimi sanıyorsun? Yüreğim senin için daha çok sızlıyor belki..."

Vera, handiyse umutsuzca yalvarıyordu:

"Biliyorum büyükanne, bu da acı veriyor bana!.. Bir gün yüreğiniz benim için sızlayacak olursa, öldürür beni bu!.."

"Neler söylüyorsun öyle Veracığım? Kendine gel!.."

"Şaka etmiyorum büyükanne evet, öldürür beni."

Büyükanne handiyse umutsuz, "Peki ama niçin, niçin?" dedi. "Nedir kafanın içindekiler, yüreğindekiler. Seni anlayamayacağımı mı sanıyorsun? Yürek mi yok bende? Senin mutluluğun ya da mutsuzluğun ilgilendirmez mi beni sanıyorsun?.."

"Büyükanne! Benim mutluluğum da, mutsuzluğum da Marfenka'nınkinden değişiktir. İyisiniz siz, zekisiniz, serbest bırakın beni..."

"İçimi rahatlat Veracığım, söyle, neyin var?.."

"Hiçbir şeyim yok büyükanne, ilgilenmeyin benimle, yeter..."

Tatyana Markovna üzgün, "Çok gururlusun Vera!" dedi.

"Evet büyükanne, belki. Elimden ne gelir?"

"Tanrı koymadı içine bu gururu?"

Vera yanıt vermedi. Büyükannesi onu anlayamadığı, kendisi de büyükannesine anlatmadığı için acı çekiyordu. Büyük üzüntü içindeydi.

"Aç bana ruhunu," diyordu büyükanne, "anlarım seni, belki hafifletebilirim acını, eğer..."

"Zamanı gelince yalnız olmayacağım büyükanne... Size geleceğim, başka hiç kimseye değil! Size, bir de Tanrı'ya! Şimdi acı çektirmeyin bana, kendiniz de çekmeyin... Peşimde dolaşmayın, ilgilenmeyin benimle..."

Büyükanne fısıldadı:

"Felaket geldikten sonra geç olmayacak mı?.."

Yüksek sesle ekledi:

"Pekâlâ! İçin rahat olsun yavrum! Marfenka'ya benzemediğini biliyorum, rahatsız etmeyeceğim seni artık."

İçini çekerek öptü Vera'yı. Başı önünde, çabuk adımlarla uzaklaştı. Onun mutluluğunu gölgeleyen tek bulutçuk buydu. Bunun büyüyerek kara bir bulut olmaması, dağılıp gitmesi için dua ediyordu.

Vera heyecanlı, uzun süre dolaştı bahçede. Yavaş yavaş geçi-

yordu heyecanı. Kameriyede Marfenka ile Vikentyev'i gördü. Hemen yanlarına yürüdü. Haberi duymuş, ama Marfenka ile konuşamamıştı.

Marfenka'ya yaklaştı, sevgiyle uzun uzun baktı yüzüne. Sonra gözlerini, dudaklarını, yanaklarını öptü. Yüzünü –bebekmiş gibi– ellerinin arasına aldı, temiz, çocuksu güzelliğini seyretti bir süre, sevgiyle sıktı onu kollarının arasında.

"Mutlusun sanırım!" dedi.

Gözleri dolu dolu olmuştu. Ama çabuk toparladı kendini. Vikentyev, "Her zaman da öyle olacak!" diye ekledi.

Marfenka kızardı.

"Sen benden de mutlu olacaksın Veracığım!" dedi. "Baksana ne güzelsin, ne akıllısın... kız kardeş değiliz sanki! Sana göre erkek yok buralarda. Öyle değil mi Nikolay Andreyeviç?"

Vera, bir şey söylemeden sıktı Marfenka'nın elini. Onu göstererek, "Nikolay Andreyeviç," dedi, "ne olduğunu biliyor musunuz onun?"

Yoklamadaki bir er gibi, hiç duraksamadan cevap verdi Vikentyev:

"Bir melek!"

Marfenka gülümsedi.

"Melekmiş!"

Vera, bir çiçeğin çevresinde dönüp duran kelebeği gösterdi:

"İşte şudur o!" dedi. "Özensiz bir dokunuşla rengi yok olur kanatlarının, belki kanadı bile kopar... Çok dikkatli olmalısınız! El üstünde tutun onu, sevin, okşayın, ama sakın... üzmeyin! İçinize kanatlarını koparmak isteği düştüğünde bana gelin. O zaman ben sizi!.."

Gözdağı verir gibi, gülümseyerek salladı parmağını Vikentyev'e.

XIX

Mutlu olayın üzerinden bir hafta geçmişti. Evde her şey eski düzenine girmişti gene. Vikentyev'in annesi evine dönmüştü. Vikentyev her gün geliyordu. Ailenin bir üyesi olmuştu. O da, Marfenka da

koşup oynamıyorlardı artık. İkisi de daha bir ağırbaşlı olmuşlardı. Yalnız arada bir heyecanlı heyecanlı tartışıyorlardı ya da şarkı söylüyorlar, birlikte kitap okuyorlardı. Ama aralarında hulyalı, şiir dolu bir duygu alışverişi yoktu. Hayal gücünün öyle bol çeşitli güzelliklerle bezediği ince, zarif düşüncelerin alışverişi; gelişmiş zekâların o hiç bitmeyen göz kamaştırıcı hazları, o oyun yoktu aralarında.

Çözümleme de uzaktı onlara. Düşünce alışverişlerinin tek besini, okudukları bir öykü, başkentten gelen haberler, onları çevreleyen doğanın, yaşamın yüzeyinde kalan izlenimleri oluşturuyordu. Herkes için açık seçik, tertemiz, dupduru bir şiir, şırıl şırıl bir pınar gibi doluyordu sağlıklı yaşamlarına, gençliklerine, açık temiz yüreklerine.

Uzaklar çekmiyordu onları. En küçük bir bulut, en küçük bir bilinmez yoktu içlerinde. Gelecekleri aydınlık, sadeydi. İkisinin de önü alabildiğine açıktı. Görüş açıları, duygu dünyaları dardı. Marfenka ancak konuşurken Vikentyev olağan deyimlerin dışına çıktığında, bir roman ya da öykü diliyle aşkından söz etmeye başladığında kulaklarını tıkıyor ya da kalkıp gidiyordu.

Birbirlerine yakınlaşmaları, büyükannenin temiz ahlâk anlayışıyla öğretisinin gösterdiği biçimde sade, doğaldı. Düğüne değin Vikentyev'e bir öpücük de vermeyecekti. Marfenka, eskisinden daha bir yakınlık göstermeyecekti ona... Vikentyev'in çaldığı bir öpücüğü de küstahlık olarak görüyordu hâlâ. Böyle anlarda gitmekle ya da büyükannesine söylemekle gözdağı veriyordu delikanlıya.

Ama Vikentyev ona aşktan söz etmediği, elini içtenlikte tuttuğu zamanlar veriyordu ona elini. Kendi de tutuyordu Vikentyev'in elini. Başını güvenle koyuyordu omzuna. Su birikintilerinden onu kucağına alıp geçirmesine ses çıkarmıyordu. Şakayla saçlarını bile karıştırıyordu Viktentyev'in ya da –tersine– bir tarak, bir fırça alıyordu eline, iyice yaklaşıyordu Vikentyev'e –öyle ki, başları birbirine değiyordu– saçlarını tarıyordu, ortadan ikiye ayırıyordu, bazen briyantinliyordu bile.

Ama bu arada Vikentyev onu belinden yakalar ya da öperse kulaklarına kadar kızarıyordu, tarağı atıp gidiyordu. Tatyana Markovna'nın öne sürdüğü bazı nedenlerle sonbahara bırakılmıştı düğün. Evde ağır ağır hazırlıyordu çeyizini. Eski danteller çıkarılmış-

tı sandıklardan, dededen kalma altın, gümüş eşyalar toplanmıştı. Yemek takımları, çamaşırlar, kürkler, çeşitli eşyalar, inciler, pırlantalar eşit olarak ikiye ayrılmıştı.

Tatyana Markovna bir Yahudi titizliğiyle altınları ayarlarına göre ayırıyor, incileri tartıyordu. Kuyumcuları, değerli taşlardan anlayan ustaları çağırıyordu.

"Bak Veroçka, bu senin, bu da Marfenka'nın... İkinizin de her şeyi eşit, ne bir dizi inci az ne bir gram altın fazla... İkiniz de bakın!"

Ama Vera bakmıyordu. Önündeki inci, pırlanta kümesini itiyor, Marfenka'nınkine karıştırıyor, ona çok bir şeyin gerekli olmadığını söylüyordu. Kızıyordu büyükanne, karışan incileri, pırlantaları yeniden ayırmaya koyuluyordu.

Rayski, annesinden kalan pırlantaları, gümüşleri vasisinden istetmiş, hepsini iki kız kardeşe armağan etmişti. Ama hepsini –zamanı gelene dek kalacak biçimde– sandıklarının derinliklerine saklamıştı büyükanne.

"Sana gerekecekler!" diyordu. "Günün birinde evleneceksin nasıl olsa."

İki kız kardeşe evden başka toprak da, köyü de vermişti Rayski. İkisi de kendilerine özgü biçimde teşekkür etmişlerdi ona bunun için. Büyükanne kaşlarını çatmış, homurdanmış, ama sonra tutamamıştı kendini, kucaklamıştı Rayski'yi.

"Çok tuhaf bir çocuksun Borisciğim," demişti, "iyi yürekli bir aptal! Anlayamadım gitti seni!"

Evin her yanında –hizmetçi bölümünde, büyükannenin odasında, ayrıca iki odada daha– masaların üzerleri elişleriyle, dikişlerle doluydu. Geniş bir yatak, dantelli yastıklar, yorganlar hazırlıyorlardı. Sabahları terziler, dikişçiler geliyordu.

Giysi ile araba ısmarlamaya Moskova'ya gitmek için izin koparmıştı Vikentyev. Marfenka'nın o güne dek gizlediği duygularının da belli olmasına neden olmuştu bu: Hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlamıştı, yüzü gözü şişmişti ağlamaktan.

Ona bakarak Vikentyev de ağlamıştı. Ama, dediğine bakılırsa, onun ağlaması üzüntüsünden değil, karşısında birisi ağlarken ağlamadan, gülerken de gülmeden edemediği içindi. Gözyaşları arasından bakmıştı ona Marfenka, birden kesmişti ağlamayı.

"Evlenmeyeceğim onunla büyükanne," demişti. "Baksanıza ağlamayı bile beceremiyor! Ağlarken yanaklarından aşağı akar insanın gözyaşları, onunkiler burnundan aşağı yuvarlanıyorlar. Şuraya bakın, koca bir damla sarkıyor burnunun tepesinden!.."

Çabucak silmişti gözyaşlarını Vikentyev.

"Görüyor musunuz, koca bir oluk geliyor burnuma..." dedi.

Marfenka'nın elini öpmeye davranmıştı, ama Marfenka çekmişti elini.

Vikentyev yola çıktıktan bir saat sonra eskiden olduğu gibi şarkı söylüyordu gene Marfenka: *Biricik sevgilim benim, bilemezsin ne çok severim seni!*

Vikentyev'in haradan aldığı atları dolaştırıyorlardı avluda. Sözün kısası, evin içini –yalnızca Rayski ile Vera'nın fark etmedikleri– neşeli bir telaş doldurmuştu.

Rayski'nin Vera'dan başka bir şey görmüyordu gözü. Oyalanmaya çalışıyor, çayırlarda atla dolaşıyor, ziyaretlere bile gidiyordu.

Valinin evinde birkaç danışman, büyük bir toprak sahibi, Petersburg'dan gelmiş bir yaver tanımıştı. Petersburg'da olup bitenlerden, köy tarımından, vergilerden söz etmişlerdi. Ama pek az ilgilendiriyorlardı onu bunlar.

Bu arada –istemeye istemeye– Mark'ın dediğini de yapmış, valiye kitapları kendisinin getirdiğini, tanıdıklarından birkaç kişiye verdiğini, onların da bu kitapları öğrencilere verdiklerini söylemişti.

Kitapları toplatıp yaktırmışlardı. Vali daha bir dikkatli olmasını salık vermişti Rayski'ye. Ama "orada bir sorun yaratmamak için" Petersburg'a bildirmemişti durumu.

Mark, işin nasıl sonuçlanacağını öğrenmek için –ona özgü biçimde– gene gece, bahçeden geçip gelmişti Rayski'ye. Yaptığı iyilik için teşekkür etmeyi aklından bile geçirmemiş; yalnızca bunun böyle olması gerektiğini, Rayski'ye bu fırsatı vermekle, ondan böylesine olağan bir davranışı beklemekle asıl onun Rayski'ye büyük onur verdiğini, çünkü başka türlü davranmanın "jurnalcı, çaşıt" olmak anlamına geleceğini söylemekle yetinmişti.

Leontiy'i seyrek görüyordu Rayski. Evine sık gitmekten kaçınıyordu. Utkusuyla için için gururlanan Ulyana Andreyevna tutkulu

bakışlarla, kıpırtısız yüz çizgilerinde gizli bir gülüşle karşılıyordu onu. "Görevini" ne denli soylu bir biçimde yerine getirdiğinin anısı Rayski'nin yüreğini sızlatıyordu. Yüzünü buruşturuyor, hemen ayrılıyordu arkadaşının evinden.

Ulyana Andereyevna ise değişik bir yol tutmuştu: Kocasına, arkadaşının onunla –evin içinde bir kadın değil de bir eşyaymış gibi– ilgilenmediğini, onu tanımak istemediğini, onu önemsemediğini, bunun da onun gururuna dokunduğunu anlatmaya çalışıyor; suçun evlerine doğru dürüst insanlar getirmeyi beceremeyen, konuklarını karısına saygı göstermek zorunda bırakmayı bilmeyen kocasında olduğunu söylüyordu.

"Hiç değilse sen konuş biraz," diyordu. "Bırak şu kitaplarını, ilgilen benimle!"

Rayski arkadaşının penceresinin dibinde gelip durduğu bir akşam karısının dediğini yaptı Kozlov.

"Gel Boris Pavloviç," dedi, "hepten unuttun beni, karım da sitem ediyordu demin..."

Odaya girerken sordu Rayski:

"Neden?"

"Onunla ilgilenmediğini sanıyor. 'Yanılıyorsun, mağrur bir insan değildir Rayski,' diyorum. Değilsin değil mi? Hı? 'Ama bir ozandır, kendi ülküleri vardır kafasının içinde, seninle uğraşabilir mi?' diyorum. Biraz ilgilensen onunla iyi olacak Boris Pavloviç: Ben yokken, sözgelimi, okuldayken uğrasan ona."

Başını çevirip pencereden dışarı baktı Rayski.

"İyisi mi perşembe, bir de cumartesi akşamları gel. O günler üç yere derse gidiyorum. Ancak gece yarısına doğru gelebiliyorum eve! Bir akşamını çıkarıver gözden, biraz eğlen, oyna! Biliyorum, kadınlarla gevezelik etmeyi seversin! Bizimkinin dilinde de hep sen varsın..."

Öteki pencereden dışarı bakmaya başladı Rayski. Leontiy sürdürüyordu konuşmasını:

"Benim elimden gelmiyor, kocasıyım çünkü... Sevmesine seviyor, ben de seviyorum, seviyoruz... Daha lisedeyken bıkmıştım bu fiil çekiminden. Karımın tüm sevgisi, tüm şefkati, yaşamı, her şeyi benim içindir..."

Öksürdü Rayski. "Hafiften uyarsam mı onu acaba?" diye geçirdi içinden.

"Öyle mi sanıyorsun Leontiy?" dedi.

"Nasıl ya?"

"'Tüm sevgisi' mi diyorsun?"

"Evet, elbette. Benim eski Yunanlılarımdan, Romalılarımdan bile kıskanıyor beni." (İçtenlikle gülümsedi Kozlov.) "Onlardan nefret ediyor, ama yaşayan insanları seviyor! Kadın denen yaratık her çağda aynı olsa gerek. Romalı hanımefendiler; imparatorların, konsüllerin, soyluların karıları bile sevgililerden oluşmuş bir kuyruk taşırlardı peşlerinde... Benimki fena sayılmaz: Hem ilgilendiğim de yok... Evi ilgilendiren bir sorundur bu! Benim kendi işlerim var. Müşfik bir kadın, sadık da... Ne yalan söyleyeyim, kimi zaman," (sesini alçaltmıştı Kozlov) "ben ihanet ediyorum ona, evde olduğunu unutuyorum..."

"Doğru değil!" dedi Rayski.

"Zamanım olmuyor. Sözgelimi, geçen ay Thukididis[31] ile Tacitus'un[32] Almanca iki cildi geçti elime. Almanlar ikisinin de neyi var neyi yok hepsini sermişler ortaya. Düşün ki, ayrıntıları ben bile izleyemedim. Masanın başından kalkamıyordum. Karım 'yüzüme bakmaktan iğreniyormuş!' öyle diyor. Sen uğrasan bari. Neyse ki Fransız Şarl unutmuyor bizi. Çenesi düşük ama, neşeli bir insan, eğlendiriyor Ulyana'yı!"

Rayski, "Hoşça kal Leontiy," dedi. "O Şarl'ı eve almakla iyi etmiyorsun!"

"Nedenmiş? O da gelmese başımın etini yer karım. Neden almayayım onu eve?"

"Romalı hanımefendilerin olduğu gibi, karının da bir 'kuyruğu olmaması' için!.."

Kozlov şakacı:

"İmparatorun karısının üzerine olduğu gibi benim Ulinkamın üzerine de düşemez kuşkunun gölgesi. Dur hele, söyleyeceğim ona..."

31 Thukididis (doğum MÖ 470): Yunanlı tarihçi. Peloponez Savaşı'nda başarısızlığı yüzünden MÖ 423'te sürgün edilmiştir. Peloponez Savaşı üzerine yapıtı tarihsel yönden de, sanat yönünden de önemlidir – ç.n.

32 Cornelius Tacitus (MS 53-54 - 117-136): Romalı tarihçi. En önemli yapıtları: Historiarum libri, Annales. Yapıtlarının tümü bulunamamıştır – ç.n.

Rayski çabucak çıkarken, "Hayır söyleme, Şarl'ı da alma eve!" dedi.

Polina Karpovna'ya hiç gitmiyordu Rayski, ama Polina Karpovna sık sık uğruyordu. Cilveleriyle Rayski'yi öfkelendiriyor; düğün üzerine –ondan istenmeyen– öğütleriyle, özellikle "nikâhın aşkın mezarı olduğu" üzerine, kaderin birbiri için yarattığı kalplerin nikâh olmadan da eninde sonunda birbirini bulacakları (bunu söylerken baygın baygın bakıyordu Rayski'ye) üzerine düşünceleriyle büyükannenin canını sıkıyordu.

Rayski iki kez çalışmıştı portresi üzerinde. Ona nasıl bir giysi giydireceğine, göğsüne nasıl bir çiçek koyacağına henüz karar vermediğini söyleyerek atlatıyordu onu.

Akıl veriyordu ona Polina Karpovna:

"Sarı yıldız çiçeği gitmez yüzüme, esmerim!"

Başından savmaya çalışıyordu onu Rayski:

"Pekâlâ, pekâlâ, sonra konuşuruz bunu!"

Tit Nikonıç hep yalnız geliyordu. Her zamanki gibi kibar, sevimliydi gene. Büyükanne için çok iyi bir eş olacağı izlenimi bırakıyordu. Opyonkin her zamanki gibi konuşkan, hareketli, sarhoştu. Marfenka'ya dans etmeye gelen kadınlar, kızlar, delikanlılar Rayski'nin de, Vera'nın da canını sıkıyorlardı. Rayski Vera'yı... o da yalnızlığı arıyordu. Rayski ancak onun yanındayken, Vera da herkesin gözünden uzakken, –köye kaçıp yamaçtan inip ya da Volga'nın karşısına papazın karısına gidip "hayalet gibi" yok olduğu zamanlar– mutluydular.

XX

Düşünüyordu Rayski: "Tutku istiyordum, arıyordum, ama bilmiyorum şimdi bu tutku mudur? İçimde tutkunun olup olmadığını anlamak için, kaburgalarımın tam olmadıklarını, bir yerinde bir çıkık bulunup bulunmadığını anlamak istiyormuş gibi yokluyorum kendimi. Yüreğim hızlı çarpmıyor işte! Tutkuya kapılacak bir yaradılışım yok anlaşılan!"

Bu arada Vera çıkmıyordu aklından.

"Söylediği gibi, her şeyden de belli olduğu gibi, sevmiyorsa beni, neden kalmamı istedi?" diye soruyordu kendi kendine. "Neden izin verdi onu sevmeme? Cilve, kapris mi bu, yoksa... Anlamak gerek..."

Bakışlarıyla arıyordu Vera'yı bahçede, odasının penceresinde gördü onu.

Pencerenin dibine gitti.

"Yanına gelebilir miyim Vera?" diye sordu.

"Gelebilirsiniz, ama kısa bir süre için."

Odaya gelip Vera'nın karşısında oturdu Rayski.

"Hiç söylememeliydin 'kısa bir süre için' diye!" dedi. "Önceden uyarmayıp, zamanı gelince kovsaydın çok daha iyi olurdu. Niçin çok kalmayacağım?"

"Biraz sonra adaya gideceğim de ondan. Natali, İvan İvanoviç, Nikolay İvanoviç'le buluşacağız..."

Papaz mı Nikolay İvanoviç dediğin?

"Evet, balık avlayacak, İvan İvanoviç de tavşan..."

"Ben de gelmek isterdim."

Yanıt vermedi Vera.

"Olmaz mı yoksa?"

"Gelmeseniz daha iyi olur. Grubumuzun havasını bozarsınız. Papaz derin konulara dalar o zaman, Natalya çekinir, İvan İvanoviç de ağzını açmaz."

"Gelmeyeyim öyleyse!" dedi Rayski.

Elini çenesine dayayıp Vera'nın yüzüne bakmaya koyuldu. Bir süre boş durdu Vera, sonra masasının gözünden çantasını çıkardı, boynuna asılı küçük anahtarla açtı, yazmaya hazırlandı.

"Nedir o, mektup mu?"

"Evet, iki pusula yazacağım. Biri Nataşa İvanovna'nın çağrısına cevap. Arabacı bekliyor."

Birkaç sözcük yazıp kapadı zarfı Vera.

"Ağabey," dedi, "pencereden birisine seslenir misiniz?"

Rayski yerine getirdi Vera'nın isteğini. Marina geldi, pusulayı alıp arabacı Vasili'ye götürdü. Vera kollarını önünde kavuşturdu. Rayski, "Öteki pusula?" diye sordu.

"Acelesi yok."

"Ya! Gizli demek!"

"Olabilir!"

"Daha ne kadar benden gizli sırların olacak Vera?"

"Olacaksa, her zaman olacak."

"Beni daha bir yakından tanısaydın, tüm sırlarını açardın..."

"Neden?"

"Öyle gerekir... Seviyorum seni."

"Benim için gereksiz bu."

"Seni sıkıyorsam, benden kurtulmanın tek yolu budur ama."

"Hayır, biraz değiştiğinizden bu yana kurtulmak istemiyorum sizden."

"Seni sevmeme bile izin verdin..."

"Yasaklamayı denedim... neye yaradı?"

"Boş verdin sonra demek?"

"Evet, sizi serbest bırakırsam, tutkunuzun daha kolay geçeceğini düşündüm... Galiba da öyle oldu... Kendiniz söylüyordunuz, 'karşı durmak yalnızca güçlendirir tutkuyu'..."

Rayski dudaklarında anlamlı bir gülümseme, baktı Vera'nın yüzüne.

"Çok kurnazsın!" dedi. "Peki giderken niçin durdurdun beni?"

"Gitmeyecektiniz ki, kaç kez indirip çıkarttınız valizinizi..."

"Peki, tutkumun artık geçtiği kanısında mısın şimdi?"

"Tutku falan yoktu zaten: Gurur, bir de hayal vardı. Sanatçısınız siz, her gördüğünüz güzelliğe vuruluyorsunuz..."

"Vuruluşum güzellikten güzelliğe değişir belki, ama sen güzelliklerin güzelliğisin! Elimde olmayarak sürüklendiğim bir sonsuzluksun sen! Başım dönüyor, yüreğim duracak gibi oluyor... Mutluluk istiyor canım... Belki yok pahasına... Yok olmakta da bir çekicilik vardır..."

"Bunların hepsini daha önceleri de söylediniz... güzel bir şey değil!"

"Neden güzel değil?"

"Güzel değil de ondan."

"Peki ama niçin?"

"Çünkü... abartılmış... dolayısıyla yalan..."

"Ya gerçekse, ya içtense?"

"O zaman daha da kötü."

"Niçin?"

"Ahlâksızlık olur da ondan!.."

"Al sana bir daha! Vera!.. İnsaf et! Tıpkı büyükannem gibi konuşuyorsun!"

"Evet, bu kez onun yanındayım."

"Ahlâksızlık ha!"

"Evet, Don Juan'ın izinde yürüyorsunuz. Ama biliyorsunuz, iğrenç bir şeydir..."

"İğrenç bir insansam, iğrenç diyebilirsin bana Vera, ama anlamadığın şeylere çamur atma. Gerçek Don Juan temizdir, güzeldir. İyi yüreklidir, ince ruhludur, duyguludur, insanlar arasında *chef d'œuvre*[33] örneğidir. Böyleleri azdır kuşkusuz. Don Juan'da bir sanatçının yitip gittiği kanısındayım ben. Görünürdeki her çeşit güzelliğe; bu kapılışta en üstün, en yüce insan içgüdülerinin yanında, görünmeyen başka bir güzelliğe (iyiliğin, ruh inceliğinin en yüce biçimlerine) yaşam güzelliğine bir yöneliş vardır! Duyarlı yaradılışta insanların bu yumuşak içgüdülerinin altında her şeyi içine alan bir aşk gereksinmesi gizlidir! Doğanın insana verdiği bu soylu içgüdüler kalabalığının arasında sıkışıklıkta, çamurda kabalaşıyor, çirkinleşiyor... Bu temiz ateşten benim içimde de vardır biraz. Ancak bu ateş sonuna dek temiz kalmadıysa, bunun suçu... çok kişinin... hatta kadınların kendilerindedir..."

"Belki anlayamıyorum ben Don Juan'ı, ağabey. Size inanmaya hazırım... Peki ya, size karşılık vermeyeceğimi bile bile niçin tutku besliyorsunuz bana?"

"Hayır, bilmiyorum bana karşılık verip vermeyeceğini."

Vera şaşırmış, "Ah, hâlâ umudunuz var demek!" dedi.

"Söyledim, senin özgür olmadığını, birisini sevdiğini bilmediğim sürece ölmez içimdeki umut..."

"Pekâlâ, tutalım ki karşılık verebilirim tutkunuza ağabey... Ne olacak o zaman?"

"Nasıl ne olacak? İkimiz de mutlu oluruz!"

"Onu bana verebileceğinize inanıyor musunuz?"

Rayski'nin gözlerinin içi parladı birden, "Oh... Tanrım, Tan-

33 (Fr.) Şaheser, kusursuz.

rım!" dedi. "Her şeyimi verirdim... İtalya'ya giderdik seninle... Karım olurdun..."

Bir süre baktı Rayski'nin yüzüne Vera.

"Şimdiye dek kaç kadına önerdiniz böyle bir mutluluğu?" diye sordu.

"Karşılaştığım bazı kimseler oldu kuşkusuz... ama böylesine güçlü hiçbiri etkilemedi beni..."

"Şunu da söyleyin, bu sözlerinizi kaç kez yinelediniz: Her karşılaştığınız kadına mı?"

"Bu sorularınla neyi anlatmak istiyorsun Vera? Çok kişiye söylemiş olabilirim, ama hiç böylesine içten olmadım..."

Birbirinin yüzüne bakıyorlardı. Rayski, "Kim öğretti sana bunları Vera?" diye sordu.

"Yeter artık. Kısaca anlattınız söylemek istediğinizi! Gördüğünüz gibi, altı ay, bir yıl, belki biraz daha uzun bir süre için mutlu edebilirsiniz beni. Yani daha yeni, daha güçlü bir güzellik gözlerinizi kamaştırıncaya, sizi kendine çekinceye dek... Ben bir kenara itileceğim o zaman! Söyleyin, öyle değil mi?"

"Nereden biliyorsun bunu? Niçin böylesine rahat yargılıyorsun beni. Bu düşünceleri nereden aldın? Tutkuların gelişimini nasıl öğrendin?"

"Tutkuların gelişimini bilmiyorum ama sizi öğrendim biraz... hepsi bu."

"Ne öğrendin, kimden öğrendin?"

"Sizden."

"Benden mi? Ne zaman?"

"Belleğiniz ne zayıf! Belovodova'nın güzelliğinden nasıl etkilendiğinizi anlatan siz değil miydiniz? Onun içinde... bir kıvılcım... ya da pınar... ya da nasıl diyordunuz unuttum, ama gerçekten şiir dolu bir biçimde anlatıyordunuz onu... Evet, onun içinde bir şey yaratmak için boşuna uğraştığınızı söyleyen siz değil miydiniz?"

"Belovodova! Bir heykel, güzel, ama soğuk, ruhsuz bir heykeldir... Ancak Pygmalion[34] âşık olabilirdi ona."

---

34 Pygmalion: Kıbrıs kralı. MÖ 820-774 yılları arasında yaşadı. Mitolojide fildişinden bir kadın heykeli yapar, sonra çılgınca âşık olur yaptığı bu heykele. Dualarını

"Ya Nataşa?"

"Nataşa! Anlattım mı ben sana Nataşa'yı?"

"Unuttunuz demek!"

"Güzel, ama renksiz, ürkek bir kızdı Nataşa. Güneş ışınları onu ışıttıkları süre, aşkın sıcaklığı onu sardığı süre yaşadı, ama soğukla karşı karşıya gelir gelmez kırıldı, öldü. Hemen ölmek için doğmuştu zaten."

"Ya Marfenka için neler anlattınız? Az kaldı âşık oluyordunuz ona!"

"Bunların hepsi yüzeysel izlenimlerdi, bir ya da iki gün ömrü olan izlenimler... Bir tabloya haz duyarak bakmak gibi bir şey... Güneş ışınlarının sıcaklığının olduğu gibi, güzelliğin hazzını da içinde duymak; ciddi gelişmeler göstermesine izin vermeden, bir iki hafta etkisi altında kalmak suç mudur?"

"En güçlü etkinin altında altı ay kalmak, değil mi?"

"Hayır, hayır. Sözgelimi, tutkuma karşılık versen, kendimi kaptırdığım bu izlenim kök salardı içimde, evlenirdik... Ömrümüzün sonuna dek beraber olurduk yani. Noksansız mutluluk ile aile birbirinden ayrılmayan iki kavramdır bende..."

"Bakın ağabey. Geçmişteki en güçlü izleniminizi anımsayın. Sizde bu izlenimi yaratan kişiyi şimdi karınız olarak getirin gözünüzün önüne..."

"Kimdir sana bu dersleri veren? Soruma cevap vermemek için yan çiziyorsun hep!"

"Asıl sizsiniz yan çizen. Sözlerinizi anımsatıyorum size yalnızca."

"Güzelliğin ta kendisisin Vera! Hazların en büyüğünü veriyorsun insana! Gözlerinde olan güzellik aklında da var! Tepeden tırnağa şiirsin, zarafetsin, doğanın en ince yapıtısın! Hem güzelliğin insan düşüncesindeki en yüce biçimi, hem bu biçimin canlı örneğisin... Sana olan aşkından nasıl ölmesin insan! Odun muyum ben? Tuşin bile, o bile eriyor..."

Kolunu salladı Vera. Rayski sürdürüyordu konuşmasını:

"Neyse bırakalım bunu. Sevmiyorsun beni, bir zaman sonra benim izlenimim de soluklaşacaktır, gideceğim o zaman buradan. Bir

---

kabul eden Afrodit can verir bu heykele. Pygmalion, kendi yarattığı güzel Galatei ile evlenir – ç.n.

daha ne sesimi duyacaksın, ne yüzümü göreceksin. Elini ver bana, dostça söyle, kim öğretti sana bunları? Vera, kimdir bu uygarlık savaşçısı? Sana mavi kâğıda mektuplar yazan mı?.."

"O da olabilir. Güle güle ağabey, iyi ki anımsattınız, bir mektup yazmalıyım..."

Rayski, "İşte mutluluk," dedi, "hem 'mümkün' hem 'yakın' ama elde edilemiyor?"

"Bensiz de bulabilirsiniz aradığınız mutluluğu. Başka birinde..."

"Kimde, söyle! Var mı öyle biri?.."

"Yüreğini bir aylığına, altı aylığına, bir yıllığına ödünç verenlerde... ama bende bulamazsınız!"

"Sen bile inanmıyorsun bana Vera, anlamıyorsun da! Daha kim inanır, anlar?"

"Marina'ya çağırayım mı?" diye sordu.

"Hayır, istemez."

Yazdığı pusulayı koynuna soktu Vera, şemsiyesini aldı, başıyla selam verdi Rayski'ye, çıktı.

Rayski yemekten sonra, adaya gizlice gelebileceği uygun bir yer aramak için, evde kimseye bir şey söylemeden Volga kıyısına gitti. Geçit yoktu, bir balıkçı görmek umuduyla bakınıyordu.

Beş yüz metre kadar yürüdü, içi yarısına kadar su dolu, yarı yarıya çürümüş bir kayıkta oltayla balık tutan birkaç çocuk gördü sonunda. Bir on kapikliğe onu adaya geçirmeyi sevinçle kabul ettiler çocuklar. Kürekleri almak için kulübeye koştular.

"Nereye gideceksiniz?" diye sordular.

"Fark etmez, istediğiniz yere yanaşın."

"Şurada inebilirsiniz," dedi biri.

"Demin o bayla bayan da burada inmişlerdi..."

"Hangi bay?"

"Ne bileyim! Tepeden geldiler!"

Kayıktan indi Rayski, bakınmaya başladı.

"Vera mıydı acaba?" diye düşünüyordu.

Bir erkekle buraya gelen Vera ise, biraz sonra öğrenecek demekti onun sırrını... Yüreği hızlı hızlı çarpıyordu. Sazların arasında sessizce, dikkatle yürüyor, öksürmemek için kendini tutuyordu.

Birden bir hışırtı duydu, usulca araladı sazları, baktı... Ulyana Andreyevna'yı gördü.

Kuytu bir yerde, çıplak bacaklarını suya daldırmış kıyıda oturuyordu... Saçlarını salıvermiş, öne eğilerek –denizkızı gibi– ıslatıyordu. Rayski yürüdü, büyük bir taşın arkasına dolandı. Bay Şarl'ı, gördü. Boğazına kadar suya girmiş yıkanıyordu.

Rayski, ikisine de görünmeden uzaklaştı. Vera ile arkadaşlarının orada olacakları düşüncesiyle yabani gül ağaçlarının arasından küçük göllerin olduğu yere doğru yürüdü. Çok geçmeden ayak sesleri duydu. Gizlendi. Mark geçti önünden.

Seslendi Rayski. Volohov, "Oo, merhabalar," dedi, "kimden gizleniyorsunuz?"

"Gizlendiğim falan yok... Öyle olsa seslenir miydim size?"

"Benden gizlenmiyorsunuz ki, başka birinden gizleniyorsunuz. İtiraf edin, güzel kız kardeşinizi arıyorsunuz değil mi? Hiç iyi bir şey değil bu yaptığınız. Ayıp, bahsi kaybettiniz, parayı vermiyorsunuz..."

"Vera'nın burada olduğunu nereden biliyorsunuz?"

"Göle ördek vurmaya gitmiştim, orda oturuyorlardı. Papaz da orada, Tuşin de, papazın karısı da... sizin Veranız da." (Alayla eklemişti bunu Mark.) "Gidin, hadi gidin yanına."

"Canım istemiyor. Hem oraya gitmiyorum ben."

"Benden utanmayın, benim bir şey kaçmaz gözümden. Görünmeden, uzaktan seyredeceksiniz onu, değil mi? Evde o yokken canınız sıkılıyor..."

"Ne saçma şeyler! Dolaşmaya çıkmıştım..."

"Üç yüz rubleyi verin!"

Kayıktan indiği yere doğru yürüdü Rayski. Mark da arkasından geliyordu. Şarl'ın yıkandığı yeri geçiyorlardı. Rayski uğramak niyetinde değildi oraya, ama sazların arasından Fransız çıktı karşılarına birden. Öte yandan patikadan da ıslak saçları dağınık, Ulyana Andreyevna geliyordu.

Fransız da, Ulyana Andreyevna da saklanmak istediler, ama Mark seslendi onlara:

"*Charmé de vous voir tous les deux!*[35] Sizlerle karşılaşmak bir onurdur benim için!"

35 (Fr.) İkinizi de gördüğüme sevindim!

Bay Şarl çıktı sazların arasından. Mark alaylı, "Bay Rayski! Bay Şarl!" diye tanıştırdı onları.

Seslendi:

"Ulyana Andreyevna! Buraya buyrun, saklanmayın! Gördük sizi, yabancı yok aramızda, çekinmeyin!"

Ulyana Andreyevna istemeye istemeye çıktı ortaya. Rayski'ye bakmamaya çalışarak, "Kimsenin çekindiği yok!" dedi.

Volohov, "İkiniz de ıslaksınız!" diye ekledi.

Ulyana Andreyevna, Mark'a bakarak, canı sıkkın, fısıldadı Rayski'ye:

"Dünyanın en sevimsiz adamı!"

Mark, "Eh, hoşça kalın, ben gidiyorum," dedi. "Kozlov nasıl? Onu niçin getirmediniz? Hava alırdı biraz! Onun yanında da rahatlıkla... yüzebilirdiniz, görmezdi... Şu ağaçların altında oturur, Homeros'tan bir şeyler okurdu size!"

Ulyana Andreyevna ile Bay Şarl'a ters ters bakıp uzaklaştı. Mark gözden kaybolduktan sonra Bay Şarl dudak büktü.

"*Il faut que je donne une bonne leçon à ce mauvais drôle!*"[36] dedi.

Sonra birlikte eve döndüler. Kozlov Rayski'ye, "Karımla biraz dolaştığın için minnettarım sana..." dedi.

Rayski, "Bu kez Bay Şarl'a teşekkür et!" dedi.

"*Merci, merci monsieur Charlie!*"

Şarl, Leontiy'in omzunu okşayarak cevap verdi:

"*Bien, très bien, cher collegue!*"[37]

XXI

Eve keyifsiz döndü Rayski. Akşam yemeği yemedi. Marfenka ile şakalaşmadı. Büyükanneye takılmadı. Odasına çekildi. Devrisi gün de öyle asık yüzlü, keyifsiz indi aşağı.

Hava karanlıktı. İnce bir yağmur çiseliyordu ara vermeden. Gökyüzü bulutlarla kaplıydı sanki. Yüz metre ötesi görünmüyordu.

36 (Fr.) Bu küstaha güzel bir ders vermek gerekiyor.

37 (Fr.) Pekâlâ, pekâlâ, sevgili dostum!

Vera da neşesizdi. Geniş bir atkıyla sarınmıştı. Neyi olduğunu soran büyükannesine gece ateşi çıktığını söylemişti.

Sorular, büyükanneyi uyandırmadığı için sitemler; ıhlamur içmesi, yakı koymaları önerileri birbirini kovaladı. Şimdi kendini iyi hissettiğini söyleyerek kesinlikle istemedi bunları Vera.

Üçü de sessiz oturuyor, esniyorlardı. Arada biri soru soruyor, öteki yanıt veriyordu.

Vera Rayski'ye, "Siz de adada mıydınız dün?" diye sordu.

"Evet. Nereden biliyorsunuz?"

"Yegor'u avluda birisine giysinizin çamur içinde olduğundan, pantolonunuzu zor temizlediğinden yakınırken duydum. 'Galiba adaya gitti!' diyordu."

Rayski, "Her şeyi duyarsın!" dedi. "Yalnız değildim. Mark vardı, sonra Kozlov'un karısı..."

Büyükanne karıştı söze:

"Tam da arkadaş bulmuşsun kendine!" dedi. "O kadını gezdiren var... Bay Şarl."

"O da oradaydı."

Gene sustular. Dağılmaya hazırlanıyorlardı ki, Marfenka geldi birden. "Günaydın" bile demeden, "Ah, büyükanneciğim, ne çok korktum!" diye başladı. "Korkunç bir düş gördüm! Unutmadan anlatabilsem bari!"

"Nedir, anlat bakalım! Yüzün bembeyaz, neden?"

Rayski, "Çabuk anlat!" dedi. "Gelin hepimiz anlatalım bu gece gördüğümüz düşleri. Ben de anımsıyorum gördüğüm düşü. Çok tuhaf bir düştü! Başla Marfenka! Canım sıkılıyor bugün, pis bir hava var dışarıda... İsterseniz masal anlatalım birbirimize!"

"Şimdi anlatacağım gördüğüm düşü, şimdi. Ama bekleyin biraz, beş dakika sonra Nikolay Andreyeviç gelecek, onun yanında anlatacağım."

Büyükanne, "Beş dakika sonraymış!" dedi. "Nereden biliyorsun beş dakika sonra geleceğini? Bekle gelir! Uyuyordur o hâlâ!"

Marfenka cilveli, "Hayır, gelecek, öyle emir vermiştim ona dün!" diye karşılık verdi. "Bugün köyde Foma'nın yeni doğan kızının vaftiz töreni var: Söz verdim, orada olacağım, Nikolay Andreiç götürecek beni..."

"Köye vaftiz törenine gitmek için yeni ipekli robunu giydin demek! Hem de bu yağmurda! Bırakan kim seni? Çabuk çıkar onu hanımefendi!"

"Çıkaracağım büyükanne, üzerime nasıl olduğuna bakmak için giymiştim."

"Kaç kez bakacaksın üzerine nasıl olduğuna?"

"Bırakın kızı büyükanne, nişanlısına yeni giysisiyle görünmek istiyor."

Marfenka kızardı. Gizli niyetini anladıkları için mahcup, "Nereden çıkardınız bunu?" dedi. "Hemen gidip değişiyorum üstümü."

Rayski kolundan tuttu. Kolunu çekip yürüdü. Marfenka, kapıyı açınca Vikentyev'le burun buruna geldi. Ona yol vermek için iki yana açtı kollarını delikanlı.

Sevinçten kıpkırmızı olmuştu Marfenka'nın yanakları. İlle de elini öpmeye çalışan Vikentyev'den kurtulmaya çalışırken, "Çabuk olun, niçin geç kaldınız?" diyordu. "Şu insanın avcunun içini öpmek huyunuz da öyle kötü ki! Ayıp oluyor!"

"Avucunuzun içi sıcacık, çok hoş kokuyor... İznizle..."

"Bırakın beni! Büyükanneme günaydın demediniz daha!"

Büyükannenin elini öptü Vikentyev, sonra komik bir biçimde öne eğilerek Rayski ile Vera'ya selam verdi. Rayski Vikentyev'e, "Bu gece ne gördünüz düşünüzde, anlatın," dedi, "çabuk!

Marfenka kesti sözünü:

"Hayır olmaz, önce ben anlatacağım!"

Vikentyev ondan yüksek sesle konuşmaya çalışıyordu.

"İzin verin ben anlatayım Marfa Vasilyevna. Unuturum sonra, vallahi unuturum, bir ara unutmuştum zaten, sözde..."

Marfenka eliyle kapadı Vikentyev'in ağzını. Rayski:

"Sırayla, sırayla! Söz sırası Marfenka'da. Buyrun Marfa Vasilyevna!"

"Büyükanneciğim, sözde... Dinle bak Veroçka ne biçim bir düştü! Nikolay Andreiç, dinleyin, size söylüyorum, niçin oturmuyorsunuz?.. Dışarıda aydınlık, pırıl pırıl bir gece varmış sözde, hoş çiçek kokuları, kuş cıvıltıları doldurmuş her yani..."

Vikentyev kesti sözünü Marfenka'nın:

"Gece mi?"

Büyükanne bir ona, bir ötekine baktı.

"Bülbüller geceleri öterler!" dedi.

Marfenka kızardı.

"Karıştırmayın kafamı," dedi, "yoksa anlatmam."

Vera'nın dışında hepsi birden, "Hayır, hayır anlat, anlat bakalım!" dediler.

"Evet, kuşlar..."

"Gece kuş ötmez..."

"Gene mi siz Nikolay Andreiç! Duymadınız galiba, anlatmam sonra!"

Büyükanneye döndü Marfenka, Vikentyev'i göstererek, yüksek sesle, "O da horlar geceleri..." dedi.

"Nereden biliyorsun?"

"Marina söyledi, Semyon'dan duymuş..."

Tatyana Markovna, "Boğmacadan kalmıştır onda bu," dedi. "Bol bol ıhlamur içmesi gerekir..."

"Horlayan insandan korkarım ben. Zamanında bilseydim..."

Birden sustu Marfenka. Rayski, "Niçin sustun?" diye sordu. "Vazgeçebilirsin onunla evlenmekten. Öyle ya, geceleri uyumana engel olacaksa..."

Marfenka kulaklarına kadar kızardı, koşarak çıktı odadan. Tatyana Markovna, "Doğru değil bu yaptığın Borisciğim!" dedi. "Görüyorsun, kendi de üzüldü dediğine!.."

Vikentyev koştu Marfenka'nın arkasından, geri getirdi onu.

"Geceleri burnuma pamuk tıkayacağım Marfa Vasilyevna," dedi.

Oturttular Marfenka'yı, gördüğü düşü anlatmaya başladı:

"Bir kontun evine girmişim gizlice... Bir sürü heykelin bulunduğu galesindeyim. İçeri girer girmez saklanmıştım. Parlak ay ışığının altındaydı heykeller. Karanlık köşede durmuş, onları seyrediyordum. Hepsi önümdeydi. Soluğumu tutarak bakıyordum. Hepsini gördüm: Elinde gürzüyle Herokles'i de, Diana'yı da, Venüs'ü de, sonra baykuşuyla Minerva'yı... Hani beline yılanlar dolanmış bir ihtiyar vardı, onu da gördüm.. Neydi adı?.. Ama birden!.." (Yüzünü bir korku anlatımı kapladı Marfenka'nın, bakındı.) "Şimdi bile korkuyla ürperiyor içim... Ne canlıydı!.."

Büyükanne sordu:

"Evet, birden ne oldu?"

"Korkunç bir şeydi, büyükanne! Birden kıpırdamaya başladılar sanki heykeller. Önce biri yavaş yavaş çevirdi başını, yanındakine baktı. Öteki de –gene öyle yavaş– indirdi kolunu, hiç acele etmeden uzattı ona. Diana ile Minerva idiler bunlar. Sonra Venüs doğruldu ağır ağır, adım atmadan... Ne korkunç bir şeydi!.. Hayalet gibi süzülerek yaklaştı Mars'a... Sonra yılanlar, canlı gibi, kıvrılmaya başladılar ihtiyarın çevresinde. Başını geri attı ihtiyar, canlı bir insanmış gibi kaslar çekilmeye başladı yüzünde. Korkudan ha bağırdı, ha bağıracaktı. Ötekiler de, havada süzülerek gidip gelmeye başlamışlardı birbirinin yanına. Bazıları pencerenin önüne gitti, ayı seyretmeye koyuldu... Hepsinin gözleri taştandı, gözbebekleri yoktu... Oh!"

Ürperdi Marfenka. Rayski, "Evet, ilginç, şiir dolu bir düş, yazacağım onu!" dedi.

Marfenka anlatıyordu:

"Çocuklar sağa sola koşmaya başladılar. Hepsi sessiz, ayaklarını oynatmadan... Birbirlerine akıl danışıyorlardı sanki heykeller, başlarını sallıyorlardı, fısıldaşıyorlardı... Aşk melekleri el ele tutuşup, aya bakarak dönüyorlardı... Korkudan zangır zangır titriyordum. Baykuş kanatlarını çırptı, gagasıyla göğsünü kaşıdı... Mars kucakladı Venüs'ü, başını onun omzuna koydu Venüs. İkisi oldukları yerde ayakta duruyor, ötekiler dolaşıyor ya da grup grup oturuyorlardı. Yalnızca Herokles kıpırdamıyordu. Birden o da kaldırdı başını, sonra ağır ağır doğruldu, ayağa kalktı. Kocamandı, başı tavana değiyordu! Bakışlarını şöyle bir dolaştırdı salonda, sonra benim gizlendiğim köşeye baktı... Ürperdi, iyice doğruldu, kolunu kaldırdı. Hepsi birden bana baktılar, bir an kıpırdamadılar, sonra hep birden bana doğru koştular..."

Vikentyev, "Peki siz ne yaptınız Marfa Vasilyevna?" diye sordu.

"Bir çığlık attım!"

"Ee?"

"Öyle uyandım. Yarım saat titredim yatağın içinde. Fedosya'ya seslenmek istiyordum, ama kıpırdamaya korkuyordum. Gün ağarana dek uyuyamadım bir daha. Ancak yediden sonra dalabildim."

Rayski, "Çok güzel bir düş görmüşsün Marfenka!" dedi. "Sanat değeri olan, ince bir düş! Bir şey eklemedin ya ona?"

"Ah ağabeyciğim, ben nasıl uydururum bunca şeyi! Hâlâ gözümün önündeler, elimden gelse resimlerini yapardım..."

Büyükanne, "Havuç suyu içmelisin," dedi, "kanını temizler."

Vikentyev sabırsız, "İzninizle şimdi ben anlatayım..." diye başladı, "tepede büyük kiliseye doğru yürüyordum düşümde. Karşıdan Nil Andreyeviç emekleyerek geliyordu, çıplaktı..."

Tatyana Markovna kesti sözünü:

"Nişanlının yanında neler anlatıyorsun öyle!.."

"Vallahi, gerçekten..."

"İyi bir şey değil bu, kötüye..."

Rayski kesti büyükannesinin sözünü:

"Evet Nikolay Andreiç, anlatın, anlatın!"

"Sonra ata biner gibi bindim üzerine, Polina Karpovna da..."

Tatyana Markovna, gülmesini güçlükle tutarak, "Kafa şişirmeyi kesecek misin sen?" dedi.

"Şimdi bitiyor büyükanne. Mark İvanoviç arkadan bir odunla sürüyordu Tıçkov'u. Önde de Opyonkin, elinde bir mumla yürüyordu. Müzik..."

Herkes kahkahayla gülmeye başladı. Marfenka, "Hepsini uydurdu büyükanne, şimdi uydurdu," dedi. "İnanmayın ona!"

"Vallahi değil! Hatta herkes kıskandı beni sanki, sizin heykelleriniz gibi saldırdılar üzerime, kaçtım: Bağırmaya başlamışım. Semyon uyandırmaya geldi beni... Vallahi doğru söylüyorum, inanmıyorsanız Semyon'a sorun!.."

"Anlaşıldı anam babam, bir gece ravent otu ya da tütsülenmiş perhiz yağı vereceğim sana... Kurt olmalı karnında. Akşam yemeği yemeyeceksin."

Marfenka Vikentyev'e döndü.

"Büyükanneme anımsatacağım ilaç içeceğinizi," dedi. "Görürsünüz!"

Rayski Vera'ya döndü.

"Hadi Vera, sıra sende, anlat bakalım gördüğün düşü!"

Anımsamaya çalıştı Vera.

"Ne görmüştüm? Evet, şimşek çakıyor, gök gürlüyordu. Yanılmıyorsam hep aynı yere düşüyordu yıldırımlar..."

Marfenka:

"Ne kadar korkunç şey! Ben olsam bağırırdım!"

Vera sürdürdü konuşmasını:

"Bir deniz kenarındaydım. Önümde, denizin içinde bir köprü vardı. Köprüye çıktım, koşmaya başladım. Yarısına dek koştum köprünün. Bir de baktım, öteki yarısı yok, fırtına götürmüş..."

"Hepsi bu kadar mı?" diye sordu Rayski.

"Evet."

"Bu düş de güzel, bunda bir şiir var!"

Vera, "Genellikle düş görmem ben," dedi. "Ya da unuturum gördüğümü, ama bu gece ateşim vardı: Dediğiniz şiir ondandı!"

"Zaten önemli olan da içinde bir sıcaklık ya da üşüme hissetmesidir insanın. Bunların ne birini ne ötekini hissetmiyorsa, kötü..."

Marfenka, "Ya siz ağabey?" dedi. "Şimdi siz anlatın bakalım!"

"Düşünün, bütün gece uçtum düşümde."

"Nasıl?"

"Kanatlanmışım gibi."

Büyükanne, "İyiye işarettir bu," dedi, "sanırım bir daha..."

Rayski sürdürdü anlatmasını:

"Önce odanın içinde uçmayı denedim. Çok güzel uçuyordum! Siz hep salonda sandalyelerde oturuyordunuz. Sinek gibi uçmaya başlamıştım salonun içinde. Bağırıp çağırıyordunuz bana. En çok da büyükannem bağırıyordu... Tavan süpürgesiyle beni aşağıya indirmesi için Yakov'a emir bile verdi. Ama ben başımla kırdım pencereyi, dışarı uçtum, korunun üzerinde dolanmaya başladım... Ne güzellikti o öyle, ne yeni, olağanüstü bir duyguydu! Yüreğim hızlı hızlı çarpıyor, kanım donuyor, gözlerim uzakları görüyordu! Bir alçalıp bir yükseliyordum. Bir keresinde çok yükselince, bir ağacın arkasından Mark'ın bana nişan aldığını gördüm birden..."

Tatyana Markovna, "Herkes görür böyle şeyler," dedi, "korkmaya değmez."

"Dün elinde tüfekle adada gördüm onu. Düşüme girmesi ondandır... Avazım çıktığınca bağırmaya başladım ona, duymuyordu sanki, nişan alıyordu... sonunda..."

"Evet, ağabeyciğim, çabuk anlatın, çok merak ediyorum..."

"Uyandım tabii!"

"Hepsi o kadar mı?" dedi Marfenka. "Ah yazık!"

"Beni vurmasını mı isterdin yoksa?"

Büyükanne, "Düşlerinde bile onunla uğraşıyorsun," diye söylendi. "Seksen ruble borcunu verdi mi?"

"Hayır büyükanne, ben de istemedim."

"Hepiniz geceleri yatarken az dua ediyorsunuz, sonra da böyle düşler görüyorsunuz işte! Anladığım kadarıyla, düşlerinize saçma sapan şeylerin girmemesi için dördünüze de acılı tuz vermeliyim."

Rayski, "Siz de bir düş gördünüz mü büyükanneciğim?" diye sordu. "Anlatın! Sıra sizde!"

"Boş yere çene çalacak zamanım yok benim!"

Marfenka üsteledi:

"Anlatın büyükanne, ne olur!"

Vikentyev karıştı söze:

"Büyükanne, izin verin ben anlatayım sizin gördüğünüz düşü."

"Sen nereden biliyorsun büyükannenin gördüğü düşleri?"

"Hadi anlat bakalım."

"Köylülerin pazara buğday götürdüklerini, satıp parasını aldıktan sonra tüm parayı meyhanede içkiye verdiklerini gördünüz. Önce bunu..."

Herkes gülmeye başlamıştı. Büyükanne, "Nasıl da bildin!" dedi.

"Sonra, sarhoş dönen Yakov, Yegor, Prohor ve Motka'nın samanlığa girdiklerini, orada çubuklarını yaktıklarını, bir yangın çıkardıklarını..."

"Dilini eşekarısı soksun e mi! Geveze şey! Kes sesini, yoksa çekerim kulağını!"

Vikentyev sürdürüyordu konuşmasını:

"Sonra hizmetçi kadınlarla kızların bir gecede tüm reçeli, elmayı yediklerini, şekeri, kahveyi yerlere döktüklerini..."

Gene gülüşmeler oldu.

"Saveliy'in Marina'yı öldüresiye dövdüğünü..."

Tatyana Markovna öfkeli, "Kes sesini diyorum!.. dedi.

Vikentyev, çabuk çabuk konuşarak –öyle ki, dişlerinin üzerinde bir kabarcık bile oluşmuştu– bitirdi sözünü:

"Nihayet, bölge polisinin köyde kaldırım yaptırılmasını istediğini, eve de bir bölük yerleştirildiğini..."

Büyükanne yerinden kalkıp Vikentyev'in kulağına yapıştı.

"Şimdi nasıl? Gördün mü?" dedi. "Evlenecek adam, ne saçma şeyler söylüyor!"

Rayski, "Çok güzel yakaladınız büyükanne, çok!" dedi.

Marfenka kahkahalarla gülüyordu. Vera bile gülümsemişti. Büyükanne oturdu gene yerine.

"Hep böyle acayip şeyler düşünürsünüz zaten!" dedi.

Rayski, "Siz de birtakım düşler görüyor musunuz büyükanne?" diye sordu.

"Görüyorum ama, sizinkiler gibi çirkin, korkunç olmuyor benimkiler."

"Sözgelimi bu gece ne gördünüz?"

Anımsamaya çalıştı büyükanne.

"Bir şeyler gördüm ya, durun... Evet: Tarlayı gördüm, karla kaplıymış..."

"Sonra?" diye sordu Rayski.

"Karın üzerinde bir yonga parçası vardı..."

"Hepsi bu kadar mı?"

"Yetmedi mi? Tanrı'ya şükürler olsun: Ne bağırmaya, ne çırpınmaya gereksinmem var benim!"

XXII

Bütün gün kapalı kaldılar evde. Akşam erken dağılıp yattılar. Saat on birde derin bir sessizlik çökmüştü evin içine. Bu arada yağmur dinmişti. Rayski pardösüsünü giyip dışarda dolaşmaya çıktı. Avlu kapısı kapalıydı, yolda diz boyu çamur vardı. Bahçeye doğru yürüdü.

Her yan sessizdi. Dal kıpırdamıyordu. Yağmur damlaları düşüyordu yapraklardan. Rayski üç kez dolaştı bahçeyi. Çayırlarda, Volga'da neler olduğuna bakmak için sebze bahçesini geçti.

Karanlıktı. Bulutlar yavaş yavaş uzaklaşıyordu ufka doğru. Yalnızca tam tepede yer yer hafiften göz kırpıyorlardı yıldızlar. Rayski bu sessizliği dinliyor, karanlığa bakıyordu. Ama ne bir şey duyuyor, ne görüyordu.

Sağ yan bulutlarla kaplıydı, solda ağaçlar kara birer leke gibi du-

ruyorlardı. Daha ötede karanlık tarlalar uzanıyordu. Islak havayı iki kez içine çekti Rayski, aksırdı.

Birden, eski evin penceresinin açıldığını duydu. Başını kaldırıp baktı, ama açılan pencere bahçeye değil, tarlalara bakıyordu. Çabuk adımlarla yürüdü Rayski. Çitin üzerinden aştı, bir su birikintisinin içine atladığı halde, kıpırdamadan kaldı olduğu yerde. Alt katın penceresinden bir ses duyulmuştu. Alçak sesle sordu biri:

"Siz misiniz?"

Kuşkusuz Vera'ydı bu. Ondan başka kimse kalmıyordu çünkü eski evde.

Rayski'nin dizleri titremeye başlamıştı. Gene de boğuk bir sesle, "Benim," dedi.

"Bugün çıkamadım, bütün gün yağdı. Yarın saat onda aynı yere gelin... Çabuk gidin, birisi geliyor!"

Pencere kapandı. Rayski hâlâ duruyordu olduğu yerde.

Biri geliyordu bahçeden. Konuşmanın yarıda kesilmesine neden olduğu için lanetliyordu içinden geleni... İçinde dayanılmaz bir acı duyarak soruyordu kendi kendine: "'Aynı yer,' dediği yer neresi acaba? Oh Tanrım! Gerçekmiş demek bir sırrı olduğu," (ama inanamıyordu hâlâ buna), "mavi kâğıda yazılmış mektup düş değildi demek!.. Gizli buluşma! İşte o 'esrarlı gece'! Oysa ahlâk dersi veriyordu bana!"

Ayak sesinin geldiği yana yürüdü. Karşıdan gelen, "Kim var orada?" diye seslendi.

Sonra olanca gücüyle vurmaya başladı elindeki tahtaya. Rayski, ona doğru çabuk çabuk yürüyen Saveliy'i itti.

"Çekil be!" dedi. "Ne zamandan beri başladın evi beklemeye?"

Saveliy, "Hanım emretti," diye karşılık verdi. "Kaçak serseriler var çevrede... Yedekçilerden de dolaşmaya çıkanlar oluyor..."

Rayski, canı sıkkın, "Yalan söylüyorsun!" dedi. "Marina'yı gözetliyordun..."

"İğrenç bir şey bu!" demek istedi, "ama demedi."

Saveliy, "İzin verirseniz, Marina üzerinde bir iki sözcük konuşmak istiyorum sizinle!" dedi.

"Evet?"

"Polise teslim edemez miyiz onu?"

Rayski dönüp yürürken, "Aklını kaçırmışsın sen," dedi.

Saveliy de arkasından yürüdü. Yalvarıyordu:

"Büyüklüğünüzü gösterin efendim, Sibirya'ya yollayın onu hiç olmazsa!"

Rayski, Vera'nın pencereden konuşmasının ortaya çıkardığı yeni "sorun" üzerine düşünmeye dalmış, yürüyordu. Saveliy peşinden ayrılmadan, "Bari çalışma evine yollayın onu... ömür boyu..." diyordu.

Rayski durdu, "Niçin?" diye sordu.

"Gene o adam... postacı... geliyor sık sık... Kırbaçla cezalandırsalar bu kadını..."

Rayski, "Asıl seni cezalandırmalı kırbaçla!" dedi. "O zaman can sıkmazsın böyle..."

"Nasıl isterseniz efendim!"

Rayski, Vera'nın penceresine bakarak mırıldandı:

"Kimseyi de gözetlemezsin! Çirkin... bir şey bu..."

Uzaklaştı. Saveliy vurmaya başladı gene tahtaya.

Gece hiç uyumadı Rayski. Devrisi sabah, aydınlık gözlerinde kuru bir anlatımla girdi büyükannesinin odasına. Güneşli bir gündü. Herkes sabah kahvaltısına hazırlanıyordu. Rayski'ye günaydın derken çok neşeliydi Vera. Rayski heyecanlı sıktı elini. Bir değişiklik yoktu Vera'da. Her zamanki gibi ışıl ışıl sakindi...

"Bugün pek şık giyinmişsin!" dedi Rayski.

"Saman sarısı, sade bir bluza şık mı diyorsunuz?"

"Ya şu koyu kırmızı kurdele, ya omzunun üzerine düşürdüğün şu saçın, ya göz alıcı bir biçimde bağladığın kemerin, ipek işlemeli potinlerin! Çok ince bir zevkin var Vera, hayranım zevkine!"

"Hoşunuza gittiğine sevindim. Ancak bazen pek bir tuhaf oluyor bu hayranlığınız. Söyleyin, neden?"

"Pekâlâ, söyleyeceğim, dolaşmaya çıkalım..."

"Ne zaman?"

"Saat onda."

Vera kuşkulu, çabuk baktı Rayski'nin yüzüne. Onun bu bakışı kaçmamıştı Rayski'nin gözünden.

"Böyle, saat onda, diye kesin değil de, ona doğru, demeliydim... Anladı..." diye geçirdi içinden.

Vera bir an düşündükten sonra, "Peki, saat onda çıkarız!" dedi. "Erken, daha ona çok var."

Sonra köşeye oturdu. Rayski'nin bakışlarından bakışını kaçırıyor, sorulara yanıt vermiyor, susuyordu. Saat ona gelirken iş çantasını, şemsiyesini aldı. Rayski'ye başıyla, çıkmaları için işaret etti.

İki yanı ağaçlı yolda sessiz yürüyorlardı. Yana ayrılan bir yola saptılar, bahçeyi geçtiler, yamacın başında durdular. Bir bank vardı burada. Oturdular.

Rayski heyecanını güçlükle bastırarak, "Vera!" diye başladı. "Sırrının bir bölümünü bilmeyerek öğrendim galiba..."

Vera soğuk, "Evet, galiba!" dedi. "Konuşmamı gizlice dinlediniz dün..."

"Bilmeyerek oldu, yemin ederim..."

Vera, Rayski'nin yüzüne şöyle bir bakarak kesti sözünü:

"İnanıyorum! Sonra?.."

"Hiç... Demek... birisini seviyorsun! Kuşkular kalktı ortadan ve... Peki ama kimdir?"

Vera soğuk, "Söylemem, sormayın!" dedi.

Rayski göğüs geçirdi.

"Bunu sormanın aptalca bir şey olduğunu ben de biliyorum," dedi. "Ama öğrenmek istiyorum. Sanıyorum, ben... Ah Vera, Vera... Benden çok kim mutlu edebilir seni? Niçin bana değil de ona inanıyorsun? Son derece soğuk, acımasız yargılamıştın beni. Peki ama sevdiğin erkeğin seni altı aydan daha uzun süre mutlu edeceğini kim söyledi sana? Niçin inanıyorsun?.."

"Çünkü seviyorum!"

İçi burkuldu Rayski'nin.

"Seviyorsun!" dedi. "Oh Tanrım, ne mutlu insanlar var şu dünyada! Peki, ona verdiğin bu dev mutluluğun karşılığını nasıl ödeyecek? Seviyorsun dostum. Yalnız dikkatli ol: Kime inanıyorsun?.."

"Şimdilik yalnızca kendime..."

"Kimi seviyorsun?"

Vera soluk, esrarlı bakışını Rayski'nin yüzüne dikip, "Kimi?.." diye yineledi. "Sizi seviyorum ya..."

Rayski'nin soluğu kesilir gibi oldu birden.

O anda yamacın dibinde ağaçlıkta bir silah patladı.

"O mu?" diye sordu.

Vera, Rayski'nin yüzüne bakmamaya çalışarak, telaşlı, "Gitmem gerek artık, saat on!" dedi.

Yamaca doğru yürüdü. Rayski bir adım attı arkasından. Olduğu yerde kalması için kolunu salladı ona Vera. Rayski endişeli, "Ne anlamına geliyor bu ateş?" diye sordu.

"Beni çağırıyor..."

"Kim?"

"Mavi mektubu yazan..." (Kendini zorlayarak fısıldadı Vera.) "Sakın geleyim demeyin arkamdan! Eğer benim..."

"Vera!"

Yamaçtan inerken yineledi Vera:

"Sakın geleyim demeyin, bir adım atmayın! Yoksa bir daha dönmem eve!"

Ağaçların arasında gözden kayboldu.

Rayski umutsuzluk içinde, "Vera! Vera! Dikkat et!" diye seslendi.

Sonra kulak kabarttı aşağıya.

Ancak, çabuk çabuk yürüyen Vera'nın ayaklarının altında kuru dalların çıtırdadığını duydu iki kez. Sonra kesildi sesler.

Umutsuz bir kıskançlık içinde, yüksek sesle, "Tanrım!" dedi. "Kimdir, kimdir bu mutlu insan?.."

"Sizi seviyorum!" diyor," diye geçirdi içinden. "Beni! Gerçek olsaydı bu..." Dehşet içinde fısıldadı: "Ya o silah sesi? Ya mavi mektubu yazan? Ne büyük bir esrar! Kimdir bu?.."

XXIII

Oysa Mark Volohov'dan başkası değildi bu. O yersiz yurtsuzdan, paryadan, ahlâksızdan başkası... Herkesten borç para alan, ona buna eteş eden, –Rayski'nin deyimiyle– Karl Moure gibi topluma savaş açmış, polis gözetimi altında yaşayan, –sözün kısası– insanlardan kopmuş o "Barbar"dan başkası değildi!..

Peki Vera! Kırlangıç yuvası gibi sıcak bir köşede, büyükannesinin kanadının altında büyütülen bu zarif yaratık... En gözde genç-

lerin bile çekinerek baktığı, gözü pek erkeklerin, ona biraz yukarıdan bakmaya, gurur okşayıcı bir şeyler söylemeye cesaret edemeden, karşısında titredikleri Vera... Mağrur büyükanneyi bile dize getiren Vera... Pırıl pırıl Vera... Tehlikeli, şüpheli bir erkekle gizliden buluşmaya gidiyordu! Onların evine girip çıkması kesinkes yasakken nerede karşılaşmıştı Mark'la? Nerede tanışmıştı?

Son derece olağan bir biçimde, rastlantı sonucu olmuştu bu. Geçen yıl yazın sonlarında, sonbaharın başlarında, elmaların olgunlaştığı, toplama zamanının geldiği sıralar bir akşam eski evin arkasındaki çitin yakınında, akasyalardan yapılmış küçük kameriyede oturmuş, dalgın dalgın kırlara, Volga'ya, uzaklardan tepelere bakıyordu Vera. Birden, birkaç adım ötesinde bir elma ağacının dalının çitin üzerine eğildiğini fark etti.

Uzanıp bakınca, çitin üzerinde pek rahat oturmuş birisini gördü. Giyinişinden, yüzünden bir köylü ya da bir uşak; yaşından da bir öğrenci olmadığı belliydi. Elinde birkaç elma vardı, aşağı atlamaya hazırlanıyordu.

Vera sordu birden:

"Ne yapıyorsunuz orada?"

Adam uzun uzun baktı Vera'nın yüzüne.

"Gördüğün gibi, karnımı doyuruyorum."

Isırdı elindeki elmalardan birini. Çitin üzerinden eğilerek bir elma uzattı Vera'ya.

"İstemez misiniz?"

Vera bir adım geri çekildi. Meraklı, biraz korkuyla baktı ona. Sert:

"Kimsiniz? Başkalarının çitinde ne dolaşıyorsunuz?"

"Kim olduğum sizi ilgilendirmez. Başkalarının çitinde ne dolaştığıma gelince, söyledim size: Elma çalıyorum."

"Utanmıyor musunuz peki? Çocuk değilsiniz galiba."

"Neden utanacakmışım?"

Gülümsedi Mark. Vera, "Başkalarının elmalarını çalmaktan!" dedi.

"Benimdir bu elmalar, başkalarının değil: Siz çalıyorsunuz onları benden!"

Vera cevap vermedi. Merakla bakıyordu Mark'ın yüzüne. Mark, "Proudhon'u okumadığınız belli," dedi.

Vera'nın yüzüne baktı uzun uzun, birden, "Doğrusu çok güzelsiniz!" diye ekledi.

Bir an sustuktan sonra, "Proudhon ne diyor biliyor musunuz?" diye sordu.

"*La propriéte c'est le vol.*"[38]

Mark gözlerini şaşkınlıkla iri iri açtı.

"Okumuşsunuz!" dedi.

Vera hayır anlamına salladı başını.

"Duydunuz öyleyse: Tanrısal gerçek tüm dünyayı sarıyor zaten. İster misiniz, getireyim mi size Proudhon'u? Var bende."

"Çocuk değilsiniz," diye yineledi Vera. "Başkalarının elmasını çalıyorsunuz, bir de bunun hırsızlık olmadığına inanıyorsunuz, çünkü Bay Proudhon'a göre..."

Birden Vera'nın yüzüne baktı Mark.

"Ama siz okulda ya da enstitüde size anlatılanlara inanıyorsunuz... ya da... Sahi, söyler misiniz, kimsiniz? Berejkova'nın bahçesidir burası, onun torunu musunuz yoksa? Güzel iki torunu olduğunu duymuştum..."

"Kim olduğumdan size ne?"

"Demek, büyükannenizin size öğrettiği gerçeklere inanıyorsunuz?"

"Beni inandıran şeylere inanırım ben."

Şapkasını çıkardı Mark, öne eğilerek selam verdi.

"Ben de. Anladığım kadarıyla, bahçenizden elma koparmamı suç sayıyorsunuz..."

"Yakışık almayan bir davranış."

"İnanıyorsunuz da buna!"

"Evet."

Mark, elmaları Vera'ya uzattı.

"Ben inanmıyorum ama, gene de geriliyorum karşınızda," dedi, "alın kalan dört elmayı!"

"Size armağan ediyorum onları."

Mark gene çıkardı şapkasını, öne alaylı alaylı eğilerek selam verdi Vera'ya. Bir elmayı daha ısırdı.

"Çok güzelsiniz, pek çok!" dedi. "İyisiniz üstelik, zekisiniz de.

38 (Fr.) Mülkiyet hırsızlıktır.

Varlığınızla bir budalanın yaşamını renklendirirseniz yazık olur. Tutup verecekler sizi, zavallı sizi..."

"Acımanıza gerek yok bana! Vermeyecekler beni, elma değilim..."

"İyi ki anımsattınız, elmalara teşekkür için bir kitap getireceğim size. Okumayı sever misiniz?"

"Proudhon'u mu?"

"Evet, Proudhon ve arkadaşlarını. Yenilerin hepsi var bende. Yalnız, büyükannenize ya da o kaz kafalı konuklarınıza göstermeyin. Gerçi tanımıyorum sizi daha, ama onlardan uzak olduğunuza inanıyorum..."

"Nereden biliyorsunuz bunu? Beş dakika olmadı beni göreli..."

"Gerçek hiçbir yerde gizlenemez. Hemen belli eder kendini, özgür bir aklınız var, demek ölü değil, canlısınız. Önemli olan da bu. Sonrası kendiliğinden gelir. Fırsat ortaya çıkınca... ister misiniz, ben..."

"Hiçbir şey istemiyorum. 'Özgür aklım' olduğunu kendiniz söylüyorsunuz, sonra da avcunuzun içine almaya çalışıyorsunuz onu. Kimsiniz, beni eğitmek düşüncesi nereden geldi aklınıza!"

Şaşkınlık dolu gözlerle baktı Mark. Vera çitten uzaklaşırken, "Ne kitap getirin, ne kendiniz gelin bir daha," dedi. "Bekçi vardır burada. Yakalarsa sizi, iyi olmaz!"

"İşte büyükannenizin, kentin, perhiz yağının kokusu gelmeye başladı gene sizden! Oysa çayırları, özgürlüğü sevdiğinizi sanmıştım. Benden korkuyor musunuz? Sizce kimim?"

Vera ilgisiz, "Bilmiyorum," dedi, "papaz okulu öğrencisi olsanız gerek."

Mark güldü.

"Neden öyle düşünüyorsunuz?"

"Kılıksızdırlar, üstlerinde başlarında yoktur, her zaman karınları açtır da ondan... Mutfağa gelin, söyleyeyim karnınızı doyursunlar."

"Çok teşekkür ederim. Bundan başka bir şey çekmedi mi dikkatinizi papaz okulu öğrencilerinde?"

"Hiçbiriyle tanışmadım. Hem seyrek görürüm onları. Çok kaba oluyorlar, konuşmaları gülünç..."

"Bizim gerçek misyonerlerimizdirler onlar. Gülünç konuşmala-

rının hiç önemi yok. 'Güçsüz ve soydan zayıf' olanlar asıl onlardır. Şimdilik gözleri kapalı ateşe yürüyorlar yalnızca, bir de özenle..."

"Hangi ateşe?"

"Işığa: Yeni bilime, yeni yaşama... Bunlardan habersiz misiniz sahi? Bir şeyler duymadınız mı? Ne tuhafsınız..."

"Ne olmuş papaz okulu öğrencilerine?"

"Karanlıkta tutuyorlar onları, kafalarının içini ölü şeylerle dolduruyorlar, üstelik kırbaçlıyorlar... Biraz ateşli olanlarını –askeri okul öğrencileri arasından çıkanları yaptıkları gibi– kırbaçlıyorlar yalnızca. Onlarsa karanlıkta ışığa doğru, yeniye doğru atılıyorlar olanca güçleriyle... Sağlıklı, yaşam dolu bu gençler ciğerlerimize çekeceğimiz havayı, bizi güçlü kılacak besini getiriyorlar bize, böyleleri gereklidir toplum için..."

"*Bize* dediğiniz kimlerdir?"

"Kimler mi? Söyleyeyim ister misiniz? Yeni güç, geleceğin gücü."

Vera, Mark'ın yüzüne meraklı, alaylı bakarak sordu:

"Demek siz 'yeni güç, geleceğin gücü'sünüz? Peki ama kimsiniz? Adınız da bir sır mıdır?"

"Adım mı? Korkmayacaksınız değil mi?"

"Bilmiyorum, belki... söyleyin."

"Mark Volohov. Bu pis yerde Pugaçov ya da haydut Stenka Razin adlarından daha korkunç değildir bu ad."

Vera gene meraklı baktı Mark'ın yüzüne.

"Oo!" dedi. "Herkesin bildiği adınızla övünüyorsunuz anlaşılan! Sizden söz edildiğini ben de duydum. Nil Andreyeviç'e ateş etmişsiniz, bir bayanın üzerine köpeğinizi salmışsınız. 'Yeni güç' dediğiniz bu mu? Gidin hadi, bir daha da gelmeyin buralara..."

"Gelirsem büyükannenize mi söylersiniz?"

"Evet. Hoşça kalın!"

Yürüdü Vera. Mark'ın ne yanıt verdiğini duymadı. Mark bir süre baktı arkasından. Çitten atlarken, "Bu da elma çalmaksa!" diye mırıldandı.

Ama büyükannesine hiçbir şey söylemedi Vera. Yalnızca arkadaşı Natalya İvanova'ya –kimseye bir şey söylememesini sıkı sıkı tembihledikten sonra– anlattı olanları.

Dördüncü Bölüm

I

Biraz uzaklaşınca durdu Vera, arkasından Rayski'nin gelip gelmediğini anlamak için kulak kabarttı. Sonra ağaçların arasına daldı birden. Şemsiyesiyle dalları açarak, ezbere bildiği patikada bir gölge gibi koşmaya başladı.

Bir zamanlar bahçenin bir bölümünü oluşturan ağaçlıktaki yıkık dökük, yarı yarıya çürümüş kameriyeye kadar yürüdü. Kameriyenin kapısı kopmuş, basamakları kuruyup ayrılmış, tabanı oturmuştu. Bazı tahtaları iyice çökmüş, bazıları da basınca sallanıyordu. Yalnızca, yan yatmış masayla iyice çökmüş, bir zamanlar sağlam yeşil iki kanepe, bir de yosun kaplı çatı sağlam kalmıştı.

Mark oturuyordu kameriyede. Masasının üzerinde bir tüfekle deri bir çanta vardı.

Elini uzattı Vera'ya, kırık basamaklardan handiyse çekerek çıkardı onu.

"Niçin geciktiniz?"

Vera saate baktı.

"Ağabeyim bırakmadı," dedi. "Ama hepsi on beş dakika geciktim. Sizden ne haber? Yeni bir şey olmadı ya?"

Mark, "Ne olmalıydı?" diye sordu. "Bir şeyin olmasını mı bekliyordunuz?"

"Gene karakola ya da askeri cezaevine götürmediler ya sizi? Her gün bekliyorum..."

"Hayır, Rayski'nin gösteriş yapmasından, yüce gönüllülük gösterip kitap olayında suçu üzerine almasından sonra daha dikkatli davranıyorum..."

"Bu huyunuzu beğenmiyorum işte, Mark..."

"Hangi 'huyumu'?"

"Kendinizden başka her şeye karşı bir soğukluk, hatta bir nefret var sizde. Hiç de gösteriş için yapmadı bunu ağabeyim. Bana bile söylemedi. İçtenlikle yapılan bir iyiliğe değerini vermek istemiyorsunuz..."

"Kendimce değerlendiririm ben her şeyi..."

"Serçenin iyiliğini kurdun değerlendirdiği gibi. O bunu nasıl sade bir biçimde yaptıysa, sizin de ona aynı sadelikte, yürekten teşekkür demeniz gerekmez miydi?" (Vera sevgiyle salladı şemsiyesini Mark'a.) "İnatçı bir kurtsunuz! Her şeyi yadsırsınız, herkesi küçümsersiniz... Gurur mudur bu, yoksa?.."

"Yoksa ne?"

"Yoksa gene gösteriş mi, poz mu, 'geleceğin gücü'nün yeni biçimlenişi mi?.."

Mark, Vera'nın yanına otururken, "Ah alaycı!" dedi. "Gençsiniz daha, yaşamı tanımadınız. Soylu geçmişin tüm güzellikleri zehirleyemedi sizi. Kişioğlunun gerçeğini ne zaman öğreteceğim size?"

"Ben kurt yalanından ne zaman ayıracağım sizi peki?"

"Ah ne hazırcevapsınız? Çok zekisiniz! Yanınızda hiç sıkılmıyor canım. Ayrıca bir de..."

Düşünceye daldı Mark, başını kaşıdı. Vera getirdi onun yarım bıraktığı tümcenin sonunu:

"Karakola götürseydiler sizi! Mutluluğunuz için bir bu eksik galiba!"

"Siz olmasaydınız, çoktan bir yere tıkmışlardı beni. Siz engel oluyorsunuz..."

"Gürültüsüz yaşamak canınızı sıkıyor: Fırtına istiyorsunuz! Oysa bambaşka bir yaşam vereceğinizi söylemiştiniz bana. Daha bir

sürü şeyler verecektiniz. Öylesine mutluyum ki, içinde bulunduğum ruhsal durum evdekilerin bile gözünden kaçmamıştı. Şimdi eskiye dönüyorsunuz gene!"

Vera'nın elini tuttu Mark, "Ne güzel bir el," dedi.

Birkaç kez öptü avucunun içindeki eli. Sonra Vera'nın yanağından öpmek için uzandı. Ama geri çekildi Vera.

"Gene mi hayır? Ne zaman bitecek bu oruç? Uspen perhizi olduğu için çekiniyorsunuz galiba? Ya da, bana yakınlık göstermemenizin nedeni..."

Vera elini çekti.

"Şakalarınızdan hiç hoşlanmıyorum!" dedi. "Biliyorsunuz."

"Ağır mı kaçıyorlar?"

"Evet, tatsız da. Önce bunu, genel olarak bu kurt tavırlarınızı bırakın: Kişioğlunun gerçeğine ilk adımınız bu olacaktır!"

"Ah, ağzınız süt kokuyor daha! Çocuksunuz! Sözünü ettiğiniz şeylere bakın: Tavırlar, şakaların tatsızlığı!.. Kadınlığa doğru ne yavaş ilerliyorsunuz! Önünüzde özgürlük var, yaşam, aşk, mutluluk var, siz hâlâ tavırların, şakaların üzerinde duruyorsunuz! Kişiliğiniz, kadınlığınız nerede kaldı?.. Ne 'gerçek'!"

"Rayski gibi konuşuyorsunuz şu anda."

"Sahi ondan ne haber? Tutkusu geçti mi?"

"Daha da güçlendi. Ne yapacağım, bilemiyorum."

"Ne mi? Aptal yerine koyacaksınız onu, kendinize çekeceksiniz..."

Vera başını salladı.

"Çirkin, rahatsız edici bir şey bu! Vicdanım sızlıyor. Yapamıyorum! Bana göre değil!.."

"Vicdanınız mı sızlıyor? O sizi aptal yerine koymuyor mu sanıyorsunuz?"

Vera kuşkulu salladı başını.

"Hayır, kendini kaptırdı gibime geliyor..."

"Öylesi daha kötü. Bir kölesine kur yapar gibi kur yapıyor size. Bana gösterdiğiniz o şiirler, konuşmalarınızdan anlattığınız bölümler... Eğlence aradığının en açık dellileridir. Bir ders vermelisiniz ona..."

"En iyisi, ona her şeyi olduğu gibi anlatmak... gider o zaman. Bi-

linmezliğin onu sinirli ettiğini, her şeyi öğrendiğinde huzura kavuşacağını, gideceğini söylüyor..."

"İnanmayın! Yalan söylüyor! Kurnazlık ediyor. Durumu öğrenir öğrenmez nefret edecektir sizden ya da ahlâk dersi vermeye başlayacaktır. Belki büyükannenize bile anlatır..."

Vera, ürpererek kesti Mark'ın sözünü:

"Tanrı korusun! Ona bizden başka birisi söylerse... Ah, bir an önce yapabilsek bunu! Bir zaman için gitsem buradan nasıl olur acaba?.."

"Nereye gideceksiniz? Uzun süre kalabileceğiniz bir yer yok, kısa bir süre için gitmeniz de onun tutkusunu alevlendirmekten başka bir şeye yaramaz. Gittiniz, ne oldu? Evet, yapacağınız tek şey var: Gerçeği ondan gizlemek, istediğiniz yöne çekmek onu. Bırakın yansın tutuşsun, şiirler okusun, aya baksın... İyileşme umudu olmayan bir hayalperesttir o... Sonra kendine gelir, gider..."

Vera içini çekti.

"Hayalperest değil, bir ozan, bir sanatçıdır," dedi. "Ona inanmaya başlıyorum. Duygu yönünden, gerçek yönünden çok zengindir içi... Bana karşı, tutku dediği o şey olmasaydı yüreğinde, hiçbir şeyi gizlemezdim ondan. Sırf onu biraz soğutmak için böyle budalaca, ikiyüzlü davranıyorum... Kendine gelir gelmez ben söyleyeceğim ona her şeyi, dost olacağız..."

Mark gene tuttu Vera'nın elini, "Bırakın şimdi bunları!" dedi. "Ondan söz etmek için burada buluşmadık..."

Sonra sessizce öptü avcunun içindeki eli. Vera dalgın, bırakmıştı elini Mark'a. Neden sonra, dalgınlığından kurtulmaya çalışarak, "Ee, sizden ne haber?" diye sordu.

"Neyi soruyorsunuz?"

"Bu arada neler yaptınız, kimlerle görüştünüz? 'Geleceğin gücü' üzerine, 'doğacak güneş' üzerine, 'genç umutlar' üzerine bir şeyler kaçırmadınız ya gene ağzınızdan. Her gün bekliyorum. Kimileyin korkudan, can sıkıntısından ne yapacağım bilemiyorum!"

Mark gülümsedi.

"Hayır, hayır korkmayın. Bıraktım o sığırları, değmezler..."

"Ah inşallah! Çok akıllılık edersiniz! Kendi alanınızda Rayski'den betersiniz siz. Bir ders sizin için daha gereklidir. Sanatçıdır

o, resim yapıyor, yazıyor. Onun için korkmuyorum, oysa sizin durumunuz huzursuz ediyor beni. Örneğin, Lozginlerin küçük oğlu Valodya –on dört yaşında daha– artık kilisede ayine gitmeyeceğini söylemiş annesine."

"Sonra?"

"Kırbaçla dövmüşler onu. Kiliseye gitmek istememesinin nedenini sormuşlar. Ağabeyini göstermiş. Bu arada büyük oğlan hizmetçi kızların odasına gitmiş, bütün akşam onlara, perhiz yapmanın budalalık olduğunu, Tanrı'nın var olmadığını, kocaya gitmenin saçmalık olduğunu anlatmış durmuş..."

Mark dehşetle, "Ah!" dedi. "Gerçekten doğru mu bu? Hizmetçi kızların odasında! Oysa, adam bilip bir akşam saatlerce konuştum onunla, kitaplar verdim, sonra..."

"O da kitapları alıp kitapçı dükkânına gitmiş, 'Böyle kitaplar satmalısınız işte!..' demiş dükkân sahibine. Ya sizin için bir şey kaçırırsa ağzından, Mark..." (sevgi dolu, içli bir sitemle söylemişti bunu Vera) "her buluştuğumuzda ayrılırken, gene görüşmemizi isterken böyle mi söz veriyordunuz bana?"

"Hepsi geçmişte kaldı," dedi. "Size söz verdikten sonra ilişki kurmuyorum onlarla. Azarlamayın beni Vera!"

Derin düşüncelere daldı Mark. Gene elini tutup, "Siz olmasaydınız... yarın kaçardım buradan," dedi.

"Peki ama nereye? Her yerde durum aynı. Bıyıkları bir an önce terlesin isteyen çocuklar vardır her yerde. Büyümek istemeyen kız çocukları da... Nasıl olsa büyükler dinlemiyorlar sizi."

Bir an sustu Vera, elini öpmek için eğilen Mark'ın saçlarını okşayarak, "Bu rolünüzden utanmıyor musunuz peki?" dedi. "İnanıyor musunuz ona, gerçekten bir görev olarak mı görüyorsunuz onu?"

Mark başını kaldırdı.

"Rol mü? Ne rolü? Beyinleri can veren suyla yıkamak rolü mü?"

"Bunun can veren su olduğuna inanıyor musunuz?"

Ayağa kalktı Mark, "Bakın Vera," dedi. "Rayski değilim ben. Bir kadınsınız siz, kadın bile değilsiniz, tomurcuksunuz daha. Açmak, gerçek bir kadın yapmak gerek sizi. O zaman, bir kızın düşünde bile göremeyeceği, sözle anlatılmayacak, yalnızca yaşamla

elde edilebilecek bir sürü sır öğreneceksiniz... Yaşamaya çağırıyorum sizi, yaşamın nerede, nede olduğunu gösteriyorum, ama eşikte durdunuz siz, ayak diriyorsunuz. Ne güzel sözler vermiştiniz. Oysa çok ağır ilerliyorsunuz... Bir de kendiniz akıl vermeye kalkıyorsunuz. En önemlisi de, inanmıyorsunuz!"

Vera derinden gelen bir sesle, içten, "Kızmayın," dedi, "bana gerçek, dürüst görünen konularda paylaşıyorum düşüncelerinizi. Sizin o yaşamınıza, tecrübelerinize doğru kararlı adımlarla ilerlememin nedeni ise, nereye gittiğimi kendim bilmek, görmek istememdendir."

"Yani düşünmek istiyorsunuz!"

"Sizin istediğiniz nedir? Düşünmemem mi?"

"Çok şey istiyorum ben! Bir kere seviyorum sizi! Kesin cevap istiyorum sizden... Sonra, bana inanmanızı, sözlerime kulak vermenizi! İçimde ozan Rayski'nizde olduğundan daha az heyecan, tutku mu var sanıyorsunuz? Ne var ki, güzel sözlerle açığa vuramıyorum duygularımı. Gereği de yok zaten! Gerçek tutku susar... Oysa inanmıyorsunuz siz, sözümü dinlemiyorsunuz!.."

"Benden ne istediğinizi görüyor musunuz Mark? Olduğumdan aptal olmamı! Kendinizdiniz özgürlüğü sevdirmeye çalışan bana. Şimdiyse efendim olmak istiyorsunuz. Size bir köle gibi boyun eğmediğim için ayağınızın altında eziyorsunuz beni..."

Mark, "Bana güveniniz yoksa, kuşkular doldurmuşsa içinizi, ayrılalım," dedi, "ilişkimiz böyle sürüp gidemez..."

Vera kararlı, "Evet," diye karşılık verdi. "Ayrılalım daha iyi. Körü körüne hiç kimseye, hiçbir şeye inanmak istemiyorum! Ben, birbirimizi tanımamız, birbirimize inanmamız için geceleri düşlerimde bile, aramızda en küçük bir bilinmezliğin, anlaşılmamış bir noktanın kalmamasını görürken siz açıklamalardan kaçınıyorsunuz... Oysa sizi bilmeden... inanamam size!"

Mark, canı sıkkın, "Ah Vera!" dedi. "Civcivlerin analarının kanadının altında saklandıkları gibi, büyükannenizin eteğinin altına saklanıyorsunuz hâlâ. Onun ahlâk anlayışı var sizde. Rayski gibi, bir masal görünümü veriyorsunuz tutkuya..."

Başını öte yana çevirerek ekledi:

"Gerçeği yaşamın kendinde tanısaydınız... inanırdınız. Öteki so-

ruları bırakalım... İlişmeyeceğim onlara. Bizim için açık seçik basittir sorun, seviyoruz birbirimizi... Öyle değil mi?"

"Bundan ne çıkar Mark?"

"Bana inanmıyorsanız çevrenize bakın. Günlerinizi kırlarda, koruda geçiriyorsunuz. Bu gerçekleri görmüyorsunuz... Şuraya bakın, görüyor musunuz?"

Birbirinin çevresinde dolanıp duran güvercinleri gösteriyordu Vera'ya. Sonra birbirini kovalayan, bir an görünüp kaybolan iki kırlangıcı gösterdi.

"Onlardan ders alın, derin düşünmüyorlar onlar!"

Vera, "Siz de almalısınız," diye karşılık verdi. "Yavrularının çevresinde nasıl dönüp duruyorlar, görüyorsunuz."

Mark başını öte yana çevirdi. Vera, "Bakın, biri daha uçtu," dedi. "Yiyecek aramaya gidiyor galiba..."

Mark, Vera'nın gösterdiği yana bakarak, kayıtsız, "Kışa doğru bırakıp gidecekler yuvalarını!" dedi.

"Ama ilkbaharda dönecekler."

Mark, "Bakın, haklı olduğunuz zaman dinliyorum sizi. İnanıyorum," dedi. "Düşüncelerimdeki keskinliği yadırgadınız. Ben de tutuyorum kendimi. Eskilerin davranışlarını araştırıp öğrendim, çok yakın bir gelecekte Tit Nikonıç gibi olacağım, selam verirken onun gibi topuklarımı birbirine vuracağım, gülümseyeceğim. Ağzımı bozmayacağım hiç, kimseyle tartışmayacağım, sesim soluğum çıkmayacak. Belki yakında ayinlere bile giderim...

Vera göğüs geçirdi, "Şaka bu," dedi, "böyle bir şey istemedim ben!"

"Ne istediniz ya?"

"Her şey! Her şey olmasa bile, çok şey istedim! Bugüne dek de, kendinizi... hiç değilse benim için sakınmanızı, 'beyinleri canlandırmak' işini bırakmanızı, herkes gibi olmanızı sağlayamadım..."

"Ya inançlarıma göre hareket ediyorsam?"

"İstediğiniz, beklediğiniz nedir?"

"Aptallara öğretiyorum..."

"Ne? Kendiniz biliyor musunuz? Bir yıldır burada tartıştığımız şeyi mi öğretiyorsunuz onlara? Ama sizin dediğiniz gibi yaşamanın olanağı yok. Çok yeni, yürek isteyen, çekici bir şey bu..."

Mark sözünü kesti Vera'nın:

"E! Gene aynı konuya geldik! Gene ölü hava getirmişsiniz beraberinizde."

Vera müşfik, "Her zamanki cevabınız bu, Mark!" dedi. "Her şey kötüdür, her şey yalandır... Peki gerçek nedir, kendiniz de bilmiyorsunuz... Kuşkulu olmamın nedeni bu işte..."

"Sizde içgüdü doğanın da, tutkunun da üstüne çıkmış durumda, kocaya varmak istiyorsunuz, nazlı kız! Aşk değildir bu!.. Can sıkar!" (Başını salladı Mark.) "Bana aşk, mutluluk gerek..."

Vera'nın yüzü kıpkırmızı oldu. Ayağa kalkarken, "Mark," dedi, "nazlı kız olsaydım, yalnızca kocaya varmak isteseydim, bunun için başka birini seçerdim sanırım."

Mark öptü Vera'nın elini, özür diledi:

"Bağışlayın, kabalık ettim! Ama tutuyorsunuz duygunuzu, yavaştan alıyorsunuz, yaşamın tadını çıkaracak yerde bir şeyleri inceliyorsunuz, öğrenmeye çalışıyorsunuz..."

"Nasıl bir insan olduğunuzu öğrenmeye çalışıyorum. Çünkü şaka etmiyorum ben duygumla. Oysa siz, bir eğlence aracı olarak görüyorsunuz onu, hafife alıyorsunuz..."

"Hayır, doğal bir gereksinme olarak görüyorum onu, dolayısıyla da şaka etmiyorum... Şaka ne demek! Rayski gibi uyumuyorum geceleri. Bir işkence bu! Duygularımın bu denli güçlenebileceğini hiç sanmazdım."

Sanki öfkelenmişti Mark.

"Sevdiğinizi söylüyorsunuz," diye ekledi, "benim de sizi sevdiğimi görüyorsunuz. Mutluluğa çağırıyorum sizi, ama korkuyorsunuz..."

"Hayır, yalnız bir aylığına, altı aylığına istemiyorum ben aşkı, o kadar..."

Mark alaylı, "Ya bütün bir ömür için ister misiniz, öteki dünyada da?" diye sordu.

"Evet, bütün bir ömür için isterim! Bir gün biteceğini bilmeyeyim isterim. Oysa siz biliyorsunuz, söylüyorsunuz biteceğini. Böyle bir mutluluğa inanmıyorum ben, istemiyorum da onu. İçten olamaz böyle bir mutluluk, güçlü olamaz..."

"Ne zaman söyledim?"

"Çok kez söylediniz. Belki gizli bir niyetiniz yoktu, ama benim içimde yer etti. 'Uzaklara bakmanın ne gereği var?' dediniz kaç kez. 'Dar kafalılıktır bu! Kişi mutluluğu metreyle ya da kiloyla alır gibi mi alacak? Yanından geçerken yakala onu, birkaç yudum al, bıkmamak için bırak sonra, başka mutluluklar aramaya koş! Dalından düşmesine fırsat verme elmanın, hemen kopar, yarın bir başkasını koparırsın. Bir yerde çürüyüp gitme, salyangoz gibi bir budakta asılı durma hep. Size haz verdiği sürece asılın birbirinizin boynuna sonra ayrılın...' Söz arasında hep siz söylediniz bunları. Demek inancınız bu..."

"'Demek' diyorsunuz. Bunun yapmacık olmadığını görüyorsunuz! Neden inanmıyorsunuz öyleyse?"

"Başka bir şeye, daha güzel, daha gerçek bir şeye inanıyorum da onun için. Hem benim istediğim..."

"Beni buna inandırmak, değil mi?"

"Evet!" dedi Vera. "Bunu istiyorum. Mutluluğumun tek koşulu budur. Başkasını bilmiyorum, istemiyorum da..."

"Hoşça kalın Vera. Sevmiyorsunuz beni. Bir çaşıt gibi sınıyorsunuz. Sözlerimden anlamlar çıkarıyorsunuz... Baş başa kaldığımızda her zaman ya tartışıyorsunuz benimle, ya gizli düşüncelerimi anlamaya çalışıyorsunuz. Ama mutluluk konusunda olduğumuz yerde sayıyoruz... Rayski'yi sevin: İyi bir uğraş olur size! Oyuncak bebek gibi, istediğiniz kılığa sokarsınız onu. Büyükannenizin tüm düşünceleriyle bezersiniz ya da her gün yeni bir roman yaratırsınız ondan. Sonu gelmez o zaman... Benim zamanım yok, işlerim var..."

"Gördünüz mü, işleriniz var demek? Ya aşk, mutluluk?.. Eğlence midir onlar?"

"Siz, eski dünya görüşü uyarınca, bir aşktan bir yaşam, bu kırlangıçlarınki gibi bir yuva mı yaratmak isterdiniz? Hep yuvada oturmak, yalnızca yiyecek bulmak için çıkmak dışarı? Yaşam bu mu sizce?"

"Siz de yabancı bir yuvaya bir dakikalığına girmek, sonra unutmak isterdiniz o yuvayı..."

"Evet, unutulursa. Ama unutulmazsa geri gelmek isterdim. Yoksa siz, istemesem de geri gelmemi mi buyururdunuz? Özgürlük dediğiniz bu mu? Siz nasıl isterdiniz?"

Vera, "Ben anlamıyorum bunu," dedi. "Bu kuş yaşamını... Çevremizi, doğayı, hayvanları gösterirken ciddi değilsiniz sanırım."

"Siz de bir hayvan değil misiniz? Bir melek, ölümsüz bir yaratık mısınız? Hoşça kalın Vera! İkimiz de yanılmışız. Bana öğrenci değil arkadaş gerek..."

Vera heyecanlı, "Evet Mark," dedi, "haklısınız! Öğrenci değil, arkadaş gerek size. Sizin kadar güçlü bir arkadaş! Ama bütün bir ömür yanınızda kalacak bir arkadaş! Değil mi?"

Mark, Vera'nın sorusunu duymamış gibi, onun sorusuna yanıt vermeden ekledi:

"Çabucak kaynaşacağımızı, sonra ayrılacağımızı sanıyordum... bünyelere, yaradılışlara, koşullara bağlı bir şeydir bu. İkimiz de özgür olacaktık. Belki ikimiz de mutluluk, sevinç, haz bulacaktık bu yakınlaşmada. Belki birimiz huzur, sevinç bulurken öteki acı, huzursuzluk bulacaktı... bizi ilgilendirmezdi bu. Yaşam kendi gösterirdi bunu, bizse onun verdiği görevi yerine getirir, yasalarına boyun eğerdik körü körüne. Oysa çözümlemelere daldınız siz. Bu ilişkinin sonunun neye varacağı üzerinde kafa patlatmaya başladınız. Gerçeklerin yanından geçtiniz, onları görmediniz... bu yüzden de, yaşlı bir kız gibi ters düşünüyorsunuz. Büyükannenizin, kent züppelerinin, subayların, kalın kafalı toprak sahiplerinin etkisinden kurtaramadınız kendinizi. Gerçeğin, ışığın nerede olduğunu bilmiyorsunuz... olgunlaşmadınız daha! Yanılmışım! Uyu yavrum! Hoşça kalın! Bir daha görüşmemeye çalışalım..."

Vera üzgün, "Evet, çalışalım Mark!" dedi. "Birlikte mutlu olamayız..." (Ellerini ovuşturuyordu.) "Gerçekten olamaz mıyız? Nedir engel olan bize?.." (Mark'ın elinden tutup yumuşak, durdurdu onu.) "Beni dinleyin... Sonuna dek konuşalım her şeyi... Bakalım, anlaşmamızın olanağı yok mu?.."

Sustu Vera, derin düşüncelere daldı.

Mark cevap vermedi. Tüfeği omzuna attı, kameriyeden çıktı, ağaçların arasında yürüdü. Vera, derin bir uykudaymış gibi, kıpırdamadan duruyordu olduğu yerde. Sonra birden geldi kendine, Mark'ın arkasından –onun gittiğine inanamadan– şaşkın, üzgün bakmaya başladı.

"İnanmayan insanın sevemeyeceğini söylerler," diye geçirdi

içinden, "ben inanmıyorum ona, demek... Sevmiyor muyum onu? Gittiği için neden böyle sızlıyor içim, neden dünyam kararıyor öyleyse? Şuraya düşüp ölmek istiyorum!.."

"Mark," diye fısıldadı.

Dönüp bakmadı Mark. Biraz daha yüksek sesle yineledi Vera:

"Mark!"

Mark gidiyordu. Seslendi arkasından:

"Mark."

Soluğunu tutup dinledi.

Mark çabuk adımlarla uzaklaşmıştı. Vera'nın yüzü değişti. Beş dakika sonra uykudaymış gibi bağladı başörtüsünü, şemsiyesini aldı, ağır ağır, dalgın çıktı yamacı.

Yürürken düşünüyordu: "Gerçek ile ışık," dedi Mark, "neredesiniz gerçek ile ışık? Mark'ın dediği, beni... yüreğimin beni çektiği yerde mi?" (Düzlüğe çıkmış, küçük kiliseye doğru yürüyordu.) "Yoksa burada mı gerçek?.."

Ona dalgın dalgın bakan tasvirin gözlerinin içine bakarak, "Bunu hiçbir zaman anlamayacak mı o?" diye mırıldandı, "Buraya... bu sonsuz gerçeği... benim yanıma, aşkımın gerçeğine dönmeyecek mi? *Hiçbir zaman!* Ne korkunç bir söz bu!"

II

Dört gün koruda dolaştı durdu Vera. Kameriyede bekledi. Ama boşuna. Gelmiyordu Mark.

"Bir daha görüşmemeye çalışalım." Söylediği son sözcükler bunlardı. "Anlaşmamızın olanağı yok mu?" demişti Vera. Ama bu umuda, bu yürek çağrısına dönüp bakmamıştı Mark.

Rayski'den kaçmıyordu artık. Boşuna izliyordu onu Rayski. Bir şey göremiyor, umutsuzluğa düşüyordu. Esrarlı mektuplar yazmıyordu artık Vera, almıyordu da. Rayski'ye yakınlık gösteriyordu, ama şimdi daha bir suskun, hatta durgundu.

Küçük kilisenin önünde dua ederken şimdi daha sık görüyordu onu Rayski. Kaçmıyordu ondan. Ayine gittiği, ayin süresince de, ayin bittikten sonra da uzun süre yere diz çöküp, başı önünde, dal-

gın dua ettiği tepedeki köy kilisesine giderken onunla gitmek istemişti Rayski. "Peki," demişti Vera.

O dua ederken sessiz durmuştu arkada Rayski. Kıpırdamaya, Vera'yı daldığı duadan uyandırmaya korkuyordu. Köşede sütunun arkasında duruyor, Vera'ya bakıyordu. Sonra şemsiyesiyle pelerinini vermişti ona.

Başını kaldırıp yüzüne bakmadan tutmuştu Rayski'nin elini Vera. Hiç konuşmadan, arada bir başını Rayski'nin omzuna dayayıp, yorgun, yürümüştü. Eve geldiklerinde elini sıkmış, odasına gitmişti.

Rayski'nin içini kuşkular kemirmişti yol boyunca. Kendi için de, Vera için de acı çekmişti. Onun gizli acılarından, tüm benliğini saran büyük sevgiden –bir erkeğin kadına, bir sanatçının ülküsüne beslediği sevgiydi bu– habersizdi Vera.

Rayski'nin ruhunda bu tutkunun yanında –Rayski'nin kendisi istemişti bu tutkuyu; Vera da, onun diretmesi karşısında biraz bu tutkuyu yatıştıracağı umuduyla, biraz onun dikkatini yamaçtan başka yana çekmek için, biraz da Mark'ın dostça alay ederek ona küçük bir "ders vermek" öğüdüne uyarak onun bu tutkuyu beslemesine izin vermişti Vera. Evet, Rayski'nin ruhunda bu tutkunun yanında hâlâ bir umudun –Vera'da, tutkusuna olmasa bile, bir dostluk duygusuna, başka bir şeye bir karşılık bulacağı umudunun– hâlâ yaşadığını bilmiyordu Vera.

Hem sonra ne kolaydı inanmak Rayski için. Vera'nın bambaşka şeyler için acı çektiğinin açık seçik ortada olmasına, yamacın dibinde esrarlı dolaşmalarına karşın kolayca inanıyordu, inanmak istiyordu çünkü. Karşılık görmek umudunun hiç olmadığına inanmaktan bilinçsiz olarak korkuyordu bile. Bu umuda inanmak mutluluktu onun için. Ne pahasına olursa olsun, sıcak tutmaya çalışıyordu onu içinde. Vera'nın esrarlı dolaşmalarını başka biçimde, kendi yararına yorumluyordu.

"Bu silah seslerinin başka bir anlamı vardır belki," diye düşünüyordu. "Aşk değil, başka bir esrardır burada söz konusu olan. Belki bir yanlış adımın ağır yükünü taşıyordur omuzlarında Vera. Gençliğinden, toyluğundan yararlanmıştır biri, kızcağızı aşkın değil, gözdağının kötü boyunduruğu altında tutuyordu. Âşık ola-

maz Vera, daha küçükken düştüğü bir ağdan kendini kurtarmaya çalışıyordur. Yamaçtan aşağı koşmaları da, bütün bu gizlilikler de, mavi kâğıtlara yazılmış mektuplar da gerilemeden başka bir şey olamaz... ama tutkunun önünde değil, yanlış bir adımın onu düşürdüğü, nasıl kurtulacağını bilemediği bir güçlüğün önünde gerileme... ama içinde aşk göstermeyecektir sonunda kendini... bana olan aşkı üste çıkacaktır, göğsüme yaslayacaktır başını... mutluluğu orada arayacaktır..."

Vera kimileyin ona yardım ister gibi yalvarmaklı, durgun bakıyor gibi geliyordu Rayski'ye. Kimileyin de, Rayski'nin, görünmeyen düşmanı yok edip onu yanlış yoldan geri çevirebilecek, düştüğü yerden kaldırabilecek, kurtarabilecek güçte olup olmadığını kestirmeye çalışıyor gibi, soru dolu bakışını dikiyordu yüzüne.

Böyle hayaller kuruyordu hep Rayski. Heyecanlanıyor, umutsuzluk uçurumunun dibine düşüyordu. Sonra bir dalga çıkarıyordu onu yukarı... Bütün bunların nedeni Vera'nın gelişigüzel söylediği iki sözcüktü: "Sizi seviyorum..."

Mutluluktan ürperiyordu. Bunu söylerken anlamlı bakmasının hiç önemi yoktu. Söyler söylemez yamaçtan aşağı koşmasının da...

"Öyle olmasa niçin söylesin? Şaka... çok acımasız bir şaka olurdu bu! Paylaşmadığı bir aşk olsa bile, aşkla şaka etmez bir kadın. Öyleyse inanmıyor bana... ona karşı olan duyguma da, nasıl acı çektiğime de!"

Bu kuşkuların, kendi yarattığı bu işkencenin çatırdayan alevi içinde acıdan kıvranıyordu Rayski. Hıçkıra hıçkıra ağladığı da oluyordu. Geceleri uyumuyor, Vera'nın penceresindeki soluk ışığa bakıyordu.

"Bana neler ettiğinden haberi bile yok! Uzun saçlı cellat!" diye söyleniyordu.

Ansızın uyanıyordu daldığı düşten. Bu "sizi seviyorum" sözündeki yalanı, Vera'nın onu sevdiğine olan sarhoş inancındaki yalanı, kendi durumundaki yalanı sezinliyordu.

Bir akşam ortalık kararırken küçük kilisenin yanında buldu onu gene. Sakindi Vera, bakışı aydınlıktı. Yüzünde –silah sesleri çoktan beri duyulmadığı için kaderle barışmış gibi– kadere bir boyun

eğiş ile sakin bir güven yan yanaydı. Vera'nın bu rahatlığını böyle yorumlamıştı Rayski. Vera'nın onu sevdiği hayaline gene bırakmaya hazırdı kendini.

Vera elini verdi Rayski'ye, onu özellikle şimdi, yüreği her zamankinden daha bir huzur doluyken gördüğüne sevindiğini söyledi. Mark ile son görüşmesinden bu yana evde de, artık her gün geldiği akşam yemeklerinde de sakin görünmeye çalışıyor, insanüstü bir güç harcıyor, herkesle konuşuyor, arada bir şaka bile ediyor, bir şeyler yemeye çalışıyordu.

Görünüşte bir şeyin farkında değildi büyükanne. Hiç değilse kuşkuyla izlemiyordu Vera'yı, yan gözle kollamıyordu.

Rayski, küçük kilisenin yanında, ürkek, "Konuşursam bağışlar mısın beni Vera?.." diye başladı.

Vera yumuşak bir sesle karşılık verdi:

"Her şeyi bağışlarım ağabey, konuşun!"

"Şimdi daha bir sakin olduğun için ne mutluyum, bilemezsin! Bak ne büyük bir huzurun aydınlığı var yüzünde: Nerede buldun bu iç huzurunu? Orada mı?"

Küçük kiliseyi gösteriyordu Rayski. Vera, "Başka nerede bulabilirim?" dedi.

Rayski bu kez yamacı gösterdi.

"Artık... oraya gitmiyorsun galiba?"

Vera başını salladı. Alçak sesle, "Gitmeyeceğim de," dedi.

"Tanrı'ya şükürler olsun... Ne büyük bir mutluluk bu! Şimdi nereye gidiyorsun, eve mi? Elini ver bana. Götüreyim seni."

Vera'nın koluna girdi Rayski, patikada ağır ağır yürümeye başladılar. Rayski, "Savaş veriyorsun... Vera," diye fısıldadı, "bütün gücünle savaşıyorsun, saklayamazsın bunu..."

Başı önünde yürüyordu Vera. Onun bu sessizliği Rayski'ye her şeyi anlatacağı umudunu verdi.

"Sana acı veren bu tehlikeli tutkuyu yendiğin zaman..."

Birden sustu Rayski, onun bu üstü kapalı sözünü Vera'nın açık bir itirafla doğrulamasını bekliyordu. Vera durgun, "O zaman ne olacak ağabey?" diye sordu.

"Dev bir tecrübeyle, her çeşit fırtınaya karşı çelikleşmiş olarak çıkacaksın..."

"Nereye, ne için çıkacağım?"

"En güzel bir yaşam için..."

"Nasıl, en güzel bir yaşam?"

Rayski, ilk zamanlar tutkuyu Vera'ya ne parlak bir biçimde anlattığını, onu tutku bulutunun altına nasıl ısrarla ittiğini anımsamış, susuyordu. Şimdiyse, onu bu bulutun altından nasıl çekip çıkaracağını bilmiyordu...

"Ömrünce erişmeye çalıştığın, sağduyulu, derin anlamlı, akla yatkın, sağlam bir mutluluk için..."

Vera dalgın, "Başka türlü bir mutluluk düşünemem ben..." dedi.

Durdu, yorulmuş gibi alnını Rayski'nin omuzuna koydu.

Vera'nın gözlerine baktı Rayski. Dolu dolu olmuşlardı. Parmağını ağrıyan noktaya bastığından kuşkusu yoktu. Vera'nın Mark ile düşünce ayrılığının başlıca noktasına, "en güzel yaşam"a giden yol üzerindeki temel engele değinmişti. Sevgi dolu bir sesle, "Ağlıyorsun... Vera," dedi, "yavrum!"

Tam o anda bir silah sesi duyuldu yamacın dibinde. Çatlak çatlak yankılandı tepede. Vera da, Rayski de ürpermişlerdi.

Vera korkmuştu sanki. Başını kaldırdı birden. Bir dakika kadar kıpırdamadan kulak kabarttı. Gözleri iri iri açılmış, kıpırtısız bakıyorlardı. Hâlâ yaş vardı gözlerinde. Sonra birden çekti elini Rayski'nin elinden, yamaca doğru koştu.

Rayski de arkasından. Yamacın başına varmadan durdu Vera, elini yüreğinin üstüne koydu, gene kulak kabarttı.

Rayski, yüzü bembeyaz, "Beş dakika önce sakindin Vera..." dedi.

Silah sesi genç adamı daha çok heyecanlandırmıştı aslında.

Vera çabucak bir göz attı Rayski'nin yüzüne –dinlemiyordu onu– sonra yamaca doğru yürüdü. Daha birkaç adım atmıştı ki, geri döndü, küçük kiliseye doğru yürüdü ağır ağır.

"Evet, evet," diye fısıldıyordu, "gitmeyeceğim. Neden çağırıyor beni? Bu arada bir değişiklik mi oldu düşüncelerinde acaba?.. Hayır, hayır, olamaz..."

Küçük kilisenin eşiğine diz çöktü, elleriyle kapadı yüzünü, öyle kaldı. Rayski sessizce yaklaştı ona arkadan.

"Gitme Vera..." diye fısıldadı.

Vera ürperdi, ama bakışını ayırmamıştı tasvirden. Dalgın, duy-

gusuzdu bakışı. Ne bir çağrının, ne bir umudun, ne de bir direnişin ışığı vardı bu bakışta. Korku içinde ağır ağır kalktı ayağa. Boris'in orda olduğundan habersizdi, onu görmüyordu sanki.

Bir kez daha duyuldu silah sesi! Vera çabuk çabuk yürümeye başladı yamaca doğru.

Silah sesine doğru giderken düşünüyordu Vera: "Döndüğüne göre... demek benim 'gerçeğim' üste çıktı ruhunda. Yoksa niçin çağırsın beni?.. Oh Tanrım!"

Rayski dehşet içinde kollarını uzatmış durdurmaya çalıştı onu:

"Vera! Vera!"

Ona bakmadan, eliyle itti Rayski'nin kollarını Vera, ayakları otlara handiyse değmeden, uçarcasına uzaklaştı çayırda. Arkasına bakmadan ağaçlığa daldı, yamaca giden yolda kayboldu gözden...

Rayski olduğu yerde kalmıştı.

"Nedir bu?" diye soruyordu kendi kendine. "Uğursuz bir sır mı, bir tutku mu? Yoksa ikisi birden mi?"

III

Akşam yemeğe geldi Vera. Durgundu. Süt istedi. İstekle içti bir bardak sütü. Hiç konuşmuyordu.

Büyükanne soğuk, "Niçin bu kadar neşesizsin Veracığım?" diye sordu. "Hasta falan değilsin ya?"

Tit Nikonıç kibar bir tavırla karıştı söze:

"Evet, bir türlü sormaya cesaret edemiyordum... Gerçekten de, bir zamandan beri," (Vera omuz silkmişti o arada) "değiştiniz Vera Vasilyevna. Gözden kaçmasının olanağı yok bunun... Zayıfladınız sanki... biraz da soluk yüzünüz..." (Sevgiyle gülümsedi Tit Nikonıç.) "Çok yakışıyor size zayıflık, çok! Ama bunun bir hastalık belirtisi olup olmadığıyla da ilgilenmek gerekir."

Vera isteksiz yanıt verdi:

"Evet, dişlerim ağrıyor biraz. Çabuk geçer..."

Büyükanne başka yana bakıyor, canı sıkkın, susuyordu. Rayski, iki parmağının arasında tuttuğu çatalı dalgın dalgın vuruyordu tabağa. O da bir şey yemiyor, canı sıkkın, susuyordu. Yalnızca Mar-

fenka ile Vikentyev önlerine konan her şeyi yiyor, durmadan konuşuyorlardı.

"Şu küçük yuvarlak için ne dilersiniz?" diye sordu Marfenka.

Vikentyev hiç duraksamadan yanıt verdi:

"Koynuna sıçan girsin!"

"Ne demek o! Büyükannemi tutmuştum aklımdan..."

İkisi de kahkahalarını tutmaya çalışıyorlardı. Büyükannesine karşı "saygısızlığı" için kızmıştı nişanlısına Marfenka.

Öte yanda Tit Nikonıç, Vera'ya anlatıyordu:

"İzninizle bir öğüdüm olacak size Vera Vasilyevna: Sağlığınıza dikkat edin. Ağustostayız, akşamları rutubetli olur hava. Çıkıp uzun uzun dolaşıyorsunuz, çok güzel bir şey bu, temiz hava ile yürüyüş kadar sağlığa yararlı başka şey yoktur. Ama gene de, ne olursa olsun, akşamları baş açık, ince tabanlı potinle çıkmamak gerekir. Özellikle zayıf bünyeli bayanlar... En iyisi, dışarı çıkarken kalınca bir başörtüsü bağlamaktır... Gördüm, keçi yününden son moda güzel başörtüler gelmiş... Üç tane aldım... biri size, biri Tatyana Markovna'ya, biri de Marfa Vasilyevna'ya... Ama izninizi almadan sunmaya cesaret edemedim..."

Büyükanne tatlı bir can sıkıntısıyla başını eğdi. Vera gülümsemeye çalıştı. Marfenka ise senlibenli, "Ah, ne iyisiniz Tit Nikonıç!" dedi. "Yemekten sonra öpeceğim sizi. İzin verecek misiniz?"

Vikentyev atıldı:

"Kıskanç bir erkeğim ben, izin vermem!"

Marfenka, "Size soran olmadı!" dedi.

Tit Nikonıç çekingen, güldü.

"Emrinizdeyim Marfa Vasilyevna!.." dedi. "Mutlu eder beni bu..."

Rayski'ye dönüp, alçak sesle ekledi:

"Ne enfes bir kız! Nasıl demeli, esintinin bile değmeye korktuğu gonca bir gül..."

Gülümseyerek şapırdattı dudaklarını.

İçini çekerek "Evet, çok doğru, güzelliğinin doruğunda bir gül!" diye geçirdi içinden Rayski. "Ama öteki esintinin değil, kasırganın değdiği bir zambak galiba."

Vera'ya bakıyordu. Kalktı Vera, büyükannesinin elini öptü, ötekilere selam vermeden, başını "hoşça kalın" der gibi eğip çıktı.

Ötekiler de kalktılar masadan. Marfenka Tit Nikonıç'ın yanına koştu hemen, aklına koyduğu şeyi yaptı.

"Başörtümü yarın yollayabilir misiniz?" diye fısıldadı kulağına. "Sabah Nikolay Andreiç ile Volga'ya gideceğiz de... takmak istiyorum onu..."

Tit Nikonıç topuklarını birbirine vurdu.

"Seve seve!" dedi. "Kendim getiririm..."

Alnından bir kez daha öptü onu Marfenka. Sonra büyükannesinin yanına koştu. Onun "Neler fısıldıyorsun orada Tit Nikonıç'ın kulağına?" sorusunu geçiştirmeye çalıştı:

"Hiçbir şey büyükanneciğim, hiçbir şey!"

Ama başaramadı.

Tatyana Markovna'ya yalan söyleyemezdi Tit Nikonıç. Yumuşatmaya, olağan göstermeye çalışarak açıkladı Marfenka'nın dileğini.

Tatyana Markovna çıkıştı Marfenka'ya:

"Dilenci! Git yat hadi, geç oldu! Siz de evinize gidin artık Nikolay Andreiç. Güle güle, iyi geceler!"

Tit Nikonıç güleryüzlü, "Ben bırakırım sizi," dedi. "Her zaman olduğu gibi yaylı arabamla geldim gene."

Vera çıkar çıkmaz Rayski de kimseye belli etmeden arkasından çıkmış, sessizce izlemeye başlamıştı onu. Koruya yaklaştı Vera, yamacın başında bir süre durdu, ayaklarının dibinde uzanan ağaçlığın derin karanlığına baktı, sonra pelerinine sarındı, kanepesine oturdu.

Rayski, uzakta öksürerek geldiğini haber verip yaklaştı Vera'ya.

"Yanında oturacağım biraz Vera," dedi, "oturabilir miyim?"

Bir şey söylemeden, yer verdi Vera.

"Çok üzgünsün Vera, acı çekiyorsun!"

"Dişlerim ağrıyor..."

"Hayır, dişlerin değil, her yerin ağrıyor senin, söyle bana... Neyin var? Paylaş benimle iç acını."

"Neden? Dayanacak gücüm var! Kimseye yakındığımı anımsamıyorum."

Göğüs geçirdi Rayski, "Seviyorsun, ama mutsuzsun," diye fısıldadı. "Kimi?"

Vera sabırsız, öte yana çevirdi başını.

"Gene 'kimi'?" dedi. "Öf siz de!"

"Neye bu kötü alay, niçin? Neyimle hak ettim onu? Tutkuyla sevdiğim, aptalca inandığım, senin için ölmeye seve seve hazır olduğum için mi?.."

Vera handiyse umutsuzluk içinde, "Alay mı?" dedi. "Alay edecek durumum yok benim!"

Kalktı kanepeden, iki yanı ağaçlı yolda bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı.

Ellerini ovuşturarak düşünüyordu: "Hâlâ umuyordum... umuyorum da... Ne akılsızım! Tanrım! Bir hafta, iki hafta kaçmayı deneyeceğim bu burgaçtan, bir zaman için olsun... soluk almayı deneyeceğim! Gücüm kalmadı!"

Rayski'nin önünde durdu.

"Ağabey!" dedi. "Yarın karşı yakaya gidiyorum, belki her zamankinden çok kalırım orada..."

Rayski, Vera'nın sözünü yarıda kesti, canı sıkkın, "Bir bu eksikti!" dedi.

Vera Rayski'nin ne dediğiyle ilgilenmeden, "Büyükanneme allahaısmarladık demedim," diye ekledi, "bilmiyor gideceğimi, siz söylersiniz. Sabah ortalık aydınlanırken gideceğim."

Rayski bitmiş, susuyordu.

"Artık ben de gideceğim!" diye mırıldandı kendi kendine.

Vera, "Gitmeyin, bekleyin..." dedi. (Biraz içtenlik vardı sesinde sanki.) "Biraz kendime geldiğim zaman..."

Bir dakika kadar sustuktan sonra sürdürdü konuşmasını:

"Anlatırım size belki her şeyi... O zaman başka türlü vedalaşırız, daha güzel, ağabey kız kardeş gibi ayrılırız. Ama şimdi... yapamam!.." (Sabırsız salladı kolunu.) "Ama boş verin! Gidin! Bir iyilik yapın bana. Hizmetçiler bölümüne uğrayın, Prohor'a sabah beşte yaylının hazır olmasını istediğimi söyleyin. Marina'yı da bana yollayın. Ben yokken gidersiniz belki." (Dalgın, handiyse üzgün eklemişti bunu.) "Şimdiden vedalaşalım! Tuhaflıklarım için bağışlayın beni..." (içini çekti) "bir kız kardeş gibi öpmeme de izin verin..."

Ellerinin arasına aldı Rayski'nin başını, alnından öptü. Çabuk adımlarla yürüdü. Birden geri dönüp, uzaktan, "Her şey için teşekkür ederim," dedi. "Dostluğunuz için... en çok da, burası için. Si-

ze ne çok minnettar olduğumu anlatacak gücüm yok şu anda. Allahaısmarladık, bağışlayın beni."

Gitti Vera. Rayski, her yanı uyuşmuş gibi duruyordu olduğu yerde. Onun için buradan, bu köşeden başka her yer bomboştu dünyada, oysa Vera gitmesini istiyordu. Oraya, uçsuz bucaksız çöle yolluyordu onu! Canlı canlı mezara girmek demekti bu! Vera'nın arkasından koştu.

"Vera!" diye seslendi.

Durdu Vera.

"Sen orada olduğun sürece kalmama izin ver Vera... Görüşmeyeceğiz hiç, canını sıkmayacağım! Ama nerede olduğunu bileceğim, kendine gelmeni bekleyeceğim. Söz verdin, anlatacaksın bana... Demin söyledin... Burası yakın, mektup yazabiliriz birbirimize..."

Rayski, dilini alev alev yanan dudaklarında gezdirerek, Vera'nın hemen gideceğinden, onun için temelli yok olacağından korkuyormuş gibi çabuk çabuk, kesik kesik konuşuyordu.

Yüzünde yalvarmaklı bir anlatım, elini Vera'ya uzattı. Vera kararsızlık içinde sustu bir süre yaklaştı ona.

"Bu sadakayı esirgeme benden... Tanrı için!" diye fısıldadı. "Bırak benim için yaşam hem cennet hem cehennem olan bu yerde kalayım! Yaşamama izin ver, ölmeden mezara sokma beni!.."

Vera'nın yüzüne umutsuz bakarak, güç işitilir bir fısıltıyla bitirmişti sözünü.

Vera, gözlerini iri iri açmış, öyle bakıyordu Rayski'nin yüzüne. Birden, üşümüş gibi kaldırdı omuzlarını, alçak sesle, "Ne istediğinizi kendiniz de bilmiyorsunuz..." dedi.

Vera'yı dinlemiyordu Rayski, ona uzattığı elini çekmeden yineledi:

"Tanrı için!"

Vera düşüncelere dalmıştı. Arada bir, bazen acımaklı, bazen kuşkulu bakıyordu Rayski'nin yüzüne. Bir süre düşündükten sonra kararlı, "Pekâlâ, kalın," diye ekledi. "Yazın bana, ama tutkunuz (küçümser bir alayla üzerine basmıştı bu sözcüğün) gene de geçmezse suçlamayın beni!"

Rayski'nin yüzüne bakarak "Ama belki geçer..." diye geçirdi içinden, "zorla yaratılmış bir hayal bu çünkü!"

"Her şeye dayanacağım Vera, her çeşit cezaya!.. Mutluluğa dayanamazdım belki! Ama acıya... tüm acıları ver bana! Onlar da yaşamın kendidir! Kovma beni yeter ki, uzaklaştırma! Çok geç artık!"

Vera dalgın –başka bir şey düşünüyordu– karşılık verdi:

"Nasıl isterseniz!"

Neşelenmişti Rayski, gözlerinin içi aydınlanmıştı.

Vera ise üzgün, düşünüyordu: "Niçin o söylemez bunları?" Yüksek sesle ekledi:

"Pekâlâ, öyleyse yarın değil, öbür gün gideceğim."

Vera da neşelenmiş gibiydi. Onun içinde de –bir umut olmasa bile– bir niyet doğmuştu sanki.

İkisi de hem birbirinden, hem kendinden hoşnuttu.

"Yalnız, Marina'yı yollayın bana öyleyse," dedi Vera, "iyi geceler!"

Tutkuyla öptü Vera'nın elini Rayski, ayrıldılar.

IV

Devrisi sabah erken Marina'ya bir pusula verdi Vera. Onu birine götürüp, yanıtını getirmesini söyledi. Yanıtı aldıktan sonra neşelendi. Volga kıyısında dolaşmaya gitti. Akşam büyükannesinden karşıya, Nataşa İvanovna'ya gitmek için izin alıp herkesle vedalaştı, arabaya bindi –onu unutmayacağını söyleyip– gülümsedi bile Rayski'ye.

İki gün sonra sabah bir balıkçı geldi, Vera'dan –içinde birkaç sözcük olan– bir mektup getirdi. "Sevgili ağabeyciğim" gibi, "en güzel geleceğin umutları" gibi, "gelişmesine izin verilmeyen sevginin doğmakta olan kıvılcımı" gibi deyimler mutluluğa boğmuştu Rayski'yi.

Sarhoş olmuştu Rayski. Ezberlemişti mektubu, kendine güveni, Vera'ya inancı geri gelmişti. Vera'yı bir gerçeğin, temizliğin, zarafetin, inceliğin ışığı altında görüyordu şimdi.

Kuşkularını unutmuştu bir anda. Endişelerini de, mavi mektupları da, yamacı da unutmuştu. Masaya koşmuş, sevgi dolu, kısa bir cevap yazıp yollamıştı Vera'ya. Sonra da karmakarışık duygulara dalmıştı. Vera yoktu gözlerinin önünde artık. Israrlı, dikkatli göz-

lemi hayallere bölünmüş ya da geçmişe, yaşanmış geçmişe dönüşmüştü. Hayalleri bırakıp, Vera'nın sırlarının "anahtarlarını" aramaya koyulmuştu.

Ülküsünün karanlık noktalarını arıyor, aydınlatmaya çalışıyor; kendi aklını, vicdanını, yüreğini sınıyor; Vera'dan, ondan ne isteyeceği, ne dileyeceği, güzelliğin tam uyumu için neyin eksik olduğu konularında görüşlerini, öğütlerini istiyordu. Kendi yaşamını gözden geçiriyor, eski ulaşamadığı ülkülerinde gururuna dokunan şeyleri anımsamaya çalışıyordu.

Süslerle, altınla, pırlantalarla, allıkla örtülü kadın kabalığı, çamuru dalga dalga geçmeye başlamıştı gene belleğinden. Yaşam savaşında çektiği acıları, katlandığı ağır hakaretleri anımsıyordu. Ülkülerinin nasıl bir bir döküldüklerini, onlarla birlikte kendisinin de düştüğünü, sonra –umutsuzluğa kapılmadan, kadınlardan insanlık, ruhsal güzellikle bedensel güzelliğin uyumunu bekleyerek– gene nasıl ayağa kalktığını anımsıyordu.

Önsezisi, bunun son deneme olduğunu söylüyordu ona. Ülküsel kadını Vera'da ya bulacak ya da temelli yitirecekti. Hayalinde yarattığı heykeli paramparça edecek, Diyojen fenerini söndürecekti.

Vera'da ışın demetleri arasında karanlık bir nokta –bir yalan– gördüğü için acı çekiyordu. Bu gizliliğin, günlerce kayıplara karışmanın, esrarlı mektupların, susuşun nedeni neydi? Belki de çirkin bir entrika, uğursuz bir tutku ya da yakalanamaz bir sır gizlenmekteydi bu yalanın arkasında... "Bildiğini okur, gururludur," diyordu büyükanne. Kendi "Özgürlük istiyorum, bağımsızlık," diyordu. Ama gizleniyor, kurnazlık ediyordu! Gururlu, bağımsız insan kendinden korkmaz oysa. Kendine seçtiği yolda –yalanı da, fare telaşını da küçümseyerek, cesaretle attığı adımların tüm sonuçlarını göze alarak– açıktan açığa yürür! "Her şeyi dök ortaya, gizlenme... o zaman eğileyim dürüstlüğünün önünde!" diyordu Rayski. Kendi başına buyruk kadınların kendilerine özgü aşk anlayışı, erdem anlayışı, utanç anlayışı vardır: Suçlarının cezasına da gözlerini kırpmadan katlanırlar. Kendine özgü kavramları olduğu iddiasındaydı Vera. Ama açıktan açığa uymuyordu bu kavramlara, gizliyordu davranışlarını. Rayski'yi de, büyükanneyi de, evdeki herkesi de, tüm kenti, tüm dünyayı aldatıyordu!

Hayır, Rayski'nin aradığı kadın değildi o! Korkunç bir şeydi bu, bir kadın için de, insanlık için de korkunç bir şey! Yalnızca özel durumlarda dürüst olabiliyordu bir kadın: Sevdiği zaman, sevdiği erkeğe karşı, o da yalnızca sevdiği anda. Ya da, doğa tüm güzelliğini elinden aldığı zaman, yeni hiçbir tutkusu kalmadığı, erkeklerin ilgisini çekmediği, savaş gücünü yitirdiği, gerçeklerine de, yalanlarına da kimsenin dönüp bakmadığı zaman!..

"Yalan..." diyordu Rayski, "şeytanın yeryüzüne attığı lanetlerden biridir yalan..."

Vera'nın yüzündeki zeki, ince güzelliği, ruhunun dışa bu yansısını anımsayınca duygulanıyor, düşüncelere dalıyor, tutuyordu kendini:

"Yalan olamaz onda..."

Ne çok gerçek vardı Vera'nın yüz güzelliğinde! "Güzellik kendi bir güçtür zaten! Hiç de sağlam olmayan başka bir güç... Yalan ne gerek ona!" Gerçeği anımsayınca üzgün, "Ama!" diye geçiriyordu içinden. Nereden çıkıyordu bu "ama" birden karşısına? Onun yaşam deneyimlerinin arasından yükseliyor; yabancı olmadığı birçok kadın yüzünden, başından geçen aşkların hemen hepsinde kendini gösteriyordu... Aşklar mı?..

Kulaklarına dek kızarıyordu Rayski. Elleriyle kapıyordu yüzünü.

İçi sızlayarak "Aşklar!" diye düşünüyordu. "Aşksız karşılaşmalar! İnsanların yaradılışlarında, kavramlarında ne tuhaf bir büyü var! Bizler, güçlü olan biz erkekler, bu kadınların babaları, kocaları, kardeşleri, çocukları olan bizler çok ağır biçimde suçluyoruz onları. Kendilerini küçük düşürdükleri, çamura buladıkları, sokak kadını oldukları için... lanetlerken, bir yandan da kötü yola itiyoruz onları! Kendimize bakmıyoruz hiç... aşağılık davranışlarımızı hoş görüyoruz!.. Yüz karamızı, küçüklüğümüzü –kadının sırtına yükleyerek– açıktan açığa taşıyoruz, gizlemiyoruz! Erkeklerle kadınlar bu alanda iyice öğrenmelidirler birbirlerini: Biri köpeklere, öbürü kedilere, sonra birlikte maymunlara dek inceleyerek gitmelidirler! Kadınla erkek arasında ahlâk anlayışındaki bu ayrılık, kavramlardaki bu karışıklık, birbirini karşılıklı bu aldatışlar, kınamalar, ihanetler o zaman biter! Oysa iki ahlâk düşünüp bulmuş erkekler: Biri kendileri için, öteki kadınlar için!"

Anılara daldı Rayski, Kanepeye uzandı. Ellerini yüzüne kapayıp uzun süre yattı. Kalktığında iç acısından bitkin bir durumdaydı. Renk kalmamıştı yüzünde. "Ne engin bir kabalık, yalan! Ne acı bir gerçek! Ruhsal bozulmuşluğun, bedensel bozulmuşluğun boyunduruğunda yok olup giderek yüzyıllar, kuşaklar gelip geçiyor. Yaşamın bu çılgın, bulanık selini hiç kimse, hiçbir şey durdurmuyor! Birtakım gelenekler oluşturmuş kendine ahlâksızlık, sınırlar edinmiş. İnsan toplumunda, kavramlar ile tutkular keşmekeşinde, yaradılışların kargaşalığında başına buyruk sürüp gidiyor..."

Sonra Vera'yı düşünmeye koyuluyordu gene. Temizliğin ışığı; gerçeğin, bozulmamış kavramların, kötüye kullanılmamış bir duygunun, ruh güzelliğiyle beden güzelliğinin, bölünmeyen gerçek güzelliğin güzelliğini arıyordu onda!

Bir sorgu yargıcı gibi inceliyordu Vera'nın her adımını. Kâh sevinçle ürperiyor, kâh umutsuzluğa kapılıyordu. Sonra, (eskiden olduğundan ne daha umutsuz, ne de daha inanmış) çıkıyordu bu çözümlemenin boyunduruğundan. O anda, uçsuz bucaksız bir ormanda yolunu yitirmiş, dönüp dolaşıp aynı yere geldiğini gören bir insanın hissedeceklerini hissediyordu.

Vera'nın ona karşı davranışlarındaki anlaşılmazlığı kendisinin birdenbire olan baskısıyla açıklamaya çalışıyordu: Gelir gelmez, Vera'nın güzelliğinde bir hakkı varmış gibi davranmıştı. Bu güzellik karşısında şaşkınlığını, saygısını, heyecanını açığa vurmuştu. Onun ısrarlı izleyişinden Vera'nın –ilk zamanlar kayıtsız, sonra var gücüyle– kurtulmaya çalıştığını, onun tutkusuyla açıktan açığa alay ettiğini, ona hiçbir zaman –şimdi de– inanmadığını, onu kendisinden uzaklaştırmaya, gitmesi için –oysa kalmasına izin versin diye yalvarıyordu Rayski– evet, gitmesi için kandırmaya çalıştığını anımsıyordu!

Neyi, nasıl düşüneceğini şaşırıyor "Evet, haklı Vera, suç bende," diye geçiriyordu içinden.

Tutkusunu, kendini ona bırakarak, –dişlerini gösteren azgın bir köpeğin yanından sağ salim uzaklaşabilmek için başını okşadıkları gibi– onu usulca okşayarak yatıştırmaya çalıştığını anımsıyordu sonra. Peki, sevgilisinin adını –bunun, ondaki tüm umutları yok edeceğini, tutkusunu bir anda söndüreceğini bildiği halde– neden açıklamamıştı Vera?

Neye mal olurdu ona bu– Hiçbir şeye! Sırrının gene bir sır olarak kalacağını biliyorken, tutkusunu inadına körüklemek istiyor gibi susuyordu. Neden söylemedi? Gitmeye niçin bırakmadı onu? Hatta, Yegorka'ya tavan arasından valizini indirmesini söylediğinde kalmasını istedi... Neden? Cilve yapıyordu demek, oynuyordu onunla! Büyükanneye söylemesini de istememişti, söz almıştı ondan... Demek aldatıyor... Büyükanneyi de, herkesi de aldatıyordu!

"Odur suçlu. o!"

Günlük yazmaya başlamıştı. Biraz heyecanla, derin saygıyla biraz da fırtınalı, yakıcı inleyişleriyle, şarkılarıyla, ıstıraplarıyla, mutluluğuyla, kıskanç, güçlü bir tutkuyla dolu coşkun şiirler, tümceler dalga dalga boşalıyordu içinden.

Hayal gücünün –ahlâka uygun bir duygu olduğunu sanarak, onda mantık, insanı insan olmayan yaratıkların tümünden ayıran o dipsiz uçurumu görerek– aşkı bezediği tüm güzelliklerle bezemişti aşkı. "Belki mantıktan da ileridir bu duygu," diye yazıyordu. Şöyle bitiriyordu düşüncelerini: "Büyük aşk ile büyük zekâ ayrılmazlar birbirinden: Zekânın genişliği yüreğin derinliğiyle orantılıdır. İnsanca duyguların doruğuna yalnızca yüce yürekli insanların çıkabilmelerinin nedeni budur işte... Zekâları da büyüktür çünkü!" Bir sanatçı, duygulu bir âşık olarak ördüğü bu büyülü dantelin renkleri değişiyordu. –kâh tapındığı putun ayaklarının dibinde eriyip yok olarak, kâh ayağa kalkıp ıstıraplarını, mutluluğunu çınlayan kahkahalarla dile getirerek– kendi de değişiyordu. Yalnızca, iyiye olan sevgisi ile ahlâk konusunda sağduyusu değişmiyordu. Şöyle yazıyordu: "Tanrı'ya inan, iki kere ikinin dört ettiğini bil, dürüst ol, der bir yerde Voltaire. Ben de şöyle diyeceğim: Kadın, kimi istersen sev, ama bir kedi gibi, art niyetle değil, insan gibi sev, aşkınla da aldatma!"

"Dürüst kadın!" diye yazıyordu. "Bunu istemek, her şeyi istemektir! Evet, her şeydir bu! Ama bunu istememek de hiçbir şey istememektir. Kadını, onun insan yanını, Tanrı'nın yaratıcılığını horlamaktır. Kadının erkeğe eşitliğini açık açık, kabaca yadsımaktır – ki haklı olarak yakınmaktadırlar bundan kadınlar.– Tanrı'nın en yüce yaratığıdır kadın, evet bir Venüs değildir hiçbir zaman. Dişi kedi de erkek kedi için en güzel yaratık, kedi soyunun Venüs'ü

olarak görünür ona! Belki Venüs'tür kadın. Ama akıllı, yüce bir Venüs... biçem güzelliğiyle ruh güzelliğinin birleştiği, seven, dürüst bir yaratık, yani kadın yüceliğinin doruğu, güzelliğin uyumu!"

Bütün bu derin düşünceleri, görüştüklerinde hepsini Vera'ya okumak umuduyla günlüğüne geçiriyordu Rayski. Bir yandan da kısa mektuplarla dostça mektuplaşmayı sürdürüyordu onunla.

Kalemi bırakıp müziğe koşuyordu. Seslerin içinde geçiyordu kendinden. Tutkusunun, güzelliğe övgüsünün bu seslerde dile gelişine kulak veriyordu. Bu sesleri yakalamayı, onlara uyumlu bir biçim vermeyi çok istiyordu.

Bu ses dalgalarından müzik şiiri oluşuyordu hayal dünyasında. Bu oluşumun sırrını yakalamaya çalışıyordu. Üç gün öğlene dek çalıştı, kalın bir nota defterini baştan sona doldurdu. Ama dördüncü gün, yazdıklarını çaldığında bir... polka çıktı oraya. Hem pek hüzün verici bir polkaydı bu, çalarken ağlamaya başlamıştı...

Kâğıda geçtiği o görkemli seslerin böylesine kısır bir sonuç vermesine şaşıyor; müzik tekniği için yalnızca hayal gücünün yeterli olmadığını göğüs geçirerek itiraf ediyordu kendi kendine.

"Romanımın başına da aynı şey gelirse ne olacak?.." diye düşünüyordu. "Ama romanı düşünecek durumum yok şimdi. Sonra o. Şimdi Vera var kafamın içinde, tutku var, düzmece değil gerçek yaşam var!"

Mutlu olduğu zamanlar, kafasında, yüreğinde, tüm sinir sisteminde –içinde her şey bütün, sevinç dolu olacak kadar güç bulunduğu zamanlar evin içinde, bahçede, köyde, çayırlarda bir masal kahramanı gibi dolaşıyordu.

Düşünceleri verimli, hayal gücü yaratıcıydı. Ruhu iyilik için de, bir şeyler yapmak isteği için de, sevgi için de –yalnızca Vera'ya değil, canlı her şeye karşı sevgi için– açıktı. İçinden taşan yumuşaklığın, sevginin, ilginin, yakınlığın ışınları her şeyin üzerine düşüyordu.

Bir yabancının, bir yakının, bir mutsuzun durumunu anlayıp ona elini uzatmak, onu avutmak için acele etmiyordu yalnızca, karşısındakinin durumuna bile giriyordu... Sözgelimi, oradan geçen birinin ayağının altında kalıp ezilmesin diye yolun ortasından alıp özenle bir dala koyduğu şu böceğin durumuna girdiği gibi...

Böyle mutluluk anlarında Raphael'in *Meryem Ana*'sını –daha önce Raphael yapmamış olsaydı onu– yapabilirdi. Milo Venus'unu, Apollon'u mermerden yaratabilir, Saint-Pierre tapınağını yeniden yapabilirdi!

Acı çektiği anlardaysa, tersine, güçsüz, hasta oluyordu. Yemek yemiyor, çayırlarda dolaşırken bir şey görmüyor, yolu kaybediyor, karşılaştığı köylülere Malinovka'ya ne yandan, sağdan mı soldan mı gideceğini soruyordu.

Böyle günlerde büyükanne ile Marfenka'ya karşı soğuk, hizmetçilere karşı sert oluyor, gün ağarana dek uyuyamıyor; dalabilirse zor, rahatsız bir uykuya dalıyor, uykusunda acı çekiyordu.

Kimi zaman "Neredeyim, kimsiniz siz?" diye sorar gibi bakıyordu çevresindekilerin yüzüne.

Marfenka biraz korkmaya başlamıştı ondan. Genellikle üst kattaki odasına kapanıyordu Rayski. Orada ya günlüğünü yazıyor ya da (odanın içinde dolaşarak, kendi kendine konuşarak ya da piyanonun başında –kendisinin pek şiirsel bir biçimde söylediği gibi– "tutku köpükleri" saçarak) çalışıyordu.

Yegorka, Rayski'nin odasını koridordan ayıran, kâğıt kaplı tahta bölmede bir delik açmış gözetliyordu onu. Bir gün, yere tükürdükten sonra, "Çok acayip bir şey göstereceğim size kızlar!" dedi. "Hadi gidip delikten beyi, Boris Pavloviç'i seyredelim Pelageya Petrovna, tiyatroya gideceğine onu seyret, öyle güzel 'rol yapıyor' ki!"

Pelageya, ütüyü kızdırırken, "Zamanım yok, ütü yapacağım," dedi.

"Siz gelir misiniz Matryona Semyonavna?"

"Marfa Vesilyevna'nın odasını kim toplayacak? Sen mi?"

Yegorka, gene yere tükürdü. Canı sıkkın, "Ne iştir anlamadım, hiçbiri gelmiyor?" dedi. "Oysa orada burguyla bir delik açıncaya kadar canım çıktı!"

Tatyana Markovna'nın dantel örücülerinden, çok meraklı bir kız olan Natalya yalvardı ona:

"Bana göstersene!"

Yegorka kibar, "Çok çok güzel bir kızsınız Natalya Fadeyevna," dedi. "Bir küçükhanımdan farksızsınız! Değil delikten baktırmak,

aşkımı sunarak, sizi kendime eş seçmeye de hazırım, yalnız... şu suratınızı değiştirmeniz gerek!.."

Öteki hizmetçiler güldüler. Natalya gücendi. Odadan çıkarken, "Terbiyesiz!" dedi. "Çok terbiyesizsin!"

Arkasından seslendi Yegorka:

"Elden ne gelir, suratınız tıpkı babanız Fadey İlyiç'in suratı!.."

Kıkır kıkır gülmeye başladı.

Ama Pelageya ile Matryona'yı kandırdı sonunda. Üçü birlikte gittiler delikten bakmaya. Sırayla bakıyorlardı. Yegorka bir Pelageya'yı bir Matryona'yı deliğin önüne iterken, "Bakın, bakın nasıl ağlıyor!" diyordu.

Matryona acımaklı, "Vallahi ağlıyor zavallı!" dedi.

"Şimdi de kahkahayla gülüyor galiba? Sahiden gülüyor! Bakın, bakın!"

Üçü de çömeldiler, kıkır kıkır gülmeye başladılar. Yegorka, "Çok tuhaf şeyler yapıyor!" dedi. "Vera Vasilyevna'ya abayı yaktı galiba..."

Pelageya yumruğuyla dürttü onu, korkmuş, "Neler saçmalıyorsun sersem!" dedi. "Küçükhanımların adını alma ağzına! Hanım duyarsa... Gidelim artık buradan!"

Bu arada Rayski handiyse aynı anda hem ağlıyor, hem gülüyordu. İçtenlikle "rol yapıyor" yani duygularının etkisi altında ağlıyor, gülüyordu.

Hayalinde Vera'ya en arı, en güzel biçimleri veriyor, bunu içtenlikle, bilinçsiz olarak yapıyordu. Kendi tutkusunu ruhunda aydınlık, dürüst ne varsa hepsiyle, ruhunun başka bir erkekten de, kadından da beklediği tüm şeylere –bazen saf, gülünç bir biçimde– yüklüyordu.

Tatyana Markovna soruyordu:

"Ne yazar durursun orada öyle? Bir dram mı, yoksa bir roman mı?"

"Bilmiyorum büyükanne, yaşamı yazıyorum, bir roman çıkıyor... Sonunda ne çıkacak bilmiyorum."

"Ağlamasın da, neyle oyalanırsa oyalansın çocuk..."

Bu atasözüyle, Rayski'nin yazmasının anlamını doğru olarak dile getirmiş sayılırdı Tatyana Markovna. Zamanını bu uğraşa veri-

yordu Rayski, hayal gücü doğal yolda çalışıyordu. Böylece yaşamı fark etmiyor, can sıkıntısını duymuyor, bir yere gitmek de, bir şeyi elde etmek de istemiyordu.

"Peki ama niçin geceleri yazıyorsun hep?" diye sordu büyükanne. "Çok korkuyorum... Ya uyuyakalırsan yazarken! Ta sabaha dek, dile kolay! Tüketeceksin kendini bu gidişle. Kartlaşmış salatalık gibi sapsarı oluyor yüzün bazı günler..."

Aynaya baktı Rayski, yüzündeki değişikliğe kendi de şaştı. Burnunun çevresinde, alnında sarı lekeler vardı! Gür, siyah saçlarına kır düşmüştü.

"Niçin sarışın değil de esmerim?" diye mırıldandı. "On yıl erken ihtiyarlayacağım!"

Büyükannesine yanıt verdi:

"Önemli değil büyükanneciğim, ilgilenmeyin benimle, özgürlüğüme ilişmeyin... Uyuyamıyorum, bazen çok istediğim halde uyuyamıyorum."

"Vera gibi 'özgürlük' istiyor bu da!"

Göğüs geçirdi Tatyana Markovna.

"Bir özgürlüktür takmışlar kafalarına!" diye ekledi. "Büyükanneleri zincire vurmuş onları sanki! Yazmana bir şey dediğim yok, ama geceleri yazma... İçim rahat uyuyamıyorum. Saat kaçta baksam, ışık oluyor pencerende..."

"Söz veriyorum büyükanne, yangın çıkmayacak, kendim tüm yansam bile..."

Öfkeyle kesti sözünü Tatyana Markovna:

"Dilini eşekarısı soksun!"

Odada üzerleri dolu masaların çevresinde on terzi harıl harıl çalışıyordu. Marfenka'nın çeyizine o da iğneyle bir şeyler işlemeye çalışıyordu. Karşısında birisi çalışırken boş duramazdı Tatyana Markovna. (Birisi gülerken ya da ağlarken Vikentyev'in gülmeden ya da ağlamadan edemediği gibi) o da eline bir şey almadan edemezdi.

"Tanrı'yı kızdırma, kendini lanetleme," diye ekledi. "Unutma: Dilim benim, düşmanım benim!"

Rayski birden fırladı oturduğu kanepeden, pencereye çıktı gitti. Çıkarken, "Bir köylü mektup getiriyor Vera'dan," demişti.

Kendi kendine söylendi Tatyana Markovna:

"Şuna bakın, öz babasını gördü sanki! Oysa bu romanlarla boğuşurken bir sürü mumu boşuna yakıyor –tutumluydu büyükanne– gecede dört mum gidiyor."

V

Birkaç satırlık bir mektup gelmişti Vera'dan. Orada sıkıldığından yakınıyordu. Gerçekten de, yalnızlığın ona ağır geldiği belliydi bazı tümcelerden.

Onu görmek istediğini yazıyordu Vera. Ona ihtiyacı olduğunu, ilerde daha da çok olacağını, "onsuz yaşayamayacağını" yazıyordu. Mektubun bazı yerlerinde, Rayski'nin içini sızlatan bir alay vardı sanki...

Ama bu alaya karşın, Vera'nın esrar dolu hayali bir masal ülkesinin derinliklerine çekiyordu onu. Sisten bir örtünün altında uzaklaşıyordu ondan sanki Vera. Arkasından gidiyordu, örtüye dokunuyordu, Vera'nın sırlarını öğrenmek istiyordu...

Örtüye dokunur dokunmaz kaçıyordu Vera, uzaklaşıyordu. Rayski hem bir insanın, hem bir sanatçının sevinçlerini, acılarını –bunlardan birinin nerede başlayacağını, ötesinin nerede bittiğini ya da ikisinin nerede birbirine karıştıklarını bilmeden– içinde duyuyor, bazen mutlu oluyor, bazen de acı çekiyordu.

Vera'dan seyrek aldığı kısa mektuplarda dostça bir hava, onun tutkusuyla ülkülerine olan bağlılığıyla (söz arasında kimileyin açıkladığı) hayalleriyle bir alaya karışıyordu. Bu mektupları okurken kimi zaman neşeyle kahkahalar atıyordu Rayski, kimi zaman kederinden, kendini tanıtmaktaki, kişiliğinin anahtarını vermekteki güçsüzlüğünden ağlamaklı oluyordu. Kendi kendine konuşuyordu.

"Bir insanı hayalleri için cezalandırmanın, onu gölgesi büyük diye, bütün bir tarlayı, bir yapının boyunu aşıyor diye cezalandırmakla aynı şey olduğunu anlayamıyor zavallı! Tutkuya da inanmıyor! Bir boa yılanının, güneş onu ısıtırken, aydınlatırken önümde zümrüt gibi, altın gibi parlayarak nasıl kıvrıldığını; karanlıktaysa nasıl karardığını, fısladığını, sivri dişlerini bana gösterdiğini gör-

se!.. Yürek sırlarını, tutkuları bilenler bu yana gelsinler, kendi görüşlerini, Mihaylovski tiyatrosunun[1] salonlarında kazandıkları felsefeyi döksünler ortaya. 'Gururu kırılan bir insan sevemez.' – 'Aşk *à deux*[2] bir bencilliktir' – 'karşılık bulmayınca söner aşk' vb.... Böyle bir ahlâk dersi veriyorlar."

Yükseltiyordu sesini:

"İşte var bende tutku. Bir denemek nasıl olurdu acaba? Kovuyorlar beni, gururumla oynuyorlar, alay ediyorlar... ama gene seviyorum, hem nasıl sevmek! Kırk bin kardeş kadar değil –Shakespeare çok az söylemiş– tüm insanların hep birden sevdikleri kadar seviyorum. Her çeşit sevgi eridi benim bu sevgimin içinde. Leontiy'in karısını sevdiği saf, temiz, bir çoban sevgisini andıran o sevgiyle seviyorum; Vikentyev gibi, yaşamın tüm neşesi, canlılığı dolu bir sevgiyle, belki Tuşin gibi, için için hayranlık, derin saygı duyarak seviyorum, büyükannenin Vera'sını sevdiği gibi seviyorum... sonra, hiç kimsenin sevmedikleri gibi seviyorum. Yaradanın verdiği, okyanus gibi kıyıları yıkayan bir sevgiyle seviyorum..."

Birden geldi kendine, "Bütün bunları bir sözcükle toplayacak olursam," dedi, "'Sanatçı gibi seviyorum,' demem gerekecek. Yani başıboş bırakılmış... ya da gemi azıya almış bir hayal gücünün tüm çılgınlığıyla!"

Gözlerinin önünden kişisel düşüncelerinin, duygularının, hayallerinin göz alıcı danteller biçiminde geçtikleri gerçek bir yaratıcılık süreci olarak çekiyordu onu yazma işlemi. Ne var ki, sayfalar engel oluyorlardı Vera'yı unutmasına –oysa yürekten istiyordu bunu Rayski– tutkusunu, yani hayal gücünü kamçılıyorlardı.

Üzgün, düşünüyordu: "Anlayamaz o bunu, hayal gücümün onun için, onun etkisiyle yarattığı şeyler... saçmalıklar sayar! Demek o da anlayamaz, bir kadın da! Oysa kulaklarının öylesine küçük, zeki bir görünümü var ki!"

> Evet, zeki midir Vera? Bilindiği gibi, bizde zekânın son derece incelmiş, düşük bir biçimi olan kurnazlık –özellikle kadınlar-

1 Mihaylovski tiyatrosu: O zamanlar Petersburg'da bir Fransız tiyatrosu, Petersburg yüksek sosyetesinin anlayacağı düzeyde güldürüler oynanırdı orada genellikle – ç.n.

2 (Fr.) Ikili.

da– zekâ sayılır çoğu zaman. Bu ince silaha, bu kedi zekâsına, tilkinin bazı böceklerin bile sahip oldukları zekâya sahip oldukları için böbürlenirler kadınlar! Pasif bir zekâdır bu. Gizlenmek yeteneğidir, tehlikeden kaçmak, güçlükleri, sıkıntıları savuşturmak yeteneğidir.

Gücünü yitiren, dağılan tüm bir Yahudi ulusu da yüzyıllar boyu ezilmenin sonucu böyle küçük bir zekâ edinmiştir. Gizlice sıyrılmıştır öteki ulusların arasında, yaşamını da, onun olan şeyleri de, var oluş haklarını da kurnazca savunmuştur.

Bu küçük zekâ günlük yaşamda başarılar kazanmasına, ufak tefek işler çevirmesine, günahlarını gizlemesine vb. yardım eder kişinin. Ama kadınlara hakları geri verildiğinde, ufak tefek şeylerde yararlı olan, ancak, büyük, önemli işlerde hemen her zaman zararlı olduğu bilinen bu yetenek yerini, gerçek bir insan gücüne – zekâya bırakır.

Ancak, günlüğünden kopup da kendine geldiği zamanlar, bir iki gün içinde Vera dolduruyordu Rayski'nin kafasını gene. Temiz yürekli, dürüst Othello'nun yaradılışına olduğu gibi, onun yaradılışına da yabancı şeylerdi kuşku, inanmama, horlama... Olağan olmayan bozulmalar, boşalmalardı bunlar. Tutkunun her şeye aldatıcı, karanlık biçimler veren bilinmezliğinin ürünleriydi...

Bir mektubunda dostça, kibar-alaylı sözlerinin arkasından, "Sizin Veranız" yazdıktan sonra şöyle eklemişti Vera:

Dostum, ağabeyim! Sevmekle acı çekmeyi öğrettiniz bana. Ruhunuzun güçlerini paylaştınız benimle. Yanılmıyorsam ruhunuzun en güzel, en sevgi dolu yanlarını verdiniz bana... İşte bu sevginize güvenerek bir dileğim olacak sizden. Yurdundan sürülmüş mutsuz bir insan var burada... Kent yöneticilerinin kuşkulu gözetimi hiç eksik olmuyor üzerinden... İlişki kurabileceği kimse yok çevresinde, –kimi kayıtsızlığından, kimi korkusundan– herkes uzaklaşmış ondan. Yakınlarınızı seversiniz. Kayıtsız da olamazsınız, ayrıca iyi, temiz, kutsal bir işi yapmaktan korkmazsınız. Ne meteliği var, ne üstüne başına giyecek bir şeyi. Oysa sonbahar geldi...

Başka bir şey eklemeyeceğim buna. Hepsi, her sözcüğü gerçektir yazdıklarımın: Veranız yalan söylemez size. Yüreğiniz yardım

etmenizin gerektiğini söylerse –ki bundan kuşkum yok– yardımınızı zangocun karısı Sekleteya Burdalahova'nın adına yollayın. Güvenilir bir insandır. Yardımınızın yerine ulaşmasıyla ben ilgileneceğim. Ama öyle yapın ki, büyükannem de, evde başka kimse de bir şeyin farkına varmasın.

Umarım –son derece olağandır da– bu paranın elinizden geldiğince çok olmasına çalışırsınız. Üç yüz, hatta iki yüz yirmi ruble bir yıl yeter ona. Sonbaharlık bir paltoyla bir yelek de yollarsınız (görüyorsunuz ruhunuzun inceliğine, özellikle de bana olan sevginize nasıl inanıyorum: Size sözünü ettiğim zavallının köy terzisine aldırdığı ölçüyü bile yolluyorum), evet bir paltoyla bir yelek yollarsanız soğuktan da korumuş olursunuz zavallıyı.

Bunların yanında bir de kalın battaniyeden söz edemiyorum, çünkü iyi yürekliliğinizi, bana olan sevginizi kötüye kullanmak olurdu bu. Başka zamana bırakıyorum bunu! Zavallı sürgün galiba kışa doğru içi size, sizinle birlikte biraz da... bana minettarlık dolu olarak gidecek buradan. Sizi rahatsız etmek istemezdim ama biliyorsunuz, bütün param büyükannemde, ona da açılamam...

Post scriptum'u[3] okuyup bitirince, şaşkınlıkla handiyse haykırdı Rayski:

"İşe bak! Ne biçim şey?"

Bakışlarını çevresinde dolaştırarak aklından bir anahtar arıyordu buna. Yüksek sesle, "Vera yazmadı bunu, onun işi değil!" dedi.

Kanepeye attı kendini birden. Kahkahalarla gülüyordu.

Tatyana Markovna'nın odasındaydı. Rayski, Vikentyev ile Marfenka da oradaydılar. Rayski'nin kahkahaları Vikentyev ile Marfenka'ya geçti önce, onlar da gülmeye başladılar. Dostça eşlik ettiler ona. Ama sonra sonra onun kahkahalarından korkmaya başladılar. Tuttular kendilerini. Özellikle Tatyana Markovna korkmuştu. Bir ilaç alıp kaşığa bile damlatmıştı. Güçlükle sakinleşti Rayski.

"Şu ilacı iç Borisciğim."

"Hayır büyükanne, ilaç değil, üç yüz ruble verin bana..."

Gene gülmeye başladı katılırcasına. Önce itiraz edecek oldu büyükanne:

3 (Lat.) Son not.

"Ne yapacağını söyle parayı? Mark denen o adama mı vereceksin yoksa? Önce seksen rubleni kopar ondan bakalım..."

Daha bir sürü şey söyledi.

Başka zaman olsa, büyükannesinin bu eli sıkılığıyla eğlenirdi Rayski. Ona tatlı tatlı takılmak fırsatını kaçırmazdı. Ama şimdi bir sabırsızlık ateşi yakıyordu içini. Ortadaki komedinin giderek büyüyen merakı sarıyordu içini.

Handiyse kavgaya tutuştu büyükannesiyle. Bir saatlik amansız bir pazarlıktan sonra –üç yüz ruble koparamayacağını anlayınca, sırf bir an önce bu işe bir son vermek için– iki yüz yirmi rubleye razı oldu.

Devrisi gün zarflayıp yolladı parayı. Sonra bir terzi buldu. Kalın bir paltoyla bir yelek ısmarladı ona. Bir de battaniye aldı. Beşinci gün bunların hepsini yollamıştı.

Yanıt geldi:

> Minnettarlığımı kalemimle değil, gözyaşlarımla, yüreğimle bildiriyorum sevgili ağabeyciğim. Çok sevgili ağabeyim! Bu davranışınız için ben ödüllendiremem sizi, Tanrı ödüllendirebilir sizi ancak! Benim minnettarlığım, elinizi sıkmak, bir de yüzünüze sevgiyle uzun uzun bakmak olabilir! Zavallı sürgün nasıl sevindi armağanlarınıza! Sevincinden "gülüyor" hep. Yenilerini giydi. Yolladığınız paradan da ev sahibesine olan üç aylık kira borcunu ödedi, bir aylığını da peşin verdi. Puro için –çok sevdiği, ama uzun zamandır tadını unuttuğu puro için– üç ruble çıkarabildi gözden ancak...

"Yarın bir kutu yollarım!" diye geçirdi içinden Rayski. Yolladı da. "Kendinde olmayan bir şeyi ister insan... Olsa niçin istesin?"

Aklına birden, mektupları balıkçıdan kimin aldığını, Sekleteya Burdalahova'nın kim olduğunu öğrenmesi için açıkgöz Yegorka'yı yollamak geldi. Çıngırağın kordonuna asılmıştı bile. Ama Yegor gelince bir şey söylemedi ona. Yüzüne baktı yalnızca. Böylesine kötü niyetli olduğu için yüzü kızardı, gitmesi için kolunu salladı Yegor'a.

İçi nefret dolu, "Yapamam, yapamam!" diye mırıldandı. "Vera'nın kendisine soracağım. Ne söyleyeceğine, nasıl söyleyeceğine bakacağım, yalan söylerse 'elveda artık Vera,' onunla birlikte, kadınlara olan tüm inancıma da!.."

Tutkusunun gelişmesini, bir doktorun hastalığı izlediği gibi, onun fotoğrafını çeker gibi izliyor –gerçekten yaşıyordu çünkü onu–, bu tutkusunun bir yalan, bir serap olduğu, onu kovması, dağıtması gerektiği sonucuna varıyor, doğru da düşünüyordu. Bulutlarla kaplı gökyüzüne bakarak, bakışını yere indirip toprağın derinliklerini görmek istiyor gibi gözlerini kısarak "Peki ama nasıl? Ne yapmalıyım şimdi?" diye soruyordu kendi kendine. "Görevim ne yapmamı gerektiriyor? Uykuya dalmış mantığım. Cevap ver bana, yolumu aydınlat. Tutuşmuş şu ateşin üzerinden atlamama yardım et!"

Mantığı sakin, karşılık veriyordu: "Her şeyi bırak, kaç git buradan!"

Karar verdi sonunda:

"Evet, evet, her şeyi bırakıp kaçacağım, beklemeyeceğim dönmesini!"

Tam o anda küçük bir kâğıt parçasına yazılıp mektuba eklenmiş bir not ilişti gözüne. Şöyle yazıyordu Vera:

> Artık yazmayın. Perşembe günü dönüyorum: Ormancı getirecek beni!

Sevindi Rayski:

"Ya! İşte denek taşı!" dedi. "Büyükannemin 'kader' dediği şey karışıyor burada işe. Kurban istiyor, kahramanlık istiyor... Yapacağım istediği şeyi. Üç gün sonra burada göreceğim gene Vera'yı... Oh ne büyük bir mutluluk bu! Malinovka'nın üzerinde ne büyük bir güneş doğacak! Hayır, kaçacağım! Bunun bana neye patlayacağını hiç kimse bilemez! Kaybettiğim huzurumun ödülünü bulamayacak mıyım acaba? Çabuk, çabuk kaçmalıyım..."

Yegorka'ya seslendi, valizini indirmesini söyledi.

Gerçekten, hemen kaçması, yani Vera'yı unutması gerekiyordu. Niyetinin yarısını da yerine getirmişti. Yol için bir şeyler almaya gitmişti kente.

Sokakta valiye rastladı. Çoktan beri görüşmedikleri için sitem etti ona vali. Rayski, sağlık durumunun iyi olmadığını, birkaç güne kadar da gideceğini söyledi.

"Nereye?"

Rayski keyifsiz, "Nereye olursa," dedi. "Burada... yoruldum. Kendimi toparlamak istiyorum biraz. Önce Petersburg'a, oradan da R– ilindeki çiftliğime gideceğim. Sonra belki yurtdışına..."

Vali, "Canınızın sıkılmasından daha olağan bir şey olamaz," dedi. "Hep evde oturdunuz, insanlardan kaçtınız... Eğlence de gerek insana... Benimle dolaşmak ister misiniz biraz? Yarından sonra ili şöyle bir dolaşacağım..."

"Yarından sonra çarşamba," diye geçirdi içinden Rayski. "Perşembe günü o dönecek... Evet, evet, kader uzaklaştırıyor beni... Tam utkuya ulaşmak için daha uzaklara kaçsam, buradan büsbütün gitsem daha iyi olmaz mı acaba?"

Vali ekledi:

"Çevreyi görürsünüz. Çok güzel yerler vardır ilimiz sınırları içinde: Bir ozansınız siz, yeni yeni izlenimler edinirsiniz... Volga'dan aşağı yüz elli versta ineceğiz... Albümünüzü alın, resim yaparsınız."

"Gelsem mi?" diye karşılık verdi Rayski.

İçinde, tutkusuyla cenkleşmek niyetinin yanında bir umut da vardı: Vera'nın –bir benzeri olmayan, ama ıstırap dolu o güzelliğin– bulunduğu yerlerden büsbütün ayrılmamak umudu!

"Pekâlâ," dedi, "arkadaşlık edeceğim size."

Sıcak bir gülümsemeyle vurdu Rayski'nin avcunun içine vali. Evine götürdü onu. Rahat arabasını gösterdi. Aşçısının arkalarından geleceğini, yanına oyun kâğıtlarını da alacağını söyledi. "Piket savaşı yapacağız sizinle," diye ekledi. "Sekreterimle ikimiz gittiğimiz zamanlardan çok eğleneceğim, sekreterimin çok işi olur..."

Biraz dolaşmak, yer değiştirmek, hava almak düşüncesi bile hafifletmişti Rayski'yi. Yabancı, bulut gibi bir şey girmişti Vera ile arasına. Daha önceleri böyle bir şey olsaydı, çoktan biterdi bu anlamsız, saçma durum! Eve dönerken mırıldanıyordu kendi kendine:

"İşte, şeytan falan kalmadı sayılır içimde!"

Vali ile geziye çıkacağını söyleyip giysilerini, çamaşırlarını hazırlamasını söyledi Yegor'a.

Tutkusunu yenmek niyeti içtendi. Malinovka'ya bir daha dönmemeyi düşünüyordu. Valiyle çıktığı gezinin sonuna doğru evden eşyalarını aldırtacak, Vera ile görüşmeden gidecekti.

Bunun üzerinde durmalıydı, Malinovka'ya sırtını temelli ya da hiç değilse uzun bir süre için dönmeli, oraya bakmamalı, boşlukta herşey batmalı, hatta öylesine uzak ki, Rayski'nin Vera ile arasında düşündüğü gibi iki yüz, üç yüz versta ve zaman olarak da yıllar değil ama beş altı hafta... ve bu çatırtıdan, kâbustan ancak silik bir hatıra kalacak biçimde.

Geçmişteki –bunun kadar güçlü olmayan– deneyimlerinden biliyordu bunu Rayski, ama son deneyim her zaman, eskilerden daha bir değişik görünür insana. Hem sonra, taze tutkunun altında taze yara vardır her zaman.

Bunu da biliyordu Rayski. Kendini aldatmaya çalışmıyordu bile. İçindeki dayanılmaz sızıyı bir şeyle yalnızca dindirmek, yani buralardan yavaş yavaş uzaklaşmak, onu öylesine bağlayan sinirin kopmaması için Vera ile arasına birden aşılmaz bir uzaklık koymamak istiyordu. Vera'nın yaşam dolu, ince güzelliğinden de, onun kişiliğinde biçimlenen ülküsünden de birden kopmak istemiyordu. Davranışlarındaki gizliliğe karşın, onun birisine olan tutkusundan kuşkulanmasına karşın, bir insan olarak onda da, onun... Tuşin'e olan duygularında da –kahramanın Tuşin olduğundan özellikle kuşkulanıyordu– çirkin bir şeylerin olduğunu düşünmesine karşın, birden ayrılmak istemiyordu Vera'dan.

Öfkeli, "Belki Tuşin'den başkaları da vardır..." diye geçiriyordu içinden.

Sanatçı gereksinimlerini, onları insanlık gereksinimleriyle karıştırarak yaşama aktarıyor, yaşamı da gerçekte olduğu gibi alıyordu. Farkında olmadan, çok eski bir ilke uyarınca "kendini tanımaya çalışıyor"; heyecanlı, saf yaradılışının delice atılımlarına dehşetle kulak veriyor, onları inceliyor; yaradılışını ölüm cezasına kendi çarptırıyor, yeni yasalar belirliyor, içindeki "köhnemiş insanı" parçalayıp yenisini yaratmaya çalışıyordu. Önüne koyduğu kötülük ile karanlığın acımasız aynasına bakarken dehşete kapılıyordu ama; Vera'dan –bir insan olarak canlı bir kadından, bir sanatçı olarak da bir heykelden– beklediği bu, kendi üzerinde ruhsal çalışmanın onda Vera ile karşılaşmasından çok önceleri, yaradılışının gene böyle gerçek ve hayal olarak ikiye ayrıldığı bir dakikada başladığını fark ederek ölçüsüz bir sevinç duyuyordu.

Tutkuların çamurunun, gürültüsünün arasında gizli bir çalışmayı yüreği çarparak, içten gözyaşları dökerek izliyordu. Kötü bir ateşin çatırtıları, dumanı içinde arada bir durulan, ama bütün bütün durmayan, sonra gene canlanan esrarlı bir ruh dolaşıyordu bedeninde. Bu ruh kendi üzerinde, kendi heykeli, ülküsel insan üzerinde hiç bitmeyecek bir çalışmaya –önce fısıltıyla, sonra bağırarak– çağırıyordu onu.

Onu bu çalışmaya çağıranın günlük istekler, basit korkular değil, kendi içinde güzelliği aramanın, yaratmanın içten eğilimi olduğunu anımsayınca sevinçle ürperiyordu. Ruhu –bir insan, bir sanatçı olarak– aydınlık bilinmez uzaklara, arı ülküsel insana çağırıyordu onu.

Gerçek bir dâhinin çalışmasının tutkular yangınında yıkılmayacağını, yalnızca durulacağını, yangın geçince sağlam adımlarla ağır ağır yürümesini sürdüreceğini; sonra, insan ruhunda sanat yaratıcılığından ayrı olarak başka bir yaratıcı gücün daha bulunduğunu, bedensel hırsın yanında yakıcı başka bir hırsın, kas gücünün daha olduğunu görerek soluğunu kesen, esrarlı bir mutluluk heyecanıyla doluyordu içi.

Yaşamını baştan sona belleğinden geçiriyor, düşüp ağır ağır kalktığı, temiz bir ruh onu usulca uyandırdığı, kalkmasına yardım ederken –onu cesaretlendirerek, avutarak, gerçeğe ve iyiliğe, güce olan inancını ona yeniden kazandırmaya çalışarak– onu yeniden, sonu gelmez çalışmaya, daha yücelere çıkmaya çağırdığı zamanlar çektiği insanüstü acıları anımsıyordu...

Güçlerin dengeye gelişini, akıl gücüyle irade gücünün en güzel atılımlarının o yapıya harcanışını mutluluk dolu bir korkuyla izliyordu. Bu gizli çalışmayı işittiği, kendisi de çaba harcadığı, çalıştığı; taş, ateş, su verdiği zamanlar ne denli rahat, özgür olduğunu hissediyordu.

Kendi üzerinde bu yaratıcı ruhsal çalışma tutkulu, alaycı Vera'yı silip atmış sayılırdı belleğinden. Ancak arada bir anımsıyordu onu. O da sırf onu bu gizli ruhsal çalışmaya çağırmak, ona kendi içindeki kutsal ateşi göstermek, onun içinde de aynı ateşi tutuşturmak, bu ateşi içinde yaşatsın diye ona yalvarmak için...

Böyle zamanlar Vera'yı, onu şimdiye dek kimsenin sevmedi-

ği bir sevgiyle sevdiğini sanıyordu. Vera'nın da onu, putuna –bu put göğsünde böylesine bir güç, böylesine bir ateş, Vera'ya yönelmiş böylesine bir sevgi bulundurmadıktan sonra, onu ne denli bir tutkuyla sevmiş olursa olsun– veremeyeceği bir sevgiyle sevmesini istiyordu.

Önüne geleni yıkıp geçen öteki yakıcı tutkusuyla cengini içtenlikle, dürüstçe sürdürüyordu. Bu duyguyu Vera'nın paylaşmadığını, dolayısıyla onun, birbirini karşılıklı seven dürüst iki insan arasında bir tutku gibi duru, huzur dolu bir akıntıya, yani mutluluğa varamayacağını hissederek savaşıyordu.

Eskiden olduğu gibi çağırmıyordu artık tutkuyu. Ruhsal durumunu, acı dolu savaşını lanetliyordu. Vera'ya, ondan kaçmaya karar verdiğini yazmıştı. Şimdi, ondan kaçmaya başladıktan sonra peşinden geliyordu sanki Vera. Hep o esrarlı örtüsünün altında, dokunuyordu ona. Kızdırıyordu, uykudan uyandırıyordu onu. Okuduğu kitabı alıyordu elinden, yemek yedirmiyordu onu...

Üç gün sonra kısa bir pusula aldı Vera'dan. Yalnızca soruyordu: "Neredesiniz? Neden dönmüyorsunuz? Mektup niçin yazmıyorsunuz?" Rayski'nin Petersburg'a gitmek niyetinde olması hiç ilgilendirmiyordu onu sanki. Belki de mektubunu almamıştı.

Eve çağırıyordu Rayski'yi. Kendisinin döndüğünü, "Sonsuz canının sıkıldığını" Malinovka'nın bomboş olduğunu, herkesin surat astığını, Marfenka'nın gelecek hafta doğum gününden hemen sonra Volga'nın karşısına, sözlüsünün annesine konuk gideceğini, Rayski gelmezse büyükannenin can sıkıntısından patlayacağını yazıyor; bu fedakârlığı büyükannesi, bir de... onun için yapmasını çok istediğini ekliyordu.

Rayski içi nefret, kuşku dolu, "Evet, çok iyi biliyorum bu fedakârlığımın sana neden gerekli olduğunu," diye geçirdi içinden. "Ben de, Marfenka da olmayınca yamaçtan aşağı zıplaya zıplaya koşmaların daha da bir batacak göze. Ah dağ keçisi! Büyükannenin yanında daha çok kalman gerekecek, odanda yiyemeyeceksin yemeğini, herkesle birlikte oturmak zorunda kalacaksın sofraya... Anlıyorum! Olmayacak istediğin! Sevinemeyeceksin... Yeter artık! Bu saçma tutsaklığı silip atacağım üzerimden. Tutkunun hazzını tattırmayacağım sana!"

Cevabında onunla görüşmeden gitmek niyetinde olduğunu yineledi Rayski. Onun her zamanki isteğine (onu rahat bırakmak, kendi kendine de acı çektirmemek isteğine) en iyi böyle uymuş olacağını yazdı. Sonra –hayal gücünün ürünlerinde büsbütün hayal kırıklığına uğramış– yırttı attı günlüğünü.

Yukardan kar gibi dökülen bu kâğıt parçalarının yem sanıp valinin bucaktaki evinin penceresinin dibine üşüşmüşlerdi tavuklar. Sonra –onlar da hayal kırıklığına uğramış– soru dolu bakışlarla pencereye bakarak dağılmışlardı.

Rayski devrisi gün akşamüzeri kısa bir mektup aldı Vera'dan. Rayski'nin, onunla görüşmeden gitmek istemesini olumlu karşıladığını bildiriyor; *tutkusunu* (altı çizilmişti bu sözcüğün) yenmesi için ona yardım etmeye hazır olduğunu, bunun için de, bu mektubu yollar yollamaz, aynı gün, yani perşembe günü gene Volga'nın karşısına döneceğini yazıyordu. Gelip Tatyana Markovna ile, evdekilerle vedalaşmasını salık veriyordu. Böyle birdenbire gidişinin tüm kenti şaşırtacağını, büyükanneyi çok üzeceğini eklemişti.

Bu cevap handiyse sevindirmişti Rayski'yi. Yüreğinin üzerinden bir ağırlık kalkmıştı sanki. Devrisi gün, yani cuma günü öğleden sonra, kentin dış mahallesine girdiklerinde atladı valinin arabasından, onu gezdirdiği için minnettarlıklarını bildirdi valiye. Yol çantası elinde, koşarak geçti avlu kapısını, eve girdi.

VI

Önce Marfenka, sonra Vikentyev, onlarla birlikte avludaki köpekler de koşarak karşılamışlardı onu. Herkes, Paşutka'ya varıncaya dek herkes, sevinçten ağlayacaktı handiyse. Tutkudan başı döndüğü halde, bu sıcak karşılama az kaldı onu da ağlatacaktı.

"Ah neden yetmiyor bana bu mutluluk?" diye geçiriyordu içinden. "Neden bir büyükanne, bir Marfenka, bir Vikentyev değilim de... bir çeşit Vera'yım."

Ürkek bakışlarıyla arıyordu Vera'yı.

Marfkenka –onun üzgün bakındığını fark ettiğinden olacak– pek neşeli, "Vera da dün gitti!" dedi.

"Evet, Vera Vasilyevna gitti," diye yineledi Vikentyev.

Uşaklar, "Küçükhanım yok!" dediler.

Oysa onlara bir şey sormamıştı Rayski. Sevinmeliydi buna. Ama bir hüzün çökmüştü üzerine.

Tatyana Markovna'nın odasına giderken düşünüyordu: "Vera gitti diye seviniyorlar, gülümsüyorlar! Vız geliyor onlara!"

Büyükanne, Paşutka'yı dışarı yollayıp, odanın kapısını kapadıktan sonra endişeli, "Ne çok bekledim seni, adam yollamayı bile düşündüm," dedi.

Rayski, Vera'dan kötü bir haber var diye korktu birden.

"Ne oldu büyükanne?"

"Arkadaşın Leontiy İvanoviç..."

"Evet?"

"Hasta."

"Zavallı. Neyi var. Hemen gideyim... Ağır mı durumu?"

"Dur hele, söyleyeyim arabayı hazırlasınlar. Bu arada da hastalığının nedenini anlatayım sana. Kentte bilmeyen yok. Marfenka'dan gizliyorum yalnız. Vera birisinden öğrenmiş."

"Ne oldu?"

Tatyana Markovna yüzünü ekşitti.

"Karısı kaçtı... Adamcağız yatağa düştü. Aşçısı önceki gün de, dün de gelip seni sordu..."

"Nereye gitmiş karısı?"

"Fransızla, Şarl ile kaçmış! Adamı bir iş için Petersburg'a çağırmışlar ansızın. Kadın da... 'Hazır gidiyor, beni de Moskova'ya kadar götürsün Bay Charles,' demiş. Kurnazlığı bırakmamış elden: 'Moskova'da akrabalarımla görüşmek istiyorum,' deyip, kocasından serbest oturma kâğıdı da almış."

Rayski, "Büyütecek ne var bunda?" dedi. "Kadının Şarl ile ilişkisini kocasından başka herkes biliyordu zaten. Alay ediyorlardı onunla. O hâlâ farkına varmıyordu bir şeyin. Dönecektir... kadın..."

"Sonuna kadar dinle hele. Yoldan bir mektup atmış kocasına. Onu unutmasını, beklememesini, geri dönmeyeceğini, onunla artık yaşayamayacağını, bu kentte eriyip gittiğini yazıyormuş..."

Rayski omuzlarını kaldırdı. Çok üzgündü.

"Oh Tanrım! Ah rezil kadın!" diye mırıldandı. "Zavallı Leontiy!

Gizli rezalet az geldi şırfıntıya, herkes duysun istedi!.. Hemen şimdi gidiyorum. Ah, ne acıdım Leontiy'e!"

"Ben de çok acıdım Borisciğim. Kalkıp gitmek bile istedim ona. Çocuk gibi, tertemiz bir ruhu vardır! Tanrı bilgelik vermiş ona, ama açıkgözlük vermemiş... Kitaplarının içine dalmış! Kimin eline düştü zavallı?.. Bak ne diyeceğim: Gözaltında değilse, buraya getir onu. Eski ev bomboş. Bir odasında Vera kalıyor, o kadar... Oraya yerleştirelim... Ne olur ne olmaz diye, iki oda hazırlamalarını söyledim!"

"Ne bulunmaz bir kadınsınız, büyükanneciğim! Benim aklıma şimdi geldi ancak, oysa siz odaları bile hazırlatmışsınız!.."

Bir dakika için odasına uğradı Rayski. Petersburg'dan gelmiş birkaç mektup buldu. Mektuplardan biri dostu. Nadejda Vasilyevna Pahotina ile Anna Vasilyevna Pahotina'nın oyun arkadaşı Ayanov'dandı. Rayski'nin, Sofiya Belovodova'dan haber istediği, sonra da unutup gittiği birkaç mektubuna yanıt vermişti Ayanov.

Zarfı açınca, Ayanov'un arada Sofiya'dan da söz ettiğini görmüştü.

"Şu işe bak!" diye geçirdi içinden. "O zamanlar tazeydi içimde anısı, şimdiyse yüzünü bile unuttum! Şimdi Sekleteya Burdalahova bile daha çok ilgilendiriyor beni. Vera ile ilgili çünkü!"

Mektupları okumadan, dergileri açmadan Kozlov'a gitti. Gri, küçük evin panjurları kapalıydı. Rayski uzun süre çaldıktan sonra açtılar kapıyı.

Holü, sonra salonu geçti. Leontiy'in odasının önünde durdu. Kapıyı çalsa mı, doğrudan mı girse, kararsızdı.

Birden usulca açıldı kapı. Mark Volohov'u gördü karşısında Rayski. Üzerinde bir kadın sabahlığı, ayağında Kozlov'un terlikleri vardı. Saçı başı dağınık; uykusuz yüzü, içi bulanıyormuş gibi soluk, bitkindi. Gözleri öfkeli bakıyorlardı. Canı sıkkın, alçak sesle, "Gelebildiniz sonunda!" dedi. "Nerede kaldınız? İki gecedir gözümü kırpmadım... Gündüz öğrenciler geliyorlar, ama gece bir başıma..."

"Neyi var?"

"Neyi mi? Söylemediler mi size? Kuş kaçtı kafesten! Duyunca sevindim, kutlamaya geldim onu. Ama bir de baktım, yüzü kireç gibi. Bakışları donuk donuktu. Tanımadı beni. Kendinde değildi. Ama şimdi biraz düzeldi sanki. Sevincinden kahkahalar atacak

yerde üzüntüden bitiriyor kendini akılsız! Doktor getirdim, kovdu adamı, oysa hayalete döndü, farkında değil... şimdi uyuyor, uyandırmayın onu. Ben eve gidiyorum. Aptalca kara sevdasından kendine bir şey yapmaması için siz kalın. Bekleyin onu. Kimseyi dinlediği yok. Az kaldı yapıştıracaktım suratına."

Can sıkıntısından yere tükürdü Mark.

"Aşçı kadına güvenilmez... salağın biri! İlaç yerine diş macunu vermiş ona dün. Yarın akşam değiştiririm sizi..."

Rayski şaşkın baktı Mark'ın yüzüne, elini uzattı. Mark, elini uzatmadan, küçümser bir tavırla, "Neden bu iyiliğiniz?" diye sordu.

"Zavallı arkadaşımı yüzüstü bırakmadığınız için minnettarım size..."

Mark, ayağındaki terliklerin topuklarını birbirine vurdu. Rayski'nin elini hızlı sallarken, "Ah, çok hoş!" dedi. "Hanidir size hizmet etmek için fırsat kolluyordum zaten...."

"Ne oluyor size Volohov, bir sirk palyaçosu gibi durmadan tersyüz ediyorsunuz kendinizi!.."

Volohov alaylı, "Siz de hep gösteriş yapıyor, kendinize her şeyden bir pay çıkarıyorsunuz!" diye karşılık verdi. "Sizin minnettarlığınızdan bana ne? Kozlov'a onun kendisi için değil de, sizin o pek değerli minnettarlığınız ya da başka bir şey için mi geldiğimi sanıyorsunuz?"

"Eh, pekâlâ Mark İvanoviç, bırakalım şimdi sizi de, davranışlarınızı da! Önemli olan onlar da değil, benim 'gösterişim' de! İyi bir şey yaptınız..."

"Gene övgü!"

"Evet. Hoşuma giden ya da gitmeyen bir şeyi böyle dile getiririm ben. Kabalığın içten, doğal davranmak olduğu inancındasınız siz, bense insanın yumuşak olduğu ölçüde insan olduğu inancındayım. Bu 'gösterişim' hoşunuza gitmiyorsa çok üzülürüm, ama izin verin, nasılsam öyle kalayım!"

Mark, "Pekâlâ, istediğiniz gibi kırıtın!" diye mırıldandı.

"Leontiy'i bize götüreceğim. Kendi evinde gibi yaşayacak orada. İç acısı geçmezse, huzur dolu bu yuvada temelli kalacak..."

Mark, Rayski'nin elini tutup ağırbaşlı, "Şimdi verin elinizi işte," dedi. "Önemli bir şey bu! Kuruyup gider yoksa Kozlov. Çalış-

ma gücünü yitirir. Ne evi barkı olur, ne yiyecek bir lokma ekmeği... Çok güzel bir düşünce geldi aklınıza."

Rayski, "Benim değil, bir kadının!" dedi. "Hem aklına değil, yüreğine geldi... bu nedenle sıkmayacağım elinizi... Büyükannem düşündü."

"Çok düşünceli bir kadın şu büyükanneniz!" dedi Mark. "Bir gün börek yemeye geleceğim ona! Yazık ki, eski saçmalıklarla dolu kafasının içi!.. Evet, gidiyorum ben, göz kulak olun Kozlov'a. Siz kalamazsanız, birisini oturtun yanına. Önceki gün başını suya soktuk, sonra çiğ lahanayla sardık. Bir ara dalmışım, ne yaptığını bilmeden tüm lahanayı alıp yemiş... Hoşça kalın! Çok uykusuzum, karnım da aç. Avdotya yalnızca bulaşık suyu gibi bir kahveyle ağırladı beni..."

"Bakın ne diyeceğim, biraz bekleyemez miydiniz? Arabacıyı hemen yollayıp yemek getirteyim..."

"İstemez, evde yerim artık yemeğimi."

Rayski ürkek, "Belki... paranız yoktur?.." dedi.

Cüzdanını çıkarmaya bile davranmıştı.

Mark, her zamanki soğuk gülüşüyle güldü birden. Rayski'nin yüzüne anlamlı anlamlı bakarak, "Yo istemez," dedi, "param var... Akşam yemeğinden önce de banyo alacağım. Kir pas içindeyim. Üstümdekilerle yatıp kalkıyorum. Bağcının evinde kalmıyorum artık. Bir din görevlisinin karısının yanındayım. Bugün banyo günü, güzelce yıkandıktan sonra yemeğimi yiyip yatacağım, artık sabah kalkarım."

Rayski, "Zayıflamışsınız, sanki hastasınız!" dedi. "Gözleriniz..."

Mark birden somurttu, yüzü daha öfkeli bir anlatımla kaplandı.

"Bence siz daha hastasınız!" dedi. "Aynaya bakarsanız görürsünüz. Yüzünüzde sarı sarı lekeler var, gözleriniz içe çökmüş..."

"Benim birkaç sıkıntım var..."

Volohov soğuk, "Benim de," dedi. "Hoşça kalın..."

Gitti Mark. Rayski usulca açtı Leontiy'in odasının kapısını. Parmaklarının ucuna basarak yaklaştı karyolaya.

Kozlov cılız bir sesle, "Kimdir o?" diye sordu.

Rayski, Kozlov'un elini tutup, karyolanın yanındaki koltuğa otururken, "Merhaba Leontiy," dedi, "benim!"

Kozlov, yüzüne uzun uzun baktıktan sonra tanıyabildi Rayski'yi. Gözlerini ondan ayırmadan çabucak sarkıttı ayaklarını karyoladan, yatağın içinde oturdu. Güçsüz bir sesle, arada durup dinlenerek, "Gitti mi o? Mahsus uyuyor gibi yapıyordum," diye başladı. "Uzun zamandır görünürlerde yoktun. Hep bekledim seni..."

Elini Rayski'nin omzuna koyup, gözlerinin içine yakından bakarak ekledi:

"Şimdi beni tiksindirmeyen tek yüz, eski arkadaşımın yüzü kaldı..."

"Kentte değildim," dedi Rayski. "Demin döndüm. Hasta olduğunu duyunca..."

Başını öne eğdi Leontiy, "Yalan söylüyorlar," dedi, "hasta değilim. Numara yapıyordum..."

Sustu. Birkaç dakika sonra başını kaldırdı. Dalgın dalgın baktı Rayski'nin yüzüne.

"Bir şey söylemek istiyordum sana ya..."

Ayağa kalktı. Odanın içinde düzensiz adımlarla dolaşmaya başladı Rayski, "Yatsan iyi edersin Leontiy," dedi. "Hastasın..."

Kozlov, handiyse öfkeli, karşılık verdi:

"Hasta değilim. Nedir, sözleşmiş gibi hepiniz aynı şeyi söylüyorsunuz. Hastasın, hastasın!.. Mark doktor bile getirdi. Ayrılmıyor yanımdan, kendimi pencereden atacağımdan ya da gırtlağımı keseceğimden korkuyormuş gibi oturuyor başucumda..."

"Ama bitkinsin Leontiy, zor yürüyorsun! Yatsan..."

Leontiy, sandalyenin arkalığının üzerinden Rayski'ye doğru eğilip, kolunu boynuna doladı.

"Evet, bitkinim; doğru bu," dedi.

Yanağını Rayski'nin başına dayadı. Rayski birden sıcak gözyaşları hissetti alnında, yüzünde. Ağlıyordu Leontiy. İçini çekerek, "Bitkinim, evet..." dedi, "ama hasta değilim... aklım başımda... yalan söylüyorlar... anlamıyorlar... Ben kendim de bir şey anlamıyordum... Seni görünce... gözyaşlarım boşaldı kendiliklerinden... Mark gibi sitem etme bana, onlar gibi... öğretmenler, arkadaşlar gibi alay etme benimle... Sözümona yufka yürekli bu ziyaretçilerin yüzlerinde kötü bir alay görüyorum!.."

Rayski'nin de boğazında düğümleniyordu hıçkırıklar. Ama Le-

ontiy'i daha çok üzmemek için sakin görünmeye çalışıyordu. Ağlamamak için tutuyordu kendini.

"Gözyaşlarını anlıyorum, onlara saygı da duyuyorum Leontiy!" dedi.

"İyi, eski bir dostsun sen... okulda da alay etmezdin benimle... Neden ağladığımı biliyor musun? Başıma geleni bilmiyorsun değil mi?"

Rayski susuyordu.

"Sana göstereceğim onu..."

Yazı masasına gitti Leontiy, gözünden bir mektup çıkarıp Rayski'ye uzattı.

Rayski, Ulyana Andreyevna'nın (büyükannesinin ona sözünü ettiği) mektubuna şöyle bir göz gezdirdi.

"Yırt at bu mektubu," dedi, "onu sakladığın sürece düzelemezsin..."

Leontiy, mektubu Rayski'nin elinden çekip alırken korkmuş, "Olur mu öyle şey!" dedi. (Gene masanın gözüne koydu onu.) "Bana yazılmış tek mektubu budur, başka yok."

Hıçkırıklarını tutmaya çalışarak ekledi:

"Anı olarak bir bu kaldı ondan..."

Rayski alçak sesle, "Evet!" dedi. "Böyle bir duygu en güzel karşılığı bulmalıydı... Ama bu bir hastalık, Leontiy, dostum... Ancak, gene de kendini kaptırma ona. Önünde uzun bir ömür var, gençsin..."

Leontiy kesti sözünü:

"Ömrüm bitmiştir, benim, eğer..."

"Eğer ne?"

"Eğer o... dönmezse..." diye fısıldadı Leontiy.

"Böyle bir davranıştan sonra isteyebilir misin onu?.. Evine alabilir misin?.."

Kozlov, başı ellerinin arasında, odanın içinde dolaşırken umutsuz, "Ah Boris, anlamıyorsun!" dedi. "Tanrım! Hasta olduğumu söylüyorlar, acıyorlar bana, doktor getiriyorlar, gece sabahlara dek başucumda bekliyorlar... ama gene de anlamıyorlar hastalığımı. Hangi ilacın bana iyi geleceğini bilmiyorlar. Oysa tek ilaç..."

Rayski susuyordu.

Kozlov uzun adımlarla yaklaştı ona, omuzlarından tuttu. Olan-

ca gücüyle sarstı onu. Umutsuzluk içinde fısıldadı:

"O yok, hastalığım bu işte! Hasta değilim ben, öldüm! Şimdim de, geleceğim de öldü... her şeyim öldü, o yok çünkü! Git geri getir onu, hemen canlanırım! Tutmuş, onu evime alıp almayacağımı soruyorsun! Böyle basit bir şeyi anlayamadıktan sonra nasıl roman yazıyorsun sen?.."

Kozlov'un, eski çağların yaşamına baktığı o bilinçli, doğru bakışıyla sonunda çevresindeki yaşama da baktığını görüyordu Rayski. Onu avutmanın olanaksız olduğunu düşünüyordu.

"Şimdi anlıyorum!" dedi. "Onu bu kadar sevdiğini bilmiyordum. Kendin şaka ederdin ara sıra, ona alıştığını, eski Yunanlıların için, Romalıların için onu ihmal ettiğini söylerdin..."

Acı acı gülümsedi Kozlov:

"Saçmalıyormuşum, böbürleniyormuşum. Bir şeyin farkında değilmişim Boris! Bu olay olmasaydı... hiçbir zaman da olmayacaktım. Eski insanları, eski yaşamı sevdiğimi sanıyordum, oysa canlı bir kadını... seviyormuşum. Kitapları da, liseyi de, eski yeni insanları da, öğrencilerimi de... seni de, şu ara sokağıyla, çitiyle, şu üvez ağaçlarıyla bu kenti de sırf onu sevdiğim için seviyormuşum meğer! Şimdi hepsinden nefret etmeye başladım. Kutba bile olsa gitmeye hazırım... Evet, yeni anladım bunu. Şuraya diz çöküp onun mektubunu okuduğum zaman..."

Rayski göğüs geçirdi. Leontiy sürdürüyordu konuşmasını:

"Sen de gelmiş, onu eve alıp almayacağımı soruyorsun! Tanrım! Hem de nasıl alırdım... nasıl severdim, bilse bunu..."

Gene yaşlar yuvarlanmaya başladı yanaklarından. Rayski, "Bak ne diyeceğim Leontiy," dedi.

Leontiy dinlemiyordu onu. Saçları dağınık, odanın içinde yalpalayarak, terliklerini sürterek dolaşıyordu.

"Büyükannem bize taşınmanı istiyor," diye ekledi Rayski. "Yalnız başına canın sıkılır burada."

Rayski'nin ne dediğini duymuştu Leontiy, anlamıştı da, ama cevap olarak kolunu salladı yalnızca.

"Teşekkürlerimi söyle ona," dedi. "Kutsal bir kadındır Tatyana Markovna! Acımı başkalarının evinde dindirmeye çalışacak kadar aptal mı sanıyorsun beni?.."

"Başkasının evi değildir orası Leontiy, kardeşiz biz. Kan bağından güçlüdür aramızdaki bağ..."

Kozlov, karyolaya uzanırken, Rayski'nin elini tuttu, "Evet, evet, suçluyum," dedi. "Acımdan ne dediğimi bilmiyorum! Bencilliğimi bağışla. Sonra... sonra... hiç umut kalmayınca... kendim gelirim... kitaplığına bakmak görevini isterim senden..."

"Hâlâ umudun var mı?"

Kozlov çabucak doğrulup oturdu yatağın içinde. Yüzünü Rayski'ye yaklaştırıp sordu birden:

"Ne yani? Umut yok mu sence?"

Rayski susuyordu, arkadaşını tutunduğu bu saman çöpünden de yoksun etmek, onu büsbütün umutsuz kılmak istemiyordu.

"İnanın, ne söyleyeceğimi bilemiyorum Leontiy," dedi. "Karını o kadar az tanıyorum ki, çoktan beri görmedim onu... kişiliği üzerine bilgim az."

"Evet, hiç ilgilenmedin onunla... Biliyorum, isteseydin iyi bir ders verirdin ona... Belki bu olmazdı o zaman..."

İçini çektikten sonra ekledi:

"Hayır, tanıyorsun onu, Fransızdan üstü kapalı söz etmiştin bana, ama anlamamıştım... Aklımın ucundan geçiremiyordum böyle bir şeyi..."

Sustu, biraz sonra handiyse sevinçli ekledi birden:

"Ya bırakırsa onu Fransız?.. Belki anımsar beni... belki de..."

Bir ışık aydınlatmıştı gözlerinin içini. Rayski kararsız, "Belki..." dedi.

Oturduğu yerde hafifçe doğrulup pencereden baktı Leontiy, "Dur... Nedir o?.." dedi. "Bir araba geliyor sanki..."

Oturdu gene, başını önüne eğdi. Pencerenin önünden açık bir köylü arabası geçmişti. Kırmızı işlemeli çavuş gömleği giymiş bir köylü ayakta duruyor, dizginleri sallıyordu. Leontiy sürdürdü konuşmasını:

"Hep bekliyorum... Anımsar mı acaba diye düşünüyorum! Gece kalkmayı denedim, o Mark haydudu mengene gibi yakaladı kolumdan. Zorla yatırdı beni. 'Dönmeyecek, uslu yat,' dedi. Çok korkuyorum şu Mark'tan."

Soru dolu bakışlarla bakıyordu Rayski'nin yüzüne.

"Sen ne düşünüyorsun bu konuda? Mark'tan iyi tanırsın sen kadınları! Bir umut var mı... yoksa..."

Rayski, "Olsa bile, şimdi değil..." dedi, "belki çok sonra..."

Kozlov derin bir göğüs geçirdi. Ağır ağır uzandı yatağa. Kollarını yüzünün üzerinde kavuşturdu. Rayski, "Yarın bizim eve götüreceğim seni," dedi. "Şimdilik hoşça kal. Gece ya kendim gelirim, ya birini yollarım yanına."

Leontiy Rayski'ye bakmıyor, onu dinlemiyordu. Çıktığını da duymamıştı.

Eve dönünce büyükannesine uğradı Rayski. Leontiy'in durumunun tehlikeli olmadığını, ama onu hiçbir şeyin de avutamayacağını söyledi. Gece Kozlov'un yanına Yakov'u yollamaya karar verdiler. Bu arada büyükanne yemek, çay, rom, şarap –Tanrı bilir daha neler– hazırlatmıştı.

"Niçin yolluyorsunuz bunca şeyi büyükanne?" dedi Rayski. "Bir şey yemiyor ki..."

"O... gene gelmez mi?"

"Kim?"

"Kim olacak, Mark denen o adam: Çay içmek ister belki... Orada olduğunu söyledin ya..."

"Ah büyükanneciğim! Hemen gidip haber vereceğim Mark'a..."

Tatyana Markovna tuttu Rayski'yi

"Sakın! Kendisiyle eğlendiğimi sanır..."

"Hayır, saygı duyar. Nil Andreyeviç değildir o, anlıyor sizi..."

"Saygısını istemem! Karnı doysun, gerisi ilgilendirmez beni! Mahvolmuş bir insandır o! Seksen rublenin adını hiç etmiyor değil mi?"

Rayski kolunu salladı, odasına gitti. Ayanov'un mektubunu, Petersburg'dan aldığı öteki mektupları, dergileri, gazeteleri okumaya koyuldu.

VII

Neler oldu sana sevgili Boris Pavloviç? (diye yazıyordu Ayanov) Rutubetli, ama her zaman genç Petersburg'umuzdan Rusya'nın

hangi deliğine girdin ki, iki aydır bir satır gelmiyor senden? Bir çirozla evlenmedin ya orada? Önceleri uzun öykülerin –yani mektupların– geliyordu. Ama birden sesin soluğun kesildi. Öyle ki, senin o kuş uçmaz kervan geçmez köyün Malinovka'dan başka bir kuş uçmaz kervan geçmez köye, Smorodinovka'ya mı atladın? Bu mektubum eline geçecek mi? Bilmiyorum.

Haberler, çok, dinle hele... Geçmiş olsun de bana, hemoroidim patladı sonunda! Doktorumla ben öyle sevindik ki, birbirimizin boynuna sarıldık. Az kaldı ikimiz de hıçkıra hıçkıra ağlayacaktık sevincimizden. Bunun ne büyük bir şey olduğunu düşünebiliyor musun? Kaplıcaya gitmem gerekmiyor artık. Belim daha iyi şimdi, karnıma soğuk kompres koyuyorum. Biliyorsun, *plethora abdominalis*[4] vardır bende...

Rayski "Ne biçim haberlerle zamanımı alıyor!" diye geçirdi içinden, okumayı sürdürdü.

Benim Olinka giderek güzelleşiyor, din dersinde de, ahlâk dersinde de, öteki derslerde de hayli başarılı. Enstitünün yöneticilerine karşı uysal, babasına karşı saygılı. Her perşembe soruyor onu şımartan amcası Rayski'nin ne zaman geleceğini, resimlerini düzelteceğini, bir yandan da öteki eline güzel bir kutu şeker sıkıştıracağını...

Birkaç satırı atlarken mırıldandı Rayski:
"Amma da adam, hep kendinden söz ediyor!"

... Koko, peşinde (matmazel Rahilda'nın peşinde koştuğu gibi) handiyse yedi yıl koştuktan sonra evlendi sonunda Eudoxie'siyle. Karısını alıp tahtakurusu bol köyüne gitti. Kamburu, büyücü kocakarıyla birlikte yurtdışına sepetlediler. Şimdi biraz canlılık geldi eve. Pencereleri açmaya, içeri temiz havanın, insanların girmesine izin vermeye başladılar. Ama yemekleri hâlâ iğrenç...

Rayski, birkaç satır daha atlarken, "Bana ne onlardan!" diye söylendi. "Kuzinimden hiç söz etmiyor, onu bile umursadığım yok şimdi!"

4 (Lat.) Karaciğer kapı damarında kan basıncı.

Mırıldanarak okumayı sürdürdü:

> ... onun yerine bakanlığa prens İ.V. geçsin istiyorlar, İ.V. de arkadaşlarına... sonra kadınlar kazan kaldırdılar... P.P. yetmiş bin verdi kumarda... H'ler yurtdışına gitmediler... Görür gibi oluyorum yüzünü. Canın sıkılıyor, somurtuyorsun. Sofiya Nikolayevna'dan (daha bir canlı okumaya başlamıştı Rayski) söz etmeyecek misin? diye soruyorsun. Şimdi, şimdi, onunla ilgili haberleri *pour la bonne bouche*[5] sakladım...

"Neyse geldik!" dedi Rayski. "Bakalım ne haberler var Sofiya'dan?"

> Sen gittikten sonra da, sen buradayken olduğu gibi bağlılıkta, içtenlikle sürdürdüm senin sorununa hizmeti. Yani sevimli "küçükhanımlarla" haftada iki kez kâğıt oynamayı bırakmadım. Öyle ki, kardeşleri Nikolay Vasilyeviç sonunda Anna Vasilyevna'nın nişanlısı diye çağırmaya başladı beni. Bir akşam, gelecekteki düğünümüz üzerine şakayı öylesine ileri götürdü ki, ablaları salondan attılar onu, koparmaya geldiği para yardımını da alamadı böylece... Ama sonra benden üç yüz ruble aldı, bu parayı senin hesabına geçtim. Çünkü nişanlımdan oyunda almak umudu kalmadı onu artık. Dinle, bak neler anlatacağım!
>
> Halalarla oynarken –gene söylüyorum– senin sorununa hizmet ediyordum, yani o mermerden kuzininde tutku uyandırmaya çalışıyordum, başarılı da sayılırdım. İtalyan Kont Milari de aynı amaçla çalışıyordu galiba. Yani kadınlara tutku dağıtıyor, sanırım senden aşağı da kalmıyordu. Biz kâğıt oynadığımız günler damlıyordu. Nikolay Vasilyeviç de ailesinin bu mutluluğunu gördükçe sevincinden uçuyordu.
>
> Kendi haline bırakmışlardı onları. Piyano çalıyor, aryalar söylüyorlardı. Gezmeye çıkarken bile yanlarına almıyorlardı Sofiya Nikolayevna'yı. Çünkü (bir sır olarak söylüyorum bunu sana, Petersburg'da herkesin birbirinin kulağına fısıldadığı bir sırdır bu) kuzininin kupa arabası adalarda göründüğü zamanlar Milari de atla ya da kendi kupa arabasıyla orada oluyor, onun arabasının ya-

5 (Fr.) Değerli olanı sona saklamak anlamında bir deyim.

nı sıra gidiyordu. Sofiya Nikolayevna daha da güzelleşti. Dalıp dalıp gitmeye başladı. "Olimpos" durgunluğundan çıktı biraz. Zayıfladı da... Sonra (kolonya alıp burnuna çek!) *un faut pas*[6] attı! Bunun ne olduğunu öğrenmeye çok çalıştım. Kuzini Catherine'den bile öyle tuhaf bilgiler aldım ki, şaşarsın: Hep ikili, yedili... Ne bir papaz, ne bir adam, ne as, ne onlu... Boş kâğıt hep!

Aralarında geçen aşk serüvenini hayalimde kendim canlandırmaya başlamıştım artık. Bir yerde baş başa dolaşırlarken yakalandıklarını, içinde "tut ki seni seviyorum" gibi sözler olan bir mektubunun ele geçtiğini ya da Rossini'nin, Bellini'nin düetleri arasında yasak bir öpücüğün sesinin duyulduğunu düşünüyordum. Ama hayır, piyano çalıyor, şarkı söylüyorlar, rahat kâğıt oynatmıyorlardı bize. (Bu arada şunu söyleyeyim, onlar olmadan da tadı çıkmıyordu oyunun. Islandı yazı hiç sevmem ben, kâğıtlar ıslak ıslak oluyor.) O kadar gürültü yapıyorlardı ki, Nadejda Vasilyevna pamuk tıkıyordu kulaklarına... Kentte dedikodular almış yürümüştü! Mezenskiler, Hatkoflar, Mışinskiler (en çok da kuzini Catherine) gizli bir sevinçle fısıldaşıyorlardı: "Sophie a poussé la chose trop loin, sans se rendre compte des suites..."[7] vb. Önüme gelene fısıltıyla ya da yüksek sesle, bunun nasıl bir "chose"[8] olduğunu soruyordum. Belirli bir cevap alamadığım için, söz Sofiya'dan açılınca ben de fısıldıyordum: "Oui, elle a poussé la chose trop loin, sans se rendre compte des suites... un faux pas..."[9]

Bunun nasıl bir *"pas"*[10] olduğunu sorduklarında da omuzlarını kaldırıyordum.

Küçük bir bulut böylece belirdi kuzininin ufkunda, gelip başının üzerinde durdu! Bu arada ben, dostluk görevlerimi unutmadan, aralıksız hizmet ediyordum sorununa. Sık sık kâğıt oynamaya gidiyordum halalara. Milari ile bile ahbap olmuştum, seninle yaptığımız gibi ikimiz de rahat olalım diye aynı saatlerde orada olmak için sözleşmeye başlamıştık...

---

6 (Fr.) Yanlış bir adım.

7 (Fr.) Sofiya davranışlarında, sonuçlarını düşünmeden, aşırıya kaçtı.

8 (Fr.) Davranış.

9 (Fr.) Evet, davranışlarında, sonuçlarını düşünmeden, aşırıya kaçtı... Yanlış bir adım attı.

10 (Fr.) Adım.

Rayski mektubu masanın üzerine atıp, canı sıkkın, "Ne eşek!" diye söylendi. "Bana iyilik ettiğini sanıyor..."

Okumayı sürdürdü sonra:

> Sen de bu hizmetime, dostluğuma karşılık, kış için en iyisinden iki kutu taze havyarla çoka salamurası getir bana: Ekselanslarıyla, saygıdeğer oyun arkadaşım bakanla paylaşacağım...

Birkaç satır atladı Rayski:

> Böylece bir aile gibi taşındık Taş Adası'na yazlığa. Onlar V.nin bütün evini kiraladılar, ben de biraz ötede iki oda. Nikolay Vasilyeviç ayrı bir bölüme yerleşti...
>
> Nadejda Vasilyevna ile Anna Vasilyevna hazırlanıp salona çıktıkları anda, prenses Olimpiada İzmaylovna'nın geldiğini haber verdiler. Sofiya Nikolayevna da, Nikolay Vasilyeviç de yoklardı evde. Arabayla gezmeye çıkmıştı Sofiya Nikolayevna. Giderken babasını da –onu bir yazlık evde bırakmak için– götürmüştü. Partinin böyle beklenmedik bir biçimde engellenmesine canları sıkıldı halaların. Söylendiler. Bir saat sonra gelmemi söyleyip uzaklaştırdılar beni evden. Prensesi kabul ettiler.
>
> Üçümüz de çok mutsuz insanlarmışız! Bir daha oynayamayacağımızı ne halalarınız biliyordu, ne ben! Prensesle merdivende karşılaştım. Yüzünde öylesine sert, mağrur bir anlatım vardı ki, nasıl olduğunu bile sormaya cesaret edemedim.
>
> Bir saat sonra döndüm, kabul etmediler beni. Devrisi gün gittim, gene kabul etmediler. İki gün sonra gene öyle... İki hanım da hasta, "küçükhanım" yani Sofiya Nikolayevna hasta, evden çıkmıyor, hiç kimseyi kabul etmiyor... Hizmetçilerinden aldığım cevaplar bunlardı.
>
> Nikolay Vasilyeviç'in bölümüne gittim... yoktu. Hiçbir yerde de görünmüyordu: Ne *Pointe*'de[11] ne *–gizli* olarak sık sık gittiğini söylediği– İzler'in gazinosunda. Kente, kulübe Pyotr İvanoviç'e gittim. Uzaktan, gazetesinin üzerinden yüzüme kurnaz kurnaz bakarak gülümsedi: "Niçin geldiğini biliyorum," dedi, "kapı yüzüne kapandı, gelirin kesildi değil mi?.."

11 (Fr.) Uç (Petersburg'da görünümü en güzel olan yerlerden biri. Yelagin adasının ucu).

Ancak şunları öğrenebildim ondan: Önce, kuzinim *a poussé la chose trop loin... qu'elle a ait un faux pas...*[12] sonra, prenses Olimpiada İzmaylovna'nın, –kadın kusurlarının bu amansız düşmanının, erdemlerinin de yılmaz savunucusunun– ziyaretinden sonra halalar birden yatağa düşmüşler. Evde tüm perdeler inmiş. Sofiya Nikolayevna odasına kapanmış. Herkes kendi odasında yiyormuş. Nikolay Vasilyeviç'in de (bir yerde gevezelik etmesin diye) evden çıkması yasaklanmış. Kont Milari adımını bile atmıyormuş eve. Yalnızca –çalışmayı çoktan bırakmış, gençliğinde ailenin doktoru olan, küçükhanımların, hastalıklarıyla ilgilenen (parantez içinde şunu da ekleyeyim, unutulmuş eski bir söylentiye bakılırsa, aynı zamanda onların sevgilisi) yaşlı doktor Petrov girip çıkıyormuş eve. Sonunda şunu söyledi Pyotr İvanoviç: Nikolay Vasilyeviç'in dışında evde herkes, yaşlı kadınların çoktan unuttukları kaplıcaya gitmeye hazırlanıyormuş gizliden gizliye. Üç yıl yurtdışında kalmak niyetindeymişler.

Ne var ki, sonunda bir yolunu bulup görüştüm Nikolay Vasilyeviç'le: Bir mektup yazdım ona. "Akşam" baş başa yemek yemeye çağırdı beni. Önce, yemek konusunda alçakgönüllü olmamı diledi. Şaşkınlık içinde dudaklarını emerken acı acı yakınıyordu: "Evde perhiz var, *on est en pénitence*[13] et suyuyla piliç yapıyorlar evde yalnızca *et ma pauvre Sophie n'ose pas descendre me tenir compagnie.*[14] *Et nous sommes enfermés tous les deux...*"[15] Bıldırcınları mideye indirirken "Sizin için yemek hazırlattım, ama kimseye söylemeyin!" diye ekledi. Zavallı Sofiya'sı için ha ağladı, ha ağlayacaktı.

Sonunda, o eski bulutçuğa, aradığım o *x*'e, yani *que Sophie a poussé la chose trop loin*[16] bir olayın daha eklendiğini öğrendim. Sofiya –oh, korkunç bir şey bu!– *a fait un faux pas*,[17] Milari'nin yazdığı pusulaya cevap vermişti! Masaya yumruğunu öfkeyle indirerek gösterdi bana bu pusulayı: *"Mais dites donc, dites, qu'est*

12 (Fr.) Çok aşırı gitmiş... yanlış bir adım atmış.

13 (Fr.) Hepsinin üzerine pişmanlık çöktü.

14 (Fr.) Zavallı Sofim, bana arkadaşlık etmek için aşağı inemiyor.

15 (Fr.) İkimiz de hapisiz.

16 (Fr.) Sofiya'nın aşırı gitmesine.

17 (Fr.) Yanlış bir adım atmış.

ce qu'il y-a là? A popos de quoi –bütün bu ah vahlar, kolonya şişeleri, bu gidiş?– *et tout ce remue-ménage? Volià ce que d'être vieilles filles!"*[18]

Ayaklarını yere vuruyor, odanın içinde bir o yana bir bu yana koşuyor, şampanyada bisküvi ıslatıp emerek, sonra birtakım haplar yutarak serinlemeye çalışıyordu. "İşin en acı yanı, zavallı Sophia kendi kendini perişan ediyor," diyordu. *"Oui, la faute est à moi, je me suis compromise, une femme que respecte ne doit pas pousser la chose trop loin... se permettre"*[19] diyor. *"Mais qu'as, tu donc fait, mon enfant?*[20] diye soruyorum. *'J'ai fais un faux pas...*[21] halalarımı üzdüm, sizi üzdüm babacağım!..' *Mais pas le moins du monde"*[22] diyorum, bir kulağından girip ötekinden çıkıyor! *Et elle pleure, elle pleure... cette pauvre enfant! Ce billet...*[23] Bakın şu pusuluya!"

Şöyle yazıyordu: *"Venez, comte, je vous attends entre huit et neuf heures, personne n'y sera et surtout n'oubliez pas votre portefeuille artistique. Je suis etc. S.B."*[24] Gerçekten çok müşfik bir baba Nikolay Vasilyeviç. *"Le nauge a grossi grâce à ce billet,"*[25] çünkü... galiba... (kulağıma fısıldadı bunu Pahotin) "*entre nous soit dit... Sophie n'etait pas tout-à fait insensible aux hommages du comte, mais c'est un gentilhomme et elle est trop bien élevée pour pousser les choses... jusqu'à un faux pas...*"[26]

Hepsi bu kadar işte Boris Pavloviç! Üzgünüm, "hepsi bu kadar" olduğu, sana anlatabileceğim daha neşeli bir şeyler bulamadığım için. Sözgelimi, kuzininin siyah bir pelerin giyip evden çıktığını,

---

18 (Fr.) Söyleyin lütfen, nedir bütün bunlar? Neden bu telaş? Neler kuruyorlar bu yaşlı kızlar?

19 (Fr.) Evet, hata ettim, kendimi küçük düşürdüm, kendine saygısı olan bir kadının aşırı gitmemesi... ölçülü olması gerekir.

20 (Fr.) Peki ama ne yaptın yavrum?

21 (Fr.) Yanlış bir adım attım...

22 (Fr.) Hiç de öğle değil ama.

23 (Fr.) Ağlıyor, ağlıyor zavallı çocuğum. Bu pusula!..

24 (Fr.) Gelin kont, saat sekizle dokuz arasında bekleyeceğim sizi, kimse olmayacak evde, taslakları sakın unutmayın. Kalacağım vb. S.B."

25 (Fr.) Bu pusula dağıttı bulutu.

26 (Fr.) Aramızda kalsın... Sofiya, kontun ona gösterdiği ilgiye hiç de kayıtsız değildi, ama efendi bir adam, kızım da, yanlış bir adım atmayacak kadar iyi terbiye görmüştür.

köşede bekleyen kapalı bir arabaya binip hızla uzaklaştığını, sonra onu Milari ile –yüzü solgun Milari ise mağrur– döndüğünü, bir köşe başında ondan ayrıldığını gördüklerini vb. anlatabilseydim ne güzel olurdu. Hiçbiri olmadı bunların!

Ama, burada küçük bir mektubu parmağına doladı herkes, kurcaladıkça kurcaladılar. Büyüttükçe büyüttüler. Mektupta olmayan tümceler, hatta sevgi dolu bir de sen eklediler, ama hiçbiri tutmadı bunların, dönüp dolaşıp aynı söze, yani *Sophie a poussé la chose trop loin, quelle a fait un faux pas...*[27] sözüne geldiler sonunda. Ben kendi açımdan, soruna elimden geldiğince hizmet etmeyi sürdürüyorum.... Kurnaz kurnaz susuyor, mektupta yazılanları açıklamıyor, kimseye söylemiyorum. Bazı şeyleri bildiğimi fark ettikleri için peşimde dolaşıyorlar. K.R ile karısı iki kez yemeğe çağırdı beni. M. de, ağzımdan bir şeyler kaçırırım umuduyla içiriyor beni kulüpte. Eğlendiriyor beni bu durum, ağzımı sıkı tutuyorum.

İki hafta sonra gidecekler. Kuzininin aşk serüveni böyle bitti işte! Ah, evet, en önemli olanı unuttum. Ablaları Nikolay Vasilyeviç'i *"dans une position très délicate"*[28] sokmuşlar. Kont Milari ile konuşmak, ondan bu uğursuz pusulayı geri istemek görevini vermişler ona Nikolay Vasilyeviç, kontla konuşurken yürek çarpıntısının da, sinirinin de, tikinin de, romatizmasının da birden azdığını söylüyor. Onu sonuna dek dinledikten sonra kibarca, kurnaz gülümsemiş kont. Onun bu dileğini devrisi gün yerine getireceğini söylemiş. Sözünü de tutmuş. Saygılı, kibar bir mektupla birlikte pusulayı Belovodova'nın kendine yollamış. Nikolay Vasilyeviç, başını öte yana çevirip, porselen bir bebeği şömineye fırlatıp parçaladıktan sonra ekledi: *"Mais comme il riait sous cape, ce comte (il est très fin), quand je lui debitais toutes les sottes reflexines de mes chères soeurs! Vieilles chiennes!..*[29]

İşte sana bir dram, sevgili Boris Pavloviç: Romanına yarar mı? Sürdürüyor musun romanını yazmayı? Sürdürüyorsan, bu dramı şu iki sözcükte toplayabilirsin. İşte sana anahtar ya da –buradaki,

27 (Fr.) Sofiya'nın aşırı gittiği, yanlış bir adım attığı.

28 (Fr.) Çok güç bir duruma.

29 (Fr.) Ama değerli ablalarımın budalaca düşüncelerini ona anlatırken nasıl da gizliden gizliye (çok kurnazdır) alay ediyordu benimle. Salak kocakarılar!

Rusça konuşamıyorlar numarası yapan, Fransızca konuştuklarını sanan Rusların söyledikleri gibi– *"le mot de l'énigme"*.[30]

Ona özgü bir biçimde, konuk salonu havasıyla kapıldı kuzinin. Kont Milari ise bu ilişkiyi rayına oturtmak için uğraşıyormuş. Ortalıkta dolaşan söylentilere bakılırsa (babası kaçırdı bana ağzından) aralarında büyük tartışmalar olmuş. Milari elinden tutuyormuş Sofiya'nın, çekmiyormuş elini Sofiya. Atını arabasının yanı sıra sürmeyi, onunla halalarının yanında görüşmeyi yeterli bulmayan Milari daha serbest olmalarını istedikçe, onu parka çağırdıkça, halalar uyurken ya da kilisedeyken geldikçe, bütün çabası boşa gidince de bir hafta uğramadıkça gözleri dolu dolu bile oluyormuş Sofiya'nın. *"Prenant les choses au sérieux*[31] (burada konuşulan dili Rusçaya çevirmiyorum sana, aslını veriyorum, çeviri aslı kadar canlı, parlak hiçbir zaman olamaz çünkü) evet *"prenant les choses au sérieux"* heyecanlanıyordu kuzinin. Öte yandan, kontun ciddi bir niyeti olduğunu gösteren bir davranışı yoktu... Sonunda da... sonunda... felaket burada işte! Onun "yenilerden" olduğu, eski ülkesinde *"mal vu"*[32] bulunduğu, anayurdundan Paris'e "göç ettiği", orada bir süre yaşadığı anlaşılmıştı. En önemlisi de, yurdunun mavi gökyüzünün altında –Florence'da ya da Milano'da– eninde sonunda evlenmek zorunda olduğu bir de nişanlısı varmış. Prenses, Prens B.P.'den öğrenmişti bütün bunları... Senin Sofiya'n bir kat daha acı çekiyor şimdi. Gururu incindiği (güzelliğinin gururuna, aile gururuna ağır bir darbe indirildi çünkü) için acı çekiyor, sonra... *un faux pas* attığı için de... Bunun nedeni biraz da, senin onda uyandırmaya çalıştığın, bir ölçüde uyandırdığın, sonra benim de sana olan dostluğum yüzünden onun içinde yaşatmaya çalıştığım duygudur belki...

Durumu ne olacak şimdi, bilmiyorum: Dram mı, roman mı, her neyse... Boş zamanında sen bitir onu, benim zamanım yok V.İ.'nin akşam toplantısına gidiyorum. Ağırbaşlı oyuncularla oynayacağım sağlam, ciddi bir parti bekliyor beni orada.

Hoşça kal artık. İlk ve son mektubum ya da –belki– yazacağın romanın bir bölümüdür bu. Her bölümü bu kadar güzel olursa

30 (Fr.) Esrarın anahtarı.

31 (Fr.) Her şeyi ciddiye alıp.

32 (Fr.) Kuşku altında.

şimdiden kutlarım seni! Büyükannenle kız kardeşlerine saygılarımı ilet. Benim onları, onların da beni tanımamamızın zararı yok, falanca kentte sana yukarda anlattığı gibi hizmet etmeye her an hazır bir dostunun bulunduğunu söyle onlara, yeter.

İ. Ayanov

VIII

Masanın gözüne koydu mektubu Rayski. Şapkasını alıp bahçeye çıktı. Vera'nın dün, bir gece gibi, güzelliğiyle parlayarak oturduğu, belki de, bir yılan kıvraklığıyla yamaçtan aşağı süzüldüğü yerleri görmeye gittiğini biliyordu. Ona acı çektiren, hâlâ için için tapındığı, bazen –bir ülkü gibi– dualar okuduğu, bazen –canlı bir dilbere olduğu gibi– aklından taşlar attığı, lanetler okuduğu Vera'nın gezdiği yerleri görmeye gidiyordu.

Tüm bahçeyi dolaştı. Vera'nın kapalı pencerelerine baktı uzun uzun. Yamacın başına gitti. Ayaklarının dibinde yaprakları hışırdayan ağaçları seyretti dalgın.

İki yanı ağaçlı yollar karanlık koridorlar gibi görünüyorlardı. Ama evin önünde uzanan bahçeyi, canlılığını artık yitirmiş çiçekliği, sebze bahçesini yükselen ayın yatay ışınları ışıtıyordu. Yıldızlar durmadan göz kırpıyorlardı. Mehtaplı, serin bir akşamdı.

Yamacın başından Volga'ya baktı Rayski: Çelik gibi parlıyordu uzakta. Kurumuş yapraklar düşüyorlardı ağaçlardan hafiften hışırdayarak.

Volga'ya bakarken düşünüyordu Rayski:

"Orada şimdi o. Bir haber bile bırakmadan gitti hem! Kafamın içine tıka basa doldurduğu bu kötü düşüncelerin tümünü, o derinden gelen sesiyle, yürekten bir güle güle demekle silip süpürebilirdi! Gitti! Ne bir iz, ne bir anı bıraktı!"

Başı önünde, düşüncelere dalmış yürüyordu iki yanı ağaçlıklı, karanlık yolda.

Ansızın birinin ince parmakları –yırtıcı bir kuşun pençesi gibi– usulca yakaladılar onu omzundan. Aynı anda kulağına ağırbaşlı bir gülümseme geldi:

"Vera!"

Birden ürpermişti Rayski. Vera'nın elini tutarken sevinç dolu bir dehşet içinde bağırmıştı. Saçları bile dimdik olmuştu.

"Buradasın!.."

Rayski'nin koluna girerken gülüyordu hâlâ Vera, "Evet, buradayım!" dedi. "Vedalaşmadan bırakacağımı mı sandınız sizi? Sahi öyle mi sandınız? İtiraf edin!.."

Korkusundan, onu birdenbire saran bu beklenmedik sevincinden şaşkındı Rayski, "Büyücüsün sen Vera!" dedi. "Bir haber bile bırakmadığın için şimdi sitem ediyordum sana! Peki ama nasıl olur?.. Dün karşıya gittiğini söylemişlerdi bana..."

Vera, Rayski'nin yüzünü görmeye çalışarak anlamlı güldü.

"Siz de inandınız ha? Sürpriz hazırladım size, gittiğimi söylemesini tembihledim herkese... Doğru söyleyin, inanmadınız değil mi, numara yaptınız?.."

"Vallahi inandım."

Rayski'nin heyecanını gururla, haz duyarak seyrediyordu Vera.

"Yemin de ediyorsunuz!" dedi.

Gene gülmeye başladı. Bu kez sinirliydi gülüşü. Nazlı nazlı, "Haber bırakmadım, ama kendim kaldım, daha iyi değil mi?" diye ekledi. "Söyleyin hadi!"

Şaşkın durumdaydı Rayski. Vera'nın bu neşesini, canlılığını, şakacı cilvesini olağan bulmuyordu. Onun canlılığının, neşesinin arkasında bir bitkinlik, gücünün tükendiğini gizleme çabası görür gibi oluyordu. Yüzüne bakmak istiyordu. Yolun sonuna geldiklerinde ay ışığına çıkarmak istedi onu. Ürkek, "Dur bakayım neyin var Vera?" dedi. "Bugün pek neşeli, şakacısın!.."

Vera kolunu çekip, karanlıkta kalmaya çalışırken sabırsız, sözünü kesti Rayski'nin:

"Bakacak bir şey yok!"

Omuzlarından düşen pelerinini gelişigüzel düzeltirken başını salladı. Rayski'ye sokuldu, "Neşeliyim, çünkü siz burada, yanımdasınız..." diye ekledi.

Rayski, onun coşkunluğunu paylaşmadan, onu ışığa çekmeye çalışırken kuşkulu, "Neyin var Vera?" diye fısıldadı. "Tuhaf bir değişiklik var sende!"

Olduğu yerde duramıyordu Vera, yüksek sesle, "Yürüyelim, yürüyelim," dedi. "Ne bu denetim? Hoşlanmıyorum!.."

Avcunda Vera'nın elinin titrediğini, onun anlayamadığı bir korku içinde olduğunu hissediyordu Rayski.

"Hadi bir şeyler söyleyin! Anlatın nerelere gittiniz, neler gördünüz, beni anımsadınız mı hiç? Tutkunuz ne âlemde? Acı veriyor mu size hâlâ? Ne o, dilinizi mi yuttunuz? O 'şiir dalgaları', o 'cennet ile cehennem' ne oldu? Cenneti verin bana! Mutluluk istiyorum, 'yaşam'!"

Çabuk çabuk, rahat konuşuyor, arada Rayski'nin omzuna dokunuyordu. Sabırsızlığından olduğu yerde duramıyor, kısa kısa adımlar atıyordu. Rayski'yi kolundan çekti.

"Neden kaplumbağa gibi yürüyorsunuz?" dedi. "Yamaca gidelim, Volga'nın kıyısına inelim. Bir kayığa binip dolaşalım!.."

Bir gülmeye başlıyor, bir düşüncelere dalıyordu Rayski endişeli, "Korkutuyorsun beni Vera," dedi, "iyi... değilsin!"

Birden durup sordu Vera:

"Nasılım peki?"

"Nereden geldi üzerine bu rahatlık, konuşkanlık? Öylesine ağırbaşlı, içine kapanıktın!.."

"Gelişinize çok sevindim ağabey. Pencerede hep sizi bekliyor, her tekerlek sesine kulak kabartıyordum."

Başını öne eğdi Vera. Dalgın, ağır ağır yürüyordu Rayski'nin yanında. Eli Rayski'nin omzundaydı hep. Arada –bir kuşun pençesini sıktığı gibi– sıkıyordu ince parmaklarını.

Nedense bir huzursuzluk vardı Rayski'nin içinde. Vera'nın –başka zaman olsa kolaylıkla kanabileceği– sinirli, cilveli sözlerini duymuyordu artık. İçindeki tutku susmuştu. Vera'nın gizli bir heyecanı açığa vuran konuşmasına kulak verirken, hareketlerindeki sinirli çabukluğun derinlerine inmeye, ondaki bu heyecanın anlamını çıkarmaya çalışırken yüreği sızlıyordu.

Geri çekilip sordu Vera:

"Niçin öyle tuhaf bakıyorsunuz yüzüme! Deli değilim!"

Birden bir dehşet doldurdu Rayski'nin içini.

"Çoğu zaman böyle söylerler deliler!" diye geçirdi içinden. "Deli olmadıklarına inandırmaya çalışırlar herkesi!"

O da sarhoştu tutkudan. Kendi için üzülüyordu. Ama tutkusunu da, kendini de çoktandır tanıyor, bunun sonunun neye varacağını bilemiyordu. Şimdi Vera'yı kendini bu sarhoşluğa bırakmış görüyor, korkuyordu.

Gücünü yitiriyordu sanki Vera, çöküyordu. O huzur yoktu içinde artık. Ruhsal durumunu gizlemek, kendi içine çekilmek için gücünün son kırpıntılarını toplamaya çalıştığı belliydi: Ama içinde yer yoktu, bardak dolmuş taşıyordu, heyecanını dışa vuruyordu.

Kuşkulu düşünüyordu Rayski: "Tanrım, ne olacak bu kız? Bana da güveni yok. Açılmıyor, bir başına savaşmak istiyor! Kim koruyacak onu?.."

Bir ses fısıldadı içinde. "Büyükanne!"

Vera'ya döndü, ciddi, "Vera!" dedi. "Hastasın sen, büyükannemle konuşsan..."

Vera yüksek sesle fısıldadı:

"Bağırmayın, susun! Sözünüzü anımsayın! Hadi iyi geceler! Yarın dolaşmaya çıkarız sizinle, sonra kente alışverişe gideriz, sonra oraya Volga'ya... Her yere!"

Rayski'nin omzunu parmaklarıyla sıktı. Handiyse kaba, "Sizsiz yaşayamam!.." diye ekledi.

"Neyi var?" diye geçirdi içinden Rayski.

Ama Vera'nın, doğrudan ona yönelmiş sözleri, bu kaba cilveli çağrısı kendi savunmasını da düşünmeye zorlamıştı onu. Kendi kişisel savaşını, buradan kaçıp gitmek niyetini anımsatmıştı ona. Yüksek sesle, "Gidiyorum ben Vera," dedi. "Bittim artık, gücüm kalmadı, öleceğim... Hoşça kal! Neden aldattın beni? Neden çağırdın? Neden buradasın? Acılarımla eğlenmek için mi?.. Gideceğim, bırak beni!"

Vera bir adım geri çekilerek, "Gidin!" dedi, "Yegorka valizinizi çıkarmadı daha tavan arasına!.."

Rayski bu kasıtlı işkenceden, kendisiyle de, tutkusuyla da bu olaydan dehşete kapılmış, çabuk adımlarla yürüdü. Sonra dönüp arkasına baktı. On adım ötede Vera, biraz ay ışığına çıkmış, yeşillik içinde mermer bir heykel gibi kıpırtısız duruyor onun gidip gitmeyeceğine bakıyordu merakla.

Dehşetle "Nedir bu?" diye soruyordu kendi kendine Rayski.

"Neyi var? Niçin gerekliyim ona? Bıçağı sapladı, şimdi de kanın akışını, kurbanının çırpınışını seyrediyor. Ne biçim insan bu?"

Tarihin acımasız kadınlarını, kanlı mezheplerin rahibelerini, kan içinde yüzen devrim kadınlarını, sonra Yudit'den[33] Laydi Macbett'e dek kadın eliyle yapılmış tüm canavarlıkları düşünüyordu. Yürüdü, gene döndü baktı arkasına. Vera kıpırdamadan bakıyordu arkasından. Durdu Rayski, "Ne güzellik, ne uyum var şu bedende!" diye geçirdi içinden. Olduğu yerde çakılı kalmıştı. "Korkunç bir şey, ölüm benim için bu kız!" Ay ışığının altında kıpırdamadan duran Vera'nın düzgün bedeninden ayıramıyordu gözlerini.

Sinirleriyle hissediyordu bu güzelliği, bir sızı duyuyordu içinde ona baktıkça. Ayıramıyordu gözlerini.

Kıpırdadı Vera. Başını sallayarak yanına çağırdı onu. Güçsüzlüğüne lanet okuyarak adım adım yaklaştı Rayski. Karanlık yola girdi Vera. Rayski de onu izledi. Yürürken yüksek sesle, sert, "Nedir istediğin Vera, neden rahat vermiyorsun bana?" diye sordu. "Bir saat sonra gidiyorum buradan!.."

Birden koluna yapıştı Vera, "Sakın yapmayın bunu, ben istemiyorum!" dedi. "'Kölemsiniz', hizmet etmek zorundasınız bana... Siz de rahat vermiyorsunuz bana!"

Bu tutku ürpertisi dolaştı Rayski'nin bedeninde. Diz çökmeye hazır olduğunu, içinde bir sesin "Evet, kölenim, emret!.." diye bağırdığını hissediyordu.

Diz çökmek, Vera'nın ayaklarının dibinde hüngür hüngür ağlamak istiyordu. Vera, "Gereklisiniz bana," diye fısıldadı. "Acı, işkence istiyordunuz, vereceğim hepsini size! 'Yaşam budur!' diyordunuz, işte size yaşam! Acı çekin, ben de çekeceğim, birlikte çekeceğiz... 'Tutku güzel şeydir! Yaşam üzerinde uzun bir iz bırakır, bu ize de mutluluk derler insanlar!..' Kim söylüyordu bunu? Şimdi de kaçacaksınız, öyle mi? Hayır! Kalın, birlikte atacağız kendimizi o dipsiz uçuruma! 'Yaşam budur, yalnızca budur yaşam!' diyordunuz... Gelin yaşayalım öyleyse! Sevmeyi öğrettiniz bana, tutkuyu öğrettiniz, içimde filizlendirdiniz onu..."

Rayski, geri çekildi. Dehşet içinde, "Mahvolacaksın Vera!" dedi.

33 Yudit: Eski Yahudilerin bir kadın kahramanı. Yahudi düşmanı Holofernes'in içkili şöleninde içki içmiş, sonra sarhoş düşmanının başını kesmiştir – ç.n.

Sarhoşluğunu kovmak istiyormuş gibi başını salladı Vera.

"Belki," dedi. "Ne çıkar bundan? Size ne? Bir şeyi değiştirir mi sizin için? Bu değil miydi istediğiniz? 'Doğa tutkuyu, yaşayan bedenlere verir yalnızca, tutku güzel şeydir!..' diyen siz değil miydiniz? İstediğiniz oldu işte, görün de haz duyun!.."

Serin akşam havasını ciğerlerine çekti birkaç kez.

Bu açık seçik, umutsuz itirafı dehşet içinde dinlerken kendini savunmaya çalışıyordu Rayski:

"Ama uyarıyordum da seni, 'bir kurttur' tutku diyordum..."

"Hayır, daha da yırtıcıdır, kaplandır! İnanmıyordum, ama şimdi inanıyorum. Eski evin bir odasındaki o taş basma tabloyu anımsıyor musunuz: Üzerinde oturan aşk meleğine dişlerini gösteriyor bir kaplan! Anlamıyordum ben bu tabloyu, saçma bir şey olduğunu düşünüyordum, ama şimdi anlıyorum. Evet, kaplan gibi, tutku da önce sırtına alıyor insanı, sonra homurdanıyor, dişlerini gösteriyor..."

Rayski'nin içinde, o gizli isme dek varmak, Vera'nın sevdiğinin kim olduğunu öğrenmek umudu kıpırdandı. Vera'nın tutkuyu kaplana benzetmesine heyecanla sarıldı.

"Bizim kuzeyde kaplan yoktur Vera!" dedi. "Benzetmen de doğru değil. Benimki daha doğru: 'Tapındığın insan kurttur!'"

Sinirli sinirli gülerek kesti Rayski'nin sözünü Vera:

"Bravo! Evet, evet! Gerçek bir kurt! İstediğin kadar doyur karnını, gözü ormandadır hep!"

Umutsuzluk içindeymiş gibi sustu birden. Sonra, göğüs geçirerek ekledi:

"Hepiniz yabani hayvansınız, o kurttur..."

Alçak sesle, "Kimdir o?" diye sordu Rayski.

Onun sorusuna yanıt vermeden ekledi Vera:

"Tuşin ayıdır, gerçek bir Rus ayısı, dürüst, aklı başında..."

"A! Tuşin değilmiş!" diye geçirdi içinden Rayski.

Vera sürdürdü konuşmasını:

"Uzun tüylü başına koy elini, uyu. İhanet etmez, aldatmaz... Bir ömür boyu hizmet eder sana..."

Sevinmişti biraz Rayski, "Peki ben neyim?" diye sordu.

Yaklaştı ona Vera, kurnaz kurnaz baktı gözlerinin içine, yanıt vermedi.

"Farkındayım Vera, 'eşek' demek istiyorsun! Söyle hadi, çekinme!"

Rayski'nin çevresinde ağır ağır dolanıp, her yanını gözden geçirdikten sonra alaylı, cevap verdi Vera:

"Siz mi? Eşek mi dediniz?"

İçtenlikle onayladı Rayski:

"Evet, eşek dedim! Benimle nasıl oynadığını görüyor, sesimi çıkarmıyorum, kulaklarımı sallıyorum."

"Ne eşeği! Tilkisiniz siz, güler yüzlü, kurnaz bir tilki! Tuzağa çağırırken bile.. yumuşak, zeki, tatlı... Anladınız mı?.."

Susuyordu Rayski, anlayamıyordu Vera'yı. Kolundan çekerek sordu Vera:

"Konuşsanıza, niçin susuyorsunuz?"

"Kurtlara karşı silahlar vardır."

"Ne gibi?"

"Ben buradan giderim, sen de oraya –yamacı göstermişti Rayski– gitmezsin bir daha..."

Handiyse haykırdı Vera:

"Oraya gitmeyecek gücü verin bana! Benim hissettiklerimi hissediyorsunuz siz de, öyle değil mi? Yarın, ben bahçede dolaşırken odanızda oturmayı deneyin bakalım... Evet, oturamazsınız, yapamazsınız bunu! Kendi kendinize bir tutku yarattınız siz, ondan coşkuyla söz etmeyi, bir kadınla oynamayı biliyorsunuz yalnızca! Tilki, tilki!"

Vera, ince parmaklarını Rayski'nin omzuna bir kez daha bastırarak, zoraki bir gülümsemeyle, şaka ediyormuş gibi, ama heyecanlı ekledi:

"Bunun için mi bekledin beni?" diye sordu. "Bunu bana söylemek için mi?"

"Evet, bunun için! Tutkuyla bir daha şaka etmemeniz, bir de şimdi ne yapmam gerektiğini bana söylemeniz için. Öğretmensiniz!.. Oysa şimdi evi ateşe verdiniz, kaçıyorsunuz! 'Güzel şeydir tutku, sev Vera, utanmadan sev!' Kimindir bu sözler? Peder Vasili'nin mi?"

Alçak sesle savunmaya çalışıyordu kendini Rayski:

"Paylaşılan, karşılıklı tutkuydu benim dediğim. İki yandan da

iyiyse, dürüstse güzeldir tutku... O zaman kötü bir şey olmaz tutku! Bütün bir ömür sürecek, dünyanın en büyük mutluluğu olur. Yalan, aldatma yoktur tutkuda, olmaması gerekir. Yanlardan biri tutkuya karşılık vermezse, öteki yan boş yere kendine bağlamaya çalışmaz karşısındakini ya da soğuyunca, karanlığa kaçarak yalanla zehir etmez onun yaşamını. Cesaretle açılır, kaderin kendi gibi –dürüstçe– hazır, kaçınılmaz bir vuruşla, –ayrılıkla– bitirir işi... kasırgalar olmaz o zaman, yaşam dolu bir ateş olur yalnızca..."

"Kasırgasız tutku olmaz," dedi Vera. "Olursa, tutku değildir!"

Bir süre sustuktan sonra sordu:

"Peki dürüst olmak ya da olmamaktan başka ayrılık, başka uçurumlar olamaz mı? Ben seviyorum. İşte, beni de seviyorlar, birbirimize yalan söylemiyoruz, birbirimizi aldatmıyoruz. Ama içimi kemiriyor tutku... Ne yapmam gerektiğini söyleyin."

Rayski, yüzü korkudan bembeyaz, "Büyükanneme söyle..." dedi. "Bağışla beni Vera... sözümü geri ver bana."

"Tanrı korusun! Susun ve beni dinleyin! Ya! Öyle oldu demek! 'Büyükanneme söyle!' Gözümü korkutmak, beni utandırmak istiyorsunuz!.. Peki onu dinlememi, ondan korkmamamı söyleyen kimdi? Kim alay ediyordu onun ahlâk anlayışıyla?"

"Neyin var Vera? Söyle! Bir an açılacak gibi oluyorsun, ama hemen o esrar perdesinin arkasına çekiliyorsun gene. Karanlıklar içindeyim, hiçbir şey bilmiyorum... Bana açılırsan ne yapman gerektiğini söyleyebilirim belki..."

"Neyim olduğunu bilmiyorsunuz, karanlıktasınız demek! Gelin öyleyse!"

İki yanı ağaçlıklı yoldan çıkardı Rayski'yi Vera. Kendi de çıktı. Durdu. Ay doğrudan yüzüne vuruyordu şimdi.

"Bakın, görün neyim olduğunu," dedi.

Birden yüreği duracak gibi oldu Rayski'nin. Vera'yı tanıyamamıştı. Renk yoktu yüzünde. Zayıflamıştı. Nefretle parlayan bakışları boş boş dolaşıyorlardı. Dudakları kısıktı. Başörtüsünün altından alnına, şakaklarına karışık birkaç tutam saç düşmüş, çabuk hareket ettiğinde –Çingene kadınlarının olduğu gibi– gözlerini, ağzını örtüyorlardı. İpek bir kordonun zayıf düğümünün tuttuğu, kenarlarına beyaz tüylü bir kumaş geçirilmiş atlas pele-

rinini gelişigüzel almıştı omuzlarına. Yüzüne düşen saçlarını geri attı.

"Neyim mi var?" dedi. "Bakın tanıyacak mısınız Veranızı? Övgüler okuduğunuz o 'güzellik' nerede?"

Acı acı gülümsedi. Bir dakika kadar kapadı yüzünü eliyle. Başını salladı.

Onun bitkin yüzüne, gözlerindeki hasta parıltıya bakarak fısıldadı Rayski:

"Ne yapabilirim senin için Vera? Söyle, ölmeye hazırım..."

"Ölmek, ölmek! Ne yararı olur bana bunun! Yaşamama yardım edin, 'tüm yaşama birtakım ışıklar saçan' o güzel tutkuyu verin bana. O yaşamı verin! Nerede olduğunu söyleyin! İçimi parçalayan kaplandan başka bir şey görmüyorum... Söyleyin, öğretin bana! Ya da geri döndürün, beni güçlü olduğum zamana döndürün! Oysa 'Büyükanneme söyle,' diyorsunuz. Mezara sokayım onu demek, kendimi de!.. Önerdiğiniz yol bu mu? Ya da oraya, yamaca gitmememi söylüyorsunuz... Çok geç!"

"Kimi sevdiğini söyle bana, her şeyi, adını da!.."

Vera saçlarını geri atıp, pelerinini özensiz bir hareketle omuzlarına çekti. Öfkeli, "Kimi mi seviyorum?" diye sordu. "Sizi!"

Bir şey söylemeye korkuyordu Rayski. Kıpırdamaya korkuyordu. Elleri arkasında, bir ağaca dayanmış, öyle duruyordu. Vera düzensiz, çabuk adımlarla bir aşağı bir yukarı gidip geliyordu önünde. Sonra durdu, derin bir soluk aldı.

Rayski dehşet içinde mırıldandı kendi kendine:

"Evet, aklını kaçırdı!"

Kanepeye oturdu Vera, düşünceye daldı. Bir süre sonra, biraz kendine gelmiş gibi mırıldandı:

"Ne oluyor bana?"

"Kendin özgürlük özgürlük diyordun Vera, benden de, büyükanneden de saklanıyordun, bağımsızlık istiyordun. Ben onaylıyordum yalnızca senin düşüncelerini. Ben de senin gibi düşünüyordum çünkü. Ne diye benim kafama atıyorsun böylesine büyük bir taşı?" (Alçak sesle savunmaya çalışıyordu kendini.) "Değil ben, büyükannem bile sokulamıyordu yanına..."

Vera içini çekti, sonra Rayski'nin yanına gitti. Başını omzuna

koyup güçsüz bir sesle, "Evet... evet, sözlerime bakmayın benim!" dedi. "Sinirlerim bozuk, hepsi o kadar. Ne tutkusuymuş? Tutku falan yok ortada! Şaka ettim, sizin... benimle ettiğiniz gibi..."

Rayski alçak sesle, "Benim şaka ettiğimi mi sanıyorsun hâlâ?" diye sordu.

Gülümsemeye çalışıyordu Vera, Rayski'nin elini tuttu, yumuşak, "Elinizi koyun alnıma, bakın ne çok ateşim var..." dedi. "Gücenmeyin, zavallı kız kardeşinizi hoş görün! Geçecek bütün bunlar... Doktor, kadınların sinirlerinin sık sık bozulduğunu söylüyor.. Böylesine güçsüz olduğum için kendi kendimden iğreniyorum, utanıyorum..."

"Neyin var Veracığım? Söyle bana..."

"Bir şeyim yok.. Eve götürün beni, merdiveni çıkmama yardım edin, yeter. Bir şeyden korkuyorum... Yatacağım... Bağışlayın beni, boşuna huzursuz ettim sizi... Buraya çağırdım... Gidin, unutun beni. Sıtmaya yakalandım sanki."

Yumuşak bir sesle ekledi Vera:

"Kızmıyorsunuz bana, değil mi?"

Rayski hemen elini uzattı Vera'ya, sessizce bahçeden çıkarıp avluya geçirdi. Onu odasına kadar götürdü.

"Burada, benim odamda yatması için Marina'yı ya da Maşa'yı yollayın... Ama büyükanneme bir sözcük bile etmeyin bundan!.. Sinirlerim biraz bozuk, hepsi o kadar... Telaşa düşer sonra kadıncağız... Buraya gelir..."

Rayski, içinde bir korku, dalgın dinliyordu onu. Vera, "Niçin susuyorsunuz?" dedi. (Huzursuz bakışını Rayski'nin yüzüne dikmişti.) "Niçin öyle tuhaf bakıyorsunuz bana?"

Gülümsemeye çalışarak ekledi:

"Tanrı bilir, neler sayıkladım demin... Sırf sizi kızdırmak... benimle ettiğiniz alayların öcünü almak için... Bakın, büyükanneme bir şey belli etmeyeceksiniz! Yarın sabah erken kalkabilmek için yattığımı söyleyin, bir de... yatarken dua etsin benim için... Duydunuz mu?"

Rayski dalgın, "Duydum, duydum," dedi.

Elini sıktı Vera'nın, gidip Maşa'yı yolladı yanına.

IX

Devrisi sabah Vera'nın uyanmasını merakla bekliyordu Rayski. Kendi tutkusunu unutmuştu, hayal gücü korkuyla susmuş, gözleri önünde –onun deyimiyle– "bir boa yılanı" gibi kıvrılan tutkuyu, Vera'nın tutkusunu düşünüyordu.

Dalgındı, canı sıkılıyordu. Vera'ya verdiği, onu güç duruma sokan sözü –hiç kimseye, özellikle Tatyana Markovna'ya bir şey söylememek sözünü– lanetleyerek, büyükannesinin soran bakışlarından kaçıyordu.

Tatyana Markovna birkaç kez söz açmıştı Vera'dan. Başını sallayarak, "Pek iyi değil galiba Vera!" demişti.

Rayski, sakin görünmeye çalışarak ilgisiz, sormuştu:

"Neyi olabilir büyükanne?"

"İyi değil işte! Son günlerde iyice fenalaştı: Başını kaldırmıyor önünden, susuyor, bazen ağlıyor sanki... Doktorla konuştum, gene sinirlerinden dem vuruyor. Genç kızlarda her zaman görülen bir sinir bozukluğuymuş sözde..."

Sözünün sonunu getirmeden düşüncelere dalıyordu büyükanne.

Rayski sabırsız, bekliyordu Vera'yı. Sonunda geldi. Hizmetçi kız arkasından kalın mantosunu, şapkasını, altı kalın potinlerini getirdi. Büyükannesine günaydın dedikten sonra kahve istedi. İştahla birkaç bisküvi yedi. Rayski'nin, onunla kente gelmek, dükkânları dolaşmak, sonra birlikte çayırda, koruda biraz gezmek istediğini anımsattı ona.

Bir şeyi yoktu sanki. Dünden yalnızca, davranışlarında ona özgü olmayan bir serbestlik, konuşmasında zoraki görünen aşırı bir acelecilik kalmıştı. Kendini tutmaya çalıştığı besbelliydi.

Marfenka'nın çeyizi için getirmeye söz verdiği son moda giysi patronlarıyla ansızın büyükannesinin odasına dolan Polina Karpovna'ya giysilerin ayrıntıları üzerine sorular sormaya bile başlamıştı.

Polina Karpovna'nın bu gelişinin asıl nedeni Boris Pavloviç'in dönüp dönmediğini öğrenmekti.

Ne pahasına olursa olsun, onunla yalnız kalmaya çalışıyor, onun yanında oturmak için fırsat kolluyor; herkesi Rayski'nin ona gizli bir şey söylemek istediğine inandırmaya çalışıyordu.

Baygın baygın bakıyordu ona. Bakışlarını yakalamaya uğraşıyordu. İki kez de alçak sesle *"Je comprends: dites tout! Du courage!"*[34] diye başlamıştı.

Yüzünü buruşturuyordu Rayski, geri çekilerek "Allah kahretsin seni!" diye geçiriyordu içinden.

Sonunda mantosunu giydi Vera, Rayski'nin koluna girdi, "Gidelim!" dedi.

Kritskaya da onlarla çıkmak istedi. Ama Vera durdurdu onu, "Biz yayan gideceğiz sevgili Polina Karpovna," dedi. "Uzun uzun yürüyeceğiz ağabeyimle. Oysa etekleriniz uzun sizin, giysiniz çok güzel, dışarda da yerler ıslak..."

Çıktılar.

Rayski susuyor, Vera'yı inceliyordu. Vera ise sakin görünmeye çalışıyor; havalardan, karşılaştıkları tanıdıklarından söz ediyor; şu evin bir ay önce gri, bakımsız, pencere üstlerinin kırık dökük olduğunu, ama şimdi, sıvası yapıldıktan, sarıya boyandıktan sonra ne yeni göründüğünü söylüyordu. Toplantı salonunu kışa doğru yeniden döşeyeceklerini, konuk sarayının dışını sac kaplayacaklarını bir kez daha anımsatıyor, durup bulvar yapmak için düzeltilen sokaktaki çalışmalara bakıyordu.

Çoktan beri çıkmadığı için, kentte akla gelmeyecek şeyler düşündüklerini onunla karşılaşan herkesin –öldüğünü sanıyorlarmış gibi– şaşırdığını gördükçe bu gezinin gerekli olduğunu söylüyordu.

Vera'nın bu dağınık sözlerine bir sözcükle bile karşılık vermiyordu Rayski. Onun söylediklerinin altında bambaşka şeyler duyuyordu.

Vera, onun bu sessizliğine bir son vermeye boşuna çalışıyordu, "Sizi Polina Karpovna'dan ayırmakla hiç iyi etmedim belki?" dedi.

Omuz silkti Rayski.

Vera daha bir içten, "Şaka ediyorum!" dedi.

Handiyse üzgün, ekledi:

"Bugünü, buradan gidinceye dek her gününüzü benimle geçirmenizi istiyorum. Bırakmayın beni, yanınızda olayım hep... Yakında gideceksiniz, yapayalnız kalacağım!.."

34 (Fr.) Anlıyorum. Her şeyi söyleyin! Daha cesur olun!

"Korkarım –özellikle, hiçbir şey bilmediğim için– bir yararım dokunmayacak sana Vera. Yalnızca, büyük bir acı içinde olduğunu, felaketin yaklaştığını ya da geldiğini görüyorum..."

Ürperdi Vera. Rayski yakın bir ilgiyle, "Neyin var?" diye sordu.

Vera omuzlarını kaldırdı.

"Dışarısı serinmiş," dedi, "omuzlarım üşüdü! Ne büyük bir acı hem! Hastayım, neşesizim, sonbahar geldi. Sonbaharda bütün hayvanlar gibi, insanlar da kendi içlerine çekilirler."

Volga'nın üstünde yükseklerde siyah noktalardan oluşmuş eğri bir çizgiyi göstererek ekledi:

"Kuşlar bile gidiyorlar artık! Bakın nasıl uçuyorlar çayırkuşları! Doğada her şeyin üzerine bir hüzün, bir karanlık çökerken, insanın ruhuna da çöküyor aynı hüzün, karanlık... Öyle değil mi?"

Rayski'yi böyle bir açıklamayla aldatmasının güç olduğunu Vera kendi de biliyordu. Gerçeği söylememeye çalışıyordu.

Rayski susuyor, başka, işe yarar bir anahtar bulmaya çalışıyordu.

"Vera," diye başladı, "bir şey sormak istiyorum sana..."

Vera huzursuz, kesti Rayski'nin sözünü:

"Nedir?"

Cevap beklemeden ekledi:

"Pekâlâ, sorun bakalım. Ama bugün değil, birkaç gün sonra... Yo, şimdi sorun, nedir?"

"Bana yazdığın mektuplar üzerine..."

"Evet?"

"Anımsamıyor musun, dürüstlük konusunda görüşümü paylaştığını yazıyordun..."

Vera düşünceye daldı. Anımsamaya çalıştığı belliydi.

"Evet... Evet... yazdım, öyle ya... yazdım... evet?"

Rayski dikkatle bakıyordu Vera'nın yüzüne:

"Sen mi yazdın o mektubu?"

Vera birden, yüksek sesle, "Kim yazacaktı ya?" dedi. "Elbette ben yazdım..."

Bir an sustuktan sonra ekledi:

"Bakın ne diyeceğim, sizden dilediğim gibi, başka bir güne bırakalım bu konuyu. Hastayım, bitkinim... Dünkü durumumu gördünüz. Yazdıklarımın hepsini anımsayamam bile şimdi. Her şey

karmakarışık kafamın içinde..."

Rayski göğüs geçirdi.

"Pekâlâ, başka bir güne kalsın! Hiç olmazsa şu kadarını söyle. Neden gerekliyim sana? Neden tutuyorsun beni? Kalmamı, bugünleri seninle geçirmemi neden istiyorsun?"

Vera, iyice sokuldu Rayski'ye. Kolunu kolunun arasında sıkıştırdı. Daha sormaması için yalvarıyormuş gibi baktı yüzüne. Rayski sürdürüyordu konuşmasını:

"Öyle ya, sevmiyorsun beni. Oynadığın bu cilve oyununa inanmadığımı biliyorsun. Buna beni inandırmaya kalkışmayacak kadar saygı duyuyorsun bana... Kendimde olduğum zamanlar, benimle alay ettiğin kaçmıyor gözümden: Neden? Amacın ne?"

Vera daha da sokuldu Rayski'ye. Susması için bakışıyla yalvardı ona gene.

"Sanırım, benimle ilgili bir şeyi sormak hakkımdır. Tutkumun da, yüreğime, gururuma inen bu vuruşların da beni ne duruma soktuklarını bilemezsin..."

Vera dalgın, "Evet, gururunuza..." diye yineledi.

"Tutalım ki gururuma... Gururun, yürek dedikleri şeyin ne olduğu tartışmasını bırakalım. Ama sana niçin gerekli olduğumu söylemek zorundasın. Bunu sormak hakkımdır! Seni ikiyüzlü, kötü yürekli bir insan saymamı istemiyorsan bu sorumu doğru, açık yürekli yanıtlamak görevindir..."

Vera başı önünde yürüyor, Rayski yanıt bekliyordu.

"Şimdi bırakalım bunu..."

Rayski kolunu birden çekip öfkeyle, "Bunu da mı bırakalım?" dedi. "Hayır, ben bırakmayacağım! Kedinin fareyle oynadığı gibi oynuyorsun benimle! Artık izin vermeyeceğim, yeter! Kendi sırlarını senin için uygun bir zamana bırakabilirsin, istersen hiç bile açmazsın! Hakkındır bu. Ama beni ilgilendiren şeylerin hemen açıklığa kavuşmasını istiyorum. Neden gerekliyim sana? Nasıl bir rol verdin bana, neden, ne amaçla?!"

Başı önünde, yumuşak bir sesle karşılık verdi Vera:

"Bu rolü, kendiniz seçtiniz ağabey... sizi yollamamamı siz istediniz..."

Rayski, Vera'nın haklı sitemi karşısında canı sıkkın, yana çekil-

di. Sokağın çamurları içinde geniş adımlarla yürümeye başladı. Vera ise tahta kaldırımda yürüyordu. Biraz sonra, "Kızmayın ağabey, buraya gelin!" diye fısıldadı. "Horlamak için alıkoymadım sizi, hayır! Buraya, yanıma gelin."

Rayski kolunu verdi ona gene.

"Yalvarırım, şimdi söz etmeyin bana bundan. Gene dünkü gibi olmamı istemiyorsanız huzursuz etmeyin beni!.. Görüyorsunuz, zor duruyorum ayakta... Yüzüme bakın, elimi tutun..."

Vera'nın elini tuttu Rayski. Soğuktu, kansızdı, mavi mavi çıkmıştı damarları. Boynu da beli de incelmiş, yüzü canlı renklerini yitirmişti. Bir hüzün, bir bitkinlik vardı yüz anlatımında. Gene unutmuştu kendini Rayski, yalnızca Vera'ya acıyordu...

Yalvarıyordu Vera:

"Evde bunun farkına varmalarını istemiyorum..." (Ağlıyordu.) "Çok güçsüzüm... Koruyun beni... Kendi kendimden koruyun!.. Sonra, hava kararınca, yemekten sonra saat altıda gelin odama, o zaman... söyleyeceğim size gitmenize niçin izin vermediğimi..."

Vera'nın elini tuttu Rayski, duygulanmıştı.

"Bağışla Vera!" dedi. "Ben de kendimde değilim! Acı çektiğini görüyorum, ama sana acı verenin ne olduğunu bilmiyorum... Ancak hiçbir şey sormayacağım sana, acını dindirmem gerekirdi ama elimden bir şey gelmiyor, çünkü ben de acı çekiyorum. Geleceğim, güven bana..."

Vera, Rayski'nin onun elini sıkmasına onun elini içtenlikle sıkarak karşılık verdi.

"Anlatacak gücüm olursa anlatacağım..." diye fısıldadı.

Üzüntüsü, önsezisi sızlatıyordu Rayski'nin içini.

Dükkânları dolaştılar. Kendisi için, Marfenka için bir şeyler aldı Vera. Dükkân sahipleriyle, karşılaştıkları tanıdıklarla gene öyle rahat, çok konuşuyordu. Bazılarıyla sokakta durup önemsiz, günlük şeylerden bile söz ediyordu. Vaftiz anası olduğu yoksul bir kıza da uğradı. Çocuk için aldığı basmayla battaniyeyi, annesi için aldığı entariyi verdi. Sonra, Rayski'nin birlikte gidip Kozlov'un nasıl olduğuna bakmaları önerisini seve seve kabul etti.

Bahçe kapısından girerlerken birden Mark'la karşılaştılar. Onları görünce başıyla hafifçe selam verdi Rayski'ye Mark. Rayski'nin

"Leontiy nasıl?" sorusunu cevapsız bıraktı. Vera'ya hemen hiç bakmadan çabuk adımlarla uzaklaştı ara sokakta.

Vera bir an olduğu yerde donup kalmıştı sanki. Ama çabuk toparladı kendini. (O da çabuk adımlarla) Rayski'nin önüne geçip kapıya yürüdü.

Mark'ın arkasından bakarak sordu Rayski:

"Neyi var? Soruma bile yanıt vermedi. Ne gidişti o öyle! Sen de korktun: Yamacın dibinde ateş eden o muydu yoksa?.. Şakacı," ekledi Rayski:

"Elinde tüfekle gördüm onu orada da..."

Arkaya dönmeden önemsemez bir tavırla, "Evet, o!" dedi Vera.

Kozlov'un odasına girdi.

"Hayır, hayır," diye geçirdi içinden Rayski. "Hırpani, evsiz barksız bir Çingene onun tapındığı put olacak ha, yo! Hayır! Peki ama niçin 'olmasın'? Tutku acımasız, kendi başına buyruk bir duygudur! İnsan düşüncelerine, duygularına boyun eğmez. Kendi, bilinmez kaprislerine boyun eğdirir insanları! Ama Mark'la ilişki kurmuş olamaz Vera. Burada herkes gibi o da korkuyor ondan!"

Kozlov sarhoş gibi yalpa vurarak, bir köşeden öteki köşeye dolaşıp duruyordu odanın içinde. Başkalarının yanında yüzü asık duruyor, ağzını açmıyor; acısını ancak Rayski'nin yanında dışa vuruyor, gücünü yitiriyor, umutsuzluğa düşüyor, durumundan yakınıyordu. Sokaktan geçen her arabaya kulak kabartıyor, heyecanla kapıya gidiyor, mutsuzluk içinde dönüyordu.

Vera ile Rayski'nin onların evine taşınması önerilerini ilgisiz dinleyerek cevapsız bırakıyor ya da, "Evet evet, ama sonra, iki... üç hafta sonra..." diyordu.

Vera, "Marfenka'nın düğününden sonra," dedi.

Onayladı Leontiy:

"Düğünden sonra, düğünden sonra! Evet, minnettarım size! Ancak, bir süre burada kalacağım... Çok teşekkür ederim..."

Birden Vera'ya baktı. Onu gördüğüne şaşırdı sanki. Yüzüne şaşkınlık içinde bakarak, "Vera Vasilyevna!" dedi. "Boris Pavloviç, – Vera'ya bakıyordu konuşurken– kitaplarını başka kimin okuduğunu, onları ayırmama, yardım ettiğini biliyor musun?.."

"Kim?" diye sordu Rayski.

Ama Kozlov odanın öteki köşesine gitmişti çabucak. Kulak kesilmişti. Sonra birden açtı pencereyi, dışarı uzandı. Dikkat kesilmiş, gözlerini büyük büyük açmış, "Kimin sesidir bu?.." diye sordu. "Bir kadın sesi!"

Uzaktan cırlak bir kadın sesi geliyordu:

"İplik!.. İplik! Pamuk ipliği!.."

Öfkeyle kapadı pencereyi Kozlov. Rayski, "Kim okudu kitapları?" diye sordu.

Ama onun bu sorusunu duymadı Kozlov. Yatağa oturdu. Başını önüne eğdi. Vera Leontiy İvanoviç'i böyle görmenin ona çok ağır geldiğini söyledi. Kalktılar. Leontiy dalgın, "Bir şey söylemek istiyordum sana ya, Boris Pavloviç, unuttum..." dedi.

"Kitaplarımı birisinin daha okuduğunu söylüyordun..."

Leontiy, Vera'yı göstererek yanıt verdi birden:

"Evet, o okuyordu."

Vera'ya baktı Rayski. Ama Vera dalgın pencereden dışarı bakıyordu. Rayski'yi kolundan çekiyordu. Sokağa çıkarlarken, "Gidelim, çabuk gidelim!" dedi.

Eve döndüler. Vera, aldığı şeylerin bazılarını büyükannesine verdi. Ötekileri hizmetçisiyle odasına yolladı. Gene Rayski'yi çağırdı. Koruda, çayırda dolaşmayı, Volga'nın kıyısına kumluğa inmeyi önerdi.

Dolaşırlarken, bir tümseği gösteriyordu.

"Oraya gidelim!" diyordu.

Ama yolda Rayski'nin kolundan tutup başka bir yöne çeviriyordu onu. Yüksekçe bir yere çıkıp Volga'nın birden dönüş yaptığı dirseği seyretmek istediğini söylüyor ya da kumlukta –suya daha bir yakın olmak için– ayakları batana dek sokuluyordu Volga'ya.

Uzaklara bakıyor, Rayski'ye bir tekneyi gösteriyor, arada düzensiz, güçsüz adımlarla yürüyor, soluk almak için duruyor, yüzüne düşen saçlarını geri atıyordu. Rayski, "Neden yoruyorsun kendini böyle Vera?" dedi. "İyi değilsin."

Vera, yüzünü rüzgârın estiği yana çevirip, "İçim yanıyor sanki," dedi, "hava istiyorum!"

Onu sonunda eve –yemeğe bekliyorlardı onları– getirdikten sonra kendi kendine mırıldandı Rayski:

"Evet, zorluyor kendini. Son gücünü toplamaya çalışıyor!"

Saat altıda havanın kararmasını beklerken, "Sonra, sonra!" diyordu.

Yemekten sonra, yorgunluktan uyuyakaldı salonda. Saat altıyı vurduğunda uyandı. Hava kararıyordu.

Vera'nın odasına gitti, yoktu. Marina, küçükhanımın akşam ayinine gittiğini, ama hangi kilisede –dış mahalledekine mi, tepedeki köy kilisesinde mi– olduğunu bilmediğini söyledi.

Dış mahalledeki kilisede dua edenleri bir bir gözden geçirdi Rayski. Vera'yı ararken yaşlı kadınların yüzlerini ezberledi. Ama yoktu orada Vera. Tepeye yürüdü.

Köy kilisesinde köşelerde, kapı diplerine yaşlı birkaç kadın, erkek toplanmıştı. Karanlık bir köşede sütunun arkasında yere diz çökmüş, başını önüne eğmiş Vera'yı gördü. Peçesini yüzüne indirmişti.

Arkada, öteki sütunun arkasında durdu Rayski.

Vera dua ederken, onu düşünüyor, ona acıyordu Rayski. Özellikle valiyle çıktığı, geziden döndükten, Vera'nın çaresiz bir durumda olduğunu gördükten sonra acıyordu ona.

Yeni yeni çiçek açan bir yaşamın bu acısını görüyor, mutluluğu istemekten başka bir günahı olmayan genç bir ruhu kaderin nasıl ezdiğine bakıyor; yaşamın (sert, acımasız kaderin ağırlığını bir canavarın omuzlarına bıraktığı gibi, yeni açan bu zambağın omuzlarına bırakan) yasalarına söyleniyordu.

"Güzelliğine acısaydı bari..." diye düşünüyordu. "Acısaydı!.. Acısaydı!.. Kim acısaydı? Neden? Niçin?" Kişioğlunun yaşamında kaderin (onu uğursuz bir düşünceye, acı dolu bir duyguya, kendisinden yalnızca savaşması istenen insanın kendisinin de zamanı gelene dek bilmediği, nedense gerekli, kötü bir isteğe iten kaderin) onun için hazırladığı esrarlı birtakım anlardan, yaklaşmalardan, karşılaşmalardan başka bir şey olmadığına inanası geliyordu.

Bazen de tersine, gene görünmeyen birisinin hazırladığı, insanı uğursuz bir olaydan, bir davranıştan ya da hevesten geri çeken durumlar oluyor gibi geliyordu ona. İnsan bu olayı, davranışı, hevesi atlatınca derin bir uçurumu –ancak arkada kalınca görebildiği bir uçurumu– geçmiş oluyordu.

Kendi yaşamını, başkalarının yaşamını inceledikçe, şimdi Vera'nın tomurcuklanan yaşamına baktıkça, bu yapay rastlantıların oyununu; kötü aldatmaların, şaşırtmaların, kişioğlunun önüne konan uçurumların ortalarda dolaşan ışıklarını daha bir açık seçik görüyor; boşa giden çabaları, atılan yanlış adımları, sonra da bu düğümlerin –bir rastlantı sonucuymuş gibi– çözülmesini... hepsini, hepsini anlıyordu...

"Ne yapmalı, kurulan bu tuzaklarda bir ölüm kalım savaşına mı girmeli, şu sade ruhlu insanların," (dua eden yaşlı kadınlara, erkeklere bakıyordu) "yaptığı gibi sağlam, durgun bir şeye mi yönelmeli? Yoksa, amaçsız akıp giden bu yaşamın bulanık dalgaları arasında boşuna mı çırpınmalı?"

"Doğru yolu bulmanın anahtarı nerede?"

Vera'ya baktı. Kıpırdamadan, gözlerini haçtan ayırmadan dua ediyordu.

Üzgün, "Zavallı!" diye geçirdi içinden Rayski. Dışarı çıktı. Sundurmanın altında oturup Vera'yı beklemeye koyuldu.

Kiliseden çıkınca bir şey söylemeden elini uzattı ona Vera.

"İçeri girdiniz mi?" diye sordu.

"Girdim."

Hiç konuşmadan köye indiler. Geniş çayırda bahçeye doğru yürüdüler. Vera'nın başı önündeydi hep. Rayski de kendisine vaat edilen açıklamayı düşünüyor, onu bekliyordu. Bilinmezliğin boyunduruğundan kurtulmak, acılarına bir açıklamayla son vermek isteği arka plana çekilmişti şimdi.

Vera'nın yanında olmanın, onun yolunu aydınlatmanın, uğursuz bir düğümü çözmesine ya da uçurumu geçmesine yardım etmenin, –elinden gelirse– tüm yaşam bilgisini, aklını, yüreğini, gücünü onun hizmetine vermenin kendisi için bir görev olduğunu hissediyordu.

Vera kendi de istemişti ondan bütün bunları. Sabah yarı yarıya itiraf etmişti bunu. Açık olarak itiraf etmediyse, bunun nedeni, ona özgü sakınganlığıydı kuşkusuz. Belki biraz da, içinde kalan bir gurur kırıntısı engel oluyordu kendini yenik kabul etmesine...

Seve seve koşardı onun yardımına Rayski. Ama hiçbir şey bilmiyordu. Endişelerini başka birine açma hakkı bile yoktu.

Peki ama izin verseydi Vera, Rayski gidip, Vera ile ilgili tüm kuşkularını açsaydı büyükannesine, istenen sonucu verir miydi bu?

Uzak bir olasılık. Büyükannenin pratik ama eskimiş tüm bilgeliği, zekâsı Tatyana Markovna'nın zekâsından daha korkusuz, irade gücü yaşlı kadının iradesinden daha canlı olan Vera'nın direnci karşısında parçalanırdı.

Üstelik gelişmiş bir kişiliği vardı Vera'nın. Toplumda yeni yeni yer etmeye başlamış çağdaş kavramlara yabancı değildi. Bir yerlerden başka düşünceler, hatta bilgilendirdiği, içinde yaşadığı çevreden çok çok yukarlarda olduğu belliydi. Bilgisini gizlemeye çalışıyordu ya, ağzından kaçırdığı bir sözcük, bir bilim adamının adı ele veriyordu onu kimi zaman.

Konuşmasından da belli oluyordu düşüncelerindeki, duygularındaki kendi başına buyrukluk. İlk karşılaştıklarında Rayski'yi öylesine şaşırtan zekâsı, sonra kişiliği (her şeyi) büyükannenin karşısında ona öylesine bir ağırlık kazandırıyordu ki, Tatyana Markovna'nın, Vera'yı bir felaketten kurtarmak çabaları hiçbir zaman sonuç vermezdi.

Büyükanne, günlük yaşamda büyük bir yanlışlık yapmasını önleyebilirdi Vera'nın. Bir hastalıktan, bir hakaretten koruyabilirdi onu. Kendi canını tehlikeye atıp ateşin içinden çıkarabilirdi onu. Ama –Vera'da varsa– tutku gibi bilinmez bir felakette elinden ne gelirdi?

Kuşkusuz, zeki bir kadındı büyükanne. Yaşamın çapraşık görünümleri üzerine derin bir bilgisi vardı. İyi bir ev kadınıydı. Küçük krallığını başarıyla yönetiyordu. İnsan huylarını, kusurlarını, erdemlerini –Musa'nın öykülerinde, İncil'de anlatıldığı gibi– biliyordu.

Ama tutkuların insan ilişkilerini ince ince, karmakarışık ördüğü, onları –sakin köy köşelerinde hiç kimsenin düşünde bile göremeyeceği– renklere boyadığı o yaşamı bilmesi güçtü. Bu bakımdan küçük bir kızdan farksızdı!

Gençliğinde aşkı, tutkuyu ya da buna benzer bir şeyi o da tanımıştı gerçi, ama yaşanmamış bir tutkuydu onunki. Karşılık görmemiş ya da başarısızlığa uğramış, ezilmiş bir aşktı... Bir aşk dramı değil, onun içinde tutuşup gene onun içinde sönmüş, gömül-

müş, aydınlık yaşamında bir iz, bir çizik bırakmamış şiir dolu bir duygu...

Bu savaşı anlayabilir miydi? Başka birine yardım elini uzatabilir, bu uçurumu geçirebilir miydi? Vera'nın tutkusuna bile inanmazdı, delil isterdi...

Yamacın dibindeki silah sesleri delil olabilirlerdi kuşkusuz. Ama bu ancak delillere karşı önlem olabilirdi. Ellerinde sopalarla adamlar yollardı oraya. Adamı yakalattırır, böylece yeni bir darbe vururdu Vera'ya.

Vera'nın evden çıkmasına izin vermemek, onu odasına hapsetmek demek olurdu, yani özgürlüğünü kısıtlayıp küçük düşürmek, horlamak. Bunun yapılamayacağını bilirdi Tatyana Markovna.

Özgürlüğünün böylesine kabaca elinden alınmasına dayanamazdı Vera. Rayski'den Volga'nın karşısına kaçtığı gibi kaçardı büyükannesinden. Sözün kısası, bir yolu yoktu bunun! "Büyükannenin bilgisi, ahlâk anlayışı içinde büyüdü Vera," diye düşünüyordu Rayski. "Öyleyse; öğütleriyle yalnızca o etkili olabilir üzerinde. Ya da gene bir Kunigunda'dan söz etmeye başlar, güldürür onu. Vera da büyükannesine olan son güven kıvılcımını yitirir..."

Evet, ölmüştü artık bu otorite. Özgür yaradılışlı, zeki, kişiliği gelişmiş Vera için değil, Marfenka için yararlı olabilirdi ancak.

Acısının anahtarı –böyle bir anahtar varsa– Vera'nın kendi avucunun içindeydi. Hiç kimseye güvenemiyordu. Ancak şimdi, güçsüz kalınca üstü kapalı bir sözcük çıkıyordu ağzından, sonra korkuyla kabuğuna çekiliyordu gene. Besbelli tek başına çözemiyordu sorunu ya da ne pahasına olursa olsun kendi gücüyle, gururuyla yaşamak alışkanlığı açıklamasına engel oluyordu.

Rayski bütün bunları, Vera'nın yanında sessiz yürürken düşünüyor, onu –artık kendi kurtuluşu için değil, onun kurtuluşu için– tam anlamıyla açık yürekli olmaya nasıl çağıracağını bilemiyordu. Sonunda, amaca dolambaçlı yollarla yaklaşmaya karar verdi: Sorularına Vera'nın daha önceleri verdiği bazı cevaplardan bir şeyler çıkaramaz mıydı? Öğrenmek istediği adı yakalayamaz mıydı? Vera'yı bu konuda düşünmeye zorlayıp, istediği, hatta söz verdiği halde yapamadığı, yapmakta büyük güçlük çektiği besbelli olan itirafını yapmasına yardım edemez miydi? Kurnazlıkla yar-

dım etmeliydi ona. Kendinde değildi şimdi, –belki– bir şeyler kaçırırdı ağzından.

Onun bu gelişmişliğinin kaynağını öğrenmek için boş yere ne çok uğraştığını anımsadı Rayski. Nerede okuduğunu, kimin etkisi altında kaldığını; düşüncelerindeki bu korkusuzluğu, bildiği bazı şeyleri, kendine güvenini, bilincini nereden aldığını çok kereler sormuştu ona. Pansiyondaki Fransız bayan öğretmenden almış olamazdı bunları! Çevrede kimsecikler yokken, kim olmuştu onun yol göstereni, arkadaşı?

Vera'nın ona açılmasını bu yoldan sağlayabileceğini düşünüyordu. Kayıtsız, "Bak Vera, bir şey sormak istiyordum sana," diye başladı. "Bugün Leontiy, kitaplığındaki kitaplardan okuduğunu söyledi. Oysa şimdiye dek bir sözcük bile etmedin bana bu konuda. Doğru mu bu?"

"Evet, bazılarını okudum. Ne olacaktı?"

"Kimle okudun, Kozlov'la mı?"

"Bazılarını, evet. Bazı yazarları o anlatıyordu bana. Bazılarını da ya kendim yalnız ya da papazla, Nataşa'nın kocasıyla okuyordum..."

"Papazla hangi kitapları okuyordun?"

"Şimdi anımsamıyorum... Örneğin, büyük din adamlarının kitaplarını. Nataşa ile bana açıklıyordu onları... Ona da çok şey borçluyum... Spinoza'yı onunla okuyorduk... Voltaire'i de.."

Rayski güldü. Vera, "Neden gülüyorsunuz?" diye sordu.

"Büyük din adamlarının kitaplarından Spinoza'ya, Voltaire'e... bu ne geçiş! Kitaplıkta ansiklopedistlerin hepsi var. Tümünü okudun mu yoksa?"

"Hayır, olanağı var mı? Nikolay İvanoviç bazılarını okuyup Nataşa'yla bana veriyordu..."

"Demek Feuerbach ve arkadaşlarına... sosyalistlerle, materyalistlere kadar geldiniz!.."

Hafifçe gülümseyerek karşılık verdi Vera:

"Geldik! Ama Nataşa'yla ben değil, kocası... Kurşunkalemle işaretlediği yerleri yazmamızı istiyordu..."

"Neden?"

"Bilmiyorum, galiba dergiye bir yazı yazıp, o düşünceleri çürütmek için..."

Rayski kararlı, "Babamdan kalan kitaplıkta bu kitaplar yoktu, nereden alıyordunuz onları?" diye sordu.

Dikkat kesildi Vera, yanıt veremedi, susuyordu.

"Polis gözetimi altında olan, yardım ettiğin o sürgünden mi? Anımsıyor musun, bir mektup yazmıştın bana?.."

Vera dinlemiyordu onu, düşüncelere dalmış, yürüyordu.

"Dinlemiyor musun beni Vera?"

Başını kaldırdı Vera, "Efendim?" dedi. "Yo, dinliyorum... Kitapları mı nereden alıyordum? Kentte... ondan bundan..."

Rayski, "Volohov dağıtıyordu o kitapları..." dedi.

"Belki o dağıtıyordur... Ben öğretmenlerden alıyordum..."

Bir soru çaktı Rayski'nin kafasının içinde: "Bay Şarl gibi bir öğretmen olmasın bu?"

"Spinoza üzerine, öteki yazarlar üzerine Nikolay İvanoviç ne diyor?"

"Çok şey, hepsini anımsamak güç..."

Diretiyordu Rayski:

"Örneğin?"

"Bunun 'kendini beğenmiş zeki insanların gerçeklerden kaçma girişimleri' olduğunu söylüyor. Sözgelimi şu küçük yolların nasıl yoldan ayrıldıkları, uzaklaştıkları, sonra gene ona bağlandıkları gibi..."

"Başka? Başka?"

"Unuttum. Bütün bu 'girişimlerin gerçeğe hizmet ettiklerini, onu ateş gibi temizlediklerini, bunun kaçınılmaz bir savaş –gerçeğin utkusunun, büyüklüğünün sağlamlığı için gerekli bir savaş olduğunu..' söylüyor. Daha neler neler var söylediği!.."

"Peki 'gerçek' nerede? Pilatus'un[35] bu sorusuna yanıt veriyor muydu?"

Arkalarındaki kiliseyi gösterdi Vera.

"İşte orada! Demin olduğumuz yerde!.. Daha önce bilmiyordum bunu..."

Onun içindekileri birazcık olsun anlamaya çalışıyordu Rayski:

"Onun haklı mı olduğunu sanıyorsun?.."

---

35 Pilatus: İsrail'de Roma genel valisi. İstemeyerek de olsa (ellerini yıkadıktan sonra) çarmıha gerdirmiştir İsa'yı. Sürgündeyken kendi canına kıymıştır – ç.n.

"Sanmıyorum, biliyorum."

Rayski'ye döndü, kararlı, sordu:

"Ya siz?"

Evet anlamında başını eğdi Rayski.

"Bana niçin soruyorsunuz öyleyse?"

"İnanmayanlar var da, senin düşüncelerini öğrenmek istedim..."

"Bu bakımdan hiç gizlenmedim sizden sanırım. Sık sık görüyorsunuz dua ettiğimi..."

"Evet, ama duymak isterdim nasıl dua ettiğini. Söyle bana Vera, ne için dua ediyorsun?"

Alçak sesle yanıt verdi Vera:

"İnanmayanlar için..."

"Oysa ben fırtınayla ilgili endişelerin için dua ettiğini sanıyordum..."

"Evet... benim endişem de, fırtınam da bunda!.." diye fısıldadı Vera.

Rayski duymamıştı ne dediğini.

Düzlükteki küçük kilisenin önünden geçerlerken bir an durdu Vera. Işık yoktu kilisede. Sessizce çekti içini, yürüdü. Bahçeye yaklaştıkça yavaşlatıyordu adımlarını. Eski evin önüne geldiklerinde durdu. Başıyla işaret ederek yanına çağırdı Rayski'yi.

Heyecanını bastırmaya çalıyormuş gibi, kararsız, alçak sesle, "Dinleyin, neler anlatacağım size..." diye başladı.

"Anlat Vera..."

"'Fırtına'ya karşı en güvenilir silahın..." (daha da alçaltmıştı sesini) "oraya gitmemek... olduğunu söylediniz..."

Yamacı gösteriyordu. Rayski, "Evet," dedi, "bundan daha güveniliri olamaz."

"Sormak istiyorum size..."

Rayski'nin paltosundan tutup durdu Vera.

Sabırsızlıkla, belki biraz da kötü bir önseziyle ürpererek fısıldadı Rayski:

"Bekliyorum Vera. Dün yalnızca kendim için, içimdeki acıyı dindirmek için bekliyordum. Şimdi senin için, sana yardım etmek için ya da üzerimdeki ağırlığı atmak, karşı karşıya olduğun zor bir düğümü çözmek, belki de seni kurtarmak için bekliyorum..."

Vera, dolu dolu olmuş gözlerini mendiliyle silerken, "Evet, yardım edin..." dedi. "Çok bitkinim... hastayım... gücüm kalmadı..."

"Büyükannem benden iyi yardım edemez mi sana? Ona açıl Vera! Bir kadındır o. Belki yabancı değildir ona acın..."

Mendilini gözlerine bastırarak başını salladı Vera:

"Hayır, öyle değildir büyükannem... böyle bir şey tanımamıştır..."

"Ben ne yapabilirim?.. Söyle..."

"Bana sormayın ağabey. Her şeyi söyleyemem. Büyükanneme de, size de... her şeyi söylerdim... Bir gün söyleyeceğim de... Geçince... ama şimdi elimde değil..."

"Ne acını, ne başının üzerindeki tehlikeyi bilmeden nasıl yardım edebilirim sana Vera? Açıl bana! Bir başkasının aklının basit bir çözümlemesi kuşkularını açıklar sana belki. Karşılaştığın güçlükleri ortadan kaldırır. Düzlüğe çıkarır seni... Kimileyin, kişinin kendi durumuna korkmadan, dikkatle bakması yeter kuşkularından kurtulmasına. Sen yapamıyorsun bunu: Bırak ben dışardan bakayım. Bilirsin, iki akıl bir akıldan üstündür..."

Vera, handiyse umutsuz, karşılık verdi:

"Hiçbir akıl, hiçbir çözümleme düzlüğe çıkaramaz beni, dolayısıyla, anlatmaya değmez!"

"Nasıl yardım edebilirim sana?"

Yaşlı gözlerle yakından baktı Rayski'nin yüzüne Vera, "Bırakmayın beni!" diye fısıldadı. "Gözünüz her an üzerimde olsun. Orada..." (yamacı gösterdi) "silah atıldığını duyduğunuzda... yanımda olun... yollamayın beni. Gerekirse odaya kilitleyin, zor kullanın..." Başını, iniltisini tutmak istiyor gibi, umutsuzca geri atıp dehşet içinde fısıldadı: "Nerelere geldim, görüyorsunuz! Sonra... hiç kimseye, bana bile sözünü etmeyin! Benim için yapabileceğinizin hepsi bu kadar işte! Bunun için yollamadım sizi! Zavallı bir bencilim ben. Gitmenize izin vermedim! Gücümü günden güne yitirdiğimi hissediyorum... Kimsem yok, büyükannem anlayamaz beni... Yalnız siz... Bağışlayın!"

Rayski heyecanlı, "İyi ettin..." dedi. "Allah aşkına güven bana. Her şeyi anladım artık, temelli kalmaya hazırım burada. Yeter ki sen huzuru bul..."

Gözyaşlarını mendiliyle silerken karşılık verdi Vera:

"Hayır, bir hafta sonra temelli kesilecek silah sesleri..."

Rayski'nin ellerini sıktı. Başını kaldırıp yüzüne bakmadan yürüdü. Taşlığın merdivenlerini, trabzana tutunarak, yavaş, düzensiz adımlarla çıktı.

X

İki gün geçti aradan. Sabahları tek başına hemen hiç görmüyordu Vera'yı Rayski. Akşam yemeğine geliyordu. Yemekten sonra herkesle birlikte çay içiyor, olağan şeylerden söz ediyordu. Kimileyin biraz yorgun görünüyordu yalnızca.

Rayski sabahları romanının taslağı üzerinde çalışmaya başlamıştı gene. Sonra Kozlov'u görmeye gidiyor, birkaç dakikalığına valiye ya da dost olduğu kimselere uğruyordu. Akşamları ise bahçede, Vera'yı –onun isteği uyarınca– gözden kaçırmamaya çalışarak, koruda her sese kulak kabartarak dolaşıyordu.

Yamacın başındaki kanepede oturuyordu. Silah sesini beklemenin ona verdiği acı ancak gece yarısına doğru diniyordu. Handiyse istiyordu silah sesinin gelmesini. Ona yardım ederek Vera'yı bir felaketten temelli uzaklaştıracağını umuyordu.

Ama iki gün sessiz geçmişti. Belirlenen sürenin, bir haftanın bitmesine beş gün kalmıştı. Rayski, Marfenka'nın iki gün sonraki doğum gününde Vera'nın evden ayrılmayacağını, sonra, devrisi gün Marfenka, sözlüsü ve sözlüsünün annesiyle birlikte Volga'nın karşısına, Kolçino'ya gidince de büyükannesini evde yalnız bırakıp bir yere gitmeyeceğini düşünüyor, böylece bir haftanın geçeceğini, Vera'nın başı üzerindeki kara bulutun da dağılacağını umuyordu. Akşam yemeğinde, yemekten sonra odasına uğramasını, ona bir görev vereceğini söyledi Vera.

Rayski geldiğinde Vera çıkmaya hazırlanıyordu. Ağlamaktan şişmişti sanki gözleri. Sinirlerinin çözüldüğü belliydi. Hareketleri bitkin, yürüyüşü ağırdı. Rayski koluna girdi. Çıktılar. Vera çayıra doğru yürüyünce, onun küçük kiliseye gitmek istediği düşüncesiyle o yana doğru götürdü onu.

Vera derin düşüncelere dalmış, hiç konuşmadan yürüyordu Rayski'nin yanında. Ancak küçük kilisenin kapısında kurtuldu dalgınlığından. İçeri girdi. Kurtarıcının yüzüne bakmaya başladı.

Rayski kapıda durup, alçak sesle, "Vera," dedi, "sanırım benden daha güçlü bir yardımcın var senin. Boşuna benim yardımımı istedin. Ben olmasam da gitmezsin oraya..."

Başını evet anlamına salladı Vera. İsa'nın bakışında güç, yakınlık, destek arıyor gibiydi. Ama bu gözler her zamanki gibi dalgın, sakin, sanki ilgisiz, bakıyorlardı onun savaşına, yardım etmiyorlardı ona... destek olmuyorlardı. Derin bir soluk aldı Vera. Bakışını tasvirden ayırdı sakin, "Gitmem!" diye doğruladı.

Yüzünde ne bir dua izi, ne bir istek vardı. Yorgunluğun, kayıtsızlığın –belki sakin bir boyun eğişin de– dalgın anlatımıyla kaplıydı. Rayski, "Eve gidelim, ince giyinmişim," dedi.

Vera boyun eğdi. Rayski, "Ne görevi verecektin bana Vera?" diye sordu.

Birden anımsayıp cebinden para çantasını çıkardı Vera.

"Evet," dedi. "Geçen hafta kuyumcu Şmit'in dükkânında bir *porte-bouquet*[36] ayırtmıştım, onu alın. Marfenka'ya doğum günü armağanı vereceğim. Kendi incilerimden birkaçını ona koymalarını, bir de Marfenka'nın adını işlemelerini söylemiştim. İşte para."

Rayski alıp cebine koydu parayı.

"Demek öyle! Güvenini kazanmak yolunda başarılar kazanıyorum Vera! Zevkime de, dürüstlüğüme de güveniyorsun. Paranı bile vermeye korkmadın bana..."

Onun bu şakasına gülümsemeye çalıştı Vera.

"Bütün bunları kendim yapardım ama, yapamam... gücüm yok... hemen yoruluyorum!"

Devrisi sabah gidip Şmit'ten *porte-bouquet*'i aldı Rayski. Marfenka için hangi çiçeklerden buket yaptırması gerektiğini düşündü. Bu mevsimde bazı çiçekleri bulmanın olanağı yoktu. Bazıları da yaramazdı.

Sonra, Marfenka'ya yaş günü armağanı olarak mine kadranlı, zincirli bir kadın saati seçti. Tit Nikonıç'a uğrayıp bu armağan için yarına kadar iki yüz ruble borç aldı. (Bir armağana bu kadar para-

36 (Fr.) Çiçek altlığı.

yı harcamasın diye elinden geleni yapacağını bildiği büyükannesiyle savaşmak istemiyordu. Hem sırrını açığa vururdu belki büyükannesi.)

Tit Nikonıç'ın evinde Sevr işi, aynasının zarif porselen çerçevesinde aşk melekleriyle çiçekler olan, pembe tüllü, dantelle süslü çok güzel bir tuvalet masası gördü. Aynanın çevresindeki aşk meleklerini, çiçekleri incelerken, "Nedir bu?" dedi. "Bu kadar güzel şeyi nerede buldunuz?" Gözlerini ayıramıyordu aynadan. "Ne hoş bir şey!"

Tit Nikonıç tatlı tatlı gülümsedi.

"Marfa Vasilyevna için!" dedi. "Sizin hoşunuza gitmesine çok sevindim... Anlarsınız böyle şeylerden. Melek kızımıza iyi bir düğün armağanı olacağından kuşkum yok artık. Ne bulunmaz bir kızdır Marfa Vasilyevna! Şu güller kadar temizdir! Aynada o pırıl pırıl yüzüne bakarken aşk melekleri gülümseyecekler ona..."

"Böyle antika bir şeyi nereden buldunuz?"

"Yarına kadar Tatyana Markovna'ya da, Marfa Vasilyevna'ya da bir şey söylememenizi dileyeceğim sizden!"

"Ama bin rubleden pahalıdır bu! Hem burada yok böyle şeyler..."

"Dedem, annemin çeyizine koymak için kâğıt beş bin ruble vermiş buna. Şimdiye kadar babadan kalma çiftliğimde annemin odasındaydı. Geçen ay gizlice buraya getirttim onu. Kırılmaması için altı kişi sırayla yüz elli versta kucakta taşıdı onu. Yalnızca tül koydurttum ona. Danteli de antikadır: Görüyor musunuz, sararmış." Gülümseyerek ekledi:

"Kadınlar pek değer verirler böyle şeylere, oysa... bizim gözümüzde metelik etmezler."

Rayski, "Büyükannem ne diyecek?" dedi.

"Bir fırtına kopacak kuşkusuz! Çok korkuyorum, ama iyi yüreklidir Tatyana Markovna, bağışlar beni belki. İzninizle söyleyeceğim, bu iki kızı da öz kızlarım gibi seviyorum, –sevgiyle gülümsedi Tit Nikonıç–. Kucağımda büyüdüler. Tatyana Markovna ile birlikte yazı öğrettik onlara. Kendi ailem gibidir bu aile, ihanet etmeyin bana," diye fısıldadı, "bir sır vereceğim size. Zamanı gelince evlenirken, Vera Vasilyevna'ya da buna benzer bir armağanım olacak. Sanıyorum çok beğenecek onu..."

Rayski'ye, gene sanat değeri yüksek, antika, on iki kişilik gümüş bir yemek takımı gösterdi.

"Onun hem ağabeyi, hem arkadaşı olduğunuz için söylüyorum size," diye fısıldadı, "Tatyana Markovna ile ben çok parlak, çok zengin bir kısmet istiyoruz onun için. Bunu tam anlamıyla hak etmiştir: İkimiz de farkındayız," –daha da alçak sesle ekledi,– "her bakımdan en iyisi İvan İvanoviç Tuşin'dir. Çok seviyor Vera Vasilyevna'yı. Olağandır da bu zaten..."

Göğüs geçirdi Rayski, eve döndü. Marfenka'nın yaş günü için Volga'nın karşısından gelen Vikentyev'le annesini, Polina Karpovna'yı, kentten gelmiş birkaç konuğu, bir de Opyonkin'i buldu orada.

Opyonkin durmadan heyecanlı heyecanlı konuşuyor, arada bir ağlamaklı oluyor, Marfenka'ya evliliğinde mutluluklar diliyordu.

Onu "iyi konukların" yanında akşam yemeğine oturtmaya çekiniyordu büyükanne. Viktentyev'e kahvaltıda onu içirmek görevini verdi, Vikentyev de çok güzel yerine getirdi bu görevi. Öyle ki, saat üçte tam "hazırdı" Opyonkin. Eski evin boş salonunda derin bir uykuya dalmıştı.

Saat yedide dağıldı konuklar. Büyükanneyle Vikentyev'in annesi çeyizle ilgili konulara dalıp gittiler. Tatyana Markovna'nın odasında konuşuyorlardı.

Vikentyev ile Marfenka da bahçeyle koruyu koşarak beş kez dolandıktan sonra köye gitmişlerdi. Vikentyev koca bir bohça götürüyordu Marfenka'nın arkasından. Yürürken havaya atıp kapıyordu onu.

Bir bir dolaştı köy evlerini Marfenka. Kadınlarla vedalaştı. Çocukları sevdi. İkisinin yüzünü yıkadı. Bazı kadınlara bebeklerine gömlek dikmeleri için basma; biraz daha büyük iki kıza entarilik basmayla, yalınayak sularda sakın dolaşmamalarını tembihledikten sonra iki çift pabuç verdi.

Kaçık Agaşka'ya hizmetçi kadın Ulita'dan –dönüşünde ona yenisini diktirmeye söz verip aldığı– yün fanilayı verdi. Sonbahar soğuğunda bir entariyle dolaşmamasını sıkı sıkı tembihledi. Yağmurlu havalarda giymesi için ona "lastik" yollayacağını söyledi.

Kötürüm ihtiyar Silıç'ın önüne bakır bir ruble bıraktı. Vikent-

yev'in kahkahalarla gülerek cebinden çıkarıp sıranın üzerine attığı bozuklukları heyecanla topladı ihtiyar. Heyecandan elleri titreyerek birtakım bezlere sardı onları, ceplerine yerleştirdi. Bu arada bir beş kapikliği de dişiyle yoklamıştı.

Marfenka, paraları saklarsa, akşam yemeği için komşularından soğan isterse, evinin önünde sundurmada oturup dilenirse verdiği parayı geri alacağını söyledi.

Bir haftalığına allahaısmarladık demek için uğradığı her evden şöyle diyerek yolcu ediyorlardı onu kadınlar:

"Prensesimiz bizim, meleğimiz, Tanrı korusun seni!"

Erkeklerse bir şey demeden, sevgiyle, kurnaz kurnaz gülümsüyorlardı. Ona bakarak şöyle diyorlardı içlerinden: "Ne yapacağını şaşırdı bizim küçükhanım. Çocuklarla, kadınlarla uğraşıyor! Bir şeyler getirir durur onlara! Bizim kadınların, çocukların neyine gerek bunlar?"

Basma bir gömleği, bir kuşağı ya da küçük pabuçları kayıtsız, inceliyorlardı.

XI

Gece yeni ev ışıl ışıldı. Yakında akrabası olacak konuğunu nasıl ağırlayacağını bilemiyordu büyükanne.

Konuk odasında, handiyse tavana varan, daha çok katafalkı andıran bir karyola hazırlatmıştı. Marfenka odasında geç saatlere dek şarkı söyledi, piyano çaldı Vikentyev'le... Sonunda, yeni bir öyküyü okumaya daldıklarında kesildi sesleri. Ama Vikentyev'in sık sık bir şeyler söylediği, yaramazlık ettiği duyuluyordu gene.

Yalnızca Rayski'nin pencerelerinde ışık yoktu. Yemekten hemen sonra gitmiş, çaya da gelmemişti.

Ay yeni evi ışıtıyordu. Eski ev karanlıktaydı. Avluda, mutfakta, hizmetçiler bölümünde her zamankinden daha bir canlılık vardı: Konuklarını (Bayan Vikentyeva ile Volga'nın karşısından gelen arabacıyla uşağı) ağırlıyorlardı hizmetçiler.

Mutfakta uzun süre yandı ışıklar: Gece yemeğiyle, yarının yemeklerinin bazılarını hazırlıyorlardı.

Vera akşamın yedisinden beri odasında –önce karanlıkta, sonra bir mumun loş ışığında– boş oturuyor; dirseklerini masaya dayamış, başına bir eliyle destek etmiş, ötekiyle, önündeki kitabın sayfalarını dalgın dalgın çeviriyordu.

Kitaba bakmıyordu. Bakışlarını kitaptan uzakta bir yere dikmişti. Açık pencereden odaya serin sonbahar havasından onu omuzlarına aldığı geniş bir yün atkı koruyordu. Odasında panjurları taktırmamıştı daha. Çoğu zaman açık bırakıyordu pencereleri.

Yarım saat sonra ağır ağır ayağa kalktı. Kitabı masanın gözüne koydu. Pencereye gitti. Dirseklerine dayanıp gökyüzüne, pencereleri ışıl ışıl yeni eve baktı bir süre. Avluda gidip gelen hizmetçilerin ayak seslerini dinledi. Sonra doğruldu. Serin havadan ürperdi.

Pencereyi kapamak için bir kanadı tutmuştu ki, gecenin sessizliğinde bir silah sesi yankılandı.

Ürperdi Vera. Sandalyeye yığıldı, başını önüne eğdi. Sonra bakınarak kalktı, –yüzü değişmişti– mumun bulunduğu masaya yürüdü. Durdu.

Gözlerinde korku, endişe vardı. Birkaç kez ovuşturdu alnını. Çabucak oturdu. Ama hemen kalktı gene, omuzlarından atkıyı aldı çabucak, köşede paravananın arkasına, yatağının üzerine attı, daha çabuk dolabı açtı, sonra kapadı; sandalyelerin, kanepenin üzerinde bakışlarıyla bir şey aradı bir süre. Aradığı şeyi bulamayınca bitkin, sandalyeye çöktü.

Bakışı sonunda, bir sandalyenin arkalığına asılı, Tit Nikonıç'ın armağanı tüylü başörtüsünde durdu. Ona doğru atıldı. Bir eliyle başörtüsünü bağlamaya çalışırken ötekiyle dolabı açtı. Sıtma nöbetine tutulmuş gibi titriyor, bir o mantosunu, bir ötekini çekiyordu askıdan.

Eline gelen mantoya şöyle bir bakınca canı sıkkın, yere attı, sonra eline gelen robu attı, birini daha, birini daha... Dolapta asılı her şeyi tek tek ayırarak bir şey arıyor, bir yandan da başörtüsünü bağlamaya çalışıyordu.

Muma koştu sonra, getirip dolabın içine ışık tuttu. Telaşlı bir sabırsızlıkla beyaz tüylü bir pelerin, ipekli kumaştan siyah bir pelerin daha çıkardı. Beyaz tüylü olanını omuzlarına aldı. Başörtüsünü çıkarıp attı. Tüylü pelerinin üzerine ipekliyi giydi.

Dolabın kapağını kapamadan, yerdeki giysi yığınının üzerinden atladı. Mumu söndürdü. Kapıdan süzülürcesine çıktı. Kapamadı kapıyı. Fare gibi sessiz adımlarla indi merdivenlerden.

Karanlıkta duvar dibinden avlunun sonuna dek yürüdü. Karanlık bahçe yoluna girdi. Yürümüyor, uçar gibi gidiyordu. Aydınlık bir yerden geçmesi gerektiğinde görünmesiyle kaybolması bir oluyordu gölgesinin. Ay ışığı aydınlatmaya yetişemiyordu onu sanki.

İki yanı ağaçlıklı yolun sonuna gelince adımlarını yavaşlattı. Bahçeyi korudan ayıran hendeğin önünde soluk almak için bir dakika durdu. Sonra geçti hendeği. Sevgili kameriyesinin yanından koruya girdi. Yamaca yaklaştı. Aşağı inmek için eteklerini topladı...

Birden Rayski çıktı karşısına. Yamaçla arasında durdu. Vera olduğu yerde donup kalmıştı.

"Nereye gidiyorsun Vera?"

Vera susuyordu.

"Geri dönelim."

Vera'nın elini tutmak için uzandı Rayski. Vera vermedi ona elini. Yanından geçip gitmek istedi.

"Vera, nereye? Niçin?"

Vera utanmış, yalvarmaklı, "Oraya... son kez," diye fısıldadı, "vedalaşmak için görmeliyim onu... Bağışlayın beni ağabeyciğim... Hemen döneceğim, burada bekleyin... bir dakikada gelirim... Şu kanepede oturun biraz..."

Rayski, bir şey demeden sıkıca tuttu Vera'nın kolundan. Vera sallayarak kurtarmak istedi kolunu.

"Bırakın, acıtıyorsunuz!" diye fısıldadı.

Rayski bırakmadı. Bir itiş kakış başladı aralarında. Vera dişlerini sıkarak, olanca gücüyle kolunu kurtarmaya çalışırken, "Durduramazsınız beni!.." diyordu.

Sonunda kurtardı kolunu. Koşup gitmek istedi.

Belinden yakaladı onu Rayski, kanapeye götürdü. Oturttu, Kendi de yanına oturdu.

Vera, başını nefretle, can sıkıntısıyla öte yana çevirdi.

"Ne kabalık!" dedi.

"Zorla uzaklaştırmak istemezdim seni Vera!"

Vera handiyse kaba, "Neden uzaklaştırmaya çalışıyorsunuz?" diye sordu.

"Belki felaketten..."

"Ben istemedikten sonra kim sürükleyebilir beni felakete?"

"İstemiyorsun, ama sürükleniyorsun..."

"Ya kendim istiyorsam bunu?"

Cevap vermedi Rayski.

"Felaket falan yok ortada, ayrılmak için... görüşmem gerek onunla..."

"Ayrılmak için görüşmeye gerek yok..."

"Var... görüşeceğim! Bir saat sonra da, bir gün sonra da olsa değişmez bu. Avludaki hizmetçilerin, uşakların tümünü, tüm kenti, isterseniz bir bölük de asker çağırın, gene tutamazsınız beni!"

Siyah pelerinini başından omuzlarına indirdi. Sinirli sinirli çekelemeye başladı kenarından.

Bir kez daha patladı silah. Koşmak istedi Vera, ama güçlü iki el omuzlarından tutup oturttu onu. Vera aşağıdan yukarı süzdü Rayski'yi, öfkeyle salladı başını.

"Bu soylu utkunuza karşılık nasıl ödül isteyeceksiniz benden?" diye sordu.

Rayski susuyor, alttan alttan Vera'nın hareketlerini kolluyordu. Sinirli güldü Vera. Biraz sonra yumuşak, "Bırakın beni!" dedi.

Rayski hayır anlamına salladı başını.

Bir dakika sonra elini Rayski'nin omzuna koyup, sevgi dolu bir sesle başladı Vera:

"Ağabeyciğim! Kızgın korlar üzerindeymiş gibi yandıysanız bir gün, mutluluk içine gelip birden kayarak geçerken... ruhunuz onun peşinden koşmak isterken... bir dakika içinde korkunuzdan, sabırsızlığınızdan yüz kez öldüyseniz... son bir umudunuzun... bir kıvılcımın kaldığı o dakikayı anımsayın... bu da benim o dakikamdır işte! Geçecek! Bu dakikayla her şey bitecek!"

"Çok da iyi olur Vera! Açıl biraz, kendine gel, kendin de gitmeyeceksin oraya! Ateşli hastalar, içleri yanarken buz istediklerinde, verilmez onlara... Dün, aklın başındayken kendin de gördün tehlikeyi. Son derece olağan bir görev verdin bana. Seni bırakmamamı istedin, ben de bırakmayacağım..."

Rayski'nin önünde diz çöktü Vera. Yalvarıyordu:

"Ölünceye dek sizden nefret etmek zorunda bırakmayın beni! Belki kaderin kendidir orada beni bekleyen..."

"Senin kaderin bu yandadır Vera: Onu dün nerede aradığını gördüm. Tanrı'ya inanıyorsun sen! Başka kader yoktur..."

Birden sustu Vera, başını önüne eğdi. Uysal, "Evet," dedi, "evet haklısınız, inanıyorum... Ama yolumu aydınlatmak için bir ışık istedim orada, bulamadım. Ne yapmalıyım? Bilmiyorum!.."

Derin bir göğüs geçirdi, yavaşça ayağa kalktı. Rayski, "Gitme!" dedi.

Doğrulup, yamaca doğru bir adım attı Vera.

"Mutluluğu inandığım o kaderin bana vermesini istiyordum," diye sürdürdü konuşmasını. "Belki o yolluyor beni oraya... belki... gerekliyim orada! Ne olursa olsun, tutmayın beni artık! Kararımı verdim. Güçsüzlüğümün geçtiğini hissediyorum. Kendimdeyim, eskiden olduğu gibi güçlüyüm! Orada yalnızca benim kaderim değil, bir insanın daha kaderi belli olacak. Onunla benim aramızda kazdığımız bu uçurumun sorumluluğu sizin omuzlarınıza yüklenecek sonra. Hiçbir zaman bulamayacağım huzuru! Mutsuzluğumun... onun da mutsuzluğunun suçlusu olarak sizi göreceğim hep! Şimdi beni tutarsanız, mutsuzluğuma basit bir yüreksizliğin, haksız bir bencilliğin, bir kıskançlığın engel olduğunu, özgürlükten söz ederken yalan söylediğinizi düşüneceğim her zaman..."

Kararsızlık içinde bocalıyordu Rayski. Bir adım geri çekildi. Birden kendini toparlayıp, "Tüm kurnazlığıyla, oyunuyla tutkunun sesidir bu!" dedi. "Amacına erişmek için her yola başvuruyorsun Vera. Ama dün dua ettikten sonra, seni bırakmamam için bana nasıl yalvardığını anımsa!.. Peki seni bıraktım diye benden nefret edersen kimin olacak sorumluluk?"

Gene mutsuzluğa kapıldı Vera. Üzgün, başını önüne eğdi. Rayski alçak sesle sordu:

"Kimdir o, söyle bana."

Vera, birden karşısına çıkan bu kurtuluş umuduna sarılıp, heyecanlı, "Söylersem bırakacak mısınız?" diye sordu.

Soru dolu bakışlarını da dikmişti Rayski'nin gözlerini içine.

"Bilmiyorum," dedi Rayski, belki...

"Hayır, bırakacağınıza söz verin, söyleyeyim..."

Kararsızdı Rayski.

O anda üçüncü kez duyuldu silah sesi. Koşmak istedi Vera. Kolundan yakaladı Rayski. Sert, handiyse emir verir gibi, "Eve, büyükanneme gidelim Vera, hemen şimdi!" dedi. "Her şeyi anlat ona..."

Ama yanıt vermeden, onun elinden kurtulmak için çırpınmaya başladı Vera. Düşüp kalkıyor, heyecandan soluyor, yalvarıyordu:

"Eğer... yaşamınızda güzel bir gününüz olduysa, onun hatırı için bırakın beni!.. 'Sev, tutku güzeldir!' diyordunuz, anımsayın... böyle bir dakika, böyle bir akşam verin bana..." (Kollarını uzatarak fısıldadı.) "'Allah aşkınıza!' Siz de Allah aşkına deyip, sizi yanımdan uzaklaştırmamamı istemiştiniz... kabul etmiştim... anımsıyor musunuz? Siz de bana verin bu sadakayı!.. Hiçbir zaman kınamayacağım sizi... hiçbir zaman... elinizden geleni yaptınız. Annem bile olsa, daha çoğunu yapamazdı. Ama şimdi bırakın beni, özgür olmalıyım!.. Dün dua ettiğimiz Tanrı da tanığım olsun, son akşamdır bu... son! Bir daha inmeyeceğim oraya: İnanın, bozmayacağım bu yeminimi! Burada bekleyin beni. Hemen döneceğim. Yalnızca bir sözcük söyleyeceğim ona..."

Bıraktı kolunu Rayski. Dehşet içinde, "Neler söylüyorsun Vera?" diye fısıldadı. "Kendinde değilsin sen! Nereye gidiyorsun?"

"Oraya... 'kurta...' bir kez daha bakmaya... vedalaşmaya... sesini duymaya!.. Belki... vazgeçer inadından."

Yamaca doğru koştu Vera. Rayski onu tutmasın diye acele ettiği için düştü, kalkmak istedi, kalkamadı.

Yalvaran gözlerle Rayski'yi bakarak kolunu yamaca doğru uzattı.

Rayski insanüstü bir güç gösterdi. İçindeki acıyı bastırdı. Kollarından tutup kaldırdı Vera'yı.

"Düşersin," diye fısıldadı, "diktir orası, yardım edeceğim sana..."

Dik yerden handiyse kucağında indirdi Vera'yı, patikada yere bıraktı. Elleri titriyordu, yüzü bembeyazdı.

Vera hızla dönüp, büyük büyük açılmış, şaşkınlık, minnettarlık dolu gözlerle baktı yüzüne. Birden önünde yere diz çöktü. Elini tutup dudaklarına bastırdı...

"Ağabeyciğim! Yüce gönüllü bir insansınız siz!" dedi. "Unutmayacak bunu Vera!"

Sevincinden bir çığlık atıp, kafesten bırakılan bir kuş gibi daldı ağaçların arasına.

Rayski olduğu yerde oturdu. Dehşet içinde, Vera'nın koşarken iki yana açtığı dalların sesine, ayaklarının altında kırılan kuru dal parçalarının çıtırtısına kulak veriyordu.

XII

Yıkık dökük kameriyede Mark bekliyordu. Tüfeğiyle kasketi masadaydı. Sağlam kalmış birkaç tahtanın üzerinde bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu. Tahtalardan birinin bir ucuna varınca öteki ucu kalkıyor, sonra ses çıkararak düşüyordu.

Bu pis ses sinirini bozuyordu Mark'ın.

"Ne pis müzik!" diye söylendi.

Masanın yakınındaki sıralardan birine oturdu. Dirseklerini masaya dayadı. İki elinin parmaklarını gür saçlarının arasına soktu.

Sigaranın birini söndürüp ötekini yakıyordu. Kibriti çaktığında yüzü aydınlanıyordu. Renk yoktu yüzünde. Heyecanlı, öfkeli görünüyordu.

Tetiği her çekişinden sonra birkaç dakika kulak kesiliyor, sonra korudan yana bakarak –Vera'yı bekliyordu besbelli– dolaşıyordu patikada. Beklemesi sonuçsuz kalınca kameriyeye dönüyor, "pis müziğin" eşliğinde aşağı yukarı dolaşmaya başlıyor, gene sıraya oturup parmaklarını saçlarının arasına daldırıyor ya da sıralardan birine oturup Amerikalılar gibi ayaklarını masaya uzatıyordu.

Üçüncü atıştan sonra yedi dakika kadar dinledi gecenin sessizliğini. Hâlâ gelen giden olmayınca yüzü bulutlandı. Bir anda ihtiyarlamıştı sanki. Ağır ağır aldı tüfeğini, –besbelli gitmek niyetiyle– isteksiz yürüdü patikada. Ama yavaştan alıyordu. Karanlıkta adım atmakta güçlük çekiyordu sanki. Sonunda kararlı adımlarla yürümeye başlamıştı ki, birden Vera'yla burun buruna geldi.

Durdu Vera, güçlükle soluk alarak yüreğinin üzerine koydu elini.

Elini Mark tutunca endişeleri bir anda dağıldı. Şimdi yalnızca koşmanın, Rayski'yle boğuşmanın verdiği yorgunluktan sık sık so-

luyordu. Mark ise, beklediği şeye kavuşmanın verdiği sevinci bastırmaya çalışıyor, ama bunu başaramıyordu sanki.

"Çok yakın bir geçmişte hayli titizdiniz Vera," dedi. "Üç kez ateş edip boşuna barut harcamam gerekmiyordu..."

Vera, Mark'ın elinden elini çekip, "Sevinç yerine sitem!" diye karşılık verdi.

"Bir şey söylemek, söze başlamak için öyle söyledim! Oysa sevinçten aptallaştım bile. Rayski gibi..."

"Hiç de değil! Öyle olsaydı, gizliden, yamacın dibinde buluşmazdık... Tanrım!"

Göğüs geçirdi Vera.

"Büyükannenizin çay masasında yan yana oturur, bizi evlendirmelerini beklerdik! Öyle mi?"

"Nasıl?"

"Olmayacak şeyleri hayal etmek neye yarar? Benimle evlenmenize izin vermezdi büyükanneniz..."

"Verirdi: Benim her istediğimi yapar. Bir bu mu sizin için engel?"

"Gene o sonu gelmez tartışmamıza başlıyoruz Vera! Son buluşmamız bu... öyle diyorsunuz! Bir şeyler yapıp bu dayanılmaz işkenceye bir son vermeli, kızgın korların üzerinden inmeliyiz!"

"Evet, son buluşmamızdır bu... Bir daha buraya gelmeyeceğime yemin ettim!"

"Zaman değerli öyleyse. Temelli ayrılacağız eğer... budalalık, yani büyükannenizin inançları uzaklaştırırlarsa bizi birbirimizden. Bir hafta sonra gidiyorum. İzin geldi, biliyorsunuz. Ya da birleşir, bir daha ayrılmayız..."

Fısıltıyla sordu Vera:

"Hiçbir zaman mı?"

Sabırsız bir kol hareketi yaptı Mark, canı sıkkın.

"Hiçbir zaman!" diye yineledi. "Ne büyük bir yalan vardır şu 'hiçbir zaman', 'daima' sözcüklerinde!.. Elbette 'hiçbir zaman' değil midir? Süresiz bir duygu mu sizin istediğiniz? Böyle bir şey olur mu? Kumrularınızı inceleyin: Sürekli değildir sevgileri. Başınızı uzatıp yuvalarına bakarsanız görürsünüz orada nelerin olduğunu. Kendi işlerini yaparlar. Yavrularını büyütürler, sonra bi-

ri bir yana, öteki bir yana giderler. Ayrılırlar. Akılsız olanları birlikte otururlar..."

Vera sabırsız kesti sözünü:

"Yeter Mark, bu süreli aşk kuramın beni de bitirdi! Çok mutsuzum. Sizden ayrılmak düşüncesi değil yalnızca ruhumu karartan! Tam bir yıldır açılmıyorum büyükanneme... öldürüyor beni bu. Onu daha çok öldürüyor. Görüyorum. Bu işkencenin birkaç güne kadar sona ereceğini sanıyorum. Bugün ya da yarın tüm içtenliğimizle açacağız birbirimize düşüncelerimizi, umutlarımızı, amaçlarımızı... sonra..."

Onu dikkatle dinliyordu Mark, "Sonra ne?" diye sordu.

"Sonra büyükanneme gideceğim, bütün bir ömür için... kimi seçtiğimi söyleyeceğim ona. Ama... galiba... olmayacak bu... boşuna görüştük bugün, ayrılmak zorundayız!"

Hüzün dolu bir fısıltıyla bitirmişti sözünü Vera. Sonra başını öne eğdi Mark, "Evet," dedi, "kendimizi melek gibi düşünürsek haklısınız elbette Vera: O zaman olabilir bütün bir ömür için. Şu ihtiyar hayalci Rayski de öyle değil mi? Kadınların çok yüce bir erek için yaratıldıklarını sanıyor..."

"Her şeyden önce aile için yaratılmışlardır kadınlar. Melek değillerdir, öyle ama... hayvan da değildirler! Dişi bir kurt değil, bir kadınım ben!"

"Olsun! Aile için yaratılmış olsunlar, ne çıkar bundan? Size onur veren nedir bunda? Çocukları beslemeniz, büyütmeniz gerekmeyecek mi? Aşk değildir bu, özel bir uğraştır. Dadıların, yaşlı kadınların işi! Örtü istiyorsunuz siz: Bütün bu duygular, yakınlıklar falan örtüdür yalnızca. İnsanların, daha cennetteyken örtündüklerini söyledikleri yapraklar..."

"Evet, insanlar!" dedi Vera.

Mark gülümsedi, omuzlarını kaldırdı. Vera sürdürdü konuşmasını:

"Örtü olsun, ama sizin öğretinize göre, doğanın verdiği bir örtü. Siz çekip atmak istiyorsunuz onu. Öyleyse neden ısrarla bağlandınız bana, sevdiğinizi söylediniz? Bakın bambaşka bir insan oldunuz, zayıfladınız... Aşka ilişkin düşünceleriniz böyleyken, kendinize kentin dış mahallesinde ya da Volga'nın karşısında köyde bir

sevgili bulmanızla beni sevmeniz aynı şey olmaz mıydı sizin için? Bir yıldır sizi buraya, yamacın dibine gelmeye zorlayan nedir?"

Yüzünü buruşturdu Mark.

"Düştüğünüz yanlışlığı görüyor musunuz Vera? 'Aşka ilişkin düşünceleriniz' diyorsunuz; oysa bir düşünce değildir aşk, kapılmadır, gereksinmedir... bu yüzden de genellikle kördür. Ama ben körü körüne bağlı değilim size. Güzelliğiniz –bu bakımdan haklıdır Rayski, oldukça değişik bir güzelliğiniz var–, sonra zekânız, düşüncelerinizdeki özgürlüğünüz... bütün bunlar uzun süre köleniz olarak tutacaklardır beni. Bu köleliğimin başka bir kıza ya da kadına olabilecek köleliğimden uzun sürmesini sağlayacaklardır!"

Vera alçak sesle, "Çok hoş!" dedi.

"Bu 'düşünceler' mahvediyor sizi Vera. Onlar olmasaydı çoktan dost olmuş, mutluluğu bulmuştuk..."

"Bir süre için, sonra yeni bir duygu alırdı onun yerini, sonra bir başkası değil mi?.."

Omuzlarını kaldırdı Mark.

"Bunun suçu bizim değil, doğanındır! İyi de etmiş! Yaşamın her şeyi üzerinde uzun süre durulacak olursa, insanın yolları ayağına giymesine benzer bu... 'düşünceler'le yaşamaya benzer... Doğayı değiştiremezsiniz!"

"Bu düşüncelerin her biri bir ilkedir!" dedi Vera. "Doğanın kendi yasaları vardır. Siz söylüyordunuz, insanlarınsa ilkeleri!"

"Geri kafalılık da burada zaten, doğal bir eğilimden ilkeler yaratıyorlar. Onunla ellerini ayaklarını bağlıyorlar. Aşk, doğanın insana verdiği bir mutluluktur... Ben böyle düşünüyorum..."

Vera ayağa kalktı.

"Bu mutluluk birtakım görevler yükler kişiye," dedi, "ben böyle düşünüyorum..."

"Bir uydurma, bir hayaldir bu Vera, 'ilkelerinizin', 'düşüncelerinizin' karmakarışıklığını görün!.. Unutun bu 'görevleri', aşkın her şeyden önce bir eğilim... kimi zaman önüne geçilmez bir eğilim olduğunu kabul edin..."

Ayağa kalktı Mark, Vera'nın beline sarıldı. Yumuşak, sevgi dolu bir sesle, "Öyle değil mi?" diye fısıldadı. "Bunu kabul etmemek güçtür, inatçı... güzel, zeki kız!.."

Vera sessizce çözdü Mark'ın kollarını.

"Bir 'görevdir' tutturmuşsunuz!" dedi Mark.

Vera kararlı bir sesle yineledi:

"Evet, görev! Mutluluğun en güzel yıllarını birbirine vermenin kişilere, yaşamın geri kalan bölümünde karşılıklı olarak yüklediği görev..."

"Nasıl yerine getirecek bu görevi, sormama izin verir misiniz? Çorba kaynatarak, birbirine hizmet ederek, birbirlerinin gözünün içine bakarak; sıska, sinirleri zayıf bir eşin ya da inmeli bir ihtiyarın yanında kendisi güçlüyken, yaşam onu çağırıyorken, başka yerlere çekiyorken 'prensipler', 'görev' düşünceleriyle numara yaparak, solup giderek mi? Öyle mi?"

"Evet. Direnerek, o 'başka yerlere' dönüp bakmayarak! O zaman numara yapmaya da gerek kalmaz. Büyükannemin deyimiyli, kişinin kendini 'içkiden' geri çektiği gibi çeker kendini yalnızca... gerçektir bu... Mutluluğu böyle anlıyorum ben, böyle de istiyorum!"

"Büyükannenizin üstün bilgilerinden söz etmeye başladıysanız durum kötü! Övünüyorsunuz büyükannenizle, söyler misiniz, onun ilkeleri ne denli sağlamdırlar içinizde?.."

Vera durgun, "Övünecek bir şey yok ortada!" dedi. "Evet, şimdi doğru onun yanına gideceğim... 'övüneceğim!'"

"Ne söyleyeceksiniz ona?"

"Burada olan her şeyi... onun bilmediği her şeyi..."

Tahta sıraya oturdu Vera. Dirseklerini masaya dayadı. Başını ellerinin arasına aldı, düşünceye daldı.

"Neden?" diye sordu Mark.

"Nedenini anlayamazsınız siz, görev duygusunu kabul etmiyorsunuz çünkü... Oysa çoktan beri yerine getirmiyorum ona karşı görevimi..."

"Yaşamı yosunla, can sıkıntısıyla kaplayan bir ahlâk anlayışıdır bu. Vera, Vera, sevmiyorsunuz, siz, sevmiyorsunuz..."

Birden ayağa kalkıp yaklaştı ona Vera, sitemli baktı yüzüne.

"Beni umutsuzluğa düşürmek istemiyorsanız böyle konuşmayın Mark! Yapmacık sayarım bunu, sevgi olmadan beni ayartmak isteği, yalan sayarım."

Mark da kalktı.

"Siz de konuşmayın böyle," dedi. "Sizi ayartmak isteseydim aşk üzerine söylevler dinlemez, vermezdim burada! Çoktan yapardım bunu! Demek yapamıyorum..."

Ellerini ovuşturdu Vera.

"Tanrım! Amacınız nedir Mark? Berbat ediyorsunuz yaşamınızı!"

"Bakın ne diyeceğim Vera, tartışmayı bırakalım. Büyükannenizin etkisi var her sözünüzde. Çok konuşuldu bütün bunlar, ama şimdi otoritelerin, ezberlenmiş düşüncelerin değil, gerçeğin üste çıktığı başka bir yaşam başladı..."

"Gerçek... nerededir gerçek? Söyleyin artık!.. Arkamızda mı? Aradığınız nedir sizin?"

"Mutluluk! Sizi seviyorum! Niçin acı çektiriyorsunuz bana, niçin benimle de, kendinizle de cenkleşiyorsunuz? İki kurban veriyorsunuz?"

Omuzlarını kaldırdı Vera.

"Tuhaf sitemler bunlar," dedi. "Şöyle dikkatli bakın bana, birkaç gündür görüşmüyoruz: Nasılım?"

"Acı çektiğinizi görüyorum. Böylesi daha anlamsız! Şimdi de ben sorayım size: Neden geliyordunuz buraya? Şimdi neden geliyorsunuz?"

Vera handiyse düşmanca baktı Mark'a.

"Durumumun... korkunçluğunu daha önce niçin görmediğimi sormak istiyorsunuz," dedi. "Evet, çoktan sormuş olmalıydık bu soruyu birbirimize. Bu sitemi etmeliydik... daha o zaman birbirimize de, kendi kendimize de içtenlikle cevap verip gelmemeliydik buraya bir daha! Çok geç artık!.. –diye mırıldandı dalgın,– ama geç, hiçbir zamandan iyidir! Birbirimize cevap vermek zorundayız bugün: Birbirimizden ne istiyor, ne bekliyorduk?.."

"İzin verin her şeyi anlatayım!" diye başladı Mark. "Sizin aşkınızı istiyorum. Kendiminkini de size veriyorum. Aşkta tek kural budur işte... doğanın gösterdiği özgür takas kuralı. Bağlılığı zorlamamak, izlenime özgür bırakmak kendini, karşılıklı mutluluğun hazzını özgür tatmak... benim inandığım yasa budur... 'Buraya niçin geliyorsunuz?' sorunuza cevabım budur. Kurban mı gerek size? O da var. Benim için kurban değildir bu, ama siz öyle istediğiniz için kurban diyorum... bu bataklıkta daha kalacağım. Tüm

gücümü kullanacağım. Bunun ne kadar süreceğini bilmiyorum... ama sizin için yapmayacağım bunu. Önce kendim için yapacağım. Çünkü benim yaşamım oldu bu. Mutlu olduğum, sevdiğim sürece yaşayacağım. Soğuyunca söyleyeceğim soğuduğumu, gideceğim... beraberimde bir 'görev', bir 'kural' ya da 'zorunluluk' götürmeden, yaşamın beni sürüklediği yere gideceğim. Burada, yamacın dibinde bırakacağım hepsini! Gördüğünüz gibi, aldatmaya çalışmıyorum sizi. Her şeyi açık açık anlatıyorum. Ama oradaki geri kafalılar kendilerini de, başkalarını da aldatıyorlar... uydurdukları yalanlara da 'ilkeler' adını takmışlar. Oysa kendileri gizliden yapıyorlar aynı şeyi... üstelik, kendilerine bunu bir hak edinmek, aynı hakkı kadınlara tanımamak kurnazlığını da göstermişler! Bizim aramızda eşitlik olmalıdır. Siz karar verin, dürüst bir düşünce değil mi bu?"

Hayır anlamına salladı başını Vera.

"Söz oyunu yapıyorsunuz! Dürüstlük, başkasının yaşamını almak o yaşama karşılık da kendisininkini vermektir! Kural budur! Biliyorsunuz Mark, benim başka kurallarım da var..."

"Eh, geldik asıl konuya! Başlarsınız artık! Kural, birbirinin boynuna taş gibi asılı durmaktır..."

Yüksek sesle itiraz etti Vera:

"Hayır, taş gibi değil! Ben şöyle diyeceğim: Yaşamın kişiye yüklediği görevler gibi –bu görevler olmadan yaşam olmaz– bir görevi de aşk yükler kişiye. Elden ayaktan kesilmiş, gözleri artık görmeyen yaşlı annenizin başucunda oturur, onu kucağınıza alıp gereken yere taşır, yemeğini yedirirsiniz... Neden? Bu da kişiye neşe veren bir uğraş değildir! Ama dürüst bir insan görev sayar bunu kendine, seve seve yapar!"

"Sevmiyorsunuz siz Vera, düşünüyorsunuz!"

"Siz de benim gerçeğimden kaçmaya çalışıyorsunuz! Düşünüyorum, çünkü seviyorum. Bir kadınım ben, bir hayvan, bir makine değil!"

"Romanlarda olduğu gibi... sonsuzluğa dek süreceğini umduğunuz... yani süresiz bir aşk... hayal ediyorsunuz! Benden bunu istemekle dürüst mü davranmış oluyorsunuz Vera? Tutalım aşkın süresiz olduğuna inandım. Vikentyev gibi güle oynaya 'ölünceye dek' verdim size elimi: Daha ne isteyeceksiniz benden? 'Bağımızı Tan-

rı'nın onamasını,' diyorsunuz, yani kiliseye gitmemi, –inançlarımın tersine– herkesin önünde ayine katılmamı... Oysa ben inanmıyorum buna. Papazlardan da nefret ediyorum: Akla uygun, dürüst bir davranış olur mu bu?.."

Vera ayağa kalktı. Siyah pelerinini başına aldı.

"Mutluluk yolundaki tüm engelleri ortadan kaldırmak için buluştuk," dedi. "Oysa daha da büyütüyorsunuz onları! Benim kutsal saydığım şeylere siz kabaca dokunuyorsunuz. Neden çağırdınız beni buraya? Eski, bilinen gerçeği kabul ettiğinizi, bir daha bırakmamak üzere el ele tutuşacağımızı sanıyordum... Her çağrışınızda aynı umutla indim yamaçtan... ama hep yanıldım! Daha önce de söylediğim şeyi yineliyorum: Mark..." (çok güçsüz bir sesle konuşuyordu) "inançlarımız da, duygularımız da değişik bizim! Sağduyunuzun size... gerçek yaşamın, yapacağınız en güzel şeyin nerede olduğunu söyleyeceğini umuyordum..."

"Neredeymiş?"

"Seven dürüst bir kadının yüreğinde. Böyle bir kadının dostluğu..."

Üzgün, kolunu salladı Vera. Gözleri dolu dolu olmuştu.

"Kendi yaşamınızı sürdürün Mark, ben yapamayacağım... kökü yok bu yaşamın..."

"Sizin kökleriniz çürüyeli çok oluyor Vera!"

"Olsun varsın!" (Giderek zayıflıyordu Vera'nın sesi. Yaşlar akıyordu artık gözlerinden.) "Sizinle tartışacak, inançlarınızı aklımla, kendi inançlarımla çürütecek güçte değilim! Aklım da yetmez buna, gücüm de. Silahım zayıf, ama benim olduğu, onu kitaplardan ya da duyduklarımdan değil, kendi huzur dolu yaşamımdan aldığım için değerlidir bence..."

Bir şey söyleyecek oldu Mark, ama Vera sürdürdü konuşmasını:

"Sizi başka bir güçle yenmeyi düşünüyordum... Her şey nasıl oldu, biliyor musunuz?" (Bir an oturdu tahta sıraya. Dalgın konuşuyordu.) "Önceleri acıyordum size. Herkes kaçıyordu sizden. Acıma duygusu sizin yanınıza çekti beni. Tuhaf, uygunsuz bir şey sezinliyordum sizde. Hiçbir şeye, görgü kurallarına bile değer vermiyordunuz... düşüncelerinizle, umursamaz konuşmalarınızla kayıtsızdınız. Yaşama oynuyordunuz. Aklı küçümsüyor, hiç kimse-

ye hiçbir şeye saygı duymuyor, hiçbir şeye inanmıyor, başkalarının da sizin gibi olmasına çalışıyor, kötülüklerin üzerine üzerine gidiyor, yürekliliğinizle övünüyordunuz. Merak duyduğum için inceliyordum sizi. Buraya gelmenize izin veriyordum, kitap alıyordum sizden, bir zekâ, bir güç görüyordum sizde... Ama bütün bunlar uzaktı yaşamdan... Sonra... (ne pişmanım şimdi) düşündüm ki... sık sık şöyle diyordum kendi kendime: 'Önce kendim için, sonra yaşam için sevdireceğim ona yaşamı... Önce bana, sonra yaşamın başka bir şeyine saygı duyacak... Bana inanacak, sonra da...' Yaşamanızı, herkesten iyi, büyük olmanızı istiyordum... dağınık yaşamınız için tartışıyordum sizinle..."

Son bir yılı tümüyle anımsamaya çalışıyormuş gibi göğüs geçirdi...

"Bırakıyordunuz kendinizi benim... etkime... ben de sizin zekânıza, yürekliliğinize bırakıyordum kendimi. Birkaç söz oyunu yakaladım..."

"Hemen dönüverdiniz! Büyükannenizden korkmaya başladınız. Söz oyunlarını yakaladığınız zaman neden bırakmadınız beni? Söz oyunuymuş!"

"Çok geç artık. Kaderinizi heyecanla benimsemiştim... Yalnızca bu karanlık yaşam için acı çekmiyordum artık. Sizin durumunuz da acı veriyordu bana. İnatla yürüyordum arkanızdan. Benim yardımımla yaşamı anlayacağınızı, –kendiniz için zararlı, başkaları için ise tam anlamıyla yararsız– bu yalnızlığınızı bırakacağınızı düşünüyor... bir..."

"Vali yardımcısı ya da danışman olacağımı sanıyordunuz..."

"Adın önemi yok. Gerekli, güçlü bir insan olacağınızı umuyordum."

"Sonra iyi niyetli, herkese karşı saygılı... Daha?"

"Dahası... ömür boyu dostum olacağınızı! Bu umudum heyecanlandırıyordu beni... Heyecanım nerelere sürükledi beni, görüyorsunuz!.. (Alçak sesle eklemişti bunu, çevresine bakınarak ürpermişti.) Bu korkunç cengin sonunda ne kazandım? (Mark'a doğru eğilip elini omzuna koydu.) Aşktan, mutluluktan, yaşamdan... Veranızdan kaçıyorsunuz! Kaçmayın, gözlerimin içine bakın, sesimi duyun: Gerçek ondadır! Kaçmayın, kalın, birlikte gidelim ora-

ya, yukarı bahçeye... Yarın bizden mutlu insan olmayacak buralarda!.. Seviyorsunuz beni... Mark! Mark... duyuyor musunuz beni? Yüzüme bakın..."

Eğilip Mark'ın yüzüne, yakından gözlerinin içine baktı.

Birden ayağa kalktı Mark. Elini çekti Vera'nın elinden. Başını yabani bir hayvan gibi sallayarak, "Yaklaşmayın bana Vera!.." dedi.

Üç adım uzağında durdu Vera'nın.

"Asıl önemli olanı konuşmadık daha! Konuşunca sıçratmayacak beni okşamanız, kaçmayacağım bu yerlerden... Bu Vera'dan, sizden kaçmazdım. Ama başka bir şeyi zorla kabul etmeye zorluyorsunuz beni... Yoksa bende o şey, ne yapabilirim? Siz düşünün karar verin Vera, söyleyin!"

"Bu inanç benim içimdeyse ben ne yapabilirim?" diye sordu Vera.

"Kişinin, ezberlediği birtakım inançlardan ayrılması, onda olmayan inançları edinmesinden kolaydır..."

"Bu inançlar yaşamın kendidir. Söyledim size, bu inançlarla yaşıyorum ben, başka türlü yaşayamam... dolayısıyla..."

"Dolayısıyla..." diye yineledi Mark.

İkisi de ayağa kalktı. Konuşmak ağır geliyordu onlara. Konuşmalarına gerek yoktu zaten.

Vera ipekli pelerinini başına almak istiyordu gene, alamıyordu: Kolları düşüyordu. Dönüp arkasına bakmadan gitmek kalıyordu ona. Gitmeye davrandı, bir adım attı, sıraya çöktü gene.

"Gücü nereden almalı?" diye geçiriyordu içinden. "Gitmeye de, onu tutmaya da yok gücüm! Her şey bitti artık! Tutsam onu ne olacak? Yaşam değil, sonsuzluğa uzanan bir parmaklıkla ayrılmış iki cezaevi gibi iki yaşam..."

Mark üzgün, "İkimiz de güçlüyüz Vera, bu yüzden acı çekiyoruz," dedi. "Gene bu yüzden ayrılıyoruz..."

Hayır anlamına başını salladı Vera.

"Güçlü olsaydım," dedi, "böyle gitmezdiniz buradan, yukarıya gelirdiniz benimle, gizli olarak değil, korkusuzca, koluma girip gelirdiniz... Hadi gidelim! Mutluluğumu, yaşamamı istiyorsunuz!" (Bir umut ışığı doğmuştu içinde birden. Mark'a yaklaşıp heyecanlı konuşmaya başlamıştı.) "Bana inanmamış olamazsınız, numara da yapmış olamazsınız... Bir cinayet olurdu bu!" (Bir umutsuzluk

vardı şimdi sesinde.) "Ne yapmalı Tanrım! İnanmıyor, bana gelmiyor! Nasıl inandırmalı sizi?"

İnatçı, karşılık verdi Mark:

"Bunun için, benden güçlü olmanız gerekir. Oysa güçlerimiz eşit. Uzlaşmamızın, cenkleşmemizin nedeni burada. Bu savaşın sonucunu beklemeden ayrılmalıyız ya da birimiz ötekine temelli boyun eğmeli... Sizi aldatmak bir çeşit hırsızlık olurdu. Her şeyinizi veriyorsunuz. Ne var ki, ben veremem her şeyi, ama saygı duyuyorum size..."

Vera hafifçe kaldırdı başını, yüzünde bir gurur, handiyse bir mutluluk ışığı belirdi, ama hemen eğdi başını gene. Kaçınılmaz ayrılık karşısında yüreği acıyla çarpıyordu. Umutsuzluğa kapılmıştı gene. Mark'ın sözleri bir veda söylevinin başlangıcıydı.

Kameriyenin öteki ucuna gitti Mark. Oradan Vera'yı dikkatle izleyerek boğuk bir sesle, "Her şeyi söyledik birbirimize.... Kararı size bırakıyorum!" diye başladı. "Şimdi başımın döndüğü şu karar anında bile aldatmayacağım sizi... Yapamam bunu, yapamam, duyuyor musunuz Vera, süresiz aşk vaat etmiyorum, inanmıyorum ona çünkü, sizden de istemiyorum. Evlenmeyeceğim sizinle. Ama şimdi dünyada her şeyden çok seviyorum sizi!.. Bütün bu söylediklerimden sonra bana koşarsanız... benim olmak istiyorsunuz demektir..."

Vera, gözlerini büyük büyük açmış, bakıyordu Mark'a. Titrediğini hissediyordu. Bir kuşku çaktı kafasının içinde:

"Amacına erişmek için her yola başvuran kötü niyetli bir insan mı acaba?.. *Yoksa* gerçekten alabildiğine dürüst mü şu anda?"

"Ölünceye dek mi sizin olmak?" diye sordu.

Başının üzerinde duran kara buluttan kendi de korktu.

Mark "evet" deseydi, inançların bu "ölünceye dek" yüzünden ortaya çıkan geçilmez "ayrılığını" unuturdu Vera... Uçurumun karşısına geçmek için küçücük bir köprü olsaydı yeterdi. Sonra varsın yıkılsın, uçurumun dibini boylasındı bu köprü. Mark'ın yanında korkmaya başlamıştı.

Susuyordu Mark. Sonra ayağa kalktı. Canı sıkkın, üzgün, "Bilmiyorum!" dedi. "Ben yalnızca şu anda ne yapacağımı bilirim, altı ay sonrasına bakmam. Siz de bilmiyorsunuz ne yapacağınızı. Aş-

kıma karşılık verirseniz burada kalacağım, sesim soluğum çıkmayacak... istediğiniz her şeyi yapacağım..." (Birden Vera'nın yanına geldi.) "Daha ne istiyorsunuz? Yoksa... birlikte gidelim mi buradan?"

Vera'nın önünde bir şimşek çaktı sanki. Mark'a doğru atıldı, elini omzuna koydu.

Bir cennetin kapıları açılmıştı önünde hiç beklenmedik bir anda. Bütün bir dünya gülümsemişti ona, kendine çağırmıştı onu...

"Onunla uzak bir yere..." diye geçirmişti içinden. "Mutluluğun hazzı usulca tıklatmıştı ruhunun kapısını."

"Kararsızlık içinde şimdi, kurtaramıyor kendini bundan, ama şimdi böyle bu... Ben yanında olduğum zaman... yaşamın yalnızca benim olduğum yerde olduğuna inanır belki..."

İçinde durgun bir ses söylüyordu bütün bunları.

Mark ağırbaşlı, "Böyle bir şeyi göze alabilir miydiniz?" diye sordu.

Yanıt vermedi Vera, başı önünde susuyordu.

"Büyükannenizden mi korkardınız yoksa?"

Başını kaldırdı Vera.

"Evet, doğru," diye fısıldadı, "göze alamazsam, yalnız ondan korktuğum için alamam..."

Mark geri çekildi.

"Bu kadar yaklaşmayın bana öyleyse, kocakarı izin vermez..."

"Ah hayır! Verir! Mutluluklar da diler bize. Ama üzüntüsünden de ölür! Benim korktuğum bu işte!.."

Mark'ın yüzüne uzun uzun, hulyalı bakarak, "Sizinle gitmek!" diye ekledi Vera. "Ya sonra?"

"Sonra... bilmiyorum. Neden bu 'sonra'?"

"Sonra ansızın bir şey 'çekecek' sizi, bırakıp gideceksiniz beni, bir eşya gibi..."

"Niçin 'eşya' gibi? Dost olarak ayrılabiliriz..."

Vera üzgün içini çekti.

"Ayrılmak! Ayrılık aşkın hemen yanında duruyor sizde! Oysa ben bunun bir uç, insanın hiçbir zaman karşılaşmaması gereken bir uç olduğunu... birbirini seven iki kişiyi ancak ölümün ayırması gerektiğini düşünüyorum.."

Birden bembeyaz oldu Vera'nın yüzü, handiyse mağrur, "Hoşça

kalın Mark!" dedi. "Kararımı verdim... İstediğim mutluluğu hiçbir zaman veremeyeceksiniz bana. Mutluluk için buradan gitmeye gerek yok, buradadır o... Bu iş bitti..."

Mark, kendisininkine hiç benzemeyen bir sesle, "Evet..." dedi, "bir ayak önce gitmeliyim buradan! Hoşça kalın Vera..."

İkisinin de yüzü bembeyaz, birbirlerine bakmamaya çalışarak ayağa kalktılar. Dalların arasından süzülen zayıf ay ışığında pelerinini arıyordu Vera. Elleri titriyordu, pelerinden başka şeyler geliyordu eline hep. Bir ara tüfeği bile tutmuştu.

Mark kameriyenin direklerinden birine sırtını dayamış, öyle ayakta duruyor, bir şeyini almıyor, üzgün, Vera'ya bakıyordu.

Sonunda bulmuştu Vera beyaz pelerinini. Ama bir türlü alamıyordu onu omzuna. Mark dalgın yardım etti ona.

Karanlıkta ayağını dolaştırarak basamağı arıyordu Vera. Mark yandan yere atladı, elini uzattı ona, inmesine yardım etti.

Patikada yan yana, konuşmadan –birbirlerinden bir şey bekliyormuş gibi– adımlarını giderek yavaşlatarak yürüdüler. İkisi de aynı şey için yoruyorlardı kafalarını: Oyalanmak için bir neden arıyorlardı.

Kendi açısından haklı olduklarına inanıyorlardı ikisi de. İkisinin içinde de gizli, delice bir umut vardı. Mark, Vera'nın onun yanına geçeceğini, Vera da Mark'ın yenilgiyi kabul edeceğini umuyordu. Ama bu umudun saçma bir şey olduğunu, isteseler bile bunu yapamayacaklarını, birden bambaşka bir insan olamayacaklarını, düşüncelerini, dünya görüşlerini şapka değiştirir gibi değiştirmeyeceklerini, inançlarını paylaşamayacaklarını ya da bırakmayacaklarını hissediyorlardı.

Ama bunun son buluşmaları olduğu, son kez birbirlerini gördükleri, beş dakika sonra iki yabancı olacakları düşüncesi öldürüyordu onları. Bu beş dakikayı durdurmak, tüm geçmişlerini bu dakikalara doldurmak, –yapabilirlerse– geleceğe ilişkin bir umut yaratmak istiyorlardı! Ama geleceğin olmadığını, önlerinde ölüm gibi kaçınılmaz bir ayrılığın beklediğini hissediyorlardı!

Mark'ın alçak çitten yola atlaması, Vera'nın da ağaçların arasında patikadan yamacı çıkması gereken yere kadar yürümeleri bir hayli sürdü.

Ölü gibi duruyordu yamacın dibinde Vera. Başını eğmişti. Yaşamını geçiriyordu belleğinden. Böyle acı bir dakikasını anımsamıyordu. Gözleri dolu doluydu.

Şimdi onun için tek mutluluk, bir an arkasına dönüp hiç değilse bir kez bakmaktı Mark'a, sonra çabuk adımlarla uzaklaşmak, giderken bir yandan da kaybettiği şeyi –gözleriyle olsun– ölçmekti. Giden bu mutluluk burgacına içi sızlıyordu. Ama dönüp bakmaya cesaret edemiyordu: Mark'ın o uğursuz sorusuna *evet* demek olurdu bu. Derin bir hüzün içinde iki adım attı yamaca doğru.

Mark da arkasına bakmadan, öfkeli avından homurdanarak uzaklaşan yabani bir hayvan gibi yaklaşıyordu çite. Yalan söylemiyordu, savaşta, çok iyi dövüşen düşmana saygı duydukları gibi saygı duyuyordu Vera'ya. Bu yaşam dışında bir saygıydı bu. İyi dövüşen dolu, özgür ruhu zincire vuran "ölüler kentini", "köhne kavramları" lanetliyordu.

Onun üzüntüsü dokunaklı, karşısındakinde acıma duygusu uyandıran bir üzüntü değildi. Tersine öfke dolu, inatçı uzlaşmazlığı yüzünden düşmanın yeni vuruşlarını gerektiren bir duyguydu. Bir üzüntü bile değildi bu, azgın bir umutsuzluktu.

Parça parça etmeye hazırdı Vera'yı. Elde edemeyeceğini anladığında değerli bir şeyi "Hiç kimsenin olma!" diyerek parçalayanlar vardır. O da öyle parçalamaya hazırdı Vera'yı. Kendi itiraf etmişti Vera'ya, başka biri olsaydı yapardı da bunu. Ama Vera'ya değil... Vera da tuzağa düşmezdi zaten... Zora başvurması, bir anda haydut olması gerekecekti o durumda.

Dahası var, Vera'ya karşı kazanacağı bedensel bir utku, başka birine karşı kazanacağı utkunun vereceği hazzı vermezdi ona. Çite doğru yürürken güzel Vera'yı elden kaçırdığı, "işini" unutarak ona bu kadar zaman ve güç harcadığı için değildi öfkesi. Gururundan köpürüyordu, belki yüreğini de yenmişti, ama aklıyla iradesini yenememişti.

Bu alanda Vera, onun inadına eşit bir direnç göstermişti. Kişiliği vardı Vera'nın. Eski, "ölmüş" yaşamdan ısrarla sağlam, canlı bir yaşam çıkarıyordu kendine. Sonra Mark için –Rayski için olduğu gibi– kendine özgü bir yaşamı soluyan, kendi aklıyla, kendi gurur dolu iradesiyle yaşayan güzel bir heykeldi.

Öteki kadınlardan yüceydi. Görüyordu bunu Mark. Onun aşkını kazandığı için de gurur duyuyordu. Ama Vera'yı açmak, geliştirmek, ona kendi ışığını vermek için ne denli çalıştıysa, çabasının boşa gittiğini görerek umutsuzluğa düşüyordu. Bir şey, –Vera'nın deyimiyle– inancı, sonra gençlerden bir papaz, ayrıca duygusallığıyla Rayski, ahlâk dersleriyle büyükanne, daha çok da kendi gözleri, kulakları, duyarlığı, kadın içgüdüsü, bir de iradesi gücünü destekliyorlardı Vera'nın, Mark'ın gerçeğine karşı silahlandırıyorlardı onu. Eski, olağan bir yaşamı öyle canlı renklere boyuyorlardı ki, Mark'ın yeni, taze kaynaklardan kendine edindiği gerçeği de, yaşamı da soluk, boş, düzme soğuk görünüyordu yanlarında.

Mark'ın yeni gerçeği ile yaşamı, Vera'nın sağlam, güçlü yaradılışının karşısında tutunamamışlardı. Ancak, Vera'nın onları parçalamasına, kendi gerçeğine daha bir bağlanmasına yaramışlardı.

İşte gidiyordu Vera. Ona, kumdaki izler gibi silinip gidecek buluşmalarından başka bir utku nişanı bırakmadan gidiyordu. Savaşı kaybetmişti Mark, Vera'yı kaybetmişti. Yürürken Vera gibisine bir daha rastlamayacağını biliyordu.

Öteki kadınlarla, özellikle "yenici" kadınlarla –çoğu, Marina'nın kendini aşklarına verdiği gibi, kendilerini yeni yaşama tutkuyla veren "yenici kadınlarla– karşılaştırıyordu Vera'yı. Onun yanında bu kadınları zavallı, basit, düşmüş –hayale, heyecana, hatta altına kendilerini kaptıran öteki düşmüş kadınlar kadar düşmüş– görüyordu. Bu kadınlar da çoğu zaman anlamadıkları, yalnızca sözlere kanıp benimsedikleri için, atıp yerine kolayca başka bir şey alabildikleri –sözgelimi, Kozlov'un karısı gibi– ilkelere kaptırmışlardı kendilerini. Ama kurnazca ya da akılsızca gizliyorlardı bunu!

Arkasında, bir daha hiç karşılaşmayacağı bir şeyi bırakıp gittiğini hissederek ağır ağır yürüyordu Mark. Vera'yı aldatmak, kendine çekmek, ona "süresiz bir aşk" vaat etmek, yıllarca yanında oturmak, belki evlenmek onunla...

Kaba, bayağı bir yalan kullanmak düşüncesi gene ürpertti onu... Artık Vera da kanmazdı ona zaten.

Ayağını yere vurarak sıçradı çite, bacağını öte yana attı.

Çitin üzerinde oturmuş düşünüyordu: "Baksam mı ona? Gitti!

Mağrur yaratık! Üzülmeye değmez, sevmiyordu beni, sevseydi gitmezdi... Ukala!.."

Vera da yamacın dibinde durmuş, karar veremiyordu: "Bir kez baksam... ne yaptığına, sonra dönüp giderim..."

Aşağı atlayacaktı Mark... çitle hendek temelli ayıracaktı onları. O zaman sağduyusuyla iradesi daha bir etkili göstereceklerdi kendilerini, utku kazanılacaktı... Dönüp baktı...

Yamacın dibinde, yukarı çıkamıyormuş gibi duruyordu Vera...

Sonunda bitkin, iki üç adım atıp durdu. Sonra... usulca döndü arkasına, ürperdi. Mark çitin üzerinde oturuyordu hâlâ, ona bakıyordu...

"Mark elveda!" diye seslendi.

Kendi sesinden korktu: Öylesine hüzün, umutsuzluk vardı sesinde.

Çabucak bu yana aldı bacağını Mark, yere atladı, birkaç adımda Vera'nın yanına geldi.

"Utku, utku!" diye bağırıyordu içinden Vera. "Geri dönüyor, kabul ediyor!"

O da inler gibi, "Vera!" dedi.

"Temelli mi... döndün?.. Anladın sonunda... Oh, ne büyük bir mutluluk bu! Tanrım, affet..."

Sözünün sonunu getiremedi Vera.

Mark'ın kolları arasındaydı. Öpücüğü kapamıştı ağzını. Kucağına aldı onu Mark, yabani bir hayvanın avını götürdüğü gibi, koşarak kameriyeye götürdü.

Dönüp arkasına baktığı için Tanrı bağışlasın Vera'yı!..

XIII

Rayski yamaçta (çenesi dizlerine dayalı, başı ellerinin arasında) bir saat oturdu çimenlerin üstünde. Derin bir hüzün doldurmuştu ruhunu. Soylu coşkunluğunun karşılığını –Vera için, kendi için acı çekerek, yüce gönüllülüğü yüzünden kendini lanetleyerek– korkunç bir işkenceyle ödüyordu.

Bilinmezlik, kıskançlık, uçup giden mutluluk umutları... Önün-

de de hep aynı tutkunun, ona sakin bir gün, bir gece geçirtmeyen, bir dakika rahat vermeyen tutkunun acıları! Büyük güçlükle, kendini zorlayarak uyuyabiliyordu. Uyku bir dost gibi değil, ayık olmanın işkencesini başka bir işkenceyle değiştirmek için geliyordu ona.

Sabah gözlerini açtığında inatçı, hain, ona karşı soğuk Vera'nın kişiliğinde tutkunun hayalini görüyordu. Bir ismi, yalnızca bir ismi –onun bu ateşli hastalığına kesin vuruşu indirecek, onu iyiye götürecek, iyileştirecek ismi– söylemesini istediğinde kahkahayla karşılık veriyordu ona Vera.

Yamaçta otururken, beklemekten yorulmuş gibi bakınarak mırıldandı:

"Peki ama nerede kaldı, niçin gelmiyor?"

Saatine baktı. Saat dokuz olmamıştı gittiğinde, şimdi on bire geliyordu! Beklemesini, hemen döneceğini söylemişti Vera. Ne uzunmuş bir saat!.. "Ne oldu ona? Nerede kaldı?" diye yineledi endişeli.

Yukarı çıktı, kanepeye oturdu, kulak kesildi. Ne bir ses, ne bir çıtırtı vardı. Ağaçlardan düşen ölü yaprakların hışırtısı duyuluyordu yalnızca.

Kalkıp üç adım yürüdü yamaçtan aşağı. Hem bir ses duymak için kulak kabartıyor, hem konuşuyordu kendi kendine:

"Bekle," dedi, "unuttu gitti, bekliyorum hâlâ Tanrım, gece geç saatlere dek kalıyor mu orada yoksa? Bu heykelim, güzel, mağrur Vera nasıl bir insan, nasıl bir şeydir acaba? Belki şu anda kahkahalarla gülerek alay ediyordur benimle orada... Kimdir o? Kim olduğunu bilmek istiyorum." (Yüksek sesle, öfkeli söylemişti bunu.) "İsim gerekli bana! Bir silah, bir paravana, tutkusuna bir örtü olarak bulunduruyor beni yanında... Ne tutku ya!"

Mark'ınkinin aynı bir umutsuzluk doldurmuştu içini. Beş aydır kaçıyordu ondan Vera. Kâh sevmesine izin vererek, kâh onu kovarak yüzüne karşı alay ediyordu onunla...

"Sevgimin karşılığı niçin böylesine bir ölüm cezası oluyor? Nedir bana yapmak istediği? Çevirdiği bunca dolaptan sonra sırrını elinden almaya, o esrarlı adı ortaya çıkarmaya hakkım yok mu?"

Hızla koştu aşağıya doğru. Ağaçlığa girmeden durdu, inledi. Hiçbir şey duyulmuyordu.

"Ama bu... iğrenç bir şey..." diye mırıldandı. "Başkasının sırrını çalmak..." (Ağaçlığa girdi.) "Öylesine iğrenç bir şey ki bu..."

Geri dönüp üç adım yürüdü.

Kararsızlık içinde durdu. Yüzündeki terleri mendiliyle silerken, "Hırsızlık bu!" diye fısıldadı. "Ama yarın gene bilmece oyununa başlayacak. Cilveli cilveli bakacak yüzüme. Gene öfkeli, kaba gülüşüyle 'Sizi seviyorum,' diyecek! Bir son vereceğim artık bu işkenceye... öğreneceğim!"

Verdi kararını, ağaçlığa daldı.

Dalların yüzüne çarptığını hissetmeden, ayağının altında çıtırdayan kuru her dala lanet okuyarak, el yordamıyla, hırsız gibi sessiz ilerliyordu. Buluşma yerini bilmeden, rastgele yürüyordu. Heyecanından arada bir yere oturuyor, soluk alıyordu.

Vicdan azabı bir an durduruyordu onu, kuru yaprakları hışırdatarak yürüyordu gene.

Yamacın dibinde kendi canına kıyan adamın mezarının üzerinden geçti. Vera'yı görmek, sesini duymak umuduyla bakışlarını dolaştırarak, sessizliği dinleyerek kameriyeye doğru yürüdü.

Bu arada Tatyana Markovna'nın evinde her şey olağan sırasını izliyordu. Gece yemeğini yedikten sonra arada bir esneyerek oturmuşlardı salonda. Vatutin herkesle –Polina Karpovna'yla bile, Vikentyev'in annesiyle de– son derece kibar, topuklarını birbirine vurarak, her kadına, onun için her şeyini vermeye hazırmış gibi bakarak konuşuyor, konuşuyordu. Kadınları "hoş" tutmaya çalışmanın gerektiğini söylüyordu.

Polina Karpovna, "Bay Boris nerede?" diye sordu.

Beşinci soruşuydu bunu. Yemeğe oturmalarından önce başlamıştı sormaya. Sonunda büyükanneye sormuştu. Büyükanne, "Tanrı bilir nerede olduğunu," dedi. "Bir yerde dolaşıyordur. Kente birine konuk gitmiştir belki. Nereye gideceğini söylemez hiç... tuhaf çocuk! Arabayı nereye yollayıp aldırtacağını bilemiyorsun onu!"

Yakov, Boris Pavloviç'in geç saate dek bahçede "dolaştığını" söylemişti.

Vera'yı çay içmeye çağırması için yolladıkları hizmetçi, "küçükhanımın gelmeyeceği" haberini getirmişti. Ama kendisine yemek ayırmalarını, acıkırsa isteteceğini söylemişti. Evden çıkışını Rays-

ki'den başka gören olmamıştı.

"Yakov," demişti büyükanne, "Marina'ya söyle, küçükhanım yemek istediğinde etliyi ısıtıp götürsün ona. Pastayı buzluğa koysun, yumuşar yoksa! Yegorka, sen de Boris Pavloviç dönünce yemeğin hazır olduğunu bildirmeyi unutma. Kendisine yemek bırakmadığımızı sanmasın... aç yatmasın!"

Yakov ile Yegor, "Başüstüne efendim," dediler.

Büyükanne canı sıkkın, üzgün, "Gece kuşları, vallahi ikisi de gece kuşu bunların!" diye mırıldandı kendi kendine. "Bu mevsimde dışarda dolaşıyorlar. Şu soğuğa baksana..."

Polina Kapovna, "Ben bahçeye gidiyorum, Bay Boris uzağa gitmemiştir belki," dedi. "Beni gördüğüne çok sevinecektir..." Esrarlı bir tavırla ekledi: "Bana bir şeyler söylemek istediğini hissetmiştim..."

Marfenka fısıldadı Vikentyev'e:

"Biliyor, gelmemesinin nedeni de bu zaten."

Vikentyev fısıltıyla, "Bakın ne yapacağım Marfa Vasilyevna," dedi, "ondan önce çıkacağım, bir çalının arkasında gizlenip, Boris Pavloviç'in sesini taklit ederek onu sevdiğimi söyleyeceğim..."

Gitmek için davranmıştı bile Vikentyev. Kolundan tutup durdurdu onu Marfenka.

"Korkusundan bayılır bakarsın," dedi. "Büyükannem çok kızar! Nereden geldi aklınıza böyle bir şaka?"

Israr ediyordu Polina Karpovna:

"Bir dakikada gider gelirim, izin verin getireyim kaçağı..."

Tatyana Markovna, "Nasıl bilirseniz öyle yapın!" dedi. "Zifiri karanlık dışarısı, bir dal batmasın da gözünüze! Yegorka'yı alın yanınıza bari. Fenerle yol göstersin size."

"Yo hayır, yalnız gideceğim, yanımızda kimsenin olmasını istemiyoruz..."

Tit Nikonıç kibar, "Gitmeyin!" dedi. "Bu rutubetli havalarda saat sekizden sonra dışarı çıkmamalı insan."

Pelerini giyerken karşılık verdi Kritskaya:

"Rutubet umurumda değil..."

"Size bundan vazgeçmenizi söylemek istemezdim ama, bir hekim... Düsseldorflu bir hekim," (Ren yakınlarındadır bu kent) "...

evet, Düsseldorflu bir hekim... soyadını unuttum... kitabını okuyorum şimdi, isterseniz size de verebilirim onu... Çok güzel sağlık öğütleri veriyor kitabında bu hekim.. Şöyle diyor..."

Sözünü bitirmedi. Polina Karpovna, onu beklemesini, arabasıyla eve bırakmasını söyleyip evden çıkmıştı. Onun arkasından saygıyla öne eğilerek kapıyı kaparken, "Seve seve, seve seve!" diyordu.

XIV

Bu konuşmasından biraz sonra yamacın başında zifiri karanlıkta ayak sesleri duyuldu ağaçların arasında. Kuru dal parçaları çıtırdıyordu. İki yana açılan dallar hızla çarpıyor, ağaçlardan yapraklar dökülüyordu. Çabuk çabuk –yaralı ya da korkmuş yabani bir hayvan gibi– sıçrayarak çıkıyordu biri yamacı.

Giderek yaklaştı sesler. Çok geçmeden Rayski –yaralı bir yabani hayvandan da yabani, kudurmuş gibi– çıktı ağaçların arasından yamacın başındaki düzlüğe. Kanepeye koştu. Şöyle bir dikildi. İki dakika kıpırdamadan oturdu. Sonra ellerini birbirine vurdu, yüzüne kapadı...

Kendinde değilmiş gibi mırıldandı:

"Düşte miyim acaba? Hayır hayır, yanıldım! Olamaz! Hayal gördüm!.."

Ayağa kalktı, bir şeye kulak veriyormuş gibi oturdu gene, sonra dizlerinin üzerine koydu ellerini, sinirli bir kahkahayla gülmeye başladı.

"Kuşku, soru, sır kaldı mı daha!" dedi.

Gülmekten kendini öne arkaya atarak gene kahkahalarla gülmeye başlamıştı.

"Heykel! Temizlik! Ruh güzelliği!" diyordu. Vera heykel! Ya o! Zavallı 'sürgüne' yolladığın palto da kameriyenin yanında yerlerde! Kazandığı bahsin parasını da çıkardı benden. İki yüz yirmi ruble, önceki seksen ruble ile... evet, evet! Üç yüz ruble diyor!.. Sekleteya Burdalahova!"

İnliyormuş gibi kahkahalarla gülmeye başladı gene. Sonra birden durdu, boş yerini tuttu.

"Oh, ne biçim bir ağrı var şuramda!" diye inledi. "Bir kedidir Vera! Bir paçavradır... zayıf yaradılışlı, güçsüz... bayağı, duygusal bir tutkunun çoğu zaman sağlıklı bir serseriye bağladığı o düşmüş, zavallı yaratıklardan biri!.. Olsun varsın! Serbesttir ama –büyük bir nefretle söyleniyordu– ona bağlanmak yanlışlığına düşen bir insanı, ağabeyini, dostunu nasıl horlayabildi böylesine! Oh, öç, öç!"

Birden ayağa fırladı, ona acı veren düşüncelere daldı.

Nasıl bir öç? Büyükanneye koşmak, onu hizmetçilerin ellerinde fenerle buraya getirmek, rezaleti göstermek ona, "İşte yirmi iki yıl koynunuzda büyüttüğünüz yılan!.." demek...

Kolunu salladı, elini ateş gibi yanan alnına koydu.

"Yeter Boris!" diye fısıldadı kendi kendine. "Yapmayacaksın bunu! Bu ondan değil, büyükanneden öç almak olur. Ha büyükanneden öç almışsın, ha annenden!.."

Derin bir keder içinde başını önüne eğdi, sonra birden kaldırdı, deli gibi koştu yamaca doğru.

"Oysa bu paçavradan tutkunun utkusu gerçekleşiyor orada... Evet, bu karanlık gece gizledi aşkın şiirini!"

Küçümser bir tavırla gülümsedi.

"Aşkın!" diye yineledi. "Mark! Serseri, bozguncu, meyhane ilericisi! Ah! Kız kardeşim, kız kardeşciğim! Size âşık o boylu boslu, yakışıklı Tuşin'i seçseydiniz daha iyiydi!" (Bir alay vardı sesinde.) "Hem ormanı var, hem toprağı, hem suyu... Olimpiyat oyunlarında olduğu gibi at sürüyor! Ya bunun neyi var?"

Güçlükle göğüs geçirdi.

"Bizim 'eylemci gruptur' bu!" diye fısıldadı. "Eli cebindeyken yumruk gösterirler polise böyleleri. Hizmetçi kızlara, zangoç karılarına nikâhın saçmalığını anlatmaya çalışırlar, Feuerbach ile, doğayı öğrenmek tutkusuyla," (düzmedir bu tutku) "kadınların güvenini kazanmaya çalışırlar çaktırmadan. Bizimki gibi kişiliği zayıf, akıllı kızları kendilerine bağlarlar!.. Kendi canına kıyan o zavallı gibi sen de yok ol orada, yamacın dibinde! Alçak kız! İşte sana son sözüm!.."

Yamaçtan aşağı tükürmek istedi. Bir anda donup kaldı olduğu yerde. İrade gücüne, içini dolduran büyük öfkeye, küçümsemeye karşın, hayalinde Vera yamacın dibinden yukarıya doğru çık-

tı. Şimdiye dek görmediği göz kamaştırıcı bir güzellikte karşısına dikildi!

Gözleri tutkuyla yıldızlar gibi parlıyorlardı. Kötü, soğuk hiçbir şey yoktu bu gözlerde. Ne bir endişe vardı, ne bir hüzün. Yalnızca mutluluk ışıl ışıldı... Göğsünde, kollarında, omuzlarında, tüm bedeninde canlı, sağlıklı bir yaşam, bir güç şırıl şırıl akıyor, oynaşıyordu...

Bakışında bir barışa çağrı vardı. Kaidenin üzerinde beyaz, mermer bir heykel gibi değil, canlı, büyüleyici, güzelliği olan bir kadın gibi duruyordu. Bir zamanlar, Sofiya'nın güzelliğinin büyüsüne kendini kaptırmış, yürüyerek evine dönerken hayalinde gördüğü o kadın heykelini –önce soğuk, cansız duran, sonra heykelden (çevresinde yaşamın kıpırdamaya, şarıldamaya, ağaçların yeşermeye, çiçeklerin parlamaya, sıcaklığın kendini göstermeye başladığı) canlı bir yaratığa dönüşen o heykeli andırıyordu...

O canlı kadın karşısındaydı işte! Gözlerinin önünde uyanıyordu Vera kızlık uykusundan. Buz ile ateş hem yakıyor, hem donduruyorlardı göğsünü. İçindeki acıdan kurtulmaya çalışıyordu. Ama bir türlü ayıramıyordu gözlerinin gururla parlayan, tüm dünyaya sevgiyle bakan, ona dostça bir gülümsemeyle elini uzatan bu güzel hayalden...

Fısıldadığını duyuyordu: "Mutluyum!"

Vera'nın ayaklarının dibinde dinlenen bir aslan gibi, sessiz, mağrur, Mark yatıyordu. Ayağını onun başına koymuştu Vera... Ayılmaya çalıştı Rayski, ürperdi.

Kız kardeşinin, dilberinin, koparılan çiçeğinin "düşünden" duyduğu korku uzaklaştırıyordu onu yamaçtan. Bir yanda da kıskançlık, öfke, en çok da, uyanan Vera'nın dayanılmaz, yeni güzelliği gene yamaca, aşkın utkusuna, –görünüşe bakılırsa– tüm dünyanın, doğanın kutladığı bu bayrama çekiyorlardı onu.

Sesler geliyordu kulağına: Kuşların cıvıltıları, kanat sesleri, aşkın şırıltısı, sanki tüm bahçeyi Volga boyunu dolduran, derin, tutkulu bir soluk alış...

Yamacın başında taş kesilmiş gibi duruyordu. Dehşet içindeydi. Kâh Vera'nın uyanan yeni hayalini düşünüyordu, kâh insanüstü acılar çekiyordu. Yüzü bembeyaz, mırıldanıyordu: Öç, öç!

Her yanda (aşağıda da) derin bir sessizlik, karanlık vardı. Birden, evden doğru yaklaşan bir gölge fark etti on adım ötesinde. Dikkatli baktı. Canı sıkkın, "Kimdir o?" diye seslendi.

"Ben... ben..."

Canı daha sıkkın, yineledi:

"Kim?"

"Bay Boris, benim... *Pauline*!"

"Siz! Ne arıyorsunuz burada?"

Polina Karpovna esrarlı, "Hanidir bana... bir şey... söylemek istediğinizin... ama cesaret edemediğinizin... farkında olduğum için... geldim..." diye fısıldadı. "*Du courage*[37] Burada hiç kimse görmez, duymaz da. *Espérez tout...*"[38]

"Ne 'söylemek' istiyormuşum size?"

"*Que vous m'aimez*,[39] *oh*, hanidir farkındayım... *N'est-ce pas? Vous m'avez fui... mais la passion vous a ramené ici...*"[40]

Rayski kolundan tutup yamaca doğru çekti Polina Karpovna'yı. Gerçekten korkmuştu Polina Karpovna, "*Ah, de grace! Mais pas si brusquement... qu'est ce que vous faites?.. mais laissez donc!..*"[41] diye bağırmaya başladı.

Ama yamacın başına kadar götürdü onu Rayski. Sıkıca tuttu kolundan. Sinirli, "Aşk çekiyor canınız!" dedi. "Duyuyor musunuz, aşk gecesidir bu gece... İç çekişleri... öpücük seslerini duyuyor musunuz? Tutkudur bu kıpırdayan, evet tutku, tutku!.."

Polina Karpovna kendisininkine benzemeyen, tiz bir sesle, "Bırakın, bırakın!" dedi. "Düşeceğim, fenalaşıyorum..."

Bıraktı onu, Rayski. Kolları yana düştü, göğüs geçirdi. Sonra, yanında olduğunu yeni fark ediyormuş gibi dik dik baktı Polina Karpovna'nın yüzüne.

"Defol!" diye bağırdı.

Deli gibi koşmaya başladı, bahçeyi geçti, çiçek bahçesini geçti, avluya çıktı.

---

37 (Fr.) Ha cesaret!

38 (Fr.) Her şeyi umabilirsiniz.

39 (Fr.) Beni sevdiğinizi.

40 (Fr.) Öyle değil mi? Kaçıyorsunuz benden... ama tutku geri getiriyordu sizi...

41 (Fr.) Oh, insaf edin; bu kadar sert olmaz... ne yapıyorsunuz?.. Bırakın!

Avluda durdu. Çevresine bakınarak derin soluk aldı birkaç kez. Kuyunun başında birisinin suyu yüzüne şapur şupur vurduğunu duydu. Yegorka gece temizliği yapıyor, elini yüzünü yıkıyor olmalıydı.

"Valizimi getir Yegor," dedi, "yarın Petersburg'a gidiyorum!"

Kendi de oluktan su döktü ellerine. Yüzünü, başını ıslattı... Çabuk adımlarla eve yürüdü.

Biraz sonra koşarak çıktı taşlığa. Bir ceketle dolaştı avluda. Vera'nın pencerelerine baktı. Sonra odasına gitti gene. Vera'nın dönmesini bekliyordu. Ama karanlıkta on adım ötesi görünmüyordu. Bu yüzden gözetleme yeri olarak akasya ağaçlarından yapılmış kameriyeyi seçti. Akasyaların tüm yaprakları döküldüğü için orada gizlenmenin olanağı yoktu. Köpürüyordu Rayski.

Ortalık aydınlanana dek, kızgın korlar üzerinde oturuyormuş gibi oturdu kameriyede. Tutkusu değildi onu orada tutan. Uçup gitmişti tutkusu. Hem böylesine bir "engelin" önünde hangi tutku durabilirdi! Hayır, Vera'nın –yeni Vera'nın yüzüne– bir kez bakmak; bu "dişi"ye onu, büyükanneyi, evde herkesi, "tüm toplumu, nihayet insanı, kadını" küçük düşürmesinin karşılığını hiç değilse küçümser bir bakışla vermek isteği yakıyordu içini!

"Açık açık sev, güven hırsızlığı yapma, mutluluğun hazzını içinde sindire sindire tat. Fedakârlık et. İnsanların saygılarıyla, aile sevgisiyle oynama. Çirkin yalanlar söyleme. Kişiliğinde kadını küçültme!" diye geçiriyordu içinden. "Evet, kendisi için verilen kararı ölüm kararını bakışımda okuması için bir kez bakmalıyım yüzüne, sonra temelli gitmeliyim!"

Vera'nın dönmesini beklerken sabırsızlıktan sıtmaya tutulmuş gibi titriyordu. Bir pars gibi pusudan, yolunu kesecekti Vera'nın. O bakışı fırlatacaktı yüzüne. Bir sözcük söyleyecekti. Ne olacaktı bu sözcük?

Başını kaşıyor, yüzünü ovuşturuyor, yumruklarını sıkıyor, açıyor, kameriyenin köşesinde acıdan kıvranıyordu. Birden fırladı yerinden. Yol battaniyesini attı üzerinden. Yüzü hain-mağrur bir sevinçle, bir düşünce ya da niyetle aydınlanmıştı.

"Kader kendi getirdi bunu aklıma!" diye fısıldadı.

Avlu kapısına doğru koştu. Kapalıydı kapı. Bakındı. Saveliy'in

odasında ışık gördü.

Pencereyi tıklattı. Saveliy açınca, avlu kapısının anahtarını getirmesini, o dışarı çıktıktan sonra kapıyı gene kilitlemesini söyledi. Ama önce odasına koştu, satın aldığı *portre bouqeut*'i aldı, limonluğa bahçıvana koştu. Bahçıvanı uyandırıncaya dek uzun süre çaldı kapıyı. Birlikte limonluğa girdiler.

Ortalık aydınlanmaya başlamıştı. Bakışlarını fidanlarda dolaştırdı. Nefret dolu bir gülümsemenin aydınlığı vardı yüzünde. Marfenka'nın buketi için seçtiği çiçekleri gösterdi. Kalan her çeşit çiçekten koydurdu bukete. Bahçıvan güzel bir buket yaptı.

Rayski titrek bir sesle, "Bir buket daha istiyorum..." dedi.

"Gene böyle mi?"

"Hayır... yalnızca turunç çiçeklerinden..." diye fısıldadı Rayski.

Yüzü bembeyazdı. Bahçıvan, "Anlaşıldı efendim," dedi, "Tatyana Markovna'nın kızlarından biri evleniyor!"

"Bir bardak suyun var mı? İçmek için."

Rayski, buketi çabuk yapması için sıkıştırıyordu bahçıvanı. Kana kana içti suyu. Sonunda hazırladı buketleri bahçıvan. Rayski bol bahşiş verdi ona. İki buketi de bir kâğıda sarıp özenle, çabuk adımlarla eve götürdü.

O yokken Vera'nın dönüp dönmediğini öğrenmesi gerekiyordu. Marina'yı uyandırıp çağırması için birisini yolladı. Marina gelince, gidip küçükhanımın odasında mı, yoksa "dolaşmaya mı çıkmış" bakmasını söyledi.

Marina "çıkmış" cevabını getirince, Marfenka'nın buketini Vera'nın masasının üzerine koymasını, odasının, penceresini de açmasını söyledi. Küçükhanımın bunu ondan dün istediğini ekledi... Sonra yolladı Marina'yı, kendi de kameriyede yerini alıp, kasırga gibi uzaklaşan tutkusundan, kıskançlığından, sanki bir şeyden daha... galiba acıma duygusundan... yüreği çarparak beklemeye koyuldu.

Ama gurur kırıklığı, uzun zamandan beri katlandığı işkence, içinde insanca ne varsa hepsini silip süpürmüştü. Acıma duygusunu nefretle bastırmaya çalışıyordu. "İyi ruh" da üzgün, susuyordu içinde. Sesi duyulmuyordu. Durgun çalışması durmuştu. Cinler dolmuştu içine, her şeyi parçalıyorlardı orada.

Rayski elini yanağına dayamış bakıyor, Vera'nın kaldığı eve giden dar yoldan başka bir şey görmüyor, yalnızca yalanın, aldatmanın zehrini hissediyor...

"Ya Mark denen o köpeği ya da kendimi vurmalıyım," diye mırıldanıyordu, "evet, bu ikisinden birini seçmek zorundayım, ama önce yapacağım üçüncü bir şey var..."

Turunç çiçeklerinden yapılmış buketi kutsal bir şey gibi tutuyordu kucağında. Hazla bakıyordu ona. Sık sık başını kaldırıp çiçekliğin üzerinden, iki yanı ağaçlı karanlık yola bakıyordu. Hâlâ yoktu Vera! Artık iyice aydınlanmıştı ortalık. İnce bir yağmur çiseliyordu, yerler çamur olmuştu.

Rayski, kucağındaki buketi okşayarak, koklayarak, dudaklarında neşesiz bir gülümseme, "İki şemsiye yollasam mı onlara?" diye geçiriyordu içinden.

Birden Vera'yı gördü uzakta... Öylesine kaybetti kendini, korktu, gücünü yitirdi ki, pusudan "bir pars gibi" fırlamak, Vera'nın yolunu kesmek şöyle dursun, düşmemek için tahta sıraya tutunmak zorunda kaldı. Yüreği güm güm vuruyor, dizleri titriyordu. Gözlerini yaklaşan Vera'ya dikmiş, ondan ayıramıyordu... Ayağa kalkmak istiyordu... onu da yapamıyordu. Soluk alırken bile acı çekiyordu.

Vera siyah pelerinine sarınmış, yere bakarak yürüyordu. Pelerini göğsünün üzerinde tutan soluk iki eli görünüyordu yalnızca. Hiç acele etmeden, başını sağa sola çevirmeden, yolda oluşan küçük su birikintilerini dikkatle dolanarak yürüyordu. Ağır ağır çıktı taşlığın merdivenini, eve girdi.

Rayski'nin ayaklarındaki zincirleri çözmüşlerdi sanki. Yüzü bembeyaz, koşarak çıktı gözetleme yerinden, Vera'nın penceresinin dibinde durdu.

Vera uykuda gibi girdi odasına. Çıkarken yerlere attığı giysilerin toplanmış olduğunu fark etmedi, masasının üzerindeki buketi de, açık pencereyi de görmedi.

Ne yaptığını bilmeden pelerinini çıkarıp kanepenin üzerine attı, çamurlu potinlerini çıkardı, karyolanın altından ayağıyla çektiği atlas terliklerini giydi. Sonra yakınındaki bir şeye değil, uzaklarda bir yere bakarak kanepeye çöktü, bitkin bir durumda, gözleri-

ni kapayıp kanepenin yastığına dayadı başıyla sırtını, uykuya daldı sanki.

Bir dakika sonra döşemeye düşen bir şeyin tok sesi uyandırdı onu. Açtı gözlerini, bakınarak çabucak doğruldu.

Yerde, pencereden atılmış, turunç çiçeklerinden büyük bir buket vardı.

Şöyle bir baktı bukete, ölü gibi bembeyaz oldu yüzü. Çiçekleri yerden kaldırmadan çabuk adımlarla pencereye gitti. Uzaklaşan Rayski'yi gördü. Şaşkınlığından bir an olduğu yerde dondu kaldı. Dönüp arkasına baktı Rayski, göz göze geldiler.

"Yüce gönüllü dost... 'şövalye'..." diye mırıldandı Vera.

Bir yeri acıyormuş gibi güçlükle derin bir soluk aldı. O anda masanın üzerinde Marfenka için ısmarladığı öteki buketi gördü. Aldı onu, dalgın, yüzüne doğru kaldırdı, ama ellerinin arasından kaydı buket, Vera kendi de baygın, yığıldı halının üzerine.

Beşinci Bölüm

I

Devrisi gün saat ondan sonra Malinovka'nın köy kilisesinde ayin için büyük çanı çalmaya başladılar.

Evde büyük bir telaş vardı. Eski model kupa arabasını hazırlamışlardı. Arabacılar yeni mavi giysiler giymiş, saçlarını tereyağıyla parlatmış, sabahtan beri içiyorlardı. Hizmetçi kızlar, kadınlar bayramlıklarını giymişlerdi. Renk renk basma entariler, atkılar, başörtüler, kurdeleler içinde hepsi pırıl pırıldı. Oda hizmetçisi kızların lavanta kokusu on adım önlerinden gidiyordu.

Yegorka, Rayski'nin ona armağan ettiği kısacık ceketle yeni sayılabilecek ekose pantolonunu, kendi aldığı gök mavisi yeleğini giymiş, portakal sarısı kravatı takmıştı. Malinovka'da görülmemiş, duyulmamış derecede şıktı. Ama yanlışlıkla Tatyana Markovna'nın gözüne göründü böyle. Sert bir sesle bağırdı ona Tatyana Markovna:

"Nedir bu kılık? Bostan korkuluğuna dönmüşsün! Yıkıl karşımdan! Vasilisa! Uşak giysisi ver hepsine: Seryojka'ya da, Stepka'ya da, Petruşka'ya da, –Yegor'u göstererek ekledi: –şu soytarıya da!.. Yalnız Yakov siyah frak giysin, beyaz kravat taksın. Yemekte öyle hizmet etsinler, akşam da çıkarmasınlar uşak giysilerini!"

Tüm evde bir bayram havası esiyordu. Yalnızca Ulita bu sabah buzluklarına, bodrumlarına her zamankinden daha bir derin gömülmüş, onu dünkü ya da önceki günkü Ulita'dan değişik bir Ulita yapabilecek bir şey giymemişti. Evet, aşçılar handiyse günün ağarmasıyla birlikte giymişlerdi beyaz başlıklarını. Durmadan, dinlenmeden –ev halkı için, hizmetçiler için, Volga'nın karşısından gelenler için– kahvaltı, yemek, gece yemeği hazırlıyorlardı.

Büyükanne, gereken buyrukları sabah erken verdikten sonra saat sekizde saçını tarayıp giyindi. Salona, yakında akrabası olacak konuğunun yanına –yaşlılığın tüm güzelliğiyle, bir hanımefendinin ağırbaşlılığıyla, mutlu bir annenin, konuksever bir ev sahibesinin içten gülümsemesiyle– çıktı.

Ak saçlı başına küçük, sade bir şapka giymişti. Rayski'nin Petersburg'dan getirdiği açık kahverengi, ipekli rob çok yakışmıştı ona. Eski, sararmış dantelden geniş bir yakalık sarıyordu boynunu. Odasında koltuğun üzerinde, konuklar kahvaltı ve yemek için geldiklerinde omuzlarına alacağı geniş Türk şalı hazır bekliyordu.

Şimdi ev halkıyla birlikte ayine gidecekti. Herkesin toplanmasını beklerken salonda, kollarını göğsünün üzerinde çapraz yapmış, ağır ağır dolaşıyor; evin içindeki telaşı, hizmetçilerin halıları temizlemek için, lambaları hazırlamak, aynaları silmek, koltukların, kanepelerin kılıflarını çıkarmak için giriş çıkışlarını handiyse fark etmiyordu.

Kâh pencereye, kâh ötekine gidiyor, dalgın dalgın bir bahçeye, bir yola, bir avluya bakıyordu. Hizmetçilere gerekli buyrukları Vasilisa ile Yakov veriyorlardı. Saveliy ise uşaklarla ilgileniyordu.

Vikentyev'in annesi, koyu dantelden süsleri olan *gris-de-perle*[1] bir rob giymişti. Vikentyev frakıyla, beyaz eldivenleriyle saat sekizde damlamıştı. Yalnızca Marfenka'yı bekliyorlardı.

Marfenka salona girdiğinde Tatyana Markovna'nın sevinci, gururu sonsuzdu. Doğal bir güzellikte, sağlıkla ışıl ışıldı Marfenka. Herkesin ona gösterdiği yakın ilgi, (uşakların hepsinin yüzü içten bir dostlukla, ona karşı bir sevgiyle, bugün onun bayramı olduğu için sevinçle apaydınlıktı) evet, herkesin ona gösterdiği yakın ilgi neşeyle aydınlatmıştı yüzünü.

1 (Fr.) İnci grisi.

Sabah kalktığında, bir fırsatını bulup uğramıştı odasına büyükanne. Uyanıp bakışlarını çevresinde dolaştırınca şaşkınlığından, ansızın içini dolduran sevinçten "Ah!" demişti Marfenka.

O daha uyanmadan, küçük iki odasının duvarlarını yeşillikten, çiçeklerden çelenklerle süslemişti biri. Sade sabahlığını giymek istemişti. Ama onun yerinde karyolasının yanındaki koltuğun üzerinde pembe kurdelerle süslü dantel bir sabahlık görmüştü.

"Ah!" diye bağıracaktı ki, öteki iki koltuğun üzerinde beğendiğini giymesi için, biri pembe, biri mavi, çok güzel iki rop görmüştü.

"Ah!" diye bir çığlık attı.

Karyoladan fırladı. Çoraplarını giymeden –zamanı yoktu buna– yeni sabahlığını giydi, aynaya baktı, donup kaldı birden: Tuvalet masasının üzeri armağanlarla doluydu.

Neye bakacağını, neyi alacağını bilemiyordu. Yeni giysilere koşmak istiyordu, ama öte yanda çok cici maun bir kutu çekiyordu onu kendine. Açtı kutuyu... eksiksiz bir tuvalet takımı vardı içinde: Gümüş saplı kristal koku şişeleri, taraklar, fırçalar, daha bir sürü şey.

Hepsini çabuk çabuk incelemeye koyulmuştu. Ama elleri titriyordu. Bir şişeyi alıyordu eline, ötekini görüyordu sonra, onu bırakıp bir başkasını alıyordu, fırçayı görüyor, gümüş saplı fırçayı görüyordu... Hepsinin üzerinde de "M" harfi vardı. Kutunun kapağına yapıştırılmış küçük kâğıtta "Yakında annen olacağım," yazılıydı.

Büyük bir heyecana kapılmıştı Marfenka, kutuyu kaparken, "Ah!" dedi.

Bu kutunun yanında birkaç kutu daha vardı. Hangisini eline alacağını, açacağını bilemiyordu. Aynaya şöyle bir baktı, gözünün üzerine düşüp, armağanları incelemesine engel olan gür saçını özensiz, geri attıktan sonra kutuların hepsini aldı tuvalet masasının üzerinden, gidip karyolasına oturdu.

Açmaya, korkuyordu onları. Oyalanıyordu. En küçüğünü açtı sonunda.

Tek taş zümrüt bir yüzük vardı içinde.

"Ah!" diye bir çığlık attı.

Yüzüğü parmağına takıp uzattı kolunu, uzaktan uzun uzun baktı yüzüğe.

Biraz daha büyük başka bir kutuyu açtı. Bir çift küpe vardı içinde. Kulaklarına taktı onları, karyoladan kalkmadan uzanıp aynada kendine baktı. Sonra iki kutu daha açtı. Üzerine pırıl pırıl elmas taşlar serpiştirilmiş, gözleri yakuttan, kıvrılmış yılan biçiminde kocaman iki bilezik buldu.

Sonunda en büyük kutuyu açtı, yaşı kadar –yirmi bir– pırlantayı birden karşısında görünce şaşkınlığından "Ah!" diye bağırdı gene.

Kutunun içindeki küçük kâğıt parçasında şöyle yazıyordu: Bütün bunlara en değerli armağanımı, en iyi dostumu... kendimi eklemekle mutluyum! Sakının onu. Sevgili Vikentyev'iniz."

Gülmeye başladı Marfenka. Sonra çevresine bakındı. Küçük kâğıdı öptü. Kulaklarına kadar kızardı. Karyoladan atlayıp, tatlılarını koyduğu küçük dolabına gizledi kâğıdı. Başka bir şeyler daha var mı diye tuvalet masasına koştu gene. Küçük bir kutu daha buldu.

Rayski'nin armağanıydı bu: Marfenka'nın adının baş harfi işlenmiş, mine kadranlı, zincirli saat. Gözleri büyük büyük açılmış, baktı saate, sonra öteki armağanları gözden geçirdi, çelenklerle süslü duvarlarda gezdirdi bakışlarını... Birden masanın üzerine bıraktı kendini, elleriyle kapadı gözlerini, sıcak gözyaşları dökerek hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

Mutluluktan içini çekerek, "Tanrım!" dedi. "Neden bu kadar çok seviyorlar beni? Kimseye bir iyilik yapmadım, yapmıyorum!.."

Büyükannesi böyle –giyinmemiş, ayakları çıplak, parmaklarında yüzüklerle; bilezikleri, pırlanta küpeleri takmış, gözleri yaşlı– bulmuştu onu. Önce korkmuştu. Bu gözyaşlarının nedenini öğrenince sevinmiş, Marfenka'nın yüzünü gözünü öpmüştü. Onu okşayarak, "Tanrı'nın sevgili kulu olduğun için yavrucuğum," diyordu, "herkesi sevdiğin için Tanrı da seni seviyor, yüzüne bakan herkesin içini bir sıcaklık, mutluluk dolduruyor!.."

Gözyaşlarını silerken karşılık verdi Marfenka:

"Nikolay Andreiç'i anlarım: Sözlümdür, annesi de olur, ya ağabeyim Boris Pavloviç: Ona ne benim yaş günümden!.."

"Herkese neyse ona da o! Sana bakmak haz, mutluluk veriyor ona: Alçakgönüllüsün, temizsin, iyi yüreklisin, büyükannenin sözünü dinliyorsun..." ("Para değeri bilmez çocuk!" diye mırıldandı kendi kendine, "böyle pahalı armağanlara parayı nereden bulup da

veriyormuş bakalım, gösteririm ona ben!") "Senin o ağabeyin akılsızın biridir, ama tuhaf bir akılsız!"

"Çok iyi sezinlemiş yalnız, büyükanneciğim: Ne zamandır mavi bir saat, böyle kadranlı bir saat istiyordum!.."

"Peki, büyükannene sormayacak mısın sana bir şey armağan etmemesinin nedenini?"

Marfenka öpücüğüyle ağzını kapadı Tatyana Markovna'nın, "Büyükanneciğim," dedi, "mutlu olmamı istiyorsanız, her zaman sevin beni..."

Tatyana Markovna, "Sevgim her zaman sevgidir," dedi. Marfenka'yı haç çıkararak kutsarken ekledi: "Al sana benim her zaman için armağanım! Bu kutsamamı benden sonra da unutma hiç..."

Elini cebine soktu.

"Büyükanneciğim! İki giysi armağan ettiniz ya!.. Bu yeşilliklerle çiçekleri kim astı peki?"

"Sözlünle Polina Karpovna dün... yolladılar hepsini. Senden gizledik. Bu sabah gün ağarmadan Vasilisa ile Petruşka getirip süslediler... Roplara gelince, senin çeyizindendir onlar. Daha olacak kuşkusuz. Al..."

Küçük bir kutu çıkardı cebinden (üzerinde dört büyük pırlanta olan bir haç vardı içinde), haçı Marfenka'nın boynuna taktı. Sonra, üzerinde o günün tarihiyle "Büyükannesinden torununa" yazılı sade, düz bir bilezik çıkardı.

Büyükannesinin eline yapıştı Marfenka. Az kaldı ağlamaya başlayacaktı gene.

"Büyükanneciğiniz her şeyi –bir şeyleri vardır– ikinize, Veroçka ile sana eşit olarak paylaştıracaktır! Hadi çabuk giyin!"

"Bugün çok güzelsiniz büyükanne! Haklı ağabeyim, Tit Nikonıç yüzde yüz âşık size..."

Tatyana Markovna yarı kızmış, "Kes sesini geveze!" dedi. "Veroçka'nın yanına git, bak bakalım neyi var. Ayine geç kalmasın! Ben giderdim ama, merdiveni çıkmaya korkuyorum..."

Marfenka giyinmek için acele ederken, "Hemen gidiyorum, hemen..." dedi.

II

Bayıldıktan yarım saat sonra ayıldı Vera. Çevresine bakındı. Açık pencereden gelen serin hava vurmuştu yüzüne. Bakışlarını odanın içinde dolaştırarak doğruldu hafifçe, sonra ayağa kalktı, pencereyi kapadı, sallanarak karyolaya kadar yürüdü, yatmaktan çok düştü üzerine, akşam oraya attığı atkıyı üstüne çekip hareketsiz kaldı.

Bitkindi. Derin bir uykuya daldı. Aklı başında, iradesi yerinde olmasına karşın, yorgun bedeni bir zaman için duygusuzlaşmıştı. Yüzünde renk yoktu. Ölü gibi uyuyordu.

Derin uykusundan üç saat sonra avluda hizmetçilerin, uşakların sesleri, tekerlek takırtıları, ayin çanı uyandırdılar onu. Gözlerini açtı, çevresine bakındı. Gürültüye kulak verdi. Bir an kendine geldi, sonra birden kapadı gözlerini gene, kendini uykuya ya da acıya bıraktı yeniden.

O anda biri usulca tıklattı odasının kapısını. Kıpırdamadı Vera. Sonra daha hızlı vurdular kapıya. Vera duydu, hemen kalktı yataktan, aynaya baktı, kendinden korktu.

Dağılan saçını eline doladı çabucak. Kıvırıp büyük bir tokayla gelişigüzel tutturdu, atkıyı omuzlarına aldı. Bu arada Marfenka için ısmarladığı buketi de kaldırmıştı yerden.

Bir kez daha tıklattılar kapıyı:

"Geliyorum!" dedi Vera.

Açtı kapıyı. Marfenka, güzelliğiyle de, giysisiyle de, neşesiyle de bir gökkuşağı gibi ışıl ışıl daldı içeri.

"Neyin var Veracığım?" diye sordu. "Hastasın sen!.."

Yüzündeki neşe bir anda uçup gitmiş, yerini korkuya bırakmıştı. Vera bitkin, "Evet, biraz..." diye yanıt verdi. "Eh, kutlarım seni..."

Öpüştüler. Vera gülümsemeye çalışarak, "Ne güzelsin, kıyafetin de çok güzel!" dedi.

Ama gülümseyemedi. Dudaklarını güler gibi yapmıştı, gözleri gülümsememişlerdi. Gözleri henüz kapanmamış bir ölününki gibi ışıksız, kıpırtısız bakışı onun bu gülümseme çabasına ters düşüyordu.

Kendini tutamayacağını anlayınca hemen buketi aldı Vera. Marfenka'ya uzattı.

Çiçekleri koklarken büyük bir sevinç içinde, "Ne hoş bir buket!" dedi Marfenka.

Buketin altında eline sert bir şey gelince, "Bu nedir peki?" diye ekledi.

Üzerinde Marfenka'nın adının baş harfi yazılı, incilerle süslenmiş göz kamaştırıcı *porte-bouquet*'di. Gene ağlamaya hazırdı Marfenka.

"Ah Veracığım, ah sen, sen!.." diye başladı. "Amma da seviyormuşsunuz beni hepiniz!.. Ben de sizi, hepinizi seviyorum... hem de çok! Tanrım!.. Bakalım ne zaman, nasıl anlayacaksınız bunu! Ben anlatamıyorum çünkü!.."

Vera duygulanmıştı. Ama bir yanıt veremedi Marfenka'ya. Yalnızca derin bir göğüs geçirip elini omzuna koydu.

"Oturacağım Marfenka," dedi, "gece hiç uyuyamadım..."

"Büyükannem ayine çağırıyor seni..."

"Gelemeyeceğim canım. Biraz rahatsız olduğumu... bugün odamdan çıkamayacağımı... söyle."

Marfenka korkmuş, "Nasıl, hiç mi gelmeyeceksin yanımıza?" diye sordu.

"Evet. Yatacağım biraz. Dün üşüttüm galiba. Ama sen büyükanneme hafif üşüttüğümü söyle..."

"Biz senin yanına geliriz öyleyse"

"Sakın! Dinlenmeme engel olursunuz..."

"Pekâlâ, öyleyse her şeyi sana buraya yollarız... Ne çok armağan geldi bana... çiçek... şeker yollamışlar!.. Göstereceğim hepsini sana."

Kimlerin ne armağanlar verdiğini anlattı Marfenka. Vera ilgisiz dinliyordu onu.

"Evet, evet, iyi..." dedi, "çok güzel! Göster... Sonra gelir bakarım..."

Marfenka, yerdeki buketi görünce birden, "Bu nedir? Bir buket daha!" dedi. "Niçin yerlerde sürünüyor?"

Turunç çiçeklerinden yapılmış buketi alıp Vera'ya verdi. Bembeyaz oldu Vera'nın yüzü.

"Kime geldi bu? Kim yolladı? Ne güzel bir şey!"

Vera güçlükle, "O da... sana..." dedi.

Komodinin gözünü çekti. Eline gelen ilk kurdeleyle birkaç topluiğne aldı. Parmaklarını güçlükle oynatarak Marfenka'nın yaka-

sına birkaç turunç çiçeği taktı, sonra öptü onu. Bitkin bir durumda kanepeye çöktü. Marfenka endişeli, "Gerçekten hastasın," dedi. "Baksana, bembeyaz yüzün! Büyükanneme söylesek mi? Doktor çağırtır... İvan Bogdanoviç'e haber yollayalım ablacığım.. Tam da doğum günümde hastalanman ne kötü! Bütün günüm zehir olur artık!"

"Önemi yok, önemi yok, geçer!" diye fısıldadı Vera. "Büyükanneme bir şey söyleme, korkutma onu!.. Şimdi git artık, yalnız bırak beni... dinleneceğim..."

Marfenka öpmek istedi onu. Ama gözlerinin dolu dolu olduğunu gördü birden. Kendi de ağlamaya başladı. Vera, gözyaşlarını çalıyor gibi gizliden silerek alçak sesle sordu:

"Ne oldu sana?"

"Sen ağlarken ben nasıl tutarım kendimi Veracığım? Neyin var? Dostum benim, ablacığım! Bir üzüntün var, söyle bana..."

"Bir şeyim yok. Bana bakma sen, sinirlerim bozuk, ondandır... Yalnız, büyükanneme söylerken çok dikkatli ol, yoksa telaşa kapılır..."

"Başının ağrıdığını söylerim. Ağladığından söz etmem hiç, yoksa bütün gün üzülür."

Gitti Marfenka. Vera kapıyı kapadı onun arkasından, kanepeye uzandı.

III

Kimi arabayla kimi yayan, herkes ayine gitmişti. Rayski gün ağarırken eve döndükten sonra aynada kendini tanımamış, Marina'dan bir bardak şarap istemiş, içmiş, kendini yatağa atmıştı.

Vera'nınkinden iyi değildi durumu. Yorgunluktan, uzun süren, bedensel, ruhsal acılardan bitkin, –ateşler içinde yanarken kendini sağlıklı bir dostun kolları arasına atıyormuş, kendini onun bakımına bırakıyormuş gibi– bırakmıştı kendini uykuya. Görevini yerine getirmişti uyku. Onu Vera'dan da, Malinovka'dan da, yamaçtan da, dün tanık olduğu dramdan da uzaklara götürmüştü.

Hep başka şeyler görmüştü düşünde. "Şiirin dalgaları" da yok-

tu, "tutkunun köpükleri" de... Petersburg'da evinde, boş bıraktığı atölyesinde yalnızdı. Yarım bıraktığı tablolarına bakıyordu kayıtsız.

Sonra, arkadaşlarıyla birlikte St. George'da oturmuş, iştahla yer, içerken gördü kendini. Bekâr gençlerin akşam yemeklerinde genellikle konuşulan bayağı, saçma şeyler söylüyor, dinliyordu... canını sıkıyordu bu, –düşünde bile– uyumak istiyordu.

Şiirden, duygusallıktan uzak, sağlıklı bir uykudaydı. Bu uyku onu öylesine sarmıştı ki, kilisenin çan sesiyle uyandığında iki üç dakika, onunla dün arasında bir duvar gibi duran bedensel rahatlığın etkisi altında kaldı.

Nerede olduğunu, –belki– kim olduğunu bile unutmuştu. Doğa kendini göstermiş, bu derin uykuyla içindeki güç dengesini sağlamıştı. En küçük bir acı duymuyordu şimdi. Her şey iz bırakmadan kaybolup gitmişti.

Gerindi. Nedense içinde bir rahatlığın, huzurun olduğunu, çok zamandır böylesine güzel uyumadığını, sağlıklı uyanmadığını hissederek ıslık çalmaya başlamıştı. Bilinci yerine gelmemişti daha.

Ama sonraki iki üç dakika birden anımsattılar ona dünü. Kendinde değilmiş gibi oturdu yatağın içinde. Başka bir güç de kalkmaya zorluyordu onu. İki dakika kıpırdamadan oturdu. Bir şeye inanmıyormuş gibi büyük büyük açtı gözlerini. İnanınca ellerini başının üzerinde birleştirdi. Yastığa bıraktı kendini gene, birden ayağa fırladı. Ama şimdi bambaşka –dün en korkunç andakinden bile başka– bir yüzü vardı.

Dünkünden değişik bir acı, yeni bir cin girmişti içine... Dün yamaca gitmek için hazırlanırken Vera'nın kapıldığı aynı telaşa, heyecana şimdi de o kapılmıştı. Sandalyelerin üzerine atılmış giyeceklerinin bir birini, bir ötekini alıyordu.

Çıngırağın ipini çekip Yegor'u çağırdı. Onun yardımıyla –yelekten önce redingotunu giyerek, kravatı unutarak– giyinebildi sonunda. Evde ne olup bittiğini sordu. Hasta olan Vera'nın dışında herkesin ayine gittiğini öğrenince donup kaldı. Yüzü değişti, koşarak çıktı odadan, eski eve gitti.

Usulca tıklattı Vera'nın odasının kapısını. Ses veren olmadı içerden. İki dakika bekledikten sonra yokladı kapıyı. İçerden kilitli değildi.

Yavaşça açtı kapıyı. Yüzünde bir dehşet anlatımı, –öldürmeye gelmiş biri gibi– sessizce girdi içeri. Parmaklarının ucuna basarak yürüyor, soluk almasına engel olan heyecanından her an düşmekten korkuyor, zangır zangır titriyordu. Yüzü kireç gibiydi.

Kanepede yatıyordu Vera. Yüzü kanepenin arkalığına dönüktü. Saçları yastıktan dökülmüş, handiyse yere değiyorlardı. Gri robunun eteği –terlikli ayaklarını açıkta bırakarak– gelişigüzel sarkmıştı kenardan.

Dönmedi bu yana. Dönüp, gelenin kim olduğuna bakmak için şöyle bir kıpırdanmıştı yalnızca, ama –besbelli– dönememişti.

Yaklaştı ona Rayski. Yanında yere diz çöktü. Dudaklarını terliğine değdirdi. Birden döndü Vera. Bir an baktı Rayski'ye. Yüzü acı dolu bir şaşkınlıkla gerildi. Öfkeyle arkasını dönerken, terlikli ayağını –bakmadan eliyle çabucak düzelttiği– eteğinin altına alarak, boğuk bir sesle, "Nedir bu Boris Pavloviç, komedi mi, roman mı?" dedi.

Rayski sönük, güç işitilir bir sesle, "Hayır Vera, trajedi!" dedi.

Kanepenin yanındaki masanın üzerine oturdu. Onun oturduğunu duyunca bu yana döndü Vera, dikkatli dikkatli baktı yüzüne. Gözleri şaşkınlıkla açıldı. Şimdiye dek hiç böyle görmemişti Rayski'nin yüzünü. Bu yüzün anlamını, yeni Rayski'yi anlıyordu da galiba.

Atkıyı attı üzerinden, ayağa kalktı. Rayski'nin yanına gitti. Bir anda unutmuştu içindeki tüm fırtınayı. Kendi ruhundaki öldürücü acının bir benzerini başkasının yüzünde görmüştü. Elini Rayski'nin omzuna koyup, "Ağabeyciğim, neyin var?" dedi. "Mutsuzsun sen!"

Kadın yüreğinde yüce ne varsa –acıma, fedakârlık, sevgi– hepsi vardı sanki bu üç sözcükte, Vera'nın sesinde.

Rayski, bu şefkatten, bu beklenmedik, sıcak sen sözcüğünden duygulanmış, büyük bir minnettarlıkla baktı Vera'nın yüzüne. Dün Rayski, kendi acısını unutup onun yamaçtan inmesine yardım ettiğinde Vera da aynı minnettarlıkla bakmıştı ona...

Dün Rayski'nin içinden insan ruhunun en aydınlık özelliklerinden birinin ışığı taştığı gibi, Vera da bilmeden, Rayski'nin yüce gönüllüğüne yüce gönüllülükle karşılık vermişti.

Karışık duygular içinde titriyordu Rayski. Yaptığından duydu-

ğu pişmanlık giderek güçleniyordu. Sıcak gözyaşlarında erimişti her şey.

Yüzünü Vera'nın ellerinin arasına bıraktı. Her şeyini yitirmiş, yitirecek başka şeyi kalmamış bir insan gibi hüngür hüngür ağlamaya başladı. Hıçkırıklar arasından, "Ne yaptım ben!" diyordu. "Seni, bir kızı, kız kardeşimi horladım! Ben değildim, bir insan değildi bunu yapan: Yırtıcı bir hayvan yaptı bunu! –Ancak şimdi kendine gelmiş gibi dehşet içinde çevresine bakındı– Neydi bu olan?"

Vera sevgi dolu bir sesle, müşfik, "Üzülme, beni de üzme..." diye fısıldadı. "Acı bana, dayanamıyorum. Ne durumda olduğumu görüyorsun..."

Onun yüzüne bakmamaya çalışıyordu Rayski. Vera gene uzandı kanepeye. Rayski dehşet içinde fısıldadı:

"Ne büyük bir darbe indirdim sana! Bağışlamanı bile istemeyeceğim senden: Olanağı yoktur bunun. Çektiğimi biliyorsun Vera..."

"Senin darben... bir anlık bir acı verdi bana. Sonra, onu kayıtsız bir elin indirmeyeceğini anladım, beni sevdiğine inandım... Ancak o zaman sezinledim bu haftalarda, özellikle dün... neler çektiğini. Üzülme, suçlu değilsin, ödeştik..."

"İşlediğim cinayeti haklı göstermeye çalışma Vera: Bıçak her zaman bıçaktır. Bıçakladım ben seni..."

"Uyandırdın... Uyuyordum sanki. Hepinizi, seni de, büyükannemi de, kız kardeşimi de, evdekileri de düşte gibi görüyordum. Huysuz, soğuktum, kendimi bilmiyordum!.."

"Şimdi ben ne yapmalıyım Vera? Gitmek... Nasıl bir durumda gideceğim? Ölüm cezamı burada çekmeme; hiç değilse kendimle, olanlarla biraz barışmama izin ver..."

"Yeter artık, küçük bir yanlışlığı hayal gücün bir cinayet olarak gösteriyor sana. Bunu nasıl bir durumda, nasıl bir heyecan içinde yaptığını anımsa!.."

Sustu Vera. Biraz sonra elini Rayski'ye uzattı.

"Sana karşı dostluktan başka bir şey yok içimde," dedi. "Suçlamıyorum seni, suçlayamam! İnsanların ne büyük yanlışlıklar yapabileceklerini biliyorum artık."

Güçlükle konuşuyordu Vera. Rayski'yi biraz avutabilmek için kendini zorladığı belliydi.

Vera'nın uzattığı elini sıktı Rayski, içini çekti.

"Bir kadının olması gerektiği gibi iyi yüreklisin Vera... bu 'yanlışlığı' da aklınla değil, yüreğinle yargılıyorsun..."

"Hayır, sen kendine karşı sertsin... Senin yerinde başkası olsaydı, seninle edilen onca saçma alaydan sonra haklı sayardı kendini... Biliyorsun o pusulaları... İyi niyetle, seni uyarmak, şakalarına karşılık vermek için bile olsalar, bir şeyi değiştirmez bu... Gene de öfke, alay vardı onlarda! Oysa senin alay ettiğin yoktu... Anlayacağın, boş yere öfkeyle doluydu içimiz, hiçbir şeyi anlamıyorduk... Aptallık! Budalalık! Dün benim çektiğim acıdan çok acı çekiyordun sen..."

"Oh, hayır! Kendimle de, hiçbir şey anlamadığınız, telaşa kapıldığınız için sizinle de alay ettiğim oluyordu bazen. Özellikle, 'sürgün' için palto, battaniye, para istediğin zaman..."

Gözlerini iri iri açtı Vera, şaşkınlıkla baktı Rayski'nin yüzüne.

"Ne parasından, paltosundan söz ediyorsun? Hangi sürgün? Bir şey anlamıyorum dediklerinden..."

Biraz aydınlandı Rayski'nin yüzü.

"Bunun senin düşüncen olmadığından kuşkulanmıştım zaten. Bu konuda bilgin olmadığını görüyorum."

Para ile giysi yollamasının yazılı olduğu iki mektubu kısaca anlattı Rayski.

Vera'nın dudakları bile bembeyaz olmuştu.

"Nataşa'yla ben, yazımızı birbirine benzeterek sırayla mektuplar yazıyorduk sana. Kızdırmaya çalışıyorduk seni. Hepsi o kadar... Başka bir şey yazmadım ben... bir şeyden haberim yok!.."

Sözünü alçak sesle bitirmiş, yüzünü öte yana çevirmişti.

Bir sessizlik oldu. Rayski düşüncelere dalmış, halının üzerinde bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu. Vera, bu konuşmadan sanki bitkin düşmüş, dinleniyordu.

"Bu olay için özür dilemeyeceğim senden..." dedi. "Sen de telaş etme hiç. Barışacağız... Yalnız bir sitemde bulunacağım sana: Buket konusunda acele ettin. Oradan geliyordum... olanları önce sana anlatmak, çektiklerinin biraz olsun karşılığını vermek için çağırtmayı düşünüyordum seni... Ama acele ettin!"

"Ah!" dedi Rayski. "Bir bıçak vuruşudur bana bu!"

"Bırakalım bütün bunları... sonra, sonra... Şimdi bir dost, bir ağabey olarak yardım, önemli bir hizmet dileyeceğim senden... Kabul edecek misin?"

"Vera!"

Başka bir şey söylemedi Rayski. Ama onun yüzüne bakınca, ondan her şeyi isteyebileceğini anladı Vera.

"Gücüm varken, bu yıl olup biten her şeyi anlatacağım sana..."

"Neden? Bilmek istemiyorum, bilmek zorunda değilim..."

"Sözümü kesme! Güçlükle soluk alıyorum. Oysa zaman çok değerli. Her şeyi anlatacağım sana, sen de gidip büyükanneme anlat..."

Rayski'nin bakışları şaşkınlıkla takıldı kaldı Vera'nın gözlerine. Yüzü korkuyla kaplandı. Vera sürdürdü konuşmasını:

"Ben yapamıyorum, dilim tutuluyor. Ölürüm, anlatamam..."

Rayski korkudan güçlükle, "Büyükanneme mi? Niçin?" diye sordu. "Sonunun neye varacağını düşün bunun... Ne olur kadıncağız?.. Her şeyi gizlemek daha iyi değil mi?.."

"Çok düşündüm bunu: Sonuç ne olursa olsun, gizlememek, her şeyi göze almak gerek! Belki o da ben de ölürüz. Aklımızı yitiririz... ama aldatamam onu. Çoktan bilmeliydi olanları. Ona başka bir şey söylemeyi umuyordum... Bu yüzden de susuyordum..." Başını yastığa bırakırken alçak sesle ekledi: "Ne yaşam!"

Rayski de alçak sesle, "Her şeyi... dün akşamı da mı anlatacağım?.." dedi.

"Evet..."

"Ya kim olduğunu?.."

Vera evet anlamında belli belirsiz eğdi başını, öte yana döndü.

Rayski'yi yanına, kanepeye oturttu, fısıltıyla, arada durarak, Mark'la arasındaki ilişkinin öyküsünü anlattı. Bitirdikten sonra atkıya sarındı, soğuktan titreyerek uzandı gene kanepeye. Rayski, yüzü bembeyaz kalktı.

İkisi de korku içinde, susuyordu. Vera büyükannesini, Rayski büyükannesiyle Vera'yı düşünüyordu.

Rayski'nin –bu kez tutku ateşine kapılmış, öç alma duygusundan gözü dönmüş olarak değil, görev duygusunun kaçınılmaz bilinciyle– bıçağı bir kez de yürekten sevdiği bir kadına indirmesi gerekiyordu.

"Evet, çok korkunç bir dilek bu, gerçekten önemli bir hizmet," diye geçiriyordu içinden. Durgun bir sesle, "Ne zaman söyleyeyim?" diye sordu.

"Bir an önce! O bunu öğreninceye dek acı çekeceğim, oysa daha bir sürü acım var... 'En büyük acım bu değildir!' diye geçirdi içinden. Tuvalet masasını göstererek ekledi: –İspirtoyu ver bana, orada bir yerlerde olacak... Şimdi de git artık... yalnız bırak beni... yoruldum..."

"Bugün konuşamam büyükannemle. Konuklar var! Olanları öğrenince ne duruma düşeceğini Tanrı bilir! Yarın!"

"Ah!" dedi Vera. "Yarına dek yaşayacak mıyım? Bir şeyler yap, yarına dek oyala onu... bir şeyler söyle... bir şeyden kuşkulanmasın... kimseyi yollamasın buraya..."

İspirtoyu verdi ona Rayski. Başka bir şeyin gerekli olup olmadığını, hizmetçiyi yollamasını isteyip istemediğini sordu.

Başını sabırsız salladı Vera. Bakışıyla gitmesini söyledi. Bir şey görmemek için gözlerini kapadı sonra. Gözlerine gün ışığı değmesin, kulaklarına en küçük bir ses ulaşmasın diye çevresinde zifiri bir karanlık, dipsiz bir sessizlik olsun istiyordu. Taşlaşmak, bir bitki olmak, hiçbir şey düşünmemek, hissetmemek, anlamamak için yeni, görülmemiş bir ruhsal durum, aklının da tüm güçlerinin de körleşmesini, donmasını istiyordu sanki.

Rayski ise, buraya gelirken üzerine çökmüş ağırlıktan daha korkunç yeni bir ağırlıkla çıkmıştı. Altında ezildiği ağırlığın birini bir ölçüde kaldırmıştı Vera. Ama taşınamayacak başka bir ağırlık yüklemişti üzerine.

IV

Kalktı Vera, Rayski'nin arkasından kilitledi kapıyı. Gene yattı. Tepesinde asılı duran kaderin, korkunun kara bulutu eziyordu onu, Rayski'nin dostluğu, yakınlığı, bağlılığı, yardımı başlangıçta –suda boğulmak üzere olan bir insanın bir yudum hava almak için başını bir an sudan çıkardığı gibi– rahat bir soluk almak amacıyla yaslandığı hafif bir dayanak yerine geçmişti onun için. Ama Rayski çı-

kar çıkmaz suyun dibini boylamıştı sanki gene. Umutsuz, "Her şey bitti artık!" diye fısıldadı.

Önünde bağlılıkların, ailenin (kadın yaşamını oluşturan şeylerden hiçbirinin) bulunmadığı kupkuru bir bozkır görüyordu yalnızca.

Mezar gibi derin bir uçurum vardı önünde, hepsi o kadar. Büyükannesinin karşısına çıkıp şöyle demesi gerekiyordu: "Sevgine, ettiğin anneliğe böyle karşılık verdim işte, güveninle böyle alay ettim... kendi bildiğimi okumayı buraya dek vardırdım!.."

Umutsuzluk içinde, yarı uyuyordu sanki. Düşünde büyükannenin –her şeyi öğrenince– onun yüzüne bakışını görüyor, sesini – bir ses bile değildi bu, dehşetin, ölümün derinden gelen mırıltılarıydı– duyuyordu.

Bir düşünce aydınlattı yüzünü birden, gülümseyerek, hazla, "Ya ölürsem!" diye fısıldadı.

Ama o anda kapısının dışında ayak sesleri ile birisinin sesini duydu... büyükannesinin sesiydi bu! Elleri, ayakları tutuldu birden. Yüzü bembeyaz, kıpırdamadan dehşet içinde kulak verdi kapının hafiften, ama korkunç tıklatılışına.

"Kalkmayacağım, kalkamam..." diye fısıldadı.

Bir kez daha tıklattı kapıyı büyükanne. Vera –böyle anlarda nereden geldiği bilinmeyen o güçle– birden toparladı kendini, ayağa fırladı, gözlerini sildi, gülümseyerek yürüdü büyükannesine kapıyı açmaya.

Tatyana Markovna, Marfenka'dan Vera'nın hasta olduğunu, bütün gün odasından çıkmayacağını öğrenince, durumu görmeye kendi gelmişti. Bir göz attı Vera'nın yüzüne, kanepeye çöktü.

"Uh, ayinde yoruldum!" dedi. "Zor çıktım merdiveni! Neyin var Veracığım, hasta mısın?"

Dikkatli bakışını Vera'nın yüzünde durdurmuştu. Vera doğum günü sabahı annesine ne söyleyeceğini dadısından öğrenmiş küçük bir kız çocuğunun sesiyle, nazlı, "Yavrunuzun doğum günü kutlu olsun!" dedi.

Öptü büyükannesinin elini. Ne söylemek gerektiğini ona belleğinin nasıl anımsattığına, dilinin bu sözcükleri nasıl çıkardığına kendi de şaşıyordu! Gülümsemeye çalışarak, "Önemli sayılmaz!" diye ekledi. "Dün ayaklarımı ıslatmışım biraz, başım ağrıyor!"

Ama –aralarından üst dişlerinin birkaçının görünmesine karşın– dudakları gülümsememişti.

Tatyana Markovna, Vera'ya bakmamaya çalışarak –bir zorlama duymuştu çünkü sesinde, dudaklarında onun olmayan yabancı bir gülümseme görmüştü, yalan söylediğini hissetmişti– ağırbaşlı, "Dün ispirtoyla ovmak gerekirdi başını. Yok mu ispirton?" dedi. "Aşağı inecek misin?"

Gücünü aşan bu olağanüstü sınav korkuyla ürpertti Vera'nın içini. Şaşkın bir durumdaydı. Tatyana Markovna hoşgörüyle, "Dinlen!" dedi. "Daha hasta olursun sonra..."

Ama bu hoşgörü daha büyük bir dehşete düşürdü Vera'yı. Kişinin vicdanı sızlarken her zaman sandığı gibi, büyükannesinin her şeyi sezinlediğini, itirafının geç kaldığını sanıyordu. Bir dakika, bir sözcük daha... büyükannesinin kolları arasına atardı kendini, her şeyi anlatırdı ona! Gücü yetmiyordu bunu yapmaya. Evdekileri kendi dramıyla büyükannesinin dramına tanık etmek düşüncesi tutuyordu onu. Kendini biraz toparladı.

"İzin verin yemeğe inmeyeyim büyükanneciğim," dedi. "Yemekten sonra gelirim belki..."

"Nasıl istersen, yemeğini buraya yollarım."

Vera ne dediğini bilmeden, "Evet... Evet... Karnım aç zaten..." dedi.

Tatyana Markovna öptü onu, saçlarını okşadı. "Bayan konuklardan belki odasına gelmek isteyenlerin olabileceğini, ya Marinka'ya, ya Maşka'ya ya da Nataşka'ya odasını toplatmasının iyi olacağını" söyleyip çıktı.

Kanepeye çöktü birden Vera, bir süre oturduktan sonra kolonya şişesini aldı, başıyla şakaklarını ıslattı. Ellerini başına koyarken, "Ah, nasıl zonkluyor başım, nasıl ağrıyor!" diye mırıldandı. "Tanrım, ne zaman bitecek bu işkence? Bir an önce anlatsam her şeyi! Sonra varsın bütün dünya bilsin, görsün!.."

Tavana baktı, ürperdi, perişan bir durumda kanepeye attı kendini.

Büyükanne kapkaranlık bir yüzle geldi odasına.

Konuklarla ilgileniyor, oturup kalkıyor, onları ağırlıyordu. Ama Vera'nın yanına gidip geldikten sonra onun kendinde olmadığının

farkındaydı. Ne yaptığını bilmiyordu sanki. Çoğu yemekten istemedi sofrada. Petruşka tabakları düşürüp kırdığında dönüp bakmadı bile o yana... Bir şey anlatırken birden susuyor, düşünceye dalıyordu.

Yemekten sonra konuklar, eylül güneşinin güçsüz ışınlarından yararlanmak, balkon diye kullanılan geniş taşlığa kahve, likör, sigara içmek için çıktıklarında da aralarında dolaşmayı sürdürdü Tatyana Markovna. Yalnız bazen unutuyordu onların orada olduklarını. Omzundaki Türk şalını ikide bir düzelterek, dalgın dolaşıyordu. Sonra birden geliyordu kendine, zoraki konuşmaya başlıyordu.

Rayski neşesizdi. Büyükannesinden ayırmıyordu gözlerini. Büyükannesi yanına geldi bir ara, kesik kesik konuşarak, "Vera'nın bir şeyi var! Gördün mü onu? Acı çekiyor!" diye fısıldadı.

"Hayır, görmedim," dedi Rayski.

Tatyana Markovna kuşkulu baktı yüzüne.

Polina Karpovna yoktu. Hasta olduğunu bildirmiş, Marfenka'ya çiçekle yeşil dal yollamıştı. Rayski, dünkü olayı herhangi bir biçimde açıklamak, bu arada onun bir şeyler sezinleyip sezinlemediğini anlamak için sabah gitmişti Polina Karpovna'ya. Dün akşam yemeğini bir arkadaşının evinde yediğini, orada içkiyi biraz fazla kaçırdığını, "o taşkınlığı"nın da bu yüzden olduğunu açık açık söylemiş, gücenme perdesinin arkasına beceriksizce gizlenmiş bir sevinçle karşılamıştı onu Polina Karpovna.

Özür dilemişti. Polina Karpovna gülümseyerek bağışlamıştı onu. Sonra da, o gün karşılaştığı tanıdıklarına, Rayski'nin ona olan aşkından söz ederken her keresinde şöyle başlamıştı:

"Gördünüz mü, söylememiş miydim size!"

Yemekte, bir gün önce kente inen Tuşin de vardı. Dolaşması için güzel bir midilli armağan etmişti Marfenka'ya.

Alçakgönüllü, "Büyükanneniz izin verirse," diye eklemişti.

Tatyana Markovna Vikentyev'i göstererek, –ama başka bir şey düşünüyordu o anda– dalgın, "Benim sözüm önemli değil artık, ona sorun!" demişti.

Vera'yı sordu Tuşin, onun hastalığına, yemeğe gelmemesine üzülmüştü sanki. Heyecanlandığı belliydi.

Vera'nın yemekte olmaması onu neden böyle birdenbire telaşlandırdı diye kuşkulu kuşkulu bakmaya başlamıştı Tatyana Markovna Tuşin'e. Vera'nın konukların yanında bulunmaması ilk kez olan bir şey değildi: Tuşin buradayken de birçok kereler çıkmamıştı konukların yanına ama heyecanlandırmamıştı bu. Tuşin'i "Dünden bu yana ne geçti Vera'nın başından?" sorusu dönüp duruyordu kafasının içinde.

Armağan ettiği tuvalet masası yüzünden önce az kaldı kavga edecekti Tit Nikonıç'la. Sonra odasında on beş dakika kadar yalnız konuştu onunla. Bu konuşmadan sonra Tit Nikonıç'ın üzerine de bir dalgınlık geldi. Topuklarını yere biraz daha vurmaya başladı birbirine. Kadınlarla konuşurken bile bir Rayski'ye, bir Tuşin'e öylesine tedirgin, öylesine dikkatli bakıyordu ki, Rayski de Tuşin de şaşkın bakışlarıyla ne istediğini soruyorlardı birbirine. Ama birden toparlıyordu kendini Tit Nikonıç, kadınlara "hoş" şeyler anlatmaya koyuluyordu.

Sabah son derece neşeliydi Tatyana Markovna. İki hafta sonra kutlayacakları Vera'nın yaş gününün, şimdi kutladıkları Marfenka'nın yaş gününden daha parlak olması için neler yapması gerektiğini düşünüyordu yalnızca. Oysa Vera, yaş gününde kesinlikle ya Anna İvanovna Tuşina'ya ya da Nataşa İvanovna'ya gideceğini söylemişti.

Ama öğleden sonra öylesine değişmişti, her şeye öylesine kuşkuyla bakmaya, kulak kabartmaya başlamıştı ki, burnunu önündeki yulafının içine kulaklarına dek sokmuş, kaygısız, rahat karnını doyurmaya çalışırken ansızın bir hışırtı duyan ya da bilinmeyen, görünmeyen bir düşmanın kokusunu alan bir ata benzetiyordu onu Rayski. Kulaklarını birden diker at, başını kaldırır, güzel bir biçimde arkasına döndürür, gözlerini büyük büyük açıp burnuyla soluyarak dinler. Bir tehlike yoktur... Sonra ağır ağır döner yemliğe, –gene dinleyerek– başını acele etmeden sallar üç kez; korkacak bir şeyin olmadığına kendini inandırmaya, sesin nereden geldiğini anlamaya çalışıyormuş ya da ne denli uyanık olduğunu düşmana belli etmek istiyormuş gibi, düzenli üç kez vurur ayağını yere, sonra gene daldırır burnunu yulafın içine... Ama daha bir dikkatlidir şimdi, arada başını kaldırıp ar-

kasına bakar. Kuşkuludur artık, tetiktedir. Yulafını yerken omzunda kaslar çekilir, kulağı arkaya öne, sonra gene arkaya döner durur.

Büyükanne de konuklarla ilgilenirken arada birden anımsıyordu Vera'nın "bir şeyi" olduğunu, kendinde olmadığını, her zamankinden değişik, daha kötü bir durumda bulunduğunu, onu şimdiye dek hiç böyle görmediğini... gene dalıyordu. Marfenka gelip, Vera'nın rahatsız olduğunu, kiliseye gelip gelemeyeceğini söylediğinde önce kızmıştı Tatyana Markovna.

"Senin için, ailesinin mutluluğu için garipliklerini sonraya bırakabilir, ayine gelebilirdi," demişti.

Ama onun yemeğe de inmeyeceğini öğrenince telaşa kapılmış, kendi çıkmıştı yanına. Üşüttüğüne inanmamıştı Vera'nın. Yüzünden anlamıştı bunu. Sonra, saçını düzeltirken hiç belli etmeden alnına dokunup, ateşi olmadığını saptamıştı.

Gelgelelim yüzünde renk yoktu Vera'nın. Kanepeye uzanmıştı, hem sonra giyinik, hiç soyunmamış gibi... en çok da Vera'nın o ölgün gülümsemesi huzursuz etmişti onu.

Vera ile Rayski'nin dün akşam uzun bir süre bir yerlere gittiklerini, ikisinin de gece yemeği yemediğini anımsıyordu. Rayski'yi inceliyordu. Rayski kaçmaya çalışıyordu onun bakışlarından, bu yüzden Tatyana Markovna'nın kuşkularını güçlendiriyordu.

Rayski'nin ruhunda şimdiye dek olanlardan daha dayanılmaz bir acı vardı. Büyükannesi için de; zavallı, güçsüz, yapayalnız, tesellisiz Vera için de korkuyla sızlıyordu yüreği.

Gülümsemişti ona Vera. Elini uzatmıştı, dostluğunun güzel haklarını vermişti... sonra da onun gözlerinin önünde, yıldırım gibi çarpan, şaşkına çeviren vuruşun ağırlığı altında umutsuzluğa düşmüştü.

Rayski, Vera'ya gösterdiği yakınlığın, ilginin daha çok kendisi için yararlı, hoş olduğunu, ama bu ilgisinin Vera'nın durumunu – ağır bir hastanın acılarını, yakınlarının gösterdikleri ilgi dindirmediği gibi– pek az hafiflettiğini görüyordu.

Hastalığın kökünü kazımak gerekirdi. Oysa yalnızca Vera'da değildi bu kök. Büyükanneye de, öteki koşulların –elden kaçan mutluluğun, ayrılığın, solan yaşam umutlarının oluşturdukları karma-

karışık bileşime de... her şeye uzamıştı! Evet, avutmak kolay değildi Vera'yı.

Büyükanneye de acıyordu! Ne korkunç, beklenmedik bir acı yok edecekti iç huzurunu! "Birden kendini bırakırsa neler olur?" diye soruyordu kendi kendine. Öyle ya, daha bir şeyden haberi yokken şaşkın bir durumdaydı kadıncağız! Bu düşünce gözlerini yaşartıyordu Rayski'nin.

Oysa bu kadının... annesinin yüreğine bıçağı daha da derine saplamak zorundaydı!

"Ya ikisi de dayanamazlarsa!" diye düşünüyordu. "Nataşa İvanovna'yı çağırtsam mı acaba? Ama önce Vera'ya sormalıyım, o..."

Ama o, yemekten sonra konukların arasında görünmüştü birden... açık renk bir rop giymiş, boğazını bağlamış, omuzlarına kalın bir pelerin almıştı.

Çok şaşırmıştı Rayski onu görünce. Gündüz bitkin bir durumdaydı, konuşamıyordu bile, oysa kendi çıkıp gelmişti şimdi!

Onun konuklardan özür dileyişini, dudaklarında olağan bir gülümsemeyle onların geçmiş olsun dileklerini dinleyişini, Marfenka'ya gelen armağanlara bakışını izlerken şöyle geçiriyordu içinden Rayski: "Bu gücü nereden alır kadınlar?"

Tatlı almadı Vera. İçinin yandığını söyleyip soğuk bir dilim karpuz yedi. Konukların yanında çok kalamazsa gücenmemeleri için önceden uyardı onları.

Vera gelince büyükanne rahatlamıştı biraz. Ama tam o anda, Rayski'nin yüz anlatımının değiştiğini, onun Vera'ya bakmamaya çalıştığını fark etmişti. Belki de ilk kez lanetliyordu konuklarını. Oysa kâğıt oynamaya oturmuşlardı. Daha çay içecek, gece yemeği yiyeceklerdi. Bayan Vikentyeva de sabah gidecekti.

İki ateş arasındaydı sanki Rayski. Bir yandan Tatyana Markovna fısıldıyordu kulağına:

"Neyi var Vera'nın? Sen biliyorsundur..."

Öte yandan Vera'nın umutsuz bakışı sesleniyordu ona:

"Ah, bir an önce her şeyi anlatın büyükanneme!"

Ne yapacağını şaşırmıştı Rayski!

Tuşin'in bakışı da bir tuhaftı Vera'ya. Büyükanne de, Rayski de, –en çok Vera– fark etmişlerdi bunu.

Tuşin'in bu bakışı dehşete düşürüyordu Vera'yı. İçinde bir ses fısıldıyordu: "Biliyor mu yoksa? Bir şey mi duydu?" Çok değer verirdi ona. Tuşin, dünyada en temiz, en yüce insanın olduğunu düşünürdü! Şimdi sessizce kaçacaktı onun saygısından Vera... Hayır, varsın o da öğrensindi! Bu korkunç işkencenin yerini acılar –yalancı bellenmek acısı– alsındı varsın!"

Tuşin'e alçak sesle, yüzüne bakmadan "Hoş geldiniz," dedi. "Tuşin ise ilgiyle bakmıştı yüzüne, tuhaf bir çekingenlikle bakışını yere indirmişti."

"Hayır, dayanamayacağım! Aklından neler geçtiğini öğrenmeliyim... Bir daha öyle, her zamankinden değişik bakarsa bana... herkesin içinde düşerim..."

Tam o anda –sanki bilerek– gene öyle bakmıştı ona Tuşin!

V

Dayanamadı Vera, konuklardan izin istedi. Tuşin'e, onu izlemesi için, hiç kimsenin fark etmediği bir işaret yapıp çıktı.

"Odama götüremem sizi," dedi. "Bahçede dolaşalım biraz."

"Serin değil mi ama, rahatsızsınız..."

Sabırsız, karşılık verdi Vera:

"Önemi yok, önemi yok, gidelim..."

Tuşin saatine baktı. Bir saat sonra yola çıkacağını söyledi. Atları hazırlamaları için haber yolladı. Gümüş saplı kamçısını aldı, yağmurluğunu koluna attı, Vera'nın arkasından bahçeye yürüdü.

Vera, içi ürpererek, "Doğrudan konuya gireceğim İvan İvanoviç," diye başladı. "Neyiniz var sizin bugün? Sanki... sanki şey var kafanızın içinde..."

Yüzünü pelerininin içine soktu. İçinin ürpertisinden omuzlarını kaldırıp sustu.

Tuşin yanında, düşüncelere dalmış, sessiz yürüyordu. Bakmaya korkuyordu ona Vera.

"Bugün hastasınız Vera Vasilyevna," dedi Tuşin. "İyisi mi başka bir zamana bırakayım... Yanılmadınız, konuşmak istiyordum sizinle..."

Vera sabırsız, kesti sözünü:

"Hayır İvan İvanoviç, bugün! Neyiniz var? Bilmek istiyorum... Ben de sizinle konuşmak isterdim ama... Geç kaldım galiba..," Bir kanepeye otururken ekledi: "Ayakta duramıyorum, oturacağım..."

Vera'nın içindeki dehşetin, acının farkında değildi Tuşin. Onun da "onunla konuşmak" niyetinde olduğunu söylediğini duymamıştı. Kafasının içinde kendi düşüncesi vardı yalnızca. Oysa Vera'nın içini, onun her şeyi bildiği, şimdi –Rayski gibi– bıçağı indireceği düşüncesi yakıyordu.

"Ah, olsun varsın!" diye geçiriyordu içinden. "Bütün vuruşlar birden gelsin, bitsin bu iş!.."

Tuşin'in durumu nereden, nasıl öğrendiği soruları kafasının içine burgu gibi işliyordu.

"Söyleyin hadi!" dedi.

"Bugün buraya gelirken..."

Handiyse haykırdı Vera:

"Anlatın hadi!"

"Yapamıyorum Vera Vasilyevna, elimde değil!"

İki adım geri çekildi Tuşin. Vera güçlükle fısıldadı;

"Acı çektirmeyin bana!"

Birden Vera'ya döndü Tuşin.

"Sizi seviyorum..." diye başladı.

"Bunu biliyorum. Ben de sizi... Yeni bir şey değil bu! Başka?.. Bir şey... duydunuz mu?.."

Tuşin, Vera'nın bir ses falan duyduğunu düşünerek çevresine bakındı, "Nerede? Ne?" diye sordu. "Bir şey duymuyorum..."

Vera'nın heyecanını fark etmiş, içi bir sevinçle dolmuştu. "Zekidir, sırrımı sezinleyeli çok oluyor, paylaşıyor da duygumu... heyecanlanıyor, açık açık, kısaca söylememi istiyor..."

Bir anda geçmişti bütün bunlar aklından.

"Öylesine soylu, öylesine güzelsiniz ki Vera Vasilyevna... Öylesine temizsiniz ki...

"Ah!" diye umutsuz bir çığlık attı Vera. Kalkmak istedi, kalkamadı. "Alay ediyorsunuz benimle... edin! Alın elinize o kırbacı, hak ettim bunu!.. Ama siz misiniz bunu yapan İvan İvanoviç!"

Yüzünde acı bir şaşkınlık, yalvarır gibi birleştirdi ellerini Tuşin'in önünde.

Tuşin korkuyla bakıyordu ona.

"Kızcağız hasta!" diye geçirdi içinden. "Heyecanlı, korkmuş,"

"Hastasınız Vera Vasilyevna," dedi. "Zamanını iyi seçemediğim için bağışlayın beni."

"Ha bir gün sonra ha bir gün önce, hepsi bir değil mi sanki... Ama söyleyecekseniz... Birden söyleyin yalnız, şimdi!.. Ben de sizi buraya niçin çağırdığımı söyleyeceğim..."

Gene umut doldurmuştu Tuşin'in içini. Sevinçten kendini güçlükle tutuyordu.

"Doğru mu gerçekten?" dedi.

Onun bu gür, sevinç dolu sesine kulak verdi Vera, "Ne doğru mu?" diye sordu. Daha bir sakin ekledi: "Benim aklıma geleni değil, başka bir şey söylemek istiyorsunuz siz..."

"Hayır, sanırım... onu..."

"Söyleyin hadi, bir son verin bu işkenceye!"

"Sizi seviyorum..."

Tuşin'e bakıyor, bekliyordu Vera.

"Eski dostuz," dedi, "ben de sizi..."

Birden doğruldu, donup kaldı Tuşin. Soluk almıyordu.

"Hayır Vera Vasilyevna," diye başladı. "Sizi ayrıca bir kadın olarak... dünyada en çok saygıya değer kadın olarak seviyorum! Bu duygumu birazcık olsun paylaştığınıza inanabilseydim... Hayır, çoktur bu, değmem buna... Umduğum gibi, doğru bulduysanız bu duygumu... başka birini sevmiyorsanız... orman kraliçem olun benim, karım olun... o zaman dünyada benden mutlu insan olmayacaktır!.. Size söylemek istediğim, ama uzun zamandır söylemeye cesaret edemediğim buydu işte! Yaş gününüzde söylemeye karar vermiştim, ama dayanamadım, bugün, aile bayramınızda, kız kardeşinizin yaş gününde söylemeye geldim..."

Ellerini başının üzerinde birbirine vurdu Vera. Kendini Tuşin'in kollarına bırakırken.

"İvan İvanoviç!" diye inledi.

Tuşin başında saçların dimdik olduğunu hissetti. "Hayır, sevinç değil bu!" diye geçirdi içinden. "Böyle sevinç olmaz!"

Kanepeye oturttu Vera'yı. Kendini toparladıktan sonra, "Neyiniz var Vera Vasilyevna?" dedi. "Hasta mısınız? Yoksa çok büyük bir kederiniz mi var?.."

"Hiçbir şey," diye mırıldandı Vera. "Size söylemeliyim... Zavallı İvan İvanoviç, siz de!.. Ne diye içesiniz benim zehrimi? Tanrım!" (Gözleri kupkuru, gökyüzüne bakıyordu.) "Ne bir duam var, ne gözyaşım! Hiç kimse hafifletemez acımı, yardım edemez bana!"

"Ne oluyor size Vera Vasilyevna? Neler söylüyorsunuz dostum, nedir bu derin umutsuzluk?"

"Bir vuruş daha neden? Yeterince indi tepeme! Kimi sevdiğinizi biliyor musunuz siz?"

Tuşin'in yüzüne uyuyormuş gibi ölgün gözlerle bakıyordu Vera. Güçlükle konuşuyordu.

Kendi kendine sorular sorarak, bu soruları unutmaya çalışarak susuyordu Tuşin. Yağmurluğunu kenara attı. Yüzündeki teri sildi. Bu sözler onun tüm umutlarının uçup gitmesine, Vera'nın başka birini sevdiğini anlamasını yetmişti... Başka bir şey düşünemiyordu. Derin bir göğüs geçirdi. Vera'nın açıklamasını bekliyor, kıpırdamadan oturuyordu.

Elini tuttu Vera, "Zavallı dostum!" dedi.

Bu sade sözcükler yüreğini sızlattı Tuşin'in. Gerçekten "zavallı" olduğunu hissetti. Kendine, daha çok da Vera'ya acıyordu. Vera'nın onun olmayacağını bilmiyordu daha, ama hissediyordu bunu.

"Teşekkür ederim!" diye mırıldandı. "Bağışlayın beni Vera Vasilyevna, bilmiyordum. İlginiz umut vermişti bana. Bir budalayım ben, başka bir şey değil... Önerimi unutun, eskiden olduğu gibi, dost bilin beni... Buna değersem kuşkusuz." (Alçak sesle eklemişti bunu.) "Yardım edemez miyim size? Benden yardım bekliyordunuz yanılmıyorsam?"

"Buna değersiniz değil mi? Ya ben değer miyim?"

"Vera Vasilyevna, siz benim için her zaman yükseklerde olacaksınız..."

"Düştüm o yükseklerden zavallı İvan İvanoviç, düştüm! Kimse kaldıramaz beni artık... Nereye düştüğümü öğrenmek ister misiniz? Gidelim, şimdi hafifleyeceksiniz..."

Ağır, ağır yalpalayarak, koluna yaslanarak yamacın başına götürdü Tuşin'i.

"Burayı biliyor musunuz?"

"Evet, biliyorum. Kendi canına kıyan biri gömülüdür orada..."

"Sizin 'temiz' Veranız da orada gömülüdür! Yok artık o... Bu yamacın dibindedir..."

Yüzü bembeyazdı Vera'nın. Kararlı bir umutsuzluk içinde konuşuyordu.

Tuşin, mendiliyle yüzünü yelleyerek, "Neler söylüyorsunuz?" diye fısıldadı. "Hiçbir şey anlamıyorum... Anlatın bana Vera Vasilyevna."

Hafifçe doğruldu Vera. Koluyla Tuşin'in omzuna yaslandı. Gücünü toplamak için durdu. Sonra üç dakika kadar önüne, yere baktı. Alçak sesle, kesik kesik birkaç cümle söyledi. Oradaki kanepeye çöktü. Tuşin'in yüzünde renk kalmamıştı.

Birden sallandı olduğu yerde. Dengesini kaybetti sanki, kanepeye oturdu. Karanlıkta bile görmüştü Vera'nın yüzünün ne denli beyaz olduğunu.

Yavaşça, ağır ağır kalkarken kendi zayıflığından utanıyormuş gibi tuhaf tuhaf gülümseyerek, "Oysa beni ancak bir ayının devirebileceğini sanıyordum," dedi.

Vera'nın yanına oturdu.

"Kimdir o, nerededir?" diye fısıldadı.

Bu soru ürpertti Vera'yı. Tuşin'in ağzında ne şaşırtıcı, kaba, doğal olmaktan uzaktı! Tuşin'in, bir kadının herkes için açık seçik olan duygusuna böylesine acımasız el atmasını, ondan, kadınların hiç kimseye göstermedikleri açık yürekliliği istemesini anlayamıyordu. İçin için şaşıyordu buna: "Niçin? Özel birtakım nedenleri olmalı... nedir bunlar?" Kendini zorlayarak, korkusuz, "Mark Volohov!" dedi.

Bir an donup kaldı Tuşin. Sonra kamçısını kaptı birden, sapından tuttu iki eliyle, dizine vurarak parça parça etti onu, odun parçalarıyla gümüş parçalarını öfkeyle çarptı yere. Vera'nın yüzüne yaklaştırdı yüzünü, düşmanının üzerine atlamaya hazır bir yırtıcı hayvan gibi saçları dimdik, zangır zangır titreyerek, "Onu da böyle parça parça edeceğim!" diye bağırdı.

Aşağıyı göstererek ekledi:

"Şimdi orada mı?"

Yalnızca sık sık soluduğu duyuluyordu. Vera şaşkın baktı bir süre yüzüne, geri çekildi. Tuşin'den kendini korumaya çalışıyormuş gibi kollarını öne uzatarak, dehşet içinde, "Korkuyorum İvan İvanoviç, acıyın bana! Gidin!" diye fısıldadı.

Kendini zor tutuyordu Tuşin, "Önce onu öldüreceğim, sonra... gideceğim!" dedi.

"Bunu, benim acımı dindirmek için mi, yoksa... kendiniz için mi yapacaksınız?"

Yere bakarak sustu Tuşin. Sonra geniş adımlarla bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı. Sinirinden hâlâ titriyordu.

"Ne yapmalıyım, söyleyin bana Vera Vasilyevna!" dedi.

"Önce sakinleşin, onu niçin öldürmek istediğinizi, benim böyle bir şeyi isteyip istemediğimi söyleyin."

"Sizin düşmanınızdır, dolayısıyla," güç işitilir bir sesle ekledi: "benim de..."

"Düşmanı öldürmek mi gerekir?"

Başını öne eğdi Tuşin. Kamçısının parçalarını gördü ayaklarının dibinde. Yaptığından utanmış gibi eğildi, topladı onları, yağmurluğunun cebine koydu. Vera, "Şikâyetçi değilim ondan," dedi. "Bunu unutmayın... Suçlu olan yalnızca benim... o suçsuzdur..."

Sesinde öylesine derin bir hüzün, öylesine bir iç acısı vardı ki, birden elini tuttu Tuşin, "Vera Vasilyevna," dedi, "çok acı çekiyorsunuz!"

Vera susuyordu. Tuşin, acımayla, şaşkınlıkla bakıyordu yüzüne.

"Hiçbir şey anlayamıyorum," dedi. "'O suçsuzdur', 'Şikâyetçi değilim,' diyorsunuz. Öyleyse benimle konuşmak istediğiniz nedir? Neden çağırdınız beni buraya?.."

"Her şeyi bilmenizi istedim..."

Sustu Vera, dönüp yamaca bakmaya başladı. Tuşin de bir süre baktı oraya. Sonra Vera'ya döndü. Bakışlarında bir soru, durdu karşısında.

"Bir dakika beni dinleyin Vera Vasilyevna, karanlıkta bırakmayın beni. Sırrınızı," (bu sözcüğü söylerken zor tutmuştu kendini)

"yalnızca sizi ilgilendiren sırrınızı bana açmayı uygun bulduğunuza göre, her şeyi anlatın..."

"Bugünkü yüz anlatımınızı, bana tuhaf tuhaf bakışınızı... anlayamadım. Her şeyi biliyorsunuz sandım. Kafanızın içinde olanları öğrenmek istedim... Acele ettim... Ama önemi yok, er geç söyleyecektim size... Oturun, dinleyin, sonra da soğuyun benden."

Dirseklerini dizlerine dayadı Tuşin, ellerini yüzüne kapadı, dinlemeye başladı.

Vera kısaca her şeyi anlattı ona. Ayağa kalktı Tuşin, üç dakika bir aşağı bir yukarı dolaştı, sonra durdu Vera'nın önünde.

"Bağışladınız mı onu?" diye sordu.

"Ne için bağışlayacağım? Görüyorsunuz... tek suçlu benim..."

"Temelli ayrıldınız mı artık... yoksa gelip döneceğini umuyor musunuz?"

Başını salladı Vera.

"Ortak hiçbir şeyimiz yok... Çoktan ayrılmıştık zaten. Bir daha görmeyeceğim onu."

Tuşin bir an düşündükten sonra, "Ancak şimdi anlamaya başlıyorum," dedi. Boyunduruktan salınmış öküz gibi soludu. "Alçakça aldatıldığınızı sanmıştım."

"Hayır, hayır..."

"Beni yardıma çağırıyorsunuz sandım. Ayının 'hizmet etmek' zamanı geldi diye düşünüyordum," cebinden kırbacın parçasını çıkarıp göstererek ekledi: "Az kaldı gerçekten ediyordum size 'ayı hizmetini'. Kim olduğunu küstahça sormamın nedeni buydu... Allah aşkına bağışlayın beni, geri kalanı da söyleyin: Neden, açtınız bana bunu?"

"Beni olduğumdan iyi sanmayın... Sonra, bana saygı duymanızı istemiyordum..."

"Nasıl başaracaksınız bunu? Sizin için şimdiye dek nasıl düşünmüşsem bundan böyle de öyle düşüneceğim. Size saygı duymamak ise elde değildir."

Bir ışık aydınlattı Vera'nın gözlerinin içini. Ama hemen kayboldu bu ışık.

"Bana saygı duymaya zorlamak istiyorsunuz kendinizi. İyi yürekli, yüce gönüllü bir insansınız. Zavallı, düşmüş bir kadına acı-

yorsunuz... kaldırmak istiyorsunuz onu... Yüce gönüllülüğünüzü anlıyorum İvan İvanoviç, ama istemiyorum. Benim için gerekli olan bunu bilmeniz ve... elimi size uzattığımda elinizi çekmemenizdir."

Elini uzattı ona Vera, Tuşin öptü bu eli. Sabırsız, üzgün dinliyordu Vera'yı. Ağırbaşlı, handiyse gücenmiş bir tavırla, "Vera Vasilyevna!" dedi. "Hiç kimseye zoraki saygı duyamam ben. Tuşin yalan söylemez. Birinin önünde saygıyla eğiliyorsam, ona saygı duyuyorum demektir... yoksa eğilmem. Eskiden olduğu gibi eğiliyorum önünüzde, sevmeye gelince –bağışlayın, söylemek zorunda kaldım bunu– eskisinden çok seviyorum sizi, çünkü... mutsuzsunuz. Benimki kadar büyük bir acınız var! Mutlu olmak umudunuzu yitirdiniz..." Üzgün handiyse umutsuz ekledi: "Ama boş yere açtınız bana sırrınızı... Bunu başka birinden duysaydım, gene sona ermezdi size olan saygım. Bu sırrınızı hiç kimseye açmamalısınız. Yalnız sizindir, kimse de kınayamaz sizi olanlar için."

Tuşin, sözünü bitirir bitirmez güçlükle derin bir soluk aldı. Bu soluğun ağırlığını Vera'dan saklamaya çalışmıştı. Elinde olmadan titriyordu sesi. Vera'nın üzerindeki ağırlığını hafifletmeye çalıştığı, bu "sırrın" şimdi yalnızca Vera'yı değil, onu da ezdiği belliydi. Acı çekiyordu ama ne pahasına olursa olsun bunu Vera'dan gizlemeye çalışıyordu...

"Bir şeyi değiştirmez bu," dedi Vera. "Bugün, bana evlenme önerisinde bulunduğunuz gün açmak zorundaydım size onu... Aldatamazdım sizi."

Tuşin hayır anlamına salladı başını.

"Önerime kısaca hayır diyebilirdiniz. Ya da, bir dost bildiğiniz için beni, bana bu onuru verdiğiniz için, bu hayır'ı biraz boyamak, parlatmak amacıyla yumuşak bir tavırla, başkasını sevdiğinizi söyleyebilirdiniz, olur biterdi. Kimi sevdiğinizi bile sormazdım. Bu sırrınızı ise... kendinize saklamalıydınız. Aldatma diye bir şey olamazdı bunda. Ama başkasını sevdiğiniz halde korkunuzdan ya da başka bir amaçla... kabul etseydiniz önerimi... aldatma, 'düşüş' bu olurdu işte. Belki 'gururun yitirilişi' bile... Ama hiçbir zaman yapamazsınız bunu siz." Başıyla yamacı gösterdi Tuşin kendi kendine konuşuyormuş gibi, fısıltıyla ekledi: "Yoksa... bir mutsuzluk, yanlış bir adım..."

İçinde olup bitenleri Vera'nın sezinlememesi için iç acısını bir ayı kuvvetiyle yenmeye çalışıyor, güçlükle konuşuyordu.

"Mutsuzluk!" diye mırıldandı. "Yamaçtan o suçsuz, siz suçlu olarak ayrıldınız! Gerçek nerede?"

"Nerede olursa olsun, gene de söyledim size İvan İvanoviç. Sizin için değil, benim için gerekliydi bu... Biliyorsunuz... dostluğunuza ne çok değer verdiğimi: Bunu sizden gizlemek büyük bir acı olurdu benim için... Daha iyiyim şimdi. Gözlerinize bakabilirim, aldatmadım sizi..."

Boğazına düğümlenen hıçkırık engel oldu konuşmasına. Mendilini gözlerine götürdü. Tuşin de az kaldı ağlayacaktı. Ama ürperdi yalnızca, eğilip öptü gene Vera'nın elini. Heyecanını gizlemeye çalışarak, çabuk çabuk, "Bu başka konu," dedi. "Minnettarım size, minnettarım! Büyük bir iyilik ediyorsunuz bana Vera Vasilyevna. Bana beslediğiniz dostluğun başka bir şeyden etkilenmediğini görüyorum. Demek güçlüdür! Büyük bir tesellidir bu benim için! İkimiz de kendimize geldikten sonra... kimi zaman mutlu edecektir beni bu..."

"Ah İvan İvanoviç, yaşamımdan şu bir yılı silip atmanın olanağı olsaydı..."

"Bir an önce unuttun onu: Silip atmakla aynı şeydir..."

"Buna katlanacak duygusuzluğu, gücü nerede bulmalı?"

"Dostlarınızda," diye fısıldadı Tuşin, "bu arada... bende de..."

Derin bir soluk aldı Vera. Daha bir rahat solumuştu sanki... Yanı başında bir gücün büyümekte olduğunu, Tuşin'in kişiliğinde (gölgesiyle, kayalık etekleriyle onu korkunun felaketlerinden, fiziksel tehlikelerden değil, umutsuzluğun yıkıcı ilk saldırılarından, tutkunun hâlâ tüten yaralarından, acı düş kırıklığından koruyacak) sağlam, sert bir dağın yükselmekte olduğunu hissediyormuş gibi, temiz havayı çekti içine gene. Gözyaşlarını silerek, "Dostluğunuza inanıyorum İvan İvanoviç," dedi. "Teşekkür ederim. Biraz rahatladım... Büyükannem sorunu olmasa daha da rahatlardım..."

"Haberi yok mu hâlâ?"

Bu sorusunda bir sitem olduğunu hissedip sustu birden Tuşin. Başını önüne eğdi. Bunu duyunca Tatyana Markovna'nın nasıl sarsılacağını düşünüyor, ama bu korkusunu Vera'ya belli etmemeye çalışıyordu. Vera, "Görüyorsunuz, bugün konuklar var, olanağı

yok," dedi. "Yarın her şeyi öğrenecek... İyi geceler İvan İvanoviç, çok acı çekiyorum, gidip yatacağım."

Tuşin uzun uzun baktı Vera'ya.

"Tanrım!" diye geçirdi içinden. "Ne aptal şu Volohov... ya da şeytan!" Öfkeyle titriyordu.

"Bir buyruğunuz yok mu bana?" diye sordu. "İstemez miydiniz..."

"Evet var, Nataşa'ya söyleyin, yarın ya da öbür gün bana gelsin."

Tuşin ürkek, "Önümüzdeki hafta da ben gelebilir miyim?" diye sordu. "Sakinleşip sakinleşmediğinizi öğrenirdim..."

"Kendiniz de sakinleşin İvan İvanoviçl. Hadi şimdi güle güle. Ayakta zor duruyorum."

"İyi geceler" dileyip ayrıldı Tuşin. Atları tepeden aşağı öyle sürdü ki, az kaldı yoldan çıkıyordu araba. Arada alışkanlıkla kamçısına atıyordu elini, cebindeki parçalar geliyordu eline. Çıkarıp yola attı onları sonunda. Volga'yı karşıya geçmek için geç olmuştu. O geceyi kentte bir arkadaşının evinde geçirdi. Sabah erken eve gitti...

VI

Devrisi gün de oldu sonunda. Ev gürültülü, neşeli uyandı. Uşaklar, aşçılar, arabacılar telaşlı koşuşuyorlardı: Bazıları kahvaltı hazırlıyor, bazıları arabaları hazırlıyordu. Kalkar kalkmaz, sarhoş olana dek içmişlerdi bazıları.

Büyükanne Marfenka'yı Volga'nın karşısına, yakında akrabası olacak Bayan Vikentyeva'in evine yolcu ederken –her zamankinin tersine– sessiz, biraz üzgündü. Uzun uzun öğütler vermemişti ona. Her şey için inceden inceye uyarmamıştı onu. Marfenka'nın, yanına neleri, hangi giysilerini, eşyalarını alacağı üzerine sorduğu sorulara bile dalgın, "Aklına geleni al," diye karşılık vermişti. Vasilisa'ya, Marfenka ile yolladığı hizmetçi kız Natalya'ya da, gereken şeyleri hazırlamalarını söylemişti.

Yavrusunu Mariya Yegorovna'ya, onun sözlüsünün annesine teslim etti. Vikentyev'i de son derece ciddi bir tavırla uyardı. Orada, köyde sözlüsüne –özellikle yabancıların, komşuların yanında– saygılı davranmasını, burada onun yanında, annesinin yanında ol-

duğu gibi, –buna başka bir anlam verebilecekleri için– serbest davranmamasını... sözün kısası, orada Marfenka ile burada olduğu gibi korularda, bahçelerde koşmamasını söyledi.

Bu uyarılardan Vikentyev'in –davranışlarını ayarlamayı bilmediğini düşündükleri için gücenmiş gibi– biraz kızardığını, annesinin de alt dudağını ısırmaya, potininin topuğunu yere vurmaya başladığını fark edince dostça bir tavır takındı Tatyana Markovna. "Sevgili Nikolay"ının omzunu okşadı. Bu sözlerinin ne denli gereksiz olduğunu kendisinin de bildiğini, ama kocakarılık alışkanlığıyla, gevezelik etmeden durmadığını ekledi. Sonra sustu, göğüs geçirdi, konuklar yola çıkana dek bir daha açmadı ağzını.

Kahvaltıya Vera da gelmişti. Yüzü soluktu. Gözlerine bakılırsa hiç uyuyamamıştı sanki. Şimdi daha iyi olduğunu, ama başının hâlâ biraz ağrıdığını söylemişti.

Tatyana Markovna yumuşak davranıyordu ona. Mariya Yegorovna Vikentyeva ise, konuşurken birkaç kez dikkatli dikkatli bakmıştı yüzüne. Neyi olduğunu, hasta değilse bu baş ağrısının nereden geldiğini, dün yemeğe neden inmediğini, sonra gelip hemen neden gittiğini, arkasından Tuşin'in neden çıktığını, karanlıkta neden bir saat dolaştıklarını –daha birçok şeyi– anlamaya çalışıyordu sanki...

Ama kurnaz, zeki Bayan Vikontyeva bu soruların başka bir biçimde kendilerini göstermelerine izin vermemişti. Yalnızca bakışlarında belirmişlerdi, o da bir an için... Ne var ki, Bayan Vikontyeva kuşkulu bakışını hemen ilgi dolu bir bakışa çevirmesine karşın Vera okumuştu bu soruları bakışında. Tatyana Markovna da okumuştu.

Vera kayıtsız kalmıştı bu sorulara. Ama Tatyana Markovna birden başını önüne eğmiş, yere bakmaya başlamıştı.

Üzgün, "Başkaları öğreniyorlar, bense bilmiyorum!" diye geçiriyordu içinden. "Oysa kucağımda büyüdü... benim yavrumdur!"

Soluktu Vera'nın yüzü, taş gibiydi; hiçbir şey anlatmıyordu. Mariya Yegorovna ile de, Marfenka ile de, Vikentyev ile de her konuda konuşmasına konuşuyordu ama yaşam durmuştu sanki bedeninde. Kız kardeşine yakın bir ilgiyle, kalın pabuç alıp almadığını sordu, kalın yün giysi almasını salık verdi, kendi yol battaniyesini önerdi ona, Volga'yı geçerken, rüzgâr çarpmaması için arabadan çıkmamasını söyledi.

Sabah erken dolaşmaya çıkan Rayski de, yüzünde onu bir savaş ya da çok önemli, uğursuz bir olay bekliyormuş, kendini ona hazırlıyormuş gibi tuhaf, kararlı bir anlatımla gelmişti kahvaltıya. Bir şeyler oluyordu içinde, açıklığa kavuşuyordu ya da belirleniyordu. Dünkü bulut yoktu. Ötekilere baktığı gibi soğukkanlı bakıyordu Vera'ya. Tatyana Markovna'nın bakışlarından da kaçırmıyordu bakışını. Böylece yeni bir şaşkınlığa düşürmüştü büyükannesini.

"Yeni bir şeyler var bunda," diye geçiriyordu içinden Tatyana Markovna. "Dünkü gibi bakmıyor, dün söylediklerinden başka, onlara ters düşen şeyler söylüyor: Tanrım, nedir bütün bunlar?"

Rayski, iki gün kalmak için onlara konuk geleceğine söz verdi ana oğul Vikentyevlere; Vikentyev'in birlikte ava çıkmak, balık tutmak önerisini büyük bir ilgiyle karşıladı.

Sonunda hazır oldular konuklar. Tatyana Markovna ile Rayski kıyıya kadar geçirdiler onları. Vera, Marfenka'ya iyi yolculuklar dileyip evde kaldı.

Vera'nın yaşadığı dünya önceleri de dardı, ama şimdi daha bir daralmıştı. Olağanüstü, derin yaradılışı çevresinde bulduğu gözlemlerle, küçük deneylerle yetiniyordu. Birkaç kişi toplumun yerini tutuyordu onun için. Başkalarının birçok karşılaşmadan, çok yerlerden yıllar boyu toplayabildiğini o Volga'nın bu yakasında iki üç köşede onun için tüm toplumu oluşturan beş altı kişide, kısa zamanda kavramların olgunlaştığı, az ya da çok belirgin görüşlere dönüştüğü birkaç yıl içinde toplamıştı. İçgüdüsü, kişisel iradesi, genç kızlık yaşamının yasalarını koymuşlardı onun için. Yüreği de büyük bir duyarlıkla, yanılmadan, kimlere içtenlik gösterebileceğini söylüyordu ona.

O da sakıngan gösteriyordu içtenliğini, Marfenka gibi herkese bol keseden dağıtmıyordu. Yabancılardan yalnızca papazın karısı bir çeşit sırdaşıydı. Tuşin'i de dostu bilir, bunu açık açık söylerdi. Başka kimsesi yoktu...

Yaşamın ana çizgisini gözden kaybetmiyordu hiç. Ufak tefek olaylardan, çevresinde toplanmış olağan kişilerden önemli sonuçlar çıkarıyordu. Yaşamı kuşatan köhneleşmişliğin, zorbalığın, yaradılışlardaki kabalığın üzerinde deniyordu irade gücünü.

Bu sade kanaviçeye daha karışık bir yaşamın, –bilmediği, ama

sade yaşamın satırları arasında aklının özlediği, kişiliğinin istediği başka satırlar okuyarak tanıdığı– başka isteklerin, duyguların engin, gözü pek süsünü işlemeyi başarmıştı.

Yanına yöresine bakınıyor; gerçekte olanları değil, olması gereken şeyleri, olmasını istediği şeyleri görüyordu. Bunlar olmadığı için de, çevresindeki sade yaşamda canlı, gerçeğe uygun yalnızca bir şeyi alıyor, ona –bazıları dışında– çevresindekilere ters düşen bir biçim veriyordu.

Düşünce, bilgi alanlarında da içtenlik alanında olduğu gibi sakıngan, eli sıkıydı. Eski evin kitaplığında önceleri can sıkıntısından, rastgele, bir seçim yapmadan raftan aldığı kitapları okumuş, sonunda ilgiyle, heyecanla okumaya başlamıştı.

Çok geçmeden, başkalarının akılları arasında öndersiz bu dolaşmanın amaçsız, yararsız olduğunu sezinlemişti. Kozlov'u kurnazlıkla konuşmaya zorluyor, o konuşurken hemen hiçbir şey sormuyor, onu dinlediğini de belli etmiyordu. Çevresindekilerin bilmedikleri şu ya da bu şeyi bildiği için övünmekten özellikle kaçınıyordu. Kozlov'un anlattıklarının ışığı altında bir kez daha okuyordu aynı kitapları. Bu kez daha bir ilginç, anlam yüklü buluyordu onları. Genç papazın isteği üzerine, ona kitaplar götürüyor, onun da düşüncelerini, şu ya da bu yazarın etkisi altında öne sürdüğü görüşlerini dalgın, bir din lisesi öğrencisinden çok değişik bir biçimde dinliyordu.

Sonunda Mark çıkmıştı ortaya, Vera'nın o zamana dek okuduğu, bildiği her şeye yeni bir bakış, göksel, yersel otoritelerin tümünü, eski yaşamı, eski bilimleri, eski erdem, kötülük kavramlarını kesinkes, baştan sona küstahça yadsıyan bir bakış getirmişti. Vera'nın üzerinde çabuk bir başarı kazanmış, utkuya ulaşacağını ummuş, ama yanılmıştı.

Bir yerden ansızın boşalan bu gözü pek, kimileyin ilginç düşünceler selini görünce şaşırmıştı Vera. Ama gözü kapalı, başkalarından üstün olmak isteğiyle atılmamıştı hemen bu selin içine. Yeni havarinin coşkun öğretisine gene öyle sakıngan, heyecanlı kulak vermeye –biraz da geri kalmış görünmek korkusundandı bu– başlamıştı.

Vera'nın dikkatini ilk çeken, utkunun titrekliği, tek yanlılığı ile yer yer, sanki özellikle uydurulmuş bir propaganda yalanı olmuştu.

Bu propaganda için büyük güçler, yetenekler, oynak bir zekâ, bencillikle kendine güvenin doymak bilmez bir susamışlığı yaşamın sade, açık seçik hazır gerçeklerini –sırf hazır oldukları için gibi geliyordu Vera'ya– yıkmak amacıyla harcanıyordu sanki.

Yeni gerçek denen şeye bu ısrarlı koşuşta kimileyin, eski gerçek konusunda yalnızca bir acemilik görür gibi oluyordu Vera. Oysa yeni gerçeğe tüm ruhsal güçlerin deneyiyle, savaşıyla değil, çok daha ucuz bir biçimde, savaşsız, birdenbire ulaşırdı insan. Eskiyi –erdemleriyle, kötülükleriyle– bir yadsıma yatıyordu bu acemiliğin temelinde. Nereden türedikleri bilinmeyen isimsiz, geçmişleri de, gelecekleri de, yasaları da olmayan birtakım insanlar eski olan her şeyi körü körüne kötülüyorlardı.

Mark'ın öğretisinde, heyecanlarında yaslanabileceği, sevebileceği inandırıcı, yaşayan bir şey bulmuştu Vera. Eski yaşamda öylesine sağlam, güvenilir olan şeydi bu. Vera'nın, eski yaşamın gülünç, zararlı çirkinliklerini, çürümüş tüm pisliklerini bağışlamasına neden işte bu sağlam, yaşayan, güvenilir şeydi.

Eskinin çirkinlikleri, yaşamasını engelleyen pislikleri yüzünden acı çekiyordu Vera. Zincire vurulmuş hissediyordu kendini kimi zaman. Gerçek uğruna elini coşkun yaradılışlı bir arkadaşa, bir dosta (belki bir kocaya bile) uzatmaya hazırdı... Yalnız biri olsa, eski düşmanlarına karşı savaşa seve seve girerdi. Yalanı kazıyıp atmak, pisliği temizlemek, karanlık köşeleri aydınlatmak, –yalnızca Tıçkovların değil, büyükannesinin de, kendi sağduyusundan çok geçmişe bağlı büyükannesinin de ölmüş, parça parça olmuş söylediklerine kulak asmadan– elinden gelirse büyükannesini de başka bir yöne döndürmek isterdi. Ama bunun için, gerçeğin ilerde olduğuna yürekten, kesinkes inanması gerekirdi.

Kendine güvenle yürümüyordu. Tersine, kuşkular vardı içinde. Yanılmıyor muydu acaba? Öğretmeni yanlış yolda olamaz mıydı? Öğretmeninin öylesine coşkuyla koştuğu yerde, kişioğlunun geçmişin tüm zincirlerinden kurtarmakla kalmayıp, ona Amerika'nın yolunu da açabilecek, insanların yepyeni, tertemiz bir hava solumalarına olanak sağlayacak, kişioğlunu olduğundan yücelere çıkaracak, ona sahip olduğu şeylerden çoğunu verecek öylesine temiz, aydınlık şey gerçekte var mıydı acaba?

Mark'ın vaat ettiği mutluluklara kulak veriyordu Vera. Onun getirdiği kitapları okuyordu. Geçmişin otoritelerine başvuruyordu. Aklında karşılaştırıyordu onları... ne yeni bir yaşam buluyordu, ne mutluluk, ne gerçek, ne de gözü pek öğretmenin ona vaat ettiği yeri, onu çağırdığı yeri...

Ama gidiyordu Mark'ın peşinden. Bu tuhaf, yürekli insanın içinde gizli olan şeyleri öğrenmek heyecanıyla gidiyordu.

Şimdilik, çoğunluğun inandığı, sevdiği, güvendiği şeylerin tümünü acımasız bir yadsıma vardı yalnızca. Düşmanlıkla, küçümsemeyle belirliyordu bunu Mark. Ancak, Vera da benimsemiyordu geçmişin çoğu şeyini. Mark olmadan da görüyordu hastalıkları: Amerika'nın nerede olduğunu bilmesi gerekti. Ama Kolomb'u ona gerçeğin, erdemin, sevginin, insan gelişiminin, olgunluğunun yaşam dolu, tutku dolu ülküsünü gösterecek yerde, toplumu günümüze dek yaşatan her şeyi yutmaya hazır bir sıra mezar gösteriyordu yalnızca. Masaldaki şişmanları yiyip de kendileri şişmanlamayan Firavun inekleriydi bunlar.

Gerçek adına, insanı yaşayan bir beden olarak düşünüyordu Mark. Onun öteki yanını yok sayıyordu. Duyguların yalnızca kısa süreli karşılaşmalarından, kaba hazlardan oluştuğunu söylüyor; insanı hayvandan ayıran, onun yaşamını süsleyen düşü bile yadsıyordu.

Yaşamın akışını da onun asıl amacı olarak göstermeye çalışıyordu. Bir maddeyi, onu oluşturan parçalara ayırdığında, böylece maddenin taşıdığı anlamları da parçaladığını sanıyordu.

Oluşum yasalarını bulup çıkarırken, bu yasaları yaratan görünmeyen gücü de –onu anlayacak güçte olmadığı için yadsıyarak– yok ettiğini sanıyordu. Küçük kimyasal, fiziksel deneylerle sonsuzluğu da, ölümsüzlüğü de parçalayarak dindeki, felsefedeki tüm umutlara sonsuzluğun, ölümsüzlüğün kapılarını kapıyor; elindeki küçük çubukla –kaldıraçla olduğu gibi– uzak dünyaları sallamayı, tüm evreni dinsel umutlardan, "köhnemiş" insanların eğilimlerinden uzaklaştırmayı düşlüyordu.

Bu arada insanda ruhu, ölümsüzlüğe birtakım hakları olan insanı yadsırken değişik bir gerçeği, değişik bir dürüstlüğü, iyi düzene, soylu amaçlara yönelişleri savunuyor; insanların –onun de-

yimiyle– sıcak havalarda böceklerin büyük bir sütun oluşturacak biçimde bir araya gelip birbirine çarparak döndükleri, üredikleri, beslendikleri, ısındıkları, sonra yarın gene böyle bir sütuna gittikleri gibi özel bir yaşam düzeninde bütün bunların gereksiz olacağını sezinleyemiyordu.

"Evet," diye düşünüyordu Vera, "öyleyse insanın, yaşamının sonunda daha iyi, daha temiz, daha dürüst, daha iyi yürekli olmaya çalışmasının gereği yok hiç de. Neden çalışsın? Kırk elli yıllık bir yaşam için mi? Bunun için, karıncaların kışlık yiyeceklerini hazırladıkları gibi, günlük yaşamı sürdürmesini sağlayacak bir yetenek, kurnazlıkla anlamdaş bir dürüstlük edinmelidir kendine insan. Kimileyin pek kısa olan yaşamında üşümemesi, rahat etmesi için gerekli şeyleri toplamalıdır... Karıncalar için ülkü diye bir şey olur mu? Karınca erdemleri gerek... Ama bu öyle mi? Deliller nerede?"

Oysa Mark yalnızca dürüstlük, gerçek iyilik istemiyordu. Öğretisine inanç da istiyordu. Kendine beslenecek inanca karşılık, gelecekte ölümsüzlüğü vaat eden, bu vaadine güvence olarak da şimdi de her isteyene, kapısını her çalana istediğini veren başka bir öğretinin istediği inanç gibi gözü kapalı bir inançtı istediği.

Yeni öğreti kendinde olandan başka bir şey vermiyordu: Aynı yaşamı –yalnız horlanmalarla, düş kırıklıklarıyla dolu yaşamı– veriyor, ileride de ölüm ile çürümek vaat ediyordu. Erdemlerinin özünü eski öğretinin kitabından almış, bu erdemlerin anlamına kapılmış; onların ruhuna, derinliğine inmeden, eski öğretinin göstermekten sakındığı büyük bir öfkeyle, sabırsızlıkla istemişti bu "öz"e uyulmasını. "Yeni güç" kendine yalnızca bedensel bir yaşam aldıktan sonra, yıkılan eskinin yerine yeni, güzel bir yaşam ülküsü yaratmamıştı.

Genç havarinin öğretisinin yeni gerçekler, yeni mutluluk, yeni buluşlar diye verdiği şeyleri inceleyince, bu öğretide iyi, doğru olan şeylerin yeni olmadıklarını, bunların tümünün, eskiden yana olan insanların onları aldıkları kaynaktan alındığını, Mark'ın öylesine gururla, esrarlı savunduğu yeni "uygarlığın", bütün bu yeni düşüncelerin tohumlarının eski öğretide bulunduğunu şaşırarak görüyordu Vera.

Bu yüzden, daha bir yürekten inanıyordu eski öğretiye. Ne den-

li ilerlerse ilerlesin, kişioğlunun bu öğretiden –doğru yolu bırakmadığı ya da düşmanlarının bile aynı kaynaktan yararlandıklarını görüp geri dönmediği sürece– hiçbir zaman uzaklaşmayacağına; sonra, bu öğretinin, yalnızca yanlışlıkları dışarda bırakan tek, en kusursuz, en eksiksiz yaşam ülküsü olduğu inancı güçleniyordu.

Öğretmenin kişiliğinden de kuşkulanmaya başlamıştı Vera... geri çekiliyordu. Hatta, yeni tanıştıklarında, onun küstahça konuşmalarını iki kez dinledikten sonra büyükannesine yakınmıştı ondan. Büyükannesi de uşakların bahçeye göz kulak olmalarını söylemişti. Volohov yamaç yanından geliyordu. Kendi canına kıyan adamın mezarı üzerine anlatılanların verdiği bağnaz korku uzaklaştırıyordu uşakları oradan. Vera'nın ona güvenmediğini fark ediyordu Mark. Bu güvensizliği yıkmayı koymuştu kafasına... sonunda başardı da.

Vera (handiyse kendi de farkında olmadan) inanmaya başlamıştı Mark'ın tek yanlı, yüzeysel heyecanlarının içtenliğine. Güvensizliği bir şaşkınlığa, yakın ilgiye dönüşmüştü. Öyle anları oluyordu ki –ama seyrekti böyle anları– yaşama değgin, insanlara değgin sessizce, kendi kendine edindiği, topladığı –çoğunluğun da benimsediği– ilkelerinin doğruluğu konusunda kuşkuya düşüyordu.

Onu yaşatan şeylerin hepsi üzerinde düşüncelere dalıyordu... Yeni endişeler, yeni sorular doldurmuştu içini. Mark'ı –onunla Volga'nın karşısında (o gidince Mark da geliyordu arkasından), yamacın dibindeki kameriyede buluştuklarında– daha bir heyecanlı, dikkatle dinlemeye başlamıştı.

Vera (kişisel gözlemleriyle, mantığıyla, irade gücüyle silahlanmış olarak) açık seçik bir yalan, bir söz oyunu gördüğü her yerde cenkleşiyordu Mark'la. Ortadaki dumanı dağıtıyordu. Mark öfke içinde ayaklarını yere vuruyor; doktrinlerinden, otoritelerinden bataryalar kuruyordu... ama yıkılmaz bir duvarla karşılaşıyordu hep. Öfkeden kuduruyordu, "kurt" gibi gösteriyordu dişlerini. Ama Vera'nın yanıtı kadife gözlerinde –hiç görmemişti Mark böyle göz– yansıyordu. Alnına inanç dolu, müşfik bir el değiyordu. Yakın bir gelecekte olmasa bile, sonunda utkuya ulaşacağını, evini ele geçireceğini hissediyor, içinden uluyarak uzanıyordu Vera'nın ayaklarının dibine.

Hazır olmadığı konularda sesini çıkarmadan dinliyordu Vera. Havarinin kendi doktrinine kendisinin inanıp inanmadığını anlamak için dikkatle izliyordu onu. Sarsılmaz, sağlam bir dayanağı, deneyi var mıydı, yoksa zekice ya da parlak bir varsayıma mı kaptırmıştı kendini yalnızca, bunu öğrenmeye çalışıyordu. Çok büyük bir geleceğe, çok geniş bir özgürlüğe, İzida'nın tüm örtülerinin kaldırılmasına çağırıyordu onu Mark. Bu geleceği de handiyse yarın kadar yakında görüyor; Vera'yı bu yaşamın hiç değilse bir bölümünü tatmaya, üzerinden eskiyi silkip atmaya, –ona inanmasa bile– tecrübesine inanmaya çağırıyordu. Alaylı, "o zaman Tanrılar gibi" olacağını ekliyordu.

Vera savaşını sürdürüyordu. Farkında olmadan yavaş yavaş kendi etken duruma geçmişti: Mark'ı denenmiş iyiliğin, gerçeğin yoluna döndürmeye, onu önce bedensel mutluluğun değil, insan sevgisinin gerçeğine çekmeye çalışıyordu. Sonra kendi içindeki inancın, umutların derinliklerine indirecekti onu...

Mark kimi konularda yenilgiyi kabul etmiş, Vera'nın bazı isteklerine boyun eğmişti: Acayip çıkışlar yapmayı bırakmıştı, kent yöneticilerinin üzerine üzerine gitmiyordu artık. Daha bir düzenli yaşamaya başlamıştı. Ahlâksızlığıyla övünmüyordu.

Mutluydu Vera... Tatyana Markovna ile Rayski'nin fark ettikleri heyecanın nedeni buydu. Gücünün şimdilik Mark'ın yaşayış biçimi üzerinde etkili olduğunu hissediyor; aralıksız bir çalışmayla, fedakârlıklarla yavaş yavaş mucizeyi yaratacağını umuyordu. Bunun ödülü de kadın mutluluğu, yüreğinin istediği erkeğin sevgisi olacaktı.

Yeni, güçlü bir insanı topluma kazandıracaktı. Zekiydi Mark, tuttuğunu koparan bir insandı. Tuşin gibi içten olurdu, çalışırsa... yaşamı belli demekti Vera'nın. Boşuna yaşamış olmayacaktı. Ama bilmiyordu ne olacağını.

Bu arada –tutkulu, duyarlı yaradılışı sonucu– Mark'ın kişiliğine kapılmış; onun kendine, yürekliliğine, ondaki bu yeniye, iyiye yönelişe tutulmuştu... ama onun öğretisine, yeni gerçeklerine, yeni yaşamına âşık olmamış, yaşama, mutluluğa değgin eski, sağlam kavramlara bağlı kalmıştı. Yeni soruna, yeni uğraşa çağırıyordu onu Mark. Ama yasak kitapların dağıtılmasından başka yeni so-

run, yeni uğraş görmemişti daha...

Uğraşın, bir şeyler yapmanın gerekliliğini kabul ediyor, boş durduğu için önce kendini suçluyordu. Zamanı değerlendirmesini; ev işlerine, bir ölçüde de köye kendini alıştırmasını bildiği için Marfenka'ya imrenerek, yakın gelecekte sade, sıkı bir çalışma planı çizmişti kendine.

Sonunda, bir yanın utkusuyla değil, iki yanın da yenilgisiyle (temelli ayrılıkla) sona eren Mark'la arasındaki bu ağır savaştan sırf, nasıl olursa olsun kurtulmak için kız kardeşinin uğraşlarını paylaşmaya hazırlanıyordu şimdilik.

Tatyana Markovna ile Rayski konukları yolcu ederlerken Vera'nın aklından geçmişti bütün bunlar.

Arada bir "Şimdi ne yapıyor o kurt?" diye soruyordu kendi kendine. "Utkusunu mu kutluyor acaba?.."

Sonunu getiremiyordu bu düşüncesinin, ürperiyordu.

Masanın gözünü çekti, Mark'ın sabah erken balıkçıyla yolladığı mavi kâğıda yazılmış mektubu aldı. Bir dakika kadar baktı ona, biraz düşündü... zarfı açmadan masanın gözüne geri attı.

Öteki acıların hepsi ruhunun derinliklerinde kalmıştı. Şimdi yeni bir korkuyla –büyükannenin ne olacağı korkusuyla– amansız bir savaş başlamıştı içinde.

Rayski bir ara, Tatyana Markovna'ya, durumu herkes gittikten sonra, öğreneceklerinin onun üzerinde yaratabileceği etkiyi uşakların görmemesi için akşam anlatacağını fısıldamıştı ona.

Rayski ona endişesinden söz ederken bir sızı saplanmıştı Vera'nın göğsüne. Felaketin büyüklüğünü bu sızıyla ölçüyor, akşam olmadan ölmeyi istiyordu.

Her şeyi Rayski ile Tuşin'e açmak biraz hafifletmişti onu, rahatlatmıştı. Denizcilerin fırtınada gemiyi hafifletmek için yükün bir bölümünü denize attıkları gibi, yüreğinin üzerindeki ağırlığın bir bölümünü atmıştı. Ama asıl ağır yük ruhunun dibindeydi, ruhunun kayığı da iyice batmıştı suya, yanlarından su alıyordu. Yeni, beklenen çalkantıyla batabilirdi...

Hayalinde bir Rayski'nin, bir Tuşin'in kolları arasına bırakıyordu kendini, bir saat dinleniyor, sonra gene eğiyordu başını.

"Yaşayamam, yaşayamam!" diye fısıldıyordu.

Küçük kiliseye gitti. Diz çöküp dehşet içinde baktı tasvire uzun süre. Bir heykel değil de, canlı bir kadın olduğu acılı soluk alışından belliydi yalnızca. Tasvir dalgın, gözleri yarı açık bakıyordu Vera'ya, ama görmüyordu onu sanki. Parmaklarını haç çıkartarak kutsar gibi birleştirmişti, ama kutsamıyordu onu...

Bu gözlere tutkuyla baktı Vera. Bir belirti bekledi, ama hiçbir şey olmadı. Umutsuzluk içinde, bitkin uzaklaştı oradan.

VII

Büyükanne eve döndükten sonra hesaplarla ilgilenecek olmuştu. Ama çok geçmeden satıcı kadınların, terzilerin hepsini yolladı. Rayski'yi sordu. Onun bütün günlüğüne Kozlov'a gittiğini söylediler uşaklar. Gerçekten de akşama dek Tatyana Markovna ile baş başa kalmamak için Kozlov'a gitmişti Rayski.

Vera'ya adam yolladı büyükanne. Nasıl olduğunu, başının ağrısının geçip geçmediğini, akşam yemeğine inip inmeyeceğini sordurdu. Başının şimdi daha iyi olduğunu, yemeğini odasına istediğini, biraz erken yatacağını söyledi gelen uşağa Vera.

Bu arada yeni olmayan bir de olay olmuştu uşaklar bölümünde. Saveliy odunla dövmüştü Marina'yı. Konukların gidecekleri gün sabaha karşı Marina'nın odada olmadığını fark edince aramaya çıkmıştı onu. Bayan Vikentyev'in uşağının kaldığı odadan sessizce çıkarken görmüştü onu. Öğlene dek tavan aralarında sebze bahçesinde saklanmıştı Marina. Saviley'in unuttuğunu düşünerek çıkmıştı ortaya sonunda.

Dizginin kayışıyla vurmaya başlamıştı Saveliy. Marina yeminler ederek Saveliy'in yanıldığını, bunun "onun kılığına giren şeytan" olduğunu, vb. söyleyerek dört dönmüştü odanın içinde. Ama Saveliy dizginin kayışını bırakıp eline odunu alınca, birinci vuruştan sonra "Suçluyum," diye bağırarak ayaklarının dibine yığılmıştı. Onu bağışlaması için yalvarıp yakarmaya başlamıştı.

Bir daha yapmayacağına her şeyin üzerine, bu arada "çocuklarının" üzerine de yemin ediyor; bir daha böyle bir şey yaparsa Tanrı'nın onu iki dünyada da cezalandırmasını, canını almasını söylü-

yordu. O zaman durmuştu Saveliy. Odunu bırakmıştı, ceketinin koluna silmişti yüzünün terini.

"Pekâlâ," demişti, "suçunu kabul ettiğine, Tanrı'nın adını andığına göre, öyle olsun! Vurmayacağım artık, bırakacağım seni."

Kolunu sallayıp uzaklaşmıştı.

Bütün bu olanları ona ilettiklerinde Tatyana Markovna öfkeyle buruşturdu yüzünü. Canını sıkmaması için, kolunu sallayarak gitmesini işaret etti Vasilisa'ya.

Ziyaret için birkaç bayan geldi. Volga'nın karşısından toprak sahibi ile kentten birkaç konuk daha geldi. Hepsi de akşam yemeğine kaldılar.

Vera Vasilyevna'nın hasta olduğunu duymuş, onun için gelmişlerdi. Tatyana Markovna Vera'nın önceki gün üşüttüğünü, iki gündür odasından çıkmadığını söyledi konuklara. Ama bu yalan –bu düzme hastalığın altında neyin gizlendiğini bilmediği için– ıstırap veriyordu ona. Doktoru çağırtmaya bile cesaret edemiyordu. Vera'nın hasta olmadığını, ortada –bir nedeni olması gereken– ruhsal bir hastalığın bulunduğunu hemen anlayacağından korkuyordu.

Gece yemek yemedi. Tit Nikonıç da kibarlığından, "iştahı olmadığını" söyledi. Sonunda Rayski geldi. Yüzü soluktu biraz. O da yemedi. Masada –Tatyana Markovna'nın arada bir ona diktiği soru dolu bakışlarını fark etmiyormuş gibi, yüzünde ağırbaşlı bir anlatım– sessiz oturdu.

Sonunda topuklarını birbirine vurdu Tit Nikonıç, Tatyana Markovna'nın elini öptü, gitti. Yatağı hazırlamalarını söyledi Tatyana Markovna. Rayski'ye bakmıyordu hiç. Soğuk bir tavırla "iyi geceler" diledi. Yüreği de, gururu da derinden incinmişti.

Çevresinde, yakını olan insanların arasında esrarlı, önemli birşeyler oluyordu da, bir yabancı gibi ya da eskimiş, canlılığını yitirmiş, işe yaramaz bir kadın gibi kenarda bırakıyorlardı onu.

Ona açılmalarını engelleyen saygıyı, korkuyu, acıma duygusunu getirmiyordu aklına hiç.

Rayski, onunla biraz konuşmak istediğini, hiç belli etmeden uşakları yollamasını söyledi alçak sesle. Tatyana Markovna korkuyla dolu bakışlarını Rayski'nin gözlerinin içine dikti. Burnu bile bembeyaz olmuştu. Titrek bir sesle, "Kötü bir şey mi var?" diye sordu.

Şaşırdı Rayski, kararsız, "Hayır..." dedi. "Bence kötü bir şey değil..."

Tatyana Markovna alçak sesle, "Bence, dediğine göre... kötü bir şey!" dedi. "Baksana, yüzün bembeyaz, kötü bir şey olduğunu sen de biliyorsun demek."

Yatmayacağını, Boris Pavloviç'le biraz oturacağını söyleyip bir bir yolladı hizmetçileri. Alıp odasına götürdü Rayski'yi.

Eski Voltaire koltuğuna oturdu, lambanın karpuzunu koyup yazı masasının üzerinden uzağa itti.

Yarı karanlıkta oturuyordu. Başı önünde, Rayski'ye bakmadan bekliyordu. Rayski, "kötü şey"e elinden geldiğince yumuşak, dikkatli yanaşmaya çalışarak anlatmaya başladı.

Dudakları titriyordu. Konuşamıyordu kimi zaman. Dinlenmek için duruyor, gücünü topladıktan sonra sürdürüyordu konuşmasını.

O anlatırken oturduğu yerde hiç kıpırdamıyordu büyükanne. Bir sözcük söylemiyordu. Sonlara doğru kendi kendine fısıltıyla konuşmaya başlamıştı. Rayski, Tatyana Markovna'nın odasından çıktığında gün yeni yeni ışıyordu.

Rayski sözünü bitirince ayağa kalktı Tatyana Markovna. Ağır ağır, güçlükle doğruldu. Sonra –eliyle masaya tutunarak– gene öyle ağır ağır indirdi omuzlarıyla başını. Soluktan çok iniltiye benzeyen bir ses geldi göğsünden.

Yüzündeki anlatımdan korkmuştu Rayski. Önünde yere diz çöktü.

"Büyükanneciğim! Kurtarın Vera'yı..."

"Çok geç yolladı seni büyükannesine," diye mırıldandı Tatyana Markovna. "Tanrı kurtarsın onu! Bildiğin gibi koru onu, avut! Büyükanne yok artık!"

Yürüdü Rayski, yolunu kesti, dehşet içinde, "Büyükanneciğim, neyiniz var, ne oluyor size?" dedi.

Tatyana Markovna, koltuğun önünde, yere bakarak, dalgın, "Büyükanneniz yok artık..." dedi.

Rayski'nin beklediğini görünce öfkeyle bağırdı:

"Git, git! Gelme bir daha yanıma... Kimse gelmesin, her şeyi bildiğin gibi yap... Hepiniz... hepiniz bırakın beni!"

Hâlâ olduğu yerde çakılı gibi duruyordu. Bakışı donuktu. Uyuyormuş gibi bakıyordu. Bir şey söylemek istedi Rayski. Sabırsız, kolunu salladı ona Tatyana Markovna, "Onun yanına git, koru onu!" diye fısıldadı. "Büyükanne yapamaz bunu, büyükanne yok artık!"

Rayski'nin gitmesi için sertçe salladı kolunu. Dehşet içinde, yüzü bembeyaz çıktı Rayski. Her şeyi Yakov'a, Vasilisa'ya, Saveliy'e bırakacaktı. Uzaktan uzaktan izleyecekti büyükannesini. Onun pencerelerinden, kapısından ayırmayacaktı gözünü.

Rayski çıkınca Tatyana Markovna koltuğa çöktü gene, kendinden geçti. Derin bir uykuya daldı sanki. Ortalık iyice aydınlanana dek öyle kaldı.

Hiç yatmadı Rayski. Yakov ile Vasilisa, Rayski, Tatyana Markovna'nın sabah erken, dünkü kıyafetiyle, başı açık, omuzlarında Türk şalı, kapıları ayağıyla açarak, odalardan, koridorlardan geçip evden çıktığını, bahçeye indiğini gördüler. Tunç bir heykel kaidesinden inmiş, yürüyormuş gibi, hiç kimseye, hiçbir şeye bakmadan gidiyordu.

Çiçeklikten, bahçenin iki yanı ağaçlıklı yollarından yamaca doğru yürüdü. Başı dimdik, bir yana dönmeden, hep uzaklara bir yere bakarak, geniş, düzenli adımlarla, ağır ağır inmeye başladı yamaçtan. Ağaçlıkta kayboldu gözden.

Rayski gizliden, ağaçların arkasına saklanarak izliyordu onu.

Durmadan yürüyordu Tatyana Markovna. Kameriyenin yanına varınca başını önüne eğdi. Çakılıp kaldı orada. Soluğunu tutarak yaklaştı arkadan Rayski.

Tatyana Markovna ellerini başının üzerine koyup inler gibi, "Benim günahım!" dedi.

Çabuk adımlarla yürüdü birden. Volga'nın kıyısına çıktı. Tam suyun dibinde durdu. Kıpırdamıyordu gene...

Rüzgar eteklerini, şalını dalgalandırıyor, saçlarını uçuruyordu. Tatyana Markovna farkında değildi bir şeyin.

Aklına gelen bir düşünceyle ürperdi Rayski'nin içi: Kendini suya atacak!

Ama ağır ağır geri döndü Tatyana Markovna, ıslak kumda derin ayak izleri bırakarak geniş adımlarla yürüdü.

Rahat soluk almıştı Rayski. Ama gizlendiği çalıların arkasında,

gene geniş adımlarla, sessiz yürüyüşüyle önünden geçen Tatyana Markovna'nın yüzünü görünce daha büyük bir dehşete kapılmıştı.

Tanımamıştı büyükannesini. Bir bulut çökmüştü sanki yüzüne Tatyana Markovna'nın. Büyük bir acıydı bu bulut. Rayski'nin bu gece onun omuzlarına bıraktığı o "kötü şey"di. Bu acıyı yaşlı kadının omuzlarından kimsenin kaldıramayacağını biliyordu Rayski.

Doğruydu Tatyana Markovna'nın dediği. Büyükanne yoktu artık. Büyükanne değildi bu, Tatyana Markovna değildi. Ailenin, içi sevgi, şefkat dolu annesi, Malinovka'nın sahibesi değildi... Her şey onunla yaşardı, mutlu olurdu Malinovka'da. O da mutluydu burada, küçük krallığını sağduyuyla, mutlu yönetirdi.

Kendi yürümüyordu sanki, başka güç taşıyordu onu. Ne geniş adım atıyordu, başını da –bu "kötü şey"le yüklü– omuzlarını da ne dik, yüksekte tutuyordu! Ayakları onun değilmişler gibi çıkıyordu yamacı ağaçların arasından. Şalı düşmüştü omzundan, ucu yere değiyor, toz kaldırıyordu. Donuk, uysal bir korkuyla dolu gözlerini hiç kırpmıyor, uzaklara bakıyordu.

"Kötü şey"in dışında her şeyin anlatımı, bilinci ölmüştü yüzünde. Bir uyurgezer ya da ölü gibiydi.

Bir kaza olmasın diye gözden kaçırmamaya çalışıyordu onu Rayski. Ağaçların arasında güçlükle izleyebiliyordu onu. Dik yamacı dinlenmeden çıkıyordu. Yalnız iki kez iki koluyla yaslandı bir ağaca, başını kollarına dayadı, derinden soluyormuş gibi, "Benim günahım!" diye yeniledi.

Fısıldadı sonra:

"Çok ağır, yardım et bana, kaldıramayacağım!"

Gene doğruldu. Giysinin, şalının parçalarını çalılarda bırakarak insanüstü bir güçle çıkmaya başladı dik yamacı.

Bu tanımadığı, olağanüstü kadını şaşkınlık dehşet içinde izliyordu Rayski. "Derin acılara ancak büyük ruhlar böylesine güçlü katlanabilirler," diye geçiriyordu içinden. "Kartallara olduğu gibi, onlara da bulutların üzerinde uçmak için güçlü kanatlar, uçurumların dibine bakmak için keskin gözler verilmiştir. Acıya bu kadının katlandığı gibi, inanan bir ruh katlanabilir... hem yalnız kadınlar dayanabilirler böyle acıya! Dünyayı döndüren büyük güçten vardır kadın ruhunda. Ancak kadınlar kendileri de, erkekler de farkında de-

ğildirler bunun. Bu büyük gücü, onları yönetmesini de, –gururlarından– onlara sağduyuyla boyun eğmesini de beceremeyen erkekler ezmişlerdir. Kadınlar da, doğanın onlara verdiği güçlerden habersiz, erkek gücünün alanına saldırıyorlar... bu karşılıklı saldırıdan da karışıklık doğuyor."

Tatyana Markovna'ya bakarak, dehşet içinde düşünüyordu Rayski: "Büyükannem değil bu!" Her yana kaderin ağır vuruşlarının indiği; kişiye (kaba kas gücünün, sağlam akıl gururun değil) derin kederlere dayanabilmek, acı çekmek, sabretmek, umutsuzluğa düşmemek gücünün gerekli olduğu önemli anlarda ailede ansızın bir kahraman olarak ortaya çıkan kadınlar vardır. Büyükannesinin onlardan olduğuna inanıyordu.

Tarihe geçmiş birçok kadın, büyükannesiyle aynı paralelde geçiyordu belleğinden. Eski çağların bir Yahudi kadınını, Kudüslü bir hanımefendiyi, bir boy'un anasını görüyordu onda... Halk arasında yayılan kör inancı, korkuyu... "Tanrı'nın gökten inişini anlamayan halkımızın başından alınacak taç, Romalılar gelip alacaklar!" Gözdağını küçümseyen, mağrur bir gülümsemeyle dinleyen kadını görüyordu. O kadın İsrailoğullarının başına Tanrı'nın eliyle konan tacın sarsılmazlığından kuşku etmiyordu, inanmıyordu bu sözlere. Ama olanlar olduktan sonra, "Romalılar gelip alınca" bu karşı durulmaz vuruşun nereden indiğini anlamış, ayağa kalkmış, tacını çıkarıp bir şey söylemeden, yakınmadan, erkeklerin yüreksizce döktükleri, –başlarını taşlara vurarak– Kudüs'ün duvarlarını yıkadıkları gözyaşlarını dökmeden, gözlerinde yalnızca taşlaşmış bir boyun eğiş dehşeti, üstü başı perişan, Tanrı'nın elinin onu sürüklediği yere yürümüştü düşen ulusunun arasından; –şimdi bu büyükanne gibi– tepesine inen vuruşun gücüyle de, onu taşırken gösterdiği kendi gücüyle de övünüyormuş gibi taşımıştı yüzünde bu kutsal acıyı.

Bir acı gecesi daha geldi Rayski'nin aklına: Rusya'nın büyük Marfa'sı. Moskova prensleri zincire vurup işkence etmişlerdi ona; ama o Novgorod'un yok olan onurunun büyük, derin acısına zindanda bedeniyle –ama ruhuyla değil– boyun eğmiş, prensine bağlı kalarak ölümü beklemiş, Moskova'ya hep karşı olmuş, özgür kentinin yöneticisi olarak can vermişti.

Büyük acılara katlanmış başka kadınların hayalleri de –canlı gibi– toplaşıyorlardı belleğinde. Kocalarının izniyle sarayı manastıra değişen, rahibe olan; yürekliliğini, gücünü hücrede de yitirmeyen Rus çariçeleri... kötü anlarda ulusunun başına geçip onu kurtaran başka çariçeler...

Gökleri sarsan devlerimizle zindanlara giden eşleri de böyle bir güçle yürümüşlerdi. Önemli bir yerleri, önemli bir adları varken, yalnızca kadın ruhunun gücü ile, onlarda bulunduğunu o zamana dek kendilerinin de, başkalarının da bilmediği bir güzelliği –altını ateşte tavladıkları gibi, prens kocalarına hizmet ederken, onların da, kendilerinin de başına gelen "kötü şey"i taşırken kaba bir uğraşın ateşinde, dumanında tavladıkları güzelliklerini– götürmüşlerdi beraberlerinde.

Kocaları da, kendileri için yeni bu güzelliğin karşısında eğilerek erkekçe katlanmışlardı acıya. Harcadıkları çaba, çektikleri acı kavurmuştu onları, bitirmişti, ama ruh büyüklüğünü yitirmemişlerdi. Sınavlar arasında ölümsüz güzellikle –toprağın altında binlerce yıl kalmış büyük heykellerin, oradan zamanın yaralarıyla çıktıklarında bile büyük ustasının yarattığı ölümsüz güzelliğiyle parladıkları gibi– parlamışlardı.

Bu büyük gücü –çevresinde her şey yere yığılırken, yıldırımın vuruşu altında durmak gücünü– sade halktan Rus kadını da yangında, alevler küçük evini, varını yoğunu, çocuklarını yutarken gömü bulur gibi birdenbire, bilinçsiz olarak bulur içinde.

Büyükanne gibi, Novgorod'lu Marfa gibi, o çariçeler, prensesler gibi, o da yüzünde sessiz, taşlaşmış bir dehşetle uzaklaşır yangından. Gözlerini kırpmadan gökyüzüne bakarak, başını çevirip alevlerle dumanın oluşturduğu sütuna bakmadan, ateşin içinden çekip çıkardığı bebeğini taşıyarak, yaşlı annesini kolundan çekerek, yere düşmüş, toprağa parmaklarını geçirmiş, arkasına bakıp alevleri lanetleyen yüreksiz kocasını bakışlarıyla da, ayağıyla da dürterek, güçlü adımlarla yürür...

Gücü tükenip nerede duracağını ya da düşeceğini bilmeden, yanmış bacaklarıyla kararlı yürür, yürür. Yanı başında başka bir gücün yürüdüğünü, yalnız başına taşımayacağı bu "kötü şey"i onunla birlikte taşıdığını bilir!

Açık, ama hiçbir şey görmeyen gözlerinin bakışında acıya dayanma gücü vardır. Yüzünde güzellik, bir çilekeşin büyüklüğü ışıl ışıldır. Yıldırım çarpar, ateş kavurur kadın gücünü, ama öldüremez...

Rayski, acımasız hayal gücünün yarattığı, acı anlarında kafasının içini dolduran bu davetsiz hayalleri dehşetle kovuyor; dikkatini yakınındaki çilekeşe veriyor; onun gözleriyle bakmaya, ruhuna yerleşen acının nasıl bir şey olduğunu anlamaya çalışıyordu.

Düşmüştü Tatyana Markovna'nın krallığı. Evi boşalmıştı. Kutsal, değerli hazinesi de, gururu da, varı yoğu da düşman eline geçmişti! Yıkıntılar arasında, yapayalnız dolaşıyordu sanki. Ruhu da bomboştu! Huzur, kıvanç, güzel yaşam bırakıp gitmişlerdi mutlu yuvayı.

Bu mutlu yuvasında boşluğun soğukluğunu görüyordu şimdi Tatyana Markovna... dünya boşalmıştı onun için. Gücünü toplamak, ciğerlerine hava çekmek, sık, yakıcı soluğundan kavrulan dudaklarını ıslatmak içinmiş gibi durduğu zamanlar dizleri titriyordu. Yere yığıldı yığılacaktı... ama ona güç veren bir ses fısıldıyordu içinde: "Yürü, düşme... varacaksın oraya!"

Bir anda yok oluyordu bitkinliği, yürümeye başlıyordu gene. Akşama dek dolaştı, bütün gece odasında koltuğunda oturdu: Sayıklamayla, iniltilerle dolu korkunç bir yarı uykuya dalıyor, sonra uyanıyor, uyandığına üzülüyordu... Sabah gün ağarırken kalktı. Yamaca, kameriyeye gitti gene. Kırık basamağında –başını döşemenin çıplak tahtalarına dayayıp– uzun süre oturdu, sonra çayırlara gitti, Volga kıyısında çalıların arasında kayboldu gözden.

Çayırda bilmeden küçük kiliseye yürüdü, başını kaldırıp tasvire baktı... yeni bir dehşet, eskisinden büyük bir dehşet doldurdu gözlerinin içini. Bir şey yana itti onu sanki.

Yaralı bir hayvan gibi dizinin üzerine düştü. Ağır ağır doğruldu, şalıyla yüzünü tasvirden saklayıp düşe kalka çabuk adımlarla uzaklaştı oradan. "Benim günahım!" diye inliyordu...

Uşaklar korku içindeydiler. Vasilisa ile Yakov hemen hiç çıkmıyorlardı kiliseden, dua ediyorlardı. Vasilisa, hanımı iyileşirse Kiev Azizleri'ne yürüyerek gitmeyi adamıştı. Yakov ise kilisenin büyük tasvirinin önüne altın kaplamalı kalın bir mum koymayı...

Öteki uşaklar, hizmetçiler köşelere saklanıyor; kapı araların-

dan hanımlarının çayırda, koruda deli gibi dolaşmasını izliyorlardı. Marina bile sersemlemişti. Aklını kaçırmış gibi dolaşıyordu ortalarda.

Yalnızca Yegorka kıkır kıkır gülmeyi, hizmetçi kızlara takılmayı deniyordu arada. Kızlar kovuyorlardı onu. Vasilisa ise "Dinsiz," diyordu...

Devrisi gün hiç yemek yemedi büyükanne. Rayski karşısına çıkıyor, onunla konuşmaya çalışıyordu. Yolundan çekilmesi için sertçe kolunu sallıyordu ona büyükanne.

Sonunda bir maşrapa süt aldı Rayski, kararlı adımlarla yaklaştı Tatyana Markovna'ya, kolundan tuttu. Tatyana Markovna, tanımıyormuş gibi baktı yüzüne, maşrapayı gördü, elleri titreyerek, ne yapacağını bilmeden aldı onu Rayski'nin elinden. Sütü ağır, iri yudumlarla son damlasına dek kana kana içti.

Yalvardı ona Rayski:

"Büyükanneciğim, eve gidelim. Kendinize de, bize de acı çektirmeyin! Öldüreceksiniz kendinizi."

Kolunu salladı Tatyana Markovna, "Tanrı doldu içime, kendim dolaşmıyorum," dedi. "Onun gücü taşıyor beni... sonuna dek harcamalıyım bu gücü. Yere yığıldığımda kaldırırsınız..."

Sonra, "Benim günahım!" diye mırıldandı.

Yürüdü. On adım uzaklaşınca durdu, Rayski'ye döndü. Yanına koştu Rayski. Tatyana Markovna, "Dayanamazsam... ölürüm..." diye başladı.

Başını eğmesi için işaret etti Rayski'ye. Rayski önünde yere diz çökünce başını göğsüne bastırdı, öptü, elini üzerine koydu.

"Seni kutsamamı kabul et," dedi, "onlara da söyle... Marfenka ile ona... zavallı Vera'ya... duydun mu, ona da!.."

Ağlamaya başlamıştı Rayski. Büyükannesinin elini öptü.

"Büyükanneciğim!" dedi.

Elini çekti Tatyana Markovna, yürüdü. Ağaçlıkta, Volga'nın kıyısında, çayırlarda dolaşmaya gitti.

Gözyaşlarını silerek arkasından bakarken düşünüyordu Rayski: "Bambaşka bir dünyası vardır inanan ruhun! Sevdiği şeyler için ancak inanan bir ruh acı çekebilir, sevebilir, kendisinin de, başkalarının da yanılgılarının cezasını çekebilir!"

Vera'nın durumu büyükannesininkinden iyi değildi. Büyükannesiyle konuşmasını ona anlatmak için sabırsızlanıyordu Rayski. İkinci gün Vera –yüzü soluk, bitkin bir durumda– sabah erken onu çağırtıp, büyükannesinin nasıl olduğunu sorduğunda, bir yanıt vermeden, bahçede dolaşan Tatyana Markovna'yı göstermişti Rayski.

Pencereden geri gelmiyordu Vera artık. Büyükannenin –omuzlarında "kötü şey"in ağırlığı– dolaşmasını dikkatle izliyordu. Bir ara onun yüzündeki anlatımı yakalamış, dehşet içinde yere düşmüş, sonra kalkmıştı. Pencereden pencereye koşuyor, dua ediyormuş gibi uzatıyordu kollarını büyükannesinin arkasından.

O da deli gibiydi; eski evin bakımsız salonlarında kapıları açıp kapayarak, kendini antika kanepelere atarak, masalara çarparak dolaşıyordu.

Büyükannesinin yanına gitmek için koşuyor, ama dehşet içinde duruyordu birden. Yaşlı kadına görünmek, onu öldürmek olurdu belki.

Gerçek işkence başlamıştı Vera için. Kendisinin de, başka –ama yakın– birisinin de ruhuna bıçağın ne denli derinlere saplandığını ancak şimdi fark etmişti. Bu zavallı yaşlı kadının, –daha dün mutluyken, şimdi üstü başı perişan, benzi soluk, bitkin, onun suçunun cezasını çeken büyükannesinin– ne büyük bir acı içinde kıvrandığını görüyordu.

"O neden acı çekiyor?" diye soruyordu kendi kendine. "Kutsal bir kadındır! Ya ben!.."

Tatyana Markovna'nın onu kutsadığını söyledi Rayski. Vera boynuna atıldı Rayski'nin, hıçkıra hıçkıra ağladı uzun süre.

İkinci günün akşamı Vera'yı büyük salonun köşesinde, yarı giyinik, yere oturmuş buldular. Boris ile, hemen o gün gelen papazın karısı handiyse zorla kaldırdılar onu, götürüp yatağına yatırdılar.

Rayski doktor çağırdı. Vera'nın sinirlerinin bozuk olduğunu anlatmaya çalıştı ona. Sinirleri yatıştırıcı bir şurup yazdı doktor. Vera içti şurubu, ama yatışmadı. İkide bir uykuya dalıyor, çok geçmeden uyanıyor, büyükannesini soruyordu.

Sonra dalıyordu gene.

Papazın karısının –her sırrını bilen, onları herkesten saklayan, kişiliğinin kendisininkinden çok güçlü olduğunu bildiği için ona

boyun eğen, onun düşüncelerini kesinkes benimseyen, her isteğine evet diyen, ama Vera'nın başı üzerinde gök gürültüsü çatırdamaya başladığında bu gök gürültüsünü taşımasına, Vera'nın yatışmasına yardım edemeyen sevgili dostunun– kulağına mırıldanıp durduğu şeyleri dinlemiyordu Vera.

Onun mırıltısını dinlemeden, "İçecek bir şey ver bana!" diye fısıldadı. "Konuşma, öyle otur, kimseyi alma içeri... Büyükannemin nasıl olduğunu öğren."

Geceyi de böyle geçirdi Vera. Dalmışken birden uyanıyor, alçak sesle kendi kendine konuşuyordu:

"Gelmeyecek büyükannem! Sevmiyor beni büyükannem! Affetmeyecek beni büyükannem!"

Üçüncü gün hiç kimseye görünmeden çıktı evden Tatyana Markovna. Rayski uykusuz geçirdiği iki gecenin yorgunluğuna dayanamamış, büyükanne evden çıkınca onu uyandırmalarını söyleyip, biraz dinlenmek için uzanmıştı.

Ama Yakov ile Vasilisa sabah erken kiliseye ayine gitmişlerdi; Petruşka da, dışarı çıkan hanımını görünce korkusundan, kilerde duran çalı süpürgelerinin arkasına gizlenmiş, orada uyuyakalmıştı. Öteki hizmetçilerin de her biri bir yana gitmişti.

Ama Saveliy görmüştü hanımın yamaçtan indiğini; sallanarak, ağaçlara tutunarak yürüdüğünü, sonra çayıra gittiğini....

Rayski koşarak gitti Tatyana Markovna'nın peşinden. Onun çayırda ağır ağır eve doğru yürüdüğünü gördü köşeden. Arada bir duruyor, köylülerin evleriyle vedalaşıyormuş gibi arkasına bakıyordu.

Rayski yanına gitti, ama bir şey söylemeye cesaret edemedi. Büyükannesinin yüzündeki yeni bir anlatım şaşırtmıştı onu. Uysal dehşetin yerini acı bir şeyin bilinci almıştı sanki. Rayski'yi görmedi büyükanne. Kendi "kötü şey"inin gözlerinin içine bakıyordu.

Gözleri açık, düşünde krallığının yıkıldığını, yerini yakın gelecekte ıssızlığın soğukluğunun alacağını görüyordu. O anda gördüğü korkunç düşü Rayski sonra kendisinden öğrenecekti.

Arkasına dönüp köye bakarken –pırıl pırıl, düzenli evler değil– bakımsız, kimsenin ilgilenmediği, yarı çürümüş evler, sürüyle sarhoş, dilenci, hırsız görüyordu. Tarlalar bomboştu, yabani otlar, ısırganlar diz boyuydu...

Dehşetle çevirdi başını, bahçeye girdi, bakışlarını çevresinde dolaştırarak durdu. Evleri, avluyu tanıyamamıştı.

Bahçe, çiçeklik, sebze bahçeleri birbirine karışmış, otla kaplanmıştı. İnsan ayağı basmazdı, çaylak avını götürürdü oraya yalnızca, rahat rahat yerdi...

Yeni ev yana yatmış, biraz da toprağa gömülmüştü. Uşakların evleri çökmüştü. Yıkıntılar arasında yapayalnız bir kedi miyavlayarak dolaşıyor, bir cezaevi kaçağı çökük çatının altında gizleniyordu.

Ürperdi yaşlı kadın, eski eve baktı. Buralarda canlı ne varsa hepsi dehşetle kaçıp gitmişti ama eski ev –kasvetli, sıvaları dökülmüş, koyu kahverengi tuğla duvarlarıyla– ayakta duruyordu hâlâ.

Pencerelerinde cam yoktu, çerçeveleri çürümüştü, yıkık dökük odalarında rüzgâr, yaşamın son izlerini de koparıp götürerek esiyordu.

Şöminenin içinde bir puhu kuşu yuva yapmıştı. Ayak sesi duyulmuyordu hiç. Yalnızca onun gölgesi... artık yok olmuş, ölmüş Vera'sının gölgesi, iniltisini rüzgârın uğultusuna karıştırarak süzülüyordu kara, çatlamış parkelerin üzerinde, rüzgârın peşinden koşuyor, bahçeyi geçiyor, yamaçtan aşağı kayıp kameriyeye gidiyordu.

Rayski, büyükannesinin yüzünde bir damla gözyaşının ağır ağır yuvarlandığını, sonra donmuş gibi durduğunu gördü. Sallandı yaşlı kadın, düşecek gibi oldu. Tutunacak bir yer aradı.

Koştu Rayski, Vasilisa'nın yardımıyla eve götürdü onu. Koltuğuna oturttu. Hemen doktor getirmeye gitti. Yüzlerine bakıyordu Tatyana Markovna, ama tanımıyordu onları. Hüngür hüngür ağlamaya başladı Vasilisa. Tatyana Markovna'nın ayaklarının dibine yığıldı.

"Anacığım, Tatyana Markovna!" diye ağlıyordu. "Kendinize gelin, haç çıkarın!"

Haç çıkardı büyükanne. Derin bir soluk aldı. El kol işaretiyle konuşamadığını, ona içecek bir şey vermelerini söyledi.

Ne yaptığını bilmiyormuş gibi yatağına uzandı. Vasilisa üstünü çıkardı, sıcak havlular koydu her yanına, kollarını, ayaklarını alkolle ovdu. Sonra zorla bir bardak şarap içirdi ona. Doktor hasta-

yı rahatsız etmemelerini, uyuması için yalnız bırakmalarını, yazdığı ilaçları da ona vermelerini söyledi.

Dikkatsiz biri "büyükannenin yatağa düştüğünü!" söyledi Vera'ya. Üzerinden yorganı attı Vera, Nataşa İvanovna'yı itti. Büyükannesinin yanına gidiyordu. Ama Tatyana Markovna'nın derin bir uykuya daldığını söyleyip durdurdu onu Rayski.

Akşama doğru Vera da hastalandı. Ateşi çıktı, sayıklamaya başladı. Bütün gece çırpındı durdu. Uykusunda büyükannesini sayıkladı, ağladı.

Rayski ne yapacağını iyice şaşırmıştı. Sonunda yaşlı doktor Pyort Petroviç'i çağırmaya, ona Vera'nın sinir bozukluğundan –nedenini söylemeden, kuşkusuz– söz etmeye karar verdi. Sabahı sabırsızlık içinde bekliyor, Vera ile Tatyana Markovna'nın odaları arasında mekik dokuyordu.

Büyükanne yüzü örtülü yatıyordu. Uyuyor mu, yoksa hâlâ içindeki acıyı yenmeye mi çalışıyor, bakmaya korkuyordu Rayski. Parmaklarının ucuna basarak Vera'nın yanına giriyor, Nataşa İvanovna'ya soruyordu:

"Nasıl?

Vera'nın başucunda oturan Nataşa İvanovna, "İkide bir uyanıyor, ağlıyor, sayıklıyor!" diyordu.

Odasına döndü Rayski. Bedeni de, ruhu da yorgun, kendini karyolasına bırakırken.

"Tanrım!" dedi. "Bu huzur dolu köşede böylesine dramlarla, böylesine insanlarla karşılaşacağımı aklımın ucundan geçirir miydim? Sade yaşam ne büyükmüş, ne korkunçmuş gerçekte! Böylesine bir çatırtıdan sonra nasıl sağlam kalabiliyorlar insanlar? Oysa bizler orada bir araya toplaşmış, kendi yaşamımızı, tutkularımızı –aşçıların lezzetli yemekler pişirdikleri gibi– pişirmeye çalışıyoruz!.."

VIII

Sabah Vera'nın durumu daha iyi değildi. Uyumuştu ama, ateşi inmemişti. Sık sık uyanıyor, kendini bilmeden yatıyordu.

Tatyana Markovna'nın yanına gitti Rayski. Vasilisa ile birlikte yatak odasına girdi.

"Vasilisa, bak bakalım nasıl?" diye fısıldadı. "Ürkmesinden korktuğum için yaklaşmak istemiyorum yanına."

"Uyandırayım mı onu?"

"İyi olurdu. Vera hasta... Pyort Petroviç'e adam yollasam mı, bilmiyorum..."

Rayski sözünü bitirmemişti ki, Tatyana Markovna doğruldu birden, yatağın içinde oturdu.

"Vera mı hasta?" diye sordu.

Rahat bir soluk aldı Rayski.

Tatyana Markovna'nın daha dün ölgün, taşlaşmış yüzünü birden, yaşam, telaş, korku kaplamıştı. Dışarı çıkması için kolunu salladı Rayski'ye. Yarım saat sonra hazırdı.

Geniş ama sessiz adımlarla, yüzünde bir korkuyla geçti avluyu, Vera'nın odasına çıktı. Hiç yorgun değildi sanki. Yaşam geri gelmişti bedenine. Yüzündeki korkuya, bir dostuna bakıyor gibi sevinçle bakıyordu Rayski.

Sessizce girdi Vera'nın odasına Tatyana Markovna. Onun soluk, uyuyan yüzüne uzun uzun baktı. Yaşlı doktoru çağırtmasını fısıldadı Rayski'ye. Ancak o zaman fark etti papazın karısını, yorgun yüzünü gördü, kucakladı onu, onun odasına gidip dinlenmesini söyledi.

"Kimseye gerek yok artık: Ben buradayım!" dedi.

Vera'nın karyolasının başucunda bir yer hazırladı kendine.

Doktor geldi. Tatyana Markovna, nedenini gizleyerek ustalıkla anlattı ona Vera'nın hastalığını. Büyük heyecan belirtileri buldu Vera'da doktor, ilaç verdi, sakinleşirse, bu hastalığın tehlikeli sonuçları olamayacağını söyledi.

Yarı uykuda, ilaçları aldı Vera. Akşam da derin bir uykuya daldı.

Tatyana Markovna karyolanın başucunda arkada oturdu, başını –öte yandan– aynı yastığa koydu. Uyuyamıyordu. Vera'nın her kıpırdanışını büyük bir duyarlılıkla izliyor, soluk alışını dinliyordu.

Vera arada uyanıyor, "Uyuyor musun Nataşa?" diye soruyor, yanıt alamayınca gözlerini kapıyordu gene. Biraz sonra acı dolu bir iç çekişle gene açıyordu gözlerini, durumunu anımsayıp inliyordu...

Yarı uykusuna dalmak için sabırsızlanıyordu. Gece karanlık, korkunç bir zindan gibi görünüyordu ona.

Bir ara kıpırdandı, su istedi. Yastığın arkasından bir el uzattı ona bardağı.

Gözlerini açıp gene kapadıktan sonra sordu Vera:

"Büyükannem nasıl?"

Kısa süren bir sessizlikten sonra ekledi:

"Nataşa, neredesin? Buraya gel. Niçin saklanıyorsun benden?"

Yanıt veren olmadı.

Derin bir göğüs geçirdi Vera. Gene uyuklamaya başladı. Bir ara ayılır gibi olup üzgün, "Büyükannem gelmeyecek! Büyükannem sevmiyor beni!" diye fısıldadı. "Büyükannem affetmeyecek beni!"

Tam başının üzerinde bir ses duyuldu:

"Geldi büyükannen! Seviyor seni büyükannen! Affetti seni büyükannen!"

Yatağından fırladı Vera. Tatyana Markovna'nın boynuna atıldı.

"Büyükanneciğim!" diye bağırdı.

Baygın bir durumda başını büyükannesinin göğsüne bastırdı.

Tatyana Markovna yatağına yatırdı onu. Ak saçlı başını bu soluk, acı kaplı, güzel yüze dağılmış koyu, gür saçların yanına koydu.

Vera, bir anne gibi bağlı olduğu bu yaşlı kadının göğsünde kendine gelince, bir şey söylemeden, dere gibi akıttığı gözyaşlarıyla, hıçkırıklarla içindeki tüm acıyı, pişmanlığı dışa vurdu.

Tatyana Markovna sessizce dinliyordu onun hıçkırıklarını. Ağlamasına engel olmadan gözyaşlarını mendiliyle siliyor, yalnızca başını göğsüne bastırıyor, durmadan öpüyordu.

"Sevmeyin beni büyükanne... atın beni... değmem ben... sevginizi, şefkatinizi kız kardeşime verin..."

Büyükanne cevap olarak daha da bastırdı onu göğsüne. O da ağlamaya başlamıştı.

"Benim şefkatim gerek değil artık kız kardeşine," dedi. "Ama bana senin sevgin gerek... bırakma beni Vera, kaçma artık benden, öksüzüm ben!"

Vera olanca gücüyle sıktı onu, "Annem benim," diye fısıldadı, "affedin beni..."

Büyükanne öpücüğüyle kapadı ağzını.

"Sus, söz etme bundan... hiç!"

"Sözünü dinlemedim... Tanrı cezamı verdi..."

Tatyana Markovna birden dehşetle kesti Vera'nın sözünü:

"Ne diyorsun Vera?"

Yüzü bembeyaz olmuştu. Bir an koruda, yamacın dibinde dolaşıp duran o yaşlı kadına benzemişti gene.

"Evet, büyükanneciğim, yalnızca kendi aklımla irade gücümün bana bütün bir ömür yeteceğini, hepinizden zeki olduğumu sanıyordum..."

"Benden zekisin, benden çok da okudun," dedi, "Tanrı büyük bir sezgi vermiş sana, ama büyükannenden tecrübeli değilsin..."

"Şimdi... tecrübeliyim de!" diye geçirdi içinden Vera. "Yüzünü büyükannesinin omzuna dayadı."

"Alın beni buradan, Vera yok artık," diye fısıldadı. "Marfenkanız olacağım... Bu eski evden kaçmak, oraya, sizin yanınıza gelmek istiyorum."

Büyükanne bir şey demeden okşuyordu başını. İki baş yan yana yastığa düştüler usulca. Vera da, büyükanne de konuşmuyorlardı artık. Birbirlerine iyice sarılmış, kucak kucağa sabaha karşı uykuya daldılar.

IX

Sabah kalktığında ateşi yoktu Vera'nın. Titremiyordu da. Yalnızca benzi uçuktu, yorgundu. Büyükannesinin göğsünde ağlayarak iyileşmişti. Hastalığının geçtiğini söyledi doktor, ama birkaç gün odadan çıkmamasını istedi.

Her şey eski düzenine girdi. Vera'nın yaş günü –onun isteği üzerine– sessiz geçti. Volga'nın karşısından ne Marfenka geldi, ne Vikentyevler. Bir uşakla, Vera Vasilyevna'nın keyifsiz olduğu, odasından çıkmadığı haberini yollamışlardı onlara.

Tuşin saygı dolu bir mektupla Vera'nın yaş gününü kutlamış, gelmek için izin istemişti.

Vera "Bekleyin, iyileşemedim daha," diye yanıt yazmıştı.

Yaş günü için kentten gelenleri de, Vera'nın hasta olduğunu söy-

leyerek geri çevirdiler. Yalnızca hizmetçi kızlar –her şeye karşın– renkli giysilerini giymiş, kurdeleler takmış, karanfil kremi sürünmüşlerdi. Arabacılarla uşaklar da sarhoş olana dek içmişlerdi gene.

Vera ile büyükannesinin arasında yeni bir ilişki başlamıştı. Büyükanne, –Rayski gibi– yaşamında büyük yer tutan bu olayı sindirmesi hiç de kolay olmamasına karşın, yapmacık bir hoşgörüyle acı çektirmiyordu Vera'ya. İnsanların içine işlemiş, "düşüş"ün nedenlerine bile bakmayan katı ahlâk anlayışının bu "hata"yı, "mutsuzluğu" belki de "düşüş"ü damgaladığı kesin horlama da yoktu davranışlarında.

Birbirine ağırbaşlı bakıyor, az konuşuyorlardı. Daha çok önemsiz, günlük şeylerden söz ediyorlardı. Ama karşılıklı bakışlarında sessiz bir konuşma oluyordu.

İkisi de birbirini inceliyor, ama konuşmaya başlamaktan korkuyorlardı sanki. Tatyana Markovna "düşüşü" savunmak için de, haklı göstermek için de bir sözcük etmiyor, bu konuda hiçbir şeyi anımsatmıyordu... Bunu Vera'nın da unutması için çalıştığı belliydi.

Bir o kadar daha sevgi gösteriyordu torununa şimdi. Ama kasıtlı, yapmacık değildi bu... eleştirisini, duygularını gizlemek için böyle davranıyordu. Gerçekten de Vera ona açılana, hatta yanlış adımını atana dek olduğundan daha sevimli, ona karşı daha bir müşfikti şimdi.

Büyükannesinin bu içtenliğini görüyordu Vera. Ama kendini daha hafif hissetmesine yetmiyordu bu. Sert bir biçimde yargılanmasını, cezalandırılmasını bekliyor, istiyordu. Sözgelimi, büyükannesi altı aylığına ya da bir yıllığına uzaklaştırsaydı onu yanından. Uzak köyüne yollasaydı. Aldatılmış, horlanmış güven duygusunun, sevgisinin yaralarını sarsaydı kendi elleriyle: Sonra bağışlasaydı onu, çağırsaydı, ama –Vera birkaç yıl tüm gücüyle, zekâsıyla, yüreğiyle çalışarak bu annenin sevgisini kazanıncaya dek– uzun süre sarmasaydı onu sevgiyle, şefkatle... Ancak o zaman huzura kavuşurdu Vera. –Rayski'nin dediği gibi– "zamanın kişioğlunun yaşamından her şeyi sildiği" gerçekse, ancak o zaman içi rahatlar ya da –hiç değilse– unutabilirdi.

"Her şeyi mi?" diye soruyordu kendi kendine, üzgün. "Önce

hep birlikte Vera'nın yüzüne bakıp, sonra her biri kendi vuruşunu indirmek için peş peşe gelen acılarını silemezdi zaman."

Bu acılardan birkaçını çekmişti. Şimdi de en korkunçlarından birini çekiyordu. Hiç kimsenin bilmediği, zamanın silme olasılığı bile pek zayıf olan en korkuncu ise içinde gizleniyordu henüz.

Onu düşünmemeye çalışıyordu Vera. Şimdi yalnızca, büyükannesini bu acıya nasıl alıştıracağını, onun tepesine inen vuruşları nasıl hafifleteceğini düşünüyordu.

Büyükannesinin bu suskunluğunu, ona karşı bu yeni şefkatini anlıyordu. Bununla birlikte, gizli birkaç bakışını da yakalamıştı büyükannesinin... bu bakışlara ne anlam vereceğini bilmiyordu.

Tatyana Markovna'nın çok acı çektiği belliydi. Üzüntü değiştirmişti onu. Kamburu çıkmıştı. Rengi sararmıştı. Yüzündeki kırışıklara yenileri eklenmişti. Ama Vera'ya bakarken, onu dinlerken birden dimdik oluyor, doğruluyordu. Vera'da eski Vera'yı, torununu değil, daha cana yakın, daha çok sevdiği kızını şimdi bulmuş gibi şefkatle aydınlanıyordu bakışı.

Niçin daha cana yakın? Büyükannesinin, derin yüreği acıya açıldığı için şimdi onu belki daha çok seveceğini düşünüyordu Vera. Yaptığına pişman zavallı, hasta bir kızı cezalandırmaya acıyordu da... günahını bir Hıristiyan merhametiyle örtmeye karar vermişti belki.

Uysal uysal düşünüyordu: "Evet başkası olamaz. Ama bu merhameti, bu sadakayı kaldırmak ne acı Tanrım! Düşmek, hiçbir umudu olmadan kalkmak.. yalnızca başkalarının gözünde değil, büyükannemin, annemin gözünde de umutsuz kalkmak!"

Belki eskisinden çok titreyecekti üzerine büyükannesi, hoş tutacaktı onu... ama doğanın, kaderin horladığı zavallı bir alığı, aklını yitirmişti; ya da –daha kötüsü– önüne herkesin sadaka gibi merhamet attığı düşmüş, kötü durumda bir din kardeşini tuttukları gibi hoş tutacaktı onu!

Gurur, insanlık ortamı, saygı görme hakkı, onur... hepsi paramparça olmuştu! Kişioğlunu bezeyen, onu insan yapan çelenkten bu çiçekleri koparırsanız, bir eşyadan farksız olur kişi.

Toplum acıyarak bakar düşene. –Büyükannenin Vera'yı cezalandırdığı gibi– suskunluğuyla cezalandırır onu. Ruhunda insanın

doğal gururu, saygı görmeye hakkı olduğu bilinci bir zamanlar yaşamış, başını dik tutmuş bir insanın böyle yaşaması olanaksızdır!

Birkaç aşk serüveni duymuştu. Düşenleri toplumun nasıl yargıladığını, her yandan gelen vuruşlara bu zavallıların nasıl dayandıklarını anımsıyordu.

"Ben neyimle onlardan iyiyim?" diye düşünüyordu Vera. "Oysa Mark da, Rayski de bu... 'Rubicon'un ötesinde yeni, güzel bir yaşamın başlayacağına nasıl inandırmaya çalışıyorlardı beni! Evet, yeni bir yaşam, ama ne 'güzel' değil mi!"

Büyükannesi acıyordu ona: Yalnız bu öldürebilirdi insanı! Oysa bir zamanlar saygı duyardı ona büyükannesi. Övünürdü onunla. Düşüncelerinde, davranışlarında özgür olduğunu kabul eder, serbest bırakırdı onu. Güvenirdi ona! Şimdi hiçbiri yoktu bunların! Boşa çıkarmıştı büyükannesinin güvenini. Gururunu da sürdürememişti!

Kendi evinde bir dilenciydi. Yakınları düşmüş görüyorlardı onu. Yaklaşıyorlardı yanına, sonra başlarını öte yana çevirip, gururla "Bir daha doğrulamayacaksın zavallı, bizimle aynı olamayacaksın bir daha, Tanrı için bağışlayalım seni!" diye düşünerek, acıdıklarından örtüyorlardı üstünü...

"Eh, bağışlayın bakalım, boyun eğiyorum! Ama sadaka değil, öfke, gök gürültüsü istiyorum ben... Gene gurur istiyorum! Boyun eğiş nerede? Temiz bir kadının sitem dolu bakışına katlanmak, bu bakış altında yıllarca bütün bir ömür bembeyaz kesilmek, yakınmaya cesaret edememek olurdu boyun eğmek. Yapamayacağım bunu! Her şeye dayanacağım: Rayski ile Tuşin'in merhametli yüce gönüllülüklerine de, büyükannemin –belki elinde olmayan küçümsemesini gizleyen– acımasına da... Küçük görüyor beni büyükannem!" Tüm bedeni sarsılıyordu Vera'nın bunları düşünürken. Kaçıyordu büyükannesinin bakışından. Odasında sessiz, üzgün oturuyor, Tatyana Markovna ona derin bir şefkatle... ya da –onun sandığı gibi– acıyarak baktığında başını öte yana çeviriyor, bakışını yere indiriyordu.

O anda –her zaman olduğu gibi– yaşamının temizliğinin, güzelliğinin, tatlı tüm kokularının Mark'la karşılaşmadan önceki günlerde kaldığını, tüm huzurunun o uğursuz akşam sona erdiğini düşünüyordu... Ürperiyordu.

Başkalarının ne düşündüğüne karşı umursamazlığı yitip gitmişti. Mark'ın dediği "salaklar"ın gözünde küçük düşmek bile acı veriyordu ona. Onların ona duydukları hayranlığı arıyordu: Herkesten gördüğü, artık yitirdiği saygıyı özlüyordu!

Acı bir gülümsemeyle "Ah, hiç değilse 'Kunigunda' aklımı başıma getirseydi!" diye geçiriyordu içinden.

Dua etmek istiyor, ama edemiyordu. Ne için dua edecekti? Gök gürültüsünün önünde uysal uysal başını eğmekten, ona katlanmaktan başka yapabileceği bir şey kalmıyordu. Eğmişti başını, –düşündüğü gibi– "horlanma"nın ağırlığını taşıyordu.

Dıştan herkese sakin görünüyordu ama gözleri içe çökmüştü. Beyaz yüzünde renkler oynaşmıyordu artık. Yürüyüşünün inceliği, davranışlarının rahatlığı kaybolmuştu. Zayıflıyordu. Yaşamın ona ağır geldiği belliydi.

Hiç kimseyle, hiçbir şeyle ilgilendiği yoktu. Nataşa İvanovna'yı evine yollamıştı. Odasından dışarı çıkmıyor, yemeğini büyükannesiyle birlikte yiyor, yaşlı kadın yüzüne dikkatli baktığında, onunla şefkatli, yumuşak konuşmaya başladığında başını önüne eğiyordu. Daha bir suskun, durgundu şimdi. Tatyana Markovna'nın sözle ya da bakışıyla açığa vurduğu her isteğini yerine getirmek için Petruşka'dan çabuk davranıyordu.

Evde sesi soluğu duyulmaz olmuştu. Sessiz, bir gölge gibi dolaşıyor, bir şeyi karşısındakinin gözünün içine bakmadan, fısıltıyla istiyordu. Hizmetçilere buyruk vermeye korkuyordu. Vasilisa ile Yakov yüzüne acıyarak, Yegorka küstahça, oda hizmetçisi kızlarsa alaylı bakıyorlarmış gibi geliyordu ona.

Vasilisa ile Yakov'un bakışı karşısında bakışını önüne indirirken; başını Yegorka'dan, hizmetçi kızlardan çabucak öte yana çevirirken "İşte yeni yaşam dedikleri!" diye geçiriyordu içinden. Oysa Rayski'den başka hiç kimsenin bir şeyden haberi yoktu evde. Ama Vera'ya –onun durumunda olan herkese olduğu gibi– sırrını evde herkesin yüzünde okuyormuş gibi geliyordu.

Vera'yı incelerken düşüncelere dalıyordu Tatyana Markovna. Vera'nın kaderi onu da etkiliyordu sanki. O da hemen hiç kimseyle konuşmuyor, az uyuyor, işlerle az ilgileniyor, buğday için gelen tüccarla da, kâhyayla da görüşmüyor, evde kimseye buyruk vermi-

yordu. Dirseğini masaya dayayıp oturuyor, başını ellerinin arasına alıyor, uzun süre yalnız kalıyordu.

O da, Vera da Rayski'ye bağlanmışlardı. Onun ruh temizliği, yumuşaklığı, her sözcüğünde kendini gösteren içtenliği, gevezeliğe varan açık yürekliliği, sonra hayale düşkünlüğü... bütün bunlar Vera'yı da, Tatyana Markovna'yı da biraz avutuyor, oyalıyorlardı.

Kimileyin gülümsetebiliyordu bile onları Rayski. Ama ikisinin de, tüm evin de üzerine bir bulut gibi çökmüş hüznü dağıtmak için boşuna çalışıyordu. Onun saygısının, büyükannesinin şefkatinin zavallı Vera'ya eski canlılığını, gururunu, kendine güvenini, zekâ ve irade gücünü kazandıramadığını görüyor, üzülüyordu.

Vera fısıldıyordu ona:

"Büyükannem hor görüyor beni, acıdığı için seviyor! Yaşayamam böyle, öleceğim!"

Tatyana Markovna'ya koşuyordu Rayski, Vera'nın yeni acılarını iletiyordu ona. Büyükannenin –kendinde değilmiş gibi– Vera'nın bu sessiz iniltilerini dinleyip, kendinde onu avutacak gücü bulamayınca yüzü bembeyaz, dua etmeye gittiğini görüyor, dehşete kapılıyordu.

Söz arasında bazen şöyle fısıldıyordu Vera'ya Tatyana Markovna:

"Sen de dua et!"

"Siz dua edin benim için, ben edemiyorum!" diye karşılık veriyordu Vera.

"Ağla!" diyordu büyükanne.

"Gözyaşım yok!"

Sessizce kendi köşelerine çekiliyorlardı gene.

Onlara bağlanmış, onların dostu olmuştu Rayski. Gözünde Vera ile büyükanne çok yükselmişler, kutsal birer insan olmuşlardı. Onların her sözcüğünü, her bakışını tutkuyla yakalıyor; büyükannenin mi, Vera'nın mı karşısında duygulanacağını, ağlayacağını bilemiyordu.

Hayalinde yarattığı uyumlu güzelliğin heykeli Vera'da bitiyordu. Ama hemen bunun yanında başka bir heykel –güçlü bir eskiçağ kadınının heykeli– büyükannede başlıyordu. Vera tutkunun, sınavın ateşiyle kendini tanıyana, bilene dek temizlenmiş, arınmıştı. Tatyana Markovna ise...

Sağduyunun, gücün bu kaynağını nereden almıştı? Küçücük bir kızdı! Anlayamıyordu bir türlü Rayski. Büyükanne bir bilmeceydi onun için. Boşuna arıyordu anahtarı.

İkisi de yalvarıyorlardı Rayski'ye. Temelli burada kalmasını, evlenmesini, bir yuva kurmasını söylüyorlardı.

"Dayanamayacağımdan korkuyorum," diye karşılık veriyordu Rayski. "Hayal gücüm birtakım ülküler, sinirlerimse yeni duygular ister gene, can sıkıntısı kemirmeye başlar içimi! Bir sanatçının erekleri nelerdir? Yaratıcılık... onun yaşamı budur işte!.. Hoşça kalın! Yakında gidiyorum!"

Genellikle böyle bitiriyordu sözünü. Vera ile büyükanneyi daha çok üzüyordu. İçinde bir keder, bu kederin arkasındaysa bir boşluk, can sıkıntısı hissediyordu.

Büyükanne hüzün dolu suskunluğuna gömülüyor, Vera kederinin acısıyla sessiz sedasız tükeniyor, günler geçiriyordu. Vera'nın iç acısı sürekliydi, dinmek bilmiyordu, Tatyana Markovna'nın hüznü de Vera'yı incelediği ölçüde büyüyordu.

Vera hastayken geceleri eski evde kalıyordu Tatyana Markovna. Vera'nın karyolasının karşısındaki kanepeye uzanıp, uyumasını bekliyordu. Ama çoğu zaman, birbirinin uyumasını beklerken, uyanık olduklarını fark ediyorlardı.

"Uyumuyor musun Veracığım?" diye soruyordu büyükanne.

Büyükannesini kandırmak için gözlerini kapayıp karşılık veriyordu Vera:

"Uyuyorum."

Biraz sonra Vera yakalıyordu büyükannesini ona bakarken.

"Uyumuyor musun büyükanne?"

"Şimdi uyandım," diyordu Tatyana Markovna.

Öte yana dönüyordu.

Acılar içinde kıvranıyordu Vera: "Yaşayamayacağım! Huzurum yok, hiçbir zaman da bulamayacağım!"

Büyükanne içini çekerek düşünüyordu: "Hayır, unutamayacaksın bu acını! Bu kızı huzura kavuşturmak için kendini cezalandırmanı buyuruyor Tanrı..."

"Buradan yanınıza ne zaman alacaksınız beni büyükanne?"

"Düğünden sonra, Marfenka gidince..."

"Ben şimdi istiyorum, soluk alamıyorum burada, uyuyamıyorum..."

"Acele etme, biraz iyileş, o zaman..."

Susuyordu Vera, ısrar edemiyordu. "Almaz!" diye geçiriyordu içinden. "Nefret ediyor benden..."

X

Gene böyle uykusuz geçen bir gecenin sabahı adam yollayıp Tit Nikonıç'ı çağırttı Tatyana Markovna. Tit Nikonıç, "enfes kız" Vera Vasilyevna ile Tatyana Markovna'yı tehdit eden hastalık ve sinir bozukluğunun kazasız belasız atlatıldığını düşünerek neşeli gelmiş, armağan olarak da kocaman bir karpuzla bir ananas getirmiş, topuklarını birbirine vurduktan sonra iltifatlar yağdırmaya başlamıştı. Kar beyazı gömleğiyle, sarı keten pantolonuyla, altın düğmeli mavi frakıyla, son derece tatlı gülümsemesiyle ışıl ışıldı.

"Çok değerli Boris Pavloviç'in bana armağan getirdiği kazağı ilk kez giyiyorum bugün, kutlayın beni..." dedi.

Ama Tatyana Markovna'nın yüzünü görünce birden donup kaldı, korktu.

Tatyana Markovna pelerinini omuzlarına aldı, başörtüsünü bağladı, bir şey söylemeden, onu izlemesini işaret etti Tit Nikonıç'a. Bahçeye çıktılar. Vera'nın bankına oturdular. Tatyana Markovna iki saat konuştu, sonra ayaklarının ucuna basarak eve döndü. Tit Nikonıç ise, Tatyana Markovna'ya uğramadan, perişan bir durumda ayrıldı Malinovka'dan. Evde uşağına arabasını hazırlaması söyledi, kiralık at getirtti, birkaç yıldır adımını atmadığı köyüne gitti.

Rayski ona uğradığında köyüne gittiğini öğrenince şaşırdı. Büyükannesine sordu. Büyükannesi, köyünde durum biraz karışık olduğu için gittiğini söyledi.

Vera her zamankinden daha bir durgundu. Çoğunlukla kanepeye uzanıyor, yere bakıyor ya da eski evin odalarında –benzi uçuk, gözlerinin çevresinde sarı lekeler– bir aşağı bir yukarı dolaşıp duruyordu.

Böyle anlarda alnında keskin bir çizgi –geleceğin kırışığı– beliri-

yordu. Aynada kendine bakarak acı acı gülümsüyordu. Kimi zaman, gözünde mavi kâğıda yazılı açılmamış mektubun bulunduğu masaya yaklaşıyor, anahtarı alıyor, birden dehşetle uzaklaşıyordu oradan.

"Nereye kaçmalı, nereye gizlenmeli tüm dünyadan?" diye geçiriyordu içinden.

O gün akşama dek –dünün geçtiği, besbelli yarının da geçeceği gibi– geçti zaman. Akşam oldu, gece oldu. Vera yattı, mumu söndürdü. Gözleri açık, karanlığa bakmaya başladı. Unutmak, uyumak istiyordu, ama dalamıyordu bir türlü.

Karanlıkta gözlerinin önünde karanlıktan da siyah birtakım lekeler dolaşıyordu. Pencerelerin cılız ışığında gölgeler dalgalanarak koşuyorlardı. Ama korkmuyordu Vera. Sinirleri ölmüştü. Köşeden birden bir hayalet çıksaydı önüne, odasına bir hırsız, bir katil girseydi sessizce, şaşkınlıktan donup kalmazdı. Bir daha yataktan kalkamayacağını söyleselerdi, telaşa kapılmazdı.

Karanlığa, dalgalanan gölgelere, karanlıkta kaynaşan siyah lekelere, dönüp duran birtakım çemberlere bakıyordu.

Odasının kapısı açılıyor gibi geldi ona birden, işte gıcırdadı...

Dirseğine dayanarak doğruldu, bakışını kapıya dikti.

Bir ışıkla, ışığın önüne tutulmuş bir el gördü. Bakmayı bıraktı, başını yastığa koyup uyuyormuş gibi kapadı gözlerini. Gelenin, elinde kandille Tatyana Markovna olduğunu görmüştü. Omuzundaki atkıyı sandalyenin üzerine koydu Tatyana Markovna, sessiz adımlarla karyolaya yaklaştı. Beyaz bir gecelik vardı üzerinde, başı açıktı, bir hayaleti andırıyordu.

Kandili Vera'nın başucundaki küçük masaya koydu, geçip karyolanın karşısındaki kanepeye oturdu. Öylesine sessizdi ki, kandili masaya koyarken tık çıkmamış, otururken kanepe gıcırdamamıştı.

Vera'ya bakıyordu. Vera, gözleri kapalı, yatıyordu. Tatyana Markovna, elini yanağına dayamış, gözlerini ayırmıyordu ondan, arada bir soluğunu tutarak göğsündeki ağırlığı hafifletmeye çalışıyordu.

Bir saati aşkın bir zaman geçti aradan. Vera birden açtı gözlerini. Tatyana Markovna gözlerini kırpmadan bakıyordu ona.

"Uyuyamıyor musun Veracığım?"

"Uyuyamıyorum."

"Neden?"

Bir sessizlik oldu. Tatyana Markovna'nın yüzüne bakıyordu Vera. Yaşlı kadının yüzünde renk olmadığını görebiliyordu.

"Bu vuruşu kaldıramıyor," diye geçiriyordu içinden, "iyi numara da yapamıyor, gerçek üste çıkıyor..." Alçak sesle, "Neden geceleri de acı çektiriyorsunuz bana büyükanne?" diye sordu.

Büyükanne bir şey söylemeden bakıyordu.

Vera da aynı sürekli bakışla karşılık verdi ona. Gözleriyle konuşuyorlardı, galiba anlıyorlardı da birbirlerini.

"Öyle bakmayın bana büyükanne, bakışınız öldürüyor beni. Küçük göreceksiniz, kovun beni bu evden, daha iyi... Büyükanne! Dayanamıyorum artık! Bağışlayın beni, bunu yapamayacaksanız diri diri bir yere gömün beni! Kendimi Volga'ya atardım ya..."

"Aklından geçenlerle ağzından çıkanlar niçin başka Vera?"

"Peki siz niçin susuyorsunuz? Neler düşünüyorsunuz? Suskunluğunuzu anlayamıyorum, acı veriyor bana bu. Bir şey söylemek istiyorsunuz, söylemiyorsunuz..."

"Söylemek çok güç Vera. Dua et, elinden gelirse... konuşmadan anla büyükanneni..."

"Denedim dua etmeyi, ama yapamıyorum. Ne için dua edeceğim? Bir an önce ölmem için mi?"

Tatyana Markovna, Vera'yı avutmayı bir kez daha denedi:

"Her şey unutulup gitti," dedi, "seni üzen nedir?"

Kanepeden kalkıp Vera'nın yanına, karyolaya oturdu.

"Hayır unutulmadı," dedi Vera. "Suçum gözlerinizde yazılı... Konuşuyor gözleriniz..."

"Ne diyorlar?"

"Artık yaşayamayacağımı, her şeyin... mahvolduğunu."

"Büyükannenin bakışlarını okumayı bilmiyorsun!"

Vera yüzünü duvara döndü.

"Öleceğim, biliyorum! Ama bir an önce ölsem, ah, bir an önce!"

Tatyana Markovna sessizce salladı başını.

Vera hüzün dolu bir kararlılıkla yineledi:

"Yaşayamam artık!"

Tatyana Markovna göğüs geçirdi.

"Yaşayabilirsin!"

Büyükannesine döndü Vera, "Olanlardan... sonra mı?.." diye sordu.

"Evet..."

Şimdi Vera umutsuz bir göğüs geçirdi.

"Bilmiyorsunuz büyükanne... öyle bir insan değilsiniz!.."

Tatyana Markovna Vera'ya doğru eğildi, güç işitilir bir sesle fısıldadı:

"Öyleyim!.."

Vera çabucak, tutkuyla iki kez baktı büyükannesinin yüzüne, bir kez daha baktı, sonra üzgün, yastığa koydu başını. Kendi kendine konuşuyormuş gibi, "Kutsal bir insansınız siz!" dedi. "Benim durumumda hiçbir zaman olmadınız. Günahsız bir insansınız!"

"Günahkâr!" diye fısıldadı Tatyana Markovna.

"Herkes günahkârdır... ama benim kadar değil..."

"Senin kadar..."

Vera dirseğine dayanarak doğruldu birden, bakışında da sesinde bir korku vardı.

"Ne?" diye sordu.

"Senin gibi bir günahkârım ben de..."

İki eliyle büyükannesinin kolundan tuttu Vera. Yanağını yanağına bastırdı. Titriyordu. İnce bir sesle, "Neden iftira ediyorsun kendine?" dedi. "Zavallı Vera'nı avutmak, kurtarmak için mi? Büyükanne, büyükanneciğim, yalan söyleme!"

Yaşlı kadın kendini zorlayarak, "Hiçbir zaman yalan söylemem ben," diye fısıldadı, "sen de bilirsin bunu. Şimdi mi söyleyeceğim?"

Yere kayıp diz çöktü Vera'nın önünde, ak saçlı başını göğsüne yasladı:

"Bir günahkârım ben... günahkâr... Sen de beni bağışla!"

Korkudan donmuş kalmıştı Vera. Dünyaya yeniden geliyormuş gibi gözlerini şaşkınlıkla büyük büyük açmıştı.

"Büyükanne..." diye fısıldadı. "Olabilir mi böyle bir şey?"

Yaşlı kadının başını göğsüne bastırdı birden.

"Ne yapıyorsun? Neden söylüyorsun bunu bana?.. Sus! Sözlerini geri al! Duymadım, unutacağım hepsini, düş gördüm sayacağım... benim için cezalandırma kendini!"

Yaşlı kadın, karyolanın yanında yere diz çökmüş, başını önüne eğmiş, "Elimde değil, Tanrı böyle buyuruyor!" dedi.

"Ayağa kalk büyükanne!.. Yanıma gel!.."

Başını göğsüne yaslayıp ağladı büyükannesi.

Vera da çocuk gibi hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlamıştı.

"Neden söyledin bunu bana?.."

"Öyle gerekiyordu!" (Gökyüzünü gösterdi yaşlı kadın.) "Onun buyruğu bu, torunumdan af dilememi buyurdu. Affet beni Vera, önce sen affet. O zaman ben de seni affedebilirim... Sırrımı saklamak, onu beraberimde mezara götürmek istemem hiç doğru değildi... Günahımla mahvettim seni!.."

"Umutsuzluktan... kurtarıyorsun beni büyükanne..."

"Kendimi de Vera. Tanrı bağışlayacak bizi, ama temizlenmemizi istiyor önce! Günahımın unutulduğunu, bağışlandığını sanıyordum. Susuyordum, herkes temiz bir insan sanıyordu beni, yanılıyorlardı! Aranızda 'boyalı tabut' gibiydim, oysa içimde dokunulmamış bir günah gizliydi! İşte şimdi, senin günahın su yüzüne çıkardı onu! Cezalandırdı beni Tanrı... Yürekten bağışla beni..."

"Büyükanneciğim! Annesini bağışlar mı insan? Kutsal bir kadınsın sen! Senin gibi bir anne daha yoktur yeryüzünde... Bilseydim... çıkar mıydım sözünden hiç?"

Tatyana Markovna kesti Vera'nın sözünü:

"Öteki korkunç günahım da budur! Sustum, geri çekmedim seni... yamaçtan! Mezarından kalkıp bu yaptığımın hesabını soracak annen! Hissediyorum, düşlerime giriyor hep... Şimdi burada, yanımızdadır."

Yaşlı kadın korkulu bakışlarını odanın içinde dolaştırarak, kollarını dua ediyor gibi kaldırdı.

"Sen de bağışla beni rahmetli!" dedi.

Bir ürperti dolaştı Vera'nın bedeninde. Tatyana Markovna ekledi:

"Sen de bağışla Vera! İkiniz de bağışlayın!.. Dua edelim!.."

Vera kaldırmaya çalışıyordu büyükannesini yerden.

Tatyana Markovna güçlükle ayağa kalktı, kanepeye oturdu. Vera kolonya ile su verdi ona, şakaklarını kolonyayla ovdu, yatıştırıcı damla verdi. Sonra kendi halının üzerine oturdu, büyükannesinin ellerini öpmeye başladı.

Tatyana Markovna, biraz toparlandıktan sonra, "Bilirsin, eninde sonunda her şey çıkar ortaya!" diye başladı. "Kırk beş yıl iki kişinin arasında kaldı bu! Vasilisa ile o! Bu sırrın bizimle birlikte mezara gideceğini sanıyordum. Ama ortaya çıktı işte! Tanrım!" (Aklı başında değilmiş gibi konuşuyordu. Tatyana Markovna. Ayağa kalktı, kollarını kurtarıcısının tasvirine doğru uzattı.) "Bu yıldırımın bir gün de bir başkasını... yavrumu çarpacağını bilseydim, büyük kilisenin önündeki alanda, herkesin ortasında herkese anlatırdım günahımı!"

Vera şaşkın bir durumda, gözlerini iri iri açmış, bakıyordu büyükannesinin yüzüne. İnanmaya korkuyordu. Onun her hareketini, her bakışını heyecanla inceliyor; bunun yaşlı kadının onu –düşen torununu kurtarmak, ayağa kaldırmak için başvurduğu soylu bir davranış, yüce gönüllü bir amaç olduğundan kuşkulanıyordu. Ama ölen annesini anarak dua edişi, yere diz çöküşü, ağlayışı... Hayır, böylesine rol hiçbir aktris yapamazdı. Üstelik tepeden tırnağa dürüstlük, gerçek dolu bir insandı büyükanne!

Göğsüne bir sıcaklık, yüreğine bir hafiflik dolmuştu Vera'nın. Uykudan uyanıyormuş gibi bir canlanma oluyordu ruhunda. İçine yaşamın bir dost gibi sessizce daldığını; karanlık, bomboş bir tapınağı andıran ruhunun aydınlandığını, dualarla, umutlarla yeniden dolduğunu hissediyordu. Çiçek bahçesine dönmüştü mezar...

Kanı damarlarında rahat akmaya başlamıştı. Uzaklar, usta ellerin onardığı bozuk bir saat gibi, kıpırdanmaya başlıyordu gene yavaş yavaş. İnsanlar yakınlık gösteriyorlardı ona, doğa olanca güzelliğiyle parlamaya başlıyordu.

Yarın dinç, canlı, huzur içinde kalkacaktı. Sevdiği yüzleri görecekti. Rayski'nin –onun kendisi için en güzel, en şiir dolu düş olduğunu söylerken– yalan söylemediğine inanacaktı.

Eskisi gibi, onun dostluğu gurur, mutluluk verecekti Tuşin'e; –dediği gibi– "daha çok sevecekti onu".

Büyükannesiyle bir büyükanne-torun değildiler artık, birbirlerine yakın, birbirlerinden ayrılmayacak, birbirinin dengi iki dosttular.

Büyükannesiyle yürekten konuşmaya başlayınca –Rayski'ye de olduğu gibi– farkında olmadan sen demeye başlamıştı ona. O so-

ğuk siz'i derinlere gömmüştü yüreği. Büyükannesine sen demek hakkını bırakmak niyetinde değildi bir daha.

Suçunu itiraf etmesinden sonra büyükannesinin ona karşı artan şefkatini, sevgisini ancak şimdi anlıyordu. Evet, taşınmaz büyük acısını ihtiyar omuzlarına almıştı büyükannesi, onun suçunu kendi suçuyla silmiş, bu suçu "onurun yitirilmesi" olarak kabul etmemişti. Onurun yitirilmesi! Dünyanın bu en haktanır, en ince ruhlu kadını; hiç kimseyi hiçbir zaman incitmeyen, hiç kimseyi aldatmamış, tüm yaşamını başkalarına adamış bu kadın; herkesin saygı duyduğu bu kadın "düşmüş, onurunu yitirmişti"!

Demek o da –Vera da– bir büyükanne olmalıydı. Tüm yaşamını başkalarına adamalıydı. Görevini yerine getirerek, bitmez tükenmez fedakârlıklar yaparak, durmadan çalışarak "yeni" bir yaşama, onu yamacın dibine sürükleyen yaşama benzemeyen bir yaşama başlamalı... İnsanları, gerçeği, iyiyi sevmeliydi...

Bütün bu düşünceler bir burgaç gibi dönüp duruyorlardı kafasının içinde. Birtakım bulutların üzerine oturtmuş, uçuruyorlardı onu sanki. Ellerindeki, ayaklarındaki zincirleri çözdüklerinde bir suçlunun duyduğu o hafifliği duyuyordu üzerinde.

Birden ayağa kalktı...

"Büyükanneciğim," dedi, "bağışladın beni!.. Herkesten, Marfenka'dan bile çok seviyorsun beni, farkındayım! Peki benim seni ne kadar sevdiğimin sen farkında mısın? Seni böylesine sevmeseydim, bu kadar acı çekmezdim! Birbirimizi uzun zaman tanıyamadık!.."

"Şimdi öğreneceksin her şeyi, dinle itiraflarımı... ya sert bir biçimde kına beni, ya bağışla... Tanrı da bizi bağışlasın..."

"İstemiyorum, bilmem gerekmez, korkuyorum! Niçin?.."

"Şimdi benim de, bundan kırk beş yıl önce çekmem gereken acıları çekmem için. Senin günahını çaldım! Tanıyorsun onu. Boris de tanıyacak. İhtiyar Kunigunda'nın ak saçlarıyla o da alay etsin!.."

Büyükanne, büyük bir kararlılıkla başını sallayarak heyecanlı, iki kez bir köşeden ötekine gidip geldi odanın içinde.

Katı ağırbaşlılığıyla, kendine güveniyle, mağrur tavrıyla, aile büyüklerinin portrelerinin bulunduğu galerideki eski kadın portresine benziyordu gene. Yüzünde bir acıyla, bu acıyı yenen bir gurur anlatımı yan yanaydı. Onun karşısında zavallı hissediyordu kendi-

ni Vera. Gözlerinin içine ürkek ürkek bakıyor; yaşamla savaşa yeni yeni çıkan gücünü büyükannesinin yaşlı, yaşamla uzun yıllar cenkleşmiş, ama hâlâ sağlam, görünüşte hiç zayıflamamış gücüyle karşılaştırıyordu.

"Anlayamadım onu! Bu derinliğin yanında benim o ünlü akıllılığım hiç kalır..." diye düşünüyordu. "Yardım etmek istiyordu büyükannesine. İtirafına engel olmaya, bitkin ruhundan gereksiz, ağır acıları uzaklaştırmaya çalışıyordu. Önünde yere diz çöktü, ellerinden tuttu."

"Şu anda benim için neler yaptığını kendin de hissediyorsun büyükanne," dedi. "Bu borcumu tüm yaşamımı bile versem ödeyemem. Daha ileri gitme artık, cezan burada bitiyor! İlle de istersen, geçmişe değgin bir iki sözcük fısıldarım ağabeyimin kulağına... Şimdiye dek olduğu gibi gizli kalsın gene sırrın! Nasıl acı çektiğini gördüm. Bir de itirafınla kendine daha çok ıstırap çektirmeyi niçin istiyorsun! Mahkeme sona erdi... dinlemek istemiyorum. Seni dinlemek, yargılamak bana düşmez. Bırak, yalnızca saygı duyayım kutsal ak saçlarına. Yaşamım boyunca saygı, sevgi besleyeyim! Dinleyemeyeceğim: Son sözüm budur!"

Göğüs geçirdi Tatyana Markovna. Sonra kucakladı Vera'yı.

"Öyle olsun!" dedi. "Tanrı buyruğu gibi boyun eğiyorum kararına... Ak saçlarıma acıdığın için de minnettarım sana..."

"Şimdi senin odana gidip birlikte dinlenelim," dedi Vera.

Tatyana Markovna handiyse kucağında taşıdı onu eve. Kendi karyolasına yatırdı, kendi de yanına uzandı.

Vera, büyükannesinin kolları arasında ısınmış, uykuya dalınca Tatyana Markovna usulca kalktı, kandili aldı, elini önüne tutup (Vera'nın gözlerine ışık düşmesini önleyerek) birkaç dakika duygulu baktı bu alnın, kapalı gözlerin soluk, temiz güzelliğine, büyük bir heykeltıraşın elinden çıkmış gibi temiz, ince yüz çizgilerine, beyaz mermeri andıran yüzündeki huzura, rahatlığa...

Kandili yerine koydu. Uyuyan torununu haç çıkararak kutsadı. Dudaklarını alnına değdirdi. Karyolanın önünde yere diz çöktü, kutsadı. Handiyse kendinden geçmiş, dua etmeye başladı:

"Acı ona Tanrım! Öfken geçmediyse, ona çektireceklerin bitmediyse... bırak onu, gene benim ak saçlı başıma vur!.."

Duasını bitirdikten sonra, Vera'nın üzerine eğilip uzun süre daha oturdu. Sonra usulca yattı yanına, başını kollarının arasına aldı. Vera arada bir uyanıyor, gözlerini açıp büyükannesine bakıyor, sonra gene kapıyordu. Büyükannesinin içine girmek istiyormuş gibi giderek daha çok bastırıyordu yüzünü göğsüne.

XI

Günler geçiyordu. Malinovka'nın üzerine sessizlik inmişti gene. Önüne set çekilen bir ırmak gibi, bir aksiliğin durdurduğu yaşam, engeli aşmış, şimdi daha bir durgun sürdürmeye başlamıştı akışını.

Ama iç huzuru yoktu bu sessizlikte. Sonbahar, doğanın olduğu gibi, insanların üzerine de çökmüştü sanki. Herkes düşünceli, dalgın, sessizdi. Herkesten bir soğukluk yayılıyordu çevreye. Ağaçlardan yaprakların döküldüğü gibi, insanlardan da gülümsemeler, gülüşler, sevinçler dökülmüştü. Büyük acı gerilerde kalmıştı, yaşamın rengi de, havası da değişmişti.

Vera ile büyükannesi arasında sıkı, sessiz bir bağ oluşmuştu. O akşam gizli sırlarını açmışlardı birbirlerine, böylece rahatlatmışlardı birbirlerini ama, gene de tam rahat değillerdi. İkisi de, gelecekten endişe ederek soru dolu bakışlarla, biraz da kuşkulu bakıyorlardı uzaklara.

Vera, bir yer sarsıntısı gibi gelen, yaşlı kadının ruh dünyasını çalkalayan bu ani telaşı büyükannesinin atlatıp atlatamayacağını soruyordu kendi kendine. Tatyana Markovna'nın gözlerinden, onun yeni Vera'yı bekleyen –yaşlı kadın umduğundan bambaşka– bilinmez geleceğe alışıp alışmadığını anlamaya çalışıyordu. Yaşlılık günlerinin mutlu uykusundan kendi isteyerek uyandığı için ruhunun derinliklerinde –kendi de bilmeden– sızlanmıyor muydu acaba? Ruhu eski aydınlığını, huzurunu bulacak mıydı bir daha?

Öte yandan Tatyana Markovna da Vera'nın geleceğinin nasıl olacağını anlamaya çalışıyordu. "Günahını" bağışlatmak için, kaderin onun omuzlarına yüklediği boyun eğme görevini taşıyamayacağından korkuyordu. Kırılan gururu, küçük düşürülen kişiliği onun

genç, ince güçlerini kemirerek tüketecek miydi? Geçecek miydi acısı, yoksa süreğen bir hastalığa mı dönüşecekti?

Kendiliğinden, küçük krallığının yönetimini eline almıştı gene büyükanne. Vera ev işlerine dalmıştı. Özellikle Marfenka'nın çeyiziyle ilgileniyor, ona kendi zevkini, emeğini koyuyordu.

Yaşamın ona zekâsına, güçlerine göre, verebileceği önemli bir uğraşı beklerken, yanında yöresinde karşısına çıkacak işlerden –ne denli basit, küçük olursa olsun– kaçmamaya karar vermişti. Günlük, küçük bir işi küçümsemenin altında yepyeni bir uğraş, bir iş aramanın ya da beklemenin altında çoğunluk ya tembelliğin, ya yeteneksizliğin ya da sağlıksız, gülünç bir gurur düşkünlüğünün, aklıyla güçlerini olduklarından yüksek görme hastalığının yattığını düşünüyordu.

"İş" yaratmanın olanaksız olduğuna, sırası gelince onun da koşulların zorlamasıyla kendiliğinden ortaya çıkacağına, işin böyle olağan bir yolla doğduğuna, ancak bu yolun önemli, gerekli olduğuna karar vermişti.

Dolayısıyla, çevresine dikkatli bakmalıydı kişi. Yerini kendisinden sonra sıradaki işe bırakacak yapılmamış bir işin bulunup bulunmadığını anlamaya çalışmalı, aldatıcı bir ışığın ya da –Rayski'nin deyimiyle– bir "serabın" peşinden koşmamalıydı.

Asıl önemli olan, kişinin hiçbir şey yapmadan oturmaması, sürekli "dinlenmede", elini kolunu bağlayıp "mutlu bir uykuya" dalıp gitmemesiydi.

Eskisinden soluktu Vera'nın yüzü. Gözlerinde daha az ışık, davranışlarında daha az canlılık vardı şimdi. Bütün bunlar hastalığın sonucu olabilirdi. Herkes de böyle düşünüyordu. Başkalarının yanında olağandı davranışları. Dikiş dikiyor, bazı şeyleri söküyor, terzi kadınlarla gevezelik ediyor, listeleri, hesapları gözden geçiriyor, büyükannesinin buyruklarını yerine getiriyordu. Hiç kimse olağandışı bir şeyin farkında değildi.

"Küçükhanım düzeliyor," diyorlardı uşaklar.

Rayski de farkındaydı ondaki iyiye gidişin. Onu dalgın gördüğü, kimileyin gözlerinde bir parlayıp kaybolan gözyaşları yakaladığı zamanlar, bunların uzaklaşan kasırganın, tutkunun izlerinden, kalıntılarından başka bir şey olmadıklarını düşünüyordu. Yaşamın-

dan hoşnuttu Rayski. İçindeki heyecanlar –tutkusunu körükleyen kuşkular, rekabet, kıskançlık, tüm engeller ortadan kalktığı ölçüde– giderek duruluyorlardı.

Büyükannesinin ısrarı üzerine Vera (Tatyana Markovna kendi yapmamıştı bunu) Rayski'ye, yaşlı kadının geçmişteki –erkek kahramanı Vatutin'e olan– aşkı üzerine üstü kapalı bir iki sözcük fısıldamış ama "günah"tan söz etmemişti. Ama bu yarı güven Rayski için bilinmezliğin çözülmesine yetmemişti. Onun gözünde bir kız çocuğu olan büyükanne bu "kötü şeyin" ağırlığını bir genç kız kararlılığıyla değil, erkekçe kaldırdığı gibi, Vera'yı huzura kavuşturacak, onu ruhsal çöküntüden, umutsuzluktan kurtaracak gücü nerede bulmuştu?

Ama apaçık ortadaydı büyükannesinin bunu başardığı. Vera'nın aklı üzerinde, güveni üzerinde nasıl kurmuştu bu egemenliği? Aklı almıyordu bunu Rayski'nin, giderek daha çok şaşıyordu büyükannesine, bu şaşkınlığını da elinde olmadan belli ediyordu.

Büyükannesine karşı davranışlarında derin, ince bir saygı, ağırbaşlı bir boyun eğiş vardı şimdi. Onun sözlerine ettiği itirazlar, onunla sürdürdüğü eski gülünç savaş yerlerini, onun her sözcüğüne, her isteğine, niyetine tatlı bir saygıya bırakmışlardı. Davranışlarında bir ölçü, handiyse çekingenlik bile vardı.

Onun yanında kanepeye uzanmıyor, odasının kapısını o açtığında kalkıyor; köye tarlaya bakmaya gittiğinde uslu uslu arkasından yürüyor, onun çiftlikle ilgili anlattıklarını sabırla dinliyordu. Rayski'nin büyükannesine karşı her davranışına, ruhsal yönden güçlü kadınların çevrelerinde ister istemez uyandırdıkları o şaşkınlık dolmuştu.

Ancak, büyükanne utkuyu kazandıktan, güçsüz insanların yüzüstü yere kapaklandıkları yerde ayakta kaldıktan, yalnızca kendisinin değil, başka birinin de kaderinin ağırlığını –burada, Rayski'nin gözleri önünde– sağduyuyla, ruhsal büyüklükte kaldırdıktan sonra yavaş yavaş olağan bir kadına dönüşmeye başlamıştı gene. Güçlerini, büyüklüğünü –zamanı gelene dek– saklayıp birden nasıl büyüdüğünü, bir kahraman olduğunu, ne büyük bir iş yaptığını unutmuş gibi, yaşamın ufak tefek işlerine dalmıştı.

Uşaklarla hizmetçiler arasında, onların anlayamadıkları, üzerle-

rinden geçip giden bir bulutun bıraktığı bir şaşkınlık, ağırlık vardı. Durgunlaşmışlardı uşaklar. Ne bir gürültü, ne bir küfür, kahkaha geliyordu avludan. Hizmetçi kızlar Yegorka'yı sokmuyorlardı yanlarına. Onlar da durulmuşlardı.

En güç durumda olan Vasilisa'ydı. Yakov ile adakları vardı. Hanımları kendine gelir, iyileşirse Yakov kilisede tasvirin önüne altın kaplamalı büyük bir mum koyacak, Vasilisa da yayan Kiev'e gidecekti.

Bir sabah Yakov, onda duran tasvirlerin kandil parasından mum için biraz para alıp erkenden kayıplara karıştı. Sabah ayinden sonra, adadığı mumu yerleştirdi tasvirin önüne.

Ama aldığı paradan biraz artmıştı. Sık sık haç çıkararak çıktı kiliseden, kentin dış mahallesine gitti, artan parayı da orada bıraktıktan sonra yanaklarında, burnunda hafif bir kızarıklık, "çakırkeyif adımlarla" geldi eve.

Yanlışlıkla Tatyana Markovna'ya göründü öyle. İçkinin kokusunu uzaktan aldı büyükanne; şaşırmış, "Neyin var senin Yakov?" diye sordu. "Neden..."

Yakov, başını saygıyla yana eğip, ellerini göğsünde birbirinin üzerine koyup karşılık verdi:

"Becerdim hanımım!"

Adağını yerine getirmeyi "becerdiğini" Vasilisa'ya da söyledi. Vasilisa baktı Yakov'un yüzüne, birden heyecanlandı. Onun da bir adağı vardı, ama düğün hazırlıklarının telaşı arasında unutmuştu hanımın hastalığını.

Yakov birden yerine getirivermişti adağını. Hem de bir sabahta. Şimdi mutlu, dolaşıyordu. Oysa o yayan Kiev'e gitmeyi adamıştı!

"Nasıl yürürüm onca yolu!" diye mırıldanıyordu. "Gücüm yok! –Bacaklarını yokluyordu.– Kemik bile yok bacaklarımda, her yanım löp et! Vallahi yolda ölür kalırım. Tanrım sen yardım et bana!"

Gerçekten löp etti her yanı. Odasında, penceresinin önünde likör şişelerinin arasında sandalyesinde otuz yıl oturmakla, temiz havaya çıkmadan, –yalnızca hanımının çevresinde, bir de kilerlere giderken– ağır ağır yürüyerek dolaşmakla bağlamıştı bu yağı. Yalnızca kahve, çay içer; –perhiz günleri dışında bile –ekmek, patates, salatalık yer, ağzına balık seyrek koyardı.

Karşı karşıya olduğu sorunun çözümünde ona yardımcı olsun diye Peder Vasili'ye gitti. Saygıdeğer "pederlerin" bazen adak adayanların adaklarını –adak adayanın bunu yapacak güçte olmadığı gerekçesiyle– affettiklerini ya da adağı başkalarına verdiklerini duymuştu.

Yolda soruyordu kendi kendine:

"Adağımı başka birinin yerine getirmesini söylerse, kimi bulacağım?"

Ne için bu adağı adadığını anlattı Peder Vasili'ye. Kiev'e gitmesinin gerekip gerekmediğini sordu. Peder Vasili, "Adamışsan gitmemek olur mu?" dedi. "Gideceksin elbette!" dedi.

"Ama korkudan bulundum bu adakta, hanımımın öleceğini sanıyordum. Oysa üç gün sonra ayağa kalktı. Onca yolu nasıl teperim?"

"Doğru, yakın sayılmaz Kiev! Demek öyle ha! Adak ada, sonra yan çiz! –Azarlıyordu onu Peder Vasili.– Hiç iyi bir şey değil bu. İçinde istek yoksa, adamayacaktın..."

"Var pederim, ama gücüm yok! Çok pişmanım! Kiliseye kadar yürüyünce bile soluk soluğa kalıyorum. Yetmişimi geçtim. Hanımım aylarca yatak döşek yatsaydı, son dua okusaydık ona, papaz kutsal yağı sürseydi de, Tanrı benim günahkâr duamla ayağa kaldırsaydı onu, o zaman sürüne sürüne de olsa giderdim. Oysa bir hafta bile yatmadı."

Peder Vasili gülümsedi:

"Peki ne olacak şimdi?"

"Başka bir adakta bulunsam? Değiştirilebilir mi adak?"

"Ne gibi başka bir adak?"

Vasilisa düşünmeye başladı.

"Perhiz yapardım; ölünceye dek ağzıma et koymazdım..."

"Et sever misin?"

"Hayır, görünce midem bulanır! Tadını bile unuttum..."

Gene gülümsedi Peter Vasili.

"Olur mu?" dedi, "bir adak aynı derecede ağır ya da daha ağır bir adakla değiştirilebilir ancak. Oysa sen daha kolayını seçiyorsun!"

Vasilisa göğüs geçirdi. Peder, "Girmek istemediğin bir perhiz yok mu?" diye sordu. "Düşün bakalım!"

Düşündü Vasilisa, olmadığını söyledi. Peder, "Öyleyse Kiev'e gitmen gerek!" dedi.

"Bu kadar şişman olmasaydım seve seve giderdim, Tanrı tanığım olsun giderdim!

Düşünceye daldı Peder Vasili.

"Nasıl bir kolaylık bulmalı?" diye mırıldandı. "Neleri seversin, en çok hangi yemekleri yersin?"

"Çayı, kahveyi severim... sonra mantarlı, patatesli bulgur çorbasını..."

"Kahve seversin demek?"

"Tiryakisiyim!"

"Oldu işte, kahveyi bırak, içme!"

Vasilisa derin bir soluk aldı.

"Evet," diye geçirdi içinden, "gerçekten zor bir iş bu, yayan Kiev'e gitmekten aşağı kalmaz!"

"Peki ne yiyeceğim peder?" diye sordu.

"Et."

Onunla alay edip etmediğini anlamak için Peder Vasili'nin yüzüne baktı Vasilisa.

Ona bakarak gülüyordu sanki. Peder Vasili:

"Öyle ya, sevmiyorsun eti, eziyet etmelisin kendine."

"Bunun ne yararı olur pederim. Perhiz yapmamış olurum hem..."

"Perhiz günleri de et ye! Yararına gelince, dinçlik verecektir sana. Altı ay süre sana: Tut kendini, böylece adağını yerine getirmiş olursun."

Eve son derece endişeli döndü Vasilisa. Devrisi gün yeni adağını titizlikle uygulamaya başladı: Sabahları hanımına kahvesini getirirken, dumanı tüten cezveden göğüs geçirerek öte yana çeviriyordu burnunu.

Marina'ya bir şeyler olmuştu. Hanımın hastalanmasından sonra önce bir tuhaflık, durgunluk gelmişti üzerine. Ocağın yanındaki sedire uzanıyordu sık sık. Sonra hasta olduğunu, ayakta duramadığını söyleyip yatmıştı.

Üzerine kalın bir battaniye örterken söyleniyordu Saveliy:

"Tanrı cezalandırıyor seni!"

Vasilisa hanımına bildirdi durumu. Tatyana Markovna Melan-

kolika'yı –hastalandıklarında hizmetçileri, köylüleri yolladıkları kadını– çağırttı.

Melankolika, hastayı uzun uzun muayene ettikten sonra Vasilisa'ya fısıltıyla, Marina'nın hastalığının onun bilgisini aştığını söyledi. İki yüz versta ötedeki komşu kente kliniğe yolladılar onu.

Arabayla Saveliy kendi götürmüştü onu. Dönüşünde de çevresini alan uşakların sorularına karşılık bir şey söylemek istemiş, ama hepsinin yüzüne bakmıştı yalnızca, bir parmağını kıvırıp, alnını her zamankinden çok kırıştırmış, sonra yere tükürmüş, arkasını dönüp küçük odasına girmişti.

Bir buçuk hafta sonra Marfenka sözlüsüyle, sözlüsünün annesiyle döndü. Giderken olduğundan neşeli, mutlu, sağlıklıydı. İkisi de şişmanlamışlardı. İkisi de beraberlerinde kahkahalar, canlılık, gürültü, koşuşma, neşeli konuşmalar getirmişlerdi ya...

Eve geldikten iki saat kadar sonra, coşkunluklarına kimsede, hiçbir şeye karşılık bulamayınca üzerlerine bir ürkeklik gelmiş, durulmuşlardı. Kahkahaları, neşeli sesleri çevrelerinde –boş bir evdeymişler gibi– boğuk bir yankı yaratıyordu yalnızca.

Her şeyin üzerine bir duman çökmüştü sanki. Kuşlar bile Marfenka'nın onlara yem verdiği taşlığa gelmiyorlardı artık. Kırlangıçlar, sığırcık kuşları, korunun yaz sakinleri hep gitmişlerdi. Volga'nın üzerinde turnalar bile görünmüyordu. Kedi yavruları kaybolmuş, çiçekler solmuştu. Bahçıvan koparıp atmıştı onları. Evin önünde çiçek bahçesinin yerinde ölü otlar, kazılmış siyah bir toprak, boş evlekler vardı. Bazı ağaçların bedenleri hasırla sarılmıştı. Koru giderek daha çok çıplaklaşıyordu. Volga bile, donmaya hazırlanmış, kararmıştı.

Doğaydı bu! Kişide bir başına kasvet yaratmaz doğa, onun karamsarlığını güçlendirir. Şaşkın bakışlarını çevresinde dolaştırarak soruyordu kendi kendine Marfenka:

"Peki bu insanlara ne oldu? Eve ne oldu?"

Yuvası, üst kattaki küçük odaları canlılığını, neşesini yitirmişlerdi. Vera ile birlikte hüzün dolu bir sessizlik yerleşmişti eve.

Marfenka'nın gözleri yaşlıydı. Neden değişmişti her şey? Eski evden niçin taşınmıştı Vera? Tit Nikonıç neredeydi? Büyükanne niçin hiç bağırmıyordu ona –Marfenka'ya:– Volga'nın karşısında

bir hafta yerine bir buçuk hafta kaldığı için neden ağzını açıp bir sözcük bile söylememişti? Artık sevmiyor muydu onu yoksa? Vera ablası neden eskiden olduğu gibi çayırda koruda bir başına dolaşmıyordu? Neden, herkesin yüzünden düşen bin parça oluyordu, kimse birbiriyle konuşmuyordu, gitmeden önce olduğu gibi, sözlüsünden söz ederek takılmıyorlardı ona? Büyükanneyle Vera niçin susuyorlardı? Ne olmuştu herkese?

"Vera bu eve, eski evdeki, onun odasındaki sobalar artık eskidiği için geçti."

"Tit Nikonıç, köyünde bazı karışıklıkları yoluna koymak için gitti köyüne."

"Vera üşüttüğü, üç gün ateşler içinde yattığı için çıkmıyor dolaşmaya."

Marfenka, ablasının –şimdi iyi olduğu halde– "ateşler içinde" hasta yattığını duyunca korkmuş, ağlamaya başlamıştı.

"Büyükannesiyle Vera'nın niçin hep sustukları, büyükannesinin onu niçin azarlamadığı –onu sevmediği anlamına geliyordu bu–" sorusuna karşılık Marfenka'nın yüzünü ellerinin arasına aldı Tatyana Markovna, göğüs geçirerek, dalgın öptü onu alnından. Bu daha da üzdü Marfenka'yı.

"Atla dolaştık büyükanne. Nikolay Andreyeviç bayan eyeri getirtmiş. Sonra yalnız kayığa bindim. Kendim kürek çektim. Köylü kadınlarla koruda dolaştım!"

Büyükannesi belki bunlar için kızar, onu azarlar umuduyla anlatıyordu Marfenka.

Tatyana Markovna –sanki sitemli– salladı başını; ama bu sitemin yapmacık olduğu, büyükannesinin o anda başka bir şey düşündüğü kaçmamıştı Marfenka'nın gözünden. Biraz sonra da uzaklaşmıştı yanından büyükannesi, gidip Vera'nın yanına oturmuştu.

Marfenka üzülüyor, ablasını kıskanıyor, ama bunu söylemeye korkuyor, gizli gizli ağlıyordu. Marfenka'nın belki ilk ciddi üzüntüsüydü bu. Öyle ki, farkında olmadan, Malinovka ile sakinlerinin üzerine bir bulut gibi çökmüş ağır havanın etkisi altına o da girmişti.

Vikentyev'in yanında sessiz oturuyordu. Birbirinin kulağına fısıldayacakları bir şeyleri yoktu. Sırlarından eskiden de herkesin içinde yüksek sesle söz ederlerdi. Rayski çok seyrek rahat konuşturabi-

liyordu Marfenka'yı, ya da Vikentyev öylesine gülünç şeyler söylüyordu ki, tutamıyordu kendini artık, farkında olmadan bir kahkaha atıyor, ama korkuyordu bu kahkahasından, sağına soluna bakıp susuyor, parmağını sallıyordu sözlüsüne.

Bu suskunluk, ağırbaşlılık, hüzün Vikentyev'e göre değildi. Sözlüsünü gene Kolçina'ya götürmelerine, düğüne –ekimin sonuna– dek orada kalmalarına Tatyana Markovna'dan izin istemesi için kandırmaya çalışıyordu annesini. İzin kolay, çabuk çıkınca çok sevindi Vikentyev. Gençler de –bir çift kırlangıç gibi– neşeli cıvıltılarla sonbahardan, sıcağa, aydınlığa, kahkahalarla, gelecekteki yuvalarına uçtular.

Ne var ki, büyükannenin gözünden kaçmamıştı Marfenka'nın durgunluğu. Onun dikkatini her çeşit sorundan, düşünceden, geri çekmeye, kuşkularını dağıtmaya çalışmış; onu yolcu ederken neşeli, tasasız bir tavırla, "orada uslu dursa" kendisinin de Kolçina'ya geleceğini söylemişti.

Rayski Tit Nikonıç'ı almaya gitti. Perişan bir durumda getirdi onu. Zayıflamıştı, yüzünde renk kalmamıştı, güçlükle adım atıyordu. Ancak Tatyana Markovna'yı, onun yaşadığı odaları gördükten, buranın havasını soluduktan, peçetenin ucunu yakasına sokup masaya oturduktan, pencerenin önünde Tatyana Markovna'nın koltuğunun yanında tabureye ilişip, onun doldurduğu çayı yudumladıktan sonra yavaş yavaş toparladı kendini. Elinden oyuncakları alınıp sonra geri verilmiş bir çocuk gibi seviniyordu.

Sevincinden gülmeye başlıyordu birden, peçetesiyle ağzını kapıyordu, heyecanlı heyecanlı ovuşturuyordu ellerini, ayağa kalkıyor, durup dururken öne eğilerek selam veriyordu odadakilere, hızla birbirine vuruyordu topuklarını. Herkes ona gülmeye başlayınca o herkesten çok gülüyor, peruğunu çıkarıp çıplak başını ovuşturuyor, Paşutka'nın yerine Vasilisa'nın yanağını okşuyordu.

Sözün kısası, biraz aklı başında değildi. Ancak üçüncü gün geldi kendine... O zaman ötekiler gibi durgunlaştı.

Malinovka'da bir kişi daha eklenmişti aileye. Bir gün Kozlov'la yemeğe gelmişti Rayski. Karısının bırakıp kaçtığı Kozlov'a burada gösterilen yürekten, sevinç dolu karşılama, hiçbir yerde, hiç kimseye gösterilemeyecek kadar sıcaktı.

Kozlov'un acısından haberi olduğunu büyük bir ustalıkla gizlemişti Tatyana Markovna. Böyle durumlarda genellikle zoraki bir suskunlukla karşılarlar konukları. Ama Tatyana Markovna şakayla karşılamıştı Kozlov'u, herkes de onu izlemişti.

"Ah sen," (çoktan beri sen derdi ona Tatyana Markovna) "yok musun Leontiy İvanoviç! Unuttun bizleri! Seni iyi ağırlayamadığımı, yemeklerimin hoşuna gitmediğini söylüyor Boris: Böyle bir şey dedin mi ona?"

Leontiy, "Hoşuma mı gitmiyormuş?" dedi. Rayski'ye dönüp, sert bir tavırla sordu: "Ne zaman söyledim sana böyle bir şey?"

Herkes güldü. Leontiy de gülümsedi. İsteksiz, "Şaka ediyorsunuz!" dedi.

Başkalarının yanında kendini tutmasının, acısını gizlemesinin gerektiğini anlayacak kadar düzelmişti. Yere bakarak alçak sesle, "Evet," dedi, "çoktandır uğrayamıyordum size, karım... Moskova'ya... akrabalarını görmeye gittiği için gelemedim..."

Tatyana Markovna, "Bizde kalsana sen de, evde yalnız canın sıkılır..." dedi.

"Karımı bekliyorum... ben yokken gelir belki."

"Gelince haber verirler sana. Bizim evin önünden geçecek zaten... Hemen durdururuz onu. Eski evin penceresinden yol görünür..."

Kozlov başını kaldırıp Tatyana Markovna'nın yüzüne bakarak, heyecanlı, "Sahi..." dedi, sevinmişti. "Evet, Moskova yolu görünür oradan."

"Görünür. Buraya taşının onun için."

"Doğru, belki..."

Rayski karıştı söze:

"Bugün bırakmam seni artık Leontiy, yalnız canım sıkılıyor. Seninle birlikte ben de eski eve yerleşeceğim. Marfenka'nın düğününden sonra da gideceğim. Büyükannemle Vera'nın yanında bir koruyucu, dost, yardımcı olarak kalacaksın."

Odadakilerin yüzüne baktı Leontiy.

"Evet," dedi, "çok teşekkür ederim, ancak onlara yük olmaktan..."

Büyükanne, "Böyle konuşmaya utanmıyor musun..." diye başladı.

"Bağışlayın Tatyana Markovna!"

"Gevezelik edeceğine yemeğini ye! Çorban soğudu..."

Kaşığını eline alırken gülerek, "Sahi, karnım çok aç!" dedi Leontiy. "Kaç gündür ağzıma bir şey koymadım..."

Bir yere –belki de Moskova yoluna– dalgın dalgın bakarak içti çorbasını. Başka bir tabakta getirilen böreği, sonra et yemeğini hiç konuşmadan yedi.

Yemekten sonra pencereden dışarı baktı gene.

"Burası çok güzel, sakin!" dedi. "Yeşillik de var hâlâ. Hava temiz... Bak ne diyeceğim Boris Pavloviç, kitapları gene buraya getirsem nasıl olur?.."

"Çok iyi olur, ama bana ne soruyorsun, senindir hepsi, ne istersen yap..."

"Hayır, hayır, işime yaramazlar artık! Buraya taşıyacağım onları, burada saklayacağım, yoksa Mark denen o herif gene..."

Yüksek sesle öksürdü Rayski. Vera başını kaldırmamıştı elindeki dikişten. Tatyana Markovna pencereden dışarı bakmaya başlamıştı.

Rayski eski eve götürdü Kozlov'u. Büyükannenin onun için karyola hazırlamalarını, gece sobayı yakmalarını, pencerelerine ek çerçeveleri takmalarını söylediği odayı gösterdi ona.

Kozlov pencereden pencereye koşuyor, Moskova yolu görünenini arıyordu.

XII

Kapalı sonbahar günlerinden birinde, sabah kahvaltısından sonra odasında oturmuş, elinde iğne, dantel bir yakalığın üzerinde özenle çalışırken Yakov mavi kâğıda yazılmış bir mektup getirdi Vera'ya. Mektubu bir "delikanlının" getirdiğini, yanıt beklediğini söyledi.

Vera bir göz attı mektuba, (sanki şaşkınlıktan) donup kaldı. Bir dakika kadar almadı onu Yakov'un elinden. Sonra aldı, masanın üzerine koyup kısaca, "Pekâlâ, sen git!" dedi.

Yakov çıktıktan sonra, dalgın üfledi yüksüğünün içine, işini sürdürmek istedi, ama kolları işiyle birlikte kucağına düştüler birden.

Dirseklerini masaya dayayıp elleriyle yüzünü kapadı. Umutsuz, "Ne işkence!" diye fısıldadı. "Bitecek mi bir gün bu acı?"

Sonra kalktı. Şimdi gelenin eşi, açılmamış öteki mektubu aldı, yan yana koydu ikisini, deminki gibi oturdu gene, elleriyle yüzünü kapadı.

"Ne yapsam? Birbirimizden temelli ayrıldıktan sonra nasıl bir yanıt bekleyebilir benden? Çağırıyor mu beni yoksa?.."

"Yo, hayır, yapamaz bunu!.. Ya çağırıyorsa?.."

Ürperdi Vera.

Ruhunun derinliklerine şöyle bir göz attı. Mark'ın umuduna nasıl karşılık verebileceğini anlamaya çalıştı. "Söylenmez bu yanıt," diye geçirdi içinden, "açığa vurulmaz böyle yanıtlar! Kendi sezinlemediyse... benden hiçbir zaman öğrenemez onu!"

Üzerinde tanıdık elyazısı olan bu mavi zarfa, onu açmak için acele etmeden bakıyordu. Yanlış bir şey yapmaktan çekinmesi ya da "kurt"un dişlerinden korkması değildi bunun nedeni. Rayski'nin deyimiyle, bu "boa yılanı"nın önünden sürünerek geçişine kayıtsız bakıyordu sanki. Sırtının parlaklığı da gözlerini kamaştırmıyordu artık. Eskisinden başka bir duyguyla irkilerek öte yana çeviriyordu başını.

Onu birden uçurumun karşı yanına geçiren –oysa savaştan bitkin düşen, yorulan Vera temelli bu yana geçmiş, arkasından da köprüyü yıkmıştı– bu mektup boğacak gibi oluyordu onu. Mark'ın ona nasıl yazabileceğini aklı almıyordu. Onu bırakıp kaçan kendi değil miydi?

Yamacın üstünde ne biçim bir değişkenliğin olduğunu bilseydi yazmazdı kuşkusuz. Haber vermeliydi ona, adam bekliyordu.. Mektupları okusa mıydı acaba?.. Evet, okumalıydı!..

İki mektubu birden açtı. Önce, geleli çok olanı okumaya başladı:

> Gerçekten görüşmeyecek miyiz bir daha Vera? İnanılacak şey değil bu. Birkaç gün önce bir anlamı olabilirdi bunun, ama şimdi ikimiz için de ağır, yararsız bir fedakârlıktır bu. Mutluluğa varmak için bir yıldan çok didindik... Ona varınca da ilk kaçan sen oldun, oysa aşkın sonsuz olduğunu söyleyen sendin. Akıl alacak şey mi bu?

"Akıl alacak şey mi bu?" diye yineledi Vera.
Durdu. Sonra yendi güçsüzlüğünü sanki, okumayı sürdürdü:

Buradan gitmeme izin çıktı, ama bırakıp gidemiyorum seni şimdi, dürüst bir davranış olmaz bu... Amacıma eriştiğim, artık rahat gidebileceğim düşünülebilir: Senin böyle düşünmeni istemiyorum... Bırakamam seni, beni seviyorsun çünkü...

Vera'nın mektubu tuttuğu eli kucağına düştü. Bir dakika sonra yavaş yavaş okumaya başladı gene:

...ayrıca, ben de kendimde değildim. Mutlu olacağız Vera! Şuna inan, bitmek bilmeyen tartışmalarımızın, savaşımızın tümü tutkunun maskesinden başka bir şey değildi. Maske düştü artık, tartışacağımız bir şey kalmadı, sorun çözüldü. Gerçekte çoktan beri bir ayrılık, çatışma yoktu aramızda. Sonsuz bir aşk istiyorsun sen: Herkes ister aynı şeyi, ama yoktur böyle bir aşk...

Bir dakika durdu Vera.
"Sonsuz heyecandan söz ediyor!" diye geçirdi içinden.
Acı acı gülümsedi. Okumayı sürdürdü sonra:

Bu gerçeği sana söylemekle hata ettim. Yaşam kendi ulaştırmalıydı seni ona. Bundan böyle hiç dokunmayacağım senin inançlarına. Bizim için onlar değildir gerekli olan... Tutku gerektir bize. Onun kendi yasaları vardır. Senin inaçlarınla alay ediyor, bir zaman sonra da sonsuz aşkla edecektir. Şimdi beni de, benim planlarımı da zorluyor... Ben boyun eğiyorum ona, sen de eğ. İkimiz birlik olursak, birlikte hareket edersek ucuz kurtuluruz elinden belki. Sağ salim uzaklaşırız. Oysa yalnızlık ağır, iğrenç geliyor bana...

Acı gülümsemeyi andıran bir şey belirdi Vera'nın dudaklarında.

Benimle gelmene izin vermezler sanırım. Olasılığı da yoktur bunun! Böyle bir şeyi çılgın bir tutku yaptırabilir sana. Ama ben beklemiyorum bunu: Sen kafasız bir dişi, ben de bir çocuk değiliz. Ya da, benimle gelmeye karar verebilmen için başka, benimkilerle aynı inançların; dolayısıyla başka bir gelecek, –senin için kendinin

de, yakınlarının da istedikleri gelecek başka bir gelecek, yani benimki gibi: Bilinmeyen, belirsiz, bir köşesiz ya da "yuvasız", evsiz barksız bir gelecek– olmalıdır önünde. Benimle gelmenin olanaksız olduğunu kabul ediyorum. Bu bakımdan, bir fedakârlık etmem gerekiyor. Yani fedakârlık etmek istiyorum şimdi, ediyorum da. Büyükannenden izin koparabileceğini umuyorsan, evlenelim. Burada kalacağım, ta ki... anlayacağın süresiz olarak. Her şeyi yaptım Vera, bu söylediğimi de yapacağım. Şimdi sıra sende. Şunu unutma: Birbirimizden ayrılarak, saçma bir komediye –sana çirkin rolün düştüğü bir komediye– benzeyecektir bu. Durumu öğrenince Rayski gülecektir!

Görüyorsun, o zaman olduğu gibi, şimdi de her şey için uyarıyorum seni...

Vera kolunu salladı, –sanki bir sabırsızlık, handiyse bir umutsuzluk vardı bu kol sallayışında– ilgisiz, son satırları okudu.

Cevabını bekliyorum. Ev sahibem Sekleteya Burdalahova'nın adına yaz.

Mektubu okumak yormuştu sanki Vera'yı. Kayıtsız bir tavırla kenara koydu onu, Yakov'un biraz önce getirdiği ötekini aldı.

Kurşunkalemle, çabuk yazılmıştı.

Birinci mektubumdan sonra her gün dolaştım durdum yamacın dibinde, seni bekledim. Biraz önce hasta olduğunu, evden çıkmadığını öğrendim Vera, gel ya da –hastaysan– iki sözcük yaz bana. Eski eve gelebilirim...

Dehşet içinde durdu Vera, sonra çabuk çabuk sonuna dek okudu mektubu.

Bugün senden cevap alamazsam, yarın saat beşte kameriyede olacağım... Gitmeli miyim, kalmalı mıyım? Bir an önce karar vermek zorundayım. Hiç değilse bir sözcük söylemek için gel, vedalaşmak için gel eğer... Hayır, inanmıyorum, ayrıldığımıza inanmıyorum. Ne olursa olsun bekleyeceğim seni ya da cevabını. Hastaysan ben gelirim...

"Tanrım!.." diye geçirdi içinden Vera. "Hâlâ orada, kameriyede!.. Buraya gelmekle gözdağı veriyor bana... Mektubu getiren çocuk bekliyor... 'Boa yılanı' sıkıyor hâlâ!.. Gitmedi... her şey ölmedi!.."

Şifoniyerin gözünü çekti çabucak, birkaç kâğıt çıkardı, mürekkep kalemini aldı, mürekkebe batırdı, yazmak istedi... yazamadı. Elleri titriyordu.

Kalemi bıraktı, dirseklerini masaya dayayıp ellerini yüzüne kapadı gene, gözlerini kapadı, düşüncelerini toplamaya çalıştı. Ama karmakarışıktı düşünceleri, toplayamıyordu onları. İç acısı, yüreğinin çarpması engel oluyordu ona. Oradaki acıyı dindirmek istiyor gibi göğsünün üzerine bastırıyordu ellerini. Kalemi kâğıdı çekiyordu önüne, bir dakika sonra bırakıyordu.

"Yapamıyorum, gücüm yok, soluk alamıyorum!" Avucuna kolonya döküp alnına, şakaklarına sürüyordu. Sonra mektupların bir birine, bir ötekine bakıyordu, masanın üzerine atıyordu onları, kararlı mırıldanıyordu: "Yapamıyorum, nasıl başlayacağımı, ne yazacağımı bilemiyorum! Eskiden ne yazdığımı, ne söylediğimi, nasıl söylediğimi anımsamıyorum ona. Her şeyi unuttum!"

Mektubu getiren çocuk ne yanıtı bekliyor? Verebileceğim bir yanıt var: "Yapamam, gücüm yok, hiçbir şey yok içimde!"

Aşağı indi, koridordan geçti. Yakov'u buldu, çocuğa gitmesini, yanıtı sonra yollayacağını söylemesini söyledi.

Yavaş yavaş yukarı çıkarken soruyordu kendi kendine: "Sonra ne zaman? Ona yazacak gücü bugün akşama dek bulabilecek miyim kendimde? Ne yazacağım hem? Aynı şeyi gene: 'Yapamayacağım, hiçbir şey istemiyorum, yüreğimde bir şey kalmadı...' Ama yarın kameriyede bekleyecek. Boş yere beklemek sinirlerini bozacak, ateş edip çağıracak beni gene, sonra uşaklarla, büyükannemle çatışacak!.. Kendim gidip, bu yaptığının "dürüst, akla uygun" bir davranış olmadığını söylesem... Yüce gönüllülükten söz etmeye değmez ona: Kurtlar bilmezler yüce gönüllülük nedir!"

Bütün bu düşünceler birbiri peşinden geçiyordu aklından. Kâh kalemi alıyordu eline gene, sonra atıyordu, kâh kendi oraya gitmeyi, Mark'ı arayıp bulmayı, bütün bunları ona söylemeyi, sonra da arkasını dönüp yanından uzaklaşmayı düşünüyor... yamaca gitmek

için acele ettiği gece olduğu gibi, pelerini, başörtüsünü almak istiyordu. Şimdi de o zaman olduğu gibi pelerinini, başörtüsünü boşuna arıyordu elleri. Her şey düşüyordu elinden, bitkin oturuyordu kanepeye, ne yapacağını bilemiyordu.

Büyükannesine mi söyleseydi? Gerekeni yapardı büyükannesi. Ama mektuplar üzerdi onu. Büyükannesini üzmek istemiyordu.

Ağabey Boris'e söylese, Mark'ın umutlarına, onunla görüşmek girişimlerine son vermek görevini ona verse... Rayski gerçekten en yakın dostu, savunucusuydu. Ama tutkusu sönmüş müydü acaba; "duygusu", tutkunun kıpırdanışı, "hayal dünyasında onun yansısı" silinmiş miydi?.. "Silinmişse," diye düşünüyordu Vera, "bunun nedeni belki de savaşın, rekabetin sonra ermesi, çevreye sessizliğin, huzurun inmesidir. Tutkumun kahramanının yeniden ortaya çıkması, durulan can sıkıntısını gene uyandırırsa Rayski'nin içinde, uğradığı hakareti anımsatırsa ona... içten aracı rolünü kaldıramaz, öfkeye kapılır, başka, tehlikeli bir rol alır üzerine."

Tuşin! Evet! O kaldırabilirdi bunu, yanlışlık yapmazdı, olur ki ulaşırdı amaca. Ama rakibiyle yüz yüze getirmek Tuşin'i; mutluluk umutlarını gizlice çalan bir insanla buluşturmak onu!

Vera, ona büyük bir saygı, sevgi besleyen Tuşin'in o kurt ini kahramanıyla, onu düşüren, geleceğini paramparça eden insanla buluştuğunda neler hissedeceğini düşünüyordu! İki erkeğin yamacın dibinde buluşmalarının bir kurtla bir ayının buluşmasına dönmemesi için nasıl bir irade gücü, kendini tutabilme gücü olmalıydı Tuşin'de?

Başını hayır anlamına salladı Vera. Bu mektupları Tuşin'den saklamamaya, ama onu dramının şöyle ya da böyle sonuçlandırılmasına karışmaktan uzak tutmaya karar vermişti. Tuşin'in ona acıdığı için yardım etmesini de istemiyordu. Mark'tan yakındığını düşünmesini de. Hayır, hiçbir şey için suçlamıyordu Mark'ı... Tanrı korusundu onu böyle şeyden!

Başvurabileceği kimsesi yoktu işte! Bu üç kişinin göğsünde umutsuzluğundan başka kurtuluşu bulmuştu. Yitirdiği kendi güvenini de buluyordu yavaş yavaş, ruhunun yeniden huzura kavuştuğunu hissediyordu.

Birkaç hafta, birkaç ay daha huzur, dostluk dolu bir yaşam sür-

seydi, ayaklarının üzerinde doğrulabilirdi yavaş yavaş, yeni bir yaşama başlayabilirdi. Ama bu üç kişiye kollarını güvenle uzatmayı geciktiriyordu... gururundan değildi bu artık, onlara acıdığından, onlara olan sevgisinden uzatmıyordu.

Ne var ki, daha fazla beklemenin de olanağı yoktu. Yarın gene bir mektup getireceklerdi, gene yanıt vermeyecekti, bu kez kendi çıkıp gelecekti...

"Oh, Tanrı korusun!" diye geçiriyordu içinden. "Felaket kaçınılmaz olduğuna göre, daha az ağır olanını seçmeliyim... büyükanneme vermeliyim mektupları, gerekeni bırakmalıyım o yapsın!" Büyükannesi de yanılmazdı, anlıyorlardı birbirlerini artık.

Biraz düşündükten sonra Tuşin'e bir pusula yazdı. Yarım saat sonra ona boyun eğmeyen aynı kâğıtlar, aynı kalem şimdi uslu uslu boyun eğiyorlardı ona. Parmakları, çabuk çabuk işleyerek iki satır yazdılar:

> Gelebilirsiniz, yarın sabah gelin! Çoktandır görmüyorum sizi... görmek istiyorum. Canım sıkılıyor.

Pusulayı Prohor'la iskeleye yolladı. Orada onu "Dumancık"a götürmeleri için, Tuşin'in her gün kente inen adamlarına vermesini söyledi.

Sırlarını saklardı eskiden Vera; içine kapanır –insanlardan kaçarak, kendini çevresindeki insanlardan güçlü hissederek– hep kendi dünyasında yaşardı. Şimdi tersi olmuştu bunun. İlk ağır denemede o denli güçlü olmadığı anlaşılmıştı.

Gururunun cezasını ödemiş, fırtına anında birden güçsüz hissetmişti kendini, fırtına geçtikten sonra ise zavallı, çaresiz bir öksüz... bir çocuk gibi uzatmıştı kollarını çevresindeki insanlara.

Eskiden güvenini –bir sadaka gibi– sırdaşına, papazın karısına armağan ederdi yalnızca. Herkesten sakınırdı güvenini, dirhem dirhem verirdi. Şimdi –başı önünde, gururu kırılmış– yardım arıyordu, çevresinde ondan güçlü, ondan doğru düşünebilen insanların olduğunu hissediyordu.

Arkadaşına, günlük yaşayışının en küçük ayrıntılarını, en önemsiz olayları, hissettiklerini, izlenimlerini, hatta duygularını anlattığı olurdu. Mark'la ilişkilerini bile açmıştı ona. Ama acı olayı gizle-

mişti ondan. Yalnızca her şeyin bittiğini, temelli ayrıldıklarını söylemişti. Papazın karısı yamaç olayının sonunu bilmiyor, Vera'nın hastalığını da ayrılığın verdiği umutsuzluğa yoruyordu.

Vera Marfenka'yı da Nataşa İvanovna'yı sevdiği gibi severdi. Ama ikisini de çocuk gibi, bazen –belki– arkadaş gibi severdi. Her şey durulduktan sonra gene çağıracaktı Nataşa İvanovna'yı, günlük yaşamın ufak tefek şeylerinden söz edecekti ona... Nataşa İvanovna fısıltıyla "Evet, evet," diyecekti hep, onu dinlerken yalnız duygularını paylaşacaktı.

Ama önemli anlarda büyükannesine gidecekti gene, Tuşin'i çağırtacaktı, ağabeyi Boris'in odasının kapısına çalacaktı.

Şimdi de üçüne başvurmuştu.

XIII

Mektupları cebine koydu. Sessiz adımlarla, dalgın Tatyana Markovna'nın yanına gitti. Oturdu.

Büyükanne gelinin yatağını biraz önce gözden geçirmiş, terzi kadınla yastıklara ne kadar tül, ne kadar dantel gideceğini ölçmüş, koltuğunda oturuyordu.

Şöyle bir baktı Vera'ya. Sonra bir daha baktı. Endişeli bakışını yüzünde durdurdu.

"Ne oldu Vera, sinirlerin mi bozuk?"

"Hayır, yorgunum. Mektup aldım, oradan..."

Büyükannenin yüzü değişti birden.

"Oradan mı?"

"Birini çok önce almıştım, açmamıştım. Bugün bir tane daha geldi. İşte buradalar, oku büyükanne."

İki mektubu masanın üzerine koydu Vera.

Tatyana Markovna kendini güçlükle toplayıp, mektuplara bakmamaya çalışarak, "Neden okumam gerekiyor Veracığım?" diye sordu.

Vera yanıt vermedi. Yüzünde bir can sıkıntısı anlatımı fark etti büyükanne.

"Orada olup bitenleri bilmem senin için gerekli mi?.." dedi.

"Gerekli büyükanne, oku."

Tatyana Markovna gözlüğünü taktı, okumaya başlarken can sıkıntısıyla itti mektubu.

"Okumayacağım canım," dedi. "İyisi mi, bilmem gereken şeyleri sen kısaca söyle bana..."

Bazı sözcükleri, deyimleri atlayarak alçak sesle okudu mektupları Vera. Sonra ikisini de buruşturup cebine soktu. Tatyana Markovna koltuğunda önce doğrulmuş, sonra –acısını bastırmaya çalışarak– kamburlaşmıştı. Dikkatli baktı Vera'nın gözlerinin içine. Titrek bir sesle, "Ne düşünüyorsun Veracığım?" diye sordu.

Vera sitemli, "Ne düşündüğümü mü soruyorsun?" dedi. "Sen ne düşünüyorsan, onu!"

"Bilmiyorum. Ama... evlenmeyi öneriyor, burada kalmak istiyor. Belki... adam olursa... seni severse... –ürkek ürkek konuşuyordu Tatyana Markovna.– mutlu olacağını... umuyorsan..."

"Evet, ama, önce bir 'komedi'ye benzetiyor evliliği, sonra evlenme öneriyor! Mutlu olmam için bunun bana yeteceğini sanıyor... Büyükanne! Beni anladığın halde niçin soruyorsun?"

"Neye karar vereceğini bana sormaya geldin..."

Kararsız, ürkek konuşuyordu büyükanne. Vera'nın mektupları ona niçin okuduğunu hâlâ bilmiyordu çünkü. Mark'ın küstahlığı heyecanlandırmıştı onu. Vera için –tutkusunun tehlikeli bir dönüş yapmasından korktuğu için– endişe ediyor, heyecanını da, endişesini de gizliyordu. Vera, "Bunun için gelmedim büyükanne," dedi. "Bu konuda her şeyin çoktan karara bağlandığını bilmiyormuş gibi konuşuyorsun. Hiçbir şey istemiyorum ben, güçlükle ayakta duruyorum... şu anda soluk alabiliyorsam, canlanmayı umuyorsam, tek nedeni vardır bunun: Hiçbir şey bilmemem, duymamam, her şeyi temelli unutmam... Oysa o anımsattı! Oraya çağırıyor beni, mutluluk vaat ediyor, evlenmek istiyor... Tanrım!.."

Umutsuzluk içinde omuzlarını kaldırdı Vera.

Tatyana Markovna'nın endişesi geçmişti. Koltuğunda rahat, şöyle bir kıpırdandı, eteğini düzeltti, masanın üzerindeki kırpıntıları eliyle süpürdü. Sözün kısası –korkudan birden donup kaldıktan sonra kendine gelen bir insan gibi– canlanmıştı.

Vera, gücünü gene toplayıp, "Büyükanne!" dedi. "Hiçbir şey is-

temiyorum ben! Yalnız şunu anla: Şimdi bir mucize bambaşka bir insan yapsa onu, eskiden onun olmasını istediğim gibi bir insan olsa, benim inandığım her şeye inansa, bir zamanlar onu sevdiğim gibi sevse beni... gene dönüp bakmam çağrısına..."

Sustu Vera. Büyükanne soluğunu tutmuş, cennet kuşunun ötüşünü dinler gibi dinliyordu onu.

"Hiçbir zaman mutlu olamam onunla: Önceki Mark'ı hiçbir zaman unutamam, yeni Mark'a da inanamam." (Yanağını büyükannesinin elinin üzerine koydu): "Çok acı çektim," diye fısıldadı, "ama sen okudun ruhumu, anladın beni, kurtardın... anamsın sen benim!.. Neden soruyorsun, kuşku ediyorsun? Bu acıların karşısında hangi tutku durabilir? Böyle bir yanlışlığı yinelemenin olanağı var mıdır?.. Hiçbir şey yok artık benim içimde... Boşluk, soğuk, bir de –sen olmasan– umutsuzluk..."

Gözlerinden yaşlar akıyordu Vera'nın. Başını büyükannesinin omzuna koydu.

Tatyana Markovna, kendini güçlükle tutuyor, bir yandan Vera'nın gözyaşlarını eliyle siliyordu.

"Unut bunları artık, boş yere üzme kendini!" dedi. "Hani bir daha söz etmeyecektik bundan..."

"Bu mektuplar olmasaydı söz etmezdim. Huzur gerek bana... Büyükanne! Götür beni buradan, sakla... yoksa öleceğim! Yoruldum... gücüm kalmadı... dinlendir beni biraz... oysa oraya çağırıyor beni o... kendi gelmek istiyor..."

Daha çok ağlamaya başladı.

Yavaşça ayağa kalktı büyükanne, Vera'yı kendi yerine oturttu, doğruldu. Sesi titriyordu.

"Ya!" diye başladı. "Öyleyse, hâlâ seninle uğraşıyorsa, sana acı çektiriyorsa... bu gözyaşlarının hesabını bana verir!.. Büyükannen korur, savunur seni yavrum, için rahat olsun: Bir daha duymayacaksın adını..."

Zangır zangır titriyordu büyükanne.

Birden ayağa kalktı Vera. Tatyana Markovna'nın yanına gitti, şaşırmış.

"Ne yapmayı düşünüyorsun?" diye sordu.

"Seni çağırıyor! Aşk randevusuna senin yerine ben gideceğim

yamacın dibine... bakalım bir daha mektup yazar mı sana, buraya gelir mi, seni çağırır mı?.."

Odanın içinde dolaşıyordu büyükanne. Çok öfkeliydi. Kesik kesik konuşarak, "Yarın saat kaçta gelecek kameriyeye?" diye sordu. "Beşte demiştin galiba?"

Vera şaşkın şaşkın bakıyordu hâlâ büyükannesinin yüzüne. İki elini tutup sokulgan:

"Büyükanneciğim! Anlamadın beni. Heyecanlanma, ondan yakınmadım. Şunu hiç unutma: Her şeyde tek suçlu benim... Bendeki değişiklikten haberi yok onun, bunun için yazdı. Yalnızca haber vermek gerekir ona, ne kadar hasta olduğumu, ne büyük bir umutsuzluk içinde bulunduğumu anlatmak gerekir, oysa sen –yanılmıyorsam– savaşmaya gidiyorsun onunla! Benim istediğim bu değil. Kendim yazmak istedim ona, ama yazamadım... görüşecek gücüm de yok... istesem bile..."

Durdu Tatyana Markovna, düşünceye daldı. Vera sürdürüyordu konuşmasını:

"İvan İvanoviç'ten dileyecektim, ama beni ne kadar sevdiğini, bir zamanlar benimle ilgili ne niyetler beslediğini biliyorsun... Bütün bu umutlarını yıkan insanla karşı karşıya getirmek olmaz onu!"

Tatyana Markovna başını sallayarak, "Olmaz!" diye onayladı. "Hem onu niçin karıştıracaksın? Tanrı bilir, neler geçer aralarında... Olmaz! Bir ağabeyin var senin, her şeyi biliyor, bir kız kardeş gibi de seviyor seni: Boris!"

Vera susuyordu.

"Evet, ama yalnızca kız kardeş gibi sevseydi..." diye geçirdi içinden. Rayski'nin ona olun tutkusunu açmak istemiyordu büyükannesine. Kendi sırrı değildi bu.

"İster misin, ben konuşayım Boris'le..."

Ağabeyini bu işe karıştırmayı sakıncalı buluyordu Vera.

"Sen dur büyükanne," dedi, "ben söylerim ona."

Rayski'nin yüreğine, zekâsına, duygularına güveniyordu, ama sınır tanımaz hayal gücüne, heyecanına güvenmiyordu.

"Ya ağabeyimle haber yollarım, ya gücümü toplayıp kendim cevap yazarım, ne durumda olduğumu bildiririm, buluşmak umut-

larını siler atarım. Şimdilik, kameriyeye gelmemesini, boşuna beklememesini haber vermeliyim kendisine..."

Büyükanne birden, "Bunu ben yaparım!" dedi.

Vera büyükannesinin gözlerinin içine baktı.

"Ama kendin gitmeyeceksin değil mi?" dedi. "Görüşmeyeceksin onunla? Unutma, yakınmıyorum ondan, bir kötülük edilsin istemiyorum ona..."

Büyükanne öte yana çevirdi başını.

"Ben de istemiyorum!" diye mırıldandı. "Korkma, ben gitmeyeceğim, ama öyle yapacağım ki, kameriyede bekleyemeyecek..."

"Sana verdiğim bu yeni üzüntü için bağışla beni büyükanne!"

Göğüs geçirdi Tatyana Markovna, öptü Vera'yı.

XIV

Yarı rahatlamış çıktı büyükannesinin odasından Vera. Mark'ın yarın onu kameriyede beklemesine engel olmak için büyükannesinin ne gibi bir önlem alacağını merak ediyordu. Rayski'nin tutkusu üzerine hiçbir şey bilmeyen Tatyana Markovna'nın ona haber vermeden Rayski'yi oraya yollamasından, buna hazır olmayan Rayski'nin de, henüz büsbütün sönmemiş tutkusunun, hayallerinin etkisinde kalarak kötü bir şey yapmasından korkuyordu.

Rayski'nin dışarı çıkmadığını öğrenince, eski eve onu görmeye gitti. Kozlov'un onların yanına taşınmasından bu yana Rayski de eski evde kalıyordu. Mektuplardan söz edecekti Rayski'ye. Bunu nasıl karşılayacağına bakacaktı, duruma göre de, büyükannesi Mark'la görüşmek görevini ona verirse, nasıl davranması gerektiğini anlatacaktı.

Eski evin iç içe odalarından bir gölge gibi geçiyordu. Zamanın koyulaştırdığı parkelerde yürüyerek, üzerleri örtülü aynaların, sarılı saatlerin önünden, eski ağır koltukların, masaların arasından geçerek, eskiden onun olan odaları geride bıraktı, pencereleri kentin dış mahallesine, çayırlara bakan küçük odalara geldi. Rayski'nin kaldığı odanın kapısını usulca açtı, eşikte durdu.

Rayski masada oturuyordu. Yaptığı eskizleri, suluboya portreleri,

yarım bıraktığı tablo taslaklarını, ünlü yapıtların küçük kopyalarını koyduğu çalışma çantasının üzerine eğilmiş, içindekileri düzene koyuyor; bu arada çantayı dolduran edebiyat karalamalarını, notlarını, denemelerini, yarım kalmış şiirlerini, öykülerini ayırıyordu.

Romanı için birikmiş çalışmaları özenle ayırdıktan sonra derin düşüncelere dalmıştı. Bakışı donuktu. Kâğıtları ayırırken kâh başını sallıyor, kâh göğüs geçiriyor, kâh gözlerinden yaş gelesiye esniyordu.

Üzgün "Altı yıl önce, sergilemek için büyük, derin anlamlı bir tablo yapmaya karar vermiştim..." diye geçiriyordu içinden. "Böyle bir tabloya insanın yıllarını vermesinin gerektiğini anladım sonra... Şimdi de böyle bir yük alıyorum omuzlarıma: Roman yazmak!!! Yalnızca taslaklarının ağırlığı kiloları buldu... Ne çok yazı, not, bilgi var burada!.. Akıllılık mı benimki? Roman! Bir sürü kişi, durum, olay! Oysa tüm gücüm, ilgim, kendi romanım Vera'dadır benim. Onu yazmalıyım! Evet, öyle!.. Her şeyi bırakıp yalnızca onu yazacağım. Hafifleteceğim kendimi, bütün bu safrayı atacağım. Neler yok onda!"

Vera ile ilgili olmayan kâğıtların hepsini çabuk çabuk ayırmaya başlamıştı. Yalnızca Vera'nın kişiliği üzerine düşüncelere, onunla ilgili olaylara, onunla konuşmalara yer verilmiş kâğıtları bırakmıştı, sevgiyle okumaya başlamıştı onları.

Birden bıraktı kâğıtları. Yeni bir düşünce şaşırtmıştı onu.

"Neden onun yağlıboya bir portresi yok bende hâlâ?" diye sordu kendi kendine. Çünkü, Marfenka ile daha ilk karşılaşmalarında, ilk izlenimlerinin etkisi altında tuvale geçmişti onun yüz çizgilerini, çok da canlı olmuştu bu çizgiler. "Gerçek var portrede, canlılık, doğruluk var her şeyinde... omuzlarla kollardan başka her şeyinde..." diye geçiriyordu içinden. Oysa Vera'nın portresi yoktu. Onun portresi yanında olmadan mı gidecekti buradan?.. Şimdi bir engel kalmamıştı ortada. Tutkusu dağılmıştı. Vera da kaçmıyordu ondan... Portre yanındayken daha kolay yazardı romanını: Canlı gibi duracaktı karşısında Vera...

Bakışını kaldırdı çantasından... Karşısında Vera duruyordu! İrkildi.

"Büyükannemin 'kader' dediği şey yolladı seni buraya!.." dedi.

Onun korktuğunu fark eden Vera'nın çenesi titredi gülümsemeyle. Rayski ise gözlerini ayırmıyordu ondan.

Kız kardeşinin güzelliği sarmıştı onu gene. Ama eski parlak, sıcak, yakıcı mağrur, kadife bakışlı güzellik değildi bu şimdi. O zamanlar esrarlı, bilinmedik büyüsünün yakalanamaz bu kıvılcımları yüzünden Vera'ya dediği gibi "gecenin" göz kırpışları da yoktu şimdi karşısındaki güzellikte.

Çevresine parlak, yakıcı ışınlar yayan gençliğin, güzelliğin bilinçsiz parıltısı kaybolmuştu...

Vera'nın gözlerinde bir hüzün, derin bir yorgunluk vardı. Yüzündeki heyecanlı, canlı anlatım gitmiş, yerini duru bir soğukluk almıştı. Gülümseyişinde gurur da yoktu, zor tutulan, sabırsız dinç güçler de. Yumuşakbaşlılıkla elem sessizce yerleşmişlerdi yüz anlatımına. Tüm bedenine dalgın, ince bir çekicilik, hüzün dolu bir huzur sinmişti.

Kollarını Vera'ya sevgiyle uzatırken "Bir zambaktır bu!" diye geçiriyordu içinden. "Eski Vera nerede? Hangisi daha iyi: Bu mu, öteki mi?"

Yaklaştı ona Vera. Eskiden olduğu gibi, ayaklarını yere sürterek, her yanını oynatarak yürümüyordu şimdi. Durgun, ölçülüydü yürüyüşü. Ayak sesi hafif, kuruydu.

"Sana engel oldum," dedi. "Ne yapıyorsun? Seninle konuşmak istedim biraz..."

Rayski gözlerini ayırmıyordu ondan.

"Neden öyle bakıyorsun?.."

Onun sorusunu duymamıştı Rayski, şaşkın bakışını yüzünden ayırmadan fısıldadı.

"Dur Vera! Şimdi otur..."

Vera'yı küçük kanepeye oturturken ekledi:

"Söyle!"

Çabucak köşeye gitti. Bir şeyler aradı orada. Tuval gerili bir çerçeve aldı, sehpayı çıkardı, boya kutusunu aramaya koyuldu her yanda.

"Ne yapmak istiyorsun?" diye sordu Vera.

"Sus, Vera sus, bunca zaman görmedim güzelliğini, gözlerim kördü sanki! Şimdi seni görür görmez iliklerime işledi güzelliği-

nin ışınları, sanatçıyı uyandırdı. Bu heyecanımdan korkma! Çabuk, çabuk ol, şu an geçmeden ver bana bu güzelliğini!.. Portren yok bende..."

"Nasıl bir düşünce bu böyle Boris? Ne güzelliğinden söz ediyorsun! Şimdi neye benzediğimi biliyorum! Vasilisa, yüzümün bir ölününkünden bile soluk olduğunu söylüyor... Başka zamana bırak..."

"Güzelliğinin değerini bilmiyorsun sen: *Chef d'œuvre*![2] Başka zamana bırakmanın olanağı yok. Bak, tüylerim diken diken oldu, her yanım karıncalanıyor... şimdi boşalacak gözyaşlarım... Otur... Bu coşku geçerse her şey mahvolur!"

"Yorgunum ağabeyciğim... bitkinim, ayakta duramıyorum... Üşüyorum da. Soğuk burası..."

"Üstünü örterim, rahat oturturum seni, bana bakmazsın, ben burada yokmuşum gibi serbest olursun..."

Vera'nın eline bir kitap verip kanepeye oturttu onu Rayski. Arkasına, kolunun altına yastıklar koydu, omuzlarına kendi İskoç battaniyesini atıp önünü güzelce örttü.

"Başını da istediğin gibi tut," dedi, "nasıl rahat edersen... İstediğin gibi hareket et, istediğin yere bak, istersen hiçbir yere bakma... benim burada olduğumu unut!"

Vera –kayıtsız, bitkin– oturdu, düşündü bir an, "Ah, seninle konuşmaya gelmiştim," dedi, "mektupları gösterecektim sana..."

Rayski susuyor, Vera'ya bakarak tebeşirle çiziyordu tuvale.

On dakika geçti aradan.

Vera alçak sesle, "Mektup aldım... Mark'tan..." dedi.

Rayski susuyor, tebeşirle çizmesini sürdürüyordu.

On beş dakika geçti. Paletini aldı. Boyaları karıştırdı üzerinde, Vera'ya, –hırsızlık ediyor gibi– telaşlı, heyecanlı bakarak yüz çizgilerini tuvale geçmeye başladı.

Vera birkaç kez daha söz etmişti mektuplardan. Rayski susuyor, onu ilk kez görüyormuş gibi bakıyordu yüzüne.

"Beni dinlemiyor musunuz ağabey?"

Çabuk çabuk konuşarak karşılık verdi Rayski:

"Evet... evet... dinliyorum. "Mark'tan mektup aldım..." diyorsun... "Nasılmış, iyi miymiş?.."

2 (Fr.) Şaheser, mükemmellik.

Şaşkın baktı Rayski'nin yüzüne Vera. Onun üzerinde kızgın demir etkisi yapacağını düşünerek, Mark'ın adını etmekten korkuyordu... Oysa Mark'ın sağlığını soruyordu o...

Rayski'nin yüzüne biraz daha bakınca şaşkınlığı geçti Vera'nın. Mark'ın yerine uşak Karp'lardan, Sidor'dan söz etseydi, etkisi olurdu. Bir makine gibi dinliyor, duymuyordu.

Vera'nın sesini dinliyordu yalnızca. Kendini işe vermiş, yalnızca Vera'yı görüyor, onun sözlerinin anlamını kavrayamıyordu. Bir şey düşünmeden yineliyordu onun söylediğini.

"Neden cevap vermiyorsun?" diye sordu Vera.

"Sonra, sonra Vera, Allah aşkına! Şimdi konuşma benimle... içinden bir şeyler düşün. Ben yokum burada..."

Gene konuşmaya başlayacak gibi oldu Vera. Ama Rayski dinlemiyordu onu artık, telaşlı boyuyordu yüzü.

Çok geçmeden daldı Vera. İçindeki elem ya da mektupların verdiği endişe değildi daldığı. Mark'ın gelip gelmeyeceğini, büyükannesinin ne yapacağını düşünüyordu. Birbirine karışmış bulanık duyguların, anıların arasında düşüncelerini bir duyguda, bir noktada toplamaya boşuna çalışıyordu.

Isınmak için battaniyeye sarınıyor, arada bir Rayski'ye bakıyor, ama onun ne yaptığını pek fark edemiyordu. Düşünüyor, düşünüyordu. Genç, ama derinden sarsılmış, henüz durulmamış yaşamının akışı bakışlarında yansıyordu sanki. Hep vardı bakışlarında: Düşünceleri, kederleri, yaşamın içinden çıkan sorularla cevaplar, huzura susamışlığı, gizli acılar, geleceğin ürkek bekleyişi...

Rayski ise –sanatçı heyecanıyla yüzü bembeyaz– sessiz, kendini işine vermiş, Vera'nın gözleri üzerinde çalışıyordu. Arada bir başını kaldırıp ona bakıyor ya da onunla ilk karşılaşmasının anısına, o zamanki tutku dolu izlenimine dalıyordu. Bir ölüm sessizliği vardı odada.

Birden durdu Rayski, Vera'nın dalgın, hiçbir şeye bakmayan, ama dipsiz bir uçurum gibi derin, anlamlı bakışının sırrını bulmaya çalışıyordu.

Fırçayı tuvalde gözbebeğinin üzerinde gezdiriyor, gerçeği yakalamaya uğraşıyordu... duyguları yakalıyordu da; ama orada, Vera'nın bakışında başka bir şey daha, uyuyan bir güç vardı. Başka

bir renk koyuyor, gölge vuruyor... tüm çabasına karşın başaramıyordu: Vera'nın gözlerini yapabiliyor, ama bakışını veremiyordu.

Fırçasının altında Sofiya'nın gözlerini birden aydınlatan, öğretmeninden aldığı o iki sihirli noktayı, o iki kıvılcımı boşuna yardıma çağırıyordu.

Bu bakışı vermek için uzun süre uğraştıktan sonra, "Hayır, noktalar yeterli değil burada!" dedi.

Düşünceye daldı, boyaları karıştırdı, portreden geri çekildi, gene baktı.

"Beklemek gerek!" diye mırıldandı.

Yanakları, burnu, saçları boyamaya başladı.

Yarım saat çalıştıktan sonra gözlere döndü gene.

"Bir kez daha... on kez!" dedi. "Gene olmazsa, bırakacağım: Olmayacak demektir!"

Vera'ya döndü.

"Şimdi beş dakika şuraya bak Vera." (Nereye bakacağını gösteriyordu ona.) "Şu noktaya..."

Vera'ya baktı... Uyuyordu Vera. Sessizlik içinde donup kaldı Rayski, soluk almaya korkarak bakıyordu ona. Duygulu, "Oh, ne güzellik bu!" diye fısıldadı. "Tam zamanında uyudu doğrusu. Evet, onun bakışının –tüm dramının, romanının bulunduğu bakışının– resmini yapmaya kalkışmak bir küstahlıktı. Greuze bile bırakırdı fırçayı burada."

Vera'nın yüzüne bakarak; uyuyan düşüncesinin, duygunun, güzelliğin canlı biçimini seyretmenin hazzını içine sindirerek, kapalı yaptı gözleri.

Sonra, paletiyle fırçasını bıraktı, usulca eğildi Vera'nın üzerine, –daha da usulca– dudaklarını değdirdi soluk eline, sessiz adımlarla çıktı odadan.

XV

Devrisi gün öğleden sonra avlu kapısında nal sesleri duyunca pencereden baktı Vera, yağız bir atla avluya giren boylu poslu Tuşin'i görünce bir anda sevinçle parladı gözleri.

Aynanın karşısında kendine çekidüzen verirken "Boris ağabeyciğim de resmimi yapacak ne buldu bende?" diye geçiriyordu içinden.

Alt kata indi. Bütün odaları geçti, salondan antreye açılan kapının kolunu tuttu. O anda öte yandan da Tuşin tutmuştu aynı kapının kolunu. Birlikte açtılar kapıyı, çarpıştılar, gülümsediler birbirlerine.

Vera, "Yukardan gördüm sizi, karşılamaya indim..." dedi.

Tuşin'in yüzüne dikkatli bakarak sordu birden:

"Hasta değilsiniz ya?"

Tuşin, Vera ondaki değişikliğin farkına varmasın diye başını öte yana çevirdi, mahcup, "Hasta olmam ben!" dedi. "Ya siz nasılsınız?"

"İyi sayılırım. Biraz rahatsızlandım, az kaldı yatacaktım. Geçti artık..." Vasilisa'ya döndü. "Büyükannem nerede?"

Vasilisa, hanımın çaydan sonra Saveliy'i alıp bir yere gittiğini söyledi.

Tuşin'i yukarı, odasına buyur etti Vera.

Kanepenin biri bir ucuna biri öbür ucuna oturdular. Susuyorlar, gizliden bakıyorlardı birbirlerine.

"Rengi solmuş," diye geçiriyordu içinden Vera, "zayıflamış. Horlanan duyguları, boşa çıkan umutları eziyorlar onu..."

Huzursuz gibiydi Tuşin. Ama "horlanan duyguları"ndan çok, Vera'nın durumu üzerine, onun dramının bitip bitmediği üzerine endişeleriydi onu rahatsız eden.

Kendi sıkıntısı "horlanan duyguları, boşa çıkan umutları" ilk günler çok ağır gelmişti ona. Bu ağırlığı kaldırabilmek için onun bünyesinin ayı sağlamlığı, ona vergi o ruh gücü gerekliydi insana... Bu gücü yüzünden; kıskançlığa, öfkeye, küçük pazarlıklara –kötü tutkuları oluşturan bu hastalıkların tümüne– yabancı, dosdoğru, temiz ruhu yüzünden kazanmıştı bu savaşı.

Vera'nın günahsızlığına inanıyordu. Ona olan temiz, derin tutkusunu ayakta tutan bu inancı ile, Vera'nın alımlı güzelliğinin büyüsü, sonra Tuşin'in onun zekâsına, dürüstlüğüne güveni –bu üçlü– tutkusunu bedensel bencilliğini yok ediyor, onu yalnızca umutsuzluktan kurtarmakla kalmıyor, Vera'dan soğumasına da engel oluyordu.

Vera açıldığı anda bile, –büyük acısına karşın– Vera'nın suçlu değil, "mutsuz" olduğuna içtenlikle inanıyordu. Bunu ona söylemişti de o zaman. Şimdi de öyle düşünüyordu. Her şeyde suçlu Mark'ı sayıyordu. Gözü dönmüş bir insan olduğu kanısındaydı onun.

Tuşin'in içinde –kederin arasından, duyguların bu keşmekeşinin, acının, gurur kırıklığının arasından– gizliden gizliye güçsüz bir umut ışığı sızıyordu. Eski noksansız, dev mutluluk umudu değildi bu kuşkusuz. Ama Vera'yı büsbütün kaybetmemek, onun dostluğuna her zaman sahip olmak umudu, bir gün de onun durgun, sağlam yakınlığını kazanmak, sonra da... sonra...

Daha ötelere gidemiyordu Tuşin. Bunun arkasından Vera'nın şimdi ne olacağı sorusu geldiği için korkuyordu. Gerçekten bitmiş miydi Vera'nın dramı? Ne kaybettiğini anlayıp aklını başına toplamamış mıydı Mark? Elinden kaçırdığı mutluluğun peşinden koşmamış mıydı? Yamacı çıkmaya, ona ulaşmaya çalışmıyor muydu? Vera da geri dönüp bakmamış mıydı gene? Mutlu olmak –Tuşin'in de, Vera'nın kendisinin de mutluluğu anladıkları gibi mutlu olmak– için ellerini bir daha ayrılmamak üzere uzatmamışlar mıydı birbirine?

Vera ona mektupları gösterdiğinde Tatya Markovna'nın yüreğine saplanan aynı soru, aynı kuşkular şimdi Tuşin'e acı veriyorlardı. Bu soru dönüp duruyordu kafasının içinde. Mark'ın düşüncelerinde dirttiğine, yamacın dibinde kaldığına inanmıyordu. "Salak değil ya, kör değil ya... Bir şey için sevmiştir onu Vera..." diye düşünüyordu. "Hayır, onu sevmenin olasılığı yoktur. Yalancı bir kapılıştı Vera'nınki... Aklı başına gelecek Mark'ın, dönecek. Mutlu olacak Vera... İnşallah! İnşallah!" Vera'nın mutluluğu için dua ediyordu, böyle anlarında yüzü bembeyaz oluyor, "sevgiden, mutluluktan, Vera'dan, bütün o *"sonra... sonra... sonra..."*lardan uzak, mahvolan geleceği için duyduğu umutsuzluktan zayıflıyordu.

"Nasıl şeydir bu yaşam?" diye geçiriyordu içinden. "Dünyada Vera Vasilyevna'nın varlığını bilmeden önceki yaşamı yaşayamam artık bir daha. Onsuz her şey durur!"

Koca ağaçları bir başına kesiyor, bıçkı atölyesinde çalışmaları daha yakından izliyor, kâhyaların yerine büroda defterleri kendi tutuyor ya da –ormanda dörtnala yirmi versta yol gidip gelerek–

atı kendi eğitiyor... içindeki acıyı, bütün bu soruları dindirmeye, onlardan kaçıp kurtulmaya çalışıyordu. Ama ıslık çalarak esen bir sonbahar yeli gibi geliyordu arkasından "Volga'nın karşısında neler oluyor şu anda?" sorusu.

Kaç kez kıyıya gelmiş, karşıya bakmıştı! İskeleden ağır ağır ayrılan sala bindiği atla birlikte atlamayı, karşıya geçip Malinovka'da tepeye çıkmayı, durumu öğrenmeyi, sormayı ne çok istemişti!..

Ama "Bekleyin," demişti Vera. Bu "Bekleyin," kutsaldı onun için.

Şimdi, cebinde onun pusulasıyla gelmişti. O çağırmıştı onu. Ama dörtnala çıkmamıştı tepeyi Tuşin. Ağır ağır girmişti avluya. Arabacıların onu fark edip atını almalarını sabırla beklemiş, hiç acele etmeden inmişti atından, kapının kolunu ürkek ürkek tutmuştu. Vera'nın odasına girdiğinde bile –Vera'nın neyi olduğunu, onu neden çağırdığını, ne beklemesi gerektiğini bilmeden– korkuyla, kaçamak bakıyordu yüzüne.

Başlangıçta ikisi de sıkılıyordu. Vera'nın sıkılganlığı, bir dost olsa bile gene de bir yabancı sayılan Tuşin'in onun "sırrını" bilmesinden geliyordu. Birdenbire, bir heyecan anında, sinirleri son derece bozukken, onun –bazı sözlerinden– her şeyi bildiğini sandığı bir sırada açılmıştı ona.

Açılmamasının da olanağı yoktu: Tuşin'in dostluğunun güzelliğine büyük önem veriyor, onun saygısını çalmak istemiyordu. Üstelik, evlenme önerisinde bulunmuştu ona. Ne olursa olsun, haberi vardı şimdi Tuşin'in onun "günahından:" Bu çok ağırdı! Utanıyordu. Başını önüne eğmiş, Tuşin'in bakışlarından kaçırıyordu bakışını.

Tuşin'in sıkılganlığı, umutlarını Vera'ya zamansız açmasından, Vera'nın bu umutlarına korkunç bir açık yüreklilikle karşılık vermesinden geliyordu... kendi için, Vera için sıkılıyordu.

İkisi de birbirini anlıyor, susuyorlardı.

Sonunda Vera –Tuşin'e bakmamaya çalışarak– boğuk bir sesle, "Bağışladınız mı beni?" dedi.

"Ben, sizi mi? Ne için?"

"Çektiklerinizin hepsi için İvan İvanoviç. Çok değiştiniz, zayıfladınız, ağır geliyor size bu... farkındayım. Büyükanneminkiyle sizin acınız benim için gerçekten büyük bir ceza."

"Benim acım sizi üzmemelidir Vera Vasilyevna. Benimdir o. Kendim istedim onu, sizse yalnızca hafiflettiniz... Anımsadınız beni, beni görmek istediğinizi yazdınız: Gerçekten doğru mu bu?"

"Doğru, İvan İvanoviç. Üçünüz –büyükannem, siz, bir de Boris ağabeyim– olmasanız dayanamam yalnızlığıma."

"Acı," diyorsunuz! "Gözlerimin içine bakın hele! Sanırım, şu anda birden şişmanladım gene."

Ansızın sevinen insanların yüzünü kaplayan o pembelik belirmişti yanaklarında.

"Görüyorum," dedi Vera. "Bu yüzden daha büyük acı veriyor bana. Büyükanneme neler oldu!"

"Neler? Sormaya korkuyordum. Ben..."

Vera, –Tatyana Markovna'nın itirafı dışında– bu iki hafta içinde olanların hepsini anlattı Tuşin'e.

Onun Mark'tan söz etmesini istiyordu Tuşin. Ama bir sözcük bile etmedi ondan Vera. Tuşin dalgın, "Bir an önce toparlasanız kendinizi!" dedi. "Her şey geçer, unutulur..."

"Unutulur, ama bağışlanamaz..."

"Hiç kimsenin, bağışlayacağı bir şey yok..."

"Başkaları unutsa, bağışlasa bile ben kendim unutamam, bağışlayamam kendimi..." diye fısıldadı Vera.

Yüzünü bir ıstırap anlatımı kapladı.

"Biraz kendime gelmeye, unutmaya başlamıştım," diye ekledi. "Düğün yakın, çok iş var. Çalışmaya dalıp unutur gibi olmuştum..."

"Bir şey mi oldu, bir engel mi çıktı?"

"Evet... dün çok bozuldu sinirlerim. Şimdi de iyi değilim. Bir şey olmasından korkuyorum... Evet, haklısınız, bir an önce toparlamalıyım kendimi... Her şey bitti sanıyordum... Gidecektim buradan!"

Önüne bakıyor, susuyordu Tuşin. Pembelikle bir anlık sevinç uçup gitmişlerdi yüzünden.

"Bir şey mi oldu?" diye sordu. "Bir... hizmet mi gerek size Vera Vasilyevna?"

"Evet önemli bir şey oldu. Ama bu hizmete çağırmayacağım sizi İvan İvanoviç."

"Beceremem diye mi?"

"Hayır, ondan değil! Her şeyi biliyorsunuz, alın okuyun..."

Masanın gözünden alıp Tuşin'e verdi mektupları. Tuşin okudu. İyice zayıfladı sanki. Geldiğinde olduğu gibi bembeyaz kesildi gene yüzü.

"Evet, burada gereksizim ben kuşkusuz: Bir başınıza üstesinden gelebilirsiniz..."

"Gelemem İvan İvanoviç..."

Soru dolu bakışlarını Vera'nın yüzüne dikti Tuşin.

"İki sözcük yazamıyorum ona, gidip kendisini de göremiyorum..."

Yavaş yavaş kendine geldi Tuşin. Gözlerini Vera'nın yüzünden ayırmadan kaldırdı başını. Vera sürdürüyordu konuşmasını:

"Oysa bir cevap yazmalıyım. Orada, kameriyede bekliyor. Ya da –cevap vermezsem– kalkıp buraya gelecek... oysa elimde değil..."

Tuşin önüne eğilip, çizmelerini gözden geçirirken, "Nasıl bir cevap?" diye sordu.

"Büyükannem gibi siz de nasıl bir cevap vereceğimi soruyorsunuz? Okumadınız mı mektupları? Mutluluk vaat ediyor bana, evlenmek istiyor..."

"Evet?"

Vera biraz sinirli, "Evet!" diye yineledi. "İki satırlık bir cevap yazmayı denedim ona dün: 'Sizin yanınızda hiç mutlu olmadım, evlendikten sonra da olamam. Bir daha görmeyeceğim sizi. Hoşça kalın!' Ama yapamadım. Gitmek, bunu kendim söylemek, sonra dönüp gelmek istedim... ayaklarımın üzerinde duramıyordum, düşüyordum. Bendeki değişiklikten haberi yok. İçimin hâlâ tutkuyla yandığını sanıyor. Bu yüzden de umut besliyor, yazıyor... Her şeyi söylemek gerek ona, yapamıyorum! Yardım isteyeceğim kimsem de yok: Mektupları okuyunca barut gibi parladı büyükannem. Dayanamayacağımdan korkuyorum... ben de..."

Birden ayağa kalktı Tuşin, Vera'nın yanına geldi.

"Beni anımsadınız 'Tuşin dayanır, yardım eder...' diye düşünüp beni çağırdınız... öyle mi?" dedi.

Yüzü aydınlanmıştı.

"Hayır İvan İvanoviç, öyle değil," dedi Vera. "Çok kötü bir durumdaydım... sizi görmek istedim. Siz buradayken daha bir rahat oluyorum sanki..."

"Vera Vasilyevna!"

Gene pembeleşti yanakları. Vera, "Sizi oraya yollamak mı?.." diye ekledi. "Hayır, bir kez daha hakaret etmeyeceğim size! Yüzüne soğukkanlı bakamayacağınız birisiyle... karşı karşıya getirmeyeceğim sizi... Hayır, hayır!"

Başını iki yana salladı Vera. Tuşin, "Hakaret!" dedi. "Vera Vasilyevna!.."

Konuşmak istiyordu, ama dua ediyormuş gibi birleştirdi ellerini yalnızca Vera'nın önünde. Gözlerinin içi parlıyordu genç kızın yüzüne bakarken.

Vera minnettarlık dolu bir şaşkınlıkla bakıyordu ona. Bir ilginin, bir görgü kuralının –böylesine küçük şeylerin, hem de bütün bu olanlardan sonra!..– onu mutlu ettiğini görüyordu.

Üzgün, "Ne çok seviyor beni! Niçin?.." diye geçiriyordu içinden. Tuşin, "Hakaret!" diye yineledi. "Evet, zeytin dalıyla yollasaydınız beni oraya, yamacı çıkıp buraya gelmesine yardım etmemi isteseydiniz, ağır bir görev olurdu benim için. Barış güvercini rolünü yakıştırmazdım kendime. Ama mutlu olacağınızı bilsem... giderdim."

Vera "Büyükannem de, –yaşasaydı– annem de giderdi..." diye geçirdi içinden. "O da hazır gitmeye, mutluluğumu aramaya, kendisininkini kaybetmeye!.." Handiyse ağlamaklı, "İvan İvanoviç!" dedi. "İnanıyorum size, yapardınız bunu! Ama gene de yollamazdım sizi oraya."

"Yollamazdınız biliyorum, iyi de etmezdiniz. Ama ayı rolümden çıkmanın gereği yok bunun için. Yazamadığınız şu iki satırı ona iletmek bir mutluluktur doğrusu Vera Vasilyevna!"

Başının önüne eğdi Vera.

"Her şeyine karşılık!.. Yalnızca bu mutluluğu verebilirim ona..." diye düşünüyordu.

Onun durgunlaştığını görünce birden umutsuzluğa kapıldı Tuşin. Sustu. Gururu, sevinci, bakışındaki parlaklık, yanaklarındaki pembelik... hepsi uçup gitmişti. Düşüncesizce açığa vurduğu sevinci için, ağzından kaçırdığı "mutluluk" sözcüğü için pişmanlık duyuyordu.

Vera'nın –kendisinin de dediği gibi, verebileceği başka kimsesi

olmadığı için– ona verdiği dostça, basit bir görevi umutlarına dolaylı bir destek saydığı için kızıyordu kendine. "Gene bir akılsızlık ettim!" diye geçiriyordu içinden.

Bu birdenbire sevinciyle, bu "mutluluk" sözcüğüyle evlenme önerisini yinelemişti sanki Vera'ya. Ayrıca onun Mark'tan ayrılmasına bencilce sevindiğini de açığa vurmuştu.

Tuşin'e bakıyordu Vera. Onun mutlu umutlarının uçurumundan aşağı bir kez daha yuvarlandığını anlamıştı. Yüreği, kadın içgüdüsü, dostluğu... hepsi zavallı Tuşin'in yardımına koşmuşlardı. Onun tüm umutlarının temelli yıkılmasına engel olmaya çalışıyor, bulunduğu durumda ona verebileceği tek umudu –sınırsız güven, saygı umudunu– sağlam tutuyordu.

"Evet! İvan İvanoviç, sizden ne beklediğimi şimdi anlıyorum. Kendi kendime bile itiraf etmemiştim bunu. Bu yardımı sizden istemeye de hiçbir durumda karar veremezdim. Ama siz yüce gönüllülükle öneriyorsunuz bunu bana. Çok sevindim, minnettarım size. Sizin gibi hiç kimse yardım edemez bana. Çünkü sizin gibi hiç kimse sevmiyor beni..."

"Böyle konuşmakla şımartıyorsunuz beni Vera Vasilyevna. Ama haklısınız! Ruhumu okuyorsunuz..."

Vera, "Onu görmek size ağır gelmeyecekse..." dedi.

"Hayır... düşüp bayılmam."

"Öyleyse bugün saat beşte kameriyeye gidin, söyleyin..."

Tuşin'in ne söyleyeceğini düşündü Vera. Sonra kurşunkalemi aldı, Tuşin'e söylediği iki satırı, bir şey eklemeden olduğu gibi yazdı. Kâğıdı Tuşin'e verirken, "İşte cevabım," dedi. "Verin ona, gerekirse... kendinizden istediğinizi ekleyebilirsiniz. Her şeyi biliyorsunuz..."

Cebine koydu kâğıdı Tuşin. Vera çabuk çabuk konuşarak, "Şunu unutmayın," diye ekledi, "Hiçbir şeyde suçlu bulmuyorum onu... Hiçbir şey için yakınmıyorum ondan... dolayısıyla..."

Sustu. Tuşin bekliyordu. Yana bakarak alçak sesle bitirdi sözünü Vera:

"Kamçınızı yanınıza almanıza gerek yok!.."

Tuşin derin bir soluk aldı.

"Hak ettim bunu!"

Vera, elini ona uzatırken kesti sözünü:

"Bağışlayın. Bir kınama değildi bu. Tanrı korusun! Bir anda aklıma geldi, söyledim. Bu buluşmanızda neleri istediğimi, neleri istemediğimi bu bir sözcükle kolayca anlatabildim, siz de anladınız..."

"Üzüldüğüm, bu sözcük olmadan anlayamayacağımı sanmanızdı..."

"Bağışlayın beni, hastayım..."

Vera'nın uzattığı elini sıktı Tuşin.

XVI

Çok geçmeden Tatyana Markovna döndü. Rayski geldi. Tatyana Markovna ile Tuşin birbirleriyle karşılaşmaktan sıkıldılar biraz. İkisinin içinde de bir sıkılganlık vardı: Tuşin biliyordu Tatyana Markovna'nın, onun Vera'ya açıldığından haberi olduğunu. Tatyana Markovna'ya da Vera'nın aşk serüveninden, "günahından" Tuşin'in haberinin olması acı veriyordu.

Tuşin'in bakışlarında hüzün, Tatyana Markovna'nın konuşmalarında Vera için sıkılganlık, Tuşin'e karşı da yakınlık vardı. Önemsiz şeylerden bile biraz zoraki söz ediyorlardı sanki. Ama birbirlerine karşılıklı duydukları sevgi yemek saatine doğru üste çıktı. Toparlamışlardı kendilerini. Birbirlerinin gözlerinin içine – birbirlerinin duygularına, kişiliklerine güvenerek– bakmaya başlamışlardı. Yaklaşmışlardı bile sanki birbirlerine. Sustukları anlarda bakışlarıyla, olanlar üzerine –gerekseydi sözle söyleyecekleri şeyleri– söylüyorlardı birbirlerine.

Yemeğe dek Tatyana Markovna'nın yanında kaldı Vera. Mark'ın onu kameriyede beklememesi için büyükannesinin ne gibi bir önlem almış olabileceğini anlamaya çalışıyordu. Daha doğrusu, bunun telaşı içindeydi. Yamacın dibindeki randevuya gitmek isteğine kapılmaması için yemekten sonra da ayrılmamaya karar vermişti büyükannesinin yanından.

Ama yemekten önce, dünkü konuşmalarından hiç söz etmemişti Tatyana Markovna. Sonra ise, Rayski odasına çıkınca, Tuşin de paltosunu giyip, "bir iş için" bir yere gidince, oda hizmetçileri-

nin hepsini Marfenka'nın çeyizi için ayrılan gümüş çaydanlıkların, cezvelerin temizlenmesi için işe koştu.

Bu yönden rahatlamıştı Vera. Yalnızca Tuşin'i düşünüyordu artık. Korkudan yüreği çarparak, üzgün, "Kötü bir şey olmasa orada!" diye geçiriyordu içinden. "Bu kadarla bitse ne iyi olurdu! Ne oluyor şimdi acaba orada?"

Orada ise, beşe on kala kameriyeye doğru yürüyordu Tuşin. Buraları bilirdi. Ama –besbelli– uzun zamandır hiç gelmemişti buraya, bu yüzden bir sağına, bir soluna bakıyor, belli belirsiz patikada kâh bir yana, kâh öteki yana yürüyor, kameriyeyi bir türlü bulamıyordu. Ağaçların sık oldukları bir yerde durdu. Kameriyenin buralarda bir yerde olduğunu anımsıyordu. Bir süre bakındı. Telaşlı, saatine baktı. Saat beşe yaklaşıyordu, ama ne kameriye vardı görünürlerde, ne Mark.

Birden uzakta telaşlı bir ayak sesi duydu. Köknar ve çam ağaçlarının arasından biri görünüp kayboldu.

"O galiba!.." diye geçirdi içinden Tuşin. Yorgun bir at gibi iki kez derin soluk aldı, yanındaki köknar fidanını ileri geri salladı şöyle bir, ellerini cebine soktu sonra, olduğu yerde çakılı durdu.

Mark pusudan fırlar gibi fırlamıştı birden Tuşin'in bulunduğu yere. Şaşkın şaşkın bakınırken onu görmüş, donup kalmıştı.

Bir dakika kadar baktılar birbirlerinin yüzüne, kasketlerine dokundular sonra. Volohov telaşlı bakınıyordu. Sonunda yüksek sesle, "Kameriye nerede?" diye sordu.

"Ben de onu arıyorum, ne yanda olduğunu bilmiyorum!"

"Ne yanda mı? Tam yerinde bulunuyorsunuz: Daha dün sabah buradaydı."

İkisi de susuyor, kameriyeye ne olduğunu bilmiyorlardı. Durum şuydu: Tatyana Markovna, Mark'ın "onu kameriyede beklemeyeceğini" söylemişti Vera'ya. Söylediğini de yapmıştı. Onun Vera ile konuşmasından bir saat sonra Saveliy, yanına –omuzlarında baltalarla– beş köylü almış, yamacın dibine gitmişti. İki saat içinde kameriyeyi parçalayıp tahtalarını, direklerini evlerine taşımışlardı köylüler. Büyükannenin emriyle, köylü kadınlarla çocuklar da bir yonga parçası bırakmamışlardı ortada.

Devrisi sabah Tatyana Markovna, yanına bahçıvanla Saveliy'i,

iki de uşak alıp gitmişti oraya, kameriyenin olduğu yeri hemen düzelttirmiş, çiğnetmiş, çıplak yerlerine çim koydurmuş, birkaç da köknarla çam diktirmişti.

Kendi kendine sitem ediyordu: "İş işten geçtikten sonra geldi aklım başıma! Veracığım bana her şeyi anlatınca hemen parçalatsaydım kameriyeyi... pis herif anlardı belki durumu, o uğursuz mektupları yazmazdı!"

Gerçekten anlamıştı *pis herif*.

"Kocakarı öğrendi her şeyi, onun işidir bu!" diye geçirdi içinden. "Dürüst davrandı Vera. Her şeyi anlattı ona!"

Tuşin'e döndü. Başını hafifçe eğerek selam verdi, dönüp gitmek istedi. Ama onun demir gibi, dimdik bakışını görünce durdu.

"Ne yapıyordunuz burada, dolaşıyordunuz falan mı?" diye sordu. "Neden öyle bakıyorsunuz bana? Konuk musunuz yukarıda?"

Tuşin soğuk, ama kibar, "Evet, konuğum," dedi. "Dolaşmaya değil, sizinle görüşmeye geldim."

Birden dönüp sordu Volohov:

"Benimle mi?"

Soru dolu bakışlarını Tuşin'in gözlerinin içine dikmişti. Bu arada şöyle geçirmişti içinden "O da mı biliyor yoksa? Vera'nın talibi galiba... Bu orman Othello'sunun amacı bir dram yaratmak değil ya... kan, kan istemiyor ya!"

"Evet," diye yineledi Tuşin. "Size bir şey getirdim."

"Kimden? Kocakarıdan mı?"

"Hangi kocakarıdan!"

"Hangisinden olacak? Berejkova'dan!"

"Hayır."

Handiyse korkulu sordu Mark:

"Vera'dan mı?"

"Vera Vasilyevna'dan mı, diye sormak istiyorsunuz yanılmıyorsam?"[3]

"Evet evet, Vasilyevna'dan. Neyi var, hasta mı? Ne yolladı bana?.."

Bir şey söylemeden pusulayı verdi Tuşin. Mark çabucak okudu onu. Önemsemez bir tavırla paltosunun cebine soktu. Kasketini çıkardı sonra, –Tuşin'in karşısında düştüğü durumun sı-

3 Tuşin, Mark'ı Vera'dan daha bir saygılı söz etmesi için uyarıyor – ç.n.

kıcılığından, duyduğu acıdan, öfkeden değil– başını ovuşturmaya başladı.

"Her şeyi... biliyor musunuz?" diye sordu.

"İznimizle cevap vermeyeceğim bu sorunuza. Aldığınız pusulaya cevap olarak bir şey söyleyecek misiniz?"

"Seninle mi yollayacağım cevabımı?" diye geçirdi içinden Mark. "Hayır!" Yüksek sesle, soğuk karşılık verdi:

"Hiçbir şey söylemeyeceğim."

"Umarım yerine getirirsiniz dileğini, bir daha rahatsız etmezsiniz onu. Kendinizi anımsatmazsınız ona... yazmazsınız, buralara gelmezsiniz..."

"Size ne bundan? Sözlüsü müsünüz? Neden soruyorsunuz?.."

"Bu hizmeti ona yapmam için sözlüsü olmama gerek yok, yalnızca dostu olmam yeter."

Volohov, havayı gerginleştirmeye çalışıyormuş gibi, "Yazarsam, gelirsem ne olacak?" diye bağırdı.

"Vera Vasilyevna'nın bunu nasıl karşılayacağını bilmiyorum. Bana görev verirse, gerekli bulduğu şeyi yaparım gene..."

Mark alaylı, "Ne uslu, saygılı bir dostsunuz öyle!" dedi.

Tuşin bir süre, ciddi baktı yüzüne.

"Evet, haklısınız, dostuyum..." dedi. "Unutmayın Bay Volohov, şu anda Tuşin'le değil, bir kadınla konuşuyorsunuz. Onun yerini aldım, ne söylerseniz söyleyin, bırakmayacağım bu yeri. Onu bir daha rahatsız etmemenize Vera Vasilyevna'nın isteğinin yeteceğini sanıyordum. Önemli bir hastalıktan yeni kurtarıyor kendini..."

Çimenlerin üzerinde, konuşmadan bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu Mark. Son tümcesi üzerine Tuşin'in yanına geldi. Handiyse yumuşak, "Neyi vardı?" diye sordu.

Tuşin yanıt vermedi.

"Bağışlayın beni, parladım birden, bunun budalaca bir şey olduğunu biliyorum! Ama görüyorsunuz, ben de iyi değilim..."

"Çok üzgünüm. Demek size de huzur gerek... Bu pusulaya bir cevap verecek misiniz?"

Yanıtını Tuşin'le yollamak istemiyordu Mark.

"Kendim vereceğim cevabımı, yazacağım..."

"Vera Vasilyevna kesinlikle istemiyor bunu. Onun başka türlü

davranamayacağına da ben söz verebilirim size... Hastadır, sağlık durumu için huzur gereklidir ona, huzuru bulması sizin ona kendinizi anımsatmamanıza bağlı. Bana söylediklerinizi ileteceğim kendisine, gördüklerimi de anlatacağım..."

"Bakın," diye başladı Volohov, "iyiliğini mi istiyorsunuz onun?"

"Elbette."

"Gördüğünüz gibi, seviyor beni, söyledi size..."

"Hayır, böyle bir şey görmüyorum. O da söz etmedi bana sizi sevdiğinden. Yalnızca bu pusulayı verdi. Bir de bundan böyle sizinle görüşmeyeceğini, görüşmek istemediğini, sizden mektup almak da istemediğini bildirmemi söyledi."

Mark, bir ağacın dibindeki, daha sabah getirilmiş yeni toprağı ayağıyla eşeleyerek, "Ne saçmalık," dedi, "kendine de, başkalarına da acı çektirmek! Gerçek bir... dostuysanız, bu işkenceden, bu hastalıktan, zayıflıktan... her şeyden kurtarabilirsiniz onu! Kendiniz söylüyorsunuzhasta olduğunu..."

"Tutkudan hastadır demedim..."

"Sinirleri neden bozuk öyleyse?"

"Mektuplarınızdan, kameriyede beklemenizden, kendinizin gelip onu göreceğinizi söyleyerek verdiğiniz gözdağından. Dayanamıyor, size yalnızca bunu söylememi istedi."

"Böyle diyor ama, ya kendi..."

"Her zaman gerçeği söyler o!"

Birden sordu Mark:

"Neden size yükledi bu görevi?"

Yanıt vermedi Tuşin.

"Güveniyor size, öyleyse siz anlatabilirsiniz ona, mutluluğa karşı durmanın ne denli büyük bir delilik olduğunu. Orada, evinde bulamayacak mutluluğu çünkü... Kendine de, başka birine de eziyet etmemesini salık verseniz ona, büyükannesinin bu ahlâk ilkesini sarsmaya çalışsanız... Üstelik, evlenme önerisinde bulunuyorum..."

Tuşin sözünü kesti:

"Vera Vasilyevna'yı anlamış olsaydınız, onun bir şey 'anlatılacak', 'salık verilecek' insanlardan olmadığını bilirdiniz. Sonra 'büyükannesinin bu ahlâk ilkesini' sarsmayı gerekli bulmuyorum. Ben de aynı ilkeye bağlıyım çünkü."

Mark sinirli, "Vay canına!" dedi. "Çok iyi bir diplomatsınız, görevinizi büyük bir ustalıkla yerine getiriyorsunuz!"

Tuşin susuyor, Mark'ı inceliyor, onun istese de istemese de, sonunda bir yanıt vereceğini düşünüyordu.

Bu suskun serinkanlılık çıldırdıyordu Mark'ı. Parçalanmış kameriye de, Tuşin'in bir aracı olarak karşısına çıkması da umutlarının sona ermekte olduğunu, Vera'nın artık kararsız olmadığını, onunla bir daha görüşmemek kararından dönmeyeceğini gösteriyorlardı.

Vera'nın gerçekten, ona olan tutkusundan acı çekmediği –yoksa büyükannesine, hele hele Tuşin'e açılır mıydı?– düşüncesi sinsice yer ediyordu içinde. Vera'nın, tutkunun bile kıramayacağı inadını eskiden beri bilirdi. Bu nedenle son gerilemesini yapmıştı umutsuzca: Evlenmeye, bu kentte belirsiz bir süre için –ama, kesinkes, temelli değil, tutkusu sürdüğü sürece– kalmaya karar vermişti. Aşka değin kendi düşüncelerinin doğruluğuna inanıyor, bu aşkın ikisi için de aynı biçimde sona ereceğinden, "birbirinin boynunda ağırlık olacaklarından" kuşku etmiyordu. Sonra da...

Birbirinden soğumaya başladıklarında, büyükannesinin ilkesinden Vera'nın kendisinin döneceğini umarak düşünüyordu bu "sonra" üzerinde.

Oysa bu fedakârlığının –evlenmek önerisinin– de boşa gittiği anlaşılıyordu. Kabul etmemişlerdi bu fedakârlığını. Tehlikeli bir insan değildi, gerekli bile değildi artık. Kovuyorlardı onu. Daha dün –onlara inanmayarak– alay ettiği acıları çekiyordu şimdi. "Saçma" diye geçiriyordu içinden. Hâlâ mağrur, "Ne yapacağımı bilmiyorum," dedi. "Sizin diplomatik göreviniz karşısında cevap veremem. Kameriyeye bir daha gelmeyeceğim kuşkusuz, yerinde yeller esiyor çünkü..."

Tuşin, "Mektup da yazmayacaksınız, çünkü eline geçmeyecek," diye ekledi. "Eve de gelmeyeceksiniz, çünkü kabul etmeyecekler sizi..."

Öfkeli, sordu Mark:

"Siz kimsiniz? Ne o, başında nöbet mi tutacaksınız yoksa?"

"Vera Vasilyevna isterse, tutarım. Ama evin bir büyüğü vardır burada, sonra... uşaklar. Ayrıca, bir bayanı rahatsız etmeyeceğinizi umarım..."

"Bu ne budalalık!" diye bağırdı Mark. "Uydurdukları birtakım zincirlerle kendi ellerini ayaklarını bağlamışlar insanlar... ille acı çekmek istiyorlar..."

Küçük düşmemek, yanıt vermemek hakkını kendinde saklayarak buradan biraz olsun mağrur gitmek istiyordu. Ama onun başka bir yanıt veremeyeceğini biliyordu artık Tuşin. Mark da hissediyordu bunu. Yavaş yavaş gerilemeye başlamıştı.

"Yakında gidiyorum," dedi, "bir hafta sonra. Vera... Vasilyevna bir dakika görüşemez mi benimle?.."

"Kesinlikle görüşemez, hastadır."

"İlaç alıyor mu?"

"Onun için tek ilaçtır gerekli olan: Kendinizi ona anımsatmamanız..."

Mark alaylı, kesti Tuşin'in sözünü:

"Pek inanmıyorum size. Galiba... ilgisiz değilsiniz ona karşı, ve..."

Köknar fidanını bir daha salladı Tuşin. Ama bir şey söylemedi. Kendini Mark'ın yerine koyuyor, içinde ne büyük bir acının, öfkenin olması gerektiğini anlıyor, bu yüzden kendini tutuyor, Mark'ın öfkeli çıkışlarına öfkeyle karşılık vermiyordu. Yalnız Mark'ın, gitmek zorunda bırakılmamak için gurur dolu bir inatla ya da tutku kalıntısıyla Vera'ya bir kez daha yazmasından, onunla görüşmeyi denemesinden, onu heyecanlandırmasından korkuyordu. Mark'ın bu çeşit bir davranışta bulunması olasılığını ortadan kaldırmak istiyordu.

"Bana inanmasanız da... delil var elinizde..." dedi.

"Elyazısı... evet. Bir önemi yoktur bunun. Bir denizdir tutku. Bugün fırtınalıdır, yarın sütliman... Belki üzülüyordur şu anda, sizi bana yolladığına..."

"Sanmam. Böyle bir şey olabilecek olsaydı sezinlerdi, yollamazdı beni. Anladığım kadarıyla, hiç tanımıyorsunuz onu. Neyse, her şeyi söyledim size, isteklerine uyarsınız sanırım... Bir cevap vermeniz için ısrar etmeyeceğim artık..."

"Cevap falan yok! Gideceğim..."

"Onun için gerekli olan cevap budur zaten..."

"Onun için değil, sizin için! Belki bir de romantik Rayski için, sonra kocakarı..."

"Evet, bizim için, –belki– tüm kent için de! Yalnız, bu cevabınıza tam olarak uyacağınız konusunda söz vereceğim Vera Vasilyevna'ya. Hoşça kalın."

"Hoşça kalın... şövalye..."

Kaşlarını biraz çatarak sordu Tuşin:

"Ne?"

Mark, yüzü bembeyaz, öte yana bakıyordu. Kasketine dokundu Tuşin, yürüdü. Mark olduğu yerde duruyordu hâlâ.

XVII

Yamacın dibinden yakışıksız, çirkin bir durumda, –bir zamanlar Rayski için kehanette bulunduğundan bile– kötü bir biçimde ayrıldığı düşüncesi öfkeyle dolduruyordu Mark'ın içini. Aşk serüveninin bir uçurumda bittiğini, bu uçurumdan arkasına bakmadan uzaklaşmak zorunda olduğunu anlıyordu. Ne üzülen vardı gittiğine, ne arkasından "güle güle" diyen... Bir düşman gibi –ama zayıf bir düşman gibi, ayrıldıktan iki hafta sonra unutulup gidecek, araya bir tepe girdiğinde anımsanmayacak bir düşman gibi– yolcu ediyorlardı onu...

Nedendi bütün bunlar? "Hiçbir suçu yoktu!" Oysa son kez bile görüşmek istemiyordu onunla. Besbelli, bir tutku ayartmasının korkusu değildi bunun nedeni. Kaba bir hakaretle, araya başka birini koyarak kovuyorlardı onu!

Bu başka biri de –nezaket sınırlarını aşmadan– Vera'nın isteğine uygun buyruklar veriyordu ona. Azgın bir konuğu, bir hırsızı, kapı bacayı kapayıp köpeği salıvererek uzaklaştırdıkları gibi dikkatle uzaklaştırmaya çalışıyordu onu. Evin büyüğünden, uşaklardan söz etmişti. Polisten yardım isteyeceğini söylemediği kalmıştı bir...

Yürürlükteki –bu kentin de bağlı olduğu– her çeşit düzeni küçümsemekle; özgür, akıllıca bulduğu toplumsal biçimlere, koşullara sıkı sıkı bağlanmakla belki kendisiydi suçlu olan (hoşgörüyle suçluyordu kendini Mark).

Bunun için mi tutkusundan utanıyordu Vera? Onun doğru yola getirmekten umudunu kesince –insanların, bir rastlantı sonucu ya

da bilmeden kurulan kötü bir dostluktan kurtulmak için genellikle yaptıkları gibi– araya başkalarını sokarak ondan kurtulmaya çalışmasının nedeni bu muydu?

Bu aracı da –onun kışkırtmalarına karşın– tutmuştu kendini. Besbelli, bunun nedeni korku değil; Vera için yüz kızartıcı bir olay, aracının kendi için de değersiz bir insanla çatışma isteksizliğiydi. Bütün bunların yanında bir de yanıt vermek gerekiyordu! Oysa tekti yanıt: Onun tersliklerini karşıladığı soğuk kibarlığıyla onu küçük düşüren bu "şövalyenin", "diplomatın" dikte ettiği yanıttan başka yanıt yoktu, olamazdı. Ne denli yan çizmeye çalıştıysa, sonunda vermişti yanıtı Mark!

Ama ne karar vermiş olursa olsundu Vera –hastaysa, onunla görüşecek gücü yoksa– geçmişin anısına... hiç değilse son mektubunu yazmalıydı ona. Varsın sönsündü içindeki tutku ateşi, ama dostça ayrılabilirdi ondan. Önündeki bilinmezliğin dipsizliğine, onun dünya görüşüne yaslanamayacağını söyleyebilirdi. Birbirine karşılıklı saygı duyarak ayrılabilirlerdi. Oysa değil saygıyla yolcu etmek, son sözü söylemeye değer bulmuyormuş gibi, çok kötü bir suç işlemiş gibi uzaklaştırıyordu onu Vera... Neydi bu suçu? Son kez görüşmelerini anımsıyordu, suç sayılabilecek bir şeyi olmamıştı...

Haklıydı, her bakımdan haklıydı: Peki neydi bu sessiz, kaba ayrılışın nedeni? "Örümcek kafalı" insanların yaptıkları gibi, "düşünde" suçlayamazdı onu Vera... Hayır! Üstelik fedakârlıklar yapıyordu şimdi Mark: İşlerini bırakıyor, evlenmeye razı oluyordu!.. Niyeydi, dostça bir mektup yerine bu bıçak, kısa ama özlü bu pusula; kendi aracı niyeydi?

Evet, bir bıçaktı bu, acı veriyordu ona. Beyninden topuğuna dek bir soğukluk dolmuştu içine. Ama hangi el saplamıştı bu bıçağı? Kocakarı mı yol göstermişti ona? Hayır, öyle bir insan değildi Vera, bir şey öğretilemezdi ona. Demek kendi yapmıştı. Ama neden? Neydi Mark'ın suçu?

Ağır ağır yürüdü çite dek, tembel tembel çıktı üzerine. Ayaklarını sarkıtıp oturdu. Yola atlamıyor, kafasının içindeki bir soruya yanıt bulmaya çalışıyordu: "Ne yaptım?" Son buluşmalarında Vera'yı ne denli "dürüst" uyardığını anımsıyordu. Sözlerinin anlamı

şuydu: "Unutma, önceden her şeyi söyledim sana, bütün bu söylediklerimden sonra elini uzatırsan bana... benimsin demektir, ama suçlu ben değil, sen olacaksın o zaman..."

Handiyse yüksek sesle, "Akla yakın bu!" dedi.

Birden kireç gibi bembeyaz kesildi. Hemen yanı başında yerden pis bir koku, bir duman yükselmiş gibi allak bullak oldu yüzü. Çitten yola atladı, arkasına bakmadan, o zamanki gibi...

Vera'yı burada, yamacın üzerinde çökmüş bir tehlikenin içinde bırakıp nasıl gittiğini anımsıyordu. "Gidiyorum," demişti (dürüstçe), yürümüştü ama dönüp arkasına bakmıştı. Vera'nın umutsuz elveda çığlığını bir çağrı kabul etmiş, koşmuştu bu çağrıya...

"Ne yaptım?" sorusunun ilk yanıtı bir balyoz gibi inmişti kafasına.

Tepeden aşağı yürüyordu. Bıçak işini sürdürüyor, giderek daha derine saplanıyordu. Belleği –acımasız– seriyordu gözlerinin önüne yakın geçmişin olaylarını.

Evlenme törenini, "süresiz aşkı" –bu fedakârlığı yapmadan utkuya nasıl ulaşacağını umarak– yadsırken mağrur bir tavırla şöyle demişti Vera'ya: "İnanmayan bir insanın kilisede nikâh kıydırması dürüst bir davranış değildir!" Oysa şimdi kendi öneriyordu bu töreni! Bilememişti! Zamanında değerlendirememişti Vera'yı, tepmişti, gururla uzaklaşmıştı... Ancak birkaç gün sonra anlamıştı değerini...

Gene indi tepesine balyoz: "Yaptığın bu işte!"

Kendini beğenmişliğin sarhoşluğundan ayılan bilinci şöyle diyordu: "Mantıkla, dürüstlükle iki paravana yaptın kendine. Zavallı bir kızı kendi heyecanının da, senin heyecanının da günahını çekmek üzere bir başına bırakıp bu iki paravananın arkasına sindin. Yalnızca bir şey vaat ettin kızcağıza: "Beraberinde ne bir 'görev' ne bir 'ilke' ne bir 'sorumluluk' göstermeden gitmek... Ona bıraktın bütün bunları... Kızcağız güçsüz düştüğünde 'dürüstçe' acımadın ona. Sonra, tutkuya 'akıllıca' bir yön vermedin, 'mantığının' yadsıdığı şeylere kendini 'namussuzca' bırakarak tutkunu doyurmak için yollar aramaya koyuldun. İlerisi için yalnızca ayrılık vaat ettin inatla! Peşin sıra sürükledin... İçindeki zehri döktün! Yaptığın bu işte!" Bir kez daha indi tepesine balyoz.

"Yüzüne karşı 'şakadan', 'kurt' dedi sana," (inmeyi sürdürüyordu balyoz). "Şimdi kurdun yırtıcılığına ek olarak bir de tilki kurnazlığı, her şeye havlayan bir köpeğin arsızlığı kalacak Vera'nın belleğinde. İnsanla ilgili hiçbir şey kalmayacak! Nasıl böylesine kör olabilmişti, çok önceden anlayamamıştı seni, kapılmıştı sana, kaybetmişti kendini!.. Gurur duy, hiç unutmayacak seni!"

Her şeyi anlıyordu Mark: Vera'nın kısa özlü pusulasını da, hastalığını da... onun yerine yamacın dibinde Tuşin'in görünmesini de anlıyordu.

Birkaç gün sonra Kozlov, Raski'ye onu gördüğünü, onun yakında Novgorod iline, yaşlı teyzesinin yanına gideceğini, sonra Kafkasya'ya gönderilmek üzere tekrar orduya alınması için dilekçe vereceğini söyledi.

XVIII

Akşam, geç saatlere dek konuştu Tuşin'le Rayski. Daha bir dikkatli yeni yeni bakmaya başlamışlardı birbirlerinin gözlerinin içine. İkisi de birbirlerini daha yakından tanımak isteğiyle ayrılmış, bu yüzden de birbirlerinin üzerinde iyi izlenim bırakmışlardı.

Akşam, bir hafta onun konuğu olması, ormanını, bıçkı atölyesinde buharlı makinenin çalışmasını, işçilerini, onun orman işletmesinin tümünü göstermek için Rayski'yi evine davet etmişti Tuşin.

Vera'nın portresini bitirmek istiyordu Rayski, bu yüzden evet diyememişti bu çağrıya. Ama devrisi sabah erken uyandı, avluda nal sesi duyup pencereden bakınca Tuşin'i yağız atına binmiş giderken gördü. Birden, onunla gitmek isteği doldurdu içini.

"İvan İvanoviç!" diye seslendi. "Ben de sizinle geliyorum! Giyininceye dek, on beş dakika bekleyebilir misiniz?"

Atından inerken karşılık verdi Tuşin:

"Çok sevindim! Acele etmeyin, bir saat bile olsa, beklerim!"

Rayski odasına gitti. Tatyana Markovna ile Vera duymuşlardı onların konuşmalarını. Hemen giyinip, çaya çağırdılar onları. Bu arada bir saat oyaladı onları Tatyana Markovna. Öyle bir kahvaltı hazırlatmaya kalkıştı ki, masaya biftekten başka bir şey getirirler-

se hemen kalkıp gitmekle gözdağı vermek zorunda kaldılar Rayski ile Tuşin. Biftekten önce çeşit çeşit şeyler getirdiler, sonra balık, balıktan sonra av eti. Sıra tatlıya gelmişti ki, Rayski ile Tuşin kalktılar, "hoşça kalın" deyip çıktılar.

Rayski'ye bir at eyerlediler. Arkalarından Tatyana Markovna, Anna İvanovna'ya armağanlarla dolu bir araba hazırlattı. Böylece Rayski ile Tuşin evden –istedikleri gibi– saat sekizde değil, ancak onda çıkabildiler. On buçukta Tuşin'in salına bindiler.

İvan İvanoviç, Tatyana Markovna ile de, sonra yolda Rayski ile de konuşurken durgun, dalgındı. Az konuşuyordu.

Vera'dan söz etmediler yolda. Onun sırrını ikisinin de bildiğini biliyorlar, bu yüzden onun adını söylemekten çekiniyorlardı. Ayrıca Rayski, Tuşin'in evlenme önerisinden de, davranışından da, bu dramda ona ne acı bir rolün düştüğünden de haberdardı.

Durumu öğrenince, Tuşin'e değgin tüm önyargıları bir anda kaybolmuş, yerlerini önce meraklı bir gözlemlemeye, sonra –Vera ona her şeyi anlatınca– bir yakınlığa, saygıya, hatta bir hayranlığa bırakmışlardı.

Şaşkınlığı Vera'nın bu dostunu incelediği ölçüde artıyordu. Hayal gücü bu konuda da gerekli hizmeti yapmaktan geri kalmıyordu ona. Güçlü bir ışıkla aydınlatıyordu Tuşin'i, ama romantik bir ülkü yaratmıyordu ondan: Bunun için fazlasıyla sadeydi, açıktı Tuşin'in romantik olmaktan uzak kişiliği.

"Dumancık"ta bir hafta kalıp, Tuşin'i kendi evinde, tarlalarında, ormanında, işçilerinin arasında, atölyesinde görünce, onunla odasında şöminenin başında geceleri gün ışıyana dek konuşunca tam anlamıyla anladı onu Rayski, çok şeyine hayran kaldı. Onu daha çok şaşırtan, bu sade sağlam kişiliği Tuşin'de bulan, ona büyükannesiyle kız kardeşinin yanında yer veren Vera'nın sezgisi, duyarlığıydı.

Vera'nın Tuşin'e duyduğu bu yakınlık başka bir tutkunun, –genellikle öteki eğilimlerin, hatta bağlılıkların tümünü silip süpüren bir tutkunun– alevlenmesiyle sarsılmamıştı. Vera'nın Tuşin'e beslediği dostluk duygusu o zaman da sürdürmüştü canlılığını, güçlülüğünü. Yalnız bu bile, Tuşin'in nasıl bir insan olduğu konusunda çok şey anlatıyordu.

Tuşin'de bulduğu, sevdiği gücün gerçekte her insanda bulunan genel bir güç olduğunu içgüdüsüyle sezinliyordu Vera. Onun Tuşin'e beslediği sevgi seyrek rastlanan dar bir kapılma değildi. Genel bir duyguydu. Tuşin'in gücü de genel bir güçtü.

Tutkuyla, yani fiziksel olarak sevmemişti Tuşin'i: Kişinin bilincine, iradesine bağlı bir şey değildir bu. Bir sinir teline ("en budala sinir teline," diye düşünüyordu Rayski, evet, en önemsiz bir görevi –bu arada âşık olmak görevini de– yapan en budala sinir teline) bağlıdır.

Vera –dostu olduğunu söylediği halde– yalnızca bir dost olarak sevmemişti Tuşin'i. Ayrıca bir insan olarak –ilkeleri gereği, dostlukla her çeşit yararı yadsıyarak, Tuşin'in dostluğundan kendi için bir şey beklemeden– yalnızca bir "insan" olarak da seviyordu onu. Rayski ile ilk görüşmelerinde Tuşin'e olan duygusunu böyle anlatmış, yani onu bir "insan" olarak sevdiğini söylemişti.

Tuşin üzerine Vera'dan dinlediklerini kendi gözlemleriyle karşılaştırıyordu Rayski. Her dediği doğru çıkıyordu Vera'nın. Rayski'nin, esrarlı her şeyi ya da cilayla, boyayla gizlenmiş her köşeyi ona öylesine ustalıkla açan çözümleme gücü yerini hemen hiç "cilası", "boyası" olmayan bu sade, açık kişiliğe doğal bir eğilime bırakmıştı.

Değerli bir maden külçesi gibi, doğuştan tertemiz bir insandı Tuşin. Gerçekten de, –çıkar üzerine beslediği zorunlu sevgiden farklı– bir sevgi besleyebilirdi ona.

Ona bakarken, onu dinlerken, onun iş konusunda tutumunu, çalışmasını; uşaklarına, kâhyalarına, köylülerine, çevresindeki herkese; ilişkisi olan, birlikte çalıştığı ya da düpedüz konuştuğu, bir arada yaşadığı herkese karşı davranışlarını incelerken Rayski, Tuşin'de uyumlu bir biçimde yan yana bulunan birtakım –görünüşte– karşıtlıklara şaşıyordu. Sözgelimi konuşmasının, tavırlarının yumuşaklığıyla düşüncelerindeki, davranışlarındaki kararlılık –handiyse katılık– yan yanaydı. Görüşlerinin sarsılmaz doğruluğu, haktanırlığı, iyi yürekliliğiyle; sonradan edinilme (doğuştan) ince yüce gönüllülüğü, hoşgörüsü yan yanaydı; gene, kişisel yeteneklerine dokunaklı bir güvensizlikle, kendinden ürkek, çekingen bir kuşkunun karışımı, işlerini yönetişinde davranışlarındaki bir yürekliliklе, direngenlikle yan yanaydı.

İçinde, kendisinin de farkında olmadığı doğal, handiyse yanılmaz bir yaşam ve çalışma yöntemi vardı. Ne yaptığını bilmiyor gibi yapıyordu her şeyi, ama sonunda onu gerektiği biçimde (akıllı çoğu insanın düşünerek, bilimsel yollardan giderek yapacağı biçimde) yaptığı anlaşılıyordu.

Rayski, Tuşin'in onun üzerinde bıraktığı ilk izlenimleri, onun biraz akılsız bile sandığını anımsıyordu. Başkaları, özellikle "zeki" insanlar, her şeyden önce zekânın dış belirtilerini, onun "cilasını", "renklerini", "sivri ucunu" arayan, bunları kendilerinde bulunduran, ama cilanın, renklerin altında bulunması gereken önemli şeyi olmayan insanlar da öyle sanırlardı onu...

Rayski, şimdi Tuşin'i daha yakından, tam anlamıyla içten incelerken, bu aldatıcı "akılsızlığın" gerçekte zekâ ile ruh ve irade gücünü oluşturan özelliklerin tümünün dengesinden başka bir şey olmadığını görmüş; Tuşin'de bunların hepsinin iç içe bulunduğu, hiçbirinin üste çıkmaya çalışmadığı, öne atılmadığı, ötekilerden daha bir parlamadığı, göz kamaştırmadığı, ağır ağır, ama sağlam bir biçimde insanı kendine çektiği sonucuna varmıştı.

Tuşin'in yüreği aklının yanı sıra uslu uslu yürüyor, çarpıyordu... Bütün bunlar yaşama, işe gidiyor, harcanıyorlardı. Dolayısıyla iradesi de onun zekâ gücüyle ruh gücünün söz dinler silahı oluyordu.

Ona doğanın verdiği güçlerin yönetiminde canlı bir müzik yapıtı seslendiriliyormuş gibi, uyumlu gidişini sürdürüyordu yaşamı.

Ona –hemen hemen hazır olarak– verilmiş hammaddenin işlenmesinde üstün hizmetleri, başarıları olmamıştı Tuşin'in. Şimdi de yoktu. Kendi yolunun, kendi kaderinin yaratıcısı değildi: Bir gezgine olduğu gibi, ona da –üzerinde döneceği– bir yörünge çizilmişti. Gerekli ısıyla, ışıkla donatmıştır gezegeni doğa, bu dönüşün durmaması için gerekli koşulları sağlamıştır... Gezegen de, kendisine çizilmiş yoldan hiç sapmadan sürdürür dönüşünü.

Evet. Ama gerçekte bir gezegen değildi Tuşin, sapabilirdi yolundan. Doğanın düzenli çalışan makinelerine karşı rüzgârların, çarpışların, dirençlerin zorlaması gibi kötü, kendini beğenmiş irade gücünün etkisi bozabilirlerdi onu.

Oysa böyle bir bozulma yoktu Tuşin'de. Dıştan gelen tehlikeli zorlamaları ruh gücüyle püskürtüyordu. Kendi ateşi sürekli olarak

yanıyordu içinde. Aklıyla yüreği, iradesi arasındaki uyumu hiçbir zaman bozmuyor, saptırmıyordu. Sağlam adımlarla yürüyordu yolunda. Onu belki de doğayla kaderin çıkardıkları –bu yüzden de handiyse bilmeden durduğu– akıl ile ahlâkın doruğundan inmiyordu.

Bilindiği gibi, bu doruğa bilinçli olarak –acılar, fedakârlıklar yoluyla, bütün bir ömür çalışıp didinmekle– ulaşmak çok güçtür. Oraya başkalarının ya da yararlı koşulların yardımı olmadan ulaşan insan öylesine azdır ki, bunu hiç kimsenin başaramadığı söylenebilir. Çoğu kimse –yaşamla boğuşmaktan yorulup, umutsuzluğa düşüp ya da sıkılıp– yarı yolda durur, yana sapar, sonra ruhsal yönden gelişme, doruğa ulaşma görevini unutur gider ya da inancını yitirir.

Ama dorukta duruyordu Tuşin, inmiyordu oradan. Kendisine verilen yeteneği –insan olmak yeteneğini– saklamıyor, çevresine yayıyordu. Kendini –şimdi olduğu gibi– kendi yapmadığı, onu öyle doğa yarattığı için de bir şey kaybetmiyor, tersine kazanıyordu.

"Hayır, Tuşin'in akılsızlığı değildir bu," diye düşünüyordu Rayski, "ruh güzelliği aydınlık, yüce bir ruh güzelliğidir! Doğanın yumuşaklığının ta kendisi, onun hazır, sağlam biçimler verilmiş iyi güçleridir. Kişioğlunun burada görevi, bu doğal sadeliğin güzelliğini içinde duymak, saklamak, ayrıca onu gerektiği gibi taşımak, yani değerini bilmek, ona inanmak, içten olmak, gerçeğin ince güzelliğini anlamak, bu güzellikle yaşamak; dolayısıyla, yürek gücüne –akıl gücünden çok olmasa bile– hiç değilse onunla eşit değer vermektir."

Ama insanlar bu güçten "yılan zekâsına" değer vererek, "güvercin sadeliğinden" yüzleri kızararak, bu sonuncuyu saf insanlara yakıştırarak utandıkları sürece, akıl yüceliğini ruh yüceliğine yeğ tuttukları sürece anlamsızdır oraya ulaşmayı düşlemek. Dolayısıyla kişioğlunun gerçek, sağlam gelişmeye varacağını ummak...

Ruhsal yönden herkesin gerektiğince gelişmiş olduğunu, bu gelişmişliğini –cebinde tütün tabakası taşır gibi– içinde taşıdığını, bunun "kendiliğinden anlaşıldığını", toplumun onsuz olamayacağını herkes kabul ediyor. Dürüstlüğün, içtenliğin, haktanırlığın toplumsal yaşamın da, kişisel yaşamın da özgü, temel yasası olduklarına inanıyorlar.

"Hepsi yalan bunların!" diyordu Rayski. "Çoğu insanda gelişimin başlangıcı bile yoktur. Üstün zekâlı insanlar bile böyledirler bazen. Yalnızca, yol harçlığı gibi alınmış izlenimleri için birkaç kuralları (ilke değil) ile göstermelik görgü kavramları vardır, o kadar. Bu kurallara uymayanları çıkarıp atarlar aralarından ya da bir yere kapatırlar."

Çoğunlukla ilkelerin *decorum*'u[4] vardır. İlkelerin kendileriyse sallantılıdır, seyrek görünürler, –nişan gibi– ayrıcalığı olan, seçkin kişileri süslerler yalnızca. "Onun alnında kocaman bir şiş var!" der gibi derler "Onun ilkeleri vardır!" diye.

Gelişmenin kurallarının topluma kazandırılmasının, onların ilkelere dönüştürülmesinin gerekliliğini, sözgelimi demiryollarının gerekliliğini savunur gibi içtenlikle, ısrarla savunan biri çıksa –belki– alay ederler onunla. Bunun yanında, akıl gelişimi alanında en küçük bir umursamazlığı bağışlamazlar: Gürültü koparan son Fransız ya da İngiliz yapıtını okumamışsa, en yeni politik, ekonomik görüşleri bilmiyorsa, politika alanında son evreden, fizikte son önemli buluştan haberi yoksa, yandığı gündür...

"Yaşamak yeteneğini" birbirine büyük yararlar sağlamak olarak, yani "görünmek" yeteneği olarak alıyorlar. Onu, gerçekte olması gereken kişi "olmamak" hakkıyla yan yana koyuyorlar. Yaşamak yeteneği diye ise başkalarının da, kendinin de huzur içinde olması için herkesle iyi geçinmek yeteneğine; kötü olanı gizleyip, yararlı olanı öne sürmek, yani gerektiği anda gereken özelliklerini –kişinin, müziği tuşlara dokunarak yönettiği gibi– harekete geçirmek yeteneğine diyorlar.

Molière'in *bourgeois-gentilhomme*'u[5] gibi, yaşamayı bildiğinden kuşku etmeden yaşıyordu Tuşin. "Olağan şeyler söylediğini" aklının ucundan geçirmiyor, –bunun onun için iyi olup olmadığına bakmadan– tekdüze yaşayıp gidiyordu. Zeki, keskin bakışlı Vera'nın onu kısaca, son derece doğru tanımladığı gibi, bir "insandı" o.

Rayski bütün bunları, Tuşin'in yanında altı gün kaldıktan sonra, onunla birlikte geri dönerken arabada düşünüyordu. Çevresindeki tarlalara, uzaklardaki köylere bakarak şöyle geçiriyordu için-

4 (Lat.) Uygunluk.

5 (Fr.) Soylu burjuva.

den: Tuşin'ler bizim gerçek "çalışanlarımız", sağlam "geleceğimizdir." Gerektiğinde, bütün bunlar özgür olduğu, tüm serapların, uyuşukluğun, şımarıklığın yerlerini gerçek "iş"e, binlerce "iş"e bırakarak ortadan kaybolduğu zaman çıkacaklardır öne. Bu serapla birlikte gönüllü "çilekeşler" de kaybolacaklardır, onların yerini toplumun her basamağında "işçiler", "Tuşin'ler" alacaklardır...

Duyarlı yaradılışı gereği, bu yeni, sade, yumuşak, aynı zamanda güçlü kişiliğe tutulmuştu Rayski. "Dumancık"ta daha çok kalmayı düşünüyordu. Tuşin'in işletmeciliğinin derinlerine inmek istiyordu. Ancak yüzeydeki düzeni kavrayabilmiş, bu işletmenin ilk bakışta dikkati çeken ürünlerini görebilmiş, onun işleyişinin özüne girememişti.

Olağan, her yerde görülen şeyler –kargaşalık, köylülerin yoksulluğunun izleri, ince direkler üzerine oturtulmuş kulübeler, gübre yığınları, kirli su birikintileri, çürümüş kuyular, köprüler, dilenciler, hastalar– en küçük bir kendini bırakmışlık görmemişti köyde.

Rayski Tuşin'e, her yapısının yeni, sağlam, tertemiz olduğuna, köyünde sazla örtülü tek dam bulunmadığına şaştığını söylediğinde, hoşnutluğunu belirttiğinde, bu kez Tuşin şaşırmıştı.

"Köy yaşamından, işletmecilikten anlamadığınız nasıl belli!" dedi. "Orman içinde saz dam... Daha pahalıya çıkar bu! Orman senin, köylü evlerini ne diye sağlam yaptırmayasın!"

Tuşin'in yaptıklarını değerlendirecek kadar bilgisi yoktu bu konularda Rayski'nin. Köylüler arasında küçük işlerin düzenli yürütülmesi için polis gibi bir kuruluşun, sonra banka gibi, okullar gibi başka kuruluşların olduğunu fark edebilmişti yalnızca.

Konuğunu kendi işleriyle "sıkmamak" için çok şeyi gizlemişti ondan Tuşin. Bir sanatçı olarak ona en sevdiği uğraşını, ormanını göstermek için acele etmişti.

Ormanın görünümü gerçekten şaşırtmıştı Rayski'yi. Adım başı canlılığın, ilginin, bilimin izleri görünen bir park gibiydi burası. İşyerinde canla başla çalışıyordu herkes. İşçiden çok mal sahibine benziyorlardı köylüler. Kendi işlerinde çalışıyorlardı sanki.

Rayski'nin sorusuna şöyle karşılık vermişti Tuşin:

"Kendi köylülerime de, işçi olarak tuttuğum köylülere de gündelik veriyorum... Niçin çalışmasınlar?"

Bıçkı atölyesi Rayski'ye –genişliğiyle de, temizliğiyle, rahatlığıyla, örnek İngiliz kuruluşlarına benzeyen handiyse lüksüyle de olağanüstü bir şey gibi görünmüştü. Çelik bölümleri, bakır bölümleri pırıl pırıl makineler gerçekten göz kamaştırıyorlardı.

Oraya girince Tuşin kendi de bir işçi olmuştu sanki birden. En küçük ayrıntılarla ilgileniyor, makinelere sokuluyor, onları gözden geçiriyor, çarklara elle dokunuyordu.

Atölyenin bürosuna girdiklerine çok şaşırmıştı Rayski: Birden elli altmış işçi dolmuştu içeri. Tuşin'in çevresini almışlardı. Her kafadan bir ses çıkıyor, bazıları bir dilekte bulunuyor, bazıları bir şeyi açıklamaya çalışıyordu.

Onlarla bir saat kadar konuştuktan sonra, konuğuyla ilgilenmediği için birden mahcup oldu Tuşin, bu kargaşalık için özür dileyerek çıkardı onu kalabalıktan, güzel yerleri göstermeye götürdü.

Rayski çalışma koşullarının, kişiliklerin bu değişikliğine, yeniliğine; atölyeye, su yoluyla Petersburg'a, yurtdışına kadar gönderilecek bu orman ürünü yığınlarına kendini öylesine kaptırmıştı ki, bu büyük uğraşın anlamını, işleyişini incelemek için bir hafta daha kalmaya karar vermişti burada.

Ama kalamadı. Tatyana Markovna'dan bir mektup aldı. "Bir iş" için acele gelmesini yazıyordu büyükannesi.

Tuşin de onunla gelmeyi çok istemişti. Rayski'yi "geçirmek" için geldiğini söylüyordu ama, asıl amacı, Tatyana Markovna'nın Rayski'yi neden çağırdığını öğrenmekti: Vera'ya bir şey mi olmuştu, gene bir yardımı dokunabilir miydi ona? Volohov'la buluşmasını; sonra onun gideceğini ne isteksiz, ne zoraki söylediğini anımsıyordu endişeli.

Kente doğru yol alırken kafasının içinde hep aynı sorular dönüp duruyordu: "Gitti mi acaba? Bir mektup daha mı yazdı yoksa? Gene sinirlerini mi bozdu?"

Eve gelince önce Vera'nın yanına gitti Rayski. Taze izlenimlerinin de etkisi altında, Tuşin'in kişiliğini olanca büyüklüğüyle; yaşadığı, çalıştığı ortamdaki önemiyle parlak bir biçimde çizdi ona. Bu arada Tuşin'e olan hayranlığını, içinde ona karşı doğmakta olan yakınlığı da anlattı.

Toprak sahibi, orman sahibi bu sade Rus'u, bu becerikli insanı,

işçileri arasında en güçlü, en iyi işçi olan, aynı zamanda onların geleceklerini de, şimdilerini de en iyi biçimde düzenleyen bu işvereni Rayski Volga boylarının bir Robert Owen'ı[6] gibi görüyordu.

"Çok az söz etmiştin bana onun çalışmalarından!.." diye bitirdi sözünü.

Vera sevinçle dinliyordu Rayski'yi. Yanaklarında bir pembelik belirmişti. "Ayının ve inin" onda bıraktığı hoş izlenimi Vera'ya aktarmakla gösterdiği sabırsızlığı –şaşmaz çözümlemesiyle ona bir anlam vererek– Tuşin'i sıcak bir biçimde anlatışı, onun yaşadığı yerlerin, oradaki insanların, orman köşesinin parlak tablosu... her şey handiyse heyecanlandırmıştı Vera'yı.

Rayski'nin anlattıklarında –Tuşin'de sade kişiliğin gerçeğini ince bir duyarlıkla bulup sevebildiği için– kendine bir övgü sezinliyordu Vera. Hoşuna gidiyordu bu.

"Ağabeyciğim," dedi, "senin bu anlattığın İvan İvanoviç değil: Çoktan beri tanırım onu... Kendini anlatıyorsun sen. Asıl iyi olan, kendi güzelliğinden kuşku etmemen. Tuşin'in insan yönünü sezinlediğim için beni övmekten geri kalmıyorsun! Ama güç bir şey değildir bu! Büyükannem de anlıyor onu, seviyor, burada herkes de..."

Vera, Tuşin'i daha çok, başka türlü... sevmediği için üzülüyormuş gibi göğüs geçirdi.

Bir şey söylemeye hazırlanıyordu Rayski, ama tam o anda uşak girdi odaya, büyükannesinin acele onu istediğini söyledi.

Birden telaşlandı Rayski.

"Söyle lütfen Vera," dedi, "niçin çağırttı beni büyükannem?"

"Bilmiyorum, bir şeyler dönüyor ya... Bana söylemiyor, ben de sormuyorum, ama bir şeylerin olduğunun farkındayım."

Birden duruldu, dostça tavrı kayboldu, hüzünlü bir dalgınlık geldi üzerine.

"Gene bir şeylerin olmasından korkuyorum orada!.." diye ekledi.

---

6 Robert Owen (1771-1858): İngiliz sosyalistlerinden. İşçi sınıfının yaşama koşullarını üretici kooperatifleri kurarak düzeltmeyi amaç edinmiş, ülküsünü İngiltere'de gerçekleştiremeyeceğini anlayınca Amerika'ya gitmiş, orada New Harmony (Yeni Uyum) adını verdiği bir çiftlik kurmuş, bu denemesinde de başarılı olamayınca yurduna dönmüştür. İngiliz işçi kuruluşlarının temelini atan odur – ç.n.

Rayski Vera'nın yanından çıkarken Tuşin'in, onu görüp göremeyeceğini Vera'ya sorması için yolladığı uşak girmişti odaya. Buyurmasını söyledi Vera.

XIX

Rayski içeri girince Paşutka'yı dışarı yolladı büyükanne. Odanın kapısını kilitledi. Sinirli olduğu belliydi. Rayski korkmuştu. Büyükannesinin karşısına otururken, "Kötü bir şey mi oldu büyükanne?" diye sordu.

Tatyana Markovna öte yana bakarak üzgün, "Olması gereken şey oldu," dedi.

"Çabuk söyleyin, diken üzerinde gibiyim!"

"O ihtiyar domuz Tıçkov senden de benden de aldı öcünü! Geçmişimi kurcalayıp, bir yerlerden, deli bir kadından bazı şeyler öğrenmiş... Ancak bir şey çıkmadı bundan... Geçmişe pek aldırmazlar insanlar, zaten bir ayağım çukurda, kendimi düşündüğüm yok. Ama Vera..."

İçini çekti. Rayski, "Nedir?" dedi.

Tatyana Markovna üzgün, "Vera'nın başından geçen şey gizli olmaktan çıktı artık..." diye fısıldadı. "Dedikodu aldı yürüdü kentte... Pazar günü kilisede vali yardımcısının karısı bana Vera'yı – hasta olup olmadığını– iki kez sorduğunda ne cevap vereceğimi duyabilmek için iki kadın konuşmamıza kulak kabartınca önce bir şey anlamamıştım. Sağıma soluma bakındım. Herkesin yüzünde aynı soru vardı: Vera nasıldı? 'Hastaydı, şimdi iyi,' dedim. Bu kez neyi olduğu soruları yağmaya başladı her yandan. Nasıl çıktım soruların altından, bilemezsin! Hepsi anladı..."

"Açık açık söylenen bir şey yok mu?"

"Tanrı korusun, neyse ki üstü kapalı konuştular. Dün Tit Nikonıç bazı haberler getirdi. Dedikodular o herife yönelmiyor..."

Başını öte yana çevirdi büyükanne, Rayski sordu:

"Kime yöneliyor peki?"

"İvan İvanoviç'e... İşin kötü yanı da bu! Oysa hiçbir günahı yok adamcağızın... Anımsıyor musun, Marfenka'nın doğum günü gel-

mişti, ağzını açmadan oturuyordu, kimseyle bir sözcük konuşmuyor, ölü gibi duruyordu. Vera gelince canlanmıştı... anımsıyor musun? Konukların gözünden kaçmamıştı bu. Vera'yı sevdiği çoktan beri bilinen bir şey zaten... Sır saklamakta hiç becerikli değildir İvan İvanoviç. Ayrıca, Vera ile birlikte çıktığı, sonra Vera'nın çıkıp odasına kapandığı, onun da arabasına binip gittiği kaçmamıştı kimsenin gözünden... O gün niçin gelmiş biliyor musun?"

Evet anlamına salladı başını Rayski.

"Biliyorsun demek? Böyle işte... şimdi de Vera ile Tuşin herkesin dilinde."

"Peki ben nasıl karıştım bu işe? Tıçkov'un beni de karıştırdığını söylediniz..."

"Seni Polina Karpovna karıştırdı! O akşam sen geç saat Vera ile dolaşırken, seni aramaya çıkmıştı. Bir şeyler söylemişsin ona... –alay etmiş olacaksın– ama o başka türlü yorumlamış... seni de karıştırdı! Senin başlangıçta Vera'ya âşık olduğunu, seni ondan kendisinin geri çektiğini, bir 'uçurumdan', yamaçtan 'kurtardığını' söylüyor! Her yerde aynı şeyden dem vuruyor! Aranızda ne geçti orada? Vera'yla neler gizliyordunuz? Onun sırrını daha önceleri de biliyordun galiba, ama büyükannenden saklıyordun "anahtarları"! Görüyorsun işte ne sonuç verdi senin o 'özgürlüğün'!"

Derin bir soluk aldı Tatyana Markovna. Rayski yumruklarını sıktı, öfkeli, "Yetmedi o ihtiyar bostan korkuluğu karıya!" dedi. "Yarın gösteririm ona..."

"Kızacak adamı buldun sen de! Değmez! Gülünür böylelerine ancak. İnanan da olmadı zaten söylediklerine. Ama o ihtiyar dedikoducu köpek, Marfenka'nın doğum günü Vera'nın Tuşin'le ortadan kaybolduğunu, bir gün önce de geç saatlere kadar ortalarda görünmediğini, sonra gidip yattığını öğrendi... Polina Karpovna'nın anlattıklarını işine gelen biçime soktu. 'O gece de, bir gün önce de Rayski'yle değil, Tuşin'le dolaşıyordu Vera!..' Tüm kente o yaydı bu dedikoduyu! Ayyaş bir kadının benimle ilgili bazı şeyler söylemesi de tuz biber ekti üzerine... Her şeyi dallandırdı budaklandırdı Tıçkov..."

Bakışını önüne indirdi Tatyana Markovna. Bir an kızarmıştı yüzü. Rayski ağırbaşlı, "Bu başka şey!" dedi. Heyecanlı heyecanlı do-

laşmaya başladı odanın içinde. "Verdiğiniz ders yetmedi Tıçkov'a. Ben başka türlü yineleyeceğim aynı şeyi..."

"Neler kuruyorsun? Sakın! En iyisi hiç dokunmaman ona! Bunun yalan olduğunu kanıtlamaya kalkışacaksın, belki kanıtlayacaksın da. Pek zor bir iş değildir bu. Marfenka'nın doğum gününden bir gün önce İvan İvanoviç'in nerede olduğunu bulup ortaya çıkarmak yeter. O gün Volga'nın karşısında, evindeyse, o zaman gerçeğin nerede olduğunu araştırmaya kalkışacaklardır... Koruda kiminleydi Vera? Kritskaya bahçede yalnız gördü seni, Vera aşağıdaydı..."

Başını önüne eğdi Tatyana Markovna.

Rayski koltuğa attı kendini. Vera için üzgün, "Neler yapmalı öyleyse?" diye sordu.

Tatyana Markovna derin bir hüzün içinde, alçak sesle, "Tanrı neyi gösterirse!" dedi. "İnsanları insanlarla yargılar Tanrı. Onları önemsememek olmaz! Boyun eğmeliyiz! Çilemiz bitmedi demek!.."

Gene çekti içini.

Rayski odanın içinde dolaşıyordu. Durumun güçlüğünü ikisi de anlıyor, susuyorlardı. Bir dramın ucundan yalnızca yüzeysel belirtileri yakalamıştı toplum. Vera'nın insanlardan kaçması, Tuşin'in ona karşı her zaman son derece saygılı davranması, Vera'nın davranışlarında büyükannesine bağımlı olmaması... bütün bunları biliyordu toplum, alışmıştı da bu duruma.

Ama şimdi anlaşılmaz, esrarlı bir leke eklenmişti bunlara. Rayski'nin Vera'nın çevresinde telaşlı dolaşışı dikkati çekeli çok oluyordu, –bir görüşmelerinde ona bunu çıtlatan– Ulyana Andreyevna'nın kulağına kadar bile gitmişti. Kritskaya da farkındaydı durumun. Buna kayıtsız da değildi kuşkusuz. Tuşin'in saygı dolu yakın ilgisini herkes biliyordu. Ona Vera'nın gelecekteki sözlüsü gözüyle bakan yalnız Tatyana Markovna değildi.

Genel olarak iki olayı bekliyordu kent: Marfenka'nın Vikentyev'le evlenmesini –ki bu gerçekleşmiş sayılırdı– onun peşinden de Vera'nın Tuşin'le evlenmesini. Ama beklenenin tersine, anlaşılmaz bir şey olmuştu şimdi. Kız kardeşinin doğum gününde bir dakika görünmüştü konukların arasında Vera, hiç kimseyle handiyse bir sözcük bile konuşmamış, Tuşin'le bahçeye gitmiş, sonra

odasına çekilmişti. Tuşin de –evin hanımına allahaısmarladık demeden– gitmişti.

Kritskaya'dan, aile bayramından bir gün önce Vera'nın Rayski'yle uzun uzun dolaştığını öğrenmişlerdi. Bundan sonra Vera'nın hasta olduğu duyurulmuştu. Tatyana Markovna kendi de hastalanmış, evin kapıları konuklara kapatılmıştı. Rayski, içi yanıyormuş gibi dolaşıyor, herkesten kaçıyordu. Bir hastalıktan söz ediyorlardı doktorlar...

Evliliğin adını eden yoktu. Evlenme önerisinde niçin bulunmuyordu Tuşin? Ya da –bulunduysa– niçin kabul edilmemişti önerisi? Rayski'nin Vera'yı baştan çıkardığı kuşkusu da önemini yitirmişti: Öyleyse... Rayski niçin evlenmiyordu onunla? Kamuoyu –oluşmak, kendi yargısını vermek için– hiç acımasız, kimin haklı kimin suçlu olduğunu bulmaya çalışıyordu.

Tatyana Markovna da, Rayski de durumun ağırlığını hissediyor, bu yargıdan –Vera için kuşkusuz– korkuyorlardı. Vera korkmuyordu. Bir şeyden haberi yoktu çünkü. Bunlarla ilgilenecek durumda değildi. İçindeki korkular, acılar sarmıştı benliğini... tüm gücünü bu acıyı dindirmek için ayağa kaldırmıştı. Ama şimdilik bir yararı olmuyordu bu çabasının.

Rayski, uzun bir sessizlikten sonra birden, "Büyükanne!" dedi. "Önce, sizin her şeyi İvan İvanoviç'e anlatmanız gerek. Onun bu iftirayı nasıl karşılayacağına –iftira ona yönelik olduğu için bu konuda karar vermek ona düşer– ne karar vereceğine bakarak, ona göre davranmalıyız. Onun vereceği karardan korkmayın. Tanıyorum onu artık... Doğru karar verecektir. Vera'nın kötülüğünü istemeyecektir. Seviyor onu... Vera'dan bir sözcük bile etmediğimiz halde anladım bunu. Vera'nın kendinden bile çok üzülüyor onun için. İki trajedi sürüp gidiyor Tuşin'in içinde. Buraya benimle gelmesinin nedeni de, bana yazdığınız mektubun onu korkutmasıdır... Vera için korktu gene kuşkusuz. Sonra ben Polina Karpovna'ya giderim, belki Tıçkov'la da görüşürüm..."

"Tıçkov'la görüşmeni istemiyorum!.."

"Böyle bırakmak olmaz bunu büyükanne!.."

"İstemiyorum Boris!"

Tatyana Markovna'nın sesi öylesine kararlı, sert çıkmıştı ki, ba-

şını önüne eğmişti Rayski, bir sözcük daha söylememişti. Tatyana Markovna sürdürüyordu konuşmasını:

"Bir yararı olmaz. Ne yapmak gerektiğine hemen karar verdin. Evet, önce İvan İvanoviç'le konuşmak gerek. Bu dedikoduların kaynağını öğrenmek, onlara başka bir biçim vermek ya da... gerçeği söylemek için –göğüs geçirerek eklemişti bunu Tatyana Markovna– Kritskaya'ya gitmenin gerekip gerekmediğini sonra göreceğiz. Bakalım İvan İvanoviç nasıl karşılayacak bunu. Söyle bana gelsin, ama Vera'ya bir şey belli etme. Bir şeyden haberi yok... inşallah da olmaz!"

Vera'nın odasına gitti Rayski, Tuşin'i Tatyana Markovna'nın yanına yolladı.

XX

Tuşin odasına girince heyecanlandı Tatyana Markovna. Genç adam bir şey söylemeden, önüne bakarak selam verdi. O da heyecanını bastırmaya çalışıyordu. İlk anda ikisi de kaçırmışlardı birbirinden bakışlarını.

Karşılık olarak birbirinin yarasına dokunmaları gerekiyordu. Şimdiye dek –her zaman anlamlı bakıştıkları, hüzün dolu suskunluklarından birbirini anladıkları halde– ikisi arasında bu yara üzerine en küçük bir sözcük bile geçmemişti. Şimdi yüz yüze, açıkça konuşmaları gerekiyordu.

Susuyorlardı. Tatyana Markovna göz ucuyla bakıyordu Tuşin'e. Son iki üç hafta içinde onda olan değişiklikleri fark etmesine yetmişti bu: O mağrur, kendine güven dolu havası kaybolmuştu. Bazı anlar donuk donuk bakıyordu. Hareketleri ağırlaşmıştı. Zayıflamıştı, rengi solmuştu.

Neden sonra sordu Tatyana Markovna:

"Vera'nın yanından mı geliyorsunuz? Nasıl buldunuz onu?"

"Fena değil... galiba iyi... sakin..."

Göğüs geçirdi Tatyana Markovna. Tuşin'in yüzüne bakmamaya çalışarak, alçak sesle, "Ne sakinliği!" dedi. "Doğrusu sizi de çok huzursuz etti, İvan İvanoviç!"

"Önemi yok! Önemli olan Vera Vasilyevna'yı huzura kavuşturmak."

"Tanrı vermiyor ona huzuru, kader vermiyor! Yavaş yavaş düzelmeye başlamıştı, ben de aile içi üzüntümü –evden dışarı taşmadığı sürece– unutacak gibi oluyordum, ama şimdi dışarı taştı..."

Tuşin, silah sesi duymuş gibi dikkat kesildi birden. Tatyana Markovna kararsız, sürdürüyordu konuşmasını:

"İvan İvanoviç... bir dedikodudur aldı yürüdü kentte. Boris'le ben o ikiyüzlü Tıçkov'un maskesini düşürmüştük, biliyorsunuz. Bu yaşıma yakışmazdı belki ama, iyice azıtmıştı artık... Dayanamadım! Bu kez bizim maskemizi o düşürüyor..."

"Sizin mi? Kimin... sizin mi?"

"Benim için bir şeyler söylemiş, ama kulak asan olmadı dediklerine. Ölü bir insanım ben... ama Vera için..."

"Vera Vasilyevna için mi?"

Bir ıslık çaldı Tuşin. Tatyana Markovna, "Oturun İvan İvanoviç," dedi, "evet onun için. Belki gereklidir bu, belki cezadır... Ama sizi de karıştırdılar..."

"Ben mi? Vera Vasilyevna ile mi?"

"Evet İvan İvanoviç. Asıl kötü olan da bu!"

"Ne söylediklerini öğrenebilir miyim?"

Tatyana Markovna anlattı ona dedikoduları.

"Ailemde bir huzursuzluğun olduğunu fark etmişler kentte. Sizin Vera'yla bahçeye, yamacın başına gittiğinizi, orada oturduğunuzu, heyecanlı heyecanlı bir şeyler konuştuğunuzu, sonra gittiğinizi öğrenmişler... Vera'yla benim hasta olmamız, hiç kimseyle görüşmememiz de bunlara eklenince... buradan çıktı işte dedikodu!"

Sessiz dinliyordu Tuşin. Bir şey söylemek isteyince susturdu onu Tatyana Markovna:

"İzin verin, sonuna dek anlatayım. Boris Pavloviç... Marfenka'nın doğum gününden bir gün önce, akşam... Vera'yı aramaya gitmişti..."

Sustu Tatyana Markovna. Tuşin sabırsız, "Sonra?" diye sordu.

"Peşinden Kritskaya çıktı. Boris'in heyecanlı olduğunu fark etmiş... Vera ile ilgili bazı şeyler söylemiş Boris... Polina Karpovna kendi üzerine almış bunları. İnanmadılar ona kuşkusuz –herkes

bilir nasıl bir insan olduğunu– şimdi de o akşam Vera'nın koruda kiminle olduğunu öğrenmeye çalışıyorlar... Bu uğursuz yamacın dibinden bir bulut yükseldi, hepimizi sardı..."

"Benim için ne diyorlar?"

"Vera'nın o akşam koruda yamacın dibinde birisiyle olduğunu... bu birisinin de siz olduğunuzu..."

Sustu Tatyana Markovna. Tuşin saygılı, "Ne yapmamı isterdiniz?" diye sordu.

Tatyana Markovna kararlı, "Olanları, gerçeği söylemek gerek," dedi. "Şimdi önce kendinizi korumalısınız: Her zaman temiz bir insandınız, öyle de kalmak zorundasınız... Bize gelince, Vera ile ben, Marfenka'nın düğününden hemen sonra Novoselova'ya, benim köyüme gideceğiz. Temelli orada kalacağız. Bir an önce Tıçkov'a gidin, Marfenka'nın doğum gününden bir gün önce kentte olmadığınızı, dolayısıyla yamacın dibinde olamayacağınızı söyleyin..."

Sustu Tatyana Markovna, düşünceye dalmıştı. Üzgündü. Tuşin oturuyordu. İyice öne eğilmiş, başını eğmiş, ayaklarına bakıyordu. Birden kaldırdı başını, "Böyle söylemesem?.." diye sordu.

"Nasıl bilirseniz öyle yapın İvan İvanoviç. Başka ne söyleyebilirsiniz?"

"Tıçkov'a –yo hayır, ona değil, onunla konuşmak bile istemiyor canım– başkalarına, kentte olduğumu (gerçektir bu çünkü: Volga'nın karşısında değildim, iki gün burada, bir arkadaşımın yanında kaldım) Marfenka'nın doğum gününden bir önce... yamacın dibinde (bu doğru değil ama olsun varsın) Vera Vasilyevna ile olduğumu söylerim... Sonra, ona evlenme önerisinde bulunduğumu, önerimi kabul etmediğini, bunun beni de, sizi de üzdüğünü çünkü sizin benim yanımda olduğunuzu, buna Vera Vasilyevna'nın üzüldüğünü, ama bu olayın dostluğumuza bir zararı dokunmadığını eklerim... Gelecekte bir... umudun... düşünmek vaadinin olduğundan da söz edebilirim belki..."

Tatyana Markovna dalgın, "Yani evlenmek istediğinizi, ama bunun olmadığını... söyleyeceksiniz," dedi. "Evet, bu denli iyi yürekliniz... böyle de olabilir elbet. Ama bırakmayacaklardır bunun peşini sonra, hep bekleyecek, ne zaman evleneceğinizi soracaklardır. Vaat ömür boyu vaat olarak kalmaz ki..."

"Unuturlar Tatyana Markovna. Hele –söylediğiniz gibi– giderseniz... Unutmazlarsa... Vera Vasilyevna da, siz de huzursuz olacaksınız..." Alçak sesle ekledi Tuşin: "O zaman kabul edersiniz önerimi..."

Tatyana Markovna'nın yüzü değişti birden. Sitemli, "İvan İvanoviç!" dedi. "Vera ile beni ne sanıyorsunuz siz? Düşmanlarımızın ağzını tıkamak, bir iftirayı değil, acı gerçeği örtbas etmek için Vera'ya olan eski sevginizden, yüce gönüllülüğünüzden mi yararlanacağız? Sonra ömür boyu, siz de o da huzur nedir bilmeyesiniz öyle mi?.. Sizden bunu beklemezdim İvan İvanoviç!"

"Doğru değil bu! Yüce gönüllülük falan yok ortada! Siz bana bir dedikoduyu anlatırken, beni şöyle demek için çağırmış olsaydınız diye geçiriyordum içimden: 'İvan İvanoviç, sen de karıştırıldın bu işe, onu da kendini de kurtar!' İşte o zaman –Vikentyev gibi– birden 'büyükanne' derdim size, önünüzde diz çökerdim." Üzgün ekledi Tuşin: "Öyle de olması gerekirdi! Kusura bakmayın ama Tatyana Markovna, bir konuya önce eski gelenekler, ilkeler, –özellikle de– nasıl oldu, ne derler açısından bakıyorsunuz, kendi aklınızla yüreğiniz arkadan geliyor. Oysa öne aklı, yüreği alsanız böylesine üzülmezdiniz, benim saçlarımda da daha az ak olurdu, Vera Vasilyevna da..."

Aklı başına gelmiş gibi durdu Tuşin. Ses tonu değişti birden, çekingen, "Affedersiniz!" dedi. "Başkalarının işine soktum burnumu. Vera Vasilyevna adına da karar veriyorum... oysa ancak o verebilir bu kararı!"

"Gördünüz mü İvan İvanoviç, benim 'aklım, yüreğim' hanidir sizden yanaydı, ama kader karşıydı size! Şimdi, acıdığınız için alırdınız Vera'yı, o da sizinle –gene söylüyorum– sizin... yüce gönüllülüğünüz için evlenirdi... Bu mudur istediğiniz? Dürüst, doğru bir davranış mıdır bu, Vera ile ben yapabilir miyiz bunu? Tanırsınız bizi..."

"Vera Vasilyevna, söylediği duyguyu bana gerçekten besliyorsa hem dürüst, hem doğru bir davranıştır... Bir 'insan', bir dost olarak seviyor beni –onun kendi sözleridir bunlar– kuşkusuz, olduğumdan büyük değer veriyor bana... Büyük bir mutluluktur benim için bu! Demek zamanla... iyi bir koca olarak da sevebilir..."

"İvan İvanoviç neler getirir size bu evlilik biliyor musunuz?.. Ne acılar!.. Düşünün! Oh Tanrım!"

"Başkalarının işlerine karışmam ben Tatyana Markovna, çok üzüldüğünüzü görüyorum, engel de olmuyorum size: Peki, siz niçin benim yerime düşünmek, hissetmek istiyorsunuz?" Birden kararlı bir sesle ekledi Tuşin: "Bu evliliğin bana neler getireceğini, neler getirmeyeceğini –izin verin– ben bileyim! Ölünceye dek sürecek bir mutluluk getirecektir! Belki daha elli yıl yaşarım... elli yıl sürecek bir mutluluk! O kadar yaşamazsam, on yıl, yirmi yıl olsun."

Vera ile Tatyana Markovna onu anlayamadıkları için, çevresinde dolaşıp duran, bir türlü yakalayamadığı bu mutluluğu ona vermeye razı olmadıkları için handiyse umutsuzluk içinde kaşıdı başını. Sahip olabilseydi bu mutluluğa... o ayı pençeleriyle nasıl yapışırdı ona... bir daha bırakmazdı! Oysa anlamıyorlardı onu, göremiyorlardı. Yolunun ortasında birden yükselip kaybolan dağları –aşkının, iç acısının dev gücüyle parçalamıştı onları– daha da yükseltmeye, büyütmeye çalışıyorlardı!

Boşuna mı girmişti bu cenge, ayakta kalmıştı?.. Kavuşamamıştı yok olan aşkına! Yıkamadığı tek dağ vardı: Başkasını seviyordu Vera, o başkasıyla mutlu olmayı düşlüyordu... gerçek uçurum buradaydı işte! Ama bu düş ölmüştü artık, –Vera'nın deyimiyle– ölüyordu. "Hiçbir zaman yalan söylemez, o ne söylediğini de bilir," diye geçiriyordu içinden Tuşin. Öyleyse hiçbir şey, dağ falan kalmamıştı ortada! Oysa anlamıyorlardı onu, çeşitli engeller çıkarıyorlardı karşısına!

Öfkeyle "Ah, yoklar, artık yoklar, yoklar!" diye mırıldanıyordu kendi kendine, handiyse nefretle bakıyordu Tatyana Markovna'nın yüzüne.

Sesini yükseltti gene, heyecanlı, "Tatyana Markovna!" diye bağırmaya başladı. "Yürümesini engelleyen ormansa, keser onu, denizleri gemilerle geçer, dağları deler... hiçbir engel tanımaz kişioğlu! Oysa burada ne orman var, ne deniz, ne dağ: Duvarlar vardı, yıkıldı hepsi, bir uçurum vardı, o da kalktı ortadan! Üzerine köprü atar geçerim, bacaklarım titremez... Verin bana Vera Vasilyevna'yı, verin onu bana!" Handiyse haykırıyordu, "Kucağımda geçireceğim onu bu uçurumun üzerinden, köprüden... mutluluğuma engel ola-

mayacak... yüz yıl yaşasak bile olamayacak! Ecem olacak, ormanlarımda, benim kanadımın altında her çeşit tehlikeden uzak yaşayacak, –binlerce bile olsalar, tüm yamaçları unutacak! Nasıl oluyor da anlayamıyorsunuz beni?!"

Birden ayağa kalktı, mendilini gözlerine bastırdı, umutsuz, dolaşmaya başladı odanın içinde.

Tatyana Markovna, kısa süren bir sessizlikten sonra, gözyaşları arasından alçak sesle, "Ben anlıyorum İvan İvanoviç," dedi, "ama benim elimden bir şey gelmez..."

Birden durdu Tuşin, gözyaşlarını sildi, gür saçlarına tarak gibi geçirdi parmaklarını, Tatyana Markovna'nın ellerini tuttu.

"Bağışlayın beni Tatyana Markovna," dedi, "Asıl önemli olanı unutuyorum hep: Ne dağ var ortada, ne orman, ne uçurum... geçilmez tek engel var: Vera Vasilyevna, benim yanımda bulacağından daha bir mutlu yaşam istiyor..."

Tatyana Markovna şaşırmış, duygulanmıştı. Bir şey söylemek istedi, ama Tuşin konuşturmadı onu.

"Gene suç bende," dedi. "Konuyu dağıttım... Beni bırakalım, asıl sorundan uzaklaştırdım sizi. Dedikoduları anlatmak için çağırmıştınız beni. Bunların telaşlandıracağını düşünüyordunuz değil mi? İçiniz rahat olsun artık. Vera Vasilyevna'nın endişelerini de dağıtın. Bu dedikoduları duymaması için alıp götürün onu buradan! Bana gelince, umursadığım yok bir şeyi!"

Gülümsedi Tuşin.

"Yakışmıyor bana bu incelik. Dedikoduları umursamayacağım, kentte herkese söz arasında, burada şimdi konuştuğumuz gibi söyleyeceğim: Vera Vasilyevna ile evlenmek istediğimi, ama olumsuz cevap aldığımı, bunun beni de, sizi de, evde herkesi de üzdüğünü... çünkü uzun zamandır umutla beklediğimi... *Öteki* yarın ya da öbür gün temelli gidiyor (yoluna koydum işi), sonra her şey unutulacak. Önceleri de korkmazdım hiçbir şeyden, şimdi umursayacağım bir şey kalmadı artık... Vera Vasilyevna'nın karım olmayacağına karar verildikten sonra yaşamışım yaşamamışım, bir şeyi değiştirmez bu..."

Tatyana Markovna, yüzü heyecandan bembeyaz, "Vera karınız olacak İvan İvanoviç," dedi, "eğer... unutulursa bu elbette... geç-

mişte kalırsa... (sabırsızlık belirten bir hareket yaptı Tuşin) bu yamacı dipsiz bir uçurum saymazsanız... Onu nasıl sevdiğinizi ancak şimdi anladım..."

Tuşin'in gözlerindeki yaşlara inanmaya korkuyordu hâlâ. Tüm geleceğini değiştirecek, mahvolmuş Vera'sını kurtaracak gibi görünen onun bu içten sözlerine inanmaya korkuyordu...

Tuşin, yaşlı kadına geniş adımlarla yaklaşıp, "Olacak mı?" diye sordu. (Başında saçlarının dimdik olduğunu, bedeninde bir ürpertinin dolaştığını hissediyordu.) "Tatyana Markovna! Olmayacak bir umutla kandırmaya çalışmayın beni, çocuk değilim! Söylediğim her şey doğrudur benim, bana söylenen her şeyin de doğru olmasını isterim! Kim söylüyor bana bunun gerçekleşeceğini, Vera Vasilyevna'nın... bir gün..."

"Büyükanne söylüyor: Bunu Vera'nın kendisinin söylemesiyle benim söylemem arasında bir fark yoktur artık..."

Tatyana Markovna'nın yüzüne minnettarlıkla baktı Tuşin, elini tuttu. Tatyana Markovna, Tuşin'in birden büyüdüğünü, gençleştiğini, eski Tuşin olduğunu fark etmiş gibi –handiyse korkuyla– çekti elini, çabuk çabuk konuşarak, "Ama acele etmeyin İvan İvanoviç!" dedi. "Bir büyükanne gibi değil, bir kadın gibi konuşuyorum şu anda: Acele etmeyin, çok erken daha, Vera'nın bunu düşünecek durumu yok! Perişan hâlâ, bırakın toparlasın kendini! İlişmeyin ona, uzun süre kendi haline bırakın! Sinirleri bozuk, kaldıramaz sonra... anlayamaz da sizi, heyecana kapılıp, onu elinizden kaçırmak istemediğiniz, ama sonra aklınızın başına geleceğini sanır. Rahat bırakın onu. Demin aklımdan, yüreğimden söz ettiniz; şimdi, 'Acele etme,' diyor bana ikisi de. Evet, büyükannesiyim onun, ama böyle bırakacağım bu işi, siz de benim gibi yapın... Unutmayın size söylediğimi..."

"Tek sözcüğünüzü unutmayacağım: *'Olacak...'* Bana yaşama gücünü bu sözcük verecek. Görüyor musunuz Tatyana Markovna, ne yaptı bana sözcüğünüz?.."

"Görüyorum İvan İvanoviç, boşa konuşmadığınıza da inanıyorum. Bu sözcüğün ağzımdan çıkmasının nedeni de budur. Ama böylesine sarılmayın ona... Korkuyorum..."

Tuşin, Tatyana Markovna'nın, yüzüne yalvarmaklı bakarak, al-

çak sesle, "Umut besleyeceğim..." dedi. "Ah, Vikentyev gibi ben de 'Büyükanne' diyebilsem size bir gün!"

Tatyana Markovna onu yalnız bırakması için işaret etti Tuşin'e. Tuşin çıkınca koltuğa çöktü, mendiliyle kapadı yüzünü.

XXI

Devrisi sabah bir pusula yolladı Rayski. Kristkaya'ya saat yarımda onu ziyaret etmesine izin vermesini istedi. *"Charmée, j'attends"*[7] vb. diye yanıt aldı.

Kritskaya'nın perdeleri inik odaları sigara dumanı doluydu. Beli kemerli, geniş kolları dantelden beyaz tül bir rop vardı üzerinde. Yakasına sarı bir yıldız çiçeği iliştirmiş, yüzüne hafiften pudra sürmüştü. Konuk odasında karşıladı Rayski'yi. Kanepenin önünde masa hazırdı, hemen yanında iki servis.

Rayski, anlamlı bakışını Polina Karpovna'nın gözlerinin içine dikip, onu başıyla selamlayarak, "Veda ziyaretimdir bu!" dedi.

Kritskaya korkuyla kesti sözünü:

"Veda ziyaretimi mi? Duymak istemiyorum! Gideceksiniz demek, tam birbirimize... Olamaz! Şaka ediyorsunuz: Kötü bir şaka bu! Hayır hayır, çabuk gülün, bu korkunç sözünüzü geri alın!.."

Gözlerini masaya dikti birden Rayski, sevinçli, "Nedir bu?" dedi. "Taze havyar!"

Polina Karpovna koluna girdi. Üzerinde zengin bir kahvaltının hazır beklediği masaya götürdü onu. Rayski tabaklarda gezdiriyordu bakışlarını. Kristal üç tabakta havyar vardı.

"Sevdiğinizi biliyorum... evet, seviyorsunuz..."

"Havyarı mı? Görünce titremeye başladım!"

Gümüş tabakların kapaklarını birbiri ardından açarken yeni bir hazla ekledi:

"Ya bunlar ne? Ah ne çapkınsınız Polina Karpovna: Pirzola için bile özel çatalınız var. Ah mantar... gençlik yıllarının görkemi! *Petit-fours, bouchées de dames!*[8] Ah! Buzlu şampanya da! Ah!"

7 (Fr.) Çok sevindim, bekliyorum.

8 Tatlı çeşitleri – ç.n.

Ellerini hazla ovuşturarak döndü Polina Karpovna'ya: "Ne yapmak istiyorsunuz bana? Amacınız nedir?"

"İşte, işte bunu bekliyordum, bu gülümsemenizi, şakanızı, gülüşünüzü... Evet! Gitmekten söz etmeyin bana. Üzüntüye paydos artık! *Vive l'amour et la joie*!"[9]

Rayski ürkmüş, "Vay canına! Nasıl *'abandon!'*[10] Biraz korkunç bile..." diye geçirdi içinden.

Kristkaya buyur etti onu:

"Oturun, yan yana oturalım, şuraya!"

Kolundan tuttu, yanına oturttu. Çocuklara, yaşlılara yaptıkları gibi, peçeteyi boynuna taktı kırıtarak.

Havyara aç aç bakıyordu Rayski. Polina Karpovna tabağı sürdü önüne, çabuk çabuk yemeye başladı Rayski. Polina Karpovna kendi koydu onun tabağına pirzolayı, kristal bardağına şampanya doldurdu, kendine kadehle aldı. Küçük pastalardan cilveli cilveli atmaya başladı ağzına.

Kızartılmış av etinden, iki bardak şampanyadan sonra –birbirinin gözlerinin içine yakından (Polina Karpovna kurnaz, cilveli: Rayski sorar gibi, korkmuş) bakarak, kadeh tokuşturarak içmişlerdi şampanyalarını– sonunda bozdular sessizliği.

Polina Karpovna, önemli bir şey bekliyormuş gibi, "Ne söyleyeceksiniz bana?" diye sordu.

"Ah, ne nefis havyar bu! Hâlâ gelemedim kendime!"

Polina Karpovna cilveli, "Görüyorum... görüyorum!" dedi. "Çıkarın artık ağzınızdan baklayı, numara yapmayı bırakın..."

Rayski bir yudum daha şampanya alırken, "Ah!" dedi.

"*Enfin la glace est rompue*?[11] Kim kazandı! Kimin dediği çıktı? *A votre santé*!"[12]

"*A la vôtre*!"[13]

Kadeh tokuşturdular. Polina Karpovna, "Anımsıyor musunuz... o akşamı?" dedi. "'Doğanın aşkı kutladığını' söylediğiniz akşamı.."

---

9 (Fr.) Yaşasın aşk ile sevinç!

10 (Fr.) Bıraktı.

11 (Fr.) Demek, buz kırıldı?

12 (Fr.) Sağlığınıza.

13 (Fr.) Sizinkine.

Rayski keyifsiz.

"Anımsıyorum," diye fısıldadı. "Her şey o akşam oldu!.."

"Gerçekten öyle! Biliyordum! Zavallı bir kız... *une nullité, cette pauvre petite fille, que n'a que sa figure...*[14] Güçsüz ağında tutabilir miydi sizi?.. Ne bir tecrübe, ne bir parlaklık... Ya ben!.. *Buvez... et du courage!*"[15]

"Evet tutamazdı! Kurtuldum..."

"Çoktandır aradığınızı da buldunuz: İtiraf edin!.."

Bir an duraksadı Rayski. Polina Karpovna, bardağı Rayski'nin önüne sürdü. Bardaktaki şampanyanın hepsini içti Rayski, Polina Karpovna hemen doldurdu onu.

"İtiraf edin..."

"Ediyorum."

"Ne oldu orada... koruda? Çok heyecanlıydınız. Söyleyin... umduğunuzu bulamadınız değil mi?.."

"Evet bulamadım..."

"Başka türlü olmasının olanağı var mıydı ki? Siz ve o... köylü bir kız!"

Mağrur, şöyle bir doğruldu Polina Karpovna, aynada kendine baktı, kolunun dantelini düzeltti. Kayıtsız görünmeye çalışarak, "Neler oldu orada?" diye sordu.

Rayski, kendini toparlamış gibi, "Benim sırrım değil bu!" dedi.

"*Oh, je respecte les secrets de famille...*[16] İçsenize!.."

Rayski'nin önüne sürdü bardağı. İki yudum aldı Rayski. Göğüs geçirerek, "Ah!" dedi. "Pencereyi açamaz mıyız?.. İçim sıkılıyor!"

Pencereyi açmaya koştu Polina Karpovna.

"*Oh, je vous comprendes! Voilà des sels, du vinaigre de toilette...*"[17]

Rayski mendiliyle yüzünü yellerken, "Hayır, teşekkür ederim!" dedi.

"O akşam ne korkunçtunuz? Tam zamanında yetiştim değil mi? Ben olmasaydım yamacın dibine dönecektiniz belki! Ne vardı orada, koruda?.. Hı?"

---

14 (Fr.) Bir hiç, güzel bir yüzünden başka bir şeyi olmayan küçük, zavallı bir kız.

15 (Fr.) İçin... korkmayın.

16 (Fr.) Oh, aile sırlarına saygım vardır.

17 (Fr.) Oh, anlıyorum sizi! İşte banyo tuzu ve losyonu.

"Ah sormayın!"

"*Buvez donc!*"[18]

Tembel tembel bir yudum içti Rayski. Kendi kendine konuşuyormuş gibi, "Mutluluğu bulacağımı sandım orada..." dedi, "ne duysam..."

Polina Karpovna soluğunu tutarak, "Ne duydunuz?" diye fısıldadı.

Sesli sesli derin bir soluk aldı Rayski.

"Ah! Kapıyı açın!"

"Tuşin vardı orada, değil mi?"

Bir şey söylemeden evet anlamına eğdi başını Rayski, bir yudum daha içti.

Polina Karpovna'nın yüzünü hırçın bir sevinç kapladı.

"*Dites tout.*"[19]

Alçak sesle başladı Rayski:

"Dalgın dalgın bir başına dolaşıyordu orada..." (Polina Karpovna, kulağını onun ağzına dayamış, saatinin kösteğiyle oynuyordu.) "İzliyordum onu, kesin bir cevap almaya kararlıydım... Yamaçtan indi, birden çıktı karşısına..."

"O mu?"

"Evet."

"Biliyordum, bunun için çıktım bahçeye... Oh, biliyordum, *qu'il y a du louche!*[20] Ne yaptı Tuşin?"

"Merhaba Vera Vasilyevna!" dedi. "İyi misiniz?"

Kritskaya, "Riyakâr!" dedi.

"Vera korktu birden..."

"Yapmacık!"

"Hayır, gerçekten korktu; hemen bir ağacın arkasına gizlendim, dinlemeye başladım. 'Nereden geliyorsunuz?' diye sordu Vera. 'Hangi rüzgâr attı sizi buraya?' Tuşin 'İki gün kalmaya geldim...' dedi. 'Yarın, kız kardeşinizin doğum gününde... Bugünü seçtim...'"

"*Eh bien?*"[21]

---

18 (Fr.) İçin hadi.

19 (Fr.) Her şeyi anlatın.

20 (Fr.) Bunda bir bit yeniği olduğunu.

21 (Fr.) Sonra?

"*Eh bien!*[22] 'Karar verin Vera Vasilyevna,' dedi, 'yaşayıp yaşamamam sizin kararınıza bağlıdır!'"

Polina Karpovna, "*Où le sentiment va-t il se nicher!..*[23] Bu da onda!.." dedi.

"Vera yalvarmaklı bir sesle 'İvan İvanoviç!' dedi. Tuşin hemen kesti sözünü: 'Vera Vasilyevna! İzin verin, ya yarın Tatyana Markovna'ya gidip, sizi ondan isteyeyim ya da Volga'ya atayım kendimi!..'"

"Tam böyle mi söyledi?"

"Noktası noktasına!"

"*Mais il est ridicule!*[24] Vera ne cevap verdi: 'Ah, oh!' diye mi?"

"Vera 'Olmaz İvan İvanoviç,' dedi, 'izin verin, bana beslediğiniz bu derin duyguya karşılık verip veremeyeceğime kendim karar vereyim. Altı ay süre tanıyın bana, o zaman ya hayır ya evet derim...' Oh, ne boğucu bir hava var burada! Hiç esinti yok mu?"

Polina Karpovna'ya bakarak şöyle geçiriyordu içinden: "Gerisini o uydurur artık, bu kadar yeter galiba!"

Polina Karpovna'nın yüzünde tam bir düş kırıklığı vardı.

"*C'est tout*?"[25] diye sordu.

İnce bir sesle karşılık verdi Rayski:

"*Oui!*[26] Ama umudunu gene de kesmedi Tuşin, devrisi gün Marfenka'nın doğum günü, onun son sözünü öğrenmek için geleceğini söyleyip yürüdü, Vera yolcu etti onu... Anlaşılan devrisi gün Tuşin'in umutları güçlendi, bizimkilerse temelli yok oldular..."

"Hepsi bu demek! Oysa onun için de, sizin için de neler söylediler burada! Tatyana Markovna'ya, o saygıdeğer, kutsal diyebileceğim kadına da acımadılar!.. Ne yılan ruhlu insanlar var şu dünyada!.. O iğrenç Tıçkov..."

Bu kez Rayski tuttu soluğunu, dikkat kesildi, "Büyükannem için neler dediler?" diye sordu.

Büyükannesinin aşkı üzerine Vera'dan da, Vasilisa'dan da üstü kapalı bazı şeyler duymuştu. Ama hangi kadının geçmişinde

---

22 (Fr.) Sonra!

23 (Fr.) Bakın hele, nerelere gizleniyor duygu.

24 (Fr.) Ama gülünç bir insandır o.

25 (Fr.) Hepsi bu kadar mı?

26 (Fr.) Evet.

bir aşk serüveni yoktu? Kırk yıl gerilerde kalmış bir olayın küllerinden ne canlandırdılar? Bir yalan, bir iftira mı? Bunu öğrenmeli, Tıçkov'un ağzını şöyle ya da böyle tıkamalıydı.

Alçak sesle, sokulgan, "Büyükannem için neler dediler?" diye yineledi sorusunu.

"*Ah, c'est dégoûtant.*[27] Hiç kimse inanmıyor Tıçkov'a. İçkiden aklını yitirmiş yoksul bir kadının ağzından laf almaya çalışacak kadar küçüldüğü için herkes alay ediyor onunla... Anlatamam..."

Rayski kibar, "Rica ediyorum..." dedi.

Polina Karpovna, ona doğru eğilerek, "İstiyor musunuz?" diye fısıldadı. "İstediğiniz her şeyi yaparım, her şeyi..."

Rayski sabırsızlanıyordu:

"Evet?.."

"Her zaman Uspen Kilisesi'nin kapısında oturan o kadının dediğine bakılırsa, sözde eskiden Tit Nikonıç Tatyana Markovna'yı seviyormuş, Tatyana Markovna da onu..."

Rayski sabırsız kesti Kristkaya'nın sözünü:

"Biliyorum bunu, duydum... Bunda öyle büyütülecek bir şey yok ki... Ama, toprağı bol olsun, Kont Sergey İvaniç istememiş... kont başkasıyla evlenmiş, büyükannemin de Tit Nikoniç'la evlenmesine izin vermemişler. Bütün olay bu. Vasilisa anlatmıştı..."

"*Mais non!*[28] Hepsi bu kadar değil. Ben inanmıyorum elbet, olamaz böyle bir şey! Tatyana Markovna gibi bir insan!.."

Rayski ağzından söz almaya çalışıyordu Polina Karpovna'nın:

"Başka neler söylüyor o sarhoş kadın?"

"Bir gece kontun... Tatyana Markovna ile Vatutin'i limonlukta *rendez-vous*'larını[29] gözetlediğini. Ama ne *rendez-vous*... Hayır, hayır..." Kahkahalarla gülmeye başlamıştı Polina Karpovna. "Tatyana Markovna gibi bir insan! Kim inanır buna!"

Birden dikkatle dinlemeye başlamıştı Rayski. Kafasının içinde birtakım düşünceler beliriyor, bu söylentiler soluğunu kesiyordu. Alçak sesle:

"Sonra?"

---

27 (Fr.) Ah, iğrenç bir şey bu.

28 (Fr.) Ama değil.

29 (Fr.) Buluşma.

"Kont bir tokat atmış Tit Nikonıç'a..."

Yerinden fırlayarak kesti Kritskaya'nın sözünü Rayski:

"Yalan! Kibar bir insandır Tit Nikonıç... bu hakarete boyun eğmezdi..."

Hemen karşılık verdi Kritskaya:

"Ben de 'yalan' diyorum zaten! Tit Nikonıç da boyun eğmemişti... Kontun ayaklarını yerden kesmiş, gırtlağını sıkmış. Orada bir yerde, çiçeklerin arasında eğri ağızlı bir bahçıvan bıçağı bulmuş, az kalsın kesiyormuş kontu..."

Rayski'nin yüzü değişti. Meraktan güçlükle soluk alarak, "Ee," diye sordu.

"Tatyana Markovna tutmuş kolunu, 'Bir soylusun sen haydut değil, kılıcın var!' demiş, ayırmış onları. Tatyana Markovna'nın adını kötüye çıkarmak istemedikleri için, düello etmeleri olanaksızmış. Rakipler söz vermişler birbirine: Kont hiç kimseye bir şey söylemeyecek, Tit Nikonıç da Tatyana Markovna ile evlenmeyecekmiş... Tatyana Markovna'nın evlenmemesinin nedeni buymuş işte.... Böylesine iğrenç bir iftirayı yaymak yakışır mı insana?.."

Heyecandan derin bir soluk aldı Rayski.

"Görüyorsunuz, yalan hepsi! Kim görmüş, dinlemiş olabilir onları?"

"Bahçıvan oralarda bir yerde uyuyormuş. Her şeyi görmüş, duymuş sözde. Sesini çıkarmamış, korkmuş. Köle bir köylüymüş... Bu sarhoş kadın ise onun dul kalan karısıymış, kocasından duymuş, şimdi önüne gelene anlatıyor... Saçma elbette, kim inanır buna! Başta ben söylüyorum: Yalan, yalan! Kutsal, saygıdeğer Tatyana Markovnamız!.." Gene kahkahayla gülmeye başlamıştı Kritskaya, ama birden tuttu kendini. "Sizin neyiniz var? *Allons donc, oubliez tout! Vive la joie!*[30] Neden çattınız kaşlarınızı? Kesin artık. Söyleyeyim, daha içki getirsinler!"

"Hayır, hayır, korkuyorum..."

Polina Karpovna baygın, "Neden korkuyorsunuz, söyleyin..." dedi.

"Fena oluyorum... içkiye alışık değilim!"

Ayağa kalktı Rayski, Polina Karpovna da kalktı...

30 (Fr.) Unutun her şeyi! Yaşasın neşe!

"Bir daha görüşmemek üzere hoşça kalın..."

"Nereye? Hayır, hayır!"

"Bu tehlikeli yerlerden, yamaçlardan, uçurumlardan kaçıyorum!.. Hoşça kalın... Allahaısmarladık!.."

Şapkasını kaptığı gibi çıktı.

Polina Karpovna donup kalmıştı olduğu yerde. Biraz sonra hızla çekti çıngırağın kordonunu. Odaya giren hizmetçi kıza, "Arabamı hazırlasınlar!" dedi. "Sen de giyinmeme yardım et... dışarı çıkacağım!"

Polina Karpovna'nın evinden ayrılırken her şey uçup gitmişti Rayski'nin kafasının içinden. Yalnızca bir şey, "dedikodu" kalmıştı! Sarhoş kadının anlattıklarında, bu dedikoduda gerçek payı olduğunu hissediyordu.

Geçmişin, büyükannesinin tam yaşamının anahtarı elindeydi. Her şey apaçıktı şimdi onun için: Büyükannesinin niçin böyle olduğu da; onun bu ruhsal gücünün, bilgeliğinin, yaşam bilgisinin, duygululuğunun nereden geldiğini de biliyordu. Vera'nın güvenini öyle nasıl çabuk kazandığını, onu nasıl yatıştırdığını, kendisinin neden böyle heyecanlandığını da biliyordu artık. Vera da biliyor olmalıydı her şeyi...

Yaşlı kadının kişiliği olanca büyüklüğüyle yükselmişti karşısında.

Vera üzerine, kendi üzerine, Tuşin üzerine çıkan dedikodulara başka bir yön vermeyi düşünürken bilmeden, aile geçmişinin unutulmuş ama canlı bir sayfasına, başka bir drama –kahramanları için tehlikeli olmaktan çıkmış bir drama: Kırk yıl geçmişti üzerinden– rastlamıştı, derinden sarsmıştı onu bu dram.

Anlıyordu şimdi büyükannesini. Onun odasına girerken heyecandan, yüreği duracakmış gibi çarpıyordu. Uydurdukları öyküyü Kritskaya'ya nasıl anlattığı konusunda bilgi vermeyi unutmuş, dikkatli dikkatli bakıyordu büyükannesinin gözlerinin içine.

Tatyana Markovna, biraz geri çekilerek, şaşırmış, "Borisciğim!" dedi. "Ne o fıçıyla mı içtin?.."

O da bir an dikkatli baktı Rayski'nin yüzüne. Onun, derin anlamlı bakışını fark edince sorar gibi bakacak oldu... ama birden sırtını döndü.

Rayski'nin, onunla ilgili "dedikoduyu" öğrendiğini anlamıştı.

XXII

Marfenka ile Vikentyev'in düğünü de olmuştu sonunda. Herkesin beklediğinin tersine, son derece sade geçmişti düğün. Kentin ileri gelenleriyle, çevreden birkaç toprak sahibi çağrılmıştı. Gelenlerin sayısı elliyi bulmuştu gene de.

Köy kilisesinde pazar günü ayinden sonra kıydılar nikâhlarını. Sonra konuklara eski evde (orada son bir kez daha yemek için bir hafta öncesinden sabunla yıkamışlar, temizlemişler, fırçalamışlardı salonu) zengin bir kahvaltı verdiler.

Ne su gibi akmıştı içki, ne coşanlar olmuştu, ne ileri geri konuşanlar, ne neşeyle bağırıp çağıranlar. Bu sadeliğe en çok şaşıranlar kaşla göz arasında içtikleri halde –ama kendilerini kaybedecek kadar değil– hizmetçiler olmuştu. İstedikleri gibi içemedikleri için düğünün neşesiz geçtiğini söylüyorlardı.

Evin hanımı her zamanki titizliğini burada da göstermiş; arabacıların, aşçıların, uşakların sarhoş olmalarına izin vermemişti. Hepsi gerekliydi: Aşçılar kahvaltıyı hazırlayacaklardı, uşaklar sofrada hizmet edecekler, arabacılar yeni evlileri hep birlikte iskeleye kadar yolcu ederlerken arabaları süreceklerdi. Ondan önce de bir sürü iş vardı. Bütün bir hafta çeyizi taşımışlardı Volga'nın karşısına: Giyecekleri, eşyaları, eski evdeki değerli şeylerin bir bölümünü... sözün kısası, çok şey yapmışlardı, işleri çoktu.

Marfenka şirinliğiyle, yeni açmış bir gülün tüm güzelliğiyle bir meleği andırıyordu. O gün yüzünde yeni bir anlatım, yeni bir çizgi belirmişti. Dalgın gülümseyişinde, kirpiklerinde kimileyin beliren gözyaşlarında kendini gösteren yeni bir duygululuk gelmişti üzerine.

Önündeki yaşamın bilinci, geleceğin uzaklığı, görev duygusunun katılığı, utkuyla mutluluğun esintisi... bütün bunlar onun yüzüne de, güzelliğine de ince, dokunaklı bir gölge veriyorlardı. Güvey alçakgönüllü, handiyse çekingendi. Canlılığı kayıplara karışmış, şakaları susmuştu, heyecanlıydı. Büyükanne dalgın, mutlu, Vera durgun, soluk yüzlüydü.

Rayski bir ağabey sevgisiyle bakıyordu geline. Marfenka giyinip odasından çıktığında, heyecanla "Ah!" demiş, sonra onun turunç

çiçeklerinden gelin buketinde solmuş, kurumuş birkaç çiçek görünce korkmuştu. Durumu kavrayınca sordu hemen:

"Nedir bu Marfenka?"

Marfenka içten, "Doğum günümde Vera'nın armağan ettiği buketin çiçeklerinden..." dedi.

Rayski, solmuş çiçekleri buketten çıkarmaya razı etti onu, bunun –hemen orada uydurduğu– bir uğursuzluğa yol açabileceğini söyleyip, kendi de çabuk çabuk yardım etti onun kurumuş çiçekleri ayıklamasına.

Sonra her şey yolunda gitti. Büyükannesinin boynundan güçlükle çektikleri yeni gelinin hıçkırıkları bile..

Büyükanne de zor tutuyordu kendini. Benzi uçuktu: Uzun yıllar koynunda, kucağında, dizlerinin üstünde büyüttüğü yavrusunu götüren sala kıyıdan bakarken ayakta durabilmek için olağanüstü güç harcadığı belliydi.

Ancak evde, kollarının arasının boşalmadığını, oraya tutkuyla Vera'nın atıldığını, sevgisinin aynı güçle bu yavrusuna da –acı tecrübe sonucu yaşamın bilincine varan, olgunlaşan bu yavrusuna da– ait olduğunu anladığında kendini artık tutamamış, hüngür hüngür ağlamaya başlamıştı.

Düğünden sonra evine gitmedi Tuşin, kentte bir arkadaşının evinde kaldı. Devrisi gün mimarla geldi Tatyana Markovna'ya. Günlerce planları incelediler. Sonra iki evi, bahçeyi, çalışmaları gözden geçirdiler. Gelecek ilkbahara yapılması düşünülen değişiklikler üzerine hesaplar yaptılar, konuştular, yazıp çizdiler.

Eski evde değerli ne varsa hepsi (eşyalar, tablolar, sağlam kalmış parkeler bile) alınmış, bir bölümü yeni eve yerleştirilmiş, bir bölümü geniş yüklüklere, hatta tavan aralarına taşınmıştı. Tatyana Markovna ile Vera Novoselovo'ya gitmeye hazırlanıyorlardı. Sonra Vikentyevlerde konuk kalacaklardı. Tuşin ilkbaharla yazı "Dumancık"ta, ablası Anna İvonavna'nın yanında geçirmelerini öneriyordu.

Buna göğüs geçirerek karşılık veriyordu Tatyana Markovna:

"Bilmiyorum İvan İvanoviç! Söz vermeye korkuyorum, ama olmaz da demiyorum: İnşallah! Vera'ya bağlı!.."

Ama Tuşin, ne olur ne olmaz diyerek, değerli konuklarını ağır-

lamak için evde yapılması gereken değişiklikler üzerine hemen görüşmüştü aynı mimarla.

Rayski eski evden yeni eve, kendisine ayrılan odalara geçmiş, Kozlov, Tatyana Markovna ile Vera gittikten sonra geleceğine söz verip evine gitmişti. Tuşin kendi evine çağırmıştı onu. Başını kaşımıştı Kozlov, bir an düşünmüş, içini çekmiş, Moskova şosesine bakarak, "Sonra, kışın..." demişti, "şimdi bekliyorum..."

Sözünün sonunu getirmemiş, düşüncelere dalmıştı. Karısına yazdığı mektubun yanıtıydı beklediği. Ulyana Andreyevna bir süre önce ev sahibesine bir mektup yazmış, ondan... evde bıraktığı kışlık mantosunu yollamasını istemişti. Kozlov kendi yollamıştı mantoyu, heyecanlı bir de mektup yazmıştı, çağırmıştı onu, dostluğundan, hatta aşkından söz etmişti...

Zavallı Kozlov! Yanıt gelmemişti karısından. Az az gitmeye başlamıştı okula, ama derslerde hüzne kapılıyordu, dalgındı. Onun büyük kederine karşı acımasız, onu yalnızca "komik" gören öğrencilerin şakalarını, yaramazlıklarını fark edemiyordu.

Tuşin, Tatyana Markovna yokken Malinovka ile ilgilenmeyi üzerine almıştı. "Kışlık evim" diyordu oraya. Her hafta gelip evle, köyle, uşaklarla, hizmetçilerle –hanım Novoselovo'ya yalnızca Vasilisa, Yegor, bir de aşçıyı, arabacıyı götürüyordu– ilgileneceğini söylüyordu. Tatyana Markovna öteki uşakları, hizmetçileri bırakıyordu. Yakov ile Saveliy'e Tuşin'in sözünden çıkmamalarını buyurmuştu.

Rayski büyükannesiyle Vera'nın portrelerini bitirmiş, Kritskaya'nın yarım kalan portresine de yalnızca sarı bir yıldızçiçeği eklemişti.

Düğünden bir hafta sonra, iki güne kadar gideceğini söyledi.

"Yegor, tavan arasından valizimi indir, giysilerimi, çamaşırlarımı hazırla."

Bu keresinde Yegor da inanmıştı gideceğine. Giysileri, çamaşırları, ayakkabıları toplarken, ince birkaç gömleği pek yeni bulmadı, bu yüzden kendi için ayırdı onları; gereksiz gördüğü pantolonları, bir yeleği, topukları aşınmış bir çift potini de ayırdı...

En üzgün olan Tit Nikonıç'ti. Eskiden olsa, dünyanın bir ucuna giderdi Tatyana Markovna'nın peşinden, ama "dedikodudan" son-

ra –hiç değilse sıcağı sıcağına– gitmesi pek yakışık almazdı. Geçmişteki olayı –yarı deli bir kadından başka tanığı kalmadığı için kentte kimilerinin inanmadığı, kimilerinin de unutup gittiği olayı– doğrulayabilirdi bu.

Ne var ki, yıl başında Novoselovo'ya gelmesine izin vermişti Tatyana Markovna. "Duruma göre belki kalırsınız da," demişti. Bunu duyunca derin bir soluk almıştı Tit Nikonıç, o zamana dek onun yanında konuk kalması çağrısına da sevinmişti.

Vera'nın Tuşin'le nişanlanacağı üzerine çıkan dedikodu birden susmuş, gene bir bekleyişe dönüşmüştü. Kritskaya'nın evinde Rayski'nin kahvaltı etmesinden sonra her şey Tuşin'in üzerine yıkılmış, bununla birlikte, Vera'nın yamacın dibinde onunla dolaşmasına değgin sorular kalkmamıştı ortadan.

Ama büyükannenin Tuşin'le konuşmasından sonra ne Tuşin, ne Vera, ne de Tatyana Markovna bir sözcük etmişlerdi bu konuda. Karanlık nokta yalnızca kentli değil, olayların içinde olanlar için, yani Tuşin ile büyükanne için de bir nokta olarak kalmıştı.

Tatyana Markovna Vera'nin Tuşin'e olan duygularına, kendisinin onun üzerindeki etkisine çok güveniyordu ama, içine usulca birtakım kuşkular sokuluyordu gene de. Vera'nın onun sözünü dinleyeceğine inanıyordu. Gerçekten dinlerdi sözünü Vera... ama körü körüne değil. Tatyana Markovna da istemezdi zaten böyle bir şeyi, her dediğini Vera'ya yaptırmaya kalkışmazdı.

Vera'nın yüreğinin vereceği karara güveniyordu: Onun İvan İvanoviç'i bir insan, bir dost gibi sevdikten sonra, bir koca gibi sevmesinin olanaksız olduğunu düşünüyor, bunun için onun, önce İvan İvanoviç'in karısı olmasının, yani doğrudan amaçtan başlamasının gerektiğine inanıyordu.

Vera'nın durumunu anlıyordu; bu yüzden de zamanın henüz erken olduğuna, şimdilik böyle bir şeyin düşünülemeyeceğine karar vermişti. Ama huzuru bulacak mıydı bir gün Vera, böyle bir gün gelecek miydi? Çok değişik bir kişiliği vardı onun, önceden kestirmek güçtü bunu.

Vera'nın Tuşin'le evlenmesini olup bitmiş bir işmiş gibi gösteren söylentiler kulağına dek geldiğinde bu yüzden için için korkuyordu Tatyana Markovna, yüzünü buruşturuyordu.

Yalnızca Vera'nın bir şeyden haberi yoktu. Kuşku etmiyor, Tuşin'i bir eski dostu olarak görmeyi sürdürüyordu. Tuşin'e, yamacın dibinde kendini olanca büyüklüğüyle göstermesinden, iç acısına yiğitçe katlanmasından, ona eski saygısıyla, içtenliğiyle elini uzatmasından, aynı anda hem iyi yürekli, hem haktanır hem de yüce gönüllü olmasından sonra –onun yaradılışındandı bu; ondan daha bilgili, daha gelişmiş olan ağabeyi Rayski ne güçlüklerle erişmişti bunlara– evet, aynı anda hem iyi yürekli, hem haktanır, hem yüce gönüllü olmasından sonra daha çok değer veriyordu Tuşin'e.

XXIII

Yola çıkmadan bir gün önce Rayski'nin odasında giysiler, ayakkabılar, öteki eşyalar dağıtılmıştı her yana. Masanın üstü Rayski'nin götürmeyi düşündüğü dosyalarla, resimlerle, defterlerle doluydu. Son iki üç gün içinde edebiyat çalışmalarını, –bu arada romanının taslağından çıkardığı, Vera üzerine notlarının bulunduğu kâğıtları da– yeniden gözden geçirmişti.

Baba evinde geçirdiği son gece kendi kendine:

"Deneyeceğim bir kez. Burada, yerinde başlayacağım, demiş, yazı masasının başına oturmuştu. Hiç değilse bir alt bölüm yazacağım! Sonra uzakta, bütün bu insanlardan, kendi tutkumdan, bu dramlardan, komedilerden uzaklaştığımda daha bir iyi göreceğim onları... Uzaklık şiirsel bir görünüm verecektir hepsine. Yaratıcı gücün gerçek yapıtını, ufak tefek olaylardan arınmış kendimi göreceğim... Deneyeceğim bir yol!.."

Temiz bir kâğıt aldı, çabucak, başına büyük harflerle yazdı:

VERA

Roman....

Romanın kaç bölüm olacağını düşündü.

"Bir cilt... roman değil, uzun öykü olur bu," diye geçirdi içinden. "İki ya da üç olur... ama üç cildi de üç yılda yazarım ancak!

Hayır, iki yeter!..” Yazdı: “Roman. İki bölüm.”

“Şimdi epigraf... çoktan hazır zaten epigraf!..” diye fısıldadı.

Doğrudan belleğinden, Heine'nin şu şiirini, altına da yeni yapılmış çevirisini[31] yazdı:

Nun ist Zeit, das ich mit Verstand
Mich aller Thorheit entled'ge,
İnc hab'so lang, ein Komöndiant
Mit dir gespielt die komondie.
Die prächt'gen Coulissen, sie wvaren beamalt
Im hoch romantischen Stile,
Mein Rittermantel hat goldig gestrahlt.
Ich fühlte die feinsten Gefühle.
Und nun ich mich gar säuberlicih
Des tollen ands entled'ge.
Noch immer elend fühle ich mich,
Alsspeilet' ich noch immer komöndie.
Ach, Gott! İm scherz und unbewusst
Sprach ich, was ich gefühlet;
İch hab'mit dem Tod in der eignen Brust
Den sterbenden Fechter gespielet!

Artık yeter! Bırakmalıyım bu çılgınlığı!
Toplamalıyım aklımı başıma!
Usta bir aktör gibi, yeter,
Seninle dram oynadığım.
Perde arkası göz alıcıydı,
Ne gürdü sesin;
Şapkamda bir tüy, pelerinim ışıl ışıl,
Heyecan da... hepsi güzeldi!
Gerçi attım artık bütün bu anlamsızlıkları,
Gerçi yok artık tiyatronun saçmalıkları,
Ama ağrıyor yüreğim her dem
Oynuyormuşum gibi dram.

31 A.K. Tolstoy'un çevirisinden söz ediliyor. (*Yamaç*'ın 1970 Kişinvov baskısı editörü A. Tolova'nın notu.)

Yalancı acı sandığım şeyin,
Anladım, etimde bir sızı olduğunu
Oh Tanrım, içimde ölüm yarası,
Gladyatörün ölümünü oynuyorum!

Yazdıktan sonra bir kez okudu şiiri, dirseklerini masaya dayayıp başını ellerinin arasına aldı, aynada yüzüne bakmaya başladı. Çok zayıfladığını, yüz çizgilerinde eski canlı renklerin, oynaklığın kalmadığını içi sızlayarak gördü. Gençliğin, dinçliğin izleri tüm silinmişti. Çok çökmüştü bu altı ay içinde. İşte, gümüş gibi parlıyordu şakaklarında ak saçlar. Eliyle gür, siyah saçlarını kaldırdı gene içi sızlayarak saçlarının seyrekleştiğini, kırlaştığını gördü. Göğüs geçirerek, "Evet: *İçimde ölüm yarası-gladyatörün ölümünü oynuyorum!..*" diye mırıldandı.

Kalemi alıp yazmak istedi. O anda Yegor geldi, sabah onu kaçta uyandıracağını sordu. Rayski, uyandırmalarının gerekmediğini, kendisinin kalkacağını, belki hiç yatmayacağını, çünkü çok "iş"i olduğunu söyleyip, dışarı çıkması için kolunu salladı Yegor'a.

Gece yemeğinde kızlara anlatmaştı bunu Yegor. Beyin sonbaharın başında olduğu gibi, yüzde yüz gene "tuhaf şeyler" yapacağını eklemiş, "Çok acayip oluyor... acıyor insan ona, bazen de korkuyor!" diye bitirmişti sözünü.

Epigrafın altına şöyle yazdı Rayski:

İTHAF

Düşünceye daldı sonra. Üç kez gidip geldi odanın içinde. Sonra birden oturdu, yazmaya başladı.

Bayanlar! Sizlerle doludur bu yapıt, (çabuk çabuk yazıyordu) size ithaf ediyorum onu! Hoşgörüyle kabul edin! Düşmanlıkla, kurnazlık dolu sözlerle, terslikle karşılansa da... duygularım, hayal gücüme, kalemime neyin önderlik ettiğini siz anlarsınız! Yapıtımı, –kendimi de– güçlü savunmanıza, himayenize bırakıyorum! Yalnızca sizden bekliyorum... "ödül"

–durdu, karaladı "ödül" sözcüğünü, "beğeni" yazdı yerine, onu da karaladı "hoşgörü" yazdı.

Elimde Diyojen'in feneri, (yazmayı sürdürüyordu) uzun süre bir meczup gibi dolaştım durdum aranızda. Ülküm için, heykelim için ölmez güzelliğin çizgilerini aradım sizde! Tüm engelleri aştım, hepsine katlandım acıların (elbette engeller de olacak, acılar da... başka türlü olmaz yoksa: "Hastalıklar içinde doğmuştur çocuklarım, der..." –diye geçirdi içinden) –yılmadan yürüdüm yolumda, yapıtıma doğru. Güzelliğinizin yanında yanlışlıklarınızı, tutkularınızı, düşüşlerinizi gördüm. Size kapılarak kendim de düştüm, gene kalktım... hep yüce bir dağın doruğuna çağırdım sizi. Şeytanca düşüncelerle, boş şeylerin parlaklığıyla değil, sizleri kusursuzluğa götürecek bir gücün adına çağırdım.. kendinizle birlikte bizleri de –çocuklarınızı, babalarınızı, kocalarınızı, kardeşlerinizi ve... dostlarınızı– oraya götürecektiniz!..

En yüce güzelliğinizden, büyük gücünüzden –kadın sevginizden– esinlenerek, güçsüz elimle bir kadın çizdim. Onda hiç değilse –yalnızca bakışlarınızın, gülümseyişlerinizin, biçim güzelliğinizin, ince tavırlarınızın değil ruhunuzun, aklınızın, yüreğinizin– en iyi güçlerinizin tüm yüceliğinin– soluk bir gölgesini tanıyacağınızı umarak yaptım bunu.

Bilimin derinliklerine de çağırmadım sizi. Kadınlar için yaratılmamış kaba bir uğraşsa da. Tartışmaya girmedim sizinle, üstünlüğünüzü tartışmasız teslim ettim. Sizinle biz eşit değiliz: Bizden yükseksiniz, güçlüsünüz. Bizler sizin için bir aracız. "Elimizden ne karasabanı alın, ne küreği, ne de kılıcı," derdim size. Sizin için toprağı kazarız, süsleriz, derinliklerine ineriz, denizleri aşarız, yıldızları sayarız... sizler... dünyaya getirin bizi yalnızca, çocukluğumuzda, gençliğimizde gözünüz gibi sakının bizi, dürüst insanlar olarak yetiştirin; emeğe, insanlığa, iyiliğe, yaradanın içinize koyduğu o sevgiye alıştırın bizi... yaşam savaşına dayanmamıza; arkanızdan, her şeyin kusursuz olduğu, ölümsüz güzelliğin bulunduğu yere varmamıza yeter bu!

Kaba, sinsi zorbalığın omuzlarına yüklediği çok ağırlığın izlerini silip atmıştır zaman. Geri kalanını da siler, yüreğinizle aklınızın

birleşik, yüce güçlerine özgürlüğü verir... yolunuzda açıktan açığa yürürsünüz o zaman. Bizim, kendi özgürlüğümüzü kullandığımızdan daha iyi kullanırsınız bu özgürlüğü!

Kurnazlığı atın gitsin –güçsüzlüğün silahıdır kurnazlık– onun karanlık, aşağılık girişimlerini, amaçlarını da atın...

Durdu Rayski, bir süre düşündü, düşündü... son iki satırı karaladı. "Uygunsuz şeyler söylemeye başladım galiba!" diye mırıldandı. Oysa Tit Nikonıç bayanlara karşı her zaman "kibar" olmak gerektiğini söyler.

İthaftan sonra iri harflerle yazdı:

BİRİNCİ BÖLÜM

I

Ayağa kalktı, çabuk adımlarla dolaşmaya başladı odanın içinde. Nereden, nasıl başlayacağını, ne söyleyeceğini düşünüyordu.

Yarım saat dolaştıktan sonra yavaşlattı adımlarını. Kafasının içinde birtakım güçlüklerle cenkleşiyordu sanki. Adımları giderek yavaşlıyor, sessizleşiyordu. Sonunda, bir taşa çarpmış ya da bir şey ona çarpmış gibi şaşkın, durdu odanın ortasında. Korku içinde fısıldadı:

"Evet... daha ne istiyorum? Belki 'yüce bir dağın doruğu'nun yerine, birden... Ne geldi aklıma böyle birden!"

Derin düşüncelere daldı: "Vera'nın dramını yazarken, düşüşünü uçurumlarla çevreleyeceğim, Rus kızlarının karşısına yanlış bir örnek çıkarmış olacağım böylece... onlar da, keçiler gibi birbiri arkasından koşup atlayacaklar yamaçlardan aşağı!.. Rus yurdunda çoktur yamaç! Anneler, babalar ne diyecekler buna?.."

Beş dakika kadar öylece durdu olduğu yerde, sonra bir kahkaha attı birden... gene hızlı adımlarla dolaşmaya başladı.

"Onları... keçilere benzettiğimi bilselerdi nasıl bembeyaz kesilirlerdi Rus Vera'ları, nasıl kızarırlardı kulaklarına dek Rus Marfenkaları..."

Göğüs geçirerek, üzgün, "Bu değil roman yazmama engel," dedi, "başka bir şey var... Sözgelimi... sansür!"

Çok hoş bir şey bulmuş gibi, handiyse sevinçli yükseltti sesini:

"Evet, sansür engel olur! Başka?" düşünceye daldı... "Başka bir şey yok galiba, öyleyse yazmak kalıyor..."

Adımlarını yavaşlattı. Romanının konusu, kuruluşu, henüz açık seçik bilmediği psikolojik çatısı, Vera'nın kişiliğini nasıl vereceği, olayların akışı üzerine düşüncelere daldı. Dalgın oturdu masaya, kollarını masanın üzerine yatırdı, başını kollarının üzerine koydu. Biraz sonra başını kaldırıp, kuru uç kalemle yazmak istedi, kalem yazmayınca tembel tembel soktu onu mürekkep hokkasına, daha da tembel başladı:

"Bir gün..."

Düşündü sonra, gene kollarının üzerine koydu başını, devamını düşünmeye koyuldu. On beş dakika geçmişti aradan, gözlerini daha bir sık kırpmaya başladı. Uykusu gelmişti.

Otururken biraz kestirmenin zor olacağını anladı, kanepeye geçti, başını kanepenin yumuşak kenarına koydu, bacaklarını uzattı. "Biraz dinleneyim, sonra başlarım..." diye geçirdi içinden... çok geçmeden uykuya daldı. Odanın içinde düzenli soluk alışı duyuluyordu yalnızca.

Uyandığında ortalık ışıyordu. Ayağa fırladı. Düşünde yeni, beklemedik bir şey görmüş, Amerika'yı bulmuş gibi korkulu, şaşkın bakındı.

"Düşlerime de giriyor heykel!" diye mırıldandı. Her şeyde, her yerde o! Ne anlamı var acaba? Bir şeyin belirtisi olmasın sakın?

Masaya yaklaştı. Kâğıtlara, yazdığı önsöze dikkatle baktı bir süre, göğüs geçirdi, başını salladı, –ağır olsa gerek– düşünceye daldı. Öfkeli, "Ne yapıyorum ben?" dedi kendi kendine. Zamanımı, gücümü neye harcamak istiyorum? Bir yılım daha boşa gitti! Romanmış!..

Kâğıtları kenara itti eliyle. Mektupların bulunduğu gözü karıştırdı heyecanlı heyecanlı. Bir ay önce ressam Kirilov'dan aldığı mektubu çıkardı, çabucak bir göz gezdirdi. Bir kâğıt aldı, oturdu. Yazmaya başladı:

> Sevgili Kirilov, düşüncelerim canlılığını yitirmeden, önce size açmak için sabırsızlanıyorum sanatın, yaratıcı gücün benim için

açılan yeni, beklenmedik yönünü... İtalya'ya, Roma'ya gideceğinizi yazdığınız mektubunuza cevap olarak, –ne olur ne olmaz, belki yolda oyalanırım, düşüncesiyle– bu iki satırı hemen yazıyorum size. Petersburg'a geliyorum. Allah aşkına bekleyin beni... Sizinle geleceğim! Beni de alın! Varlığının nedenini ancak bugün anlayan bu köre, deliye acıyın! Uzun süre dolaştım durdum karanlıkta. Az kaldı cinayet işliyordum. Yani –yanlış yolda yürüyerek– öldürüyordum Tanrı vergisi yeteneğimi! Tablolarımda yetenek belirtisi buluyordunuz: Fırçayı bırakmamam gerekirdi, oysa müziğe döndüm ben, sonra edebiyata atıldım... Sözcüğün tam anlamıyla, şaşkın ördek gibi bir o yana koştum, bir bu yana! Roman yazmaya kalkıştım! Durduran da olmadı beni... Sanatta bir plastik sanatçı, bir putperest, eski bir Yunanlı olduğumu siz de söylemediniz! Kendi kendime bir "anlamlı, canlı Venüs" düşündüm! Ben kim, kişilerin, ortamın resmini vermek; yaşamın ilkelerine anlam kazandırmak, onlara ışık tutmak kim! Felsefe, çözümleme!

Benim işim biçimler, dış görünüş, sinirlerde yansıyan güzelliktir!

Roman için başka bir şey... en önemlisi, yıllar gereklidir. Gücümün kalemimde olduğuna inansaydım emeğimi de, zamanımı da esirgemezdim!

Ama gene de saklayacağım bu kâğıtları: Belki... Hayır, yalancı bir umutla aldatmayacağım kendimi artık! Yaratıcı gücüm kalemle uzlaşmıyor, yaşamın çapraşık sorunlarına dalmak bana göre değil! Bir plastik sanatçısıyım ben, yineliyorum! Güzelliği görmektir benim işim, onu "kurnazlığa kaçmadan" içtenlikle vermek sanatımda...

Bu kâğıtları belki de şunun için saklarım: "Günün birinde, nelere tanık olduğumu, başkalarının nasıl yaşadıklarını, benim nasıl yaşadığımı, neler hissettiğimi (ya da –daha doğrusu– etimden neler duyduğumu), nelere katlandığımı anımsamak için...

Ben öldükten sonra biri bulur kâğıtlarımı:

Benim yaktığım gibi yakar lambasını.

Belki yazar...

Şimdi ne olduğumu bilmek istiyor musunuz?.. Heykeltıraş!

Evet, heykeltıraş... şaşırmayın, kızmayın da! Belirtileri, çağrışımları anlayamadım uzun süre. Vera'yı da, Sofiya'yı da, birçoklarını daha, önce neden heykel biçiminde gördüğümü anlayamadım... ancak şimdi inandım buna! Her şey açık artık benim için!

Bir plastik sanatçısıyım ben. Siz de biliyorsunuz bunu. Yetenek buluyorsunuz bende. Demek silahımı, bir de gideceğim yolu bulmak kalıyor! Hayal gücünün silahı olarak kiminin parmakları tutmak için, kiminin parmakları tuşları kavramak için biçimlenmiştir... benim parmaklarımsa –şimdi anladığım gibi– yontmak, çamura biçim vermek için... Görüş gücüm var, ince zevkim de –*feu sacré*[32] de– öyle değil mi? Bu görüştesiniz! Hayır demeyin, dinlemem sizi. İyisi mi kurtarın beni, beraberinizde götürün, yeni yola, *Fidiasların*,[33] *Praksiteleslerin*,[34] *Canovaların*,[35] –bunlar gibi pek azının daha– yoluna girmeme yardım edin.

Benim, sayıları pek az olan bu insanlardan biri olamayacağımı kimse söyleyemez... Hayal gücüm fazlasıyla zengindir. Kıvılcımları –sizin de söylediğiniz gibi– yaptığım portrelere saçılmıştır. Hatta cılız müzik denemelerinde parıldamaktadırlar!.. Bir öyküde, romanda, dramda ya da komedide parlamamalarının nedenine gelince... (Hapşırdı Rayski.)

Evet, gerçek bu! Plastik sanatın adamıyım ben, yalnızca plastik sanatın. Müziği yadsımıyorum, öteki yeteneklerime ek olarak verilmiş bana müzik yeteneğim. Müziğe de, romana da harcadığım zamanı, gücü lanetliyorum... Hoşça kalın Kirilov... itiraz etmeyin: Yeni sanat ve çalışma ülkümü yıkmaya kalkışırsanız öldürürsünüz beni. Kuşkularınızla kararsızlığa düşürürseniz beni belki... serapların dalgaları arasında, can sıkıntısı içinde temelli yitip giderim! Heykel sanatında başarısız olursam (Tanrı korusun böyle bir şeyden! İnanmak istemiyorum: Başarılı olacağıma inanmamı gerektiren çok şey var) kendim cezalandıracağım kendimi, romanımın başarılı olacağından ilk kuşku edeni (Volohov'du bu) –nerede olursa olsun– bulacağım, kutlayacağım! Şöyle diyeceğim

32 (Fr.) Kutsal ateş.

33 Fidias (MÖ 500-430): Ünlü Yunan heykeltıraşı – ç.n.

34 Praksiteles (MÖ 392-320): Ünlü Yunan heykeltıraşı – ç.n.

35 Canova (1557-1822): Ünlü İtalyan heykeltıraşı – ç.n.

ona: Evet haklısın, başarısızım! Ama bırakın, o zamana dek umutla yaşayayım!

Roma'ya! Roma'ya! Sanatın bir lüks, eğlence değil, emek, haz, yaşamın kendi olduğu yere! Hoşça kalın! Yakında görüşmek umuduyla!

Çabuk çabuk topladı kâğıtları. Oldukları gibi, karmakarışık tıktı onları, büyük, eski çantasına... üzerinden ağır bir yük atmış gibi derin derin bir "oh" çekti, neşeyle ovuşturdu ellerini...

XXIV

Değerli konuğu yolcu etmek için sabah erkenden ayaklanmıştı bütün ev. Tuşin de, yeni evli Vikentyevler de gelmişlerdi. Marfenka olağanüstü güzel, mutlu, utangaçtı. Ona yöneltilen her bakıştan, her sorudan kızarıyordu yüzü. Bu son hafta tanıdığı dopdolu yaşamın her şeyinin –duygularının, inceliklerinin, duyarlı düşüncelerinin– yakalanmaz kıpırtısı kaplamıştı yanaklarını. Peşinden ayrılmıyordu Vikentyev; bir şey mi istiyor, bir eksiği mi var, bir şey mi huzursuz ediyor onu diye gözünün içine bakıyordu.

Mutlulukları çok yeniydi henüz... Çevrelerinde ne var ne yok, hepsini büyük bir bencillikle yutuyordu... Kendilerinden başka kimseyi fark etmiyorlardı sanki. Oysa hüzünlü ya da dalgın insanlar vardı çevrelerinde. Neyse, öğleden sonra gördüler başkalarını, bencilliklerinden sıyrıldılar. Marfenka yüzünü astı, ağabeyine sokulmaya başladı. Kahvaltıda, derin derin soluk alarak, uzaklara bakarak, dalgın, hüzünlü, önündeki mayonezi yiyen Kozlov'dan başka kimse ağzına bir şey koymadı sofrada.

Tatyana Markovna, çiftliğini kız kardeşlerine vermeden önceki durum, hesaplar üzerine konuşmayı denemişti birkaç kez Rayski'yle; ama Rayski her seferinde öyle yorgun bakmıştı ki yüzüne, hesapları bir kenara atmıştı sonunda büyükanne. Yalnız, sakladığı altı yüz rublesini vermişti ona. Rayski, büyükannesinin yanında, bu paranın üç yüz rublesini Vasilisa ile Yakov'a verdi, gidip hizmetçilerle uşaklara dağıtmalarını, ona gösterdikleri "dostluk, ya-

kınlık, sevgi" için de hepsine teşekkür ettiğini söylemelerini istedi. Tatyana Markovna, "Çok bu... deli! Kafa çekecekler bu parayla..." diye fısıldadı kulağına.

"Bırakın ne yaparlarsa yapsınlar büyükanneciğim, köleliklerini de kaldırın, salıverin hepsini...."

"Seve seve yapardım bunu, hemen gitsinler! Vera ile bana bir oda hizmetçisi kızla bir uşak yeter de artar bundan böyle. Ama gitmezler ki! Nereye gidecekler? Hazır ekmeği bulmuşlar..."

Kahvaltıdan sonra herkes aldı Rayski'nin çevresini. Marfenka, iki gözü iki çeşme ağlıyordu. Üç dört mendil ıslatmıştı. Vera kolunu koymuştu Rayski'nin omzuna, dudaklarında hüzün dolu bir gülümseme, bakıyordu yüzüne. Tuşin dalgındı. Vikentyev'in yüzünde dostça bir gülümseme vardı, ama bir damla gözyaşı yuvarlandı burnunun üzerinde, Marfenka, "Vişneye benziyor," dedi, utana utana aldı bu gözyaşı damlasını kocasının burnundan mendiliyle.

Büyükanne yüzünü buruşturuyor, duygulanmak korkusuyla tutuyordu kendini. Rayski'ye döndü bir ara, sitemli, "Bizimle kal!" dedi Nereye gittiğini kendin de bilmiyorsun..."

"Roma'ya gidiyorum büyükanne..."

"Niçin? Papa'yı görmeye mi?"

"Heykel yapmaya..."

"Ne?"

"Yeni planlarını büyükannesine anlatması uzun sürerdi... bu yüzden boş verdi."

Omzuna yapışan Marfenka, "Kalın ne olur ağabeyciğim, kalın!" diye yalvarıyordu.

Vera susuyordu. Kalmayacağını biliyordu Rayski'nin. Onun kişiliğini, şimdi niçin, nereye gittiğini anladığı için; onun boş zamanlarını, ömrünün sonuna dek kendinde yalnızca hissedeceği "yeteneklerini" nasıl değerlendireceğini bildiği için; ama gerçek yeteneğini hiçbir zaman bulamayacağını, ondan yararlanamayacağını, onu bir şeye uygulamayacağını da bildiği için, üzgün bakıyordu yüzüne.

"Ağabey," diye fısıldadı. "Gene can sıkıntısı doldurursa içini bir gün, buraya, seni anlayanların, sevenlerin yanına, bu köşeye uğrayacak mısın?.."

"Kuşkun olmasın bundan Vera! Yüreğim bir yuva sıcaklığı buldu burada: Hepinizi seviyorum. Benim tek, değişmez ailemsiniz siz, başkası olmayacak! Büyükannem sen, Marfenka... her yerde yanımda olacaksınız. Ama şimdi tutmayın beni! Hayal gücüm, benim... başka yerlere çekiyor beni!" sesini alçalttı: "Kafamın içinde bir şeyler kaynaşmaya başladı... Birkaç yıl sonra senin... mermerden bir heykelini yapacağım..."

Gülümsedi Vera, çenesi titremeye başladı.

"Ya romanın?" diye sordu.

"Ben öldükten sonra kim isterse ilgilensin kâğıtlarımla: Hayli materyalim var... Benim alnımda senin heykelini yapmak yazılı..."

"Bir yıl geçmez, gene âşık olursun, kimin heykelini yapacağını şaşırırsın..."

"Belki olurum, ama senden başka hiç kimseyi sevemeyeceğim, senin heykelini yapacağım mermerden... İşte böyle, karşımda durduğun gibi!.."

Tatlı tatlı gülümseyerek bakıyordu yüzüne Vera. Rayski ısrarlı, "Kesinlikle!" dedi. "Evet, kesinlikle!

Tatyana Markovna karıştı söze:

"Gene 'kesinlikle' diyorsun! Oralarda ne yapacağını bilmiyorum, ama 'kesinlikle' dediğine göre, sonunda bir şey çıkmayacak demektir!"

Bir köşede dalgın dalgın oturmuş, ayrılış sahnesini izleyen Tuşin'in yanına gitti Rayski. Ona doğru eğilip, gözlerinin içine bakarak, "Hepimizin istediği şey, bir gün gerçekleşirse İvan İvanoviç..." diye fısıldadı.

Tuşin anlamıştı onun ne demek istediğini.

"Hepimizin mi, Boris Pavloviç?" dedi. "Gerçekleşecek mi bu?"

"Gerçekleşeceğine inanıyorum, başka türlü olamaz çünkü. Büyükannemle, onun 'kaderi' isterlerse..."

"Başka birinin daha... benim 'kaderimin' de istemesi gerek..."

Rayski kararlı, "İsteyecek!" dedi. "Bu gerçekleşirse... söz veriyorum..."

"Ben de gelmeye söz veriyorum."

Kozlov bir kenara çekti Rayski'yi. Fısıldayarak, karısını arayıp bulması için uzun süre yalvardı ona. Bir mektupla karısının adre-

sini verdi. Rayski mektubu cüzdanına özenle yerleştirince rahatladı ancak. Yalvarmaklı, "Konuş onunla... bana yaz..." diye ekledi. "Buraya... gelmek isteyecek olursa... telgraf çek bana: Karşılamak için Moskova'ya kadar giderim onu..."

Rayski, şimdilik dinlenmesini, kış tatilini Tuşin'in yanında geçirmesini salık verdi, –içi burkularak– öte yana döndü.

Hüzün dolu bir sessizlik içinde dışarı çıktılar. Arabanın yanına gittiler. Marfenka ağlıyordu hâlâ. Vikentyev beşinci mendili vermişti ona.

Son anda, arabaya binerken döndü Rayski, onu yolcu eden kalabalığa son bir kez daha baktı. Rayski, Tatyana Markovna, Vera, Tuşin bakıştılar... Bu bakışta, dördünün de gördüğü, altı ay süren kötü bir düşün, çektikleri acıların parıltısı bir an görünüp kaybolmuştu... Hiçbiri bir şey söylemedi. Bu bakışı ne Marfenka anlamıştı, ne kocası... Biraz ötede toplanmış hizmetçiler de anlamamışlardı.

Rayski bu bakışla, kafasının içinde bu düşle çıktı yola, gözden kayboldu.

XXV

Petersburg'a iner inmez doğru Kirilov'a koştu. Onu gördüğüne inanamıyormuş gibi tuttu kolunu. Kirilov'un onu beklemesine çok sevinmişti. Heykel sanatına değgin yeni düşlerini bir kez daha anlattı ona. Kirilov yüzünü buruşturdu –öyle ki, burnu sakalının içinde kaybolmuştu– canı sıkkın, öte yana döndü.

"Ne büyük yenilik ya! Mektubunuzu alınca "Aklını mı kaçırdı yoksa?" diye düşündüm. Evet, bir yeteneğiniz var, niçin döndünüz gene yolunuzdan? Kurşunkalemi alın elinize, akademiye girin yeniden..." taş basma organ resimlerinin bulunduğu kalın bir kitabı gösterdi. Kirilov: "Şundan bir tane satın alın. Şimdi de heykel diye tutturdunuz demek. Çok geç artık... Nereden esti aklınıza?"

"Evet, sanıyorum, parmaklarımda," (beş parmağını birleştirdi Rayski) "heykel için gerekli şey var..."

"İyi ki anladınız! Öyle olsa bile, çok geç artık!"

"Ne demek geç? Tanıdığım bir teğmen var, yapıyor!.."

"Teğmen yapabilir, ama sizin... saçlarınıza ak düştü!"

Sinirli sinirli salladı başını Kirilov. Rayski tartışmaya girmedi. Kalkıp heykelcilik profesörüne gitti. Öğrencileriyle tanıştı. İki hafta devam etti atölyesine. Evine çamur yığdı. Baş, kol, göğüs modelleri getirdi. Önlüğünü giyip heyecanla çalışmaya başladı. Geceleri uyumuyor, bir yere çıkmıyordu. Yalnız heykelcilik profesörüyle, onun öğrencileriyle görüşüyor, onlarla İsak Katedrali'ne gidiyordu. Orada, bu yeni sanatın ayrıntılarına, inceliklerine dalıyor, Vitali'nin yapıtları karşısında hayranlığından donup kalıyordu. Sözün kısası, coşku içindeydi: Heykellerden başka bir şey görmüyordu gözü. Ermitaj Müzesi'nden çıkmıyor, Kirilov'u bir an önce İtalya'ya, Roma'ya gitmesi için sıkıştırıyordu.

Kozlov'un dileğini de unutmamış, onun verdiği adreste karısını bulmak için Gorohovaya'da bir *chambres garnies*'ye[36] gitmişti. Koridora girdiğinde bir vals, konuşmalar gelmişti kulağına. Ulyana Andreyevna'nın sesini tanımış, kapıyı açan kıza kartıyla Kozlov'un mektubunu vermişti. Biraz sonra dönmüştü kız. Ezilip büzülerek, Ulyana Andreyavna'nın evde olmadığını, Çarköy'e ahbaplarının yanına gittiğini, oradan da doğrudan Moskova'ya geçeceğini söylemişti. Dışarı çıkmıştı Rayski. Bir kadınla karşılaşmıştı kapıda. Kimi aradığını sormuştu kadın. Kozlov'un karısının adını vermişti Rayski. Kadın yalan söylemişti:

"Kendileri hasta, yatıyor, kimseyle görüşmüyorlar!"

Kozlov'a bir şey yazmamıştı Rayski.

Ayanov'la pek az görüşebildi. Eşyalarını onun evine taşıdı, kendi dairesini boşalttı. Vasisinden –ipotek ettiği yere karşılık– oldukça büyük bir para alıp ocakta Kirilov'la Raffaello'nun Meryem Ana'sının, "Gece"nin, Corroeggio'nun, Tiziano'nun, Paolo Veranese'nin, önünde saygıyla eğilmek için önce Dresden'e gitti.

Dresden'de her gün öğleye kadar Kirilov'la galeride geçirdi zamanını... arada bir de tiyatroya gitti. Hollanda'ya, İngiltere'ye, Paris'e gitmeleri için sıkıştırıyordu Kirilov'u. Ama İngiltere'ye gitmemekte diretiyordu Kirilov.

"Ne işim var İngiltere'de?" diyordu. "Gitmek istemiyorum. De-

36 (Fr.) Döşeli odalar.

ğerli yapıtlar hep özel galerilerdedir orada. Sokmazlar bizi içeri. Genel galeri de zengin değil... Yalnız gidin siz. Ben Paris'e, Louvre'a gideceğim. Orada beklerim sizi."

Öyle yaptılar. Ama İngiltere'de Rayski de ancak iki hafta kalabildi. Şaşkınlıktan ağzı açık kalmıştı. Toplumsal yaşamdaki büyük değişiklik ezmişti onu orada... Neşe dolu Paris'e koşmuştu. Sabahları Louvre'a gidiyor; akşamları korkunç kalabalığın, neşeli sarhoşların içine dalıyor, orada yalnızca –burgaçtan kaptığı düşüncelerin, gözlemlerin, izlenimlerin derinliklerine inmesini engelleyen– bir baş dönmesi götürüyordu beraberinde.

İlkbaharın ilk ışıkları Alpler'in arkasından yeni yeni görünmeye başlamıştı ki, iki sanatçı İsviçre'den İtalya'ya geçtiler.

Rayski, her çeşit izlenimi heyecanla içine sindirirken, izlenimlerin birinin yerini öteki alırken, sanattan doğaya, yeni yeni insanlara, yeni yeni karşılaşmalara koşarken en derin üç izleniminin, en değerli üç anısının büyükanne, Vera, bir de Marfenka olduğunu... Bu üçünün ondan bir an bile ayrılmadıklarını, her yeni duygusuna dolduklarını, boş zamanlarını bile kapladıklarını, onlarla arasında –kişiye hazların en büyüğünü de tattıran– o güçlü bağın olduğunu hissediyordu.

Her yerde karşısındaydı bu üçü. Denizde bir dalga köpürerek kırıldığında, Alpler'de bir tepe ışıdığında... büyükannesinin ak saçlı başını görür gibi oluyordu. Velasques'in, Gerard Dove'un yaşlı kadın portrelerinde büyükannesini gördüğü gibi Murillo'nun tablolarında Vera'yı, Greuze'un –bazen de Raffaello'nun– genç kız başlarında Marfenka'yı görüyordu.

İsviçre yamaçlarının dibinde Vera'yı görüyordu. Kayalarının tepelerinde Vera ile umutsuz cengini... Sonra atılmış bir buket, Vera'nın acılarını, çektiklerini... Hepsini... Her şeyi...

Ürperiyordu, ayılıyordu gördüğü düşten, sonra gene görüyordu aynı şeyi: Gülümseyerek, sevgiyle uzatıyorlardı ona kollarını.

Alpler'in ötesinde karşısına üç dev varlık –doğa, sanat, tarih– çıktığında da izlediler onu bu üçü.

Bedenini handiyse sarsan yeni izlenimler duyarak coşkuyla bıraktı kendini burada doğaya, sanata, tarihe...

Roma'da Kirilov'la bir atölye kurdu. Müzelerin, sarayların, tarih-

sel kalıntıların arasında; doğanın güzelliğini umursamadan atölyeye kapanıyor, çalışıyordu. Sonra, ona canlılığını yitirmiş insanlık ile yaşayan insanlığın binlerce yılını –tüm görkemiyle, çirkinliğinin tüm çıplaklığıyla– yansıtan parlak, hareketli, kocaman bir tablo gibi görünen kalabalığın arasına karışıyordu...

Bu coşkun sanat yaşamının içinde bir an unutamıyordu ailesini, kendi insanlarını. Başka topraklarda kök salamadı, her zaman bir konuk, gelip geçici biri saydı kendini oralarda. Çalışmadığı, güneyin etkileyici renklerinin güçlü etkinliklerinden kurtulabildiği anlar çoğu zaman geriye, yurduna çekiyordu onu bir şey. Doğanın, sanatın bu ölümsüz güzelliğini içine doldurmak, taşlara sinmiş tarihi ruhuna yüklemek, hepsini Malinovka'sına götürmek istiyordu...

Vera'sı, Marfenka'sı, büyükannesi oradaydılar. Sevgiyle çağırıyorlardı onu. Onların arkasında onlardan daha güçlü bir şey daha, yüce bir büyükanne daha –Rusya– vardı...

SONSÖZ 1

YAMAÇ ÜZERİNE

MILTON EHRE

Gonçarov'un geçmiş öykülerindeki zıtlıklar mutlak ahlâki yargılar veya varoluş biçimleri –pratiklik ile idealizm, alın teri ile hayalperestlik, "gerçek" dünya ile hayal dünyası– arasında iken, *Yamaç*'ın çatışması açık bir şekilde siyasidir. *Sıradan Bir Hikâye*, Aleksandr Aduyev'in büyük Petersburg şehrine gelip kendi yolunu çizmesini anlatır; *Oblomov*, kitaba adını veren kahramanın şehir hayatına alışmaktaki başarısızlığının hikâyesidir; *Yamaç* ise Boris Rayski'nin şehirden aile toprağı olan Malinovka'ya kaçışıyla hikâyeyi devam ettirir. Gonçarov'un pratik düşünceden kaçan idealist hayalperestlerinden biri olan Rayski, aynı Aleksandr Aduyev gibi sanat icrasında kendini bulmaya çalışır ve başarısız olur; aynı Aleksandr ve Oblomov gibi kurtuluşu bir kadının sevgisinde arar; bunda da umduğunu bulamaz. Rayski siyasi olarak kırklar nesliyle ilişkilendirilen iyi niyetli liberallerdendir. Petersburglu sosyete güzeli Sofiya Belovodova'ya olan sevdası, kızın Rusya'nın ıstırap içindeki halkı için kaygılanmasını sağlayamadığı için hüsrana uğradıktan sonra Rayski, Malinovka'daki iki kuzenini gözüne kestirir: önce Marfenka'yı (ama onu fazla bağnaz ve sıradan bulur), sonra daha ısrarlı bir şekilde onun duygusal ve gizemli kız kardeşi Vera'yı kovalar.[1] Vera ise Malinovka yakınlarına sürgün edilmiş bir "nihilist"e vurul-

1 Gonçarov, Marfenka ve Vera'yı yazarken Puşkin'in *Yevgeni Onegin*'indeki Olga ve Tatyana'dan ilham aldığını söylemiştir. *Sobraniye soçineniy* [Bütün Eserleri], cilt VIII, s. 77-78.

muştur; karşıt ahlâki yargıları üzerinden yaptıkları onca kavgadan sonra Vera, kitaba adını veren bayırda (ya da yamaçta) ona nihayet teslim olur. Vera kadar tartışmacı olan Rayski de başta nihilist Mark Volohov'un "yeni güç" fikirlerine sıcak bakar; geleneksel ahlâk sistemini Malinovka'nın sahibesi, "büyükanne" diye hitap edilen Tatyana Markovna temsil etmektedir. Daha sonra Rayski diğer herkesle birlikte nihiliste düşman olur; Volohov hainliği sebebiyle aforoz edilir; büyük teyzesi, yani "büyükanne", Vera'yı affeder; roman, günahkâr Vera'nın sağduyulu, güvenilir ve pratik düşünceli komşuları İvan Tuşin'in (kendisi bu romanın Ştoltz'udur)[2] güçlü kollarında dirileceği beklentisiyle sona erer.

Evgenev-Maksimov, 1925'te *Yamaç*'ın nasıl yazıldığına dair bugüne değin Sovyet eleştirisinde etkili olmuş bir görüş ileri sürmüştür. Yazar, altmışlı yıllarda Gonçarov'un siyasi düşüncelerinin "ılımlı liberalizm"den aşırı muhafazakârlığa, hatta "irticacı ideoloji"ye kaydığını belirtmektedir. 1849'da –yayımlanmasından yirmi yıl önce– yazmaya başladığı romanı yeni benimsediği siyasi inançları ile uzlaştırmak için Gonçarov başta sahip olduğu fikirlerden (her ne idilerse) tamamen caymış ve eseri ortasından itibaren nihilistlere karşı bir polemiğe dönüştürmüştür. Siyasi felsefe ve edebi fikirlerdeki bu ani değişimin sanatsal neticesi ise bir dizi ideolojik tutarsızlık ve tarihi anakronizmdir. Gonçarov'un geçmiş liberal düşünceleri, altmışlarda benimsediği yeni fikirler ile yan yana durur; serflik döneminde Rus toplumsal hayatı, uyumsuz bir şekilde bağımsızlık sonrası durum ile beraber resmedilir; biri kırkların idealisti, diğeri altmışların "yeni insan"ı olan Rayski ve Mark Volohov sanki aynı nesle mensuplarmış gibi bize sunulur.[3]

Maksimov bu tutarsızlıklar konusunda haklı olsa da, bu açıklama nihilistlere karşı olan herkesin gerici olduğu varsayımını esas alır ki bu durumda Turgenyev, Tolstoy, hatta daha bu tanıma uyan Dostoyevski gibilerin hepsi gerici kamptadır. Daha önceki bir yazımızda, Maksimov'un faydalandığı malzemeye başvurmuş ve Gonçarov'un siyasi fikirlerinin ifade konusunda özgürlükçü, aile gibi bazı temel kurumların savunulması konusunda ise muhafazakâr olduğunu görmüştük; *Yamaç*'ta da aynı karışıma rastlayabiliriz.[4] Dahası, eriştiğimiz bilginin niteliği sorduğumuz soru-

2 *Oblomov* romanında Oblomov'un Alman dostu – ç.n.

3 A.G. Tseytlin, *I.A. Goncharov*, Moskova, 1950, s. 92-133.

4 Bkz. Milton Ehre, "A Portrait of the Artist", *Oblomov and His Creator*, Princeton University Press, 1973, s. 3-67. 1939 yılında SSCB'de belli başlı Rus yazarların iti-

lara bağlıdır ki insan Maksimov dahil[5] herkesin siyaset konusunda ilgisiz olduğunu söylediği bir yazarın niçin bir anda siyasi bir roman yazmaya giriştiğini sormadan edemez.

Altmışlarda romana giren anti-nihilizmin sebebi ideolojik değil, sanatsal kaygılar da olabilirdi. Eser 1849'da başladığı zamandan en az 1857-1858 kışına kadar *Sanatçı Rayski* ya da *Sanatçı* adını taşıyordu.[6] Altmışlara girildiğinde Gonçarov eserlerini bir araya getirmekte başarısız olduğu düşüncesiyle inancını yitirmiş ve sıfırdan başlamaya karar vermişti. Romanı birleştiren ilkeyi bulmakta zorluk çekmesini ister istemez romanın ilk halindeki kahramanın yarattığı sorun ile ilişkilendirmişti. Romanın sorunu, Boris Rayski ile ne yapılacağı sorununa evrildi. Dolayısıyla "eserin amacını, yaratmanın tümüyle bağlı olduğu *gereksinimi* açıklığa kavuşturmak"tan aciz olduğundan şikâyet ettiği bir mektup, Rayski konusunda "Bu kahraman kim, neyin nesi, onu nasıl ifade edebilirim..." diye çaresizce yinelediği sorular ile başlar. Romana sıfırdan başlama kararı da "hâlâ tam belirgin durmayan" Rayski'yi düşünürken ortaya çıkar. Ağustos 1860'ta Rayski konusunda dinmeyen hoşnutsuzluğunu ifade ederken Gonçarov bu romanda başta neye niyetlendiğini dile getirmiştir: "Kahraman kendini göstermiyor; gösteriyorsa da tuhaf, biçimsiz ve eksik ortaya çıkıyor. İmkânsız bir görevi üstlenmişim herhalde: bir sanatçının içini, yüreğini ve sanatın arka planını resmetmek."[7]

Gonçarov'un başta kitaba aldığı sanatçının doğası konusu tamamlanan romandan tamamıyla çıkarılmasa da kenara alınmış ve altmışların yükselen teması olan nihilizm meselesinin gölgesinde kalmıştır. Gonçarov, *Sanatçı Rayski* ile on yıl uğraştıktan sonra konusunu neden değiştirdiğini söylemediyse de, muhtemelen teknik sorunlar bu değişimi gerekli kılmış ve nihilizm konusuna kayış şaibeli bir ideolojik dönüşümden ziyade, 1859-1860 yıllarına egemen olan şu soruyu çözme (ya da sorudan

---

barını sarsmanın modası geçtikten sonra, aynı Evgenev-Maksimov gene aynı sansür malzemelerinden faydalanmış ve bu kez Gonçarov'un o dönemki sansür faaliyetini "kasvetli bir sansür ufkunda parlayan tek ışık huzmesi..." olarak adlandırmıştır. *Posledniye godiy "Sovremennika": 1863-1866*, Leningrad, 1939, s. 68.

5 *I.A. Goncharov*, s. 98.

6 Bkz. *Sobraniye soçineniy*, cilt VIII, s. 72; Mazon, *Ivan Gontcharov*, s. 440-441.

7 E.A. ve S.A. Nikitenko'ya 1860 yazında yazdığı mektuplardan. *Sobraniye soçineniy*, cilt VIII, s. 340-341 ve *Literaturniy arhiv*, cilt IV, s. 139; V. N. ve E. P. Maykov'a mektupları, *Sobraniye soçineniy*, cilt VIII, s. 350.

kaçma) teşebbüsüdür: Boris Rayski ile ne yapmalı? Bu yeni nihilizm konusunun Gonçarov'un sık sık alıntılanan Haziran 1860 tarihli "ikinci kahraman olan Vera'nın aşkı" ve "yeni görüşleri"nin keşfi sırasında ilk kez geçmesi ve bunun "kahramanın roman boyunca seyrine dair bir yol"un bulunmasıyla eş zamanla olması tesadüf eseri görünmemektedir.[8] Daha önemlisi, *Yamaç*'ı Gonçarov'un önceki eserleriyle kıyasladığımızda, yazarın dünya görüşünde meydana gelen köklü bir değişime rastlamasak da, roman yazımına dair yaklaşımında kesin bir dönüşüm olduğunu görebiliriz.

Kapsam ve derinlik olarak ciddi farklılıklar olsa da, *Sıradan Bir Hikâye* ve *Oblomov* arasında bazı önemli benzerlikler mevcuttur. Gonçarov'un edebi tipleme konusunda ifade ettiği görüşlere uygun olarak, iki romanda da karakter sabit ve birleştirici bir özelliği barındırır: bu bazen bir alegorik, bazen mizahi bir temsildir. Ana karakterleri farklı derecelerde ve sürelerde tek bir niteliğe ya da değere indirgeyen, onları karşı karşıya getiren bir edebi yapı romancının karaktere dair görüşünü tamamlıyor, hatta bu yapı bu görüşü zorunlu kılıyordu: Aleksandr Aduyev ile Pyotr İvanoviç, Oblomov ile Ştoltz karşı karşıyadırlar. Ne var ki iki karşıtlıkta da ana kahraman egemen sesken, karşı cephedeki karakter ya ironik yorumcu (Pyotr İvanoviç) ya da ahlâki bir alternatifin timsali (Ştoltz) rolünü benimsemeye zorlanır. Bu ilk iki roman biyografik öğeler taşır: Aleksandr Aduyev'in hayatı gençlikten olgunluk yıllarına, Oblomov ise çocukluğundan ölümüne anlatılır; maalesef *Sıradan Bir Hikâye* devam eden bir hayat hissini okuyucuya veremez. Her iki romanda da yalnız bir kahraman ne etkileyebildiği ne de içine girebildiği bir kurgusal dünyada, düşmanlarıyla nadiren yüzleşerek ve karşılaşarak ilerler; "diğerleri" yalnız boş lakırdılarına ve hayallerine ket vurmak, ahlâki bir tezat oluşturmak ve –kadınlar özelinde– bir imtihan sunmak amacıyla oradadır. Wayne Booth, "hikâyenin bir anlatıcının araya girmesi gerekmeden kendiliğinden ilerlediği izlenimi"ni veren "dramatik durum" ile, "karakterlerin dramatik anlam-

8 E.A. ve S.A. Nikitenko'ya mektupları, *a.g.e.*, s. 329, 340. Gonçarov daha sonra Volohov'un nihilizme dönüşümünü 1862 olarak tarihlendirmiştir. Romanın daha önceki bir versiyonunda Volohov bir "özgürlükçü"dür ve Vera romanın sonunda onun peşinden Sibirya'ya gider. *Sbornik*, s. 15. Gonçarov, Japonya'dan dönerken Sibirya'ya uğrayıp sürgüne gönderilmiş Dekabristleri ziyaret etmişti; romanın bu versiyonu da muhtemelen 1855 yılında döndükten sonra yazılmıştı. *Yamaç*'ın bir siyasi romana evrildiği süreç muhtemelen birkaç yıl uzunluğundadır.

da ilişki içerisinde olduğu, eylemlerin birbirleriyle çatıştığı, sonucun bu eylemlerin çözümüne bağlı olduğu" bir "dramatik üslup" arasında ayrım yapar.[9] Gonçarov'un önceki eserleri temsil anlamında dramatik olsalar da, üslupsal olarak değillerdir. Yüzleşmelerin ve çatışmaların olmadığı, neredeyse olaysız geçen eserleri daha çok bir resmi andırır. Dobrolyubov'un meşhur tanımını hatırlayacak olursak, hayat "donar" ve "pıhtılaşır", "katı hareketsiz biçimler"e dönüşür; Stender-Petersen'in Dobrolyubov'dan devralıp devam ettirdiği gibi de, "sabit, tekil bir kalıp haline getirilmiş" olan ana karakter "ağır ağır, intizamlı bir şekilde birtakım aynaların önünden" geçirilir ve "çeşitli açılardan" seyredilir.

Yamaç'ı yazarken Gonçarov önceki eserlerindeki bu şablonun üzerinden geçmiş, üslupsal olarak son derece dramatik bir roman kaleme almıştır. Tek bir karakterden ziyade, *Yamaç* romanın merkezindeki bir çatışma etrafında döner: Rayski, Volohov ve Tuşin, karanlık ve gizemli Vera'nın kalbini kazanmak için yarışırlar. *Sıradan Bir Hikâye*'de olaylar Aleksandr Aduyev'in hayatındaki on dört yılı, *Oblomov* ise yaklaşık otuz yedi yılı anlatırken, Vera'nın deyişiyle bir "tutku oyunu" olan *Yamaç* bahardan güze, yarım yıllık bir döneme sıkıştırılmıştır.[10] Hikâye, Vera'nın gerçek niyetini örten gizem ve karakterlerin birbirlerinin asıl niyetlerini öğrendikleri bir dizi heyecanlı karşılaşma sayesinde oluşan gerilim ile ilerler. Tek bir kriz anı –nihilistin Vera'yı baştan çıkarması– romanın doruk noktasıdır; Rayski'nin bu yarıştan çekilmesi ve Tuşin'in nihilist karşısında galip gelmesi de bu çatışmayı çözer.

Gonçarov önceki eserlerinde rastlanmayan gerilim, heyecan ve dramatik karşılaşmalarla dolu bir iklimin yanı sıra, *Yamaç*'ta olay örgüsünün karmaşıklığı konusunda da görülmemiş bir ustalık sergiler. Bazı yan olaylar yavaş yavaş ortaya çıkar ve bu dramatik düğümleri daha da içinden çıkılmaz hale getirirler. Bunlardan bazıları ana hikâye ile ilgilidir: Marfenka ile bir o kadar dar görüşlü Nikolay Vikentyev'in aşk hikâyesi, aile reislerinin onayını aldığı için Vera'nın "düşüş"üne bir tezat oluşturur; hizmetçi kız Marina ile Rayski'nin okul arkadaşı Leontiy'in karısı Ulyana'nın cinsel düşkünlükleri, hayvansı tutkulara yenik düşmeye dair bir diğer kıyaslama

9 Wayne C. Booth, "Distance and Point-of-View: An Essay in Classification", *The Theory of the Novel*, ed. Stevick, s. 103-104.

10 *Sobraniye soçineniy*, cilt VI, s. 35. Süreyi hesaplayan Tseytlin, *I.A. Goncharov*, s. 64-65, 163.

noktasını oluşturur; son olarak kız kardeşlerin vasisi ya da "büyükanne"si olan Tatyana Markovna'nın gizli aşk hikâyesi de Vera'nın baştan çıkarılma hikâyesi sebebiyle ortaya çıkar ve ailenin ikinci kez pişmanlıkla sarsılması ve birbirine kenetlenmesi için bir fırsat olur.[11] Rayski'nin hikâyesinin büyük bir kısmı, romandaki ana çatışma ile alakasızdır: ne Vera dışında bir dizi kadında aşkı ne de sanatta tatmini araması – muhtemelen Gonçarov'un başta yazmaya niyetlendiği hikâye budur ki, bu konuya daha sonra geri döneceğiz.

Yamaç'ta çatışma aynı zamanda Gonçarov'un önceki eserlerinde görülmeyen bir derecede içselleştirilir. Aleksandr Aduyev ve Oblomov, biri romantik öykünmeleri, diğeri hayalperestliğine tamamen bağlı olması sebebiyle "katı hareketsiz biçimler" haline gelir ve gerçeği kırıp yansıtan bir temsil ile ironik temas içine girerken, *Yamaç*'ın ana karakterlerinin kişilikleri ve güdüleri içlerinde bir düğüm halindedir. Oblomov'u okura takdim eden pasaj ile Rayski'yi takdim eden pasajı kıyaslamak, Gonçarov'un romana olan yeni yaklaşımını göstermeye yeter. Oblomov'un tasviri, suratında hiçbir ifade okunamayan silik bir bireyin portresi ile başlar; sonra, romancının karakterin temsiline dair belirttiği yaklaşıma uygun olarak, roman tek bir özelliğe odaklanır: "yumuşaklık".

> Otuz iki, otuz üç yaşlarındaydı Oblomov. Orta boyluydu. Hoş görünüşlüydü. O anda onun hiçbir şeyi umursamadığı, hiçbir şeyin onu tedirgin etmediği; koyu gri gözlerinin belirsiz bir dalgınlıkla, sürekli duvarlarda, tavanda kaygısızca dolaşıp durmakta olmasından belliydi. (...)
>
> Bakışı arada bir, yorgunluğa veya can sıkıntısına benzer bir ifadeyle bulutlanır gibi oluyordu. Ne var ki, yorgunluk ya da can sıkıntısı, yalnızca yüzünün değil bütün ruhunun da esas yerleşik ifadesi olan yumuşaklığı bir an olsun kovamıyordu yüzünden.[12]

Bu tasvirin sona ermesinden önce "yumuşak" ya da "yumuşaklık" sözleri dört defa daha; iki kez Oblomov, iki kez de onunla yakın olarak ilişki-

---

11 "Nameriya, zadaçi i idei romana *Obrıv*"da Gonçarov romanın konusunun "tutkunun çeşitli derecelerde tezahürü" olduğunu söylemiş ve roman karakterlerini tecrübe ettikleri tutku seviyeleri ve çeşitleri üzerinden tarif etmiştir. *Sobraniye soçineniy*, cilt VIII, s. 208-210. Prutskov, *Mastersvo*, s. 154-155'te Gonçarov'un tek bir karakterden "olay"ı anlatmaya geçişine ve öncekilere kıyasla *Yamaç*'ın olay örgüsünde mevcut olan ustalığa değinir.

12 İvan Gonçarov, *Oblomov*, çev. Ergin Altay, İletişim, 2015, s. 41.

lendirilen iki nesneyi –terlikleri ve ropdöşambrı– için yinelenir. Diğer yandan Rayski'nin kişiliğinin özü olarak sunulan sözcük "değişkenlik"tir (*izmençivost*), yani alternatif olasılıklara erişir olma hali.

> İnsanın kişiliğini yüzünden anlamakta uzman biri bile onun özelliklerini, eğilimlerini, yaradılışını anlayamazdı yüzünden. Değişiklikleri yakalanamayan bir yüzü vardı.
>
> Kimi zaman öylesine mutlu görünürdü, gözlerinin içi öylesine parlardı ki, onu böyle gören, açık yürekli, duygulu, hoşsohbet biri sanırdı. Ama bir saat, iki saat sonra bakınca, yüzündeki soğukluğa şaşırırdı. Doğduğu günden beri hiç gülümsememiş gibi bir iç acısı, sanki onmaz bir ıstırap anlatımı olurdu yüzünde...
>
> Böyle anlarda çirkinleşirdi Rayski: Yüz çizgileri birbirine karışırdı, alnının, yanaklarının canlı renklerinin yerini ölgün bir solukluk alırdı.
>
> Ama yaşamın huzur dolu havası eserse içinde gene ya da düpedüz "mutlu hissederse kendini" yüzü irade gücüyle, iç huzuruyla, kendine güvenle aydınlanırdı. Kimi zaman da dalgın bir özgürlük ile –koyu gözbebeklerinde mi, dudaklarının hafif kıpırdanışında mı olduğu belli olmayan, ona pek yakışan– hayalci bir gölge olurdu yüzünde.
>
> Ruhsal yönden daha da belirsizdi yaradılışı. (...)

Benzer bir şekilde, Vera'nın tasviri de bir iç çelişkiye delalet etmektedir: "bir sır" gibidir; Rayski gibi, çözmesi zordur; yüzünde türlü ifadeler okunur. Diğer karakterlerde olmayan bir ahlâki kesinlik ve sağlamlık sahibi olan Tatyana Markovna bile bir düalizme sahiptir: güçlü, buyurgan ve gururlu bir duruş sahibiyken, savunmasız anlarında yüzüne "hulyalı" ve "üzgün" bir ifade yerleşir.

Karakterlerine bir ölçü düalite vererek Gonçarov daha geleneksel anlamda bir "gerçekçi" roman yazmak istemiş olabilir: Bu roman, romansın ve alegorinin idealizasyonlarından, daha önceki eserlerine giren karikatür derecesinde komik aşırılıklardan kaçınacaktır (bunda başarılı olup olmadığı ayrı bir konudur). Romancının karakter mefhumu giderek daha geleneksel bir hale geldiği gibi, ana karakterlerini sunma biçiminde başvurduğu yöntemlerde 19. yüzyıl edebiyatındaki yaygın eğilime daha yaklaşmıştır. Akışkan ve "değişken" tiplemeye dair yeni düşüncesiyle yola çıkan Gonçarov, edebiyatında en başından beri sık sık başvurduğu, bir karakteri belli bir jest ya da (*Oblomov*'da olduğu gibi) metafor niteliğinde bir im-

ge ile –ışık, leylak, vs.– özdeşleştirip, eser boyunca bir motif olarak kullanma eğilimini de terk etmiştir. Bunun yerine *Yamaç*'taki sunum, yazarın bir karakterin psikolojisini diğerlerininkiyle çarpıştırarak ortaya çıkarmaya teşebbüs ettiği bir sahnedeki detaylı ve "kapsamlı" bir tasvirden (yukarıdaki alıntı gibi) yola çıkar. En tesadüfi karakterleri bile ayrıntılı bir şekilde resmedilir. Kişiliğinin tek bir yönüne hapsolmuş bir karakterin katılığını anlatan *Sıradan Bir Hikâye* ve *Oblomov*'daki mizah *Yamaç*'ta neredeyse hiç yok gibidir; *Oblomov*'un hayal dolu atmosferi de yoktur.

Bununla birlikte, *Yamaç*'taki karakterler çağdaş toplumsal gerçekliğe, *Gonçarov*'un geçmiş eserlerindekilerden daha fazla aittirler. Aleksandr ve Piyotr Aduyev "dünyanın hali"ne dair zamandan bağımsız bir komediyi çağrıştıran boş bir sahnede pratik düşünce ve duygular gibi soyut değerler hakkında tartışır; "Oblomov'un Rüyası"ndaki malikâne, romanı toplumsal eleştiriden (ki bir anlamda bu türe aittir) insanın cennete duyduğu kronik özleme dair ironik bir yoruma dönüştürürken, *Yamaç*'taki tartışmalar Gonçarov'un edebiyatın bulaşmaması gerektiğini düşündüğü şeylerin –"güncel konular"ın– etrafında döner. Karakterler uzun uzun, bazen anakronistik bir biçimde, serflik, nihilistler, Rusya'nın ekonomik ve siyasi yolculuğu ve en çok da, daha sonraki nesillerin "serbest aşk" adını verdiği şeyle eşdeğer "kadın meselesi" üzerine konuşurlar. Belki Vera ve Marfenka dışında hiçbiri alışık olunduğu gibi iki karşıt etik nokta değil de, geniş bir çağdaş toplumsal ilişkiler yelpazesinin içinde dağıtılmış halde yer alırlar. *Yamaç*'taki zıtlıklar da hayaller dünyası ile "gerçek" dünya ya da ruhun ve sanatın dünyası ile somut "günahkâr" dünya arasında bir tezada dönüşmez. Pek çok eski düşmanlık devam etse de, hepsi sıradan deneyimin yaşandığı tarih arenasında yer alan belirli bir toplum üzerinden bize sunulur. Mekân, bu son romanda çok daha önemlidir. Bir karakterin manevi değeri büyük ölçüde bulunduğu coğrafi konuma ve sahip olduğu sosyal ağırlığa göre belirlenir. Bunun tersi olarak da ana karakterlerin yaşadığı zorluklar, barındırdıkları psikolojik anlama ek olarak, daha derin toplumsal kırılmaların temsiline (ya da "tipik" hallerine) dönüşürler.[13]

13 Roman Jakobson, "O hudojestvennom realizme", *Michigan Slavic Materials*, No. 2, Ann Arbor, Aralık 1962, s. 29-36. Jakobson 19. yüzyıl gerçekçiliğinin metafordan kaçındığını ve başvurdukları ayırıcı tekniğin metonimik olduğunu söyler. René Wellek, *Concepts of Criticism*, s. 240-241, "çağdaş toplumsal gerçekliğin nesnel bir temsili"nin gerçekçiliğe dair geçerli bir tanım olduğunu dile getirir. Buna rağmen

Tatyana Markovna'nın sahibesi olduğu Malinovka, romanın manevi merkezi işlevini görür. Oblomovka ve Aleksandr Aduyev'in memleketi Graçi gibi, geleneksel değerlerin ve huzurlu bir toplumun devam ettiği yerdir: bu romanın "cennet"idir.[14] Ancak, Gonçarov'un daha önceki cennet bahçelerinden farklı olarak, Malinovka genellikle ironik olmayan (lirizmin de olmadığı) bir dille anlatılır ve *tüm* karakterlerin değerleri ona kıyasla ölçülür. "Büyükanne" otoriteyi temsil eder; Marfenka bunu kabul eder, Vera ise reddeder. Rayski ise bir misafirdir; ne bu huzurlu yuvanın bir parçasıdır ne de kendisini ondan bütünüyle ayırmayı başarabilir.[15] Malinovka'nın ötesinde ise uçarı ve Avrupai "sosyete"si ile Petersburg vardır; Fransızcanın konuşma dili olduğu bu yer çoğunlukla iki karakter ile temsil edilir: biri iskambil düşkünü bir memur ve gösteriş meraklısı Ayanov, diğeri de şımarık ve sığ bir koket olan Sofiya Belovodova'dır. Sofiya'nın sınıfsal kuruntuları –tüm değerlerini "ecdat" ve "soy" gibi fikirlerinden alır– Rus hayatındaki akımlardan, ıstırap içindeki yoksullardan ve "tutkular"dan uzak kalmasının nedenidir.

Malinovka'ya yakın ama içinde olmayan bir diğer yer ise bir taşra kasabasıdır; bu yer Rus geri kalmışlığının ve tembelliğinin timsalidir: "bir kent değil, bir mezar uzanıyordu sanki önünde." Kasabanın en yüksek mercii, kendini beğenmiş bir kara cahil olan Nil Andreyeviç Tıçkov'dur ki kendisi bu görünüşte "gerici" romandaki tek katıksız kötü karakterdir. Manen karşıtı nihilist olan karakter değil, Malinovka'nın ve toprak sahibi zümrenin onurunun koruyucusu olan Tatyana Markovna'dır. Bu ihtişamlı hanımağa sabrı taşıp memur Tıçkov'u kapı dışarı ettiğinde, kendi rolünü sahiplenerek adamın sınıfına ihanet ettiğini ilan eder: "Kibar bir insan gibi davranıyorsun! (...) Kimsin sen? Bir memur parçası, bir *parvenu*..."

İki karakter, bir nihilist ve bir "pozitif kahraman", romandaki yerleşik toplumların dışında ikâmet ederler. Mark Volohov "bir köşesiz ya da

---

Gonçarov'un daha önceki romanlarının deneyime ironik bir gözden bakışları, sıradan hayatı resmediş biçimleri ve özellikle *Oblomov*'da psikolojik ve toplumsal nedenselliğin sunumu üzerinden "gerçekçi" olduğunu söyleyebilirim. Gelgelelim sahip oldukları gerçekçilik, Rus edebiyatının çoğu eserinde olduğu gibi, tartışmalıdır ve *Sıradan Bir Hikâye*'de büsbütün klasik komediye dönüşür; *Oblomov*'da ise sembolik manzaralar ve idealize edilmiş aşklar mevcutken, yine saf bir komedi geleneği de sürdürülür.

14 "Bir cennetin kapıları açılmıştı önünde hiç beklenmedik bir anda." (*Yamaç*)

15 Malinovka yasal olarak ona kalmış olsa da, Rayski kendisini bir misafir olarak kabul eder.

'yuvasız', evsiz barksız"dır ve hayatın dışındadır. Gonçarov'un nihilistlere ("sağlam, ciddi bir parti") yanıtı olan Tuşin uçsuz bucaksız Rus ormanını yuva edinir. Gerçek Rus karakterine yapılan birkaç göndermeden biridir bu; bunun dışında ön adı ve patronimi İvan İvanıç'tır; sık sık bir ayıya benzetilir (Mark Volohov, romanın "kurt"udur); "sade sağlam kişiliği" olan biridir. Nihilistlere bir alternatif olarak temsil edilmesine rağmen Tuşin, garip bir şekilde en sevdikleri fikirlerden birini uygulamaya koymuştur. Robert Owen'ı örnek alan –önde gelen radikal teorisyenlerden Nikolay Çernişevski'nin de en çok faydalandığı kaynaklardan biridir– Tuşin ormanda bir sanayi komünü kurar, buraya köylüler yararına okullar, hastaneler ve bankalar açar. Bu toplumda köle köylü ekonomisinden iz yoktur; başında duran kişi, bir ilk olarak, işçilerin arasında bir işçidir.[16]

Aslında Tuşin ve Mark Volohov'un döneme dair taban tabana zıt oldukları tek konu "kadın meselesi"dir. Cinsel ahlâk, romandaki asıl çatışma konusunu belirler. Mark evliliğin konumunu reddeder (bu nihilistin açıkça karşı olduğu tek kurum budur) ve bunun yerine doğanın iktidarını kabul eder: "Sizin aşkınızı istiyorum," der Vera'ya. "Kendiminkini de size veriyorum. Aşkta tek kural budur işte... doğanın gösterdiği özgür takas kuralı." Vera'nın insanı duygularla –Mark hayvanların davranış açısından örnek olduğunu söyler– ve "tutku"suzca, yani "bedensel" olmayan bir şekilde sevmeyi öğrendiği Tuşin de, toplumun flört ve evlilik konusundaki geleneklerini benimser.

Romanın sınır hattı, topografyasındaki "Rubicon nehri", Malinovka'yı dünyanın geri kalanından ayıran ağaçlık uçurum, yani "yamaç"tır (*obrıv*). Oblomovka'yı çevreleyen yamaçlar gibi bir tabudur ama herkes bu yasağı dikkate almaz. Tutku ve ölümle ilişkilendirilen bir yerdir burası: İki kişinin katledildiği ve katilin kendini öldürdüğü bir cinnet olayı yaşanmıştır, söylentiye göre karısından ve âşığından intikam aldıktan sonra kendini öldüren hiddetli koca hâlâ bu ormanlarda dolaşmaktadır. Evliliğin kutsallığını ve ailenin önceliğini savunan Tatyana Markovna –"önce evlensin, sonra âşık olsun"– asla yasak topraklara adım atmaz; vasisi olduğu

16 Çernişevski'nin komünal sanayi örgütlenmesine dair görüşleri için bkz. E. Lambert, *Sons against Fathers: Studies in Russian Radicalism and Revolution*, Oxford, 1965, s. 194-204. Rusya'yı geri kalmışlığından kurtaracak pratik fikirli ve çalışkan bir Rus kahramanına dair arayış 19. yüzyıl Rus edebiyatı boyunca, özellikle de Gonçarov'un eserlerinde görülebilir. Bu konuda olağanüstü bir çalışma için bkz. Rufus W. Mathewson, Jr., *The Positive Hero in Russian Literature*, New York, 1958.

itaatkâr Marfenka da öyle. Karşı uçta sürekli yamaçta beliren nihilist vardır. Rayski'nin tutumu ikirciklidir; yamaçtan korkmasına rağmen, "esrarlı karanlığı" onu çeker. Vera'nın nihilist tarafından baştan çıkarıldıktan sonraki "düşüş"ü de yamacın eteklerinde gerçekleşir. Vera'nın tavlanmasıyla bu mekânla ilişkilendirilen iki konu –tutku ve ölüm– birleşir; zira Vera bu düşüşü bir ruhani ölüm olarak kabul eder: "Sizin 'temiz' Veranız da orada gömülüdür! Yok artık o... Bu yamacın dibindedir..."

Malikânenin kendisinde de mekân ayrımları mevcuttur. Malinovka'da iki ev bulunur: Biri sürekli hareketli "yeni", rahat ve hayat dolu evdir; diğeri de soylu atalarının portrelerinin arasında yaşayan Vera (geleneksel otoritenin amblemleri arasında bir isyankâr kız) dışında herkesin terk ettiği kasvetli, harabe haldeki eski binadır. Vera, nihilistin baştan çıkarıcılığına karşı beyhude bir şekilde metanet dilendiği İsa ikonasının süslediği ufak bir şapele gider, gerçeğe ve ışığa nerede olduklarını sorar. Rayski'ye göre kalbinin onu çektiği yerde midirler? Yoksa gerçek orada, yani şapelde midir?

Roman, Gonçarov'un eserlerinde en inandırıcı olmasa da en kapsamlı sentezleme ile sona erer. Önceki romanlarında sanatçı birbirine zıt ahlâki konumları alıp onları iliştirmeye çalışmıştır. Ancak keskin ironi duygusu ve eleştirel mesafesi yüzünden, niyetleri üzerinden birbirine düşman olan karakterlerine bu şekilde değer biçmek gibi basit çözümlerden kaçınmıştır. Aleksandr ve Piyotr Aduyev romanın kapanış bölümünde nihayet karşılaşırlar ama onların bir araya gelmesi, ıssız hayatlarının iniş yolculuğunda yaşanan anlık, "sıradışı bir olay"dır. Ştoltz ve Oblomov birbirlerini arar, bazen yakınlaşırlar ama asla tam olarak birbirlerini bulmazlar. Gonçarov'un asıl konusu insan hayatındaki imkânsızlık ve tutarsızlıklar, insanların bu durumu aşmaya olan gayretleri olmuştur. *Yamaç*'ta nihai çözüm mutlaktır ve herkesi içine alır.

Malinovka'da bir taşınma günü yaşanan bir dizi değişim çözümü beraberinde getirir. Hareket romanın çevre beldelerinden merkezindeki topluluğa, toprak sahibi ahaliye doğrudur. Vera günahını Tatyana Markovna'ya itiraf eder, bağışlanır, eski evdeki tecrit hayatından vazgeçerek aile yuvasına geri döner. Ailenin beklentilerine uymayı reddetmesinin beslediği başkaldırısı –"Hepinizi, seni de [Rayski], büyükannemi de, kız kardeşimi de, evdekileri de düşte gibi görüyordum"– aile otoritesine itaatiyle sona erer ve Vera, itaatkâr kız kardeşine dönüşümünü tamamlar: "Alın beni buradan, Vera yok artık. Marfenkanız olacağım..." O sırada Tuşin or-

mandan dönerek Malinovka'nın işlerini üstlenir, tıpkı kendisinden önce Ştoltz'ün Oblomovka'nın başına geçmesi gibi; yalnız Malinovka'da dışarıdan işler yolunda gitmektedir. Marfenka ve sözlüsü Vikentyev evlenmek için geri dönerler. Malinovka'daki aileyle kan bağı olmayan bazı yan karakterler bile bu kalabalığa katılırlar. Çapkın karısının terk ettiği Leontiy, Malinovka'da kendisine bir yuva edinir; Tatyana Markovna'nın geçmişindeki gizli aşkı Tit Nikoniç de Vera'nın macerasının başlattığı söylentilerin sebep olduğu geçici sürgünden geri döner.

İki kişinin –gerici Nil Andreyeviç ve elbette nihilist– bu genişleyen aileden dışlanmış olmaları önemlidir. Gelgelelim nihilistin toplumdan dışlanması ebedi olmayacaktır. Malinovka'ya dönen diğerleri kayıp bir cennet bahçesini tekrar bulmuşlarsa, Mark'ın atıldığı araftan da bir çıkış vardır. Romanın sonunda tövbe eder ve Rus ordusunda subaylığa geri dönmeye karar verir.

Malinovka'nın asla bir ferdi olmayan ve buna rağmen kendisini bu yerden tam olarak da soyutlayamayan sanatçı Rayski de bizzat olmasa da hayalinde ve duygularında aile ile tekrar birleşmiş olur. Romanın son sayfalarında aile Rusya'nın tümü ile ilişkilendirilir.

> Bu coşkun sanat yaşamının içinde bir an unutamıyordu ailesini, kendi insanlarını. Başka topraklarda kök salamadı, her zaman bir konuk, gelip geçici biri saydı kendini oralarda. (...) Çoğu zaman geriye, yurduna çekiyordu onu bir şey. Doğanın, sanatın bu ölümsüz güzelliğini içine doldurmak, (...) hepsini Malinovka'sına götürmek istiyordu...
>
> Vera'sı, Marfenka'sı, büyükannesi oradaydılar. Sevgiyle çağırıyorlardı onu. Onların arkasında onlardan daha güçlü bir şey daha, yüce bir büyükanne daha –Rusya– vardı...

Sonuç yalnız aileye dönüşü değil, ailenin sağdan ve soldan (iki dışlanan taraf) saldırarak onları yıpratmaya çalışan güçlerin karşısında omuz omuza vermesini de anlatır. Önceki sayfalarda, Mark ve Vera'nın "serbest aşk" meselesi hakkında onlarca tartışmasından birinde, nihilist adam Vera'nın arkasında gezinen ve onun söylediklerini çürüten güçleri sezer: "Bir şey, (...) inancı [*vera* Rusçada "inanç" anlamına gelir], (...) ayrıca duygusallığıyla Rayski, ahlâk dersleriyle büyükanne (...) gücünü destekliyorlardı Vera'nın, Mark'ın gerçeğine karşı silahlandırıyorlardı onu." İnanç (yamaçtaki yazlık ev yıkılır ama şapel ayakta kalır), Rayski'nin sana-

ta olan yeteneği ve Tatyana Markovna'nın "kadim ahlâkı" romanın sonunda nihilist tehlikeye karşı güçlerini birleştirirler. Tuşin'in katkılarını da bu listeye ekleyebiliriz: Eski Rusya'yı modernleştirme vaadi (romanın son sahnelerinden birinde Malinovka'ya yapılacak kökten dönüşümleri planlaması gösterilir) ve toplumsal eşitliğin artacağına dair belirsiz bir ipucu ("işçileri arasında en güçlü, en iyi işçi olanı"). Ayrıca Vera'nın soylu geçmişine ait, portrelerin asılı olduğu "eski ev"i terk ederek Tuşin'in müstakbel eşi olduğu "yeni ev"e taşınması da Rusya'nın "sağlam geleceği"nin "feodal" geçmişine benzemeyeceğini bize söyler.

Yamaç'ın siyasi görüşünün pek gerici, hatta muhafazakâr olduğu söylenemez. Daha çok bir taviz ve fikir birliği siyaseti güder. Roman, radikal görüşlüler ile geleneksel Rusya arasındaki uçurum arasında köprü kuracak olan orta noktayı bulmaya çalışır. Tuşin sayesinde Malinovka'ya bir ekonomik ve sosyal ıslah programı gelir; her ne kadar belirsiz ve tanımsız olsa da, kaynağı (Robert Owen) bu programın tam da saldırıya uğrayan nihilistlerin öfkesini dindirmek üzere düzenlendiğini göstermektedir. Malinovka'da toplanan diğer karakterler de dinî inanç, sanat ve aile gibi geleneksel değerleri tekrar doğrulamış olurlar. Karşıt görüşler arasında aracılık etmek ya da bu görüşleri sentezlemek, Gonçarov'un romanda kendi sözlerini iletmek üzere kullandığı Rayski'nin sıkça yaptığı bir şeydir. Rayski kendisini ne "yeni insan" ne de "gerici" kabul eder. "İnatçı geçmişin kampına, kendi başına buyrukluğun zorbalığına, büyük toprak sahiplerinin açgözlülüğüne" tahammülü yoktur; "yeni düşünceleri, buluşları" alkışlasa da bu değişim "doğal, zorlamasız" bir şekilde gerçekleşmelidir. "Geride kalan düzeni, yaşama gücünü yitiren ilkeleri" düşmanlıkla yolcu etmeden, onların "tarihsel kaçınılmazlığına" ve "'yeni ilkbahar yeşilliğiyle' olan tartışma götürmez, sürekli bağına" güvenerek, baharın gelişini selamlarcasına kulak açar.

Bunlar köklü düşmanlıkları çözmek yerine susturma çabası gibi geliyorsa, Gonçarov'un romanının "muhafazakâr"lığına dair bir örnek daha verilebilir; yalnız bu kelimenin alışıldık, siyasi anlamı değildir. *Yamaç*'ta Gonçarov'un eserleri boyunca devam eden, kişinin hayalleri, yanılsamaları, arzuları ile toplumun ("diğerleri") istekleri arasındaki gerilim nihayet toplumun zaferiyle sonuçlanır. Topluma entegrasyon *Sıradan Bir Hikâye*'de ironik ve *Oblomov*'da sadece kısmiyken, bu kez mutlak ve tamdır. Roman başlıca savı ve olaylarıyla bir kurumun (aile) haklarını, bireylerin

isteklerinin (burada hayallerinden ziyade tutkularıdır) önüne koyar. Gonçarov'un cenneti her ne kadar kucaklayıcı ve hoşgörülü olsa da birtakım katı sınırlara sahiptir. Ancak dışarıda kalan muhalif siyasi fikirler değil, tutku dolu bir hayatın içgüdüleri ve belirsizlikleridir; yani yamacın kendisi. Bu toplumun değerlerini ve canlılığını en iyi temsil eden iki karakterin –"eski ahlâk"ın savunucusu Tatyana Markovna ile ıslah etme vazifesini sırtlanan Tuşin– Gonçarov'un sabit edebi tipleme fikrine diğerleri uymazken uymaları bir rastlantı değildir; tek fark, Aleksandr Aduyev ve Oblomov'da gülünç bir eksik gibi görülen şeyin şimdi bir erdem olmasıdır. Gençliğindeki akılsızlıkları nedeniyle içinde kopan anlık fırtınalara rağmen Tatyana Markovna ne çelişki ne de iç bölünmeyle baş eden eksiksiz ve tamamlanmış bir insan olarak tasvir edilir. Hayatını sadelik içinde, dar bir çerçevede yaşar; ev ve çiftlik hayatının düzeni bunu gerektirir. Tuşin'in de sürprizi yok denecek kadar azdır. Bulaşıcı tutkunun karşısında sapasağlam duran bir dağ gibidir; onun da içinde bölünme yoktur, olduğu haliyle doğa tarafından yaratılmış ve somut bir biçim verilmiş gibidir. Tutku bu "somut" dünyanın sağlamlığını bozar ve herkesi farklı şiddette etkiler. Ancak bu huzursuzlukların dinmesiyle *Oblomov*'dan tanıyacağımız bir imge tekrar içeri girer: "Malinovka'nın üzerine sessizlik inmişti gene. Önüne çekilen bir ırmak gibi, bir aksiliğin durdurduğu yaşam, engeli aşmış, şimdi daha bir durgun sürdürmeye başlamıştı akışını."

Aidiyet komedinin başlıca konusudur ama *Yamaç*, Frye'ın isabetli bir şekilde "mizahın olmadığı komedi" olarak adlandırdığı melodram türüne aittir.[17] Geçmişindeki bir "sır"a dâhil ipuçlarına ve "üstün yetenekleri, geniş bir bilgisi" olduğuna dair sözlere rağmen, Mark o dönem yazılan nihilizm karşıtı romanların tipik kötü karakterine dönüşür. Melodramatik hareketlerle karşımıza çıkar: yamaçta varlığını göstermek için tüfeğini ateşlemesi, (gece saatlerinde) ani olarak belirmek için çitlerin altından sürünerek ya da pencerelere tırmanarak içeri girmesi; ya da Rayski'nin kıymetli kitaplarından sayfalarla kulağını temizlemek ya da ayaklarını "Amerikalılar gibi" masaya uzatmak gibi kaba davranışlarıyla. Malinovka eğer aileyi temsil ediyorsa, Mark Volohov basitçe o ailenin "yüz karası"dır.[18]

17 Bu türe dair iki önemli konuyu "ahlâki erdemin kötülüğe karşı zafer kazanması ve okurun sahip olduğu ahlâki görüşlerin bu şekilde idealize edilmesi" olarak tanımlar. *Eleştirinin Anatomisi*, 1957.

18 Charles A. Moser, *Antinihilism in the Russian Novel of the 1860s*, Lahey, 1964, s. 137-180, altmışlar edebiyatında nihilistlerin ortak özelliklerini listeler. Volohov

Vera ile ilgili sorun daha da ciddidir. Tutku dolu dramın, hatta tüm romanın merkez karakteridir (*Sanatkâr Rayski*'yi yarıda bıraktıktan sonra eser 1868 yazında tamamlanana kadar *Vera* adını taşıyordu).[19] Mark sıradan bir kötü karakter olarak kalacaksa, ailesine, geleneğine ve ideal topluluğuna –kendi deyişiyle "bu cennet"e– başkaldıran Vera'nın okur eylemlerinin arkasında durmasını bekler. Vera'nın hikâyesi bir "karakter hikâyesi"dir; deneyimlediği değişim bir benlik değişimidir; isyancıdan itaatkâr evlada dönüşümünün inanılır olması için, bir iç sürecin neticesi olduğunun da hissedilmesi gerekir.[20]

Gonçarov çok şey vaat etse de gerçekleştirebildikleri çok azdır. Vera'nın ruhunda zapt edilemeyen bir şey olduğunu, gözlerinin birilerini derin bir yerlere çağırdığı ve sürüklediğini, gece kadar pırıltılı ve gizemli olduğunu okuruz. Onu görenler ardından "Nedir o?" "Kimdir o?" diye sorarlar. Bu sorulara asla tatmin edici bir cevap verilmez; muhtemelen iyiyi ve kötüyü birbirinden tamamen ayrı tutmaya duyulan melodramatik istek buna izin vermediği için. Eser Malinovka'nın adının temize çıkmasını ve kadınların doruğa ulaşmasını hedefler ki bu amacın pek müphemliğe açık olduğu söylenemez. Vera'nın, Mark'ın tüfeğini ateşlemesine cevaben olaylı bir şekilde yamaca ilk inişi, okurun bir süredir kafasını kurcalayan bir soruyla aynı zamanda gerçekleşir: "Nasıl oluyor da Vera adlı bu nadide varlık; tüm bölgenin incisi olan, tüm bekâr erkeklerin gözlerini kaçırdığı, en cesur olanların bile yanında ne diyeceğini bilemediği, ona yan yan bakmak şöyle dursun bir iltifat bile edemediği Vera, rüzgârın bile suratına nefesini üfleyemediği Vera nasıl oluyor da şüpheli biriyle gizli bir randevuya gidebiliyordu!" Vera'nın asıl niyetinin ne olduğu sorusu bir kez daha sorulur ve gene cevaplanmadan kalır; bu sebepten romanın retoriği ile –burada, Vera'nın bekâretine işaret ettiği haliyle– eylemleri arasında bir tutarsızlık oluşur. Gonçarov'un başta vaat ettiği, bu romanda

---

bu edebi örneklerdeki kılıksızlığı, uzun saçı, dağınık odayı ve Proudhon'un "*la propriété - c'est le vol*" (Mülkiyet hırsızlıktır) lafına duyulan sevgiyi paylaşır. Gonçarov'un Volohov'u daha "kapsamlı" bir şekilde ele almak istediği anlaşılmaktadır: Çıkardığı bir bölümde geçmişini anlatmayı ve Volohov'un psikolojik gerekçelerini sıralamayı düşünüyordu. Bkz. Tseytlin, *I.A. Goncharov*, s. 473-476.

19 Bkz. Mazon, *Ivan Gontcharov*, s. 440-441.

20 R.S. Crane, *Critics and Critism*, s. 616-623, "değişimin tamamlanma süreci"nin doğasına uygun olarak, hikâyeleri eylem, karakter ve düşünce hikâyeleri olarak ayırır. Crane'in tanımlarının açıklamaları için bkz. Norman Friedman, "Forms of the Plot", *The Theory of the Novel*, ed. Stevick, s. 115-166.

amaçladığı şey gibi gözüken psikolojik derinlik de yalnızca sözde kalır; işaret ettiği seviyeler ve derinlikler asla deneyime dönüşmez.

Vera'nın kişiliğini keşfetmekte sanatçının birtakım "işaret eden" sıfatların ötesine geçememesi, bu hikâyeyi niçin neredeyse tüm emeğini hikâyenin mekaniğine harcayarak geliştirdiğini açıklar niteliktedir. "Tutku dolu dram" bir dedektif hikâyesine dönüşür. Önceki soruyu –"nedir o?"– cevaplamayan romancı, "kim?"in gizemine kapılır: Kim Vera'ya mavi kâğıt ile yazdı? Yamaçta kim tüfeği ateşledi? Oradaki gizli randevuda onunla buluşan kimdi? Kimdi ona "yeni fikirler"den bahseden? Polisiye öykü geleneğine uygun olarak hikâyeye yanlış ipuçları serpiştirilir; romanın "dedektif"i Rayski ise kendisini "mavi mektup"un (nihilistin yazdığı) izinden uzaklaştıracak masumane mektuplar ve yanlış bir şüpheliyle (Tuşin) karşı karşıya bulur. Bir polisiye yazarı olarak Gonçarov açıkçası pek maharetli değildir. Niyetin ne olduğunun gizemi keşfedilmemiş kalıyorsa, keşfin gizemi de bir o kadar sıkıcı ve bariz olur. Roman boyunca Mark Volohov mümkün olan tek şüpheliyi düşünür ve aslında inandırıcı bir kötü adam olmayan Tuşin, sır okurla paylaşıldıktan sonra karşımıza çıkar. Bunun bir sonucu olarak da çoktan elimizde olan bir çözümü bekler halde kalırız.

Okur ilgisini kaybedecek ya da yamaçta olan biteni bilmenin önemi konusunda şüpheye düşecek olsa, romanın dili bu olayın şüphesiz çok önemli olduğuna onu ikna edebilir. Gonçarov'un diğer dramatik üslupta yazma teşebbüsünde (Ştoltz-Olga aşkı) gördüğümüz ağdalı, melodramatik üslup, abartılı vurgular ve meşum laflar burada bolca bulunur. Vera'nın yamaca inişlerinden birini anlatan sahnelerden birine roman boyunca birkaç defa rastlarız:

> Küçük kilisenin eşiğine diz çöktü, elleriyle kapadı yüzünü, öyle kaldı. Rayski sessizce yaklaştı ona arkadan. "Gitme Vera..." diye fısıldadı.
>
> Vera ürperdi, ama bakışını ayırmamıştı tasvirden. (...) Korku içinde ağır ağır kalktı ayağa. Boris'in orda olduğundan habersizdi, onu görmüyordu sanki.
>
> Bir kez daha duyuldu silah sesi! Vera çabuk çabuk yürümeye başladı yamaca doğru.
>
> Silah sesine doğru giderken düşünüyordu Vera: "Döndüğüne göre... demek benim 'gerçeğim' üste çıktı ruhunda. Yoksa niçin çağırsın beni?.. Oh Tanrım!"

Rayski dehşet içinde kollarını uzatmış durdurmaya çalıştı onu: "Vera! Vera!"

Ona bakmadan, eliyle itti Rayski'nin kollarını Vera, ayakları otlara handiyse değmeden, uçarcasına uzaklaştı çayırda. Arkasına bakmadan ağaçlığa daldı, yamaca giden yolda kayboldu gözden...

Rayski olduğu yerde kalmıştı.

"Nedir bu?" diye soruyordu kendi kendine. Uğursuz bir sır mı, bir tutku mu? Yoksa ikisi birden mi?

Üslup melodramatik olmadığı yerlerde polemikçi ve didaktiktir. "Tutkunun çeşitli tezahürleri"ni konu edindiği söyleyen bu romanda karakterlerin benimseyebildiği tek tutku şekli bir pedagogunki ya da vaizinkidir. Aşağıdaki örneği *Yamaç*'ın en yılmaz ahkâm kesicisi olan Rayski'den alıyorum.

> Gülme Vera: Evet, özgürlüğün değerli bir şövalyesiyim ben! Sevmeye izin vermemek... Ben özellikle! Bu özgürlüğü getiriyorum sana. Açıktan açığa sev, herkes bilsin bunu, gizlenme: Büyükannenden, hiç kimseden korkma! Eski yaşam parçalanıyor artık, çözülüyor, yeni bir yaşamın tomurcukları göğeriyor... Kendisine çağırıyor yaşam, herkese açıyor kollarını. Görüyorsun gençsin, buradan başka bir yere adımını atmadın, ama özgürlük tutkusu sarmış seni, haklarının bilincine varmışsın, sağduyun var. Özgürlük güneşi herkes için doğarsa, köle bir kadın kalır mı yeryüzünde? Seviyor musun? Çekinmeden söyle... Bir mutluluktur tutku.

Olga-Ştoltz aşkı, Gonçarov'un dingin, mesafeli üslubunun Oblomov'un düşünceli varoluşuna ve tek bir kahramanın hayalleri ve hatıralarıyla ilgilenen bir romana uygun olmakla beraber dramatik bir üslup gerektiren bir roman ile uyumsuz olduğunu bize öğretmişti. Anlatılan deneyim ile kullanılan dil arasındaki tutarsızlık bu son roman boyunca hissedilebilir. Vera meşum "düşüş"ünden sonra nihilisten bir diğer krize daha sebep olacak bir mektup aldığında düşünceleri birbirinden kopar, kafasının karıştığını hisseder; kederi ve kalbinin şiddetle çarpması onu rahatsız eder. Bu sözde karışık fikirler bize özenle sıralanmış sözcükler ve neredeyse eşit uzunlukta tümceler halinde sunulur.

> Yapamıyorum, gücüm yok, soluk alamıyorum! (...) Yapamıyorum, nasıl başlayacağımı, ne yazacağımı bilemiyorum! Eskiden ne yazdığımı, ne söylediğimi, nasıl söylediğimi anımsamıyorum ona. Her şeyi unuttum!

Vera'nın iç monologundan dış sese geçtiğimizde –başta Vera'nın düşüncelerini alıntılayarak anlatmaya devam ederken sonra olayları betimlemeye döner– anlatı kelime seçimlerine kadar aynı kalır; üslup olarak iki dil birbirinden ayrılmaz gibidir.

> Bütün bu düşünceler birbiri peşinden geçiyordu aklından. Kâh kalemi alıyordu eline gene, sonra atıyordu, kâh kendi oraya gitmeyi, Mark'ı arayıp bulmayı, bütün bunları ona söylemeyi, sonra da arkasını dönüp yanından uzaklaşmayı düşünüyor... yamaca gitmek için acele ettiği gece olduğu gibi, pelerini, başörtüsünü almak istiyordu.

Vera'nın büyükanneye yaşadığı ikilemi anlatırkenki bölük pörçük dili öyle düzenli hale gelir ki, sanki bir şiir seslendiriyormuş gibidir.

> Hiçbir şey istemiyorum ben, güçlükle ayakta duruyorum... şu anda soluk alabiliyorsam, canlanmayı umuyorsam, tek nedeni vardır bunun: Hiçbir şey bilmemem, duymamam, her şeyi temelli unutmam... Oysa o anımsattı! Oraya çağırıyor beni, mutluluk vaat ediyor, evlenmek istiyor... Tanrım!..

Dil ve deneyimin uyumsuzluğu, psikologların "çözünüm" dediği şeye benzer bir durum ile sonuçlanır. *Yamaç*'taki karakterler bizi ve birbirlerini sürekli yaşadıkları duyguların çok şiddetli olduğuna inandırmak istiyor gibidirler. Gelgelelim bu acılar ya anlatıcının mesafeli dilinden ayırt edilemeyen simetrik cümleler ve pürüzsüz bir mantık silsilesinin altına gömüldüğü ya da abartılı ve şişkin –ama sözdizimi açısından– kusursuz bir retoriğin ardına gizlendiği için hiçbir inandırıcılığı yoktur. Mark Volohov iç görüye sahip olduğu nadir anlardan birinde şöyle söyler: "...savaşımızın tümü tutkunun maskesinden başka bir şey değildi." Romanın bitmek bilmeyen nutukları ve yoğun aciliyetleri, derin bir inancı ifade edecekleri yerde okurda bir boşluk hissi, tutkunun bir dış yüzey ya da maske olduğu düşüncesi uyandırırlar. Kişisel üslup, yakınlık duygusu ve görece samimiyetin olduğu mahrem alanlar gibi şeyler *Yamaç*'ta çoğunlukla eksiktir. Neredeyse tüm duygular kamusal alanda –hatibin ve konuşmacının alanında– yaşanır ve biter. Gonçarov, *Oblomov*'da kişisel bir üslup yakalamayı başarmışsa da, o romanda karakterlerin seslerini birbirinden ayırma ya da şiddetli duyguları ifade etme gereği hiç duymamıştır. *Oblomov*'a tek bir karakter hâkim olduğundan tek bir üslup yeterli gelmiştir. Roma-

nın acıklı etkisi, tutkulu çatışmalardan ya da dramlardan değil, rüyavari hatıralardan ve nostaljinin burukluğundan gelmektedir; sanatçının becerileriyle uyumlu bu deneyim biçimi de, mizacen uzak durduğu şiddetli duygularla çelişmemiştir.

Romanın "tutku dolu dram"ı ya da "melodram"ı bize uydurma ya da yapay geliyorsa, nedeni Gonçarov'un asıl ilgisinin başka yerde olmasıdır denebilir. *Yamaç* yayımlandıktan sonra Ekaterina Maykova'ya "Rayski en büyük kaygımdı (...) Mark kazara araya girdi" diye yazmış, daha sonraki bir yazısında Rayski'nin asıl konusu olduğu fikrini tekrarlamıştı. Gonçarov'un asıl konusu ve "en büyük kaygısı" olan sanatkâr Rayski'ye ne olmuştu öyleyse? Nihilist konusunun ilk dile getirilmesinin, "kahramanı tüm roman boyunca izlemenin bir yolu"nun bulunmasıyla aynı anda gerçekleştiği hatırlanmalıdır. Tamamlanmış eserde Rayski, romanın "aklı" olmasının yanı sıra, her şeyi takip eden gözü olarak da "izlenmiş" olur: romandaki pek çok olay ve mekân tasviri onun gözünden bize sunulur.

Ancak roman Rayski'nin hikâyesi; daha doğrusu, onun hayat hikâyesi olarak başlar. 1858 yılında tamamlanan ve nihilistin romana girmesinden öncesini anlatan birinci kısım, Rayski'nin hayatından bir kesit (Sofiya Belovodova'ya olan sevdası) ile başlar; çocukluğunu ve gençliğini anlatan sekiz bölüm boyunca devam eder. Rayski ikinci kısım boyunca da ön planda olmayı sürdürür; bu kısım, 1860'ta tamamlandığı sırada romanın yeni konusu yeni yeni ortaya çıkmaya başlamıştı. İkinci kısımın ortasında Vera'yla alakalı gizemli olay karşımıza çıkar.[21] Gonçarov'un altmışların ortasında, nihilist konusunun romana girmesinden uzun bir zaman *sonra* başladığı üçüncü kısım ise ilgi alanının değişmesinin habercisi gibidir: Bu bölümde Rayski'nin siyasi inançları irdelenir ve bölgenin toprak sahipleri arasındaki bir siyaset tartışması bize anlatılır. Üçüncü kısımda nihilist romana girer ve Vera için birkaç erkeğin rekabet ettiği yamaç hikâyesi başlar. Başta romana dâhil olan Rayski sahneden çekilerek romandaki olayları gözlemleyen ve yorumda bulunan bir figüre dönüşür; ta ki tekrar romanın merceğine döndüğü son birkaç sayfaya kadar. O halde *Yamaç*, Gonçarov'un diğer romanları gibi bir kurmaca biyografi olarak başlamış-

21 İkinci kısımda Malinovka, çevresi ve sakinleri bize büyük ölçüde Rayski'nin gözünden anlatılır. Büyükanne, Marfenka ve Leontiy ile birkaç defa karşılaşır (öğrenci yıllarına dönen uzun bir bölüm de bu kısımdadır). Vera'yla alakalı "gizemli" olay ise ilk kez 11. bölümdedir.

tır. Romancının daha önceki eserleri kadar ironik bir kurmaca hayat olacağı da anlaşılmaktadır. Gonçarov'un edebiyatının asıl problemi olduğu söylenebilecek durum, yalnız bir kahramanın yanılsamaları ile beyhude yere arzularını gerçekleştirmeyi umduğu kırılmış gerçeklik arasındaki tutarsızlık, bu son romanda sanat ile hayat arasındaki ilişkinin bir incelemesine dönüşür. Gonçarov kendi deyişiyle, Boris Rayski karakterindeki "tuhaf psikolojik süreç"i, "sanatsal mizacı olan kimselerdeki hayal gücünün, önemli eserlere vakfedilmediği zaman nasıl hayata saplandığını, hayatın önemsiz taraflarını kendi renklerine boyadığını, her yerde tüm sanatçıların hayatlarında görülen aşırılıkları, acayiplikleri ve biçimsizlikleri ortaya çıkardığını" gözlemlemek istemiştir.

Rayski resim ve müzikle ilgilenir; asıl sanat projesi ise bir romandır. Bu romanın, okuduğumuz roman ile aynı konuya sahip olduğunu anlarız. "Roman içinde roman" pek çok farklı amaç için kullanılabilir ama özellikle modern sanatçıların niyeti bu şekilde ironi yaratmak olmuştur. Ana kahramanın romanı, "gerçek" deneyim payesi verilen asıl roman ile çelişir. Gonçarov'un alt romanının görünür başka bir amacı olmadığından Rayski'nin yazmakta olduğu eser ile Gonçarov'un gelişmekte olan romanı arasında böyle bir ironik ilişki olmasını bekleriz; hakikaten de *Yamaç*'ın çift perspektifini bu şekilde görmemiz gerektiğine dair bazı ipuçları mevcuttur. Rayski hayatın bir roman, romanın bir hayat olduğuna inansa da anlatıcı araya girer ve romanın gerçeklik olmadığını söyler. Vera, kendisinden önce Piyotr Aduyev'in yaptığı gibi, Rayski'nin edebi dilini alıp banal bir bağlama götürerek onunla alay eder. *Yamaç*'ta "söndürme" amaçlı karakterler de mevcuttur: Bu karakterler, *Oblomov*'daki Zahar gibi, daha aşağıdaki bir gerçeklik düzleminde yaşar ve ana karaktere dair yorumlarda bulunur ya da onu parodiye alırlar. Yaratıcı coşkunun ortasındaki Rayski'yi köylüler, bir deliğin ardından şaşkın şaşkın, ne olduğuna anlam veremeden izler. Vera ise Rayski'nin gözünde sadece bir kadın değil, hatta bir kadın dahi değil, sanatın ve güzelliğin ideal timsaliyken ("Tepeden tırnağa şiirsin (...) Hem güzelliğin insan düşüncesindeki en yüce biçimi, hem bu biçimin canlı örneğisin...") onun mizahi eşi olan Polina kocamış, boş kafalı bir kadındır; Rayski'nin peşini bırakmaz ve tam da idealini tutku ile beklediği anlarda beliriverir.

Gene de çoğu zaman "hayat" (yani Gonçarov'un romanı), "başkaları"nın Aleksandr Aduyev ve Oblomov'a yaptığı gibi Rayski'nin hayalleri-

ni ve retoriğini uzlaştırmayı başaramaz. Ortaya çıktıkları zamanlarda da bu mizahi sıradanlaştırmalar münferit istisnalar olarak, bir şekilde ömrünü sürdüren eski ve bayat refleksler olarak karşımıza çıkarlar. Tumturaklı konuşmalar ve soylu duygular Gonçarov'un kahramanlarını her zaman diğerlerinden ayırsa da, önceki eserlerinde bu mizahi bir yapının parçasıyken ve sürekli parodi ve ironiye maruz kalırken, *Yamaç*'ta tek başlarına durur, romana egemen olan kendini beğenmişliğe ve tantanaya katkıda bulunurlar.

Önceki eserlerini yöneten zihin işlevi gören kuvvetli ironiyi ve deneyime dair mizahi bakışı terk eden Gonçarov, asıl konusu olduğunu söylediği kahramanın kontrolünü yitirmiştir. Roman karakterlerini yazarın sayfalarına misafir olmuş dostları ya da akrabaları olarak ya da benliğinin anlık yansımaları olarak değil de, yaratıcı bir zekâ tarafından yönetilen ve anlamlı bir bütün içerisinde varlık göstermek üzere tasarlanan yapıtlar olarak gördüğümüzde, Boris Rayski ne bir edebi karakterdir ne de romanı edebi geleneğin bir örneğinden fazlasıdır. Yazarın görüşlerini tekrar eden bir papağan olmanın yanı sıra, bir başka, son derece garip bir biçimde de aracısı olmuştur. *Yamaç*'ın geçmişini bilen okur, Rayski'nin romanının, Gonçarov'un kendi romanı hakkındaki şüpheleri ve tereddütleri dile getirmek için kullandığı bir araç olabileceğine dair garip bir hisle kitabı bitirir. Anlam bütünlüğüne katkıda bulunan bir edebi araç olacağı yerde, Gonçarov'un yazdığı romanın aynısıdır. Rayski'yi karakterlere dair eskizler çıkarırken, malzeme toplarken görürüz; tıpkı *Yamaç*'ı yazmakta olan Gonçarov gibi olayları bir araya getirememekten, aralarında bir bağ kuramamaktan şikâyet eder. 1860 yazında Gonçarov taktik değiştirmiş ve ağır ağır, sistemli bir şekilde, birer bölüm halinde yazmaya karar vermişti. İkinci kısımın muhtemelen o yaz kaleme alınmış on üçüncü bölümünde de Rayski romanını "parça parça yazmaya" karar verir; "İlgisini çeken bir kişiyi; onu saran, heyecanlandıran her olayı yazacak"tır. *Yamaç*, Gonçarov'un sözünü ettiği "yapıştırma" özelliğine sahiptir: bazı sahnelerin ve karakterlerin olaylarla ilgisi yoktur, varsa da kenardan köşedendir. Rayski'nin ağzından çıkan bir özür ya da tereddüt şüphesiz bu karakterlerden birinin ortaya çıkmasına eşlik eder. Dolayısıyla Nataşa eskizini "soluk" bulur ama "yaratma eyleminin 'hedefi ve zaruriyeti' ortaya çıkana kadar" atmamaya karar verir – bu sözcükleri Gonçarov sık sık romanı hakkında yazdığı mektuplarda kullanmıştır. "Niçin yazdım onu? Öyle ya,

romanımda işe yaramaz: Bir rolü yok orada," diye düşünür Rayski, "bir rolü" olmamasına rağmen romanında bir bölüm ayırdığı Opyonkin hakkında. Gonçarov romanın konusu hakkında sık sık tereddüte düşüyordu; Rayski de kendi tutku dolu dramına bir kadın kahraman ararken önce Sofiya'ya, sonra Marfenka'ya bakar ve nihayet Vera'da karar kılar. *Yamaç*, kurmaca biyografiden çatışmalarla örülü bir drama dönüşür; araya malikânedeki günlük hayatı anlatan manzara tasvirleri ve iç mekân eskizleri (ki eleştirmenler haklı olarak romanın bu kısımlarının en övgüye değer yerler olduğunu söylemişlerdir) serpiştirilmiştir. Rayski de nasıl bir roman yazdığına dair kendisini bir ikilem içerisinde bulur: Karakterleri bir drama mı daha uygundur, yoksa pitoresk bir eskize mi? Diğer zamanlarda "psikolojik çözümleme"nin olduğu, "kendinden de örnekler" verdiği bir romanla meşguldür.

Bu şüphe dolu ifadeler üçüncü kısımda tutku dolu dramın başa geçmesiyle kesilir. Ancak kitabın sonunda bazı garip nesneler karşımıza çıkar ki bunların yazarın eseri hakkında vermeye çalıştığı üzeri örtülü mesajlar olduğu düşünülebilir. Vera'nın resmini yaparken Rayski tüm "dram"ın saklı olduğu bakışlarını çizmenin bir hakaret olacağını hisseder ve onu uyurken, bu kez inanılmaz bir maharetle, huzur dolu bir şekilde resmeder. Romanın son sayfalarında ise resmi ve edebiyatı tamamen terk ederek heykelden bahsetmeye başlar. Heykel (Rayski klasik heykelden etkilenir) bir dram ifade edebilir olsa da doğası gereği sanat biçimlerinin en somut olanıdır; bu anlamda Gonçarov'un kahramanlarından sonuncusunun kusursuz sağlamlığı olan bir dünya ararken bu sanatta karar kılması manidardır. Acaba Gonçarov da geçmiş eserlerindeki durağan biçimleri aşarak, daha dinamik tecrübe biçimlerini anlatmaktaki başarısızlığını mı kabul ediyordu?

Gonçarov, *Yamaç*'ı tamamlıyorken "metnin ikinci yarısı ayrı bir roman olmalı," diyordu.[22] Rayski'nin biyografisinden Vera'nın dramına geçiş eseri ikiye bölmüştü; bu anlamda sadece alakasız sahnelerin araya sıkıştırıldığı bir roman değil, birbirine geçmiş iki romanla baş etmekte olduğumuz söylenebilir. Rayski ile yaşadığı kurmaca dünya arasındaki uçurumun bir diğer sonucu da romanın bütünlüğünde daha büyük bir kırılma yaşanması olur. Rayski ne kendisinin ne de etrafındakilerin kişiliğine ışık tu-

22 S.A. Nikitenko'ya mektubu, 12 Temmuz 1868. Alıntılayan Tseytlin, *I.A. Goncharov*, s. 233.

tabilen bir roman yazar, asıl romanın kapsamında tamamen gereksiz bir yapıt olarak kalır. Verdiği tumturaklı ahlâki hükümler ve kendi hayatına dair yoğun abartıları çevresi yorumsuz ve yanıtsız bir şekilde izler. Rayski durumunu bir "trajedi" olarak görür –yazar da bir ihtimal bu şekilde görmüştür– ama trajedisini gerçekleştirebileceği bir trajik eylem (ya da başka herhangi tür bir eylem) bulamaz.

Rayski (ve özellikle Vera'nın olduğu diğer karakterler) ile Gonçarov'un kendi edebiyatında yeni bir karakter yaratmaya çalıştığını söylemiştik; bu karakter benliğe dair tek bir fikrin ya da özelliğin tezahürü olmayacak, alternatif olasılıklara dair ihtimalleri de içinde barındıracaktı. Ama benliğinin olasılıklarının tanımlanabileceği ve kesinleşebileceği bir eylem bulmakta başarısız olduğu için, Rayski tıpkı kendisinden önceki Aleksandr Aduyev ve Oblomov gibi kısmi bir benliğe mahkûm halde kalır. Paul Goodman'ın terminolojisine dönmemiz gerekirse baştaki "duygusal mizacı"na ve romanın belirlediği "değişkenliğe" hapsolur; nitelendirici bir eylem olmadığı için davranışında "belirleyici bir bütünlük", Goodman'ın deyişiyle "karakter", asla ortaya çıkmaz. Roman devam ettikçe, Rayski'nin çözümsüz "değişkenliği" coşku ile bunalım arasında gidip gelen kronik bir huysuzluğa dönüşür. Karakteri niteleyen bütünlüklü bir imge olmadığı için de özünü "değişkenlik" olarak tasvir etmemiz gerekir. Bir kez daha başladığımız yere döneriz; bir Gonçarov kahramanı daha roman boyunca karakterinde egemen olan tekil bir özelliğe inatla yapışır. Ancak önceki durumlar ile Rayski arasındaki uçurum muazzamdır; Aleksandr Aduyev ve Oblomov, saplantılarına dair yorumda bulunan ve onları çevreleyen –bir anlamda da okur için tanımlayan– bir dış gerçekliği deneyimlerken, Rayski'nin konuştuğu dünyanın ona vereceği hiçbir yanıt yoktur.

Yamaç ile Gonçarov asla yazmayacağını söylediği bir roman yazmıştır. Sanatın "gündem"in peşinde koşmasını reddetmiş, sonra çağdaş sorunları ele alan bir roman yazmıştır. Edebi tiplemenin sabit ve somut olması gerektiğine dair görüşü, önceki dönemlerdeki komik ve ironik yaklaşımıyla uyumlu olsa da, dramatik bir üslupla hikâyeyi anlatmaya uygun değildi. Gonçarov'un kitabın ortasında Rayski'yi terk ederek daha önce yazdığı (*Yamaç*'ta muhtemelen başta yazmak istediği) ironik kurmaca biyografilerden bir sosyal drama kaymış olmasının farklı sebepleri olabilir. Şair İnnokentiy Annenskiy bu konuda başarılı bir yazı yazmış, Rays-

ki'nin Gonçarov için fazla karmaşık olduğunu dile getirmişti. Rayski belki Gonçarov'a çok benziyordu: "İçine sızdığım bazı zamanlarda tam üzerime göre dikilmiş bir röpdoşambr giymiş gibi hissettim."[23] Her ne kadar üzerine otursa da, tedirgin ve duyguları bastırılmış Gonçarov, Rayski'nin röpdoşambrını giymekten rahatsız olmuş olabilir, çünkü Rayski'nin fantezilerinin çoğu cinseldir. Aleksandr Aduyev ve Oblomov gibi Rayski de hayalperesttir; onlar gibi düşlerini gerçekleştirmeye çalışır; ama Aleksandr ve İlya İlyiç sıradan insan varoluşunun üzerine çıkacak bir ideal "şairane an"ın peşinde koşarken, Rayski coşkulu bir cenneti kovalamaktadır (*ray*, "cennet" anlamına gelir); Aleksandr'ın görmezden geldiği ve Oblomov'un korktuğu bu cennet, sıradan cinsel tutkunun olduğu yerdir. İdealize ve estetize edilmiş bir aşkı reddederek –"'Kutsal, derin, yüce sevgi' dedikleri yalandır!"– Rayski tutkunun kendisini yüceltir. Bu sahne, romanda en ululaştığı an olur: "Tutku (...) sürekli bir baş dönmesidir. Kişinin ayakları dibinde hiç solmayan çiçekler... Bir put vardır karşısında. (...) Endişeler, yaşamın çatışmaları, her şey yitip gider... yalnızca sonsuz bir tutku doldurur içini." Üslubu her zamanki gibi banal olsa da, Rayski karakterinde bazı ilginç fikirler yok değildir ki bunların en önemlisi, cinsel sublimasyonun sanatsal yaratıcılığa bağlanmasıdır. Rayski tutkusunu sanata mı, kadınlara mı yönelteceğinden hiç emin olamaz; tutku nesnesinin kadınlar mı, yoksa sanat eserlerine seçtiği konular mı olduğuna da karar veremez. Ancak Gonçarov bu kez Rayski'nin, belki de kendisinin, yaşadığı ikilemin yüzüne bakacak entelektüel cesarete sahip değildir. Hayatını sarmış olan melodram –*Yamaç*'ı yazdığı sıralarda paranoyak duygularını tüm şiddetiyle yaşamaktaydı– kabul edilemez duygularını dışarı atmasına ve bir başkasına, örneğin kötü karakter olarak seçtiği Turgenyev'e yapıştırmasına neden oluyordu; *Yamaç*'taki melodramda gördüğümüz şey de aynıdır. Kahramanının sanat ve hayat arasında yaşadığı kafa karışıklığının, bunun yüzünden estetik duygu ile cinsel arzunun birbirine geçmesinin neticelerini kovalayacağı yerde bu konuyu olduğu gibi terk ederek omzundaki yükten kurtulmuş, bu türden tutkuyu klasik bir kötü adama atfetmiş, yine bir kadınsı ikona ile evlenecek tutkusuz ve güçlü bir erkek karakter yaratmış, malikânesinin kapılarını aile üyelerinin birbirine olan sevgisinden daha yoğun olan her tür tutkuya kapatmıştı. Aduyev ve Oblomov tutkudan kaçarak benzer cennet bahçelerine sığınsalar da, bu ka-

23 Gonçarov'un D.N. Tsertelev'e mektubu, 16 Eylül 1885.

rakterlerin inzivaya çekildikleri yerler eleştirel ve ironik bir dille –hatta *Oblomov*'da muazzam, hayal dolu bir yakınlık duygusuyla– anlatılmıştı. Melodramın erdem ile günahkârlık arasında çizmeye duyduğu isteğe uyan *Yamaç* ise Malinovka'yı, hayatın tutkulu köşelerine yolu düşenler için bir ibretlik ders haline getirir.

Gonçarov'un komediden melodrama düşmüş olmasının bir sebebi daha olabilir. Gonçarov mizah eseri veren sanatçıların sıklıkla kapıldığı bir fikre kapılmış ve "ciddi", "önemli" bir eser vermeyi aklına takmıştı; sanki komedi yalnızca önemsiz olabilirmiş gibi. 21 Ağustos 1866'da Sofya Nikitenko'ya yazdığı bir mektupta Boris Rayski karakterinde yazarlık kariyerinin "yegâne sanatsal ülkü"sünü gerçekleştirmek ve "dürüst, iyi kalpli ve cana yakın bir yaradılışa sahip, son derece idealist, hayatını gerçeği aramaya adamış, her köşede yalanlara rastlamış, kandırılmış, nihayet kendisinin ve başkalarının zaafını, yani insanlığın genel zaafını fark ederek durulan ve kayıtsızlığa, iktidarsızlığa sürüklenen bir adam"ı resmetmek istediğini söylemişti. Geçmişte bu ülküyü gerçekleştirmekteki başarısızlığını, Gogolvari bir "negatif eğilim"in egemen olmasına bağlıyordu; bu yüzden "kısmi tiplemeler"e, "ciddi bir insan figürü yerine grotesk ve komik özelliklerine" odaklanmıştı. Gogol de kariyerinin sonunda komedi dışında eser veren bir sanatçı olmak istemiş, onun da sonuçları benzer bir şekilde felaket olmuştu.

Son olarak, Rus edebiyatındaki değişen şartların Gonçarov'un bir sosyal dram yazmasına şüphesiz çok etkisi olmuştur. Rus gerçekçiliği kırklarda meşhur olmuş "fizyolojik eskizler" ve "hayattan kesitler"den ortaya çıkmıştır; bu biçim kırklardan sonra da varlığını sürdürmüştür; Gonçarov'un romanlarında günlük hayatı anlattığı eskizlerde de görülebilir. Ellilerde ise tek bir karakterin deneyimlerine odaklanan, çoğu zaman kurgusal bir hayatı anlatan bir dizi edebiyat eseri ortaya çıkmıştır; Tolstoy'un *Çocukluk* (1852), *Ilkgençlik* (1854), *Gençlik*'i (1857) ve Sergey Aksakov'un *Bir Ailenin Tarihi* (1856), *Bagrov'un Torununun Çocukluk Yılları* (1858) eserleri bunların arasında sayılabilir. Gonçarov'un ilk romanı bu türü etkileyemeyecek kadar kırılgan olsa da ellilerin biyografik öykülerini haber vermişti; *Oblomov* da, tüm garipliklerine rağmen, bu türün bir örneğiydi. Altmışlarda Rus romancılar toplumsal hayatın ince dokusunu tasvir etmeye odaklanmışlardı; ilk romanlarını bir önceki on yılın sonunda yazmış Turgenyev de bu eğilimi başlatanlardandı. Bunun bir sonucu

olarak Rus romanı daha çok merkezli bir hale gelmiş, hikâyeye egemen bir tekil kahramandan farklı toplumsal grupları temsil eden geniş bir karakter yelpazesine geçiş olmuştur; bunun için Tolstoy'un ilk dönem öyküleri ile *Savaş ve Barış* (1863-1869) ve *Anna Karenina* (1873-1877) gibi romanlarının geniş ve karmaşık dünyalarını karşılaştırmamız yeterli olacaktır. Romanın daha açık bir şekilde gündem haline getirdiği toplumsal kaygılara, genellikle toplumsal çatışmayı ifade eden dramatik bir vurgu eşlik ediyordu. Toplum ve birey arasındaki ilişki bir ilgi konusu haline geldikçe derinlik psikolojisine olan ilgi de arttı. Dostoyevski'nin altmışlardan itibaren yazdığı büyük romanları, Rus romanında dramatik ve psikolojik unsurların artmasının, olay örgüsünün giderek daha karmaşık hale gelmesinin en açık örnekleridir.[24] Leon Stilman, *Yamaç*'a giren nihilizm konusunda "açık bir romanı güncelleştirme gayreti",[25] çağdaş bir siyasi anlam kazandırma çabası görmüştü (altmışlar edebiyatının bir diğer özelliği de buydu). Biz de Gonçarov'un romanını Rus romanındaki mevcut *biçimsel* kaygılar ve konular ile uzlaştırmak için gösterdiği çabaya şahit olduk. Gonçarov'un altmışlarda yaşamış olduğu kriz, her ne kadar derin psikolojik sebepleri olsa da, kendine özgü bakış açısını yeni edebi akımlara göre şekillendirmeye çalışan bir sanatçının da kriziydi.

Çeviren EMRAH SERDAN

24 Bu düşüncemde etkilendiğim eser Prutskov, *Masterstvo*, s. 129-138.

25 *American Slavic and East European Review*, cilt VII, no. 56.

SONSÖZ 2

GONÇAROV VE *YAMAÇ*

ERGİN ALTAY

Rus edebiyatının önemli isimlerinden İvan Aleksandroviç Gonçarov, 18 Haziran 1812'de Simbirsk'te soylu, zengin bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Babası, toprağa bağlı üç yüz köylüsü olan bir toprak sahibiydi. Küçük Gonçarov, ilk öğrenimini evde, özel öğretmenlerle tamamladıktan sonra, soylu ailelerini çocuklarının okudukları özel yatılı bir okulda sürdürdü. On yaşında, annesinin isteği üzerine Moskova'da ticaret okuluna gönderildi. On sekiz yaşında, annesinin iznini alıp yatılı okuldan ayrıldı. 1834'te yüksek öğrenimini bitirince Simbirsk'e, annesinin yanına döndü. Bir süre sonra Petersburg'a gitti, Maliye Bakanlığı'nda çalışmaya başladı. Orada tanıştığı, yakınlaştığı Maykov ailesinin çıkarmakta olduğu dergide ilk edebiyat denemelerini yayımladı. İlk romanı *Sıradan Bir Hikâye* 1848'de gene bu dergide yayınlandı. Roman, edebiyat çevrelerinde büyük beğeni kazandı.

O sıralar Gonçarov ve arkadaşlarını Puşkin, onun şiir romanı *Yevgeni Onegin* çok etkiledi. Şöyle yazıyordu Gonçarov: "Tanrım, ansızın karşımızda parlayan nasıl bir ışıktı o, nasıl büyüleyici bir ufuk açılmıştı önümüzde!"

1848'de edebiyat eleştirmeni Belinski, Gonçarov'un sanatı üzerine şöyle yazıyordu: "Kadın kahramanlarını olağanüstü bir ustalıkla anlatıyor", "Kendini asla tekrarlamıyor, onun kadınları çok canlı".

1849'da ikinci büyük romanı *Oblomov*'un en dikkat çekici bölümle-

rinden biri, *Oblomov'un Rüyası* yayınlandı. Edebiyat çevrelerinde bu eser de büyük beğeni kazandı. Daha sonra, Amiral Putyatin'in başkanlığında, Rus Dış Ticaret Bakanlığı'nın çevirmeni olarak uzun bir deniz görevine çıktı. Ancak, üç yıl sonra Japonya'da bu görevinden ayrılıp Petersburg'a döndü. Bu uzun yolculuk izlenimlerini *Pallada Fırkateyni* adı altında derleyip kitaplaştırdı.

Daha sonra, uzun süredir kafasında kurguladığı *Oblomov*'u 1859'da tamamladı. *Oblomov* Rusya'da büyük övgü ve tartışmalara neden oldu. *Oblomov*'da, toprak sahiplerinin ataerkil yaşamının alaya alındığını öne sürenler de, soylu toprak sahiplerinin yaşamının ustalıkla, gerçekçi bir biçimde yansıtıldığını söyleyenler de oldu.

Bir süre sonra Gonçarov, Dış Ticaret Bakanlığı'ndaki görevinden ayrıldı, Eğitim Bakanlığı sansür dairesine geçti. 1860'ta bu görevine ara verdi, tekrar göreve çağrılması üzerine görevine döndü. 1867'de ise devlet görevinden kendi isteğiyle ayrıldı. Ancak, edebiyat çalışmalarına ara vermedi. Bu arada, uzun zaman önce yarım bıraktığı *Yamaç*'ın üzerinde çalışmaya başladı.

1869-1870 yıllarında Gonçarov'un sağlık durumu çok bozuktu. Bedensel ve ruhsal olarak büyük zorluklar içinde, üçlünün son kitabı *Yamaç*'ı 1869'da tamamladı. Roman, *Vestnik Evropiy* (Avrupa Habercisi) dergisinde yayınlandı. Büyük ilgi gördü, öyle ki, derginin 3.700 olan satışı 5.200'e yükselmişti.

Gonçarov üçlünün birinci kitabı *Sıradan Bir Hikâye*'de (1847) Aleksandr Aduyev'in; ikinci kitabı *Oblomov*'da (1859) Oblomov'un; üçüncü kitabı *Yamaç*'ta (1869) da Rayski'nin kişiliğinde Rusya'nın tarihsel gelişiminin belli bir devresini anlatmıştır.

Üçlünün son kitabı *Yamaç*'ta Gonçarov, kahramanı Rayski'nin kişiliğinde "sanatsal Oblomovculuğu", "boş yere heba olan Rus yeteneğini" okura anlatmaktadır. Yazar eserinde Rayski'nin ağzından kendi düşüncesini, dünya görüşünü, olaylarla ve insanlarla ilgili görüşlerini anlatmaktadır. Öte yandan, kahramanını sert bir dille de eleştirmekte, onun yaşam, sanat, aşk üzerine gereksiz heyecanını yermektedir.

Rayski için sanat özentiden başka bir şey değildir. "Benim tek ülküm görev, düşünce ve güzelliktir", "Benim işim biçimdir," der Rayski. Çeşitli sanat kollarında bir süre çalışır. Yeteneği de vardır. Ancak çalıştığı dalda iyi bir sanatçı olabilmesi için gereken sebatı gösteremez, sürdüremez,

başarısız olunca da başka bir dalda çalışmaya başlar, orada da aynı şey gerçekleşir.

Rayski'nin tek istediği, kendini hiç zorlamadan büyük bir sanatçı olmaktır. Şöyle diyor Gonçarov: "Rayski'de çoğu zaman, 1840-1850'lerde dostum olan birçok insanı görür gibi oluyordum. Onlar da sistemli çalışmaktan hoşlanmıyorlardı."

Gonçarov, Rayski'nin kişiliğinde Rus soylusunun derinlikten yoksunluğunu, yüzeyselliğini de anlatır.

1840'larda Herzen'in, Belinski'nin karşı çıktığı bu yüzeyselliği Gonçarov, daha da etkileyici bir biçimde anlatır.

Aslında kahramanına sempati de duymaktadır Gonçarov. Onun başarısızlıklarını anlayışla karşılamaktadır. Onun güzele hayranlığını, yaşama tutkusunu, dürüstlüğünü sever.

Yamaç'ın en çok eleştirilen kahramanı Mark Volohov olmuştu. Toplumun ileri gelenleri, aydınlar, demokrat görüşlü dergiler Volohov için Gonçarov'u çok eleştirdiler. Aslında, Gonçarov'un bu kahramanı için eleştirilmesinin nedeni de yok değildi. Kültürlü bir nihilistti Volohov. Vera ile arasındaki ilişkiyi Gonçarov çok çarpıcı bir biçimde anlatır.

Aslında Gonçarov 1856-1857 yıllarında adı geçen romanı kafasında kurgularken aklında Mark Volohov gibi bir kahraman yoktu. Yazar şöyle diyor: "1862'de taşrada Volohov'a benzeyen birkaç kişiyle tanıştım. Bu nihilist, olumsuz kişiler bende eserime Volohov gibi bir tip eklemek düşüncesi uyandırdı".

Volohov'un kişiliğinde Gonçarov, altmışlı yıllarda Rusya'da ortaya çıkan, Turgenyev'in de önemsediği yeni devrimci, nihilist düşünceyi eleştirmiştir.

Mark Volohov nihilist düşünceyi yaymaya çalışan, gerçekte topluma hiçbir yararı olmayan, çevresine hiç saygı duymayan biridir.

Boris Pavloviç Rayski uzun yıllar Petersburg'da kaldıktan sonra, büyükannesi Tatyana Markovna Berezkova ile dayı kızları Vera ve Marfenka'nın yaşadıkları çiftliğine döner.

Büyükanne Tatyana Markovna Berejkova eskiye bağlı, muhafazakâr, yaşlı bir kadındır.

Romanda iki kız kardeşle, Rayski ve Mark Volohov'un arasındaki ilişkisi çarpıcı bir biçimde anlatılmaktadır.

Yamaç'ı bitirdikten sonra Gonçarov'un sağlığı çok kötüleşti. Kendini çok yalnız hissediyordu. Ruhsal yönden bir çöküntü içindeydi. Bir yandan da yazmayı hayal etmekteydi. P.V. Annenkov'a şöyle yazıyordu: "Yaşlılık iyice büktü belimi, güçsüz düştüm, yoksa bir roman daha yazardım." Ama yazamadı.

Son günlerinde iyice yalnızlığa gömülmüştü. 24 Eylül 1891 günü hastalandı. Hastalığı hızla ilerledi, ciğerlerinin iltihaplanması sonucu 27 Eylül 1891 günü seksen yaşında öldü.

Ölümsüz Oblomov tiplemesinin yaratıcısı olan Gonçarov, son romanı *Yamaç*'ta 19. yüzyıl Rus toplumunu detaylı bir şekilde resmediyor.

Gonçarov, *Yamaç*'ı tamamladığı yıllarda.

Rayski, Petersburg'daki şehir hayatından kaçarak Volga kıyısındaki aile çiftliğinin bulunduğu Malinovka'ya gider. Kendini sanatçı olarak tanımlayan Rayski resim, müzik ve edebiyatla ilgilenir ama bu ilgi hep yüzeysel kalır, tıpkı özel hayatındaki gibi. Önce Sofiya Belovodova sonra da kuzenleri Marfenka ve Vera'ya olan ilgisi de derinleşemez, Vera için nihilist Volohov ve komşuları Tuşin'le yarıştığı halde. Gonçarov yirmi yıl üzerinde çalıştığı *Yamaç*'ta toplumsal gelişmelerin ışığında romana eklediği karakterleri ve odak noktasını zamanla değiştirir. Volohov karakteriyle nihilizmi, roman bütünlüğünü sağlayan karakteri Rayski'yle ise dönemin Rus sanatçılarını eleştirir.

"Gonçarov önceki eserlerinde rastlanmayan gerilim, heyecan ve dramatik karşılaşmalarla dolu bir iklimin yanı sıra, *Yamaç*'ta olay örgüsünün karmaşıklığı konusunda da görülmemiş bir ustalık sergiler."

MILTON EHRE

ISBN-13: 978-975-05-2681-7

KDV'DEN MUAFTIR

iletişim